

דין וחשבון תקופתי

2018

כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ

דין וחשבון תקופתי לשנת 2018

26 במרס 2019

חלק א'	תיאור עסקי התאגיד	5
	מדיניות תגמול	145
חלק ב'	דוח הדירקטוריון	177
חלק ג'	דוחות כספיים	195
	הצהרות האקטואר של כלל חברה לביטוח בע"מ	435
חלק ד'	פרטים נוספים על התאגיד	457
	שאלון ממשל תאגידי	499
חלק ה'	דוח בדבר אפקטיביות הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי	507

חלק א

תיאור עסקי התאגיד

הערה לגבי יישום הוראות תקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים) התשכ"ט-1970

("תקנות ניירות ערך") בדוח זה

בהתאם לתקנה 8 לתקנות ניירות ערך, האמור בתקנות 8(ב), 8א ו-8ב לתקנות ניירות ערך ביחס לדוח התקופתי, אינו חל ביחס למידע בדוח התקופתי של תאגיד שאיחד או איחד באיחוד יחסי מבטח או שהמבטח הוא חברה כלולה שלו, ככל שמידע זה מתייחס למבטח.

כלל חברה לביטוח בע"מ הינה מבטח, כהגדרתו בחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) התשמ"א-1981, והחברה העיקרית המהותית בקבוצת כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ ("הקבוצה"). בקבוצה נכללת גם כלל ביטוח אשראי בע"מ, חברה בת של כלל חברה לביטוח בע"מ, שאף היא הינה מבטח וכן חברות מנהלות הפעילות בתחום הפנסיה והגמל: כלל פנסיה וגמל בע"מ, ועתודות קרן פנסיה לשכירים ועצמאים בע"מ אשר מחזיקות אף הן ברשיון מבטח.

דוח זה, ביחס לעסקי הביטוח, הפנסיה והגמל כאמור, ערוך בהתאם לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (פרטי דין וחשבון) התשנ"ח-1998 ובהתאם לחוזר הממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון מיום 20 בינואר 2014 לעניין תיאור עסקי התאגיד בדוח התקופתי של חברות ביטוח כפי שעודכן ביום 1 בינואר 2018 ("חוזר הממונה"), אשר החילו את תקנות ניירות ערך האמורות בשינויים מסוימים המתחייבים מעיסוק בביטוח, ובכלל זה קבעו פירוט שונה מזה הקבוע בתקנות ניירות ערך.

דוח זה נערך בשים לב למתווה ולעקרונות כפי שפרסמה רשות ניירות ערך ביום 12 בדצמבר 2012 בעמדה משפטית מספר 105-25 בנושא קיצור דוחות כפי שעודכנה מעת לעת.

במקרים בהם פרק זה בדוח התקופתי, כולל גם מידע צופה פני עתיד, כהגדרתו בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968, הרי שהכוונה כי המידע הינו מידע בלתי וודאי לגבי העתיד, המבוסס על אינפורמציה הקיימת בקבוצה במועד פרסום הדוח וכולל הערכות של הקבוצה או כוונות שלה נכון למועד פרסום הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות באופן מהותי מן התוצאות המוערכות או המשתמעות ממידע זה. במקרים מסוימים, ניתן לזהות קטעים המכילים מידע צופה פני עתיד על-ידי הופעת מילים כגון: "החברה/הקבוצה מעריכה", "החברה/הקבוצה סבורה", "בכוונת החברה/הקבוצה" "צפויה" וכדומה, אך ייתכן כי מידע זה יופיע גם בניסוחים אחרים. אלא אם נאמר אחרת, להערכת החברה, לכל אחת מהוראות הרגולציה שפורסמה בשנה האחרונה המתוארת בדוח זה, כשלעצמה, לא צפויות להיות השלכות מהותיות על תוצאותיה הכספיות של החברה.

פרק זה כולל תיאור כללי ותמציתי של מוצרי חיסכון ארוך טווח (פנסיה, ביטוח וגמל), כיסויים ביטוחיים וחוזי השקעה. התנאים המלאים והמחייבים הם התנאים המפורטים בכל פוליסה ו/או חוזה ביטוח ו/או תקנון, לפי העניין. התיאור הינו לצרכי דוח זה בלבד, הוא אינו מהווה ייעוץ ולא ישמש לצרכי פרשנות הפוליסות ו/או חוזי ביטוח ו/או תקנונים, לפי העניין.

יש לקרוא את הדוח התקופתי, על כל חלקיו, כמקשה אחת.

תוכן עניינים

11	חלק I: פעילות החברה ותיאור התפתחות עסקיה
11	1. מבוא
11	1.1 תיאור עסקי החברה לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018
11	1.2 מקרא
13	2. פעילות החברה ותיאור התפתחות עסקיה
13	2.1 תרשים החזקות
14	2.2 שנת התאגדות החברה וצורת ההתאגדות, בעלי השליטה בחברה ושינויים בשליטה
15	2.3 תיאור עסקי החברה וההתפתחות הכללית של עסקי החברה
15	2.4 שינויים מהותיים בסביבה המקרו כלכלית של החברה בשנת הדוח
15	2.5 שינויים מהותיים בעסקי החברה בשנת הדוח ועד למועד פרסום הדוח
18	3. תחומי פעילות
18	3.1 תחום חיסכון ארוך טווח
18	3.2 תחום ביטוח כללי
19	3.3 תחום ביטוח בריאות
19	4. השקעות בהון החברה ובמניותיה
19	4.1 השקעות בהון החברה שבוצעו בשנתיים האחרונות ועד למועד פרסום הדוח
19	4.2 פירוט העסקאות המהותיות, שביצעו בעלי עניין בחברה במניות החברה מחוץ לבורסה, בשנתיים האחרונות
19	5. חלוקת דיבידנדים
20	חלק II: תיאור ומידע על תחומי הפעילות של החברה
20	6. תחום חיסכון ארוך טווח
20	6.1 מוצרים ושירותים
38	6.2 מגבלות, חקיקה, תקינה ואילוצים מיוחדים החלים על תחום הפעילות
47	6.3 תחרות
51	6.4 לקוחות
55	7. תחום ביטוח כללי
55	7.1 מוצרים ושירותים
71	7.2 תחרות
74	7.3 לקוחות
79	7.4 אחרים
80	8. תחום ביטוח בריאות
80	8.1 מוצרים ושירותים
87	8.2 מגבלות, חקיקה, תקינה ואילוצים מיוחדים החלים על תחום הפעילות
87	8.3 תחרות
89	8.4 לקוחות
92	חלק III: מידע נוסף אודות ענפים שלא נכללו בתחומי הפעילות
92	9. מידע נוסף אודות פעילויות אחרות שלא נכללו בתחומי הפעילות
92	9.1 כלל החזקות סוכנויות
92	9.2 פעילות המימון

חלק IV: מידע נוסף ברמת התאגיד - עניינים הנוגעים לפעילות הקבוצה בכללותה

93	10. מידע נוסף ברמת התאגיד
93	10.1 סביבה כללית והשפעת גורמים חיצוניים על הפעילות
93	10.2 מגבלות ופיקוח על פעילות התאגיד
97	10.3 חסמי כניסה ויציאה
98	10.4 גורמי הצלחה קריטיים
99	10.5 השקעות
104	10.6 ביטוח משנה
110	10.7 הון אנושי
115	10.8 שיווק והפצה
123	10.9 ספקים ונותני שירותים
124	10.10 רכוש קבוע
126	10.11 עונתיות
128	10.12 נכסים לא מוחשיים
129	10.13 הליכים משפטיים
129	10.14 מימון
129	10.15 מיסוי
129	10.16 דיון בגורמי סיכון
137	10.18 חזון הקבוצה, יעדים ואסטרטגיה עסקית

חלק V: משטר תאגידי

139	11. משטר תאגידי
139	11.1 דירקטורים חיצוניים
139	11.2 דירקטורים בעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית
139	11.3 מבקר פנים
141	11.4 רואה חשבון מבקר
142	11.5 תרומות התאגיד
143	11.6 אפקטיביות הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי
143	11.7 משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II

חלק I: פעילות החברה ותיאור התפתחות עסקיה

1. מבוא

1.1 תיאור עסקי החברה לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018

חלק א' זה כולל את תיאור עסקי החברה ליום 31 בדצמבר 2018, ואת התפתחות עסקיה, כפי שחלו בשנת 2018 ("תקופת הדוח"). הדוח נערך בהתאם לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים), התש"ל-1970 ובהתאם לחוזר הממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון במשרד האוצר מיום 20 בינואר 2014 בדבר תיאור עסקי התאגיד של חברות ביטוח כפי שעודכן ביום 1 בינואר 2018. ראה הערה בעניין זה בפתח הדוח (עמ' 7).

לעניין החזקה במניות של החברות הנזכרות בדוח זה, נתוני החזקות בחברה כלשהי כוללים גם את כל ההחזקות באותה חברה, שהינן באמצעות חברות בנות בבעלות מלאה של החברה המחזיקה.

אחוזי ההחזקה מוצגים במספרים מעוגלים לאחוז השלם הקרוב, אלא אם צוין אחרת.

מהותיות המידע הכלול בדוח תקופתי זה ובכלל זה תיאור עסקאות מהותיות, נבחנה מנקודת ראותה של החברה, כאשר בחלק מהמקרים הורחב התיאור בכדי ליתן תמונה מקיפה של הנושא המתואר.

1.2 מקרא

למען הנוחות, בדוח תקופתי זה תהיה לקיצורים הבאים המשמעות הרשומה לצידם:

1.2.1 כללי

אי די בי פתוח -	אי די בי חברה לפתוח בע"מ
בנק הפועלים -	בנק הפועלים בע"מ
בנק לאומי -	בנק לאומי לישראל בע"מ
דולר -	דולר ארצות הברית
הדוחות הכספיים -	הדוחות הכספיים של החברה ליום 31 בדצמבר 2018
הכלל הראשון -	הכלל הראשון בע"מ
הממונה -	המפקח/ת על הביטוח / הממונה על רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון
התאגיד או החברה -	כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ
חוק הביטוח -	חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981
חוק החברות -	חוק החברות, התשנ"ט-1999
חוק הייעוץ הפנסיוני -	חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ייעוץ, שיווק ומערכת סליקה פנסיוניים), התשס"ה-2005
חוק קופות גמל -	חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), התשס"ה-2005
חיסכון ארוך טווח -	ביטוח חיים, פנסיה, גמל והשתלמות
כללביט מימון -	כללביט מימון בע"מ
כללביט מערכות -	כללביט מערכות בע"מ
כלל ביטוח -	כלל חברה לביטוח בע"מ
כלל ביטוח אשראי -	כלל ביטוח אשראי בע"מ
כלל בריאות -	כלל בריאות חברה לביטוח בע"מ (לשעבר "אריה חברה ישראלית לביטוח בע"מ" ("אריה")) (מוזגה לכלל ביטוח)
כלל מימון -	כלל אשראי ומימון בע"מ
כלל פנסיה וגמל -	כלל פנסיה וגמל בע"מ (לשעבר "מיטבית-עתודות חברה לניהול קרנות פנסיה בע"מ" ("מיטבית עתודות"))
כנף -	כ.נ.פ. - כלל ניהול פיננסיים בע"מ
משטר כושר פירעון חשבונאי -	כהגדרתו בחוזר ביטוח 2018-1-3
משטר כושר פירעון כלכלי -	הוראות חוזר ביטוח 2017-1-9
עתודות הותיקה -	עתודות קרן פנסיה לשכירים ועצמאיים בע"מ (לשעבר שבח)
קבוצת אי די בי -	אי די בי פתוח וחברות בשליטתה ובשליטת בעל השליטה בה.
קבוצת כלל או הקבוצה -	החברה וחברות בשליטתה במישרין ואו בעקיפין
ש"ח -	שקל חדש
תקנות ההשקעה -	תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (כללי השקעה החלים על חברות מנהלות ומבטחים), התשע"ב-2012
תקנות ניירות ערך -	תקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים) התשכ"ט-1970
תקנות קופות הגמל -	תקנות מס הכנסה (כללים לאישור וניהול קופות גמל), התשכ"ד-1964

1.2.2 מונחים

אגרות חוב ממשלתיות צמודות למדד אשר המדינה מנפיקה לחברות הביטוח (מסוג "ח"ץ") ולקרנות הפנסיה (מסוג "מירון" ו-"ערד") בריבית ולתקופה קבועה מראש.

שם מסחרי לתוכנית ביטוח חיים לעובדים שכירים, המאושרת כקופת גמל, מסוג ביטוח.

ביטוח הנערך למבוטחים פרטיים, יחידים עימם מתקשרת חברת הביטוח על בסיס פרטני. תוכנית ביטוח שלפיה תגמולי הביטוח שלהם זכאי המוטב תלויים בתשואה שמניבות השקעות מסוימות של המבטח.

ביטוח הנערך על ידי בעל פוליסה מסוים לקבוצת אנשים בעלי מאפיינים משותפים, כגון: עובדים אצל מעביד, עמית קופת גמל, או חברים בתאגיד.

מבטח וחברה מנהלת.

הסכום שמשלם המבוטח למבטח עבור חוזה הביטוח בתמורה להתחייבות המבטח לשלם בקורות מקרה ביטוח תגמולי ביטוח למוטב.

הסכום שמפקיד עמית בקרן פנסיה ו/או בקופת גמל.

סך כל הסכומים המתווספים לפרמיה נטו לכיסוי הוצאות המבטח.

חברה המנהלת קרן פנסיה או קופת גמל.

תהליך בדיקת הסיכון והחלטה האם לקבל את הסיכון לביטוח ובאילו תנאים/מחיר, וזאת בהתאם להנחיות החברה וניסיונה.

המרווח הפיננסי בפוליסות עם תשואה מובטחת, מבוסס על ההכנסות מהשקעות בפועל לשנת הדוח בניכוי מכפלה של שיעור התשואה המובטחת לשנה בעתודה הממוצעת לשנה בקרנות הביטוח השונות. המרווח הפיננסי בחוזים תלויי תשואה, הינו סך דמי הניהול הקבועים והמשתנים. המרווח הפיננסי אינו כולל הכנסות נוספות של החברה הנגבות כשיעור מהפרמיה (כגון דמי ניהול מהפקדות) והוא מחושב לפני ניכוי הוצאות לניהול ההשקעות.

שיטת רישום חשבונאית המתייחסת לענפים בעלי "זנב תביעות ארוך", שבהם לא ניתן להכיר ברווח בשנים הסמוכות לשנת הביטוח. בענפים אלה נרשם, עד להכרה ברווח, "עודף הכנסות על הוצאות" בסעיף מאזני גירעון נרשם עם היווצרו. (ראה ביאור 3(ד)2(ב)4.3 לדוחות הכספיים).

דמי ביטוח בלא דמים.

סך הסכומים הצבורים בקרן פנסיה ו/או קופת גמל ו/או בקופת ביטוח ו/או פוליסת ביטוח פרט, הנזקפים לזכות עמיתיהם/מבוטחיהם.

חלק הביטוח שהמבטח הישיר משאיר אצלו ושאינו מכוסה בביטוח משנה.

סכום שיש לשלמו על פי חוזה ביטוח בקורות מקרה ביטוח.

אג"ח מיועדות -

ביטוח מנהלים -

ביטוח פרט -

ביטוח תלוי תשואה/

חוזים תלויי תשואה -

ביטוח קולקטיבי/ביטוח

קבוצתי -

גוף מוסדי -

דמי ביטוח/פרמיה -

דמי גמולים -

דמים -

חברה מנהלת -

חיתום -

מרווח פיננסי -

עודף הכנסות על הוצאות -

פרמיה נטו -

צבירה -

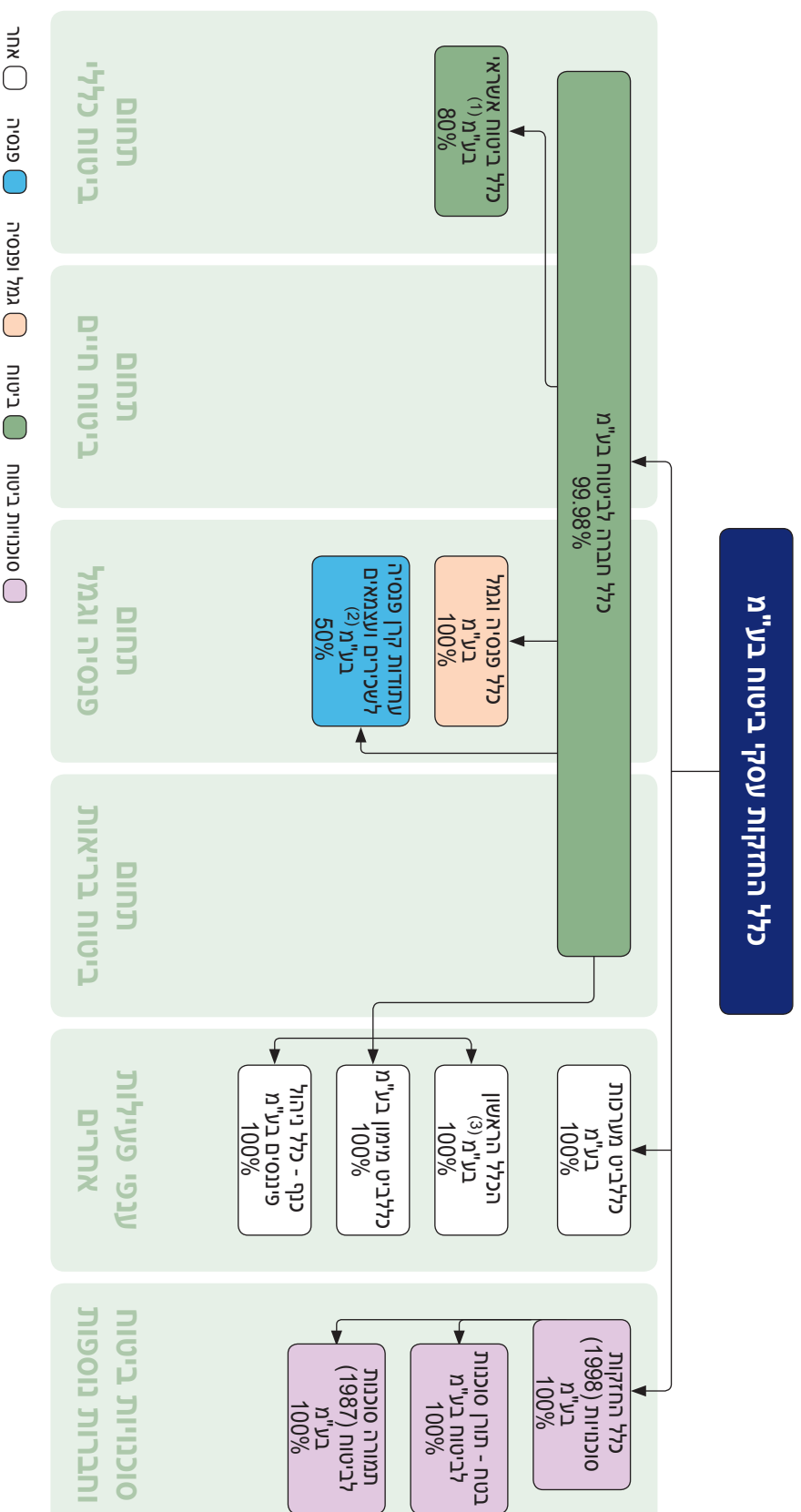
שייר -

תגמולי ביטוח -

2. פעילות החברה ותיאור התפתחות עסקיה

2.1 תרשים החזקות

להלן תרשים מבנה ההחזקות העיקריות של החברה¹ נכון ליום 6 במרס 2019:

¹ בחלקו י"ד לזרז - פרטים נוספים אודות התאגיד, סעיף 6 מפורטות כל החברות ותהותיות התוחזקות על ידי החברה וחברות בנות שלה. לא צוינו חברות שאינן פעילות.
⁽²⁾ ביחירת המניות מחזיקה חברת Aradus Participation Holdings B.V. צד שלישי שאינו קשור לחברה.
⁽³⁾ ביחירת המניות מחזיקה חברת ביטוח חקלאי, אגודה שיתופית מרכזית בע"מ. צד שלישי שאינו קשור לחברה.
 בחודש דצמבר 2018 נחתם הסכם למיזוג הכלל הראשון עם ולטרן כלל ביטוח. נכון למועד הדוח טרם התקבלו כל האישורים הנדרשים להשלמת המיזוג ואין וודאות כי יתקבלו.

2.2 שנת התאגדות החברה וצורת ההתאגדות, בעלי השליטה בחברה ושינויים בשליטה

- 2.2.1 החברה התאגדה ונרשמה בישראל ביום 12 בנובמבר 1987. ביום 28 בפברואר 1988 פרסמה החברה לראשונה תשקיף ומניותיה החלו להיסחר בבורסה.
- בעלי מניותיה העיקריים של החברה, נכון ליום 6 במרס 2019² הינם אי די בי פתוח המחזיקה, למיטב ידיעת החברה, בעיקר באמצעות נאמן, כמפורט להלן, בכ-25.32% ממניות החברה (וכ-25.16% בדילול מלא^{3,4}).
- 2.2.2 בהתאם לדרישת הממונה, העבירה אי די בי פתוח ביום 21 באוגוסט 2013, כ-51% מהון המניות המונפק ומזכויות ההצבעה של החברה המוחזקות על-ידי אי די בי פתוח (להלן: "**אמצעי השליטה**"), למר משה טרי, שמכהן כנאמן עבור אי די בי פתוח לצורך הפעלת הסמכויות הנתונות לה מכוח אמצעי השליטה בהתאם להוראות כתב נאמנות. במקביל נמסר למר טרי יפוי כוח בלתי חוזר (שעודכן ונחתם ביום 6 בינואר 2015) ביחס למניות השליטה וזאת לצורך הפעלת הסמכויות הנתונות מכוח מניות השליטה. לפרטים נוספים ראה ביאור 1(ב)1(1) לדוחות הכספיים.
- 2.2.3 בהתאם למכתב הממונה מיום 30 בדצמבר 2014, היה על אי די בי פתוח לגבש מתווה למכירת השליטה בחברה עד ליוני 2015, כאשר המועד הסופי לחתימת הסכם למכירת השליטה היה עד ליום 31 בדצמבר 2015, וכל שהיה נחתם הסכם עד המועד כאמור, התקופה לקבלת האישורים הנדרשים והשלמת העסקה היתה עד ליום 30 ביוני 2016. בהתאם למכתב, שיעור ההחזקה המינימלי לצורך שליטה בחברה נכון למועד זה עומד על 30% מסך אמצעי השליטה. ביום 7 בינואר 2016, הודיעה אי די בי פתוח כי הממונה הודיעה לה כי בהתאם למכתב מיום 30 בדצמבר 2014, ומכיון שאי די בי פתוח לא עמדה במועדים האמורים בו, חל למעשה אירוע מפסיק כמשמעותו במכתב הממונה, וכפועל יוצא החל מיום 7 בינואר 2016, יהיו אי די בי פתוח והנאמן מחויבים לפעול למכירת מניות השליטה בקצב שלא יפחת מ-5% בכל 4 חודשים. בהתאם, נכון למועד זה נמכרו על ידי אי די בי פתוח 25% ממניות השליטה בעסקאות החלף. בנוסף, ביום 2 בינואר 2019 מכרה אי די בי פתוח מניות החברה המהוות כ-4.5% מהונה המונפק של החברה, אשר הוחזקו על ידי הנאמן, בעסקה מחוץ לבורסה.
- בהמשך להנחיית אי די בי פתוח לגורם המממן עימו התקשרה בעסקת החלף שנעשתה בקשר למניות החברה במהלך חודש מאי 2017, הסתיימה ביום 2 בינואר 2019 עסקת החלף ביחס ל-1% מהונה המונפק של החברה (במחיר למניה). בהתאם, החברה מוחזקת על-ידי אי די בי פתוח בשיעור של כ-25.3% (מהם כ-20.3% באמצעות הנאמן). ההשקעה של אי די בי פתוח בחברה כוללת, בנוסף להחזקה האמורה, גם השקעה באמצעות עסקאות החלף ביחס למניות החברה בשיעור של כ-29% (כולל עסקת החלף ביחס למניות בנק הפועלים כאמור להלן). אי די בי פתוח הבהירה כי על פי תנאיהן של עסקאות החלף, אין לה ידיעה באשר לזהותם של הרוכשים. לפרטים בדבר עסקאות החלף ראה ביאור 1(ב)2(ט) לדוחות הכספיים⁵.
- בנוסף, במסגרת ההסכמות עם הממונה מיום 18 בדצמבר 2018, לקחה אי די בי פתוח על עצמה להימנע, להבא, מבצוען של עסקאות החלף נוספות על אלה הקיימות ביחס למניות החברה, וכן להימנע מהארכת עסקאות החלף הקיימות בקשר למניות החברה.
- ביום 18 בדצמבר 2018 הודיעה אי די בי פתוח כי דירקטוריון אי די בי פתוח והנהלתה ימשיכו לבחון חלופות שונות למכירת השליטה בחברה (שלא בדרך של מכירת מנות של מניות החברה בהתאם למתווה) לגורמים שונים ("מכירת השליטה"), זאת לרבות באמצעות פניה לחברת השקעות דיסקונט בע"מ (להלן: "**דסק"ש**"), שהינה בשליטתו של בעל השליטה באי די בי פתוח, לבחינת מכירה כאמור וזאת בכפוף להוראות הדין, לאישור האורגנים המוסמכים באי די בי פתוח (וככל שהיה רלוונטי גם לאישור האורגנים המוסמכים בדסק"ש) ולאישורים רגולטוריים נדרשים, לרבות אישור הממונה וכי אין ודאות כי מכירת השליטה, בין אם לצד שלישי ובין אם לדסק"ש, תושלם, וזאת, בין היתר, בשל אי-קבלת האישורים הנדרשים.
- בהתאם, בחודש דצמבר 2018, מינה דירקטוריון אי די בי פתוח ועדה בלתי תלויה, שחבריה הינם הדירקטורים החיצוניים וכן הדירקטור הבלתי תלוי, המכהנים בה, למטרת גיבוש הצעה למכירת השליטה בחברה לדסק"ש, ולדון בתנאי עסקה כאמור ("הוועדה הבלתי תלויה").
- ביום 17 בינואר 2019 פנתה הוועדה הבלתי תלויה ליו"ר דירקטוריון דסק"ש במכתב, במסגרתו הציעה לדסק"ש לפתוח בהליך של משא ומתן לרכישת השליטה בחברה ("**הפניה**"). יציין, כי במסגרת הפניה לא הציעה אי די בי פתוח תנאים כלשהם לעסקה, וכי למיטב ידיעת החברה, נכון למועד פרסום הדוח, טרם התקבלה התייחסותה של דסק"ש לפניה.
- לפרטים נוספים אודות הליך מכירת השליטה ומכירת מניות השליטה, ראה ביאורים 1(ב)2(1) ו-1(ב)3(3) לדוחות הכספיים.

2. כל הנתונים מתייחסים לשיעור ההחזקה בהון בלבד ולא בהצבעה.

3. "בדילול מלא" - אחוז האחזקה בדילול מלא נערך ליום 1 במרס 2019 ("**מועד החישוב**") בהנחה תאורטית של מימוש כל האופציות שמוקצות על שם עובדים מתוכנית 2013, (נכון למועד החישוב 395,333 כתבי אופציה) כל האופציות שמוקצות על שם עובדים לפי תוכנית 2015 (נכון למועד החישוב 271,013 כתבי אופציה) כשמחיר מניית החברה בבורסה יגיע למחיר שבו, על פי תנאי תוכנית האופציות, מתבצע מימוש אוטומטי ובכפוף להתאמות, הכל כמפורט בתוכנית 2013, תוכנית 2015 ובהסכמי ההקצאה לניצעים.

4. יציין כי אי די בי פתוח שיעבדה כ-4.98% (כ-4.94% בדילול מלא) ממניות החברה לטובת מחזיקי אגרות החוב (סדרה יא) שהנפיקה אי די בי פתוח. לפרטים ראה ביאור 1(ב)3(ב) לדוחות הכספיים.

5. יציין כי אי די בי פתוח הודיעה, כי בהתאם לעמדה משפטית מספר 101-22 שפרסמה רשות ניירות ערך ביום 28 בפברואר 2019 ("**עמדת הרשות**") ולמען הזהירות, היא נחשבת (על פי עמדת הרשות) כמחזיקה בכ-54.2% מהון המניות המונפק והנפרע בחברה, כאשר ביחס לכ-28.9% אי די בי פתוח נחשבת כמחזיקה ביחד עם צדדים שלישיים אשר זהותם אינה ידועה לה וזאת בהתאם לתנאיהן של עסקאות החלף. סגל רשות ניירות ערך הבהיר לחברה כי כפי שנכתב בעמדתו, תחילתה של העמדה ממועד פרסומה, ומשך אינה חלה על עסקאות קיימות שטרם הסתיימו, אשר מועד תחילתן טרם מועד פרסום העמדה.

2.3

תיאור עסקי החברה וההתפתחות הכללית של עסקי החברה

החברה הינה חברת החזקות הפעילה בעיקר בתחומי הביטוח, הפנסיה והגמל וכן באחזקת נכסים ועסקים אחרים (כדוגמת אחזקת סוכנויות ביטוח) ונכון לשנת הדוח הקבוצה מהווה אחת מקבוצות הביטוח הגדולות בישראל. בשנת הדוח פעילות הקבוצה התמקדה בעיקרה בשלושה תחומי פעילות (ראה תרשים בסעיף 2.1 לעיל): חיסכון ארוך טווח, ביטוח כללי וביטוח בריאות.

הפעילות הביטוחית

הפעילות בתחום הביטוח בקבוצה מתבצעת ככלל בישראל. הפעילות הביטוחית מתבצעת על ידי כלל ביטוח, למעט עסקי ביטוח אשראי, שמבוצעים באמצעות כלל ביטוח אשראי.

כלל ביטוח, החלה לפעול בישראל בשנת 1962 כחברת ביטוח ממשלתית תחת השם יובל חברת הביטוח לישראל בע"מ (להלן: "יובל"). בשנת 1978, נרכשה יובל על ידי כלל (ישראל) בע"מ, ושמה שונה לכלל חברה לביטוח בע"מ. לאורך השנים רכשה ומיזגה לתוכה כלל ביטוח חברות ביטוח וביניהן: אררט חברה לביטוח בע"מ, עילית חברה לביטוח בע"מ, איתן חברה לביטוח בע"מ ואריה חברה ישראלית לביטוח בע"מ וכן רכשה תיקי ביטוח בישראל. בשנת 1992 רכשה כלל ביטוח חלק מתיק הביטוח של חברת הביטוח "הסנה", ואת תיק הביטוח של חברת הביטוח "צור שמיר". בהמשך, מוזגו לכלל ביטוח חברות ביטוח שנרכשו על ידה כאמור וביניהן: אררט, עילית, איתן ואריה. הרכישות והמיזוגים האמורים, תרמו להפיכתה של כלל ביטוח לאחת מקבוצות הביטוח הגדולות בישראל.

בשנת 1998 רכשה כלל ביטוח את החברה הישראלית לביטוח אשראי בע"מ, אשר שמה שונה לכלל ביטוח אשראי בע"מ. לפרטים נוספים אודות הסכם בעלי המניות בכלל ביטוח אשראי ראה סעיף 10.17.3 להלן.

החל משנת 2006 רכזה פעילות ביטוח בריאות וסיעוד בקבוצה בכלל בריאות. במרס 2013 הושלם מיזוגה של כלל בריאות עם ולתוך כלל ביטוח, באופן שכל נכסיה והתחייבויותיה של כלל בריאות הועברו לכלל ביטוח, וכלל בריאות חוסלה ללא פירוק.

פנסיה וגמל

בתחום החיסכון ארוך הטווח, בענפי הפנסיה והגמל, פועלת הקבוצה באמצעות כלל פנסיה וגמל וכן מחזיקה בחברה מנהלת של קרן פנסיה ותיקה, המנהלת קרן פנסיה ותיקה מאוזנת אקטוארית, באמצעות עתודות הותיקה, המוחזקת על ידי כלל ביטוח וביטוח חקלאי אגודה שיתופית מרכזית בע"מ בחלקים שווים.

התפתחותה של כלל פנסיה וגמל מתוארת להלן:

בשנת 2004, רכשה כלל ביטוח את מיטבית חברה לניהול קרנות פנסיה בע"מ (להלן: "מיטבית"), חברה לניהול קרנות פנסיה חדשות ובשנת 2006 מיזגה לתוכה את עתודות קרן פנסיה (1996) בע"מ, ושינתה את שמה למיטבית-עתודות.

בשנת 2007 נרכשו על ידי הקבוצה קופות גמל של בנק דיסקונט לישראל בע"מ וקופות גמל של בנק הפועלים שהוחזקו בחלקן בבעלות משותפת עם קגמ (קרן הגמלאות המרכזית של עובדי ההסתדרות בע"מ).

בשנת 2010 מוזגה פעילותה של כלל גמל בע"מ לתוך מיטבית עתודות ששמה שונה בעקבות המיזוג לכלל פנסיה וגמל. כלל פנסיה וגמל הפכה בעקבות המיזוג לחברה המנהלת קופות גמל לקיצבה וקופות גמל לחיסכון, וכן קופות גמל הוניות ביחס לכספים שהופקדו בהן עד שנת 2008, קרנות השתלמות, קופות מרכזיות לפיצויים ולדמי מחלה, קופת גמל להשקעה, וכן קופת גמל מרכזית להשתתפות בפנסיה תקציבית.

לעניין עתודות הותיקה - בשנת 2007 הועבר ניהול עתודות הותיקה מ-ש.ב.ח. ניהול קופת פנסיה בע"מ (אשר כלל ביטוח רכשה 50% מההחזקות בה בשנת 2005) לעתודות הותיקה. עתודות הותיקה מוחזקת כיום על ידי כלל ביטוח וביטוח חקלאי אגודה שיתופית מרכזית בע"מ בחלקים שווים. עתודות הותיקה קיבלה בשנת הדוח שירותי ניהול השקעות מכנף.

2.4

שינויים מהותיים בסביבה המקרו כלכלית של החברה בשנת הדוח

לפרטים בדבר שינויים מהותיים בסביבה המקרו כלכלית של החברה בשנת הדוח, ראה חלק ב' לדוח - דוח הדירקטוריון, סעיף 2.

2.5

שינויים מהותיים בעסקי החברה בשנת הדוח ועד למועד פרסום הדוח

להלן תיאור שינויים מהותיים שחלו בעסקי החברה במהלך שנת הדוח ועד למועד פרסום הדוח, לפי תחומי פעילות:

2.5.1 כללי

2.5.1.1 שינויים צפויים בשליטה בחברה

לפרטים אודות שינויים צפויים בשליטה בחברה ראה סעיף 2.2 לעיל וביאור 1 לדוחות הכספיים.

2.5.1.2 דירוג

לפרטים אודות דירוג כלל ביטוח וכללביט מימון ראה ביאור 25(ד) לדוחות הכספיים. לפרטים בדבר השלכות אפשריות של הורדת הדירוג של כלל ביטוח וכללביט מימון על מוניטין החברה ראה סעיף 10.16(ג)7(ה) להלן.

2.5.1.3 סביבת ריבית נמוכה

לפרטים אודות שינויים בעתודות הביטוח בסביבת ריבית נמוכה והשפעתה על שיעורי ההיוון בביטוח חיים ראה ביאור 39(ה)1(ה)7(ד) לדוחות הכספיים.

2.5.1.4 משטר הון

בהתאם להנחיות הממונה, חברות הביטוח בקבוצה חישוב את יחס כושר הפירעון הכלכלי ליום 31 בדצמבר 2017, וצפויות לחשב את יחס כושר הפירעון הכלכלי ליום 31 בדצמבר 2018 עד ליום 15 ביולי 2019. לפרטים בדבר תוצאות החישוב שפורסם במהלך שנת הדוח, ראה ביאור 16(ה)3 לדוחות הכספיים וחלק ב' לדוח - דוח הדירקטוריון, סעיף 3.2.3.

2.5.2 הון אנושי ומבנה ארגוני

2.5.2.1 שינויים בהנהלת החברה

ביום 1 ביולי 2018 החל לכהן מר יורם נוה כמנכ"ל החברה וכלל ביטוח, וזאת במקומו של מר איזי כהן אשר הודיע ביום 7 במרס 2018 על כוונתו לסיים את כהונתו כמנכ"ל החברה וכלל ביטוח. מינויו של מר נוה בוצע לאחר הקמת ועדה לאיתור והמלצה על מנכ"ל חדש לחברה בחודש מרס 2018, בראשות יו"ר הדירקטוריון דני נוה, בה היו חברים דירקטורים בחברה ובכלל ביטוח ("ועדת האיתור").

2.5.2.2 שינויים במבנה הארגוני

ביום 26 ביולי 2018 החליט דירקטוריון החברה לבצע שינוי מבנה ארגוני בקבוצה החל מיום 1 בספטמבר 2018, במסגרתו מוזגו חטיבות ביטוח חיים ופנסיה וגמל לחטיבת חיסכון ארוך טווח; הוקמה חטיבה חדשה, חטיבת לקוחות והפצה אשר מיזגה את מערך הלקוחות עם חלק מפעילויות מערך העסקים; הוקם מערך חדש, מערך שירות ותפעול; חטיבת השקעות מימון ופיננסים פוצלה לשתי חטיבות - החטיבה הפיננסית וחטיבת ההשקעות; בוטלה חטיבת המטה ואגפי המטה הוכפפו ישירות למנכ"ל, למעט אגף אקטואריה שהוכפף לחטיבה הפיננסית.

במסגרת השינוי מונו נושאי משרה חדשים, עזבו חלק מנושאי המשרה בחברה וכן חל שינוי בחלק מהתפקידים של נושאי המשרה המכהנים. לפרטים נוספים ראה חלק ד' לדוח - פרטים נוספים אודות התאגיד, סעיף 18.

2.5.3 סיום ההתקשרות עם קופת חולים מכבי ולאומית

במהלך שנת 2018 פרסמו קופות החולים מכבי, לאומית וכללית מכרזים חדשים לבחירת מבטח לביטוח סיעודי קבוצתי של חברי הקופה, במתכונת התקשרות שונה מהמתכונת בהתקשרות הקיימת של כלל ביטוח עם מכבי ולאומית (באופן שהמבטח הזוכה ישא ב-20% בלבד מהסיכון הביטוחי וקרן המבוטחים תישא ביתרתו). בהתאם להודעת הקופות, הצעתה של כלל ביטוח למתן שירותי ביטוח סיעודי קבוצתי לחברי הקופה לא זכתה במכרז. לכלל ביטוח אחריות ביטוחית לכיסוי תביעות של מבוטחים שבטוחו אצלה במסגרת הביטוחים האמורים וזאת בגין מקרי ביטוח שאירעו לראשונה בתקופת תוקפו של הביטוח הקבוצתי בכלל ביטוח (עד לחודש דצמבר 2018 ביחס למבוטחי מכבי ועד לחודש מרס 2019 למבוטחי לאומית), וזאת אף ביחס לתביעות המוגשות לאחר תום תקופת הביטוח ובכפוף להתיישנות על פי דין. לפרטים נוספים ראה סעיף 8.1.2.2(ג) להלן.

2.5.4 רפורמות רגולטוריות

בשנים האחרונות, בכלל ולרבות בשנת הדוח, קודמו רפורמות רגולטוריות משמעותיות, בתחומי הביטוח והחיסכון השונים, בעיקר כאלו המכוונות להפחתה ישירה או עקיפה של דמי ביטוח ודמי ניהול, תוך עשיית שימוש שונה בכלים הרגולטורים. ראוי לציין, בין היתר, את קביעת קרן פנסיה ברירת מחדל על ידי הממונה כאמצעי להורדת דמי ניהול, התערבות בתנאי ותעריפי מוצר אובדן כושר עבודה וריסק ביטוח חיים, שינוי מהותי בתעריפי ביטוח חובה ושינוי התנאים והתעריפים במוצרי הבריאות, תוך הפחתה בפועל של תקרת התעריפים המאושרים וביחס לחלק מהכיסויים מבלי שנקבע מראש אופן העדכון של התעריף, במהלך תקופת הביטוח. ההתערבות הרגולטורית יוצרת שינויים במבנה ההתקשרות ויחסי הגומלין שבין גופים מוסדיים, סוכנים, מעסיקים ולקוחות, באופן שמשליך ויכול להשליך אף בעתיד על היכולת של גוף מוסדי לקשור בין הכנסותיו להוצאותיו, להשית עליו הוצאות תפעוליות משמעותיות ולפגוע ברווחיותו. ישומן של חלק מן הרפורמות החל במהלך תקופת הדוח, וחלקן עתיד להיות מיושם בעתיד ו/או נמצא בשלבים שונים של הליכי הסדרה או דיון. בשלב זה, לא ניתן להעריך את מלוא השפעתם של הצעדים הננקטים על שוק הביטוח והפנסיה בישראל. מכלול השינויים המיושמים והמוצעים, ההתערבות בתעריפים ובדמי הניהול, בהליכי המכירה, העומס התפעולי הנגרם מקצב, היקף ומורכבות השינויים הרגולטורים, והצורך לבצע התאמות במערכות המיכון ותהליכי עבודה, משליכים על המודל העסקי של הענף, משפיעים ועתידיים להמשיך ולהשפיע בשנים הקרובות על שוק הביטוח בישראל ועל רווחיותו ובין היתר על שווי העסקים החדשים (VNB) שיימכרו, הערך הגלום בגין עסקי החברה, ועל יחס כושר הפירעון בהתאם למשטר כושר הפירעון הכלכלי שהוחל בשנה שקדמה לשנת הדוח. לפרטים נוספים ראה חלק ב' לדוח - דוח הדירקטוריון, סעיף 3.2.3.

המידע בכל הקשור להשלכות השינויים הרגולטורים הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. השינויים והשלכותיהם בפועל עשויים להיות שונים מאלה שנחזו וזאת בין היתר נוכח אי הודאות הן ביחס להתרחשותם, והן ביחס להשלכותיהם המלאות, אשר תלויות, בין היתר, בהתנהגות הגורמים המתחרים, הגורמים המפצים, המבוטחים וכן בהשפעות הגומלין שבין הרפורמות השונות.

2.5.5 תחום חיסכון ארוך טווח

2.5.5.1 רפורמות בתחום

בשנים האחרונות מקדמת הממונה רפורמות ברגולציה בתחום החיסכון ארוך הטווח. לפרטים בדבר הרפורמות האמורות, ראה סעיף 6.2 להלן. במסגרת זו, המשיכה או החלה או נערכה החברה ליישום בשנת הדוח של רפורמות משמעותיות ובין היתר, פעילות המסלקה והממשק התפעולי בין המעסיקים לבין הגופים המוסדיים בכל הנוגע להפקדות בקופות גמל (בהתאם להוראות חוזר אופן הפקדת תשלומים לקופות גמל) (ראה סעיף 6.2.2(ד) להלן); להגדלת הפקדות למוצרים הפנסיוניים בעקבות שינויים רגולטוריים; איחוד חשבונות לא פעילים בפנסיה (ראה סעיף 6.2.2(ב) להלן); הקמת קרנות פנסיה ברירת מחדל והליכי בחירת קרן הפנסיה שתשמש כקרן פנסית ברירת מחדל על ידי המעסיק (ראה סעיף 6.2.2(א) להלן); שינויים במבנה התגמול של הסוכנים בעקבות תיקוני חקיקה שענינם תשלום עמלות בלא זיקה לדמי הניהול הנגבים מהלקוחות (ראה סעיף 10.8.1.1 להלן) ואי תשלום עמלה לבעל רישיון עבור מוצר פנסיוני בגינו לא בוצע הליך שיווק פנסיוני (ראה סעיף 10.8.1.1 להלן) וכן השקת פוליסות אובדן כושר עבודה בהתאם לחוזר "קווים מנחים לעניין תוכנית לביטוח מפני אובדן כושר עבודה" (ראה סעיף 6.2.2(ז)(2) להלן).

2.5.5.2 שדרוג מערכות מיכון חיסכון ארוך טווח

בתקופת הדוח, ובמסגרת אסטרטגיית החברה בשנים האחרונות לשדרוג מערכות חיסכון ארוך טווח, אישרו דירקטוריון החברה ודירקטוריון כלל ביטוח החלטה עקרונית להמשיך ולהרחיב את הליך שדרוג מערכות המיכון. בתחום ביטוח החיים בכלל ביטוח, וזאת בהמשך להתאמות ושיפורים משמעותיים שנערכו בשנים האחרונות לצורך שדרוג וטיפול במערכות הליבה בביטוח חיים. בין היתר אושר ביצוע בדיקת היתכנות, שצפויה להסתיים במהלך 2019, לביצוע הסבה של אחת ממערכות ביטוח החיים, למערכת מיכון המשמשת כיום את מערכות הבריאות בכלל ביטוח, תוך ביצוע ההתאמות הנדרשות, וזאת לצורך צמצום הכפילויות במערכות הליבה בתחום. הליך שדרוג המערכות כאמור כרוך בהשקעה מהותית אשר מתפרסת על מספר שנים, וזאת בהמשך להשקעות המהותיות שביצעה כבר החברה בתחום מיכון מערכות חיסכון ארוך טווח בשנים האחרונות ואין ודאות כי יאושר.

2.5.5.3 תעריפים חדשים למוצרי ביטוח חיים למקרה מוות (ריסקים)

לאחר תקופת הדוח, בחודש פברואר 2019 אושרו על ידי הרשות תעריפים חדשים למוצרי ביטוח חיים למקרה מוות (ריסקים) של חברות הביטוח בישראל, במסגרתם נכללה הפחתה של עשרות אחוזים בתעריפים למוצרי הריסק שימכרו ממועד זה. כן קבעה הרשות כי על חברות הביטוח ליישם מנגנון החזר עמלות על ידי סוכני הביטוח, כך שביטולן של הפוליסות בשנים הראשונות שלאחר רכישתן יוביל להחזר מדורג של עמלות שישולמו על ידי חברות הביטוח לסוכנים. מנגנון זה יכול ויביא להגברה בשימור תיק ביטוחי הריסק. החברה אינה יודעת להעריך את מלוא ההשלכות של שינוי התעריפים כאמור על מכירת מוצרי הריסק, לרבות על היקף המכירות, התעריפים בהם ימכרו בפועל (לאחר הנחות) והעמלות שישולמו בגינם. נכון למועד פרסום הדוח, במסגרת אישור תעריפי הריסק לא אושרו לחברה (ולמיטב ידיעתה אף לא לחברות אחרות), תעריפים למכירת כיסוי ריסק במסגרות פוליסות ביטוח המנהלים. עקב האמור, הפסיקו חברות הביטוח את שיווקם של כיסויי הריסק במסגרת ביטוחי המנהלים. להערכת החברה, העדר תעריפים מאושרים למכירת כיסויי ריסק במסגרת ביטוחי המנהלים צפוי להביא להפחתה משמעותית במכירות ביטוחי המנהלים. החברה אינה יכולה להעריך, בשלב זה, את השלכות השינוי על מכירתם של מוצרים פנסיוניים אחרים.

לפרטים נוספים ראה סעיף 6.1.4.1 להלן.

2.5.6 תחום ביטוח כללי

2.5.6.1 רפורמות בתחום ביטוח רכב

בשנים אשר קדמו לשנת הדוח, קידמה הרשות מספר רפורמות משמעותיות בתחום ביטוח כללי. בענף ביטוח רכב חובה הונהגה רפורמה לעדכון תעריפי ביטוח רכב חובה שהשפעתה החלה בשנת 2016 ונמשכה גם בשנת הדוח. לפרטים נוספים ראה סעיף 7.1.1.1(ג)(1) להלן.

כמו כן בשנת הדוח, עודכן טווח שיעור מרכיב העמסה אותו רשאיות חברות הביטוח המשתתפות בהסדר הביטוח השיוירי לגבות לצורך מימון העלות לביטוח השיוירי. לפרטים נוספים ראה סעיף 7.1.1.1(ב)(1) להלן. בנוסף, במסגרת תיקון חקיקה שונה מנגנון ההתחשבנות בין המוסד לביטוח הלאומי לבין חברות הביטוח בנוגע לאופן ההתחשבנות בין חברות הביטוח למוסד לביטוח לאומי, לעניין זכות השיבוב של המוסד לביטוח לאומי מחברות הביטוח בתביעות מכוח פוליסות רכב חובה. לפרטים נוספים ראה סעיף 7.1.1.1(ד)(1) להלן. שינויים אלה טרם יושמו בשנת הדוח.

2.5.6.2 ריבית ההיוון בתביעות נזיקין

בהמשך לתיקון לתקנות הביטוח הלאומי (היוון) התשל"ח-1978 המסדירות, בין היתר, את ריבית ההיוון המשמשת לחישוב תביעות שיבוב אותן מגיש הביטוח הלאומי כלפי צדדים שלישיים, על פיו החל מחודש אוקטובר 2017, יעמוד שיעור הריבית לצורך היוון קיצבה שנתית על 2% במקום 3% שהיו קבועים בתקנות ערב תיקון ובהמשך לפסיקות בית המשפט אשר התייחסו להשפעות העקיפות של התיקון האמור לעניין שיעור ריבית ההיוון שבהתאם לו יש לחשב פיצויים בגין הפסדים עתידיים גם שלא במסגרת תביעות שיבוב של המוסד לביטוח לאומי, בביטוחי חובה וחבויות, הוגש בחודש ינואר 2019 לבית המשפט העליון (במסגרת תיק פרטני שנדון שם) דוח להערות הציבור שפורסם על ידי הועדה הבינמשרדית לבחינת ריבית ההיוון (להלן: "דוח הועדה להערות הציבור"), אשר בהתאם לו, מוצע כי תקבע ריבית אחת ממוצעת לכל תקופת הפיצוי בשיעור של 3%, אשר משקפת השקעה בסיכון נמוך. כמו כן מוצע לקבוע "רצועת נידוד" סביב ריבית זו, שחריגה ממנה צפויה להפעיל מנגנון של עדכון. החברה אמדה את ההשפעה האפשרית הכוללת בגין שינויים בריבית ההיוון כאמור לעיל, בשלב זה מבלי להתייחס לדוח הועדה להערות הציבור אשר טרם הבשיל לדוח סופי וטרם התקבלה פסיקת בית המשפט בעניינו. במסגרת ההשפעה האמורה ניתן משקל לאי הודאות ביחס לעצם ההשפעה ולאופן התרחשותה, לפרטים נוספים ראה סעיף 7.1.1.1(ד)2) להלן וכן ביאור 39(ה)2(ה)4(ו) לדוחות הכספיים.

2.5.7 תחום ביטוח בריאות

2.5.7.1 רפורמות בתחום

בשנת הדוח פורסמו שינויים רגולטוריים בנוגע ליישוב תביעות בתחום ביטוח סיעודי הכוללים, בין היתר, מגבלות למקרים בהם ניתן להפנות את המבוטח לביצוע הערכת תפקוד ולמקרים בהם ניתן לבצע חקירות וביחס לאופן ביצוען. לפרטים נוספים ראה סעיף 8.1.2.2 להלן.

2.5.8 שינויי רגולציה נוספים בתחומי הפעילות של החברה

לשינויי רגולציה מהותיים נוספים שהשפיעו על עסקי החברה בשנת הדוח ראה בתחומי הפעילות ובסעיף 10.2 להלן.

3. תחומי פעילות

לקבוצה שלושה תחומי פעילות מהותיים, כמפורט להלן:

3.1 תחום חיסכון ארוך טווח

תחום זה כולל את פעילות הקבוצה בענף ביטוח חיים, ענף קרנות פנסיה וענף קופות גמל וקרנות השתלמות. נושא הביטוח הפנסיוני בישראל מורכב משלושה רבדים מרכזיים: **רובד חובה המנוהל בידי המדינה** - הביטוח הלאומי; **רובד חובה המנוהל בידי גופים מוסדיים** - החל משנת 2008, במסגרת פנסיית חובה לשכירים בגין תגמולים ופיצויים המופקדים אצל גופים מוסדיים; ו**רובד רשות** - חיסכון פנסיוני מעבר לרובד החובה, המנוהל בידי גופים מוסדיים וכן אפיקי חיסכון פרטי. מוצרי התחום מספקים בעיקר פתרונות חיסכון לתקופת הפרישה ("החיסכון"). בנוסף, ברוב המוצרים בתחום משולבים או שניתן לשלב בהם, כסויים ביטוחיים של סיכונים שונים, כגון: ביטוח למקרי מוות, נכות, אובדן כושר עבודה ומחלות קשות ("הסיכון" או "הריסק"). (ראה סעיף 6 להלן).

הפעילות בענף ביטוח חיים התבצעה בשנת הדוח באמצעות כלל ביטוח. הפעילות בענפי הפנסיה והגמל התבצעה בשנת הדוח באמצעות החזקתיה של כלל ביטוח בחברות הבאות:

כלל פנסיה וגמל - חברה בת בבעלות מלאה של כלל ביטוח (100%) הפועלת, בין היתר, כחברה מנהלת של קופות גמל לקיצבה (לשעבר קופות גמל משלמות לקיצבה) - קרנות פנסיה חדשות (מקיפה וכללית) ושל קופות גמל לחיסכון (לשעבר קופות גמל שאינן משלמות לקיצבה), קופות גמל הוניות ביחס לכספים שהופקדו בהן עד שנת 2008, קרנות השתלמות, קופות מרכזיות לפיצויים ולדמי מחלה, קופת גמל להשקעה וכן קופת גמל מרכזית להשתתפות בפנסיה תקציבית.

עתודות הותיקה - חברה בת של כלל ביטוח בבעלות של 50% המנהלת קרן פנסיה ותיקה מאוזנת (קרן הפנסיה עתודות).

3.2 תחום ביטוח כללי

תחום זה כולל את פעילות הקבוצה בענפי ביטוח כללי וכן בענף ביטוח תאונות אישיות (עד שנה), הנרשמים בעסקי ביטוח כללי. הביטוח הכללי נחלק לענפי ביטוח רכוש, ענפי ביטוח חבויות, ביטוח תאונה, מחלה ונכות וענפים אחרים, הכוללים ביטוחים מסוגים שונים.

ביטוחי רכוש - במסגרתם מוענק כיסוי בגין אובדן או נזק פיזי שנגרם לרכוש המבוטח, כתוצאה מהתממשות הסיכונים הרשומים בפוליסה, במתכונת של "סיכונים ספציפיים" המנויים בפוליסה או במתכונת של "כל הסיכונים" (כיסוי מפני כל אובדן או נזק תאונתי פתאומי ובלתי צפוי מראש, למעט אובדן או נזק שהוחרג במפורש).

ביטוחי חבויות - במסגרתם מוענק כיסוי בגין חבותו הכספית על פי דין של המבוטח, כלפי צד שלישי שאינו המבוטח עד לגבול האחריות הרשום בפוליסה.

ביטוחי תאונה, מחלות ונכות - במסגרתם מוענק למבוטח פיצוי בגין נזק גוף שנגרם לאדם - מוות או נכות קבועה, מלאה או חלקית, כתוצאה מתאונה ו/או נזק של אובדן כושר זמני לעבודה כתוצאה מתאונה או מחלה, וכן שיפוי בגין הוצאות רפואיות עקב כך. פעילות הביטוח בענף זה כוללת ביטוח תאונות אישיות לזמן קצר.

הפעילות בחברה בתחום זה, כוללת את ענף ביטוח רכב חובה, ענף ביטוח רכב רכוש, ענפי ביטוח חבויות, ענפי ביטוח רכוש אחר ואחרים.

פעילות ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ שהינה חלק מ"ענפי ביטוח רכוש אחר ואחרים" התבצעה בשנת הדוח באמצעות כלל ביטוח אשראי, חברה בת בשליטה (80%) של כלל ביטוח.

3.3 תחום ביטוח בריאות (ראה סעיף 8 להלן).

תחום זה כולל את פעילות הקבוצה בביטוח בריאות, בענף מחלות ואשפוז (הכולל: מחלות ואשפוז, ביטוח נסיעות לחו"ל) ובענף סיעוד. בתחום זה קיימות תוכניות ביטוח המיועדות למבוטחים פרטיים ותוכניות ביטוח המיועדות לקולקטיבים.

מרבית פעילות הקבוצה בתחום זה מרוכזת בחטיבת הבריאות של כלל ביטוח. כיווני בריאות נוספים (ריידרים) נמכרו בשנת הדוח במסגרת חטיבת החיים ונכללו בתחום חיסכון ארוך טווח - ראה סעיף 6 להלן, וכן כפוליסות תאונות אישיות קצרות טווח במסגרת תחום הביטוח הכללי - ראה סעיף 7 להלן.

4. השקעות בהון החברה ובמניותיה

4.1 השקעות בהון החברה שבוצעו בשנתיים האחרונות ועד למועד פרסום הדוח

בשנתיים האחרונות ועד למועד פרסום הדוח לא בוצעו השקעות בהון החברה, למעט מימושי אופציות.

4.2 פירוט העסקאות המהותיות, שביצעו בעלי עניין בחברה במניות החברה מחוץ לבורסה⁶, בשנתיים האחרונות

ביום 8 בנובמבר 2018 מכר בנק הפועלים, בעסקאות מחוץ לבורסה שאינן מותנות בתנאים, את החזקותיו בחברה, שהיוו כ-9.47% ממניותיה, כאשר אי די בי פתח התקשרה בעסקת החלף עם מוסד בנקאי בקשר עם כ-5% ממניות החברה שנמכרו על ידי בנק הפועלים.

לפרטים בדבר מכירת 25% ממניות השליטה בחברה שהוחזקו על ידי הנאמן, אשר בוצעה בשנים 2017, 2018 ו-2019 בהתאם לדרישת הממונה למכירת מניות החברה בהתאם למתווה למכירת השליטה בחברה, לרבות במסגרת חמש עסקאות החלף שביצעה אי די בי פתח, ראה ביאור 1(ב)(2)ט) לדוחות הכספיים. בנוסף, ביום 2 בינואר 2019 מכרה אי די בי פתח מניות החברה המהוות כ-4.5% מהונה המונפק של החברה, אשר הוחזקו על ידי הנאמן, בעסקה מחוץ לבורסה. לפרטים ראה ביאור 1(ב)(2)ט) לדוח הכספיים.

נכון ליום 6 במרס 2019⁷ אי די בי פתח מחזיקה, למיטב ידיעת החברה, בעיקר באמצעות נאמן, בכ-25.32% ממניות החברה (וכ-25.15% בדילול מלא^{8, 9}).

5. חלוקת דיבידנדים

בשנתיים האחרונות ועד למועד פרסום הדוח החברה לא חילקה דיבידנדים.

לפרטים בדבר מגבלות על חלוקת דיבידנד מכוח דרישות ההון הרגולטוריות החלות על חברות בקבוצה ומכח הוראות הממונה ואופן עמידת החברות בהן, ראה ביאור 16(ד) עד 16(ו) לדוחות הכספיים. חלוקת דיבידנד בחברה מושפעת מהותית מהיכולת של חברות מוחזקות לחלק דיבידנד לאור דרישות ההון, לרבות אלו החלות על חברות הביטוח בקבוצה בהתאם להוראות יישום משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II וכן מצרכי הנזילות שלהן. לפרטים בדבר מכתב הממונה למנהלי חברות הביטוח מחודש אוקטובר 2017 בעניין חלוקת דיבידנד, ראה ביאור 16(ה)(4) לדוחות הכספיים.

לפרטים בדבר יתרת הרווחים, כהגדרתה בסעיף 302 לחוק החברות, הניתנים לחלוקה לתאריך הדוח, ראה ביאור 16(ג) לדוחות הכספיים. יצוין, כי יתרת הרווחים הניתנים לחלוקה, כפופה למגבלות נוספות כמפורט בביאורים 16(ה)-16(ו) לדוחות הכספיים.

לפרטים בדבר מגבלות חיצוניות על יכולת החברה לחלק דיבידנד ודרישות הון עצמי, וכן מדיניות החברה בעניין, ולפרטים בדבר סטטוס היתרי השליטה בחברה ובגופים המוסדיים בה נכון למועד הדוח ולמגבלות מכוחם, ראה ביאורים 1, 16(ד) ו-16(ה) לדוחות הכספיים.

6. לפרטים בדבר מכירות ורכישות בבורסה של מניות החברה על ידי בעלי עניין ראה דיווחים שוטפים של החברה בעניין.

7. כל הנתונים מתייחסים לשיעור ההחזקה בהון בלבד ולא בהצבעה.

8. לאופן חישוב "דילול מלא" - ראה הערת שוליים 3 לעיל.

9. יצוין כי אי די בי פתח שיעבדה כ-4.98% (כ-4.94% בדילול מלא) ממניות החברה לטובת מחזיקי אגרות החוב (סדרה יא') שהנפיקה אי די בי פתח. לפרטים ראה ביאור 1(ב)(3) לדוחות הכספיים.

חלק ו': תיאור ומידע על תחומי הפעילות של החברה

6. תחום חיסכון ארוך טווח

ביום 1 לספטמבר 2018 בוצע שינוי ארגוני במסגרתו אוחדו חטיבת ביטוח חיים וחטיבת פנסיה וגמל לחטיבה אחת - חטיבת חיסכון ארוך טווח. החברה רואה בפעילות ביטוח החיים, הפנסיה והגמל כמשתייכות כולן לתחום פעילות חיסכון ארוך טווח, לאור הדמיון במאפיינים העסקיים של פעילויות אלו.

6.1 מוצרים ושירותים

6.1.1 תיאור ענפי תחום הפעילות והכסויים הביטוחיים

מוצרי התחום מספקים בעיקר פתרונות לתקופת הפרישה לשכירים ולעצמאיים, פתרונות השקעה פרטית וכיסויים למקרה מוות, נכות ולמקרה של אובדן הכנסה בעקבות אובדן כושר עבודה.

מוצרי ביטוח חיים

מוצרי ביטוח חיים מהווים התחייבות חוזית בין המבטח למבטח וכוללים תוכניות ביטוח שמאפשרות צבירת חיסכון, לטווחי זמן שונים ותוכניות ביטוח ו/או שילובים בתוכניות ביטוח הכוללים כיסויים ביטוחיים למוות, אובדן כושר עבודה, נכות ואריכות חיים (זקנה).

מבטח המגיע לתום תקופת הביטוח, זכאי לתגמולי הביטוח (ככלל, הסכומים שנצברו ברכיב החיסכון בפוליסה), על פי תנאי הפוליסה. את הסכומים הללו יכול המבטח, בכפוף להוראות ההסדר התחיקתי, לקבל בסכום חד-פעמי ("תשלום הוני"), בתשלומים לשיעורין לכל ימי חייו ("קיצבה") או בשילוב של השניים. בחלק ממוצרי הקיצבה הנהנה המבטח ממקדם קיצבה מוגן מפני התארכות תוחלת חיים, שנקבע במועד רכישת הפוליסה או במועד התחלת תשלום הקיצבה למבטח, או כזה שניתן לרכישה עם הגיע המבטח לגיל 60 לפחות.

קרנות פנסיה

קרנות פנסיה מהוות קרן לביטוח הדדי ופועלות על פי תקנון, אשר יכול להשתנות מעת לעת. עמית בקרן הפנסיה, זכאי לקבל ממועד הפרישה תשלומי קיצבה לכל ימי חייו, המבוססים על מקדמי קיצבה שאינם מובטחי תוחלת חיים, והקיצבה יכולה להשתנות מעת לעת בהתאם לאיזון האקטוארי של הקרן.

החל משנת 1995 עמיתים חדשים יכולים להצטרף לשני סוגי קרנות פנסיה חדשות: (א) קרנות פנסיה מקיפות המאפשרות חיסכון פנסיוני למטרת קיצבת זקנה וכן כיסויים ביטוחיים למוות ונכות. קרנות הפנסיה המקיפות נהנות, באופן חלקי, מאג"ח מיועדות וניתן לבצע בהן הפקדות עד לתקרה הקבועה בדין (ראה פירוט בסעיף 6.1.1.1 להלן) ו-(ב) קרנות פנסיה כלליות (משלמות) שאינן נהנות מאג"ח מיועדות ולא קיימת בהן תקרת הפקדה. קרנות הפנסיה הכלליות מאפשרות חיסכון פנסיוני למטרת קיצבת זקנה וניתן לאפשר במסגרתן גם רכישת כיסויים ביטוחיים למוות ונכות.

קופות גמל

קופות גמל מעניקות פתרונות חיסכון הן לטווח הארוך (כגון: קופות גמל לתגמולים ולפיצויים וקופות גמל לחיסכון), הן לטווח הבינוני (קרנות השתלמות) והן לחיסכון הוני לכספי פרט במעמד עצמאי (קופות גמל להשקעה). קופות גמל כאמור הינן, ככלל, ללא כיסויים ביטוחיים. עמית זכאי למשוך את הסכומים שנצברו לזכותו בקופות הגמל לתגמולים ולפיצויים ובקופות גמל לחיסכון, בסכום חד פעמי או כקיצבה, בהתאם לתקופה בה הפקיד אותם. כספים שנצברו לזכות עמית בקרנות השתלמות נמשכים בתשלום חד פעמי. לפרטים נוספים ראה סעיף 6.1.1.1 להלן.

קופות גמל להשקעה (אשר הוקמו בחודש נובמבר 2016) נועדו לאפשר אפיק חיסכון הוני במעמד עצמאי, במסגרתו נכלל תמריץ למשיכת הכספים שיצברו בו כקיצבה בתקופת הפרישה. כספים שיופקדו בקופת גמל להשקעה ניתנים למשיכה בסכום חד פעמי בכל עת, ללא הטבות מס בהפקדה, תוך תשלום מס רווחי הון בלבד. כספים שיופקדו בקופת גמל להשקעה וימשכו כקיצבה בתקופת הפרישה (בהתאם לכללי קיצבה מוכרת), יהיו פטורים ממס רווחי הון וממס הכנסה. סך כל התשלומים שעמית יהיה רשאי להפקיד בכלל חשבונותיו בקופת גמל להשקעה לא יעלה על 70,000 ש"ח בשנה.

ענף קופות הגמל כולל גם קופות גמל מרכזיות, בהן העמית הינו המעסיק, כאשר הכספים שהופקדו בהן נועדו לצורך הבטחת זכויות עובדי הזכאים לכך¹⁰. החל משנת 2011 לא ניתן עוד להפקיד כספים לקופות גמל מרכזיות לפיצויים, אולם ניתן לנייד כספים בין קופות מרכזיות לפיצויים.

בחודש יוני 2017 פורסם חוזר מס הכנסה בעניין "תורות צבורות בקופה מרכזית לפיצויים" (אשר עודכן בחודש מרס 2018), הכולל הוראות לעניין השימוש בכספים הצבורים בקופות מרכזיות והעברתם למעסיק, למטרת מימון הפקדות שוטפות לרכיב הפיצויים בקופות גמל אישיות של כלל עובדי המעסיק, וכן הוראות שנועדו לתמרץ העברת הכספים לקופות אישיות כאמור.

10. קופות הגמל המרכזיות הן, בעיקרן, קופות גמל מרכזיות לפיצויים.

להערכת החברה, הוראות חוזר יתרות צבורות בקופה מרכזית לפיצויים צפויות להביא למשיכות משמעותיות מקופות מרכזיות לפיצויים, תוך הגברת התחרות על ניוד קופות מרכזיות בין הגופים עובר לפירוקן לקופות אישיות. להערכת החברה, חלק מהניוד האמור יהיה לקופות אישיות שבניהול הגופים המוסדיים של החברה. לפרטים בדבר היקף נכסים מנוהלים בקופות גמל מרכזיות שבניהול הקבוצה ראה חלק ב' לדוח - דוח הדירקטוריון, סעיף 3.2.1. היקף דמי הניהול הנגבים על ידי כלל פנסיה וגמל מהקופות המרכזיות לפיצויים הינם בהיקף שאינו מהותי.

הערכת החברה בקשר עם השלכות חוזר יתרות בקופה מרכזית הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות וזאת, בין היתר, בשל חוסר הוודאות באשר להתנהגות המעסיקים במשך והתנהגות הגופים המתחרים.

6.1.1.1 להלן יפורטו הבחנות עיקריות בין המוצרים המרכזיים כיום¹¹:

קופות גמל	קרנות פנסיה חדשות מקיפות	ביטוח חיים	סוג התקשרות
התחייבות חוזית בין המבטח למבטוח. ההתחייבות אינה ניתנת לשינוי, אלא בהתאם להוראות הפוליסה והדין.	העמית הינו חבר בקופה או בקרן, ואלה פועלות ומנוהלות על ידי החברות המנהלות, על פי הוראות התקנונים שלהן. התקנונים עשויים להשתנות מעת לעת, וככלל זכויות וחובות העמית נקבעות בהתאם לתקנון הקופה או הקרן התקף במועד הזכאות.	הכיסוי הביטוחי ניתן להתאמה לצרכי הלקוח.	כיסוי ביטוחי ¹²
מקדם קיצבה ¹⁴	מקדם הקיצבה אינו מוגן מפני השתנות תוחלת חיים. הקיצבה יכולה להשתנות מעת לעת בהתאם לאיזון האקטוארי של הקרן.	בכל הפוליסות הקיצבתיות הכוללות מקדם קיצבה, מקדם הקיצבה מוגן מפני השתנות תוחלת חיים. החל משנת 2013 לא ניתן עוד למכור פוליסות עם מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים (להלן: "מקדמי קיצבה מובטחים"), למעט למבטחים בני 60 ומעלה. ¹⁵	מקדם קיצבה ¹⁴
ביטוח הדדי	קרן ביטוח הדדי: זכויות העמיתים אין מושפעות, בין היתר, מנתונים דמוגרפיים של כלל עמית הקרן, כגון: מצב בריאות ותוחלת חיים. ההנחות האקטואריות נבחנות מעת לעת ומשפיעות על זכויות כלל העמיתים ומקבלי הקיצבות בקרן הפנסיה, ואלה עשויות להשתנות בהתאם.	אין	ביטוח הדדי
אג"ח מיועדות	אג"ח מיועדות בשיעור של 30% אין ¹⁶ מסך הנכסים בקרן, המשוויכות בשיעורים שונים למקבלי קיצבה ולעמיתים בגילאים שונים, ראה פירוט בסעיף 6.1.1.2 להלן.	אג"ח מסוג ח"ץ בפוליסות מבטיחות תשואה שהונפקו עד סוף שנת 1990 בלבד, ראה פירוט בסעיף 6.1.1.2 להלן.	אג"ח מיועדות
דמי ניהול ¹⁷	שיעור מההצבירה ומההפקדות ¹⁸ , לפרטים בדבר היקף גביית דמי ניהול ראה פירוט בביאור 30 לדוחות הכספיים.	שיעור מההצבירה ומההפקדות ¹⁸ , לפרטים בדבר היקף גביית דמי ניהול ראה פירוט בביאור 30 לדוחות הכספיים.	דמי ניהול ¹⁷
נהנים	מוטבים המוגדרים על ידי המבטח על פי שיקול דעתו.	מוטבים המוגדרים על ידי המבטח על פי שיקול דעתו.	נהנים
מגבלה רגולטורית לגובה ההפקדה ²⁰	עד 20.5% מפעמיים השכר הממוצע ללא הגבלה. במשק.	ללא הגבלה.	מגבלה רגולטורית לגובה ההפקדה ²⁰

לתיאור מוצרי התחום ראה סעיף 6.1.2 להלן.

11. בקופות גמל ובקרנות פנסיה קיימת הפרדה מלאה בין נכסי החברה המנהלת והתחייבויותיה לבין נכסי העמיתים הצבורים בקופות הגמל ובקרנות הפנסיה ונכסי העמיתים אינם נכללים בדוחותיה הכספיים של החברה המנהלת.
12. במסגרת תקנות הפיקוח על השירותים הפיננסיים (קופות גמל) (כיסויים ביטוחיים בקופות גמל), התשע"ב-2012 ניתן כיום לרכוש אצל מבטח, במסגרת ומתוך ההפקדות הפנסיוניות, כיסוי ביטוחי לביטוח לסיכונים מוות, סיכונים נכות וכן כיסוי ביטוחי לשחרור מתשלום פרמיות במקרה של נכות, לעמית קרנות הפנסיה, קופות הגמל והביטוח. נכון למועד הדוח כלל פנסיה וגמל איננה משווקת לעמיתים פעילים בקופות גמל שבניהולה כיסויים ביטוחיים כאמור.
13. בקרנות פנסיה חדשות ובפוליסות קיצבתיות בביטוח חיים, בעת משכית כספים על ידי העמית באופן קיצבתי, מומר סכום החיסכון לקיצבה חודשית באמצעות חלוקה במקדם המגלם את תוחלת החיים (להלן: "מקדם הקיצבה"). בקרנות הפנסיה ובפוליסות קיצבתיות בביטוח חיים בהן לא קיים מקדם קיצבה מובטח תוחלת חיים, נקבע מקדם הקיצבה סמוך למועד תחילת קבלת הקיצבה. בקרנות פנסיה מקדם הקיצבה שנקבע יכול להתעדכן גם לאחר תחילת קבלת הקיצבה ובפוליסות ביטוח חיים הוא מובטח. תוכניות ביטוח חיים אשר שווקו עד לסוף שנת 2012 על ידי חברות הביטוח, כוללות מקדמי המרה לקיצבה המגלמים הבטחה לתוחלת חיים, שנקבעים מראש בעת רכישת הביטוח ואינם ניתנים לשינוי גם כשתוחלת החיים מתארכת מעבר לנצפה ביום הרכישה. ככלל, החל משנת 2013 ניתן לרכוש פוליסות קיצבתיות עם מקדמי קיצבה המבטיחים תוחלת חיים רק מגיל 60 והחל מדצמבר 2015 קיימת אפשרות רגולטורית לשווק פוליסות כאמור למבטחים שגילם מתחת ל-60, המבקשים לנייד את הפוליסות האמורות, ובלבד שרכשו פוליסות אלו בין השנים 1991 ועד 2013.
14. למעט למספר מצומצם של קופות גמל מבטיחות תשואה המוגבות בפקידות חש"ל.
15. האמור כולל את דמי ניהול הרגולטוריים האפשריים במוצרים הנמכרים כיום ואינו כולל דמי ניהול והוצאות מסוגים שונים הנגבים במוצרים או בחלק מהם, כדוגמה בגין הוצאות ניהול השקעות, גורם פוליסה או גורם גביה וכו'.
16. בפוליסות מסורתיות מבטיחות תשואה אין דמי ניהול והכנסות החברה נובעות מהמרווח הפיננסי. בפוליסות מסורתיות וכן בפוליסות מסוג "עדיף" (מיטב) אין דמי ניהול כשיעור מההפקדות.
17. בקרנות השתלמות ובקופות מרכזיות אין דמי ניהול כשיעור מההפקדה.
18. לא כולל התייחסות למגבלות על פי תנאי המוצרים. כמו כן, בכל המוצרים הפנסיוניים קיימת הטבת מס עד לתקרה הקבועה בפקודת מס הכנסה.
- 19.
- 20.

6.1.1.2 מוצרי החיסכון הפנסיוניים נבדלים זה מזה גם באופן השקעת כספי החיסכון

חלק מכספי החיסכון מושקעים בשוק החופשי ואילו חלקם מגובים באג"ח ממשלתיות, בהתאם לחקיקה, כמפורט להלן:

• ביטוח חיים

בפוליסות שנמכרו עד סוף שנת 1990, התשואה למבוטח בפוליסות ביטוח חיים עם מרכיב חיסכון נקבעה כשיעור מובטח או גולמה במסגרת סכום ביטוח מובטח ("פוליסות מבטיחות תשואה"). התשואה המובטחת השתנתה בהתאם לסוג הפוליסה ולמועד הנפקתה. ההתחייבות לתשואה מובטחת, מגובה ברובה באגרות חוב מיועדות. יתרת הנכסים מושקעת בהתאם לתקנות ההשקעה ("הנכסים החופשיים").

נכון ליום 31 בדצמבר 2018 מהווה אחזקת אגרות החוב המיועדות, כ-75% מסך הנכסים העומדים כנגד ההתחייבויות בגין פוליסות מבטיחות תשואה. הקבוצה פדיתה במהלך השנים, חלק מאגרות החוב המיועדות במטרה להשיג תשואות עודפות, והיא אינה יכולה לרכוש מחדש אגרות חוב מיועדות בגין חלק העתודות שנפדה על ידה. כתוצאה, החשיפה של הקבוצה במסגרת ההשקעות החופשיות גדלה. בהתאם למנגנון ההתחשבות שנקבע מול משרד האוצר, אחזקת אגרות חוב מיועדות תפחת על פני תקופת חיי הפוליסות מבטיחות התשואה, עד שיעור של 50% מסך הנכסים העומדים כנגד ההתחייבויות בגין פוליסות מבטיחות תשואה.

פוליסות שהונפקו מראשית שנות ה-90, הינן בעיקרן פוליסות תלויות תשואה ובהן כספי החיסכון מושקעים על ידי חברות הביטוח בהשקעות חופשיות, בעיקר בשוק ההון, כאשר התשואה, בניכוי הוצאות, נזקפת לזכות המבוטח בהתאם לתוצאות תיק ההשקעות ובניכוי דמי ניהול כמפורט להלן.

לנתוני יתרת עתודות הביטוח לגבי תוכניות הביטוח מסוג משתתף ברווחים ומבטיח תשואה, ראה ביאור 20 לדוחות הכספיים.

• קופות גמל

מאז אמצע שנות ה-80 לקופות הגמל לא הונפקו אגרות חוב מיועדות²¹ והנכסים מושקעים בהשקעות בהתאם למגבלות הקבועות בתקנות ההשקעה.

• קרנות פנסיה

נכון להיום, קרנות הפנסיה הוותיקות והחדשות המקיפות נהנות מהבטחת תשואה על חלק מנכסי הקרן המגובים באג"ח מיועדות, הנושאות ריבית ריאלית בשיעור שנתי של 4.86%, עד לשיעור מקסימלי של 30% מסך הנכסים. ואולם, שיעור אגרות חוב מיועדות ביחס לעמיתים בקרנות הפנסיה החדשות, שקודם ל-1 בינואר 2004 כבר היו זכאים לפנסיה, יעמוד על 70% מסך הנכסים.

בנוסף, מדינת ישראל מעניקה "פיצוי" לקרנות הפנסיה הוותיקות המאוזנות בגין צמצום הנפקת אגרות החוב המיועדות, שבוצע לאורך השנים, וזאת באמצעות הבטחת ההפרש שבין הריבית על אגרות החוב הישנות (5.57%) לבין 4% (1.57%) בגין הנכסים שאינם אגרות חוב מיועדות ומושקעים בשוק החופשי, וכן באמצעות הבטחת ההפרש שבין הריבית על אגרות החוב המיועדות הישנות מסוג "מירון" (5.57%) לבין הריבית על אגרות החוב המיועדות החדשות מסוג "עדר" (4.86%) וזאת בגין חלק הנכסים המושקעים באגרות חוב מיועדות חדשות.

כמו כן, משרד האוצר מעמיד כרית ביטחון לקרנות הוותיקות על מנת להגן על עמיתי וגמלאי הקרנות מפני תנודתיות בתשואות.

לעניין אופן השקעת הנכסים החופשיים, ראה סעיף 10.5 להלן.

תקנות זקיפת תשואה בקרן פנסיה חדשה מקיפה

בחודש יולי 2017 נכנסו לתוקף **תקנות הפיקוח על שירותים פנסיוניים (קופות גמל) (זקיפת תשואה בקרן פנסיה חדשה מקיפה), התשע"ו-2016** (להלן: "**תקנות זקיפת תשואה**"). אשר כוללות הוראות לעניין אופן זקיפת תשואה לעמיתים ופנסיונרים בקרן פנסיה חדשה מקיפה ("**תשואת אגרות חוב מיועדות**"). כמפורט להלן:

- (א) מקבלי קיצבה - זקיפת תשואת אגרות חוב מיועדות למקבלי קיצבה תיעשה לפי היחס שבין 60% מסך נכסי מקבלי הקיצבה ובין סך נכסי הקרן שהושקעו באגרות חוב מיועדות.
 - (ב) עמיתים בגיל 50 ומעלה - זקיפת תשואת אגרות חוב מיועדות תיעשה לפי היחס שבין 30% מסך היתרות הצבורות בקרן לעמיתים בקבוצה זו ובין סך נכסי הקרן שהושקעו באגרות חוב מיועדות.
 - (ג) עמיתים אחרים - זקיפת תשואת אגרות חוב מיועדות תיעשה לפי יתרת התשואה בקרן הנובעת מהשקעה באגרות חוב מיועדות לאחר שנזקפה התשואה לשתי הקבוצות הקודמות כאמור לעיל.
- קודם לכניסת תקנות זקיפת תשואה לתוקף, זקיפת תשואת אגרות חוב מיועדות נעשתה באופן אחיד לכלל העמיתים ומקבלי הקיצבות בקרן.

21. למעט למספר מצומצם של קופות גמל מבטיחות תשואה.

תקנות זקיפת תשואה, קובעת הוראת שעה לפיה, עד לסוף שנת 2023, זקיפת תשואת אגרות חוב מיועדות הן לעמיתים בגיל 50 ומעלה והן לעמיתים אחרים תהיה כמפורט בסעיף (ג) לעיל. כן נקבע כי הממונה יהיה רשאי להגדיל את שיעור זקיפת תשואת אגרות חוב מיועדות למקבלי קיצבה בקרן מסוימת, אם מצא כי שיעור זקיפת התשואה המובטחת באגרות החוב לעמיתים בגיל 50 ומעלה ולעמיתים אחרים, עולה על מחצית האחוז בהשוואה לקרן אחרת וכי הפער האמור עלול להפר את האיזון האקטוארי בקרן.

יצוין כי בתקנות זקיפת תשואה, אין כדי לשנות את שיעור אגרות החוב שרשאית חברה מנהלת של קרן פנסיה חדשה מקיפה לרכוש והוא ימשיך לעמוד על 30% מסך נכסי הקרן.²²

כניסתן לתוקף של תקנות זקיפת תשואה, והקצאת אגרות החוב המיועדות בהתאם לקבוצות גיל, יצרה שונות באופן הקצאת אגרות חוב מיועדות בין עמיתים המשתייכים לאותה קבוצת גיל בקרנות הפנסיה השונות. תקנות כאמור יכולות, בטווח הארוך, ליצור העדפה לקרנות הפנסיה על פני מוצרים פנסיוניים אחרים החל בשלב הסמוך לגיל הפרישה ואף לייצר העדפה להצטרפות או נידוד לקרנות פנסיה מסוימות, בהתאם לתמהיל גילאי העמיתים בקרן. מגמה זו יכולה להתגבר במיוחד בסמוך לגיל הפרישה ונוכח ההשפעה המשולבת של הוראות אלה ביחד עם ההוראות בדבר הנחת תשואה במקדמי המרה לקיצבה בקרנות הפנסיה החדשות, כמפורט בסעיף 6.2.2(ח) להלן, הוראות חוזר הנחה בדמי ניהול למקבל קיצבה וכן ההוראות בדבר שיעור דמי ניהול מופחת למקבלי קיצבה בקרנות ברירת המחדל (ראה סעיפים 6.1.2.3 ו-6.2.2(א) להלן). מנגד יכולה מגמה זו להתמתן בשל העובדה שקליטת עמיתים בגיל פרישה יכולה לייצר העדפה שלילית להצטרפות עמיתים צעירים לקרנות אשר שיעור הנכסים המשוייכים למקבלי קיצבה בהן גבוה, ביחס לקרנות פנסיה אחרות, כמפורט לעיל.

הערכת החברה בקשר עם תקנות זקיפת תשואה הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והן תלויות בין היתר בהתפתחות תנאי התחרות בשוק, בהתנהגות הגורמים המתחרים ובהשפעות הגומלין שבין תקנות זקיפת תשואה להוראות רגולטוריות אחרות, לרבות בדבר איחוד חשבוניות לא פעילים בפנסיה, הקמת קרנות ברירת מחדל (לפרטים ראה סעיף 6.2.2(ב) ו-6.2.2(א) להלן) וטיטות תיקון תקנות העברת כספים (ככל שתאושר) בדבר אפשרות נידוד מקבלי קיצבות זקנה, (לפרטים ראה סעיף 6.2.2(ג) להלן), וכן בהתנהגות הגורמים המתחרים, הגורמים המפיצים ובחירות העמיתים והמבטוחים.

6.1.2 פירוט עיקר המוצרים והשירותים הנכללים בתחום הפעילות

להלן תיאור של המוצרים והשירותים אשר נוהלו על ידי החברה בשנת הדוח.

6.1.2.1 ענף ביטוח חיים

(א) כללי

הקבוצה משווקת ביטוח לעצמאים ולשכירים וכן ביטוח פרט וביטוחים קבוצתיים, כמפורט להלן.

• פוליסות פרט ופוליסות לשכירים ועצמאים

הפוליסות משלבות, בדרך כלל, חיסכון וכיסויים ביטוחיים כגון ריסק ואובדן כושר עבודה. חלק מפוליסות הביטוח המיועדות לשכירים ולעצמאיים, מאושרות כקופות גמל, נהנות מהטבות מס ומהוות חלק מהביטחון הסוציאלי של השכיר או העצמאי. פוליסות פרט, לעומתן, הכוללות חיסכון, אינן מאושרות כקופות גמל, אך נהנות מהטבות מס בגין כיסוי ביטוחי למקרה מוות ו/או אובדן כושר עבודה, הנרכש במסגרת הפוליסות, ובתנאים מסויימים גם בגין רכיב התשואה שנצברה בגין החיסכון.

• ביטוח קבוצתי

הסכם הביטוח הקבוצתי מיועד להעניק כיסוי ביטוחי למקרה מוות, שניתן להוסיף לו ביטוח מפני סיכוני תאונה מחלה ונכות או כיסוי ביטוחי למקרה של אובדן כושר עבודה הנותן כיסוי למקרה של מחלה או תאונה, שבעקבותיו איבד המבוטח בפוליסה את כושר עבודתו. הביטוחים הינם ללא מרכיב חיסכון, לקבוצות המונות למעלה מ-50 מבוטחים שיש ביניהם זיקה משותפת²³ ומשווק בעיקר לקבוצות עובדים.

סכום הביטוח בביטוח חיים קבוצתי שווה, בדרך כלל, לכל חברי הקבוצה, או שהוא נקבע על פי גיל, משכורת או לפי קריטריון אובייקטיבי אחר, או שילוב שלהם. סכום הביטוח בביטוח אובדן כושר עבודה קבוצתי, נקבע, בין היתר, על פי תבחינים שונים וביניהם עיסוק, שכר, גיל ומין.

בהתאם להסדר התחיקתי ו/או בהתאם לתנאי הפוליסה הקבוצתית, מבוטח שתוקף הפוליסה הקבוצתית פקע לגביו, רשאי, בתנאים ובמקרים שנקבעו מראש, לרכוש פוליסה אישית על שמו ללא צורך בהליך חיתום רפואי, בדמי ביטוח שיהיו נהוגים במועד המעבר לגבי כלל המבוטחים אצל המבוטח בפוליסת פרט דומה.

²² לא יחול שינוי אף בשיעור אגרות חוב מיועדות ביחס לעמיתים בקרנות הפנסיה החדשות, שקודם ל-1 בינואר 2004 כבר היו זכאים לפנסיה, ואשר עומד על 70% מסך הנכסים.
²³ ההסכם כפוף לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (ביטוח חיים קבוצתי), התשנ"ג-1993 או לתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (ביטוח אובדן כושר עבודה קבוצתי), התשס"ז-2006, לפי העניין, וכן לחוזרי הממונה.

החברה מנהלת פוליסות קבוצתיות על פני שנים ארוכות. החברה פעלה גם במהלך שנת הדוח לטיוב נתוני המבטחים בקולקטיבים וכן פעלה לשינוי פרמיות בקולקטיבים מסוימים ולהפסקת התקשרות עם קולקטיבים אחרים משיקולי רווחיות. לפרטים נוספים ראה ביאור 42(א)(4)(2) לדוחות הכספיים.

להוראות בקשר עם הוראות חוזר שיווק תוכניות אכ"ע בדבר הצטרפות לפוליסות ביטוח אובדן כושר עבודה קבוצתי ראה סעיף 6.2.2(ז)(2) להלן.

(ב) פירוט תוכניות ביטוח עיקריות בתחום ביטוח החיים

בתיק ביטוח החיים של הקבוצה קיים מגוון של תוכניות ביטוח, בהתאם לסוגי המוצרים שנמכרו לאורך השנים, להלן פירוט המוצרים העיקריים:

• ביטוח מסוג מסורתי

• **פוליסה מסוג מסורתי מעורב** הינה פוליסה הכוללת שני מרכיבים, חיסכון וריסק. הפרמיה נגזרת מסכום הביטוח, מגיל המבוטח, מתקופת הביטוח וכדומה, ואינה ניתנת להפרדה וייחוס למרכיבי הפוליסה. סכום הביטוח משולם כסכום חד פעמי בתום תקופת הביטוח (בדרך כלל בגיל 65), או במקרה מוות לפני תום תקופת הביטוח, ולמעט סכומים שהופקדו לאחר ינואר 2008, אשר משולמים כקיצבה.

• **פוליסה מסוג מסורתי "גמלא"** הינה פוליסה שרוב הפרמיה שלה מיועדת לתשלום גמלה שתשולם במועד הפרישה מהעבודה. סכום הגמלה שתשולם וסכומי הפרמיה נקבעו במועד הוצאת הפוליסה.

• **פוליסה מסוג מסורתי חיסכון** הינה פוליסה שכל הפרמיה שהצטברה בגינה משולמת כסכום חד פעמי. ערך הפידיון נקבע במועד הוצאת הפוליסה ונגזר מהפרמיה.

בפוליסות מסוג מסורתי לא ניתן להגדיל את סכום ההפקדות בפוליסה, לרבות בגין גידול בשכר מעל לשיעור עלית המדד, ובמקרים אלו יש לערוך פוליסה נוספת שתשקף את הגידול בסכום ההפקדה או השכר, לפי העניין.

פוליסות מסוג מסורתי היו המוצרים היחידים שנמכרו עד שנת 1982 כביטוחי פרט, תגמולים לעצמאיים ומנהלים. פוליסות מסוג מעורב וגמלא המשיכו להיות משווקות כביטוח מנהלים עד יוני 2001 וכביטוח פרט וכתגמולים לעצמאיים עד סוף 2003, בנוסף למוצרים אחרים שנמכרו במקביל.

• ביטוח מסוג עדיף (מיטב, מיטבית)

המאפיינים העיקריים של מוצר זה הם:

• הפוליסה מחולקת לשני מרכיבים - לאחר ניכוי הוצאות בסכום קבוע, אחוז מסוים מהפרמיה נצבר כחיסכון ויתרת הפרמיה מיועדת לרכישת כיסוי ביטוחי למקרה מוות ולהוצאות תפעול ושיווק ("מרכיב הריסק"). עד סוף שנות ה-90, שיעור הפרמיה שיועד לחיסכון בפוליסות אלה במקור היה לרוב 72%. מתחילת שנות ה-2000, השיעור שיועד לחיסכון במקור היה לרוב 80% ומעלה. לאורך השנים, חלו שינויים בתמהיל הרכיבים כאמור בחלק מהפוליסות.

• ביחס להפקדות שבוצעו עד שנת 2000, רשאי המבוטח לבחור בסמוך למועד קבלת הקיצבה, האם לקבל את החיסכון שנצבר כתשלום הוני או כגמלה, על בסיס מקדם קיצבה שנקבע בפוליסה במועד רכישתה. ביחס להפקדות שבוצעו החל משנת 2000, על המבוטח היה לבחור, במועד הרכישה, בין הפקדה ל: (א) פוליסה הונית או נספח הון שצורף לפוליסה קיצבתית - במסגרתם ניתן היה לייעד את החיסכון שנצבר לאפיק הוני ללא אפשרות המרה לתשלום גמלה; ו-(ב) פוליסה קיצבתית - במסגרתה ניתן היה להמיר את החיסכון שנצבר לתשלום גמלה על בסיס מקדם קיצבה מובטח תוחלת חיים, שנקבע במועד רכישת הפוליסה.

• בפוליסה ששווקה עד לשנת 2000, בפני מבוטח שמגיע לגיל פרישה עומדים לבחירה מספר מסלולים אפשריים לקבלת קיצבה. בכל המסלולים, קיצבה תשולם על בסיס מקדמי קיצבה מובטחים. החל משנת 2001, המבוטח זכאי לתשלום קיצבה על בסיס מקדם קיצבה מובטח תוחלת חיים, למשך כל ימי חייו במסלול אחד בלבד כאשר במקרה מותו, בטרם שולמו למבוטח מספר מינימלי של 240 תשלומי קיצבה חודשיים, ישולמו יתרת הקיצבות למוטבים; בנוסף, למבוטח קיימת האפשרות לבחור מסלולים נוספים, בתנאים שונים, לגביהם מקדם הקיצבה המובטח תוחלת חיים נקבע במועד קבלת הקיצבה, בהתאם לתנאי הפוליסה.

הפוליסה שווקה בענף ביטוח חיים בין השנים 1983 ועד סוף 2003. הפוליסה שווקה כביטוח פרט, כביטוח תגמולים לעצמאיים וכביטוח מנהלים.

• ביטוח מסוג פרופיל

- החל משנת 1999 משווקת הקבוצה קו מוצרים בשם המסחרי "פרופיל" לסוגיו, אשר שונה מהמוצרים ששווקו עד אותה עת, בין היתר: (א) בהפרדה בין רכיבי החיסכון, הסיכון והוצאות/דמי ניהול; (ב) באפשרות להתאים את הכיסויים הביטוחיים בהתאם לבחירת המבוטח; (ג) באפשרות לניהול החיסכון באמצעות מספר מסלולי השקעה עם תשואה יומית (במקום חודשית); (ד) במבנה דמי הניהול, שאינם משתנים בהתאם לתשואה; (ה) באפשרות לייעד את החיסכון שנצבר לאפיק הוני ו/או לאפיק קיצבתי באותה פוליסה (לאחר שנת 2008 ניתן לייעד את החיסכון לאפיק קיצבתי בלבד).
- במסלולי ה"פרופיל" שנמכרו בין השנים 2004 עד ל-2008 בפוליסות פרט ובין השנים 2004 עד ל-2009 בביטוחי מנהלים ותגמולים לעצמאיים, ניתן היה לרכוש מסלול מבטיח תשואה צמוד מדד לתקופה של 10 שנים ממועד ההצטרפות למסלול השקעה, על פי שיעור ריבית שנקבע בעת הצטרפות המבוטח למסלול. כנגד פוליסות אלה נדרש המבוטח להחזיק בהון נוסף, בשיעור 2%, וכן בשיעור מהסיכון הגלום בנכסים העומדים כנגד ההתחייבויות בפוליסות אשר הצטמצם לאור הגעת פוליסות אלה לסיום תקופת הבטחת התשואה הכלולה בהן (לפרטים לגבי יתרת ההתחייבויות בגין פוליסות אלו ראה ביאור 20א) לדוחות הכספיים). כיום כלל ביטוח אינה משווקת עוד פוליסות הכוללות מסלול מבטיח תשואה למצטרפים חדשים.
- החל משנת 2004 כלל ביטוח שיווקה מספר סוגים של פוליסות פרופיל. פוליסות אלו נבדלו זו מזו, בין היתר, במבנה דמי הניהול ובשיעורם וכן במקדמי הקיצבה.
- בשנת 2013 התאימה כלל ביטוח את פוליסת ביטוח המנהלים והפוליסה לעצמאיים מסוג ה"פרופיל" ששווקו על ידי לשינויים בדמי הניהול, בהתאם לתקנות דמי הניהול, כמפורט בסעיף 6.1.2.3 להלן. כמו כן, החל מחודש ינואר 2013, הוגבלה האפשרות למכור תוכניות ביטוח חיים חדשות הכוללות מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים, למבוטחים שטרם מלאו להם 60²⁴. במסגרת חוזר ניוד מקדמי קיצבה מובטחים נקבעו הוראות המאפשרות לשווק, לנייד ולשמר פוליסות ביטוח חיים משולבות בחיסכון תלויות תשואה הכוללות מקדמי קיצבה מובטחים, שנרכשו משנת 1991 עד ליום 31 בדצמבר 2013, ללא קשר לגיל המבוטח, תוך שמירת מקדמי הקיצבה שהובטחו בפוליסה המקורית.
- בשנת הדוח שווקו פוליסות ביטוח חיים עם מקדמי קיצבה לבני 60 ומעלה בהיקף לא מהותי. לפרטים בדבר מוצרים חדשים ראה סעיף 6.1.3 להלן.
- במסגרת פוליסות הפרופיל האמורות מסלול ברירת מחדל הוא תשלום קיצבה על בסיס מקדם קיצבה מובטח תוחלת חיים, למשך כל ימי חייו ובמקרה מותו, בטרם שולמו למבוטח מספר מינימלי של תשלומי קיצבה חודשיים מובטחים (240 תשלומים), ישולמו יתרת הקיצבאות למוטבים. כמו כן, קיימים מסלולים חלופיים לקבלת קיצבה, לבחירת המבוטח. מסלולי הקיצבה ומקדמי הקיצבה בפוליסות אלו נקבעים במועד הפרישה, למעט ביחס למבוטחים שרכשו את הפוליסה לאחר גיל 60 ובחרו בתוכנית ביטוח הכוללת מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים.
- במהלך השנים שווקו פוליסות מסוג פרופיל מנהלים, עצמאיים ופרט, חלקן עם כיסויים ביטוחיים וחלקן ללא כיסויים ביטוחיים, חלקן עם מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים וחלקן ללא מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים. כלל, החל משנת 2009 בוטלה האפשרות, להמיר את החיסכון הנצבר לקיצבה במקדמי קיצבה מובטחים תוחלת חיים בפוליסות פרט וההמרה מתאפשרת בהתאם למקדמי הקיצבה שיהיו ידועים במועד הבקשה להמרת סכום החיסכון החד פעמי לקיצבה.
- פוליסות מסורתיות ופוליסות עדיף שכללו מרכיב חיסכון שנמכרו עד סוף שנת 1990, הינן פוליסות מבטיחות תשואה, שחלק מהתחייבויות החברה למבוטחים בהן מגובות באגרות חוב מיועדות. פוליסות הכוללות מרכיב חיסכון, שנמכרו משנת 1991 הינן כלל, פוליסות תלויות תשואה.
- לעניין פירוט דמי הניהול הנגבים בפוליסות ביטוח חיים העיקריות, ראה ביאור 20 לדוחות הכספיים.

²⁴. למעט חריג שהותר על ידי הממונה למשך שנה בתנאים שנקבעו על ידו.

מוצרים המקנים כיסוי ביטוחי "ריסק"

מוצרי הריסק (ביטוח למקרה מוות ו/או נכות ו/או אובדן כושר עבודה ו/או מחלות קשות) נמכרים או נמכרו בעבר, כפוליסות עצמאיות ו/או כנספחים/תוספות לפוליסות "מסורתית", "עדיף" או "פרופיל" לסוגיו.

כיסויי הריסק העיקריים הם:

- **ביטוח ריסק טהור - פרט** - ביטוח חיים למקרה מוות ללא מרכיב חיסכון. התוכנית מבטיחה למוטבים סכום ביטוח קבוע מראש, אם המבוטח נפטר במהלך תקופת הביטוח. תגמולי הביטוח משולמים למוטבים כפיצוי חד-פעמי או כסכום חודשי לתקופה הקבועה בפוליסה. במקרה של תוכנית ריסק המיועדת לכיסוי חוב יתרת הלוואה משכנתא, סכום הביטוח מתעדכן בהתאם לריבית שנקבעה בפוליסה ותגמולי הביטוח משולמים למוטב הבלתי חוזר והיתרה, ככל שקיימת, למוטבים. בעבר אפשרה החברה לרכוש ביטוח חיים למקרה מוות ללא צורך בהליך מוקדם של חיתום רפואי, כאשר במקרה זה הכיסוי הביטוחי בשלוש השנים הראשונות לתקופת הביטוח היה בגין מוות כתוצאה מתאונה בלבד ובתקופה שלאחר מכן, בגין מוות מכל סיבה שהיא. החל מהרבעון האחרון של שנת הדוח, ובהתאם לתיקון מס' 18 לחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשע"ח-1998, מאפשרת החברה לרכוש ביטוח חיים למקרה מוות המיועד לכיסוי חוב יתרת הלוואה משכנתא לאנשים עם מוגבלות מקצרת חיים, ללא צורך בהליך מוקדם של חיתום רפואי, ובכפוף לתקופת אכשרה של שנתיים וחצי. לפרטים נוספים ראה סעיף 6.1.3 להלן.
- **ביטוח אובדן כושר עבודה** - תוכנית ביטוח המשלבת פיצוי חודשי בשיעור שאינו עולה בדרך כלל על 75% מהשכר של המבוטח, וזאת בכפוף למגבלות חיתום מסוימות במקרה של עליית שכר. בנוסף לתשלומי הפיצוי החודשיים שמשולמים למבוטח, המבוטח משוחרר, ככלל, מתשלום הפרמיות, והן משולמות על ידי חברת הביטוח, כל עוד המבוטח אינו כשיר לעבודה ("שיחרור"). תגמולי הביטוח משולמים בתשלומים חודשיים, החל מתום תקופת ההמתנה, וכל עוד המבוטח אינו כשיר לעבודה, אך לא יאוחר מתום תקופת הביטוח. לפרטים בדבר חוזר "קווים מנחים לעניין תוכנית לביטוח מפני אובדן כושר עבודה", הקובע מבנה אחיד ומודולרי לתוכנית לביטוח אובדן כושר עבודה, ראה סעיף 6.2.2(ז)(2) להלן.
- **משלים פנסית נכות** - ביטוח לאובדן כושר עבודה לעמית בקרן הפנסיה, אשר נועד להרחיב את הכיסוי הביטוחי הניתן במסגרת תקנון קרן הפנסיה למקרים בהם לא קיימת זכאות לתשלום קיצבת נכות בהתאם לתקנון קרן הפנסיה, כגון מקרה של אובדן כושר עבודה עיסוקי או בגין תקופת אכשרה הקבועה בתקנון קרן הפנסיה. לפרטים בדבר כיסוי משלים לקרן הפנסיה לפי חוזר "קווים מנחים לעניין תוכנית לביטוח מפני אובדן כושר עבודה", והבהרה שפורסמה בעניין ראה סעיף 6.2.2(ז)(2) להלן.
- **ביטוח מחלות קשות** - לעניין מכירת ביטוח מחלות קשות ראה סעיף 8.1.2.1(א) להלן.
- **ביטוח מוות מתאונה** - תוכנית ביטוח המבטיחה תשלום סכום חד-פעמי במקרה של מוות שנגרם כתוצאה מתאונה.
- **ביטוח נכות מתאונה** - תוכנית ביטוח המבטיחה תשלום סכום חד-פעמי במקרה של נכות שנגרמה כתוצאה מתאונה.

6.1.2.2 ענפי קרנות פנסיה וקופות גמל

קרנות פנסיה וקופות גמל מנוהלות על ידי החברות המנהלות על פי הוראות תקנונים. התקנונים הינם דינמיים ועשויים להשתנות מעת לעת באישור הממונה. הודעה על עיקרי השינויים נמסרת לעמיתים. ככלל, זכויות העמית נקבעות בהתאם לתקנון הקופה או הקרן התקף במועד הזכאות.

בשנת הדוח לא בוצעו מיזוגים של קופות גמל ומסלולי השקעה בקופות הגמל. נכון למועד הדוח, קופות הגמל ומסלולי ההשקעה המנוהלים על ידי כלל פנסיה וגמל הינם:

שם הקופה	מסלולי השקעה	מספר אישור	סוג הקופה
כלל תמר	מודל השקעות תלוי גיל	מסלול לבני 50 ומטה	קופת גמל אישית לתגמולים ופיצויים וקופת גמל לחיסכון
		מסלול לבני 50 עד 60	
		מסלול לבני 60 ומעלה	
	אג"ח עד 25% מניות ²⁵	9651	
	אג"ח צמוד מדד	9652	
	שקלים	9653	
	מניות	253	
	שקלי טווח קצר	124	
	אג"ח	592	
	הלכה	127	
בר קרן גמולים	אג"ח עד 15% מניות	128	קופת גמל אישית לתגמולים ופיצויים
	בר א' - מבטיח תשואה	117	
	בר ג'	1533	
	כללי	539	
	שקלי טווח קצר	263	
	אג"ח צמוד מדד		
	מניות		
	אג"ח		
	הלכה		
	אג"ח עד 15% מניות		
כלל השתלמות	כללי	456	קרן השתלמות
	שקלי טווח קצר	1351	
	אג"ח צמוד מדד	1348	
	מניות	1350	
	אג"ח	2115	
	הלכה	1534	
	אג"ח עד 15% מניות		
	כללי	7988	
	אג"ח	7989	
	אג"ח ממשלתי	7990	
כלל גמל לעתיד	מניות	7991	קופת גמל להשקעה
	אג"ח עד 15% מניות	7992	
	שקלי טווח קצר	7993	
	הלכה	7994	
	קופה כללית לפיצויים	239	
	הדס	684	
	כלל פיצויים למעסיק	241	
	כלל ברזל - קופה מרכזית לפיצויים	152	
	כלל גמל מרכזית לפיצויים	443	
	אלמוג פיצויים	219	
קופה מרכזית לפיצויים	כלל גמל מרכזית מסלולית	614	קופה מרכזית לדמי מחלה
	קופת גמל מרכזית לדמי מחלה ²⁶	892	
	כלל תקציבית	1284	
	קופה מרכזית להשתתפות בפנסיה תקציבית		

²⁵ ביום 1 במרס 2018 שונתה מדיניות ההשקעה של המסלול ממסלול "כלל" למסלול מתמחה משולב "אג"ח עד 25% מניות". לפרטים ראה סעיף 6.1.3 (ג) להלן.

²⁶ בחודש מרס 2019 הוגשה לממונה בקשה לסגירת קופת הגמל בהיעדר עמיתים או נכסים בקופה.

להלן פירוט נתוני הנכסים המנוהלים, דמי גמולים, צבירה נטו, שיעור דמי ניהול מנכסים ושיעור דמי ניהול מהפקדות של קרנות הפנסיה וקופות הגמל ששווקו על ידי חברות הקבוצה בשנת 2018:

נכסים מנוהלים ליום 31 בדצמבר 2018 (אלפי ש"ח)	דמי גמולים בשנת 2018 (אלפי ש"ח)	צבירה נטו בשנת 2018 (אלפי ש"ח)	שיעור דמי ניהול ממוצע מנכסים לשנת 2018	שיעור דמי ניהול ממוצע מהפקדות לשנת 2018
10,028,397	227,462	(90,503)	0.27%	3.43%
54,363,827	5,646,940	4,095,901	0.22%	2.25%
כלל פנסיה כלל פנסיה משלימה	1,633,395	243,751	0.43%	-
22,436,655	452,670	(633,416)	0.48%	0.17%
238,455	164,310	142,861	0.65%	-
7,938,848	1,196,655	543,710	0.64%	-
2,368,813	404	(532,444)	0.60%	-
99,008,390	7,932,192	3,717,878		

* צבירה גטו - הפקדות בתוספת העברות נכנסות בניכוי פדיונות והעברות 'וצאות'.

להלן פירוט נתוני הנכסים המנוהלים, דמי גמולים, צבירה נטו, שיעור דמי ניהול מנכסים ושיעור דמי ניהול מהפקדות של קרנות הפנסיה וקופות הגמל ששווקו על ידי חברות הקבוצה בשנת 2017:

נכסים מנוהלים					שיעור דמי	שיעור דמי
ליום 31 בדצמבר 2017					ניהול ממוצע	ניהול ממוצע
					מנכסים	מהפקדות
					לשנת 2017	לשנת 2017
					(אלפי ש"ח)	(אלפי ש"ח)
קרן הפנסיה עתודות הותיקה	10,084,296	233,259	(52,399)	0.29%	3.32%	
קרנות פנסיה חדשות	50,178,494	5,454,538	3,157,107	0.25%	2.52%	
כלל פנסיה משלימה	1,486,009	247,747	194,924	0.48%	0%	
קופות גמל לתגמולים ופיצויים וקופות גמל לחיסכון	23,070,937	394,488	(2,079,758)	0.53%	0.16%	
קופות גמל להשקעה	101,810	102,536	99,216	0.57%	-	
קרנות השתלמות	7,510,248	1,103,161	(184,131)	0.71%	-	
אחר ²⁸	2,936,741	1,439	(509,957)	0.59%	-	
סך הכל	95,368,535	7,537,168	625,002			

* צבירה נטו - הפקדות בתוספת העברות נכנסות בניכוי פדיונות והעברות יוצאות.

להלן פירוט נתוני הנכסים המנוהלים, דמי גמולים, צבירה נטו, שיעור דמי ניהול מנכסים ושיעור דמי ניהול מהפקדות של קרנות הפנסיה וקופות הגמל ששווקו על ידי חברות הקבוצה בשנת 2016:

נכסים מנוהלים ליום 31 בדצמבר 2016 (אלפי ש"ח)	דמי גמולים בשנת 2016 (אלפי ש"ח)	צבירה נטו בשנת 2016 (אלפי ש"ח)	שיעור דמי ניהול ממוצע מנהלים לשנת 2016	שיעור דמי ניהול ממוצע מנכסים לשנת 2016
9,330,327	241,656	316,912	0.29%	3.57%
43,423,171	5,162,497	5,250,109	0.26%	2.79%
1,194,678	232,721	220,978	0.44%	-
23,642,290	513,214	(1,099,799)	0.57%	0.3%
7,226,954	1,099,972	298,978	0.75%	-
3,263,660	3,670	(405,723)	0.58%	-
88,081,080	7,253,730	4,581,455		

* צבירה נטו - הפקדות בתוספת העברות נכנסות בניכוי פדיונות והעברות 'וצאות'.

27. כולל: קופות גמל מרכזיות לפיצויים, קופות גמל מרכזיות להשתתפות בפנסיה תקציבית וקופות גמל לדמי מחלה.

28. כולל: קופות גמל מרכזיות לפיצויים, קופות גמל מרכזיות להשתתפות בפנסיה תקציבית וקופות גמל לדמי מחלה.

29. כולל: קופות גמל מרכזיות לפיצויים, קופות גמל מרכזיות להשתתפות בפנסיה תקציבית וקופות גמל לדמי מחלה.

6.1.2.3 דמי ניהול והוצאות במוצרים השונים

(1) להלן טבלאות המתארות את שיעורי דמי הניהול המירביים השנתיים במוצרים העיקריים השונים³⁰ בהתאם להסדר התחיקתי, לרבות תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (דמי ניהול), התשע"ב-2012 (להלן: "תקנות דמי ניהול"):

ביטוח חיים

מוצר פנסיוני	דמי ניהול שנתיים מקסימליים
תוכניות ביטוח חיים תלויות תשואה ששווקו עד סוף שנת 2003 מסוג "מסורתי" ו"עדיף" ³¹	דמי ניהול קבועים עד 0.6% מהצבירה + דמי ניהול משתנים עד 15% מהתשואה הריאלית שהושגה בניכוי דמי הניהול הקבועים. במקרה של הפסד, חברת הביטוח אינה זכאית לדמי הניהול המשתנים וזאת עד לכיסוי ההפסד המצטבר הקבוע בפוליסות. ³²
תוכניות ביטוח חיים תלויות תשואה ששווקו מ-1 בינואר 2004 עד סוף שנת 2012 בקופות המוכרות כקופות ביטוח	2% מהצבירה + 0% מההפקדות או שיעור נמוך יותר מהצבירה ושיעור גבוה יותר מההפקדות (על פי תמהיל מאושר על ידי הממונה - כאשר דמי הניהול מההפקדות הינם בשיעור שבין 0% ל-13%).
תוכניות ביטוח חיים תלויות תשואה ששווקו החל מאוגוסט 2007 עד סוף שנת 2012, שאין מוכרות כקופות ביטוח	תוכניות ביטוח חיים תלויות תשואה ששווקו החל מינואר 2013 עד 1.05% מהצבירה (תוכניות ששווקו בשנת 2013 עד 1.1% מהצבירה) + 4% מההפקדות.
מקבלי קיצבה	עד 0.6% מהצבירה.

הכנסות החברה בפוליסות מבטיחות תשואה נובעות מהמרווח הפיננסי, ככל שנוצר, בין התשואה המובטחת באגרות החוב המיועדות והרווחים מההשקעות על הנכסים החופשיים לבין ההתחייבויות כלפי המבוטחים.

קרנות פנסיה

מוצר פנסיוני	דמי ניהול שנתיים החל משנת 2014
קרן ותיקה מאוזנת	על פי היתרים ספציפיים שניתנו על ידי הממונה
קרן פנסיה חדשה מקיפה	עד 0.5% מהצבירה + עד 6% מההפקדות
קרן פנסיה חדשה כללית (משלימה)	עד 1.05% מהצבירה + עד 4% מההפקדות
מקבלי קיצבה בקרן פנסיה מקיפה	עד 0.5% מתוך סך הנכסים העומדים כנגד התחייבויות הקרן לכלל מקבלי הקיצבה ³³
מקבלי קיצבה בקרן פנסיה כללית	עד 0.6% מתוך סך הנכסים העומדים כנגד התחייבויות הקרן לכלל מקבלי הקיצבה ³⁴

קופות גמל³⁵

מוצר פנסיוני	דמי ניהול שנתיים החל משנת 2014
קופת גמל אישית לתגמולים ופציוניים וקופת גמל לחיסכון	עד 1.05% מהצבירה + עד 4% מההפקדות
קופת גמל מרכזית	עד 2% מהצבירה (ללא דמי ניהול מההפקדות)
קרנות השתלמות	עד 2% מהצבירה (ללא דמי ניהול מההפקדות)

כן נקבעו הסדרים משלימים נוספים, לרבות כמפורט להלן:

- ביחס למבוטחים ועמיתים שהינם מנותקי קשר - רשאים הגופים המוסדיים לגבות דמי ניהול בשיעור של עד 0.3% מהצבירה, או השיעור שנגבה בפוליסה או בחשבון העמית, לפי העניין, במועד שבו נותק הקשר, לפי הנמוך³⁶.
- דמי הניהול השנתיים המינימליים בחשבונות קופת גמל, שאינה קופת ביטוח או קרן פנסיה מקיפה³⁷, אליה בוצעו הפקדות שקדמו לשנת המס 2008, לא יפחתו מ-6 ש"ח לחודש (צמוד למדד), בכל חשבונות העמית.

30. האמור לא כולל דמי ניהול והוצאות מסוגים שונים הנגבים בחלק מפוליסות ביטוח החיים כדוגמא בגין ניהול תיק השקעות, גורם פוליסה או גורם גביה וכו'.

31. פוליסות "פרופיל" שנמכרו עד שנת 2003 כללו מנגנון תמחור שונה.

32. ראה ביאור 3(ד)3(א) לדוחות הכספיים.

33. למעט נכסים העומדים כנגד התחייבויות הקרן למי שהיה זכאי לקבל קיצבה או קיצבת נכות לפני ה-1 בינואר 2004.

34. לגבי נכסים העומדים כנגד התחייבויות הקרן לכלל מקבלי הקיצבה אשר החלו לקבל קיצבה לפני יום ה-1 בינואר 2013 בשיעור שלא יעלה על 2% לשנה.

35. למעט קופות גמל מבטיחות תשואה, שדמי הניהול בהן נקבעים על פי האמור בתקנון.

36. ביחס לעמית שאותו שאינו עמית שנפטר - רשאי הגוף המוסדי לגבות, באופן רטרואקטיבי, דמי ניהול נוספים, באופן שדמי הניהול שגיבו בגין התקופה שחלה החל משנה ממועד ניתוק הקשר ועד איתור העמית יהיו בשיעור של עד 0.5% מהיתרה הצבורה בחשבון העמית (במקום 0.3%).

37. ולמעט מוצרים נוספים שנקבעו בתקנות דמי ניהול.

בפועל, בחלק מהמוצרים גובים הגופים המוסדיים בקבוצה דמי ניהול נמוכים מהתקרות המפורטות לעיל, בהתאם להסכמים פרטניים. הוראות ההסדר התחיקתי, מסדירות מתן הנחות, לרבות הוראות בדבר תקופה מינימלית למתן הנחות וכן הוראות לפיהן הנחות למקבלי קיצבה תהינה למשך כל תקופת תשלום הקיצבה (לרבות ביחס לשארים).

בחודש אפריל 2018 נכנס לתוקף **תיקון לחוזר דמי ניהול במכשירי החיסכון הפנסיוני** המסדיר את אופן מתן ההנחות בדמי ניהול במוצרי החיסכון הפנסיוני. במסגרת התיקון האמור, צומצמה יכולתו של הגוף המוסדי להעלות את דמי הניהול לעמית, בין היתר, באמצעות הארכת התקופה המינימלית למתן הנחה בדמי הניהול משנתיים לחמש שנים; וכן צומצמו החריגים המאפשרים לגוף מוסדי להעלות את דמי הניהול לעמית במהלך התקופה המינימלית האמורה. כמו כן הורחבו חובות היידוע של הגופים המוסדיים אודות מתן ההטבה והעלאת דמי הניהול.

בטווח הקצר נוכח תנאי התחרות העזים בשוק, לא היה לחוזר דמי ניהול במכשירי החיסכון הפנסיוני השפעה מהותית על שיעור דמי הניהול הנגבים, צירוף לקוחות ושימורם. עם זאת, בטווח הארוך לא ניתן לצפות את השפעתו והיא תלויה בין היתר בהתפתחות תנאי התחרות, התנהגות הגופים המוסדיים המתחרים, בעלי הרשיון, המעסיקים והלקוחות.

הוראות חוזר הנחה בדמי ניהול למקבלי קיצבה, בשילוב עם ההוראות בדבר הנחת תשואה במקדמי המרה לקיצבה בקרנות הפנסיה החדשות יכול וישפיעו על תנאי התחרות בשוק קרנות הפנסיה גם ביחס לשלב שלאחר קבלת הקיצבה. כמו כן, ככל שינתנו בעתיד הנחות בשיעור דמי הניהול למקבלי קיצבה בקרן הפנסיה, בשילוב ההתחייבות למתן הנחות למשך כל תקופת חיי העמית ושאריו, הדבר עלול להיות בעל השפעה מהותית על גובה דמי הניהול שתגבה כלל פנסיה וגמל מעמיתים מקבלי קיצבה ומשאריהם ועל הרווחיות. נכון למועד פרסום הדוח כלל פנסיה וגמל אינה מעניקה הנחות למקבלי קיצבת זקנה.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של התיקון לחוזר דמי ניהול הינו מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של החברה והתוצאה בפועל יכולה להיות שונה באופן מהותי מזו שנחזתה, בין היתר לאור אי הודאות ביחס להשפעתו על החלטות הגופים המוסדיים בקבוצה אשר תלויות בין היתר בהתנהגות הגורמים המתחרים, הגורמים המפצים, המעסיקים והלקוחות.

לפרטים בדבר דמי הניהול שגבו חברות הקבוצה במוצרים השונים בשנים 2016 עד 2018 ראה סעיף 6.1.2.2 לעיל וכן ביאורים 20 ו-30 לדוחות הכספיים.

הוצאות בקשר עם ניהול השקעות

(2)

בנוסף לדמי הניהול, גובים הגופים המוסדיים הוצאות בקשר עם ניהול השקעות, וזאת בכפוף להוראות **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (הוצאות ישירות בשל ביצוע עסקאות)**, **התשס"ח-2008**, אשר קובעות את סוגי ההוצאות בהן ניתן לחייב את העמיתים ומחילות מגבלה מצטברת כמותית שנתית בשיעור של 0.25% מההכנסים, על סכום ההוצאות שניתן לחייב את העמיתים. לפרטים בקשר עם התקנות האמורות ראה סעיף 10.5.5.2 להלן.

סכום ההוצאות הנגבה מהעמיתים מהווה רכיב נוסף בהשפעה על התשואה ללקוח במוצרי החיסכון השונים ומהווה אף רכיב השוואתי נוסף בין הגופים המתחרים, וכפועל יוצא משפיע על התחרות בענף.

6.1.3 מוצרים חדשים

• כללי:

בשנת הדוח לא שיווקו חברות הקבוצה מוצרים מהותיים חדשים בתחום זה, למעט כמפורט להלן:

שינויים בפוליסות הביטוח בשנת הדוח:

- בהמשך להוראות חוזר "קווים מנחים לעניין תוכנית לביטוח מפני אובדן כושר עבודה" (להלן: "חוזר קווים מנחים") (לפרטים ראה סעיף 6.2.2(2) להלן) ולהתאמת תוכנית ביטוח לאובדן כושר עבודה במסגרת ביטוחי מנהלים להוראות חוזר קווים מנחים, במהלך שנת הדוח קיבלה החברה אישור למוצר אובדן כושר עבודה "מגן הכנסה" שחרור בלבד וכן השלימה את התאמת מוצרי אובדן כושר העבודה נוספים להוראות חוזר קווים מנחים.
- בחודש פברואר 2018 החלה החברה לשווק חבילות מוצרים בתוכנית פרופיל מנהלים ועצמאיים תחת השמות "פרופיל מאוחד אקטיבי" ו"פרופיל מאוחד", אשר מאפשרות ניוד של הכספים הצבורים של לקוח בתוכניות ביטוח שונות (בחברה ובחברות אחרות), לפוליסה מאוחדת אחת, עם או ללא הפקדות שוטפות לפוליסה, בהתאמה.
- בהמשך ל**תיקון לחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשנ"ח-1998**, השיקה כלל ביטוח, ביטוח חיים למקרה מוות לפירעון הלוואה לדיור (משכנתא) לאנשים עם מוגבלות מקצרת חיים, תחת השם "שוהם נגיש". המוצר דומה במהותו לביטוח חיים למקרה מוות לפירעון הלוואה לדיור לאוכלוסיה הכללית שנמכר על ידי החברה, אולם המוצר נמכר למי שהינו "בעל מוגבלות מקצרת חיים", על פי מנגנון שנקבע בחוק, ובכפוף לתקופת אכשרה במהלכה לא זכאי המבוטח לתגמולי ביטוח. סכום הביטוח שניתן לרכוש מוגבל ב-500,000 ש"ח או במחצית יתרת הלוואה שנטל הלווה, לפי הנמוך.

שינויים בתקנוני קרנות הפנסיה בשנת הדוח:

(א) קרן פנסיה מקיפה - "כלל פנסיה"

כלל פנסיה וגמל פועלת מעת לעת, בכפוף לאישור הממונה, לתיקון תקנון קרן הפנסיה המקיפה וזאת, בין היתר, נוכח שינויים רגולטורים והצורך בביצוע התאמות תפעוליות.

בחודש ינואר 2018 נכנס לתוקף תיקון לתקנון במסגרתו נוספו בקרן "מסלול השקעה בסיסי למקבלי קיצבה" ו-"מסלול השקעה הלכה למקבלי קיצבה", המיועדים למקבלי קיצבות, שהחלו לקבל קיצבה החל מיום 1 בינואר 2018, וזאת בהתאם להוראות חוזר "הוראות ניהול קרן פנסיה חדשה" בדבר ניהול נפרד של מקבלי קיצבות בגין אירוע מזכה החל לאחר ינואר 2018 ושל מקבלי קיצבות בגין אירוע מזכה החל לפני ינואר 2018. לפרטים ראה סעיף 6.2.2(ח) להלן.

בחודש יוני 2018 תוקן תקנון הקרן המקיפה בהתאם לנוסח התקנון התקני (האחיד) אשר פרסמה הרשות, ראה סעיף 6.2.2(ז)(1) להלן. עיקרי השינויים שנקבעו בתקנון האחיד ביחס לתקנון הקודם של הקרן, נוגעים, בין היתר לאופן חישוב השכר המבוטח ואופן חישוב השכר הקובע; הקמת מסלולי ביטוח חדשים; אפשרות העמיתים לבחור את גיל תום הביטוח מבין מספר חלופות; קביעת תקופת אכשרה ביחס למקרים נוספים שנקבעו; כיסוי לביטול תקופת אכשרה לעמיתים שויתרו על כיסוי ביטוחי לשאירים (אלא אם העמית יבחר לוותר על כיסוי זה); קביעת ארכת ביטוח (ריסק זמני אוטומטי) לתקופה של 5 חודשים רצופים, ללא קשר לתקופת ההפקדות הרציפה האחרונה שקדמה למועד הפסקת ההפקדות; קביעת אפשרות להמיר חלק מהיתרה הצבורה לקצבת זקנה, תוך המשך הפקדות לקרן; ביטול האפשרות לקבל קצבת זקנה 3 חודשים רטרואקטיבית; שינוי ביחס לתקופת תשלומים מובטחים לאלמנה; קיצור תקופת התיישנות להגשת תביעה לקבלת קצבת נכות ל-3 שנים ממועד קרות האירוע המזכה (במקום 7 שנים); העברת הפקדות של דמי גמולים ששולמו בשל נכים מלאים בקרן המקיפה לקרן המשלימה; עודכנו לוחות הזמנים לטיפול בתביעות לקבלת קצבות וכן בבקשות משיכת כספים; וכן עודכנו מקדמי עלויות הכיסוי הביטוחי לסיכונים נכות ומוות, מקדמי המרה ומקדמי היוון קצבת זקנה.

(ב) קרן פנסיה כללית - "כלל פנסיה משלימה"

כלל פנסיה וגמל פועלת מעת לעת, בכפוף לאישור הממונה, לתיקון תקנון קרן הפנסיה המשלימה וזאת, בין היתר, נוכח שינויים רגולטורים והצורך בביצוע התאמות תפעוליות.

בחודש ינואר 2018 נכנס לתוקף תיקון לתקנון במסגרתו נוסף בקרן "מסלול השקעה בסיסי למקבלי קיצבה", המיועד למקבלי קיצבות החל מיום 1 בינואר 2018, וזאת בהתאם להוראות חוזר "הוראות ניהול קרן פנסיה כללית". לפרטים ראה סעיף 6.2.2(ח) להלן.

בחודש יוני 2018 עודכנו מקדמי עלויות הכיסוי הביטוחי לסיכונים נכות ומוות, מקדמי המרה ומקדמי היוון קיצבת זקנה, בהתאם להוראות חוזר "דרך חישוב המאזן האקטוארי ומקדמי תקנון קרן פנסיה".

(ג) קרן פנסיה ותיקה - עתודות קרן פנסיה לשכירים ועצמאיים ("עתודות הותיקה")

בשנת הדוח לא נערכו תיקונים בתקנון עתודות הותיקה.

שינויים בתקנוני קופות הגמל בשנת הדוח:

בחודש מרס 2018, אושר תיקון לתקנון קופות הגמל "כלל תמר" במסגרתו שונתה מדיניות ההשקעה התקנונית של מסלול ההשקעה הכללי למסלול מתמחה משולב "אג"ח עד 25% מניות".

לאחר תקופת הדוח, בחודש מרס 2019, אושרו תיקונים לתקנון קופת הגמל "כלל תמר" ולתקנון קרן ההשתלמות "כלל השתלמות" במסגרתם התווסף מסלול השקעה מתמחה משולב "אג"ח עד 15% מניות" לכל אחד מהתקנונים.

6.1.4 השווקים העיקריים, מגמות ושינויים בביקוש ובהיצע

נושא הביטחון הסוציאלי בישראל מורכב מרובד חובה המנוהל בידי המדינה והחל משנת 2008 גם מרובד חובה נוסף המנוהל באמצעות גופים מוסדיים, במסגרת צו פנסיית חובה³⁸, המתייחס לכלל השכירים במשק ומחייב מעסיקים להפקיד עבור עובדיהם כספים בגין מרכיב תגמולים ופיצויים, בשיעורים הקבועים בצו פנסיית חובה, וזאת במסגרת הסדר פנסיה מקיפה, אשר נקבע כהסדר ברירת המחל, או במסגרת קופת ביטוח לקיצבה הכוללת כיסויים למקרה מוות ונכות.

בנוסף, קיימות הפקדות לרובד רשות, הנובעות מהפקדות עובד ומעסיק שהינן בגדר הסדר מיטיב וכן מהפקדות של עמיתים עצמאיים מעבר לחובה בחוק. רובד הרשות האמור, כולל הפקדות בשיעור או בסכום העולים על המתחייב בדיון וכן הפקדות לאפיקי חיסכון שחלקם אינם נהנים מהטבות מס או נהנים מהטבות מס מופחתות.

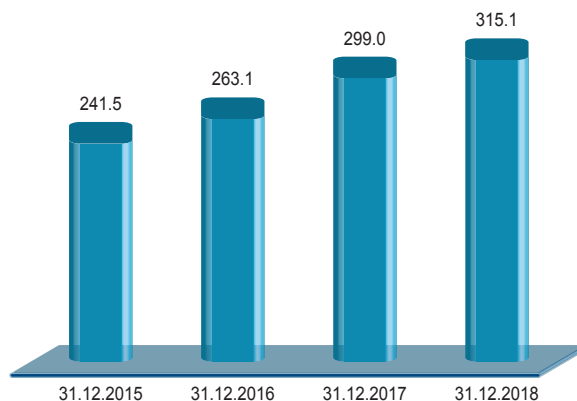
38. צו אשר הרחיב את ההסכם הקיבוצי הכללי (הסכם מסגרת) לביטוח פנסיוני מקיף במשק.

6.1.4.1 ענף ביטוח חיים

מגמות בביקוש ובהיצע: בשנת הדוח, הייתה הפנסיה למוצר הפנסיוני העיקרי ששווק על ידי הגופים המוסדיים לכלל הציבור, וזאת בהמשך למגמה הנמשכת בשנים האחרונות, של עידוד רגולטורי של הפקדות למוצרי הפנסיה, כדוגמת גיבוי חלקי של אגרות חוב מיועדות להבטחת התשואה עד לשיעור של 30%³⁹, קביעת הפנסיה כמוצר ברירת מחדל במסגרת צו פנסית חובה ושינויים רגולטוריים נוספים, לרבות ביטול מקדמי הקיצבה המובטחים בביטוח, למעט ללקוחות בני 60 ומעלה. בשנת הדוח חל גידול משמעותי בהיקף ההצטרפות למוצרי ביטוח חיים משולבי חיסכון בהשוואה לשנה קודמת. בנוסף, בשנת הדוח חל גידול במכירות של מוצרי הריסק, בעיקר ביחס למוצרי ריסק שנמכרים אגב חיסכון פנסיוני.

- **היקף הפעילות:** בהתאם לפרסומי הממונה, הנכסים בענף ביטוח חיים בשוק הביטוח הישראלי ליום 31 בדצמבר 2018 הסתכמו בכ-387.4 מיליארדי ש"ח, מתוכם 315.1 מיליארדי ש"ח נכסים בתיק ביטוח חיים החדש (הפוליסות תלויות התשואה), לעומת כ-369.6 מיליארדי ש"ח ליום 31 בדצמבר 2017, מתוכם 299 מיליארדי ש"ח נכסים בתיק ביטוח חיים החדש, דהיינו גידול של כ-4.8% בסך הנכסים וגידול של כ-5.4% בנכסי הפוליסות תלויות התשואה. נכון ליום 31 בדצמבר 2018, הנכסים בתיק ביטוח חיים המנוהלים על ידי כלל ביטוח הסתכמו בכ-79.9 מיליארדי ש"ח, מתוכם כ-61.7 מיליארדי ש"ח נכסים בתיק ביטוח חיים החדש (הפוליסות תלויות התשואה), לעומת כ-77.8 מיליארדי ש"ח נכון ליום 31 בדצמבר 2017, מתוכם כ-60 מיליארדי ש"ח נכסים בתיק ביטוח חיים החדש. דהיינו גידול של כ-2.7% בסך הנכסים וגידול של כ-2.9% בנכסי תיק ביטוח חיים החדש. הגידול בנכסים בתיק ביטוח החיים החדש, הינו פועל יוצא, בין היתר, של תשואות על הנכסים המנוהלים ושל הפקדות מבוטחים לפוליסות ששווקו בעיקר לפני שנת הדוח.

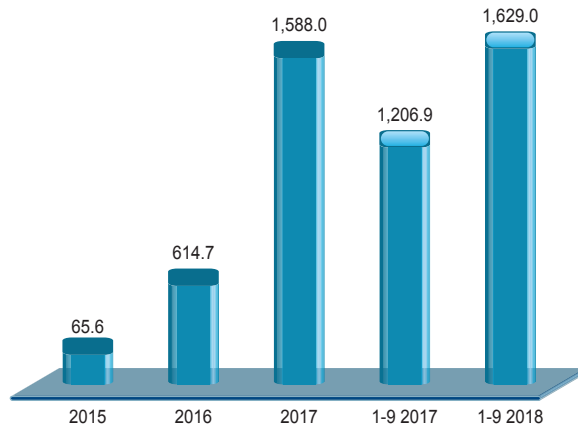
התפתחות הנכסים בשוק בתיק ביטוח חיים החדש
(הפוליסות המשתתפות ברווחים משנת 1991)
בשנים 2015-2018
במיליארדי ש"ח

- **רווחיות:** בהתאם לפרסומי הממונה, סך הרווח הכולל לפני מס מעסקי ביטוח חיים בשוק ביטוחי החיים בתשעת החודשים הראשונים של שנת הדוח הסתכם בכ-1,629 מיליוני ש"ח לעומת רווח של כ-1,206.9 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הרווחיות בביטוח חיים מבוססת בין היתר על התוצאה המצרפית של המרכיבים הבאים לאורך חיי הפוליסה: המרווח הפיננסי בתיק ביטוח חיים מבטיח תשואה, דמי הניהול הנגבים מהצבירה ו/או מרווחי ההשקעה ו/או מההפקדות בפוליסות תלויות תשואה, הפער בין הפרמיה הנגבית לכיסוי סיכונים ביטוחיים והוצאות לבין עלותם בפועל, קנסות פידיון, אורך חיי הפוליסה, רווחי השקעה, שינויים בעקום הריבית חסרת הסיכון, עמלות והוצאות אחרות, לרבות כתוצאה מרגולציה.

³⁹ לפרטים בדבר תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (זקיפת תשואה בקרן פנסיה חדשה מקיפה), התשע"ו-2016 בקשר עם היקף הקצאת איגרות החוב המיועדות לעמית קרנות הפנסיה בגילאים שונים ראה סעיף 6.1.1.2 לעיל.

**סך הרווח הכולל לפני מס בביטוח חיים
בשנים 2015 עד ספטמבר 2018
במיליוני ש"ח**

התוצאות המצטברות של חברות הביטוח בשוק הביטוח הישראלי בענף ביטוח חיים בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018 הושפעו בעיקר מעליה בהכנסות מהשקעות עקב עליה בתשואות במרבית אפיקי ההשקעה בשוק ההון וכן מהשפעת סביבת הריבית הנמוכה על ההתחייבויות למבוטחים בחלק מפוליסות ביטוח חיים. סך דמי הניהול אשר ניגבו בשוק בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018 פחתו בשל ירידה בשיעור דמי הניהול המשתנים שנגבו על ידי חברות הביטוח ביחס לתקופה המקבילה (וזאת בשל תשואות עודפות בתקופה המקבילה), ואלו הסתכמו בכ-2,368 מיליוני ש"ח בהשוואה לסך של כ-2,648 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.

שינויים משמעותיים בשוק ההון שחלו ברבעון הרביעי של שנת 2018, השפיעו באופן משמעותי על התוצאות המצטברות של החברה בענף ביטוח חיים בתקופה זו ביחס לתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018. לפרטים נוספים בדבר רווחיות ענף ביטוח חיים ברבעון הרביעי של שנת 2018, ראה חלק ב' לדוח - דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1.1.1.

שוק ביטוחי החיים בתשעת החודשים הראשונים של שנת הדוח, אופיין בעלייה מסוימת בשיעור הפדיונות. לפרטים בדבר שיעור הפדיונות של פוליסות ביטוח החיים בקבוצה בשנת הדוח ראה חלק ב' לדוח - דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1.1.1.

מבנה הפוליסות שמשווקות החל משנת 2004 הביא לכך שהמרווח במוצרים אלו, נמוך יותר מאשר במוצרים ששווקו בשנים שקדמו להן.

התחייבויות בגין קיצבאות המשולמות לכל החיים בגין פוליסות בתוקף, שטרם נמשכו בגין קיצבאות, מחושבות, בין היתר, בהתאם לתוחלת החיים הצפויה ובהתאם להסתברות למשיכת הקיצבה בפוליסות תקפות. בשנים קודמות, זיהתה החברה עליה בשיעור המימוש של קבלת קיצבאות, על פני משיכת כספי החיסכון בסכום הוני, וזאת בנוסף ובמקביל לעליה בתוחלת החיים. החברה מעדכנת את ההפרשות בגין מקבלי הקיצבאות מעת לעת. לפירוט בדבר דמי הניהול במוצרים השונים, ראה סעיף 6.1.2.3 לעיל.

בחודש פברואר 2019 אושרו על ידי רשות שוק ההון תעריפים חדשים למוצרי ביטוח חיים למקרה מוות (הריסק) של חברות הביטוח בישראל, במסגרתם נכללה הפחתה של עשרות אחוזים בתעריפים למוצרי הריסק שימכרו ממועד זה ואילך (לעיל ולהלן: **"אישור תעריפי הריסק"**).

במסגרת אישור תעריפי הריסק קבעה הרשות כי על חברות הביטוח ליישם מנגנון החזר עמלות על ביטולי פוליסות ריסק, כך שביטולן של הפוליסות בשנים הראשונות שלאחר רכישתן יוביל להחזר מדורג של עמלות מכירה חד פעמיות (עמלות היקף) שתשלומנה על ידי חברות הביטוח לסוכנים בגין. מנגנון זה יכול ויביא להגברה בשימור תיק ביטוחי הריסק. התעריפים אושרו לתקופה של שנתיים שבסיומן תבחן הרשות את השלכות ההוראות החדשות על התחרות בשוק, ואת הצורך בעדכון נוסף של התעריפים.

לאור תעריפי המכירה של מוצרי הריסק (לאחר הנחות), כפי שהיו נהוגים בשוק טרם אישור התעריפים החדשים כאמור, ולאור חוסר הבהירות באשר לתעריפי המכירה שיונהגו על ידי החברות המתחרות וכן לאור העובדה כי השינוי מצוי בראשית יישומו, החברה אינה יודעת להעריך את מלוא ההשלכות של שינוי התעריפים כאמור על מכירת מוצרי הריסק, לרבות על היקף המכירות, התעריפים בהם ימכרו בפועל (לאחר הנחות) והעמלות שתשלומנה בגינם.

נכון למועד פרסום הדוח, במסגרת אישור תעריפי הריסק לא אושרו לחברה (ולמיטב ידיעתה אף לא לחברות אחרות), תעריפים למכירת כיסויי ריסק במסגרות פוליסות ביטוח המנהלים. עקב האמור, הפסיקו חברות הביטוח את שיווקם של כיסויי הריסק במסגרת ביטוחי המנהלים.

להערכת החברה, העדר תעריפים מאושרים למכירת כסויי ריסק במסגרת ביטוחי המנהלים צפוי להביא להפחתה משמעותית במכירות ביטוחי המנהלים ויכול שיביא לגידול במכירתם של מוצרים פנסיוניים אחרים, בעיקר מוצרי הפנסיה, אם כי החברה אינה יכולה להעריך, את מידת ההשלכות כאמור.

הערכות החברה בקשר עם השלכות אישור תעריפי הריסק הינן מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. השינויים והשלכותיהם בפועל עשויים להיות שונים מאלה שנחזו וזאת נוכח העובדה כי השינוי מצוי בראשית יישומו; התחרות בשוק; התנהגות הגופים המוסדיים המתחרים והגופים המפיצים; וכן טעמי הלקוחות.

למידע כספי של החברה בענף ביטוח חיים ראה גם ב"אור 20 לדוחות הכספיים.

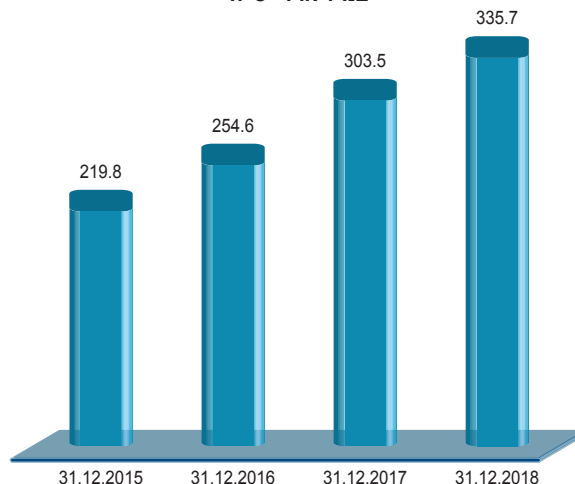
- לקוחות: בשנת הדוח לא חלו שינויים מהותיים בתמהיל הלקוחות בענף. לפרטים נוספים ראה סעיף 6.4.1 להלן.

6.1.4.2 ענף קרנות פנסיה

• **מגמות בביקוש ובהיצע:** לאורך השנים עודדה המדינה את החיסכון הפנסיוני באפיק הקצבתי, בין היתר, באמצעות גיבוי חלק מההשקעות קרנות הפנסיה באגרות חוב מיועדות, צו פנסיות חובה, במסגרתו נקבע כי ברירת המחדל, כל עוד לא בחר המבוטח אחרת היא הצטרפות לקרן הפנסיה, הגבלת האפשרות של מבטחים למכור תוכניות ביטוח חיים חדשות הכוללות מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים, כמו גם הקמת קרנות ברירת מחדל (לפרטים ראה סעיף 6.2.2(א) להלן) והגדלת זקיפת תשואת אגרות חוב מיועדות למקבלי קיצבה בקרנות הפנסיה (לפרטים ראה סעיף 6.1.1.2 לעיל). כל אלו יוצרים נטיה אצל לקוחות, במהלך השנים האחרונות, למוצר הקצבתי הנרכש במסגרת קרן הפנסיה, על אף יתרונות מסויימים שקיימים למוצרי הביטוח על פני הפנסיה. בשנת הדוח המשיכה המגמה של העדפת מוצרי הפנסיה על פני מוצרי הביטוח והגמל ומוצרי הפנסיה המשיכו להיות המוצר הפנסיוני המוביל המשווק בשוק. עם זאת, כאמור, בשנת הדוח, ניכר גידול בהיקף ההצטרפות למוצרי ביטוח חיים משולבי חיסכון.

• **היקף הפעילות:** בהתאם לפרסומי הממונה, הסתכם היקף הנכסים הצבורים בקרנות הפנסיה החדשות והכלליות בשוק הפנסיה ביום 31 בדצמבר 2018 בכ-335.7 מיליארדי ש"ח, בהשוואה לכ-303.5 מיליארדי ש"ח בתקופה המקבילה; דהיינו גידול של כ-10.6%. הגידול בהיקף הנכסים הצבורים נבע בעיקר מהגידול במספר העמיתים והגידול בהפקדות וכן מהגברת מכירות מוצרי הפנסיה. חלקן של קרנות הפנסיה המקיפות והכלליות בקבוצה מסך שוק קרנות הפנסיה המקיפות והכלליות, נכון ליום 31 בדצמבר 2018, היה כ-16.7% לעומת 17.0% בתקופה המקבילה. הצבירה נטו בשוק קרנות הפנסיה המקיפות והכלליות בגין הפקדות במהלך שנת הדוח הסתכמה בכ-31.8 מיליארדי ש"ח לעומת 29.1 מיליארדי ש"ח בתקופה המקבילה.

התפתחות הנכסים בשוק קרנות הפנסיה החדשות והכלליות
בשנים 2015-2018
במיליארדי ש"ח

• **רווחיות:** הרווחיות בקרנות הפנסיה מבוססת, בין היתר, על הפער שבין דמי הניהול שהחברות המנהלות גובות לבין שיעור ההוצאות בפועל. דמי הניהול וההוצאות מושפעים מכמות העמיתים, היקף הנכסים הצבורים וסכומי ההפקדות מושפעים אף מהתשואות בשוק ההון.

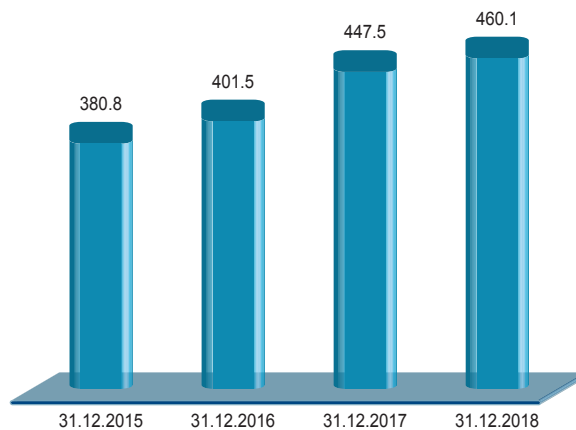
התחרות הערה בשוק הפנסיה, שגדלה בעקבות הרגולציה, מתבטאת בהנחות מדמי ניהול לעמיתים. הקמת קרנות ברירת מחדל נבחרות גרמה וממשיכה לגרום להפחתת שיעור דמי הניהול הממוצעים של מצטרפים חדשים ועמיתים קיימים. ביטול ההסדרים לרבים בחודש מרס 2019 צפוי להעצים מגמה זו. לפרטים בדבר הוראות בקשר עם הגברת התחרות בשוק החיסכון הפנסיוני והשלכותיה ראה סעיף 6.2.2 להלן. לפרטים בדבר היקף הנכסים, הצבירה ודמי הניהול הממוצעים, ראה סעיף 6.1.2.2 לעיל.

- למידע כספי של החברה בענף קרנות פנסיה ראה ביאור 20 לדוחות הכספיים.
- התיקונים בחוק קופות גמל בדבר איחוד חשבונות לא פעילים, וחוזר קופת ברירת מחדל (ראה סעיפים 6.2.2(ב) ו-6.2.2(א) להלן), הובילו להפחתה משמעותית ברווחיות ענף הפנסיה, לרבות כלל פנסיה וגמל.
- **לקוחות:** בשנת הדוח לא חלו שינויים מהותיים בתמהיל הלקוחות בענף. לפרטים נוספים ראה סעיף 6.4.3 להלן.
- בענף קרנות הפנסיה הוותיקות לא חל שינוי בביקוש וההיצע לאור העובדה שמדובר בקרנות סגורות להצטרפות עמיתים חדשים.

6.1.4.3 ענף קופות גמל

- **מגמות בביקוש ובהיצע:** הביקוש למוצרי הגמל, שהינם בעיקרם מוצרי חיסכון בלבד, התמקד בעיקר בניוד צבירות קיימות בין הגופים המוסדיים השונים, תוך תחרות על דמי הניהול והתשואות. עם זאת, הקמת קופות גמל להשקעה בסוף שנת 2016 ובראשית שנת 2017 הובילה לכניסת כספים חדשים לענף. לפרטים נוספים ראה סעיף 6.1.1 לעיל.
 - **היקף הפעילות:** בהתאם לפרסומי הממונה, סך כל הנכסים בקופות הגמל בשוק קופות הגמל הסתכם ביום 31 בדצמבר 2018 בכ-460.1 מיליארדי ש"ח, בהשוואה לכ-447.5 מיליארדי ש"ח ליום 31 בדצמבר 2017, גידול של כ-2.8%. גידול זה נובע מצבירה חיובית נטו של כ-20.7 מיליארדי ש"ח אשר הביאו (בניכוי תשואה שלילית וגביית דמי ניהול) לגידול של כ-13 מיליארדי ש"ח בנכסי קופות הגמל בשוק.
- נכון ליום 31 בדצמבר 2018 היקף נכסי קופות הגמל המנוהלים בקבוצה מהווים כ-7.2% מסך הנכסים בשוק קופות הגמל בהשוואה לכ-7.5% נכון ליום 31 בדצמבר 2017.

**התפתחות הנכסים בשוק קופות הגמל
בשנים 2015-2018
במיליארדי ש"ח**

- בשנת הדוח נמשכה המגמה של מעבר עמיתים וצבירות בין קופות הגמל. להערכת הקבוצה, מגמה זו נובעת מתחרות בין הקופות על תשואות, מתחרות על דמי ניהול, ומהגברת השקיפות בענף.
- למידע כספי של החברה בענף קופות גמל ראה סעיף 6.1.2.2 לעיל.
- **רווחיות:** הרווחיות בקופות הגמל מבוססת, בין היתר, על הפער שבין דמי הניהול שהחברות המנהלות גובות לבין שיעור ההוצאות בפועל. דמי הניהול מושפעים מהתחרות בשוק, מהיקף הנכסים הצבורים והתשואות בנכסים המנוהלים, כמו גם משינויים רגולטוריים. בשנת הדוח חלה המשך ירידה בדמי הניהול שהובילה להפחתת מוניתין בכלל פנסיה וגמל. לפרטים ראה ביאור 6(ב)(1) לדוחות הכספיים.
- **לקוחות:** בשנת הדוח לא חלו שינויים מהותיים בתמהיל הלקוחות בענף. לפרטים נוספים ראה סעיף 6.4.4 להלן.

6.1.5 שינויים מהותיים הצפויים בחלקה של החברה בשווקים העיקריים ביחס למוצרים ולשירותים העיקריים והתמחיל שלהם, בהתחשב בין היתר, בביקושים ובוותק של המוצרים הקיימים

להערכת הקבוצה, פוליסות ביטוח חיים, קרנות פנסיה וקופות גמל עשויים להיות מוצרים תחליפיים זה לזה, לאור היותם מוצרי חיסכון ארוך טווח, המזכים בהטבות מס, ואשר ניתן לשלב בהם כיסויים ביטוחיים. בעקבות שינויים רגולטורים שחלו בשנים האחרונות, גברה האחידות בין המוצרים השונים, המתבטאת בין היתר, במבנה דמי הניהול, ביכולת למכור כיסויים ביטוחיים לעמיתים ובהיעדר מקדמי קיצבה מובטחים. להערכת הקבוצה, מוצר הפנסיה ימשיך להיות המוצר המוביל בשוק בין היתר, לאור צו פנסיית חובה, חוק פנסיית חובה לעצמאים (לפרטים ראה סעיף 6.2.1 להלן), ההוראות בקשר עם קרנות ברירת מחדל (לפרטים ראה סעיף 6.2.2(א) להלן) וקיומן של אג"ח מיועדות (לפרטים ראה סעיף 6.1.1.2 לעיל). מנגד, השפעתם של שינויים רגולטורים שונים שיישומם נמצא בראשיתו, טעמי הלקוחות והגורמים המפיצים, יכול שיביאו לחיזוק מוצרים תחליפיים או חלק מהם.

בשנת הדוח הקבוצה הינה הקבוצה הרביעית בגודלה בשוק הפנסיוני ובעלת יתרון יחסי מסוים, לאור העובדה שהיא משוקת את כל מגוון המוצרים בתחום.

6.1.5.1 ענף ביטוח חיים

בהתאם לפרסומי הממונה, בשנת הדוח היתה הקבוצה השניה בגודלה בענף ביטוח החיים, בהתאם להיקף נכסים מנוהלים, כהגדרתם על ידי הממונה. לא ידוע לחברה על שינויים מהותיים צפויים בחלקה הכולל בענף ביטוח חיים, והדבר תלוי, בין היתר, בהתנהגות הגופים המוסדיים המתחרים, בטעמי המבטחים והעמיתים ובהתנהגות הגורמים המפיצים ובהשפעות שינויים רגולטוריים בתחום החיסכון הפנסיוני ביחס לנכסים המנוהלים ולמכירות חדשות.

לעובדה שלפוליסות הביטוח הקיצבתיות, שנמכרו בעבר והכוללות מקדמי קיצבה מובטחי תוחלת חיים, יש יתרון יחסי על פני קרנות הפנסיה ביחס לתקופה שלאחר גיל הפרישה, מאחר שאין כפופות להוראות תקנוניות ואין בהן מנגנון איזון אקטוארי ומנגד לשינויים בהקצאת אג"ח מיועדות למקבלי קיצבה או לעמיתים בגילאים הסמוכים לפרישה בקרנות הפנסיה תיתכן השפעה על חלקו של ענף הביטוח בשוק החיסכון הפנסיוני.

טיוטת תיקון תקנות העברת כספים, באופן שיביא לביטול המגבלה הקיימת היום על נידוד כספים של מי שהחל לקבל קיצבת זקנה, ככל שתאושר (לפרטים ראה סעיף 6.2.2(ג) להלן), יכול ותביא לתחרות בעתיד ביחס לפוליסות ביטוח החיים בתקופה שלאחר קבלת הקיצבה. בשלב זה לא ניתן לצפות את היקף ההשפעה של התיקון כאמור, אם וככל שיאושר.

העדר תעריפים מאושרים לביטוחים למקרה מוות (ריסקים) במסגרת ביטוחי המנהלים (לפרטים ראה סעיף 6.1.4.1 לעיל), צפוי להביא בטווח הקצר לגידול בהעדפה לרכישת מוצר הפנסיה, על חשבון מוצרי הביטוח ואולם כלל ביטוח אינה יכולה להעריך את ההשפעה ארוכת הטווח של האמור והיא תלויה, בין היתר, בתקופת הפסקת המכירה, בהתנהגות המתחרים ובטעמי הלקוחות ובגורמים המפיצים.

השפעת העדר תעריפים מאושרים למכירת ריסקים במסגרת ביטוחי המנהלים כאמור, יכול שתתעצם נוכח ההשפעה המשולבת עם קביעת מנגנון היקף הכיסוי הביטוחי (ריסק ואובדן כושר עבודה) אשר ניתן למכור למבוטח, בשל מגבלת עלות כיסוי ביטוחי ביחס לתגמולים המופקדים עבורו, אשר צפוי להיכנס לתוקף בחודש נובמבר 2019 (ראה סעיף 6.2.2(ז) להלן) ועם ההוראות בקשר עם חובת הנמקה (ראה סעיף 10.8.1.1(א) להלן).

6.1.5.2 ענף קרנות הפנסיה

בשנת הדוח, היתה הקבוצה הרביעית בגודלה בענף קרנות הפנסיה, בהתאם להיקף נכסים מנוהלים, כהגדרתם על ידי הממונה. להערכת החברה, בשנים הבאות ימשיכו מוצרי הפנסיה להיות מוצרים מובילים בשוק החיסכון הפנסיוני. החברה מעריכה כי חלקה של כלל פנסיה וגמל בענף הפנסיה יושפע, בין היתר, משיעור דמי הניהול שיגבו, התשואות, השירות, מהתחרות בין הגופים המוסדיים, מהתנהגות הגורמים המפיצים, מטעמי המבטחים והעמיתים וכן מהוראות הרגולציה הרלבנטיות.

כאמור, חלקה של החברה בענף הפנסיה מושפע וצפוי להיות מושפע באופן ניכר מקרנות ברירת מחדל וזאת נוכח שיעור דמי הניהול הנגבים במסגרתן והשפעתם הישירה והעקיפה על התחרות בשוק, לפרטים ראה סעיף 6.2.2(א) להלן, ונוכח היתרון התפעולי שקיים לקרנות אלה לפיו לא נדרש מילוי טופס לצורך הצטרפות אליהם; ממעבר כספים מחשבונות לא פעילים לחשבונות פעילים בקרנות הפנסיה, במסגרת נידוד אגב הצטרפות (לפרטים ראה סעיף 6.2.2(ב) להלן); מהסיום של חלק מההסדרים לרבים בשנת הדוח (אשר הביא להפחתת המכירות של עסק חדש) ומהסיום הצפוי בחודש מרס 2019 של הסדרים לרבים עם מעסיקים רבים והיתרונות המוקנים לקרנות ברירת מחדל; מההוראות שפורסמו בעניין הבהרה לגבי הליך שיווק פנסיוני, שעניינה אי תשלום עמלה לבעל הרישיון עבור מוצר פנסיוני בגינו לא בוצע הליך שיווק פנסיוני, כמפורט בסעיף 10.8.1.1 להלן; וכן מהשפעת שינויים בהקצאות של אג"ח מיועדות על קבוצות הגיל, בין קרנות הפנסיה השונות. לפרטים ראה סעיף 6.1.1.2 לעיל. להערכת החברה, נוכח שינויים רגולטורים מהשנים האחרונות, אשר התעצמו בשנת הדוח, ונוכח התחרות העזה בתחום, שבאה לידי ביטוי בין היתר בתחרות על דמי ניהול ותשואות המשפיעים על היקפי השימור והמכירות החדשות של המוצרים הפנסיוניים השונים וכן נוכח הסיום הצפוי בחודש מרס 2019 של הסדרים לרבים עם מעסיקים רבים והיתרונות המוקנים לקרנות ברירת מחדל, קיימת אי ודאות, בין היתר ביחס לנתח השוק של קרנות ברירת המחדל הנבחרות, אשר צפוי שתשפיע גם על חלקה של החברה בשוק בייחוד ביחס לקרנות הפנסיה ועל שיעור דמי הניהול שיגבו על ידה.

העדר תעריפים מאושרים למכירת כיסויי ריסק במסגרת פוליסות מנהלים, כמפורט לעיל, יכול שיביא לגידול מוצרי הפנסיה, אם כי החברה אינה יכולה להעריך את מידת ההשלכות כאמור.

6.1.5.3 ענף הגמל

בשנת הדוח הייתה הקבוצה השישית בגודלה בענף קופות הגמל, בהתאם להיקף נכסים מנוהלים, כהגדרתם על ידי הממונה. חלקה של החברה בענף קופות הגמל יושפע, בין היתר, מהתחרות בין הגופים המוסדיים ובתי ההשקעות, אשר תושפע מתשואות קופות הגמל, מגובה דמי הניהול, ומהשירות שניתן לעמיתים.

קרנות ההשתלמות שונות מיתר מוצרי החיסכון הפנסיוני כיוון שהן מקנות אפשרות לחיסכון לטווח בינוני, המזכה בהטבות מס. חלקה של החברה בענף קרנות ההשתלמות מושפע, בין היתר, מהתחרות בין הגופים המוסדיים, אשר תושפע מתשואות קרנות ההשתלמות, מגוון מסלולי ההשקעה, דמי הניהול, ומהשירות שניתן לעמיתים.

הקמת קופות גמל להשקעה מהווה הזדמנות לגידול בצבירת הכספים בגמל. עם זאת, בשנת הדוח, הפקדות לקופות גמל להשקעה בקופת הגמל להשקעה המנוהלת על ידי כלל פנסיה וגמל היו בהיקפים שאינם מהותיים (בדומה להפקדות אצל מרבית המתחרים בשוק).

חלקה של החברה בענף קופות הגמל, צפוי שיושפע ביחס לקרנות ההשתלמות וקופות גמל לקיצבה, אף מהוראות חוזר קופת ברית מחדל. בהקשר זה יצוין כי בחודש מרס 2019 פוקעים מעליהם הסדרים לרבים לצירוף לקרנות ההשתלמות שהיו בתוקף במועד פרסום חוזר קופות ברית מחדל, וצירוף עמיתים נוספים יכול שיתבצע בדרך של הצטרפות העמית באמצעות חתימה על טופס הצטרפות או בדרך של זכיית הגוף המוסדי במכרז מעסיק לבחירת קרן השתלמות ברית מחדל. להערכת החברה, דמי הניהול הממוצעים לצירוף עמיתים חדשים לקרנות השתלמות ולשימור עמיתים צפויים להיות נמוכים משמעותית מדמי הניהול הממוצעים הנגבים בקרן נכון לתקופת הדוח. לפרטים ראה סעיף 6.2.2 (א) להלן. יתרה מכך, זכיית גוף מוסדי במכרז מעסיק לבחירת קרן השתלמות יכולה להוות כלי לכניסת גוף מוסדי זה למכירת מוצר הפנסיה אצל אותו מעסיק.

המידע בכל הקשור לשינויים עתידיים בחלקה של החברה בשווקים, במוצרים הפנסיוניים השונים, הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. השינויים והשלכותיהם בפועל עשויים להיות שונים מאלה שנחזו וזאת נוכח השינויים הרגולטוריים הרבים שמצויים בראשית יישומם ו/או שטרם יושמו; שינויים רגולטוריים עתידיים, ככל שיהיו ואשר יכול ויהיה בהם להשפיע על חלקה של החברה בשווקים השונים; התחרות בשוק; התנהגות הגופים המוסדיים המתחרים והגופים המפיצים; וכן טעמי הלקוחות.

6.2 מגבלות, חקיקה, תקינה ואילוצים מיוחדים החלים על תחום הפעילות

הפעילות בתחום זה כפופה להוראות הדין החלות על מבטחים, על קרנות פנסיה ועל קופות גמל הפועלות בתחום - לרבות חוק הביטוח, חוק קופות גמל, חוק הייעוץ הפנסיוני ותקנות קופות הגמל - וכן בכפוף ובהתאם להוראות הממונה, כפי שהן מתפרסמות מעת לעת. קופות גמל וקרנות פנסיה מנוהלות על ידי חברות מנהלות, קופות ביטוח מנוהלות על ידי חברות ביטוח.

הפעילות בתחום זה טעונה רישוי מאת הממונה, בהתאם לחוק הביטוח ולחוק קופות גמל, ומפוקחת על ידי רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון. חברה מנהלת של קופת גמל המנהלת קרן פנסיה נדרשת לקבל רישיון מבטח, שמהווה גם רישיון חברה מנהלת לכל קופות הגמל שבניהולה. חברה מנהלת שניתן לה רישיון מבטח כאמור, רשאית כיום לנהל את כל סוגי קופות הגמל, למעט קופות ביטוח. חברה מנהלת אחת יכולה לנהל גם קרן פנסיה חדשה מקיפה אחת (הזכאית לאג"ח מיועדות), קרן פנסיה חדשה כללית (שאינה זכאית לאג"ח מיועדות) וכן קרן פנסיה ותיקה וקופות גמל.

חברה מנהלת רשאית לעסוק גם בעיסוק אחר הנוגע למוצר פנסיוני שאישר הממונה ובכפוף לתנאים שאישר ובלבד שהעיסוק מוסדר לפי הוראות חוק קופות גמל, חוק הביטוח או חוק הייעוץ הפנסיוני. בנוסף, כל קופת גמל המנוהלת על ידי חברה מנהלת מחויבת באישור לניהול קופת גמל המתחדש מדי שנה.

במסגרת חוק קופות גמל נקבע כי לא ניתן לאדם היתר לשליטה במבטח, אם לאחר מתן ההיתר תהיה לאותו אדם החזקה העולה על שיעור של 15% מסך נכסי החיסכון ארוך הטווח, כהגדרתם בחוק הביטוח. חוק הביטוח מתיר החזקה מהותית בתחום החיסכון לטווח ארוך, אם מקורה של החזקה מהותית זו בשינויים הנובעים מהפעילות השוטפת. לפי מיטב ידיעת החברה, בהתאם לשקלול המידע המתפרסם באתר הממונה, היקף ההחזקות של בעל השליטה בקבוצת אי די בי⁴⁰ בתחום החיסכון לטווח ארוך נכון ליום 31 בדצמבר 2018, הוא כ-13.6%. לפרטים בדבר מגבלה הקיימת בחוק הריכוזיות על גידול בשווי הנכסים של הקבוצה כתוצאה מרכישה או מיזוג של תאגיד או פעילות בתקופת המעבר, ראה ביאור 1(ב)(4) לדוחות הכספיים.

תחום הפעילות מאופיין בהסדרה רגולטורית משמעותית, ענפה ותכופה, הן ביחס למוצרים שנמכרו בעבר ועדיין בתוקף היום והן ביחס למוצרים שימכרו בעתיד, שמטרתה בין היתר, הגברת השקיפות, התחרות ושכלול השוק.

40. למען הזהירות, החזקות הקבוצה נספרות ביחד עם החזקות של כור תדיראן גמל בע"מ, חברה מנהלת המחזיקה בקופת גמל ענפית מקבוצת דסק"ש, שהינה בשליטת בעל השליטה בקבוצת אי די בי.

להלן יפורטו שינויים מהותיים שחלו בהוראות הרגולטוריות בתחום הפעילות בשנים האחרונות:

6.2.1 שינויים בהפקדות הפנסיוניות

צו הרחבה להגדלת שיעורי הפקדות פנסיוניות

בהתאם לצו הרחבה, החל מחודש ינואר 2017, עומדים שיעורי ההפקדות המינימליות לכלל העובדים והמעסיקים במשק על 6% לרכיב תגמולי העובד, 6.5% לרכיב תגמולי המעסיק ו-6% לרכיב הפיצויים (להלן ולעיל: "צו הרחבה להגדלת שיעורי הפקדות פנסיוניות"). כן נקבע כי תשלום המעסיק כאמור יכלול רכישת כיסוי אובדן כושר עבודה לעובד, אולם בכל מקרה הפרשות המעסיק לחלק התגמולים לא יפחתו מ-5% מהשכר הקובע, וסך עלויות המעסיק בגין חלק התגמולים וכיסוי אובדן כושר עבודה לא יעלו על 7.5% מהשכר הקובע. שיהיה השכר בגינו יבוצעו הפקדות בהתאם להסכם העובד, ולא פחות מהשכר המבוטח לפי צו ההרחבה לפנסיות חובה. כן נקבע בצו הרחבה להגדלת שיעורי הפקדות פנסיוניות כי שיעור ההפקדות של המעסיק יהיה אחיד לכל המוצרים הפנסיוניים.

תיקון תקנה 19 לתקנות מס הכנסה (כללים לאישור ולניהול קופות גמל), התשכ"ד-1964

בחודש פברואר 2018 פורסם ברשומות תיקון לתקנות מס הכנסה (כללים לאישור ולניהול קופות גמל), התשכ"ד-1964, במסגרתו תוקנה תקנה 19, באופן שמסיר את ההגבלה המחייבת להעביר את כל ההפקדות בגין רכיב התגמולים שמעבר ל-5% לאותו מבטח וזאת על מנת לאפשר לעמית לבחור קופת גמל אחרת להעברת הגידול בהפקדות (להלן: "תיקון תקנה 19").

שינויים ביחס לכספי הפיצויים

בחוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנות התקציב 2017 ו-2018), התשע"ז-2016 (להלן: "חוק ההתייעלות הכלכלית") נכלל תיקון לפקודת מס הכנסה, באופן שרק הפקדות מעסיק בגין רכיב פיצויי פטורין עד לתקרה בגובה 32,000 ש"ח (המתעדכנת בהתאם לעליית השכר הממוצע במשק) לא יוכרו כהכנסה חייבת בעת ההפקדה (להלן: "התקרה"); על הפקדות מעסיק בגין רכיב פיצויי פטורין מעל לתקרה יחולו כללי המשיכה החלים על כספי הפיצויים, כלומר, אם ימשכו שלא כקיצבה - יחויבו במס רווחי הון בלבד, ואם ימשכו כקיצבה - יהיו פטורים ממס; מענק הון עקב פרישה, בסכום הקבוע בחוק, לא ימוסה במועד עזיבת העבודה, אם נשאר בקופת גמל לקיצבה.

פנסיות חובה לעצמאים

החל משנת 2017, חלה חובה על עצמאים לשלם תשלומים לקופת גמל לקיצבה, בשיעורים שנקבעו (על הכנסה העולה על מחצית השכר הממוצע במשק ולא מעבר לשכר הממוצע במשק). בהתאם לגובה הכנסתם (להלן: "חוק פנסיות חובה לעצמאים"). כן כולל חוק פנסיות חובה לעצמאים הוראות שעניין מתן אפשרות למשיכת חלק מהסכום הצבור לזכות העצמאי, בעת היותו מובטל, בהתאם לתנאים ומועדים שיקבעו בתקנות.

צו הרחבה להגדלת שיעורי הפקדות פנסיוניות הביא לגידול בהפקדות למוצרי הביטוח ולקרנות הפנסיה, לרבות למוצרים המנוהלים על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה. בשנת הדוח, כתוצאה מהאמור חל גידול מואץ בהיקף הנכסים המנוהלים, וכפועל יוצא חלה עלייה בדמי הניהול הנגבים על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה זאת במקביל לגידול בהוצאות התפעול. השפעתה החיובית של ההוראה לעיל התמתנה נוכח הוראות שונות שהביאו להפחתת דמי הניהול הממוצעים הנגבים על ידי החברה, לפרטים נוספים ראה סעיף 6.2.2 להלן. בשנת הדוח, חוק פנסיות חובה לעצמאיים לא הביא לשינוי מהותי בהפקדות לקרנות הפנסיה, המנוהלות על ידי כלל פנסיה וגמל, אך לא ניתן לצפות את השלכות החוק בעתיד. הפחתת התקרה להפקדות בגין רכיב הפיצויים, אשר אם ימשכו כקיצבה תהיינה פטורות ממס, בהתאם להוראות חוק ההתייעלות הכלכלית, לא הביאה לשינוי מהותי בהפקדות למוצרים הפנסיוניים.

המידע בכל הקשור להשלכות ההוראות שעניין שינויים בהפקדות הפנסיוניות הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. היישום בפועל עשוי להיות שונה באופן מהותי מזה שנחזה והוא תלוי במידה רבה, בין היתר, בגורמים הבאים: התנהגות הגורמים המפיצים, התנהגות הגופים המוסדיים המתחרים וטעמי העמיתים.

6.2.2 הגברת התחרות בשוק החיסכון הפנסיוני

במהלך השנים האחרונות פורסמו הוראות ותקנות אשר הביאו להגברה של שיקול השוק, של התחרות והשקיפות, בין היתר, במטרה לאפשר לחוסכים הפנסיוניים להתאים טוב יותר את המוצרים לצרכיהם ולפשט את תהליך קבלת החלטותיהם להלן פירוט הוראות עיקריות, כדלקמן:

א. קופות ברירת מחדל

במסגרת חוזר בעניין "הוראות לעניין בחירת קופת גמל" (להלן: "חוזר קופת ברירת מחדל"), נבחרו שתי קרנות פנסיה שיהוו קרנות ברירת מחדל אליהן יצורפו עמיתים שלא מילאו טופס הצטרפות לקופת גמל ואשר מעסיקם לא יבחר קופת ברירת מחדל בהליך תחרותי שיערך על ידו, החל מחודש נובמבר 2016 ועד חודש אוקטובר 2018. בהמשך לכך, בחודש אוקטובר 2018 פורסמו תוצאות הליך במסגרתו נבחרו ארבע קרנות פנסיה מתחרות לשמש קרנות ברירת מחדל נבחרות לתקופה של שלוש שנים, החל מחודש נובמבר 2018. דמי הניהול שיגבו על ידי קרנות ברירת המחדל הם בשיעור של 1.49% מההפקדות ו-0.1% מההצבירה בשתי קרנות, בשיעור של 2.49% מההפקדות ו-0.05% מההצבירה בקרן אחת ובשיעור של 1.68% מההפקדות ו-0.0905% מההצבירה בקרן הרביעית (דמי הניהול שנגבו מעמיתים שהצטרפו לקרנות ברירת המחדל שנבחרו עד חודש אוקטובר 2018 עמדו על שיעור של 1.31% מההפקדות ו-0.01% מההצבירה בקרן אחת, ועל שיעור של 1.49% מההפקדות ו-0.001% מההצבירה בקרן האחרת).

בנוסף, דמי הניהול שתגבה חברה מנהלת של קרן שנבחרה כקרן ברירת מחדל ממקבלי קיצבה שיפרשו במהלך תקופת הזכייה (אף אם הצטרפו שלא במסגרת ברירת המחדל), לא יעלו על שיעור של 0.3% לשנה (לעומת שיעור מירבי של 0.5% בהתאם לדין).

הקמת קרנות ברירת מחדל והיתרונות התחרותיים שמוקנים להן, הינם בעלי השפעה רוחבית מהותית על שוק קרנות הפנסיה. הוראות חוזר קופת ברירת מחדל, לרבות ההוראות בקשר עם קביעת דמי ניהול כקריטריון מרכזי, הביאו לירידה בדמי הניהול הממוצעים הנגבים בקופות גמל לקיצבה ובקרנות השתלמות, לצמצום הצטרפות לקרן הפנסיה של כלל פנסיה וגמל, להגברת הניודים מקרן הפנסיה של כלל פנסיה וגמל (לרבות מכניסות קרנות ברירת המחדל למעסיקים שמולם פועלת כלל פנסיה וגמל), לשינוי במודל העסקי של חברות מנהלות, לפגיעה ברווחיותן, ובהתאמה אף הביאו לשינוי בנתחי השוק של המתחרים הקיימים, לרבות כלל פנסיה וגמל. להערכת הגופים המוסדיים בקבוצה, מגמה זו צפויה להימשך.

דרישת הנחה בדמי הניהול למקבלי קיצבות צפויה להגביר את התחרות בין הגופים המוסדיים ביחס לעמיתים הנמצאים בסמוך לשלב הפרישה.

בנוסף, הקמת קרנות ברירת מחדל צפויה להמשיך ולהשפיע גם על פעילות ומעורבות סוכני ביטוח בשוק באופן שעלול להקשות על הליך השיווק הפנסיוני והשירות לעמית, וכן לחייב מעסיקים שאינם מעוניינים בצירוף עובדיהם לקרנות ברירת מחדל במציאת חלופות להסדרים אלה, ולהשפיע בהתאמה על הגופים המוסדיים.

ההשפעה האמורה על פעילות סוכני הביטוח מתעצמת נוכח השפעתן המשולבת של ההוראות האמורות עם ההוראות בדבר פקיעתם האוטומטית של חלק מההסדרים לרבים בחודש מרס 2018, אשר הביאה להפחתת מכירות עסק חדש של כלל פנסיה וגמל, והפקיעה, בחודש מרס 2019, של הסדרי ברירת המחדל שהיו בתוקף במועד פרסום חוזר קופות ברירת מחדל ועם ההבהרה בעניין "הליך שיווק פנסיוני", הקובעת כי סוכן ביטוח המבצע עסקה (לרבות צירוף) במוצר פנסיוני מחויב בביצוע הליך שיווק פנסיוני כתנאי לקבלת עמלת הפצה עבור מוצר כאמור ואינו זכאי לקבלת עמלת הפצה במקרה של צירוף עמיתים שלא מילאו טופס הצטרפות לקופת גמל (צירוף בדרך של "הסדר לרבים") (ראה סעיף 10.8.1.1 להלן).

המידע בכל הקשור להשלכות אפשריות של ההוראות שעניינן הקמתן ובחירתן של קרנות ברירת מחדל, הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. היישום בפועל עשוי להיות שונה באופן מהותי מזה שנחזה, והוא תלוי במידה רבה בגורמים הבאים: הצעדים שינקטו על ידי החברות בקבוצה, לרבות לעניין התמודדות עם הגברת התחרות בשוק והשינויים בנתחי השוק ובהכנסות הגופים המוסדיים בקבוצה; יחסי הגופים המוסדיים עם המעסיקים והגורמים המפיצים; התנהגות הגופים המוסדיים המתחרים; טעמי העמיתים והמבוטחים והתנהגותם ביחס למוצרים שברשותם; התנהגות המעסיקים וגורמים מתפעלים מטעמם; השלכות שינויים רגולטוריים אחרים בתחום והשפעתם המשולבת עם ההוראות כאמור.

ב. איחוד חשבונות לא פעילים בקרנות פנסיה

תיקון 13 לחוק קופות גמל כלל, בין היתר, הוראה לפיה בעת הצטרפות עמית לקרן פנסיה חדשה וכל עוד לא ביקש העמית אחרת, יועברו כספי החיסכון העומדים לרשותו בחשבונות לא פעילים בקרנות פנסיה חדשות אחרות, לקרן הפנסיה החדשה אליה הוא מבקש להצטרף, וזאת תוך שמירה על רצף ביטוחי, ומתוך מטרה ליצור חיסכון בדמי ניהול ולשפר את שליטת העמית על ניהול כספי החיסכון שלו (להלן: "ניוד אגב הצטרפות"). כן קבע התיקון מנגנון לאיחוד כספים כאמור, וזאת ביחס למלאי הקיים של הכספים שנהלו בחשבונות לא פעילים (להלן: "מלאי לא פעילים"), אשר יושם במספר פעימות שהתבצעו במהלך השנים 2017 ו-2018.

הליך ניוד הכספים כמלאי לא פעילים לחשבונות פעילים בקרנות פנסיה הסתיים והביא להפחתה נטו של הנכסים המנוהלים על ידי קרנות הפנסיה של כלל פנסיה וגמל (אם כי בשנת הדוח הביא לגידול נטו זניח של הנכסים). בהיקף שאינו מהותי ביחס לסך נכסי הקרנות, תוך גידול בכספים המנוהלים בחשבונות פעילים המנוהלים על ידה. כמו כן, השיעור הממוצע של דמי הניהול של כספים שהתקבלו בקרנות הפנסיה של כלל פנסיה וגמל אגב איחוד החשבונות כאמור, היה נמוך משמעותית בהשוואה לשיעור דמי הניהול שנגבו בגין כספים שנידו ממנה. ההוראות בדבר ניוד אגב הצטרפות הביאו אף הן להפחתה נטו של הנכסים המנוהלים על ידי קרנות הפנסיה של כלל פנסיה וגמל ולהפחתה בהכנסות החברה מדמי ניהול.

ההוראות בעניין ניוד אגב הצטרפות, ממשיכות וימשיכו להשפיע, בכל הנוגע לניוד צבירות של עמיתים המצטרפים לקרנות פנסיה, ואשר כפועל יוצא מהצטרפותם יועברו כספי החיסכון העומדים לרשותם מחשבונות לא פעילים לקרנות פנסיה חדשות אחרות.

להערכת הגופים המוסדיים בקבוצה, השילוב של ההוראות בדבר איחוד חשבונות לא פעילים בפנסיה ביחס לעמיתים שהצטרפו בעבר ושיצטרפו לקרנות פנסיה בעתיד, ביחד עם הקמת קרנות ברירת מחדל הביאו וצפויים להמשיך ולהביא לגידול משמעותי בהיקף הנכסים של קרנות ברירת המחדל, על חשבון הגופים האחרים הקיימים בשוק, וימשיכו וישפיעו על נתחי השוק ושיעור דמי הניהול הנגבים.

המידע בכל הקשור להשלכות אפשריות של ההוראות שעניינן איחוד חשבונות לא פעילים בקרנות פנסיה, הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. היישום בפועל עשוי להיות שונה באופן מהותי מזה שנחזה, והוא תלוי במידה רבה בגורמים הבאים: הצעדים שינקטו על ידי החברות בקבוצה, לרבות לעניין התמודדות עם הגברת התחרות בשוק והשינויים בנתחי השוק; התנהגות הגופים המוסדיים המתחרים; טעמי העמיתים והמבוטחים והתנהגותם ביחס למוצרים שברשותם; השלכות שינויים רגולטורים אחרים בתחום, ובראשם הקמת קרנות ברירת מחדל והשפעתם המשולבת עם ההוראות כאמור.

ג. הפחתת מגבלות על העברות כספים בין קופות גמל

בחודש אוגוסט 2016 פורסמה טיוטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (העברת כספים בין קופות גמל) (תיקון), התשע"ו-2016 (להלן: "טיטוטת תיקון תקנות העברת כספים"), במסגרתה מוצע לתקן את תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (העברת כספים בין קופות גמל), התשס"ח-2008. עיקרי התיקונים המוצעים הינם ביטול המגבלה הקיימת היום על ניוד כספים של מי שהחל לקבל קיצבת זקנה; ביטול המגבלה הקיימת היום, האוסרת על העברת כספים של עמיתים שיש להם יתרות חוב לקופת הגמל בשל הלואה שניתנה לעמית; מתן אפשרות לניוד כספים מקופת גמל להשקעה לקופת גמל אחרת; קיצור התקופות להעברת כספים בין קופות גמל; ביטול האפשרות הקיימת כיום לבטל העברת הכספים לאחר שהועברה בקשה מפורטת חתומה ומלאה לקופה המקבלת.

להערכת החברה, כניסתה לתוקף של טיוטת תיקון תקנות העברת כספים, ככל שתתקבל בנוסח מחייב, תביא להסרת חסמי מעבר קיימים בשוק להעברת כספים בגין קופות הגמל ובמיוחד בשלב שלאחר קבלת הקיצבה. בהתאם צפויה טיוטת תיקון תקנות העברת כספים, ככל שתאושר, להביא להקטנת דמי הניהול הנגבים מהנכסים העומדים כנגד ההתחייבות למקבלי קיצבאות זקנה, לגידול בהוצאות הטיפול השוטפות ושינויים בהרכב הדמוגרפי של מקבלי הקיצבאות ולהשפיע על הרזרבות המנוהלות בגין פוליסות אלה, להביא לפגיעה בהון הכלכלי ולהביא להפחתה משמעותית של הרווחיות. עם זאת, בשלב זה ובטרם ידוע אופן ביצוע הניוד האמור ביחס למקבלי קיצבה, ולאור תקדימיות וראשוניות ההסדר המוצע, אין ביכולת החברה להעריך את מלוא השלכותיו, אשר יכולות להיות מהותיות.

בנוסף, כניסתה לתוקף של הטייטה כאמור, בשילוב עם ההוראות בדבר ביצוע הנמקה מלאה אגב פעילות שימור בהתאם להוראות חוזר מסמך הנמקה (לפרטים ראה סעיף 10.8.1.1 (א) להלן) צפויה להקשות על הגופים המוסדיים לבצע פעילות שימור.

המידע בכל הקשור להשלכות אפשריות של טיוטת תיקון תקנות העברת כספים, הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. היישום בפועל עשוי להיות שונה באופן מהותי מזה שנחזה, והוא תלוי במידה רבה בנוסח הסופי של ההוראה שיפורסם, וכן בגורמים הבאים: הצעדים שינקטו על ידי החברות בקבוצה, לרבות לעניין התמודדות עם הגברת התחרות ביחס למקבלי הקיצבה; התנהגות הגופים המוסדיים המתחרים; טעמי העמיתים והמבוטחים והתנהגותם ביחס למוצרים שברשותם; השלכות הוראות דין אחרות בתחום והשפעתם המשולבת עם ההוראות כאמור.

ד. הסרת חסמים תפעוליים

במהלך השנים נקטה הרשות שורה של צעדים שמטרתם להסיר חסמים תפעוליים ולסייע בקבלת מידעים, יצירת שקיפות והסרת חסמי המעבר בין המוצרים השונים.

(1) העברת מידעים בתחום החיסכון הפנסיוני והמסלוקה הפנסיונית

במטרה לשכלל את שוק החיסכון הפנסיוני, להגביר את השקיפות ולהסדיר את העברת המידע בין הגורמים הפעילים בשוק החיסכון הפנסיוני, הוקמה מסלוקה פנסיונית מרכזית (להלן: "המסלוקה הפנסיונית"). המסלוקה הפנסיונית משמשת להעברת מידע בין הגורמים השונים הפועלים בשוק (הגופים המוסדיים, בעלי הרישיון, המעסיקים, המבוטחים והעמיתים) וכן לביצוע של שורת פעולות (שביחס לחלקן קיימת חובה לבצע באמצעות המסלוקה הפנסיונית בלבד). למן הקמת המסלוקה הפנסיונית, התווספו והתעדכנו ההוראות בדבר המידע אותו יש להעביר למסלוקה הפנסיונית והפעולות המבוצעות באמצעותה.

לשם יישום ההוראות שעניינן העברת מידע באמצעות המסלוקה הפנסיונית, נכנס לתוקף בהדרגה, חוזר הקובע מבנה של רשומה אחודה שנועדה לשמש את הגופים המוסדיים, בעלי הרישיון וצרכני מידע נוספים בתחום החיסכון הפנסיוני במסגרת הפעולות העסקיות השונות המתבצעות ביניהם (להלן: "חוזר מבנה אחיד").

חוזר מבנה אחיד כולל את ממשק אחזקות⁴¹, ממשק האירועים באמצעות מועברות בקשות⁴² וממשק יתרות פיצויים⁴³ והיזונים חוזרים במסגרתם מועבר מענה לפונים.

בשנת הדוח חלו השינויים הבאים ביחס למסלוקה הפנסיונית:

- בהתאם לעדכון חוזר מבנה אחיד, בחודש נובמבר 2018 התרחבה תחולת ממשק יתרות פיצויים גם על מבוטחים ועמיתים, באופן שיוכלו לקבל מידע בדבר יתרות פיצויים עבור מעסיק ספציפי.
- בנוסף, בהתאם לעדכון לחוזר מבנה אחיד מחודש דצמבר 2017, נידו כספים בין הגופים המוסדיים והמוצרים השונים וכן בקשות לנידו כספים יבוצעו במסגרת המסלוקה הפנסיונית בלבד, באמצעות ממשק נידו.⁴⁴ בהתאם לעדכון מחודש פברואר 2019, ממשק הנידו יחל לפעול בחודש ספטמבר 2019.
- בחודש ספטמבר 2018 נכנס לתוקף חוזר טיפול בפניות איכות מידע, הקובע הוראות בדבר אופן הטיפול וסיום הטיפול בפניות בנוגע לאיכות המידע המתקבלות מהמסלוקה הפנסיונית - פניות שעניינן עדכניות, מהימנות או שלמות המידע שהועבר מגוף מוסדי באמצעות המסלוקה או שעניינן אי השלמת ביצוע פעולה במסגרת המסלוקה. בין היתר, קובע החוזר לוחות זמנים למענה לפניות איכות מידע, הוראות בדבר איתור ליקויים מערכתיים והפקת לקחים והוראות בדבר הקמת ממשק ייעודי להעברת פניות איכות מידע באמצעות המסלוקה.
- בחודש מרס 2018 פורסם חוזר שעניינו קביעת חובת שימוש במסלוקה לעניין העברת מידע בין גופים מוסדיים לשם איתור כספים הרשומים על שם עמית לא מפקיד במסגרת איחוד חשבוניות בעת הצטרפות לקרן פנסיה.

(2) ממשק מעסיקים ותקנות התשלומים

בהמשך לחוזר מבנה אחיד, פורסמו בחודש אוגוסט 2014 **תקנות הפיקוח על שירותים פנסיוניים (קופות גמל) (תשלומים לקופות גמל) התשע"ד-2014** (להלן: "תקנות התשלומים"). המסדירות את הממשק התפעולי בין המעסיקים לבין הגופים המוסדיים בכל הנוגע להפקדות בקופות גמל (להלן: "ממשק מעסיקים"). התקנות קובעות כללים ביחס לאופן ומועד ביצוע תשלומי מעסיקים למוצרים פנסיוניים עבור עובדיהם וכן הוראות בדבר אופן הדיווח על ידי המעסיק וחובת מתן היזון חוזר על ידי הגוף המוסדי.

בחודש נובמבר 2017 פורסם **חוזר בעניין אופן הפקדת תשלומים לקופת גמל** (להלן: "חוזר אופן הפקדת תשלומים"), אליו הועברו ההוראות שהיו קבועות בתקנות התשלומים⁴⁵, במסגרתן תוקנו הוראות תקנות התשלומים, בין היתר, ביחס להרחבת חובת הדיווח החלה על מעסיקים; ביטול אפשרות קבלת כספים באמצעות המחאות; קביעת חובת דיווח למעסיק בדרך של הקמת "חשבון אישי למעסיק" באתר האינטרנט של החברה והסדרת הפרטים שיש לכלול בתוכו. תחולת ההוראות בעניין ממשק מעסיקים הוחלה באופן הדרגתי על מעסיקים, ולמועד פרסום הדוח חלה על מעסיקים של 10 עובדים ומעלה. תחולת ההוראות בעניין ממשק מעסיקים ביחס למעסיקים של עד 10 עובדים נדחתה לחודש פברואר 2020. תקנות התשלומים חלות גם ביחס למעסיקים המעסיקים עד 5 עובדים, אך קובעות, כי בהתקיים הכללים המפורטים בהן רשאי המעסיק שלא לדווח במסגרת ממשק מעסיקים.

41. ממשק אחזקות הינו ממשק הכולל נתונים אודות המוצרים הפנסיוניים של מבוטחים ועמיתים, שעל גוף מוסדי להעביר לבעל רישיון בהמשך לבקשתו להעברת מידע אודות הלקוח.

42. ממשק אירועים הינו ממשק המבטא את כל הבקשות המגיעות לחברה מהמסלוקה, בין אם מדובר בבקשות לקבלת מידע ובין אם מדובר בבקשות לביצוע פעולות.

43. ממשק יתרות פיצויים הינו ממשק למתן מידע אודות יתרות פיצויים, למעסיק בגין עובדים, או למבוטח בעבור תקופות עבודה אצל מעסיקיו.

44. ממשק הנידו מסדיר את הליכי נידו כספים בין הגופים המוסדיים והמוצרים השונים.

45. למעט תקנה 11 לתקנות התשלומים, שעניינה קביעת ריבית בשל איחור בהפקדת כספים ע"י מעסיק, שנשארה בסמכות שר האוצר.

הגופים המוסדיים בקבוצה נערכו ומוסיפים להיערך תפעולית ליישום ההסדרים אשר נקבעו לצורך הפעלת המסלוקה, לרבות בקשר עם תקנות התשלומים. ההערכות הנדרשת ליישום ממשק הניד כרוכה במורכבות תפעולית משמעותית, בין היתר נוכח הצורך בסיווג הכספים, באופן ממון, בהתאם לרבי הוראות הרגולציה, לאורך השנים, לפרטים נוספים ראה לעניין חוזר טיוב נתוני זכויות העמיתים בגופים מוסדיים בסעיף 6.2.3 להלן.

המסלוקה מסייעת ומייעלת את הליכי סליקת הכספים, מסירה חסמים תפעוליים ומקלה על מעבר כספים בין גופים מוסדיים מתחרים ועל איתורם של כספים אלה וכן מקלה על הצטרפות עמיתים וגביה, ולפיכך צפויה להביא בטווח הארוך להתייעלות ולהגברת התחרות ולהפחתת התלות בגורמים משווקים.

להערכת החברה, בטווח הארוך הוראות **תקנות התשלומים**, שהוחלפו בחוזר **אופן הפקדת תשלומים**, השימוש בממשק מעסיקים והסדרת הליך הטיפול בכספים יהיו בעלי השלכות חיוביות, בין היתר בשיפור המידע שקיים בגופים המוסדיים באשר להפקדות כספים המבוצעות אליהם, ובהתאם הם צפויים ליעל בטווח הארוך את הליך שיוך הכספים למבוטחים ולעמיתים ביחס להפקדות שיוצגו ממועד כניסת התקנות לתוקף ולהפחית את התלות בגורמים משווקים. עם זאת, בטווח הקצר, כפי שבא לידי ביטוי בשוק ובגופים המוסדיים בקבוצה, הדבר הביא לעיכוב בהליכי קליטת כספים, לאיחור בפיזור חלק מההפקדות, במיוחד נוכח אי התאמות בין דיווחי המעסיק לנתוני הפוליסה והציף אי התאמות פרטניות אשר בשלב זה לא ניתן לצפות את השלכותיהן המצטברות, ביחס לתקופות הרלבנטיות. תהליך הטמעת הטיפול בנושא במערכות הגופים המוסדיים הביא בשנת הדוח לשיפור בהיקף הכספים הפנסיוניים שהתקבלו בחברה ממעסיקים ושויכו במערכות לעמיתים ולמבוטחים, בהשוואה לתקופה קודמת. הטמעת תקנות התשלומים הביאה אף לעיכובים אפשריים זמניים בדיווחים לעמיתים, לקושי בזיהוי פיגורים, לצורך ביצירת קשר ישיר מול מעסיקים וגורמים מתפעלים ולהגדלת הוצאות התפעול והמיכון. הגופים המוסדיים בקבוצה עדיין מצויים בעיצומו של תהליך הטמעה וטיפול בסוגיות העולות אגב יישום תקנות התשלומים והם פועלים לצמצום הפערים האמורים, לרבות באמצעות שיפורים במערכות המיכון ובתהליכי העבודה. עם זאת, כניסתה לתוקף של ההוראה בדבר חובת הדיווח ברמת מבטח במסגרת ממשק המעסיקים (בשונה מדיווח ברמת כל מוצר פנסיוני) הוסיפה קושי תפעולי בשיוך ההפקדות למוצרים הפנסיוניים השונים של המבוטחים והעמיתים. לפרטים נוספים בקשר עם השלכות הטמעת ממשק מעסיקים והוראות תקנות התשלומים ראה ביאור 42(א) (2) לדוחות הכספיים.

בעקבות דוח ביקורת שערכה הרשות, אשר התקבל בכלל ביטוח והעלה ליקויים הנוגעים בעיקרם לאופן יישומן של תקנות התשלומים, הגישה כלל ביטוח לממונה תוכנית עבודה לטיפול בממצאי הדוח, אשר בכפיפות לשביעות רצון הממונה, תאפשר המשך שיווק של המוצרים הפנסיוניים על ידי כלל ביטוח. כלל ביטוח החלה ליישם את תוכנית העבודה האמורה, במסגרת לוחות הזמנים שהותוו ליישומה. כלל ביטוח בדיונים עם הרשות ביחס ליישום התוכנית.

יצוין כי בהתאם לחוק הגנת השכר, התשי"ח-1958, רואים סכום שמעסיק חייב לקופת גמל, כהגדרתה בחוק זה, לעניין זכויות העובד או חליפו כלפי קופת הגמל, כאילו שולם במועדו, אלא אם קבע בית הדין האזורי לעבודה שהפיגור בגביית החוב חל שלא עקב רשלנותה או חל עקב נסיבות אחרות המצדיקות את קופת הגמל, ובכפוף לזכות השיפוי הקיימת לקופה מהמעסיק, בהתאם להוראות החוק. בנוסף, בהתאם לתקנות התשלומים, קופת הגמל תקבל מאת מעסיק אשר לא העביר תשלומים לקופת הגמל במועד, ריבית פיגורים. קיימים קשיים בפרשנות הוראות הדין ויישומן. אחריות הגופים המוסדיים בקבוצה לגביית חובות מעסיקים לקופות כאמור, יוצרת חשיפה במקרה שנפלו ליקויים בהליך הגביה.

המידע בכל הקשור להשלכות אפשריות של הוראות הדין בעניין הסרת חסמים תפעוליים, הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח ולאור העובדה שההסדרים האמורים מערבים גורמים שונים. היישום בפועל עשוי להיות שונה באופן מהותי מזה שנחזה. השלכות הוראות הדין כאמור תלויות במידה רבה בהמשך היערכות הגופים המוסדיים להוראות הדין וכן התנהגות המעסיקים וגורמים מתפעלים מטעמם; התנהגות והעדפות בעלי הרישיון; טעמי העמיתים והמבוטחים והתנהגותם ביחס למוצרים שברשותם; וכן במורכבות ההערכות התפעוליות ביחס להוראות השונות.

ה. מניעת התניות בהסדרים פנסיוניים

בחודש יולי 2018 פורסם **תיקון לחוזר התניות בהסדרים פנסיוניים הכוללים כיסויים ביטוחיים**, במסגרתו נקבע איסור על מתן הטבה בקשר עם רכישת מוצר פנסיוני המותנית ברכישת כיסוי ביטוחי (בנוסף לאיסור שהיה קיים על הנחה בדמי הניהול); וכן איסור התניית הנחה או הטבה (בכסף או בשווה כסף) בכיסוי הביטוחי, ברכישת המוצר הפנסיוני ע"י המבוטח באותו גוף מוסדי.

התיקון חל על גופים מוסדיים לגבי פוליסות כיסוי ביטוחי אישי וקולקטיבי לאובדן כושר עבודה או ביטוח חיים, שישווקו או שיחודשו או שההטבה בגינם תחודש לאחר מועד כניסת החוזר לתוקף.

התיקון לחוזר התניות בהסדרים פנסיוניים הכוללים כיסויים ביטוחיים יכול וישפיע על מבנה ההתקשרויות של הגופים המוסדיים, לרבות התקשרויות עם מעסיקים ביחס להסדרים פנסיוניים, באופן שנועד להגביר את התחרות בתחום.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של תיקון חוזר התניות בהסדרים פנסיוניים הכוללים כיסויים ביטוחיים הינו מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של החברה והתוצאה בפועל יכולה להיות שונה באופן מהותי מזו שנחזתה, בין היתר לאור התנהגות מעסיקים, לקוחות והגופים המתחרים.

1. הסדרי עמלות עבור מוצרי הביטוח ומוצרי החיסכון הפנסיוני

לעניין טיטות תקנות הפיקוח על שירותים פנסיוניים (קופות גמל) (עמלות הפצה), התשע"ז-2016 (להלן: "טיטות תקנות עמלות הפצה"); לעניין עמדת ממונה ותיקון לחוק הפיקוח על שירותים פנסיוניים (קופות גמל) (תיקון מס' 20), שעניינם הפרדת העמלות מדמי הניהול; לעניין עמדה רוחבית של הממונה בנוגע לחובות בעל רישיון; וכן לעניין ההבדלה בעניין הליך שיווק פנסיוני, שעניינה אי תשלום עמלה לבעל הרישיון עבור מוצר פנסיוני בגינו לא בוצע הליך שיווק פנסיוני, ראה סעיף 10.8.1.1 להלן.

2. שינויים במוצרים - האחדת מוצרים, שקיפות והתערבות בתעריפים

במהלך השנים נקטה הרשות שורה של צעדים במטרה לעודד תחרות ולמקד אותה בדמי ניהול, תשואות ושירות.

(1) תקנון אחיד לפנסיה וגמל

בחודש יוני 2018 נכנס לתוקף תקנון קרן הפנסיה "כלל פנסיה", בנוסח התקנון האחד, וזאת בהתאם להוראות חוזר לעניין זכויות וחובות עמיתים בתקנון קרן פנסיה חדשה מקיפה, במסגרתו נקבע כי חברה מנהלת תקבע את נוסח תקנון קרן הפנסיה המקיפה שבניהולה בהתאם לנוסח אחד שצורף כנספח לחוזר, אלא אם קיבלה את אישור הממונה לחרוג מנוסח זה.

בחודש ינואר 2016 נכנס לתוקפו נוסח חדש של תקנון קופת הגמל "כלל תמר" ובחודש נובמבר 2016 אישרה הרשות נוסח תקנון של קופת גמל להשקעה "כלל גמל לעתיד", בהתאם לנוסחי תקנונים תקינים אותם קבעה הרשות.

מגמת ההאחדה של מוצרי חיסכון ארוך טווח, אשר באה לידי ביטוי בקביעת תקנון אחיד לקרנות הפנסיה ולקופות הגמל תרמה להגברת השקיפות, לשכלול התחרות בתחום ולהגברתה, תוך מיקוד התחרות בדמי הניהול, בתשואות, בשירות ובתפעול.

(2) קווים מנחים אובדן כושר עבודה

בהמשך לחוזר שפורסם בחודש ספטמבר 2016 בנושא "קווים מנחים לעניין תוכנית לביטוח מפני אובדן כושר עבודה" (להלן: "חוזר קווים מנחים"), הקובע מבנה אחיד ומודולרי לתוכנית לביטוח אובדן כושר עבודה, אליו רשאי המבוטח לצרף נספחים המאפשרים הרחבת הכיסוי הבסיסי, בחודש נובמבר 2017 החלה החברה לשווק תוכנית ביטוח לאובדן כושר עבודה כאמור במסגרת ביטוחי מנהלים, תחת השם "מגן הכנסה", בתעריפים שאושרו על ידי הרשות.

בהמשך לחוזר קווים מנחים, בחודש דצמבר 2017 פורסם מכתב הממונה למנהלי הגופים המוסדיים במסגרתו הובהר, כי חל איסור לשווק פוליסת אובדן כושר עבודה בגין חלק השכר החופף לרובד השכר בגין קיים לעמית כיסוי בקרן הפנסיה למעט כיסוי משלים לכיסוי הנכות הקיים לעמית בקרן הפנסיה (להלן: "מטריה לקרן פנסיה"). בהמשך לכך, בחודש מאי 2018 פורסם תיקון לחוזר קווים מנחים במסגרתו נקבעו הוראות משלימות לגבי היקף הכיסוי שייכלל במסגרת מטריה לקרן פנסיה וההרחבות אותן ניתן להציע במסגרתה. בהתאם לתיקון, ההוראות לעניין מטריה לקרן פנסיה לא יחולו על עמיתים בקרנות פנסיה ותיקות. למועד זה כלל ביטוח אינה משווקת מוצר מטריה לקרן פנסיה.

בנוסף, בחודש מאי 2018 נכנסו לתוקף עיקר הוראות חוזר שיווק תוכניות לביטוח מפני אובדן כושר עבודה (להלן: "חוזר שיווק תוכניות אכ"ע"), במסגרתו נקבע כי על גוף מוסדי, בעל רישיון או סוכן ביטוח לברר, טרם מכירת תוכנית ביטוח לאובדן כושר עבודה, לרבות מכירת תוכנית ביטוח קבוצתית ולמעט החריגים שנקבעו, באמצעות המסלקה, האם קיים למועמד לביטוח כיסוי אובדן כושר עבודה לתת המלצה בקשר עם רכישת תוכנית ביטוח לאובדן כושר עבודה כאמור (חובה אשר לא היתה קיימת בעבר ביחס להצטרפות לביטוח אובדן כושר עבודה קבוצתי ותחול לגבי מבוטח שיצורף לביטוח אובדן כושר עבודה קבוצתי החל מחודש מאי 2019). כן נקבעו הוראות בדבר מתן מידע ללקוח, והגבלה על מכירת כיסוי ביטוחי לאובדן כושר עבודה רק למבוטח שקיימת לו הכנסה שאינה מכוסה בכיסוי ביטוחי לאובדן כושר עבודה קיים. יישומו של חוזר שיווק תוכניות אכ"ע כולל שינוי, אשר צפוי להיכנס לתוקף בחודש נובמבר 2019, במנגנון קביעת היקף הכיסוי הביטוחי (ריסק ואובדן כושר עבודה) אשר ניתן למכור למבוטח, בשל מגבלת עלות כיסוי ביטוחי ביחס לתגמולים המופקדים עבורו. המנגנון שנקבע מגביל, בנסיבות מסוימות, מכירת כיסויים ביטוחיים במסגרת פוליסות ביטוחי מנהלים ותגמולים לעצמאים, ויכול שיביא לקיטון במכירות פוליסות מסוגים אלו והפחתת הכיסויים הביטוחיים הנמכרים במסגרתם.

בשלב זה, לאור העובדה כי מדובר במוצרים שהושקו החל מסוף שנת 2017 ושהינם מוצרים ארוכי טווח, לא ניתן לאמוד במלואן את השלכות חוזר קווים מנחים, וההוראות הנוספות בעניין זה, המפורטות לעיל. השפעה זו יכולה להתברר לאורך זמן והיא תושפע בין היתר, מהיקף הכיסוי הביטוחי שהורחב בהשוואה למוצר שקדם לו ומאופן תמחורו, מהשפעת ההוראות בעניין כיסוי המטריה לקרן פנסיה, ביחס לכיסוי המורחב לאובדן כושר עבודה שיקלו עמית קרנות הפנסיה לרכוש קודם לכן ולתמחורו, להשפעת מכלול השינויים האמורים על הוצאות יישוב התביעות ועל כמות המצטרפים, לרבות בדרך של ביטול מוצרים קודמים והחלפתם, ולהשפעה על הרווחיות הכוללת של המוצר, בין היתר, בהתחשב בביטוח המשנה שהורחב לצורך גידור סיכונים אלה, גם בהתחשב בהשפעת המוצר על יחס ההון הכלכלי של כלל ביטוח.

(3) תעריפים חדשים למוצרי ביטוח חיים למקרה מוות (ריסק)

לפרטים בדבר תעריפים חדשים למוצרי ביטוח חיים למקרה מוות (ריסקים) שאושרו על ידי הרשות בחודש פברואר 2019 והעדר תעריפים מאושרים למכירת כיסויי ריסק במסגרות פוליסות ביטוח המנהלים, והשלכות תעריפים אלו, ראה סעיף 6.1.4.1 לעיל.

ח. הנחת תשואה במקדמי המרה לקיצבה בקרנות הפנסיה החדשות

בחודש מאי 2017 פורסמו תיקונים לחוזר הוראות ניהול קרן חדשה, לחוזר הוראות ניהול קרן חדשה כללית ולחוזר הוראות דיווח כספי לקרנות פנסיה חדשות. במסגרת התיקונים האמורים שונה, בין היתר, מנגנון חישוב ועדכון הקיצבאות המשולמות מקרן פנסיה חדשה למקבלי קצבה החל מחודש ינואר 2018, כך שהקיצבאות יעודכנו, לרבות בהתאם לסטיות בין התשואה שתושג בפועל על ההשקעות החופשיות ובין שיעור של 3.36% לשנה, באופן שגרעון בגין פורשים לא יושת על כלל העמיתים בקרן. לאור שינוי מנגנון חישוב ועדכון הקיצבאות כאמור, התאימה החברה בשנת 2017 את מדיניות ההשקעה לקבוצות השונות של מקבלי הקיצבאות.

להשפעות נוספות על אופן זקיפת תשואה לעמיתים ופנסיונרים בקרן פנסיה חדשה מקיפה, המשליכות, בין היתר, על קיצבאות המשולמות מקרן הפנסיה, ראה סעיף 6.1.2 לעיל.

להערכת החברה, התיקונים האמורים יכול ויביאו בעתיד להגברת התחרות בשוק ואף להפחתת דמי ניהול גם ביחס לעמיתים הנמצאים בסמוך לשלב הפרישה אשר תבוא לידי ביטוי בניידים בין קרנות הפנסיה לבין עצמן וכן עשויים להביא לגידול בהעברות כספים לקרנות הפנסיה ממוצרים פנסיוניים אחרים.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של החוזרים האמורים הינו מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של כלל פנסיה וגמל והתוצאה בפועל יכול ותהיה שונה באופן מהותי מזו שנחזתה וזאת בין היתר לאור התשואות שיושגו בפועל על ידי כלל פנסיה וגמל ועל ידי הגופים המתחרים, התנהגות הגופים המתחרים וטעמי העמיתים ובחירתם.

השלכות ההוראות שעניינן הגברת התחרות בתחום החיסכון הפנסיוני

לכניסתם לתוקף של ההסדרים במסגרת שינויי הרגולציה שעניינם הגברת התחרות בתחום החיסכון הפנסיוני (סעיפים א' עד ח' לעיל) השלכות מצרפיות, והן משפיעות ועשויות להשפיע על פעילות הקבוצה במצטבר, כמפורט להלן:

- **שינויים ברווחיות** - בשנת הדוח, היו לשינויי הרגולציה השונים שעניינם הגברת התחרות, השפעה על היקף הנכסים המנוהלים ועל הכנסות החברה מדמי ניהול בגין כל מוצרי חיסכון ארוך טווח בקבוצה. לפרטים נוספים ראה חלק ב' לדוח - דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1.1 וכן ביאור 6 לדוחות הכספיים.

ההכנסות העתידיות מדמי ניהול ומפרמיות במוצרי חיסכון ארוך טווח תלויות, בין היתר, בהתנהגות המבוטחים והעמיתים, בהתנהגות שוק ההון ובהשפעות האפשריות של שינויים בהוראות הרגולטוריות, לרבות מדיניות אישור התעריפים של הממונה והפחתתם ביחס למוצרים השונים, כפי שבאה לידי ביטוי ביחס למוצר אובדן כושר עבודה וריסק מוות. כך למשל, יישום השינויים המפורטים להלן הביאו ו/או עתידים להביא, במישרין או בעקיפין, להפחתת הכנסות החברה מדמי ניהול ולפגיעה ברווחיות: הקמת קרנות ברירת מחדל בהתאם להוראות חוזר קופת ברירת מחדל; איחוד חשבונות לא פעילים בקרנות פנסיה, לרבות נידוד אגב הצטרפות; ההוראות בקשר עם האחדות מוצרים; ההבהרה בעניין הליך שיווק פנסיוני בעת שיווק מוצר פנסיוני; והפחתת תעריפי הריסקים, שעלולה להביא להחלפת ביטוחי ריסק קיימים בביטוחים מוזלים יותר. טיטות ההוראות הבאות, ככל שתפורסמה כנוסח מחייב יכול ויביאו גם הן להמשך מגמת הפגיעה ברווחיות: הוראות חוזר נידוד מקדמי קיצבה מובטחים; טיטות תיקון תקנות העברת כספים ביחס למקבלי קיצבה; טיטות תיקון תקנות הפצה (לפרטים ראה סעיף 10.8.1.1(ב) להלן). לפרוט בדבר שיעור דמי הניהול הממוצעים מפרמיה ומצבירה שנגבו בשנת הדוח והיקף הנכסים המנוהלים ראה סעיף 6.1.2.2 לעיל וביאור 20 לדוחות הכספיים.

להשלכות אפשריות של טיטות תיקון תקנות עמלות הפצה ראה סעיף 10.8.1.1(ב) להלן.

- **תחרות** - יצירתן של קרנות ברירת המחדל, כניסתם של שחקנים חדשים לשוק וחזיקים, הגברת השקיפות, הסרת חסמים תפעוליים המעכבים תהליכי העברת כספים בין הגופים המוסדיים, כדוגמת הקמת המסלוקה הפנסיונית, כמו גם המשך מגמת ההאחדה של מוצרי חיסכון ארוך טווח, הביאו לשכלול התחרות בתחום ולהגברתה, תוך מיקוד התחרות בדמי הניהול, בתשואות, בשירות ובתפעול, ובהתאמה יכול וישפיעו על היקף הניוד בין המוצרים הפנסיוניים השונים, על היקף המכירות החדשות, על שימור התיק הקיים ועל רווחיותו.
- המידע בכל הקשור להשלכות אפשריות של הוראות הדין שעניין הגברת התחרות בתחום החיסכון הפנסיוני, לרבות בקשר עם רווחיות החברה, הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח ולאור העובדה שלא כל ההסדרים התקבלו וחלק מההסדרים מצויים בראשית דרכם, היישום בפועל עשוי להיות שונה באופן מהותי מזה שנחזה. השלכות הוראות הדין כאמור תלויות במידה רבה בגורמים הבאים: אי הבהירות הקיימת באשר לאופן יישום חלק מהוראות הדין וכן הצעדים שינקטו על ידי החברות בקבוצה, לרבות לעניין התמודדות עם ההוראות השונות שתכליתן הגברת התחרות בשוק ושיכול ויביאו לשינויים בנתחי השוק ובהכנסות הגופים המוסדיים בקבוצה; יחסיהם עם הגורמים המפיצים, הסוכנים, הבנקים שטרם החלו לייצג ביחס למוצרי ביטוח ועם מבטחי משנה; התנהגות הגופים המוסדיים המתחרים בעקבות השינויים בדין; טעמי העמיתים והמבוטחים והתנהגותם ביחס למוצרים שברשותם; התנהגות המעסיקים וגורמים מתפעלים מטעמם; השלכות הוראות דין אחרות בתחום והשפעתן המשולבת עם ההוראות שעניינן הגברת התחרות; וכן במורכבות ההערכות התפעוליות ביחס להוראות השונות.

6.2.3 אחרים

- **טיוב נתוני זכויות עמיתים**
בהמשך להוראות חוזר טיוב נתוני זכויות העמיתים בגופים מוסדיים שפורסם בחודש נובמבר 2012 בעניין טיוב נתוני זכויות עמיתים (חוזר גופים מוסדיים 2014-9-13), ("החוזר"), אשר מחייב את הגוף המוסדי לטייב את הנתונים המקנים זכויות לעמיתים כדי להבטיח שרישום זכויות העמיתים במערכות המידע, יהיה מהימן, שלם, זמין וניתן לאחזור ככל הניתן, עד למחצית שנת 2016. הגופים המוסדיים בקבוצה ביצעו לאחר פרסום החוזר, בשנת 2013, סקר פערים ביחס לעמיתים ומבוטחים שמנהלים פוליסות ו/או חשבונות בגופים המוסדיים בקבוצה ("משימות טיוב") והם פעלו גם בשנת הדוח לביצוע הליך מקיף של טיוב נתונים במערכות בתחום החיסכון ארוך הטווח. ככלל, נכון למועד פרסום הדוח הושלמו עיקר משימות טיוב היתרות הצבורות של המבוטחים. הגופים המוסדיים בקבוצה ממשיכים בפעולות לטיוב נתוני עמיתים ומבוטחים, לרבות בהתייחס לפערים נוספים המתגלים מעת לעת לרבות לעניין מיכון סיווג הכספים בהתאם לרבדי הוראות הרגולציה, לאורך השנים, ואלו מצויים בשלבים שונים של טיפול. בשלב זה, הגופים המוסדיים בקבוצה אינם יכולים להעריך את היקפן, עלויותיהן, ומלוא השלכותיהן של הפעולות האמורות, כמו גם את היקף פערי הטיוב העתידיים, שיכולים לנבוע משינויים רגולטוריים, וזאת בין היתר לאור מורכבות המוצרים, היותם מוצרים ארוכי טווח ונוכח ריבוי מערכות המיכון בתחום ומגבלותיהן. הגופים המוסדיים בקבוצה מעדכנים את ההתחייבויות הביטוחיות שלהם מעת לעת ובהתאם לצורך.
- לעניין התקשרות החברה עם ספק שירותי מיקור חוץ לצורך התאמת מערכות המיכון של החברה לביצוע פעולות טיוב ממוכנות במערכות ולקליטה במערכות המיכון של תוצרי פעולות טיוב שאינן ממוכנות. ראה סעיף 10.17.2 (ב) להלן.
- **איסור הלבנת הון**
בחודש מרס 2018 נכנס לתוקף צו איסור הלבנת הון (חובות זיהוי, דיווח וניהול רישומים של מבטחים, סוכני ביטוח וחברות מנהלות למניעת הלבנת הון ומימון טרור), התשע"ז-2017 (להלן: "צו איסור הלבנת הון"), אשר איחד תחת מסגרת אחת צווים קודמים הנוגעים לחובות מבטחים, קופות גמל, חברות מנהלות וסוכני ביטוח וכן הוראות משלימות של רשות שוק ההון. צו איסור הלבנת הון חל, בין היתר, על חשבונות ופוליסות של עמיתים ומבוטחים עצמאיים במוצרי ביטוח חיים, קופות גמל וקרן חדשה כללית וכן על מוצרי פרט. כן כולל הצו הוראות עדכניות בקשר עם רף הפעולות הנדרשות על פי הצו וקביעת חובת עריכת הליך הכרת לקוח בעת התקשרות בחוזה ביטוח חיים או בפתיחת קופת גמל.
- עם כניסתו לתוקף של צו איסור הלבנת הון נכנס לתוקף גם חוזר ניהול סיכונים הלבנת הון ומימון טרור בגופים מוסדיים (להלן: "חוזר ניהול סיכונים הלבנת הון"), אשר מרחיב ומטיל על הגופים המוסדיים חובות נוספות שאינן כלולות בצו איסור הלבנת הון, ושעיקרן קביעת הוראות בדבר ביצוע תהליכים סדורים לזיהוי והערכת סיכונים הלבנת הון ומימון טרור ונקיטת אמצעים לניהולם והפחתתם בהתאם לעוצמתם, לרבות הוראות בדבר אימוץ מדיניות ניהול סיכונים הלבנת הון ומימון טרור שתאושר על ידי הדיריקטוריון; גיבוש מסמך הערכת סיכונים בו יזוהו ויוערכו סיכונים הלבנת הון ומימון טרור בגוף המוסדי; יישום אמצעים להפחתת הסיכון להלבנת הון ומימון טרור; ותפקידי האחראי למילוי חובות איסור הלבנת הון ומניעת טרור בגוף מוסדי. בנוסף, פורסמה הוראה שדוחה את תחולת החובה לעריכת הליך הכרת לקוח ביחס ללקוחות שצורפו למוצר פנסיוני אגב ייעוץ פנסיוני שנעשה על ידי גוף בנקאי לחודש יולי 2019.

• משיכת כספים מחשבונות קטנים בקופת גמל

בחודש מרס 2018 פורסם תיקון לחזור "משיכת כספים מחשבונות קטנים בקופת גמל", במסגרתו נקבע כי חברות מנהלות יחויבו לשלוח לעמיתים בעלי חשבון קטן עם יתרה צבורה הגבוהה מ-50 ש"ח ונמוכה מ-1,350 ש"ח (ולמעט חשבון של עמית שהקשר עמו נותק) המחאה בדואר וכן נקבעו הוראות לעניין מתן הודעות לעמיתים בנושא, וזאת, לפי החוזר, נוכח ההיענות הנמוכה של הציבור למשוך את כספו מחשבונות קטנים ולאור העובדה שמשמעות גביית דמי ניהול מינימאליים הינה איפוס היתרות בחשבונות הקטנים במשך הזמן.

התיקון האמור צפוי להביא לירידת הכנסות החברה מדמי ניהול בהיקף שאינו מהותי.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של התיקון לחזור משיכת כספים מחשבונות קטנים בקופת גמל הינו מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של החברה והתוצאה בפועל יכולה להיות שונה באופן מהותי מזו שנחזתה, בין היתר לאור התנהגות העמיתים.

• אופן משיכת כספים ממרכיב הפיצויים בסיום יחסי העבודה

בחודש יולי 2018 פורסם תיקון 21 לחוק קופות הגמל, במסגרתו נקבע כי מעסיק יהיה רשאי למשוך הפקדות שביצע עבור עובדו לרכיב פיצויים בתוך 4 חודשים מתום תקופת העסקת העובד אצל אותו מעסיק, וזאת בתנאי שהמעסיק ימציא לגוף המוסדי בו מוחזקים כספי הפיצויים אחד מאלה: (1) פסק דין הצהרתי הקובע את זכאותו לפיצויים או אסמכתא לנקיטת הליך משפטי כאמור; (2) אסמכתאות בדבר קיומו של הליך משפטי שהוכרע סופית בדבר זכאות המעסיק לפיצויים או שלילת זכאות העובד לפיצויים; או (3) הודעות המעסיק והעובד המאשרות שהכספים ניתנים להחזרה למעסיק. כן נקבע כי ככל שהמעסיק לא המציא לחברה המנהלת את המסמכים האמורים בתוך התקופה הנקובה, והעובד משך את הפיצויים, המעסיק יהיה מנוע מלהעלות טענות כנגד החברה המנהלת. מעסיק יהיה רשאי למשוך הפקדות שביצע עבור עובדו לרכיב הפיצויים לאחר 4 חודשים מתום תקופת העסקת העובד אצל אותו מעסיק רק אם ימציא לגוף המוסדי פסק דין הצהרתי הקובע את זכאותו לפיצויים והעובד טרם משך את הפיצויים במועד המצאת פסק הדין כאמור.

התיקון האמור כולל הוראת מעבר של 4 חודשים, אשר הסתיימה בנובמבר 2018, במהלכם היה רשאי המעסיק להתנגד להעברת כספי פיצויים של עובדים שסיימו העסקתם קודם לכניסת התיקון לתוקפו.

למועד פרסום דוח זה, לא חל שינוי משמעותי בהיקף המשיכות של כספי הפיצויים המנוהלים על ידי הקבוצה. עם זאת החברה אינה יכולה לאמוד בשלב זה את מלוא השלכות העתידיות של ההוראה לעיל.

לעניין תמצית הוראות דין סופיות נוספות שפורסמו בשנת הדוח ולאחריה, וכן תמצית טיטות הוראות דין שפורסמו, החלות על תחום הפעילות, מעבר להוראות הדין אשר פורטו בפרק זה לעיל, ראה בנוסף, סעיף 10.2 להלן.

6.3 תחרות

6.3.1 תנאי התחרות בתחום הפעילות ושמות המתחרים המשמעותיים בתחום

תחום זה מתאפיין בתחרות עזה בין כלל הגופים המוסדיים.

מוצרי ביטוח חיים, פנסיה וגמל, הם מוצרים תחליפיים, עם דגשים מסוימים בכל אחד מהם. לאור שורה של רפורמות בתחום שצמצמו את השוני בין המוצרים ונתנו עדיפות למוצרי קיצבה, ביטול המקדמים המובטחים בקופות הביטוח, עלותם הנמוכה יחסית של הכיסויים הביטוחיים בקרן הפנסיה, דמי הניהול הנגבים, הבטחת התשואה על חלק מהנכסים בקרנות הפנסיה והקמתן של קרנות ברירת מחדל, קרנות הפנסיה הינן המוצר העיקרי המשווק לכלל הציבור. לעניין מגמות בביקוש ובהיצע בשנת הדוח, ראה סעיף 6.1.4 לעיל.

מוצרי הביטוח שאינם נהנים מהטבות מס כמו פוליסות פרט או כספי חיסכון פנסיוני שהפכו לנזילים וכן קופות הגמל להשקעה (אשר להשקעה בהן יש יתרון מס ככל שהכספים יימשכו עם פרישת החוסך, ראה סעיף 6.1.1 לעיל), הינם מוצרים מתחרים בינם לבין עצמם וכן מול מוצרי השקעה אחרים אשר משווקים גם על ידי גורמים פיננסיים שאינם גופים מפוקחים על ידי הממונה, בעיקר בנקים, מנהלי תיקים וקרנות נאמנות.

התחרות בתחום מתרכזת בתשואות, לרבות קיומם או היעדרם של מקדמי קיצבה או תשואה מובטחים, בגובה דמי הניהול, בכיסויים הביטוחיים, ברמת השירות ובפתרונות ביטוחיים משלימים.

בהתאם לפרסומי הממונה, נכון ליום 31 בדצמבר 2018 הקבוצה הינה השנייה בגודלה בענף ביטוח חיים, הרביעית בגודלה בענף קרנות פנסיה, והשישית בגודלה בענף קופות גמל ובסך הכל הקבוצה הינה הרביעית בגודלה בשוק הפנסיוני, בהתאם להיקף נכסים מנוהלים, כהגדרתם על ידי הממונה. יצוין כי בשנים האחרונות ניתנה העדפה לכניסה ולחזוק של השחקנים הקטנים בשוק הפנסיה, אשר באה לידי ביטוי בהליך בחירת קרנות ברירת המחדל.

התחרות במוצרי הריסק ואובדני כושר עבודה, הינה בין חברות הביטוח השונות, ומתמקדת בתעריפים, וזאת בין היתר בעקבות הדמיון הרב בתנאי המוצרים (לעניין זה ראה, בין היתר, הוראות חוזר קווים מנחים, בסעיף 6.2.2(2) לעיל, וכן ההוראות בדבר קביעת תעריפים בריסקים, ראה סעיף 6.1.4.1 לעיל). להסרת חסמים תחרותיים בכניסה לשוק בכל הנוגע לדרישת הון עצמי, ראה סעיף 10.3.1.2 להלן. בנוסף, קרנות הפנסיה, הכוללות ביטוחי שארים (במקרה מות העמית) מהוות אף הן תחרות למוצרי הריסק, כמוצר נלווה לביטוחי המנהלים.

השפעתם המשולבת של שינויים רגולטוריים שהתקבלו בשנים האחרונות, לרבות הקמתן של קרנות פנסיה ברירת מחדל (לרבות ביטול הסדרים לרבים שהיו בתוקף) (לפרטים ראה סעיף 6.2.2 (א) לעיל), והגברת מגמת התחליפיות בין המוצרים מאותו סוג של הגופים המוסדיים השונים, מגמת האחדה בין המוצרים השונים, הקמת המסלוקה הפנסיונית (ראה סעיף 6.2.2 (ד) לעיל), חוזר צירוף לביטוח (לפרטים ראה סעיף 10.2.5 להלן), פרסום מדדים השוואתיים⁴⁶ והסרת חסמי נידוד, הביאו להעצמת התחרות בין מוצרי התחום ובין הגופים המוסדיים. להוראות נוספות אשר השפיעו ומשפיעות על התחרות ועל הרווחיות בתחום ראה סעיף 6.2.2 לעיל.

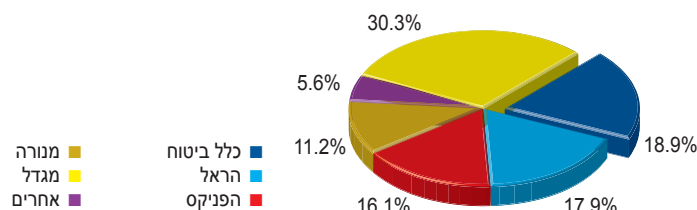
תנאי התחרות כאמור משפיעים על הנידוד של המוצרים הפנסיוניים שבניהול הגופים המוסדיים בקבוצה. לפרטים אודות העברת כספים מהגופים המוסדיים בקבוצה ואלהם בענפי חיסכון ארוך טווח בשנים 2016 עד 2018, ראה סעיף 6.4.5 להלן. התחרות ביחס למוצרים האמורים באה לידי ביטוי, בין היתר, ביכולת השימור ובגובה דמי הניהול הנגבים. לפרטים נוספים ראה חלק ב - דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1.1.

לפרטים בדבר ירידת ערך מוניטין של כלל פנסיה וגמל בספרי החברה ראה ביאור 6(ב)(1) לדוחות הכספיים.

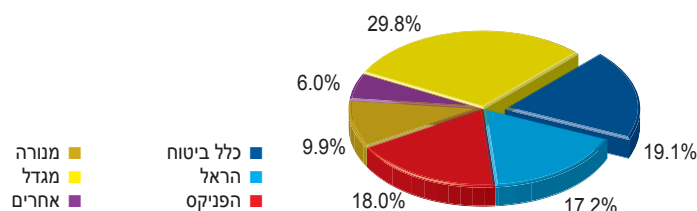
1) ענף ביטוח חיים

כ-94.0% משוק ביטוח החיים במונחי פרמיות שהורווחו ברוטו נשלט על ידי חמש חברות הביטוח הגדולות (כלל ביטוח, מגדל, הראל, מנורה והפניקס). להערכת הקבוצה, מתחרה כלל ביטוח בעיקר מול מבטחים אלו, מול קרנות פנסיה ומול קופות גמל המספקות מוצרים חלופיים. כן מתחרה כלל ביטוח בתחום ביטוחי פרט מול חברות הביטוח האחרות. הירידה בנתח השוק נבעה בעיקרה מפדיונות וניודים מקופות הביטוח של החברה בשיעור גבוה מחלקה בשוק ביטוחי המנהלים.

התפלגות שיעור הפרמיות בין קבוצות וחברות הביטוח בישראל בענף ביטוח חיים ליום 30.9.18

התפלגות שיעור הפרמיות בין קבוצות וחברות הביטוח בישראל בענף ביטוח חיים ליום 30.9.17

* היקף הפרמיות בענף ביטוח חיים משקף את דמי הביטוח המשולמים בגין כל הפוליסות שבתוקף שנמכרו לאורך השנים, והשינויים בהן אינם מעידים בהכרח על השינוי בביקוש ובהיצע בשנת הדוח. היקף הפרמיות גם אינו מביא בחשבון את השפעות העדר תעריפים מאושרים למכירת ריסקים במסגרת ביטוחי המנהלים, שהחל בתקופה שלאחר תקופת הדוח (ראה סעיף 6.1.4.1 לעיל).

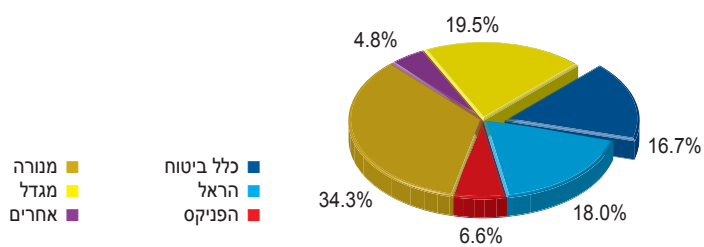
⁴⁶ הרשות מפרסמת באתר האוצר נתונים השוואתיים ביחס לתשואות ומדדי הסיכון של קופות הגמל, קרנות הפנסיה וקופות הביטוח, מידעים אודות הרכב נכסי ההשקעה וההוצאות המנוכות מנכסי עמיתים בגין ביצוע השקעות וכן מידע סטטיסטי אודות אופן יישוב תביעות ומשך זמן הטיפול בבקשות משיכה, נידוד, מעבר בין מסלולים וקבלת קיצבה וכן בדבר נתונים השוואתיים בקשר עם מדד השירות.

ענף קרנות פנסיה (2)

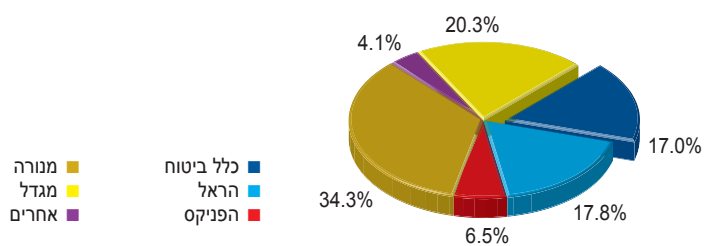
להערכת הקבוצה, כלל פנסיה וגמל מתחרה בעיקר בקרנות ברירת המחדל הנבחרות וכן בקרנות הגדולות, מבטחים (מנורה) ומקפת (מגדל), וכן בקבוצת הראל.

הירידה בנתח השוק של החברה נבעה מהתגברות התחרות בשוק והתחזקותן של קרנות ברירת המחדל הנבחרות.

**התפלגות שיעור הנכסים בקרנות הפנסיה החדשות
בין קבוצות וחברות הביטוח בישראל ליום 31.12.18**

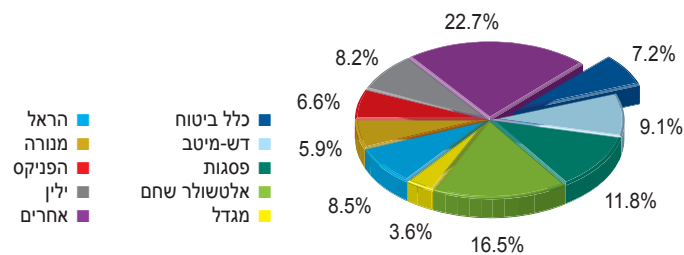
**התפלגות שיעור הנכסים בקרנות הפנסיה החדשות
בין קבוצות וחברות הביטוח בישראל ליום 31.12.17**

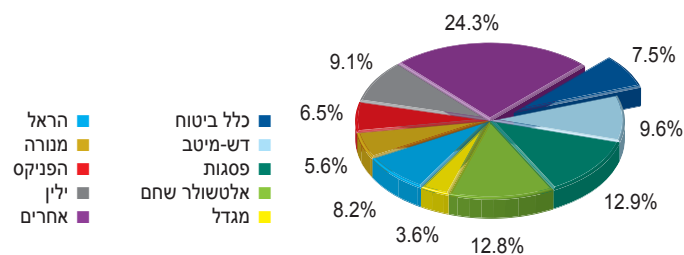
(3) ענף קופות גמל

נכון לשנת הדוח, התחרות בענף היא בעיקר עם קופות גמל לחיסכון אחרות. להערכת הקבוצה, המתחרים העיקריים שלה הם פסגות, מיטב-דש, אלטשולר שחם, הראל, הפניקס, מנורה ומגדל. הירידה בנתח השוק של החברה נבעה מהמשך פדיונות וניודים מקופות הגמל של החברה בשל התחרות בשוק.

**התפלגות שיעור נכסי קופות הגמל
בין גופים פרטיים וקבוצות ביטוח בישראל ליום 31.12.18**

**התפלגות שיעור נכסי קופות הגמל
בין גופים פרטיים וקבוצות ביטוח בישראל ליום 31.12.17**

6.3.2 שיטות להתמודדות עם התחרות והגורמים המשפיעים על מעמדה התחרותי של החברה

- ההתמודדות עם התחרות, בתחום פעילות זה, מתרחשת במספר מישורים:
- סינרגיה בין חברות הקבוצה - מתן פתרונות אינטגרטיביים ללקוחות בכל אפיקי החיסכון ארוך הטווח.
 - שימוש בשינויים רגולטוריים, על מנת להיחשף למגזרי לקוחות פוטנציאליים חדשים, ולצרפם כלקוחות.
 - התייעלות תפעולית - באמצעות שיפור שיטות העבודה ושיפור מערכות המיכון. לעניין שיפור מערכות המיכון והדיגיטציה ראה סעיף 10.10.3.2 להלן.
 - שימור לקוחות בתיק הקיים ושיפור השירות ללקוח - על ידי הפעלת יחידות ייעודיות לטיפול בנושא, הקמת מוקדי שירות יעדיים וביניהם מוקדי תביעות ומוקדי מעסיקים תוך הצגת מגוון האפשרויות הקיימות בקבוצה בפני הלקוחות.
 - הרחבת מאגר הלקוחות, הן באמצעות הרחבת ערוצי ההפצה, לרבות באופן ישיר והן על ידי הגדלת היקף המכירות, סוגי המוצרים והיקף הכיסוי הביטוחי, ללקוחות קיימים.
 - מערך השקעות מקצועי ומיומן הפועל להשגת תשואות מירביות למבוטחים ולעמיתים, תוך ניהול סיכונים מושכל.
 - הרחבת מערכי ההפצה והשיווק, הישירים ובאמצעות סוכנים, באמצעות עריכת מבצעי קידום מכירות, שיפור השירות לסוכן וגיוס סוכנים חדשים.
 - עבודה מול מערך הייעוץ הפנסיוני בבנקים.
 - מיתוג ומיצוב הקבוצה.
 - פיתוח מוצרים והתאמת המוצרים לצרכי הלקוחות ולתנאי השוק המשתנים, תחת המגבלות הרגולטוריות.
 - תעריפים תחרותיים.

הגורמים המרכזיים המשפיעים על מעמדה התחרותי של החברה הם:

- ניסיון רב-שנים בתחום ביטוח החיים והחיסכון לטווח ארוך.
- המוניטין של הקבוצה בתחום.
- קשר ארוך-טווח עם סוכנים שמשווקים את מוצרי הקבוצה.
- מערך הפצה ישיר.

- מגוון המוצרים הפנסיונים הנמכרים תחת קורת גג אחת.
- חוסן פיננסי.
- התשואות המושגות על כספי החיסכון, בהשוואה לתשואות הגורמים המתחרים.
- השירות הניתן על ידי החברה ללקוחות ולסוכנים ואופן יישוב התביעות.
- שקיפות ומחיר - כחלק ממדיניות הממונה בשנים האחרונות קודמו רפורמות משמעותיות שעניין הפחתת תעריפים, שקיפות והגברת התחרות. רפורמות אלה, משפיעות ועתידות להמשיך ולהשפיע בשנים הקרובות על תחום חיסכון ארוך טווח ועל רווחיותו. לפרטים נוספים ראה סעיף 2.5.4 לעיל.
- חסמים תחרותיים - לעניין הסרת חסמי כניסה לשוק וכניסת מתחרים, ראה סעיף 10.3.1.2 להלן.

6.4 לקוחות

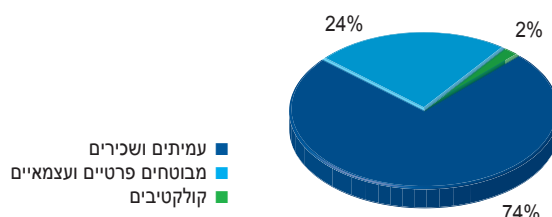
סוגי הלקוחות העיקריים בתחום החיסכון ארוך הטווח הם: מעסיקים, עמיתים, מבטחים פרטיים, עצמאים וקולקטיבים. בתחום זה אין לחברה תלות בלקוח בודד או במספר מצומצם של לקוחות. לחברה אין לקוח בודד שהכנסות החברה ממנו מהוות 10% או יותר מסך הכנסות החברה בדוחות המאוחדים.

הקבוצה משווקת, מעת לעת ובמהלך העסקים הרגיל, לחברות מקבוצת אי די בי (הן כבעל פוליסה בביטוחים קולקטיבים, הן כעמית בקופות גמל מרכזיות והן כמעסיק המפקיד לחיסכון פנסיוני עבור עובדיו) מוצרי חיסכון ארוך טווח. סך הכנסות הקבוצה בתחום החיסכון ארוך הטווח מחברות הנמנות על קבוצת אי די בי, מפרמיות ומדמי גמולים במהלך העסקים הרגיל, אינו עולה על 5% מכלל הכנסות החברה בתחום בשנת 2018. למען הזהירות, למרות העובדה שקבוצת אי די בי מונה מספר רב של חברות, ההתייחסות לכל החברות בקבוצת אי די בי לעניין זה נעשתה במקובץ כאל גורם אחד.⁴⁷

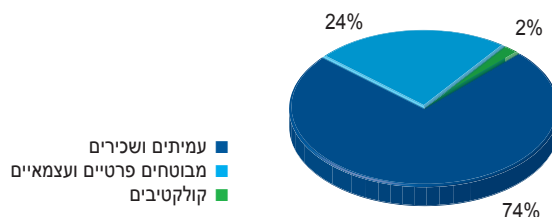
6.4.1 התפלגות לקוחות החברה בענף ביטוח חיים לפי פרמיות לשנים 2017 ו-2018

2017		2018		סוג הלקוח
שיעור מסך הכנסות	פרמיות ברוטו (באלפי ש"ח)	שיעור מסך הכנסות	פרמיות ברוטו (באלפי ש"ח)	
74%	4,109,823	74%	4,342,883	עמיתים ושכירים
24%	1,334,622	24%	1,422,239	מבטחים פרטיים ועצמאים
2%	90,058	2%	81,573	קולקטיבים
100%	5,534,503	100%	5,846,695	סך הכל

התפלגות הלקוחות בענף ביטוח חיים לפי פרמיות ברוטו בשנת 2018

התפלגות הלקוחות בענף ביטוח חיים לפי פרמיות ברוטו בשנת 2017

47. ביחס לשנת הדוח כללה הבחינה גם את מר משה טרי, שמכהן כנאמן עבור אי די בי פתוח לצורך הפעלת הסמכויות הנתונות לה מכוח אמצעי השליטה.

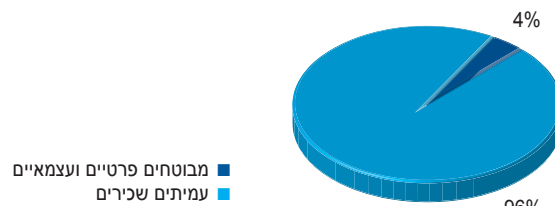
6.4.2 פדיונות בענף ביטוח חיים

בענף ביטוח חיים, שיעור הפדיונות מהעתודה הממוצעת בשנת הדוח היה 2.0% לעומת 2.1% בשנת 2017.

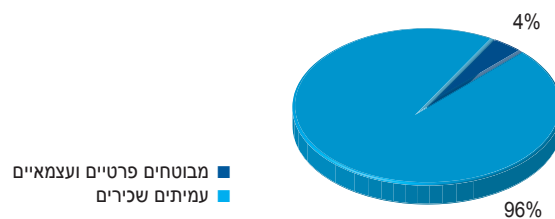
6.4.3 התפלגות לקוחות החברה בענף קרנות פנסיה לפי דמי גמולים לשנים 2017 ו-2018

2017		2018		סוג הלקוח
שיעור מסך ההכנסות	דמי גמולים (באלפי ש"ח)	שיעור מסך ההכנסות	דמי גמולים (באלפי ש"ח)	
96%	5,449,412	96%	5,634,844	עמיתים שכירים
4%	252,873	4%	255,847	מבוטחים פרטיים ועצמאיים
100%	5,702,285	100%	5,890,691	סך הכל

התפלגות הלקוחות בענף קרנות פנסיה לפי דמי גמולים בשנת 2018

התפלגות הלקוחות בענף קרנות פנסיה לפי דמי גמולים בשנת 2017

6.4.4 התפלגות לקוחות החברה בענף קופות גמל לפי דמי גמולים לשנים 2017 ו-2018

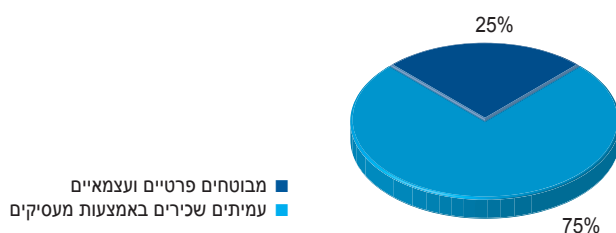
שנת 2018

סוג הלקוח	דמי גמולים קופות גמל (באלפי ש"ח)	דמי גמולים קופות מרכזיות (באלפי ש"ח)	דמי גמולים הפקדות קרנות השתלמות (באלפי ש"ח)	קופות גמל להשקעה (באלפי ש"ח)	סך הכל דמי גמולים (באלפי ש"ח)	שיעור מסך דמי הגמולים (באלפי ש"ח)
עמיתים שכירים	278,125	404	1,081,578	-	1,360,107	75%
מבוטחים פרטיים ועצמאיים	174,545	-	115,077	164,310	453,932	25%
סך הכל	452,670	404	1,196,655	164,310	1,814,039	100.00%

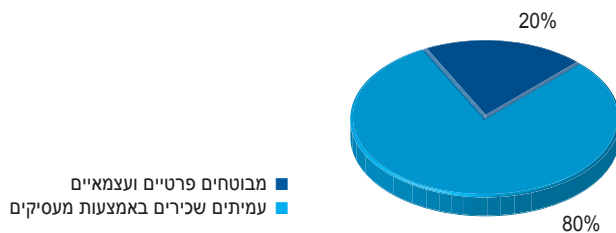
שנת 2017

סוג הלקוח	דמי גמולים קופות גמל (באלפי ש"ח)	דמי גמולים קופות מרכזיות (באלפי ש"ח)	דמי גמולים הפקדות קרנות השתלמות (באלפי ש"ח)	קופות גמל להשקעה (באלפי ש"ח)	סך הכל דמי גמולים (באלפי ש"ח)	שיעור מסך דמי הגמולים (באלפי ש"ח)
עמיתים שכירים	283,579	1,439	992,712	-	1,277,731	80%
מבוטחים פרטיים ועצמאיים	110,909	-	110,449	102,535	323,893	20%
סך הכל	394,488	1,439	1,103,161	102,535	1,601,624	100%

התפלגות הלקוחות בענף קופות גמל לפי דמי גמולים בשנת 2018

התפלגות הלקוחות בענף קופות גמל לפי דמי גמולים בשנת 2017

6.4.5 מידע אודות העברת כספים מהגופים המוסדיים בקבוצה ואליהם בענפי חיסכון ארוך טווח בשנים 2016 עד 2018:

2018 באלפי ש"ח				
סך הכל	פעילות החברה			
	פנסיה	קופות גמל	ביטוח חיים	
124,546	55,196	3,912	65,438	העברות לחברה מגופים אחרים
1,911,266	1,779,639	32,064	99,563	העברות מחברות ביטוח אחרות
1,194,136	9,748	1,147,050	37,338	העברות מקרנות פנסיה
				העברות מקופות גמל
3,229,948	1,844,583	1,183,026	202,339	סך הכל העברות לחברה
463,104	175,338	77,282	210,484	העברות מהחברה לגופים אחרים
2,388,187	2,231,492	7,121	149,574	העברות לחברות ביטוח אחרות
2,113,690	39,269	1,722,270	352,151	העברות לקרנות פנסיה
				העברות לקופות גמל
4,964,981	2,446,099	1,806,673	712,209	סך הכל העברות מהחברה
(1,735,033)	(601,516)	(623,647)	(509,870)	העברות, נטו
2017 באלפי ש"ח				
סך הכל	פעילות החברה			
	פנסיה	קופות גמל	ביטוח חיים	
100,715	49,626	41,463	9,626	העברות לחברה מגופים אחרים
1,692,713	1,645,592	25,742	21,379	העברות מחברות ביטוח אחרות
737,113	30,773	698,573	7,767	העברות מקרנות פנסיה
				העברות מקופות גמל
2,530,541	1,725,991	765,778	38,772	סך הכל העברות לחברה
421,590	159,869	93,232	168,489	העברות מהחברה לגופים אחרים
2,804,279	2,672,695	13,106	118,478	העברות לחברות ביטוח אחרות
3,410,176	62,139	3,077,022	271,015	העברות לקרנות פנסיה
				העברות לקופות גמל
6,636,045	2,894,703	3,183,360	557,982	סך הכל העברות מהחברה
(4,105,504)	(1,168,712)	(2,417,582)	(519,210)	העברות, נטו
2016 באלפי ש"ח				
סך הכל	פעילות החברה			
	פנסיה	קופות גמל	ביטוח חיים	
85,579	41,260	37,077	7,242	העברות לחברה מגופים אחרים
894,722	875,912	11,177	7,633	העברות מחברות ביטוח אחרות
1,051,820	18,533	1,025,698	7,589	העברות מקרנות פנסיה
				העברות מקופות גמל
2,032,121	935,705	1,073,952	22,464	סך הכל העברות לחברה
219,577	65,874	64,406	89,297	העברות מהחברה לגופים אחרים
933,797	789,736	24,009	120,052	העברות לחברות ביטוח אחרות
1,999,451	11,112	1,826,781	161,558	העברות לקרנות פנסיה
				העברות לקופות גמל
3,152,825	866,722	1,915,196	370,907	סך הכל העברות מהחברה
(1,120,704)	68,983	(841,244)	(348,443)	העברות, נטו

7. תחום ביטוח כללי

7.1 מוצרים ושירותים

7.1.1 תיאור ענפי הביטוח והכיסויים הביטוחיים שנכללים בתחום

תחום זה כולל את פעילות הקבוצה בענפי הביטוח הכללי. נהוג לחלק את תחום הביטוח הכללי ל-2 קטגוריות עיקריות: (א) ביטוחי רכוש ו-(ב) ביטוחי חביות.

הפעילות בביטוחי רכוש נחשבת כבעלת "זנב תביעות קצר" מאחר שמשך תקופת ההתיישנות הינו שלוש שנים בלבד מקרות מקרה הביטוח ומאחר שתביעות אלו מוגשות, במרבית המקרים, במהלך תקופת הביטוח. מנגד, ביטוחי חובה וחביות נחשבים כבעלי "זנב תביעות ארוך" מאחר שמשך תקופת ההתיישנות הינו שבע שנים מקרות מקרה הביטוח, כיוון שהתביעה הביטוחית אינה מתיישנת כל עוד לא התיישנה תביעת הצד השלישי כנגד המבוטח, בשל פרק הזמן הארוך שחולף בין מועד היווצרות העילה כנגד המבוטח לבין מועד הגילוי ו/או לבין מועד הגשת התביעה, בין היתר לאור תקופת ההתיישנות כאמור לעיל, ו/או בשל פרק הזמן הדרוש לבירור התביעה. תקופת ההתיישנות של תביעה לתגמולי ביטוח במקרה של נכות שנגרמה למבוטח ממחלה או מתאונה, תימנה מיום שקמה למבוטח זכות לתבוע תגמולי ביטוח לפי תנאי חוזה הביטוח. לפיכך, פוליסות תאונות אישיות הכוללות כיסוי נכות מתאונה עשויות להיחשב אף הן כבעלות "זנב תביעות ארוך".

להלן יסקרו הענפים העיקריים הנכללים בתחום הביטוח הכללי:

7.1.1.1 ענף ביטוח רכב חובה

א. כללי

במסגרת ענף זה מוענק כיסוי ביטוחי, לבעל הרכב וכן לנוהג ברכב, מפני כל חבות שהם עשויים לחוב בה לפי **חוק הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים, התשל"ה-1975 ("חוק הפלתי"ד)** ומפני כל חבות אחרת בשל נזק גוף שנגרם לאדם על ידי או עקב השימוש ברכב המנועי, וכן ניתן כיסוי לבעל הרכב והנוהג בו בהיתר ממנו. מפני נזק גוף שנגרם להם בתאונות דרכים. כלל, תנאי הכיסוי הינם אחידים ומוסדרים בהתאם לנוסח הפוליסה התקנית שנקבעה **בתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (תנאי חוזה לביטוח חובה של רכב מנועי) התש"ע-2010**. עריכת הביטוח הינה חובה ומהווה תנאי לשימוש ברכב מנועי בהתאם **לפקודת ביטוח רכב מנועי, התש"ל-1970 ("הפקודה")**.

ב. הסדרים מיוחדים בענף ביטוח רכב חובה

בענף ביטוח רכב חובה מתקיימים מספר הסדרים המשפיעים על תעריף הביטוח, כמפורט להלן:

(1) הסדר הביטוח השירי (הסדר במסגרת ה"פול")

הואיל ומחד ביטוח רכב חובה הינו חובה חוקית, ומאידך חברות הביטוח אינן מחויבות לבטח את כל המבקשים לרכוש ביטוח כאמור, נוסד מכוח **תקנות ביטוח רכב מנועי (הסדר ביטוח שירי ומנגנון לקביעת התעריף), התשס"א-2001**, הסדר הביטוח השירי, במסגרתו מבוטחים המשתמשים ברכב מנועי שלא השיגו כיסוי ביטוחי באופן ישיר אצל חברות הביטוח המסחריות (כגון: נהגים בעלי עבר ביטוחי המעיד על סיכון גבוה, נהגים עם עבר של שליליות רישיון, כלי רכב עתירי סיכון כגון אופנועים, טרקטורונים ו/או כלי רכב נוספים שנדחו על ידי חברות הביטוח). בעקבות הזזלת תעריפי הפול במסגרת תיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2016 ו-2017 (ראה להלן בסעיף 7.1.1.1(ג)) גדל משמעותית היקף המכירות של ביטוח כלי רכב פרטי ומסחרי עד 3.5 טון במסגרת הפול אשר הפך להיות גורם מתחרה. הסדר הביטוח השירי מתבסס על ביטוח משותף של כל חברות הביטוח הפועלות בענף ביטוח רכב חובה, במסגרתו מחויבות החברות האמורות להשתתף בהסדר הביטוח השירי ונושאות יחד בהפסדי או ברווחיו, על פי חלקן בסך הכל פרמיות ביטוח רכב חובה ("נתח שוק חובה"). חלקה של הקבוצה בהסדר הביטוח השירי עמד נכון לשנת חיתום 2018 על שיעור של כ-9.12%⁴⁸ בהשוואה לשיעור של כ-9.26% בשנת החיתום 2017.

חברות הביטוח מממנות את חלקן בהסדר הביטוח השירי (במסגרת ה"פול") באמצעות העמסת עלות הביטוח השירי על יתר המבוטחים בביטוחי רכב חובה בחברת הביטוח, שלא במסגרת הביטוח השירי.

בחודש יולי 2018 פורסם **חוק לתיקון פקודת רכב מנועי (מס' 23) התשע"ח-2018** המעדין את ההסדר התחיקתי בעניין מרכיב ההעמסה (להלן: "**תיקון טווח מרכיב העמסה**") אותו רשאיות חברות הביטוח המשתתפות בהסדר הביטוח השירי לגבות לצורך מימון העלות לביטוח השירי, כך שמרכיב העמסה עד יולי 2020 יהיה בטווח שבין 5.5% ל-8.5% מעלות הסיכון הטהור⁴⁹ של ביטוחי החובה של המבטח שלא במסגרת הביטוח השירי, ולאחר יולי 2020 יהיה בין 5.5% ל-8%.

⁴⁸ השיעור הנקוב הינו שיעור זמני המתבסס על נתוני ספטמבר 2018, כפי שפרסם ה"פול".

⁴⁹ "עלות הסיכון הטהור" - חלק מתעריף ביטוח שאינו כולל רווח, הוצאות ועלות אספקת שירותים, למעט הוצאות ליישוב תביעות. עלות הסיכון הטהור מתבססת על ניסיון התביעות בעבר של ענף ביטוח רכב מנועי שחלה לגביו חובה לרכוש ביטוח, בתוספת אומדן של תשלומים עתידיים בשל אותן תביעות ובהתחשב במגמות המשפיעות על שכיחות התביעות ועל עלותן והכל בהתאם לסעיף 7 לפקודת ביטוח רכב מנועי (נוסח חדש), תשל"ל-1970.

בשלב מקדמי זה, לא ניתן לצפות את מלוא השפעת התיקון והיא תלויה בין היתר בתוצאות העסקיות ובתנאי התחרות בשוק, המושפעים בין היתר מאופן עדכון תעריפי ה"פול", ככל שיעודכנו, מתעריף ביטוח רכב החובה של כלל ביטוח, כפי שיאושר על ידי הממונה, ובחלטות שיתקבלו בנוגע לשינויים בריבית ההיוון (ראה סעיף 7.1.1.1(ד)(2) להלן).

(2) קרנית - הקרן לפיצוי נפגעי תאונות דרכים

הקרן לפיצוי נפגעי תאונות דרכים - קרנית ("קרנית"), הינה תאגיד שהוקם על פי חוק הפלת"ד, לצורך תשלום פיצויים לזכאים על פי חוק הפלת"ד שאין באפשרותם לתבוע פיצויים מחברת ביטוח, בשל אחד מן המקרים הבאים: (1) פגיעה על ידי רכב שלא היה לו כיסוי ביטוחי; (2) מבטח שאינו ידוע (כגון פגיעת "פגע וברח"); (3) מבטח שנמצא בהליכי פירוק או שמונה לו מנהל מורשה.

מימון הקרן נעשה באמצעות העמסה בשיעור של 1% מהפרמיה נטו⁵⁰ על המבוטחים בפוליסות ביטוח רכב חובה. סכום זה מועבר על ידי חברות הביטוח לקרנית.

(3) אחריות למתן שירותים רפואיים

בהתאם לתיקון חקיקה משנת 2009 במסגרתו הועברה האחריות הביטוחית למתן שירותים רפואיים הנכללים בסל השירותים הקבוע בתוספת השניה לחוק ביטוח בריאות ממלכתי, התשנ"ד-1994 (להלן: "**חוק ביטוח בריאות ממלכתי**") ובצו התרופות לפי סעיף 8(ז) לחוק ביטוח בריאות ממלכתי, בשל נזקי גוף לנפגעי תאונות דרכים, מהמבטחים לקופות החולים, גובות חברות הביטוח, 9.4% מדמי הביטוח לצורך מימון עלות אספקת השירותים לנפגעי תאונות דרכים (להלן: "**סכום ההשתתפות**"). המבטחים ממשיכים להיות אחראים לגבי יתר השירותים הרפואיים שאינם נכללים בתוספת השנייה לחוק ביטוח בריאות ממלכתי ובצו התרופות. האמור אינו חל על אוכלוסיות מסוימות, בין היתר, חיילים ונפגעי תאונות עבודה אשר האחריות הביטוחית לכיסוי הוצאות טיפול רפואי עבורם במקרה של תאונת דרכים, נותרה של המבטחים. סכום ההשתתפות מועבר לקופות החולים מאת המבטחים, באמצעות קרנית והמוסד לביטוח לאומי.

ג. תעריפים והפיקוח עליהם, מאגר המידע הסטטיסטי ומאגר המידע לאיתור הונאות ביטוח בענף רכב חובה

(1) רפורמת תעריפי ביטוח רכב חובה - דמי ביטוח (נטו) מקסימליים ומשתנים לקביעת תעריף בענף רכב חובה

חברות הביטוח קובעות את דמי הביטוח תוך שימוש במשתנים שאושרו על ידי הממונה כמשתנים שבהם יהיה מבטח רשאי להשתמש לצורך קביעת התעריף (להלן: "**המשתנים**"). המשתנים נועדו להתאים את פרמיית הביטוח לסיכון המבוטח.

בחודש ינואר 2016 פרסמה הממונה תיקון להוראות החוזר המאוחד בענף ביטוח רכב חובה, שתחולתו מחודש מרס 2016 (להלן: "**תיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2016**"). במסגרת תיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2016, עודכנו דמי הביטוח השיורי לכלי רכב פרטיים ומסחריים הנמכרים על-ידי התאגיד המנהל של הסדר הביטוח השיורי ("**הפול**") באופן המפחית את עלות ביטוח החובה הנמכר על ידי ה"פול" וכן עושה שימוש במשתנים נוספים שקודם לכן לא נעשה בהם שימוש על ידי ה"פול".

בחודש ספטמבר 2016 פרסמה הממונה תיקון נוסף להוראות החוזר המאוחד בענף ביטוח רכב חובה במסגרתו עודכנו דמי הביטוח השיורי לכלי רכב פרטיים, וזאת החל מינואר 2017 (להלן: "**תיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2017**").

כתוצאה מרפורמת תעריפי רכב חובה, נדרשה כלל ביטוח בשנים 2016 - 2017 על ידי הממונה, להגיש לאישורה תעריפי ביטוח חובה מעודכנים המגלמים, בניטרול השלכות ועדת וינוגרד והתיקון לתקנות ההיוון (לפירוט ראה בסעיף 7.1.1.1(ד)(2) להלן), הפחתה משמעותית בתעריף ביטוח החובה.

רפורמת תעריפי רכב חובה הביאה, בנטרול ההשפעה המקזזת של השלכות ועדת וינוגרד והתיקון לתקנות ההיוון (לפירוט ראה סעיף 7.1.1.1(ד)(2) להלן), להפחתה משמעותית של תעריפי ה"פול" לרכבים פרטיים בשנים 2016 עד 2018 ביחס לשנים קודמות, ושל תעריפי חברות נוספות בשוק, לרבות כלל ביטוח ביחס לתעריף הממוצע וכן ביחס לחלק מן המבוטחים וזאת חרף השינוי לרעה בתוצאות החיתומיות בביטוח רכב חובה בשוק, בהשוואה לעבר.

רפורמת תעריפי רכב חובה בכללותה, צפויה להביא לפגיעה משמעותית ברווחיות, ואולם בשלב זה לא ניתן עדין להעריך את מלוא השפעתה, בין היתר לאור העובדה כי מדובר בענף המאופיין בזנב תביעות ארוך וכן לאור חוסר הוודאות בנוגע לשינויים בריבית ההיוון והשפעתם על התוצאות העסקיות בענף ועל התעריפים שיקבעו בו, כמפורט בסעיף 7.1.1.1(ד)(2) להלן.

50. פרמיה (דמי ביטוח) נטו - פרמיה המגלמת את עלות הסיכון ללא העמסות חיצוניות כגון הוצאות ועמלות.

הערכת החברה בקשר עם רפורמת תעריפי רכב חובה: תיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2016 ותיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2017, הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות וזאת, בין היתר, בהתאם למדיניות הממונה בעת אישור תעריפים, התעריפים שיקבעו עבור "הפול" בביטוחי החובה, התנהגות המתחרים והלקוחות, התוצאות החיתומיות כפי שיתבררו בעתיד, השפעת תקנות ההיוון, והשינויים בריבית היוון כמפורט בסעיף 7.1.1.1(ד)(2) להלן.

(2) שיעור דמים מקסימלי

החוזר המאוחד קובע הסדרים לקביעת דמי ביטוח בענף רכב חובה שרשאי מבטח לגבות ואופן הגשתם לאישור הממונה. בהתאם לפרק ביטוח כללי בחוזר המאוחד, מרכיב פרמיית הסיכון שבתעריף ביטוח רכב חובה (דמי הביטוח נטו) הינו אחיד לכל המבוטחים בעלי אותם מאפיינים, אצל המבטח. המבטח רשאי לגבות בנוסף דמים בשיעור של עד 16.25% מפרמיית הסיכון, שנועדו לכיסוי הוצאות המינהל של המבטח, עמלת סוכנים ורווח. המבטח רשאי לתת הנחות ביחס למרכיב הדמים בלבד, למעט לצי רכב, שאז רשאי המבטח לתת הנחה אף מדמי הביטוח נטו (דמי הביטוח למעט הדמים). לעניין זה - צי רכב מונה לפחות 40 כלי רכב שכולם בבעלות אחת ומבוטחים אצל אותו מבטח.

(3) מאגרי מידע

מאגר מידע סטטיסטי

בענף ביטוח רכב חובה פועל מאגר מידע סטטיסטי המשמש להערכת עלות הסיכונים בענף ביטוח רכב חובה, ואשר הוקם מכוח **תקנות ביטוח רכב מנועי (הסדר ביטוח שיווי ומנגנון לקביעת התעריף), תשס"א-2001**. מאגר המידע הסטטיסטי והמאגר לטיפול בהונאות ביטוח, כמפורט בסעיף זה להלן, מנוהלים על ידי צד שלישי בלתי קשור לחברה ולחברות הביטוח ("מפעיל המאגר").

מפעיל המאגר מוסמך על-פי דין לאסוף מידע מהמבטחים בענף הביטוח, ולקבוע על בסיסו את עלות הסיכון הטהור ("תעריף הסיכון"). תעריף הסיכון אינו מחייב את חברות הביטוח במישרין ואולם תעריף "הפול" נקבע על ידי הממונה בהתייחס אליו ובנוסף הוא מהווה מדד רלבנטי, מבחינת הממונה, לאישור התעריף של חברות הביטוח. לעניין הרפורמה בביטוח רכב חובה בהתאם לתיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2016 ותיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2017, ראה סעיף 7.1.1.1(ג)(1) לעיל. לעניין הסדר הביטוח השיווי, ראה סעיף 7.1.1.1(ב)(1) לעיל.

מאגר מידע לטיפול בהונאות ביטוח

בענף ביטוח רכב חובה פועל מאגר מידע לטיפול בהונאות ביטוח, בהתאם **לתקנות ביטוח רכב מנועי (הקמה וניהול של מאגרי מידע), תשס"ד-2004**. המאגר, המרכז מידעים מכל חברות הביטוח, משמש לצורך זיהוי חשדות למקרי הונאה בתביעות רכב חובה וכן למניעת הונאות ביטוח בתהליך החיתום בפוליסות רכב-חובה. מימון עלות הפעלת המאגר מוטל על כל חברות הביטוח, בהתאם לכללים שנקבעו על ידי הממונה. בהתאם להוראות החוזר המאוחד, ככלל לא תופק תעודת ביטוח רכב חובה עבור כלי רכב פרטי או מסחרי עד 3.5 טון או אופנוע, מבלי שבוצע אימות בשאילתה מקוונת במאגר בעת תהליך החיתום.

ד. ביטוח לאומי

(1) זכות שיבוב של המוסד לביטוח לאומי

בהתאם **לחוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], תשנ"ה-1995** (להלן: "**חוק הביטוח הלאומי**"), במקרה בו שילם הביטוח הלאומי לזכאי גמלה, בעילה המהווה עילה גם לחייב צד שלישי לשלם פיצויים לאותו זכאי, לפי פקודת הנזיקין, או לפי חוק הפלגות, רשאי המוסד לביטוח לאומי לתבוע מאותו צד שלישי פיצוי על הגמלה ששילם או שהוא עתיד לשלם (להלן: "**הצד השלישי**"). הצד השלישי רשאי לנכות מהפיצוי את הגמלות המשתלמות ו/או שעתידות להשתלם מאת הביטוח הלאומי.

בהמשך לתיקוני חקיקה מהשנים 2013 ו-2015 לחוק הביטוח הלאומי, נקבע הסדר המחייב את הצד השלישי שניכה או רשאי היה לנכות סכום כלשהו מהפיצויים שהוא חייב לשלם לזכאי בגין תשלומים שהמוסד לביטוח לאומי רשאי לתבוע ממנו, לדווח לביטוח לאומי על סכומים כאמור. עוד נקבע בתיקונים כי ככל שלא תקויים החובה במועד, תחל להימנות תקופת ההתיישנות בגין תביעת שיבוב של המוסד לביטוח לאומי, מיום קבלת הדיווח או מהיום בו נודע למוסד לביטוח לאומי על ההליכים בין הזכאי למבטח, לפי המוקדם, ובכל מקרה תקופת ההתיישנות לא תעבור את השנה ה-15 מיום קרות המקרה שחייב את המוסד לביטוח לאומי לשלם את הגמלה. כמו כן, אושר לתקן את חוק הביטוח הלאומי באופן המקנה לממונה סמכות להטיל עיצום כספי על מבטח שהפר את חובת הדיווח למוסד לביטוח לאומי.

ההסדר התחיקתי בקשר עם תביעות המסולקות על ידי כלל ביטוח, לרבות בדרך של פסק דין, פשרה או תשלום אחר ואשר בגין יש למוסד לביטוח לאומי עילת שיבוב (להלן: "תביעות שיבוב ביטוח לאומי"), הביא ויביא לגידול בתביעות שיבוב מאת המוסד לביטוח לאומי ביחס לתביעות בענף ביטוח רכב חובה ובענפי חביות, שיושבו על ידי כלל ביטוח בעבר. עם זאת, לאמור לא אמורה להיות השפעה על הרווחיות וזאת ככל שיווצר מתאם בין היקף הניכויים שינוכו בפועל על ידי כלל ביטוח מתגמולי הביטוח של המבוטחים לבין התשלום לביטוח לאומי במסגרת תביעות השיבוב.

הערכת החברה בקשר עם תביעות שיבוב ביטוח לאומי, הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות וזאת, בין היתר, כתלות באופן התפתחות תביעות שיבוב ביטוח לאומי מחד והניכויים שיבוצעו על ידי כלל ביטוח מאידך.

בחודש מרס 2018 פורסם חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנת 2019), **התשע"ח-2018** (להלן: "חוק ההתייעלות הכלכלית") במסגרתו שונה מנגנון ההתחשבנות בין המוסד לביטוח לאומי לבין חברות הביטוח בנוגע לזכות השיבוב של המוסד לביטוח לאומי מחברות הביטוח בתביעות מכוח פוליסות רכב חובה. בהתאם לתיקון החקיקה בוטל מנגנון הסדר השיבוב הפרטני הקיים, על פיו מבוצעת התחשבנות נפרדת בגין כל תביעה, ותחתיו נקבע כי מבטח יעביר למוסד לביטוח לאומי, מידי שנה, סכום קבוע שנתי לצורך כיסוי חבותו עבור כל תביעות השיבוב מכוח פוליסות רכב חובה (להלן: "**הסדר השיבוב החדש**" ו-"**הסכום הקבוע**"). עוד נקבע כי מבטח יידרש להעביר את הסכום הקבוע, מידי שנה, בהתאם לחלוקה שתקבע לגבי אותה שנה לפיכך וכי שר האוצר, באישור ועדת העבודה והרווחה, ולאחר שנתן למבטחים הזדמנות לטעון את טענותיהם, ייקבע בתקנות הוראות לעניין אופן קביעת הסכום הקבוע, אופן עדכון, כללים לחלוקת הסכום הכולל בין המבטחים שלפיהם יחושב הסכום הקבוע לכל מבטח, והמועד שבו ישלמו חברות הביטוח את הסכום הקבוע למוסד. הסכום הקבוע יקבע, בין היתר, בהתבסס על התקבולים להם זכאי המוסד לביטוח לאומי בגין תאונות דרכים שאירעו בשנים 2010 ו-2011 בתוספת עדכונים ושיקולים שונים הקבועים במסגרת חוק ההתייעלות הכלכלית, ובין היתר עדכונים ושיקולים לעניין ריביות ההיוון, לוחות אקטוארים המפורסמים על ידי המוסד לביטוח לאומי, הסיכון הביטוחי בענף רכב חובה, דמי ביטוח חובה לרכב בענף רכב חובה שנגבו בפועל על ידי כלל הענף משנת 2010 ועד שנת 2017 בהתאם לנתוני הרשות, ההשפעה הצפויה של הסכום הקבוע על דמי ביטוח חובה עתידיים, וסכומי הגמלאות שמשלם המוסד לביטוח לאומי לפי חוק הביטוח הלאומי (להלן: "**תקנות הסדר השיבוב החדש**"). בהתאם לחוק ההתייעלות הכלכלית הוא ייכנס לתוקף במועד פרסום תקנות הסדר השיבוב החדש. עוד נקבע כי הוראות החוק יחולו גם ביחס לתאונות דרכים שהתרחשו בין ינואר 2014 ועד למועד כניסת החוק לתוקף, ובלבד שלא הוגשה לגביהן תביעה או דרישה מצד המוסד לביטוח לאומי.

תקנות הסדר השיבוב החדש היו אמורות להיות מפורסמות תוך 30 יום מיום פרסום החוק אולם נכון למועד פרסום הדוח טרם פורסמו ולפיכך בשלב זה, ממשיכה כלל ביטוח להתנהל מול המוסד לביטוח לאומי בהתאם להסכם שקיים ביניהם.

בשלב מקדמי זה, בטרם נקבע הסכום הקבוע לא ניתן להעריך את ההשפעה של הסדר השיבוב החדש, והיא תלויה, בין היתר, בנוסח תקנות הסדר השיבוב החדש ובמועד תחילתן, בסכום שייקבע כסכום הקבוע, במנגנון שיקבע לעניין חלוקת הסכום הקבוע בין חברות הביטוח ובהשפעתה של התייעלות תפעולית אפשרית כפועל יוצא ממנגנון זה.

(2) שיעור הריבית לצורך היוון קיצבאות הביטוח הלאומי

בחודש יוני 2014, מונתה ועדה בין משרדית בראשות השופט (בדימוס) ד"ר אליהו וינוגרד לבחינת תיקון טבלאות תוחלת חיים ושיעור הריבית המשמשת לצורך היוון גמלאות על פי **תקנות הביטוח הלאומי (היוון) התשל"ח 1978** ("**תקנות ההיוון**" ו-"**וועדת וינוגרד**"). בחודש יוני 2016 פורסם תיקון לתקנות ההיוון (להלן: "**התיקון**") הכולל, בין היתר, עדכון של לוחות התמותה ושל שיעורי ההיוון לצורך חישוב הקיצבאות האמורות.

תקנות ההיוון מסדירות, בין היתר, את ריבית ההיוון המשמשת לחישוב תביעות שיבוב אותן מגיש הביטוח הלאומי כלפי צדדים שלישיים, בהתאם לזכות המוקנית לו על פי חוק הביטוח הלאומי במקרים בהם האירוע משמש עילה לחיוב הצד שלישי לפי פקודת הנזיקין או לפי חוק הפל"ד.

בהתאם לתיקון, יעמוד שיעור הריבית לצורך היוון קיצבה שנתית על 2% במקום 3% שהיו קבועים בתקנות ההיוון ערב תיקון. כמו כן, קובע התיקון כי לוחות התמותה ושיעורי ההיוון הקיצבאות יעדכנו שוב ב-1 בינואר 2020 ואחת לארבע שנים שלאחר מועד זה.

התיקון לתקנות ההיוון, נכנס לתוקף בחודש אוקטובר 2017 ובעקבותיו נבחנות השפעות עקיפות על פסיקות בתי המשפט בעניין שיעור ריבית ההיוון שבהתאם לו יש לחשב פיצויים בגין הפסדים עתידיים גם שלא במסגרת תביעות שיבוב של המוסד לביטוח לאומי, בביטוחי חובה וחבויות. עניין זה תלוי ועומד להכרעה בבית המשפט העליון במסגרת תיק פרטני המתנהל כנגד "הפול". בחודש ינואר 2018 הוגשה עמדת היועץ המשפטי לממשלה בתיק "הפול" בבית המשפט העליון, במסגרתה עדכן היועץ המשפטי לממשלה את בית המשפט העליון כי הוחלט על הקמת ועדה בינמשרדית לבחינת סוגיית ריבית ההיוון בפיצוי הנזיקי על כל השלכותיה, אשר תגיש מסקנותיה, תוך בחינת האופן שבו תעוגן ההסדרה עליה תמליץ הועדה.

בחודש ינואר 2019 פרסמה הועדה הבינמשרדית לבחינת ריבית ההיוון, בראשות ארז קמינץ, המשנה ליועץ המשפטי לממשלה דוח להערות הציבור (להלן: "דוח וועדת קמינץ להערות הציבור"). בהתאם לדוח וועדת קמינץ להערות הציבור, הועדה תומכת ב"שיטת ההיוון האחד" במסגרתה תקבע ריבית אחת ממוצעת לכל תקופת הפיצוי אשר משקפת השקעה בסיכון נמוך. כמו כן מוצע לקבוע "רצועת ניווט" סביב ריבית בשיעור של 3% כך שרוחב רצועת הניוד יעמוד על אחוז ריבית לכל כיוון. חריגה מרצועת הניוד תפעיל עדכון כמעט אוטומטי של ריבית ההיוון בהתאם לשיטת קביעת הריבית המקורית (ריבית בשיעור אחד של השקעה בסיכון נמוך). כאשר רק בנסיבות חריגות מאוד תהיה לחשב הכללי אפשרות שלא להפעיל את העדכון, וזאת לאחר שהתייעץ עם הגורמים השונים הנוגעים לעניין, ובחן האם לטעמם אין להפעיל את העדכון האוטומטי בשל הנסיבות כאמור. לצורך בחינה מהי חריגה מרצועת הניוד תבחן התשואה המתקבלת מהשקעה באג"ח קונצרני AA לתקופה של 25 שנים. בחינת חריגה תתבצע אחת לשנתיים כאשר מנגנון העדכון יופעל אם במשך חצי השנה שקדמה למועד הבחינה תחרוג התשואה בשיעור העולה על אחוז, היינו תשואה היורדת משיעור של 2% או עולה על שיעור של 4% בהתאמה.

בנוסף נקבע בדוח וועדת קמינץ להערות הציבור כי הועדה לא תמליץ לחייב או לתמרץ תשלום עיתי בידי המזיק או חברת הביטוח שנכנסת בנעליו. לעניין משולש היחסים שבין נזיק-ביטוח לאומי-מבטח נקבע כי עדיף שכל ריביות ההיוון במשולש היחסים תהינה אחדות או לפחות דומות אולם אין הכרח שתהיה זהות בין ריבית ההיוון לעניין הגמלאות המהונות שמשלם הביטוח הלאומי למבוטחיו לבין ריבית ההיוון בנזיקין וריבית השיפוי והניכוי אשר אותן יש להשוות לריבית השיפוי הנזיקית המגלמת השקעה בסיכון נמוך (להלן וביחד: "שינויים בריבית היוון"). לפרטים נוספים בדבר דוח וועדת קמינץ להערות הציבור, ראה ביאור 39(ו) לדוחות הכספיים.

החברה אמדה את ההשפעה האפשרית הכוללת בגין שינויים בריבית ההיוון כאמור לעיל, בשלב זה מבלי להתייחס לדוח וועדת קמינץ להערות הציבור, אשר טרם הבשיל לדוח סופי וטרם התקבלה פסיקת בית המשפט בעניינו. במסגרת ההשפעה האמורה ניתן משקל לאי הודאות ביחס לעצם ההשפעה ולאופן התרחשותה, כמפורט בביאור 39(ו) לדוחות הכספיים.

בשלב זה, בטרם הוכרע סופית הנושא של שינויים בריבית ההיוון, בטרם הגישה ועדת קמינץ דוח סופי, בטרם הגיש היועץ המשפטי לממשלה עמדה עדכנית בתיק "הפול" בבית המשפט העליון ובטרם הכריע בית המשפט בסוגיית ריבית ההיוון בפיצוי נזיקי, לא ניתן לצפות את ההשפעה על ההתחייבויות הביטוחיות.

לאור האמור, הערכת החברה בכל הקשור לשינויים בריבית היוון, הינה בחלקה בגדר מידע צופה פני עתיד, המבוססת על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח ואשר לאור הנסיבות המפורטות לעיל, אין ודאות כי תתקיים.

מתווה סליקה קל-כבד

ה.

בהתאם לחוק הפלתי"ד, על כל מבטח לפצות את הנוסעים שנסעו בכלי הרכב המבטח על ידו. עוד קובע חוק הפלתי"ד, כי כלפי מי שנפגע בתאונה מחוץ לכלי הרכב המבטחים, בתאונות דרכים שבה היו מעורבים מספר כלי רכב, תהא למבטחים השונים אחריות (ללא הוכחת אשם) ביחד ולחוד, ובינם לבין עצמם ישאו המבטחים בנטל החיוב בחלקים שווים. בהתאם לחוק הפלתי"ד ולצו הפיצויים לנפגעי תאונות דרכים (הסדרים לחלוקת נטל הפיצויים בין המבטחים), התשס"א-2001, נקבעו לכלל הנ"ל חריגים, שעניינם בתאונות בין כלי הרכב השונים במידה משמעותית זה מזה קרי אופנוע ורכב אחר, או רכב קל ורכב כבד. במקרים אלה קובעים צווי החצייה את "תשלומי האיזון" של המבטחים, היינו - השיפוי לו זכאים המבטחים זה מזה בגין תאונות אלה ומטרתם לאזן את נטל התשלום בין המבטחים, מקום בו הסיכון של כלי הרכב המעורבים לגרום היזק בתאונות דרכים, אינם מאוזנים באופן מובהק. איגוד חברות הביטוח מפעיל מערכת סליקה שנועדה, בין היתר, להעביר תשלומים באופן ממוכן בין מבטחי רכב בביטוח רכב חובה, במקום שבו מקדמי הסיכון של כלי הרכב המעורבים בתאונות דרכים אינם מאוזנים באופן מובהק. למנהל המתווה הסמכות לכהן כבורר מקום בו תתעוררנה מחלוקות בין המבטחים באשר למעורבות כלי רכב מבטח בתאונה. להסדר ניתן פטור בתנאים מאישר הסדר כובל על ידי הממונה על הגבלים עסקיים עד אוגוסט 2020, התנאים כוללים, בין היתר, הגבלת פעילות המערכת למטרה האמורה בלבד, הפעלת המערכת על ידי גוף עצמאי שאינו קשור למבטחים, איסור העברת מידע עסקי בין הצדדים להסכם ומתן אפשרות לכל מבטח להצטרף למערכת.

7.1.1.2 ענף ביטוח רכב רכוש

א. כללי

ענף ביטוח רכב רכוש כולל את פעילות הקבוצה בביטוח לכיסוי אובדן או נזק של כלי רכב מבוטחים ונזקים הנגרמים לרכוש של צד שלישי על ידי כלי הרכב המבוטחים.

ענף ביטוח רכב רכוש מתחלק לשתי קטגוריות עיקריות:

(א) ביטוח לכלי רכב פרטי וכלי רכב מסחרי שמשקלו עד 3.5 טון, אשר פוליסת הביטוח בעבורם כפופה לתנאי הפוליסה התקנית כפי שנקבעו בתקנות שהותקנו בנושא (להלן: "**הפוליסה התקנית - רכב רכוש**" ו-"**תקנות רכב רכוש**", בהתאמה).

(ב) ביטוח לכלי רכב שאינו נמנה על הקטגוריה הראשונה (כגון: משאיות, אופנועים, אוטובוסים, מלגזות וטרקטורים), אשר פוליסת הביטוח בעבורם אינה כפופה לתנאי הפוליסה התקנית - רכב רכוש.

הפוליסה התקנית - רכב רכוש, קובעת נוסח ותנאים מינימאליים לביטוח רכוש לרכב, אשר המבטח רשאי לשנותם רק אם השינוי הוא לטובת המבוטח. לפוליסה התקנית ניתן להוסיף הרחבות להיקף הכיסוי, באישור הממונה.

תעריף דמי הביטוח בגין ביטוח רכב רכוש הוא בדרך כלל דיפרנציאלי ונקבע, בין היתר, בהתחשב במאפייני הרכב (בעיקר דגם הרכב המבוטח ושנת ייצורו) ובמאפייני הנהגים בו (בעיקר גיל הנהג העיקרי, נהגים המורשים לנהוג ברכב, תקופת הרישיון וניסיון התביעות של בעל הפוליסה).

ב. הסדרים מיוחדים ביישוב תביעות רכב רכוש

ב1. הסדר השמאים

במטרה לייעל ולקצר הליכי יישוב תביעות רכב רכוש, ובהתאם להוראות שנקבעו בחוזר המאוחד, מפרסמות חברות הביטוח רשימות שמאים⁵¹ ("**רשימת שמאי החוץ**"), לבחירת המבוטח. בהתאם להוראות החוזר המאוחד, הצעת תיקון או שומה של שמאי שנבחר על ידי המבוטח מתוך רשימת שמאי החוץ (להלן: "**שמאי חוץ**"), מהווה הצעת התיקון או השומה הקובעת והיא מחייבת את הצדדים בכפוף לזכות המבטח והמבוטח להעלות בפני שמאי החוץ הערות בעניינים טכניים. כמו כן, באפשרות המבטח לערער על השומה בהתאם להסדר הקבוע בחוזר השמאים.

ב2. מוסכי הסדר

במטרה לייעל, לקצר ולהוזיל עלויות יישוב תביעות רכב רכוש התקשרה החברה עם "מוסכי הסדר" לתיקון רכבי מבוטחים שנגרם להם נזק חלקי (שאינו אובדן גמור). מוסך הסדר הינו מוסך שהתקשר עם החברה בחוזה למתן שירותים כ-"מוסך הסדר" בתמורה להנחות הניתנות למבטח (במחירי החלפים ו/או במחיר שעת העבודה) ו/או תוך התחייבות לעשות שימוש בחלפים שמעמיד לרשותו המבטח ואשר ניתן להשיגם בעלות מוזלת לעומת "מחיר הספר" בשוק (להלן: "**מוסך הסדר**"). כלל ביטוח מאפשרת למבוטחיה לבחור את המוסך שבו יבוצע תיקון הרכב אולם מציעה למבוטחיה הטבות שונות כגון הנחת השתתפות עצמית ו/או העמדת רכב חלופי לתקופת התיקון, על מנת לתמרץ את המבוטחים לתקן את רכבם באחד ממוסכי ההסדר עמם התקשרה החברה. למבוטח יש אפשרות להתחייב במועד ההתקשרות, כי בקרות מקרה ביטוח תיקון הרכב יבוצע במוסך הסדר וכנגד זאת ייחנה המבוטח גם מהנחה בפרמיה והטבות נוספות בקרות מקרה הביטוח (להלן: "**פוליסת נבחרת המוסכים**"). כמו כן, כלל ביטוח מציעה מסלול ביטוח ייעודי בשם "כלל Protect" במסגרתו מקבל בעל הפוליסה מצלמת דרך להתקנה ברכב, אותה הוא מחבר לאפליקציית "Nexar". האפליקציה מאפשרת קבלת דיווחים בזמן אמת ולפיכך מאפשרת לנציגי כלל ביטוח ללוות את המבוטח בקרות מקרה ביטוח ולסייע לו לפי הצורך, בין היתר בהזמנת שירותי גרירה, מונית עד הבית, רכב חלופי, ושירותי הצלה לנפגעים (להלן: "**כלל Protect**").

⁵¹ שמאי החוץ הינו מי שאינו שמאי בית. שמאי בית הם מי שעלולים להימצא בניגוד עניינים בשל קשר מיוחד עם המבטח כגון במקרה של: שמאי שהוא עובד של קבוצת הביטוח; שמאי שלמעלה מ-30% מסך כל הכנסותיו משמאות ועסקים אחרים עם מבטחים הם מקבוצת הביטוח; חברת שמאות אשר קבוצת הביטוח מחזיקה בלמעלה מ-5% מאמצעי השליטה בה.

3. רפורמה מוצעת בעניין מוסכי ההסדר והסדר השמאים:

- (1) מכתב משותף של משרד התחבורה ומשרד האוצר בעניין מוסכי הסדר והסדר השמאים וטייטות **תקנות רישוי שירותים לרכב (שמאות רכב), התשע"ו-2016**
בהמשך לדיונים שהתקיימו בין משרד האוצר ומשרד התחבורה (להלן יחד: "המשרדים") על רקע ההליכים לחקיקת חוק רישוי שירותים ומקצועות בענף הרכב (להלן: "חוק רישוי שירותים רכב"), נשלח בחודש יוני 2016 מכתב משותף של משרד התחבורה ומשרד האוצר המממן אל יו"ר ועדת הכלכלה, ובו מפורטים העקרונות שבכוונת המשרדים ליישם וביניהם: ביטול רשימות שמאי החוץ של החברות, והחלפתן במאגר שמאים ארצי, אשר יכלול את כל השמאים בעלי הרשיון, למעט "שמאי בית" מטעם חברת הביטוח; קביעת הוראה לפיה לא יבוצע תיקון ברכב בטרם אישור חברת הביטוח לדוח השמאי או למינוי שמאי מטעמה; ביטול רשימות מוסכי ההסדר הקיימות והרחבת רשימות מוסכי ההסדר לכל המוסכים העומדים בדרישות שייקבעו על-ידי המשרדים; חברות הביטוח יידרשו לפרסם תנאים להכרה במוסך כמוסך הסדר ויאפשרו לכל מוסך העומד בתנאים אלה להתקשר עמן כמוסך הסדר (להלן: "מסמך העקרונות"); עוד מפורט במסמך העקרונות כי המשרדים סיכמו כי ההוראות ותיקוני התקנות בנושאים המפורטים לעיל ייעשו בהתייעצות ובשיתוף פעולה ביניהם, וכן כי יוקם צוות מקצועי פנים ממשלתי הכולל נציגים מטעם המשרדים (להלן: "הצוות המשותף") שייבחן את יישום העקרונות לעיל, וכן יבחן נושאים נוספים ובהם: הטלת פיקוח על מחירי החלפים העיקריים המשמשים בתיקוני רכב בעקבות תאונות והשלכותיו על התנאים להתקשרות עם מוסכי הסדר; תמחור הפרמיה והבידול בהשתתפות העצמית בין מבטחים המטפלים ברכבם במוסך הסדר לבין מבטחים המטפלים ברכבם במוסך שאינו בהסדר; וכן יבחנו נושאים נוספים אשר יקדמו את התחרות ויתרמו להגברת המקצועיות תוך הגנה על הלקוחות.
- (2) בחודש אוגוסט 2016 פורסמה **טייטות תקנות רישוי שירותים לרכב (שמאות רכב), התשע"ו-2016** (להלן בסעיף זה: "טייטות תקנות רישוי שירותים לרכב - שמאות"), המסדירה את פעילות השמאים ומתייחסת בין היתר, לאופן תמחור שעת עבודת המוסך על ידי השמאי ולעיתוי ביצוע השמאות (לפני תיקון הרכב).
- (3) בחודש פברואר 2018 אושרו בוועדת הכלכלה **תקנות רישוי שירותים ומקצועות בענף הרכב (השפעה אסורה על שיקול דעת של שמאי רכב), התשע"ז-2017** (להלן: "תקנות השפעה אסורה על שיקול דעת שמאי רכב"), המתייחסות להגדרת השפעה אסורה על שמאי מצד בעל רישיון (מוסך), כהגדרתו בחוק. מטרת התקנות לקבוע מהי השפעה אסורה על שיקול דעת של שמאי רכב ובאילו מקרים מדובר בבקשה מותרת לשינוי שומת רכב.
- (4) בחודש אוגוסט 2017 פורסמה הממונה **טייטות חוזר ביטוח בעניין "תיקון הוראות החוזר המאוחד - הוראות בענף רכב רכוש"** (להלן: "טייטות חוזר מוסכים ושמאים") המסדירה את אופן יישוב תביעות ביטוח בענף רכב רכוש, לעניין התקשרות עם שמאים ועם מוסכים.
ביחס למוסכי ההסדר, הטייטה כוללת, בין היתר, הוראות בדבר ביטול רשימות מוסכי ההסדר הקיימות והרחבת רשימות מוסכי ההסדר לכל המוסכים שיהיו מעוניינים בכך ואשר יתחייבו לעמוד בעקרונות הסכם שייחתם בינם לבין חברת הביטוח ויפוקח על ידי הממונה (להלן: "מוסכים מוסכמים"); הגבלת הבידול בהשתתפות העצמית בין מבטחים המטפלים ברכבם במוסך מוסכם לבין מבטחים המטפלים ברכבם במוסך שאינו מוסכם; הגבלת תמחור עלות שעת עבודה למוסך מוסכם כך שמחיר שעת עבודה לא יעלה על המחיר הממוצע של שעת עבודה שגבה המוסך בפועל מלקוחותיו בתקופת 30 הימים שקדמו לתיקון הרכב. בהתאם להוראות הטייטה המוסך המוסכם יעניק לחברת הביטוח הנחה בגובה של לפחות 10% עד 20% מחשבונית התיקון ולחילופין יתחייב כי מחיר חלקי חילוף שיספק לא יעלה על מחיר החלף שנרכש על ידי חברת הביטוח ועשוי להיות מסופק על ידה, בהתאם להסכמה בין חברת הביטוח למוסך. עוד נקבע כי מוסך מוסכם לא יחל בתיקון הרכב, אלא לאחר אישור חברת הביטוח ובעל הרכב.
ביחס לשמאים נקבע, בין היתר, כי במקרה של בחירת שמאי מתוך מאגר שמאים שמציעה חברת הביטוח (שמאי שהחלטתו מחייבת את חברת הביטוח, בכפוף להליך ערעור מוגבל שנקבע), תחוייב חברת הביטוח לעשות שימוש במאגר שמאים אשר יהיה פתוח לכל השמאים שיעמדו בקריטריונים שנקבעו בטייטה. בחירת השמאי מתוך המאגר תבוצע על ידי המבטח מתוך רשימה של שלושה שמאים שתבחר באופן אקראי (להלן: "מנגנון שמאי מאגר"). כן נקבע, כי במידה והתובע יחליט לפנות לשמאי שלא בדרך של מנגנון שמאי מאגר, חברת הביטוח תהיה רשאית להתנות בחירה כאמור, בבדיקת הרכב טרום תיקונו. איגוד חברות הביטוח מנהל דיונים עם הממונה בנושא.

כלל ביטוח אינה יכולה לצפות את השפעותיהן הכוללות של טיטות חוזר מוסכים ושמאים, וטיטות תקנות רישוי שירותים לרכב - שמאות ככל שיפורסמו כנוסח מחייב, וזאת, בין היתר, נוכח העובדה כי ההוראות מצויות בהליכי הסדרה שטרם הושלמו, ולאור העובדה כי מכלול ההסדרים המוצעים, יכול להשפיע בכיוונים מנוגדים על עצמאות שיקול הדעת של הגורמים המעורבים בהליך ישוב התביעה בענף רכב רכוש וכפועל יוצא על עלויות יישוב התביעה.

ג. זכאות למידע וגילוי בענף רכב רכוש

1.ג. מאגר רכב רכוש

החל מדצמבר 2013 פועל מאגר מידע שהקימו איגוד חברות הביטוח ומרכז הסליקה של חברות ביטוח בע"מ ("חברת הסליקה") שעיקרו רישום היסטוריית תאונות של כלי רכב (להלן: "מאגר רכב רכוש"). המידע זמין הן לציבור רוכשי רכבים משומשים והן למבטחים שבחרו להצטרף למאגר ומטרתו איתור מידע ושקיפות בנוגע לתאונות שאירעו לכלי רכב משומשים בתקופה שקדמה לרכישתם.

איגוד חברות הביטוח וחברת הסליקה קיבלו פטור מאישור הסדר כובל מאת הממונה על ההגבלים העסקיים בתוקף עד לחודש פברואר שנת 2021.

נכון למועד פרסום הדוח, מאגר רכב רכוש כולל מידע מכל חברות הביטוח המבטחות בפוליסות רכב רכוש בישראל, לרבות כלל ביטוח.⁵² כל מבטח יכול להצטרף להסדר (קרי, למסור נתונים למאגר ולהגיש שאילתות) או לצאת מההסדר אחת לשנה בהודעה מוקדמת של 90 יום.

נכון למועד פרסום הדוח כלל ביטוח עושה שימוש בנתוני מאגר רכב רכוש במסגרת יישוב תביעות וחיתום, לפי צרכיה. האפשרות לעשות שימוש בנתוני המאגר, מצמצמת את פערי המידע בשוק.

2.ג. דוח תביעות רכב רכוש

בחודש אוגוסט 2018 פורסם תיקון לחוזר ממשק אינטרנטי לאיתור מוצרי ביטוח "הר הביטוח" במסגרתו נקבע כי החל מהדיווח בגין חודש מרס 2019, חברות הביטוח ידרשו לדווח ל"הר הביטוח" גם אודות מספר מקרי ביטוח שבגינם הוגשה תביעת ביטוח רכב רכוש על ידי המבוטח או צד שלישי, זאת במטרה לייצר דוח תביעות מרכז באמצעות "הר הביטוח" ולהקל על מבטחים אשר נדרשים על ידי חברות הביטוח, לצרכי חיתום, להציג אישור בדבר מספר תביעות כאמור, טרם הצטרפות לביטוח (להלן: "הוספת נתוני דוח תביעות רכב רכוש להר הביטוח").

להערכת כלל ביטוח, הוספת נתוני דוח תביעות רכב רכוש ל"הר הביטוח" צפויה להגביר את מהימנות הנתונים, לצמצם הונאות בהצגת נתוני תביעות, להקל בהליכי הצטרפות לביטוח וכפועל יוצא להגביר את התחרות.

המידע בכל הקשור להוספת נתוני דוח תביעות רכב רכוש לממשק "הר הביטוח" הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של כלל ביטוח, נכון למועד פרסום הדוח. היישום בפועל יכול להיות שונה באופן מהותי מזה שנחזה. בשלב זה, בטרם כניסתו לתוקף של התיקון האמור לא ניתן להעריך ולצפות את ההשלכות במלואן והן תלויות בין היתר בהתנהגות המתחרים והלקוחות בשוק.

7.1.1.3 ענף ביטוח חבויות

בפוליסות ביטוח חבויות נהוג לבטח על פי אחד משני בסיסי כיסוי:

- **כיסוי לפי "בסיס מועד האירוע" (Occurrence basis)** - בפוליסות אלה, הכיסוי ניתן לאירועים אשר קרו בתוך תקופת הביטוח כאשר התביעה יכולה להיות מוגשת אף לאחר תום תקופת הביטוח, בכפוף להתיישנות.
- **כיסוי לפי "בסיס מועד הגשת התביעה" (Claims made basis)** - בפוליסות אלה הכיסוי ניתן על בסיס מועד הגשת התביעה, כלומר לתביעות אשר הוגשו לראשונה כנגד המבוטח במהלך תקופת הביטוח, אף אם העילה כנגד המבוטח נוצרה לפני מועד תחילת הביטוח, ובלבד שנוצרה לאחר תאריך מסוים שנקבע בפוליסה.

תתי ענפי הביטוח העיקריים בענף ביטוח חבויות הינם:

- ביטוח אחריות כלפי צד שלישי (ביטוח צד ג');
- ביטוח אחריות המוצר;
- ביטוח אחריות מקצועית;
- ביטוח חבות מעבידים;
- ביטוח אחריות נושאי משרה (D&O).

לתיאור מאפייני הפוליסות ראה סעיף 7.1.2 (ג) להלן.

- **תיקון חוק הביטוח הלאומי [נוסח משולב], תשנ"ה-1995**

לעניין תיקונים לחוק הביטוח הלאומי מהשנים 2013 ו-2015 ראה סעיף 7.1.1.1 (ד) לעיל.

⁵². למעט שתי חברות ביטוח חדשות שקיבלו רישיון בשנת הדוח ואשר צפויות להתחיל לדווח למאגר במהלך שנת 2019.

• שיעור הריבית המשמש להיוון קיצבאות ביטוח לאומי

לעניין שיעור הריבית המשמש לצורך היוון קיצבאות ביטוח לאומי, ראה סעיף 7.1.1.1(ד)(2) לעיל.

• לפירוט בדבר טיוטת חוזר אישור קיום ביטוח ראה סעיף 7.4.1 להלן.

7.1.1.4 ענף ביטוח רכוש אחר ואחרים

• ענף זה כולל מספר תתי ענפים כמפורט להלן:

א. תת ענף ביטוח דירות

• תת ענף זה כולל ביטוח דירות, תכולה ומבנה, בתוכניות שונות, אשר העיקרית שבהן הינה תוכנית ביטוח מקיף לדירות. תת ענף זה כולל כיסוי לדירת המבוטח כנגד אובדן או נזק פיזי שנגרמו למבנה הדירה או לתכולתה כתוצאה מסיכונים נמנים המפורטים בפוליסה. פוליסה זו כפופה לתנאים מינימאליים אשר נקבעו במסגרת התוספת לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח דירות ותכולתן) התשמ"ו-1986 (להלן: "הפוליסה התקנית לביטוח דירה"). את תנאי הפוליסה התקנית לביטוח דירה ניתן לשנות רק לטובת המבוטח וניתן להוסיף לה הרחבות לגבי הרכוש והסיכונים המבוטחים, היקף הכיסוי וכן ביטוחי חבויות הקשורים לדירת המגורים (כגון ביטוח צד ג'). הביטוח מיועד לדירות מגורים במגזר הפרטי.

• בחודש ספטמבר 2017 נכנס לתוקף תיקון לחוזר המאוחד שעניינו הוראות בתחום נזקי מים בביטוח דירה (להלן: "התיקון לחוזר המאוחד בעניין נזקי מים"). במסגרתו נקבע, בין היתר, כי טרם כריתת חוזה ביטוח, במקרים בהם חברת הביטוח בחרה בחלופה של מתן פיצוי למבוטח באמצעות תיקון הדירה, עליה לאפשר למבוטח לבחור בין תיקון על ידי כל שרברב שייבחר על ידי המבוטח, לבין תיקון הנזק באמצעות שרברב מתוך רשימת השרברבים שבהסדר (להלן: "שרברב רשימה" ו-"רשימת השרברבים שבהסדר"); חברת הביטוח נדרשת להרכיב את רשימת השרברבים שבהסדר בהתאם למספר המבוטחים ואזור גאוגרפי; מבטח נדרש לפרסם ציון מסכם לכל שרברב רשימה, בהתאם לציונים שניתנו לו על-ידי המבוטחים; המבטח יהיה אחראי, בין היתר, על איכות התיקון והשירות שיינתנו למבוטח על ידי שרברב רשימה, על זמינות השירות וסיום התיקון בזמן סביר; התשלום לשרברב רשימה יבוצע באופן ישיר על ידי המבטח בעבור כל תיקון שביצע; ונאסרה האפשרות לכלול מגבלה בנוגע לסכום תביעה ממוצעת בהסכם ההתקשרות בין השרברב שבהסדר לבין חברת הביטוח. כלל ביטוח נערכה לכניסת התיקון לחוזר המאוחד בעניין נזקי מים לתוקף, לרבות בדרך של התקשרות בהסכמי שירותים והן בדרך של עדכון תעריפי הפוליסה לעניין נזקי מים והיא פועלת בהתאם.

להערכת החברה, התיקון לחוזר בעניין נזקי מים הביא לשינוי באופן יישוב תביעות נזקי מים בתת ענף ביטוח דירות במקרים של בחירת המבוטח בחלופה של מתן פיצוי באמצעות תיקון הדירה על-ידי שרברב רשימה, וזאת בין היתר נוכח העברת האחריות לישוב תביעות נזקי מים מספק השירותים למבטח. עם זאת, לאור ראשוניות שלבי היישום של ההסדר, לא ניתן להעריך את מלוא השלכותיו והן יושפעו בין היתר, מהתנהגות נותני השירות, הגורמים המתחרים, המפיצים והלקוחות וכן כתלות באופן התפתחות עלויות יישוב התביעות בפועל ומחירי הפוליסה שיקבעו.

ב. תת ענף ביטוח רכוש אחר

תת ענף זה כולל פוליסות המיועדות בעיקר למגזר העסקי ומכסות אובדן או נזק פיזי ישיר לרכוש של המבוטח או לרכוש שלמבוטח זיקה אליו, כתוצאה מסיכונים שעלולים להיגרם לרכוש המבוטח כגון: אש, ברק וסיכונים שונים נוספים. ניתן לרכוש בנוסף כיסוי לנזק תוצאתי הנובע מהנזק הפיזי הישיר ("פוליסת אובדן רווחים"). במסגרת תת ענף זה נמכרות אף פוליסות ביטוח ציוד הנדסי ועבודות בנייה (עבודות קבלניות והקמה), ביטוח מטענים בהובלה יבשתית בינלאומית (ימית ואווירית), ביטוח כלי שיט, ביטוח נזקי טרור וביטוחים שונים אחרים. לתיאור מאפייני המוצרים ראה סעיף 7.1.2(ד) להלן.

ג. תת ענף ערבויות

תת ענף זה כולל בעיקר פוליסות ערבות על פי חוק המכר (דירות) (הבטחת השקעות של רוכשי דירות), התשל"ה-1974 ("חוק המכר"), המונפקות על ידי כלל ביטוח, שמהותן הינה התחייבות לשיפוי מוטב בגין הפרת התחייבות הנערב ו/או המבוטח כלפיו. פוליסות לפי חוק המכר, מיועדות להבטחת השקעתם של רוכשי יחידות דיור שבנייתן טרם הושלמה, למקרה שמוכר הדירה לא יוכל להעביר לקונה בעלות או זכות אחרת בדירה כמוסכם בחוזה המכר בשל התקיימות אחת העילות המנויות בחוק המכר. נוסח הפוליסות לפי חוק המכר המשוקקות על ידי כלל ביטוח מותאם, בשינויים המחויבים, להוראות שפורסמו בעניין במסגרת תקנות שהותקנו מכוח חוק המכר.

החברה מעמידה בעיקר הלוואות לליווי בנייה למגורים לצד ערבויות מכר וזאת בשיתוף עם בנקים או באופן עצמאי. בעבר הנפיקה כלל ביטוח גם ערבויות ביצוע וטיב ואולם החל משנת 2014 לא הונפקו ערבויות חדשות מסוג זה, אלא במקרים חריגים.

ד. תת ענף ביטוח תאונה, מחלה ונכות

תת ענף זה כולל **פוליסות ביטוח תאונות אישיות** אשר הינן פוליסות לתקופת ביטוח קצובה של עד 12 חודשים, המעניקות פיצוי בקרות מוות ו/או נכות (מלאה או חלקית) כתוצאה מתאונה ו/או אי כושר זמני לעבודה מתאונה על פי היקף הכיסוי הנבחר, והרחבות נוספות המתבקשות. פוליסות אלה נמכרות כביטוחי פרט וכביטוחים קבוצתיים.

בחודש פברואר 2018 פורסם **חוזר לתיקון הוראות החוזר המאוחד לגבי גילוי ודיווח למבוטח בביטוח בריאות** (להלן: "**חוזר גילוי ודיווח בביטוח בריאות**"). הוראות חוזר זה חלות בין היתר על ביטוח תאונות אישיות עד שנה שאינו ביטוח שנערך לקבוצת מבוטחים עקב השתתפותם באירוע חד פעמי המשותף לחברי הקבוצה או עקב השתתפותם בפעילות מסוימת.

לפירוט נוסף בדבר חוזר גילוי ודיווח בביטוח בריאות ראה סעיף 8.2 להלן.

החברה נערכה ליישום הוראות חוזר גילוי ודיווח בביטוח בריאות, ביחס לפוליסות תאונות אישיות קבוצתיות קצרות טווח, בין היתר בדרך של הערכות תפעוליות, מיקוד פלחי שוק וצמצומם והתאמת היקף הכיסוי הביטוחי. בשלב ראשוני זה, לא ניתן להעריך את מלוא ההשפעה של חוזר גילוי ודיווח בביטוח בריאות, אשר נוכח היקף הפעילות נראה כי אינן מהותיות.

7.1.1.5 ענף ביטוח אשראי וסיכונים סחר חוץ

ענף זה כולל פוליסות לביטוחי סיכונים אשראי בשוק המקומי וסיכונים סחר חוץ בחו"ל, המשווקות על ידי כלל ביטוח אשראי, ומעניקות למבוטחים - חברות המוכרות באשראי בישראל ובחו"ל, כיסוי לסיכונים מסחריים, כנגד חדלות פירעון ואי פירעון מתמשך על ידי הקונה מהחברה המבוטחת בישראל ובחו"ל, וכן כיסוי לסיכונים פוליטיים בחו"ל בלבד. סיכונים פוליטיים כוללים מורטוריום כללי שהוכרז על ידי המדינה ממנה אמור להתבצע תשלום התמורה למבוטח ("**מדינת היבוא**"). איסור יבוא על ידי מדינת היבוא או ביטול רישיון יבוא המונעים ביצוע ההסכם בין החברה המבוטחת ללקוח שלה, אירוע מדיני או קושי כלכלי במדינת היבוא המונעים העברת התמורה ואי תשלום התמורה על ידי לקוח ציבורי במדינת היבוא (היינו - הממשלה או רשות מקומית כלשהי או גוף המפוקח על ידי מי מהן).

ההתקשרות עם המבוטח נעשית באמצעות פוליסת ביטוח בסיסית המהווה את מסגרת ההתקשרות בין הצדדים. תחת פוליסת הבסיס מאשרת החברה למבוטח תקרות אשראי בסכום ובתנאים משתנים בתהליך חיתום פרטני לכל קונה וקונה של המבוטח. היקף הכיסוי המקסימאלי מצויין ברשימה לפוליסה. ככלל, הפוליסות בענף זה הינן לשנה ומתחדשות בדרך כלל באופן אוטומטי והכיסוי בגינן הינו לטווח קצר (עד שנה).

הפעילות בענף ביטוח אשראי וסיכונים סחר חוץ מבוצעת באמצעות כלל ביטוח אשראי. כלל ביטוח אשראי היא חברה בשליטה של כלל ביטוח, המחזיקה 80% ממניותיה, כאשר 20% מהמניות הנוספות מוחזקות על ידי ATRADIUS PARTICIPATION HOLDINGS B.V ("**קבוצת Atradius**"). בין בעלי המניות בכלל ביטוח אשראי קיים הסכם המסדיר את שיתוף הפעולה העסקי של הקבוצה עם קבוצת Atradius כשותף אסטרטגי, ומאפשר לכלל ביטוח אשראי לבטח עסקאות אשראי במדינות רבות (ההסכם בין בעלי המניות לרבות תיקוניו, ייקרא להלן: "**הסכם בעלי המניות**"). לפרטים בדבר הסכם בעלי המניות, המתחדש אחת לתקופה, ראה סעיף 10.17.3 להלן.

7.1.2 פירוש עיקר המוצרים והשירותים הנכללים בתחום הפעילות

להלן תיאור עיקרי הכיסויים:

א. ענף ביטוח רכב חובה

המוצר הינו ביטוח שחובה על בעל רכב לרכוש בגין נזקי גוף בלבד שייגרמו לנוהג ברכב המבוטח או לנוסעים בו או להולכי רגל שנפגעו כתוצאה מפגיעת הרכב המבוטח.

קיימים מספר מאפיינים ייחודיים לענף פעילות זה, ובין היתר:

אחידות המוצר: היקף האחריות והיקף הכיסוי לנזקי גוף תואמים את הוראות הפוליסה התקנית - רכב חובה אשר קובעת נוסחים סטנדרטיים מחייבים. לכיסויים אלה ניתן להוסיף הרחבות, באישור הממונה.

עקרון האחריות המוחלטת (No Fault): בהתאם להוראות חוק הפלתי"ד, האחריות של הנוהג ברכב, בעל הרכב או המחזיק בו היא אחריות מוחלטת ומלאה ואין צורך בהוכחת אשם.

ייחוד עילה: מי שנפגע בתאונת דרכים וחוק הפלתי"ד מקנה לו עילת תביעה, חייב לתבוע את זכותו על פי חוק הפלתי"ד בלבד ואינו זכאי לתבוע את נזקו לפי חוק אחר. מי שאין לו עילת תביעה לפי חוק זה יכול לתבוע את המזיק בנזיקין. ככלל, מבטח של הרכב המעורב, מחויב בכיסוי הנפגעים ברכב המבוטח ואינו רשאי לחזור ולשובב ממזיק שגרם או תרם או החמיר את הנזק, את הפיצויים ששילם המבטח לנפגע.

דרכי פיצוי מיוחדות: חוק הפלתי"ד ובהתאם פוליסת ביטוח החובה אינם נוקבים בסכום ביטוח, והפיצוי בשל נזק גוף מחושב בהתאם לחוק הפלתי"ד ולתקנות שהותקנו על פיו. אלה קובעים, בין היתר, בניגוד לפקודת הנזיקין, את תקרת הפיצוי למרכיבי נזק שאינו נזק ממזיק וכן מגבילים את הפסדי ההשתכרות שניתן לתבוע עד פי שלושה מהשכר הממוצע במשק. למעט שני ראשי נזק אלו, הכיסוי אינו מוגבל בסכום.

ב. ענף ביטוח רכב רכוש

ביטוח רכב רכוש הינו ביטוח המכסה נזק רכוש שנגרם לרכב, כמפורט בפוליסה. ביטוח רכוש לרכב פרטי ומסחרי שמשקלו עד 3.5 טון, מעניק כיסויים ביטוחיים בהתאם לתנאי הפוליסה התקנית - רכב רכוש. לפוליסה התקנית ברכב רכוש ראה סעיף 7.1.1.2 (א) לעיל.

רכבים שאינם כלי רכב פרטי ומסחרי עד 3.5 טון אינם כפופים לתנאי הפוליסה התקנית. מבוטח שבבעלותו 40 כלי רכב פרטיים ומסחריים עד 3.5 טון לפחות, המבוטחים אצל מבטח אחד, רשאי, בשלב הצעת הביטוח בהודעה מפורשת שתנועד אצל המבטח, לוותר על תחולת הפוליסה התקנית כולה או חלקים ממנה.

ביטוח רכב רכוש מעניק סל של כיסויים ביטוחיים, כגון: גניבה, אש, התנגשות מקרית, התהפכות ותאונה מכל סוג שהוא, מעשה זדון, נזקי טבע וחבות המבוטח בשל נזק שייגרם לרכוש צד שלישי כתוצאה משימוש ברכב בתקופת הביטוח ("ביטוח צד ג"). בשלב הצעת הביטוח, רשאי המבוטח לבחור כיסוי באחת מארבע חלופות: (1) ביטוח מקיף; (2) ביטוח מקיף ללא כיסוי גניבה; (3) ביטוח מקיף ללא כיסוי מפני תאונות; ו-(4) ביטוח צד ג' בלבד.

כלל ביטוח מציעה כתבי שירות (התחייבויות של המבטח על פי הפוליסה שניתנות באמצעות צד שלישי) כתוספת לפוליסה, המקנים זכות לקבל שירותים שונים, כגון: שירותי גרירה ואו שירות רכב חליפי ואו שירות לתיקון שמשות.

ג. ענף ביטוח חבויות

חבות כלפי צד שלישי: ביטוח זה נועד לכסות חבות - בדרך כלל חבות הנובעת מפקודת הנזיקין - של המבוטח, כלפי צדדים שלישיים (במקרה של מבוטח המעסיק עובדים, הביטוח אינו מכסה חבות כלפי עובדי המבוטח), בשל אירוע תאונתי שבעטיו נגרם נזק גוף ואו רכוש, לרבות נזק תוצאתי הנובע מכך, ואשר התרחש במהלך תקופת הביטוח (פוליסה על בסיס מועד האירוע - Occurrence Basis).

ביטוח אחריות כלפי צד שלישי נמכר כמוצר עצמאי או ככיסוי נוסף במסגרת פוליסות ביטוח אחרות, כגון: פוליסות לביטוח בתי עסק, פוליסות לביטוח דירות ופוליסות לביטוח עבודות קבלניות.

דמי הביטוח בפוליסות מסוג זה נקבעים כפונקציה של מספר משתנים, כגון: סוג הפעילות של המבוטח, סוג הבניה של מבנה העסק, היקף הפעילות, מספר עובדים, הימצאותם של חומרים מסוכנים בשימוש העסק, מספר האתרים בהם המבוטח מקיים את פעילותו, עסקים סמוכים אליו, מצב התחזוקה הכולל של העסק, גבולות האחריות המבוקשים על ידי המבוטח, ההשתתפות העצמית והיסטוריית התביעות של המבוטח.

חבות מעבידים: ביטוח זה נועד לכסות את חבות המבוטח כלפי עובדיו בשל נזק גוף בלבד, אשר נגרם לעובד תוך כדי ועקב עבודתו אצל המבוטח, בשל רשלנות המבוטח, במשך תקופת הביטוח, כתוצאה מתאונה ואו מחלה (פוליסה על בסיס מועד האירוע - Occurrence Basis). החבות המכוסה על פי פוליסה זו היא מכוח פקודת הנזיקין. פוליסות רחבות יותר מכסות את חבות המעביד המבוטח כלפי עובדיו גם מכוח חוק אחריות למוצרים פגומים.

ביטוח חבות מעבידים הינו מוצר משלים לפיצויים המשולמים לאדם שנפגע על ידי המוסד לביטוח לאומי בשל תאונת עבודה או מחלת מקצוע, אשר סוגם בחוק מוגבל ושיעורם קצוב. פוליסה זו מכסה את החשיפה העודפת מעבר לכיסוי הביטוח הלאומי ולא יותר מתקרת האחריות הרשומה בפוליסה.

פוליסת חבות מעבידים יכולה להירכש כמוצר עצמאי או להיות משולבת, ככיסוי נוסף, במסגרת פוליסות אחרות, כגון: פוליסות לביטוח בתי עסק, פוליסות לביטוח דירה ופוליסות לביטוח עבודות קבלניות.

דמי הביטוח בפוליסות מסוג זה נקבעים כפונקציה של מספר משתנים, כגון: מספר העובדים המועסקים, שכר העבודה השנתי שמשלם המעביד, רמת הסיכון של העסק על-פי עיסוקו וניסיון התביעות שלו. כמו כן, מושפעים דמי הביטוח מהקפדה על נוהלי הבטיחות שמקיים המעביד בעסק, ממצב התחזוקה הכולל של העסק וממידת חשיפתו לחומרים מסוכנים.

אחריות המוצר: ביטוח זה נועד לכסות את חבות המבוטח בגין נזק לגוף ואו לרכוש של צד שלישי, לרבות נזק תוצאתי הנובע מהם, שנגרם על ידי מוצר פגום שהמבוטח ייצר, ייבא או סיפק, לאחר שהמוצר יצא מחזקתו של המבוטח ושתביעה בגינו הוגשה לראשונה במהלך תקופת הביטוח והאירוע הביטוחי עצמו התרחש לאחר התאריך הרטרואקטיבי שנקבע בפוליסה (פוליסה על בסיס מועד הגשת התביעה - Claims Made Basis).

הפוליסה נשענת על שתי הוראות דין: **חוק האחריות למוצרים פגומים, תש"ם-1980**, המחיל על היצרן (כהגדרתו בחוק, הכוללת למשל, גם יבואן ואו ספק) אחריות בגין נזק גוף בלבד (וקובע רשימה סגורה של הגנות ליצרן); וכן פקודת הנזיקין, המחילה על היצרן אחריות נזיקית בגין נזק גוף ורכוש.

דמי הביטוח בפוליסות מסוג זה נקבעים כפונקציה של מספר משתנים, כגון: סוג הפעילות של המבוטח וסוג המוצרים המיוצרים, מיובאים, או מסופקים על ידו, היקף הפעילות (בהתאם למחזור המכירות של העסק), גבולות האחריות המבוקשים, סכום ההשתתפות העצמית, תקופת כיסוי תביעות שדווחו לראשונה בתוך תקופת הביטוח, אך מתייחסות למועד קצוב שקדם לה, היסטוריית התביעות והיקף הכיסוי הטריטוריאלי (בישראל או גם בגין יצוא למדינות זרות).

אחריות מקצועית: ביטוח זה נועד לכסות את חבות המבוטח בגין נזק לגוף וא/או לרכוש של צד שלישי וא/או נזק כספי לצד שלישי שנגרם כתוצאה מהפרת חובה מקצועית בתום לב, אשר מקורה במעשה או במחדל המהווים רשלנות, טעות או השמטה של המבוטח במסגרת מקצועו של המבוטח בגינו ניתן הכיסוי בפוליסה ואשר תביעה בגינו הוגשה לראשונה במהלך תקופת הביטוח והאירוע הביטוחי עצמו התרחש לאחר התאריך הרטרואקטיבי שנקבע בפוליסה (פוליסה על בסיס מועד הגשת התביעה - Claims Made Basis). הכיסוי בפוליסה אינו מוגבל לאירועים תאונתיים.

דמי הביטוח בפוליסות מסוג זה נקבעים כפונקציה של מספר משתנים, כגון: תחום העיסוק, היקף הפעילות, תקופת כיסוי תביעות שדווחו לראשונה בתוך תקופת הביטוח, אך מתייחסות למועד קצוב שקדם לה, גבולות האחריות המבוקשים, סכום ההשתתפות העצמית, מחזור הכנסות, מספר עובדים, ותק במקצוע, היסטוריית תביעות, תחום טריטוריאלי ושיפוט.

אחריות נושאי משרה: ביטוח זה נועד לכסות את חבותם החוקית של דירקטורים ונושאי משרה אחרים (Directors & Officers), בגין נזק כספי שנגרם עקב מעשה או מחדל שעשו או נמנעו מלעשות, בתום לב או מחמת רשלנות, בכפוף לחריגים בפוליסה, בתוקף היותם נושאי משרה בחברה ואשר תביעה בגינם הוגשה לראשונה במהלך תקופת הביטוח והאירוע הביטוחי עצמו התרחש לאחר התאריך הרטרואקטיבי שנקבע בפוליסה (פוליסה על בסיס מועד הגשת התביעה - Claims Made Basis). החבות המכוסה על פי פוליסה זו היא מכוח חוק החברות והוראות חוק נוספות, המטילות חבות אישית על נושאי משרה, לרבות הפרת חובת זהירות והפרת חובת אמונים בתום לב, אותן ניתן לבטח בהתאם לדין.

חברת הביטוח תשלם תגמולי ביטוח למבוטח (נושא המשרה) או תשפה את בעלת הפוליסה (בדרך כלל החברה הרוכשת את הכיסוי עבור נושאי המשרה המכהנים בה), בגין תשלום ששילמה לנושא המשרה, והיתה רשאית לעשות כן על פי חוק.

דמי הביטוח בפוליסות מסוג זה נקבעים כפונקציה של מספר משתנים, כגון: תחום העיסוק, הרכב בעלי המניות, חשיפה טריטוריאלית, חוסן פיננסי, חשיפה למסחר בבורסות, גבולות אחריות, סכום ההשתתפות העצמית, תקופת הכיסוי לתביעות שדווחו לראשונה בתוך תקופת הביטוח אך מתייחסות למועד קצוב שקדם לה, היסטוריית התביעות ותנאי הסכמי ביטוח המשנה.

ד. ענף ביטוח רכוש אחר ואחרים

תת ענף ביטוח דירות

ביטוח מקיף לדירות - תת ענף זה כולל כיסוי לדירת המבוטח בהתאם לתנאים מינימאליים אשר נקבעו במסגרת התוספת לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (תנאי חוזה לביטוח דירות ותכולתן) התשמ"ו-1986 ("הפוליסה התקינה לביטוח דירה") וניתן לשנותה רק לטובת המבוטח, ולהוסיף לה הרחבות. הביטוח מיועד לדירות מגורים במגזר הפרטי וכולל בין היתר פוליסות לביטוח דירה למבוטחים שנטלו הלוואות מגובות במשכנתא שחלקן נמכר באמצעות סוכנויות בנקים למשכנתאות ובמקרים כאמור הפרמיה שלהן מוגבלת על ידי הממונה.

הקבוצה מציעה מספר תוכניות לביטוח דירה, הנבדלות זו מזו בהיקף הכיסוי ובגובה הפרמיה. הפרמיה הינה לרוב דיפרנציאלית ונגזרת בעיקר מהיקף הכיסוי המבוקש, מסכומי הביטוח ומרמת הסיכון.

תת ענף ביטוח רכוש אחר

פוליסות ביטוח אש מעניקות כיסוי ביטוחי מפני אובדן או נזק פיזי הנגרם על ידי אש וברק, למבנים, למכונות, לצידוד ולמלאי שבבעלות המבוטח או שלמבוטח זיקה אליהם.

הפוליסה הרווחת היא פוליסה לביטוח **בתי עסק - "אש מורחב"** שהינה פוליסה על בסיס סיכונים הנמנים בה - המכסה, סיכונים שעלולים להיגרם לרכוש המבוטח, כגון: אש וברק, התפוצצות, התנגשות, שביטות, נזק בודד, פריצה ושוד. כן מכסה הפוליסה נזק טבע, לרבות רעידת אדמה, אם כיסוי לסיכונים אלה נרכש. ביטוח "אש מורחב" נועד להעניק כיסוי לשיקומו של העסק תוך מתן שיפוי בגין הנזק הפיזי. נזקי אש, לרבות נזקי טבע ורעידת אדמה, מתאפיינים בשכיחות נמוכה אך בחומרה גבוהה, לעומת נזקי פריצה המתאפיינים בשכיחות גבוהה ובחומרה נמוכה.

ניתן לרכוש כתוספת לפוליסת ביטוח "אש מורחב" גם כיסוי ביטוחי ל"אובדן תוצאתי" (אובדן רווחים) שהינו תוצאה של הנזק הפיזי שנגרם לרכוש המבוטח. הפרמיה לכיסוי "אובדן תוצאתי" נקבעת, בדרך כלל, כשיעור מסכום הביטוח שנקבע בפוליסה, לפי סוג הפעילות של העסק המבוטח, היקף הכיסוי המוענק לו ותקופת השיפוי המבוקשת.

ניתן להרחיב את הכיסוי **"אש מורחב"** לכיסוי **"משלים כל הסיכונים"** (המכסה כל סיכון למעט הסיכונים המוחרגים בפוליסה). על פי רוב, כרוכה ההרחבה בתשלום תוספת פרמיה והינה בסכום מוגבל. בנוסף, קיימת גם פוליסה על בסיס "כל הסיכונים לתעשייה", שנמכרת במקרים מיוחדים לעסקים ספציפיים, במסגרתה מכוסים נזקים תאונתיים לרכוש המבוטח, למעט הנזקים המוחרגים במסגרת הפוליסה.

במרבית המקרים הפוליסות בביטוחי רכוש אחר מונפקות לפרק זמן של שנה.

תת ענף ערבויות

בעיקר פוליסות לפי חוק המכר - פוליסות המיועדות להבטחת השקעתם של רוכשי יחידות דיור לפי חוק המכר ונשענות על הוראותיו. פוליסות אלו מונפקות בדרך כלל כנגד בטוחות, כגון: קרקע הפרויקט, חשבון הבנק של הפרויקט, ערבויות והסכמים. לרוב, תקופת הביטוח בפוליסות אלו ארוכה (עד לפקיעת הפוליסה על פי אחת החלופות לפי חוק המכר, וביטול הכיסוי על פיה, יכול ויחלפו מספר שנים). הסיכון בפוליסות אלו הולך ופוחת עם התקדמות הבניה ועד למסירת החזקה בנכס. ההכרה בהכנסה בגין פוליסות אלו נדחית על פני 3 שנים. בחלק מן המקרים בהם החברה מוכרת פוליסות לפי חוק המכר, היא מעניקה במקביל מימון ליזם לצורך הקמת הפרויקט.

תת ענף ביטוח תאונה, מחלה ונכות

ביטוח תאונות אישיות - מעניק כיסוי למבוטח במקרה של מוות מתאונה, ו/או נכות קבועה (מלאה או חלקית) מתאונה ו/או אי כושר זמני לעבודה כתוצאה מתאונה או מחלה. ראה סעיף 7.1.4.1 (ד) לעיל.

ככלל, כלל ביטוח חדלה לשווק ולבטח פוליסות תאונות אישיות תלמידים החל מספטמבר 2016. ההתחייבויות בפוליסות תאונות אישיות לתלמידים הינן בעלות זנב תביעות ארוך במיוחד, כיוון שתקופת ההתיישנות לגבי קטינים מתחילה להימנות לכל המוקדם עם הגיעם לגיל 18.

ה. ענף ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ

הפוליסה מיועדת לחברות המוכרות באשראי, הן בארץ והן בחו"ל לעסקים אחרים (B2B). הביטוח הוא בגין חובות הנובעים ממכירת סחורות ו/או מתן שירותים באשראי. ככלל, הביטוח ניתן בגין כל או מרבית החייבים של המבוטח, כאשר בגין כל חייב נקבעת תקרת אשראי מסוימת, וכן נקבעת תקרת כיסוי כוללת לפוליסה. הכיסוי הביטוחי אותו משווקת כלל ביטוח אשראי הינו בעיקר לטווח קצר (עד שנה) וכולל כיסוי לסיכונים מסחריים כנגד חדלות פירעון (פשיטת רגל, כינוס נכסים או מתן צו פירוק) ואי פירעון מתמשך (כאשר החייב ממשיך לפעול במהלך העסקים הרגיל אך אינו פורע את חובותיו), למעט במקרה של סכסוך מסחרי, סיכונים פוליטיים (בביטוח סיכוני סחר חוץ בלבד, בדרך כלל ככיסוי נלווה), ביטוח הזמנות (תוספת לפוליסה במקרה של יצור הזמנות מיוחדות ללקוח), טיפול משפטי ושרותי גבייה ברחבי העולם בקרות מקרה ביטוח (ככלל כשירות נלווה לכיסוי הביטוחי הניתן במסגרת הפוליסה). הפוליסה מספקת יציבות למבוטח על ידי צמצום החובות האבודים ויציבות בתזרים המזומנים תוך ניהול סיכוני האשראי של לקוחות המבוטח וטיפול בחובות קשי גבייה.

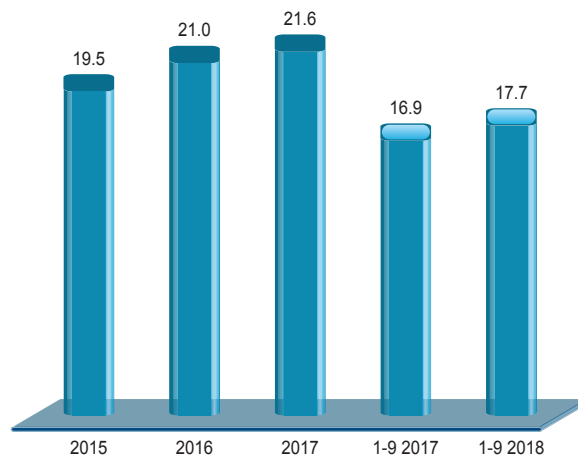
בנוסף, בהתבסס על פוליסת הביטוח של החברה יכול המבוטח לקבל שירותי פקטורינג מבנקים או מחברות פיננסיות אחרות, ואף לפנות לגורם המממן את המבוטח (בנק, חברת פקטורינג או כל גוף אחר) לשם הגדלת מסגרת האשראי של המבוטח, והכל באמצעות קביעת הגורם המממן כמוטב לקבלת תגמולי ביטוח על פי הפוליסה.

בענף סיכוני סחר חוץ יש לשמור עתודת עודף הכנסות על הצאות למשך שנתיים.

7.1.3 השווקים העיקריים, מגמות ושינויים בביקוש ובהיצע

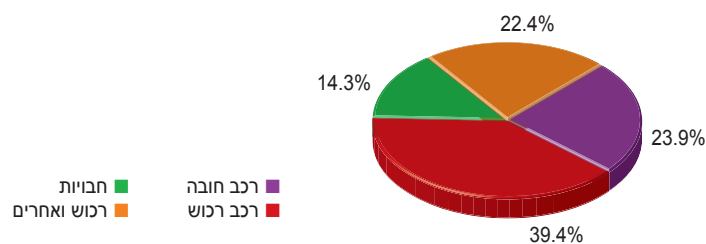
שוק הביטוח הכללי הראה עלייה מתונה בהיקפי הפרמיות בשנת הדוח עם שמירה על יציבות בתמהיל המוצרים בתחום. בהתאם לפרסומי הממונה, ליום 30 בספטמבר 2018, הסתכמו הפרמיות ברוטו בתחום הביטוח הכללי בישראל בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018 בכ-17.7 מיליארדי ש"ח, לעומת כ-16.9 מיליארדי ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד, קרי גידול של כ-4.7%, לעומת גידול של כ-4.1% בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד. עיקר הגידול נובע מענף רכב רכוש כתוצאה מגידול בכמות כלי הרכב בארץ וכן מגידול בפרמיה ממוצעת. להרחבה לנתוני כלל ביטוח, ראה חלק ב לדוח - דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1.2.

התפתחות פרמיות ברוטו בתחום הביטוח הכללי
בשנים 2015 עד ספטמבר 2018
במיליארדי ש"ח

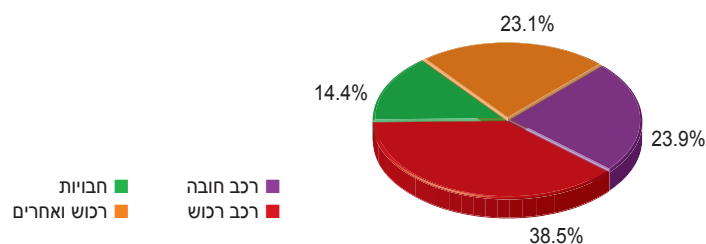

להלן התפלגות הפרמיות ברוטו בשוק הביטוח הכללי בישראל לפי ענפי ביטוח כללי המתוארים בתחום זה (למעט ענף מחלות ואשפוז לזמן קצר שמתואר בתחום ביטוח בריאות (סעיף 8 להלן) אשר קיימת שונות בין החברות לעניין הכללתו בתחום הבריאות או בתחום הביטוח הכללי) בחודשים ינואר עד ספטמבר בשנים 2017 ו-2018:

התפלגות פרמיות ברוטו בשוק הביטוח בישראל
לפי ענפי ביטוח כללי
ינואר - ספטמבר 2018

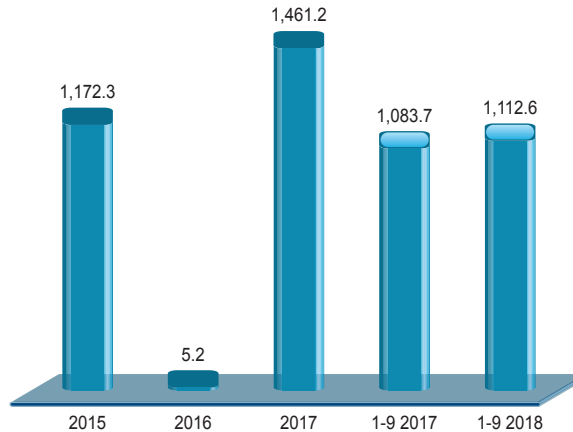
התפלגות פרמיות ברוטו בשוק הביטוח בישראל*
לפי ענפי ביטוח כללי
ינואר - ספטמבר 2017

* נתוני 2017 הוצגו מחדש.

בהתאם לפרסומי הממונה, ליום 30 בספטמבר 2018, הסתכם הרווח בתחום הביטוח הכללי בישראל בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018 בכ-1.11 מיליארד ש"ח, לעומת רווח של כ-1.08 מיליארד ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. השינויים ברווחיות הושפעו בעיקר מקיטון ברווח מהשקעות לצד רווח משיפור ברווחיות החיתומית בענף רכב רכוש. לפרטים נוספים אודות התפתחות הרווח בתחום הביטוח הכללי בכלל ביטוח, ראה חלק ב' לדוח - דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1.2.

התפתחות הרווח הכולל לפני מס בתחום הביטוח הכללי
בשנים 2015 עד ספטמבר 2018
במיליוני ש"ח

א. ענף ביטוח רכב חובה

מרבית חברות הביטוח בישראל פועלות בענף זה המאופיין ככלל במוצר אחיד ובתחרות מחירים משמעותית. לפרטים בדבר רפורמת תעריפי ביטוח רכב חובה והשפעתה על התעריפים ועל תנאי התחרות בשוק, ראה סעיף 7.1.1.1(ג)(1) לעיל. הביקוש בתחום זה, הינו תוצאה של כמות כלי הרכב אשר הולכת וגדלה מדי שנה, לאור העובדה כי מדובר בביטוח חובה ומתנאי התחרות בתחום.

בשנים האחרונות הוגברה השקיפות בענף זה בין היתר באמצעות האפשרות לערוך השוואת תעריפים באתר האינטרנט של רשות שוק ההון ביטוח וחסכון, אשר הביאה לגידול בתחרות בענף ולהוזלת מחירים (כמפורט בסעיף 7.2.1 להלן).

מעבר לתמחור המושפע משיקולי התחרות, הרווחיות בענף זה עשויה להיות מושפעת, בין היתר, משינויים בכמות תאונות הדרכים וחומרת הפציעות מהן, משינויים בהיקף תביעות שיבוב ומשינויים בחקיקה ובפסיקה הנוגעים לענף. לפרטים נוספים בדבר תיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2016 ותיקון חוזר ביטוח רכב חובה 2017, ראה פירוט בסעיף 7.1.1.1(ג)(1) לעיל.

הרווחיות המושגת מושפעת מהתוצאות החיתומיות ומהתעריפים, כמו גם תוצאות ההשקעות, המושפעות משינויים בשוק ההון, משינויים בשיעורי הריבית ובשיעורי האינפלציה. שינויים בשיעור הריבית ובאינפלציה כאמור, משפיעים במיוחד על הרווחיות בביטוחי חבויות ובכללם ביטוח רכב חובה, וזאת לאור העובדה שענפים אלו מתאפיינים ברמת עתודות גבוהה יחסית הנובעת ממרווח זמן ניכר בין מועד קבלת הפרמיות עד להשלמת הטיפול בתביעות. לפרטים נוספים בעניין רפורמת תעריפי ביטוח רכב חובה והשינויים בריבית ההיוון, ראה סעיפים 7.1.1.1(ג)(1) ו-7.1.1.1(ד)(2) לעיל. לפרטים נוספים בעניין הסדר השיבוב של הביטוח הלאומי ראה סעיף 7.1.1.1(ד)(1) לעיל.

ב. ענף ביטוח רכב רכוש

מרבית חברות הביטוח בישראל פועלות בענף זה המאופיין ככלל במוצר אחיד ביחס לרכב פרטי ומסחרי עד 3.5 טון ובתחרות מחירים משמעותית. הגידול בתחום זה, הינו תוצאה של כמות כלי הרכב אשר הולכת וגדלה מדי שנה.

הרווחיות בענף זה עשויה להיות מושפעת, בין היתר, משינויים שונים ברכיבים, כגון: מדיניות חיתום, כמות גניבות הרכב ותאונות הדרכים, שינוי במחירי חלפים ובעלות התיקון, שינוי תקינה ושינוי רגולציה, שינוי במחירי כלי רכב חדשים, מחיר שעת עבודה במוסכים ונזקים עקב פגעי טבע. לפרטים נוספים ראה סעיף 7.1.1.2(ב) לעיל.

לפרטים בדבר שינוי רגולציה צפויים בענף ביטוח רכב רכוש שעשויים להשפיע על הרווחיות בענף זה ראה סעיף 7.1.1.2(ב) לעיל.

ג. ענף ביטוח חבויות

מרבית חברות הביטוח בישראל פועלות בענף זה המאופיין במוצרים בעלי מאפיינים דומים ובתחרות מחירים משמעותית. הביקוש בענף זה, הינו תוצאה, בין היתר, של המצב המשפטי, לרבות הלכות שנקבעות בקשר עם פרשנות הוראות הדין לנזקי גוף ורכוש לצדדים שלישיים המכוסים במסגרת הפוליסות.

הרווחיות בענפי חבויות עשויה להיות מושפעת מהתחרות בענף, משינויים רגולטוריים, מטיב החיתום ומרמת הוודאות המשפטית הקיימת. לפרטים נוספים בעניין תיקוני החקיקה המסדירים את זכות השיבוב של המוסד לביטוח לאומי והשינויים בריבית ההיוון, ראה סעיפים 7.1.1.1(ד)(1) ו-7.1.1.1(ד)(2) לעיל.

לפרטים בדבר השפעת ההכנסות מהשקעות על הרווחיות בענף זה, ראה סעיף קטן א לעיל "ענף ביטוח רכב חובה", שהינו בעל מאפיינים דומים בהקשר זה.

ד. ענפי ביטוח רכוש אחר ואחרים

הביקוש לענפי הרכוש ורווחיותם עשוי להיות מושפע, בין היתר, משיעור פריצות, שריפות ונזקי מים לדירות ובתי עסק וכן מנזקים עקב פגעי טבע.

הביקוש לענפים אלה יכול להיות מושפע מהתחרות בתחום.

ביטוחי ערבויות נמכרים על ידי חברות ביטוח וערבויות חוק מכר מונפקות גם באמצעות בנקים. הביקוש לביטוחים אלה, מושפע, בין היתר מהתפתחות ענף הבנייה ומן החלופות הנבחרות על ידי הקבלנים והוא עשוי להיות מושפע, בין השאר, מהמצב הכלכלי, הפוליטי והביטחוני בארץ ובחול, ממצב שוק ההון וטיב החיתום, לרבות הערכת סיכוני הענף בו פועל הנערב וקביעת יכולת ההחזר של הנערב.

ה. ענף ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ

הביקוש והרווחיות בענף ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ עשויים להיות מושפעים, בין השאר, מהמצב הכלכלי, הפוליטי והביטחוני בארץ ובחול, ממצב שוק ההון, מרמת סיכון הענף בו פועל החייב וממצב התחרות בשוק ביטוח האשראי בישראל.

ו. תת ענף ביטוח תאונות אישיות

הביקוש לתת ענף זה יכול להיות מושפע מהתחרות בתחום. בנוסף, לביטוחים מסוג תאונות אישיות יכולים להיות תחליפים באמצעות רכישת מוצרים שונים בביטוח חיים ובריאות הנותנים כסיו לתקופה ארוכה. לפרטים בדבר ביטוח תאונות אישיות תלמידים ראה סעיף 7.1.2(ד) לעיל.

7.1.4 שינויים מהותיים הצפויים בחלקה של החברה בשווקים העיקריים ביחס למוצרים ולשירותים העיקריים והתמהיל שלהם, בהתחשב בין היתר, בביקושים ובוותק של המוצרים הקיימים.

בהתאם לנתונים המפורסמים באתר הממונה, הקבוצה הינה הקבוצה החמישית בגודלה בתחום הביטוח הכללי.

להערכת החברה, חלקה של כלל ביטוח בשווקים יושפע, מהתחרות הערה בתחום, אשר תמשיך להתמקד בגובה דמי הביטוח ובמתן השירותים למבוטחים ואף מכניסה של מתחרים חדשים שפועלים באופן דיגיטלי. לפירוט לעניין זה ראה סעיף 7.2.1 להלן. התחרות בענפי החובה והחבויות עשויה אף להיות מושפעת מהשינויים בריבית ההיוון אשר משפיעה על התעריפים בענפים אלה, (ראה סעיף 7.1.1.1(ד) לעיל). כלל ביטוח פועלת לגידול עסקי מתון, במיוחד בעסקי הפרט וזאת, לאחר הליך הטיוב העסקי של מספר שנים, אשר נתן דגש להעדפת שיקולי רווחיות על נתח שוק. כמו כן שינויים בהסדרים מול ספקים (מוסכים ושמאים) בעקבות טיוטת חוזר מוסכים ושמאים, יכולים להשפיע על נתחי השוק בפוליסות הרכב. לפירוט בעניין זה ראה סעיף 7.1.1.2(ב) לעיל. בתת ענף ביטוח דירה, חלקה של החברה בשווקים, יכול ויושפע במידה מסוימת מהוראות החוזר המאוחד בעניין נזקי מים ומהשפעתו על התחרות בין המבטחים ובין היתר, כפועל יוצא של מדדי שביעות רצון הלקוחות. לפרטים נוספים בדבר השפעת התחרות ראה סעיף 7.2 להלן.

הערכות החברה הינן בגדר מידע צופה פני עתיד המבוססות על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והן תלויות, בין היתר, בתנאי התחרות בתחום, באופן היישום של הוראות רגולטוריות וביניהן חוזר בעניין התיקון לחוזר המאוחד בעניין נזקי מים, והטיטה הצפויה לחוזר מוסכי הסדר ובחירת שמאי, בהתנהגות הגורמים המתחרים ובעלי הרישיון, בהשפעה על התעריפים ובשינויים בריבית ההיוון.

7.1.5 מוצרים חדשים

בשנת הדוח לא שווקו על ידי הקבוצה מוצרים מהותיים חדשים בתחום זה. עם זאת, החברה פעלה גם בשנת הדוח, לתקן ולשפר מוצרים שונים.

7.2 תחרות

7.2.1 גורמים מעודדי תחרות

להערכת החברה התחרות בענף תמשיך ותתגבר גם בשנים הקרובות וזאת כפועל יוצא מכניסתן לשוק של חברות ביטוח חדשות אשר פעילות בתחום הביטוח הכללי, מהשפעתן של רפורמות רגולטוריות יחודיות לתחום, כמפורט לעיל ולהלן, וכתוצאה מהוראות רגולטוריות רוחביות.

שקיפות ומחיר

- כחלק ממדיניות הממונה בשנים האחרונות קודמו רפורמות משמעותיות שעניינן הפחתת תעריפים, שקיפות והגברת התחרות. רפורמות אלה, משפיעות ועתידות להמשיך ולהשפיע בשנים הקרובות על תחום ביטוח כללי ועל רווחיותו. לפרטים נוספים ראה סעיף 2.5.4 לעיל, ולפרטים בעניין תיקון לחוזר ביטוח רכב חובה 2017, ראה סעיף 7.1.1.1(ג) לעיל.
- **זמינות נתונים באמצעים דיגיטליים** - בשנים האחרונות קודמו על ידי הממונה הוראות שונות שעניינן העברת מידע באמצעים דיגיטליים. במסגרת זו נכנס לתוקפו בשנת הדוח תיקון לחוזר צירוף לביטוח אשר חייב את הגורם המשווק במעמד בירור הצרכים לבדוק בהר הביטוח (פלטפורמה המרכזת מידע ביחס לכל מוצרי הביטוח שיש למבוטח בחברות הביטוח) האם למועמד לביטוח קיימים מוצרי ביטוח דומים, דבר המגביר את התחרות בשוק. לפרטים אודות התיקון לחוזר הצירוף ראה סעיף 10.2.5 לעיל.
- לעניין שימוש בפלטפורמה דיגיטלית לשיווק והפצה ראה סעיף 10.8.1.2(ב) להלן.
- לפרטים נוספים בעניין חוזר צירוף לביטוח ראה סעיף 10.2.5 להלן.
- **מחשבוני** - חלק משמעותי מהתחרות בתחום מתמקד בתחרות ביחס לגובה דמי הביטוח. באתר האינטרנט של רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון מפורסם מחשבון ביטוח רכב חובה, המציג את תעריפי הביטוח של כל החברות, הנקבעים בהתאם למשתנים הרלבנטיים (של כל חברה) לביטוח הרכב לגביו מבוצעת השאלתה במחשבון ("מחשבון רכב חובה"). מחשבון רכב חובה מאפשר למעוניינים להשוות תעריפי ביטוח החובה לרכב בין החברות. כמו כן, באתר האינטרנט האמור, מפורסם מחשבון תעריפי ביטוח דירה ("מחשבון דירה"). מחשבון דירה מיועד להציג תעריפי ביטוח השוואתיים של מבטחים, בהתאם לכיסויים הניתנים בפוליסה התקנית לביטוח דירה ותכולתה.
- פרסום המחשבוני כאמור לעיל, תורם להגברת התחרות בענף, והיא תלויה בין היתר, בהתנהגות המתחרים, הסוכנים והלקוחות בשוק.

שירות ויישוב תביעות

להערכת החברה בשנת הדוח ובשנים הבאות, התחרות בתחום תמשיך ותתרחב והיא מתייחסת גם למרכיבים נוספים מעבר לנושא המחיר, כגון נושא השירות ואופן יישוב התביעות. נתונים אלה, מהווים כלי מדידה נוסף, בידי המבוטח, לבחירת המוצר הביטוחי. הממונה מפרסם באתר האינטרנט של רשות שוק ההון ביטוח וחיסכון נתונים השוואתיים אודות אופן יישוב התביעות על ידי חברות הביטוח וכן נתונים השוואתיים אודות מדדים לבחינת השירות המסופק על ידי חברות הביטוח למבוטחים.

הסרת חסמים תחרותיים

לעניין הסרת חסמי כניסה לשוק, ראה סעיף 10.3.1.2 להלן.

להערכת החברה לגורמים מעודדי התחרות הנזכרים לעיל, היתה בשנת הדוח השפעה על פעילות החברה בענפי הביטוח הכללי ואולם החברה אינה יכולה להעריך את השפעתם של גורמים אלה, בפני עצמם, וזאת לאור שילובם עם גורמים אחרים, לרבות החלטות עסקיות של כלל ביטוח, תחרות מחירים והתנהגות השחקנים המתחרים בשוק, הגורמים המפיצים והלקוחות.

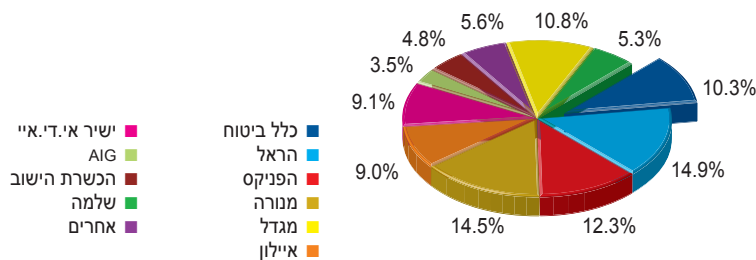
הערכת כלל ביטוח בקשר עם גורמי התחרות, כמפורט לעיל, הינה בחלקה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על מידע המצוי בידי הקבוצה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות וזאת מהטעמים שפורטו לעיל.

7.2.2 תנאי התחרות בתחום הפעילות

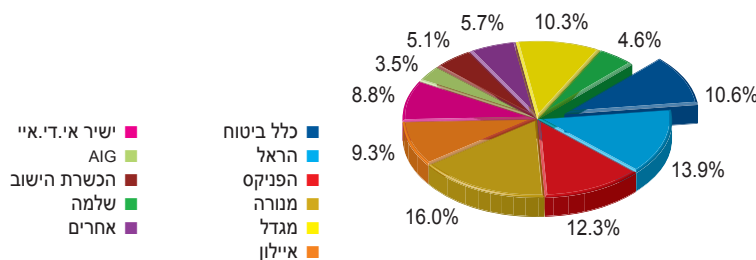
מרבית חברות הביטוח בישראל פעילות בתחום זה.

סך הפרמיות ברוטו בתחום הביטוח הכללי בקבוצה הסתכמו, נכון ליום 30 בספטמבר 2018, בכ-1,827 מיליוני ש"ח והיו, בהתאם לנתוני הדוחות הכספיים של חברות הביטוח ליום 30 בספטמבר 2018 המפורסמים באתר האינטרנט של רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון, כ-10.3% מפעילות תחום הביטוח הכללי בשוק. בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2017 הסתכמו הפרמיות ברוטו בביטוח הכללי בקבוצה בכ-1,797 מיליוני ש"ח והיו כ-10.6% מפעילות תחום הביטוח הכללי.

**התפלגות פרמיות בתחום הביטוח הכללי
בין קבוצות וחברות ביטוח
נכון לספטמבר 2018**

**התפלגות פרמיות בתחום הביטוח הכללי
בין קבוצות וחברות ביטוח
נכון לספטמבר 2017**

א. ענפי פרט

מרבית חברות הביטוח מוכרות את מרבית מוצרי התחום בענפי ביטוחי פרט (ביטוח רכב חובה, ביטוח רכב רכוש וביטוחי דירות). חלקן רק באמצעות סוכנים, חלקן רק בערוצי מכירה ישירה, וחלקן בשני הערוצים. השוק בענפי ביטוח פרט מתאפיין בתחרות משמעותית.

בנוסף, בעקבות התיקונים לשנים 2016 ו-2017 לחוזר ביטוח רכב חובה הוגברו תנאי התחרות, בין היתר, בשל הפחתת המחיר והגדלת מספר המאפיינים הייחודיים של הרכב ו/או המבוטח, המהווים בסיס לתמחור. לפרטים נוספים, ראה ההתייחסות בסעיף 7.1.1.1(ג)(1) לעיל.

התחרות בענפי הפעילות מתגברת ככל שהדבר נוגע לענפים בהם קימת אחידות בין המוצרים ולפיכך, ישנה רגישות יתרה לתעריף במוצרים אלו, המושפעת אף מהמידע השוואתי המצוי באתר האינטרנט של רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון, ובאתר הר הביטוח. ככלל, בשנים האחרונות מודעותם של הצרכנים לקיומה של התחרות גדלה. לעניין זה ראה סעיף 7.2.1 לעיל.

ב. ענפים עסקיים

חלק מחברות הביטוח מוכרות את מוצרי הענפים העסקיים. התחרות בענפי חבויות ורכוש מושפעת מהתחרות הכללית הקיימת בביטוחים עסקיים. מכירת ביטוחים אלה מחייבת התמחות ולעיתים שיתוף של מבטחי משנה בסיכון הספציפי.

התחרות בעסקים גדולים מושפעת, בין היתר, מעריכת מכרזי ביטוח על ידי הלקוחות וממערבותם של יועצים, וכן מקיבולת ביטוחי המשנה של כלל ביטוח אל מול החברות המתחרות.

לעניין ניתוח התוצאות העסקיות של החברה בתחומי הפרט, והביטוחים העסקיים ראה חלק ב' לדוח - דוח הדירקטוריון, סעיף 3.1.2.

7.2.3 המתחרים המשמעותיים בתחום

קיימת תחרות ערה בין כל חברות הביטוח הפועלות בתחום זה. להערכת הקבוצה, המתחרים המשמעותיים של הקבוצה בתחום זה הן קבוצות הביטוח הגדולות: הראל, מגדל, הפניקס ומנורה, שמחזיקות ביחד עם הקבוצה בכ-62.8% מנתח השוק בביטוח כללי נכון ליום 30 בספטמבר 2018 וזאת בהתאם לנתונים המפורסמים באתר האינטרנט של רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון, וכן ישיר אי די אי, כאשר הקבוצה לבדה מחזיקה בכ-10.3% מנתח השוק האמור. כמו כן קיימת מגמה בענפי הפרט של גידול בנתח השוק של חברות הביטוח הישירות ושל חברות הביטוח הקטנות.

בענפים מסוימים בתחום הביטוח הכללי בישראל קיימים מתחרים משמעותיים באותו ענף, בענף ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ המתחרה העיקרית של כלל ביטוח אשראי הינה בסס"ח - החברה הישראלית לביטוח אשראי בע"מ, כמו כן מתחרים נוספים הינם חברת Coface שהחלה לפעול בשנת 2015 בישראל ומספר חברות ביטוח אשראי זרות המבטחות חברות ישראליות בתחום ביטוח האשראי ומבצעות את פעילות המכירות באמצעות ברוקרים.

7.2.4 שיטות התמודדות עם התחרות והגורמים המשפיעים על מעמדה התחרותי של החברה

החברה מתמודדת עם התחרות בתחום במספר מישורים:

שיפור שיטות התמחור, החיתום וניהול הסיכונים - ניתוח נתונים באמצעות מודלים אקטואריים, ניתוח מידע עסקי שוטף והתבססות על מסד נתונים רחב, הנותנים תמונה המאפשרת להגיב לשינויים בשוק, לרבות באמצעות תעריפים דיפרנציאליים ושיפור תהליכי החיתום.

שיפור השירות ללקוח ולסוכן - בין היתר באמצעות הפעלת מערכות להפקת פוליסות במשרד הסוכן, שיפור טכנולוגי בממשקים אל מול הסוכן (כדוגמת מערכת להדפסה ודיוור ישיר של פוליסות, טאבלט לסוכן המאפשר קבלת תמונת לקוח מלאה וזמינה ומערכת פתיחת תביעות), ומתן שירותים דיגיטליים.

שיפורים תפעוליים - לצורך עמידה בהוראות הרגולציה כלל ביטוח פיתחה כלים מיכניים על מנת להקל על הסוכן בפעולות הנדרשות ממנו. כמו כן, כלל ביטוח פעלה לשיפור שיטות עבודה, שיפור הסכמים עם נותני שירותים, מעבר חלקי לדיוור באמצעים דיגיטליים למבוטחים וכדומה.

מוצרים - יצירת מוצרים ייחודיים בהתאמה לפלחי שוק ו/או אוכלוסיות מסוימות וכן הרחבה של פוליסות קיימות והתאמתן לצורכי הלקוחות.

שיווק - קידום מכירות לסוכנים באמצעות עלונים, פרסומים בעיתונות מקצועית, מבצעים ממוקדים, ביקורים יזומים של גורמים מקצועיים מטעם כלל ביטוח במשרדי סוכן, כנסים מקצועיים, הדרכות מקצועיות ופרסום קטלוג מוצרים. החברה מפעילה פלטפורמה דיגיטלית לשיווק מוצר רכב חובה ורכב רכוש. כמו כן החברה משווקת מסלולים ייחודיים בפוליסת המקיף, בשם "נבחרת המוסכים" ו-"כלל Protect" (לפירוט ראה סעיף 7.1.1.2 (2ב) לעיל).

להערכת כלל ביטוח, בין הגורמים המשפיעים לטובה על מעמדה בתחום ניתן למנות את: היציבות והחוסן הפיננסי של הקבוצה המשמעותיים במיוחד בביטוחים בעלי זנב תביעות ארוך, התמחות מקצועית, היכולת להציע מגוון פתרונות רחב ולהתאים את המוצר ללקוח, מערכות מתקדמות להפקת פוליסות בענפי הפרט, קיום קשר טוב עם מבטחי המשנה, לרבות הסכמי ביטוח משנה המאפשרים לחברה גמישות בקבלת עסקים שונים, שיפור באיכות השירות, ונאמנות הלקוחות והסוכנים.

7.3 לקוחות

7.3.1 כללי

הלקוחות בתחום הביטוח הכללי הם מבוטחים פרטיים ועסקיים: ענפי ביטוח רכב רכוש, ביטוח רכב חובה ותת ענף ביטוח דירות מאופיינים בעיקר במבוטחים פרטיים. ענף ביטוח חבויות וענפי ביטוח רכוש אחר ואחרים (למעט דירות), ביטוח אשראי וסיכוני סחר חוץ, ערבויות ופוליסות חוק מכר (שבהן רכש הדירה הוא המוטב והקבלן הוא המבוטח) מאופיינים בעיקר במבוטחים עסקיים.

בחלק מענפי הביטוח בתחום, שהינם ענפי ביטוח פרט, מרכיב מהותי של המכירות מתבצע לקולקטיבים, כגון: תת ענף ביטוח תאונות אישיות (לתקופה קצרה), ענף ביטוח רכב חובה וענף ביטוח רכב רכוש.

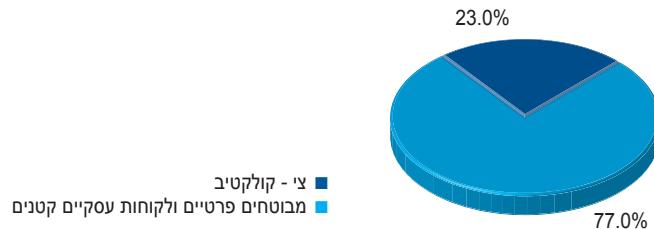
בנוסף, בענפי ביטוח רכב חובה ורכב רכוש קיימים לקוחות שהינם חברות בעלות צ"י רכב, לרבות חברות העוסקות בהשכרת רכב/חברות ליסינג.

סוגי הלקוחות של הקבוצה בענף ביטוח חבויות נחלקים בהתאם לסוג הביטוח: ביטוח אחריות כלפי צד שלישי וביטוח אחריות מעבידים מיועדים גם למגזר הפרטי (משקי בית ובתי משותפים) וגם למגזר העסקי (בתי עסק, תאגידים, רשויות מקומיות וגופים מוסדיים אחרים). ביטוח נושאי משרה, ביטוח אחריות מקצועית וביטוח אחריות מוצר מיועדים למגזר העסקי בלבד.

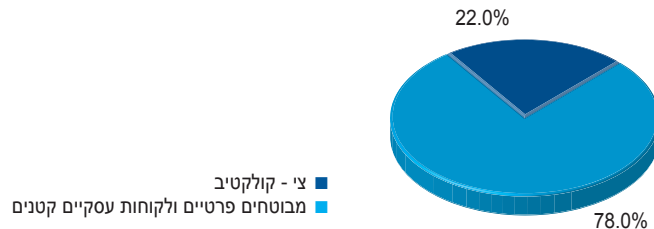
התפלגות פרמיות ברוטו (באלפי ש"ח) לפי סוגי לקוחות בענפים השונים בתחום ביטוח כללי לשנים 2017 ו-2018

2017		2018		ענף ביטוח רכב חובה סוג לקוח
שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	
78%	366,867	77%	359,378	מבוטחים פרטיים (שאינם צ"י או קולקטיב)
22%	105,680	23%	107,347	צ"י - קולקטיב
100%	472,547	100%	466,725	סך הכל

התפלגות לקוחות בענף ביטוח רכב חובה
לפי פרמיות בשנת 2018

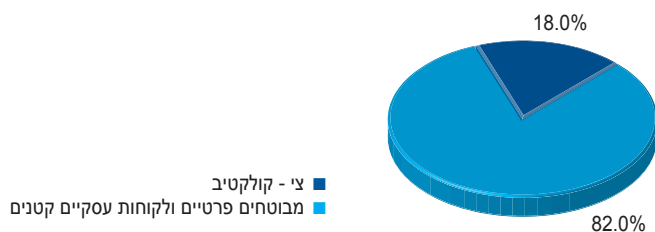
התפלגות לקוחות בענף ביטוח רכב חובה
לפי פרמיות בשנת 2017

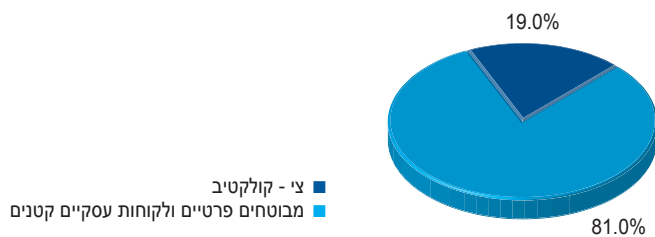
ב. ענף ביטוח רכב רכוש
סוג לקוח

2017		2018		
שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	
81%	588,958	82%	587,149	מבוטחים פרטיים (שאינם צי או קולקטיב)
19%	137,882	18%	126,149	צי - קולקטיב
100%	726,840	100%	713,298	סך הכל

התפלגות לקוחות בענף ביטוח רכב רכוש
לפי פרמיות בשנת 2018

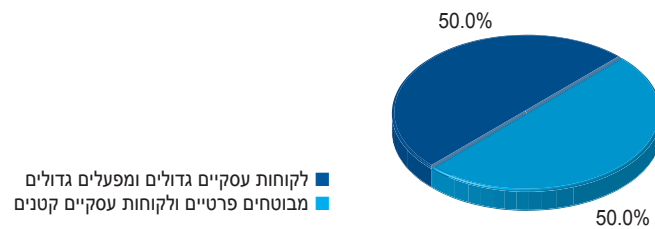
התפלגות לקוחות בענף ביטוח רכב רכוש
לפי פרמיות בשנת 2017

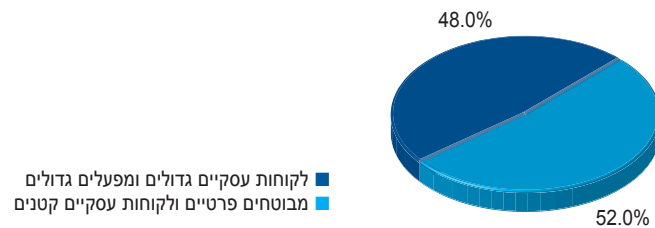
ג. ענף ביטוח חבויות
סוג לקוח

2017		2018		
שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	
52%	168,590	50%	168,381	מבוטחים פרטיים ולקוחות עסקיים קטנים
48%	155,245	50%	165,516	לקוחות עסקיים גדולים ומפעלים גדולים
100%	323,835	100%	333,897	סך הכל

התפלגות הלקוחות בענף ביטוח חבויות
לפי פרמיות בשנת 2018

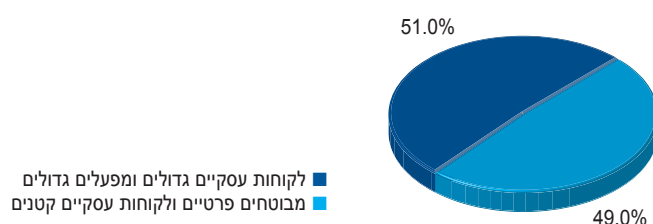
התפלגות הלקוחות בענף ביטוח חבויות
לפי פרמיות בשנת 2017

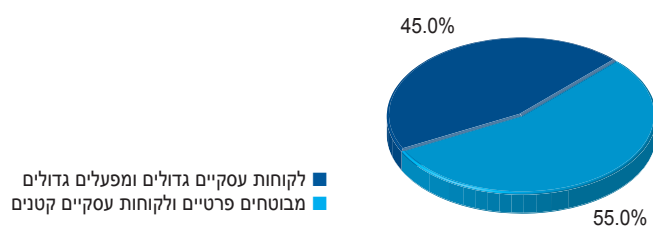
ד. ענף ביטוח רכוש אחר ואחרים
סוג לקוח

2017		2018		
שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח ⁵³	שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	
55%	366,856	49%	359,153	מבוטחים פרטיים ולקוחות עסקיים קטנים
45%	297,193	51%	368,520	לקוחות עסקיים גדולים ומפעלים גדולים
100%	664,049	100%	727,673	סך הכל

התפלגות לקוחות בענף ביטוח רכוש אחר ואחרים
לפי פרמיות בשנת 2018

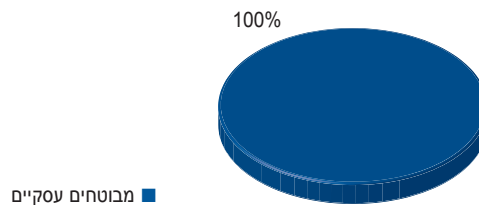
התפלגות לקוחות בענף ביטוח רכוש אחר ואחרים
לפי פרמיות בשנת 2017

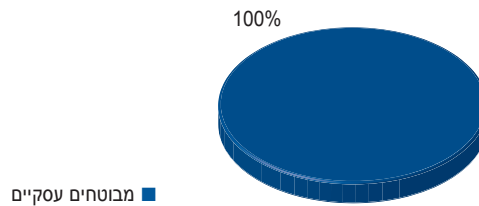
ה. ענף ביטוח אשראי
סוג לקוח

2017		2018		
שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	שיעור מסך ההכנסות	פרמיות באלפי ש"ח	
100%	110,188	100%	109,793	מבוטחים עסקיים
100%	110,188	100%	109,793	סך הכל

התפלגות לקוחות בענף ביטוח אשראי
לפי פרמיות בשנת 2018

התפלגות לקוחות בענף ביטוח אשראי
לפי פרמיות בשנת 2017

7.3.2 תלות בלקוחות בתחום, שיעורי חידושים וותק

- בתחום הביטוח הכללי אין לקבוצה תלות בלקוח בודד או במספר מצומצם של לקוחות.
- לקבוצה אין לקוח בודד שההכנסות ממנו בתחום מהוות 10% או יותר מסך הכנסות החברה בדוחות המאוחדים.
- הקבוצה מבטחת, מעת לעת ובמהלך העסקים הרגיל, חברות מקבוצת אי די בי. סך הכנסות הקבוצה בתחום הביטוח הכללי מחברות הנמנות על קבוצת אי די בי, מפרמיות במהלך העסקים הרגיל, אינו עולה על 5% מכלל הכנסות החברה בתחום בשנת 2018. למען הזהירות, למרות העובדה שקבוצת אי די בי מונה מספר רב של חברות, ההתייחסות לכל החברות בקבוצת אי די בי לעניין זה נעשתה במקובץ כאל גורם אחד.⁵⁴
- שיעור המבוטחים הפרטיים שרכשו ביטוח רכב חובה יחד עם ביטוח רכב במהלך שנת 2018 מסך כל הלקוחות שרכשו ביטוח רכב חובה בקבוצה, עומד על כ-69%. שיעור המבוטחים הפרטיים שרכשו ביטוח רכב חובה יחד עם ביטוח רכב רכוש במהלך שנת 2018 מסך כל הלקוחות שרכשו ביטוח רכב רכוש בקבוצה, עומד על כ-90%.
- להלן נתונים בדבר שיעור החידושים (לקוחות שחידשו פוליסה שתקופת הביטוח בה הסתיימה) בענפי ביטוח רכב חובה, ביטוח רכב רכוש ותת ענף ביטוח דירות בשנים 2017, 2018 ו-2016 מסך דמי הביטוח בגין הפוליסות שמועד סיומן סיומן חל בשנת 2017, 2018 ו-2016 בהתאמה, אשר מושפעים, בין היתר, מהליכי טיוב עסקי שבוצעו על ידי כלל ביטוח בשנים האחרונות.⁵⁵

שיעור החידושים מסך דמי הביטוח בגין הפוליסות שמועד סיומן חל בשנת 2016	שיעור החידושים מסך דמי הביטוח בגין הפוליסות שמועד סיומן חל בשנת 2017	שיעור החידושים מסך דמי הביטוח בגין הפוליסות שמועד סיומן חל בשנת 2018	ענף
63.8%	69.0%	69.7%	ביטוח רכב חובה
68.4%	73.9%	70.1%	ביטוח רכב רכוש
79.2%	83.3%	86.2%	ביטוח דירות

⁵⁴ ביחס לשנת הדוח כללה הבחינה גם את מר משה טרי, שמכהן כנאמן עבור אי די בי פתוח לצורך הפעלת הסמכויות הנתונות לה מכוח אמצעי השליטה.

⁵⁵ השיעורים המובאים הינם במונחי פרמיה ברוטו.

- להלן נתונים בדבר פרמיות (באלפי ש"ח) ששולמו על ידי לקוחות בשנת הדוח, לפי מספר שנות ותק בכלל ביטוח (לפי מועד רכישת הפוליסה וחידושה) **בענף ביטוח רכב חובה:**⁵⁶

שיעור מסך ההכנסות			פרמיות באלפי ש"ח			מספר שנות ביטוח (שנות ותק)
2016	2017	2018	2016	2017	2018	
38.50%	43.61%	33.16%	168,748	206,078	154,759	שנת ביטוח ראשונה (ללא ותק)
19.17%	19.16%	28.51%	84,023	90,540	133,060	שנת ביטוח שניה (שנת ותק אחת)
13.98%	11.24%	12.69%	61,275	53,114	59,218	שנת ביטוח שלישית (שתי שנות ותק)
28.35%	25.99%	25.64%	124,260	122,815	119,688	למעלה משלוש שנות ותק
100.00%	100.00%	100.00%	438,306	472,547	466,725	סך הכל

- להלן נתונים בדבר פרמיות (באלפי ש"ח) ששולמו על ידי לקוחות בשנת הדוח, לפי מספר שנות ותק בכלל ביטוח (לפי מועד רכישת הפוליסה וחידושה) **בענף ביטוח רכב רכוש:**

שיעור מסך ההכנסות			פרמיות באלפי ש"ח			מספר שנות ביטוח (שנות ותק)
2016	2017	2018	2016	2017	2018	
35.55%	39.77%	34.50%	225,568	289,064	246,109	שנת ביטוח ראשונה (ללא ותק)
18.95%	20.53%	23.59%	120,239	149,220	168,252	שנת ביטוח שניה (שנת ותק אחת)
14.08%	10.90%	13.49%	89,339	79,226	96,235	שנת ביטוח שלישית (שתי שנות ותק)
31.42%	28.80%	28.42%	199,362	209,330	202,703	למעלה משלוש שנות ותק
100.00%	100.00%	100.00%	634,508	726,840	713,299	סך הכל

- להלן נתונים בדבר פרמיות (באלפי ש"ח) ששולמו על ידי לקוחות בשנת הדוח, לפי מספר שנות ותק בכלל ביטוח (לפי מועד רכישת הפוליסה וחידושה) **בתת ענף ביטוח דירות:**

שיעור מסך ההכנסות			פרמיות באלפי ש"ח			מספר שנות ביטוח (שנות ותק)
2016	2017	2018	2016	2017	2018	
11.98%	14.27%	14.77%	34,835	38,693	39,805	שנת ביטוח ראשונה (ללא ותק)
10.74%	10.18%	9.79%	31,229	27,603	26,402	שנת ביטוח שניה (שנת ותק אחת)
12.30%	9.16%	8.96%	35,766	24,838	24,150	שנת ביטוח שלישית (שתי שנות ותק)
64.98%	66.39%	66.48%	188,947	180,018	179,216	למעלה משלוש שנות ותק
100.00%	100.00%	100.00%	290,777	271,152	269,573	סך הכל

- * נתוני החידושים ללקוחות אינם כוללים נתוני פוליסות שנמכרו באמצעות בנקים למשכנתאות (תיקים ישנים) שנכנסו ל-Run Off החל משנת 2005.

7.4 אחרים

7.4.1 טיוטת חוזר אישור קיום ביטוח

בחודש אוגוסט 2018 פורסמה טיוטה שניה לחוזר אישור קיום ביטוח (להלן: "טיוטת חוזר אישור קיום ביטוח") שמטרתה לקבוע הוראות להסדרת התנהלות חברות ביטוח בהנפקת אישור בדבר קיום ביטוח והכתבת נוסח מחייב למתן אישורים כאמור. בטיוטת חוזר אישור קיום ביטוח נקבע, בין היתר, כי חברת ביטוח לא תנפיק אישור או התחייבות הנוגעים לפוליסה אלא בהתאם להוראות החוזר ובהתאם לנוסח אישור המצורף כנספח לחוזר.

להערכת החברה, טיוטת חוזר אישור קיום ביטוח, ככל שתאושר כנוסח מחייב עשויה להביא ליעול תפעולי בכל הקשור להנפקת אישורי קיום ביטוח ולהביא לאחידות וודאות בכל הקשור להיקף הכיסוי הביטוחי.

הערכת החברה בקשר עם הוראות טיוטת חוזר אישור קיום ביטוח, הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על מידע המצוי בידי הקבוצה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והדבר תלוי בין היתר בנוסח הסופי של חוזר אישור קיום ביטוח, התנהגות המבוטחים, מבקשי האישור והמתחרים.

7.4.2 תיקון חוזר הנהגת כתבי שירות ואופן שיווקים

לפרטים בדבר חוזר הנהגת כתבי שירות ואופן שיווקים, ראה - סעיף 10.2.6 להלן.

⁵⁶ לפרטים בדבר פרמיות שנגבו על ידי כלל ביטוח בתחום ביטוח כללי בשנת הדוח, ראה ביאור 5(ד) לדוחות הכספיים.

8. תחום ביטוח בריאות

8.1 מוצרים ושירותים

8.1.1 תיאור ענפי הביטוח והכסויים הביטוחיים שנכללים בתחום

8.1.1.1 ענף מחלות ואשפוז

בארץ קיימים מספר רבדים המעניקים כיסוי בגין מחלות ואשפוז: סל הבריאות הבסיסי המוענק לאזרחי המדינה מכוח חוק ביטוח בריאות ממלכתי ("הסל הבסיסי"); שירותים נוספים המוענקים על ידי קופות החולים בהתאם להוראות חוק ביטוח בריאות ממלכתי (להלן: "השירותים הנוספים" או "שירותי הבריאות הנוספים" או "תוכניות השב"ן"); וביטוחים הנמכרים על ידי חברות הביטוח.

הקבוצה מציעה למבוטחיה מגוון של כיסויים ביטוחיים בענף מחלות ואשפוז, הכוללים פיצוי או שיפוי למבוטח בגין הוצאות רפואיות במקרים של פגיעה בבריאותו כתוצאה ממחלה או מתאונה. חלק ממוצרים אלו תחליפים, משלימים ומרחיבים את הכיסויים והשירותים הניתנים בסל הבסיסי ו/או את השירותים הנוספים.

ענף מחלות ואשפוז כולל ענפי משנה עיקריים אלו המוצעים על ידי החברה:

- ביטוח מחלות ואשפוז.
- ביטוח נסיעות לחו"ל.
- ביטוח תאונות אישיות.

8.1.1.2 ענף סיעוד

ביטוח סיעודי מספק פתרונות למצב בו מוגדר המבוטח כסיעודי כהגדרת מקרה הביטוח בפוליסה, דהיינו כמי שאינו יכול לבצע בעצמו חלק מפעולות היום-יום ועל כן נזקק לעזרה או להשגחה. מבוטח שהוא תשוש נפש נחשב אף הוא לסיעודי. אדם סיעודי השוהה בביתו, והעומד בקריטריונים מסויימים (הכוללים, בין היתר, קריטריונים בריאותיים וכלכליים), עשוי להיות זכאי לקבל שירותים מהמוסד לביטוח לאומי, ובכלל זה שעות טיפול בביתו, והכל בהתאם להוראות **חוק המוסד לביטוח לאומי [נוסח משולב], התשנ"ה-1995**.

כמו כן, משרד הבריאות משתתף בעזרה למימון שהות במוסד סיעודי מבין המוסדות הסיעודיים המוכרים על ידו לצורך עניין זה, למי שהוא סיעודי הנזקק לעזרה במימון שהות כאמור.

במסגרת ענף סיעוד נמכרים כיסויים ביטוחיים המשולמים, בנוסף לתשלומים או לשירותים שניתנים על ידי המדינה כמפורט לעיל, וזאת כביטוחי פרט וכביטוחים קבוצתיים (כיום בעיקר לחברי קופות חולים), אשר במסגרתם, בקרות אירוע ביטוחי, מתחייבת חברת הביטוח להשתתף במימון אשפוז סיעודי או לפצות את המבוטח. הפוליסות מעניקות תגמולי ביטוח לתקופה קצובה או לכל החיים.

8.1.2 פירוט עיקר המוצרים והשירותים הנכללים בתחום הפעילות

להלן תיאור עיקרי הכסויים:

8.1.2.1 ענף מחלות ואשפוז

בענף מחלות ואשפוז משווקת כלל ביטוח ביטוחי פרט וביטוחים קבוצתיים.

• ביטוחי פרט

פוליסות ביטוח בריאות פרטיות שנמכרו עד סוף חודש ינואר 2016 הינן, בדרך כלל, לתקופה בלתי קצובה כאשר, למעט במקרים הקבועים בהסדר התחיקתי ובפוליסות, רק המבוטחים רשאים להודיע על סיומן.

בהתאם להנחיות הממונה, ביטוחי הפרט בבריאות (למעט אובדן כושר עבודה, ביטוח סיעודי, נח"ל, שיניים, עובדים ושוהים זרים) שנמכרים מחודש פברואר 2016 מתחדשים מאליהם לכלל המבוטחים אחת לשנתיים ובכפוף לאישור הממונה יכולה חברת הביטוח לעדכן את התעריפים והתנאים בכל פוליסות ביטוח בריאות פרט, וזאת עד למועד העדכון הבא של התעריף ו/או התנאים (להלן: "**מועד השינוי**"). על חברת הביטוח להודיע לכל המבוטחים על השינוי כחודשיים לפני המועד ולקבל את הסכמתו במידה וחלה עלייה בדמי הביטוח החודשיים או אם נעשתה הפחתה בהיקף הכיסוי הביטוחי, כתחליף להעלאת דמי הביטוח כאמור, בהתאם למקרים ולתנאים שקבע הממונה (להלן: "**הרפורמה בעניין תמחור פוליסות**").

קיים קושי להעריך את השפעת הרפורמה בעניין תמחור פוליסות לטווח הארוך, ואולם בטווח הקצר, עדכון הפוליסות בהתאם לרפורמה האמורה, הביא להפחתת התעריפים בכלל ביטוח ביחס לכיסויים הנכללים ברפורמה. כמו כן, החברה מעריכה כי עדכון תנאי הפוליסה מדי תקופה יכול וישפיע על יכולת השימור של המבוטחים ועלול להגדיל את שיעורי ביטולי הפוליסות, במיוחד בקרב מבוטחים בריאים.

המידע בכל הקשור להשלכות עתידיות אפשריות של הרפורמה בעניין תמחור פוליסות הינו בגדר מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. היישום בפועל עשוי להיות שונה מזה שנחזה והוא תלוי במכלול של גורמים, לרבות האופן בו יעודכנו הפוליסות, ככל שצריך ו/או ניתן יהיה לעדכן, לאורך השנים וההוצאות התפעוליות הכרוכות בכך, וכן תלוי בהתנהגותם של החברות המתחרות, הגורמים המפיצים ובטעמי המבוטחים לאורך זמן, בהשפעה המשולבת של הרפורמה בעניין תמחור פוליסות ביחד עם תקנות הפוליסה האחידה, כהגדרתה להלן.

כמו כן, בהתאם להנחיות הממונה, החל מחודש פברואר 2016 על חברת ביטוח המשווקת פוליסות פרט בענף מחלות ואשפוז ובענף תאונות אישיות לאפשר למועמד לביטוח לרכוש תוכנית בסיס ללא תלות ברכישה של תוכנית נוספת אחרת או תוכנית בסיס אחרת אלא אם התיר זאת הממונה מראש ובכתב. כן נקבע כי על חברת ביטוח לאפשר למועמד לביטוח לרכוש את כל אחד מהכיסויים הבאים כתוכניות בסיס: ניתוחים, השתלות, תרופות ומחלות קשות. חברת ביטוח אינה רשאית להתנות הנחה בתוכנית מסוימת ברכישה או בהחזקתה של תוכנית אחרת ועליה לקבל את הסכמת המבוטח בנפרד לרכישת או ביטול כל אחת מהתוכניות.

ביטוחי קולקטיב

פוליסות ביטוח בריאות קולקטיביות הינן בדרך כלל לתקופה של מספר שנים, כאשר בחלק מהפוליסות יש זכאות למבוטחים לרכוש בתום תקופת הביטוח הקולקטיבי, פוליסת פרט ללא חיתום ("ברות ביטוח").

הוראות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (ביטוח בריאות קבוצתי), התשס"ט-2009 (להלן: "תקנות בריאות קבוצתי") מסדירות את הביטוחים הקבוצתיים וקבועות, בין היתר, כי חידוש ביטוח קבוצתי ברצף, יעשה רק בתנאי שלא בוטלו אחד או יותר מפרקי הכיסויים הבסיסיים, כהגדרתם בהוראות, שהיו קיימים בפוליסה טרם חידושה. עוד נקבע, כי לא ניתן לבצע במהלך הביטוח או במועד חידוש הביטוח הקבוצתי העלאה של דמי הביטוח בשיעור או בסכום הגבוה מזה הקבוע בהוראות אלא אם התקבלה הסכמתו המפורשת של המבוטח.

כיסויים ביטוחיים בענף מחלות ואשפוז

להלן תיאור של מהות הכיסויים הביטוחיים במוצרים העיקריים הנמכרים על ידי הקבוצה בענף מחלות ואשפוז:

א. ביטוח מחלות ואשפוז

- במסגרת ענף מחלות ואשפוז מציעות חברות הביטוח כיסויים הנחלקים לשלושה סוגים:
- **ביטוח תחליפי** - כיסוי ביטוחי המהווה תחליף לשירותים הניתנים בסל הבסיסי ו/או לשירותים הנוספים.
- **ביטוח מוסף** - כיסוי לשירותים שבמועד מכירתם אינם נכללים בסל הבסיסי ולא במסגרת השירותים הנוספים.
- **ביטוח מרחיב** - כיסוי המרחיב כיסוי הניתן על ידי הסל הבסיסי ו/או השירותים הנוספים.
- הכיסויים הביטוחיים הבסיסיים הקיימים בענף משנה זה הינם:
- **ביטוח ניתוחים, השתלות וטיפול מיוחדים** - מקנה למבוטח כיסוי בגין שירותי רפואה פרטיים. במסגרת זו ניתנת למבוטח הזכות לבחור את מועד קבלת השירות הרפואי, זהות הרופא המטפל והמוסד הרפואי. הכיסוי הביטוחי האמור מעניק כיסוי בגין הוצאות רפואיות, בין היתר, בקשר עם ניתוח, השתלות ו/או טיפולים מיוחדים בחו"ל.

החל מחודש פברואר 2016 משווקות כל חברות הביטוח בישראל פוליסה הכוללת כיסוי ביטוחי אחיד לניתוחים, מחליפי ניתוח והתייעצויות עם רופא מומחה אגב ניתוח או אגב טיפול מחליף ניתוח, הכל בישראל, שהיקפה ותנאיה נקבעו בתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (תנאים בחוזה ביטוח לניתוחים וטיפול מחליפי ניתוח בישראל), התשע"ה-2015 (להלן: "פוליסת ניתוחים אחידה" ו-"תקנות הפוליסה האחידה", בהתאמה).

בהתאם לחוק התוכנית הכלכלית (תיקוני חקיקה ליישום המדיניות הכלכלית לשנות התקציב 2015 ו-2016), התשע"ה-2015 (להלן: "חוק ההסדרים 2015") החל בחודש יולי 2016 פוליסת הניתוחים האחידה המשווקת על ידי כל חברות הביטוח בישראל כוללת כיסוי לניתוח שיבוצע רק באמצעות ספק שירות שיש לו הסדר עם המבטח לביצוע ההליך (להלן: "ספק שירות בהסדר"). עוד נקבע במסגרת חוק ההסדרים 2015, באופן אחיד לגבי חברות ביטוח וקופות חולים, כי ככלל, למעט חריג שנקבע ביחס למבטח עם נתח שוק נמוך (להלן: "מבטחים עם נתח שוק נמוך"), חברת ביטוח תשלם לפי פוליסת הניתוחים האחידה, בשל ניתוח, לרופא או למוסד הרפואי שבו בוצע הניתוח לפי הסדר ניתוח בלבד ולא תשלם למטופל החזר כספי או תשלום בשל הניתוח.

קיומה של פוליסת ניתוחים אחידה אצל חברות הביטוח אשר מאפשרת מתן שירות למבוטחים באמצעות ספקים שלהם הסכם עם חברת הביטוח בלבד, מיקדה את התחרות במחיר, בשירות (לרבות היצע הרופאים שיקבעו במסגרת ההסדר) ובאופן יישוב התביעות.

בחודש פברואר 2016 עתרה הסתדרות הרופאים בישראל לבג"צ כנגד פרק הבריאות בחוק ההסדרים 2015. העתירה הוגשה נגד הכנסת, הממשלה, משרד הבריאות ושר האוצר וכן כנגד חברות הביטוח ובתי החולים שהוגדרו כ"משיבים פורמליים". במסגרת העתירה נטען כי פרק הבריאות בחוק ההסדרים כולל שינויים מרחיקי לכת מבלי שקדמו להם דיונים מושכלים ומעמיקים, וכן כי הרפורמה האמורה אינה מתאימה להיכלל במסגרת של חוק ההסדרים. בין היתר נטען בעתירה ביחס להסדר ניתוח, כי מדובר בהגבלת נגישות המטופלים למגוון רופאים, אשר עולה כדי פגיעה בחוק יסוד כבוד האדם וחירותו שכן היא שוללת מהאזרח את האפשרות לבחור את הטיפול הרפואי המיטבי כראות עיניו. בהתאם להחלטת בית המשפט, לאור העובדה כי מדובר בהסדר חדש שהשלכות יישומו טרם התבררו, משרד הבריאות נדרש להגיש לבית המשפט עדכונים תקופתיים אשר בעקבותיהם יישקל המשך הטיפול בתיק.

בהתאם להחלטת ועדת המחירים מחודש פברואר 2018 והחלטת פרק ד' (דיווח על מחירים ורווחיות) לחוק הפיקוח על מצרכים ושירותים, תשנ"ו-1996 על מחירי ניתוחים במימון פרטי, באמצעות צו הפיקוח על מחירי מצרכים ושירותים, הוטלה על קופות חולים וחברות הביטוח המספקות ביטוח רפואי וכן על בתי חולים ומרפאות כירורגיות כספקי השירותים, חובה לספק נתונים למשרד הבריאות על ניתוחים במימון פרטי במתכונת שנקבעה למשך שנתיים.

בשלב ראשוני זה, החברה אינה יכולה להעריך את השפעת הדיווח האמור וההחלטות שיתקבלו בעקבותיו.

- **ביטוח מחלות קשות** - כיסוי ביטוחי במסגרתו זכאי המבוטח, במקרה של גילוי מחלה קשה, לקבל פיצוי כספי בסכום חד פעמי.
- **ביטוח תרופות** - כיסוי ביטוחי בגין רכישת תרופות אשר אינן כלולות בסל הבריאות הממלכתי.
- בנוסף, קיימים כיסויים נוספים, שאינם תוכנית בסיס, כגון **שירותים אמבולטוריים** - שירותים המעניקים טיפול רפואי, בבית חולים או במרפאה, ללא צורך באשפוז.

ב. ביטוח נסיעות לחו"ל

ביטוח נסיעות לחו"ל מורכב מסל של כיסויים ביטוחיים המיועדים למבוטחים במהלך שהותם בחו"ל, הכולל, בין היתר, כיסוי בסיס שעיקרו הוצאות רפואיות שאיתן ניתן לרכוש הרחבות שונות (כגון ביטול נסיעה, קיצור נסיעה, הריון, תאונות אישיות, מטען, ספורט חורף). תקופת הביטוח בפוליסת נסיעות לחו"ל נקובה בימים, בהתאם לתקופת שהיית המבוטח בחו"ל או למשך כל ימי הנסיעה שיחולו במהלך שנה קלנדרית אחת. פוליסות נסיעות לחו"ל נמכרות על ידי סוכני ביטוח ובעיקר על ידי מערך המכירות הישיר. החברה פועלת להגדלת תחום מכירות הנחל ע"י שיווק דרך סוכני ביטוח ואמצעים דיגיטליים ובמקביל פועלת החברה להארכת ההתקשרות עם קופות החולים שההסכם עימן עתיד להסתיים. הרווחיות בפוליסות נסיעות לחו"ל מושפעת גם משינויים בשער החליפין.

ג. ביטוח תאונות אישיות

ענף משנה זה כולל פוליסות פרט המקנות זכאות לפיצוי בהתקיים מקרה ביטוח, כגון שברים, כוויות נכות ומוות כתוצאה מתאונה.

לפרטים בדבר חוזר בעניין "תיקון הוראות החוזר המאוחד - שער 6 חלק 2, 3 ו-4 - גילוי ודיווח למבוטח בביטוח בריאות" (להלן: "חוזר גילוי ודיווח"), הקובע, בין היתר, הוראת שעה על פיה בין חודש ספטמבר 2018 לחודש ספטמבר 2020 ישלחו למבוטחים מסרונים חודשיים המדווחים להם אודות התשלום החודשי לחברת הביטוח עבור פוליסת תאונות אישיות, ראה סעיף 8.2 להלן. החובה לשלוח מסרונים חודשיים כאמור הביאה בתקופה שממועד תחילתה של החובה האמורה ועד למועד פרסום הדוח לעליה בשיעור הביטולים, אך בשלב זה, בין היתר, לאור ראשוניות היישום, לא ניתן להעריך את התפתחות ההשלכות המתוארות.

לעניין הכרעה בעניין שיווק פוליסות תאונות אישיות ראה ביאור 42(ד)1(1) לדוחות הכספיים.

8.1.2.2 ענף סיעוד

בענף סיעוד משווקת כלל ביטוח פוליסות במסגרתן, בקרות אירוע ביטוחי, מתחייבת החברה להשתתף במימון שהות במוסד סיעודי או לפצות את המבוטח בסכום קבוע מראש. הפוליסות מעניקות תגמולי ביטוח לתקופה קצובה או לכל החיים.

בהתאם להוראות הממונה בעניין, כפי שבאות לידי ביטוי במסגרת חוזר "עריכת תוכנית לביטוח סיעודי" ("חוזר הסיעוד") מקרה ביטוח הנובע ממצב של אי יכולת לבצע לפחות 3 מתוך 6 פעולות המוגדרות בחוזר (לקום ולשכב, להתלבש ולהתפשט, להתרחץ, לאכול ולשתות, לשלוט על סוגרים וניידות) יזכה את המבוטח בלא פחות מ-50% מתגמולי הביטוח החודשי, ומקרה ביטוח הנובע ממצב של "תשישות נפש" (כמוגדר בחוזר), יזכה את המבוטח ב-100% מתגמולי הביטוח החודשי. תגמולי הביטוח משולמים החל מתום תקופת ההמתנה לכל ימי חייו של המבוטח או לתקופה של מספר שנים כפי שהוגדרה בפוליסה, וכל עוד המבוטח נמצא במצב סיעודי. תקופת ההמתנה עשויה להיות מספר חודשים בודדים או מספר שנים, בהתאם למוצר שאותו רכש המבוטח.

בחודש נובמבר 2018 פורסם "תיקון הוראות החוזר המאוחד - שער 6 חלק 3 - ביטוח סיעודי" (להלן: "החוזר" או "חוזר יישוב תביעות סיעודי"). הכולל הוראות ליישוב תביעות בביטוח סיעודי שמטרתן להבטיח הליך יישוב תביעות מהיר ככל הניתן, הוגן, המצריך טרחה מינימלית למבוטח.

במסגרת החוזר נקבעו, בין היתר, הוראות בדבר סדר הפעולות ולוחות הזמנים שיחולו על המבטח בעת הליך יישוב תביעה; הטלת החובה על המבטח למנות נציג מטעמו שיהיה איש קשר אל מול המבוטח; וכן קביעת מגבלות למקרים בהם ניתן לבצע חקירות וביחס לאופן ביצוען. בין היתר, נקבע כי חקירה תכלול רק תיעוד של פעולות המבוטח כהווייתם וכי במסגרת החלטה על דחיית תביעה הנסמכת גם על ממצאים שעלו במסגרת חקירה, על המבטח לצרף להחלטתו גם את מועד ביצוע החקירה ומיקומה וכן תמונה מהחקירה בה ניתן יהיה לאמת את זהות המבוטח.

כן נקבעו בחוזר המקרים בהם מותר למבטח להפנות את המבוטח לביצוע הערכת תפקוד ונקבע כי במידה וקיימת ברשות המבטח הערכת תפקוד שבוצעה על ידי המוסד לביטוח לאומי או מבטח אחר, היא תחשב כמידע מספק לעניין תיאור ביצוע הפעולות המפורטות בה. ספק הערכות התפקוד יבחר על ידי המבטח באופן אקראי ומחזורי מתוך רשימת הספקים איתם התקשר המבטח. המבטח יחויב ליצור מאגר של ספקים אשר יבצעו את הערכות התפקוד בהתאם לכללים המפורטים בחוזר.

ערעור של חברת הביטוח על תוצאות הערכת התפקוד יעשה באמצעות ספק מכריע ורק על בסיס מידע הסותר את תוצאות הערכת התפקוד שבוצעה ושלא היה בידיה קודם לכן.

בהתאם לחוזר, מועד התחילה הינו 1 בספטמבר 2019, למעט ההוראות בעניין ביצוע חקירות שביחס אליהן נקבעו מועדי תחילה מוקדמים יותר, עד ליום 1 במרס 2019 ("מועד התחילה") והן יחולו גם ביחס לפוליסות שנמכרו בעבר ואשר התביעות בגין יוגשו לאחר מועד התחילה.

להלכיים המתוארים, להוראות ולמגבלות שנקבעו במסגרת חוזר יישוב תביעות סיעודי צפוי כי תהיה השפעה על הליך יישוב התביעות בכללותו, הן מבחינה תפעולית והן בכל הנוגע לאופן יישוב התביעה והכלים שיעמדו בידי המבטח על מנת לברר את חבותו וכפועל יוצא צפוי כי יגדילו את עלויות יישוב התביעה. בשלב ראשוני זה, החברה אינה יכולה להעריך את מלוא ההשפעה של ההוראות האמורות, אשר יכול ותהינה מהותיות. לפרטים נוספים ראה סעיף 10.16(ב)(1) להלן וכן חלק ב' לדוח - דוח הדייקטוריון סעיף 3.1.3.

המידע בכל הקשור להשלכות של חוזר יישוב תביעות סיעודי כמתואר לעיל, הינו בגדר מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של החברה והתוצאה בפועל עשויה להיות שונה באופן מהותי מזו שנחזתה והיא תלויה, בין היתר, באופן היישום בפועל, והשלכותיו על הליך יישוב תביעות סיעודי, לרבות ביחס לתביעות שיישובו לאחר מועד התחילה על פי פוליסות ששווקו בעבר.

א. ביטוחי סיעוד פרט

ביטוחי פרט בענף סיעוד הינם ביטוחים הנרכשים באופן פרטי על ידי המבוטחים. תקופת הביטוח בפוליסות כאמור הינה לכל החיים, כאשר תקופת הזכאות המרבית לקבלת תגמולי ביטוח הינה בהתאם לסוג הפוליסה שרכש המבוטח (משנים בודדות ועד לכל החיים). קיימות פוליסות לביטוח סיעודי משלים לביטוח סיעודי שרכש מבוטח (בדרך כלל, באמצעות קופת חולים או ביטוח קבוצתי). המעניקות תגמולי ביטוח, רק בתום תקופת המתנה שאורכה 36 או 60 חודשים.

קיימות פוליסות סיעוד בפרמיה קבועה המקנות למבוטח זכות, במקרה בו הוא מפסיק לשלם את הפרמיה מכל סיבה שהיא, בתנאים מסוימים, לצבור לזכותו ערכי סילוק, אשר מאפשרים לו לקבל תגמולי ביטוח מופחתים במקרה תביעה, והכל בהתאם לגילו, לתקופה שבה שילם את דמי הביטוח ולסכום דמי הביטוח ששולם על ידו. כאשר ערכי הסילוק נמוכים מסכום מסויים שנקבע על ידי הממונה, מקבל המבוטח, במקום ערכי סילוק, סכום חד פעמי. בנוסף, עד לשנת 2013 נמכרו גם פוליסות סיעוד פרט בפרמיה משתנה, ללא ערכי סילוק. בהתאם להוראות הממונה, החל משנת 2013, ניתן למכור בנוסף לפוליסות בפרמיה קבועה, רק פוליסות בפרמיה צמודה למדד הגדלה בשיעור של עד 4% לשנה ואשר מחירה מתקבע לא יאוחר מגיל 65 ("פרמיה בשיעור משתנה מוגבל").

בשנת הדוח פוליסות הסיעוד ששיווקה כלל ביטוח היו בעיקרן בפרמיה קבועה וחלקן בפרמיה בשיעור משתנה מוגבל. עד לשנת 2007, שיווקה כלל ביטוח גם פוליסות ביטוח סיעודי עם פרמיה קבועה, אשר להן מנגנון הצמדה לתשואת תיק ההשקעות באופן שתשואה חיובית מעבר לתשואת מינימום שנקבעה בפוליסה מגדילה את גובה הגמלה החדשית לה זכאי המבוטח בעת קרות מקרה הביטוח. תשואה נמוכה מתשואת מינימום שנקבעה בפוליסה מזכה את כלל ביטוח בהגדלת פרמיית הביטוח, כך שסכום הגמלה החדשית לה זכאי המבוטח בעת קרות מקרה הביטוח לא יפגע. משנת 2007, לא נמכרות עוד על ידי הקבוצה פוליסות סיעוד עם מנגנון זה.

ב. ביטוחי סיעוד קבוצתיים (שאינם ביטוחי הסיעוד הקבוצתיים לחברי קופות החולים)

במהלך השנים האחרונות פרסם הממונה הנחיות במסגרתן הסדיר את סיום פעילות ביטוחי הסיעוד הקבוצתיים, במתכונת שהיתה נהוגה בעבר, ואשר סיומן נקבע לבסוף עד ליום 31 בדצמבר 2017 (להלן: "**מועד הסיום**"). כמו כן, במהלך שנת 2017 נכנסו לתוקפן הוראות הממונה ביחס למתכונת הביטוחים הסיעודיים הקבוצתיים ארוכי טווח שיימכרו החל ממועד הסיום (להלן: "**המתכונת החדשה**"). בהתאם למתכונת החדשה נקבע, בין היתר, כי תקופת הביטוח לא תפחת מ-5 שנים ולא תעלה על 8 שנים; סוג הפרמיה שניתן יהיה לגבות ממבוטח הינו פרמיה קבועה או פרמיה מוגדלת (משתנה עד 4% בשנה ורק עד גיל 65); מבטח בביטוח סיעוד קבוצתי יצבור ערכי סילוק מגיל 40 אשר יקבעו לפי גיל ההצטרפות לראשונה של המבוטח לביטוח כאשר בעת חידוש הביטוח הקבוצתי אצל מבטח אחר יועברו הרזרבות בין המבטחים; בעת מימוש זכות המשכיות של מבטח אשר גילו 40 ומעלה, לפוליסת סיעוד במתכונת פרטית, הפרמיה של פוליסת ההמשך לא תהיה גבוהה מהפרמיה שנדרש אותו מבטח לשלם בגין הביטוח הסיעודי הקבוצתי טרם המעבר לפוליסת ההמשך. למיטב ידיעת החברה פוליסות במתכונת החדשה אינן רווחות בשוק.

נכון למועד פרסום הדוח, כלל ביטוח אינה מתקשרת בהסכמים לביטוח סיעודי קבוצתי במתכונת החדשה ובהתאם לכך, מרבית הפוליסות הקבוצתיות בהן היתה קשורה כלל ביטוח עד תום שנת 2017 הסתיימו ואולם בשנת הדוח, לדבר לא היה השפעה מהותית על החברה, בין היתר לאור העובדה שבשנים שקדמו לפרסום ההוראות האמורות פעלה החברה, לצמצום פעילותה במסגרת ביטוח סיעוד קבוצתי.

ג. ביטוחי סיעוד קבוצתיים לחברי קופות החולים

בחודש יולי 2016 נכנסו לתוקף **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (ביטוח סיעודי קבוצתי לחברי קופות חולים), התשע"ו-2015 וחוזר ביטוח סיעודי קבוצתי לחברי קופות חולים** אשר קובעים, בין היתר, תנאים אחידים לביטוחים אלו, כללים לניהול כספי המבוטחים במסגרת קרן צוברת מיוחדת של המבוטחים אשר רשאית לשאת בשיעור שלא יעלה על 80% מהסיכון הביטוחי ("**קרן המבוטחים**"), כאשר המבטח יישא ביתרת הסיכון הביטוחי בלבד וכן כללים למעבר מבוטחים בין קופות חולים וביטוחים סיעודיים שונים.

בהתאם להוראות האמורות, הממונה רשאי לאשר לאותו מבטח לבטח חברי שתי קופות רק במקרה בו הוא מבטח, בסך הכל, פחות מ-50% מכלל המבוטחים בפוליסות של קופות החולים. בהתאם להוראות, חברת ביטוח תבחר בהליך תחרותי שיערך על ידי קופת חולים ותתקשר בהסכם לתקופה שלא תעלה על 8 שנים.

נכון למועד פרסום הדוח, כלל ביטוח מבטחת בביטוח סיעוד קבוצתי את חברי קופות החולים לאומית וזאת עד לסוף חודש מרס 2019.

עד לסוף שנת הדוח כלל ביטוח ביטחה בביטוח סיעוד קבוצתי גם את חברי מכבי מגן ועמית מכבי שירותי בריאות וזאת, ברציפות, החל מיום 1 ביולי 2008. לאחר תאריך תקופת הדוח העבירה כלל ביטוח למכבי את כספי קרן המבוטחים שנוהלו על ידה במהלך התקופה האמורה בהתאם להסכם בין הצדדים.

ככלל, חרף סיום הפעילות כמבטחת בביטוח הסיעודי לחברי קופות החולים, כמפורט לעיל, נותרה לכלל ביטוח אחריות ביטוחית לכיסוי תביעות של מבוטחים שבטוחו אצלה במסגרת הביטוח האמור וזאת בגין מקרי ביטוח שאירעו לראשונה בתקופת תוקפו של הביטוח הקבוצתי בכלל ביטוח, ואף ביחס לתביעות המוגשות לאחר תום תקופת הביטוח ובכפוף להתייחסות על פי דין.

במהלך שנת 2018 פרסמו קופות החולים מכבי, לאומית וכללית מכרזים חדשים לבחירת מבטח לביטוח סיעודי קבוצתי של חברי הקופה, במתכונת התקשרות שונה מהמתכונת בהתקשרות הקיימת של כלל ביטוח עם מכבי ולאומית (באופן שהמבטח הזוכה ישא ב-20% בלבד מהסיכון הביטוחי וקרן המבוטחים תישא ביתרתו). בהתאם להודעת הקופות, הצעתה של כלל ביטוח למתן שירותי ביטוח סיעודי קבוצתי לחברי הקופה לא זכתה במכרז.

קיים קושי להעריך את ההשלכות בעקבות סיום פעילותה של כלל ביטוח כמבטחת בביטוח הסיעודי לחברי קופות החולים מכבי ולאומית לטווח הארוך, ואולם בטווח הקצר, הפסקת הפעילות האמורה תביא לירידה בהיקף הפרמיות ובנתח השוק של כלל ביטוח בענף סיעוד (אם כי לאור מתכונת ההתקשרות החדשה בביטוחים הסיעודיים של הקופות, כמפורט לעיל, היקף האחריות הביטוחית למבטח הזוכה, וממילא גם לכלל ביטוח אילו היתה זוכה במכרזים, הינו נמוך משמעותית מזה שנה במסגרת ביטוחים אלו במתכונת הקודמת). כמו כן, בהתחשב בראשונותם של השינויים הרגולטוריים בנוגע ליישוב תביעות בתחום ביטוח סיעודי כפי שפורסמו במסגרת חוזר יישוב תביעות סיעוד, כמפורט בסעיף 8.1.2.2 לעיל, ובהתחשב במחירים בהם למיטב ידיעתה של כלל ביטוח התקשרו הקופות עם המבטחים שזכו במכרזים להערכת כלל ביטוח הרווחיות שהיתה נובעת עבורה מהעסקאות, לו היתה זוכה, היתה נמוכה. סיום ההתקשרות עם קופות החולים מכבי ולאומית צפוי להביא להפחתה מדורגת בהוצאות הישירות בגין הפעילות שהסתיימה, על פני שלוש שנים ממועד סיום תקופת הביטוח, ולהקצאה מחדש של הוצאות שאינן ישירות.

המידע בכל הקשור להשלכות עתידיות אפשריות של סיום פעילותה של כלל ביטוח כמבטחת בביטוח הסיעודי לחברי קופות החולים מכבי ולאומית בגדר מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח, התוצאות בפועל יכול יהיו שונות.

8.1.3 השווקים העיקריים, מגמות ושינויים בביקוש ובהיצע

8.1.3.1 ענף מחלות ואשפוז

בשנים האחרונות, ענף מחלות ואשפוז הינו ענף מתפתח, בין השאר, בשל העובדות הבאות: פער בין היקף שירותי הבריאות שהמדינה מעניקה במסגרת סל הבריאות הבסיסי לבין הצורך של האזרחים בשירותי בריאות משופרים; שיפורים טכנולוגיים בתחום הרפואה; עליה בתוחלת החיים ושיפור באיכות החיים אשר דורשים משאבים רפואיים יקרים, כגון: תרופות וטיפולים רפואיים מתקדמים; שירותי השב"ן, הנתונים לשינויים, אשר אינם בהכרח נותנים מענה מספק בנושאים שונים כגון: השתלות ותרופות; ועליה במודעות הצרכנית בתחום הבריאות, לרבות מודעות לצורך בשירות זמין ועל פי בחירה, לצורך בשירותים רפואיים שאינם כלולים בסל הבריאות הבסיסי ובשירותים הנוספים של קופות החולים.

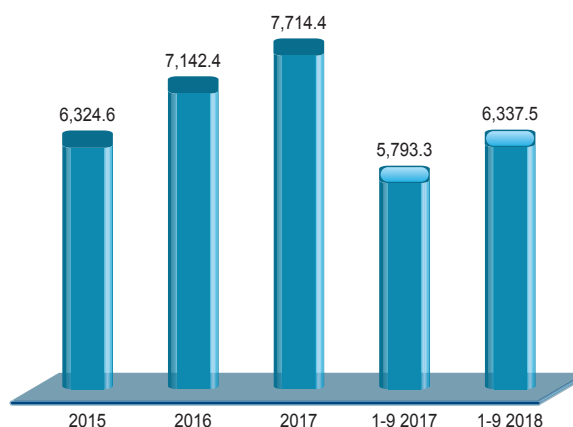
כמו כן, לאור החלטת החברה להתמקד בפעילויות הליבה שלה בענף זה, ככלל, כלל ביטוח אינה משווקת עוד ביטוחים בענפי ביטוח לזרים השוהים בישראל, פוליסות ביטוח שיניים ופוליסות ביטוח בריאות לישראלים השוהים בחו"ל.

בהתאם לפרסומי הממונה ליום 30 בספטמבר 2018, היקף השוק במונחי פרמיות ברוטו בענף מחלות ואשפוז בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018, הסתכם בכ-6.3 מיליארד ש"ח, לעומת כ-5.8 מיליארד ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הפרמיות בענף מחלות ואשפוז לתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018 היוו כ-12.6% מסך הפרמיות בכל שוק הביטוח בישראל לעומת כ-12.2% בתקופה המקבילה אשתקד.

בחודשים ינואר עד ספטמבר 2018 חלה עליה של כ-9.4% בסך היקף השוק במונחי פרמיות ברוטו של ביטוחי מחלות ואשפוז בשוק הביטוח בישראל בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד, וזאת לעומת עלייה של כ-8% בסך היקף הפרמיות האמורות בשנת 2017 בהשוואה לשנת 2016.

בשנים האחרונות קיימת מגמת עלייה במכירת ביטוחי מחלות ואשפוז, בין השאר, כתוצאה מהמודעות הציבורית, ומהסיבות שפורטו בסעיף 8.1.2.1 לעיל.

התפתחות הפרמיות בענף מחלות ואשפוז
בשנים 2015 עד ספטמבר 2018
במיליוני ש"ח

היקף הפרמיות בענף ביטוח מחלות ואשפוז משקף את דמי הביטוח המשולמים בגין כל הפוליסות שבתוקף שנמכרו לאורך השנים, והשינויים בהם אינם מעידים בהכרח על השינוי בביקוש ובהיצע בשנת הדוח.

לעניין השלכות אפשריות של מכירת פוליסת ניתוחים אחידה על ידי כל חברות הביטוח והנחיות הממונה לעניין אופן מכירת פוליסות בריאות מחודש פברואר 2016 לרבות לעניין תקופת ביטוח שמתחדשת מאליה מידי שנתיים, ראה סעיפים 8.1.2.1 (א) ו-8.1.2.1 לעיל.

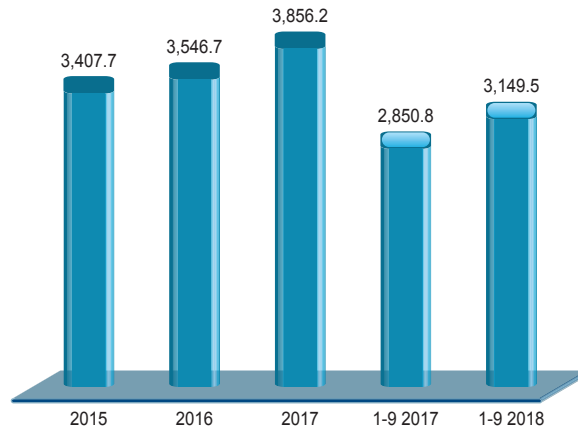
8.1.3.2 ענף סיעוד

ענף הסיעוד הינו ענף מתפתח, בין השאר, לאור העלייה בתוחלת החיים, לרבות כתוצאה משיפורים טכנולוגיים בתחום הרפואה, ומאחר ואין לו מוצרים תחליפיים בשוק. בשנים האחרונות חל קיטון במכירת ביטוחי סיעוד פרט על ידי כלל ביטוח (הכולל מכירת פוליסות סיעוד פרט במסגרת מימוש זכות המשכיות של מבטחים בקולקטיבים של סיעוד שהסתיימו), וזאת, בין היתר, בשל החלטתה להקטין חשיפה לתחום זה, החשוק לסיכונים משמעותיים, לרבות חשיפה לשינויים רגולטוריים, אוירה ציבורית מבקרת והליכי יישוב תביעה מורכבים.

בהתאם לפרסומי הממונה ליום 30 בספטמבר 2018, היקף השוק במונחי פרמיות ברוטו בענף הסיעוד בשוק בתשעת החודשים הראשונים של 2018, הסתכם בכ-3.1 מיליארד ש"ח לעומת כ-2.9 מיליארד ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הפרמיות בענף סיעוד לתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018 היוו כ-6.3% מסך הפרמיות בשוק הביטוח בישראל לעומת כ-6.0% בתקופה המקבילה אשתקד.

בחודשים ינואר עד ספטמבר 2018 חלה עליה של כ-10.5% בהיקף הפרמיות ברוטו בביטוחי הסיעוד בשוק הביטוח בישראל בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד, לעומת עליה של כ-8.7% בהיקף הפרמיות בביטוחי הסיעוד בשוק הביטוח בישראל בשנת 2017 בהשוואה לשנת 2016.

**התפתחות הפרמיות בענף ביטוח סיעודי
בשנים 2015 עד ספטמבר 2018
במיליוני ש"ח**

היקף הפרמיות בענף ביטוח סיעוד משקף את דמי הביטוח המשולמים בגין כל הפוליסות שבתוקף שנמכרו לאורך השנים, והשינויים בהן אינם מעידים בהכרח על השינוי בביקוש ובהיצע בשנת הדוח.

חלק מענפי התחום מתאפיינים בצבירת רזרבות ניכרות לתקופות ארוכות, ולכן הרווחיות בתחום מושפעת, בין היתר, מהכנסות המשקעות העומדות כנגד ההתחייבויות הביטוחיות.

8.1.4 שינויים מהותיים הצפויים בחלקה של החברה בשווקים העיקריים ביחס למוצרים ולשירותים העיקריים והתמהיל שלהם, בהתחשב בין היתר, בביקושים ובוותק של המוצרים הקיימים

בהתאם לפרסומי הממונה המתייחסים לנתוני תשעת החודשים שהסתיימו ביום 30 בספטמבר 2018, הקבוצה הינה השלישית בגודלה בתחום הבריאות, הרביעית בגודלה בענף מחלות ואשפוז והשנייה בגודלה בענף הסיעוד.

שוק ביטוחי הבריאות הינו שוק מתפתח, והחברה הינה שחקן מרכזי בשוק זה. עם זאת, לאור העובדה שהשוק עובר הסדרה רגולטורית מקיפה בשנים האחרונות, לאור שינויים רגולטוריים מהעת האחרונה, ושינויים עתידיים אפשריים, לא ניתן בשלב זה לצפות את מלוא השפעתם של השינויים על התחום בכלל ועל חלקה של החברה בפרט בעתיד.

כמו כן לאור סיום ההתקשרויות עם קופות חולים מכבי ולאומית, צפוי כי חלקה של החברה בענף הסיעוד יקטן, אם כי נוכח העובדה שמתכונת ההתקשרות החדשה של קופות החולים עם המבטחים בביטוח סיעודי קבוצתי, שונה ממתכונת ההתקשרות שהיתה קיימת עם כלל ביטוח (באופן שהמבטח הזוכה ישא ב-20% בלבד מהסיכון הביטוחי וקרן המבטחים תישא ביתרתו), הרי שהקיטון יתמתן.

לעניין עידוד רגולטורי להגברת התחרות בתחום ביטוח מחלות ואשפוז, ראה חובת מכירת פוליסות בנוסח אחיד בהתאם לתקנות הפוליסה האחידה, כמפורט בסעיף 8.1.2.1(א) לעיל, קיומו של מחשבון השוואת ביטוחי בריאות באתר הממונה כמפורט בסעיף 8.3.1 להלן, ופרסום נתונים סטטיסטיים ביחס לאופן שירות ויישוב התביעות כמפורט בסעיף 8.3.1 להלן. לעניין עידוד רגולטורי למבטחים בעלי נתח שוק קטן, ראה תיקונים לחוק ההסדרים 2015, כמפורט בסעיף 8.1.2.1(א) לעיל. לעניין הגברת שימוש באמצעים דיגיטליים לצורך העברת מידע למבטחים במטרה להנגיש להם את המידע אודות מוצרי הביטוח שלהם לרבות עדכון מבטחים באמצעות מסרון בדבר סיום הנחה ועליית מחיר ביטוח ועדכון שוטף של מבטחים בפוליסות תאונות אישיות במסגרת הוראת שעה, ראה חוזר גילוי ודיווח בסעיף 8.2 להלן. לעניין שינויים רגולטוריים נוספים אשר נועדו להשפיע על תמחור הפוליסות ועל גמישות בבחירתן וביטולן, ראה הוראות הממונה המתוארות בסעיף 8.1.2.1 לעיל.

הערכת החברה הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוססת על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והן תלויות, בין היתר, בהשפעותיהם ארוכות הטווח של השינויים הרגולטוריים האמורים, בתוצאות העסקיות של כלל ביטוח, בהתנהגות המתחרים, הגורמים המפיצים וטעמי המבטחים.

8.1.5 מוצרים חדשים

לא היו שינויים מהותיים במוצרים בשנת הדוח.

8.2

מגבלות, חקיקה, תקינה ואילוצים מיוחדים החלים על תחום הפעילות

הפעילות בתחום זה כפופה להוראות הדין החלות על מבטחים הפועלים בתחום, וכן להוראות הממונה כפי שהן מתפרסמות מעת לעת. הממונה מפרסם מעת לעת חוזרים המתייחסים לכיסויים הביטוחיים שיכללו בפוליסות בתחום.

הפעילות בתחום זה טעונה רישוי בהתאם לחוק הביטוח ומפקחת על ידי רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון.

לעניין הוראות רגולציה נוספות שפורסמו בתחום הפעילות:

בחודש פברואר 2018 פורסם חוזר גילוי ודיווח הקובע את המתכונת שבה יישלחו דיווחי מידע למועמדים לביטוח ולמבטחים, וזאת החל מחודש ספטמבר 2018, תוך שימת דגש על הנגשת המידע למבוטח, לרבות באמצעים דיגיטליים.

חוזר גילוי ודיווח קובע, בין היתר, הוראות בדבר אפשרות המבוטח לבחור את האופן שבו יקבל את מסמך גילוי נאות, דף פרטי ביטוח ואת הדוח השנתי ולשנות את בחירתו (להלן: "**מסמכי הדיווח**"); חברת ביטוח תשלח למבוטח ראשי דוח מרכז עבור כל בני המשפחה, וכן, בנפרד, דוח אישי לכל מבטח בגיר (למעט במשלוח באמצעות הדואר למבוטח שהוא בן זוג של המבוטח הראשי ושניהם בעלי כתובת מגורים אחת). החוזר מטיל על הגוף המוסדי חובת וידוא של קבלת מסמכי הדיווח על ידי המבוטח, ככל שהתקבלה הודעה כי לא הגיעו למבוטח; מטיל חובה לשלוח הודעה במסרון לפני משלוח מסמכי הדיווח, וכן במקרה של סיום תקופת הנחה ועליית דמי ביטוח חודשיים בסכום העולה על עשרים שקלים לחודש.

עוד קובע החוזר הוראת שעה למשך שנתיים לפיה חברת ביטוח תשלח למבוטחים מסרונים המדווחים להם אודות התשלום החודשי לחברת הביטוח עבור פוליסת תאונות אישיות. לעניין השפעה ביחס לפוליסות תאונות אישיות ראה סעיף 8.1.2.1 (ג) לעיל.

ככלל, תחולת החוזר הינה על ביטוחי בריאות, למעט ביטוח תאונות אישיות קבוצתי או שאינו קבוצתי שנערך לקבוצת מבטחים עקב השתתפותם באירוע חד פעמי המשותף לחברי הקבוצה או עקב השתתפותם בפעילות מסוימת, ושנעשה לתקופה קצרה משנה. לפירוט בדבר השפעת החוזר על פוליסות עד שנה ראה סעיף 7.1.4 (ד) לעיל.

להוראות במסגרת חוזר גילוי ודיווח צפוי כי תהיה השפעות תפעוליות ועסקיות, ואלה יכולות להשפיע בכיוונים מנוגדים, וכן עלולות להיות השפעה בהיבט שימורן של פוליסות תאונות אישיות, ואולם בשלב ראשוני זה, החברה אינה יכולה להעריך מה תהיה ההשפעה הכוללת של ההוראות האמורות אשר יכול ותהיה מהותית, לרבות ביחס למכירות עתידיות.

הערכת החברה בקשר עם חוזר גילוי ודיווח הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוססת על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והן תלויות בין היתר בהתנהגות המבוטחים.

לעניין תמצית הוראות דין סופיות נוספות שפורסמו בשנת הדוח ולאחריה, וכן תמצית טיטות הוראות דין שפורסמו, החלות על תחום הפעילות, מעבר להוראות הדין אשר פורטו בפרק זה לעיל, ראה בנוסף, סעיף 10.2 להלן.

8.3

תחרות

8.3.1 תנאי התחרות בתחום ושמות המתחרים בתחום

להערכת הקבוצה, המתחרים העיקריים בתחום מתחלקים לשתי קבוצות עיקריות:

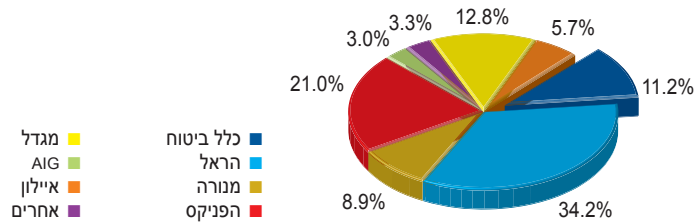
- חברות הביטוח, שמרביתן פועלות בתחום.
 - תחליפים קיימים לחלק מהכיסויים בענף מחלות ואשפוז במסגרת השירותים הנוספים של קופות החולים.
- התחרות בין חברות הביטוח בתחום מתמקדת במידת ההתאמה לצרכי המבוטח ולרצונו, בשירות, ביישוב תביעות ובתעריפים.

כחלק ממדיניות הממונה בשנים האחרונות קודמו רפורמות משמעותיות שעניין הפחתת תעריפים, שקיפות והגברת התחרות. רפורמות אלה, משפיעות ועתידות להמשיך ולהשפיע בשנים הקרובות על תחום ביטוח בריאות ועל רווחיותו. לפרטים נוספים ראה סעיף 2.5.4 לעיל.

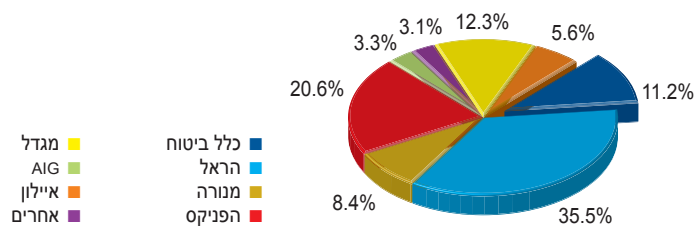
סך הפרמיות ברוטו בענף מחלות ואשפוז בקבוצה הסתכמו, בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018, בכ- 705 מיליון ש"ח והיוו, בהתאם לנתוני הממונה, כ-11.2% מהפעילות בענף זה בשוק הביטוח בישראל. בתקופה המקבילה אשתקד הסתכמו סך הפרמיות ברוטו בכ- 650 מיליון ש"ח והיוו כ-11.2% מהפעילות בענף זה בשוק הביטוח בישראל.

להערכת הקבוצה המתחרים המשמעותיים בתחום הינם קבוצת הראל, קבוצת הפניקס וקבוצת מגדל.

**התפלגות הפרמיות ברוטו בענף מחלות ואשפוז
בין קבוצות וחברות הביטוח בישראל
נכון לספטמבר 2018**

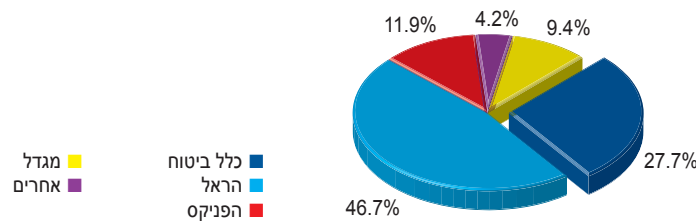

**התפלגות הפרמיות ברוטו בענף מחלות ואשפוז
בין קבוצות וחברות הביטוח בישראל
נכון לספטמבר 2017**

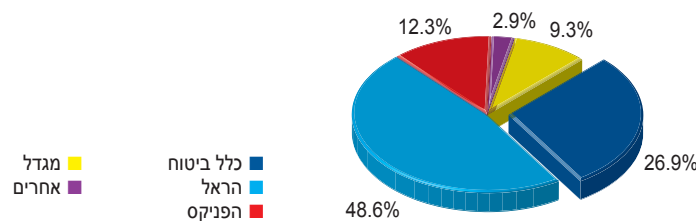

סך הפרמיות ברוטו בענף סיעוד בקבוצה הסתכמו, בתשעת החודשים הראשונים של שנת 2018, בכ-874 מיליוני ש"ח והיוו, בהתאם לנתוני הממונה המפורסמים באתר האינטרנט של אגף שוק ההון ביטוח וחסכון, כ-27.7% מהפעילות בענף זה בשוק הביטוח בישראל. בתקופה המקבילה בשנת 2017 הסתכמו סך הפרמיות ברוטו בכ-768 מיליוני ש"ח והיוו כ-26.9% מהפעילות בענף זה בשוק הביטוח בישראל.

**התפלגות הפרמיות ברוטו בענף ביטוח סיעודי
בין קבוצות וחברות הביטוח בישראל
לתקופה ינואר-ספטמבר 2018**

**התפלגות הפרמיות ברוטו בענף ביטוח סיעודי
בין קבוצות וחברות הביטוח בישראל
לתקופה ינואר-ספטמבר 2017**

להערכת החברה התחרות בתחום הבריאות תתגבר בשנים הקרובות וזאת הן כפועל יוצא מהשפעתן העתידית המשולבת של רפורמות רגולטוריות ייחודיות לתחום כמפורט לעיל, והן כתוצאה מהוראות רגולטוריות רחביות וביניהן הוראות חוזר "איסוף מידע סטטיסטי לגבי יישוב תביעות ואופן טיפול בבקשות למשיכה והעברת כספים", בעקבותיו פורסמו באתר האינטרנט של רשות שוק ההון ביטוח וחסכון נתונים השוואתיים בדבר מדד השירות של חברות הביטוח.

כמו כן, במטרה להגביר את שכלול השוק, את התחרות והשקיפות וכן לסייע למבוטח לבחור את הביטוח המתאים עבורו, מפורסם באתר הרשות מחשבון השוואת ביטוחי בריאות שמטרתו לאפשר השוואה של עיקרי הכיסויים הנמכרים במסגרת ביטוחי בריאות (השתלות, תרופות וניתוחים), בין כל חברות הביטוח המשווקות כיסויים אלו. מטרת המחשבון היא להגביר את התחרות בשוק ולאפשר למבוטחים להשוות בין שיעורי התעריפים המוצעים למצטרפים חדשים לביטוחי בריאות כאמור. במהלך שנת הדוח נכנס לתוקף תיקון לחוזר "צירוף לביטוח". מטרת תיקון זה לחייב כי התאמת הביטוח לצרכי המועמדים לביטוח במסגרת הליך שיווק פוליסת ביטוח תתייחס למוצרי הביטוח הקיימים להם אצל כל חברות הביטוח וזאת באמצעות ממשק אינטרנטי המופעל על ידי משרד האוצר ("הר הביטוח"). לפרטים נוספים ראה סעיף 10.2.5 לעיל.

עוד הורחבו המידעים הנמסרים למבוטחים, לרבות במהלך תקופת הביטוח בנוגע למחיר הביטוח, במסגרת חוזר גילוי ודיווח (לפרטים נוספים ראה סעיף 8.2 לעיל). הרפורמות הרגולטוריות האמורות, לרבות פרסום המידע כאמור ואו חלקים ממנו, יכול וישפיעו על התחרות בתחום, ויהוו כלי מדידה נוסף בבחירת המוצר הביטוחי על ידי המבוטח.

במהלך שנת הדוח רשות ההגבלים העסקיים החלה בבדיקה משותפת של שוק ביטוחי הבריאות הפרטיים שמטרתה לבחון את תנאי התחרות בתחום. החברה אינה יכולה לצפות את מסקנות הבחינה כאמור ואת השלכותיה.

כלל ביטוח אינה יכולה להעריך, בשלב זה, את השפעת ההוראות האמורות על נתח השוק של החברה בתחום, ובמיוחד לטווח הארוך.

8.3.2 שיטות להתמודדות עם התחרות

התמודדות הקבוצה עם התחרות, בתחום פעילות זה, נעשית במספר מישורים:

- פיתוח פתרונות עדכניים וחדשניים הנותנים מענה איכותי לצרכי המבוטחים.
- תמחור נכון של המוצרים בהתחשב בכל הגורמים המשפיעים כגון: עמלות הפצה ומכירה, עלויות תפעול, שרידות הפוליסות ועלות הסיכון.
- קיומו של מידע איכותי לגבי ניסיון העבר המהווה בסיס לניהול הסיכונים.
- חוזי ביטוח משנה ופיזור הסיכונים בשיתוף עם מבטחי משנה באופן המאפשר מציאת פתרונות המתאימים לסוגי הצרכנים השונים.
- מתן שירות מהיר, יעיל, מקצועי, הוגן ואיכותי, הן לסוכנים בהיבט של התפעול והן למבוטחים בהיבט של טיפול בתביעות ושירות.
- יכולת התאמה לתנאי השוק המשתנים ולחוסר ודאות הנובע משינויי רגולציה צפויים, אשר נוגעת, בין היתר, להיבטי תפעול, התאמת מוצרים ורווחיות.

8.3.3 הגורמים המרכזיים המשפיעים על מעמדה התחרותי של החברה הם:

- ניסיון רב-שנים בתחום ביטוח הבריאות;
- המוניטין של הקבוצה בתחום;
- קשר ארוך טווח עם סוכנים שמשווקים את מוצרי הקבוצה;
- מערך הפצה ישיר;
- מגוון מוצרי הבריאות הנמכרים תחת קורת גג אחת;
- השירות הניתן על ידי החברה ללקוחות ולסוכנים ואופן יישוב התביעות.
- חסמים תחרותיים - לעניין הסרת חסמי כניסה לשוק, ראה סעיף 10.3.1.2 להלן.

8.4 לקוחות

סוגי הלקוחות העיקרים בתחום הבריאות הינם קולקטיבים ומבוטחים פרטיים.

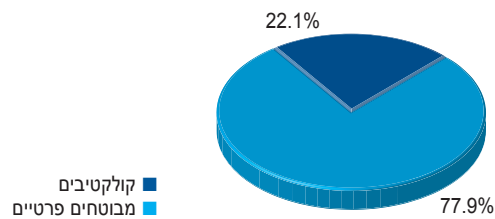
8.4.1 מחלות ואשפוז⁵⁷

להלן התפלגות הפרמיות ברוטו (באלפי ש"ח) לפי סוגי לקוחות בתחום מחלות ואשפוז לשנים 2017-2018:

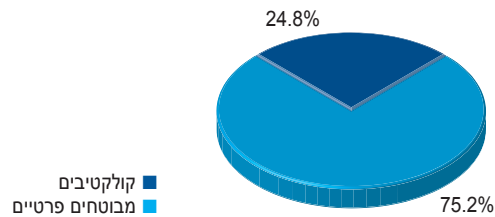
שערור מסך פרמיות ברוטו לשנת 2017	פרמיות ברוטו לשנת 2017	שערור מסך פרמיות ברוטו לשנת 2018	פרמיות ברוטו לשנת 2018	באלפי ש"ח
24.8%	215,768	22.1%	206,195	קולקטיבים*
75.2%	655,049	77.9%	725,433	מבוטחים פרטיים
100%	870,817	100%	931,628	סך הכל

* כולל מכירות של ביטוחי נסיעות לחו"ל אצל קופות החולים.

**התפלגות הלקוחות בענף מחלות ואשפוז
לפי פרמיות בשנת 2018**

**התפלגות הלקוחות בענף מחלות ואשפוז
לפי פרמיות בשנת 2017**

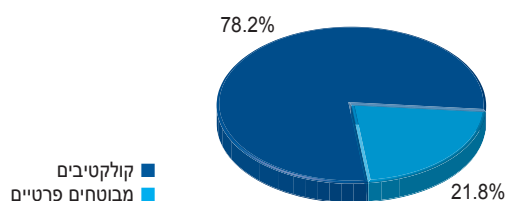
⁵⁷ היקף הפרמיות בענף ביטוח מחלות ואשפוז משקף את דמי הביטוח המשולמים בגין כל הפוליסות שבתוקף שנמכרו לאורך השנים, והשינויים בהן אינם מעידים בהכרח על השינוי בשנת הדוח.

8.4.2 סיעוד 58

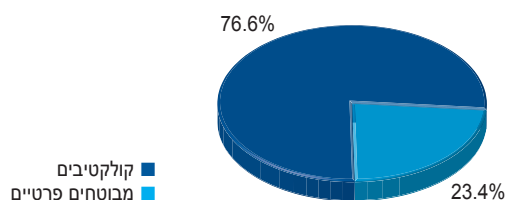
להלן התפלגות הפרמיות ברוטו (באלפי ש"ח) לפי סוגי לקוחות בתחום סיעוד לשנים 2017-2018:

שיעור מסך פרמיות ברוטו לשנת 2017	פרמיות ברוטו לשנת 2017	שיעור מסך פרמיות ברוטו לשנת 2018	פרמיות ברוטו לשנת 2018	באלפי ש"ח
76.6%	801,855	78.2%	919,513	קולקטיבים ⁵⁹
23.4%	244,456	21.8%	256,634	מבוטחים פרטיים
100.0%	1,046,311	100%	1,176,147	סך הכל

התפלגות לקוחות בענף סיעוד לפי פרמיות בשנת 2018

התפלגות לקוחות בענף סיעוד לפי פרמיות בשנת 2017

שיעור הביטולים (לרבות: ביטול פוליסה, הקטנה או אי חידוש) לשנה מהפוליסות בתוקף לראשית השנה, במונחי פרמיות, בענף מחלות ואשפוז פרט לטווח ארוך (ענף משנה מחלות ואשפוז בלבד), עמד על כ-12.0% בשנת הדוח לעומת כ-9.4% בשנת 2017.⁶⁰

שיעור הביטולים (לרבות: סילוק, ביטול פוליסה, הקטנה או אי חידוש) לשנה מהפוליסות בתוקף לראשית השנה, במונחי פרמיות, בענף סיעוד פרט עמד בשנת הדוח על כ-4.7% לעומת 3.1% בשנת 2017.⁶¹ אין לקבוצה תלות בלקוח בודד או במספר מצומצם של לקוחות בתחום ביטוח בריאות.

לקבוצה אין לקוח בודד שההכנסות ממנו בתחום מהוות 10% או יותר מסך הכנסות הקבוצה בדוחות המאוחדים.

כלל ביטוח מבטחת, מעת לעת ובמהלך העסקים הרגיל, חברות מקבוצת אי די בי (המהוות בעל פוליסה בביטוחים קולקטיבים) בפוליסות בתחום. סך הכנסות החברה בתחום ביטוח בריאות מחברות הנמנות על קבוצת אי די בי מפרמיות במהלך העסקים הרגיל, אינו עולה על 5% מכלל הכנסות החברה בתחום בשנת 2018. למען הזהירות, למרות העובדה שקבוצת אי די בי מונה מספר רב של חברות, ההתייחסות לכל החברות בקבוצת אי די בי לעניין זה נעשתה במקובץ כאל גורם אחד.⁶²

שיעור דמי הביטוח של קולקטיב סיעוד מכבי עמד בשנת הדוח על כ-63.3% מסך הפרמיות בתחום הסיעוד, המהווה סך של כ-745 מיליוני ש"ח. לפרטים בדבר סיום ההסכם עם מכבי שירותי בריאות ראה סעיף 8.1.2.2 (ג) לעיל.

58. היקף הפרמיות בענף ביטוח סיעוד משקף את דמי הביטוח המשולמים בגין כל הפוליסות שבתוקף שנמכרו לאורך השנים, והשינויים בהן אינם מעידים בהכרח על השינוי בשנת הדוח.

59. כולל מבוטחי קופות החולים.

60. בהתאם להוראות חוזר הממונה, שיעור הביטולים מחושב על ידי חלוקת סכום הפרמיה שחויבה בחודש האחרון של השנה בסכום הפרמיה שחויבה בחודש האחרון של השנה הקודמת. החישוב מתייחס רק לפוליסות שהתחילו לפני השנה השוטפת ובנטרול עליית תעריפים.

61. ראה הערת שוליים 60 לעיל.

62. ביחס לשנת הדוח כללה הבחינה גם את מר משה טרי, שמכהן כנאמן עבור אי די בי פתוח לצורך הפעלת הסמכויות הנתונות לה מכוח אמצעי השליטה.

חלק III: מידע נוסף אודות ענפים שלא נכללו בתחומי הפעילות

9. מידע נוסף אודות פעילויות אחרות שלא נכללו בתחומי הפעילות

בקבוצה ישנן מספר פעילויות שלא נכללו בתחומי הפעילות שלעיל וכן פעילויות אשר הופסקו ו/או נמצאות במצב של Run off ואשר אינן מהוות רכיב עסקי מהותי על פי השייך הארגוני כדלקמן:

9.1 כלל החזקות סוכנויות

כלל החזקות סוכנויות (1998) בע"מ הינה חברה בת של החברה, בבעלותה המלאה, המרכזת את ההחזקה בסוכנויות הביטוח שבקבוצה. לפרטים נוספים ראה סעיף 10.8 להלן.

9.2 פעילות המימון

במהלך שנת 2013, החליטה החברה על סיום הדרגתי של פעילות החברה בתחום המימון, הכוללת את פעילות הפקטורינג והליסינג המימוני, האשראי הצרכני והאשראי העסקי ("פעילות המימון"), וזאת מתוך רצון להתמקד בתחומי הליבה של הקבוצה. כיום פעילות המימון מצויה במצב של Run off וככלל אין פעילות עסקית חדשה.

בהמשך להחלטה זו, בחודש דצמבר 2018 בוצעו מספר מהלכים אשר מטרתם להשלים את פירוקה של חטיבת המימון, כמפורט להלן: (א) מיזוג פעילות יחידת המשכנתאות (הפועלת באמצעות כלל מימון) ופעילות האשראי הצרכני (הפועלת באמצעות כלל מימון אשראי צרכני בע"מ) לתוך כלל ביטוח; ו-(ב) העברת החזקות הקבוצה בכלל מימון אשראי עסקי בע"מ ובכלל פקטורינג ומימון בע"מ, אשר נמצאות בשלבי סיום של פעילותן (run-off), להחזקתה הישירה של החברה. במסגרת זו נחתמו הסכמי מיזוג בין כלל מימון וכלל מימון אשראי צרכני בע"מ לבין כלל ביטוח והוגשה לבית המשפט בקשה לאישור הפחתת הון בכלל מימון לצורך חלוקת מניות כלל מימון אשראי עסקי בע"מ וכלל פקטורינג ומימון בע"מ כדיבידנד בעין לחברה, אשר אושרה על ידו. נכון למועד אישור הדוח טרם התקבלו כל האישורים הנדרשים להשלמת המהלכים האמורים ואין ודאות כי יתקבלו.

חלק IV: מידע נוסף ברמת התאגיד - עניינים הנוגעים לפעילות הקבוצה בכללותה

10. מידע נוסף ברמת התאגיד

10.1 סביבה כללית והשפעת גורמים חיצוניים על הפעילות

לפירוט בדבר תיאור מגמות, אירועים והתפתחויות בסביבה המקרו כלכלית של הקבוצה שיש להם או צפויה להיות להם השפעה על הקבוצה, ראה התייחסות ספציפית בתחומי הפעילות השונים, וכן חלק ב' לדוח - דוח הדירקטוריון סעיף 2.

10.2 מגבלות ופיקוח על פעילות התאגיד

פעילות הקבוצה בתחומים השונים כפופה להוראות הדין הכללי וכן להוראות דין החלות על כל תחום פעילות, כפי שתואר לעיל. לצד הדינים הכלליים, כפופה פעילות הביטוח והחיסכון הפנסיוני בישראל, שהינה המרכיב העיקרי בפעילות הקבוצה, לדינים ייחודיים החלים על הענף כגון: חוק הביטוח, חוק חוזה הביטוח התשמ"א-1981, חוק קופות הגמל, חוק הייעוץ הפנסיוני והתקנות שהוצאו על פיהם וכן לפסיקות עקרוניות של בתי המשפט המשפיעות על פעילות הביטוח והחיסכון הפנסיוני בישראל, לרבות לעניין פרשנותם של חוקים ותקנות כאמור.

לכלל ביטוח רישיון מבטח. לעניין היתר השליטה בגופים המוסדיים בקבוצה ראה ביאורים 1(ב) ו-16(ה) (5) לדוחות הכספיים. לכלל פנסיה וגמל ולעיתודות הותיקה רישיון מבטח בענף ביטוח פנסיה בהתאם לחוק הביטוח ולכלל פנסיה וגמל אישורים לניהול קופות הגמל המנוהלות על ידה.

החברות בקבוצה מפוקחות על ידי רשויות פיקוח שונות ביניהן הממונה, אשר מפקח על פעילות הגופים המוסדיים וסוכנויות הביטוח בקבוצה. בנוסף, החברה וכללביט מימון מפוקחות על ידי רשות ניירות ערך. כמו כן, בשנים האחרונות נוספו סמכויות אכיפה/דיווח לרשויות רגולטוריות נוספות וביניהן רשות התחרות (בעבר רשות ההגבלים העסקיים), והרשות להגנת הפרטיות. החברות בקבוצה חשופות, מעת לעת, להליכי אכיפה מנהליים ולהטלת קנסות על ידי רגולטורים שונים, לפרטים נוספים ראה ביאור 42(ד) לדוחות הכספיים. כן חשופות החברות בקבוצה לתובענות ייצוגיות בעניינים שונים הנובעות מהוראות דין שהגופים המוסדיים כפופים אליהן, בין שנכללות בפרק זה ובין שנכללות בפרקים נוספים בדוח תיאור עסקי התאגיד. לעניין תובענות ייצוגיות שהוגשו כנגד הגופים המוסדיים בקבוצה ראה ביאור 42(א) לדוחות הכספיים.

במסגרת תוכנית האכיפה, מבצעת החברה, החל משנת 2012 באופן דרגתי ובתחומים השונים, סקרי פערי ציות במסגרתם מתגלים ליקויים אשר החברה פועלת להסדרתם, במסגרת מתווה פעולה הנקבעים על ידה.

להלן תמצית הוראות הדין והחוזרים הסופיים שפורסמו בשנת הדוח ולאחריה, וכן תמצית טיוטות שפורסמו על ידי הממונה, החלות על פעילות החברות בקבוצה ואשר הינן מהותיות לפעילותן, בנוסף לדינים שפורטו במסגרת תיאור תחומי הפעילות וסעיפים נוספים לעיל ולהלן. לפירוט בקשר עם מגבלות רגולטוריות החלות על הגופים המוסדיים בקבוצה, בקשר עם דרישות ההון העצמי והשליטה בחברה, ולפרטים בדבר הכרעות רוחביות של הממונה, ראה ביאורים 16(ה) ו-10(ו) וכן ביאור 42(ד) לדוחות הכספיים.

10.2.1 הוראות לעניין דרישות הון וחלוקת דיבידנדים

• הוראות משטר כושר פירעון כלכלי

לפרטים בדבר ההוראות הסופיות ליישום משטר כושר פירעון כלכלי חדש לחברות ביטוח מבוסס Solvency II, ראה ביאור 16(ה) (3) לדוחות הכספיים.

בחודש דצמבר 2017 פורסם חוזר "מבנה הגילוי הנדרש בדוח תקופתי ובאתר האינטרנט של חברות ביטוח בנושא משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II". החוזר קובע, בין היתר, הוראות בדבר קיצור לוחות הזמנים לחישוב יחס כושר פירעון כלכלי, לפיהן החל מהחישוב על נתוני דצמבר 2018 ינתן גילוי על תוצאות החישוב במסגרת הדוח הכספי העוקב למועד החישוב, וכן נקבע כי תוצאות החישוב תהינה מבוקרות או סקורות, בהתאם לעניין, החל מהחישוב על נתוני דצמבר 2018.

לפרטים נוספים ראה ביאור 16(ה) (3) (א) לדוחות הכספיים.

לפרטים בדבר "עמדת ממונה הגדרת הון מוכר והון נדרש במכשירי הון מורכב" שפורסמה בחודש מרס 2018 ראה ביאור 25(ב) (4) (3) לדוחות הכספיים.

• דרישות הון עצמי

לפרטים בדבר תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (הון עצמי מזערי הנדרש לקבלת רישיון מבטח), התשע"ז-2017, וכן חוזר שעניינו "הוראות בדבר הון עצמי נדרש לכושר פירעון של מבטח", ראה סעיף 10.3.1.2 להלן וביאור 16(ה) לדוחות הכספיים.

10.2.2 החוק לקידום התחרות ולצמצום הריכוזיות, התשע"ד-2013 ("חוק הריכוזיות")

בחוודש דצמבר 2013 פורסם חוק הריכוזיות, אשר מבקש להפחית את רמת הריכוזיות במשק הישראלי באמצעות מספר מהלכים מרכזיים הכוללים בין היתר: הטלת מגבלות על התאגדות במבנה פירמידאלי (שליטה של תאגיד מדווח בתאגיד מדווח אחד או יותר) והחלת כללי ממשל תאגידי מוגברים על חברות פירמידאליות; הפרדה בין החזקה בפעילות ריאלית משמעותית ופעילות פיננסית משמעותית, כהגדרתם בחוק; וקביעת מנגנון של "מבטח ללא שולט", לרבות קביעת הוראות לעניין מינוי, כהונה והפסקת כהונה של דירקטורים במבטח כאמור.

להלן התייחסות להוראות עיקריות מחוק הריכוזיות אשר, יכול ויש בהן בכדי להשליך על הקבוצה:

• מגבלות על שליטה בתאגידים מדווחים במבנה החזקות פירמידלי

בהתאם להוראות חוק הריכוזיות מבנה החזקות פירמידלי מוגבל לשתי שכבות בלבד⁶³. על-אף האמור, הוראות המעבר של חוק הריכוזיות קובעות כי חברה שהייתה ביום פרסומו של החוק חברת שכבה שנייה, וכל עוד היא חברה כאמור, רשאית להמשיך לשלוט בחברת שכבה אחרת עד תום שש שנים מיום הפרסום (דצמבר 2019), אם שליטה בה לפני יום הפרסום ("תקופת המעבר"). בחוק הריכוזיות נקבעו הוראות למקרה של שליטה בתאגיד מדווח, שהינו חברת שכבה אחרת, בניגוד לחוק, שעיקרן הפקדת אמצעי השליטה בחברת השכבה האחרת בידי נאמן לשם מכירתם בהתאם להנחיות שיקבל הנאמן מבית המשפט. למועד זה, אי די בי פתוח, נחשבת כ"חברת שכבה ראשונה", החברה נחשבת כ"חברת שכבה שנייה" וכללביט מימון - תאגיד מדווח הנשלט על ידי כלל ביטוח, נחשבת כ"חברת שכבה אחרת (שלישית)", כהגדרת מונחים אלו בחוק הריכוזיות.

לפיכך, במידה וכללביט מימון תמשיך ותחשב חברת שכבה אחרת לאחר תום תקופת המעבר, החברה ו/או כלל ביטוח יכולות להדרש למינוי נאמן או לבצוע פעולות שבעקבותיהן כללביט מימון לא תהא חברת שכבה אחרת, בין היתר כלל ביטוח עשויה להעביר את מניותיה בכללביט מימון לצד שלישי או למזג את כללביט מימון לכלל ביטוח או למזג את כלל ביטוח לחברה.

• איסור שליטה ומגבלות על החזקה צולבת של תאגיד ריאלי משמעותי וגוף פיננסי משמעותי

בהתאם להוראות המעבר שנקבעו בחוק הריכוזיות, החל מחודש דצמבר 2019, תאגיד ריאלי משמעותי או השולט בתאגיד כאמור לא ישלט בגוף פיננסי משמעותי ולא יחזיק ביותר מ-10% מסוג מסוים של אמצעי שליטה בגוף כאמור ולא יחזיק ביותר מ-5% בגוף פיננסי משמעותי שאין בו בעל שליטה⁶⁴.

החל מחודש מאי 2015 החלו להתפרסם מעת לעת ברשומות רשימת הגורמים הריכוזיים, רשימת התאגידים הריאליים המשמעותיים ורשימת הגופים הפיננסיים המשמעותיים. בהתאם להוראות חוק הריכוזיות, ייחשבו כגורם ריכוזי, בין היתר, גוף פיננסי משמעותי, תאגיד ריאלי משמעותי, ומי שמשתתף לקבוצה עסקית (תאגיד, השולט בתאגיד ותאגיד בשליטת מי מהם) הכוללת גוף פיננסי משמעותי או תאגיד ריאלי משמעותי. אי די בי פתוח הינה תאגיד ריאלי משמעותי ובהתאם חברות הקבוצה, שאינם גופים מוסדיים, נכללו אף הן ברשימת הגורמים הריכוזיים וסווגו כתאגידים ריאליים משמעותיים. כלל ביטוח, וגופים מוסדיים נוספים בקבוצה נכללו ברשימת הגופים הפיננסיים המשמעותיים.

לפיכך, המשך שליטה של דולפין הולנד, התאגיד השולט באי די בי פתוח, בתאגידים ריאליים משמעותיים, עשוי להשפיע על יכולתה של אי די בי פתוח להחזיק בשליטה בגופים המוסדיים בקבוצה או להחזיק יותר מ-10% מסוג מסוים של אמצעי השליטה בגופים המוסדיים בקבוצה (או יותר מ-5% מסוג מסוים של אמצעי השליטה במקרה בו החברה או הגופים המוסדיים ייחשבו למבטח בלא שולט). וזאת מבלי לגרוע מהמגבלות על המשך שליטת אי די בי פתוח בחברה בהתאם להנחיות הממונה כאמור לעיל.

החברה פועלת ליישום הוראות חוק הריכוזיות, וזאת בין היתר בהתחשב בהוראות הממונה בקשר עם מינוי הנאמן לאחזקת אמצעי שליטה בחברה המוחזקים בידי אי די בי פתוח ומכתבי הממונה בהקשר זה.

בהתאם להוראות חוק הריכוזיות, החזקות גוף מוסדי בסוג מסוים של אמצעי שליטה בתאגיד ריאלי משמעותי לא יעלו על 10%. על אף האמור קובעות הוראות המעבר של החוק כי גוף מוסדי אשר ערב יום הפרסום החזיק כדין אמצעי שליטה בתאגיד ריאלי משמעותי בשיעור העולה על הקבוע בחוק יהיה רשאי להמשיך ולהחזיק באותם אמצעי שליטה כאמור עד ליום 10 בדצמבר 2019. להערכת החברה, ולאור המגבלות הקיימות על פעילות הגופים המוסדיים בקבוצה מכח תקנות ההשקעה, אין להוראה זו השלכה מהותית על פעילות ההשקעה של הגופים המוסדיים בקבוצה.

10.2.3 חוק התחרות הכלכלית, תשמ"ח-1988

בחוודש ינואר 2019, אושר תיקון לחוק ההגבלים העסקיים, התשע"ח-2018, שעניינו חיזוק האכיפה והגברת הנטל הרגולטורי ("התיקון לחוק ההגבלים"), במסגרתו נקבעו, בין היתר: העלאה של סכום תנאי הסף להגשת בקשת מיזוג לאישור ממונה, שעניינו מחזור המכירות המשותף של צדדים המבקשים להתמזג, מ-150 מ"ש ל-360 מ"ש; הרחבה של הגדרת "בעל מונופולין" כך שתכלול גם את מי שמחזיק בכוח שוק משמעותי ביחס לאספקת או רכישת נכסים או שירותים; העלאה של הסכום המירבי שנתי להטיל כעיצום על תאגיד ל-100 מיליון ש"ח.

⁶³ חברת שכבה, הינה חברה שהיא תאגיד מדווח, בהתאם להגדרות חוק הריכוזיות. המונחים חברת שכבה, חברת שכבה שנייה וחברת שכבה אחרת - כהגדרתם בחוק הריכוזיות.
⁶⁴ יצוין כי בתקופת המעבר חל איסור על גידול במחזור המכירות הקבוע או האשראי הקבוע של התאגיד הריאלי או שווי כלל הנכסים של הגוף הפיננסי, כתוצאה מרכישה של תאגיד ריאלי או גוף פיננסי אחר, ממיזוג עם תאגיד או גוף כאמור או מרכישת פעילות של תאגיד או גוף כאמור.

יצוין כי רשות התחרות (לשעבר רשות ההגבלים העסקיים) הודיעה כי לא תבצע אכיפה לעניין הרחבת הגדרת בעל מונופולין גם למחזיק בכוח שוק משמעותי בטרם תפרסם גילוי דעת כיצד בכוונתה לנתח את כוח השוק.

בהמשך לאמור, בחודש פברואר 2019 פרסמה רשות התחרות טיוטת גילוי דעת "בעניין אופן בחינת כוח שוק משמעותי". הטיטות מפרטת מאפיינים ודוגמאות, אשר לדעת הרשות מהווים עדות לקיומו של כוח שוק משמעותי. מאפיינים אלו כוללים הן מאפיינים המשפיעים על ריסון התחרות מצד הביקוש, הן מאפיינים המשפיעים על ריסון התחרות מצד ההיצע והן מאפיינים הבוחנים את ההתנהגות בפועל.

כן קובעת טיוטת גילוי הדעת כי עשויים להיות מקרים בהם מספר גורמים הפועלים בשוק אחד יחשבו כבעלי כוח שוק משותף. כמו כן בחודש פברואר 2019 פרסמה רשות התחרות לשימוע ציבורי, טיוטת נוסח מתוקן של גילוי דעת, העוסקת בשיקולי הממונה על התחרות בקביעת גובה עיצום כספי, הכוללת הוראות ביחס לאופן חישוב סכום העיצום הכספי ושיקולים המשפיעים על חישובו. כן נקבעו שיקולים המשפיעים על גובה העיצום שיוטל על נושאי משרה.

התיקון לחוק ההגבלים, כמו גם טיוטת גילוי הדעת, ככל שיפורסמו כנוסח מחייב עלולים להביא להגדלת סכומי העיצום שיוטלו על חברות ועל נושאי משרה במקרה של הפרות של דיני ההגבלים העסקיים וכמו כן יכול יהיו בעלי השפעה עסקית בכל הקשור לפרשנות החזקה בכח שוק משמעותי. בשלב זה, בין היתר, נוכח ראשוניות ההסדר ואי בהירות ביחס לאופן יישומו, החברה אינה יכולה לאמוד את ההשפעה האמורה.

10.2.4 עדכון להוראות החוזר המאוחד - דירקטוריון גוף מוסדי

בחודש אוגוסט 2018 פורסם נוסח סופי המעדכן את הוראות החוזר המאוחד שעניינו דירקטוריון גוף מוסדי, הקובע הוראות לעניין כשירות חברי הדירקטוריון וועדותיו, הרכבם, תפקידם, סמכויותיהם ואופן התנהלותם. החוזר מחליף את הוראות **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (דירקטוריון וועדותיו) התשס"ז-2007** (למעט ביחס לחברות המנהלות קופות גמל ענפיות וחברות מנהלות של חלק מקרנות הפנסיה הוותיקות).

החוזר מסדיר כללים ועקרונות לגבי אופן עבודת הדירקטוריון ובין היתר קובע הוראות לעניין הרכב הדירקטוריון, כשירות הדירקטורים והמומחיות הנדרשת מהם, החובה לקבוע מדיניות לגבי משך כהונה מרבית של יו"ר דירקטוריון, וכן תפקידי יו"ר הדירקטוריון והכשירות הנדרשת ממנו. בהתאם להוראות החוזר, על הדירקטוריון לקבוע את ההרכב הרצוי שלו, כאשר שליש מהדירקטורים יהיו בלתי תלויים ותקופת כהונתם לא תעלה על 3 תקופות של 3 שנים (אלא אם האסיפה לא תאריך את תקופת כהונתם). החלטה שלא להאריך תקופת כהונתו של דירקטור בלתי תלוי, צריכה להתקבל על ידי האסיפה. בהתאם לחוזר, מינוי דירקטורים בלתי תלויים בחברות עם בעל שליטה יבוצע באמצעות ועדת איתור של הדירקטוריון שרוב חבריה בלתי תלויים ובעל השליטה או קרובו לא יהיו חברים בה. האסיפה הכללית רשאית להחליט על מינוי מועמד שלא הוצע על ידי ועדת האיתור. בהתאם לחוזר, במקרה בו בעל השליטה או קרובו יכהנו בתפקיד מרכזי בגוף המוסדי, כהגדרתו בחוזר, מחצית מהדירקטורים לפחות יהיו דירקטורים בלתי תלויים (במקום שלישי).

כן נקבע כי לא יתקיימו ישיבות דירקטוריון משותפות לגוף מוסדי ולתאגידים אחרים, למעט ישיבות משותפות עם חברת אם של גוף מוסדי או גוף מוסדי בשליטתה או בשליטת הגוף המוסדי, לשם הדרכות או לשם הצגה בלבד של נושאים שיפורסמו על-ידי הממונה. כמו כן, נקבעו מגבלות לעניין כהונה של דירקטורים במספר גופים מוסדיים באותה קבוצה.

במסגרת החוזר נקבעו הוראות מעבר לפיהן דירקטור חיצוני המכהן כדירקטור מוסדי, יהיה רשאי להמשיך בתפקידו עד מועד חידוש הכהונה הבא. ככל שכהונתו כדירקטור בלתי תלוי תחודש, בכפוף לעמידתו בהוראות הדין העדכניות, יוכל לכהן ברצף עד תום תשע שנים ממועד מינויו לראשונה. דירקטור שאינו דירקטור חיצוני או בלתי תלוי, ואינו עומד בהוראות הדין העדכניות, יוכל להמשיך ולכהן בתפקידו עד תום שלוש שנים ממועד פרסום התחילה. כן נקבע כי לא יכהן כדירקטור מי שקרובו מכהן כ"בעל תפקיד מרכזי" בגוף מוסדי, ואולם הוראה זו לא תחול על מי שעבר מועד התחילה, כיהן כדירקטור כאמור.

לחוזר ישנן השלכות על הרכב הדירקטוריון של החברה והגופים המוסדיים בקבוצה ועל סדרי עבודתם. הגופים המוסדיים בקבוצה נערכים ליישום הוראות החוזר, אשר עתיד להיכנס לתוקף באפריל 2019.

10.2.5 חוזר הצטרפות לתוכנית ביטוח

בחודש יולי 2018 פורסם **תיקון לחוזר צירוף לביטוח** במסגרתו קבעה הממונה הוראות להסדרת התנהלות חברות ביטוח וסוכני ביטוח בעת צירוף מועמד לביטוח לתוכנית ביטוח. במסגרת התיקון לחוזר הורחב הליך התאמת הביטוח הקבוע בחוזר צירוף לביטוח, ונקבע כי במסגרת הליך כאמור (למעט לגבי ביטוח חובה לרכב מנועי, ביטוח רכוש לרכב מנועי, ביטוח מקיף לבתי עסק וביטוח סיעודי קבוצתי לחברי קופות חולים), תבוצע בדיקת מוצרי הביטוח הקיימים ברשותו של הלקוח, וזאת על ידי שאילתה באתר "הר הביטוח", המאפשרת קבלת מידע על ביטוחים נוספים של המבוטח, גם בחברות אחרות, על מנת למנוע מצב שבו מוצעים למבוטח מוצרים דומים למוצרים הקיימים ברשותו ואינם נדרשים לו. למעט לעניין שיווק יזום על ידי המבוטח, החובה לבצע בירור צרכים ב"הר הביטוח" לא תחול במקרה שבו סרב המועמד לביטוח למסור הרשאה כאמור וכן סרב למסור מידע בדבר מוצרי הביטוח הקיימים ברשותו. עוד נקבע כי על סוכן הביטוח להעביר את פרטי הקשר עם המבוטח לחברת הביטוח. בנוסף, נאסר על חברות הביטוח לצרף מועמד לביטוח לפוליסת פרט המעניקה פיצוי כאשר למבוטח קיימת פוליסה אחרת המעניקה פיצוי עבור מקרה ביטוח דומה למקרה ביטוח המכוסה בפוליסה הקיימת ברשותו, זאת על מנת למנוע מקרה של כפל ביטוח שהמועמד אינו מודע אליו, למעט מספר חריגים שנקבעו למקרה זה וביניהם קבלת הסכמת המבוטח.

להערכת כלל ביטוח, התיקון לחוזר צירוף לביטוח הופך את הליכי המכירה למורכבים ובמיוחד בהליך של שיווק יזום ובמכירות טלפוניות, הגביר את התחרות בתחום, גם ביחס למוצרים נוספים הקיימים ללקוח ואשר מופיעים ב"הר הביטוח", ומשפיע על הליכי שימור וחידוש הפוליסה. חיוב הסוכן להעביר את פרטי הקשר עם המבוטח לחברת הביטוח צפוי לסייע לגופים המוסדיים ביחסיהם עם הלקוחות.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של התיקון לחוזר צירוף לביטוח הינו מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של החברה והתוצאה בפועל עשויה להיות שונה באופן מהותי מזו שנחזתה וזאת בין היתר, נוכח התנהגות המתחרים, הסוכנים והלקוחות.

10.2.6 חוזר הנהגת כתבי שירות ואופן שיווקם

בחודש יולי 2018 פורסם תיקון לחוזר כתבי שירות, אשר קבע הוראות וכללים להנהגת כתבי שירות ולאופן שיווקם. במסגרת התיקון נקבע כי יראו אי מתן אפשרות לרכוש פוליסת ביטוח ללא כתבי שירות ו/או ביטול הנחה בפוליסה הנרכשת ללא כתבי שירות, כתניה אסורה. עוד נקבע כי עמלות סוכני ביטוח בגין מכירת פוליסת ביטוח לא יושפעו ממכירת כתבי השירות המשווקים על ידי חברת הביטוח. כמו כן, סוכן הביטוח, המשווק למבוטח כתב שירות חיצוני (שנמכר על ידי גורם שאינו המבוטח), חוייב להציג בפני המבוטח את כתב השירות המשווק על ידי חברת הביטוח ממנה נרכשה פוליסת הביטוח ואת ההבדלים שבין כתבי השירות לרבות לעניין תנאי השירות והמחיר, וכי עליו לתעד פעולה זו.

בשלב ראשוני זה, לא ניתן לצפות את השפעת התיקון לחוזר כתבי שירות והיא תלויה בין היתר בהתנהגות המבוטחים, הסוכנים, המתחרים והנחיות הממונה.

10.2.7 חוזר שירות ללקוחות גופים מוסדיים

בחודש פברואר 2018 פורסמה טיוטת תיקון לחוזר שירות ללקוחות גופים מוסדיים, שמטרתה לשפר את טיב השירות הניתן ללקוחות גופים מוסדיים. הטיוטה קובעת, בין היתר, הוראות לעניין פרטים שיש חובה לכלול בהודעות גוף מוסדי ללקוחות (ובפרט הודעות בדבר חיובים כספיים); איסור על גוף מוסדי להעביר מידע אודות לקוח לצד שלישי ללא קבלת אישור הלקוח; דרישה למתן מענה טלפוני אנושי ללקוחות תוך 3 דקות ובאמצעות נציג הדובר את שפת הלקוח (לכל הפחות: עברית, ערבית או רוסית); חיוב גוף מוסדי להשיב ללקוח באמצעי התקשורת בו פנה אליו הלקוח, אלא אם הלקוח ביקש אחרת; דרישה לתייעוד שיחות טלפוניות עם לקוחות והצעה ללקוח לקבל את תיעוד השיחה.

החברה אינה יכולה להעריך את השלכות הטיוטה האמורה, נוכח אי הוודאות באשר לנוסח הסופי שיפורסם.

10.2.8 תיקון חוק הגנת הצרכן

בחודש יולי 2018 תוקנו חוק הגנת הצרכן, חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981, וחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ייעוץ, שיווק ומערכת סליקה פנסיוניים), התשס"ה-2005. באופן שנקבעו הוראות המחייבות את הגופים המוסדיים, המספקים שירות טלפוני באמצעות מערכת אוטומטית לניתוב שיחות, להעניק מענה אנושי בעניינים שונים (טיפול בתקלה, בירור חשבון וסיום התקשרות) כבר בשלב ראשוני בשיחה. כן נקבע כי ההמתנה למענה אנושי לא תעלה על שש דקות מתחילת השיחה, ואולם הממונה הוסמך לקבוע חריגים לעניין זה. התיקון קובע מגבלות על הפניית לקוחות לשירות השארית הודעה. התיקון יכנס לתוקף בחודש יולי 2019.

להערכת הקבוצה, התיקון האמור יכול ויביא לגידול בעלויות ניהול המוקדים הטלפוניים של הגופים המוסדיים בקבוצה.

10.2.9 חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי

בחודש מרס 2018 אושר בכנסת חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ח-2018 ("חוק חדלות פירעון"), אשר עתיד להיכנס לתוקף בחודש ספטמבר 2019, ומטרתו להסדיר מחדש את דיני חדלות הפירעון והליכי שיקום והבראה. הוראות החוק מחליפות שורה של הוראות דין אשר הסדירו עד כה את דיני חדלות הפירעון. חוק חדלות פירעון מסדיר, בין השאר, את הנושאים הבאים: (1) הגדרת חדלות הפירעון של תאגיד; (2) אפשרויות הכניסה להליכי שיקום ו/או פירוק של תאגיד; (3) חלוקת התמורות בין הנושים השונים; (4) הגבלת כוחם של בעלי שעבוד צף כך שיוכלו להיפרע רק מ-75% מהנכסים הכפופים לשעבוד הצף, כך שהנושים שאינם מובטחים יזכו לפירעון גדול יותר של החוב כלפיהם; (5) ביטול חלק מהחובות בדין קדימה; (6) קביעת חובת זהירות מיוחדת לדירקטורים ומנכ"לים במצב שבו החברה מצויה במצב כלכלי של חדלות פירעון אבל עוד לא הוכרזה ככזו מן הבחינה המשפטית; (7) קביעת הוראות המקנות לבית המשפט סמכות להורות לספק אשר סיפק ערב מתן צו לפתיחת הליכים לגבי התאגיד, או בסמוך לפני המועד האמור גם אם הפסיק לספקו, הספקת שירות או מצרך חיוני לתאגיד בשיקום.

להוראות החוק יכול שיהיו השלכות בכל הנוגע להלוואות הניתנות על ידי גופים מוסדיים בקבוצה ובעיקר הלוואות המובטחות בשעבודים, וזאת, בין היתר, נוכח פגיעה בזכויותיהם של נושים מובטחים לטובת נושים שאינם מובטחים במסגרת הוראות החוק. כמו כן ליישום החוק יכול ותהיה השפעה בכל הקשור להיקף הכיסוי הביטוחי הניתן על ידי החברה בפוליסות המבטחות אחריות נושאי משרה וכן לתקופת הכיסוי הביטוחי והסיכון הביטוחי ביחס לתאגידים שהחל לגביהם הליך שיקום.

הערכת החברה בקשר עם השלכות החוק הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל יכולות להיות שונות מן התוצאות המוערכות וזאת, בין היתר, לאור ההחלטות שיתקבלו בגופים המוסדיים בקבוצה אשר למתן אשראי, ובקשר עם היקף הכיסוי הביטוחי אשר ימכר על ידה, והן תלויות בין היתר בהחלטות כלל ביטוח, הגופים המתחרים ומבטחי המשנה וכן בהתאם לאופן יישום הוראות החוק, לאחר מועד תחילתו ופסיקות בתי המשפט.

10.2.10. חוק נתוני אשראי, תשע"ו-2016.

ביום 12 לאפריל 2016, פורסם חוק נתוני אשראי, תשע"ו-2016. מטרת החוק הינה הרחבת התחרות בשוק האשראי הקמעונאי וצמצום ההפליה במתן אשראי באמצעות יצירת בסיס מידע אחיד ושווה. החוק קובע הסדר כולל לשיתוף בנתוני אשראי ליחידים ובו הוראות לעניין איסוף נתוני אשראי ממקורות המידע הקבועים בחוק, שמירתם במאגר מידע מרכזי המופעל בידי בנק ישראל ומסירת נתוני אשראי ממנו ללשכות אשראי לשם עיבודם והעברתם, לנתוני אשראי, תוך שמירה על עניינם של הלקוחות ועל פרטיותם. החוק מסדיר את התנאים לקבלת נתונים ממאגר המידע המרכזי כאמור, ובכללם התנאי כי מקבל המידע הינו מקור מידע המעביר נתוני אשראי למאגר. החברה בוחנת את השלכות החוק ביחס אליה, החוק ייכנס לתוקף ביום 12 לאפריל 2019.

10.3 חסמי כניסה ויציאה

10.3.1 להלן פירוט מחסומי הכניסה העיקריים של תחומי הפעילות השונים של החברה:

10.3.1.1 חובת רישוי ודרישה להיתר

- (א) העיסוק בביטוח טעון רישוי, בהתאם לחוק הביטוח ולחוק קופות גמל, ומפוקח על ידי רשות שוק ההון. ביטוח וחיסכון במשרד האוצר. בתחום ביטוח כללי, חברה הפעילה בענפי ביטוח אשראי וסיכוי סחר חוץ נדרשת לעסוק בענף זה בלבד. המבטחים וחברות מנהלות של קרנות הפנסיה וקופות הגמל בקבוצה מחויבים בקבלת רישיון מהממונה.
- (ב) חברה מנהלת של קופת גמל משלמת לקיצבה נדרשת גם היא לקבל רישיון מבטח לפי חוק הביטוח, ויראו את רישיון המבטח כאמור כרישיון חברה מנהלת לגבי כל קופות הגמל שבניהולה. במסגרת רפורמת המוצרים נקבע כי חברה מנהלת שניתן לה רישיון מבטח כאמור, רשאית כיום לנהל את כל סוגי קופות הגמל (משלמות ולא משלמות), אך למעט קופות ביטוח. חברה מנהלת אחת יכולה לנהל גם קרן פנסיה חדשה מקיפה אחת הזכאית לאג"ח מיועדות, קרן פנסיה כללית חדשה שאינה זכאית לאג"ח מיועדות וכן קרן פנסיה ותיקה וקופות גמל. חברה מנהלת רשאית לעסוק בניהול קופות גמל בלבד. עיסוקה של חברה מנהלת בעיסוק אחר יתכן ביחס למוצר פנסיוני שאישר הממונה ובכפוף לתנאים שאישר בלבד שהעיסוק מוסדר לפי הוראות חוק קופות הגמל, חוק הביטוח או חוק היעוץ הפנסיוני.
- (ג) בנוסף, כל קופת גמל המנוהלת על ידי חברה מנהלת מחויבת באישור לניהול קופת גמל המתחדש מדי שנה. גם מוצרי ביטוח חיים, המנוהלים כקופות גמל (קופות ביטוח), טעונים אישור המתחדש מדי שנה.
- לכלל פנסיה וגמל ולעתודות הותיקה רישיון מבטח בענף קרנות פנסיה בהתאם לחוק הביטוח וכן אישורים לניהול קופות הגמל המנוהלות על ידן.
- (ד) החזקה של יותר מחמישה אחוזים מסוג מסוים של אמצעי שליטה בגוף מוסדי מותנית בקבלת היתר להחזקת אמצעי שליטה מאת הממונה, ושליטה בגוף מוסדי או בסוכנות ביטוח מחייבת גם היא היתר מאת הממונה, בין היתר, בהתאם להוראות מסמך מדיניות שליטה בגוף מוסדי מחודש דצמבר 2014 שפורסמו על ידו. ראה לעניין זה, ביאור 1(ב)2(לדוחות הכספיים. בעקבות העברת מניות השליטה בחברה לידי הנאמן והסדר החוב באי די בי חברה לאחזקות בע"מ, מוסדרת השליטה בחברה בהתאם למכתבי הממונה, כמפורט בביאור 1(ב)1(2) לדוחות הכספיים. סטטוס היתרי השליטה בחברה ואופן הסדרתם יכולים להשפיע מעת לעת על היכולת לבצע שינויים בהיתרים רגולטורים נדרשים.
- (ה) לעניין מגבלות שליטה והחזקה שנקבעו מכח חוק הריכוזיות, בין היתר לעניין הפרדה בין החזקה בפעילות ריאלית משמעותית ופעילות פיננסית משמעותית, ראה סעיף 10.2.2 לעיל וכן ביאור 1(ב)4(לדוחות הכספיים.

10.3.1.2 דרישות הון עצמי

לשם עיסוק בפעילות ביטוחית נדרשות חברות בקבוצת החברה לעמוד בדרישות הון. לפרטים בדבר דרישות ההון הרגולטוריות החלות על חברות בקבוצה ואופן עמידת החברות בהן, ראה ביאורים 16(ה) ו-16(ו) לדוחות הכספיים.

בחודש אפריל 2018 פורסמו **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (הון עצמי מזערי הנדרש לקבלת רישיון מבטח), תשע"ח-2018** (להלן: "**תקנות הון עצמי מזערי**"), המבטלות את **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (הון עצמי מינימלי הנדרש ממבטח), התשנ"ח-1998**, שהיו בתוקף עד לאותו מועד. במסגרת התקנות האמורות נקבע הון ראשוני מזערי נדרש לקבלת רישיון בענפים המאופיינים בתקופת ביטוח ומשך תביעות ארוכים (ביטוחי חיים, בריאות ארוך טווח וחבויות) בסכום של 15 מיליוני ש"ח (לעומת סכום של 52 מיליוני ש"ח שנדרש עד אותו מועד) והון ראשוני מזערי לקבלת רישיון בענפים המאופיינים בתקופת ביטוח ומשך תביעות קצרים (ביטוח כללי וביטוח בריאות קצר טווח) בסכום של 10 מיליוני ש"ח (לעומת סכום של 59 מיליוני ש"ח שנדרש עד אותו מועד).

התקנות הגבירו וצפויות להגביר בעתיד את התחרותיות בשוק הביטוח בשל הפחתת דרישת ההון לצורך קבלת רישיון חברת ביטוח ופעילות של חברות חדשות בשוק. החברה אינה יכולה לצפות את ההשלכות המלאות של התקנות בשלב זה.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של **תקנות הון עצמי מזערי** הינו מידע צופה פני עתיד, המתבסס על הערכות והנחות של החברה והתוצאה בפועל יכולה להיות שונה באופן מהותי מזו שנחזתה, בין היתר לאור אי הודאות ביחס לאופן הפעולה של גופים מתחרים בשוק וכניסתם של גופים חדשים.

10.3.1.3 היקף פעילות

על מנת לכסות את עלויות השיווק והתפעול הקבועות הגבוהות של מוצרי הביטוח והגמל המשוקים על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה, אשר מכירתם ותפעולם מוסדרים, בין היתר, בהוראות רגולטוריות מורכבות ודורשים ניהול ותפעול מורכב לאורך זמן על החברה להחזיק בהיקף מספק של פוליסות ונכסים מנוהלים.

10.3.1.4 חסמים נוספים

- (א) היכולת לרכוש הגנות נאותות ממבטחי משנה.
- (ב) תשתית ארגונית, מיכונית ותפעולית בהתחשב במורכבות המוצרים ותפעולם ובשינויים הרגולטוריים.
- (ג) מערך הפצה רחב ומיומן.
- (ד) בשנים האחרונות נקטה הרשות במספר פעולות במטרה להקל על חסמי הכניסה בתחום. לפרטים נוספים, ראה סעיף 6.2.2(א) לעיל לעניין קרן פנסיה ברירת מחדל וסיום ההסדרים לרבים עם מעסיקים וכן סעיף 10.3.1.2 לעיל לעניין דרישות הון מינימליות.

10.3.2 להלן פירוט מחסומי היציאה העיקריים של תחומי הפעילות השונים של החברה:

בענף ביטוח חיים, בחלק מהמוצרים בענף ביטוח כללי, בענף הסיעוד ובחלק ממוצרי ענף מחלות ואשפוז, הפסקת פעילות בפוליסות בעלות זנב תביעות ארוך עשויה להימשך שנים רבות, עד ליישוב כל התביעות בגין פוליסות שנמכרו בתקופה שלפני הפסקת הפעילות ועד מימוש כל זכויות המבוטחים ו/או העמיתים הקיימים (run off), תקופה במהלכה נדרשת החברה לשאת בכל עלויות התפעול הנגזרות, או עד למכירת הפעילות.

לממונה נתונה הסמכות להורות למבטח המבקש לפרק או לחסל את עסקי הביטוח שלו, לפעול בדרך מסוימת בחיסול עסקיו וכן הסמכות לפנות לבית המשפט בבקשה כי הפירוק יעשה בידי בית המשפט או תחת פיקוחו.

10.4 גורמי הצלחה קריטיים

גורמי הצלחה המשותפים לכל תחומי הפעילות בקבוצה

- להערכת הקבוצה, גורמי ההצלחה הקריטיים המשותפים לכל תחומי פעילות הקבוצה הינם:
- תמהיל תיק המבוטחים, שימור התיק וגיוס מבוטחים ועמיתים חדשים, תוך שמירה על רווחיות;
- יכולת הסתגלות לתנאי השוק המשתנים, לשינויים ברגולציה, לתנאי התחרות ולהפחתה ברווחיות, לרבות בדרך של שינויים במוצרים, בשירות, בשיווק, בתמחור, בגובה דמי הניהול וביכולת התאמת מערכות המיכון ותהליכי מיכון ותפעול;
- איכות ומקצועיות החיתום ויישוב התביעות, לרבות תביעות רוחביות;
- איכות השירות, לרבות לעניין ישוב תביעות ואפשרות לתת ברמת הקבוצה, פתרונות משולבים לכל צורכי הלקוח תוך יצירת סינרגיה בין חברות הקבוצה;
- יכולת הפיתוח והיישום של כלים דיגיטליים מתקדמים במכירה ובשירות;
- יעילות התפעול ואיכות המחשוב והמיכון;
- הכנסות מהשקעות, תשואות התיקים המנוהלים, ומצב שוק ההון ותנאי הריבית;
- יכולת ניהול ההון, בתחומי הפעילות השונים והערכות לחיזוק;
- יכולת אקטוארית לתמיכה במדיניות עסקית, לביצוע תמחור איכותי ועדכני ולחישוב איכותי של העתודות הנדרשות;
- שימור ופיתוח המשאב האנושי האיכותי;
- היכולת לפתח ולשמר את ערוצי ההפצה, לרבות בדרך של גיוס ושימור סוכנים איכותיים ברמת עמלות סבירה ופיתוח של זרוע המכירות העצמאית;
- איכות הסכמי ביטוח המשנה ויציבות מערכת היחסים עם מבטחי המשנה לאורך שנים;
- איכות ניהול הסיכונים, השליטה והבקרה הפנימית.

10.5.1 הנכסים המנוהלים בקבוצה

להלן פירוט של סוגי הנכסים המנוהלים על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה:

- א. **נכסי נוסטרו של הגופים המוסדיים בקבוצה (כלל ביטוח, כלל פנסיה וגמל, עתודות הותיקה, כלל ביטוח אשראי) וכן נכסי החברה - (א) נכסים כנגד ההון העצמי והתחייבויות אחרות; (ב) נכסים כנגד התחייבויות בביטוח כללי; (ג) נכסים כנגד התחייבויות בביטוח חיים שאינן תלויות תשואה; ו-(ד) נכסים כנגד התחייבויות שאינן תלויות תשואה בביטוח סיעוד, בריאות ואובדן כושר עבודה.**
חברות הביטוח בקבוצה נושאות בסיכונים הנובעים מנכסי הנוסטרו. יחד עם זאת, חלק מההתחייבויות בביטוח חיים בגין פוליסות מבטיחות תשואה, מגובות באגרות חוב מיועדות, ראה סעיף 6.1.1.2 לעיל.
 - ב. **נכסי התחייבויות תלויות תשואה של כלל ביטוח -** נכסים כנגד התחייבויות בביטוח חיים ובביטוח סיעוד ואובדן כושר עבודה בגין פוליסות תלויות תשואה לסוגיהן. התשואות המושגות בקשר עם נכסים אלו נכללות במסגרת חישוב ההתחייבויות לבעלי פוליסות אלו. ככלל, חישוב זכויות המבוטחים מבוצע באופן ריאלי, נטו בניכוי דמי ניהול והוצאות בהתאם להוראות הפוליסה. לפרטים בדבר הכנסות החברה מדמי ניהול, ראה ביאור 30 לדוחות הכספיים.
נכסי הנוסטרו ונכסים עבור חוזים תלויי תשואה של חברות הביטוח בקבוצה המנוהלים על ידי הקבוצה, רשומים במאזני חברות הביטוח.
 - ג. **קופות גמל וקרנות פנסיה -** נכסי קרנות הפנסיה וקופות הגמל שבניהול החברות המנהלות בקבוצה (כלל פנסיה וגמל ועתודות הותיקה) - נכסי עמיתי קרנות הפנסיה וקופות הגמל מנוהלים בנאמנות על ידי חברות מנהלות. התשואות נטו, בניכוי דמי ניהול והוצאות, בקשר עם נכסי קרנות הפנסיה וקופות הגמל נזקפות לעמיתים. נכסי קרנות הפנסיה וקופות הגמל אינם רשומים במאזני החברות המנהלות, למעט נכסי קופת הגמל בר קרן גמולים בע"מ שלה מסלול מבטיח תשואה ("בר א") שכלל ביטוח מחויבת בו כלפי העמיתים להבטחת תשואה. חלק מנכסי העמיתים בקרן הפנסיה המקיפה המנוהלת על ידי כלל פנסיה וגמל ועתודות הותיקה מגובים באגרות חוב מיועדות. ראה לעניין זה סעיף 6.1.1.2 לעיל.
 - ד. **נכסים המנוהלים בקבוצה הכוללים הבטחת תשואה או ערבות לגובה ההפקדות הנומינליות**
בחלק ממוצרי החיסכון של הקבוצה קיימת התחייבות להבטחת תשואה. להלן פרטים בדבר ההתחייבויות המהותיות של חברות הקבוצה להבטחת תשואה כאמור:
 - בפוליסות שנמכרו עד סוף שנת 1990, התשואה למבוטח בפוליסות ביטוח חיים עם מרכיב חיסכון נקבעה בשיעור מובטח ("פוליסות מבטיחות תשואה"). השיעור השתנה בהתאם לסוג הפוליסה ולמועד הנפקתה. ההתחייבות לשיעור התשואה מגובה ברובה באגרות חוב מיועדות, יתרת הנכסים מושקעים בהתאם למגבלות הקבועות בתקנות ההשקעה.
 - בחלק הארי של פוליסות החיסכון שנמכרו על ידי כלל ביטוח החל משנת 1991, התשואה נזקפת לזכות המבוטח בהתאם לתוצאות תיקי ההשקעות, בניכוי דמי ניהול והוצאות ("פוליסות תלויות תשואה"). עם זאת, בחלק מזערי מהפוליסות הובטחה תשואה בשיעור מובטח למבוטחים ללא גיבוי של אג"ח מיועדות לתקופה של 10 שנים ממועד ההצטרפות. להרחבה ראה סעיף 6.1.1.2 לעיל.
 - במסגרת רכישת קופת הגמל בר א', קיבלה על עצמה כלל ביטוח התחייבות לתשואה שנתית מינימלית מובטחת, מידי שנה, לגבי כלל הנכסים המושקעים בבר א' (תשואה ריאלית נטו בשיעור של 5.5% בהתאם לקבוע בתקנון הקופה). התחייבות זו מגובה בהתחייבות החשב הכללי לתשואה מובטחת ריאלית בשיעור של 5.95% לשנה על 89% מהנכסים, כאשר יתר הנכסים מושקעים בהתאם לתקנות ההשקעה. לפרטים נוספים ראה ביאור 39(ד)(ג) לדוחות הכספיים.
 - בנוסף, בחלק מהקופות המנוהלות על ידי כלל פנסיה וגמל, נתנו כלל ביטוח ואו כלל פנסיה וגמל ערבות, ביחס לעמיתים שהצטרפו לקופות עד למועדים מסוימים וביחס להפקדות שהופקדו על ידי אותם עמיתים עד למועדים מסוימים, כמפורט בתקנוני הקופות, לכך שהסכום אשר ישולם לעמיתים, לא יפחת מסכום ההפקדות ששולמו על ידי אותם עמיתים או בעבורם, הכל בכפוף לתנאים הקבועים בתקנוני הקופות האמורות. לאורך השנים, הערבויות האמורות הופסקו ביחס לכספים שהופקדו, ממועד מסוים ואילך. תשואות שליליות מהותיות עלולות להביא לחיוב בתשלום מכוח הערבות. בהתחשב בתשואות המצטברות בקופות האמורות, בפרט ממועד הפסקת הערבות, החשיפה לתשלום כאמור מוערכת כנמוכה.
- הערכת החברה ביחס לערבויות האמורות הינו מידע צופה פני עתיד, המבוסס על המידע המצוי בידי כלל ביטוח וכלל פנסיה וגמל במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מהתוצאות המוערכות והן תלויות בין היתר בהתפתחות תנאי השוק, צבירות העמיתים והתשואה שתושג.**
- מרבית הנכסים המוחזקים כנגד התחייבות מבטיחת תשואה מנוהלים במסגרת הנוסטרו.

10.5.2 סך הנכסים המנוהלים עבור הנוסטרו ועבור עמיתים/מבוטחים על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה נכון ליום 31 בדצמבר 2018 (מיליוני ש"ח):

גוף מוסדי	נוסטרו	תשואה	כספים תלויי
החברה	48		
כלל ביטוח	32,189	64,834 ⁴	
כלל ביטוח אשראי	281	-	
כלל פנסיה וגמל - קרנות פנסיה ¹	155	55,997	
כלל פנסיה וגמל - קופות גמל ¹		32,983 ²	
עתודות הותיקה ³	31	10,028	
סך הכל	32,704	163,842	

1. נתוני ההון העצמי של החברות המנהלות של קופות הגמל וקרנות הפנסיה האמורות מבוקרים.
2. לרבות קופת גמל בבעלות כלל ביטוח ולרבות קופות גמל מבטיחת תשואה.
3. הנתונים הינם ביחס לסך כל נכסי הקרן ואינם מאוחדים.
4. כולל כספים המנוהלים עבור קופות חולים לאומית וקופת חולים מכבי שירותי בריאות במסגרת קרן המבוטחים, כאמור בסעיף 8.1.2.2 (ג) לעיל, שהינם בסכום של 3,544 מיליוני ש"ח, נכון למועד פרסום הדוח. במהלך שנת 2018 פרסמו קופות החולים מכבי, לאומית וכללית מכרזים חדשים לבחירת מבטח לביטוח סיעודי קבוצתי של חברי הקופה, במתכונת התקשרות שונה מהמתכונת בהתקשרות הקיימת של כלל ביטוח עם מכבי ולאומית (באופן שהמבטח הזוכה ישא ב-20% בלבד מהסיכון הביטוחי וקרן המבוטחים תישא ביתרתו). בהתאם להודעת קופות מכבי ולאומית, הצעתה של כלל ביטוח למתן שירותי ביטוח סיעודי קבוצתי לחברי הקופה לא זכתה במכרז. נכסיה של מכבי הועברו ביום 1 בינואר 2019, ונכסיה של לאומית יועברו ביום 1 באפריל 2019.

10.5.3 ניהול ההשקעות של הגופים המוסדיים

א. חברות ניהול השקעות

פעילות ההשקעות של הגופים המוסדיים בקבוצה, מבוצעת בעיקרה באמצעות כנף - כלל ניהול פיננסים בע"מ ("כנף") שהינה חברה בת של כלל ביטוח. כנף מנהלת את כספי הנוסטרו של חברות הביטוח והחברות המנהלות בקבוצה וכן מנהלת את השקעות נכסי ההתחייבויות תלויות התשואה ונכסי עמית קרנות הפנסיה וקופות הגמל בקבוצה. לכנף צוותי השקעות נפרדים (ייעודיים) לניהול כספי נוסטרו ולניהול כספי עמיתים, הנעזרים ביחידות הסמך השונות בקבוצה: מחקר, אסטרטגיה, אשראי, השקעות פרטיות, נדל"ן, גזברות, "מידל אופיס", משפטית, בקרה וחשבות השקעות.

בנוסף, חלק מפעילות ההשקעות בחו"ל מתבצעת בעזרת יועצי ומנהלי השקעות חיצוניים.

ב. מדיניות ניהול השקעות

כספי הגופים המוסדיים בקבוצה מנוהלים בכפוף להוראות תקנות ההשקעה והוראות הממונה, לפי העניין, בהתאם למדיניות השקעות כללית הנקבעת על ידי דירקטוריון המבטח ואו החברה המנהלת, ועל פי הנחיות ופיקוח של ועדות השקעה נפרדות ועצמאיות בהתאם לחברות ולסוגי הכספים המנוהלים. דירקטוריון החברה מאשר מדיניות השקעות כללית לתיקים המנוהלים. במסגרת זו מאשר הדירקטוריון מסגרות חשיפה לאפיקי ההשקעה השונים, בכל אחד מהתיקים המנוהלים וכן את מדרג הסמכויות לאישור השקעות שונות. במסגרת מדיניות ההשקעות הכללית מנחה הדירקטוריון את ועדות ההשקעה לקבוע מדיניות השקעה ספציפית בהתאם למדיניות ההשקעה הכללית שקובע הדירקטוריון, לכל אחד מהגופים המוסדיים ומסלולי ההשקעה השונים, זאת - בהתחשב, בין היתר, במגבלות החלות על המסלול על פי דין ואו על פי תנאי הפוליסה ואו תקנוני קופות הגמל, ובהתחשב במאפייני המסלול הספציפיים ובכללם: התפתחות צפויה של תיק הנכסים, תזרים ומח"מ ההתחייבויות הצפוי, סיכוני פידיון מוקדם ועוד. ועדות ההשקעה קובעות את מדיניות ההשקעות המפורטת כאמור לעיל לכל קופה ומסלול בנפרד.

כחלק ממדיניות ההשקעות, מאשרים הדירקטוריון וועדות ההשקעה גם מדיניות אשראי לצורך ניהול נכסי האשראי של התיקים המנוהלים. במסגרת מדיניות האשראי נקבעים תהליכי עבודה, מדרג סמכויות ומדיניות חשיפות תיק האשראי, בהתייחס, בין היתר, למגבלות חשיפה מקסימאלית ללווה בודד, לקבוצת לווים, לענף מסוים וכדומה.

מדיניות ההשקעות של התיקים המנוהלים נבחנת באופן שוטף במסגרת דיוני ועדות ההשקעה. כמו כן, יחידות ה"מידל אופיס", בקרה וניהול הסיכונים מפקחות באופן שוטף על פעילות ההשקעות, תוך שימת דגש על היקפי פעילות, שיעורי החשיפה בכל סוג של אפיק השקעה, עמידה במגבלות מדיניות ההשקעות והאשראי והוראות הדין.

תיקי הנוסטרו מנוהלים באופן שיאפשר עמידה בהתחייבויות החברה וזאת תוך שימת לב, בין היתר, למח"מ ההתחייבויות, לבסיס ההצמדה, למטבע, לכללי הדיווח החשבונאי ולעיתוי תזרימי מזומנים בטווח קצר. מדיניות ההשקעות מתבססת על בחינת ההתאמה וניהול הסיכון הכולל אל מול ההון ועודפי ההון של החברה.

תיקי העמיתים מנוהלים, בין היתר, משיקולים ארוכי טווח, במטרה להשיא תשואה מקסימלית לעמיתים, תוך התחשבות ברמות הסיכון של נכסי ההשקעה השונים ובשיקולי מזילות התיקים.

לפירוט בדבר התפלגות הנכסים המנוהלים בכל אחד מהגופים המוסדיים בקבוצה ליום 31 בדצמבר 2018 ראה סעיף 10.5.6 להלן.

בהתאם להוראות הממונה, הגופים המוסדיים בקבוצה מפרסמים את הצהרתם על מדיניות ההשקעות של כספי העמיתים והמבוטחים באתר האינטרנט שלהם.

הצהרה בדבר מדיניות ההשקעות הספציפית לשנת 2018 ולשנת 2019 פורסמה בחודשים ינואר 2018 וינואר 2019, בהתאמה, באתר האינטרנט של החברה, בכתובת:

<https://www.clalbit.co.il/clalins/channelsdonation/Pages/default.aspx>

ג. ועדות השקעה, ועדת משנה לאשראי וועדת אשראי פנימית

ועדות השקעה - בהתאם לחוק הביטוח, לכלל ביטוח שתי ועדות השקעה: ועדת השקעות להשקעת כספים לכיסוי התחייבויות תלויות תשואה וועדת השקעות להשקעת ההון העצמי והתחייבויות אחרות של המבטח ולהשקעת כספים לכיסוי ההתחייבויות הביטוחיות שאינן התחייבויות תלויות תשואה ("נוסטרו"). לכלל ביטוח אשראי ועדת השקעות נוסטרו נפרדת.

לכל אחת מהחברות המנהלות בקבוצה (כלל פנסיה וגמל ועתודות הותיקה), ועדת השקעות לניהול כספי עמיתים וועדת השקעות נוסטרו.

נכון למועד פרסום הדוח, מתקיימות ועדות השקעה נפרדות ביחס לכספי החוזים תלויי התשואה בכלל ביטוח וביחס לכספי העמיתים בכלל פנסיה וגמל. לאור העובדה כי ועדות ההשקעות מתכנסות בתדירות גבוהה, וכי מרבית הנושאים לדיון זהים, הממונה לא התנגד לאחד את הרכב חברי הוועדות, ולקיים הצגה משותפת של הנושאים לדיון, בנושאים החופפים. קבלת ההחלטות תבוצע בנפרד.

יצוין כי במסגרת טיוטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (ועדת השקעות), התשע"ז-2017, מוצע לאפשר לדירקטוריונים בגופים מוסדיים שמשתייכים לאותה קבוצת משקיעים למנות ועדת השקעות עמיתים משותפת לכלל המשקיעים המוסדיים המשתייכים לאותה קבוצת משקיעים.

נכון למועד פרסום הדוח, טרם אוחד הרכב חברי הוועדות.

ועדות ההשקעה קובעות, כל אחת בנפרד ובאופן עצמאי, מדיניות השקעה במסגרת מדיניות ההשקעה הכוללת שאושרה על ידי הדירקטוריון, מאשרות עסקאות לפי מדרג הסמכויות שקבע הדירקטוריון וכן ממלאות תפקידים נוספים בהתאם להוראות הדין. במסגרת זו וועדות ההשקעה מתוות את האסטרטגיה ומדיניות ההשקעה הספציפית בתיקי הנכסים. בנוסף, וועדות השקעה מפקחות אחר ביצוע המדיניות ומתאימות את מבנה התיק לתנאי השוק במסגרת מדיניות ההשקעות.

יישום הנחיות ועדות ההשקעה וביצוע ההשקעות בפועל, מתבצע בנפרד ובמבחן על ידי מנהלי ההשקעות הרלוונטיים.

נכון למועד פרסום הדוח, ועדת ההשקעות של כלל ביטוח בתיקי הנוסטרו מורכבת מחברי דירקטוריון בכלל ביטוח ומנכ"ל כלל ביטוח, והיא מתכנסת לפחות אחת לחודש. ועדות ההשקעה בתיקי העמיתים מונות רוב של חברים חיצוניים והן מתכנסות בתדירות של אחת לשבועיים לפחות.

בנוסף, בהתאם להוראות הדין לא ימונה ולא יכהן כחבר ועדת השקעות עמיתים מי שתפקידיו או עיסוקיו האחרים יוצרים או עלולים ליצור ניגוד עניינים או שיש בהם כדי לפגוע ביכולתו לכהן כחבר כאמור וביחס לנח"צ בוועדת השקעות, מי שהוא קרוב של בעל השליטה, וכן מי שיש לו, לקרובו, לשותפו, למעבידו, למי שהוא כפוף לו במישרין או בעקיפין או לתאגיד שהוא בעל השליטה בו, במועד המינוי או בשנתיים שקדמו למועד המינוי, זיקה לחברה, לבעל השליטה בחברה או לקרוב של בעל השליטה, במועד המינוי, או לתאגיד אחר ("זיקה" - כמשמעותה בסעיף 240(ב) לחוק החברות).

ועדות השקעה עמיתים - בחודש ספטמבר 2017 פורסמה טיוטת תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (ועדת השקעות), התשע"ז-2017. הטיטה כוללת מספר שינויים בכל הקשור להרכב, מינוי, כשירות ודרכי העבודה של ועדות השקעה לכספי עמיתים, לעומת הדין הקיים כיום וביניהן דרישה כי כל החברים יהיו נציגים חיצוניים; שונו חלק מתנאי הסף לכשירות למינוי חבר ועדת השקעות; נקבעו הוראות שנועדו להבטיח אי תלות של חבר ועדת השקעות; נקבעו כללים לאיסור כהונה צולבת בגוף מוסדי ובגוף פיננסי; נקבע כי תוקם ועדת איתור שתמליץ לדירקטוריון על מועמדים לתפקיד חבר ועדת השקעות; נקבע שתקופת המינוי של חבר ועדת השקעות תהיה ל-6 שנים ולא ניתן לשוב ולמנותו וכן נקבעו הוראות הנוגעות לדרכי העבודה של ועדת ההשקעות. חברי ועדות ההשקעה בכלל ביטוח וכלל פנסיה וגמל מתמנים על ידי הדירקטוריון הרלבנטי לפי המלצת ועדת איתור שמונתה על ידי הדירקטוריון ומורכבת מיו"ר הדירקטוריון ושני דירקטורים חיצוניים.

ועדת השקעות נוסטרו - בחודש פברואר 2018 פורסמה **טיטת חוזר ועדת השקעות שאין תלויות תשואה**. טיטת החוזר מסדירה היבטים שונים בדרכי עבודת ועדת השקעות נוסטרו לרבות בנושאים הבאים: מספר החברים; תנאי הסף לכשירות; תפקידי הוועדה ודרכי עבודתה. איתור ומיון המועמדים לוועדת השקעות נוסטרו נעשה על ידי הדירקטוריון, כאשר החברים שהינם נציגים חיצוניים ממונים מקרב הדירקטורים החיצוניים המכהנים בחברה או נציגים חיצוניים.

ועדת משנה לאשראי - בהתאם להוראות הממונה, מינו ועדות ההשקעה, באישור הדירקטוריון של הגופים המוסדיים בקבוצה, ועדת משנה לאשראי משותפת לגופים המוסדיים בקבוצה (**"ועדת משנה לאשראי"**).

ועדת המשנה לאשראי מורכבת מחברים שהינם בעלי מומחיות וניסיון מוכחים בתחום האשראי. ועדת המשנה לאשראי כוללת נציגים חיצוניים בלבד.

תפקידיה של ועדת המשנה לאשראי הם לפקח על יישום מדיניות הדירקטוריון וועדות ההשקעות לעניין העמדת אשראי, לאשר העמדת אשראי בהתאם למדרג הסמכויות, ולקבל החלטות על אופן הטיפול בחובות בעייתיים, בהתאם למדרג הסמכויות.

ועדת אשראי פנימית - בהתאם להוראות הממונה, הגופים המוסדיים בקבוצה מינו ועדת אשראי פנימית המורכבת ממנהלים בכנף, אשר תפקידיה הם: לאשר העמדת הלוואה פרטית מנכסיו הנוסטרו, מתן המלצה על העמדת הלוואה פרטית וטיפול בה ואישור תיקונים שאינם מהותיים בהלוואות פרטיות, הכל בהתאם למדרג הסמכויות.

10.5.4 **מגבלות, חקיקה, תקנה, חוזרים ואילוצים מיוחדים החלים על ניהול השקעות גופים מוסדיים**

ניהול ההשקעות של גופים מוסדיים כפוף להוראות הדין החלות על מבטחים ועל קרנות הפנסיה וקופות גמל לרבות הוראות הממונה, כפי שהן מתפרסמות מעת לעת.

במסגרת זו, פעילות ההשקעה כפופה בעיקר לתקנות ההשקעה, **לפרק 4 לחוזר המאוחד - ניהול נכסי השקעה ("החוזר המאוחד") וכן להוראות חוזר כללי השקעה החלים על גופים מוסדיים** (בסעיף זה: **"חוזר כללי השקעה"**). תקנות ההשקעה, החוזר המאוחד וכן חוזר כללי השקעה מסדירים את עיקר מסגרת הוראות הדין החלה על השקעות גוף מוסדי.

10.5.4.1 **תקנות ההשקעה, החוזר המאוחד וכללי ההשקעה (בס"ק זה: "הוראות הדין")**

הוראות הדין קובעות את המסגרת הרגולטורית החלה על השקעות גוף מוסדי, ומתייחסות, בין השאר, לנושאים הבאים:

א. מגבלות לחשיפה לתאגיד בודד וקבוצת תאגידים, חשיפה מצטברת לחמשת התאגידים הגדולים ביותר וחמשת קבוצות התאגידים הגדולות ביותר, כהגדרתן בתקנות; **ב.** השקעה בחו"ל במדינות שדירוג האשראי שלהן הוא (BBB-) ומעלה או חברות ב-OECD; **ג.** הגבלת החזקה באמצעי שליטה של תאגיד עד ל- 20%, למעט שותפויות ותאגיד נדל"ן לגביהן הותר להגיע לשיעור החזקה של 49% במגבלות מסוימות ובהיקף מצטבר מקסימלי שנקבע בדין; **ד.** מגבלה כמותית להשקעה בזכויות מקרקעין מתוך סך נכסי הגוף המוסדי - עד 15%; **ה.** מגבלה לגבי שיעור ההחזקה בסדרת אג"ח סחיר לעד 25% מכל סדרה; **ו.** הגדרת צדדים קשורים לגוף המוסדי והטלת מגבלות על השקעות בגופים כאמור; **ז.** מגבלה על העמדת הלוואות שאינן מדורגות; **ח.** בנוסטרו - דרישה לקביעת כללים לניהול הנכסים כנגד ההתחייבויות לרבות לעניין מידת התאמת מח"מ נכסי ההשקעה, שיעור הנזילות ותנאי ההצמדה למאפייני ההתחייבויות; **ט.** קביעת כללים לתיקון חריגות אקטיביות ופסיביות מהוראות תקנות ההשקעה, דיווחים וסנקציות.

10.5.4.2 **מגבלות על החזקה**

בהתאם לדינים שונים, נמנות החזקות הקבוצה בתאגידים שונים - הן החזקות בנוסטרו והן החזקות עבור אחרים (כגון: כספי פוליסות תלויות תשואה, קופות גמל וקרנות פנסיה) - ביחד עם החזקות בעלי השליטה בקבוצה⁶⁵, במישרין ו/או בעקיפין באותם תאגידים (להלן: **"ההחזקה המצרפית"**). בשל מגבלות החזקה הקיימות בדין לגבי תאגידים בענפי פעילות מסוימים (כגון: תאגידים בנקאיים, מבטחים, חברות תקשורת) ו/או ביחס להחזקות בתאגידים שהינם צדדים קשורים של הקבוצה, ההחזקה המצרפית האמורה עלולה להיות מוגבלת והקבוצה עלולה להיות מנועה לעיתים מלהגדיל החזקות בניירות ערך של תאגידים כאמור, ולעיתים אף להידרש למכור החזקות קיימות, לרבות מהחזקות הקבוצה עבור אחרים.

בנוסף בהתאם להוראות **החוק לקידום התחרות ולצמצום הריכוזיות, התשע"ד-2013**, החזקות גוף מוסדי בסוג מסוים של אמצעי שליטה בתאגיד ריאלי משמעותי לא יעלו על 10%. על אף האמור קובעות הוראות המעבר של החוק כי גוף מוסדי אשר ערב יום הפרסום החזיק כדין אמצעי שליטה בתאגיד ריאלי משמעותי בשיעור העולה על הקבוע בחוק יהיה רשאי להמשיך ולהחזיק באותם אמצעי שליטה כאמור עד ליום 10 בדצמבר 2019. להערכת החברה, ולאור המגבלות הקיימות על פעילות הגופים המוסדיים בקבוצה מכח תקנות ההשקעה, אין להוראה זו השלכה מהותית על פעילות ההשקעה של הגופים המוסדיים בקבוצה.

⁶⁵. לעניין סטטוס השליטה בחברה ראה ביאור מספר 1 לדוח הכספי.

10.5.4.3 ועדת החקירה הפרלמנטרית להתנהלות המערכת הפיננסית בהסדרי אשראי ללווים עסקיים גדולים

ביום 5 ליולי 2017 אישרה מליאת הכנסת את הקמתה של ועדת חקירה פרלמנטרית בראשות יו"ר ועדת הכלכלה מר איתן כבל אשר תדון בהתנהלות המערכת הפיננסית בהקצאת אשראי ללווים עסקיים גדולים החל משנת 2003. ועדת החקירה צפויה להגיש את מסקנותיה עם סיום דיוניה באמצעות דוח המפרט את פעולותיה ומסקנותיה. ביום 6 בינואר 2019 סיימה הוועדה את דיוניה ובמועד זה, הופיעו בפניה גם נציגי החברה. לאחר מועד זה התקבלו בחברה דרישות להעברת מידע משלים. נכון למועד פרסום הדוח, טרם פורסמו ממצאי הוועדה והחברה אינה יכולה להעריך את השלכותיהם.

10.5.5 להלן פירוט הוראות הדין הסופיות המהותיות שפורסמו בשנת הדוח ולאחריה, וכן תמצית טיטות מהותיות שפורסמו על ידי הממונה, החלות על גופים מוסדיים בקשר עם ניהול השקעותיהם:

10.5.5.1 חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ח-2018

בחודש מרס 2018 אושר בכנסת חוק חדלות פירעון ושיקום כלכלי, התשע"ח-2018 ("החוק"), אשר עתיד להיכנס לתוקף בחודש ספטמבר 2019. לפירוט אודות החוק ראה סעיף 10.2.9 לעיל.

10.5.5.2 **תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (הוצאות ישירות בשל ביצוע עסקאות), התשס"ח-2008 (להלן: "תקנות ההוצאות")**, קובעות את סוגי ההוצאות בהן ניתן לחייב את העמיתים ומחילות מגבלה מצטברת כמותית שנתית בשיעור של 0.25% מהנכסים, על סכום ההוצאות שניתן לחייב את העמיתים, בגין חלק מסעיפי ההוצאות הנכללים בתקנות ההוצאות.

בחודש אוגוסט 2018 פורסם תיקון לתקנות ההוצאות, הכולל את התיקון העיקרי הבא: הארכת תוקף תקנות ההוצאות בשנתיים נוספות, רטרואקטיבית החל מיום 1 בינואר 2018, עד ליום 31 בדצמבר 2019.

10.5.5.3 גילוי דעת בעניין "שיתופי פעולה בין משקיעים בגופים מוסדיים שלא בתחום התחרות"

בחודש פברואר 2019 פרסמה רשות התחרות טיטות גילוי דעת שעניינה "שיתופי פעולה בין משקיעים מוסדיים שלא בתחום התחרות", אשר עוסקת בין היתר ובפרט בשיתופי פעולה בין גופים מוסדיים המחזיקים במניותיו של תאגיד מסוים, בכל הנוגע לקבלת החלטות באסיפה הכללית של אותו תאגיד. בהתאם לטיטות גילוי הדעת, שיתוף פעולה זה עשוי להקנות לגופים המוסדיים יכולת השפעה משמעותית יותר על התנהגות התאגיד, לעומת פעולה באופן נפרד ועצמאי. בהתאם לטיטות גילוי הדעת, הרשות תאפשר שיתופי פעולה שאינם עולים לכדי הסדר כובל, וזאת תחת תנאים ונסיבות המפורטים בגילוי הדעת.

שיתופי הפעולה החוסים תחת טיטות גילוי הדעת מוגבלים לתחומים שאינם בתחום התחרות. דהיינו, מקום בו קיימת זיקה תחרותית בין פעילותו של התאגיד המוחזק לבין הגוף המוסדי, שיתוף הפעולה לא ייכלל בגדר גילוי הדעת.

החברה לומדת את הוראות טיטות גילוי הדעת ואינה יכולה להעריך את השפעתה על פעילותה העסקית, ככל שתתקבל כגילוי דעת סופי.

10.5.6 השקעות מנוהלות

להשפעת ההכנסות מהשקעות על רווחי החברה ראה חלק ב' לדוח - דוח הדירקטוריון סעיף 3.1.4.

10.5.6.1 התפלגות הנכסים המנוהלים בכלל ביטוח ליום 31 בדצמבר 2018

נוסטר - נכסים המוחזקים כנגד התחייבויות בביטוח חיים ובריאות (סיעוד ומחלות קשות)	נוסטר - נכסים המוחזקים כנגד התחייבויות בביטוח כללי, בריאות והון עצמי ⁶⁶	נכסים המוחזקים כנגד התחייבויות ביטוחיות תלויות תשואה	
2.28%	4.89%	5.63%	מזומנים ושוי מזומנים
5.19%	18.31%	24.23%	אג"ח ממשלתיות סחירות
5.12%	8.43%	16.92%	אג"ח קונצרניות סחירות
4.98%	14.65%	33.75%	מניות וני"ע סחירים אחרים
61.01%	0.00%	0.00%	אג"ח מיועדות
9.45%	33.56%	6.57%	פיקדונות והלוואות
11.97%	20.16%	12.90%	אחרים (*)
100.00%	100.00%	100.00%	סך הכל נכסים

10.5.6.2 התפלגות הנכסים המנוהלים בכלל ביטוח אשראי ליום 31 בדצמבר 2018:

נוסטר - נכסים המוחזקים כנגד התחייבויות בביטוח חיים	נכסים המוחזקים כנגד התחייבויות ביטוחיות תלויות תשואה	נוסטר - נכסים המוחזקים כנגד התחייבויות בביטוח כללי והון עצמי	
-	-	5.53%	מזומנים ושווי מזומנים
-	-	48.58%	אג"ח ממשלתיות סחירות
-	-	19.89%	אג"ח קונצרניות סחירות
-	-	5.92%	מניות וני"ע סחירים אחרים
-	-	16.27%	פיקדונות והלוואות
-	-	3.81%	אחרים (*)
-	-	100.00%	סך הכל נכסים

10.5.6.3 התפלגות נכסי קרנות הפנסיה המנוהלות על ידי החברות המנהלות (כלל פנסיה וגמל ועתודות הותיקה) בקבוצה ליום 31 בדצמבר 2018

מיטבית - עתודות קרן חדשה	מיטבית - עתודות קרן משלימה	עתודות הותיקה	
4.64%	5.50%	2.03%	מזומנים ושווי מזומנים
7.80%	33.32%	12.35%	אג"ח ממשלתיות סחירות
10.83%	22.82%	14.52%	אג"ח קונצרניות סחירות
31.22%	30.95%	14.43%	מניות וני"ע סחירים אחרים
30.49%	0.00%	37.48%	אג"ח מיועדות
5.65%	3.90%	7.68%	פיקדונות והלוואות
9.37%	3.51%	11.51%	אחרים (*)
100.00%	100.00%	100.00%	סך הכל נכסים

10.5.6.4 התפלגות נכסי קופות הגמל המנוהלות על ידי כלל פנסיה וגמל ליום 31 בדצמבר 2018 לפי חלוקה לסוגי קופות:

קופת גמל לתגמולים ולפיצויים	קרנות השתלמות	קופות גמל מרכזיות	
4.16%	5.87%	6.97%	מזומנים ושווי מזומנים
28.36%	26.72%	31.71%	אג"ח ממשלתיות סחירות
19.98%	16.55%	20.27%	אג"ח קונצרניות סחירות
20.69%	31.08%	27.11%	מניות וני"ע סחירים אחרים
17.51%	10.27%	5.58%	פיקדונות והלוואות
9.30%	9.51%	8.36%	השקעות אחרות (*)
100.00%	100.00%	100.00%	סך הכל נכסים

* כולל בעיקר אג"ח קונצרני לא סחיר, קרנות השקעה וזכויות במקרקעין.

10.5.7 השקעות בחברות מוחזקות

בשנת הדוח לא היו לחברה השקעות מהותיות בחברות מוחזקות ו/או שותפויות ו/או מיזמים שאינן חברות בנות. לפרטים בדבר נוהל לבחינת המהותיות לצורך סיווג עסקאות השקעה שאימצה החברה ראה חלק ד' לדוח - פרטים נוספים אודות התאגיד, סעיף 13(ו).

10.6 ביטוח משנה

ביטוח משנה הינו אמצעי בו נוקטת חברת ביטוח לשם גידור סיכונים והגנה על ההון. באמצעות ביטוח המשנה חולקת חברת הביטוח את סיכונה עם חברות ביטוח נוספות, מצמצמת את חשיפתה (בפרט לצבר של נזקים באירוע קטסטרופה, כגון נזקי טבע, רעידת אדמה, אש וכד') ומאפשרת הרחבת היקף ההתחייבויות הביטוחיות אותן היא יכולה לקחת על עצמה.

ההתקשרות בביטוח משנה אינה פוטרת את חברת הביטוח מהתחייבויותיה כלפי המבוטחים וההתחשבנות עם מבטחי המשנה מבוצעת לאורך שנות החשיפה הביטוחית. לפיכך יש חשיבות ליציבות מבטחי המשנה.

סוגי חוזי ביטוח המשנה העיקריים הינם:

1. **TREATY** - הסכם עם מבטח משנה, בו מתחייב מבטח המשנה להשתתף בסיכונים, בדרך כלל, בענף מסוים.
2. **ביטוח פקולטטיבי** - הסכם עם מבטח משנה לגבי עסקים ספציפיים (לרוב אצל לקוחות עסקיים גדולים) אשר בהם גבולות האחריות חורגים מגבולות ה-TREATY, או שמסיבות אחרות אין אפשרות לערוך אותו במסגרת זו.

ההסכמים האמורים יכולים להיות עם מבטח משנה אחד או עם מספר מבטחי משנה.

בנוסף, ניתן לחלק את חוזי ביטוח המשנה לפי אופן החלוקה בסיכונים:

1. **ביטוח משנה יחסי** - השתתפות מבטח המשנה בסיכון מוגדרת מראש בהתאם לחלקו היחסי בפרמיה והוא משתתף באותו שיעור שנטל על עצמו בתשלום הנזק. קיימים שני סוגים עיקריים של ביטוח משנה יחסי:

- **חוזת מסוג "מיכסה" (QUOTA SHARE)** - הסכם ביטוח משנה יחסי, לפיו מסכימים מבטחי המשנה לקבל שיעור קבוע של כל הביטוחים מסוג מסוים שהמבטחים הישירים קיבלו עליהם. מבטח המשנה מקבל חלק יחסי מהפרמיה הרלוונטית שמקבל המבטח הישיר ומתחלק בנזקים ובהוצאות באותו יחס והכל עד לסכום שנקבע, ובהתאם לתנאי החוזה.
- **חוזת מסוג "עודפים" (SURPLUS)** - הסכם ביטוח משנה יחסי, שבו המבטח הישיר נושא בסכום קבוע (ידה) אותו הוא קובע (שייר) ומבטח המשנה נושא במכפלות של הידה עד לקיבולת מוסכמת. אחוז ההשתתפות של החברה נקבע על פי יחס השייר מסכום הביטוח ובהתאם לכך הפרמיה והתביעות מתחלקות בין החברה למבטח המשנה.

בגין הסכם ביטוח משנה יחסי (Treaty או פקולטטיבי) מתקבלת עמלה ממבטחי המשנה בשיעור מוסכם מהפרמיה למבטחי משנה.

2. **ביטוח משנה לא יחסי מסוג "הפסד יתר" (XOL - EXCESS OF LOSS)** - הסכם ביטוח משנה לא יחסי, לפיו מבטח המשנה לוקח על עצמו את הרובד שעליו הוסכם מראש ומשתתף בתשלום הנזק רק אם הנזק הגיע לרובד בו הוא משתתף. בחוזים מסוג זה החלוקה בסיכון יחסית והשתתפות מבטח המשנה מותנית בגובה הנזק עד לתקרה שנקבעה, ככל שנקבעה.

ביטוח הקטסטרופה של כלל ביטוח הינו חוזה ביטוח משנה לא יחסי, אשר כלל ביטוח רוכשת על מנת להגן על השייר שלה (בנוסף לכיסוי הקיים בביטוחי המשנה היחסיים), וזאת על בסיס הערכה של הנזק הצפוי בשייר בהסתברות נתונה, לו כלל ביטוח עלולה להיות חשופה כתוצאה מאירוע קטסטרופה.

בגין הסכמי ביטוח משנה לא יחסי, בדרך כלל לא מתקבלת עמלה ממבטחי משנה, למעט בביטוחים פקולטטיביים מסוג XOL - EXCESS OF LOSS.

10.6.1 מדיניות ביטוח המשנה

על פי חוזר הממונה בנושא "ניהול החשיפה למבטחי משנה" מיום 7 בדצמבר 2003, לפחות אחת לשנה ידון הדירקטוריון ויקבע את מדיניות החשיפה ואת הערכות המבטח לניהול החשיפה ולבקרה עליה, למבטח משנה בודד ולקבוצת מבטחי משנה בעלי זיקה כלכלית (להלן ביחד - **"מבטחי משנה"**). על הדירקטוריון לקיים את הדיון, לאחר שעמד על איכות הכלים הקיימים במבטח לניהול ולבקרה על החשיפה כלפי מבטחי המשנה.

מדיניות החשיפה למבטחי משנה תכלול, בין היתר, מדיניות ניהול החשיפה מול מבטחי משנה בענפים - חיים, כללי ובריאות, וכן הגדרת מסגרת חשיפה מרבית למבטחי המשנה, על-פי פרמטרים שיקבע הדירקטוריון. פרמטר כאמור אפשר שיהיה פרמטר איכותי, דוגמת דירוג הבינלאומי של מבטח המשנה.

הדירקטוריון יפקח על יישום המדיניות שקבע ויטפל באירועים חריגים.

הדירקטוריונים של הגופים המוסדיים בקבוצה מאשרים אחת לשנה מדיניות ביטוח משנה בהתאם לתחומי הפעילות של הקבוצה, על בסיס המלצות שגובשו על ידי הנהלת כל גוף מוסדי/חטיבה והמלצות אגף ניהול סיכונים. במסגרת זו נקבעת מדי שנה מדיניות השיירים לענפים השונים וכן נבחנו הסדרי ביטוח המשנה לסוגיהם. לעניין החשיפה למבטחי משנה, מדיניות חברות הביטוח בקבוצה להתקשרויות חדשות כוללת דרישות סף לבחירת מבטחי משנה המתייחסות בין השאר לדירוגם הפיננסי ולפרמטרים איכותיים נוספים, לרבות ביחס לניסיון העבר, כאשר בענפי ביטוח בהם החשיפה למבטחי משנה היא ארוכת טווח, נדרש דירוג פיננסי מינימלי גבוה יותר. כמו כן, כוללת המדיניות מסגרת חשיפה מרבית הקובעת מהו השיעור המקסימלי של החשיפה למבטח משנה בודד ו/או לקבוצת דירוג של מבטחי משנה, מהון החברה. בנוסף, קובעת המדיניות מגבלות לחשיפה פוטנציאלית למבטח משנה ולקבוצת מבטחי משנה, באירוע רעידת אדמה לפי MPL⁶⁷. המדיניות קובעת מנגנוני ניהול ובקרה של חשיפה למבטחי המשנה, לרבות דיווחים לדירקטוריונים של הגופים המוסדיים הרלבנטיים, אודות העמידה במגבלות האמורות.

בעסקי הביטוח הכללי, חוזי ביטוחי המשנה של הקבוצה בענפי הביטוח השונים, נערכים בדרך כלל על בסיס שנתי עם מבטחי משנה שונים. חלקו היחסי של כל מבטח משנה בכל אחד מענפי הביטוח יכול להשתנות משנה לשנה ומענף לענף, וזאת על פי המדיניות העסקית של הקבוצה ואופי העסקים שאותם היא מבקשת לבטח.

לעומת זאת **בעסקי ביטוח החיים ועסקי ביטוח הבריאות** המכסים סיכוני ריסק מוות, אובדן כושר עבודה, נכות, מחלות קשות, סיעוד והוצאות רפואיות והמאופיינים בפוליסות ארוכות טווח, ההתקשרות עם מבטחי המשנה נעשית לכל אורך חיי הפוליסות שנמכרו בתקופת הסכם ביטוח המשנה, להוציא התקשרות לסיכון קטסטרופה הנערכת על בסיס שנתי.

היכולת של החברה להתקשר בהסכמי ביטוח משנה ותנאי ההתקשרות תלויים גם בתנאי השוק ובקיבולת מבטחי המשנה, העומדים בתנאי הסף שקבעה הקבוצה, לסיכונים הרלוונטיים.

בשנת הדוח לא ביצעה הקבוצה עסקאות ביטוח משנה חריגות.

לגורמי הסיכון הנובעים מהתקשרויות עם מבטחי משנה ראה סעיף 10.16(ב)(4) להלן.

67. הנזק הצפוי ביותר בהסתברות שנקבעה, המחושב לפי מודלים.

10.6.2 ביטוח משנה בתחום ביטוח כללי

10.6.2.1 סוגי הסדרי ביטוח המשנה העיקריים בתחום

בענפי חבויות כגון: חבות מעבידים, אחריות מקצועית, חבות מוצר וצד ג', קיימת הגנה לחשיפה באמצעות חוזי ביטוח משנה לא-יחסי להגנה בפני תביעות גדולות.

בענף ביטוח רכב חובה כלל ביטוח מגינה על החשיפה באמצעות חוזי ביטוח משנה יחסי ולא יחסי.

ככלל, חשיפת כלל ביטוח בענפי רכוש ואובדן רווחים ובפעילות הערבויות (לרבות ערבויות מכר וביצוע), מוגנת באמצעות חוזי ביטוח משנה יחסיים. בענפי הרכוש ואובדן רווחים נרכש בנוסף חוזה ביטוח משנה לא יחסי לכיסוי קטסטרופה (משותף לכל ענפי הרכוש), המעניק הגנה על חלקה של כלל ביטוח בשייר העצמי של נזקים עקב אירוע קטסטרופה (לרבות רעידת אדמה), ראה סעיף 10.6.7 להלן.

בביטוחים מסוימים נרכש ביטוח משנה ספציפי (פקולטיבי), במקום או בנוסף לכיסוי באמצעות ה-TREATY, תוך שמירה על עמידה במדיניות השיירים שקבעה החברה.

חלק מהותי מפעילותה של כלל ביטוח אשראי מוגן בביטוח משנה יחסי. כמו כן, רוכשת כלל ביטוח אשראי ביטוח משנה לא יחסי לכיסוי מפני כשל של קבוצת חייבים.

10.6.2.2 מבנה העמלות בתחום ביטוח כללי

לא מתקבלות עמלות ממבטחי משנה בביטוחים לא-יחסיים, למעט בביטוחי משנה פקולטיבי על בסיס Excess of Loss. בביטוחים יחסיים מתקבלות עמלות ממבטחי משנה. עמלות אלה מחושבות בעיקרן לפי שיעור מסוים מהפרמיה למבטחי משנה. קיימים שני סוגים עיקריים של עמלות: עמלות קבועות בשיעור קבוע מהפרמיות (flat) או עמלות מדורגות לפי רווחיות התיק (Sliding Scale). בנוסף, בהסכמים בודדים קיימת גם עמלת רווחים (Profit Commission) המבוססת על שיעור רווחיות מבטח המשנה בחוזה הספציפי.

מבטחי משנה שחלקם בפרמיה בתחום מהווה יותר מ-10% מסך פרמיית ביטוח המשנה בתחום בשנת הדוח

שיעור מסך הכל פרמיה למבטחי משנה לתחום הפעילות בשנת 2018	פרמיה שנרשמה לטובת מבטח המשנה (באלפי ש"ח) לשנת 2018	דירוג S&P נכון למועד פירסום הדוח	שם מבטח המשנה
15.8%	159,899	AA-	Munich Re

10.6.2.3 שינויים בהסדרי ביטוח המשנה בתחום ביטוח כללי

במהלך שנת הדוח לא חלו שינויים מהותיים בהסדרי ביטוח המשנה בתחום ביטוח כללי.

10.6.3 ביטוח משנה בתחום חיסכון ארוך טווח

10.6.3.1 סוגי חוזי ביטוח המשנה העיקריים בתחום חיסכון ארוך טווח

- חוזים יחסיים מסוגים שונים המגנים על חשיפת כלל ביטוח ברוב העסקים בענף ביטוח חיים.
- חוזה לא יחסי מסוג Excess of Loss המגן על חברות הקבוצה מפני אירועי קטסטרופה בהתייחס לכיסויי מוות, אובדן כושר עבודה ונכות.

10.6.3.2 תיאור הסכמי העמלות בתחום ביטוח חיים

בגין הסכם מסוג ביטוח משנה יחסי, משלמים מבטחי המשנה לחברה עמלה בשיעור מהפרמיה שהועברה למבטח המשנה בשנה הראשונה לאחר מכירת המוצרים בתחום.

בנוסף לעמלות ביטוח משנה המשולמות מהפרמיה כאמור, משלמים מבטחי המשנה, בביטוח חיים, לחברה עמלת רווחים המחושבת כחלק יחסי מהרווח מעסקי הביטוח המבטחים בביטוח המשנה.

מבטחי משנה שחלקם בפרמיה בתחום מהווה יותר מ-10% מסך פרמיית ביטוח המשנה בתחום בשנת הדוח

שיעור מסך הכל פרמיה למבטחי משנה לתחום פעילות בשנת 2018	פרמיה שנרשמה לטובת מבטח המשנה לשנת 2018 (באלפי ש"ח)	דירוג S&P נכון למועד פירסום הדוח	שם מבטח המשנה
48.4%	65,712	AA-	Swiss Re
33.2%	45,086	AA-	Munich Re
12.7%	17,263	AA+	Gen Re

10.6.3.3 שינויים בהסדרי ביטוח משנה בתחום ביטוח חיים

במהלך שנת הדוח לא חלו שינויים מהותיים בהסדרי ביטוח המשנה בתחום חיסכון ארוך טווח.

10.6.4 ביטוח משנה בתחום ביטוח בריאות

10.6.4.1 סוגי חוזי ביטוח המשנה העיקריים בתחום ביטוח בריאות וסיעוד

חלק מחשיפת הקבוצה בפוליסות בריאות בגין רכיבי סיכון מסוימים מכוסה בהסכמי ביטוח משנה יחסיים מסוג מכסה. בגין מוצרי ביטוח סיעוד, קיים ביטוח משנה יחסי מסוג חוזה מכסה לפוליסות פרט שנמכרו עד לחודש יולי 2004 והחל מחודש יוני 2014. לפוליסות סיעוד שנמכרו החל מחודש יולי 2004 ועד חודש מאי 2014 לא היה ביטוח משנה, למעט הסכמים לביטוח משנה יחסי מסוג מכסה שנרכשו בקשר עם עסקת מכבי (ראה סעיף 8.1.2.2 (ג) לעיל) ובקשר עם עסקה לביטוח חברי קופת חולים לאומית, אשר בגינה נרכש ביטוח משנה לתקופה שעד חודש יוני 2014 והחל מחודש יולי 2016.

בנוסף, קיימת לקבוצה הגנה לצבר נזקים, בחוזה לא יחסי, ביחס לפוליסות תאונות אישיות, לפוליסות נסיעות לחו"ל ולפוליסות סיעוד ומחלות קשות, במסגרת כיסוי קטסטרופה. היקף ההגנה שנרכש מבוסס על מחקרים פנימיים שערכת החברה.

10.6.4.2 תיאור מבנה העמלות בתחום ביטוח בריאות

בחלק מחוזי ביטוח המשנה קיימת עמלה שמשלמים מבטחי המשנה לקבוצה עבור מוצרי ביטוח הבריאות לסוגיהם, המבוטחים בביטוח משנה יחסי, שמחושבת כשיעור מהפרמיה שהועברה למבטח המשנה. במרבית המקרים עמלה זו משולמת רק בשנה הראשונה לאחר המכירה.

בנוסף לעמלות ביטוח משנה המשולמות מהפרמיה כאמור, בחלק מחוזי ביטוח המשנה משלמים מבטחי המשנה לקבוצה, בגין ביטוחי המשנה האמורים, עמלת רווחים המחושבת כשיעור מהרווח מעסקי הביטוח המבוטחים בביטוח המשנה (Profit commissions).

בחוזי ביטוח משנה לא יחסי (Excess of Loss) לא מתקבלת עמלה ממבטחי המשנה.

מבטחי משנה שחלקם בפרמיה בתחום מהווה יותר מ-10% מסך פרמיית ביטוח המשנה בתחום בשנת הדוח

שם מבטח המשנה	דירוג S&P נכון למועד פירסום הדוח	פרמיה שנרשמה לטובת מבטח המשנה לשנת 2018 (באלפי ש"ח)	שיעור מסך הכל פרמיה למבטחי משנה לתחום פעילות בשנת 2018
Scor	-AA	167,590	55.8%
Partner Re Sa	+A	84,109	28.0%

10.6.4.3 שינויים בהסדרי ביטוח משנה בתחום ביטוח בריאות

במהלך שנת הדוח לא חלו שינויים מהותיים בהסדרי ביטוח המשנה בתחום ביטוח בריאות.

10.6.5 מגבלות ותקרות כיסוי

10.6.5.1 מגבלות או תקרות כיסוי בתחום ביטוח כללי

ברוב חוזי ביטוח המשנה היחסיים בענפי הרכוש הגבילו מבטחי המשנה את היקף הכיסוי המצטבר לאירועים שנקבעו, ובפרט לרעידת אדמה. אצל מרבית מבטחי המשנה בחוזי הרכוש המגבלה לאירוע רעידת אדמה הינה בין 4% ל-5% מחלקם היחסי בסכום הביטוח ובהתייחס למגבלת החשיפה הכוללת שנקבעה בחוזים. לפרטים נוספים ראה סעיף 10.6.7 להלן. בחוזים מסוג Excess of Loss, לא הגיעה החברה לתקרות שנקבעו בתקופות המדווחות ואין לה תביעות תלויות בהיקף המתקרב למגבלות שנקבעו.

10.6.5.2 מגבלות או תקרות כיסוי בתחום חיסכון ארוך טווח

אין מגבלות או תקרות כיסוי מהותיות לגבי השתתפות של מבטח המשנה בתביעות בחוזים יחסיים מסוג מכסה (Quota Share), למעט: מגבלות על סכום הביטוח למקרה בהסכמי ביטוח משנה בגין "ביטוח לכל אחד".

יצוין, כי נכון למועד כתיבת הדוח, במקרים בהם נקבעו תקרות כיסוי בהסכמי ביטוח המשנה, ככלל החברה אינה מכסה סכומים החורגים מתקרת הכיסוי ללא כיסוי פקולטטיבי.

בחוזה המגן על שייר הקבוצה מפני אירועי קטסטרופה בתחום חיסכון ארוך טווח קיימת תקרת כיסוי, ונזקים מעל תקרה זו חוזרים לאחריות החברה.

10.6.5.3 מגבלות או תקרות כיסוי בתחום ביטוח בריאות

בחלק מחוזי ביטוח המשנה היחסיים מסוג מכסה בענף סיעוד ומחלות קשות, קיימות מגבלות מסוימות לעניין תנאי ההשתתפות או לעניין תקרת כיסוי לגבי השתתפות של מבטח המשנה בתביעות בסכום מצטבר למבטח. יצוין כי ככלל, הפוליסות המונפקות על ידי החברה הינן במסגרת תקרות הכיסוי האמורות. בנוסף, קיימות בהסכמים מסוימים התניות לגבי תנאי ההשתתפות. נכון למועד הדוח ההתניות אינן מתקיימות והחברה אינה צופה שיתקיימו.

10.6.5.4 מגבלות מכוח חוקים ו/או אמנות

מזה מספר שנים מנסים מבטחי המשנה לכלול בהסכמי ביטוח המשנה סעיף המכפיף את חובותיהם בחוזה למגבלות חוקיות מכוח חוקים ו/או אמנות מדינתיים ו/או בינלאומיים שונים כפי שיהיו מעת לעת, כדוגמת סנקציות על איראן, הימנעות ממימון טרור וכד' (להלן: "סעיף סנקציות").

כלל ביטוח הבהירה למבטחי המשנה כי היא מתנגדת להכללת סעיף סנקציות בחוזי ביטוח המשנה באופן המפחית ממחויבותם לתשלום בענפים שבהם אינה יכולה לכלול סעיף מקביל אל מול המבוטחים. נכון למועד כתיבת הדוח, אין בחוזים עם מבטחי המשנה סעיף סנקציות כאמור בענפים שבהם החברה אינה יכולה לכלול כיסוי מקביל מול מבוטחים. עם זאת, מבטחי המשנה שבים ומבהירים כי עשויה להיווצר מניעה לתשלום כתוצאה ממגבלות חוקיות כאמור.

10.6.6 שינויים מהותיים בהסדרי ביטוח המשנה המתייחסים לתקופה שמעבר לתאריך הדוח

לא חלו שינויים מהותיים בהסדרי ביטוח המשנה בתקופה שלאחר תאריך הדוח.

יצוין, כי מעת לעת החברה עורכת התאמות בפרטי הסדרי ביטוח, לרבות לעניין גובה העמלות, גבולות הכיסוי, סכומי ושיעורי השייר, בהתבסס על ניתוח תוצאות העבר והערכת הסיכון לרבות בהתייחס לשינויים במוצרים, בשוק וברגולציה.

10.6.7 חשיפת מבטחי המשנה לרעידת אדמה בישראל

אירוע הקטסטרופה המרכזי אליו חשופה הקבוצה הינו רעידת אדמה בישראל והחשיפה העיקרית לסיכון זה הינה בגין ענפי הרכוש שהינם חלק מביטוח כללי.

ליום 31 בדצמבר 2018 סכומי ביטוחי הרכוש בישראל, הכוללים כיסוי רעידת אדמה מסתכמים בסך של כ-400 מיליארדי ש"ח (ברוטו). כלל ביטוח מבוטחת בגין ביטוחי הרכוש האמורים בביטוח משנה יחסי מסוג מכסה או מסוג עודפים. בחלק מחוזי ביטוח המשנה היחסי קיימת תקרת כיסוי לאירוע בודד (ראה לעיל).

בגין אירוע קטסטרופה רכשה כלל ביטוח לענפי הרכוש, מעבר לכיסוי במסגרת הסכמי ביטוח משנה יחסיים (חוזי ו/או פקולטטיבי) בגין השייר המצטבר, ביטוח משנה מסוג "הפסד יתר" בסכום מוגדר לחשיפה אשר תנבע מהאירוע כאמור, וזאת בהתבסס על אומדן כלל ביטוח בדבר הנזק הצפוי להתרחש עקב קטסטרופה בהסתברות מסוימת.

רכישת ביטוחי המשנה בגין אירוע קטסטרופה, מבוססת על הערכות של הסיכון על בסיס נתונים מפורטים ועדכניים של חשיפות כלל ביטוח באמצעות תוכנות בינלאומיות ייעודיות, המבוססות על מודלים כמותיים להערכת סיכויי קטסטרופה. על פי בדיקה זו, שבוצעה לאחרונה בשנת 2018, היקף הכיסוי שרכשה כלל ביטוח מגן עליה מפני אירועים שההסתברות להתרחשותם מוערכת על פי חלק מהמודלים כנמוכה מ-1 ל-250 שנה ואף כנמוכה מ-1 ל-1000 שנה על פי חלק מהמודלים.

על בסיס הניתוח האמור, מבססת כלל ביטוח את רכישת ההגנה מפני קטסטרופה, על שיעור נזק צפוי (MPL) הנע בין 1.5% ל-2.9% מסכום הביטוח, בהתאם לענפי הביטוח ולמאפייני הרכוש המבוטח. לשנת הדוח, רכשה כלל ביטוח הגנה על השייר המצטבר מפני קטסטרופה בשיעור MPL משוקלל של כ-2.2% מסכום הביטוח הכללי בביטוחי דירות ורכוש.

כתוצאה ממערך ביטוחי המשנה האמורים, באירוע קטסטרופה בישראל, שיגרום נזק ברוטו לרכוש מבוטח בכלל ביטוח בסך ברוטו של עד כ-9.6 מיליארדי ש"ח (שהינו הנזק הצפוי בהתאם להערכה המתוארת לעיל), יהיה סכום הנזק המירבי בו תישא כלל ביטוח בשייר (בכלל זה עלות רכישת כינון) בסך של כ-50.4 מיליוני ש"ח. במידה וסכום הנזק יהיה גבוה מהסכום האמור, תישא כלל ביטוח בחלק מהנזקים העולים על הסכום האמור, בהתאם לחוזי המכסה והעודפים הרלבנטיים.

יצוין כי הקבוצה רכשה גם ביטוח משנה לקטסטרופה בגין **ביטוחי חיים ובריאות**, כאשר רעידת אדמה בישראל עשויה להיות אירוע שיפגע גם ביטוח משנה זה. היקף הכיסוי שנרכש בגין מוצרים אלה מבוסס על מחקרים פנימיים שביצעה החברה להשפעת תרחישים שונים, בהם רעידת אדמה בישראל, על ההתחייבויות הביטוחיות המכסות אירועי מוות או פגיעה פיזית המכוסים בפוליסות חיים ובריאות. יצוין כי, החשיפה לסיכון רעידת אדמה בישראל המוערכת בגין ביטוחים אלה הינה בהיקפים נמוכים מהותית ביחס לחשיפה בגין ביטוחים בענפי הרכוש אליה מתייחסים הנתונים בסעיף זה ובביאור 39(2) לדוחות הכספיים.

מבטחי המשנה של כלל ביטוח המשתתפים בחשיפה, בביטוח כללי, לאירוע רעידת אדמה בישראל מדורגים על פי הטבלה המפורטת להלן:

חשיפת מבטחי משנה לרעידת אדמה (באלפי ש"ח) לשנת 2018:

קבוצת דירוג מרכזת דירוג S&P נכון למועד פרסום הדוח	תחזית חשיפה		תחזית חשיפה		שיעור מסך הכל
	לרעידת אדמה בלתי יחסי	תחזית חשיפה לרעידת אדמה יחסי	תחזית חשיפה לרעידת אדמה	לרעידת אדמה	
A- ומעלה	937,000	8,736,052	9,673,052	100.00%	
BBB- עד BBB+	0	0	0	0.00%	
נמוך מ-BBB או לא מדורג	0	0	0	0.00%	
סך הכל	937,000	8,736,052	9,673,052	100.00%	

מבטחי המשנה אשר החשיפה שלהם לסיכון רעידת אדמה עולה על 10% מסך החשיפה לרעידת אדמה (באלפי ש"ח) לשנת 2018:

שם מבטח המשנה	קבוצת דירוג מרכזת דירוג S&P נכון למועד פרסום הדוח	תחזית חשיפה לרעידת אדמה בלתי יחסי	תחזית חשיפה לרעידת אדמה יחסי	תחזית חשיפה לרעידת אדמה	שיעור מסך הכל
Swiss Re	AA-	178,030	1,364,878	1,542,908	16.0%
Munich Re	AA-	178,030	987,099	1,165,129	12.0%

חשיפת מבטחי משנה לרעידת אדמה (באלפי ש"ח) לשנת 2017:

שם מבטח המשנה	קבוצת דירוג מרכזת דירוג S&P נכון למועד פרסום הדוח	תחזית חשיפה לרעידת אדמה בלתי יחסי	תחזית חשיפה לרעידת אדמה יחסי	תחזית חשיפה לרעידת אדמה	שיעור מסך הכל
A- ומעלה		1,386,800	6,904,363	8,291,163	99.99%
BBB- עד BBB+		0	0	0	0.00%
נמוך מ-BBB או לא מדורג		0	567	567	0.01%
סך הכל		1,386,800	6,904,930	8,291,730	100.0%

מבטחי המשנה אשר החשיפה שלהם לסיכון רעידת אדמה עולה על 10% מסך החשיפה לרעידת אדמה (באלפי ש"ח) לשנת 2017:

שם מבטח המשנה	קבוצת דירוג מרכזת דירוג S&P נכון למועד פרסום הדוח	תחזית חשיפה לרעידת אדמה בלתי יחסי	תחזית חשיפה לרעידת אדמה יחסי	תחזית חשיפה לרעידת אדמה	שיעור מסך הכל
Swiss Re	AA-	268,693	1,122,259	1,390,952	16.8%
Munich Re	AA-	268,693	644,016	912,709	11.0%

* הסכומים בטבלאות שלעיל כוללים חשיפה בסכומים נמוכים בגין ביטוח עסקים בחו"ל ("עסקים נכנסים") המבוטחים ע"י כלל ביטוח.

ריכוז תוצאות ביטוח המשנה בביטוח כללי לשנים 2016 עד 2018 ⁶⁸

פרמיית ביטוח משנה בשנת 2018 (באלפי ש"ח)	ענף ביטוח רכב חובה	ענף ביטוח רכב רכוש	ענף ביטוח רכוש אחר	ענף ביטוח חבויות	סך הכל
רעידת אדמה וסיכונים טבע		555	246,603		247,158
ביטוח משנה יחסי	273,252	-	315,363	32,046	620,661
ביטוח משנה לא יחסי	8,229	1,395	47,499	87,518	144,641
סך הכל פרמיה	281,481	1,950	609,465	119,564	1,012,460
תוצאות ביטוח משנה	(26,522)	2,254	205,397	7,290	188,419

פרמיית ביטוח משנה בשנת 2017 (באלפי ש"ח)	ענף ביטוח רכב חובה	ענף ביטוח רכב רכוש	ענף ביטוח רכוש אחר	ענף ביטוח חבויות	סך הכל
רעידת אדמה וסיכונים טבע	-	539	199,816	-	200,355
ביטוח משנה יחסי	207,576	-	303,891	37,937	549,404
ביטוח משנה לא יחסי	12,694	1,878	22,728	74,420	111,720
סך הכל פרמיה	220,270	2,417	526,435	112,357	861,479
תוצאות ביטוח משנה	(60,588)	2,325	37,139	(66,546)	(87,670)

68. תוצאת רווח והפסד של ביטוח המשנה בלבד לפי תחומי פעילות בביטוח כללי כולל ביטוח אשראי, כפי שמשתקף בדיווחי החברה לממונה.

פרמיית ביטוח משנה בשנת 2016 (באלפי ש"ח)	ענף ביטוח רכב חובה	ענף ביטוח רכב רכוש	ענף ביטוח רכוש אחר ואחרים	ענף ביטוח חבויות	סך הכל
רעידת אדמה וסיכוני טבע	-	443	208,839	-	209,282
ביטוח משנה יחסי	-	-	292,914	35,578	328,492
ביטוח משנה לא יחסי	15,572	2,313	28,264	61,714	107,863
סך הכל פרמיה	15,572	2,756	530,017	97,292	645,637
תוצאות ביטוח משנה	(18,042)	3,248	282,331	(97,643)	169,894

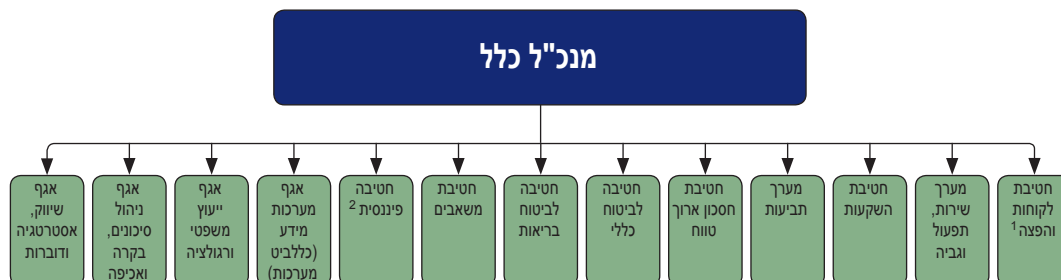
הסברים לתוצאות ביטוח המשנה בביטוח כללי:

- **ענף ביטוח רכב חובה** - בשנת הדוח חודש ההסכם היחסי שנחתם בשנה שעברה. השיפור ברווחיות מבטחי המשנה בשנת הדוח משקפת יציבות בהתפתחות התביעות בענף בשנת הדוח לעומת הרעה אשתקד. כמו כן, בשנת הדוח לא היה שינוי מהותי בהתחייבויות הביטוחיות כתוצאה מההשפעה הצפויה של ועדת וינוגרד, לעומת הגדלת ההתחייבויות אשתקד. לפרטים ראה סעיף 7.1.1.1(ד)(2) לעיל.
- **ענף ביטוח רכוש אחר ואחרים** - השיפור ברווחיות בשנת הדוח נובע בעיקר מקיטון בהתפתחות התביעות הגדולות בשנת הדוח ביחס להרעה אשתקד, וכן מיציבות בפרמיה המורוחת לעומת קיטון אשתקד שנבע מטיוב התיק.
- **ענף ביטוח חבויות** - השיפור ברווחיות מבטחי המשנה בשנת הדוח נובע מקיטון בהתפתחות התביעות הגדולות בשנת הדוח ביחס להרעה אשתקד. כמו כן, לא היה שינוי מהותי בהתחייבויות הביטוחיות כתוצאה מההשפעה הצפויה של ועדת וינוגרד לעומת הגדלת ההתחייבויות אשתקד. לפרטים ראה סעיף 7.1.1.1(ד)(2) לעיל, ומשיפור בהתפתחות התביעות.

10.7 הון אנושי

10.7.1 תרשים המבנה הארגוני של הקבוצה

התרשים להלן, מבטא את הזיקה הפונקציונלית-ארגונית, נכון למועד דוח זה, של בעלי התפקידים השונים, אשר אינה בהכרח זהה לזיקה המשפטית.

1. תחת החטיבה נכללים, בין היתר, עובדי הכלל הראשון ועובדי כלל סוכנויות
2. תחת החטיבה נכלל אגף אקטואריה

- המבנה הארגוני של הקבוצה מתבסס על פעילות באמצעות תשעה מערכות/חטיבות שמנהליהם, יחד עם מנהלי אגפי מערכות מידע, ניהול סיכונים, ייעוץ משפטי, אקטואריה, שיווק, אסטרטגיה ודוברות, מהווים את הנהלת כלל ביטוח כדלהלן:
- א. ארבעה גופי ביצוע: (1) חטיבת לקוחות והפצה, שמרכזת את פעילות המכירות של הקבוצה, לרבות מול סוכני הקבוצה ופעילויות המכירה הישירות; (2) מערך שירות תפעול וגביה שמרכז את פעילות השירות, התפעול והגביה מול הסוכנים והלקוחות; (3) חטיבת השקעות שמרכזת את פעילות ההשקעות ומתן האשראי בקבוצה; (4) מערך תביעות, שמרכז את הטיפול בתביעות מבטחים ועמיתים בכל ענפי הביטוח והפנסיה.
 - ב. שלוש חטיבות עסקיות: (1) חטיבת חסכון ארוך טווח; (2) חטיבת ביטוח כללי; ו- (3) חטיבת ביטוח בריאות; שהינן חטיבות מקצועיות, המנחות את גופי הביצוע בתחומן.
 - ג. ששה גופי מטה: (1) חטיבת משאבים, המרכזת את ניהול משאבי האנוש, השכר, הלוגיסטיקה, והאוי"ש בקבוצה; (2) חטיבת פיננסית שמרכזת את כל פעילויות הכספים והאקטואריה בקבוצה; (3) אגף מערכות מידע; (4) אגף ייעוץ משפטי ורגולציה; (5) אגף ניהול סיכונים בקרה ואכיפה. פעילות תחום ניהול סיכונים בקרה ואכיפה הינה חוצת חברה ומבוצעת גם באמצעות מחלקות בקרה יחידתיות שמוגדרות כאחראיות על ניהול הסיכונים התפעוליים וביצוע בקורות של תהליכים מרכזיים שהוגדרו כבעלי חשיפה בארגון; (6) אגף שיווק, אסטרטגיה ודוברות.
 - ד. בבעלות הקבוצה סוכנויות ביטוח בתחום חיסכון ארוך טווח ובתחום ביטוח כללי.
 - ה. אגף הביקורת הפנימית, הכפוף ליו"ר הדירקטוריון.

המבנה הארגוני המוצג הינו מבנה ארגוני חדש, בתוקף מיום 1 בספטמבר 2018, אשר נבנה בעקבות שינוי בהנהלת החברה. מטרת השינוי הינה יצירת מבנה המשרת את יעדי הקבוצה ומאפשר התייעלות של גופי המטה תוך מיקוד בליבת הביצועים של כל חטיבה. עיקרי השינוי המבני הינם כדלקמן:

1. פיצול חטיבת השקעות מימון ופיננסים ל-2 חטיבות - החטיבה הפיננסית וחטיבת השקעות והכפפת אגף האקטואריה לחטיבה הפיננסית.
2. ביטול חטיבת המטה והכפפת יחידות המטה, מלבד אקטואריה, ישירות למנכ"ל.
3. איחוד חטיבת ביטוח חיים וחטיבת פנסיה וגמל לחטיבה אחת - חטיבת חיסכון ארוך טווח.
4. הקמת חטיבת לקוחות והפצה - אשר כוללת את הפעילויות שהיו תחת מערך הלקוחות (פעילויות מכירה ישירה ללקוחות) וחלק מהפעילויות שהיו תחת מערך העסקים (בעיקר יחידות המכירה).
5. הקמת מערך שירות תפעול וגבייה - הכולל את יחידות השירות של החברה (תחום השירות על מוקדיו) ויחידות התפעול והגבייה בתחומי חיסכון ארוך טווח וביטוח בריאות, וכן את תחום פניות הציבור.

10.7.2 מצבת עובדי הקבוצה

להלן נתונים בדבר מצבת עובדי הקבוצה ליום 31 בדצמבר 2018 ו-2017 בהתאם למבנה הארגוני:

מס' עובדים 31.12.2017	מס' עובדים 31.12.2018	יחידות
1,194	² 797	מטה וגופי שירות מרכזיים ¹
460	³ 50	חטיבת הבריאות
171	⁵ 206	חטיבת חיסכון ארוך טווח ⁴
104		
125	131	חטיבת ביטוח כללי
415	388	מערך התביעות
	⁷ 1,268	מערך שירות, תפעול וגבייה
⁶ 1,078	⁸ 838	חטיבת לקוחות והפצה
	173	חטיבת השקעות
⁹ 434	¹⁰ 306	חטיבה פיננסית
452	455	כלל סוכנויות
4,433	4,612	סך הכל¹¹

עיקר הגידול במצבת כוח האדם בשנת הדוח נובע מחיזוק מערכי הגבייה והתפעול (לרבות העברת פעילות תפעול וגבייה שבוצעה במיקור חוץ לקבוצה) ומחיזוק מערכי המכירות.

1. בעיקר עובדי חטיבת משאבים, אגף מערכות מידע (כללביט), אגף ייעוץ משפטי ורגולציה, אגף ניהול סיכונים בקרה ואכיפה, אגף שיווק, אסטרטגיה ודורות ואגף ביקורת פנים.
2. הקיטון נובע בעיקרו ממעבר של 387 עובדי תחום השירות מחטיבת משאבים למערך שירות תפעול וגבייה וממערב של עובדי אגף האקטואריה לחטיבה הפיננסית. במקביל היה גידול של 23 עובדים באגף מערכות מידע.
3. הקיטון נובע בעיקרו ממעבר של 346 עובדי הכלל הראשון ומעבר של 57 עובדי מוקדי המכירות הטלפוניים של כלל ביטוח, כהגדרתם בתוספת להסכם הקיבוצי החדש, לחטיבת לקוחות והפצה.
4. חטיבת פנסיה וגמל וחטיבת ביטוח חיים אוחדו לחטיבת חיסכון ארוך טווח.
5. הקיטון נובע בעיקרו ממעבר של 80 עובדי אגף הלקוחות הישירים לחטיבת לקוחות והפצה.
6. עובדי מערך העסקים פוצלו בין מערך שירות תפעול וגבייה וחטיבת לקוחות והפצה.
7. הגידול נובע בעיקרו ממעבר של 387 עובדי תחום השירות מחטיבת משאבים למערך שירות תפעול וגבייה, וגידול במצבה של כ-130 עובדים לצורך תגבור פעילויות בתחומי התפעול והגבייה בנוסף בשנת הדוח בוצעה קליטה לחברה של פעילות תפעול וגבייה שבוצעה במיקור חוץ.
8. הגידול נובע בעיקרו ממעבר של 346 עובדי הכלל הראשון ו-57 עובדי כלל ויז'ן מחטיבת הבריאות וממערב של 80 עובדי אגף הלקוחות הישירים מחטיבת חיסכון ארוך טווח.
9. פיצול חטיבת השקעות מימון ופיננסים לחטיבה הפיננסית וחטיבת ההשקעות.
10. הגידול נובע ממעבר של 35 עובדי אגף אקטואריה מחטיבת המטה לחטיבה הפיננסית.
11. מתוכם כ-166 וכ-202 עובדי ספק בשנים 2018 ו-2017, בהתאמה.

* ההסברים המובאים לעיל בדבר השינויים במצבה, מתייחסים לעיקר השינויים במצבה כפי שאירעו בשנת הדוח. מתוך מצבת העובדים הנזכרת לעיל, ההנהלה הבכירה של הקבוצה (בעיקר מנהלי החטיבות, המערכים ויחידות המטה) מונה 15 מנהלים ובנוסף את מנכ"ל החברה (המכהן גם כמנכ"ל כלל ביטוח) והמבקר הפנימי של הקבוצה.

נושאי המשרה בחברה הינם מנכ"ל החברה, היועצת המשפטית, מנהל החטיבה הפיננסית, מנהל חטיבת משאבים, מנהל חטיבת השקעות ומנהלת אגף ניהול סיכונים⁶⁹, שהינם בדרגת משנה למנכ"ל. כל נושאי המשרה בחברה מכהנים גם כנושאי משרה בכלל ביטוח. בנוסף בכלל ביטוח, המהווה זרוע עסקית מרכזית של הקבוצה, מכהנים כנושאי משרה גם מנהל חטיבת חיסכון ארוך טווח, מנהלת חטיבת ביטוח כללי, מנהל חטיבת ביטוח בריאות, מנהל אגף אקטואריה, מנהל חטיבת לקוחות והפצה, מנהלת מערך שירות תפעול וגביה, מנהל מערך התביעות, מנהל אגף מערכות מידע ומנהלת אגף שיווק, אסטרטגיה ודוברות.

ביום 7 במרס 2018 הודיע מר איזי כהן, אשר כיהן כמנכ"ל החברה וכלל ביטוח על כוונתו לסיים את כהונתו כמנכ"ל החברה וכלל ביטוח. ביום 17 ביוני אישרו דירקטוריון החברה ודירקטוריון כלל ביטוח את מינויו של מר יורם נוח כמנכ"ל החברה ומנכ"ל כלל ביטוח, החל מיום 1 ביולי 2018. לפרטים ראה סעיף 2.5.2.1 לעיל.

לפרטים בדבר נושאי משרה בחברה, ראה חלק ד לדוח - פרטים נוספים אודות התאגיד, סעיף 18. לפרטים נוספים אודות תנאי העסקה של מנכ"ל החברה ראה ביאור 40(ב)5) לדוחות הכספיים ואודות תנאי התגמול של נושאי המשרה ראה סעיף 10.7.5(ג) להלן.

לחברה אין תלות מהותית בעובד מסוים.

10.7.3 הטבות וטיבם של הסכמי העסקה

סוגי ההסכמים ואופן התגמול

ביום 2 בינואר 2014 חתמו כלל ביטוח, כלל פנסיה וגמל, כלל ביטוח אשראי, כלל ביטוח מערכות וכלל מימון על הסכם קיבוצי בין לבין הסתדרות העובדים הכללית החדשה ("ההסתדרות") וועד העובדים בקבוצה. ביום 22 בדצמבר 2015 תוקן ההסכם הקיבוצי באופן שהחיל את הוראותיו גם על חלק מעובדי כנף (ההסכם לרבות התוספת להסכם ייקראו להלן ביחד: "**ההסכם הקיבוצי הראשון**"). ההסכם הקיבוצי הראשון חל על מרבית עובדי החברות האמורות, למעט עובדים בתפקידים ספציפיים שהוגדרו בהסכם ומנהלים בדרג שהוגדר בהסכם. ביום 4 ביולי 2017 נחתם הסכם קיבוצי חדש בין כלל ביטוח, כלל פנסיה וגמל, כלל ביטוח אשראי, כלל ביטוח מערכות, כלל מימון וכנף ("החברות") לבין ההסתדרות וועד העובדים בקבוצה ("ההסכם הקיבוצי החדש"), אשר האריך את ההסכם הקיבוצי הראשון לתקופה של 4 שנים, מיום 1 לינואר 2017 ועד ליום 31 בדצמבר 2020, בכפוף לשינויים שבוצעו, לפרטים ראה ביאור 24(ד) לדוחות הכספיים.

בהמשך להודעת ההסתדרות מיום 13 בנובמבר 2017 בדבר היותה ארגון העובדים היציג של עובדי הכלל הראשון, ביום 29 במרס 2018 חתמו החברות, הכלל הראשון, ההסתדרות וועד העובדים בקבוצה על נספח להסכם הקיבוצי החדש, המחיל את הוראות ההסכם על חלק מעובדי הכלל הראשון, למעט מנהלים בדרג שנקבע, בכפוף לשינויים מסוימים שסוכמו.

ביום 26 לפברואר 2018, חתמו אי די בי פתוח, הסתדרות העובדים הכללית החדשה וועד העובדים בקבוצה על הסכם שעל פיו ישולם מענק לעובדי הקבוצה במקרה של מכירת השליטה בחברה או מתן היתר שליטה בחברה, בתנאים שהוגדרו בהסכם. ביום 3 במאי 2018, בעקבות מכירת 5% ממניות החברה (בהתאם להנחיות הממונה לנאמן להמשיך ולפעול במתווה במקומה של אי די בי פתוח למכירת 5% מאמצעי השליטה בחברה), פקע ההסכם.

יובהר כי החברה לא הייתה צד להסכם האמור ולא הייתה מעורבת בהכנתו, ואינה יכולה להעריך את השפעותיו של ההסכם לרבות פגיעתו, עליה ועל יחסי העבודה בה.

בקבוצה קיימים כ-860 עובדים, שההסכם הקיבוצי החדש אינו חל עליהם, לרבות ההנהלה הבכירה, והם מועסקים על פי הסכמי עבודה אישיים, המגדירים את תנאי העסקתם, לרבות משכורת בסיס, תנאים סוציאליים ותנאים נלווים.

הפרשות בגין סיום יחסי עובד מעביד

לגבי העובדים שההסכם הקיבוצי החדש חל עליהם (למעט עובדים שעתיים בכלל הראשון ועובדי כלל ויז'ן שהינם בתקופת ניסיון) - חל הסדר לפי סעיף 14 לחוק פיצויי פיטורים, התשכ"ג-1963, ביחס לכל תקופת עבודתם.

לפרטים נוספים אודות הפרשות בגין סיום יחסי עובד מעביד לעובדי הקבוצה, ראה ביאור 24 לדוחות הכספיים.

תנאים והטבות נוספים

החברות בקבוצה נוהגות להעניק מעת לעת הסדרים לרכישת מוצרי ביטוח ושירותים לעובדיהן, הכוללים, בין היתר, ביטוח אלמנטרי, מוצרים פנסיוניים וביטוח בריאות וחיים.

בחברה קיימת פוליסת ביטוח בריאות קבוצתית, לעובדים אשר בחרו להצטרף בתשלום לביטוח זה.

הקבוצה מאפשרת לעובדים, לקבל הלוואות עפ"י נהלים פנימיים מוגדרים ובהתאם להוראות הדין, בהתחשב, בין היתר, בותק של העובד ובגובה משכורתו.

לתנאי העסקתם (לרבות תגמולים) של חמשת בעלי התגמולים הגבוהים ביותר מבין נושאי המשרה הבכירה בקבוצה (לרבות יו"ר ומנכ"ל החברה), ושלושת בעלי התגמולים הגבוהים ביותר מבין נושאי המשרה הבכירה בחברה בשנת הדוח ולשכר ששולם לדירקטורים בחברה, ראה חלק ד לדוח - פרטים נוספים אודות התאגיד, סעיף 11.

⁶⁹ בהתאם להחלטת דירקטוריון החברה מיום 20 לאוגוסט 2018.

ביום 19 במרס 2018 פורסם צו הרחבה בדבר קיצור שבוע העבודה במשק, לפיו יקוצר שבוע העבודה במשק בשעה אחת, כך שיעמוד על 42 שעות שבועיות, בלא הפחתה בשכר. תחילתו של הצו ביום 1 באפריל 2018. החברה מיישמת את הוראות הצו.

10.7.4 השקעת התאגיד בהשתלמויות והדרכה

כחלק מאסטרטגיה כוללת לפיתוח ההון האנושי כנכס מרכזי בקבוצה, הקבוצה השקיעה בשנת 2018, משאבים רבים בפעילויות למידה והדרכה מקצועיות ופיתוח מיומנויות מנהלים בארגון. גם בשנה זו התמקדה הקבוצה בשיפור איכות השירות ומיומנויות השירות ללקוחות החברה ולסוכניה, בשיפור מקצועיות וידע ביטוחי בכל תחומי הביטוח, אכיפה וציון, במיסוד ויישום תהליכי הטמעה למערכות המידע אשר תומכות בליבה העסקית ובשיפור מיומנויות ניהול דרג הביניים.

הדרכות אלה נועדו, בין היתר, להתאים את תפקוד עובדי ומנהלי הקבוצה לשינויים ולהתפתחות במשק, לסטנדרט שירות מתקדם ולדרישות הרגולציה.

בשנת 2018 המשיכה להתקיים פעילות הדרכה חוצת חברה לטובת הטמעת פיתוחים טכנולוגיים וכלים דיגיטליים.

10.7.5 מדיניות שכר ותגמול בכירים

החל מספטמבר 2013, החברה נדרשת לאשר, אחת לשלוש שנים לפחות, מדיניות תגמול לנושאי משרה בהתאם לחוק החברות (תיקון מס' 20), התשע"ג-2012. בנוסף, על הגופים המוסדיים בקבוצה חל חוזר הממונה בעניין מדיניות תגמול בגופים מוסדיים מחודש אפריל 2014, כפי שתוקן בחודש אוקטובר 2015 ("חוזר התגמול").

מדיניות התגמול של החברה נועדה לסייע בהשגת מטרות החברה ותוכניות העבודה שלה בראייה ארוכת טווח, ובין היתר במטרה לגייס ולשמר מנהלים בכירים ואיכותיים ברמה גבוהה, בעלי ידע מקצועי ספציפי והתמחות ייחודיים, בעלי יכולת להוביל את החברה להצלחה עסקית ולהתמודד עם האתגרים העומדים בפניה, להעסיק נושאי משרה בעלי מוטיבציה, להשיג רמה גבוהה של ביצועים עסקיים מבלי ליטול סיכונים בלתי סבירים, וליצור איזון ראוי בין מרכיבי התגמול השונים, הקבועים מול המשתנים, קצרי הטווח למול ארוכי הטווח ותגמול במזומן (כולל תנאים נלווים) למול תגמול הוני. מדיניות התגמול קובעת כללים, קריטריונים ואמות מידה שלפיהם ייקבעו תנאי כהונתם והעסקתם של נושאי המשרה בחברה, תוך התאמה למאפיינים הספציפיים של הפעילות עליה אחראי נושא המשרה הרלבנטי, לניסיונו, הכשרתו וביצוע התפקיד על ידו והכל בהתאם למגבלות החוקיות המפורטות לעיל ולהלן.

א. חוזר התגמול ומדיניות התגמול בגופים המוסדיים

במסגרת חוזר התגמול נקבע, בין היתר, כי יקבע יחס הולם בין מרכיב התגמול הקבוע ומרכיב התגמול המשתנה, כך ששכר, שיעורו של הרכיב המשתנה השנתי לא יעלה על 100% מהרכיב הקבוע השנתי, בכפוף לחריגים שיקבעו (הנוגעים לאירוע עסקי חד פעמי שאינו חוזר על עצמו כל שנה ושאינו חל על קבוצה רחבה של בעלי תפקיד מרכזי) לפיהם ניתן יהיה לקבוע כי שיעורו של הרכיב המשתנה השנתי לא יעלה על 200% מהרכיב הקבוע, זאת למעט ביחס למנכ"ל. בנוסף נקבע, כי כל תשלום של רכיב משתנה יהיה כפוף להסדרי דחיה, כך שלפחות 50% מהרכיב המשתנה ידחה ויפורסם בשיטת הקו הישר על פני תקופה שלא תפחת משלוש שנים. במסגרת החוזר נקבעו הסדרים שונים בקשר עם הענקת של מניות או מכשירים מבוססי מניות, בקשר עם מענקי פרישה ונושאים נוספים. החוזר נכנס לתוקף ביולי 2014 (להלן: "מועד התחולה"), וקבע הוראות מעבר להתאמת הסכמי תגמול שאושרו עוד טרם מועד פרסום טיוטת החוזר (25 בדצמבר 2013) ולאחר מועד זה.

בחודש אוקטובר 2015 פורסם תיקון לחוזר התגמול במסגרתו נקבעו הוראות משלימות לחוזר התגמול, הקובעות, בין היתר, מגבלות לעניין שכר דירקטורים שאינם דירקטורים חיצוניים, איסור על תשלום רכיב משתנה לדירקטורים והוראות לעניין אופן קביעת התגמול של יו"ר הדירקטוריון. בנוסף, הוראות התיקון קובעות כי גוף מוסדי לא ישא בעלויות העסקתו של עובד בשל כהונתו בתאגיד אחר ויוודא כי עובד לא יקבל תגמול בשל כהונתו בגוף המוסדי מגורם אחר וכן מרחיבות את הנסיבות להשבת תגמול משתנה שניתן לבעל תפקיד מרכזי.

ביום 18 במרס 2019 פורסמה טיוטת תיקון הוראות החוזר המאוחד לענין תגמול ("טיטוט התגמול"). טיוטת התגמול קובעת הקלות מסוימות ביחס לחוזרי התגמול, וזאת בעקבות חקיקת חוק תגמול בכירים והקלות שנקבעו ביחס לחברות ציבוריות ולבנקים. בטיטוט התגמול נקבע, בין היתר, כי שינוי לא מהותי (כפי שיוגדר במדיניות התגמול) בתנאי התגמול של נושא משרה לא יהיה טעון אישור של הדירקטוריון אם אושר בידי המנכ"ל והוא תואם את מדיניות התגמול, ביחס לתגמול יו"ר הדירקטוריון מוצע כי תבטל החובה לקבוע יחס הכפלה מרבי לתגמול דירקטור חיצוני, נקבעו הקלות ביחס להגדרת בעלי תפקיד מרכזי העוסקים בניהול השקעות וכן נקבע כי אין חובה לדחות תשלום של רכיב משתנה בגין שנה מסוימת, אם סך התגמול בגין השנה הקלנדרית אינו עולה על התקרה לתשלום כהגדרתה בסעיף 32 (17) לפקודת מס הכנסה [נוסח חדש] ואם התגמול המשתנה בשנה זו אינו עולה על 40% מהרכיב הקבוע. כן נוספה אפשרות להעניק "מענק שימור" לעובד מפתח" כהגדרתו בטיטוט התגמול ובמדיניות התגמול.

ב. חוק תגמול בכירים

באפריל 2016 פורסם **חוק תגמול נושאי משרה בתאגידים פיננסיים (אישור מיוחד ואי-התרת הוצאה לצורכי מס בשל תגמול חריג), התשע"ו-2016** (להלן: "**חוק תגמול בכירים**"), שמטרתו להגביל ולהפחית את שכר נושאי המשרה הבכירים בגופים פיננסיים.

החוק קובע מנגנון תאגידי לאישור התקשרות למתן תגמול לעובד בתאגיד פיננסי (גוף פיננסי או תאגיד הנשלט או שולט בגוף הפיננסי) שההוצאה החזויה בשלו, כפי שחושבה למועד האישור בהתאם לכללי החשבונאות המקובלים, צפויה לעלות על 2.5 מיליוני ש"ח, וכן קובע כי לא תאושר התקשרות כאמור אלא אם כן היחס שבין ההוצאה החזויה בשל התגמול האמור לבין ההוצאה החזויה בשל התקשרות הנמוך ביותר ששילם התאגיד לעובד התאגיד (לרבות עובד קבלן), במישרין או בעקיפין, בשנה שקדמה למועד ההתקשרות, קטן מ-35 ("מגבלת היחס").

על פי המנגנון הקבוע בחוק, תנאי העסקתו של עובד כאמור יובאו לאישור ועדת התגמול (או ביקורת) והדירקטוריון ברוב מיוחד של דירקטורים חיצוניים והאסיפה הכללית של אותה חברה, ובחברה ציבורית אף בקרב רוב מיוחד של בעלי מניות המיעוט באסיפה הכללית. כמו כן, עלות שכרו של עובד בתאגיד פיננסי שתעלה על 2.5 מיליוני ש"ח, לא תותר בניכוי לצרכי מס לחברה. העלות האמורה הינה בניכוי הוצאה חשבונאית שנרשמה בשל הענקת מניות או זכות לקבלת מניות ובניכוי "עודף עלות שכר" (הפער שבין עלות השכר לבין 2.5 מיליוני ש"ח, אם עלות השכר עולה על 2.5 מיליוני ש"ח).

בהתאם להוראות המעבר, בתום שישה חודשים מיום פרסום החוק, קרי מיום 12 באוקטובר 2016, חלות הוראותיו על התקשרויות שאושרו לפני פרסום החוק. התקשרויות כאמור שלא אושרו בהתאם לחוק שכר בכירים אינן תקפות.

ג. מדיניות התגמול

ביום 7 בנובמבר 2016, אישרו דירקטוריון כלל ביטוח ודירקטוריון החברה, בהמשך להמלצת ועדת התגמול, מדיניות תגמול, וזאת בהתאם להוראות חוזר התגמול, התיקון לו, תיקון 20 לחוק החברות וחוק שכר בכירים. מדיניות התגמול אושרה על ידי אסיפת בעלי המניות בדצמבר 2016. מדיניות זו החליפה את מדיניות התגמול של החברה ואת מדיניות התגמול של הגופים המוסדיים בקבוצה, שהיו בתוקף עד לאותו מועד כאמור לעיל.

במסגרת מדיניות התגמול העדכנית, אוחדו עקרונות מדיניות התגמול של החברה עם מדיניות התגמול של הגופים המוסדיים בקבוצה ועודכנו הוראות שונות, לרבות בנושאים הבאים: קביעת מגבלת תגמול לפי הוראות שכר בכירים והפרשנות שניתנה לו, תגמול דירקטורים (לרבות יו"ר הדירקטוריון) בתגמול קבוע בלבד, איזון בין רכיב משתנה לרכיב קבוע, תנאי הסף לתשלום תגמול משתנה, תשלום רכיב משתנה שאינו מותנה בתנאי סף, תנאים להשבת המענק המשתנה, הוראות בדבר מתן פטור, שיפוי וביטוח.

בהתאם לתנאי מדיניות התגמול תנאי הסף לשחרור תגמול משתנה שתשלומו נדחה, הינו כי בשנת השיחרור הרלבנטית יתקיים יחס כושר פירעון שלא יפחת מיחס כושר הפירעון המינימלי כפי שהיה במועד התשלום הראשון של הרכיב המשתנה וכן שהחברה תרשום רווח. ככל שלא התקיים אחד מתנאי הסף לשיחרור בשנה מסוימת, ידחה מרכיב מהתגמול המשתנה שלא שוחרר וישולם בשנה שלאחר מכן, בכפוף להתקיימות התנאים בשנה זו. לא התקיימו תנאי הסף לשיחרור גם בשנה העוקבת, יאבד נושא המשרה את זכאותו לאותו מרכיב. בשנת הדוח לא התקיימו תנאי הסף לשחרור מענקים שנדחו בגין שנים קודמות ובהתאם התשלומים הנדחים לא ישולמו לבעלי התפקיד הרלבנטיים השנה.

יצוין כי בקבוצה קיימים בעלי תפקידים רבים, שאינם נחשבים בעלי תפקיד מרכזי, כהגדרתם בחוזר התגמול, אשר המענק השנתי שלהם הינו תוצאה של עמידתם במדדי תגמול אישיים, אשר נקבעים מראש מדי שנה.

עוד יצוין כי ביחס להוראות מסוימות שנדרשות מכוח חוזר התגמול, נקבעו במדיניות התגמול של החברה עקרונות בלבד, והוראות אלו מוסדרות במסגרת מסמכי מדיניות התגמול של הגופים המוסדיים בקבוצה, אשר חלים על כל עובדי הגוף המוסדי, כפי שתהיינה בתוקף מעת לעת.

למען הסר ספק, אין במדיניות התגמול כדי לפגוע בזכויות שנצברו בגין תקופות קודמות למועד אישורה וכן כי בכפוף להוראות המעבר שנקבעו בחוזר התגמול ובתיקון לחוזר התגמול, וכל עוד הן חלות, אין במדיניות התגמול כדי לפגוע בהתקשרויות ו/או בזכויות אחרות של העובדים בקשר עם כהונתם והעסקתם בחברה. כמו כן מדיניות התגמול אינה קובעת את תנאי העסקה בפועל, אלא את המסגרת המאושרת במסגרתה יקבעו כללים כאמור.

מדיניות התגמול של החברה מצורפת כנספח לחלק זה של הדוח התקופתי.

לקישור לאתר האינטרנט של החברה, בו מופיעים מסמכי המדיניות, ראה:

https://www.clalbit.co.il/clalins/reward_policy/Pages/default.aspx

נושאי המשרה בחברה זכאים לכתבי פטור, שיפוי וביטוח נושאי משרה. לפרטים ראה חלק ד - פרטים נוספים אודות התאגיד סעיף 23.

ד. התאמת הסכמים קיימים למדיניות התגמול ולחוק תגמול בכירים

בכפוף לכך שאין במדיניות התגמול כדי לפגוע בזכויות שנצברו בגין תקופות קודמות ובכפוף להוראות המעבר שנקבעו בחוזרי התגמול ובחוק תגמול בכירים, החברה פעלה להתאמת הסכמי התגמול בחברה של נושאי משרה ובעלי תפקיד מרכזי למדיניות התגמול, להוראות חוזרי התגמול ולמגבלות חוק שכן בכירים.

ה. השלכות

כניסתם לתוקף של חוזר התגמול והתיקון לו, חוק שכן בכירים ומדיניות התגמול המעודכנת של החברה ושל הגופים המוסדיים בקבוצה כפי שעודכנה בגינם, השפיעו על מבנה התגמול של נושאי משרה ומנהלים בקבוצה וכן על אפשרויות גיוס של בעלי תפקידים. שכם של מנכ"ל החברה ויו"ר הדירקטוריון הפך לשכן קבוע בלבד. כמו כן, בתקופה שחלפה מאז כניסת חוק שכן בכירים לתוקף לא בוצעה הקצאה של אופציות לבעלי תפקיד מרכזי, לרבות נושאי משרה. בטווח הארוך לא ניתן להעריך את מלוא ההשלכות האפשריות של חוק תגמול בכירים על שוק העבודה במגזר הפיננסי.

10.7.6 תוכניות תגמול הוני לעובדים

- ביום 6 בדצמבר 2012 אימץ דירקטוריון החברה תוכנית תגמול לעובדים ונושאי משרה לשנת 2013 (להלן: "תוכנית 2013") לפיה תהא החברה רשאית להעניק לעובדים ונושאי משרה בקבוצה עד 2,400,000 כתבי אופציה לרכישת מניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת של החברה.
נכון ליום 6 במרס 2019, סך כתבי האופציה שהוקצו לפי תוכנית 2013 (לעובדים ספציפיים, כולל היו"ר והמנכ"ל), הינו 2,575,000. 395,333 כתבי אופציה מוחזקים ע"י הנאמן עבור עובדים ספציפיים ו-246,332 כתבי אופציה מוחזקים במאגר כתבי האופציות ועשויים להיות מיועדים בעתיד לעובדים ספציפיים, כ-933,664 כתבי אופציה פקעו ולא ניתן להקצותם עוד וכ-1,619,334 כתבי אופציה מומשו למניות החברה.
נכון ליום 6 במרס 2019, כ-362,668 כתבי אופציה ניתנים למימוש.
- ביום 17 בדצמבר 2015 החליט דירקטוריון החברה שלא להקצות לעובדים, בהתאם לתוכנית 2013, 35,000 אופציות לא רשומות המוחזקות במאגר האופציות ולמוחקם ממרשם ניירות הערך של החברה. לפרטים נוספים ראה ביאורים 41(א), 41(ב), 41(ג) ו-41(ד) לדוחות הכספיים.
- בהתאם להסכם העסקתו של מר דני נה, יו"ר הדירקטוריון של החברה, אישר דירקטוריון החברה ביום 5 ביוני 2013 הקצאה של 175,000 כתבי אופציה ב-3 מנות לרכישת מניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת של החברה ליו"ר דירקטוריון החברה. נכון למועד פרסום הדוח, פקעו 2 מנות של כתבי האופציות מבלי שמומשו על ידי היו"ר. לפרטים נוספים בדבר תוכנית התגמול של היו"ר ראה ביאור 40(ב) לדוחות הכספיים.
- ביום 24 במרס 2015 אימץ דירקטוריון החברה תוכנית תגמול לעובדים ונושאי משרה מותנית ביצועים לשנת 2015 (להלן: "תוכנית 2015") לפיה תהא החברה רשאית להעניק לעובדים ונושאי משרה בקבוצה כתבי אופציה לרכישת מניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת של החברה.
ביום 22 ביוני 2015 החליט דירקטוריון החברה לאמץ מספר תיקונים לתוכנית וכן לפרסם מתאר המתייחס להקצאת עד 435,000 כתבי אופציה אשר יוצעו מכוחו, בהתאם לתוכנית מותנית ביצועים, לעובדים ולנושאי משרה של החברה ו/או חברות בשליטתה. כל כתבי האופציה לפי המתאר האמור הוקצו.
- ביום 17 בדצמבר 2015 החליט דירקטוריון החברה, לפרסם מתאר נוסף המתייחס להקצאת עד 35,000 אופציות אשר יוצעו מכוחו, בהתאם לתוכנית מותנית ביצועים, לנושאי משרה בחברה ו/או בחברות בשליטתה. כתבי האופציה לפי המתאר האמור הוקצו.
- נכון למועד פרסום הדוח, סך כתבי האופציה שהוקצו לפי תוכנית 2015 (לעובדים ספציפיים) הינו 470,000 כתבי אופציה. 271,013 כתבי אופציה מוחזקים ע"י הנאמן עבור עובדים ספציפיים ו-185,322 במאגר כתבי האופציות ועשויים להיות מיועדים בעתיד לעובדים ספציפיים. כ-13,665 כתבי אופציה מומשו למניות החברה.
נכון ליום 31 בדצמבר 2018, כ-90,788 כתבי אופציה ניתנים למימוש.
לפרטים נוספים בדבר תוכנית 2015, ראה ביאורים 41(א), 41(ב), 41(ג) ו-41(ד) לדוחות הכספיים.

10.8 שיווק והפצה

להלן המבנה הארגוני, של מערכי השיווק וההפצה בחברה, בשנת הדוח:

בחודש ספטמבר 2018, בעקבות שינוי מבנה ארגוני בקבוצה, הוקמה חטיבת לקוחות והפצה, שמרכזת את פעילות המכירות של הקבוצה, הן הפעילות מול סוכני הקבוצה, והן פעילויות המכירה הישירות (שהיו מרוכזות תחת מערך הלקוחות). חטיבת הלקוחות וההפצה הוקמה במטרה ליצור סינרגיה בין כל פעילויות המכירה של הקבוצה ובמטרה להעצים את פעילות המכירות, בין היתר לאור הסביבה הרגולטורית המשתנה.

החטיבה מורכבת מ-3 מערכים/אגפים:

- **מערך עסקים** - המערך מרכז את כל פעילות הקבוצה בתחום חיסכון ארוך טווח, תחום ביטוח חיים, תחום ביטוח בריאות ותחום ביטוח כללי מול סוכני הביטוח בתחומי המכירה והשירות לסוכן, מתוך מטרה לרכז ביחידה אחת את מכלול הקשרים מול סוכן הביטוח והפעילות הקשורה בו.
- במסגרת זו פועלת החברה באמצעות שלושה מרחבים: מרחב חיפה והצפון, מרחב מרכז ומרחב ירושלים והדרום, לו יש סניף משנה בבאר שבע.
- הכלל הראשון** - הכלל הראשון, הינו תאגיד עזר של כלל ביטוח, בבעלותה המלאה (100%), אשר מרכז את פעילות המכירה הישירה של מוצרי הסיכונים והביטוח הכללי של כלל ביטוח ופועל מכוח היתר שהתקבל מאת הממונה. הכלל הראשון פועל למכירת ביטוח באמצעות אנשי מכירות טלפוניים (טלמרקטינג) ואנשי מכירות הפועלים בשטח, ועסק בשנת הדוח בעיקר במכירה של ביטוחי חיים (ריסק), ביטוחי בריאות וסיעוד וביטוחי רכב, ללקוחות אשר ככלל אינם פועלים עם הקבוצה באמצעות סוכני ביטוח.
- בחודש דצמבר 2018 נחתם הסכם למיזוג הכלל הראשון עם ולתוך כלל ביטוח. נכון למועד הדוח טרם התקבלו כל האישורים הנדרשים להשלמת המיזוג ואין וודאות כי יתקבלו.
- **אגף קשרי לקוחות** - אשר מרכז הן את פעילות השימור של תחומי חיסכון ארוך טווח, ביטוחי החיים וביטוח בריאות והן את פעילות המכירות הישירות על ידי בעלי רישיון בתחומי הפנסיה, הגמל, הריסק והבריאות, מול מעסיקים ולקוחות אשר ככלל אינם פועלים מול הקבוצה באמצעות סוכן ביטוח. תחת האגף פועלים כל בעלי הרישיונות הפנסיוניים המועסקים על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה והוא מאפשר פעילות סינרגטית מתוך ראייה רוחבית.
- **היחידה הפיננסית** - בנוסף במסגרת חטיבת הלקוחות וההפצה הוקמה יחידה העוסקת במכירת מוצרים בעלי אופי פיננסי ובהם גמל, השתלמות, פוליסות חיסכון פרט. יחידה זו אחראית בנוסף על הקשר עם המערכת הבנקאית בתחום הייעוץ הפנסיוני ואחראית לקשר עם מעסיקים בהקשר לקופות מרכזיות לפיצויים.
- **סוכנויות הקבוצה** - פעילות המכירות הישירות של הקבוצה מבוצעת גם באמצעות סוכנויות בשליטת החברה. סוכנויות ביטוח אלו נשלטות על ידי כלל החזקות סוכנויות (1998) בע"מ, שהינה חברה בת בבעלותה המלאה של החברה (להלן: "סוכנויות הקבוצה"). סוכנויות הקבוצה פועלות בתיווך בעסקי ביטוח בכל תחומי הפעילות ובביצוע עסקאות במוצרים פנסיוניים. פעילות סוכנויות הקבוצה מרוכזת בשתי סוכנויות: תמורה סוכנות לביטוח (1987) בע"מ (להלן: "תמורה") הפועלת בענפי חיסכון ארוך טווח ובריאות, ובטח - תורן סוכנות לביטוח בע"מ שעיקר עיסוקה בביטוח כללי.

10.8.1 דרכי השיווק וההפצה ומבנה העמלות בתחומים השונים:

10.8.1.1 חיסכון ארוך טווח

דרכי השיווק וההפצה בתחום חיסכון ארוך טווח

הפצת מוצרי התחום מבוצעת על ידי סוכני ביטוח, לרבות על ידי סוכנויות הקבוצה וכן באמצעות יועצים פנסיוניים בבנקים ובאופן ישיר.

א. מכירה באמצעות סוכנים וסוכנויות

- בשנת הדוח נמשכה המגמה של שיווק משולב (ביטוח חיים, פנסיה וגמל) באמצעות סוכני ביטוח, לרבות שיווק באמצעות "מנהלי הסדרים", כולל תמורה, שהינן סוכנויות ביטוח גדולות אשר נותנות בנוסף שירותי סליקה למעסיקים, בקשר עם פיצול ההפרשות הפנסיוניות לגופים המוסדיים ולמוצרים השונים. סוכני הביטוח מקבלים שירותים שונים לתמיכה בפעילותם השוטפת מאת הגופים המוסדיים בקבוצה.
- שינויים בתחום חיסכון ארוך טווח יכול וישפיעו גם על פעילות הסוכנים ומנהלי הסדרים בשנים הקרובות, בין היתר, כתוצאה מהמפורט להלן: (1) שילוב בין התחרות העזה בשווקים ביחד עם הוראות דין חדשות שפורסמו לאורך השנים בתחום ואשר כתוצאה מהן חלה ירידה הדרגתית בדמי הניהול. לעניין הוראות דין שצפויות להשפיע על דמי הניהול שגובים הגופים המוסדיים בקבוצה ראה סעיף 6.2.2 לעיל; (2) עידוד רגולטורי למוצרי הפנסיה (לעניין מגמות בביקוש ובהיצע בשנת הדוח, ראה סעיף 6.1.4.2 לעיל); (3) שינוי בהסדרי התגמול המשולמים לסוכנים מאת הגופים המוסדיים, לרבות הרפורמה לניתוק הזיקה בין עמלת ההפצה לדמי הניהול (לעניין תיקון חוק הפיקוח בעניין חישוב עמלת הפצה מדמי ניהול ראה סעיף 10.8.1.1 זה להלן, ולתביעה ייצוגית ראה ביאור 42(א)(7) לדוחות הכספיים) ולרבות קביעת הרשות, במסגרת אישור תעריפים לפוליסות ריסק, בדבר מנגנון החזר עמלות על ביטולי פוליסות ריסק בשנים הראשונות שלאחר רכישתן, ראה סעיף 6.1.4.1 לעיל; (4) הסדרת התקשרות בין סוכנים למעסיקים במספר היבטים, לרבות עמדת ממונה בעניין חובות בעל רישיון; (5) התרחבות פעילות המסלקה הפנסיונית וממשק המעסיקים, לרבות סליקת כספים ומתן היזון חוזר עשויה להקל, בטווח הארוך, על פעילותם של סוכנים (לרבות מנהלי הסדרים) בין היתר בקשר עם מתן שירות, מכירת מוצרים נוספים וביצוע ניודים, ועל פעילותם של גורמים מתפעלים. לעניין התרחבות פעילות המסלקה ראה סעיף 6.2.2(ד)(1) לעיל.

בהמשך לחוזר מסמך הנמקה, אשר נכנס לתוקף בחודש יולי 2017, ועיקרו הוראות בדבר מסמך ההנמקה שעל בעל הרישיון להעביר ללקוח בעת מתן המלצה בעניין החיסכון הפנסיוני שלו, בחודש יולי 2018 פורסם תיקון לחוזר מסמך הנמקה במסגרתו נכללות, בין היתר, הוראות לפיהן יורחב היקף המקרים בהם בעל רישיון נדרש למלא מסמך הנמקה מלא בעת מתן המלצה ללקוח. בין היתר, נקבע כי ככלל, במקרה של ביטול המלצה של בעל רישיון במסגרת שימור, יידרש מילוי מסמך הנמקה מלא, במקום סיכום שיחה בלבד כפי שנדרש בעבר. כמו כן, נקבע כי במקרה שבו מעסיק יבקש להגדיל את ההפקדות הפנסיוניות לעובד עד גובה השיעורים המקסימליים המוכרים לו לפי דיני המס וביצוע ההגדלה מחייב פתיחת מוצר פנסיוני חדש, יידרש בעל הרישיון למלא מסמך הנמקה מלא, בעוד שקודם לכן היה פטור מכך. בד בבד, צומצמו המקרים בהם ניתן למלא מסמך הנמקה ממוקד וסיכום שיחה.

החוזר כולל הוראות בדבר הרחבת המידע ופירוט השיקולים שעל בעל הרישיון למסור ללקוח בעת מתן המלצה, וכן הוראות הקובעות הנחות אחידות לשימוש כלל הגופים המוסדיים ובגין כלל המוצרים הפנסיוניים, אשר ישמשו בעת הצגת היתרה הצבורה לסוף תקופת החיסכון, הקיצבה החזויה בגיל הפרישה והפחתת יתרת החיסכון בשל גורמים שונים המשפיעים על יתרה זו.

הוראות התיקון לחוזר נכנסו לתוקף ביחס למרבית סוגי הפוליסות בחודש אוקטובר 2018.

להערכת החברה, הוראות החוזר צפויות להאריך, להקשות ולייקר את הליך מתן השירות ללקוח במקרים האמורים ולהקשות על שימורו.

הערכת החברה בקשר עם התיקון לחוזר מסמך הנמקה הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והן תלויות בין היתר בהתנהגות הגורמים המפיצים וכן בהתנהגות העמיתים והמבוטחים.

בחודש מאי 2018 פורסם חוזר שירות סוכנים ויועצים ללקוחות, במסגרתו נקבע כי בעל רישיון יקבע אמנת שירות שתתייחס לזכויות לקוחותיו בקשר עם קבלת השירות ממנו, לרבות זמני מענה לפניות של לקוחות, שיהיו תוך זמן סביר ממועד פניית הלקוחות, וכן קביעת חובה לעריכת פניית שירות לבחינת התאמת המוצר הפנסיוני לצרכי הלקוח בכל פעם שהובא לידיעתו של בעל הרישיון, לרבות על ידי הגוף המוסדי, כי חל שינוי במצבו של הלקוח, ולכל הפחות אחת לשנתיים. בנוסף, נקבע כי סוכן ביטוח פנסיוני הגובה מלקוח שכר או החזר הוצאות יערוך הסכם בכתב בינו ובין הלקוח שיתייחס לסכומים בהם יחויב הלקוח וכן לתקופת השירות. תחילתו של חוזר שירות סוכנים בחודש ינואר 2019.

להערכת החברה, חוזר שירות סוכנים צפוי להגביר את דרישות השירות מסוכני הביטוח כלפי הלקוחות, לרבות סוכנויות הביטוח בבעלות קבוצת כלל, ובהתאם יכול וישליך, באופן עקיף, תפעולית ועסקית, גם על הגופים המוסדיים עצמם.

הערכת החברה בקשר עם חוזר שירות סוכנים ויועצים ללקוחות הינה בגדר מידע צופה פני עתיד המבוסס על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מן התוצאות המוערכות והן תלויות בין היתר בהחלטות בעלי הרישיון ביחס לאמנת השירות ללקוחותיהם.

- נכון למועד פרסום הדוח, הקבוצה פועלת בתחום באמצעות כ-1,897 סוכני ביטוח⁷⁰. מרבית הסוכנים מתקשרים גם עם חברות ביטוח אחרות ואין לחברות הקבוצה סוכן ביטוח שהיקף פעילותו בתחום זה עולה על 10% מהיקף פעילות הקבוצה בתחום⁷¹.
- כ-13% מסך הפרמיות בענף ביטוח חיים שנגבו על ידי כלל ביטוח בשנת הדוח, מקורן בפעילות סוכנויות הקבוצה, לעומת כ-12.3% בשנת 2017.
- כ-12.9% מסך דמי הגמולים בענף הפנסיה שנגבו על ידי כלל ביטוח בשנת הדוח, מקורן בפעילות סוכנויות הקבוצה, לעומת כ-12.3% בשנת 2017.
- כ-15.7% מסך דמי הגמולים בענף הגמל שנגבו על ידי כלל ביטוח בשנת הדוח, מקורן בפעילות סוכנויות הקבוצה, לעומת כ-13.7% בשנת 2017.

ב. מכירה באמצעות יועצים פנסיונים

בשנת הדוח המשיכו מרבית הבנקים להפיץ קופות גמל וקרנות פנסיה. כלל פנסיה וגמל קשורה בהסכמי הפצה עם מרביתם. נכון למועד פרסום הדוח, הבנקים טרם החלו לייעץ לגבי מוצרי ביטוח. יצוין כי ההוראה בדבר איסור חישוב עמלת הפצה בזיקה לשיעור דמי הניהול הנגבים מהעמית (לפי הוראות תיקון החוק בעניין חישוב עמלת הפצה), בשילוב עם הסכמי ההפצה עם הבנקים, המגדירים עמלה קבועה לבנק בגין כל לקוח מיועץ, יצרו מצב בו ההכנסות מחלק מעמיתי כלל פנסיה וגמל אינן תואמות את הוצאות החברה בקשר עם אותם עמיתים.

• נכון למועד פרסום הדוח, קיימת פעילות ייעוץ משמעותית של מוצרי גמל באמצעות הבנקים, אולם בכל הקשור להפצת קרנות פנסיה פעילות הבנקים אינה מהותית.

70. כולל סוכנים שביצעו מכירות בשנת 2018 בסכום העולה על 10,000 ש"ח.
71. למעט סוכנות בבעלות מלאה של הקבוצה, כמפורט להלן.

ג. מכירה ישירה

- חלק ממוצרי התחום משווקים במכירה ישירה ללקוחות על ידי עובדי הקבוצה בעלי רישיון משווק פנסיוני, או על ידי סוכנויות הקבוצה.
- עובדי הקבוצה העוסקים במכירה ישירה בתחום (מנהלי קשרי לקוחות), עוסקים בעיקר במכירות של מוצרים פנסיוניים ומתמקדים בשיווק הסדרים פנסיוניים בארגונים, אשר ככלל, אינם מלווים בסוכנים מטעמם. כמו כן, כולל ערוץ המכירה הישירה יחידה, העוסקת בקשר עם המערכת הבנקאית בתחום הייעוץ הפנסיוני, בעיקר ביחס למוצרי גמל. בנוסף, במהלך שנת הדוח, התמקדה הכלל הראשון במכירות טלפוניות של מוצרי ריסק.
- בעקבות סיום ההסכמים, אשר אפשרו צירוף עמיתים למוצרי החיסכון הפנסיוני בדרך של הסדר לרבים (בהתאם להוראות חוזר קופת ברירת מחדל, ראה סעיף 6.2.2(א) לעיל) מסתיימים נכון למועד פרסום הדוח כל ההסכמים לרבים שהיו בתוקף במועד כניסת חוזר ברירת מחדל לתוקף, בהם קשורים הגופים המוסדיים בקבוצה ולא יתאפשר עוד צירוף לרבים אלא באמצעות מכרז מעסיק שייערך על פי הכללים שנקבעו בחוזר קופת ברירת מחדל. שינוי זה משפיע על הקשר עם המעסיקים, בכל הקשור לצירוף עובדיהם למוצרים פנסיוניים.
- להערכת הגופים המוסדיים בקבוצה, נוכח המגבלות הרגולטוריות שהוטלו על מעסיקים בקשר עם צירוף עמיתים בדרך של הסדר לרבים, מספר ההסדרים צפוי לקטון משמעותית. על כן, ביטול הסכמי ברירת המחדל, שהגופים המוסדיים בקבוצה הינם צד להם, הביא וצפוי להביא בעתיד, לירידה בהיקף המצטרפים לקרן הפנסיה המנוהלת על ידי כלל פנסיה וגמל ואף לירידה בהיקף העמיתים הקיימים, צפוי להכביד על הליכי הצירוף ולייקרם ובמקביל צפוי להביא להסטה של מצטרפים לקרנות פנסיה ברירת מחדל. מגמה זו, עשויה להתמתן במידה מסוימת, לנוכח האפשרות לצרף עמיתים בדרך של צירוף אישי ולאור העובדה שביטול הסדרים המאפשרים צירוף בדרך של הסדר לרבים במתכונת הקודמת הינו ענפי ולפיכך צפוי להגביר את התחרות בשוק כולו.
- המידע בכל הקשור להשלכות עתידיות אפשריות של הרפורמה בעניין הסכמי ברירת מחדל הינו בגדר מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. היישום בפועל עשוי להיות שונה מזה שנחזה והוא תלוי בן היתר בהחלטות שיתקבלו בגופים המוסדיים בקבוצה, בגופים המתחרים, אצל המעסיקים והלקוחות, בכל הקשור לאופן ההצטרפות.
- ההתקשרות למכירת מוצרי התחום לעמיתים עצמאיים מבוצעת באופן פרטי.
- החברה מפעילה מוקד שירות לקוחות המעניק תמיכה ישירה ללקוחות וכן יחידה לשימור לקוחות.
- החברה פועלת גם מול יועצים חיצוניים המגויימים על ידי חברות וגופים ציבוריים, לצורך פרסום מכרזים וניהול משא ומתן לעניין בחירת המבטח הפנסיוני וקביעת תנאי ההסדר הפנסיוני של עובדיהם.

ד. בנקים למשכנתאות - ריסק

החברה התקשרה בהסכמים למתן שירותי ביטוח אגב משכנתא עם חלק מהבנקים למשכנתאות שבשליטתם סוכנויות כאמור לעיל. בשנת הדוח המשיכה הקבוצה לשווק פוליסות ריסק לרוכשי משכנתאות, על ידי סוכנויות ביטוח שבעלות בנקים כמו גם באמצעות סוכני ביטוח, וכן לשווק פוליסות כאמור, ללווי משכנתאות מכלל משכנתאות.

מבנה העמלות בתחום חיסכון ארוך טווח

א. סוכני ביטוח

להלן פירוט מבנה העמלות המשולם לסוכנים בשנת הדוח:

- **ענף ביטוח חיים**
 - העמלות המשולמות לסוכנים בענף ביטוח חיים בגין פוליסות שנמכרו עד לשנת 2004, הן כדלקמן:
 - **עמלת נפרעים:** עמלה בשיעור קבוע או משתנה, מהפרמיה הנפרעת, המשולמת לתקופה מוגבלת, באופן שוטף.
 - **דמי גבייה:** עמלה בשיעור קבוע מתוך הפרמיה הנפרעת, המשולמת לאורך כל חיי הפוליסה כדמי טיפול.
 - **עמלות מיוחדות - עמלות היקף:** עם מכירת הפוליסה או בגינה, יכול וישולם תשלום חד-פעמי בכסף ו/או בשווה כסף, בהתאם להסכמים פרטניים עם הסוכנים, התלויים בדרך כלל בתפוקה החדשה בגין השנה הראשונה למכירת הפוליסה.

החל משנת 2004 מבנה העמלות בענף ביטוח חיים הינו כמפורט להלן:

- **עמלת נפרעים:** עמלה המשולמת ככלל, בגין מכירת מוצרי ריסק ופוליסות פרופיל מסוימות שנמכרו בעבר, בשיעור קבוע או משתנה מהפרמיה הנפרעת, המשולמת לתקופה מוגבלת, באופן שוטף. במוצרי ריסק, לאחר תקופה של 15 שנה, שיעור העמלה קטן משמעותית.
 - **עמלות מדמי ניהול מהפקדות:** עמלה המשולמת בגין רכיב החיסכון בפוליסה, לאורך כל חיי הפוליסה, בשיעור הנגזר מדמי הניהול הנגבים מהפרמיה ובהתאם לסוג המוצר וזאת בגין מוצרים שנמכרו עד חודש אפריל 2017 (ראה להלן).
 - **עמלות מדמי ניהול מצבירה:** עמלה הנגזרת מדמי הניהול אשר נגבים מיתרת החיסכון בפוליסה. ככלל כלל ביטוח הפסיקה תשלום עמלות מדמי ניהול מצבירה בגין פוליסות שנמכרו במהלך שנת 2013 ואילך במרבית המוצרים.
 - **עמלות מצבירה:** בגין מוצרי פרופיל מסוימים ששווקו בעבר ובגין הפקדות חד פעמיות בפוליסות חיסכון פרט משולמת עמלה מצבירה.
 - **עמלות מיוחדות: עמלות היקף -** עמלות המשולמות באופן חד פעמי, בגין תפוקה חדשה בשנה הראשונה לחיי הפוליסות, בכסף ו/או בשווה כסף, ששיעורם או סכומם נקבע בהתאם להסכמים פרטניים עם הסוכנים ולעיתים כנגד עמידה ביעדי מכירות וכן **עמלות ניהול** - עמלות הנגזרות מהפרמיה ומשולמות, בגין תפוקה חדשה, בשנים הראשונות לחיי הפוליסה, וזאת לתקופה מוגבלת בגין פוליסות שנמכרו בעבר.
- בעקבות תיקון החוק בעניין חישוב עמלת הפצה, כמפורט בסעיף 10.8.1.1 זה להלן, שנכנס לתוקפו בחודש אפריל 2017 פעלו הגופים המוסדיים בקבוצה להתאמת מודל התגמול לסוכנים לשינוי החקיקה. בגין לקוחות שהצטרפו למוצרים מהמועד האמור לא משולמת עמלה כשיעור מדמי הניהול הנגבים מאת הלקוח (בגין מוצרי פרט משולמת עמלה מצבירה במקום עמלה הנגזרת מדמי הניהול, ובגין מוצרי פרופיל שכירים ועצמאים משולמת עמלת נפרעים מההפקדות השוטפות, במקום עמלה מדמי ניהול מהפקדות וכן משולמות בגין המוצרים האמורים עמלות היקף שאינן נגזרות מדמי ניהול).
- לפרטים בדבר שינויים בתעריפי פוליסות הריסק של החברה, לרבות קביעת מנגנון החזר עמלות על ביטולי פוליסות, כך שביטולן בשנים הראשונות שלאחר רכישתן יוביל להחזר מדורג של עמלות מכירה היקף, ראה סעיף 6.1.4.1 לעיל.
- בביטוחים קולקטיביים נקבעת עמלת הסוכן במשך ומתן עם הסוכן לגבי כל עסקה בנפרד בהתאם לדין. שיעור העמלה שישלם מבטח לסוכן ביטוח בשל פוליסה לביטוח חיים קבוצתי לא יעלה על 5% מדמי הביטוח ברוטו.

שיעורי העמלות לצדדים שלישיים בענף ביטוח חיים⁷²

שיעור העמלות הממוצע בשנת הדוח, מסך דמי הביטוח בענף ביטוח חיים במוצרים השונים, המיוחסים לסוכנים עומד על כ-10.33% כולל עמלות שמשולמות עבור ביטוחים קבוצתיים, לעומת כ-9.95% בשנת 2017. השיעור הממוצע של עמלה מפרמיה משונתת חדשה, בענף ביטוח חיים במוצרים השונים, בשנת הדוח עומד על כ-28.4% לעומת כ-30.5% בשנת 2017.

ענף קרנות פנסיה

- **עמלות שוטפות מדמי גמולים -** כלל פנסיה וגמל משלמת עמלות לסוכני ביטוח בגין מכירת מוצרי פנסיה. בקרן הפנסיה המקיפה, עמלות אלה שולמו בעבר, בדרך כלל כשיעור מדמי הגמולים, על פי הסכם פרטני בין הסוכן לחברה עם זיקה לגובה דמי ניהול הנגבים מאת הלקוח. בגין מוצרי פנסיה המשווקים מחודש אפריל 2017 משולמת עמלה זו כשיעור מהפקדה ולא כשיעור מדמי ניהול הנגבים מאת הלקוח (לעניין רפורמה בעניין זה ראה סעיף 10.8.1.1 זה להלן).
- לעניין תשלום עמלות מיוחדות בגין הפקדות חדשות ראשונות משונות של דמי גמולים לקרן הפנסיה המקיפה, ראה תיאור עמלות מיוחדות בענף ביטוח חיים, לעיל.

שיעורי העמלות לצדדים שלישיים בענף קרנות הפנסיה^{73,74}

בשנת 2018 שיעור העמלות ששולמו לסוכני הביטוח בגין מוצרי הפנסיה הינו 1.7% מתוך סך דמי הגמולים המיוחסים לסוכנים בקרנות הפנסיה לעומת 2.3% בשנת 2017.

⁷² בשנת הדוח, השיעור הושפע בין היתר מרפורמת הפרדת עמלות מדמי ניהול, כמפורט בסעיף 10.8.1.1 להלן.
⁷³ לא כולל תשלום לבעל רישיון לפי תקנות ההפצה.
⁷⁴ ראה הערת שוליים 72 לעיל.

• ענף קופות הגמל

- **עמלות מדמי ניהול מצבירה** - בגין מוצרי גמל ששווקו עד שנת 2017, העמלות בגין מכירת מוצרי הגמל משולמות לסוכני הביטוח בדרך כלל כשיעור מדמי ניהול מצבירה של העמיתים.
- **עמלות מצבירה** - בגין מוצרי גמל המשווקים משנת 2017 משולמת עמלה כשיעור מצבירה ולא מתוך דמי ניהול הנגבים מאת הלקוח (לעניין רפורמה בעניין זה ראה סעיף 10.8.1.1 זה להלן).
- לעניין תשלום **עמלות מיוחדות** בגין הפקדות חדשות ראשונות (לרבות הפקדות חד פעמיות, הנובעות מהעברת יתרות צבורות) של דמי גמולים לקופות הגמל המנוהלות על ידי כלל פנסיה וגמל, ראה תיאור עמלות מיוחדות בענף ביטוח חיים, לעיל.

שיעורי העמלות לצדדים שלישיים בענף קופות הגמל⁷⁵

בשנת 2018, שיעור העמלות ששולמו לסוכני הביטוח בגין מוצרי הגמל הינו 0.4% מתוך סך נכסי הגמל המיוחסים לסוכנים במוצרי הגמל בדומה לשנת 2017.

בשים לב למורכבות מתכונת תשלום העמלות לסוכני ביטוח, כמפורט לעיל, מתנהלים מעת לעת דיונים בין סוכנים מסוימים לגופים המוסדיים בקבוצה, בנוגע לאופן תשלום העמלות וחישובן ואלה מסתיימים, בחלק ניכר מהמקרים, בהסדרים, המביאים בחשבון קיזוזים הדדיים בין הצדדים.

- **להלן תיאור הוראות רגולטוריות שפורסמו בשנת הדוח ובשנים שקדמו לה ואשר עשויות להשפיע על תשלום העמלות למשווקים פנסיונים, לסוכנים ולמנהלי ההסדרים בתחום חיסכון ארוך טווח:**

- בחודש אפריל 2017 נכנס לתוקפו **תיקון לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (תיקון מס' 20), התשע"ז-2017**, במסגרתו נקבע שאין לחשב עמלת הפצה בזיקה לשיעור דמי הניהול הנגבים מהעמית ("תיקון החוק בעניין חישוב עמלת הפצה"). קדמה לתיקון עמדה רוחבית שפורסמה על ידי הממונה בנוגע לתשלום גוף מוסדי לבעל רישיון וכן בהבהרה שניתנה על ידיה באותו עניין.

כלל ביטוח וכלל פנסיה וגמל פעלו במהלך שנת הדוח להטמעת תיקון לחוק בעניין חישוב עמלת הפצה. בשנת הדוח לא היו ליישום המודל האמור השלכות מהותיות על הקבוצה והם הביאו כלל לקיטון בעמלות בטווח הקצר ואולם בשלב זה לא ניתן להעריך את השלכות תיקון החוק בעניין חישוב עמלת הפצה במלואן והן צפויות להתברר לאורך זמן ותלויות בין היתר בהסדרים שיקבעו עם הגורמים המפיצים, בהסדרי דמי הניהול שיקבעו עם הלקוחות על פני זמן, בהתנהגות המתחרים, הגורמים המפיצים והלקוחות, וביכולת לקשור בין הכנסות להוצאות לאורך זמן.

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של נייר העמדה והתיקון לחוק בעניין חישוב עמלת הפצה הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של כלל ביטוח וכלל פנסיה וגמל נכון למועד פרסום הדוח. ההשלכות בפועל עשויות להיות שונות מהותית מההשלכות המוערכות והן תלויות במידה רבה במשתנים המפורטים לעיל.

- בהמשך להבהרה שפורסמה הממונה בחודש פברואר 2018 בעניין הליך שיווק פנסיוני בעת צירוף עמיתים למוצר פנסיוני (להלן: "**ההבהרה בעניין הליך שיווק פנסיוני**"), שעיקרה ההוראה כי סוכן ביטוח המבצע עסקה במוצר פנסיוני עבור לקוח (לרבות צירוף למוצר פנסיוני) מחויב בביצוע הליך שיווק פנסיוני כפי שנקבע בהוראות החוק, כתנאי לתשלום עמלה; בחודש נובמבר 2018, ובעקבות דיון שנערך בבג"צ בעתירה שהוגשה בעניין זה, בין היתר, על ידי לשכת סוכני הביטוח בישראל, פרסמה הממונה הבהרה לפיה ההבהרה בעניין שיווק פנסיוני תחול רק על צירופי חוסכים למוצר פנסיוני שבוצעו מחודש פברואר 2018 ואילך וכי אין בכוונת הממונה להפעיל סמכויות אכיפה ביחס לעמלת הפצה ששולמה לפני פרסום ההבהרה.

⁷⁵. ראה הערת שוליים 73 לעיל.

החברה פועלת ליישום הוראות ההבהרה בעניין הליך שיווק פנסיוני, אשר צפויה להשליך על התקשרויות של הגופים המוסדיים והמעסיקים עם סוכני הביטוח והתשלומים להם, בעיקר בתחום הפנסיה, הכולל פרקטיקה של צירוף לקוחות בדרך של הסדר לרבים, לרבות ביחס לעמיתים שצורפו בדרך זו בעבר, וביחד עם ההוראות בעניין חוזר קופת ברירת מחדל והתיקון לחוזר ברירת מחדל, צפוי כי תשפיע על צירוף עתידי של עמיתים למוצרים הפנסיוניים של הגופים המוסדיים בקבוצה. בשלב ראשוני זה, לא ניתן להעריך את מלוא השפעותיה של ההבהרה, אשר יכול ויהיו מהותיות, והן תלויות בין היתר ביחסים המסחריים עם הגורמים המשווקים, בהתנהגות הגורמים המתחרים המעסיקים והלקוחות ובהשפעה המשולבת של הוראות ההבהרה ביחד עם הוראות נוספות, לרבות ההוראות בעניין חוזר קופת ברירת מחדל וההוראות בעניין איחוד חשבונות לא פעילים בקרנות פנסיה (ראה סעיפים 6.2.2(א) ו-6.2.2(ב) לעיל).

המידע בכל הקשור להשלכות האפשריות של ההבהרה בעניין הליך שיווק פנסיוני הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הגופים המוסדיים בקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. ההשלכות בפועל עשויות להיות שונות מההשלכות המוערכות, והן תלויות בין היתר בבחירות הגופים המוסדיים לעניין ערוצי ההפצה, ביחסים המסחריים עם הגורמים המשווקים, בהתנהגות הגורמים המתחרים, המעסיקים והלקוחות ובהשפעה המשולבת של הוראות ההבהרה ביחד עם הוראות נוספות.

ב. תשלום ליועצים פנסיוניים

שיעור עמלת ההפצה המשולמת ליועצים פנסיוניים נקבע בתקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (עמלות הפצה), התשס"ו-2006 ("תקנות ההפצה") אשר קובעות כי יועץ פנסיוני, וביחס לקרנות השתלמות אף יועץ השקעות, רשאי לקבל מגוף מוסדי עמלת הפצה בגין הפצת קופות גמל, קרנות פנסיה וקרנות השתלמות הנובעות מהפקדות לקופת הגמל, בשיעור שנתי של 0.25% מסך הסכומים העומדים לזכות הלקוח בקופת הגמל, למעט לגבי כספים צבורים שנובעים מהפקדות שבוצעו עד ליום 31 בדצמבר 2005 לקופות גמל שהוגדרו בתקנות האמורות, שאז שיעור העמלה אותה רשאי לקבל היועץ מגוף מוסדי יהיה 0.1% במקום 0.25% והכל בתנאי שהיועץ הפנסיוני יהנה מתגמול אחיד מכל יצרני המוצרים.

בחודש נובמבר 2016 פורסמה טיוטת תיקון תקנות ההפצה, במסגרתה מוצע לקבוע כי יועץ פנסיוני יהיה רשאי לקבל עמלת הפצה גם בגין הפצת ביטוחי מנהלים ובגין הפצת קופות גמל להשקעה. כן קובעת טיוטת תיקון תקנות ההפצה כי תגמול בעל רישיון יהיה בדרך של תשלום כספי בלבד ולא בדרך של הטבות אחרות.

בחודש מרס 2017 פורסמה טיוטה שנייה לתיקון תקנות ההפצה, במסגרתה מוצע לאפשר ליועץ פנסיוני לחתום על הסכמי הפצה עם חברה מנהלת בתנאים שונים לגבי חמש קבוצות מוצר שונות (קופת גמל לקציבה וקופת גמל לחיסכון; קופת גמל לתגמולים; קופת גמל אישית לפיצויים; קרן השתלמות; וקופת גמל להשקעה).

ככל שהוראות טיוטת תיקון תקנות ההפצה יתקבלו ויהפכו לנוסח מחייב, תמנע האפשרות לתגמל את בעלי הרישיון המשווקים במוצרים הפנסיוניים בהטבות שאינן כספיות כגון נסיעות לחו"ל.

כמו כן, ככל שטיטות תיקון תקנות ההפצה בנוסחה הנוכחית תהפוך לסופית, היא עשויה מחד להביא לפתיחת ערוץ שיווקי נוסף למוצרי הביטוח וקופות גמל להשקעה, ומאידך היא עלולה לגרום לשינוי בהיקף הוצאות הרכישה של היצרנים ולהשפיע על שיעור הרווחיות של המוצרים, לרבות מוצרים שנמכרו בעבר, מאחר ומבנה עמלות ההפצה אשר ישולמו ליועצים פנסיוניים (בעיקר בבנקים) ביחס לכל קבוצת מוצר, אינו מפריד בין מוצרים שנמכרו בעבר למוצרים חדשים. כפועל יוצא, צפויה השפעה על הרווחיות, במקרים בהם מדובר במוצר ביטוח ששווק קודם לכן על ידי סוכן ביטוח, וזאת לאור מבנה העמלות ששולמו לסוכני הביטוח, המתבסס על תשלום מוגדל של עמלות בשנים הראשונות לחיי הפוליסה ותשלום מופחת בשנים המאוחרות ולאור ההסכמים מול סוכני הביטוח ביחס לתיקים המטופלים על ידם. כמו כן, הטיטה אינה מביאה בחשבון ביחס למוצרי ביטוח שנמכרו בעבר, את שיעור דמי הניהול שהמבוטח משלם בפועל לגוף המוסדי, כפי שנקבעו עמו בהסכם.

לפרטים נוספים ראה סעיף 10.8.1(ב) לעיל.

המידע בכל הקשור לטיטות תיקון תקנות ההפצה הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של הגופים המוסדיים בקבוצה, נכון למועד פרסום הדוח. ההשלכות בפועל עשויות להיות שונות מהותיות מההשלכות המוערכות והן תלויות במידה רבה בנוסח הסופי של התקנות כפי שיפורסם.

10.8.1.2 ביטוח כללי

דרכי השיווק וההפצה בתחום ביטוח כללי

הקבוצה משווקת את מוצריה בתחום ביטוח כללי הן באמצעות סוכני ביטוח, לרבות סוכנויות הקבוצה, והן ישירות.

א. סוכני ביטוח

סוכני הביטוח הם ערוץ ההפצה המרכזי בתחום ללקוח הסופי, קרי המבוטח. סוכן הביטוח מתקשר בדרך כלל עם מספר חברות ביטוח. נכון למועד פרסום הדוח, פועלת הקבוצה בתחום הביטוח הכללי באמצעות כ-1,450 סוכני ביטוח פעילים.⁷⁶

אין לקבוצה סוכן ביטוח שהיקף פעילותו בתחום זה עולה על 10% מהיקף הפעילות של הקבוצה בתחום ביטוח כללי. שיעור המכירות באמצעות סוכני ביטוח בתחום זה מסך המכירות בתחום ביטוח כללי בשנת הדוח הינו כ- 90.2% לעומת כ-91.0% בשנת 2017.⁷⁷

מתוך סך דמי הביטוח בתחום הביטוח הכללי בישראל, כ-4.3% מקורם בפעילות סוכנויות הקבוצה, לעומת כ-3.69% בשנת 2017.

ב. מכירות ישירות

חלק ממוצרי התחום משווקים במכירה ישירה, ללא תיווך של סוכני ביטוח. הפעילות הישירה, הינה בעיקרה מול לקוחות עסקיים גדולים. בין היתר, משווקת החברה ישירות פוליסות ביטוח רכב חובה ורכב רכוש, פוליסות ערבויות וכן פוליסות ביטוח אשראי וסיכונים סחר חוץ, באמצעות כלל ביטוח אשראי. בשנת הדוח החלה הכלל הראשון גם במכירה ישירה של פוליסות ביטוח רכב, בעיקר באמצעות פלטפורמה דיגיטלית, ללקוחות אשר ככלל אינם פועלים מול הקבוצה באמצעות סוכנים.

שיעור המכירות הישירות בתחום זה מסך המכירות בתחום ביטוח כללי בשנת 2018 הינו כ-9.8% לעומת כ-9.0% בשנת 2017.

ג. בנקים למשכנתאות

החברה התקשרה בהסכמים למתן שירותי ביטוח אגב משכנתא עם חלק מהבנקים למשכנתאות שבשליטתם סוכנויות כאמור לעיל.

מבנה העמלות בתחום ביטוח כללי

א. מבנה העמלות

עבור תיווך בעסקי ביטוח, משלמת כלל ביטוח לסוכני הביטוח עמלות, בכסף ו/או בשווה כסף. גובה העמלה נקבע בעיקר כשיעור מהפרמיה נטו (ללא דמיים) ובחלקו מותנה בהיקף המכירות, הפעילות ו/או הרווחיות של הסוכן. ככלל, בביטוחים קולקטיביים נקבעת עמלת הסוכן במשא ומתן עם הסוכן לגבי כל עסקה בנפרד. בגין חלק מהעמלות האמורות משולמות, מעת לעת, מקדמות לסוכנים.

ב. שיעור עמלות ממוצע

שיעור העמלות הממוצע מסך דמי הביטוח ברוטו בתחום ביטוח כללי⁷⁸ בשנת הדוח, עומד על כ-14.2% לעומת 14.8% בשנת 2017.

10.8.1.3 ביטוח בריאות

דרכי השיווק וההפצה בתחום ביטוח בריאות

הפצת מוצרי התחום מבוצעת הן על ידי סוכני וסוכנויות ביטוח, לרבות סוכנויות הקבוצה, והן באופן ישיר.

א. הפצה באמצעות סוכנים וסוכנויות

בשנת הדוח עיקר השיווק של ביטוחי בריאות פרט על ידי כלל ביטוח נעשה באמצעות סוכני ביטוח. כמו כן קיימים שיתופי פעולה של החברה עם סוכנים נבחרים במסגרתם עובדי החברה מוכרים ללקוחות הסוכן בשמו ובהרשאתו מוצרי בריאות של החברה. נכון למועד פרסום הדוח, פועלת הקבוצה בתחום ביטוח הבריאות באמצעות כ-1,012 סוכני ביטוח⁷⁹. מרבית הסוכנים התקשרו גם עם חברות ביטוח נוספות. אין לקבוצה סוכן ביטוח שהיקף פעילותו בתחום זה עולה על 10% מהיקף הפעילות של הקבוצה בתחום ביטוח בריאות.

⁷⁶ כולל סוכנים שביצעו מכירות בשנת 2018 בסכום העולה על 50,000 ש"ח.

⁷⁷ הנתון כולל מכירות אשר בוצעו על ידי בטח - תורן סוכנות לביטוח בע"מ אשר הינה סוכנות בבעלות הקבוצה.

⁷⁸ לא כולל עמלות אשר שולמו על ידי כלל ביטוח אשראי או דמי ביטוח אשר נגבו על ידה.

⁷⁹ כולל סוכנים שביצעו מכירות בשנת 2018 בסכום העולה על 10,000 ש"ח.

מתוך סך הפרמיות בתחום ביטוח בריאות, שנגבו בשנת הדוח על ידי החברה, כ-4.2% מקורם בפעילות סוכנויות הקבוצה, לעומת 3.8% בשנת 2017.

ב. הפצה ישירה

חלק ממוצרי התחום משווקים במכירה ישירה ללקוחות ולמעסיקים.

הפצת מוצרי התחום נעשית גם באמצעות הכלל הראשון וכן באמצעות שיתופי פעולה של החברה עם סוכנים נבחרים במסגרתם עובדי החברה מוכרים ללקוחות הסוכן בשמו ובהרשאתו מוצרי בריאות של החברה.

לעניין הקמת מערך הלקוחות ראה סעיף 10.8 לעיל.

מבנה העמלות בתחום ביטוח בריאות

בביטוחי פרט ארוכי טווח משולמות בדרך כלל העמלות כדלהלן:

עמלה שוטפת - עמלה הנגזרת מהפרמיה ומשולמת לאורך כל חיי הפוליסה באופן שוטף.

לעניין תשלום **עמלות מיוחדות** בגין פרמיה חדשה משונתת בביטוח בריאות, ראה תיאור עמלות מיוחדות בענף ביטוח חיים לעיל. בגין חלק מהעמלות שולמו מקדמות לסוכנים.

שיעור העמלות הממוצע בשנת הדוח, מסך הפרמיות ברוטו במוצרים השונים בתחום, עומד על כ-30% לעומת 29% בשנת 2017.

בביטוחים קולקטיביים נקבעת עמלת הסוכן במשא ומתן עם הסוכן לגבי כל עסקה בנפרד.

10.8.2 תלות בערוצי הפצה

לחברה תלות בערוץ ההפצה הישירה ובערוץ ההפצה באמצעות סוכנים ומנהלי הסדר. עם זאת, לחברה אין תלות בגורם הפצה מסוים (משווק או סוכן כלשהו) בכל אחד מערוצי הפצה אלה.

10.9 ספקים ונותני שירותים

חברות הקבוצה רוכשות מוצרים ושירותים ממספר רב של ספקים ונותני שירותים. ההוצאות בקשר לספקים ונותני שירותים כוללות בין היתר:

א. הוצאות ישירות בקשר לתביעות הנזקפות במישרין לעלות תביעות הביטוח, לרבות תשלום לשמאים, מעריכי נזקים, ספקי שירותים משפטיים, חוקרים, שירותי תיקון נזקים, שירותים רפואיים וכדומה, וכן תשלומים לגורמים המספקים כיסויים נלווים למבוטחים ("ריידירים").

לפרטים בדבר שיווק והפצה ראה סעיף 10.8 לעיל.

ב. הוצאות בקשר עם שירותי תפעול לצורך תפעול קופות הגמל המנוהלות על ידי כלל פנסיה וגמל. לפרטים בדבר התקשרות כלל פנסיה וגמל עם ספק כאמור ראה סעיף 10.17.2(א) להלן.

ג. הוצאות כלליות של החברה לספקים שונים, כגון: שכר דירה ואחזקת משרדים, שירותי עיבוד שכר, דמי חכירת רכבים, שירותי פרסום, שירותי תקשורת ודואר, שירותי תפעול, גבייה משפטית, שירותי ביקורת, שירותי תקשורת ותקשורת נתונים, ייעוץ מקצועי, תחזוקה, רישוי וחכירת חומרה ותוכנה, שירותי מיכון ופחת. הוצאות אלו נזקפות להוצאות עקיפות ליישוב תביעות, הוצאות שיווק, הוצאות רכישה אחרות והוצאות הנהלה וכלליות אחרות, (לפרטים נוספים ראה ביאור 35 לדוחות הכספיים).

ד. בנוסף קיימות הוצאות נוספות, אשר מהוות לנכסים בדוחות הכספיים, והכוללות בין היתר, הוצאות מיכון, בינוי וציוד.

לפרטים בדבר כלליט מערכות, חברה בת בבעלות מלאה של החברה, האחראית על מתן שירותי המיכון לחברות הקבוצה (והרוכשת שירותים בתחומי המיכון), ובדבר הוצאות הקבוצה בגין מיכון בשנת הדוח, ראה סעיפים 10.10.3.1 ו-10.10.3.2 להלן וביאור 35(א) לדוחות הכספיים.

לחברה אין ספק עיקרי ואין ספק שהחברה תלויה בו, למעט סאפיינס טכנולוגיות (1982) בע"מ ("סאפיינס"), עמה התקשרה כלל פנסיה וגמל בהסכם לרכישת מערכת לניהול זכויות עמיתים בקרנות הפנסיה ולמתן שירותי פיתוח ותחזוקה למערכת. בשנת הדוח, שילמה הקבוצה לסאפיינס סך של כ-40 מיליוני ש"ח בגין שירותי הפיתוח והתחזוקה האמורים וזאת לעומת סך של כ-33 מיליוני ש"ח בשנת 2017. עם זאת, מטבע הדברים, במסגרת עבודת הספקים בקבוצה, במקרים מסוימים, צוברים הספקים ידע ייחודי או שנותנים שירותים אשר לעיתים יוצרים לחברה תלות בהם לזמן קצר, וזאת בין היתר, בשל הצורך בהקמת הפריקטים ואו ביצוע שירותים בטווח זמנים הקבוע מכוח דרישות רגולטוריות. לפרטים בדבר ספקים כאמור אשר עימם התקשרה החברה, ראה סעיף 10.17.2(ב) להלן. לספקים כאמור עימם התקשרה כלל פנסיה וגמל, ראה סעיף 10.17.2(א) להלן.

10.10 רכוש קבוע

להלן נתונים בדבר הרכוש הקבוע של החברה הכולל בעיקר, מבנים בשכירות ובבעלות, כלי רכב, ריהוט, ציוד משרדי וציוד מחשוב.

10.10.1 נתוני מבנים בשכירות ובבעלות לשימוש עצמי במ"ר לשנים 2017 ו-2018

נכון ליום 31.12.17		נכון ליום 31.12.18		מיקום	חברה/יחידה
שטח בבעלות	שטח בשכירות	שטח בבעלות	שטח בשכירות		
(מ"ר)	(מ"ר)	(מ"ר) ⁶	(מ"ר)		
34,068	-	34,912	-	תל אביב ¹	כלל ביטוח
2,460	-	2,093	-	פ"ת	
-	2,862	-	2,618	חיפה ²	
1,593	-	1,627	-	ירושלים	
1,739	-	1,290	-	באר שבע ³	
250	-	250	-	הרצליה ⁴	
1,013	-	1,273	-	תל אביב	כלל אשראי ומימון ⁵
5,226	-	3,973	-	תל אביב	כלל פנסיה וגמל
937	-	1,686	-	פ"ת	
73	-	73	-	ירושלים	
735	-	735	-	ב"ש	
3,143	-	3,150	-	פ"ת	הכלל הראשון
7,907	-	8,057	-	תל אביב	כלל ביט מערכות
3,214	1,027	3,555	1,027	בכל הארץ	סוכנויות בשליטה ⁶
93	-	-	-	ניו יורק	כלל US ⁷
62,451	3,889	62,674	3,645		סך הכל

- * ללא שטחי חניונים.
1. כולל שטח של כנף.
2. 78 מ"ר מושכרים לכלל פנסיה וגמל.
3. החל מחודש יוני 2018 שוכרת כלל ביטוח שטח חדש עבור מרחב באר שבע. הסכם השכירות בגין המשרדים הקודמים של מרחב באר שבע הסתיים ב-31 בדצמבר 2018 והשטח האמור אינו נכלל בנתונים בטבלה.
4. אתר גיבוי למערכות מחשוב של הקבוצה (בנוסף יש אתר גיבוי ביוון בשטח לא מהותי).
5. כולל כלל ביטוח אשראי וכלל משכנתאות.
6. כולל בטח ותמורה.
7. החל מחודש אפריל 2018 הופסקה הפעילות של כלל US.

ביחס למבנים המוחזקים בשכירות, תקופות השכירות שונות ממבנה למבנה, כאשר תקופת השכירות המאוחרת ביותר היא עד לשנת 2030 ביחס למשרדי החברה בקרית עתידיים (לפרטים ראה סעיף 10.17.1 (א) להלן). בחלק מהסכמי השכירות קיימת לחברה אופציה להארכת תקופת השכירות.

נתוני מבנים שהינם חלק מתיק ההשקעות נוסטרו של כלל ביטוח במ"ר לשנים 2018 ו-2017*

מיקום	יעוד	נכון ליום 31.12.18	נכון ליום 31.12.17
אזור גוש דן	משרדים ומסחר	37,038	37,371
צפון	מסחר	3,108	3,108
אזור השרון	משרדים ומסחר	20,040	19,086
חיפה	משרדים	3,096	3,096
אנגליה וסקוטלנד	משרדים	12,547	12,547
ירושלים	משרדים ומסחר	6,219	6,219
ארה"ב	משרדים, מסחר ומולטי פמילי	34,551	53,097
סך הכל		116,599	134,524

* בנוסף, קיימות החזקות בנכסים אלו ו/או אחרים מכספים המנוהלים עבור אחרים (עמיתים ו/או מבוטחים) בקבוצה, ראה ביאור 10 לדוחות הכספיים.

10.10.2 שיפורים במושכר, ריהוט וציוד משרדי

ככלל, השיפורים במושכר, הריהוט והציוד המשרדי שבשימוש באתרים המרכזיים וביחידות הקצה הינם בבעלות הקבוצה.

10.10.3 ציוד מחשוב וציוד היקפי

10.10.3.1 מערכות מחשוב בקבוצה בישראל

מערכות המידע של הקבוצה חיוניות לניהול עסקיה והקבוצה רואה בחלקן נכס אסטרטגי. בבעלות חברות הקבוצה מגוון רחב של ציוד מחשוב, הכולל שרתים, תשתית וציוד תקשורת, מסופים וציוד היקפי אחר. כמו-כן לחברה מגוון רחב של זכויות בעלות ואו שימוש בתוכנות שונות לרבות תוכנות בפיתוח עצמי.

לצורך פעילויותיה השונות משתמשת הקבוצה במערכות מחשוב המשמשות אותה בין היתר לניהול כספים (לרבות כספי החיסכון של לקוחות הקבוצה), לניהול לקוחות וזכויותיהם, מערכות תפעול (Back office), מערכות ארגוניות ומערכות תומכות החלטה.

הפעילות בתחום המחשוב נעשית באמצעות כללביט מערכות שהינה חברה בת בבעלותה המלאה של החברה. חברת כללביט מערכות אחראית על מתן שירותי המחשוב לחברות הקבוצה ולמועד הדוח אינה מספקת שירותים לחברות מחוץ לקבוצה. כללביט מערכות מתקשרת עם ספקים חיצוניים לביצוע חלק מהשירותים.

לקבוצה אתר גיבוי שמטרתו לאפשר המשך פעילות של מערכות המחשוב החיוניות של הקבוצה בעיתות חירום, כמו כן, קיים אתר שלישי בחו"ל המשמש לגיבוי נתונים בלבד.

10.10.3.2 השקעות הקבוצה במערכות המיחשוב

הקבוצה פועלת לפיתוח ושדרוג מערכות המחשוב, מעת לעת, לפי צרכיה וצרכי החברות בקבוצה. להלן יתוארו הפעולות המהותיות שנעשו במערכות המחשוב של הקבוצה בשנת הדוח, אשר חלקן אף צפוי להמשיך לאחר שנת הדוח.

גמל - בענף הגמל קבלה הקבוצה בשנת הדוח שירותי תפעול (הכוללים אף את מיכון הפעילות) מצדדים שלישיים, אשר העיקרי מביניהם הוא בנק לאומי. ברבעון הראשון של שנת 2018 הושלם המעבר של תפעול כל קופות הגמל בקבוצה לבנק לאומי.

מערכות ביטוח חיים

בתחום ביטוח חיים, כלל ביטוח פועלת באמצעות שתי מערכות ליבה עיקריות מדור טכנולוגי קודם, שפותחו לפני שנים רבות. הכפילות הפונקציונאלית של מערכות אלו מייקרת את עלויות התפעול והתחזוקה בתחום זה ומכבידה על התאמת המערכות למכלול צרכי החברה ובכלל זה בכל הקשור לממשקי מידע חיצוניים ורגולטורים שהדרישות לגביהם הורחבו בשנים האחרונות. לעניין דרישות אלה ראה סעיף 6.2.2(ד) לעיל. בשנים האחרונות החברה פעלה והיא עודנה פועלת לעיבוי מערכות הליבה של ענף ביטוח חיים ושיפורן באופן שייעל את מערכות הליבה הקיימות וכן נוקטת בפעולות בקרה ותפעול משלימות, במטרה להבטיח את נאותות התהליכים הנתמכים.

בשנת 2014 גיבשה כלל ביטוח "מפת דרכים" מפורטת למשימות שיבוצעו במסגרת עיבוי מערכות הליבה בשנים הקרובות. במסגרת "מפת הדרכים" פועלת החברה במטרה לשפר באופן משמעותי את יכולתה לשרת את לקוחותיה בניהול זכויותיהם וביכולת לשקף זכויות אלו בזמינות גבוהה ובמהימנות, לרבות באמצעות השלמת חישובי זכויות בתוך מערכות הליבה, במקביל לטיוב הנתונים ומיכון החישובים והתהליכים, הוספת בקורות מובנות, ובמטרה להפחית הסתמכות על תהליכים משלימים ובקורות מפצות. לנוכח מורכבות מערכות המיכון, והרבדים הרבים שיושמו בהן לאורך השנים, ביצוע "מפת הדרכים" הינו הליך סבוך ומאתגר הדורש ידע רב ומומחיות והיקף המשימות המטופלות במסגרתו מתרחב ככל שהפרוייקט מתקדם. לצורך הוצאתה לפועל של "מפת הדרכים", התקשרה החברה עם ספק חיצוני כאמור בסעיף 10.17.2(ב) להלן. החברה נמצאת בשלבים מתקדמים לקראת סיומו של פרויקט "מפת הדרכים", ופועלת להשלים בחודשים הקרובים את מלוא הפרוייקט. פרויקט "מפת הדרכים" שיפר את ביצועי המערכות ובהתאם את היכולת התפעולית של הגורמים המשתמשים. לפרטים נוספים אודות פרויקט טיוב הנתונים ראה סעיף 6.2.3 לעיל וביאור 42(א)2(2) לדוחות הכספיים.

בהמשך לפרוייקט "מפת הדרכים" ובמקביל לפעילות להשלמתו המשיכה החברה בביצוע תהליכי שדרוג נוספים למערכות הליבה באמצעות הספק החיצוני.

נוכח מורכבות המערכות האמורות, מגבלותיהן וכפילותן, החברה מבצעת בחינה מקיפה של המהלכים ארוכי הטווח הנדרשים ליישום בעתיד, לצורך שיפור יכולותיה המיכוניות בין היתר, בכל הקשור לניהול זכויות עמיתים. במסגרת זאת, החליטה כלל ביטוח בשנת 2018, לבצע בדיקת היתכנות, שצפויה להסתיים במהלך 2019, וזאת לצורך צמצום הכפילויות בין המערכות, וביצוע הסבה והתאמה למערכת מיכון חדשה שקיימת בחברה. ההסבה ככל שתאושר צפויה להמשיך על פני שנים.

מתוך הכרה בחשיבותן של מערכות מיכון יעילות ועדכניות, תיעדפה החברה נושא זה ובשנים האחרונות השקיעה החברה מאות מיליוני שקלים, לצורך שדרוג ושיפור מערכות המיכון בתחום חיסכון ארוך טווח. לפרטים נוספים ראה ביאור 6 לדוחות הכספיים.

להערכת הקבוצה, מערכות המחשוב הקיימות שלה משרתות את צרכי הקבוצה לתקופה הקרובה. בשנים האחרונות חלה הרחבה משמעותית בהחלת הוראות רגולטוריות על הפעילות של הגופים המוסדיים בקבוצה (בין היתר כמפורט לעיל), היוצרות שינויים מהותיים ורפורמות משמעותיות ותדירות בפעילות הביטוח בכלל ובתחום החיסכון לטווח ארוך בפרט. הקבוצה מצויה בתהליך מתמשך להתאמת מערכות המחשוב שלה להוראות הרגולציה ולשינויים ולרפורמות החלים בהן, לשדרוג מערכות המחשב התומכות בפעילותה למערכות מתקדמות וכן להבטחת תאימות בין מערכות המחשוב לבין תנאי המוצרים שמציעה החברה (כגון: פוליסות ביטוח ותקנוני קרנות פנסיה וקופות גמל).

להערכת הקבוצה, תהליך התאמת מערכות המחשוב להוראות הרגולציה ושדרוג מערכות המחשב התומכות בפעילות, כך שיבטיחו תמיכה במכלול מוצרי הקבוצה בתחום חיסכון ארוך טווח, יימשך בשנים הקרובות ויהיה כרוך בעלויות מהותיות ובהיערכות תפעולית של הגופים המוסדיים בקבוצה. צרכי הפיתוח נגזרים הן מצרכי הפעילות העסקית והן מהוראות הרגולציה.

תחום הדיגיטל

הקבוצה שמה לה כיעד את המשך קידום החדשנות הדיגיטלית בדגש על מתן מידע, ביצוע פעולות באופן עצמאי בערוצי הדיגיטל של החברה (סוכנים, לקוחות, מעסיקים) ומכירות. הקבוצה סבורה כי השקעות במיכון ובדיגיטציה יביאו, בטווח הארוך, להתייעלות ויענו על צרכי הלקוחות. לפרטים נוספים ראה סעיף 10.18 להלן.

להערכת החברה שילוב כלים דיגיטליים בפעילות החברה צפוי לשפר את הנגשת המידע והשירותים ללקוחות ולשפר את חווית הלקוח, להגביר את התחרות ובטווח הארוך אף להביא להתייעלות תפעולית.

לפרטים בדבר הוצאות המיכון בקבוצה ראה ביאור 35 לדוחות הכספיים. לפרטים בדבר היקף רכישות ופיתוח עצמי והפחתה של תוכנות מחשב ומחשבים, ראה ביאורים 6(א) ו-8(א) לדוחות הכספיים.

10.10.3 ניהול סיכונים סייבר בחברה

- החברה פועלת ליישם מדיניות הגנת סייבר שאושרה על ידי דירקטוריון החברה.
- הגנות הסייבר המיושמות ע"י החברה מוכוונות בהתאם לניתוח הסיכונים הרלוונטיים לחברה, וכוללות: בדיקות בתהליכי גיוס עובדים והתקשרות עם ספקים; הגברת מודעות עובדים; שמירה על ביטחון פיזי; הגנת רשת; הגנת מערכות ואפליקציות; תהליכי מידור הרשאות והפרדת תפקידים וכלי ניטור ובקרה.
- בכל הנוגע לקבלת שירותי מיקור חוץ מהותי, החברה מקיימת תהליך ניהול סיכונים מובנה, תוך התחייבות הספק לעמוד בדרישות אבטחת מידע שנקבעו על ידי החברה, וכמו כן, מבצעת החברה, מעת לעת, ביקורות אבטחת מידע אצל הספקים האמורים.
- החברה מבצעת מעת לעת בדיקות של עמידות מערך האבטחה, תוך הסתייעות בגופים המתמחים בביצוע מבדקי חדירה וסקרי אבטחה.

לפרטים נוספים בדבר חשיפת הקבוצה לסיכונים סייבר, ראה סעיף 10.16(ג) להלן.

10.11 עונתיות

10.11.1 חיסכון ארוך טווח

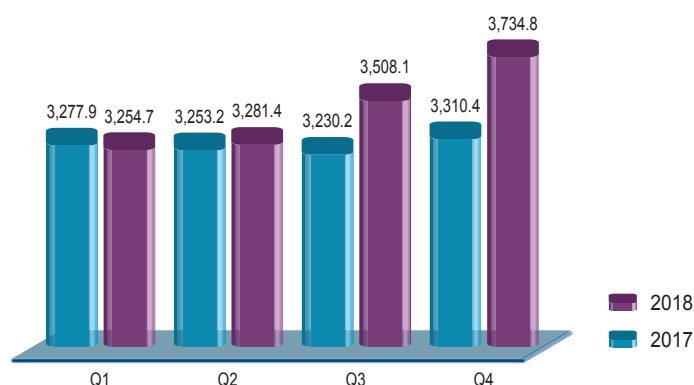
ככלל, ההכנסות מפרמיות בביטוח חיים וההכנסות מדמי ניהול מקרנות פנסיה וקופות גמל אינן מתאפיינות בעונתיות וכן לא קיימת עונתיות לעניין תביעות.

עם זאת, עקב עיתוי סיום שנת המס, מתקיימת עונתיות מסוימת בהפקדות של פרמיות/דמי גמולים למוצרי חיסכון פנסיוני בחודש דצמבר, מאחר שבחודש זה קיים גידול בהפקדות, על ידי שכירים ועצמאיים המפקידים באופן יזום שלא במסגרת שכרם, וזאת במטרה למצות את הטבות המס, וכן על ידי מעסיקים המשלימים חובות בגין שנת המס או מפקידים הפקדות חד פעמיות, בדרך כלל בגין חוב ותק פיצויים. בנוסף, קיימים חודשים מסוימים, המשתנים משנה לשנה, שבהם היקף הפרמיות/דמי הגמולים עשוי להיות גבוה יותר, וזאת בעיקר, לאור תשלומים חד פעמיים אשר משולמים על ידי המעסיקים לעובדים ואשר בגינם מופרשים דמי גמולים.

להלן התפלגות הפרמיות ברוטו ודמי הגמולים בחטיבת חיסכון ארוך טווח בשנתיים האחרונות לפי רבעונים (באלפי ש"ח):

2018	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	סך הכל
פרמיות ודמי גמולים באלפי ש"ח	3,254.7	3,281.4	3,508.1	3,734.8	13,778.9
2017	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	סך הכל
פרמיות ודמי גמולים באלפי ש"ח	3,277.9	3,253.2	3,230.2	3,310.4	13,071.7

התפלגות פרמיות ברוטו בביטוח חיים ודמי הגמולים
לפי רבעונים בשנים 2018-2017
במיליוני ש"ח

10.11.2 ביטוח כללי

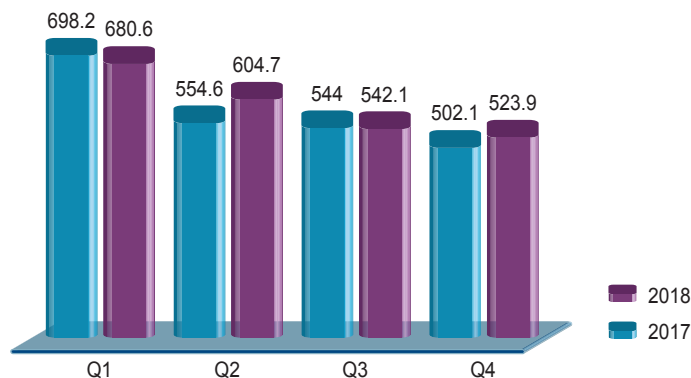
ככלל, ההכנסות מפרמיות בתחום ביטוח כללי אינן מתאפיינות בעונתיות מובהקת. עם זאת, הפרמיות ברבעון הראשון של השנה גבוהות מהפרמיות ברבעונים האחרים וזאת בעיקר בגלל חידוש הסכמי הביטוח של מבוטחים עסקיים ושל ציי רכב גדולים בתחילת השנה הקלנדרית המייצגים עונתיות מסוימת. השפעתה של עונתיות זו על הרווח המדווח מנוטרלת באמצעות ההפרשה לפרמיה שטרם הורווחה.

במרכיבי ההוצאות האחרים, כגון תביעות, ובמרכיבי ההכנסות האחרים, כגון הכנסות מהשקעות, לא ניכרת עונתיות מובהקת. עם זאת, ראוי לציין כי בעונות החורף ניכרת לעיתים עלייה בתביעות ברבעון הראשון או ברבעון הרביעי של השנה או בשניהם, בעיקר בענפי הרכוש, וכתוצאה מכך לקטון ברווח המדווח לתקופה.

להלן התפלגות הפרמיות ברוטו בחטיבת ביטוח כללי בשנתיים האחרונות לפי רבעונים (באלפי ש"ח):

2018	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	סך הכל
פרמיות באלפי ש"ח	680,597	604,709	542,118	523,954	2,351,378
2017	רבעון ראשון	רבעון שני	רבעון שלישי	רבעון רביעי	סך הכל
פרמיות באלפי ש"ח	698,197	554,591	544,041	502,134	2,298,963

התפלגות פרמיות ברוטו בביטוח כללי
לפי רבעונים בשנים 2017-2018
במיליוני ש"ח

10.11.3 תחומי פעילות אחרים

תחום ביטוח הבריאות אינו מאופיין בעונתיות. בתת ענף ביטוח נסיעות לחו"ל קיימת עלייה בהיקף הפוליסות הנמכרות לנוסעים לחו"ל בתקופת הקיץ והחגים. עם זאת לאמור אין השפעה משמעותית לעניין התפלגות סך הפרמיות בתחום בריאות במהלך שנה קלנדרית.

10.12 נכסים לא מוחשיים

10.12.1 קניין רוחני

השם "כלל" רשום כסימן מסחר על שם אי די בי פתוח. הקבוצה משתמשת לצורך פעילותה בשמות החברות בקבוצה ובולגו שלהן שרובם אינם רשומים כסימני מסחר. חברות הקבוצה משתמשות לצורכי פעילותן בתוכנות בבעלות חברות הקבוצה ו/או שנרכשו רשיונות לשימוש בהן, לפרטים נוספים ראה סעיף 10.10.3.1 לעיל. החברה מפתחת באמצעות עובדיה ובאמצעות ספקים תוכנות לשימוש עצמי, שיש לה בהן זכויות יוצרים. לחברה דומיינים באינטרנט. לפרטים נוספים בדבר נכסים לא מוחשיים ראה ביאור 6 לדוחות הכספיים.

10.12.2 מאגרי מידע

לחברות הקבוצה מאגרי מידע, הכוללים, בין היתר, נתוני לקוחות, סוכנים, ספקי שירותים, המשמשים, בין היתר, לפעילות שיווקית תוך שימוש בתוכנות מתקדמות (CRM), המאפשרות פילוח נתונים בחתכים מגוונים. האסטרטגיה השיווקית של החברה מבוססת על מאגרי המידע החיוניים לניהול עסקי החברה.

הקבוצה פועלת באופן שוטף לרישום מאגרי המידע שברשותה בישראל במרשמי רשם מאגרי המידע בהתאם להוראות הדין. חלק ממאגרי המידע מצויים בתהליכי רישום ו/או בתהליכי בחינה והערכות לצורך רישום.

בחודש מאי 2018 נכנסו לתוקף **תקנות הגנת הפרטיות (אבטחת מידע)**, **תשע"ז-2017**, וכן פורסמה הנחיית רשם מאגרי המידע בדבר תחולת התקנות האמורות על חברות מנהלות ומבטחים הכפופים להוראות הרשות, אשר מחילה על גופים מוסדיים רק חלק מן התקנות. במסגרת התקנות החלות על גופים מוסדיים נקבע, בין היתר, כי בקרות אירוע אבטחה חמור על בעל המאגר להודיע על כך לרשם באופן מדי, לרבות הצעדים שנקטו בעקבות האירוע, וכי הרשם רשאי להורות לבעל המאגר להודיע על האירוע לנושא מידע שעלול להיפגע ממנו. בנוסף פרסמה הרשות להגנת הפרטיות דוגמאות לאירועי אבטחה חמורים עליהם יש לדווח לרשות כאמור.

החברה פועלת ליישום הוראות התקנות החלות עליה.

10.13 הליכים משפטיים

כנגד הקבוצה תלויים ועומדים הליכים משפטיים מהותיים, לרבות תובענות ייצוגיות לפי חוק תובענות ייצוגיות ותביעה נגזרת. לפרטים בדבר תובענות מהותיות שאינן במהלך העסקים הרגיל, לרבות תביעות ייצוגיות שהגשנתן כתובענות ייצוגיות אושרה; בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות; בקשות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות שסולקו במהלך שנת הדוח; תובענות ייצוגיות מהותיות שהסתיימו במהלך שנת הדוח ועד למועד פרסום הדוח; תובענות ייצוגיות לא מהותיות; תביעה נגזרת; ותביעות מהותיות כנגד הקבוצה שאינן במהלך העסקים הרגיל, ראה ביאור 42(א)-(ג) לדוחות הכספיים. לעניין גורמי סיכון משפטיים בקשר עם תובענות ייצוגיות ראה סעיף 10.16(ב)(5) להלן. לעניין החשיפה לסיכון הכרוך בתובענות ייצוגיות ראה ביאור 42(א) לדוחות הכספיים. לפרטים מסכמים בדבר חשיפת החברה להליכים משפטיים ראה ביאור 42(ג) לדוחות הכספיים.

10.14 מימון

10.14.1 דירוג

לפרטים בדבר דירוג חברות בקבוצה וכן כתבי התחייבות שהונפקו על ידן, נכון למועד פרסום הדוח, ראה ביאור 25(ד) לדוחות הכספיים.

10.14.2 אשראי

לפרטים בדבר שיעורי הריבית על הלוואות שהיו בתוקף במהלך תקופת הדוח, מגבלות החלות על החברה בקבלת אשראי וסכומי אשראי שנתקבלו בתקופה המדווחת ראה ביאור 25 לדוחות הכספיים. לפרטים בדבר כתבי התחייבות נדחים המהווים הון משני לעניין משטר כושר פירעון כלכלי ולעניין משטר כושר פירעון חשבונאי, ראה ביאור 25(ב) לדוחות הכספיים.

10.14.3 גיוס מקורות לכיסוי תפעול עסקי החברה

על בסיס הערכת כלל ביטוח לעניין סטטוס ההון שלה, הן על פי ההוראות ליישום משטר כושר פירעון כלכלי, והן על פי משטר כושר פירעון חשבונאי, כמפורט בביאור 16(ה) לדוחות הכספיים וחלק ב' לדוח - דוח הדירקטוריון, סעיף 3.2.3, כלל ביטוח צופה כי יחול גידול בקיבולת להנפקת הון רובד 2 בשנה הקרובה, בחישוב יחס כושר הפירעון הכלכלי ללא ההוראות בתקופת הפריסה. כלל ביטוח עשויה להידרש לגייס בשנה הקרובה מקורות בדרך של הנפקה ואו החלפה והכל בכפוף להתפתחויות בסטטוס ההון שלה ובאישור הממונה ככל שנדרש. נכון למועד הדוח אין לחברה ולכללביט מימון תשקיפי מדף שהינם בתוקף.

המידע בכל הקשור לצורך בגיוס כספים לכיסוי תפעול עסקי השוטפים של החברה בשנה הקרובה, הינו מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות והנחות של החברה, נכון למועד פרסום הדוח. היישום בפועל עשוי להיות שונה באופן מהותי מזה שנחזה, בין היתר, בשל דרישות רגולטוריות שיקבעו, מצב שוק ההון, מצבן העסקי של החברות הבנות בקבוצה, פעולות לאופטימיזציה של ניהול ההון והחוב של הקבוצה והתממשותם של גורמי הסיכון המפורטים בסעיף 10.16 להלן.

10.15 מיסוי

לתיאור הסדרי המיסוי החלים על הקבוצה ראה ביאור 23 לדוחות הכספיים.

10.16 דיון בגורמי סיכון

סעיף זה, הדין בגורמי סיכון ביחס לחברה, כולל גם מידע צופה פני עתיד. מידע צופה פני עתיד הינו מידע בלתי וודאי לגבי העתיד, המבוסס על אינפורמציה הקיימת בחברה במועד הדוח וכולל הערכות של החברה או כוונות שלה נכון למועד הדוח. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות באופן מהותי מן התוצאות המוערכות או המשתמעות ממידע זה, בין היתר עקב שינוי בסביבה העסקית ואו בגורמי הסיכון, לרבות גורמי סיכון עתידיים.

על גופים מוסדיים מוטלת החובה למנות מנהל סיכונים. לתיאור תפקידיה של מנהלת הסיכונים בקבוצה וכן פרטים בדבר מדיניות ניהול הסיכונים ובדבר הליכי ושיטות ניהול הסיכונים בקבוצה, לרבות תיאור תהליכי העבודה ואופן זיהוי הסיכונים והבקורות הקיימות בחברות הקבוצה ראה ביאור 39 לדוחות הכספיים.

להלן מוצגים גורמי הסיכון בטבלה על פי חלוקה לסיכונים מקרו, סיכונים ענפיים וסיכונים מיוחדים לקבוצה וכן פירוט אודות גורמי הסיכון.

מידת השפעת גורם הסיכון על הקבוצה			גורמי סיכון
השפעה גדולה השפעה בינונית השפעה קטנה			
			א. סיכונים מקרו
	X		האטה כלכלית בישראל
	X		סיכון שוק כולל
			סיכונים שוק ספציפיים:
	X		סיכון ריבית
X			סיכון מרווח אשראי
X			סיכון אינפלציה
X			סיכון שערי חליפין
	X		סיכון מחירי מניות
X			סיכון מחירי נכסים אחרים
	X		האטה כלכלית בינלאומית וירידת שערים בשוקי הון
	X		סיכונים אשראי
			ב. סיכונים ענפיים
	X		סיכונים ביטוחיים
	X		שימור התיק
			סיכונים קטסטרופה:
X			רעידת אדמה בישראל
X			טרור ו/או מלחמה בישראל
X			יציבות מבטחי משנה
			סיכונים אסטרטגיים:
	X		שינויי חקיקה ורגולציה
	X		סיכונים תחרות
	X		סיכונים משפטיים
			ג. סיכונים ברמת הקבוצה
	X		עמידה בדרישות רגולטוריות
X			סיכון נזילות
	X		סיכונים הקשורים לתמחור והערכת ההתחייבויות הביטוחיות
	X		סיכונים תפעוליים
	X		סיכונים מערכות מידע
X			סיכונים סייבר
	X		סיכון מוניטין
X			התקשרויות עם ספקים חיצוניים

ההשפעה של גורמי הסיכון לעיל מבוססת על שיקול דעת הנהלת הקבוצה על בסיס המידע הקיים במועד ההערכה, מתייחסת לכל סיכון בפני עצמו ומביאה בחשבון את ההסתברות להתממשות הסיכון ואת תוצאתו הפוטנציאלית. הערכת מידת ההשפעה של גורמי הסיכון מתייחסת להשלכות הישירות על הקבוצה ואינה מביאה בחשבון השפעות עקיפות.

א. סיכונים מקרו כלכליים

(1) האטה כלכלית בישראל

הקבוצה חשופה באופן מהותי למצב המשק הישראלי, והאטה במשק הישראלי עלולה להשפיע על היקף עסקיה של הקבוצה, בפרט בתחום החיסכון ארוך הטווח, ובכלל זה: היקף החיסכון של הציבור עלול לקטון, יתכנו פיגורים בהפקדות, גידול במשיכות, עליה במספר המפוטרים והמובטלים וכן הפחתות שכר עלולים להביא לעליה בשיעור הביטולים ולקיטון בפרמיה ודמי גמולים שייגבו על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה וכן לגידול בהיקף התביעות. כמו כן, כתוצאה מהאטה כאמור עלול לגדול הסיכון הכרוך בחשיפתה של הקבוצה לגופים בישראל באמצעות השקעותיה (ראה סיכונים אשראי וסיכונים שוק להלן).

(2) סיכון שוק כולל

מחירי נכסים ותשואות בשוקי ההון בארץ ובעולם משפיעים במידה רבה מאד על תוצאותיה העסקיות של הקבוצה. תיק ההשקעות העצמיות של הקבוצה ("נוסטרו"), וכן תיקי הנכסים של העמיתים והמבוטחים בפוליסות תלויות תשואה, קופות גמל וקרנות פנסיה ("תיקים המנוהלים עבור אחרים") מושקעים בנכסים שונים, בארץ ובחול, וערכם נתון לתנודתיות הנובעת, בין היתר, משינויים בשיעורי ריבית, בשיעור האינפלציה, בשיעור חליפין של מט"ח, במחירי מניות ונכסים אחרים ובמרווחי האשראי בשוק.

הקבוצה חשופה להפסדים בגין שינויים בגורמי סיכון אלה כתוצאה מהשפעתם על ערך הנכסים בתיקי הנוסטרו של הקבוצה. התממשות סיכונים שוק ותנאי שוק המאופיינים בשיעורי תשואה נמוכים עלולים לגרום לאי השגת התשואה על פיה תומחרו המוצרים וחושבו ההתחייבויות הביטוחיות וכתוצאה מכך לפגיעה בתוצאותיה העסקיות של הקבוצה. הרגישות לסיכון זה גבוהה במיוחד במקרים של הבטחת תשואה למבוטחים/עמיתים. לפרטים בדבר ההתחייבויות העיקריות בהן קיימת הבטחה כזו ראה סעיף 10.5.1 (ד) לעיל.

הקבוצה חשופה לסיכון שוק כולל גם בעקיפין, כתוצאה מהשפעה על רווחי הקבוצה של התשואות המושגות בתיקים המנוהלים עבור אחרים. במסגרת פעילות הקבוצה בניהול כספים אלו, גובות חברות הקבוצה דמי ניהול קבועים מהצבירה אשר היקפם עלול להיפגע כאשר היקף הנכסים המנוהלים קטן. כתוצאה מתשואות שליליות ו/או ירידה בהיקף ההפקדות ו/או פידיונות ו/או נידים.

בהתאם להוראות הדין בחלק מהפוליסות תלויות התשואה שנמכרו בשנים 1991 עד 2003 (להלן: "תיק המשתתף") כלל ביטוח גובה בנוסף לדמי הניהול הקבועים גם דמי ניהול משתנים, המחושבים כשיעור מהתשואה הריאלית של תיק ההשקעות, לאחר ניכוי דמי הניהול הקבועים והוצאות ישירות בשל ביצוע עסקאות (להלן בסעיף זה: "התוספת"). התוספת מחושבת מדי שנה על בסיס שנתי בערכים חיוביים או שליליים. בהתאם להוראות הדין, המבטח יגבה רק תוספת חיובית, ואולם בחישוב כל תוספת חיובית תנוכה תוספת שלילית שנצברה בתקופות קודמות. התוספת כאמור, משפיעה על רווחיותה של הקבוצה. לפרטים בדבר ההשפעה הכמותית של החשיפה לסיכון שוק הנובעת מניהול כספים כאמור ליום 31 בדצמבר 2018, ראה ביאור 39(ג)(1) לדוחות הכספיים. מכיוון שחישוב דמי הניהול המשתנים, בתוך שנה קלנדארית נתונה, נערך על בסיס מצטבר, במהלך השנה גובים או מחזירים דמי ניהול למבוטחים, בהתאם לתשואה שנזקפה ברבעון, וכתוצאה מכך עלולה להיגרם תנודתיות רבה בהכנסות מדמי ניהול בין רבעונים. לפרטים בדבר התוספת השלילית שנצברה בתקופת הדוח ראה ביאורים 20 ו-30 לדוחות הכספיים.

(3) סיכונים שוק ספציפיים

בין הנכסים בתיקי הנוסטרו לבין ההתחייבויות העומדות מולם לא קיימת התאמה מלאה מבחינת תזרים המזומנים, בסיס ההצמדה ומטבע, וכן לא קיימת סימטריה מלאה בטיפול החשבונאי בהתחייבויות ובנכסים. בשל כך, חשופים ההון הכלכלי, ההון החשבונאי והרווח הכולל של הקבוצה לשינויים בגורמי סיכון, שהעיקריים בהם מפורטים להלן. דרישות ההון החלות על חברות הביטוח בקבוצה בהתאם למשטר כושר פירעון כלכלי, מבוססות על עקרונות כלכליים, ובמקביל, עד לעריכת ביקורת מלאה על חישוב דרישת ההון הכלכלית, חלות על חברות הביטוח בקבוצה גם הוראות משטר כושר פירעון חשבונאי המבוססות על המדידה בדוחות הכספיים. הרכב תיק שהינו אופטימלי מבחינה כלכלית אינו בהכרח אופטימלי מבחינה חשבונאית, ולהיפך. יצוין כי סוגי הסיכונים שיפורטו להלן קיימים אף בתיקים המנוהלים עבור אחרים בעוצמה ובכיוון שאינם בהכרח זהים לאלה המתוארים לגבי תיקי הנוסטרו.

א. **סיכון ריבית** - מבחינה כלכלית, חשיפתה העיקרית של הקבוצה היא לירידת ריבית וזאת מאחר שמח"מ ההתחייבויות שלה ארוך משמעותית ממח"מ הנכסים. ירידת ריבית עלולה להביא גם לפגיעה ביחס כושר הפירעון הכלכלי של כלל ביטוח. בסביבת הריבית הנוכחית, הקבוצה חשופה גם מבחינה חשבונאית להפסדים בתרחישים מסויימים של ירידת ריבית, וזאת, בעיקר עקב השפעת שינויים כאלה על חישוב העתודות, בין היתר בהתייחס לשיעורי ההיוון המשמשים בבחינת נאותות העתודה LAT, חישוב פקטור K ובחישוב עתודות לגמלא, בהיקף העשוי לעלות על רווחי ההון שיווצרו באותו תרחיש בגין נכסים רגישים לריבית (ראה ביאור 39(ה)(1)(ד) לדוחות הכספיים). עם זאת, הקבוצה עלולה להיות חשופה גם לתרחישים מסויימים של עליה בשיעורי הריבית, בשל המח"מ הארוך יחסית של הנכסים, בהתחשב באופי ארוך הטווח של מרבית ההתחייבויות, וזאת מכיוון שבהתאם לשיטה החשבונאית הנהוגה כיום, בתרחישים מסויימים של שינוי בשיעורי הריבית, אין בהכרח התאמה מלאה בין השינוי בריבית השוק לבין ריבית ההיוון המשמשת להיוון התחייבויות הביטוח השונות. יצוין כי בראיה ארוכת טווח, הקבוצה חשופה אף לרמה מתמשכת של שיעורי ריבית נמוכים, בדגש על הריבית הצמודה, העשויה להקשות על השגת תשואה מובטחת במוצרים מבטיחי תשואה ועל השגת התשואה לפיה תומחרו מוצרי ביטוח אחרים, ואף להביא לבחינה מחודשת של ההערכות האקטואריות של התחייבויות הביטוחיות של הקבוצה (ראה ביאור 39(ה)(1) לדוחות הכספיים).

ב. **סיכון מרווח אשראי** - הקבוצה חשופה לסיכון להפסד כתוצאה מהשפעת שינויים במרווחי האשראי בשוק על ערכם של נכסי חוב סחירים וכן כתוצאה מהשפעה מסויימת על חישוב חלק מהעתודות הביטוחיות.

- ג. **סיכון אינפלציה** - לקבוצה חשיפה לעליה בשיעור האינפלציה מכיוון שמרבית ההתחייבויות הביטוחיות של הקבוצה מותאמות מדי רבעון לשיעור האינפלציה, ואילו הנכסים העומדים מולן אינם בהכרח צמודים למדד. בנוסף, חלק מהחוב הפיננסי של הקבוצה צמוד למדד, ועליה בשיעור האינפלציה תגרום לגידול בהוצאות המימון של הקבוצה. כמו כן, מכיוון שגביית דמי ניהול משתנים בתיק המשתתף תלויה בתשואה הריאלית שהושגה, עלולה עליה בשיעור האינפלציה לגרום לפגיעה בהכנסות הקבוצה מדמי ניהול.
- ד. **סיכון שערי חליפין** - לקבוצה חשיפה לשינויים בשער חליפין של מט"ח, בעיקר בגין תיק ההשקעות בחו"ל, שאינו מגודר באופן מלא מפני שינויים בשער החליפין.
- ה. **סיכון מחירי מניות** - הקבוצה חשופה לשינויים במחירי מניות סחירות המאופיינים בתנודתיות פוטנציאלית גבוהה, הן בתיק הנוסטרו והן בתיקים המנוהלים עבור אחרים. לנוכח היקף החשיפה של תיק המשתתף למניות, התנודתיות במחירי המניות עשויה להשפיע באופן מהותי על היקף דמי הניהול המשתנים שתגבה כלל ביטוח.
- ו. **סיכון מחירי נכסים אחרים** - לקבוצה חשיפה להשקעות אלטרנטיביות, הכוללות השקעות בנדל"ן וקרנות נדל"ן, קרנות השקעה, מניות לא סחירות ומכשירי השקעה נוספים. נכסים אלה חשופים לשינויים בשווי, העשויים לנבוע בין השאר משינויים בשווקי ההון בארץ ובעולם, שינויים במחירי סחורות ונדל"ן ומסיכונים עסקיים ספציפיים. בשל אופיין של השקעות אלה, זמן התגובה לשינויים בערכן עשוי להיות ארוך וגורם זה עשוי להגביר את עוצמת סיכון המחיר.

למבחני רגישות הנוגעים לסיכונים שוק ראה ביאור 39(ג)(2) לדוחות הכספיים.

(4) האטה כלכלית בינלאומית וירידות שערים בשוקי ההון

לקבוצה חשיפה לפגיעה בשווי השקעותיה בנכסים פיננסיים בשוקי ההון הבינלאומיים וכן בנכסים אחרים בחו"ל. האטה כלכלית בינלאומית עלולה להשפיע גם על תוצאותיה של כלל ביטוח אשראי אשר מבטחת חובות של חייבים במדינות שונות אשר מושפעים ממצב הכלכלה באותן מדינות. בנוסף, יציבות מבטחי המשנה עימם מתקשרת הקבוצה עלולה להיפגע כתוצאה מירידות בשוקי ההון הבינלאומיים או מהאטה כלכלית במדינות בהן הם פועלים.

(5) סיכונים אשראי

הקבוצה חשופה לאפשרות של הפסד כספי כתוצאה מירידת איכות האשראי וחדלות פירעון של לווים וחייבים אחרים, הן באמצעות חשיפתה לנכסים פיננסיים, הן דרך תחומי פעילות ביטוחיות של הקבוצה הכוללים פוליסות לפי חוק המכר וביטוחי אשראי והן כתוצאה מחשיפתה לחייבים אחרים בהם סוכנים, מעסיקים ומבטחים. בגין החזקותיה בנכסי חוב, חשופה הקבוצה לירידה בשווי הנכסים כתוצאה מפגיעה באיתנות הפיננסית של החייב (לרבות הסדרי חוב) ו/או כתוצאה מעליה במרווחי האשראי בשוק.

בנוסף, עליה במקרי חדלות הפירעון של עסקים בישראל עלולה להשפיע גם על היקפי תביעות בענף ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה בו פועלת הקבוצה (ראה סעיף 7.1.2(ג) לעיל), על היקף חובות מעסיקים בגין אי העברת תשלומים לביטוח פנסיוני עבור עובדיהם, המחייבת את הגופים המוסדיים בקבוצה לנקיטת הליכי גביה, ועל הסיכונים הביטוחיים בפעילות כלל ביטוח אשראי (ראה להלן: "סיכונים ביטוחיים").

במסגרת תיק הנכסים שלה, חשופה הקבוצה לענפי משק שונים שהעיקריים הם ענף הבנקאות והפיננסים (הכוללת גם חשיפה דרך פיקדונות), ענף התשתיות והאנרגיה וענף הנדל"ן בארץ. החשיפה לענף הבנקאות ולמגזר הפיננסי נובעת גם מכך שהקבוצה מחזיקה את עיקר נכסיה ונכסי לקוחותיה בחשבונות אצל בנקים, מוסדות פיננסיים וברוקרים בארץ ובחו"ל, ומקבלת שירותי סליקה באמצעות בנקים. כמו כן, חשופה הקבוצה למבטחי משנה (ראה להלן: "יציבות מבטחי משנה"). למרות שהקבוצה פועלת להגברת הפיזור במידת האפשר, החשיפה לענף הבנקאות בישראל מאופיינת בחשיפה למספר קטן יחסית של לווים בעלי דרוג גבוה, כתוצאה מהמבנה הריכוזי של הענף בארץ. הרעה באיתנות הפיננסית, אי עמידה בהתחייבויות אותם גורמים, או אירוע של חדלות פירעון במי מהגופים האמורים עלולים להשפיע באופן מהותי לרעה על תוצאותיה העסקיות של הקבוצה.

לפרטים נוספים בדבר סיכונים אשראי ראה ביאור 39(ו) לדוחות הכספיים.

ב. סיכונים ענפיים

(1) סיכונים ביטוחיים

בפעילות הביטוח חשופה הקבוצה בעיקר לסיכונים הקשורים לשינויים בגורמי הסיכון לעומת ההנחות האקטואריות ולסיכון לנזק בודד גדול או להצטברות נזקים בגין אירוע קטסטרופה.

המודלים האקטואריים באמצעותם מבצעות חברות הביטוח בקבוצה תמחור של מוצרים והערכה של העתודות הביטוחיות אותן הן מחזיקות, מתבססים, לרוב, על ההנחה שדפוס ההתנהגות והתביעות בעבר מייצגים את מה שיקרה בעתיד. שינויים בגורמי הסיכון המשפיעים על שכיחות האירועים וחומרתם, לעומת ההערכות במודל האקטוארי, עלולים להשפיע באופן מהותי על התוצאות העסקיות של הקבוצה:

בעסקי הביטוח הכללי הסיכונים הביטוחיים העיקריים מקורם בפער בין הסיכון בעת התמחור ובעת הערכת ההתחייבויות הביטוחיות, לבין ההתרחשויות בפועל. הפערים עשויים לנבוע משינויים מקריים בתוצאות עסקי הביטוח ומשינויים בעלות התביעה הממוצעת ו/או בשכיחות התביעות כתוצאה מגורמים שונים. בפרט, בענפי חבויים קיימת אי ודאות גדולה לגבי עלות התביעות, בין השאר עקב קיומם של פערי זמן בין מועד האירוע, מועד הגילוי ומועד התשלום (זנב תביעות ארוך).

בעסקי ביטוח האשראי הסיכונים הביטוחיים העיקריים הינם סיכונים אשראי, הנובעים מיכולת החייבים לעמוד בהתחייבויותיהם ותלויים גם במצב הכלכלה. ביטוח סיכונים סחר חוץ כרוך גם בסיכון פוליטי בחו"ל. כמו כן, אירועי קטסטרופה, כגון: מלחמה או שביתה, טומנים בחובם סיכונים אשראי בשל השפעתם על יכולת החייבים לעמוד בהתחייבויותיהם.

בעסקי ביטוח חיים ובעסקי ביטוח בריאות גורמי הסיכון העיקריים כוללים סיכונים דמוגרפים, כגון: שינויים בשיעורי התמותה, שינויים בתחלואה ובנכות והתפתחויות רפואיות, וכן סיכונים הנוגעים להתנהגות המבוטחים (למבחני רגישות להנחות אקטואריות ראה ביאור 39(ה)(ה1) לדוחות הכספיים). באופן ספציפי, בביטוח חיים, התארכות בתוחלת החיים ו/או עליה בשיעור המבוטחים אשר ימשכו לקיצבה את הכספים שנצברו בקופות ביטוח המנוהלות על ידי הקבוצה, ואשר קיים בהן מקדם קיצבה מובטח תוחלת חיים, ו/או שינויים בבחירת מבוטחים לגבי מסלול קבלת הקיצבה מבין המסלולים הקיימים בפוליסות, יכולים להביא לצורך להגדיל את התחייבויותיה הביטוחיות, ובעיקר בקופות ביטוח שבהן נקבע מקדם הקיצבה על בסיס לוחות תמותה השונים מלוחות התמותה הידועים כיום או כפי שהיו בעתיד. כמו כן, קיים סיכון כי רמת ההוצאות לאורך חיי התיק תהיה גבוהה מהמוערך, בין היתר כתוצאה משינוי התנהגות העמיתים או המבוטחים, היקף המימוש של האפשרות לנייד את הכספים הצבורים בקופה או בפוליסה ושינויים רגולטוריים. באופן ספציפי בענפי ביטוח בריאות וסיעוד ובכיסויים בגין אובדן כושר עבודה, הסיכון העיקרי הינו גידול בשיעורי התחלואה והנכות המשפיעים הן על מספר התביעות, הן על משכן והן על עלותן, גידול כזה עלול להיות מושפע גם משינויים בפרשנות מקרה הביטוח על ידי הרגולטור ו/או בתי המשפט. גורם סיכון נוסף הינו שיעור מימוש האופציה להמשכיות ללא חיתום בביטוחים קבוצתיים, כאשר קיים סיכון לעליה בשיעור זה, תוך סיכון לניצול האופציה על ידי המבוטחים אשר הסיכון הביטוחי בגינם גדול יותר.

(2) רמת שימור התיק

רמת שימור התיק, התלויה בשיעורי הביטולים, ההקפאות והניודים, מהווה סיכון ביטוחי משמעותי בעסקי ביטוח חיים ובריאות, היות שהרווחיות בתחום זה מבוססת על מרווח פרמיה וגביית דמי ניהול לאורך חיי הפוליסה (למבחני רגישות להנחות ביטולים ראה ביאור 39(ה)(ה1)(ב)(4) לדוחות הכספיים). רמת שימור התיק מהווה סיכון משמעותי גם בעסקי ניהול קרנות פנסיה וקופות גמל. יציין כי ביטול פוליסות גורר גם מחיקת הוצאות הרכישה הנדחות בגין אותן פוליסות.

(3) סיכונים קטסטרופה

הקבוצה חשופה לסיכון שאירוע בודד בעל השפעה רבה (קטסטרופה), כגון: רעידת אדמה, נזקי טבע, מלחמה, אירוע טרור או מגיפה יביא להצטברות נזקים בהיקף גבוה.

- **רעידת אדמה בישראל** - אירוע הקטסטרופה המהותי אליו חשופה הקבוצה הינו רעידת אדמה, בעיקר בגין חשיפותיה בביטוחי הרכוש וכן בביטוחי חיים ובריאות.
- **סיכונים מלחמה וטרור בישראל** - החברה חשופה לאירוע מסוג זה בעיקר בביטוחי חיים ובריאות.

כלל ביטוח רוכשת הגנה חלקית כנגד הצטברות אירועים ביטוחיים הכוללת בין היתר הגנה כנגד רעידת אדמה, נזקי טבע, נזקי מלחמה וטרור. היקף הכיסוי הנרכש מבוסס על הערכות מבוססות מודל ו/או מחקרים בדבר גודל הנזק הצפוי באירוע קטסטרופה, אשר אין וודאות באשר להתקיימות התחזיות על פיהם. במידה שהנזק בפועל יהיה גבוה יותר, הקבוצה תישא בנזק העודף, אשר עשוי להיות מהותי. לפרטים בדבר היקף ההגנה הנרכשת כנגד אירועי קטסטרופה ראה סעיף 10.6.7 לעיל.

(4) יציבות מבטחי משנה

חברות הביטוח בקבוצה מבטחות חלק מעסקיהן בביטוח משנה, שרובו נעשה באמצעות מבטחי משנה בחו"ל. עם זאת, ביטוח המשנה אינו משחרר את המבטחים הישירים מחובתם כלפי מבוטחיהם על פי פוליסות הביטוח. הקבוצה חשופה לסיכונים הנובעים מאי וודאות לגבי יכולתם של מבטחי משנה לשלם את חלקם בביטוח לחברות הקבוצה. למרות שהחשיפות של חברות הקבוצה המגובות בביטוח משנה מפוזרות בין מבטחי משנה שונים, והחשיפות העיקריות הן למבטחי משנה המדורגים בדירוגים בינלאומיים גבוהים, נפילה של אחד ממבטחי המשנה הגדולים עמם התקשרה הקבוצה יכולה להיות בעלת השפעה מהותית עליה. לקבוצה חשיפה מהותית מאד במקרה של אירוע קטסטרופה מהותי בו זמנית עם נפילה של מבטח משנה גדול המבטח את החברה מפני אירוע כזה. עם זאת, ההסתברות להתממשות אירוע כזה מוערכת כנמוכה, עקב היות שני האירועים בעלי הסתברות נמוכה והמתאם ביניהם אינו גבוה. לפרטים בדבר חשיפה של חברות הקבוצה למבטחי משנה ראה ביאור 39(ו)(8) לדוחות הכספיים.

(5)

הקבוצה חשופה לשינויים בסביבה בה היא פועלת העלולים להשפיע על עסקיה, ובפרט:

- **שינויים בחקיקה וברגולציה** - הקבוצה חשופה לשינויים בחקיקה וברגולציה הנוגעים לתחומי פעילותה אשר חלקם מהווה רפורמות משמעותיות. בפרט, חלק מהשינויים הרגולטוריים שבוצעו בשנים האחרונות, ואלו המוצעים, חלקם כטיטות לא סופיות, עשויים להוות איום על רכיבים במודל העסקי של הענף. בנוסף, שינויים בחקיקה וברגולציה, ובכלל זה חוזרים, הכרעות עקרוניות, נירות עמדה וכן הוראות אשר בסמכותו של הממונה להחיל בקשר עם שינוי של תנאי פוליסות, לרבות תעריפים, עשויים להשפיע על החברה גם בעת אישור מוצרים חדשים וגם בהתייחס למוצרים שנמכרו בעבר, בכלל זה בדרך של ביטול מוצרים והחלפתם, בדרך של תחולה רטרואקטיבית וגם עקב השפעתם על פרשנות הסכמים שנכרתו בעבר. לשינויי רגולציה ידועים העשויים להשפיע על הקבוצה ראה, בין היתר, סעיפים 6.1.4.1, 6.2.2 (א), 6.2.2 (ב), 6.2.2 (ג), 6.2.2 (ד), 6.2.2 (2), 7.1.1.1 (א), 7.1.1.1 (ב), 7.1.1.1 (ג), 7.1.1.1 (ד), 7.1.1.1 (2), 8.2, 10.2, 10.3.1.2, 10.8.1.1, 10.8.1.1 (ב) לעיל וכן ביאור 42 (ד) לדוחות הכספיים.
 - **סיכוני תחרות** - הקבוצה חשופה לרמת תחרות גבוהה בכל תחומי פעילותה, לרבות כתוצאה משינויים מבניים בשוק, ובכלל זה בערוצי ההפצה. חיזוק התחרות מושפע גם מהשינויים ברגולציה המזכירים לעיל, שינויים העלולים לפגוע ברווחיות הקבוצה הן בשל השפעתם הישירה על רווחיות מוצרים ושירותים שהקבוצה עוסקת בהם והן בשל התייקרות עלויות התפעול, השיווק וההפצה.
 - **סיכונים משפטיים** - מורכבותה של פעילות הקבוצה והיקפה, ובפרט תוקפם הארוך של הסכמי הביטוח, יוצרים חשיפה מהותית לסיכונים משפטיים העלולים לנבוע מליקויים במסמכים משפטיים, לרבות פוליסות וחוזי ביטוח משנה, מליקויים תפעוליים ביישומם של הסכמים ומשינויים החלים על פני זמן בפרשנות או בקביעת אמות מידה של התנהגות, גם בהתייחס למוצרים שנמכרו לפני שנים ארוכות ואף בהחלה בדיעבד. סיכונים נוספים נובעים, בין היתר, מתקדימים משפטיים הנוגעים לתשלום תביעות ואשר יכולים להגדיל את סכומי התביעות שחברות הקבוצה תידרשנה לשלם, ומהנחיות והכרעות הממונה. כל אלה עלולים לחשוף את הקבוצה לתביעות מהותיות שאינן במהלך העסקים הרגיל, אשר יש בהן כדי להשפיע על פעילותה/ואו על תוצאותיהן הכספיות של החברות בקבוצה, או על הצורך להגדיל את ההתייבויות הביטוחיות.
- בפרט, לקבוצה חשיפה מהותית לתובענות ייצוגיות ונגזרות, הן כאלה שנפתח הליך משפטי בגין, הן כאלה שהחשיפה הפוטנציאלית להגשת תובענה ייצוגית או נגזרת הובאה לידיעת חברות הקבוצה באמצעות גילוי עצמי ו/או באמצעות פניות של לקוחות או צדדים שלישיים בדרכים שונות, והן כאלה שלחברות הקבוצה אין לגביהן ידיעה כאמור. בשנים האחרונות חל גידול הן במספר הבקשות לאישור תובענות ייצוגיות והן במספר התובענות אשר בתי המשפט מאשרים כייצוגיות. (לעניין החשיפה לתובענות ייצוגיות ונגזרות ראה ביאור 42 (א) ו-42 (ב) לדוחות הכספיים).

λ

להלן יפורטו סיכונים העשויים להתממש ברמת הקבוצה מבלי שיתממשו בו זמנית בכל או במרבית החברות הפועלות באותו ענף:

(1)

פעילות הקבוצה כפופה להוראות דין רבות ולפיקוחם של גופי רגולציה שונים. יכולתם של הגופים המוסדיים והסוכנויות בקבוצה לפעול בתחומי פעילותה מותנה בהחזקה ברישיונות והיתרים הדרושים לפעילות בתחומים אלה, בכלל זה עמידה בדרישות הון רגולטוריות, לפרטים ראה סעיף 10.3.1.2 לעיל. בנוסף, פעילויות מהותיות בקבוצה כפופות לרגולציה פרטנית ומורכבת. בפרט, פעילויות הביטוח והחיסכון ארוך הטווח כפופות להוראות רגולטוריות המשתנות מעת לעת בגין מוצרים שנמכרו על פני שנים רבות ואשר הינם בעלי תקופת כיסוי ביטוחי ו/או תקופת חיסכון ארוכות. אי עמידה בדרישות רגולטוריות, עלולה לגרור סנקציות, בין היתר, שלילת רישיונות והיתרים, קנסות כספיים כלפי הקבוצה, והוראות השבה, וזאת גם אגב ביקורות מטעם גורמים מפקחים או תלונות או תקלות שמתגלות, ויכולה אף להוות בסיס לתביעות נגדה. לפרטים נוספים ראה ביאור 42(ד) לדוחות הכספיים. לפרטים נוספים בדבר היתרי השליטה לגופים המוסדיים שבשליטתה של החברה ובדבר סטטוס היתרי השליטה בחברה ובגופים המוסדיים בה נכון למועד הדוח, (ראה ביאורים 1 ו-16(ה) (5) לדוחות הכספיים).

(2) סיכוני נזילות

הקבוצה חשופה לסיכונים הנובעים מאי הוודאות לגבי המועד בו תידרשנה חברות הקבוצה לשלם התחייבויות פיננסיות, תביעות והטבות אחרות למבטחים ולזכאים אחרים ביחס להיקף הכספים שיהיו זמינים לכך באותו מועד. צורך אפשרי לגיוס מקורות באופן בלתי צפוי ובזמן קצר עשוי לחייב מימוש נכסים משמעותי בתנאי לחץ ומכירתם במחירים הנמוכים ממחירי השוק. סיכון הנזילות קיים גם בפעילות החברה עצמה, הנסמכת גם על דיבידנדים מהחברות המוחזקות על ידיה לתשלום התחייבויות הפוטנציאליות, אך בהתחשב בהיקף הנמוך של ההתחייבויות של החברה עצמה והיקף מקורותיה העצמיים, סיכון זה מוערך כנמוך. בפעילות הביטוחית של הקבוצה, סיכון הנזילות אינו מוערך כמהותי בשל ההיקף הגבוה של נכסים נזילים בתיק הנוסטרו, ההיקף הגבוה של תזרימים נכנסים שוטפים מפרמיות, והעובדה שתשלום תביעות מותנה בהתקיים אירועים ביטוחיים. עם זאת, סיכון הנזילות עשוי להתעצם בעת התממשות אירוע קטסטרופה משמעותי.

(3) סיכונים הקשורים לתמחור והערכת ההתחייבויות הביטוחיות

הקבוצה חשופה בפעילותה הביטוחית לסיכון מודל - הסיכון לבחירת מודל שגוי לתמחור ו/או להערכת ההתחייבויות הביטוחיות; לסיכון פרמטר - הסיכון לשימוש בפרמטרים שגויים במודלים ולסיכון חיתום - הסיכון לשימוש בתמחור שגוי כתוצאה מליקויים בהליך החיתום.

(4) סיכונים תפעוליים

הקבוצה חשופה לסיכונים תפעוליים, דהיינו הסיכון להפסד כתוצאה מאי נאותות או כתוצאה מכשל של תהליכים פנימיים, אנשים ומערכות או כתוצאה מאירועים חיצוניים. חשיפת הקבוצה נובעת מתהליכים הכוללים, בין היתר, תהליכי רכש, שכר, השקעות, גביה, הפקת פוליסות, תפעול פוליסות ומוצרי חיסכון ארוך טווח לרבות ביצוע שינויים בהם וייחוס כספים לרכיבי המוצר ולרבדים השונים שלו, תהליכים הקשורים בפעילות מול סוכני ביטוח, מעסיקים, לשכות שכר, מסלקה פנסיונית, גופים מוסדיים, תשלום תביעות, פעולות ידניות, הזנת נתונים למערכות המידע, הפקת דיווחים, חישוב עתודות, התקשרויות עם גורמים בחו"ל, בהם ברוקרים זרים ומסלקות בחו"ל ועם מבטחי משנה והתקשרויות עם ספקי שירות. בין השאר חשופה הקבוצה לסיכונים תפעוליים גם בגין רשלנות של עובדיה, סוכניה ושל צדדים שלישיים הפועלים עבורה וכן בגין פעולות בזדון העלולות לגרום תביעות בהיקפים מהותיים כנגד הקבוצה ו/או נזקים בהיקפים מהותיים לקבוצה. בנוסף חשופה הקבוצה לפעולות הונאה ותרמית מצד לקוחותיה וגורמים נוספים מולם היא פועלת. חשיפות אלה לסיכונים תפעוליים נובעות בין היתר ממורכבותם של המוצרים והשירותים אותם משווקת הקבוצה ואשר שיווקה בעבר וממורכבות הרגולציה החלה על פעילותה, אשר מגדילים את הסיכון להתעוררות מחלוקת עם לקוח לגבי הפרשנות או אופן היישום של הוראת דין או הסכם או לתקלה בתפעול המוצרים והשירותים. חשיפה זו מוגברת במוצרים ארוכי טווח ובפרט במוצרי ביטוח חיים לנוכח מורכבותם התפעולית הגבוהה של המוצרים ולנוכח היותם חשופים לשינויי רגולציה תכופים. בהקשר זה יציין, כי פעולות שוטפות לטיוב נתוני זכויות עמיתים בתחום חיסכון ארוך טווח עשויות לגרום להשלכות תפעוליות ולהשלכות כספיות נוספות אשר אין באפשרותה של הקבוצה להעריך במלואן (לפרטים ראה סעיף 6.2.3 לעיל). כמו כן, תהליך ההטמעה של הוראות הדין בעניין אופן הפקדת תשלומים לקופת גמל, הכולל ממשק עם גורמים רבים, הינו מורכב ביותר ומלווה בקשיים תפעוליים משמעותיים בטווח הקצר, אף שבטווח הארוך יותר הוא צפוי להפחית את הסיכונים התפעוליים הכרוכים בפעילות הרלבנטית (לפרטים ראה סעיף 6.2.2(ד) לעיל). לנוכח היקף פעילותה של הקבוצה, המנהלת נכון ליום 31 בדצמבר 2018 נכסים בסך של כ-197 מיליארדי ש"ח, מתוכם כ-165 מיליארדי ש"ח הם נכסים המנוהלים עבור אחרים (ראה חלק ב' לדוח - דוח הדיקטוריון סעיף 3.2.1), ועל אף הצעדים הננקטים על ידיה לזיהוי הסיכונים ולקביעת בקורות הולמות ופעולות להפחתת הסיכון, היקף חשיפתה לסיכונים תפעוליים מהסוג שפורט לעיל הינו מהותי.

(5) סיכוני מערכות מידע

חלק מהותי מפעילות הקבוצה נשען על מערכות מידע שונות. מערכות מידע תומכות בתהליכי הניהול ובכלל זה בחישוב זכויות לקוחות הקבוצה. היעדר תשתיות מספיקות ו/או ליקויים ו/או כשלים במערכות המידע הממוחשבות עלולים להסב נזק מהותי לפעילות הקבוצה. כאמור בסעיף 10.10.3.2 לעיל, מערכות המחשוב מצויות בתהליך מתמשך של התאמתן להוראות הרגולציה המשתנות תדיר והבטחת תאימות למוצרי הקבוצה. תקלה במערכות מידע ו/או מערכות מידע אשר אינן מותאמות להוראות הרגולציה ו/או העדרה של תאימות מלאה בין מערכות המחשוב לבין תנאי המוצרים או הפעולות המבוצעות, עלולים לחשוף את הקבוצה לאי עמידה בהוראות רגולטוריות, לטעויות בממשקי מידע וכן לטעויות בתפעול מוצרים המשוקים על ידי הקבוצה ואשר שווקו בעבר.

(6) סיכוני סייבר

הקבוצה חשופה לסיכוני סייבר בעיקר בגין ההיקף הגדול של המידע הרגיש אשר ברשותה ובגין ההיקף הגדול של הכספים אותם היא מנהלת. סיכונים אלה כולל בין היתר, את הסיכון לנזק כספי, להפרעה לפעילות התקינה והרציפה של תהליכי העבודה, לזמינות, שלמות וסודיות המידע שבידה ולפגיעה במוניטין, כתוצאה משימוש לא מורשה בנכסי המידע שלה ו/או כשלים במערך אבטחת המידע שלה ו/או פעולות של גורמים עוינים. לפרטים בדבר ניהול סיכוני סייבר בחברה ראה סעיף 10.10.3.3 לעיל.

(7) סיכון מוניטין

שמה הטוב של הקבוצה מהווה רכיב חיוני ביכולתה לפעול בכל תחומי פעילותה. לפיכך, הקבוצה חשופה לסיכון לפגיעה במצבה העסקי כתוצאה מפגיעה בדימוי הקבוצה ובשמה הטוב בעיני מבטוחים, עמיתים, גופים מוסדיים, משקיעים, בעלי חוב, שותפים עסקיים, גורמי פיקוח, סוכנים, גורמי הפצה, אמצעי תקשורת ואחרים, וזאת בין היתר מהלך רוח ציבורי, ומביקורת של מי מהגורמים האמורים ביחס לאופן התנהלותה, לרבות בקשר עם יישוב התביעות. בהקשר זה יציין כי כלל ביטוח וכן אגרות חוב שהונפקו על ידי כללביט מימון מדורגות על ידי חברות דירוג (ראה ביאור 25(ד) לדוחות הכספיים) והורדת דירוג של כלל ביטוח ו/או של אגרות החוב אשר הונפקו על ידי כללביט מימון עלולה לפגוע באופן מהותי בפעילותה. בנוסף, שינוי השליטה בחברה עלול לפגוע במוניטין הקבוצה, בזמינות מקורות מימון ובדירוג כלל ביטוח. קיומם של סעיפי שינוי שליטה בהסכמים מסוימים של חברות בקבוצה עם צדדים שלישיים לרבות מבטחי משנה, עלול להצריך, בהתקיים נסיבות של שינוי שליטה כאמור, הידברות עם צדדים שלישיים אלה להמשכת תוקפם של ההסכמים.

(8) התקשרויות עם ספקים חיצוניים

במהלך פעילותה מתקשרת הקבוצה בהסכמים עם ספקים ונותני שירותים שונים, בהם תפעול קופות גמל, ניהול שכר, שמאים, מוסכים, ספקי שירותי שרברבות, ספקי שירותים רפואיים, ספקי שירותים משפטיים, ספקי שירותי מיחשוב, ועוד. הקבוצה חשופה לסיכון לפגיעה במוניטין וברווחיות כתוצאה מפגיעה באיכות השירותים שסופקו לה או ללקוחותיה, במקרה שאיכות השירות הניתן ע"י ספקים אלו לא תהיה הולמת, וכן לסיכון הכרוך בקושי במציאת ספק חלופי במידת הצורך.

10.17 הסכמים מהותיים והסכמי שיתוף פעולה

10.17.1 להלן תיאור ההסכמים המהותיים אשר החברה הינה צד להם או אשר נוגעים לה

(א) הסכם להשכרת שטחים עם חברת עתידים - החברה לתעשיות עתירות מדע בע"מ - ביום 12 במרס 2013, התקשרה החברה במזכר הבנות מחייב עם חברת עתידים - החברה לתעשיות עתירות מדע בע"מ, לפיו שוכרת החברה, עבור ועבור חברות הקבוצה שטח משרדים של כ-47,000 מ"ר (הכולל 24 קומות) קומת לובי, מחסנים וכ-1,000 מקומות חניה תת קרקעיים, במגדל עתידים השוכן ברמת החייל, תל-אביב. ההסכם בין הצדדים הינו לתקופה של כ-24 שנים, עם תחנת יציאה אחת בתום כ-16 שנים.

(ב) הסכם קיבוצי עם ההסתדרות וועד העובדים בקבוצה - ביום 4 ביולי 2017 נחתם הסכם קיבוצי חדש ("ההסכם") בין החברות הבנות של החברה, כלל ביטוח, כלל פנסיה וגמל, כלל ביטוח אשראי, כללביט מערכות, כלל מימון וכןף (להלן: "החברות") לבין ההסתדרות העובדים הכללית החדשה וועד העובדים בקבוצה, אשר האריך את ההסכם הקיבוצי הראשון שנחתם בקבוצה (ביום 2 בינואר 2014) לתקופה של 4 שנים, מיום 1 לינואר 2017 ועד ליום 31 בדצמבר 2020, בכפוף לשינויים שסוכמו. ביום 29 במרס 2018 חתמו החברות, הכלל הראשון, ההסתדרות וועד העובדים בקבוצה על נספח להסכם, המחיל את הוראות ההסכם על חלק מעובדי הכלל הראשון, למעט מנהלים בדרג שנקבע, בכפוף לשינויים מסוימים שסוכמו. לפרטים נוספים אודות ההסכם והנספח להסכם, ראה סעיף 10.7.3 לעיל וכן ביאור 24(ד) לדוחות הכספיים.

(ג) הסכם לרכישת מערכות מיכון לניהול פעילות הפנסיה - החל מינואר 2015 כלל פנסיה וגמל החלה לתפעל את פעילות הפנסיה באמצעות מערכת ניסן, מערכת לניהול זכויות עמיתים, וכן עלה לאוויר גם מודול מערכת לתשלום עמלות, אשר נרכשו מסאפיינס. בנוסף מעניקה סאפיינס שירותי תחזוקה למערכת. לפרטים נוספים בדבר ההתקשרות עם סאפיינס, ראה סעיף 10.9 לעיל.

10.17.2 להלן פירוט בדבר הסכמים משמעותיים אשר אינם מהותיים שהחברה הינה צד להם או אשר נוגעים לחברה

(א) התקשרות לקבלת שירותי תפעול שוטף של קופות גמל - בחודש יוני 2016 התקשרה כלל פנסיה וגמל בהסכם תפעול עם בנק לאומי ולאומי שירותי שוק ההון בע"מ (להלן יחד: "בנק לאומי"), לפיו יספק בנק לאומי לכלל פנסיה וגמל שירותי תפעול עבור קופות הגמל שבניהולה. בהתאם להסכם עבור תפעול קופות הגמל תשולם לבנק לאומי תמורה בשיעור שנתי מנכסי הקופות, ובגין תפעול קרן ההשתלמות תשולם לבנק לאומי תמורה בסכום חודשי קבוע. תקופת ההסכם תעמוד על 5 שנים כאשר לכלל פנסיה וגמל תהיה זכות לסיים את ההסכם בהודעה בת 6 חודשים מראש ולבנק לאומי תהיה זכות לסיים את ההסכם בהודעה בת 12 חודשים מראש. החל מחודש ינואר 2018 מתפעל בנק לאומי את כלל קופות הגמל שבניהול כלל פנסיה וגמל. החלפה של בנק לאומי ללא תקופת היערכות מוקדמת עלולה לפגוע, באופן זמני, במתן השירותים בקופות המתופעלות על ידו, עד למציאת ספק חלופי.

(ב) הסכם לאפיון, התאמה ופיתוח של רכיבים במערכות הליבה - בחודש ינואר 2015 התקשרה כלל ביטוח עם חברת א.ר.מ.ל קליין טכנולוגיות 2012 בע"מ (להלן: "ארמל") בהסכם לאפיון, התאמה ופיתוח של רכיבים במערכות ביטוח חיים, ה-MSS וה-ALIS, לשם התאמתן לדרישות פרויקט עיבוי מערכות הליבה, הנדרש גם לצורך עמידה בפרויקט טיוב זכויות העמיתים.

10.17.3 להלן תיאור הסכמי שיתוף הפעולה אשר החברה הינה צד להם או אשר נוגעים לה

הסכם שיתוף פעולה ובעלי מניות עם קבוצת הביטוח Atradius - כלל ביטוח התקשרה עם קבוצת Atradius, בעלת 20% ממניות כלל ביטוח אשראי, בהסכם המסדיר את שיתוף הפעולה העסקי עמה כשותף אסטרטגי ומעגן את יחסי הצדדים כבעלי מניות בכלל ביטוח אשראי (להלן: "ההסכם"). ביום 29 באוקטובר 2015 חתמו הצדדים וכלל ביטוח אשראי על כתב תיקון להסכם והארכתו לשלוש שנים נוספות עד ליום 31 בדצמבר 2018. ביום 13 ביוני 2018 חתמו הצדדים על כתב ויתור על זכותם לבטל את ההסכם בהתייחס לתקופת החידוש שתחילתה ביום 1 בינואר 2019 ועל הארכת ההסכם ל-3 שנים נוספות עד ליום 31 בדצמבר 2021. ההסכם מעגן את זכותה של כלל ביטוח אשראי לקבל מקבוצת Atradius סיוע מקצועי ומידע על חייבים ועל סיכונים אשראי בחו"ל (להלן: "זכות לקבלת מידע") ומסדיר את שיתוף הפעולה בין הצדדים. בנוסף, נקבע בהסכם, כי לקבוצת Atradius זכות להיות מבטח משנה מוביל של כלל ביטוח אשראי, בכפוף לעמידה בתנאי שוק ודירוג מינימאלי (להלן: "זכות ביטוח המשנה") וכן זכות למנות דירקטור בכלל ביטוח אשראי, שהינו בעל זכות וטו ביחס להחלטות מסוימות קבוע בהסכם. כמו כן, בהתאם להסכם, לכלל ביטוח זכות סירוב ראשונה כלפי קבוצת Atradius לרכישת מניותיה בכלל ביטוח אשראי, לקבוצת Atradius זכות להצטרף למכירת מניות כלל ביטוח אשראי על ידי כלל ביטוח, בתנאים זהים לאלו של כלל ביטוח ואילו כלל ביטוח תהיה זכאית לצרף את קבוצת Atradius למכירת כל מניותיה בכלל ביטוח אשראי לצד ג', בתנאים שנקבעו בהסכם. ההסכם הינו לתקופה של 3 שנים ומתחדש אוטומטית מדי 3 שנים, אלא אם אחד הצדדים להסכם הודיע לצד השני, 6 חודשים לפני תום התקופה הרלבנטית, על רצונו לסיים את ההסכם, או במקרה של ביטול ההסכם על ידי אחד הצדדים כתוצאה מהפרה יסודית של הצד השני. במקרה של סיום ההסכם על ידי קבוצת Atradius, לכלל ביטוח תהיה אופציה, לרכוש מקבוצת Atradius את מניותיה בכלל ביטוח אשראי במחיר המשקף שווי שוק. במקרה של סיום ההסכם על ידי כלל ביטוח, כלל ביטוח תהיה חייבת לרכוש מקבוצת Atradius תהיה חייבת למכור את מניותיה בכלל ביטוח אשראי במחיר המשקף שווי שוק. במקרה של הפרה יסודית של ההסכם על ידי קבוצת Atradius תהיה האופציה למכור לכלל ביטוח את מניותיה בכלל ביטוח אשראי במחיר המשקף שווי שוק. במקרה של הפרה יסודית של ההסכם על ידי קבוצת Atradius לכלל ביטוח תהיה האופציה לרכוש מקבוצת Atradius את מניותיה בכלל ביטוח אשראי במחיר המשקף שווי שוק.

בנוסף, נקבע שאם כלל ביטוח אשראי תבטל את זכות ביטוח המשנה, אזי מבלי שהדבר ייחשב כהפרה יסודית של ההסכם, קבוצת Atradius תהיה זכאית לבחור באחת מבין שתי האופציות: (א) ביטול זכות לקבלת מידע, או (ב) ביטול ההסכם ובמקרה זה כלל ביטוח תרכוש את מניות קבוצת Atradius בכלל ביטוח אשראי במחיר המשקף שווי שוק. כמו כן, נקבע שאם קבוצת Atradius תבטל את זכות קבלת המידע, אזי מבלי שהדבר ייחשב כהפרה יסודית של ההסכם, כלל ביטוח תהיה זכאית לבחור באחת מבין שתי אופציות: ביטול זכות ביטוח המשנה, או (ב) ביטול ההסכם, ובמקרה זה כלל ביטוח תרכוש את מניות קבוצת Atradius בכלל ביטוח אשראי במחיר המשקף שווי שוק.

10.18 חזון הקבוצה, יעדים ואסטרטגיה עסקית

חזון הקבוצה - להיות הקבוצה המובילה בשוק הביטוח והחיסכון ארוך הטווח בישראל, תוך חיזוק איתנותה הפיננסית והעלאת הערך לבעלי מניותיה. זאת, באמצעות צמיחה והתרחבות עסקית, המלוות בגידול ברווחיותה והמשך שיפור רמת השירות ללקוחות, תוך מתן דגש על חדשנות ומצוינות בשירותים ובמוצרים, מובילות טכנולוגית, שימור המשאב האנושי האיכותי של הקבוצה, וכן באמצעות חיזוק מייצובה בקרב עובדיה, סוכניה ולקוחותיה.

אסטרטגיה עסקית - בסביבה תחרותית מורכבת ומשתנה, תוך רגולציה תקופה וסביבת ריבית נמוכה לאורך שנים בשוק ההון, מתקפת החברה מדי שנה את האסטרטגיה העסקית שלה ובכפוף לכך בונה את תוכניות העבודה. האתגר המתמשך של קבוצת כלל הוא למצב את מעמדה כמובילת שוק ולבסס מערכת יחסים יציבה ונאמנה עם כלל מחזיקי העניין שלה, המושתתת על שקיפות ופרואקטיביות. זאת, בכדי להעניק את השירות האיכותי והמקצועי ביותר, ולספק פתרונות מותאמים אישית לסוכניה וללקוחותיה.

משימות מרכזיות ביישום האסטרטגיה העסקית

- צמיחה בהכנסות וברווחיות עסק חדש: בשנים האחרונות טייבה כלל ביטוח את תיקי הביטוח שלה מתוך מטרה להגדיל את רווחיות התיק. עם סיום תהליך הטיוב מתמקדת החברה בצמיחה בעסק חדש לצד הקפדה על רווחיות גבוהה, בכל הענפים. החברה מתעתדת לצמוח בעיקר באמצעות סוכני הביטוח שלה איתם היא מנהלת יחסים עסקיים ארוכי שנים, תוך שהיא מעניקה להם את הכלים המתקדמים ביותר לצמיחה בעסקים המשותפים.
- פיתוח ותמיכה במוצרים פיננסיים: החברה הגדירה את ענף הפיננסים כמנוע צמיחה מרכזי לשנים הקרובות ובכוונתה להגדיל את ערוצי החיסכון המסורתיים לצד מוצרי חיסכון חדשניים, להציע מגוון מוצרים ומסלולי חיסכון העונים על צרכי לקוחותיה, ולהגדיל את נתח השוק שלה בתחום, תוך בחינת אפשרויות רכישה של פעילויות פיננסיות נוספות.
- ריסון העלייה בהוצאות לצורך תמיכה ביחס Cost/Income: בסביבה תחרותית ורגולטורית מאתגרת המשפיעה על ירידה בפרמיה ובדמי הניהול שמה לה החברה יעד להתייעלות תפעולית והפחתת רמת ההוצאות.
- ניהול השקעות מוביל: החברה שמה לה כיעד להוביל את התשואות לעמיתיה, במגוון ערוצי ההשקעה והיא עושה זאת באמצעות, כנף, המבצעת את ניהול ההשקעות של הקבוצה, ומהווה משקיע מוסדי חוץ-בנקאי מהגדולים בישראל זאת, תוך שמירה על רמות סיכון הולמות וראיה ארוכת טווח.

- חדשנות ודיגיטציה: הקבוצה עברה בשנים האחרונות טרנספורמציה דיגיטלית רחבה, שדרגה את מערכות הליבה והטמיעה כלים דיגיטליים מתקדמים. כדי לאפשר לסוכנים וללקוחות לקבל מידע מקיף ואיכותי ולבצע פעולות, מכל מקום ובכל זמן. הקבוצה תמשיך להשקיע בכלים מהמתקדמים בעולם מתוך רצון לענות על הצרכים של מגוון לקוחותיה ולהוביל את הענף בתחום זה.
 - שיפור השירות והתפעול: השירות הינו ערך מרכזי בקבוצה, ותחום זה עבר שינוי דרמטי לאורך השנים האחרונות. הקבוצה פועלת להמשך השיפור בשביעות הרצון של הלקוחות וכל בעלי העניין. במסגרת זו, אוחדו מערכי השירות והתפעול לחטיבה אחת המאפשרת סינרגיה מלאה וקיצור זמן הטיפול בתהליכי השירות המגוונים.
 - השקעה בתשתיות המיכון תוך שיפור תשתיות המיכון בביטוח חיים: מערכות המיכון של הקבוצה הינן אמצעי חיוני לפעילותה. שיפור התשתיות בתחום ביטוח החיים הינו משימה מרכזית של החברה, במטרה להשלים את שדרוג מערכות הליבה וניהול הידע שנעשה בחברה בשנים האחרונות, כאמור.
 - שמירה ושיפור של היציבות הפיננסית ויחס כושר הפירעון: הקבוצה פועלת לשיפור הניהול הפיננסי וניהול הסיכונים הכולל שלה, וזאת בין היתר באמצעות פיתוח מדדים כמותיים ושילובם בניהול עסקיה, ובפרט על מנת לתמוך בשמירה על יחס כושר פירעון כלכלי הולם, בהתחשב באתגרים הנובעים מהחשיפות בתיק העבר, סביבת הריבית הנמוכה והשפעות רגולטוריות.
 - שיפור המיצוב של החברה אל מול כל בעלי העניין. בין היתר באמצעות חיזוק המותג וערכיו בציבור, בתוך כך מתכוונת החברה לפעול בנושא המחוברות הארגונית ולחזק את תחושת הגאווה של עובדיה.
- המידע בכל הקשור לתוכנית האסטרטגיה כמפורט להלן, הינו בגדר מידע צופה פני עתיד המתבסס על הערכות, הכוונות והאסטרטגיה של הקבוצה, כמפורט להלן, אשר משקפות את מדיניותה וכוונותיה נכון למועד פרסום דוח זה, ומבוססות על הערכות נוכחיות של תחומי פעילותה ועל מצב הקבוצה נכון למועד פרסום הדוח ועשויות להשתנות, כולן או חלקן, מעת לעת. אין כל ודאות בדבר התממשות כוונות או אסטרטגיה זו של הקבוצה. ייתכן, כי היעדים המתוארים להלן לא יושגו בעתיד או כי הקבוצה תחליט שלא ליישם את האסטרטגיה האמורה, כולה או חלקה, וזאת, בין היתר, מהסיבות הבאות: שינויים בכדאיות הכלכלית, שינויים בסביבה העסקית, שינויים בתנאי התחרות בשוק ושינויים בשווקים עצמם, שינויים רגולטוריים, שינויים בשוק ההון בארץ ובעולם, וכן כתוצאה מגורמי הסיכון האחרים החלים על פעילות הקבוצה, כמפורט בסעיף 10.16 לעיל ובביאור 39 בדוחות הכספיים.**

חלק V: משטר תאגידי

11. משטר תאגידי

הסעיפים שלהלן מובאים בחלק זה של הדוח התקופתי של החברה לשנת 2018 בהתאם להוראות הממונה בדבר תיאור עסקי התאגיד של חברות ביטוח, ואולם חלק מן המידע הכלול בו הינו בהתאם לתקנות ניירות ערך, ככל שרלבנטי.

11.1 דירקטורים חיצוניים

ביום 12 בדצמבר 2018 סיים מר יעקב דיאור את כהונתו כדירקטור חיצוני בחברה לאחר 9 שנות כהונה. למעט האמור לעיל, בשנת הדוח לא חלו שינויים נוספים בזהות הדירקטורים החיצוניים המכהנים בחברה.

לפרטים אודות הדירקטורים החיצוניים כאמור ראה חלק ד לדוח - פרטים נוספים על התאגיד, סעיף 17.

11.2 דירקטורים בעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית

לרשימת דירקטורים בעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית ולפרטים בדבר השכלתם, ניסיונם, כישוריהם וידיעותיהם, שעל בסיסם דירקטוריון החברה רואה בדירקטורים האמורים כבעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית, ראה חלק ד לדוח - פרטים נוספים על התאגיד, סעיף 17.

11.3 מבקר פנים

11.3.1 פרטי המבקר הפנימי

- שם: ערן שחף.
- תאריך תחילת כהונה: 1 באפריל 2014.
- המבקר הפנימי עומד בתנאים הקבועים בסעיף 3(א) לחוק הביקורת הפנימית, התשנ"ב-1992 (להלן: "חוק הביקורת הפנימית").
- המבקר הפנימי עומד בהוראות סעיף 146(ב) לחוק החברות ובהוראות סעיף 8 לחוק הביקורת הפנימית.
- למבקר הפנימי אין קשרים עסקיים עם החברה או עם גוף הקשור אליה.
- המבקר הפנימי הינו עובד כלל ביטוח ומשמש מבקר פנימי בחברה, בכלל ביטוח ובחברות נוספות בקבוצה.
- לעניין החזקת המבקר בניירות ערך של החברה, ראה סעיף 11.3.11 להלן.

11.3.2 דרך המינוי

המבקר הפנימי מונה בחודש נובמבר 2013 על ידי דירקטוריון החברה וכלל ביטוח בהמשך להמלצת ועדת הביקורת של החברה וכלל ביטוח, והחל כהונתו בחודש אפריל 2014. מינויו של המבקר הפנימי נעשה לאור השכלתו, מומחיותו, וניסיונו המקצועי ולאור הסמכויות, החובות והתפקידים המוטלים על המבקר הפנימי בהתאם לדין בחברה ובכלל ביטוח, ובהתחשב, בין היתר, בגודלה של החברה, סוגה, היקף פעילותה ומורכבותה. סמכויותיו של המבקר הפנימי קבועות במסמך תפקידים וסמכויות, אשר אושר לאחרונה ביום 24 בדצמבר 2017 וביום 28 בדצמבר 2017 על ידי ועדת הביקורת והדירקטוריון של החברה וכלל ביטוח, בהתאמה.

11.3.3 זהות הממונה על המבקר הפנימי

בהתאם להוראות סעיף 148 לחוק החברות, הממונה הארגוני על המבקר הפנימי הוא יו"ר דירקטוריון החברה.

11.3.4 תוכנית העבודה

- הביקורת הפנימית פועלת על פי תוכנית עבודה רב שנתית (לתקופה של 4 שנים), ועל פי תוכנית עבודה שנתית הנגזרת ממנה.
- קביעת נושאי הביקורת תלויה במידה רבה ברמת הסיכון הגלומה בכל תחום פעילות מבוקר ובהסתברות להתממשות הסיכון. קביעת נושאי הביקורת ותדירות ביצוע הביקורת בהם מבוססת, בין היתר, על סקר סיכונים שבוצע על ידי הביקורת הפנימית בשנת 2017, במסגרתו ניתן דגש, בין השאר, על ההיקף הכספי של הפעילות שמוצע לבצע לגביה ביקורת ועל החשיפה לסיכונים תפעוליים, רגולטורים ואחרים הגלומה בפעילות האמורה.
- לצורך קביעת תוכנית העבודה של הביקורת הפנימית, מתייעץ המבקר הפנימי עם יו"ר הדירקטוריון, יו"ר ועדת הביקורת, מנכ"ל החברה וחברי ההנהלה.
- המבקר הפנימי מגיש את תוכנית העבודה לאישור ועדת הביקורת של החברה, בהתאם להוראות סעיף 149 לחוק החברות.

- תוכנית העבודה מותירה בידי המבקר הפנימי שיקול דעת לסטות ממנה במקרים כדוגמת: שינויים רגולטוריים, דרישות ספציפיות של המפקח, שינויים בתהליכי עבודה או שינויים במבנה הארגוני הרלוונטיים לפעילויות שתוכנן לבצע בהן ביקורת על פי תוכנית העבודה, כפי שאושר על ידי ועדת הביקורת. במקרה של סטייה לא משמעותית מתוכנית העבודה, המבקר הפנימי אינו כפוף לאישורים נוספים, אך הוא מוסר עדכון לוועדת הביקורת אודות שינויים אלו.
- הביקורת הפנימית ביצעה בשנת הדוח ביקורת פנימית על התהליך המבוצע בחברה לאיתור, בחינה ואישור של עסקאות עם בעלי עניין המהוות עסקאות מהותיות כמובן בתוספת הרביעית לתקנות דיווחים מידיים. כן בחנה הביקורת הפנימית היבטים מסוימים בביצוען של עסקאות מהותיות אחרות במסגרת דוחות ביקורת שונים.
- המבקר הפנימי זומן לכל הישיבות ונכח במרבית ישיבות הדירקטוריון וועדת הביקורת, לרבות ישיבות בהן נדונו עסקאות מהותיות.

11.3.5 ביקורת של חברות מוחזקות

תוכנית העבודה של הביקורת הפנימית לשנת 2018 התייחסה גם לפעילויות של חברות בנות ובמיוחד לתאגידים מוחזקים מהותיים של החברה בישראל, כמפורט להלן:

כלל ביטוח, כלל ביטוח אשראי וכלל פנסיה וגמל.

לתאגידים המוחזקים, המפורטים לעיל, לא היה בשנת הדוח מבקר פנימי נוסף.

יצוין כי לעתודות הוותיקה מבקר פנימי נפרד אשר פעילותו אינה קשורה לפעילות אגף הביקורת הפנימית של הקבוצה.

11.3.6 היקף העסקה

המבקר הפנימי מועסק על ידי החברה במשרה מלאה. המבקר הפנימי היה אחראי בשנת הדוח גם על תחום הביקורת הפנימית בחברות המוחזקות של החברה, למעט עתודות הוותיקה כאמור לעיל. היקף הביקורת בחברות המוחזקות נגזר מהאופי הייחודי של פעילות כל חברה מוחזקת וכן מהיקף פעילותה ביחס להיקף פעילות הקבוצה.

להלן היקף שעות הביקורת הפנימית, שבוצעה לגבי פעילות החברה והחברות המוחזקות של החברה בתקופת הדוח:

שם החברה	שעות שהושקעו	מבקר פנימי		סך הכל
		נוסף	מיקור חוץ	
כלל ביטוח ⁸⁰	32,950		650	33,600
כלל ביטוח אשראי	1,100			1,100
כלל פנסיה וגמל	10,600		200	10,800
עתודות הוותיקה		1,300		1,300
סוכנויות בשליטת החברה	500			500
סך הכל:	45,150	1,300	850	47,300

היקף שעות הביקורת הכולל בקבוצה בשנת 2018 (כולל 1,300 שעות ביקורת של עתודות הוותיקה) היה בסך של כ-47,300 שעות, הגבוה ב-1,900 שעות מהיקף השעות הכולל בקבוצה בשנת 2017. לעתודות הוותיקה מבקר פנימי נוסף ונפרד אשר פעילותו אינה קשורה לפעילות אגף הביקורת הפנימית של הקבוצה.

11.3.7 עריכת הביקורת

- הביקורת מבוצעת לפי הנחיות מקצועיות לביקורת פנימית, ובהתאם להנחיות הקבועות בקודקס הרגולציה של רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון שער 5, חלק 1, פרק 8 (לשעבר חוזר גופים מוסדיים 2007-9-14).
- דירקטוריון החברה הניח את דעתו כי הביקורת הפנימית פועלת על פי הדרישות שנקבעו בהנחיות המפורטות לעיל, זאת, בין היתר, על בסיס נושאים שונים שהובאו לאישור הדירקטוריון ו/או ועדת הביקורת ובתוכם כתב הסמכויות של הביקורת הפנימית, כשירות ומשאבי הביקורת הפנימית ושמירה ומעקב שוטף אחר אי תלותו של המבקר הפנימי.

11.3.8 גישה למידע

במסגרת עבודת הביקורת הפנימית, הומצאו למבקר הפנימי כל מסמך ומידע שהתבקשו על ידו ונדרשו לביצוע תפקידו. לא הוטלה במסגרת עבודת הביקורת הפנימית כל מגבלה, ובכלל זה ניתנה למבקר הפנימי גישה חופשית, מתמדת ובלתי אמצעית למערכות המידע ולנתונים הכספיים של החברה.

⁸⁰. הנתון כולל 100 שעות ביקורת שנערכו בכלל ביטוח מימון.

11.3.9 דין וחשבון המבקר הפנימי

- דוחות הביקורת הפנימית מוגשים בכתב.
 - דוחות הביקורת הפנימית מובאים, באופן שוטף, למנכ"ל החברה המבוקרת, וזאת לצורך קיום דיון בממצאי הביקורת טרם הבאתם בפני ועדת הביקורת הרלבנטית. דוחות הביקורת חשופים בפני חברי הדירקטוריון.
 - להלן המועדים בהם נדון דין וחשבון על ממצאי המבקר הפנימי בוועדת הביקורת של החברה ו/או כלל ביטוח: 21 בינואר 2018, 15 בפברואר 2018, 18 במרץ 2018, 22 באפריל 2018, 13 במאי 2018, 14 ביוני 2018, 12 ביולי 2018, 12 באוגוסט 2018, 13 בספטמבר 2018, 18 באוקטובר 2018, 11 בנובמבר 2017, 20 בדצמבר 2018.
- דוחות הביקורת מדורגים על ידי הביקורת הפנימית לפי דרגות חומרה. יצוין כי חלק מדוחות הביקורת הפנימית מועברים לעיון חברי ועדת הביקורת לידיעה בלבד ואינם נדונים במסגרת ישיבות הוועדה, זאת במקרים שדוח ביקורת מדורג על ידי הביקורת הפנימית בדרגת חומרה נמוכה יחסית באופן שאינו מחייב הבאת הדוח לדיון. יודגש כי אף ביחס לדוח ביקורת פנימית המועבר לידיעה בלבד, עומדת בפני כל אחד מחברי ועדת הביקורת האפשרות לדרוש קיום דיון ספציפי בממצאים ובהמלצות הנכללים בדוח.

11.3.10 הערכת הדירקטוריון את פעילות המבקר הפנימי

לדעת דירקטוריון החברה, היקף, אופי ורציפות פעילות ותוכנית העבודה של הביקורת הפנימית הינם סבירים בנסיבות העניין, ויש בהם כדי להגשים את מטרות הביקורת הפנימית בחברה.

11.3.11 תגמול

- המבקר הפנימי מועסק כעובד כלל ביטוח, במעמד משנה למנכ"ל, במשרה מלאה, ומקבל שכר חודשי לרבות הטבות סוציאליות נלוות.
- למבקר הפנימי תוכנית תגמול אישית לעניין חלוקת בונוס שנתי, זאת כחלק ממדיניות התגמול הכללית שאומצה בחברה. תוכנית התגמול האישית של המבקר הפנימי מבוססת, בין השאר, על הרווח של החברה, יעדים מקצועיים, הקשורים לתוכנית העבודה של הביקורת הפנימית לרבות על פי הערכת ועדת הביקורת, ועל הערכת יו"ר דירקטוריון החברה את תפקוד המבקר הפנימי. היעדים מאושרים מידי שנה על ידי ועדת התגמול, ועדת הביקורת והדירקטוריון, וכך גם העמידה בהם. לפרטים נוספים, ראה נספח - מדיניות תגמול.
- סך התגמול של המבקר הפנימי בשנת 2018 הסתכם בכ-1.24 מיליון ש"ח.
- במהלך השנים 2013 ו-2014 הוענקו למבקר הפנימי 26,000 כתבי אופציה לא סחירים, הניתנים למימוש למניות רגילות של החברה, כחלק מתוכנית אופציות לשנת 2013 החלה על נושאי משרה ועובדים בחברה ובחברות הקבוצה. נכון למועד זה בידו 13,000 כתבי אופציה בעקבות פקיעתם של חלק מכתבי האופציה. לפרטים נוספים ראה ביאור 41(א)(1) לדוחות הכספיים.
- בימים 17, 24 ו-26 במרץ 2019, בחנו ועדת התגמול, ועדת הביקורת והדירקטוריון את התאמת התגמול שקיבל המבקר הפנימי של החברה בשנת 2018, כמפורט בסעיף זה לעיל, לתנאי מדיניות התגמול של החברה ומצאו כי התגמול תואם את תנאי מדיניות התגמול של החברה.
- מדיניות התגמול של הגופים המוסדיים בקבוצה חלה על המבקר הפנימי. להוראות המעבר שנקבעו בחוזר התגמול ובתיקון לו, ראה סעיף 10.7.5 לעיל.
- לאור האמור, להערכת הדירקטוריון, תנאי ההעסקה של המבקר הפנימי, הינם סבירים והוגנים ומשקפים את עמידתו של המבקר הפנימי ביעדים האישיים שלו ובתרומתו לחברה. הדירקטוריון מצא כי הרכיבים הקבועים והמשתנים שניתנו למבקר הפנימי המפורטים בתקנה 21 לתקנות ניירות ערך, תואמים את מדיניות התגמול של החברה ושל הגופים המוסדיים.
- לאור התרשמות הדירקטוריון מיושרו האיש של המבקר הפנימי ומאיכות עבודתו, ולאור העובדה שהשכר הקבוע מהווה את המרכיב העיקרי של חבילת התגמול של המבקר הפנימי, מצא דירקטוריון החברה, כי אין חשש לניגוד עניינים בכך שלמבקר הפנימי הוענקו בעבר כתבי אופציה וכי כחלק מתוכנית התגמול שלו הוא עשוי לקבל מענק משתנה ואין בכך כדי להשפיע על עבודת הביקורת הפנימית.
- לאור האמור, סבור דירקטוריון החברה כי אין בתגמול הניתן למבקר הפנימי כדי להשפיע על שיקול דעתו המקצועי.

11.4 רואה חשבון מבקר

11.4.1 פרטים על משרדי רואי החשבון המבקרים

- קוסט פורר גבאי את קסירר - תאריך תחילת כהונתו 1978. שם השותף האחראי: ר"ח יאיר קופל.
- סומך חייקין - תאריך תחילת כהונתו 1998. שם השותף האחראי: ר"ח אברהם פרוכטמן.

11.4.2 תשלומים לרואי החשבון המבקרים

אלפי ש"ח וללא מע"מ

2017				2018				
שירותי ביקורת ומס	שירותים הקשורים לביקורת	שירותים אחרים	סך הכל	שירותי ביקורת ומס	שירותים הקשורים לביקורת	שירותים אחרים	סך הכל	
100	-	-	100	100	-	-	100	החברה
3,898	1,154	2,137	7,189	726	1,062	-	3,811	כלל ביטוח וחברות בנות כלל החזקות סוכנויות
142	-	50	192	-	-	-	136	וחברות בנות
34	-	-	34	-	-	-	32	חברות אחרות
4,174	1,154	2,188	7,516	726	1,062	-	4,079	סך הכל חברות

11.4.3 שעות עבודה של רואי החשבון המבקרים

2017				2018				
שירותי ביקורת ומס	שירותים הקשורים לביקורת	שירותים אחרים	סך הכל	שירותי ביקורת ומס	שירותים הקשורים לביקורת	שירותים אחרים	סך הכל	
496	-	-	496	496	-	-	496	החברה
18,875	2,151	7,891	31,917	2,151	3,540	-	24,566	כלל ביטוח וחברות בנות כלל החזקות סוכנויות
839	-	188	1,098	-	-	-	839	וחברות בנות
209	-	-	192	-	-	-	209	חברות אחרות
20,417	2,151	8,079	33,703	2,151	3,540	-	26,108	סך הכל חברות

היקף שעות העבודה הכולל של רואי החשבון המבקרים בקבוצה בשנת 2018 היה בסך 26,108 שעות לעומת 33,703 בשנת 2017.

שכר הטרחה של רואי החשבון בגין שירותי ביקורת נקבע על ידי הדירקטוריון בהתאם להמלצת ועדת הביקורת. שכר הטרחה בגין שירותי ביקורת נקבע לאחר משא ומתן עם רואי החשבון המבקרים, במסגרתו נבחן היקף הביקורת ומורכבותה, תוך התייחסות לשכר רואה חשבון מבקר המקובל בענף. שכר הטרחה בגין שירותים שאינם קשורים לביקורת נקבע בעיקר בהתאם לסוג העבודה, היקף שעות העבודה והנושא המבוקר.

11.5 תרומות התאגיד

במסגרת הפעילות החברתית בשנת 2018 תרמה הקבוצה סך של כ-2.2 מיליוני ש"ח בישראל בהתאם לאסטרטגיה שהוגדרה: תמיכה בגופים ועמותות הפועלים למען טיפוח אוכלוסיות עם צרכים מיוחדים, לרבות אוכלוסיות חולות, אוכלוסיות מעוטות יכולת ובדגש על טיפוח ילדים ואוכלוסיות של צעירים, לדוגמא: עמותת נהר הירדן המנהלת כפר נופש ייחודי לילדים המתמודדים עם מחלות כרוניות, גנטיות או מחלות מסכנות חיים. החברה שמה דגש על מעורבות עובדים בפעילות למען הקהילה ותורמת למעלה מאלף שעות התנדבות, לדוגמא: ניהול יום ההתרמה של ארגון פתחון לב הפועל לשבירת מעגל העוני הבין-דורי בישראל ומסייע מדי שנה לכחצי מיליון אנשים בישראל, בין היתר באמצעות "תוכנית 7" המיועדת לבני נוער מהפריפריה הגאוגרפית ומלווה אותם במשך 7 שנים משנות התיכון ועד להשתלבותם בלימודים גבוהים ועבודה לאחר הצבא.

למיטב ידיעת החברה אין קשרים בין עמותות להן תרמה הקבוצה 50,000 ש"ח או יותר בשנת הדוח ובין החברה, דירקטור בחברה, מנכ"ל החברה, בעל השליטה בחברה או קרובו. עם זאת יצוין כי במהלך שנת הדוח תרמה החברה כ-200 אש"ח למכון וייצמן למדע, תרומה שמטרתה תמיכה במחקר רפואי שמטרתו קידום היכולות להתמודד טוב יותר עם מחלות, לרבות מחלות בקרב ילדים. למען הזהירות יצוין כי גב-ים, חברה בשליטת בעל השליטה באי די בי פתוח המוחזקת (51.7%) על ידי חברת נכסים ובנין⁸¹ ומכון וייצמן שותפות בקרקע בפארק תמר ברחובות, עליה קיימים מספר מבנים מניבים שהוקמו בעבר, ומוקמים בימים אלו מבנים נוספים. חלקה של גב-ים בשותפות הינו 72% וחלקו של מכון וייצמן הינו 28%. השותפות מנוהלת באופן מלא על-ידי גב-ים, תמורת דמי ניהול המשולמים לה ממכון וייצמן. החברה סבורה כי אין באמור כדי להוות עסקה חריגה או עסקה שלבעל השליטה יש בה עניין אישי.

81. יצוין כי מר אלחנדרו אלשטיין (אחיו של מר אדוארדו אלשטיין) מכהן כיו"ר הדירקטוריון של גב-ים.

11.6 אפקטיביות הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי

11.6.1 תקנות ניירות ערך

בחודש דצמבר 2009 פורסמו **תקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים) (תיקון מס' 3) התש"ע-2009**, העוסקות במערכת הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי בתאגיד, אשר מטרתן לשפר את איכות הדיווח הכספי והגילוי בתאגידים מדווחים.

בתיקון מיום 7 ביולי 2011, נקבע כי תאגיד המאחד או המאחד באיחוד יחסי תאגיד בנקאי או גוף מוסדי, רשאי לבחור ליישם בהתייחס לבקרה הפנימית בתאגיד הבנקאי או בגוף המוסדי בלבד, את מתכונת הערכת אפקטיביות הבקרה הפנימית הקבועה בדיון האחר החל עליהם בנושא זה, ככל שקיימת מתכונת כזו לגבי הדוח הרבעוני.

בהתאם לכך, בנוסף להצהרות המנהלים ולדוח בדבר אפקטיביות הבקרה הפנימית, שניתן במסגרת הדוח התקופתי, מצורפים גילוי והצהרות מנהלים בהתייחס לבקרה הפנימית בגופים המוסדיים המאוחדים, אשר חלות עליהם הוראות הממונה.

11.6.2 הוראות הממונה לגבי הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי

הממונה פרסמה בשנים האחרונות מספר חוזרים (להלן: "**חוזרי הממונה**") שנועדו ליישם את דרישות סעיף 302 וסעיף 404 של ה-SOX Act, בחברות ביטוח, בחברות המנהלות קרנות פנסיה וקופות גמל, בקרנות פנסיה ובקופות גמל (להלן: "**הגופים המוסדיים**").

בהתאם, כללו כלל ביטוח והגופים המוסדיים המאוחדים את המידע בכפוף להוראות הדיון והדיווח ובמועדים כפי שנקבעו בהוראות אלו.

11.6.3 סעיף 302 וסעיף 404 של ה-SOX Act - אחריות ההנהלה לגבי הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי

בהתאם לחוזרי הממונה המבוססים על סעיף 302 וסעיף 404 של ה-SOX Act, וכפי שפורט בדוחות הדירקטוריון הקודמים של כלל ביטוח, כלל ביטוח פעלה ופועלת באופן שוטף ליישום ההליך הנדרש בהתאם להוראות האמורות, שכולל בחינה של תהליכי העבודה והבקורות הפנימיים המבוצעות, וזאת על פי השלבים ובמסגרת המועדים שנקבעו בחוזרים. במסגרת זאת, אימצה כלל ביטוח את מודל הבקרה הפנימי של Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO), המהווה מסגרת מוגדרת ומוכרת המשמשת לצורך הערכת הבקרה הפנימית.

הנהלת כלל ביטוח (הגוף המוסדי), בשיתוף המנכ"ל, משנה למנכ"ל כלל ביטוח מנהל החטיבה הפיננסית וסמנכ"ל בכיר מנהל אגף חשבונאות ראשית של כלל ביטוח, העריכו לתום התקופה המכוסה בדוח זה את האפקטיביות של הבקורות והנהלים לגבי הגילוי של כלל ביטוח. על בסיס הערכה זו, המנכ"ל, משנה למנכ"ל כלל ביטוח מנהל החטיבה הפיננסית וסמנכ"ל בכיר מנהל אגף חשבונאות ראשית של כלל ביטוח הסיקו כי לתום תקופה זו הבקורות והנהלים לגבי הגילוי של כלל ביטוח הינן אפקטיביות על מנת לרשום, לעבד, לסכם ולדווח על המידע שכלל ביטוח נדרשת לגלות בדוח השנתי בהתאם להוראות הדיון והוראות הדיווח שקבעה הממונה ובמועד שנקבע בהוראות אלו.

במהלך התקופה המכוסה המסתיימת ביום 31 בדצמבר 2018 לא אירע כל שינוי בבקרה הפנימית של הגוף המוסדי על דיווח כספי אשר השפיע באופן מהותי, או סביר שצפוי להשפיע באופן מהותי, על הבקרה הפנימית של הגוף המוסדי על דיווח כספי.

החברה ממשיכה לפעול לשיפור וייעול תהליכי עבודה שונים, בכלל זה בהתייחס להיבטי בקרה פנימית ושירות ללקוחות, ובמסגרת זו נמשך תהליך של פיתוח, שדרוג ו/או החלפה של מספר מערכות מידע.

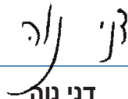
הצהרות המנהלים בדבר אפקטיביות הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי, בהתייחס לתהליכים הרלוונטיים, בהתאם לחוזרי הממונה מצורפות בדוח.

11.7 משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II

על חברות הביטוח בקבוצה חלות הוראות משטר כושר פירעון כלכלי, המבוססות על הוראות הדירקטיבה האירופית Solvency II, ואשר קובעות את אופן חישוב ההון העצמי המוכר וההון הנדרש על בסיס כלכלי. בקבוצה קיימת תשתית ארגונית, עסקית ומיכונית לביצוע החישובים. בנוסף, הקבוצה נמצאת בתהליך של חיזוק תהליכי החישוב, הבקורות והיקף התייעוד, בין היתר באמצעות שדרוג המערכות המיכוניות התומכות. בשלב זה, החישובים אינם מבוקרים ואינם סקורים. בהתאם להנחיות הממונה, הקבוצה ביצעה בחינה של הפערים הדרושים לעמידה בביקורת, בסיוע רואי החשבון המבקרים שלה, ובכוונתה להשלים את הביקורת לראשונה בחישוב על נתוני דצמבר 2018.

כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ

יורם נוה
מנהל כללי

דני נוה
יו"ר הדירקטוריון

26 במרס 2019

מדיניות תגמול

תוכן עניינים

מדיניות תגמול - כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ

1. הגדרות
2. כללי
3. מטרת ושיקולים בקביעת מדיניות התגמול
4. הוראות דין ואסדרות צפויות
5. מרכיבי התגמול
 - א. דירקטורים לרבות יו"ר דירקטוריון
 - ב. נושאי משרה
6. אופן קביעת התגמול - עקרונות וכללים
7. שכר בסיס
8. תגמול משתנה - מענקים
9. רכיב משתנה - תגמול הוני
10. מענק מיוחד
11. פריסת רכיב משתנה שנתי
12. השבת סכומים על בסיס נתונים שהתבררו כמוטעים
13. תנאים נלווים והטבות נוספות
14. הסדרי פרישה
15. הסדרים בסיום עבודה
16. הוראות כלליות, שיקול דעת, תוקף ואחריות
17. הוראות מעבר

מדיניות תגמול - כלל חברה לביטוח בע"מ

1. הגדרות
2. כללי
3. מטרת ושיקולים בקביעת מדיניות התגמול
4. מיפוי בעלי תפקיד מרכזי
5. מרכיבי התגמול
 - א. דירקטורים לרבות יו"ר דירקטוריון
 - ב. נושאי משרה, בעלי תפקיד מרכזי ועובדים נוספים
6. אופן קביעת התגמול - עקרונות וכללים
7. שכר בסיס
8. עלויות העסקת עובדים ובעלי תפקיד מרכזי
9. תגמול משתנה - מענקים
10. רכיב משתנה - תגמול הוני
11. מענק מיוחד
12. פריסת רכיב משתנה שנתי לבעל תפקיד מרכזי
13. השבת סכומים על בסיס נתונים שהתבררו כמוטעים
14. תנאים נלווים והטבות נוספות לעובדים (לרבות נושאי משרה)
15. הסדרי פרישה
16. הסדרים בסיום עבודה
17. עובדים במיקור חוץ
18. תנאי תגמול לעובדי חברה (שאינם בעלי תפקיד מרכזי)
19. הוראות כלליות, שיקול דעת, תוקף ואחריות
20. הוראות מעבר

מדיניות תגמול - כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ

1. הגדרות

למונחים המאוזכרים במדיניות תגמול זו תהא המשמעות המופיעה להלן לצידם:

"דוחות כספיים" - דוחות כספיים מאוחדים ומבוקרים שנתיים של חברה, המפורסמים לבעלי המניות של חברה.

"החברה" - כלל החזקות, אלא אם נאמר אחרת.

"העברת שליטה" - משמעה עסקה לפיה הנאמן ו/או כל אחד אחר המחזיק במניות השליטה בחברה יעביר את השליטה בחברה, ו/או החברה תעביר את השליטה בכלל ביטוח, לצד ג'. האמור יכלול כל העברה של שליטה, כהגדרתה להלן, לרבות העברה על ידי נאמן ופעולה שבעקבותיה החברה תהפוך מחברה ללא בעל שליטה לחברה עם בעל שליטה, ולמעט העברת שליטה שבעקבותיה החברה תהיה חברה ללא בעל שליטה.

"שליטה" - לעניין זה כמשמעותה בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968.

"הצמדה למדד" - הצמדה לעליה במדד המחירים לצרכן, ביחס למדד הבסיס או למדד רלבנטי אחר, לפי הענין. אם בתקופה מסוימת תהיה ירידה במדד המחירים לצרכן, שיעור הירידה כאמור יופחת משיעור העלייה העתידי, ככל שתהיה עליה כאמור.

"מדד הבסיס" - המדד הידוע בגין חודש אוקטובר 2016, אלא אם כן נכתב במפורש אחרת.

"חוזר התגמול" - חוזר גופים מוסדיים מס' 2014-9-2 "מדיניות תגמול בגופים מוסדיים", מיום 10 באפריל 2014, כפי שתוקן ביום 7 באוקטובר 2015 במסגרת חוזר גופים מוסדיים 2015-9-31 ("התיקון לחוזר התגמול").

"חוק החברות" - חוק החברות, התשנ"ט-1999.

"חוק תגמול בכירים" - חוק תגמול לנושאי משרה בתאגידים פיננסיים (אישור מיוחד ואי התרת הוצאה לצורכי מס בשל תגמול חריג), התשע"ו-2016.

"יחס כושר פירעון" - היחס שבין ההון המוכר של כלל ביטוח להון הנדרש ממנה לפי הוראות הדין החלות עליה. מובהר כי עם אימוצו של משטר סולבנסי 2, ככל שיאומץ, רשאי הדיקטוריון לקבוע כי לתקופה שתקבע, ימשיך היחס האמור להתבסס על משטר ההון הקיים בעת אימוץ מדיניות זו.

"יחס כושר פירעון מינימלי" - יחס כושר פירעון של 112% תחת משטר ההון הקיים או יחס כושר פירעון מינימלי אחר כפי שיוגדר על ידי דיקטוריון החברה מעת לעת לעניין מדיניות תגמול זו.

"יום התחילה" - מועד אישור מדיניות זו על ידי האורגנים המוסמכים.

"כלל ביטוח" - כלל חברה לביטוח בע"מ, חברה בת של החברה.

"מדיניות תגמול" - כמשמעותה בחוזר התגמול, לרבות מדיניות תגמול בהתאם לסעיף 267א(א) לחוק החברות.

"מענק פרישה" - כל תגמול המשולם לנושא משרה, בסיום תקופת העסקה, מעבר לתגמולים בגין סיום העסקה שנקבעו לכלל העובדים המועסקים בגופים המוסדיים בקבוצה.

"נאמן" - נאמן למניות השליטה בחברה, שמונה על ידי המפקחת על הביטוח בחודש אוגוסט 2013.

"נושא משרה" - כהגדרתו בחוזר התגמול למעט דירקטור^{1,2}.

"עובד" - לרבות נושא משרה.

"עלות שכר" - כל תשלום בעד ההעסקה, לרבות הפרשות מעסיק, תשלום בעד פרישה, רכב והוצאות השימוש בו וכל הטבה או תשלום אחר.

"קבוצת כלל" או **"הקבוצה"** - החברות הנמנות על קבוצת כלל החזקות.

"רווח" - רווח כולל (לאחר מס) של החברה כפי שיוצג בדוחות הכספיים המאוחדים של החברה לתום השנה הרלוונטית (כולל רווח/הפסד חד-פעמי ולרבות ביצועים כספיים של חברות שיירכשו בעתיד על ידי החברה).

"רכיב קבוע" או **"רכיב משתנה"** - כהגדרתם בחוזר התגמול.

"שכר בסיס חודשי" - שכר חודשי (ברוטו) לא כולל רכיבי שכר משתנים (ככל שמשולמים) ורכיבי שכר נלווים כגון: מענקים שונים, רכב, טלפון, החרז הוצאות וכיוצא באלה, זכויות סוציאליות והטבות נלוות לשכר (לרבות: הפרשות לביטוחי מנהלים ו/או קרנות פנסיה, קרנות השתלמות, ימי חופשה, דמי הבראה, ימי מחלה וכו').

"תנאי כהונה והעסקה" - כהגדרתם בחוק החברות.

"תשואה על ההון" - הרווח (הכולל) בשנת המענק מחולק בהון העצמי ליום 31.12 על פי הדוחות הכספיים השנתיים לשנה שקדמה לשנת המענק.

1. לענין הגדרת נושא משרה בהתאם להוראות חוק החברות, יצוין כי החברה רואה כנושאי משרה בה, מנהלים, אשר כפופים במישרין למנכ"ל או מנהלים (אף אם אינם כפופים במישרין למנכ"ל), שקבע הדיקטוריון כי תפקידם הוא מסוג התפקידים אשר מקובל, על בסיס הנהוג בחברות כדוגמת החברה, כי יבוצע על ידי מי שכפוף למנכ"ל.

2. מובהר כי מדיניות התגמול של הגופים המוסדיים בקבוצה לרבות כלל ביטוח תחול אף היא על נושאי המשרה בחברה. מדיניות תגמול של הגופים המוסדיים בחברה לא תפגע במדיניות זו. יתכנו נושאים נוספים, שיכללו במדיניות התגמול של הגופים המוסדיים, בין היתר, בהתאם לחוזר התגמול, ואשר לא יופיעו במדיניות זו. שינוי מדיניות התגמול של הגופים המוסדיים בקבוצה, בנושאים כאמור, אינם כרוכים בשינוי מדיניות תגמול זו.

"עובדי קבלן המועסקים אצל החברה" - עובדים של קבלן כוח אדם שהחברה היא המעסיק בפועל שלהם, ועובדים של קבלן שירות המועסקים במתן שירות אצל החברה; לעניין זה, "קבלן כוח אדם", "קבלן שירות", "מעסיק בפועל" - כהגדרתם בחוק העסקת עובדים על ידי קבלני כוח אדם, התשנ"ו-1996.

2. כללי

- 2.1 מסמך זה נועד להגדיר, לתאר ולפרט את מדיניות התגמול לנושאי המשרה, ודירקטורים כפי שאושרה על ידי דירקטוריון החברה לאחר קבלת המלצת ועדת התגמול של החברה.
- 2.2 מדיניות התגמול נקבעה בהתאם להוראות תיקון 20 לחוק החברות ובהתחשב בחוזר התגמול³.
- 2.3 מדיניות התגמול קובעת כללים, קריטריונים ואמות מידה שלפיהם ייקבעו תנאי כהונתם והעסקתם של נושאי המשרה, בעלי תפקיד מרכזי ועובדים אחרים בחברה, וכן אשר לשיקולים העומדים בבסיס קביעתם, תוך התאמה למאפיינים הספציפיים של הפעילות עליה אחראי העובד הרלבנטי, לניסיונו, הכשרתו וביצוע התפקיד על ידו.
- 2.4 מדיניות התגמול נערכה בהתחשב באופיים של הגופים המוסדיים בקבוצה המנהלים כספי ציבור, ובשים לב לגודלה של חברה, אשר נכללת במדד תל-אביב 100.
- 2.5 ניסוח מדיניות התגמול בלשון זכר הינו מטעמי נוחות בלבד והיא מיועדת לנשים וגברים כאחד.

3. מטרות ושיקולים בקביעת מדיניות התגמול

- מדיניות התגמול נועדה לסייע בהשגת מטרות החברה ותוכניות העבודה שלה בראייה ארוכת טווח תוך התחשבות בניהול הסיכונים שלה ובין היתר בהתחשב בשיקולים הבאים:
- 3.1 היקף נכסי הקבוצה ונכסי החיסכון המנוהלים על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה, וכן אופי ומורכבות פעילותה.
 - 3.2 מצבה הפיננסי של הקבוצה בכלל והחברה בפרט, לרבות, נזילות ויחס כושר פירעון, לרבות של הגופים המוסדיים בקבוצה.
 - 3.3 הבטחת התאמתם של תמריצים לניהול מושכל של כספי חוסכים באמצעות הגופים המוסדיים בקבוצה, בהתייחס לתשואה וסיכון בטווח ארוך.
 - 3.4 היבטים כלל ארגוניים, כגון פערי תגמול רצויים בין דרגים שונים.
 - 3.5 היכולת לגייס ולשמר מנהלים ועובדים איכותיים ברמה גבוהה, בעלי ידע מקצועי ספציפי והתמחות ייחודיים, בעלי יכולת להוביל את החברה להצלחה עסקית ולהתמודד עם האתגרים העומדים בפניה.
 - 3.6 היכולת לתמרץ מנהלים ועובדים להשגת רמה גבוהה של ביצועים עסקיים, תוך נטילת סיכונים מושכלת וסבירה, וזאת בהתייחס לחברה, לגופים המוסדיים בקבוצה ובהתייחס לכספי חוסכים באמצעותן.
 - 3.7 יצירת איזון ראוי בין מרכיבי תגמול שונים, מרכיבים קבועים מול משתנים, קצרי טווח מול ארוכי טווח ותגמול במזומן (כולל תנאים נלווים), למול תגמול במכשירים הוניים.
 - 3.8 הלימה של תנאי התגמול את גודל החברה, הגופים המוסדיים בקבוצה ואופי פעילותם.
 - 3.9 הוראות חוק תגמול בכירים.

בגיבוש מדיניות התגמול, נשקלו, בין היתר, רמות השכר ותנאי ההעסקה הנהוגים בחברה ובחברות דומות לה, תוך מתן דגש על הגברת התחרותיות של החברה בגיוס ובשימור כוח אדם איכותי בתפקידי ניהול בכירים בקבוצה וכן נלקחו בחשבון היבטים כלל ארגוניים, כגון פערי תגמול רצויים בין דרגים שונים ויושמו הוראות חוק תגמול בכירים.

4. הוראות דין ואסדרות צפויות

החברה פועלת בהתאם להוראות חוק תגמול בכירים ועמדות הממונה על שוק ההון הרלבנטיות לתגמול בעלי תפקידים בגופים מוסדיים וכן תביא בחשבון, בבואה לקבוע את התגמול המרבי לנושא משרה ולדירקטור, אסדרות צפויות שעשויות להיות להן השלכה מהותית על מדיניות התגמול, שפורסמה טיוטה שלהן, לרבות תזכירי חוק.

3. ראה הערת שוליים 2 לעיל.

5. מרכיבי התגמול

א. דירקטורים

5.1 שכר דירקטורים (למעט יו"ר דירקטוריון) וחברי ועדות השקעה

שכרם של דירקטורים חיצוניים, דירקטורים אחרים בחברה (למעט יו"ר הדירקטוריון) וחברי ועדות השקעה בקבוצה שאינם עובדי הקבוצה כפי שייחזקו מעת לעת, יהיה הגמול המרבי כפי שיקבע על פי תקנות החברות (כללים בדבר גמול והוצאות לדירקטור חיצוני), תש"ס-2000 (להלן: "תקנות הגמול"), כפי שיתעדכן מעת לעת ולפי הוראות חוזר גופים מוסדיים שמספרו 9-4-2009 (להלן: "חוזר תגמול דח"צים"). לענין זה לא יובאו בחשבון מיומנויות כלשהן של דירקטור כלשהו. כמו כן, יהיו הדירקטורים האמורים זכאים להחזר הוצאות בהתאם לתקנות הגמול. דירקטורים וחברי ועדות השקעה כאמור לא יהיו זכאים לרכיב שכר משתנה בשל כהונתם בחברה.⁴

ככל שמדובר בדירקטורים אשר בעל השליטה בחברה נושא בשכרם ובהעדר מניעה חוקית לכך, יכול וההתחשבות בגין שכרם תבוצע, בהתאם לעקרונות האמורים ובמסגרת הסכם ניהול שבין החברה לבין בעל השליטה, כפי שיאושר מעת לעת, על ידי אסיפת בעלי המניות של חברה.

החברה יכול ותישא בהוצאות נוספות בגין דירקטורים וחברי ועדות השקעה המכהנים בחברה בתקופת כהונתם, כגון בגין השתלמויות, השתתפות באירועי חברה, חניה, הטבות במוצרי פרט של החברה להם זכאים עובדי החברה, שי לחג וכו'.

5.2 יו"ר דירקטוריון⁵

יו"ר דירקטוריון בגוף מוסדי בקבוצה לא יהיה זכאי לרכיב שכר משתנה בשל כהונתו כיו"ר.⁶

תגמול יו"ר דירקטוריון בגוף מוסדי בקבוצה ייקבע ביחס לתגמול דח"צ כהגדרתו להלן, וכמפורט בסעיף זה להלן, ובהתאם להוראות תקנות הגמול וחוזר תגמול דח"צים (להלן: "יחס הכפלה"), באופן שהתגמול המירבי שישולם ליו"ר הדירקטוריון לא יעלה על התוצאה של הכפלת תגמול דח"צ ביחס ההכפלה.

במסגרת שיקוליה לקביעת יחס ההכפלה תתייחס ועדת התגמול לשיקולים שבסעיף 3 לעיל. יחס ההכפלה עבור משרה מלאה לא יעלה על 13 מתגמול דח"צ המחושב לענין זה על פי המספר המזערי של ישיבות דירקטוריון וועדותיו המחויב בכלל ביטוח בשנה ("תגמול דח"צ"). במסגרת זו יינתן משקל גם לכהונתו של יו"ר הדירקטוריון בגופים נוספים בקבוצה ובמיוחד בכל הקשור לכהונה בחברות ציבוריות או בגופים מוסדיים בקבוצה.

ב. נושאי משרה

5.3 התגמול הכולל של נושא משרה עשוי להיות מורכב מהרכיבים העיקריים הבאים (כולם או חלק מהם):

5.3.1 **שכר בסיס (רכיב קבוע)** - מרכיב תגמול זה נועד לתגמל את נושא המשרה עבור ביצוע תפקידו בחברה ועבור הזמן המושקע בביצוע מטלות התפקיד השוטפות באופן יומיומי. השכר מבטא את כישוריו של נושא המשרה (כגון: ניסיונו, הידע שהוא מביא לתפקיד, מומחיות בתחום העיסוק, השכלתו, הסמכות המקצועית וכו'), תוך התחשבות ברמת האחריות המוטלת עליו ודרישות התפקיד הנגזרות ממנו.

5.3.2 **תנאים נלווים** - מרכיב תגמול זה כולל תנאים סוציאליים המחויבים על פי דין ותנאים נלווים נוספים, כגון קרנות פנסיה, ביטוחי מנהלים, הפרשות לפיצויים, ביטוח אובדן כושר עבודה, ימי הבראה, חופשה, מחלה, הוצאות נסיעה, קרן השתלמות, העמדת רכב, סבסוד הוצאות הסעדה וכו'.

5.3.3 **תגמול משתנה המשולם במזומן (בונוס)** - מרכיב תגמול זה נקבע בהתאם לביצועים של נושא המשרה ותוצאות החברה, כמפורט בהרחבה להלן.

5.3.4 **תגמול משתנה הוני** - מרכיב תגמול זה נועד ליצור זהות אינטרסים בין כלל בעלי המניות של החברה לבין נושא המשרה באמצעות מחיר המניה. כמו כן נועד מרכיב זה לעודד ולחזק את הזדהותם של מקבלי תגמול זה עם החברה בכלל ובראיה ארוכת טווח בפרט. כמו כן, היות ותוכנית תגמול הוני הינה ארוכת טווח במהותה, היא מהווה גם תמריץ חיובי עבור מקבלה להמשיך לעבוד בחברה לאורך זמן ולסייע בהשגת יעדי החברה, תוכנית העבודה שלה ומדיניותה. בנוסף, היותה של התוכנית ארוכת טווח מחזקת את ההלימה בין מרכיב תמריץ זה לבין מדיניות ניהול הסיכונים בחברה.

5.4 מובהר כי מרכיבי התגמול המפורטים במדיניות תגמול זו מהווים רף עליון שביחס אליו תיקבענה תוכניות התגמול האישיות לנושאי המשרה. יודגש כי החברה אינה מחויבת להעניק כל המרכיבים המפורטים לעיל (למעט כמתחייב על פי חוק) ואינה מחויבת להעניק את השיעור המקסימאלי שנקבע בכל אחד מן המרכיבים. ככל שיוענק תגמול נמוך מהתגמול המתואר במדיניות תגמול זו, לרבות ביחס לבעל תפקיד בתפקיד דומה בקבוצה, הדבר לא יהווה חריגה מהוראות מדיניות תגמול זו.

5.5 התשלום לנושא משרה המעניק שירותים לחברה כקבלן עצמאי או באמצעות חברת ניהול (ככל שהדבר מותר בהתאם לחוזר התגמול), יישקף את עלות רכיבי התגמול (בתוספת מסים כדון) בהתאם למדיניות התגמול.

4. מובהר כי האמור לא יחול ביחס לנושאי משרה בחברה שמכהנים בנוסף כדירקטורים בחברות הקבוצה, וזאת ביחס לתגמול המשולם להם מאת הגוף שבו אינם מכהנים כדירקטורים. בנוסף וכלל שתפקידים כדירקטורים הינו משני לתפקידים כנושאי משרה, כהונתם כדירקטורים כאמור לא תשפיע על התגמול המשתנה שישולם להם מאת החברה.

5. לענין תנאי העסקתו של יו"ר הדירקטוריון של החברה המכהן בתפקידו במועד אישור מדיניות תגמול זו, אשר אושר באסיפת בעלי המניות ביום 26 במאי 2016, לרבות לענין זכויות קימות שנצברו על פי הסכם קודם מיום 5 ליוני 2013 ("ההסכם הנוכחי"), ראו את דוח זימון האסיפה הכללית של החברה מיום 21 באפריל 2016 (אסמכתא 2016-01-054490).

6. למעט לענין זכויות קודמות שנצברו, ראה הערת שוליים מס' 5 לעיל.

6. אופן קביעת התגמול - עקרונות וכללים

- 6.1 בעת בחינה ואישור של תנאי כהונה והעסקה של נושא המשרה תינתן התייחסות, בין היתר, לנושאים הבאים, ככל שהם רלבנטיים לו:
- 6.1.1 השכלתו, כישוריו, מומחיותו, ניסיונו המקצועי והישגיו.⁷
 - 6.1.2 תפקידו של נושא המשרה, תחומי אחריותו ותורמתו הצפויה להשגת יעדי החברה.
 - 6.1.3 הסכמי שכר קודמים של נושא המשרה.
 - 6.1.4 היחס שבין עלות השכר של נושא המשרה לבין עלות השכר של שאר עובדי הקבוצה ושל עובדי הקבלן המועסקים אצל החברה, בפרט היחס לעלות השכר הממוצע ועלות השכר החיצונית של שאר העובדים כאמור והשפעת הפערים על יחסי העבודה בקבוצה.⁸
 - 6.1.5 שוויו הכלכלי של התגמול הכולל, על כל מרכיביו, לרבות התייחסות לתוצאות העסקיות של החברה, וככל שהתגמול כולל יעדים ומדדים, בחינה של היעדים והמדדים, בין היתר, לאור מדיניות ניהול הסיכונים של החברה ועל מנת לוודא שאין במדיניות התגמול כדי ליצור תמריצים לנטיית סיכונים מעבר לכך.
 - 6.1.6 איזון בין רכיב משתנה ככל שמשולם, לבין הרכיב הקבוע באופן שכלל, שיעורו של הרכיב המשתנה השנתי של נושא המשרה, בגין שנה מסוימת, לא יעלה על 100% מהרכיב הקבוע השנתי, בכפוף לסעיף 8.5.2 להלן.
 - בהתאם להוראות חוזר התגמול, הרכיב הקבוע יהווה חלק משמעותי מסך התגמול של בעל תפקיד מרכזי. בקביעת האיזון המתאים בין רכיב קבוע לרכיב משתנה יש להתחשב בניסיון בעל התפקיד, מומחיותו, כישוריו, בכירותו, אחריותו וביצועיו וכן בצורך לעודד התנהגות תומכת במסגרת ניהול הסיכונים, באיתנות הפיננסית ארוכת הטווח של החברה ובניהול זהיר של כספי החוסכים באמצעותה.
 - 6.1.7 הוראות חוק תגמול בכירים, באופן שההוצאה החזויה בשלו (תגמול קבוע ומשתנה), לפי עלות השכר הכוללת לשנה (שכר קבוע ומשתנה) כפי שחושבה במועד האישור בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים, תהיה בהתאם לסעיף 2 לחוק תגמול בכירים⁹ ולא תעלה על הגבוה מבין (1) שני מיליון וחצי שקלים (2.5 מ"ש"ח) בשנה¹⁰ ("מגבלת הסכום") (2) מכפלת ההוצאה בשל התגמול הנמוך ביותר, לפי עלות היקף משרה מלאה בשיעור של 100%, ששילמה החברה לעובד, במישרין או בעקיפין (לרבות לעובד קבלן המועסק ישירות ע"י החברה, או לעובד המועסק ע"י נותן שירות המועסק ע"י החברה), ב-35¹¹ (להלן: "השכר המינימלי" או "מגבלת השכר המינימלי") מגבלת השכר המינימלי ומגבלת הסכום יכונן להלן וביחד - "מגבלת התגמול"¹². יובהר כי בכפוף למגבלת התגמול, הדירקטוריון רשאי לאשר תגמול לנושא משרה גם אם בגין תגמול כאמור תישא החברה בעלות מס נוספת בגין "עלות הוצאה עודפת" קרי בשל העובדה שהוצאה כאמור לא תותר בניכוי לצרכי מס לחברה, בהתאם למנגנון הקבוע בחוק תגמול בכירים.
 - 6.1.8 יובהר כי מגבלת השכר המינימלי יכול ותשתנה והיא תהיה צמודה לשינוי בשכר המינימלי, כאמור בחוק תגמול בכירים וכן במקרה בו יתברר כי רכיבים נוספים (מעבר להפרשה לתגמולים¹³ והפרשה לפיצויים על פי דין) אינם נכללים במגבלת הסכום או מגבלת השכר המינימלי שנקבעה בחוק תגמול בכירים (לרבות תגמול בעד שעות נוספות), יעודכן התגמול, לאחר קבלת אישור ועדת התגמול והדירקטוריון, בשיעור מתאים כאמור.
 - 6.1.9 למרות כל האמור לעיל, מובהר כי סך התגמול, כהגדרתו בחוק תגמול בכירים, לא יעלה בכל מקרה על סך של שלושה מיליון וחצי שקלים (3.5 מ"ש"ח) בשנה.

7. יצוין, כי ביחס לחלק מנושאי המשרה עליהם חלה מדיניות תגמול זו, המכהנים כנושאי משרה בכלל ביטוח, כפופה כלל ביטוח להוראות רגולטוריות ספציפיות המתנות את העסקת נושאי המשרה באישור הרגולטור (כגון: מנכ"ל, יו"ר דירקטוריון, דירקטור, יועץ משפטי, מנהל כספים, אקטואר, מנהל סיכונים, מנהל מערכות מידע ומבקר פנימי) וכן קובעות כישורים הנדרשים מבעלי תפקידים מסוימים, ולפיכך לגבי אותם נושאי משרה תתייחס החברה גם לאישורים ולקריטריונים שנקבעו באותן הוראות.

8. נכון למועד אישור המדיניות, ובהתאם להוראות המדיניות ביחס לעלות שכרם של המנכ"ל והיו"ר, היחס הוא כדלקמן: מנכ"ל ביחס ליתר העובדים בקבוצה למעט המנכ"ל - כ-18.48 חציון ו-13.44 ממוצע; יו"ר ביחס ליתר העובדים למעט יו"ר (מנומל ל-100% משרה) - כ-11.97 חציון ו-16.48 ממוצע; נושאי משרה (עלות ממוצעת, כולל מנכ"ל ויו"ר) ביחס ליתר העובדים שאינם נושאי משרה - 10.32 חציון ו-13.59 ממוצע. הנתונים חושבו על בסיס עלות תגמול בפועל לחודשים אוקטובר 2015 - ספטמבר 2016 בהתאם להיקף משרתם של עובדי חברות הקבוצה (למעט עובדי סוכנויות הקבוצה, עובדים שעתיים ועובדי קבלן).

ועדת התגמול והדירקטוריון בחנו את היחס המפורט לעיל שבין תנאי הכהונה והעסקה של נושאי המשרה לשכר של שאר עובדי הקבוצה ושל עובדי הקבלן המועסקים אצל הקבוצה, ובפרט את היחס לשכר הממוצע ולשכר החיצוני של עובדים כאמור, וסברו כי לא צפויה לפערים אלו השפעה מהותית על יחסי העבודה בחברה.

9. מובהר כי לצורך חישוב סך התגמול כאמור לא ילקחו בחשבון תגמול שההוצאה בגינו אינה חזויה בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים.

10. לצורך חישוב סך התגמול כאמור לא ילקחו בחשבון הפרשה לתגמולים לרבות אובדן כושר עבודה והפרשה לפיצויים על פי דין.

11. בשנה שקדמה למועד ההתקשרות, בהתאם למנגנון שייקבע על ידי ועדת התגמול והדירקטוריון.

12. ההוצאה תחושב בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים, כמפורט בחוק תגמול בכירים, כפי שיהיו מעת לעת, וכפי שאושר על ידי ועדת התגמול והדירקטוריון.

13. לרבות אובדן כושר עבודה.

7. שכר בסיס

7.1 שכר בסיס לנושאי משרה -

- תקרת שכר הבסיס החודשי לנושאי משרה בחברה הינה כדלקמן:
- 7.1.1 יו"ר דירקטוריון - בסכום שלא יעלה על האמור בסעיף 5.2 לעיל.
- 7.1.2 מנכ"ל - בסכום שלא יעלה על האמור בסעיפים 6.1.7 ו-6.1.8 לעיל. נכון למועד זה שכרו הבסיסי החודשי של מנכ"ל החברה לא יעלה על סך של 195,000 ש"ח¹⁴.
- 7.1.3 יתר נושאי המשרה - הרכיבים הקבועים בתגמול יהיו בפער מהותי מעלות התגמול הקבוע של המנכ"ל.
- 7.2 תקרת שכר הבסיס החודשי הנזכרת לעיל הינה בגין 100% משרה.
- 7.3 תקרת שכר הבסיס החודשי אינה כוללת רכיבים נלווים נוספים לשכר הבסיס המגולמים בשכר. ניתן יהיה להמיר רכיבי תגמול לשכר בסיס חודשי ובלבד שהמרה כאמור לא תגדיל את עלות ההעסקה.
- 7.4 תקרת שכר הבסיס החודשי תהיה צמודה למדד.
- 7.5 רמת השכר שתקבע, תבטא את כישוריו של נושא המשרה (לרבות, ניסיונו, הידע שהוא מביא עמו לתפקיד, מומחיות בתחום העיסוק, השכלתו וכו'), תוך התחשבות ברמת האחראיות המוטלת עליו ודרישות התפקיד הנגזרות ממנו וניתן יהיה להצמידה למדד.
- 7.6 החברה תהיה רשאית לקבוע כי בשל היות נושאי המשרה בעלי תפקידי הנהלה או תפקידים הדורשים מידה מיוחדת של אמון אישי, כמשמעותם בחוק שעות עבודה ומנוחה, התשי"א-1951, לא יחול חוק זה על נושאי המשרה ואלה לא יהיו זכאים לתגמול עבור עבודה בשעות נוספות או בזמן המנוחה השבועית.
- 7.7 בנוסף למשכורת הבסיס ניתן יהיה לקבוע, ביחס לנושא משרה שהוא גורם בקרה¹⁵, זכאות לרכיב קבוע שנתי נוסף, שלא יעלה על שתי משכורות, שישולם בנוסף לשכר הבסיס החודשי ("הרכיב הנוסף"). לא תקום זכאות להפרשות סוציאליות בגין הרכיב הנוסף. הרכיב הנוסף לא יכלול במסגרת תקרות השכר, כמפורט לעיל. במקרה בו נושא המשרה כאמור, יועסק בחלק משנה קלנדארית, הוא יהיה זכאי לחלק יחסי של הרכיב הנוסף בלבד.

8. תגמול משתנה - מענקים

8.1 כללי

- מדיניות התגמול של החברה מבוססת, בין היתר, על ההנחה לפיה על התגמול הכולל של חלק מעובדי החברה ונושאי המשרה בה, להיות מושפע, מתוצאותיה העסקיות של החברה, המתבטאות, בין השאר, ברווחיות החברה, וכן מתרומתו האישית של כל עובד להשגתה והכל בהתחשב במגבלות הקבועות בחוק תגמול בכירים.
- 8.2 למען הסר ספק, מובהר כי בכפוף להוראות הדין, התגמול המשתנה אשר ישולם לנושא משרה בהתאם למדיניות התגמול, ככל שישולם, אינו ולא יחשב כחלק משכרו הרגיל של נושא המשרה, לכל דבר ועניין ולא יהווה בסיס לחישוב ו/או לזכאות ו/או לצבירה של זכות נלווית כלשהי, לרבות ובלי לגרוע מכלליות האמור, לא ישמש כרכיב הנכלל בתשלום חופשה, פיצויי פיטורים, הפרשות פנסיוניות וכו'.

8.3 מתווה לקביעת רכיב משתנה אישי לנושא משרה

- 8.3.1 לצורך תשלום רכיב משתנה אישי המשולם במזומן ובהתאם לעקרונות המפורטים להלן, תיקבע, מידי שנה, תוכנית יעדים ומדדים אישית לכל אחד מנושאי המשרה הזכאים לכך, אשר מבוססת על סדרה של יעדים ומדדים ברמת החברה, ברמת היחידה הארגונית וברמה האישית, הנגזרים בין היתר, מתוכנית העבודה של החברה, והכל עד לתקרה כפי שתקבע בתוכנית האישית השנתית האמורה (להלן: "תוכנית תגמול אישית" ו-"יעדי תוכנית התגמול האישית").
- 8.3.2 המדדים והיעדים שעליהם מבוסס הרכיב המשתנה לשנה מסוימת יקבעו באופן שנועד לעודד שיפור בתהליכים העסקיים ובהתנהלות העסקית של החברה, במטרה לעודד הגדלת רווחיות לאורך זמן ותוך התחשבות בניהול סיכונים.
- 8.3.3 תוכנית תגמול אישית הכוללת התייחסות לרכיב משתנה שנתי אישי לנושאי משרה בחברה, תיערך על בסיס המתווה שלהלן ובכפוף לעקרונות הקבועים בו ותובא לידיעתו של כל נושא משרה שיהיה זכאי לכך כאמור. תוכנית התגמול האישית יכול ותותאם בהתאם לעדכונים בתוכנית העבודה של החברה או בנסיבות אחרות רלבנטיות, לרבות במקרה של שינוי או קידום בתפקיד.

¹⁴ ביחס למנכ"ל החברה המכהן בתפקידו נכון למועד אישורה של מדיניות תגמול זו יצוין כי החברה התקשרה עמו בהסכם העסקה לתקופה קצובה של 5 שנים שאושר על ידי הארגונים המוסמכים של החברה (ראה דו"ח מיידי של החברה מיום 5 בנובמבר 2012 אסמכתא 271455-01-2012), לעניין תחולת המדיניות על הסכמים קיימים ראו סעיף 17 (הוראות המעבר) למדיניות תגמול זו. בהתאם למכתב ששלחה החברה למנכ"ל ביום 9 באוקטובר 2016, הודיע דירקטוריון החברה למנכ"ל כי עד לתום תקופת ההסכם הקבוע עמו, תנאי התגמול שלו יותאמו להוראות חוק תגמול בכירים באופן שבו החל מיום 12 לאוקטובר 2016, ישולם לו תגמול קבוע בלבד, שיוגבל באופן על פיו לא יהיה זכאי לתגמול שההוצאה השנתית החזיה בשלו בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים, תעלה על 2.5 משיח בתוספת הפרשה לפיצויים ותגמולים לרבות אובדן כושר עבודה על פי דין. למען הסר ספק לא יהיה בשינוי התנאים כאמור כדי לפגוע בזכויות שנצברו קודם למועד זה. ביום 7 בנובמבר 2016 הודיע מנכ"ל החברה ליו"ר הדירקטוריון כי הוא מקבל את מכתב החברה, תוך שמירה על זכויותיו על פי הדין וההסכם.

¹⁵ גורם בקרה, כהגדרתו בחוק התגמול.

8.4 מגבלות ותנאי סף לרכיב המשתנה

- תנאים מקדימים להענקת רכיב משתנה לנושאי משרה בגין שנה מסוימת בתום השנה בגינה ניתן תגמול משתנה הינם:
- א. יחס כושר פירעון שלא יפחת מיחס כושר פירעון מינימלי.
 - ב. השגת תשואה על ההון על ידי חברה בשיעור של לפחות 4% בשנה הקלנדארית ("סף התשואה"). ועדת התגמול והדירקטוריון רשאים לקבוע ביחס לשנה קלנדארית סף תשואה גבוה יותר בזיקה לתוכנית העבודה של החברה לאותה שנה.
 - ג. ביחס לרכיב משתנה הוני בלבד - הדירקטוריון רשאי לקבוע תנאי נוסף של העדר התקיימות נסיבות משהות בקשר עם כתבי ההתחייבות שהנפיקה כללביט מימון בע"מ ("נסיבות משהות").
- (להלן: "תנאי סף").

והכל, למעט החלק ברכיב משתנה שנתי המשולם במזומן שהינו בשיקול דעת, כאמור בסעיף 8.5.6 (ג) להלן, ומענק מיוחד אם וככל שיחולק כאמור בסעיף 10 להלן, שאינם מותנים בעמידה בתנאי סף וכפופים לאישור ועדת התגמול והדירקטוריון. בכל מקום במסמך מדיניות זה בו ישנה התייחסות לתשואה על ההון או רווח, הכוונה היא לתשואה על ההון או לרווח שנרשם בדוחותיה הכספיים של החברה, בגין אותה שנה, בהתבסס על כללי חשבונאות מקובלים, כאשר בחישובם נלקחו בחשבון סכומי הרכיב המשתנה שיחושב בגין אותה שנה על פי מדיניות תגמול זו. דהיינו, עמידת החברה בתשואה על ההון וברווח יבחנו לאחר הפחתה מהרווח הכולל של ההוצאה נטו ממס אשר תירשם בדוחות הכספיים בגין סכום הרכיב השנתי המשתנה שיחושב בגין אותה שנה ("הפחתת ההוצאה"). עם זאת, ככל שבגין הפחתת ההוצאה, החברה לא תעמוד בתנאי הסף לתשלום מענק משתנה הרלבנטיים לאותה שנה, יופחת התגמול המשתנה, במידה הנדרשת, כך שיביא את החברה לעמידה בתנאי הסף.

8.5 קריטריונים לקביעת הרכיב המשתנה לנושאי משרה

- 8.5.1 סכום הרכיב המשתנה הניתן לחלוקה לנושאי משרה יקבע מראש, ויונתנה בביצועים כמפורט להלן, למעט תשלום קבוע, חודשי או שנתי, המוגבל לשנת עבודתו הראשונה של נושא המשרה, המוגבל לכדי סכום גבוה של שש משכורות.
- 8.5.2 עלות הרכיב המשתנה השנתי לנושא המשרה לא תעלה על עלות רכיבי התגמול הקבועים של נושא המשרה בגין אותה שנה. על אף האמור, ועדת התגמול והדירקטוריון מוסמכים לקבוע כי שיעורו של הרכיב המשתנה השנתי של נושא משרה (למעט המנכ"ל) יעלה על 100% מהרכיב הקבוע השנתי ובלבד שלא יעלה על 200% מהרכיב הקבוע השנתי - וזאת, אם קבעו ועדת התגמול והדירקטוריון שקיימים תנאים חריגים המצדיקים זאת, הנוגעים לנסיבות מיוחדות חד פעמיות, שאינן חוזרות על עצמן כל שנה, ושאין חלים על קבוצה רחבה של נושאי משרה, ונרשמו נימוקים מיוחדים בעניין זה.
- (להלן: "תקרת הרכיב המשתנה השנתי").

8.5.3 ככל שעלות הרכיב המשתנה השנתי חורגת מתקרת הרכיב המשתנה השנתי או שעלות השכר הכוללת חורגת ממגבלת התגמול, והיא כוללת גם תשלום שנזקף בגין מענק פרישה, ניתן יהיה לדחות את זקיפת מענק הפרישה או חלק ממנו ובמקרה זה, בכל מקרה בו נושא משרה יסיים את עבודתו בחברה, בטרם נזקף מלוא מענק הפרישה, יופחת מענק הפרישה ו/או חלק ממנו, בהתאמה.

8.5.4 העובד רשאי לוותר על רכיב משתנה הוני או במזומן ו/או על חלק ממנו, באופן בו רכיב זה, או חלקו, לא ייחשבו חלק משכרו לכל דבר ועניין ובפרט לעניין מגבלות על שכרו מכוח הוראות הדין.

8.5.5 לצורך קביעת יעדי תוכנית התגמול האישית, יקבע לכל נושא משרה ערך מטרה, במונחים של אחוז מסוים מיעד הרווח, מהרווח בפועל או במונחי משכורות, וזאת בהתחשב בבכירות נושא המשרה ומידת השפעתו על התוצאות הכספיות של החברה, וכל זאת למקרה שנושא המשרה עמד ב-100% מיעדי תוכנית התגמול האישית להלן ובכפוף לתקרת הרכיב המשתנה השנתי ולתנאי הסף האמורים לעיל ("ערך מטרה"). יובהר כי ערך המטרה ביחס לנושאי המשרה בחברה ייקבע על ידי האורגנים המוסמכים בהתאם לדין.

בכפוף למגבלות ולתנאים המפורטים בסעיף 8.4 לעיל, לכל נושא משרה, עבור כל רכיב בקטגוריות היעדים האישיים כמפורט בסעיף 8.5.6 להלן יקבע מקדם שישקף את אופן השגת כל אחד מיעדי התוכנית האישית שנקבעו לו. המקדם האמור ביחס לכל אחד מהרכיבים יכול שיהיה נמוך מ-1 (אם נושא המשרה השיג רק חלק מיעדי התוכנית האישית) ויכול שיהיה גבוה מ-1 (אם ביצועי נושא המשרה עלו בפועל על אלו שנקבעו לו כיעד), ובלבד שערכו של המקדם לא יעלה על 1.5.

חישוב ערכו של כל אחד מהמקדמים עבור כל אחד מרכיבי התוכנית האישית יבוצע באופן הבא: במקרה בו שיעור העמידה ביעד יהיה נמוך מ-70%, ערכו של המקדם יהיה שווה ל-0; במקרה בו שיעור העמידה ביעד מצוי בטווח שבין 70.01%-100% ערכו של המקדם ינוע בין 0.7 (עבור 70.01%) ל-1 (עבור 100%), כאשר בתוך הטווח האמור המקדם יחושב באופן ליניארי; במקרה בו שיעור העמידה ביעד מצוי בטווח שבין 100.01%-130% ערכו של המקדם יחושב בהתאם לשיעור העמידה ביעד (באחוזים) חלקי 100, כאשר מנה זו מוכפלת ב-150 ומחולקת ב-130 (לדוגמא: במקרה של שיעור עמידה ביעד של 120%, המקדם יהיה שווה ל-1.38). יובהר כי מקדם הנמוך מ-0.7 ביחס לרכיב מסוים מהרכיבים בקטגוריות היעדים האישיים, יחשב כאי עמידה באותו יעד ולא יקנה לנושא המשרה מענק משתנה בגין אותו רכיב.

הרכיב המשתנה השנתי המשולם במזומן יחושב עבור כל רכיב בנפרד, וסך סכומי מדדי הרכיב המשתנה השנתי המשולם במזומן, שיחושבו בגין כל הרכיבים, על פי המשקל היחסי שיקבע לכל רכיב, יהווה את הרכיב המשתנה השנתי המשולם במזומן המחושב לנושא המשרה הרלוונטי כמכפלה של ערך המטרה.

סך הרכיב המשתנה המשולם במזומן לא יעלה על 1 מיליון ש"ח. ועדת התגמול והדירקטוריון יהיו רשאים לקבוע תקרות נמוכות יותר לרכיב המשתנה המשולם במזומן, בהתאמה למידת עמידת נושא המשרה בתוכנית האישית שנקבעה לו, במסגרת האמור לעיל.

8.5.6 יעדי תוכנית התגמול האישית שיקבעו לכל נושא משרה לצורך תשלום המענק המשולם במזומן יהיו מבוססים על יעדים כמותיים ו/או איכותיים (מדידים ושאינם מדידים), ויגזרו, בין השאר, מתוכנית העבודה האסטרטגית של הקבוצה ומתוכניות העבודה של היחידה הארגונית אליה משויך ו/או עליה ממונה נושא המשרה ויחולקו לקטגוריות מדידה כדלקמן, אשר לכל אחת מהן יינתן משקל יחסי, כמפורט להלן:

(א) יעדים רוחביים ברמת כלל החברה:

במסגרת יעדי תוכנית התגמול האישית ייכללו בין היתר, היעדים המפורטים להלן:

- יעד תשואה נכסי עמיתים במסגרתו יינתן ביטוי להישגי הקבוצה בניהול כספי העמיתים (בביטוח מנהלים, פנסיה וגמל) במדידה על פני תקופה שלא תפחת משלוש שנים בהשוואה ל-4 קבוצות הביטוח הגדולות האחרות (וביחס לגמל ביחס ל-4 קופות הגמל הגדולות ביותר, לפחות) ("מדד תשואת עמיתים")
- יעד בתחום ניהול סיכונים.

(ב) יעדים הקשורים לביצועי היחידה העסקית / יעדים אישיים ("יעדים אישיים"):

יעדים עסקיים, מקצועיים ואחרים ברמת היחידה הארגונית וביניהם מדדים פיננסיים חשבונאיים, ובין היתר: מדד רווחיות כגון VNB-1 LR; ערך גלום; מדדי תשואת עמיתים ומדד תשואה ביחס לכספי הנוסטר; מדד צמיחה; מדדי תפעול ושירות; מדד של השלמת אבני דרך בפרויקטים משמעותיים; יעדי מטרה בתחום ניהול סיכונים, לרבות ציות לנהלים פנימיים, טיפול בהמלצות ביקורת פנים, וליקויי SOX, וציות להוראות הדיון; ומדד של התייעלות בעלויות והוצאות ויעדים הנגזרים מתוכנית העבודה שאושרה בדירקטוריון.

המשקל שיינתן ליעדים בקטגוריות (א) ו-(ב) יחדיו, יהיה 80% לפחות.

יצוין כי, ניתן לקבוע כי במקרים המתאימים בהתאם לאופי התפקיד, היעדים יכללו רק יעדים מקטגוריה (א).

כמו כן, יובהר כי ניתן לקבוע יעדים מבין אלו שנמנו כיעדים אישיים גם כיעדים רוחביים.

(ג) יעדים בשיקול דעת:

הערכת ביצועים על ידי מנכ"ל החברה או המנהל הישיר. ההערכה תתבסס על ההליך המובנה של הערכת הביצועים המתקיים בקבוצה, ותתייחס, בין השאר, לקריטריונים שאינם פיננסיים. הערכת מנכ"ל החברה או המנהל הישיר תתייחס, בין השאר, לתרומה ארוכת הטווח של נושא המשרה ולביצועיו ארוכי הטווח, ובכל מקרה יהיה מרכיב זה כפוף לאישור ועדת התגמול והדירקטוריון החברה. ביחס למבקר הפנימי, הערכת הביצועים תעשה על ידי הדירקטוריון לאחר קבלת המלצת ועדת הביקורת ויו"ר הדירקטוריון. המשקל שיינתן לקטגוריה זו הינו עד 20%.

יובהר, כי המשקל שיינתן לכל שלוש הקטגוריות האמורות יסתכם ל-100%.

פירוט היעדים בכל קטגוריות מדידה וכן המשקל היחסי של כל אחת מקטגוריות המדידה יותאם לכל נושא משרה, בהתאם לרמת הבכירות שלו ובהתאם ליחידה הארגונית אליה הוא משויך ו/או עליה הוא ממונה ויאושר על ידי ועדת התגמול והדירקטוריון.

8.5.7 ביחס לנושא משרה הנמנה על מי מהאוכלוסיות המפורטות בסעיף 8.5.13 להלן, ייכללו גם היעדים הרלבנטיים המפורטים בסעיף 8.5.13 להלן.

8.5.8 משקלם של יעדים שהינם כמיתים, פיננסיים, משתני שוק או משתנים חשבונאיים (בין אם הם רוחביים ברמת כלל החברה, כלל חברתיים או אישיים או ברמת היחידה) יהיה גבוה מ-50%. בכפוף להוראות הדיון, האמור לא יחול ביחס לגורמי בקרה וליחידות התומכות ביחידות העסקיות.

8.5.9 היעדים יכללו גם יעדים אשר תקופת המדידה שלהם תהיה ארוכה משנה אחת (כאשר ניתן לתת משקלות שונים לכל אחת מהשנים), יעדים הכוללים השוואה לחברות רלוונטיות אחרות בענף, וכן יעדים המביאים לידי ביטוי קריטריונים של ניהול סיכונים.

8.5.10 תקופת המדידה של יעד הקשור בתוצאות ניהול ההשקעות של החברה או של כספי חוסכים באמצעותה לא תפחת משלוש שנים.

8.5.11 ביחס ליעדים ארוכי טווח - בעת קביעת התגמול של נושא משרה המועסק תקופה קצרה מתקופת המדידה שנקבעה עבור יעד מסוים, תקופת המדידה עבור נושא משרה זה תוכל להיות קצרה ביחס לתקופת המדידה שנקבעה לנושאי משרה אחרים.

8.5.12 ועדת התגמול והדירקטוריון רשאים לקבוע את תנאי הרכיב המשתנה המשולם במזומן בגין כל שנה, לרבות בגין שנת 2016, בהתאם לאמור במדיניות תגמול זו.

8.5.13 מתווה לקביעת בונוס שנתי אישי לאוכלוסיות מיוחדות (שהינם נושאי משרה)

8.5.13.1 **נושאי משרה המועסקים בניהול השקעות בפועל** - בקביעת התגמול לנושאי משרה בתחום ניהול ההשקעות יילקחו בחשבון פרמטרים כגון עמידה ביעדי השקעה, תשואה מול סיכון ומדדי ייחוס רלבנטיים, ולגבי ניהול כספי חוסכים באמצעות החברה - גם התשואה של כספי החוסכים בהתחשב ברמת הסיכון שנלקחה ואופק הזמן למדידה.

תקופת המדידה של רכיב משתנה התלוי בתוצאות ההשקעות לא תפחת משלוש שנים. ואולם מובהר כי ביחס לנושאי משרה המועסקים תקופה קצרה מתקופת המדידה שנקבעה, ניתן יהיה למדוד על פני תקופת זמן קצרה יותר.

8.5.13.2 **נושאי משרה בתחום השיווק, המכירה והתיווך מול לקוחות** - בקביעת התגמול תינתן התייחסות למדיניות ניהול הסיכונים של החברה באופן שמנגנון התגמול לא יעודד חוסר הוגנות כלפי לקוחות החברה.

8.5.13.3 **נושאי משרה בתחום הפיקוח והבקרה** - במסגרת אישור היעדים הנבחרים לצורך קביעת המענק השנתי לנושאי משרה בתחום הפיקוח והבקרה - יתן האורגן המאשר את היעדים את דעתו לכך, שהיחס בין התגמול המשתנה לבין התגמול הקבוע של נושאי משרה בתחום הבקרה, יטה לטובת התגמול הקבוע בהשוואה ליחס זה אצל נושאי משרה אחרים בחברה וכי שיעורו של התגמול הקבוע יהיה בשיעור של 55% לפחות.

8.5.14 הזכאות לרכיב משתנה בגין תקופת העסקה חלקית

במקרה בו נושא משרה יעבוד בחברה רק חלק מהשנה הקלנדארית הרלוונטית לחישוב הזכאות לרכיב משתנה, עקב סיום הסכם העסקה או פיטורים, יהיה נושא המשרה זכאי לחלק יחסי מהרכיב המשתנה בגין אותה שנה בהתאם לתקופת עבודתו בחברה בשנה כאמור מתוך השנה הקלנדארית הרלוונטית בכללותה (על בסיס חישוב יומי וכולל תקופת הודעה מוקדמת). במקרה בו נושא המשרה יעבוד רק חלק מהשנה הקלנדארית הרלוונטית לחישוב הזכאות לרכיב משתנה, עקב תחילת העסקה בחברה, החברה תהיה רשאית לשלם לו תגמול משתנה מלא, בגין אותה שנה ובלבד שעבד לפחות שישה (6) חודשים באותה שנה.

מנכ"ל החברה יהיה רשאי לאשר לנושא משרה זכאות לרכיב משתנה בגין תקופת העסקה חלקית גם במקרה של התפטרות, והמלצתו של המנכ"ל תובא לאישור ועדת התגמול והדירקטוריון.

אין באמור לעיל, כדי לגרוע מיתר ההסדרים החלים על הרכיב המשתנה בהתאם למדיניות תגמול זו.

9. רכיב משתנה - תגמול הוני

9.1 הענקת תגמול הוני לנושאי משרה בחברה נועדה לשתף אותם בתוצאות פעילותה של החברה ולהוות תמריץ חיובי להמשך מתן השירותים לחברה במסירות ומקצועיות לטווח ארוך.

בכפוף לאישור ועדת התגמול והדירקטוריון של החברה, החברה יכולה להציע לנושאי המשרה להשתתף בתוכנית להקצאת מניות חסומות ו/או מכשיר מבוסס מניות ו/או אופציות שניתנות למימוש למניות החברה (להלן: "**מכשיר הוני**"). במקרה של הענקת רכיב משתנה באמצעות אופציות, ועדת התגמול תנמק בהמלצתה את עדיפות מכשיר הוני זה על פני מניות. הדירקטוריון יהא רשאי לאפשר לנושא משרה, לבחור בין תגמול משתנה המשולם במזומן לתגמול משתנה הוני, או לשילוב ביניהם, והכל כפי שיקבע על ידו.

9.2 בעת הענקת מכשיר הוני תקבע תקופת החזקה והבשלה מינימלית אשר ביחד לא תפחת משנתיים.

9.3 במקרה של הענקת רכיב משתנה באמצעות מכשיר הוני לנושאי משרה, תיקבע הזכאות לתגמול משתנה הוני לנושאי המשרה על בסיס איזה מיעדי התגמול המפורטים בסעיף 8.5.6(א) לעיל ובמתכונת שתותאם למכשיר זה ויכול שיתווספו תנאים נוספים ("**יעדי הביצוע**")¹⁶.

9.4 התוכנית תכלול בין היתר את הפרטים הבאים:

9.4.1 **מחיר מימוש** - ככל שיוענקו אופציות, מחיר המימוש שלהן במועד ההקצאה לכל כתב אופציה שיוקצה לא יפחת מממוצע מחיר הסגירה של מניית החברה ב-30 ימי המסחר האחרונים בבורסה לניירות ערך בתל אביב בע"מ עובר למועד אישור ההקצאה על ידי ועדת התגמול ובכל מקרה לא יפחת ממחיר הסגירה של מניית החברה ביום המסחר האחרון בבורסה לניירות ערך בתל אביב בע"מ עובר למועד האמור.

9.4.2 **תקרה להטבה במועד המימוש** - ההטבה תוגבל בתקרה שלא תעלה על 300% ממחיר המניה, כך שאופן מימוש הזכויות של נושא המשרה, במכשירים הוניים יוגבל לשיעור שלא יעלה על 300% ממחיר המניה, לעומת מחירה במועד הענקת המכשיר ההוני (במניות חסומות העמידה בתקרה להטבה תיבחן במועד בחינת העמידה ביעדי הביצוע).

9.4.3 **מועד הפקיעה של כתבי האופציה** - מועד זה לא יהיה מאוחר מחלוף ארבע שנים ממועד ההבשלה של המנה ההונית האחרונה שהוענקה לניצע.

9.4.4 **תנאי מימוש, פקיעה והאצה של כתבי האופציה** או של מניות חסומות במקרה של עזיבת החברה (עקב פיטורין, התפטרות ומקרי מוות או נכות ח"ח), ככל שיחולו.

9.4.5 **התגבשות הזכאות לרכיב הוני** - הזכאות לתגמול ההוני והיקפו, יקבעו בסמוך לאחר פרסום הדוחות הכספיים השנתיים של חברה בגין השנה הרלבנטית. זכאות כאמור, תקבע בהתאם לעמידה ביעדי הביצוע שנקבעו כאמור.

¹⁶ מובהר כי ביחס לתגמול הוני שהוענק קודם לאישור מדיניות תגמול זו, ימשיכו לחול תנאי הביצוע הקבועים בתוכנית התגמול לשנת 2015 כמפורט בדיווח מיידי של החברה מיום 22 ביוני 2015 (אסמכתא 2015-01-054096).

9.4.6 **חלוקת ההקצאה למנות** - ההקצאה של התגמול ההוני יכול שתיעשה בדרך של הענקות שנתיות או בהקצאה מראש למספר שנים, כאשר השווי של התגמול ההוני ייקבע במועד ההענקה. לצורך קביעת יחס קבוע משתנה, כמפורט בסעיף 6.1.6 לעיל, חישוב שווי התגמול ההוני לשנה יבוצע באופן שהשווי של תגמול הוני שהוענק בגין שנה מסוימת, כפי שהוא במועד ההענקה, ייוחס במלואו לשנה שבגינה ניתן וזאת בהתאם לממוצע שווי תגמול ההוני שניתן בגין אותה שנה ואולם במקרה בו תבוצע ההקצאה מראש למספר שנים, בגין אותן שנים, תהא רשאית החברה, בכפוף להוראות כל דין, לחלק את השווי הכולל כפי שהוא במועד ההענקה באופן זהה לכל אחת מהשנים.

9.5 במקרה של עמידה ביעדי הביצוע שהקנו זכאות לקבלת רכיב ההוני, תותנה האפשרות למימוש המכשיר ההוני בתנאי סף לשחרור חלק נדחה שייקבעו מראש בהתאם לסעיף 11 למדיניות תגמול זו.

10. מענק מיוחד

10.1 הדיקטוריון וועדת התגמול יהיו רשאים להחליט מעת לעת על מתן מענק חד-פעמי, בין היתר, בגין מאמצים ניכרים מצד נושא המשרה, לרבות במסגרת ביצוע עסקה שאינה במהלך העסקים הרגיל של החברה. מענק מיוחד כאמור, ינתן בנסיבות מיוחדות (להלן: "**מענק מיוחד**").

10.2 מענק מיוחד כאמור לא יעלה על 3 משכורות בסיס למענק ובמקרים מיוחדים לא יעלה על 6 משכורות בסיס למענק. יובהר כי ככל שמתחייב על פי דין, במקרה שמענק כאמור ינתן בדיעבד, ללא שנקבעו יעדים מראש בגינו, הרי ש מענק זה, יבוא במקום, כל או חלק, ברכיב משתנה שנתי המשולם במזומן שהינו בשיקול דעת, כאמור בסעיף 8.5.6(ג) לעיל.

10.3 ככל שישולם מענק מיוחד לנושא המשרה הוא נפרד ואינו קשור למתווה לקביעת רכיב משתנה אישי. המענק ישולם במזומן אולם יהיה כפוף להוראות לגבי היחס בין הרכיב המשתנה לרכיב הקבוע ולהסדרי התשלום שנקבעו לגביו, לרבות פריסה, החלות לגבי נושאי משרה בהתאם למדיניות תגמול זו.

11. פריסת רכיב משתנה שנתי

11.1 במטרה לבסס את הרכיב המשתנה המשולם במזומן בראיה ארוכת טווח, תבוצע פריסה של הרכיב המשתנה המשולם במזומן באופן שחלק המהווה לפחות 50% מסך התגמול המשתנה של נושא המשרה יידחה לתשלום בשנים הבאות, וישולם רק במקרה בו תעמוד החברה בתנאי השחרור שייקבעו, והכל בכפוף לאמור בחוזר התגמול ובמדיניות התגמול של הגופים המוסדיים בקבוצה, כפי שתהיה בתוקף מעת לעת. בכל מקרה, בגין כל שנה קלנדרית לא ישולם תגמול העולה על מגבלת התגמול.

11.2 מובהר כי כמפורט בהחלטה מס' 2 על סדר היום של האסיפה הכללית לאישור מדיניות תגמול זו, ועדת התגמול והדיקטוריון רשאים להחיל את כללי השיחרור האמורים לעיל גם ביחס לחלקים מהמענק המשתנה שנפרסו בעבר אך טרם שולמו. באופן שביחס לשנים אלו, רכיב תגמול משתנה נדחה ישולם לנושא משרה, רק במקרה בו בשנת השיחרור הרלבנטית יתקיימו כל התנאים הבאים: א. יחס כושר פירעון לא יפחת מיחס כושר פירעון מינימלי כפי שהיה במועד התשלום הראשון של הרכיב המשתנה (להלן בסעיף זה: "**תנאי הון מינימלי**"). ב. החברה תרשום רווח (להלן בסעיף זה: "**תנאי הרווח**") (ביחד: "**תנאי הסף לשיחרור**").

לא התקיים אחד מתנאי הסף לשיחרור בשנה מסוימת, ידחה מרכיב התגמול המשתנה שלא שוחרר וישולם בשנה שלאחר מכן ("**השנה העוקבת**") בכפוף להתקיימות כל תנאי הסף לשיחרור הרלבנטיים בשנה העוקבת. לא התקיימו תנאי הסף לשיחרור גם בשנה העוקבת, יאבד נושא המשרה את זכאותו לאותו מרכיב.

11.3 מובהר כי שיעור הפריסה של התגמול המשתנה, יכול להשתנות ככל שחוזר התגמול יאפשר זאת ובהתאם למדיניות התגמול של הגופים המוסדיים בקבוצה.

11.4 ככל שהרכיב המשתנה לבעל תפקיד מרכזי אינו עולה על 1/6 מהרכיב הקבוע ששולם באותה שנה, לא יחול מנגנון הפריסה והדחיה האמור בסעיף זה.

11.5 בחינת פריסת המרכיב המשתנה תחול על הרכיב המשתנה כמכלול באופן שפריסה של רכיב מסוים ברכיב המשתנה עשויה לבוא כנגד אי פריסה של רכיב אחר בתגמול המשתנה ובלבד שהתגמול המשתנה הכולל ייפרס כאמור לעיל.

11.6 התשלומים הנדחים במזומן יהיו צמודים למדד. לענין סעיף זה: "**מדד הבסיס**" - המדד הידוע במועד התשלום הראשון של הרכיב המשתנה השנתי. התשלומים הנדחים יכול ויישאו ריבית, בשיעור שיקבע על ידי הדיקטוריון.

12. השבת סכומים על בסיס נתונים שהתבררו כמוטעים

12.1 נושא משרה יחזיר לחברה, סכומים ששולמו לו כרכיב משתנה, במסגרת תנאי כהונתו והעסקתו (להלן: "**ההשבה**"), וזאת בתנאים שייקבעו, ובהתקיימותן של נסיבות חריגות במיוחד.

12.2 בלי לגרוע מכל סעד העומד לחברה על פי דין, ועדת התגמול והדיקטוריון יקבעו תנאים ונסיבות לביצוע ההשבה, לרבות סכומי ההשבה או שיעורי ההשבה ההולמים סוגי נסיבות שונים, בהתאם ובכפוף לאמור בחוזר התגמול, כפי שהיה מעת לעת, וכפי שיקבע במדיניות התגמול של הגופים המוסדיים בקבוצה, כפי שתהיה בתוקף מעת לעת.

- 12.3 סכומים ששולמו לנושא משרה יהיו ברי השבה למשך תקופה של חמש שנים ממועד הענקת הרכיב המשתנה, לרבות לגבי רכיבים נדחים (להלן: "**תקופת ההשבה**"). ואולם, תקופת ההשבה לגבי רכיב משתנה ששולם לנושא משרה, תוארך בשנתיים נוספות, אם במהלך תקופת ההשבה קבעו ועדת תגמול והדירקטוריון כי התקיימו נסיבות המחייבות השבה, כמפורט להלן:
- 12.3.1 החברה פתחה בהליך בירור פנימי לגבי כשל מהותי;
- 12.3.2 אם נודע לחברה שרשות מוסמכת, לרבות רשות מוסמכת מחוץ לישראל, פתחה בהליך בירור מנהלי או חקירה פלילית כנגד החברה או נושאי משרה בה;
- 12.3.3 רשות מוסמכת פתחה בהליך בירור כאמור בקשר עם הונאה או הפרת חובת אמונים של נושא משרה בחברה.
- 12.4 מובהר כי נושא משרה לא יידרש להשיב לחברה סכומים העולים על התשלום שקיבל בפועל (נטו ממס).

13. תנאים נלווים והטבות נוספות

- 13.1 מעבר לאמור במדיניות זו, התגמול לנושאי משרה בחברה עשוי לכלול מרכיבים נוספים שהחברה נוהגת לעיתים להעניק לכלל עובדיה, או לחלק מהם, כגון: החזר הוצאות, חניה, שי לחגים, השתלמויות, הנחה ברכישת מוצרי החברה, נופשים וכו'.
- 13.2 החברה תהיה רשאית, ובמקרים הנדרשים על פי דין - חייבת, לאשר לנושאי המשרה, לפי העניין תנאים נלווים נוספים לשכר הבסיס, בין היתר, כמפורט להלן:
- 13.2.1 **הפרשות פנסיוניות וביטוח אובדן כושר עבודה** - החברה תהיה רשאית להפריש עבור נושא המשרה בגין מלוא שכרו, הפרשות למוצר פנסיוני שייבחר על ידי נושא המשרה בהתאם להוראות הדין. ביצוע הפרשות החברה לביטוח פנסיוני יותנה בניכוי מתאים של חלק נושא המשרה בהפרשות מתוך שכרו של נושא המשרה ויכול שיהיה על כל או חלק מרכיבי התגמול, כולל על רכיבים נלווים נוספים לשכר הבסיס הכלולים בשכר ו/או מגולמים בו. בנוסף, החברה רשאית לבטח את נושא המשרה בביטוח אובדן כושר עבודה. החברה רשאית להתיר לנושא המשרה להמיר את סכומי ההפרשה בגין תגמולים שמעבר לתקרת השכר המוכרת לצרכי מס על פי הדין, לתשלום שכר, באופן שעלות העסקתו לחברה לא תגדל.
- 13.2.2 **פיצויי פיטורין** - החברה תהיה רשאית לשלם לנושא המשרה פיצויי פיטורין מלאים הן בפיטורין והן בהתפטרות.
- 13.2.3 **קרן השתלמות** - החברה רשאית להפריש לקרן השתלמות בהתאם לשיעורים המוכרים על פי הדין ותעביר סכומים אלו לקרן השתלמות על פי בחירתו של נושא המשרה על בסיס מלוא שכר הבסיס. נושא המשרה יהיה רשאי להמיר את סכומי ההפרשה שמעבר לתקרת השכר המוכרת לצרכי מס על פי הדין, לתשלום שכר, באופן שעלות העסקתו לחברה לא תגדל.
- 13.2.4 **רכב** - החברה רשאית להעמיד לרשות נושאי המשרה ולשימושם רכב כמקובל בחברה, אשר ישמש, בין היתר, לצורך מילוי תפקידים ויתכן שאף בתוספת גילום מלא. החברה תהיה רשאית לשאת בהוצאות הכרוכות בשימוש ובאחזקת הרכב והכל לפי הנהלים הנהוגים בחברה. החברה תהיה רשאית להעניק לנושא המשרה תשלום שווה ערך חלף האמור.
- 13.2.5 **תקשורת** - החברה רשאית להעמיד לרשות נושא המשרה טלפון נייד לשימוש האישי על פי בחירת החברה כמקובל בחברה (בגין מנכ"ל החברה ויו"ר הדירקטוריון תישא החברה בתוספת גילום מלא). כמו כן, החברה תהיה רשאית להעמיד נושא המשרה אמצעי מיכון (מחשב נייד וכדומה) לצורכי עבודתו בהתאם לנהלי החברה.
- 13.2.6 **ארוחות / אש"ל** - החברה תהיה רשאית לאפשר לנושא המשרה לעשות שימוש בהסדר תשלום עבור ארוחות ואש"ל במהלך שעות העבודה וכן תהיה זכאית לאפשר החזר הוצאות, כפי שיקבע בנהלי החברה, מעת לעת.
- 13.2.7 **חופשה שנתית** - החברה תהיה רשאית להעניק לנושא המשרה חופשה שנתית בהיקף שלא יעלה על 25 יום בשנה ובכל מקרה לא פחות מהקבוע בדין. החברה תהיה רשאית לאפשר לנושא המשרה לצבור ולפדות ימי חופשה שנתית כפי שיקבע בנהלי החברה, מעת לעת¹⁷.
- 13.2.8 **חופשת מחלה** - נושא המשרה יהיה זכאי להעדר מהעבודה בשל מחלה על פי הוראות חוק דמי מחלה. החברה תהיה רשאית לשלם לנושא המשרה תשלום מלא עבור ימים בהם נעדר מהעבודה עקב מחלה החל מיום ההיעדרות הראשון כפי שיקבע בנהלי החברה, מעת לעת. נושא משרה יהיה זכאי לצבור ימי מחלה כפי שיקבע בנהלי החברה, אולם לא יהיה זכאי לפדיון ימי מחלה.
- 13.2.9 **דמי הבראה** - החברה תהיה רשאית לשלם לנושא המשרה דמי הבראה בסכום המקובל בחברה, אך לא פחות מהקבוע בדין.
- 13.2.10 החברה תהיה רשאית לשלם עבור נושאי המשרה דמי חבר לאגודות מקצועיות.
- 13.2.11 החברה תהיה רשאית לשלם עבור נושאי המשרה דמי מינוי לעיתונים ולספרות מקצועית.
- 13.2.12 החברה תהיה רשאית לשלם לנושאי המשרה עבור השתלמויות, הצטרפות לנסיעת תמרוץ לסוכנים, בדיקות סקר ופעילות רווחה.

17. באוקטובר 2016 עדכנה החברה את הנהל, באופן שיאפשר במקרים מיוחדים להאריך את תקופת החריגה הקיימת מהצבירה (צבירה של מכסה שנתית אחת לעובד ושתי מכסות לנושא משרה), ביחס לעובדים ולנושאי משרה, בחצי שנה. כאשר תקופת חריגה ארוכה יותר תוגבל בשנתיים ימים, והיא תעשה ביחס לעובדים, באישור מנכ"ל החברה, וביחס לנושאי משרה - באישור הדירקטוריון. ובמקביל אישרה למנכ"ל הארכה לניצול ימי החופשה שנצברו לו, ואשר בוצעה בגינם הפרשה חשבונאית שוטפת, נכון לחודש ספטמבר 2016, וזאת עד תום תקופת ההסכם כאמור.

13.2.13 פטור, שיפוי וביטוח לנושא משרה

- 13.2.13.1 החברה תהיה רשאית להעניק כתבי שיפוי בנוסח שיוחלט על ידה ואושר ו/או יאושר על ידי האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה. ככל שהחברה תבקש לערוך שינוי בכתבי השיפוי, מכל סיבה שהיא, תביא החברה את כתבי השיפוי המתוקנים לאישור בפני האורגנים המוסמכים בהתאם להוראות הדין.
- 13.2.13.2 בלי לגרוע מהאמור לעיל, החברה תהיה רשאית לרכוש לנושאי המשרה בקבוצה ביטוח אחריות נושאי משרה וזאת, בסכומי ביטוח שלא יעלו על 400 מיליון דולר ובתמורה לפרמיה שנתית שלא תעלה על 1 מיליון דולר.
- 13.2.13.3 החברה תהיה רשאית לרכוש ביטוח נושאי משרה מסוג Run Off במקרה של העברת שליטה בחברה ו/או בחברה בת.
- 13.2.13.4 החברה תהיה רשאית להעניק פטור מאחריות לנושאי המשרה בחברה, בכפוף לקבלת האישורים הנדרשים להענקת הפטור לפי הדין. פטור כאמור לא יחול על החלטה או עסקה שבה לבעל השליטה או לנושא משרה כלשהו בחברה (גם נושא משרה אחר מזה שעבורו מוענק כתב הפטור) יש בה עניין אישי.

14. הסדרי פרישה

מענק פרישה

- 14.1 מעבר לתשלום פיצויי פטורים, ובכפוף לתנאי הזכאות הנקובים בסעיף 14.5 להלן, החברה תהיה רשאית להעניק לנושא משרה מענק פרישה חד-פעמי שווה ערך לגובה של עד 4 משכורות בסיס. משכורות בסיס למענק פרישה תכלול גם רכיבי שכר נלווים כגון: רכב, טלפון, החזר הוצאות, זכויות סוציאליות והטבות נלוות לשכר (לרבות: הפרשות לביטוחי מנהלים ו/או קרנות פנסיה, קרנות השתלמות, ימי חופשה, דמי הבראה, ימי מחלה וכו') (להלן: "משכורת בסיס למענק פרישה"). גובה מענק הפרישה האמור יקבע במועד חתימת הסכם העסקה עם נושא המשרה או לאחר מכן ובלבד שלא יקבע בסמוך למועד פרישתו. בנוסף, בעת סיום יחסי עובד-מעביד תהיה החברה רשאית, בהחלטת האורגנים המוסמכים, להגדיל לנושא המשרה את מענק הפרישה וזאת בגובה של עד 2 משכורות בסיס למענק פרישה, נוספות. כמו כן, לחברה שמור שיקול דעת מיוחד להגדלת מענק הפרישה במקרה שבו נושא המשרה עבד בחברה (לרבות בחברות קשורות) במשך תקופה העולה על 15 שנה וזאת בגובה של עד 2 משכורות בסיס למענק פרישה נוספות. לחלופין, במקום מענק הפרישה הנזכר לעיל, במקרים חריגים ויוצאי דופן, רשאית החברה לקבוע כי במקרה שבו נושא משרה עבד בחברה (לרבות בחברות קשורות) במשך תקופה העולה על 15 שנה, יהיה זכאי נושא המשרה לפיצויי פטורין סטטוטוריים מוגדלים בגובה של עד 200% בכפוף לתנאים שיקבעו וזאת חלק כל מענק (הסתגלות או פרישה) כאמור בסעיף זה לעיל.
- 14.2 במסגרת השיקולים והקריטריונים שתשקול החברה באשר לקביעת ולהגדלת מענק הפרישה, כאמור לעיל, ילקחו בחשבון, בין היתר, נסיבות הפרישה, תקופת הכהונה, תפקידיו, כישוריו, ביצועי החברה בתקופת הכהונה ותורמתו של נושא המשרה להשגת יעדי החברה, להשאת רווחיה, ולניהול כספי החוסכים באמצעותה, התגמול השנתי שקיבל במהלך תקופת הכהונה, וכן המלצת מנכ"ל החברה.
- 14.3 מענק הפרישה יותנה בביצועים בפועל, יחשב כרכיב משתנה על כל המשתמע מכך ויפרס בהתאם לאמור במדיניות תגמול זו לענין מענק פרישה, כמפורט להלן. למען הסר ספק מובהר כי התאמות שיבוצעו בהפרשות למענק הפרישה במהלך שנות ההעסקה, לא ייבדקו לצורך קביעת יחס קבוע משתנה, כמפורט בסעיף 6.1.6 לעיל.
- 14.4 קביעת תנאי פרישה לנושאי משרה יהיו בכפוף לאישור הדירקטוריון, לאחר שקיבל את אישור ועדת התגמול.
- 14.5 תשלום תנאי פרישה משתנים כאמור אשר עולה על סך של שתי משכורות בסיס למענק, יהיה כפוף להסדרי דחיית תשלומים מעבר למועד עזיבת נושא המשרה, וכמו גם להפעלת מנגנוני התאמה לביצועים בדיעבד, כמפורט במדיניות התגמול של הגופים המוסדיים בקבוצה, כפי שיקבע מעת לעת וככל שהדבר יידרש בהתאם לחוזר התגמול.
- 14.6 אין בהוראות סעיף זה כדי לגרוע מזכויות קיימות או נוצרות.
- 14.7 נושא משרה לא יהיה זכאי למענק פרישה במקרה שסיום יחסי העבודה נבע מהתפטרותו בתוך שנתיים מתחילת עבודתו (אך למעט אם ההתפטרות אירעה בתוך 12 חודשים ממועד העברת שליטה בחברה).
- 14.8 נושא משרה לא יהיה זכאי למענק הפרישה במקרה בו עזיבתו כרוכה בנסיבות המצדיקות שלילת פיצויי פטורין על פי דין.
- 14.9 היקף המענק המפורט לעיל הוא ההיקף המקסימלי שיהיה בסמכות ועדת התגמול והדירקטוריון לקבוע בהתאם לעקרונות המפורטים לעיל.

15. הסדרים בסיום עבודה

15.1 אי תחרות

- 15.1.1 נושאי המשרה יתחייבו בכתב, במועד חתימתם על הסכם העסקה בחברה, להימנע מתחרות עם החברה, בתחום עסקיה, למשך תקופה של מספר חודשים (בין 3 ל-9 חודשים ממועד מתן ההודעה המוקדמת) כפי שייקבעו בהסכם העסקה.
- 15.1.2 בכפוף להוראות ההסדר התחיקתי, תשלום בגין תקופת התחייבות לאי תחרות לא ייחשב כמענק פרישה, ככל שנמנע מנושא המשרה לעבוד בתקופה זו בחברות מתחרות בתחום עיסוקה של החברה.

15.2 הודעה מוקדמת

15.2.1 נושא המשרה יהיה זכאי לתקופת הודעה מוקדמת שלא תעלה על 6 חודשים במקרים מיוחדים וחריגים ומנימוקים שיצינו לא תעלה על 9 חודשים. תקופת ההודעה המוקדמת לכל נושא משרה תקבע על ידי הדירקטוריון בהמלצת ועדת התגמול טרם חתימת הסכם העסקה עם נושא המשרה.

15.2.2 במהלך תקופת ההודעה המוקדמת יידרש נושא המשרה להמשיך ולמלא את תפקידו, אלא אם יחליט הדירקטוריון בהמלצת ועדת התגמול לשחרר אותו ממחויבות זו, באופן מלא או חלקי, והוא יהיה זכאי להמשיך כל תנאי הכהונה וההעסקה ללא שינוי.

16. הוראות כלליות, שיקול דעת, תוקף ואחריות

16.1 מדיניות התגמול תהיה בתוקף למשך 3 שנים ממועד אישורה¹⁸ באורגנים המוסמכים של החברה ואחת לשלוש שנים לפחות תובא לאישור מחדש של האורגנים המוסמכים בחברה. בעת אישור מדיניות התגמול, יבחנו תנאי העסקה ביחס למקובל בקבוצות ההשוואה הרלבנטיות, באותה עת.

16.2 בלי לגרוע מהאמור בסעיף 16.1 לעיל, ועדת התגמול והדירקטוריון יבחנו, מעת לעת, ולפחות אחת לשנה, את יישומה של מדיניות התגמול וכן את הצורך בהתאמתה ועדכונה, אם חל שינוי מהותי בנסיבות שהיו קיימות בעת קביעתה או מטעמים אחרים. שינויים במדיניות התגמול, ככל שיהיו, יאושרו בהתאם להוראות הדין.

16.3 ביחס לכל שנה קלנדארית, האורגנים הרלוונטיים של החברה יהיו רשאים לסטות או לשנות את מדיניות התגמול במתכונתה הנוכחית, לפי שיקול דעתם, באופן שאינו מטיב ביחס לתנאי התגמול הכולל של נושאי המשרה. על אף האמור, יובהר כי, ועדת התגמול והדירקטוריון יהיו רשאים לשנות את מדיניות התגמול ביחס לנושאי המשרה ובלבד שהיקף השינוי השנתי הכולל ברכיבי התגמול לא יעלה על 10% ביחס לכל נושא משרה.

16.4 יצוין כי בהתאם להוראות הדין, לרבות חוק תגמול בכירים, החברה עשויה לשאת בעלויות נוספות בגין העסקתם של נושאי משרה בה בהתאם לתנאי מדיניות זו.

16.5 יודגש, כי מסמך זה מהווה מסמך מדיניות וקווים מנחים ולפיכך אין בו כדי להקים כל זכות לנושאי המשרה ו/או לכל צד שלישי אחר, ובכלל כך לא תהיה למי מהם זכות לטעון כלפי החברה כי היא חייבת לפעול על פי מדיניות התגמול. בכפוף לדין, ההוראות הקבועות בהסכמי העסקה, ובהסכמים קיבוציים (ככל שהם רלבנטיים), ותוכניות התגמול האישיות שאושרו כדין גוברות על הוראות מדיניות התגמול.

16.6 יובהר כי יישום מדיניות תגמול זו יעשה בכפוף לכך שלא יהיה בכך משום הפרה של הוראות דין לרבות דיני העבודה בדגש על חוקי הגנת השכר, לרבות הכרעות של בית המשפט במקרים פרטניים או אישורים שנתינו על ידו.

16.7 מדיניות תגמול זו תגובה בנהלים אשר יכללו תיאור של הגורמים המעורבים בתהליך התכנון, האישור, והניטור של המדיניות ושל הסכמי התגמול.

17. הוראות מעבר

17.1 הוראות מדיניות תגמול זו יחולו על הסכמי תגמול שאושרו מיום התחילה ואילך, אלא אם כן נאמר אחרת.

17.2 הסכמי העסקה קודמים בין החברה ובין נושאי משרה שלה לא יבוטלו עם כניסתה לתוקף של מדיניות תגמול זו והם הותאמו ויותאמו בהתאם ובמועד המתחייב על פי הוראות הדין הרלבנטיות¹⁹.

17.3 בכפוף לאמור לעיל, למען הסר ספק, אין במדיניות התגמול כדי לפגוע בזכויות נושאי המשרה בקשר עם כהונתם והעסקתם בחברה, הקיימות ביום התחילה וכן בזכויות שנצברו ו/או נוצרו ו/או שייצברו בגין תקופות קודמות וזאת עד למועד התאמתם למדיניות או עד למועד הנדרש להתאמתן בהתאם להוראות הדין הרלבנטיות כאמור (להלן: "זכויות שנצברו")²⁰.

17.4 יובהר כי זכויות שנצברו לא יילקחו בחשבון לצורך חישוב התקורות הקבועות במדיניות זו ביחס לתגמול גם אם מועד תשלומם בפועל מאוחר יותר ליום התחילה או למועד לכניסתה לתוקף של הוראות הדין, לרבות אופציות שהוענקו כאמור ושהתשלום בגינם הופרש.

17.5 יובהר כי אם וכאשר בהתאם לחוק תגמול בכירים, ההוצאה השנתית החזויה בגין תגמול של נושא משרה תעלה על מגבלת התגמול, יופחת תגמול נושא המשרה בהתאם, באיזה מרכיבי התגמול שלו.

יובהר כי בגין שנת 2016 תבחן תקרת התגמול, באופן יחסי, לתקופה שהחל ממועד תחילת חוק תגמול בכירים, ורכיבי רכיבי תגמול משתנים שישולמו בגין שנה זו, ייוחסו בהתאם.

17.6 ככל שהוראות חוזר התגמול יתעדכנו בעתיד, ניתן יהיה להתאים את תנאי התגמול בהתאם, באישור ועדת התגמול והדירקטוריון.

17.7 מבלי לגרוע מן האמור בסעיף 16.6 לעיל, מובהר כי נושא משרה שיודיע על התפטרותו עד ליום 1 לינואר 2017, לא יאבד את זכאותו לקבל את מלוא הזכויות שהיו מגיעות לו, בגין סיום יחסי עובד מעביד, או סיום כהונה, אילו הסתיימו יחסים אלו, עד למועד תחילת חוק תגמול בכירים (12 לאוקטובר 2016).

¹⁸ יובהר כי הוראות המדיניות הנובעות מחוק שכר בכירים יהיו בתוקף החל מיום 12 באוקטובר 2016.

¹⁹ בהתאם למכתב ששלחה החברה לנושאי המשרה בחברה בחודש אוקטובר 2016, בו הודיעה להם כי תנאי התגמול שלהם יותאמו להוראות חוק תגמול בכירים. למען הסר ספק, לא יהיה בשינוי התנאים כאמור כדי לפגוע בזכויות שנצברו קודם למועד זה. לענין מתן הודעה למנכ"ל, ראה הערת שוליים 14 לעיל.

²⁰ מובהר כי אין בהוראות מדיניות התגמול כדי להחמיר מעבר להוראות המעבר הקבועות בחוזר התגמול ובתיקון לחוזר ולחוק תגמול בכירים, ואין בהן כדי לפגוע בזכויות שהוראות המעבר נועדו למנוע פגיעה בהן.

מדיניות תגמול - כלל חברה לביטוח בע"מ

1. הגדרות

למונחים המאוזכרים במדיניות תגמול זו תהא המשמעות המופיעה להלן לצידם:

"בעל תפקיד מרכזי" - כהגדרתו בסעיף 4.2 למדיניות תגמול זו.

"דוחות כספיים" - דוחות כספיים מאוחדים ומבוקרים שנתיים של כלל החזקות, המפורסמים לבעלי המניות של כלל החזקות.

"החברה" - כלל ביטוח וכלל החזקות, אלא אם נאמר אחרת.

"העברת שליטה" - משמעה עסקה לפיה הנאמן ו/או כל אחד אחר המחזיק במניות השליטה בכלל החזקות יעביר את השליטה בכלל החזקות, ו/או כלל החזקות תעביר את השליטה בכלל ביטוח, לצד ג'. האמור יכול כל העברה של שליטה, כהגדרתה להלן, לרבות העברה על ידי נאמן ופעולה שבעקבותיה החברה תהפוך מחברה ללא בעל שליטה לחברה עם בעל שליטה, ולמעט העברת שליטה שבעקבותיה החברה תהיה חברה ללא בעל שליטה.

"שליטה" - לעניין זה כמשמעותה בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968.

"הצמדה למדד" - הצמדה לעליה במדד המחירים לצרכן, ביחס למדד הבסיס או למדד רלבנטי אחר, לפי הענין. אם בתקופה מסוימת תהיה ירידה במדד המחירים לצרכן, שיעור הירידה כאמור יופחת משיעור העלייה העתידי, ככל שתהיה עליה כאמור.

"מדד הבסיס" - המדד הידוע בגין חודש אוקטובר 2016, אלא אם כן נכתב במפורש אחרת.

"חוזר התגמול" - חוזר גופים מוסדיים מס' 2014-9-2 "מדיניות תגמול בגופים מוסדיים", מיום 10 באפריל 2014, כפי שתוקן ביום 7 באוקטובר 2015 במסגרת חוזר גופים מוסדיים 2015-9-31 ("התיקון לחוזר התגמול").

"חוק החברות" - חוק החברות, התשנ"ט-1999.

"חוק תגמול בכירים" - חוק תגמול לנושאי משרה בתאגידים פיננסיים (אישור מיוחד ואי התרת הוצאה לצורכי מס בשל תגמול חריג), התשע"ו-2016.

"יחס כושר פירעון" - היחס שבין ההון המוכר של החברה להון הנדרש ממנה לפי הוראות הדין החלות עליה. מובהר כי עם אימוצו של משטר סולבנסי 2, ככל שיאומץ, ראשי הדירקטוריון לקבוע כי לתקופה שתקבע, ימשיך היחס האמור להתבסס על משטר ההון הקיים בעת אימוץ מדיניות זו.

"יחס כושר פירעון מינימלי" - יחס כושר פירעון של 112% תחת משטר ההון הקיים או יחס כושר פירעון מינימלי אחר כפי שיוגדר על ידי דירקטוריון החברה מעת לעת לעניין מדיניות תגמול זו.

"יום התחילה" - מועד אישור מדיניות זו על ידי האורגנים המוסמכים בחברה.

"כלל ביטוח" - כלל חברה לביטוח בע"מ.

"כלל החזקות" - כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ.

"מדיניות תגמול" - כמשמעותה בחוזר התגמול, לרבות מדיניות תגמול בהתאם לסעיף 267א(א) לחוק החברות.

"מענק פרישה" - כל תגמול המשולם לנושא משרה, בסיום תקופת העסקה, מעבר לתגמולים בגין סיום העסקה שנקבעו לכלל העובדים המועסקים בחברה.

"נאמן" - נאמן למניות השליטה בחברה, שמונה על ידי המפקחת על הביטוח בחודש אוגוסט 2013.

"נושא משרה" - כהגדרתו בחוזר התגמול למעט דירקטור¹.

"עובד" - לרבות נושא משרה.

"עלות שכר" - כל תשלום בעד ההעסקה, לרבות הפרשות מעסיק, תשלום בעד פרישה, רכב והוצאות השימוש בו וכל הטבה או תשלום אחר.

"קבוצת כלל" או **"הקבוצה"** - החברות הנמנות על קבוצת כלל החזקות.

"רווח" - רווח כולל (לאחר מס) של כלל החזקות כפי שיוצג בדוחות הכספיים המאוחדים של כלל החזקות לתום השנה הרלוונטית (כולל רווח/הפסד חד-פעמי ולרבות ביצועים כספיים של חברות שיירכשו בעתיד על ידי כלל החזקות).

"רכיב קבוע" או **"רכיב משתנה"** - כהגדרתם בחוזר התגמול.

"שכר בסיס חודשי" - שכר חודשי (ברוטו) לא כולל רכיבי שכר משתנים (ככל שמשולמים) ורכיבי שכר נלווים כגון: מענקים שונים, רכב, טלפון, החזר הוצאות וכיוצא באלה, זכויות סוציאליות והטבות נלוות לשכר (לרבות: הפרשות לביטוחי מנהלים ו/או קרנות פנסיה, קרנות השתלמות, ימי חופשה, דמי הבראה, ימי מחלה וכו').

"תנאי כהונה והעסקה" - כהגדרתם בחוק החברות.

1. לענין הגדרת נושא משרה בהתאם להוראות חוק החברות, יצוין כי החברה רואה כנושאי משרה בה, מנהלים, אשר כפופים במישרין למנכ"ל או מנהלים (אף אם אינם כפופים במישרין למנכ"ל), שקבע הדירקטוריון כי תפקידם הוא מסוג התפקידים אשר מקובל, על בסיס הנהוג בחברות כדוגמת החברה, כי יבוצע על ידי מי שכפוף למנכ"ל.

"תשואה על ההון" - הרווח (הכולל) בשנת המענק מחולק בהון העצמי ליום 31.12 על פי הדוחות הכספיים השנתיים לשנה שקדמה לשנת המענק.

"עובדי קבלן המועסקים אצל החברה" - עובדים של קבלן כוח אדם שהחברה היא המעסיק בפועל שלהם, ועובדים של קבלן שירות המועסקים במתן שירות אצל החברה; לעניין זה,

"קבלן כוח אדם", "קבלן שירות", "מעסיק בפועל" - כהגדרתם בחוק העסקת עובדים על ידי קבלני כוח אדם, התשנ"ו-1996.

2. כללי

- 2.1 מסמך זה נועד להגדיר, לתאר ולפרט את מדיניות התגמול לנושאי המשרה, דירקטורים, בעלי תפקיד מרכזי ועובדים אחרים בחברה כפי שאושרה על ידי דירקטוריון החברה לאחר קבלת המלצת ועדת התגמול של החברה.
- 2.2 מדיניות התגמול נקבעה בהתאם להוראות תיקון 20 לחוק החברות ובהתחשב בחוזר התגמול.
- 2.3 מדיניות התגמול קובעת כללים, קריטריונים ואמות מידה שלפיהם ייקבעו תנאי כהונתם והעסקתם של נושאי המשרה, בעלי תפקיד מרכזי ועובדים אחרים בחברה, וכן אשר לשיקולים העומדים בבסיס קביעתם, תוך התאמה למאפיינים הספציפיים של הפעילות עליה אחראי העובד הרלבנטי, לניסיונו, הכשרתו וביצוע התפקיד על ידו.
- 2.4 מדיניות התגמול נערכה בהתחשב באופייה של כלל ביטוח, כגוף מוסדי המנהל כספי ציבור, ובשים לב לגודלה של כלל החזקות, אשר נכללת במדד תל-אביב 100.
- 2.5 ניסוח מדיניות התגמול בלשון זכר הינו מטעמי נוחות בלבד והיא מיועדת לנשים וגברים כאחד.

3. מטרות ושיקולים בקביעת מדיניות התגמול

מדיניות התגמול נועדה לסייע בהשגת מטרות החברה ותוכניות העבודה שלה בראייה ארוכת טווח תוך התחשבות בניהול הסיכונים שלה ובין היתר בהתחשב בשיקולים הבאים:

- 3.1 היקף נכסי הקבוצה ונכסי החיסכון המנוהלים על ידי הגופים המוסדיים בקבוצה, וכן אופי ומורכבות פעילותה.
- 3.2 מצבה הפיננסי של הקבוצה בכלל והחברה בפרט, לרבות, נזילות ויחס כושר פירעון, לרבות של הגופים המוסדיים בקבוצה.
- 3.3 הבטחת התאמתם של תמריצים לניהול מושכל של כספי חוסכים באמצעות הגופים המוסדיים בקבוצה, בהתייחס לתשואה וסיכון בטווח ארוך.
- 3.4 היבטים כלל ארגוניים, כגון פערי תגמול רצויים בין דרגים שונים.
- 3.5 היכולת לגייס ולשמר מנהלים ועובדים איכותיים ברמה גבוהה, בעלי ידע מקצועי ספציפי והתמחות ייחודיים, בעלי יכולת להוביל את החברה להצלחה עסקית ולהתמודד עם האתגרים העומדים בפניה.
- 3.6 היכולת לתמרץ מנהלים ועובדים להשגת רמה גבוהה של ביצועים עיסוקיים, תוך נטילת סיכונים מושכלת וסבירה, וזאת בהתייחס לחברה, לגופים המוסדיים בקבוצה ובהתייחס לכספי חוסכים באמצעותן.
- 3.7 יצירת איזון ראוי בין מרכיבי תגמול שונים, מרכיבים קבועים מול משתנים, קצרי טווח מול ארוכי טווח ותגמול במזומן (כולל תנאים נלווים), למול תגמול במכשירים הוניים.
- 3.8 הלימה של תנאי התגמול את גודל החברה, הגופים המוסדיים ואופי פעילותן.
- 3.9 הוראות חוק תגמול בכירים.

בגיבוש מדיניות התגמול, נשקלו, בין היתר, רמות השכר ותנאי ההעסקה הנהוגים בחברה ובחברות דומות לה, תוך מתן דגש על הגברת התחרותיות של החברה בגיוס ובשימור כוח אדם איכותי בתפקידי ניהול בכירים בקבוצה וכן נלקחו בחשבון היבטים כלל ארגוניים, כגון פערי תגמול רצויים בין דרגים שונים ויושמו הוראות חוק תגמול בכירים.

החברה פועלת בהתאם להוראות חוק תגמול בכירים ועמדות הממונה על שוק ההון הרלבנטיות לתגמול בעלי תפקידים בגופים מוסדיים וכן תביא בחשבון, בבואה לקבוע את התגמול המרבי לבעל תפקיד מרכזי, אסדרות צפויות שעשויות להיות להן השלכה מהותית על מדיניות התגמול, שפורסמה טיטה שלהן, לרבות תזכירי חוק.

4. מיפוי בעלי תפקיד מרכזי

- 4.1 בהתאם לחוזר התגמול, החברה מיפתה את בעלי התפקיד המרכזי בחברה בהתאם להגדרות הרלוונטיות בחוזר התגמול.
- 4.2 בהתאם לכך, קבוצות בעלי התפקיד המרכזי של החברה הינם כמפורט להלן:
 - 4.2.1 נושאי משרה כהגדרתם בחוזר התגמול.
 - 4.2.2 מי שאינו נושא משרה, ומתקיים לגביו אחד מאלה:
 - 4.2.2.1 סך התגמול שקיבל בגין כל אחת מהשנתיים שחלפו, עולה על 1.5 מיליון ש"ח.
 - 4.2.2.2 הוא עוסק בניהול השקעות של החברה ושל כספי חוסכים באמצעותה.

- 4.2.3 כל מי שמועסק על ידי החברה, במישרין או בעקיפין, ולפעילותו עשויה להיות השפעה משמעותית על פרופיל הסיכון של החברה או של כספי חוסכים באמצעותה, בין אם מתקיימים יחסי עובד מעביד בינו לבין החברה ובין אם לאו, וכן מי שנכלל בקבוצה של עובדים, הכפופה לאותם הסדרי תגמול לפי מדיניות התגמול של החברה, ואשר הרכיב המשתנה בתגמולם עשוי, במצטבר, לחשוף את החברה או את כספי חוסכים באמצעותה לסיכון מהותי.²
- 4.2.4 למען הסר ספק, האמור יחול בכפוף לחריגים שנקבעו בחוזר התגמול לענין הגדרת בעל תפקיד מרכזי. בהתאם, החברה רשאית שלא לכלול בקבוצת "בעלי תפקיד מרכזי" מי שאינו נושא משרה ומתקיים לגביו לפחות אחד מאלה: תגמולו ותנאי העסקתו מעוגנים במלואם רק בהסכם הקיבוצי או שהרכיב הקבוע בתגמולו אינו עולה על 0.5 מיליון ש"ח לשנה ותנאי ההעסקה שלו אינם כוללים רכיב משתנה, למעט רכיב משתנה הניתן למרבית עובדי החברה או שעל פי תנאי העסקתו, הרכיב המשתנה בתגמולו אינו עולה על שישית (1/6) מהרכיב הקבוע לשנה ותגמולו הכולל בכל אחת מהשנתיים שחלפו לא עלה על 0.5 מיליון ש"ח לשנה.
- 4.2.5 החברה תבחן מעת לעת את מיפוי בעלי התפקיד המרכזי, בהתאם לשינויים הרגולטוריים ו/או לשינויים במנגנוני התגמול ולכל הפחות אחת לשנה.
- 4.2.6 עובד שנכלל בקבוצת בעלי התפקיד המרכזי יעודכן על כך על ידי תחום משאבי האנוש.

5. מרכיבי התגמול

א. דירקטורים

- 5.1 **שכר דירקטורים (למעט יו"ר דירקטוריון) וחברי ועדות השקעה**
- שכרם של דירקטורים חיצוניים, דירקטורים אחרים בחברה (למעט יו"ר הדירקטוריון) וחברי ועדות השקעה שאינם עובדי הקבוצה כפי שייחשבו מעת לעת, יהיה הגמול המרבי כפי שיקבע על פי תקנות החברות (כללים בדבר גמול והוצאות לדירקטור חיצוני), תש"ס-2000 (להלן: "תקנות הגמול"), כפי שיתעדכן מעת לעת ולפי הוראות חוזר גופים מוסדיים שמספרו 9-4-2009 (להלן: "חוזר תגמול דח"צים"). לענין זה לא יובאו בחשבון מיומנויות כלשהן של דירקטור כלשהו. כמו כן, יהיו הדירקטורים האמורים זכאים להחזר הוצאות בהתאם לתקנות הגמול. דירקטורים וחברי ועדות השקעה כאמור לא יהיו זכאים לרכיב שכר משתנה בשל כהונתם בחברה.³
- ככל שמדובר בדירקטורים אשר בעל השליטה בחברה נושא בשכרם ובהעדר מניעה חוקית לכך, יכול וההתחשבות בגין שכרם תבוצע, בהתאם לעקרונות האמורים ובמסגרת הסכם ניהול שבין כלל החזקות לבין בעל השליטה, כפי שיאושר מעת לעת, על ידי אסיפת בעלי המניות של כלל החזקות.
- החברה יכול ותישא בהוצאות נוספות בגין דירקטורים וחברי ועדות השקעה המכהנים בחברה בתקופת כהונתם, כגון בגין השתלמויות, השתתפות באירועי חברה, חניה, הטבות במוצרי פרט של החברה להם זכאים עובדי החברה, שי לחג וכו'.

5.2 יו"ר דירקטוריון

- יו"ר דירקטוריון בגוף מוסדי בקבוצה לא יהיה זכאי לרכיב שכר משתנה בשל כהונתו כיו"ר.⁵
- תגמול יו"ר דירקטוריון בגוף מוסדי בקבוצה ייקבע ביחס לתגמול דח"צ כהגדרתו להלן, וכמפורט בסעיף זה להלן, ובהתאם להוראות תקנות הגמול וחוזר תגמול דח"צים (להלן: "יחס הכפלה"), באופן שהתגמול המירבי שישולם ליו"ר הדירקטוריון לא יעלה על התוצאה של הכפלת תגמול דח"צ ביחס ההכפלה.
- במסגרת שיקוליה לקביעת יחס ההכפלה תתייחס ועדת התגמול לשיקולים שבסעיף 3 לעיל. יחס ההכפלה עבור משרה מלאה לא יעלה על 13 מתגמול דח"צ המחושב לענין זה על פי המספר המזערי של ישיבות דירקטוריון וועדותיו המחויב בחברה בשנה ("תגמול דח"צ"). במסגרת זו יינתן משקל גם לכהונתו של יו"ר הדירקטוריון בגופים נוספים בקבוצה ובמיוחד בכל הקשור לכהונה בחברות ציבוריות או בגופים מוסדיים בקבוצה.

ב. בעלי תפקיד מרכזי (לרבות נושאי משרה)

- 5.3 **התגמול הכולל של בעל תפקיד מרכזי עשוי להיות מורכב מהרכיבים העיקריים הבאים (כולם או חלק מהם):**
- 5.3.1 **שכר בסיס (רכיב קבוע)** - מרכיב תגמול זה נועד לתגמל את בעל התפקיד המרכזי עבור ביצוע תפקידו בחברה ועבור הזמן המושקע בביצוע מטלות התפקיד השוטפות באופן יומיומי. השכר מבטא את כישוריו של בעל התפקיד המרכזי (כגון: ניסיונו, הידע שהוא מביא לתפקיד, מומחיות בתחום העיסוק, השכלתו, הסמכות המקצועית וכו'), תוך התחשבות ברמת האחריות המוטלת עליו ודרישות התפקיד הנגזרות ממנו.

2. בכפוף להוראות חוזר התגמול, בחינת היקף התחולה של מדיניות התגמול עשוי להשתנות מעת לעת. נכון למועד אישור מדיניות תגמול זו, נמצא כי המנהלים הבכירים האחראים על ערוצי מכירות יכללו במסגרת הגדרה זו.

3. מובהר כי האמור לא יחול ביחס לנושאי משרה בחברה שמכהנים בנוסף כדירקטורים בחברות הקבוצה, וזאת ביחס לתגמול המשולם להם מאת הגוף שבו אינם מכהנים כדירקטורים. בנוסף וכלל שתפקידים כדירקטורים הינו משני לתפקידים כנושאי משרה, כהונתם כדירקטורים כאמור לא תשפיע על התגמול המשתנה שישולם להם מאת החברה.

4. לענין תנאי העסקתו של יו"ר הדירקטוריון של החברה המכהן בתפקידו במועד אישור מדיניות תגמול זו, אשר אושר באסיפת בעלי המניות של כלל החזקות ביום 26 במאי 2016, לרבות לענין זכויות קימות שנצברו על פי הסכם קודם מיום 5 ליוני 2013 ("ההסכם הנוכחי"), ראו את דוח זימון האסיפה הכללית של כלל החזקות מיום 21 באפריל 2016 (אסמכתא 2016-01-054490).

5. למעט לענין זכויות קודמות שנצברו, ראה הערת שוליים מס' 4 לעיל.

- 5.3.2 **תנאים נלווים** - מרכיב תגמול זה כולל תנאים סוציאליים המחויבים על פי דין ותנאים נלווים נוספים, כגון קרנות פנסיה, ביטוחי מנהלים, הפרשות לפיצויים, ביטוח אובדן כושר עבודה, ימי הבראה, חופשה, מחלה, הוצאות נסיעה, קרן השתלמות, העמדת רכב, סבסוד הוצאות הסעדה וכו'.
- 5.3.3 **תגמול משתנה המשולם במזומן (בזומן)** - מרכיב תגמול זה נקבע בהתאם לביצועים של בעל התפקיד המרכזי ותוצאות החברה, כמפורט בהרחבה להלן.
- 5.3.4 **תגמול משתנה הוני** - מרכיב תגמול זה נועד ליצור זהות אינטרסים בין כלל בעלי המניות של כלל החזקות לבין בעל התפקיד המרכזי באמצעות מחיר המניה. כמו כן נועד מרכיב זה לעודד ולחזק את הזדהותם של מקבלי תגמול זה עם החברה בכלל ובראיה ארוכת טווח בפרט. כמו כן, היות ותוכנית תגמול הונית הינה ארוכת טווח במהותה, היא מהווה גם תמריץ חיובי עבור מקבלה להמשיך לעבוד בחברה לאורך זמן ולסייע בהשגת יעדי החברה, תוכנית העבודה שלה ומדיניותה. בנוסף, היותה של התוכנית ארוכת טווח מחזקת את ההלימה בין מרכיב תמריץ זה לבין מדיניות ניהול הסיכונים בחברה.
- 5.4 מובהר כי מרכיבי התגמול המפורטים במדיניות תגמול זו מהווים רף עליון שביחס אליו תיקבענה תוכניות התגמול האישיות לבעלי תפקיד מרכזי. יודגש כי החברה אינה מחויבת להעניק כל המרכיבים המפורטים לעיל (למעט כמתחייב על פי חוק) ואינה מחויבת להעניק את השיעור המקסימלי שנקבע בכל אחד מן המרכיבים. ככל שיוענק תגמול נמוך מהתגמול המתואר במדיניות תגמול זו, לרבות ביחס לבעל תפקיד בתפקיד דומה בקבוצה, הדבר לא יהווה חריגה מהוראות מדיניות תגמול זו.
- 5.5 התשלום לנושא משרה המעניק שירותים לחברה כקבלן עצמאי או באמצעות חברת ניהול (ככל שהדבר מותר בהתאם לחוזר התגמול), ישקף את עלות רכיבי התגמול (בתוספת מסים כדון) בהתאם למדיניות התגמול.

6. אופן קביעת התגמול - עקרונות וכללים

- 6.1 בעת בחינה ואישור של תנאי כהונה והעסקה של בעל תפקיד מרכזי תינתן התייחסות, בין היתר, לנושאים הבאים, ככל שהם רלבנטיים לו:
- 6.1.1 השכלתו, כישוריו, מומחיותו, ניסיונו המקצועי והישגיו.⁶
- 6.1.2 תפקידו של בעל התפקיד המרכזי, תחומי אחריותו ותורמתו הצפויה להשגת יעדי החברה.
- 6.1.3 הסכמי שכר קודמים של בעל התפקיד המרכזי.
- 6.1.4 היחס שבין עלות השכר של בעל תפקיד מרכזי לבין עלות השכר של שאר עובדי החברה ושל עובדי הקבלן המועסקים אצל החברה, בפרט היחס לעלות השכר הממוצע ועלות השכר החציונית של שאר העובדים כאמור והשפעת הפערים על יחסי העבודה בחברה.⁷
- 6.1.5 שוויו הכלכלי של התגמול הכולל, על כל מרכיביו, לרבות התייחסות לתוצאות העסקיות של החברה, וככל שהתגמול כולל יעדים ומדדים, בחינה של היעדים והמדדים, בין היתר, לאור מדיניות ניהול הסיכונים של החברה ועל מנת לוודא שאין במדיניות התגמול כדי ליצור תמריצים לנטיית סיכונים מעבר לכך.
- 6.1.6 איזון בין רכיב משתנה ככל שמשולם, לבין הרכיב הקבוע באופן שכלל, שיעורו של הרכיב המשתנה השנתי של בעל תפקיד מרכזי, בגין שנה מסוימת, לא יעלה על 100% מהרכיב הקבוע השנתי, בכפוף לסעיף 9.5.2 להלן.
- בהתאם להוראות חוזר התגמול, הרכיב הקבוע יהווה חלק משמעותי מסך התגמול של בעל תפקיד מרכזי. בקביעת האיזון המתאים בין רכיב קבוע לרכיב משתנה יש להתחשב בניסיון בעל התפקיד, מומחיותו, כישוריו, בכירותו, אחריותו וביצועיו וכן בצורך לעודד התנהגות התומכת במסגרת ניהול הסיכונים, באיתנות הפיננסית ארוכת הטווח של החברה ובניהול זהיר של כספי החוסכים באמצעותה.
- 6.1.7 הוראות חוק תגמול בכירים, באופן שההוצאה החזויה בשלו (תגמול קבוע ומשתנה), לפי עלות השכר הכוללת לשנה (שכר קבוע ומשתנה) כפי שחושבה במועד האישור בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים, תהיה בהתאם לסעיף 2 לחוק תגמול בכירים⁸ ולא תעלה על הגבוה מבין (1) שני מיליון וחצי שקלים (2.5 מ"ש"ח) בשנה⁹ ("מגבלת הסכום") (2) מכפלת ההוצאה בשל התגמול הנמוך ביותר, לפי עלות היקף משרה מלאה בשיעור של 100%, ששילמה החברה לעובד, במישורין או בעקיפין (לרבות לעובד קבלן המועסק ישירות ע"י החברה, או לעובד המועסק ע"י נותן שירות המועסק ע"י החברה), ב-35¹⁰ (להלן ובהתאמה: "השכר המינימלי" או "מגבלת השכר המינימלי" ו-"מגבלת התגמול")¹¹. יובהר כי בכפוף למגבלת התגמול,

6. יצוין, כי ביחס לחלק מנושאי המשרה עליהם חלה מדיניות תגמול זו, כפופה החברה להוראות רגולטוריות ספציפיות המתנות את העסקת נושאי המשרה באישור הרגולטור (כגון: מנכ"ל, יו"ר דירקטוריון, דירקטור, יועץ משפטי, מנהל כספים, אקטואר, מנהל סיכונים, מנהל מערכות מידע ומבקר פנימי) וכן קובעות כישורים הנדרשים מבעלי תפקידים מסוימים, ולפיכך לגבי אותם נושאי משרה תתייחס החברה גם לאישורים ולקריטריונים שנקבעו באותן הוראות.

7. נכון למועד אישור המדיניות, ובהתאם להוראות המדיניות ביחס לעלות שכרם של המנכ"ל והיו"ר, היחס הוא כדלקמן: מנכ"ל ביחס ליתר העובדים בחברה למעט המנכ"ל - 18.48:13.44 חציון ו-13.44: ממוצע; יו"ר ביחס ליתר העובדים למעט יו"ר (מנומל ל-100% משרה) - כ-11.97:16.48 חציון ו-16.48: ממוצע; בעלי התפקיד מרכזי (עלות ממוצעת, כולל מנכ"ל ויו"ר) ביחס ליתר העובדים שאינם בעלי תפקיד מרכזי - 8.90:6.83 חציון ו-6.83: ממוצע. הנתונים חושבו על בסיס עלות תגמול בפועל לחודשים אוקטובר 2015 - ספטמבר 2016 בהתאם להיקף משרתם של עובדי חברות הקבוצה (למעט עובדי סוכנויות הקבוצה, עובדים שעתיים ועובדי קבלן).

ועדת התגמול והדירקטוריון בחנו את היחס המפורט לעיל שבין תנאי הכהונה והעסקה של נושאי המשרה לשכר של שאר עובדי הקבוצה ושל עובדי הקבלן המועסקים אצל הקבוצה, ובפרט את היחס לשכר הממוצע ולשכר החציוני של עובדים כאמור, וסברו כי לא צפויה לפערים אלו השפעה מהותית על יחסי העבודה בחברה.

8. מובהר כי לצורך חישוב סך התגמול כאמור לא יילקחו בחשבון תגמול שההוצאה בגינו אינה חזויה בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים.

9. לצורך חישוב סך התגמול כאמור לא יילקחו בחשבון הפרשה לתגמולים לרבות אובדן כושר עבודה והפרשה לפיצויים על פי דין.

10. בשנה שקדמה למועד ההתקשרות, בהתאם למנגנון שייקבע על ידי ועדת התגמול והדירקטוריון.

11. ההוצאה תחושב בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים, כמפורט בחוק תגמול בכירים, כפי שיהיו מעת לעת, וכפי שיאושר על ידי ועדת התגמול והדירקטוריון.

הדירקטוריון רשאי לאשר תגמול לנושא משרה גם אם בגין תגמול כאמור תישא החברה בעלות מס נוספת בגין "עלות הוצאה עודפת" קרי בשל העובדה שהוצאה כאמור לא תותר בניכוי לצרכי מס לחברה, בהתאם למנגנון הקבוע בחוק תגמול בכירים.

6.1.8 יובהר כי מגבלת השכר המינימלי יכול ותשתנה והיא תהיה צמודה לשיעור השינוי בשכר המינימלי, כאמור בחוק תגמול בכירים וכן במקרה בו יתברר כי רכיבים נוספים (מעבר להפרשה לתגמולים¹² והפרשה לפיצויים על פי דין) אינם נכללים במגבלת הסכום או מגבלת השכר המינימלי שנקבעה בחוק תגמול בכירים (לרבות תגמול בעד שעות נוספות), יעודכן התגמול, לאחר קבלת אישור ועדת התגמול והדירקטוריון, בשיעור מתאים כאמור.

7. שכר בסיס

7.1 בעלי תפקיד מרכזי

המשכורת החודשית של בעל תפקיד מרכזי, תיקבע בין השאר בהתייחס, לתפקיד אליו הוא מתמנה או בו הוא מכהן, הסמכות והאחריות הכרוכות בתפקיד, וכן בשים לב להשכלתו, כישוריו, מומחיותו, ניסיונו המקצועי, הישגיו והסכמים קודמים עם בעל התפקיד המרכזי (ככל שקיימים) ובלבד שבכל מקרה המשכורת החודשית לא תעלה על תקרת שכר הבסיס החודשי שנקבעה לנושאי המשרה כמפורט בסעיף 7.2 להלן וניתן יהיה להצמידה למדד.

7.2 נושאי משרה -

תקרת שכר הבסיס החודשי לנושאי משרה בחברה הינה כדלקמן:

7.2.1 **יו"ר דירקטוריון** - בסכום שלא יעלה על האמור בסעיף 5.2 לעיל.

7.2.2 **מנכ"ל** - בסכום שלא יעלה על האמור בסעיפים 6.1.7 ו-6.1.8 לעיל. נכון למועד זה שכרו הבסיסי החודשי של מנכ"ל החברה לא יעלה על סך של 195,000 ש"ח¹³.

7.2.3 **יתר נושאי המשרה** - הרכיבים הקבועים בתגמול יהיו בפער מהותי מעלות התגמול הקבוע של המנכ"ל.

7.3 תקרת שכר הבסיס החודשי הנזכרת לעיל הינה בגין 100% משרה.

7.4 תקרת שכר הבסיס החודשי אינה כוללת רכיבים נלווים נוספים לשכר הבסיס המגולמים בשכר. ניתן יהיה להמיר רכיבי תגמול לשכר בסיס חודשי ובלבד שהמרה כאמור לא תגדיל את עלות ההעסקה.

7.5 תקרת שכר הבסיס החודשי תהיה צמודה למדד.

7.6 רמת השכר שתקבע, תבטא את כישוריו של נושא המשרה (לרבות, ניסיונו, הידע שהוא מביא עמו לתפקיד, מומחיות בתחום העיסוק, השכלתו וכו'), תוך התחשבות ברמת האחריות המוטלת עליו ודרישות התפקיד הנגזרות ממנו וניתן יהיה להצמידה למדד.

7.7 החברה תהיה רשאית לקבוע כי בשל היות נושאי המשרה בעלי תפקיד הנהלה או תפקידים הדורשים מידה מיוחדת של אמון אישי, כמשמעותם בחוק שעות עבודה ומנוחה, התשי"א-1951, לא יחול חוק זה על נושאי המשרה ואלה לא יהיו זכאים לתגמול עבור עבודה בשעות נוספות או בזמן המנוחה השבועית.

7.8 בנוסף למשכורת הבסיס ניתן יהיה לקבוע, ביחס לבעל תפקיד מרכזי שהוא גורם בקרה¹⁴, זכאות לרכיב קבוע שנתי נוסף, שלא יעלה על שתי משכורות, שישולם בנוסף לשכר הבסיס החודשי ("הרכיב הנוסף"). לא תקום זכאות להפרשות סוציאליות בגין הרכיב הנוסף. הרכיב הנוסף לא ייכלל במסגרת תקרות השכר, כמפורט לעיל. במקרה בו בעל התפקיד המרכזי כאמור, יועסק בחלק משנה קלנדארית, הוא יהיה זכאי לחלק יחסי של הרכיב הנוסף בלבד.

8. עלויות העסקת עובדים ובעלי תפקיד מרכזי

8.1 גוף מוסדי בקבוצה לא ישא בעלויות העסקתו של עובד או בעל תפקיד מרכזי בו בשל כהונתו בתאגיד אחר, לרבות כהונה בתאגיד אחר שהוא חלק מהקבוצה וכל גוף מוסדי בקבוצה ישא בעלויות העסקת עובד או בעל תפקיד מרכזי בו, בהתאם להיקף המשרה, הסמכות והאחריות באותו גוף מוסדי ויכול שהדבר יבוצע באמצעות מודל התחשבות שיקבע בין החברות בקבוצה, על פי אישורם של האורגנים המוסמכים. ככל שמדובר בנושא משרה או בעל תפקיד מרכזי או עובד בגוף מוסדי בקבוצה המכהן בנוסף לנושא משרה או בעל תפקיד או עובד, בגוף אחר בקבוצה, יכול ששכרו המלא ישולם על ידי אחד מן הגופים כאמור, בכפוף להתחשבות שתבוצע בין הצדדים¹⁵.

¹² לרבות אובדן כושר עבודה.

¹³ ביחס למנכ"ל החברה המכהן בתפקידו נכון למועד אישורה של מדיניות תגמול זו יצוין כי החברה התקשרה עמו בהסכם העסקה לתקופה קצובה של 5 שנים שאושר על ידי האורגנים המוסמכים של החברה (ראה דו"ח מיידי של החברה מיום 5 בנובמבר 2012 אסמכתא 2012-01-271455), לענין תחולת המדיניות על הסכמים קיימים ראו סעיף 20 (הוראות המעבר) למדיניות תגמול זו. בהתאם למכתב ששלחה החברה למנכ"ל ביום 9 באוקטובר 2016, הודיע דירקטוריון החברה למנכ"ל כי עד לתום תקופת ההסכם הקצוב עמו, תנאי התגמול שלו יותאמו להוראות חוק תגמול בכירים באופן שבו החל מיום 12 לאוקטובר 2016, ישולם לו תגמול קבוע בלבד, שיוגבל באופן על פיו לא יהיה זכאי לתגמול שההוצאה השנתית החזויה בשלו בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים, תעלה על 2.5 מ"ח בתוספת הפרשה לפיצויים ותגמולים לרבות אובדן כושר עבודה על פי דין. למען הסר ספק לא יהיה בשינוי התנאים כאמור כדי לפגוע בזכויות שנצברו קודם למועד זה. ביום 7 בנובמבר 2016 הודיע מנכ"ל החברה ליו"ר הדירקטוריון כי הוא מקבל את מכתב החברה, תוך שמירה על זכויותיו על פי הדין וההסכם.

¹⁴ גורם בקרה, כהגדרתו בחוק התגמול.

¹⁵ מובהר כי אין בכהונתו של נושא משרה בגוף מוסדי, שאינו דירקטור, כדירקטור בחברה בת של הגוף המוסדי כדי לפגוע בחישוב הרכיב המשתנה של אותו נושא משרה.

- 8.2 כל התגמולים לבעל תפקיד מרכזי בגוף מוסדי ישולמו לבעל התפקיד המרכזי ולא לגורם אחר לרבות חברה בשליטתו של בעל התפקיד המרכזי. אין באמור כדי לגרוע מהאפשרות, לפיה במקרה בו עובד נושא במספר תפקידים, ונושא בתפקיד בגופים נוספים בקבוצה מעבר לתפקידו בגוף המוסדי, ישולם שכרו מהגוף המוסדי, ותבוצע התחשבות בין הגופים.
- לענין זה: "**בעל תפקיד מרכזי**" - למעט דירקטור ולמעט חבר ועדת השקעות שאינם עובדי הקבוצה.
- 8.3 גוף מוסדי בקבוצה יפעל על מנת שעובד או בעל תפקיד מרכזי בו לא יקבל כל תגמול בשל כהונתו בגוף המוסדי מגורם אחר, ובכלל זה משולט בגוף המוסדי או ממחזיק מהותי בגוף מוסדי בלא שולט.
- לענין זה -
- "שולט" - לרבות קרובו או תאגיד אחר שבשליטתו.
- "מחזיק מהותי" - כהגדרתו בסעיף 41ד לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981, לרבות קרובו או תאגיד אחר בשליטתו.

9. תגמול משתנה - מענקים

- 9.1 **כללי**
- מדיניות התגמול של החברה מבוססת, בין היתר, על ההנחה לפיה על התגמול הכולל של חלק מעובדי החברה ובעלי תפקיד מרכזי בה, להיות מושפע, מתוצאותיה העסקיות של החברה, המתבטאות, בין השאר, ברווחיות החברה, וכן מתרומתו האישית של כל עובד להשגתה והכל בהתחשב במגבלות הקבועות בחוק תגמול בכירים.
- 9.2 למען הסר ספק, מובהר כי בכפוף להוראות הדין, התגמול המשתנה אשר ישולם לעובד בהתאם למדיניות התגמול, ככל שישולם, אינו ולא ייחשב כחלק משכרו הרגיל של העובד, לכל דבר ועניין ולא יהווה בסיס לחישוב ו/או לזכאות ו/או לצבירה של זכות נלווית כלשהי, לרבות ובלי לגרוע מכלליות האמור, לא ישמש כרכיב הנכלל בתשלום חופשה, פיצויי פיטורים, הפרשות פנסיוניות וכו'.
- 9.3 **מתווה לקביעת רכיב משתנה אישי לבעלי תפקיד מרכזי**
- 9.3.1 לצורך תשלום רכיב משתנה אישי המשולם במזומן ובהתאם לעקרונות המפורטים להלן, תיקבע, מידי שנה, תוכנית יעדים ומדדים אישית לכל אחד מבעלי התפקיד המרכזי הזכאים לכך, אשר מבוססת על סדרה של יעדים ומדדים ברמת החברה, ברמת היחידה הארגונית וברמה האישית, הנגזרים בין היתר, מתוכנית העבודה של החברה, והכל עד לתקרה כפי שתקבע בתוכנית האישית השנתית האמורה (להלן: "**תוכנית תגמול אישית**" ו- "**יעדי תוכנית התגמול האישית**").
- 9.3.2 המדדים והיעדים שעליהם מבוסס הרכיב המשתנה לשנה מסוימת יקבעו באופן שנועד לעודד שיפור בתהליכים העסקיים ובהתנהלות העסקית של החברה, במטרה לעודד הגדלת רווחיות לאורך זמן ותוך התחשבות בניהול סיכונים.
- 9.3.3 תוכנית תגמול אישית הכוללת התייחסות לרכיב משתנה שנתי אישי לכל אחד מבעלי התפקיד המרכזי בחברה, תיערך על בסיס המתווה שלהלן ובכפוף לעקרונות הקבועים בו ותואב לידיעתו של כל בעל תפקיד מרכזי כאמור. תוכנית התגמול האישית יכול ותותאם בהתאם לעדכונים בתוכנית העבודה של החברה או בנסיבות אחרות רלבנטיות, לרבות במקרה של שינוי או קידום בתפקיד.
- 9.4 **מגבלות ותנאי סף לרכיב המשתנה**
- תנאים מקדימים להענקת רכיב משתנה לבעלי תפקיד מרכזי בגין שנה מסוימת בתום השנה בגינה ניתן תגמול משתנה הינם:
- א. יחס כושר פירעון שלא יפחת מיחס כושר פירעון מינימלי.
- ב. השגת תשואה על ההון על ידי כלל החזקות בשיעור של לפחות 4% בשנה הקלנדארית ("**סף התשואה**"). ועדת התגמול והדירקטוריון רשאים לקבוע ביחס לשנה קלנדארית סף תשואה גבוה יותר בזיקה לתוכנית העבודה של החברה לאותה שנה.
- ג. ביחס לרכיב משתנה הוני בלבד - הדירקטוריון רשאי לקבוע תנאי נוסף של העדר התקיימות נסיבות משהות בקשר עם כתבי ההתחייבות שהנפיקה כללביט מימון בע"מ ("**נסיבות משהות**").
- (להלן: "**תנאי סף**").

והכל, למעט החלק ברכיב משתנה שנתי המשולם במזומן שהינו בשיקול דעת, כאמור בסעיף 9.5.6(ג) להלן, ומענק מיוחד אם וכלל שיוחלק כאמור בסעיף 11 להלן, שאינם מותנים בעמידה בתנאי סף וכפופים לאישור ועדת התגמול והדירקטוריון.

בכל מקום במסמך מדיניות זה בו ישנה התייחסות לתשואה על ההון או רווח, הכוונה היא לתשואה על ההון או לרווח שנרשם בדוחותיה הכספיים של כלל החזקות, בגין אותה שנה, בהתבסס על כללי חשבונאות מקובלים, כאשר בחישובם נלקחו בחשבון סכומי הרכיב המשתנה שיחושב בגין אותה שנה על פי מדיניות תגמול זו. דהיינו, עמידת כלל החזקות בתשואה על ההון וברווח יבחנו לאחר הפחתה מהרווח הכולל של ההוצאה נטו ממס אשר תירשם בדוחות הכספיים בגין סכום הרכיב השנתי המשתנה שיחושב בגין אותה שנה ("**הפחתת ההוצאה**"). עם זאת, ככל שבגין הפחתת ההוצאה, כלל החזקות לא תעמוד בתנאי הסף לתשלום מענק משתנה הרלבנטיים לאותה שנה, יופחת התגמול המשתנה, במידה הנדרשת, כך שיביא את כלל החזקות לעמידה בתנאי הסף.

9.5 קריטריונים לקביעת הרכיב המשתנה לבעל תפקיד מרכזי

9.5.1 סכום הרכיב המשתנה הניתן לחלוקה לכל בעל תפקיד מרכזי יקבע מראש, ויונתנה בביצועים כמפורט להלן. למעט תשלום קבוע, חודשי או שנתי, המוגבל לשנת עבודתו הראשונה של בעל התפקיד המרכזי, המוגבל לכדי סכום בגובה של שש משכורות.

9.5.2 עלות הרכיב המשתנה השנתי לבעל תפקיד מרכזי לא תעלה על עלות רכיבי התגמול הקבועים של בעל התפקיד המרכזי בגין אותה שנה. על אף האמור, ועדת התגמול והדירקטוריון מוסמכים לקבוע כי שיעורו של הרכיב המשתנה השנתי של בעל תפקיד מרכזי (למעט המנכ"ל) יעלה על 100% מהרכיב הקבוע השנתי ובלבד שלא יעלה על 200% מהרכיב הקבוע השנתי - וזאת, אם קבעו ועדת התגמול והדירקטוריון שקיימים תנאים חריגים המצדיקים זאת, הנוגעים לנסיבות מיוחדות חד פעמיות, שאינן חוזרות על עצמן כל שנה, ושאינם חלים על קבוצה רחבה של בעלי תפקיד מרכזי, ונרשמו נימוקים מיוחדים בעניין זה.

(להלן: "תקרת הרכיב המשתנה השנתי").

9.5.3 ככל שעלות הרכיב המשתנה השנתי חורגת מתקרת הרכיב המשתנה השנתי או שעלות השכר הכוללת חורגת ממגבלת התגמול, והיא כוללת גם תשלום שנזקף בגין מענק פרישה, ניתן יהיה לדחות את זקיפת מענק הפרישה או חלק ממנו ובמקרה זה, בכל מקרה בו נושא משרה יסיים את עבודתו בחברה, בטרם נזקף מלוא מענק הפרישה, יופחת מענק הפרישה ו/או חלק ממנו, בהתאמה.

9.5.4 העובד רשאי לוותר על רכיב משתנה הוני או במזומן ו/או על חלק ממנו, באופן בו רכיב זה, או חלקו, לא ייחשבו חלק משכרו לכל דבר ועניין ובפרט לעניין מגבלות על שכרו מכוח הוראות הדין.

9.5.5 לצורך קביעת יעדי תוכנית התגמול האישית, יקבע לכל בעל תפקיד מרכזי ערך מטרה, במונחים של אחוז מסוים מיעד הרווח, מהרווח בפועל או במונחי משכורות, וזאת בהתחשב בבכירות בעל התפקיד המרכזי ומידת השפעתו על התוצאות הכספיות של כלל החזקות, וכל זאת למקרה שבעל התפקיד המרכזי עמד ב-100% מיעדי תוכנית התגמול האישית להלן ובכפוף לתקרת הרכיב המשתנה השנתי ולתנאי הסף האמורים לעיל ("ערך מטרה"). יובהר כי ערך המטרה ביחס לנושאי המשרה בחברה ייקבע על ידי האורגנים המוסמכים בהתאם לדין.

בכפוף למגבלות ולתנאים המפורטים בסעיף 9.4 לעיל, לכל בעל תפקיד מרכזי, עבור כל רכיב בקטגוריות היעדים האישיים כמפורט בסעיף 9.5.6 להלן יקבע מקדם שישקף את אופן השגת כל אחד מיעדי התוכנית האישית שנקבעו לבעל תפקיד מרכזי. המקדם האמור ביחס לכל אחד מהרכיבים יכול שיהיה נמוך מ-1 (אם בעל תפקיד מרכזי השיג רק חלק מיעדי התוכנית האישית) ויכול שיהיה גבוה מ-1 (אם ביצועי בעל תפקיד מרכזי עלו בפועל על אלו שנקבעו לו כיעד), ובלבד שערכו של המקדם לא יעלה על 1.5.

חישוב ערכו של כל אחד מהמקדמים עבור כל אחד מרכיבי התוכנית האישית יבוצע באופן הבא: במקרה בו שיעור העמידה ביעד יהיה נמוך מ-70%, ערכו של המקדם יהיה שווה ל-0; במקרה בו שיעור העמידה ביעד מצוי בטווח שבין 70.01% ל-100% ערכו של המקדם ינוע בין 0.7 (עבור 70.01%) ל-1 (עבור 100%), כאשר בתוך הטווח האמור המקדם יחושב באופן ליניארי; במקרה בו שיעור העמידה ביעד מצוי בטווח שבין 100.01% ל-130% ערכו של המקדם יחושב בהתאם לשיעור העמידה ביעד (באחוזים) חלקי 100, כאשר מנה זו מוכפלת ב-150 ומחולקת ב-130 (לדוגמא: במקרה של שיעור עמידה ביעד של 120%, המקדם יהיה שווה ל-1.38). יובהר כי מקדם הנמוך מ-0.7 ביחס לרכיב מסוים מהרכיבים בקטגוריות היעדים האישיים, יחשב כאי עמידה באותו יעד ולא יקנה לנושא המשרה מענק משתנה בגין אותו רכיב.

הרכיב המשתנה השנתי המשולם במזומן יחושב עבור כל רכיב בנפרד, וסך סכומי מדדי הרכיב המשתנה השנתי המשולם במזומן, שיחושבו בגין כל הרכיבים, על פי המשקל היחסי שיקבע לכל רכיב, יהווה את הרכיב המשתנה השנתי המשולם במזומן המחושב לבעל תפקיד מרכזי הרלוונטי כמכפלה של ערך המטרה.

סך הרכיב המשתנה המשולם במזומן לא יעלה על 1 מיליון ש"ח. ועדת התגמול והדירקטוריון יהיו רשאים לקבוע תקרות נמוכות יותר לרכיב המשתנה המשולם במזומן, בהתאמה למידת עמידת בעל התפקיד המרכזי בתוכנית האישית שנקבעה לו, במסגרת האמור לעיל.

9.5.6 יעדי תוכנית התגמול האישית שיקבעו לכל בעל תפקיד מרכזי לצורך תשלום המענק המשולם במזומן יהיו מבוססים על יעדים כמותיים ו/או איכותיים (מדידים ושאינם מדידים), ויגזרו, בין השאר, מתוכנית העבודה האסטרטגית של הקבוצה ומתוכניות העבודה של היחידה הארגונית אליה משויך ו/או עליה ממונה בעל תפקיד מרכזי ויחולקו לקטגוריות מדידה כדלקמן, אשר לכל אחת מהן יינתן משקל יחסי, כמפורט להלן:

(א) יעדים רחביים ברמת כלל החברה:

במסגרת יעדי תוכנית התגמול האישית ייכללו בין היתר, היעדים המפורטים להלן:

- יעד תשואה נכסי עמיתים במסגרתו יינתן ביטוי להשיגי הקבוצה בניהול כספי העמיתים (בביטוח מנהלים, פנסיה וגמל) במדידה על פני תקופה שלא תפחת משלוש שנים בהשוואה ל-4 קבוצות הביטוח הגדולות האחרות (וביחס לגמל ביחס ל-4 קופות הגמל הגדולות ביותר, לפחות) ("מדד תשואת עמיתים")
- יעד בתחום ניהול סיכונים.

(ב) יעדים הקשורים לביצועי היחידה העסקית / יעדים אישיים ("יעדים אישיים"):

יעדים עסקיים, מקצועיים ואחרים ברמת היחידה הארגונית וביניהם מדדים פיננסיים חשובים, ובין היתר: מדד רווחיות כגון VNB ו-LR; ערך גלום; מדדי תשואות עמיתים ומדד תשואה ביחס לכספי הנוסטרו; מדד צמיחה; מדדי תפועול ושירות; מדד של השלמת אבני דרך בפרויקטים משמעותיים; יעדי מטרה בתחום ניהול סיכונים, לרבות ציות לנהלים פנימיים, טיפול בהמלצות ביקורת פנים, וליקויי SOX, וציות להוראות הדין; ומדד של התייעלות בעלויות והוצאות ויעדים הנגזרים מתוכנית העבודה שאושרה בדירקטוריון.

המשקל שיינתן ליעדים בקטגוריות (א) ו-(ב) יחדיו, יהיה 80% לפחות.

יצוין כי, ניתן לקבוע כי במקרים המתאימים בהתאם לאופי התפקיד, היעדים יכללו רק יעדים מקטגוריה (א).

כמו כן, יובהר כי ניתן לקבוע יעדים מבין אלו שנמנו כיעדים אישיים גם כיעדים רוחביים.

(ג) יעדים בשיקול דעת:

הערכת ביצועים על ידי מנכ"ל החברה או המנהל הישיר. ההערכה תתבסס על ההליך המובנה של הערכת הביצועים המתקיים בקבוצה, ותתייחס, בין השאר, לקריטריונים שאינם פיננסיים. הערכת מנכ"ל החברה או המנהל הישיר תתייחס, בין השאר, לתרומה ארוכת הטווח של בעל התפקיד המרכזי ולביצועיו ארוכי הטווח. בכל מקרה ביחס לנושא משרה יהיה מרכיב זה כפוף לאישור ועדת התגמול ודירקטוריון החברה. ביחס למבקר הפנימי, הערכת הביצועים תעשה על ידי הדירקטוריון לאחר קבלת המלצת ועדת הביקורת ויו"ר הדירקטוריון. המשקל שיינתן לקטגוריה זו הינו עד 20%.

יובהר, כי המשקל שיינתן לכל שלוש הקטגוריות האמורות יסתכם ל-100%.

פירוט היעדים בכל קטגורית מדידה וכן המשקל היחסי של כל אחת מקטגוריות המדידה יותאם לכל בעל תפקיד מרכזי, בהתאם לרמת הבכירות שלו ובהתאם ליחידה הארגונית אליה הוא משייך ו/או עליה הוא ממונה ויאוש, ביחס לנושאי המשרה, על ידי ועדת התגמול והדירקטוריון.

9.5.7 ביחס לבעל תפקיד מרכזי הנמנה על מי מהאוכלוסיות המפורטות בסעיף 9.5.13 להלן, יכללו גם היעדים הרלבנטיים המפורטים בסעיף 9.5.13 להלן.

9.5.8 משקלם של יעדים שהינם כמיתים, פיננסיים, משתני שוק או משתנים חשובים (בין אם הם רוחביים ברמת כלל החברה, כלל חברתיים או אישיים או ברמת היחידה) יהיה גבוה מ-50%. בכפוף להוראות הדין, האמור לא יחול ביחס לגורמי בקרה וליחידות התומכות ביחידות העסקיות.

9.5.9 היעדים יכללו גם יעדים אשר תקופת המדידה שלהם תהיה ארוכה משנה אחת (כאשר ניתן לתת משקלות שונים לכל אחת מהשנים), יעדים הכוללים השוואה לחברות רלוונטיות אחרות בענף, וכן יעדים המביאים לידי ביטוי קריטריונים של ניהול סיכונים.

9.5.10 תקופת המדידה של יעד הקשור בתוצאות ניהול ההשקעות של החברה או של כספי חוסכים באמצעותה לא תפחת משלוש שנים.

9.5.11 ביחס ליעדים ארוכי טווח - בעת קביעת התגמול של בעל תפקיד מרכזי המועסק תקופה קצרה מתקופת המדידה שנקבעה עבור יעד מסוים, תקופת המדידה עבור בעל תפקיד מרכזי זה תוכל להיות קצרה ביחס לתקופת המדידה שנקבעה לבעלי תפקיד מרכזי אחרים.

9.5.12 ועדת התגמול והדירקטוריון רשאים לקבוע את תנאי הרכיב המשתנה המשולם במזומן בגין כל שנה, לרבות בגין שנת 2016, בהתאם לאמור במדיניות תגמול זו.

9.5.13 מתווה לקביעת בונוס שנתי אישי לאוכלוסיות מיוחדות (בעלי תפקיד מרכזי)

9.5.13.1 **בעלי תפקיד מרכזי המועסקים בניהול השקעות בפועל** - בקביעת התגמול לבעל תפקיד מרכזי בתחום ניהול ההשקעות יילקחו בחשבון פרמטרים כגון עמידה ביעדי השקעה, תשואה מול סיכון ומדדי ייחוס רלבנטיים, ולגבי ניהול כספי חוסכים באמצעות החברה - גם התשואה של כספי החוסכים בהתחשב ברמת הסיכון שנלקחה ואופן הזמן למדידה.

תקופת המדידה של רכיב משתנה התלוי בתוצאות ההשקעות לא תפחת משלוש שנים. ואולם מובהר כי ביחס לבעלי תפקיד מרכזי המועסקים תקופה קצרה מתקופת המדידה שנקבעה, ניתן יהיה למדוד על פני תקופת זמן קצרה יותר.

9.5.13.2 **בעל תפקיד מרכזי בתחום השייווק, המכירה והתיווך מול לקוחות** - בקביעת התגמול תינתן התייחסות למדיניות ניהול הסיכונים של החברה באופן שמנגנון התגמול לא יעודד חוסר הוגנות כלפי לקוחות החברה.

9.5.13.3 **בעל תפקיד מרכזי בתחום הפיקוח והבקרה** - במסגרת אישור היעדים הנבחרים לצורך קביעת המענק השנתי לבעלי תפקיד מרכזי בתחום הפיקוח והבקרה - יתן האורגן המאשר את היעדים את דעתו לכך, שהיחס בין התגמול המשתנה לבין התגמול הקבוע של בעלי תפקיד מרכזי בתחום הבקרה, יטה לטובת התגמול הקבוע בהשוואה ליחס זה אצל בעלי תפקיד מרכזי אחרים בחברה וכי שיעורו של התגמול הקבוע יהיה בשיעור של 55% לפחות.

9.5.14 הזכאות לרכיב משתנה בגין תקופת העסקה חלקית

במקרה בו בעל תפקיד מרכזי יעבוד בחברה רק חלק מהשנה הקלנדארית הרלוונטית לחישוב הזכאות לרכיב משתנה, עקב סיום הסכם העסקה או פיטורים, יהיה בעל התפקיד המרכזי זכאי לחלק יחסי מהרכיב המשתנה בגין אותה שנה בהתאם לתקופת עבודתו בחברה בשנה כאמור מתוך השנה הקלנדארית הרלוונטית בכללותה (על בסיס חישוב יומי וכולל תקופת הודעה מוקדמת). במקרה בו בעל התפקיד המרכזי יעבוד רק חלק מהשנה הקלנדארית הרלוונטית לחישוב הזכאות לרכיב משתנה, עקב תחילת העסקה בחברה, החברה תהיה רשאית לשלם לו תגמול משתנה מלא, בגין אותה שנה ובלבד שעבד לפחות שישה (6) חודשים באותה שנה.

מנכ"ל החברה יהיה רשאי לאשר זכאות לרכיב משתנה בגין תקופת העסקה חלקית גם במקרה של התפטרות ובלבד שבמקרה שמדובר בנושא משרה, המלצתו של המנכ"ל תובא לאישור ועדת התגמול והדירקטוריון. אין באמור לעיל, כדי לגרוע מיתר ההסדרים החלים על הרכיב המשתנה בהתאם למדיניות תגמול זו.

10. רכיב משתנה - תגמול הוני

10.1 הענקת תגמול הוני לעובדים בחברה נועדה לשתף אותם בתוצאות פעילותה של החברה ולהוות תמריץ חיובי להמשך מתן השירותים לחברה במסירות ומקצועיות לטווח ארוך.

בכפוף לאישור ועדת התגמול והדירקטוריון של החברה ושל כלל החזקות, החברה יכולה להציע לעובדים להשתתף בתוכנית להקצאת מניות חסומות ו/או מכשיר מבוסס מניות ו/או אופציות שניתנות למימוש למניות כלל החזקות (להלן: "מכשיר הוני"). במקרה של הענקת רכיב משתנה באמצעות אופציות, ועדת התגמול תנמק בהמלצתה את עדיפות מכשיר הוני זה על פני מניות הדירקטוריון ו/או רשאי לאפשר לבעל תפקיד מרכזי, לבחור בין תגמול משתנה המשולם במזומן לתגמול משתנה הוני, או לשילוב ביניהם, והכל כפי שיקבע על ידו.

10.2 בעת הענקת מכשיר הוני תקבע תקופת החזקה והבשלה מינימלית אשר ביחד לא תפחת משנתיים.

10.3 במקרה של הענקת רכיב משתנה באמצעות מכשיר הוני לבעלי תפקיד מרכזי, תיקבע הזכאות לתגמול משתנה הוני לבעלי תפקיד מרכזי על בסיס איזה מיעדי התגמול המפורטים בסעיף 9.5.6(א) לעיל ובמתכונת שתותאם למכשיר זה ויכול שיתווספו תנאים נוספים ("יעדי הביצוע")¹⁶.

10.4 התוכנית תכלול בין היתר את הפרטים הבאים:

10.4.1 **מחיר מימוש** - ככל שיוענקו אופציות, מחיר המימוש שלהן במועד ההקצאה לכל כתב אופציה שיוקצה לא יפחת מממוצע מחיר הסגירה של מניית כלל החזקות ב-30 ימי המסחר האחרונים בבורסה לניירות ערך בתל אביב בע"מ עובר למועד אישור ההקצאה על ידי ועדת התגמול ובכל מקרה לא יפחת ממחיר הסגירה של מניית כלל החזקות ביום המסחר האחרון בבורסה לניירות ערך בתל אביב בע"מ עובר למועד האמור.

10.4.2 **תקרה להטבה במועד המימוש** - ההטבה תוגבל בתקרה שלא תעלה על 300% ממחיר המניה, כך שאופן מימוש הזכויות של בעל התפקיד המרכזי, במכשירים הוניים יוגבל לשיעור שלא יעלה על 300% ממחיר המניה, לעומת מחירה במועד הענקת המכשיר ההוני (במניות חסומות העמידה בתקרה להטבה תיבחן במועד בחינת העמידה ביעדי הביצוע).

10.4.3 **מועד הפקיעה של כתבי האופציה** - מועד זה לא יהיה מאוחר מחלוף ארבע שנים ממועד ההבשלה של המנה ההונית האחרונה שהוענקה לניצע.

10.4.4 **תנאי מימוש, פקיעה והאצה** של כתבי האופציה או של מניות חסומות במקרה של עזיבת החברה (עקב פיטורין, התפטרות ומקרי מוות או נכות ח"ח), ככל שיוחלו.

10.4.5 **התגבשות הזכאות לרכיב הוני** - הזכאות לתגמול הוני והיקפו, יקבעו בסמוך לאחר פרסום הדוחות הכספיים השנתיים של כלל החזקות בגין השנה הרלבנטית. זכאות כאמור, תקבע בהתאם לעמידה ביעדי הביצוע שנקבעו כאמור.

10.4.6 **חלוקת ההקצאה למנות** - ההקצאה של התגמול ההוני יכול שתיעשה בדרך של הענקת שניות או בהקצאה מראש למספר שנים, כאשר השווי של התגמול ההוני ייקבע במועד ההענקה. לצורך קביעת יחס קבוע משתנה, כמפורט בסעיף 6.1.6 לעיל, חישוב שווי התגמול ההוני לשנה יבוצע באופן שהשווי של תגמול הוני שהוענק בגין שנה מסוימת, כפי שהוא במועד ההענקה, ייוחס במלואו לשנה שבגינה ניתן וזאת בהתאם לממוצע שווי תגמול ההוני שניתן בגין אותה שנה ואולם במקרה בו תבוצע הקצאה מראש למספר שנים, בגין אותן שנים, תהא רשאית החברה, בכפוף להוראות כל דין, לחלק את השווי הכולל כפי שהוא במועד ההענקה באופן זהה לכל אחת מהשנים.

10.5 במקרה של עמידה ביעדי הביצוע שהקנו זכאות לקבלת רכיב הוני, תותנה האפשרות למימוש המכשיר ההוני בתנאי סף לשחרור חלק נדחה שייקבעו מראש בהתאם לסעיף 12 למדיניות תגמול זו.

¹⁶ מובהר כי ביחס לתגמול הוני שהוענק קודם לאישור מדיניות תגמול זו, ימשיכו לחול תנאי הביצוע הקבועים בתוכנית התגמול לשנת 2015 כמפורט בדיווח מיידי של כלל החזקות מיום 22 ביוני 2015 (אסמכתא 2015-01-054096).

11. מענק מיוחד

- 11.1 הדירקטוריון וועדת התגמול יהיו רשאים להחליט מעת לעת על מתן מענק חד-פעמי, בין היתר, בגין מאמצים ניכרים מצד בעל התפקיד המרכזי, לרבות במסגרת ביצוע עסקה שאינה במהלך העסקים הרגיל של החברה. מענק מיוחד כאמור, ינתן בנסיבות מיוחדות (להלן: "מענק מיוחד").
- 11.2 מענק מיוחד כאמור לא יעלה על 3 משכורות בסיס למענק ובמקרים מיוחדים לא יעלה על 6 משכורות בסיס למענק. יובהר כי ככל שמתחייב על פי דין, במקרה שמענק כאמור ינתן בדיעבד, ללא שנקבעו יעדים מראש בגינו, הרי שמענק זה, יבוא במקום, כל או חלק, ברכיב משתנה שנתי המשולם במזומן שהינו בשיקול דעת, כאמור בסעיף 9.5.6 (ג) לעיל.
- 11.3 ככל שישולם מענק מיוחד לבעל תפקיד מרכזי הוא נפרד ואינו קשור למתווה לקביעת רכיב משתנה אישי. המענק ישולם במזומן אולם יהיה כפוף להוראות לגבי היחס בין הרכיב המשתנה לרכיב הקבוע ולהסדרי התשלום שנקבעו לגביו, לרבות פריסה, החלות לגבי בעל תפקיד מרכזי בהתאם למדיניות תגמול זו.

12. פריסת רכיב משתנה שנתי לבעל תפקיד מרכזי

- 12.1 ככל שהרכיב המשתנה לבעל תפקיד מרכזי אינו עולה על 1/6 מהרכיב הקבוע ששולם באותה שנה, לא יחול מנגנון הפריסה והדחיה האמור בסעיף זה.
- 12.2 50% (וביחס למנכ"ל 45%) מהמענק המשתנה המשולם במזומן ו/או מהמענק המשתנה ההוני ישולם בתשלום אחד או יותר בסמוך לאחר מועד אישור הדוחות הכספיים של כלל החזקות בגין אותה שנה או במועד מאוחר יותר שייקבע (להלן: "מועד התשלום ראשון").
- 12.3 יתרת המענק המשתנה המשולם במזומן ו/או המענק המשתנה ההוני, (50% וביחס למנכ"ל 55%), תידחה ותיפרס לשלושה תשלומים שווים (בשיטת הקו הישר), על פני שלוש השנים העוקבות (להלן: "תשלום נדחה", "שנות השיחורור").
- 12.4 בחינת פריסת המרכיב המשתנה תחול על הרכיב המשתנה כמכלול באופן שפריסה של רכיב מסוים ברכיב המשתנה עשויה לבוא כנגד אי פריסה של רכיב אחר בתגמול המשתנה ובלבד שהתגמול המשתנה הכולל ייפרס כאמור לעיל.
- 12.5 התשלומים הנדחים במזומן יהיו צמודים למדד. לענין סעיף זה: "מדד הבסיס" - המדד הידוע במועד התשלום הראשון של הרכיב המשתנה השנתי. התשלומים הנדחים יכול ויישאו ריבית, בשיעור שיקבע על ידי הדירקטוריון.
- 12.6 כל רכיב תגמול משתנה נדחה ישולם לבעל תפקיד מרכזי או יהיה ניתן למימוש על ידו, לפי העניין, רק במקרה בו בשנת השיחורור הרלבנטית יתקיימו כל התנאים הבאים: א. יחס כושר פירעון לא יפחת מיחס כושר פירעון מינימלי כפי שהיה במועד התשלום הראשון של הרכיב המשתנה (להלן בסעיף זה: "תנאי הון מינימלי"). ב. כלל החזקות תרשום רווח (להלן בסעיף זה: "תנאי הרווח"). ג. ביחס לרכיב תגמול משתנה הוני בלבד - לא התקיימו נסיבות משהות.
- (תנאי הון מינימלי, תנאי הרווח והעדר התקיימות נסיבות משהות, ככל שרלבנטי, להלן בסעיף זה: "תנאי הסף לשיחורור").
- 12.7 לא התקיימו אחד מתנאי הסף לשיחורור בשנה מסוימת, ידחה מרכיב התגמול המשתנה שלא שוחרר וישולם בשנה שלאחר מכן ("השנה העוקבת") בכפוף להתקיימות כל תנאי הסף לשיחורור הרלבנטיים בשנה העוקבת. לא התקיימו תנאי הסף לשיחורור גם בשנה העוקבת, יאבד בעל התפקיד המרכזי את זכאותו לאותו מרכיב.
- 12.8 עוד יובהר, כי במקרה של סיום יחסי עובד-מעביד, לא יוקדמו תשלומים נדחים, להם זכאי בעל תפקיד מרכזי בגין השנים הקודמות והוראות סעיף זה יחולו עליהם ועל הרכיב המשתנה לו זכאי בעל תפקיד מרכזי בגין השנה שבמהלכה הסתיימו יחסי עובד-מעביד (אם וככל שיהיה זכאי). תשלום נדחה, אשר שולם לאחר סיום יחסי עובד-מעביד, אינו בגדר "מענק פרישה".
- 12.9 איסור גידור - החברה תפעל לכך שבעל תפקיד מרכזי יתחייב כי לא ייצור הסדרי גידור פרטיים, המבטלים את השפעת הרגישות לסיכון הגלומה ברכיב המשתנה בתגמול.
- 12.10 ועדת התגמול והדירקטוריון רשאים להחיל את כללי השיחורור האמורים לעיל גם ביחס לחלקים מהמענק המשתנה שנפרסו בעבר אך טרם שולמו.

12.11 ביטול או הפחתת רכיב משתנה שנתי לבעל תפקיד מרכזי על פי שיקול דעת

- במועד קבלת ההחלטה על התגבשות הזכאות לתגמול המשתנה השנתי, בנוסף לדרישה לעמידה בתנאי הסף, במקרים מיוחדים וחריגים ומנימוקים שיציגו, הדירקטוריון, לאחר קבלת המלצת ועדת התגמול, יהיה רשאי להפחית מסכומי הרכיב המשתנה השנתי של בעל תפקיד מרכזי, ואף לבטלו כליל במקרים הבאים:
- לצורך שמירה על יציבות גוף מוסדי ועל איתנות הונו העצמי.
 - במועד תשלום הרכיב המשתנה כלל ביטוח אינה עומדת ביחס כושר פירעון מינימלי.
 - במקרה של תשואות שליליות בכספים המנוהלים על ידי החברה עבור עמיתים ומבוטחים, שהינן לפי שיקול דעת הדירקטוריון חריגות לרעה באופן משמעותי ביחס לשוק.
- במידה שנערכה הפחתה במענקים עקב צרכי הקבוצה כאמור, יהא רשאי הדירקטוריון לנייד את המענקים שהופחתו לשנים הבאות, ויהא רשאי לקבוע כי תשלומם בשנים הבאות יהא כפוף לעמידה בתנאי הסף הרלבנטיים באותן שנים, כאמור בסעיף 9.4 לעיל.

13. השבת סכומים על בסיס נתונים שהתבררו כמוטעים

- 13.1 בעל תפקיד מרכזי יחזיר לחברה, סכומים ששולמו לו כרכיב משתנה, במסגרת תנאי כהונתו והעסקתו (להלן: "השבה"), וזאת בתנאים שייקבעו, ובהתקיימותן של נסיבות חריגות במיוחד.
- 13.2 בלי לגרוע מכל סעד העומד לחברה על פי דין, ועדת התגמול והדירקטוריון יקבעו תנאים ונסיבות לביצוע השבה, לרבות סכומי ההשבה או שיעורי ההשבה ההולמים סוגי נסיבות שונים, בהתאם ובכפוף לאמור בחוזר התגמול, כפי שיהיה מעת לעת, שיקלול, לכל הפחות, את אלה:
- (א) שולמו לבעל תפקיד מרכזי סכומים, על בסיס נתונים שהתבררו כמוטעים והוצגו מחדש בדוחות הכספיים של החברה או של קופת גמל שבניהולה (ובלבד שלא מדובר בתיקון הנובע מתיקון ואו עדכון שחל בהוראות התקינה החשבונאית) ולאור הצגתם מחדש של הנתונים היה אמור להיות משולם לבעל התפקיד המרכזי סכום נמוך מזה ששולם בפועל;
- (ב) שולמו לבעל תפקיד מרכזי סכומים, בהתחשב ברמת סיכון שהתברר כי לא שיקפה באופן מהותי את החשיפה בפועל של החברה או של כספי חוסכים באמצעותה, ולאור רמת הסיכון היה אמור להיות משולם לו סכום נמוך מזה ששולם בפועל;
- (ג) קביעה של ועדת תגמול כי בעל תפקיד מרכזי היה שותף להתנהגות שגרמה נזק חריג לחברה או לחוסכים באמצעותה, לרבות: הונאה או פעילות לא חוקית אחרת, הפרת חובת אמונים, הפרה מכוונת או התעלמות ברשלנות חמורה ממדיניות החברה, כלליה ונהליה.
- לעניין זה, "נזק חריג" ובכלל זה, הוצאה כספית משמעותית בשל קנסות או עיצומים שהוטלו על החברה על ידי רשויות מוסמכות על פי דין, או על פי פסק דין, פסק בורר, הסדר פשרה וכדומה. לענין זה מובהר כי נזק לא יחשב כנזק חריג (למעט במקרים של הכרעה שיפוטית בהונאה או הפרת חובת אמונים), ככל שסכומו אינו עולה על 5% מההון העצמי של החברה במועד קרות הנזק החריג. לגבי נזק העולה על הסף האמור תבחן הגדרתו כנזק חריג בהתאם לנסיבות הענין.
- הנזק החריג ייוחס לשנה בה בוצע המעשה בגינו נגרם הנזק ולפיכך יובהר כי תשלומם של הנזק החריג לא ייחשב כהוצאה בשנה השוטפת לענין חישוב המענק השוטף, והכל לפי קביעת ועדת התגמול.
- 13.3 לגבי בעל תפקיד מרכזי, שאינו מנכ"ל, שוועדת התגמול קבעה שלא הייתה לו השפעה מהותית על הנסיבות המפורטות בסעיפים 13.2(א)-(ב) לעיל, ניתן שלא לדרוש השבה וחלף זאת, לקזז את הסכומים כאמור מסכום רכיבים משתנים שישולמו לבעל התפקיד בעתיד, אם וככל שישולמו.
- 13.4 אם יתברר כי לא שולם, בחלקו או במלואו, רכיב מתנאי כהונה והעסקה לבעל התפקיד המרכזי על בסיס נתונים שהתבררו כמוטעים והוצגו מחדש בדוחות הכספיים של החברה או של כלל החזקות או של קופות הגמל (ובלבד שלא מדובר בתיקון הנובע מתיקון ואו עדכון שחל בהוראות התקינה החשבונאית), או בהתחשב ברמת סיכון שהתברר כי לא שיקפה באופן מהותי את החשיפה בפועל של החברה או של כלל החזקות או של כספי חוסכים באמצעותה, ולאור הצגתם מחדש של הנתונים או של רמת הסיכון היה אמור להיות משולם לבעל התפקיד המרכזי סכום גבוה מזה ששולם בפועל, תזכה החברה את בעל התפקיד המרכזי בחלק התשלום החסר ותעמיד לזכותו כל זכות שהייתה עומדת לו אילו היה מחושבים תנאי הכהונה והעסקה מלכתחילה על בסיס הנתונים או רמת הסיכון כפי שהוצגו מחדש.
- 13.5 ועדת התגמול והדירקטוריון יקבעו אם התקיימו נסיבות חריגות להשבה כאמור לעיל ואת סכום ההשבה; ההחלטה בדבר קיומן של נסיבות חריגות וסכום ההשבה ייקבעו בשים לב, בין היתר, לנזק, לאחריות בעל התפקיד, סמכויותיו, מידת מעורבותו והצעדים שנקט למניעת הנזק.
- 13.6 ועדת התגמול והדירקטוריון יהיו רשאים לקבוע את מועדי ההשבה כך שיתבצעו תוך תקופה סבירה בהתחשב בגודל הסכום אותו נדרש להשיב.
- 13.7 החברה תנקוט באמצעים העומדים לרשותה, בנסיבות העניין, לרבות באמצעים משפטיים, להשבת סכומים הטעונים השבה לפי סעיף זה.
- 13.8 סכומים ששולמו לבעל תפקיד מרכזי יהיו ברי השבה למשך תקופה של חמש שנים ממועד הענקת הרכיב המשתנה, לרבות לגבי רכיבים נדחים (להלן: "תקופת ההשבה"). ואולם, תקופת ההשבה לגבי רכיב משתנה ששולם לנושא משרה כהגדרתו בחוק החברות, תוארך בשנתיים נוספות, אם במהלך תקופת ההשבה קבעו ועדת תגמול והדירקטוריון כי התקיימו נסיבות המחייבות השבה, כמפורט להלן:
- 13.8.1 החברה פתחה בהליך בירור פנימי לגבי כשל מהותי;
- 13.8.2 אם נודע לחברה שרשות מוסמכת, לרבות רשות מוסמכת מחוץ לישראל, פתחה בהליך בירור מנהלי או חקירה פלילית כנגד החברה או נושאי משרה בה;
- 13.8.3 רשות מוסמכת פתחה בהליך בירור כאמור בקשר עם הונאה או הפרת חובת אמונים של נושא משרה בחברה.
- 13.9 מובהר כי בעל תפקיד מרכזי לא יידרש להשיב לחברה סכומים העולים על התשלום שקיבל בפועל (נטו ממס).

13.10 דיווח לממונה

- 13.10.1 החברה תדווח לממונה, על התקיימות נסיבות להשבה לפי סעיף 13 זה בתוך 30 ימי עסקים ממועד הקביעה. לדיווח יצורף פרוטוקול ועדת תגמול.
- 13.10.2 החברה תדווח לממונה בתום כל שנה קלנדארית על אמצעים שננקטו על ידה להשבת סכומים ועל סכומים שהושבו, ככל שננקטו או הושבו, לפי העניין, היה והתקיימו לגבי בעלי תפקיד מרכזי בה נסיבות להשבה.
- 13.11 על אף האמור לעיל, כאשר סך התגמול המשתנה שהוענק לבעל תפקיד מרכזי בגין שנה קלנדארית אינו עולה על 1/6 מהרכיב הקבוע באותה שנה, אין חובה להפעיל על הרכיב המשתנה בגין אותה שנה את מנגנון ההשבה.

14. תנאים נלווים והטבות נוספות לעובדים (לרבות נושאי משרה)

- 14.1 מעבר לאמור במדיניות זו, התגמול לעובדים עשוי לכלול מרכיבים נוספים שהחברה נוהגת לעיתים להעניק לכלל עובדיה, או לחלק מהם, כגון: החזר הוצאות, חניה, שי לחגים, השתלמויות, הנחה ברכישת מוצרי החברה, נופשים וכו'.
- 14.2 החברה תהיה רשאית, ובמקרים הנדרשים על פי דין - חייבת, לאשר לעובדים, לפי העניין תנאים נלווים נוספים לשכר הבסיס, בין היתר, כמפורט להלן:
- 14.2.1 **הפרשות פנסיוניות וביטוח אובדן כושר עבודה** - החברה תהיה רשאית להפריש עבור העובד בגין מלוא שכרו, הפרשות למוצר פנסיוני שייבחר על ידי העובד בהתאם להוראות הדין. ביצוע הפרשות החברה לביטוח פנסיוני יותנה בניכוי מתאים של חלק העובד בהפרשות מתוך שכרו של העובד ויכול שיהיה על כל או חלק מרכיבי התגמול, כולל על רכיבים נלווים נוספים לשכר הבסיס הכלולים בשכר ו/או מגולמים בו. בנוסף, החברה רשאית לבטח את העובד בביטוח אובדן כושר עבודה. החברה רשאית להתיר לעובד להמיר את סכומי ההפרשה בגין תגמולים שמעבר לתקרת השכר המוכרת לצרכי מס על פי הדין, לתשלום שכר, באופן שעלות העסקתו לחברה לא תגדל.
- 14.2.2 **פיצויי פיטורין** - ביחס לבעל תפקיד מרכזי - החברה תהיה רשאית לשלם פיצוי פיטורין מלאים הן בפיטורין והן בהתפטרות.
- 14.2.3 **קרן השתלמות** - החברה רשאית להפריש לקרן השתלמות בהתאם לשיעורים המוכרים על פי הדין ותעביר סכומים אלו לקרן השתלמות על פי בחירתו של העובד על בסיס מלוא שכר הבסיס. העובד יהיה רשאי להמיר את סכומי ההפרשה שמעבר לתקרת השכר המוכרת לצרכי מס על פי הדין, לתשלום שכר, באופן שעלות העסקתו לחברה לא תגדל.
- 14.2.4 **רכב** - החברה רשאית להעמיד לרשות העובדים ולשימושם רכב כמקובל בחברה, אשר ישמש, בין היתר, לצורך מילוי תפקידים ויתכן שאף בתוספת גילום מלא. החברה תהיה רשאית לשאת בהוצאות הכרוכות בשימוש ובאחזקת הרכב והכל לפי הנהלים הנהוגים בחברה. החברה תהיה רשאית להעניק לעובד תשלום שווה ערך חלף האמור.
- 14.2.5 **תקשורת** - החברה רשאית להעמיד לרשות העובד טלפון נייד לשימוש האישי על פי בחירת החברה כמקובל בחברה (בגין מנכ"ל החברה ויו"ר הדירקטוריון תישא החברה בתוספת גילום מלא). כמו כן, החברה תהיה רשאית להעמיד לעובד אמצעי מיכון (מחשב נייד וכדומה) לצורכי עבודתו בהתאם לנהלי החברה.
- 14.2.6 **ארוחות / אש"ל** - החברה תהיה רשאית לאפשר לעובד לעשות שימוש בהסדר תשלום עבור ארוחות ואש"ל במהלך שעות העבודה וכן תהיה זכאית לאפשר החזר הוצאות, כפי שיקבע בנהלי החברה, מעת לעת.
- 14.2.7 **חופשה שנתית** - החברה תהיה רשאית להעניק לעובד חופשה שנתית בהיקף שלא יעלה על 25 יום בשנה ובכל מקרה לא פחות מהקבוע בדין. החברה תהיה רשאית לאפשר לעובד לצבור ולפדות ימי חופשה שנתית כפי שיקבע בנהלי החברה, מעת לעת¹⁷.
- 14.2.8 **חופשת מחלה** - עובד יהיה זכאי להעדר מהעבודה בשל מחלה על פי הוראות חוק דמי מחלה. החברה תהיה רשאית לשלם לעובד תשלום מלא עבור ימים בהם נעדר מהעבודה עקב מחלה החל מיום ההיעדרות הראשון כפי שיקבע בנהלי החברה, מעת לעת. עובד יהיה זכאי לצבור ימי מחלה כפי שיקבע בנהלי החברה, אולם לא יהיה זכאי לפדיון ימי מחלה.
- 14.2.9 **דמי הבראה** - החברה תהיה רשאית לשלם לעובד דמי הבראה בסכום המקובל בחברה, אך לא פחות מהקבוע בדין.
- 14.2.10 החברה תהיה רשאית לשלם עבור העובדים דמי חבר לאגודות מקצועיות.
- 14.2.11 החברה תהיה רשאית לשלם עבור העובדים דמי מינוי לעיתונים ולספרות מקצועית.
- 14.2.12 החברה תהיה רשאית לשלם עבור השתלמויות, הצטרפות לנסיעת תמרוץ לסוכנים, בדיקות סקר ופעילות רווחה.
- 14.2.13 **פטור, שיפוי וביטוח לנושא משרה**
- 14.2.13.1 החברה תהיה רשאית להעניק כתבי שיפוי בנוסח שיוחלט על ידה, וביחס לנושאי משרה - בנוסח שאושר ו/או יאושר על ידי האסיפה הכללית של בעלי המניות של כלל החזקות. ככל שהחברה תבקש לערוך שינוי בכתבי השיפוי, מכל סיבה שהיא, יביאו החברה ו/או כלל החזקות, לפי העניין, את כתבי השיפוי המתוקנים לאישור בפני האורגנים המוסמכים בהתאם להוראות הדין.

¹⁷ בחודש אוקטובר 2016 עדכנה החברה את הנהלי, באופן שיאפשר במקרים מיוחדים להאריך את תקופת החריגה הקיימת מהצבירה (צבירה של מכסה שנתית אחת לעובד ושתי מכסות לנושא משרה), ביחס לעובדים ולנושאי משרה, בחצי שנה. כאשר תקופת חריגה ארוכה יותר תוגבל בשנתיים ימים, והיא תעשה ביחס לעובדים, באישור מנכ"ל החברה, וביחס לנושאי משרה - באישור הדירקטוריון, ובמקביל אישרה למנכ"ל הארכה לניצול ימי החופשה שנצברו לו, ואשר בוצעה בגינם הפרשה חשבונאית, נכון לחודש ספטמבר 2016, וזאת עד תום תקופת ההסכם כאמור.

- 14.2.13.2 בלי לגרוע מהאמור לעיל, החברה תהיה רשאית לרכוש לנושאי המשרה בקבוצה ביטוח אחריות נושאי משרה וזאת, בסכומי ביטוח שלא יעלו על 400 מיליון דולר ובתמורה לפרמיה שנתי של תעלה על 1 מיליון דולר.
- 14.2.13.3 החברה תהיה רשאית לרכוש ביטוח נושאי משרה מסוג Run Off במקרה של העברת שליטה בחברה ו/או בחברה בת.
- 14.2.13.4 החברה תהיה רשאית להעניק פטור מאחריות לנושאי המשרה בחברה, בכפוף לקבלת האישורים הנדרשים להענקת הפטור לפי הדין. פטור כאמור לא יחול על החלטה או עסקה שבה לבעל השליטה או לנושא משרה כלשהו בחברה (גם נושא משרה אחר מזה שעבורו מוענק כתב הפטור) יש בה עניין אישי.

15. הסדרי פרישה

מענק פרישה ביחס לנושאי משרה

- 15.1 מעבר לתשלום פיצויי פיטורים, ובכפוף לתנאי הזכאות הנקובים בסעיף 15.5.1 להלן, החברה תהיה רשאית להעניק לנושא משרה מענק פרישה חד-פעמי שווה ערך לגובה של עד 4 משכורות בסיס. משכורת בסיס למענק פרישה תכלול גם רכיבי שכר נלווים כגון: רכב, טלפון, החזר הוצאות, זכויות סוציאליות והטבות נלוות לשכר (לרבות: הפרשות לביטוחי מנהלים ו/או קרנות פנסיה, קרנות השתלמות, ימי חופשה, דמי הבראה, ימי מחלה וכו') (להלן: "**משכורת בסיס למענק פרישה**"). גובה מענק הפרישה האמור יקבע במועד חתימת הסכם העסקה עם נושא המשרה או לאחר מכן ובלבד שלא יקבע בסמוך למועד פרישתו. בנוסף, בעת סיום יחסי עובד-מעביד תהיה החברה רשאית, בהחלטת האורגנים המוסמכים, להגדיל לנושא המשרה את מענק הפרישה וזאת בגובה של עד 2 משכורות בסיס למענק פרישה, נוספות. כמו כן, לחברה שמור שיקול דעת מיוחד להגדלת מענק הפרישה במקרה שבו נושא המשרה עבד בחברה (לרבות בחברות קשורות) במשך תקופה העולה על 15 שנה וזאת בגובה של עד 2 משכורות בסיס למענק פרישה נוספות. לחלופין, במקום מענק הפרישה הנזכר לעיל, במקרים חריגים ויוצאי דופן, רשאית החברה לקבוע כי במקרה שבו נושא משרה עבד בחברה (לרבות בחברות קשורות) במשך תקופה העולה על 15 שנה, יהיה זכאי נושא המשרה לפיצויי פיטורין סטטוטוריים מוגדלים בגובה של עד 200% בכפוף לתנאים שיקבעו וזאת חלק כל מענק (הסתגלות או פרישה) כאמור בסעיף זה לעיל.
- 15.2 במסגרת השיקולים והקריטריונים שתשקול החברה באשר לקביעת ולהגדלת מענק הפרישה, כאמור לעיל, ילקחו בחשבון, בין היתר, נסיבות הפרישה, תקופת הכהונה, תפקידיו, כישוריו, ביצועי החברה בתקופת הכהונה ותורמותיו של נושא המשרה להשגת יעדי החברה, להשאת רווחיה, ולניהול כספי החוסכים באמצעותה, התגמול השנתי שקיבל במהלך תקופת הכהונה, וכן המלצת מנכ"ל החברה.
- 15.3 מענק הפרישה יותנה בביצועים בפועל, יחשב כרכיב משתנה על כל המשתמע מכך ויפרס בהתאם לאמור במדיניות תגמול זו לענין מענק פרישה, כמפורט להלן. למען הסר ספק מובהר כי התאמות שיבוצעו בהפרשות למענק הפרישה במהלך שנות ההעסקה, לא ייבדקו לצורך קביעת יחס קבוע משתנה, כמפורט בסעיף 6.1.6 לעיל.
- 15.4 קביעת תנאי פרישה לנושאי משרה יהיו בכפוף לאישור הדירקטוריון, לאחר שקיבל את אישור ועדת התגמול.
- 15.5 תשלום תנאי פרישה משתנים כאמור אשר עולה על סך של שתי משכורות בסיס למענק, יהיה כפוף להסדרי דחיית תשלומים מעבר למועד עזיבת נושא המשרה, וכמו גם להפעלת מנגנוני התאמה לביצועים בדיעבד, כמפורט להלן:
- 15.5.1 הענקת תנאי פרישה משתנים תותנה בכך שהחברה לא רשמה הפסד מצטבר בתקופת הכהונה של נושא המשרה או בארבע השנים האחרונות לכהונתו כנושא משרה, לפי הקצרה מבין השתיים.
- 15.5.2 סכום בשיעור של 50% (חמישים אחוזים), וביחס למנכ"ל 55%, מתנאי הפרישה המשתנים להם יהיה זכאי נושא המשרה ידחה ויפרס באופן שווה על פני כל אחת משלוש השנים העוקבות למועד סיום העסקתו כאמור (להלן: "**מועד תשלום מנת מענק פרישה**"). ויהיה צמוד לעליית המדד ויכול וישיא ריבית, בהתאם להחלטת הדירקטוריון (להלן: "**מנת מענק פרישה נדחה**").
- 15.5.3 ביצוע התשלום יותנה בקיומו, בשנת השיחרור הרלבנטית, של יחס כושר פירעון שלא יפחת מיחס כושר פירעון מינימלי כפי שהיה במועד אישור הדירקטוריון את תנאי הפרישה (בסעיף זה להלן: "**תנאי התשלום**").
- 15.5.4 ביצוע כל תשלום של מענק פרישה נדחה מותנה בכך שבשנת השיחרור יתקיימו תנאי התשלום. לא שולם תשלום כאמור בשנה מסוימת בשל אי התקיימות תנאי התשלום, הוא ידחה וישולם בשנה העוקבת שבה יתקיימו לראשונה תנאי התשלום ובכל מקרה הדחיה לא תתארך מעבר לחמש שנים מהשנה שבה אמור היה התשלום להשתלם מלכתחילה (שלאחריו תפקע הזכאות לרכיב הנדחה כאמור). למען הסר ספק מובהר כי תגמול משתנה שישולם בתקופה שלאחר עזיבת עבודה, לא יידרש לעמוד ביחס קבוע משתנה, כמפורט בסעיף 6.1.6 לעיל.
- 15.6 אין בהוראות סעיף זה כדי לגרוע מזכויות קיימות או נצברות.
- 15.7 נושא משרה לא יהיה זכאי למענק פרישה במקרה שסיום יחסי העבודה נבע מהתפטרותו בתוך שנתיים מתחילת עבודתו (אך למעט אם ההתפטרות אירעה בתוך 12 חודשים ממועד העברת שליטה בחברה).
- 15.8 נושא משרה לא יהיה זכאי למענק הפרישה במקרה בו עזיבתו כרוכה בנסיבות המצדיקות שלילת פיצויי פיטורין על פי דין.
- 15.9 היקף המענק המפורט לעיל הוא ההיקף המקסימלי שיהיה בסמכות ועדת התגמול והדירקטוריון לקבוע בהתאם לעקרונות המפורטים לעיל.

16. הסדרים בסיום עבודה

16.1 אי תחרות

- 16.1.1 נושאי המשרה יתחייבו בכתב, במועד חתימתם על הסכם העסקה בחברה, להימנע מתחרות עם החברה, בתחום עסקיה, למשך תקופה של מספר חודשים (בין 3 ל-9 חודשים ממועד מתן ההודעה המוקדמת) כפי שייקבעו בהסכם העסקה.
- 16.1.2 בכפוף להוראות ההסדר התחיקתי, תשלום בגין תקופת התחייבות לאי תחרות לא ייחשב כמענק פרישה, ככל שנמנע מהעובד לעבוד בתקופה זו בחברות מתחרות בתחום עיסוקה של החברה.

16.2 הודעה מוקדמת

- 16.2.1 בעל תפקיד מרכזי יהיה זכאי לתקופת הודעה מוקדמת שלא תעלה על 6 חודשים במקרים מיוחדים וחרגים ומנימוקים שיצינו לא תעלה על 9 חודשים. תקופת ההודעה המוקדמת לכל נושא משרה תקבע על ידי הדירקטוריון בהמלצת ועדת התגמול טרם חתימת הסכם העסקה עם נושא המשרה.
- 16.2.2 במהלך תקופת ההודעה המוקדמת יידרש בעל התפקיד המרכזי להמשיך ולמלא את תפקידו, אלא אם תחליט החברה (אם מדובר בנושא משרה-החלטת הדירקטוריון בהמלצת ועדת התגמול) לשחרר אותו ממחויבות זו, באופן מלא או חלקי, והוא יהיה זכאי להמשיך כל תנאי הכהונה וההעסקה ללא שינוי.

17. עובדים במיקור חוץ

במסגרת הסכמי התקשרות של החברה עם ספקים לגבי "מיקור חוץ" (כהגדרתו בחוזר גופים מוסדיים מס' 16-2013-9 "מיקור חוץ בגופים מוסדיים" או חוזר אחר כפי שיהיה מעת לעת), יובטח כי מנגנון התגמול של עובדים המועסקים על ידי נותן שירות במיקור חוץ בשל עיסוקם בקשר להסכם ההתקשרות כאמור, שיש להם השפעה על פרופיל הסיכונים של החברה או על כספי חיסכון המנוהלים באמצעותה, יהיה עקבי עם עקרונות מדיניות תגמול זו ולא יכלול מנגנונים המעודדים נטילת סיכונים עודפים.

18. תנאי תגמול לעובדי חברה (שאינם בעלי תפקיד מרכזי)

- 18.1 מרבית העובדים בחברה מועסקים על פי הסכם קיבוצי כפי שנקבע מעת לעת (להלן: "**ההסכם הקיבוצי**"). אין באמור במדיניות זו כדי לגרוע מהוראות ההסכם הקיבוצי התקף, במועד אישור המדיניות ויחולו לגביה הוראות סעיף 20.2 להלן, ביחס להסכמים קיימים.
- 18.2 החברה תשלם לעובד את כל התנאים הנלווים הקבועים בחוק ובהתאם לתנאי העסקתו. למען הסר ספק, אין באמור לעיל כדי להטיל על עובדים, שאינם בעלי תפקיד מרכזי, מגבלות שהוטלו בהתאם לחוזר התגמול ביחס לנושאי משרה ו/או ביחס לבעלי תפקיד מרכזי.
- 18.3 עובדי החברה אשר אינם בעלי תפקיד מרכזי, יהיו כפופים להוראות המתייחסות אליהם בסעיפים 5.3, 5.4 ו-8 למדיניות זו, וכן יחולו ההוראות המפורטות להלן.
- 18.4 **שכר בסיס**: המשכורת החודשית של כל עובד, תקבע בין השאר בהתייחס, לתפקיד אליו העובד מתמנה או בו הוא מכהן, הסמכות והאחריות הכרוכות בתפקיד, וכן בשים לב להשכלתו, כישוריו, מומחיותו, ניסיונו המקצועי, הישגיו והסכמים קודמים עם העובד (ככל שקיימים) וניתן יהיה להצמידה למדד.

18.5 תקציב המענק השנתי

- 18.5.1 בכפוף לעמידה בתנאי הסף, דירקטוריון החברה יהיה רשאי, לאחר קבלת המלצת ההנהלה, לקבוע את תקציב המענקים הכולל השנתי (להלן: "**תקציב המענק השנתי**").
- 18.5.2 היקף המענק השנתי האישי לכל עובד בחברה ייקבע בהתאם לשיקול דעת הנהלת החברה, במונחים של מספר משכורות חודשיות או אחוז שכר או אחוז מיעד הרווח או מהרווח בפועל.
- 18.5.3 היקף המענק השנתי לכל עובד יהיה בשים לב לציון הערכה שנקבע לעובד בהתאם לעמידתו בפרמטרים שונים על פי מנגנון ההערכה הנהוג בחברה ויכול שיקח בחשבון את בכירותו בחברה.
- 18.5.4 במסגרת קביעת תשלום המענק השנתי לכל עובד, תלקח בחשבון הערכת העובד על ידי המנהל, עמידתו ביעדים שהוצבו לו וכן התנהלותו, לחיוב ולשלילה, בקשר עם הקפדה על מילוי הוראות דין ונהלים פנימיים של החברה ותיקון ליקויים שהתגלו בדוחות ביקורת פנים בתחום אחריותו.

18.6 מתווה לקביעת רכיב משתנה שנתי

18.6.1 ההחלטה על תשלום רכיב משתנה לעובדים שאינם בעלי תפקיד מרכזי בגין שנה מסוימת, מותנית בהתקיימות תנאי הסף כאמור בסעיף 9.4.1 לעיל וביחס לתגמול הוני - גם תנאי ביצוע. על אף האמור, בנסיבות מיוחדות שיפורטו בהחלטת הדירקטוריון, הנהלת החברה תהיה רשאית להעניק מענק שנתי לעובדים מסוימים, גם אם החברה לא עמדה בתנאי הסף (למעט תנאי הסף בהתייחס ליחס כושר פירעון מינימלי), וזאת בכפוף לאישור הדירקטוריון.

מובהר כי עובדים, הזכאים במסגרת שכרם החודשי, מלבד תשלום הרכיב הקבוע, גם לתשלום רכיב נוסף (כגון עמלות), בהתאם לשיעור עמידה ביעדים חודשיים או רבעוניים, כפי שנקבעו בתנאי העסקתם, לא יהיו כפופים לתנאי הסף, להסדרי הדחיה וליתר התנאים החלים על הרכיב המשתנה. בקביעת התגמול של עובדים אלה, ינתן ביטוי למפורט בסעיף 18.7 להלן, ככל שהדבר נדרש.

18.7 מתווה לקביעת בonus שנתי אישי לאוכלוסיות מיוחדות

18.7.1 **עובד בתחום השיווק, המכירה והתיווך מול לקוחות** - בקביעת התגמול תינתן התייחסות למדיניות ניהול הסיכונים של החברה, באופן שמנגנון התגמול לא יעודד חוסר הוגנות כלפי לקוחות החברה.

18.7.2 **עובד בתחום הפיקוח והבקרה** - במסגרת אישור היעדים הנבחרים לצורך קביעת המענק השנתי יודא האורגן המאשר את היעדים, כי תגמול עובדים אלה לא יושפע מביצועי גורמים שאת פעילותם הם בודקים או מבקרים, ומדידת הביצועים שלהם תתבסס על השגת יעדי היחידות שאליהן הם משתייכים.

19. הוראות כלליות, שיקול דעת, תוקף ואחריות

- 19.1 מדיניות התגמול תהיה בתוקף למשך 3 שנים ממועד אישורה¹⁸ באורגנים המוסמכים של החברה ואחת לשלוש שנים לפחות תובא לאישור מחדש של האורגנים המוסמכים בחברה. בעת אישור מדיניות התגמול, יבחנו תנאי העסקה ביחס למקובל בקבוצות ההשוואה הרלבנטיות, באותה עת.
- 19.2 בלי לגרוע מהאמור בסעיף 19.1 לעיל, ועדת התגמול והדירקטוריון יבחנו, מעת לעת, ולפחות אחת לשנה, את יישומה של מדיניות התגמול וכן את הצורך בהתאמתה ועדכונה, אם חל שינוי מהותי בנסיבות שהיו קיימות בעת קביעתה או מטעמים אחרים. שינויים במדיניות התגמול, ככל שיהיו, יאושרו בהתאם להוראות הדין.
- 19.3 ביחס לכל שנה קלנדארית, האורגנים הרלוונטיים של החברה יהיו רשאים לסטות או לשנות את מדיניות התגמול במתכונתה הנוכחית, לפי שיקול דעתם, באופן שאינו מיטיב ביחס לתנאי התגמול הכולל של העובדים ונושאי המשרה. על אף האמור, יובהר כי, ועדת התגמול והדירקטוריון יהיו רשאים לשנות את מדיניות התגמול ביחס לנושאי המשרה ובלבד שהיקף השינוי השנתי הכולל ברכיבי התגמול לא יעלה על 10% ביחס לכל נושא משרה.
- 19.4 יצוין כי בהתאם להוראות הדין, לרבות חוק תגמול בכירים, החברה עשויה לשאת בעלויות נוספות בגין העסקתם של עובדים ונושאי משרה בה התאם לתנאי מדיניות זו.
- 19.5 יודגש, כי מסמך זה מהווה מסמך מדיניות וקווים מנחים ולפיכך אין בו כדי להקים כל זכות לעובדים ו/או לכל צד שלישי אחר, ובכלל כך לא תהיה למי מהם זכות לטעון כלפי החברה כי היא חייבת לפעול על פי מדיניות התגמול. ההוראות הקבועות בהסכמי העסקה, הסכמים קיבוציים ותוכניות התגמול האישיות שאושרו כדין גוברות על הוראות מדיניות התגמול.
- 19.6 יובהר כי יישום מדיניות תגמול זו יעשה בכפוף לכך שלא יהיה בכך משום הפרה של הוראות דין לרבות דיני העבודה בדגש על חוקי הגנת השכר, לרבות הכרעות של בית המשפט במקרים פרטניים או אישורים שניתנו על ידו.
- 19.7 מדיניות תגמול זו תגובה בנהלים אשר יכללו תיאור של הגורמים המעורבים בתהליך התכנון, האישור, והניטור של המדיניות ושל הסכמי התגמול.

20. הוראות מעבר

- 20.1 הוראות מדיניות תגמול זו יחולו על הסכמי תגמול שאושרו מיום התחילה ואילך, אלא אם כן נאמר אחרת.
- 20.2 הסכמי העסקה קודמים בין החברה ובין נושאי משרה שלה לא יבטלו עם כניסתה לתוקף של מדיניות תגמול זו והם הותאמו ויותאמו בהתאם ובמועד המתחייב על פי הוראות הדין הרלבנטיות¹⁹.
- 20.3 בכפוף לאמור לעיל, למען הסר ספק, אין במדיניות התגמול כדי לפגוע בזכויות העובדים בקשר עם כהונתם והעסקתם בחברה, הקיימות ביום התחילה וכן בזכויות שנצברו ו/או נוצרו ו/או שיצברו בגין תקופות קודמות וזאת עד למועד התאמתם למדיניות או עד למועד הנדרש להתאמתן בהתאם להוראות הדין הרלבנטיות כאמור (להלן: "**זכויות שנצברו**")²⁰.

¹⁸ יובהר כי הוראות המדיניות הנובעות מחוק שכר בכירים יהיו בתוקף החל מיום 12 באוקטובר 2016.

¹⁹ בהתאם למכתב ששלחה החברה לנושאי המשרה בחברה בחודש אוקטובר 2016, בו הודיעה להם כי תנאי התגמול שלהם יותאמו להוראות חוק תגמול בכירים. למען הסר ספק, לא יהיה בשינוי התנאים כאמור כדי לפגוע בזכויות שנצברו קודם למועד זה. לענין מתן הודעה למנכ"ל, ראה הערת שוליים 13 לעיל.

²⁰ מובהר כי אין בהוראות מדיניות התגמול כדי להחמיר מעבר להוראות המעבר הקבועות בחוזר התגמול ולתיקון לחוזר ולחוק תגמול בכירים, ואין בהן כדי לפגוע בזכויות שהוראות המעבר נועדו למנוע פגיעה בהן.

- 20.4 יובהר כי זכויות שנצברו לא יילקחו בחשבון לצורך חישוב התקרות הקבועות במדיניות זו ביחס לתגמול גם אם מועד תשלומם בפועל מאוחר יותר ליום התחילה או למועד לכניסתה לתוקף של הוראת הדין, לרבות אופציות שהוענקו כאמור ושהתשלום בגינם הופרש.
- 20.5 יובהר כי אם וכאשר בהתאם לחוק תגמול בכירים, ההוצאה השנתית החזויה בגין תגמול של עובד תעלה על מגבלת התגמול, יופחת תגמול העובד בהתאם, באיזה מרכיבי התגמול שלו.
- יובהר כי בגין שנת 2016 תבחן תקרת התגמול, באופן יחסי, לתקופה שהחל ממועד תחילת החוק, ורכיבי תגמול משתנים שישולמו בגין שנה זו, ייוחסו בהתאם.
- 20.6 ככל שהוראות חוזר התגמול יתעדכנו בעתיד, ניתן יהיה להתאים את תנאי התגמול בהתאם, באישור ועדת התגמול והדירקטוריון.
- 20.7 מבלי לגרוע מן האמור בסעיף 19.6 לעיל, מובהר כי מי שיודיע על התפטרותו עד ליום 1 לינואר 2017, לא יאבד את זכאותו לקבל את מלוא הזכויות שהיו מגיעות לו, בגין סיום יחסי עובד מעביד, או סיום כהונה, אילו הסתיימו יחסים אלו, עד למועד תחילת חוק תגמול בכירים (12 לאוקטובר 2016).

חלק ב

דוח הדירקטוריון

דוח הדירקטוריון על מצב ענייני התאגיד לתקופה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018 (להלן: "דוח הדירקטוריון") סוקר את השינויים העיקריים בפעילות כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ (להלן: "החברה") בשנת 2018 (להלן: "תקופת הדוח").

דוח הדירקטוריון נערך בהתאם לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים), התשל"ל-1970. דוח הדירקטוריון, ביחס לעסקי הביטוח, ערוך בהתאם לתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (פרטי דין וחשבון), התשנ"ח-1998 ובהתאם לחוזרי הממונה על רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון (להלן: "הממונה").

תוכן עניינים

180	1. תיאור בעלי השליטה בחברה
180	2. התפתחויות ושינויים מהותיים בסביבה המאקרו כלכלית בתקופת הדוח
182	3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד
182	3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (למידע בדבר מגזרי הפעילות, ראה ביאור 5 בדוחות הכספיים)
191	3.2 נתונים עיקריים מהדוחות המאוחדים על המצב הכספי
193	3.3 מקורות מימון
193	4. חשיפה לסיכוני שוק ודרכי ניהולם
193	4.1 האחראי על ניהול סיכוני שוק בתאגיד
194	4.2 תיאור סיכוני השוק ומדיניות התאגיד בניהול סיכוני שוק והפיקוח עליהם
194	4.3 אירועים לאחר תקופת הדוח

1. תיאור בעלי השליטה בחברה

להלן פירוט בעל המניות העיקרי של החברה, שמניותיה נסחרות בבורסה, ושיעורי אחזקותו בקירוב:

בסמוך למועד פרסום הדוחות		ליום 31 בדצמבר 2018		בעל המניות
החזקה בזכויות ההצבעה	החזקה בזכויות ההצבעה	החזקה בזכויות ההצבעה בדילול מלא ¹	החזקה בזכויות ההצבעה	
25.16	25.32	29.62	29.82	
%				אי די בי חברה לפתוח בע"מ

יצוין כי אי די בי פתוח מחזיקה במניות כלל החזקות במישרין ובעקיפין, באמצעות נאמן שמונה להחזקה במניות השליטה בכלל החזקות. לפרטים נוספים בדבר אחזקות אי די בי פתוח בכלל החזקות, עסקאות החלף שביצעה במניותיה וחובתה של אי די בי פתוח למכור את מניותיה ראה ביאור 1 בדוחות הכספיים.

(*) לפרטים בדבר מכירת מניות כלל החזקות שהוחזקו על ידי בנק הפועלים בתקופת הדוח ראה ביאור 1(ב)5 בדוחות הכספיים.

2. התפתחויות ושינויים מהותיים בסביבה המאקרו כלכלית בתקופת הדוח

ההשפעה הכוללת של ההתפתחויות בשווקים, המפורטת להלן, על תוצאות הקבוצה בתקופת הדוח, באה לידי ביטוי בעליה בשיעורי הריביות בהן נעשה שימוש לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות ובירידות בשווקי ההון. בעיקר בשוק המניות ברבעון הרביעי אשר פגעו בהכנסות מהשקעות בתקופת הדוח. לפרטים נוספים ראה ביאור 43(א) בדוחות הכספיים.

פרמטר	נתונים לתקופה
התפתחות במשק ובתעסוקה בישראל	בשנת 2018 עלה התוצר בכ-3.3%, כאשר ברבעון הרביעי עלה בכ-3% (במונחים שנתיים), כך בהתאם לאומדן של הלמ"ס. בהתאם להערכת חטיבת המחקר של בנק ישראל מחודש ינואר 2019, צפוי התוצר לצמוח בכ-3.4% בשנת 2019. על פי נתוני סקר כוח אדם של הלמ"ס לחודש דצמבר 2018: • אחוז המועסקים שעובדים בהיקף מלא בדרך כלל, מכלל המועסקים - 78.7% (לעומת 77.9% בסוף 2017). • אחוז הבלתי מועסקים מכוח העבודה בקרב בני 25-64 הינו 3.7% (בדומה לסוף 2017). • אחוז בני 25-64 בכוח העבודה הינו 80.5% (בדומה לסוף 2017). • שיעור התעסוקה בקרב בני 25-64 הינו 77.5% (בדומה לסוף 2017).
נתוני האינפלציה	בשנת 2018 עלה מדד המחירים לצרכן בכ-0.8%, זאת בהשוואה לעלייה בשיעור של כ-0.4% בשנת 2017. לאחר תקופת הדוח פרסמה הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה את מדד המחירים לחודש ינואר שירד בשיעור של כ-0.1% ולחודש פברואר שעלה בשיעור של כ-0.1%.
שערי חליפין	במהלך שנת 2018 נחלש השקל מול הדולר והאירו בכ-7.5% וכ-3.2% בהתאמה. ברבעון הרביעי לשנת 2018 נחלש השקל מול הדולר והאירו בכ-3.3% וכ-1.8% בהתאמה.
התפתחות שיעור הריבית והתשואות	יתרות מטבע החוץ בבנק ישראל נכון לסוף הרבעון הרביעי 2018 עומדות על כ-115 מיליארד דולר. לעניין השפעת סביבת הריבית הנמוכה, ראה ביאור 43(א) לדוחות הכספיים. ריבית בנק ישראל עלתה ברבעון האחרון (חודש נובמבר) בכ-0.15% לשיעור של 0.25%. בהתאם להערכת חטיבת המחקר של בנק ישראל מחודש ינואר 2019, ריבית בנק ישראל צפויה לעלות לשיעור של 0.5% במהלך 2019.

1. אחוז האחזקה בדילול מלא נערך בהנחה תאורטית של מימוש כל האופציות, לפרטים נוספים ראה ביאור 41 בדוחות הכספיים השנתיים.

2. התפתחויות ושינויים מהותיים בסביבה המאקרו כלכלית בתקופת הדוח (המשך)

נתונים לתקופה				פרמטר
Q4		1-12		התפתחויות בשוק ההון בישראל ובעולם (במונחי מטבע מקומי)
2017	2018	2017	2018	באחוזים
6.2	(10.9)	2.7	(3.0)	מדדי מניות בארץ
4.5	(8.9)	21.2	(3.0)	ת"א 35
5.6	(10.2)	6.4	(2.3)	ת"א 90
(3.6)	(12.4)	4.5	(15.6)	ת"א 125
				ת"א צמיחה
				מדדי אג"ח
1.3	(1.6)	4.7	(1.5)	כללי
1.6	(2.1)	5.6	(0.7)	תלבונד צמודות
1.5	(3.0)	7.5	(4.3)	תלבונד שקלי
1.5	(1.6)	3.4	(1.4)	ממשלתי צמוד מדד
0.8	(0.4)	3.7	(1.2)	ממשלתי שקלי
				מדדי מניות בעולם
8.4	(9.5)	12.8	1.4	דאו ג'ונס
4.4	(15.4)	15.6	3.3	נאסד"ק
10.0	(10.2)	11.6	(2.6)	ניקיי טוקיו
(0.4)	(13.1)	12.2	(8.0)	קאק פריז
3.1	(9.8)	6.6	(10.4)	פוטסי לונדון
0.6	(13.6)	15.5	(15.5)	דאקס פרנקפורט
3.5	(11.7)	8.5	(4.0)	MSCI WORLD

לפרטים נוספים ראה ביאור 14 בדוחות הכספיים.

לפרטים בדבר ההשלכות על התוצאות הכספיות, ראה סעיף 3 להלן.

הכלכלה העולמית ממשיכה במגמה של צמיחה, אם כי ניכרת מגמה של התמתנות בחודשים האחרונים. ארה"ב - בשנת 2018 צמחה הכלכלה האמריקאית בכ-2.9% וברבעון הרביעי ב-3.1% (במונחים שנתיים). שנת 2018 התאפיינה במדיניות הצמצום המוניטרי בה פועל ה"פד", אשר המשיך בצמצום המאזן באופן הדרגתי וביצע ארבע העלאות ריבית במהלך השנה לרמה של 2.25%-2.5%. נציין, כי שנת 2018 הושפעה לרעה גם ממלחמת הסחר בין ארה"ב לסין ומהחלשות כלכלית גלובלית. מאידך, יש לציין כי שוק העבודה הציג מגמה חיובית.

אירופה - בשנת 2018 צמחה כלכלת אירופה בקצב של 1.9% וברבעון הרביעי בקצב של 1.2% (במונחים שנתיים). החולשה בכלכלה האירופית בשנת 2018 לעומת התקופה המקבילה אשתקד (בה צמחה הכלכלה האירופית בכ-2.5%) נבעה ממספר גורמים ביניהם ניתן למנות את ההאטה בצמיחה הגלובלית, בעיות פוליטיות בגוש כגון ה-Brexit, משבר החוב האיטלקי ו"מחאת האפודים הזוהרים" בצרפת נגד יוקר המחיה וכן שינויים רגולטוריים בתעשיית הרכב, שהביאו לירידה בפעילות התעשייתית. מאידך, שוק העבודה באירופה המשיך במגמה החיובית שבאה לידי ביטוי בירידה בשיעור האבטלה ועלייה בשכר. שיעור הריבית נותר ללא שינוי. על פי החלטת הבנק המרכזי הופסקה ההרחבה הכמותית בחודש דצמבר.

סין - קצב הצמיחה בכלכלת סין נמצא בהאטה, על רקע השינויים המבניים הנובעים ממעבר מכלכלת הייצוא לכלכלה שתנוע מביקושים מקומיים ומירידה בהיקף האשראי ובכמות הכסף. הצמיחה בשנת 2018 היתה בקצב של 6.4%. במהלך שנת 2018 נחלש משמעותית היואן הסיני ככל הנראה כתוצאה מהחלשות קצב הצמיחה. במטרה למנוע את המשך הירידה בצמיחה ולתמוך בכלכלה נקט הממשל במספר צעדים פיסקאליים ומוניטריים מרחיבים.

התפתחויות במצב הכלכלי בעולם

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (למידע בדבר מגזרי הפעילות, ראה ביאור 5 בדוחות הכספיים)

א. תקופת הדוח

הפרמיות שהורווחו ברוטו בתקופת הדוח הסתכמו לסך של כ-10,275 מיליוני ש"ח, לעומת סך של כ-9,729 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הגידול בפרמיה נובע בעיקר מעסקי ביטוח חיים ובריאות כתוצאה מהגברת מכירות מוצרי ביטוח מנהלים ובריאות פרט.

ההפסד הכולל לאחר מס לבעלי מניות החברה בתקופת הדוח הסתכם לסך של כ-148 מיליוני ש"ח, לעומת רווח כולל בסך של כ-370 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. התשואה להון במונחים שנתיים בתקופת הדוח עמדה על שיעור שלילי של 2.9%, לעומת שיעור חיובי של 7.9% בתקופה המקבילה אשתקד.

ההפסד הכולל בתקופת הדוח הושפע בעיקר מירידה בתשואות שווקי ההון שהיו נמוכות מהתשואות בתקופה המקבילה אשתקד וקיבלו ביטוי בקיטון בהכנסות מהשקעות שהביאו, בין היתר, לגביית דמי ניהול משתנים בסך של כ-3 מיליוני ש"ח, לעומת גבייה בסך של כ-352 מיליוני ש"ח אשתקד. יצוין כי נכון ליום 31 בדצמבר 2018, ישנה התחייבות למבוטחים בגין גביית דמי ניהול משתנים² בתיק הפוליסות המשתתפות ברווחים בביטוח חיים בסך של כ-87 מיליוני ש"ח.

התוצאות בתקופת הדוח ובתקופה המקבילה אשתקד כמפורט בסעיף ד' להלן כוללות, בין היתר, את ההשפעות המפורטות הבאות³:

Q4		לשנת		
2017	2018	2017	2018	במיליוני ש"ח
ביטוח חיים - סביבת הריבית הנמוכה ו-LAT:				
שינוי שיעור ריבית היוון בחישוב ההתחייבות להשלמה לעתודות לקצבה ולגמלאות בתשלום				
(39)	49	(197)	85	
(63)	16	(126)	135	שינוי בהתחייבות להשלמה לעתודות לקצבה (פקטור K)
93	29	64	75	בחינת נאותות עתודות (LAT)
(9)	94	(259)	295	סך הכל ביטוח חיים
18	23	(78)	52	ביטוח כללי - השפעת המלצות ועדת וינוגרד ⁴
-	73	-	-	ביטוח סיעוד במגזר בריאות - בחינת נאותות עתודות (LAT)
(27)	-	(108)	(115)	הפחתת מוניטין גמל

בתחומי הפעילות, פרט להשפעת שוק ההון וההשפעות שתוארו לעיל, נרשם קיטון ברווח הכולל בתקופת הדוח לעומת התקופה המקבילה אשתקד, בעיקר בגין התפתחות שלילית בתביעות ועדכון אומדנים בענף סיעוד ומעדכון הפרשה לתביעות בחבות מעבידים וצד ג' בביטוח כללי שקיבלה ביטוי במודל האקטוארי. מנגד, חל גידול ברווח בענף רכב רכוש, כמפורט בסעיף ד' להלן.

ב. רבעון נוכחי

הפרמיות שהורווחו ברוטו ברבעון הסתכמו לסך של כ-2,627 מיליוני ש"ח, לעומת סך של כ-2,423 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הגידול בפרמיה נובע בעיקר מעסקי ביטוח חיים ובריאות כתוצאה מהגברת מכירות מוצרי ביטוח מנהלים ובריאות פרט.

ההפסד הכולל לאחר מס לבעלי מניות החברה ברבעון הסתכם לסך של כ-204 מיליוני ש"ח, לעומת רווח כולל בסך של כ-188 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. התשואה להון במונחים שנתיים עמדה על שיעור שלילי של 16.0%, לעומת שיעור תשואה חיובי של 15.5% בתקופה המקבילה אשתקד.

ההפסד הכולל ברבעון לעומת הרווח בתקופה המקבילה אשתקד נבע בעיקר מירידה בתשואות שווקי ההון שהיו נמוכות מהתשואות בתקופה המקבילה אשתקד וקיבלו ביטוי בהפסדים מהשקעות, בין היתר, להחזר דמי ניהול משתנים בסך של כ-123 מיליוני ש"ח, לעומת גבייה בסך של כ-112 מיליוני ש"ח אשתקד. בנוסף, כללו התוצאות את ההשפעות שתוארו בטבלה לעיל.

בתחומי הפעילות, הקיטון ברווח הכולל ברבעון לעומת התקופה המקבילה אשתקד, נובע בעיקר מהתפתחות שלילית בתביעות ומעדכון אומדנים בענף סיעוד וגידול מהתפתחות שלילית בתביעות בחבות מעבידים וצד ג' בביטוח כללי שקיבלה ביטוי במודל האקטוארי. מנגד, חל גידול ברווח בענף רכב רכוש כתוצאה משיפור חיתומי וגידול ברווח החיתומי בביטוח חיים, כמפורט להלן.

² "התחייבות למבוטחים בגין גביית דמי ניהול משתנים" - תשואה שלילית מצטברת במהלך תקופת הדוח אשר תנוכה לצורך חישוב דמי הניהול מתשואה חיובית בתקופות עוקבות.

³ לפרטים בדבר השפעות נוספות על תוצאות מגזרי הפעילות, ראה סעיף ד' להלן.

⁴ נכון ליום 31 בדצמבר 2018, יתרת ההפרשה עומדת על סכום של כ-167 מיליוני ש"ח. לפרטים נוספים ראה ביאור 39(ה)2(ה)4(ו) לדוחות הכספיים.

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (למידע בדבר מגזרי הפעילות, ראה ביאור 5 בדוחות הכספיים) (המשך)

ג. התפתחויות לאחר תקופת הדוח

בתקופה שלאחר מועד הדוח ועד סמוך לפרסומו, חלו עליות בשווקי ההון שהביאו, בין היתר נכון לסוף חודש פברואר 2019, לסגירת ההתחייבות למבוטחים בגין גביית דמי ניהול משתנים וגביית דמי ניהול משתנים בסך של כ-136 מיליוני ש"ח.

כמו כן חלה ירידה בעקום הריבית חסרת הסיכון. בהמשך לאמור בביאור 39(ה)(ה) ו-2(ה) בדוחות הכספיים, ירידה בשיעור הריבית עשויה לגרום לגידול בהתחייבות להשלמה לעתודות לקיצבה לרבות שינוי פקטור K, בהתחייבויות לגמלאות בתשלום בביטוח חיים וכן כחלק מבדיקת נאותות העתודה (LAT), בהתחייבויות הביטוח בביטוח כללי בענפי חובה, חבויות ותאונות אישיות.

בשלב זה, לא ניתן להעריך את ההשלכות של הירידה בעקום הריבית חסרת סיכון בתקופה זו על התוצאות הכספיות לרבעון הראשון לשנת 2019, וזאת בין היתר, לנוכח אי הודאות ביחס להשפעת ההתפתחויות האמורות על הערכת ההתחייבויות הביטוחיות של כלל ביטוח, בהתייחס להשפעת הירידה בעקום הריבית על שווים ההון של נכסי חוב ובהתייחס להמשך ההתפתחויות בשווקים הפיננסיים עד לסוף הרבעון הראשון לשנת 2019, ואין באמור כדי להוות כל הערכה לגבי תוצאותיה הכספיות הצפויות של החברה לשנת 2019.

לפרטים בדבר מבחני רגישות הנוגעים לסיכונים שוק ראה ביאור 39 בדבר ניהול סיכונים בדוחות הכספיים.

ד. פרטים עיקריים נוספים והשפעות עיקריות נוספות לפי מגזרים

להלן פירוט הרווח הכולל בחלוקה למגזרים:

Q4		לשנת				
2017	2018	2016	2017	2018	סעיף	במיליוני ש"ח
120	(24)	(113)	267	144	3.1.1.1	ביטוח חיים
5	(14)	43	11	(16)	3.1.1.4	פנסיה
(28)	1	8	(102)	(105)	3.1.1.3	גמל
97	(37)	(61)	177	23		סך הכל חטיבת חיסכון ארוך טווח
51	(57)	(13)	62	47	3.1.2	ביטוח כללי
80	(140)	216	184	(165)	3.1.3	ביטוח בריאות
31	31	151	125	132	3.1.6	הוצאות מימון
85	(76)	114	249	(34)	3.1.4	אחר וסעיפים שאינם כלולים בתחומי הביטוח
283	(341)	105	547	(261)		סך הכל רווח (הפסד) כולל לפני מס
94	(138)	(20)	171	(117)		מיסים (הטבת מס)
189	(203)	125	376	(144)		סך הכל רווח (הפסד) הכולל לתקופה, נטו ממס
188	(204)	122	370	(148)		מיוחס לבעלי המניות של החברה
1	-	3	5	4		מיוחס לבעלי זכויות שאינן מקנות שליטה
15.5	(16.0)	2.7	7.9	(2.9)		תשואה להון במונחים שנתיים (באחוזים) *

(*) התשואה להון מחושבת על פי הרווח לתקופה המיוחס לבעלי המניות של החברה מחולק בהון לתחילת התקופה המיוחס לבעלי המניות של החברה.

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (למידע בדבר מגזרי הפעילות, ראה ביאור 5 בדוחות הכספיים) (המשך)

3.1.1 חיסכון ארוך טווח

3.1.1.1 פעילות ביטוח חיים

הערה	Q4		לשנת		ביטוח חיים
	2017	2018	2017	2018	
	1,347	1,515	5,535	5,846	פרמיות שהורווחו ברוטו
תקופת הדוח - בתקופת הדוח נרשם קיטון בעתודות הביטוח בגין סביבת הריבית הנמוכה ו-LAT בסך של כ-295 מיליוני ש"ח לעומת גידול עתודות בסך של כ-259 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד (ראה סעיף א' לעיל). כמו כן בתקופה המקבילה אשתקד ביצעה החברה תיקון לשיכון התחייבויותיה למבוטחים מקבלי הגמלה, לקרנות אג"ח חץ שונות הנושאות תשואה מובטחת וכתוצאה מכך קטנו עתודות הביטוח וגדל הרווח לפני מס בסך של כ-88 מיליוני ש"ח ללא השפעה בתקופת הדוח.	120	(24)	267	144	רווח (הפסד) כולל
מנגד בתקופת הדוח ההכנסות מהשקעות קטנו בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד, המרווח הפיננסי הסתכם בתקופת הדוח לסך של כ-515 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-1,016 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.					
רבעון נוכחי - ההפסד לעומת הרווח הכולל בתקופה המקבילה אשתקד, הושפע בעיקר מירידות בשווקי ההון, אשר קיבלו ביטוי בקיטון במרווח הפיננסי כאמור לעיל, בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד. השפעה זו קוזזה בחלקה מקיטון בעתודות הביטוח בגין סביבת הריבית הנמוכה ו-LAT בסך של כ-94 מיליוני ש"ח לעומת גידול עתודות בסך של כ-9 בתקופה המקבילה אשתקד (ראה סעיף א' לעיל) ומגידול בעתודות בתקופה המקבילה אשתקד בסך של כ-67 מיליוני ש"ח בעיקר לאור יישום תוצאות מחקר החברה על שיעורי ביטולים עדכניים. (לפירוט נוסף ראה ביאור 39(ה)(ה1)(ד)).					
	2.1%	2.2%	2.1%	2.0%	שיעור הפדיונות של פוליסות ביטוח חיים מעתודה ממוצעת במונחים שנתיים
	1,140	(2,300)	3,303	(711)	רווחי (הפסדי) השקעה שנזקפו למבוטחים לאחר דמי ניהול

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (למידע בדבר מגזרי הפעילות, ראה ביאור 5 בדוחות הכספיים) (המשך)

3.1.1 חיסכון ארוך טווח (המשך)

3.1.1.1 פעילות ביטוח חיים (המשך)

להלן תיאור עיקרי התוצאות בביטוח חיים לפי סוגי מוצרים בהתאם לפרוט בביאור 20 לדוחות הכספיים:

הערה	2017	2018	ביטוח חיים
פוליסות הכוללות מרכיב חיסכון			
שנמכרו עד ליום 31 בדצמבר 1990			
הקיטון בפרמיות נבע בעיקר מהתפתחות התיק שעסקיו נמכרו עד סוף שנת 1990.	249	225	פרמיות שהורווחו ברוטו
הגידול ברווח בתקופת הדוח לעומת התקופה המקבילה אשתקד נבע בעיקר מקיטון בעתודות הביטוח בגין סביבת הריבית הנמוכה של LAT-1 בסך של כ-160 מיליוני ש"ח לעומת גידול עתודות בסך של כ-103 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד (ראה סעיף א' לעיל). מנגד, נרשמה ירידה ברווח הפיננסי בתקופת הדוח שהסתכם בסך של כ-78 מיליוני ש"ח לעומת כ-260 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד (ראה ביאור 20). כמו כן בתקופה המקבילה אשתקד ביצעה החברה תיקון לשיוך התחייבויותיה למבוטחים מקבלי הגמלה, לקרנות אג"ח חץ שונות הנושאות תשואה מובטחת וכתוצאה מכך קטנו עתודות הביטוח וגדל הרווח לפני מס בסך של כ-88 מיליוני ש"ח ללא השפעה בתקופת הדוח.	130	179	רווח (הפסד) כולל
שנמכרו מיום 1 בינואר 1991 ועד ליום 31 בדצמבר 2003			
הקיטון ברווח הכולל בתקופת הדוח לעומת התקופה המקבילה אשתקד נבע בעיקר מקיטון בדמי ניהול משתנים אשר הסתכמו לסך של כ-3 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-352 מיליוני ש"ח אשתקד כתוצאה מקיטון ברווחי ההשקעה.	1,655	1,668	פרמיות שהורווחו ברוטו
מנגד בתקופת הדוח קטנה ההתחייבות להשלמה לעתודות לקצבה בגין פקטור K בסך של כ-135 לעומת גידול בהתחייבות בסך של כ-126 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.	231	88	רווח (הפסד) כולל
שנמכרו מיום 1 בינואר 2004			
הגידול בפרמיות בפוליסות נובע בעיקר מגידול במכירות ביטוחי מנהלים.	2,926	3,260	פרמיות שהורווחו ברוטו
	(163)	(151)	רווח (הפסד) כולל
פוליסות ללא מרכיב חיסכון			
כיסוי לסיכון הנמכר כפוליסה בודדת (פרט)			
הקיטון ברווח בתקופת הדוח לעומת התקופה המקבילה אשתקד, נובע בעיקר מקיטון בהכנסות מהשקעות הנדרשות לכיסוי הגידול בהתחייבויות הביטוחיות.	614	612	פרמיות שהורווחו ברוטו
	46	20	רווח (הפסד) כולל
כיסוי לסיכון הנמכר כפוליסה קבוצתית			
הקיטון ברווח הכולל נבע בעיקר מקיטון בהכנסות מהשקעות הנדרשות לכיסוי הגידול בהתחייבויות הביטוחיות.	90	82	פרמיות שהורווחו ברוטו
	22	7	רווח (הפסד) כולל

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (למידע בדבר מגזרי הפעילות, ראה ביאור 5 בדוחות הכספיים) (המשך)

3.1.1 חיסכון ארוך טווח (המשך)

3.1.1.2 נתונים בדבר הפרמיות שהורווחו, דמי הניהול ומרווח פיננסי⁵:

Q4		לשנת		
2017	2018	2016	2017	2018
112	(123)	106	352	3
108	111	379	410	433
220	(12)	485	761	436
313	(20)	686	1,016	515
1,282	1,337	4,817	5,226	5,388
65	178	182	309	459
1,347	1,515	4,999	5,535	5,846
17	17	111	82	69
59	122	358	209	368
77	140	469	291	437

(*) ליום 31 בדצמבר 2018 התחייבות למבוטחים בגין דמי הניהול המשתנים הינה בסך של כ-87 מיליוני ש"ח.

פרטים בדבר שיעורי התשואות בפוליסות משתתפות ברווחים

פוליסות שהוצאו בשנים 1992-2003 (קרן י')					
Q4		לשנת			
2016	2017	2018	2016	2017	2018
2.05	2.70	(4.01)	2.95	8.50	(1.13)
1.62	2.19	(3.80)	2.01	6.72	(1.70)
1.74	2.80	(3.91)	2.64	8.82	0.05
1.31	2.29	(3.70)	1.70	7.04	(0.52)
פוליסות שהוצאו החל משנת 2004 (קרן י' החדשה)					
Q4		לשנת			
2016	2017	2018	2016	2017	2018
1.70	2.67	(4.30)	2.46	8.12	(1.71)
1.42	2.39	(4.57)	1.32	6.93	(2.78)
1.39	2.77	(4.21)	2.15	8.45	(0.53)
1.11	2.49	(4.47)	1.01	7.25	(1.62)

5. המרווח הפיננסי כולל רווחים (הפסדים) מהשקעות שנזקפו לרווח כולל אחר, אינו כולל הכנסות נוספות של החברה הנגבות כשיעור מהפרמיה והוא מחושב לפני ניכוי הוצאות לניהול ההשקעות. המרווח הפיננסי בפוליסות עם תשואה מובטחת מבוסס על ההכנסות מהשקעות בפועל לשנת הדוח בניכוי מכפלה של שיעור התשואה המובטחת לשנה כשהוא מוכפל בעתודה הממוצעת לשנה בקרנות הביטוח השונות. בחוזים תלויי תשואה, המרווח הפיננסי הינו סך דמי הניהול הקבועים והמשתנים על בסיס הקטנת הזקיפה לחיסכון במערכות החברה.

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (למידע בדבר מגזרי הפעילות, ראה ביאור 5 בדוחות הכספיים) (המשך)

3.1.1 חיסכון ארוך טווח (המשך)

3.1.1.3 פעילות הגמל

הערה	Q4		לשנת		
	2017	2018	2017	2018	
תקופת הדוח - התוצאות בתקופת הדוח ובתקופה המקבילה אשתקד הושפעו בעיקר מירידת ערך מוניטין שנרשמה בסך של כ-115 מיליוני ש"ח לעומת ירידת ערך בסך של כ-108 מיליוני ש"ח אשתקד.	(28)	1	(102)	(105)	רווח (הפסד) כולל
רבעון - המעבר לרווח לעומת ההפסד בתקופה המקבילה אשתקד נובע מהפחתת מוניטין בסך של כ-27 מיליוני ש"ח אשתקד, ללא השפעה ברבעון הנוכחי.					
יצוין, כי בתקופת הדוח וברבעון, חל צמצום משמעותי בניידים השלייליים נטו.					
	413	592	1,601	1,814	דמי גמולים

3.1.1.4 פעילות הפנסיה

הערה	Q4		לשנת		
	2017	2018	2017	2018	
תקופת הדוח ורבעון - הקיטון ברווח והמעבר להפסד בתקופת הדוח וברבעון הנוכחי, נובע בעיקר מקיטון בהכנסות מדמי ניהול בשל תנאי התחרות בתחום שהביאו לשחיקה בשיעורי דמי הניהול וכן מגידול בהוצאות תפעול גבייה, וטיפול בעדכוני רגולציה. השפעות אלו קוזזו בחלקם על ידי גידול בהפקדות השוטפות. בנוסף בתקופת הדוח וברבעון נרשמו הפסדים מהשקעות, לעומת הכנסות מהשקעות בתקופות המקבילות אשתקד.	5	(14)	11	(16)	רווח (הפסד) כולל
לפרטים בדבר מכתב מאת הממונה במסגרתו נבחרו קרנות פנסיה שיהיו קרנות ברירת מחדל, ראה סעיף 6.2.2 (א) לפרק עדכונים לפרק תיאור עסקי התאגיד					
	1,465	1,540	5,702	5,891	דמי גמולים

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (למידע בדבר מגזרי הפעילות, ראה ביאור 5 בדוחות הכספיים) (המשך)

3.1.2 ביטוח כללי - להלן התפלגות הפרמיות והרווח הכולל:

הערה	Q4 2017	Q4 2018	2017	2018	
ביטוח כללי					
פרמיות ברוטו	502	524	2,299	2,351	
רווח כולל	52	(58)	62	47	
תקופת הדוח - נרשם קיטון בהפרשה בגין המלצות ועדת וינוגרד בסך של כ-52 מיליוני ש"ח לעומת גידול בהפרשה בסך של כ-78 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.					
המעבר מרווח להפסד בנטרול ההפרשה כאמור, נובע בעיקרו מקיטון בהכנסות מהשקעות העודפות על ההכנסות הנדרשות לכיסוי הגידול בהתחייבויות הביטוחיות הנובעות מהיוון והצמדה ביחס לתקופה מקבילה אשתקד וכן מהרעה בתביעות בענף משנה חבות מעבידים ובענף משנה צד ג'. מנגד חל גידול ברווח בענף רכב רכוש כתוצאה משיפור חיתומי כמפורט להלן.					
רבעון נוכחי - נרשם קיטון בהפרשה בגין המלצות ועדת וינוגרד בסך של כ-23 מיליוני ש"ח לעומת קיטון בהפרשה בסך של כ-18 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.					
המעבר מרווח להפסד נובע בעיקר מקיטון של כ-93 מ"ח בהכנסות מהשקעות העודפות על ההכנסות הנדרשות לכיסוי הגידול בהתחייבויות הביטוחיות הנובעות מהיוון והצמדה ביחס לתקופה מקבילה אשתקד וכן מהרעה בתביעות בענף משנה צד ג לעומת התקופה המקבילה אשתקד.					
רכב רכוש					
פרמיות ברוטו	155	149	727	713	
רווח כולל לפני מס	4	13	27	70	
בתקופת הדוח וברבעון הנוכחי - הגידול ברווח והשיפור ביחסי ה-LR ו-CR, נובע בעיקרו משיפור חיתומי בעסקי הפרט וכתוצאה מטיוב עסקי כחלק מאסטרטגית החברה בשנים האחרונות.					
LR ברוטו	73%	63%	70%	64%	
LR בשייר	73%	63%	70%	64%	
CR ברוטו	102%	92%	99%	92%	
CR בשייר	102%	92%	99%	92%	
רכב חובה					
פרמיות ברוטו	95	99	473	467	
רווח (הפסד) כולל	37	(1)	1	35	
בתקופת הדוח - נרשם קיטון בהפרשה בגין המלצות ועדת וינוגרד בסך של כ-32 מיליוני ש"ח לעומת גידול בהפרשה בסך של כ-45 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.					
הקיטון ברווח בנטרול ההפרשות כאמור, נובע בעיקר מקיטון בהכנסות בהשקעות העודפות על ההכנסות הנדרשות לכיסוי הגידול בהתחייבויות הביטוחיות הנובעות מהיוון והצמדה ומגידול בהוצאות בגין תביעות, לרבות בגין תביעות הפול, ומשינוי אופן יחוס תוצאות ביטוח משנה.					
ברבעון הנוכחי וברבעון אשתקד - נרשם קיטון בהפרשה בגין המלצות ועדת וינוגרד בסך של כ-14 מיליוני ש"ח.					
המעבר מרווח להפסד בנטרול ההפרשה כאמור, נובע בעיקר מקיטון בהכנסות בהשקעות העודפות על ההכנסות הנדרשות כאמור לעיל.					

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (למידע בדבר מגזרי הפעילות, ראה ביאור 5 בדוחות הכספיים) (המשך)

3.1.2 ביטוח כללי - להלן התפלגות הפרמיות והרווח הכולל (המשך)

הערה	Q4 2017	Q4 2018	2017	2018	
ענפי רכוש ואחרים					
פרמיות ברוטו	164	163	666	728	
רווח (הפסד) כולל	(14)	(12)	11	(3)	
בתקופת הדוח וברבעון הנוכחי - התוצאות הושפעו מירידה בהכנסות מהשקעות ובגידול בהוצאות מימון כתוצאה מהפרשי שער לעומת התקופות המקבילות אשתקד.	92%	57%	70%	44%	LR ברוטו
כמו כן, ברבעון הנוכחי נרשמה הרעה בתביעות בענפי אש ורכוש, השפעה זו קוזזה בחלקה על ידי הפסד קטן יותר מאשתקד בענף תאונות אישיות תלמידים.	89%	54%	52%	46%	LR בשייר
	126%	90%	104%	76%	CR ברוטו
	144%	122%	104%	106%	CR בשייר
ביטוח אשראי					
פרמיות ברוטו	27	28	110	110	
רווח כולל	12	5	41	33	
הירידה ברווח בתקופת הדוח וברבעון, נובעת בעיקר מירידה בהכנסות בהשקעות העודפות על ההכנסות הנדרשות.	9%	22%	22%	18%	LR בשייר
	35%	39%	42%	38%	CR בשייר
ענפי תביעות					
פרמיות ברוטו	62	85	324	334	
רווח כולל	13	(63)	(19)	(88)	
בתקופת הדוח - נרשם קיטון בהפרשה בגין המלצות ועדת וינוגרד סך של כ-20 מיליוני ש"ח לעומת גידול בהפרשה בסך של כ-33 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.					
המעבר מרווח להפסד בנטרול ההפרשה, נובע בעיקר מהרעה בתביעות ביחס לאשתקד בענף משנה חבות מעבידים ובענף צד ג. ובנוסף, מקיטון בהכנסות מהשקעות העודפות על ההכנסות הנדרשות לכיסוי הגידול בהתחייבויות הביטוחיות הנובעות מהיוון והצמדה ביחס לתקופה אשתקד.					
ברבעון הנוכחי - נרשם קיטון בהפרשה בגין המלצות ועדת וינוגרד סך של כ-9 מיליוני ש"ח לעומת קיטון בהפרשה בסך של כ-4 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.					
המעבר מרווח להפסד בנטרול ההפרשה, נובע בעיקר מהרעה בתביעות ביחס לאשתקד בענף משנה חבות מעבידים ובענף צד ג. ומקיטון בהכנסות מהשקעות כאמור לעיל.					

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (למידע בדבר מגזרי הפעילות, ראה ביאור 5 בדוחות הכספיים) (המשך)

3.1.3 ביטוח בריאות

הערה	Q4		לשנת	
	2017	2018	2017	2018
הגידול בפרמיות נובע בעיקר מגידול בעסקי הפרט.	502	530	1,917	2,107
פרמיות שהורווחו ברוטו				
רווח (הפסד) כולל	80	(140)	184	(165)
תקופת הדוח - הקיטון ברווח הכולל והמעבר להפסד לעומת התקופה המקבילה אשתקד נובע בעיקר מקיטון בהכנסות מהשקעות העודפות על ההכנסות הנדרשות לכיסוי הגידול בהתחייבויות הביטוחיות.				
בנוסף, נרשמה התפתחות שלילית בתביעות שקיבלה ביטוי במודל האקטוארי בענף סיעוד, בין היתר, לאור פרסום תיקון הוראות החוזר המאוחד בדבר יישוב תביעות סיעוד (ראה סעיף 8.1.2.2 בפרק תיאור עסקי התאגיד), ללא השפעה אשתקד. כמו כן נרשם גידול בעתודות הביטוח לאור עדכון אומדנים בגין ביטולים והוצאות בענף בריאות פרט בתקופת הדוח, ללא השפעה אשתקד.				
רבעון - הקיטון ברווח והמעבר להפסד לעומת התקופה המקבילה אשתקד נובע בעיקר מקיטון בהכנסות מהשקעות, מהתפתחות שלילית בתביעות שקיבלה ביטוי במודל האקטוארי כמפורט לעיל.				
מנגד, ברבעון הנוכחי קטנה ההפרשה בגין בדיקת נאותות העתודה (LAT) בסך של כ-73 מיליוני ש"ח ללא השפעה בתקופה המקבילה אשתקד.				

הערה	2017	2018
ענף סיעוד - רווח כולל		
פרט	44	(54)
קולקטיבים, לרבות קופות חולים	32	(130)
הקיטון ברווח והמעבר להפסד לעומת התקופה המקבילה אשתקד נובע בעיקר מירידה בהכנסות מהשקעות העודפות על ההכנסות הנדרשות לכיסוי הגידול בהתחייבויות הביטוחיות לעומת התקופה המקבילה אשתקד, ומחיצוק העתודות עקב התפתחות שלילית בתביעות ובגין עדכון אומדנים בענף סיעוד כאמור לעיל.		
ענף מחלות ואשפוז - רווח כולל		
זמן ארוך	94	2
הקיטון ברווח לעומת התקופה המקבילה אשתקד נובע בעיקר מעדכון אומדנים בעיקר ביטולים והוצאות ביחס לתקופה המקבילה אשתקד, ומקיטון בהכנסות מהשקעות העודפות על ההכנסות הנדרשות לכיסוי הגידול בהתחייבויות הביטוחיות לעומת התקופה המקבילה אשתקד כאמור לעיל.		
זמן קצר	14	17

לפרטים בדבר פרסום תוצאות מכרזים חדשים לבחירת מבטח לביטוח סיעודי קבוצתי של קופות החולים מכבי וכללית ראה סעיף 8.1.2.2 בפרק תיאור עסקי התאגיד.

פרטים בדבר רווחי ההשקעה שנזקפו למבטחים בפוליסות ביטוח בריאות מסוג סיעוד משתתף ברווחים:

פוליסות סיעוד משתתף ברווחים מסוג פרט וקולקטיב			
Q4		לשנת	
2017	2018	2017	2018
101	(190)	282	(37)
במיליוני ש"ח			
רווחי (הפסדי) ההשקעה שנזקפו למבטחים			

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.1 מידע כספי לפי תחומי הפעילות (למידע בדבר מגזרי הפעילות, ראה ביאור 5 בדוחות הכספיים) (המשך)

3.1.4 אחר וסעיפים שאינם כלולים בתחומי הביטוח

הערה	Q4		לשנת		במיליוני ש"ח
	2017	2018	2017	2018	
תקופת הדוח - הקיטון ברווח והמעבר להפסד בתקופת הדוח נובע בעיקר מהכנסות מהשקעות בסך של כ-29 מיליוני ש"ח בתקופת הדוח לעומת הכנסות מהשקעות בסך של כ-315 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.	85	(76)	249	(34)	סך הכל רווח (הפסד) כולל לפני מס
רבעון - הקיטון ברווח והמעבר להפסד נובע בעיקר מהפסדים מהשקעות בסך של כ-67 מיליוני ש"ח בתקופת הדוח לעומת הכנסות מהשקעות בסך של 103 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד.					

3.1.5 הוצאות הנהלה וכלליות

הוצאות הנהלה וכלליות בתקופת הדוח הסתכמו לסך של כ-910 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-872 מיליוני ש"ח אשתקד, עיקר הגידול בתקופת הדוח נובע מעלייה בהוצאות שכר בין היתר בשל ההסכם הקיבוצי וגידול בפעילויות תפעול וגבייה בחיסכון ארוך טווח, אשר קוזזו בחלקן בשל אי עמידה בתנאי חלוקת בונוס בהתאם להסכם הקיבוצי. לפרטים נוספים ראה ביאור 24 בדוחות הכספיים.

3.1.6 הוצאות המימון בפעילות שאינה מוקצית למגזרים

הוצאות המימון של הקבוצה מושפעות בעיקר מהשינוי בשיעור מדד המחירים לצרכן הידוע, ראה ביאור 2 בדוח הכספי, וכן מגיוסים ופירעונות של חוב.

הוצאות המימון הסתכמו בתקופת הדוח לסך של כ-132 מיליוני ש"ח לעומת סך של כ-125 מיליוני ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. הגידול בהוצאות המימון בתקופת הדוח נובע מעלייה של 1.2% במדד המחירים לצרכן, לעומת עלייה של 0.3% בתקופה המקבילה אשתקד. ברבעון הסתכמו הוצאות המימון לסך של כ-31 מיליוני ש"ח ללא שינוי ביחס לתקופה המקבילה אשתקד.

3.2 נתונים עיקריים מהדוחות המאוחדים על המצב הכספי

3.2.1 נכסים

שיעור השינוי %	ליום 31 בדצמבר		במיליוני ש"ח
	2017	2018	
-	31,457	31,502	השקעות פיננסיות אחרות ⁽¹⁾
			נכסים מנוהלים עבור אחרים (שאינם נוסטרו) בקבוצה (במיליוני ש"ח):
3	64,310	66,121	עבור חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה
(2)	33,620	32,982	עבור עמיתי קופות גמל ⁽¹⁾
7	61,751	66,025	עבור עמיתי קרנות פנסיה ^(*)
3	159,681	165,128	סך הכל נכסים מנוהלים עבור אחרים
3	191,138	196,630	סך הכל נכסים מנוהלים
(1)	10,086	10,028	(*) מתוך הסכום, סך הנכסים המנוהלים על ידי עתודות הוותיקה

1. הדוחות הכספיים המאוחדים אינם כוללים את הנכסים המנוהלים בקופות הגמל (למעט בגין קופת גמל שכלל ביטוח קיבלה על עצמה התחייבות לתשואה שנתית מינימלית מובטחת) וקרנות הפנסיה. לפרטים נוספים, ראה ביאור 3(א)(2) בדוחות הכספיים.

3.2.2 התחייבויות פיננסיות

נכון לתאריך המאזן, לקבוצה אין יתרות חוב שאינו לצרכי הון בחברות הביטוח.

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.2 נתונים עיקריים מהדוחות המאוחדים על המצב הכספי (המשך)

3.2.3 הון ודרישות הון

א. דרישות הון בהתאם להוראות ליישום משטר כושר פירעון כלכלי⁽¹⁾

על חברות הביטוח בקבוצה חלות הוראות משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס סולבנסי II. בהתאם להנחיות הממונה, חברות ביטוח בקבוצה חישבו את יחס כושר הפירעון הכלכלי ליום 31 בדצמבר 2017, וצפויות לחשב את יחס כושר פירעון הכלכלי ליום 31 בדצמבר 2018 עד ליום 15 ביולי 2019.

יצוין כי חישוב יחס כושר הפירעון הכלכלי מבוסס על נתונים ומודלים העשויים להיות שונים מאלה בהם עושה החברה שימוש במסגרת הדיווח הכספי, ואשר מתבססים, בין היתר, על תחזיות והנחות הנשענות, בעיקרן על ניסיון העבר. בפרט, וכמפורט בחוזר משטר כושר פירעון כלכלי, חישוב יחס כושר הפירעון הכלכלי, מבוסס, במידה רבה, על מודל חישוב הערך הגלום. לפרטים נוספים בדבר דרישות ההון שחלות על חברות בקבוצה, ולמגבלות בנושא דיבידנד ראה ביאור 16 בדוחות הכספיים.

כמו כן, ראה דוח יחס כושר פירעון כלכלי ליום 31 בדצמבר 2017 באתר האינטרנט של הקבוצה בכתובת:
<https://www.clalbit.co.il/aboutclalinsurance/financialstatementsandpressrelease/>

1. יחס כושר פירעון

ליום 31 בדצמבר		הון עצמי לעניין הון נדרש לכושר פירעון במיליוני ש"ח
2016	2017	
בלתי מבוקר ובלתי סקור		ללא התחשבות בהוראות לתקופת הפריסה ובהתאמת תרחיש מניות:
8,866	9,575	הון עצמי לעניין הון נדרש לכושר פירעון
7,969	8,823	הון נדרש לכושר פירעון
897	752	עודף (גירעון) ⁽³⁾
111%	109%	יחס כושר פירעון

עמידה באבני דרך בהתחשב בהוראות לתקופת הפריסה ובהתאמת תרחיש מניות:⁽²⁾

7,887	8,773	הון עצמי לעניין הון נדרש לכושר פירעון
4,418	5,196	הון נדרש לכושר פירעון
3,469	3,577	עודף (גירעון)

2. סף ההון (MCR)

ליום 31 בדצמבר		הון עצמי לעניין הון נדרש לכושר פירעון במיליוני ש"ח
2016	2017	
בלתי מבוקר ובלתי סקור		הון עצמי לעניין סף ההון
6,009	6,514	סף ההון (MCR)
1,655	1,692	

- (1) דרישת ההון חלה על כלל ביטוח, לרבות איחוד של כלל ביטוח אשראי.
- (2) בהתאם להוראות בתקופת הפריסה, ההון הנדרש לכושר פירעון ליומים 31 לדצמבר 2017 ו-2016 עומד על 65% ו-60%, בהתאמה, מההון הנדרש לכושר פירעון המחושב בהתאם להתאמת תרחיש מניות.
- (3) לאחר מועד הדוח ועל למועד פרסום דוח יחס כושר פירעון, חלה ירידה בהיקף הון רובד 2 מוכר בסך של כ-24 מיליוני ש"ח, אשר הביאה לירידה בשיעור שאינו מהותי ביחס כושר הפירעון.

דירקטוריון כלל ביטוח טרם קבע את יעד יחס כושר הפירעון על בסיס הוראות משטר כושר פירעון כלכלי כאמור, קביעה המהווה תנאי מוקדם לחלוקת דיבידנד. לאמור עשויה להיות השפעה מהותית על יכולתה של החברה לחלק דיבידנד, שתלויה בעיקרה, בחלוקת דיבידנדים מכלל ביטוח לחברה.

ב. לפרטים נוספים בדבר דרישות הון לפי משטר כושר פירעון חשבונאי ראה ביאור 16 לדוחות הכספיים.

3. הסברי הדירקטוריון למצב עסקי התאגיד (המשך)

3.3 מקורות מימון

החברה רואה חשיבות גדולה בשמירה וקיום של יתרות מזומנים מספקות, באופן שיאפשר לה לעמוד בפירעון התחייבויותיה השוטפות, ערבויות וכתבי שיפוי שנתנה להתחייבויות של חברות מוחזקות בבעלות מלאה (ראה ביאור 39(ד)1) בדוחות הכספיים), וכן בתמיכה, ככל שנדרשת, בצרכי ההון של כלל ביטוח וצרכי נזילות בגין פעילותן של חברות מוחזקות אחרות בקבוצה. מקורות מימון נוספים כוללים, בין היתר, חלוקות דיבידנדים מחברות מוחזקות, ואפשרות למימוש החזקות בחברות מוחזקות, גיוס חוב מהמערכת הבנקאית ואו מהציבור וכן גיוס הון.

3.3.1 אמצעים נזילים ומסגרות אשראי*

להלן נתונים בדבר אמצעי הנזילות העיקריים של החברה:

במיליוני ש"ח	יתרה ליום 31 בדצמבר 2018	בסמוך למועד פרסום הדו"ח
אמצעים נזילים של החברה (סולו)	48	48

(*) נכון לתקופת הדוח, לחברה לא קיימות מסגרות אשראי.

3.3.2 מאפייני מימון

- החברה, בהיותה חברת החזקות, בוחנת בהקשר של סוגיית המימון והנזילות את שווי נכסיה מול התחייבויותיה וכן את קיומם של אמצעים נזילים בידיה, והערכת נגישות סבירה לאמצעים כאמור, הדרושים לצורך פעילותה.
- פעילות החברה (השקעות, הוצאות הנהלה וכלליות ודיבידנדים) ממומנת, בדרך כלל, מדיבידנדים המתקבלים מחברות מוחזקות, מהלוואות מתאגידים בנקאיים ומתמורה ממימוש נכסים.
- לפרטים בדבר התנועות הכספיות העיקריות בחברה (סולו), ראה הנתונים על תזרימי המזומנים המיוחסים לחברה עצמה (סולו), הנכללים בדוח הביניים.
- לפרטים בדבר רווחים ראויים לחלוקה של החברה, המותאמים לדרישות ההון של החברה ובדבר הון ודרישות הון בגופים המוסדיים המאוחדים ובחברות נוספות בקבוצה, ראה ביאור 16 בדוחות הכספיים.

4. חשיפה לסיכוני שוק ודרכי ניהולם

השפעת סיכוני השוק על התוצאות העסקיות

המונח "סיכוני שוק" מתייחס להשפעה שיש לשינויים בשיעורי הריבית, באינפלציה, בשערי חליפין של מט"ח, במחירי מניות ובגורמי סיכון אחרים, על התוצאות העסקיות, ההון העצמי, תזרימי המזומנים, הנכסים וההתחייבויות הפיננסיים של התאגיד ושווי.

התוצאות העסקיות של הקבוצה מושפעות באופן מהותי משינויים בגורמי סיכון שוק. רגישות הפעילות לסיכוני שוק נובעת הן מההשפעה הישירה של שינויים אלה על השקעות הנוסטרו של הגופים המוסדיים בקבוצה והן מההשפעה העקיפה של תשואות כספי העמיתים והמבוטחים בפוליסות תלויות תשואה, קופות גמל וקרנות פנסיה, המנוהלים על ידי גופים אלה, על דמי הניהול הנגבים על ידם. לפרטים בדבר החשיפה לסיכוני השוק ודרכי ניהולם בכלל פעילות הקבוצה ראה ביאור 39 לדוחות הכספיים.

יובהר כי בהתאם לתקנות ניירות ערך, הרגישות לשינויים בגורמי סיכון ספציפיים נבחנת בהתייחס לחשיפות לסיכוני שוק בפעילות שאינה מתבצעת ע"י חברות הביטוח בקבוצה, דהיינו, חשיפות פיננסיות (נכסים והתחייבויות) בגין פעילות כלל סוכנויות והחברה עצמה וכן חשיפות הנובעות מיתרת פעילות שבוצעה בעבר על ידי חברות בנות של כלל אשראי ומימון בע"מ, חברה בבעלותה המלאה של החברה, פעילות שהחברה החליטה על סיום הדרגתי שלה. רגישות החברה בפעילות זו לשינויים בגורמי סיכון שוק הינה זניחה.

4.1 האחראי על ניהול סיכוני שוק בתאגיד

האחראית בחברה לנושא ניהול סיכוני השוק הינה הגברת הילה קונפורטי. גב' קונפורטי הינה בעלת תואר שני בכלכלה ושימשה כמנהלת יחידת ביקורת בפקוח על הבנקים, טרם מינויה כמנהלת הסיכונים של הגופים המוסדיים בקבוצה בשנת 2007.

4. חשיפה לסיכוני שוק ודרכי ניהולם (המשך)

4.2 תיאור סיכוני השוק ומדיניות התאגיד בניהול סיכוני שוק והפיקוח עליהם

הסיכונים העיקריים להם חשופה הקבוצה הם סיכונים הקשורים בפעילות הביטוח, שהינה הפעילות העיקרית של הקבוצה. לתיאור סיכונים אלה, דרכי ניהולם והפיקוח עליהם ברמת הקבוצה וברמת החברה עצמה ראה ביאור 39 בדוחות הכספיים.

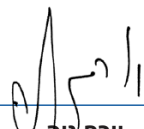
אמצעי פיקוח ומימוש מדיניות

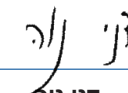
הפיקוח אחר עמידה במדיניות החשיפה לסיכוני שוק בקבוצה מבוצע על ידי ההנהלה והדירקטוריון של כל אחת מחברות הקבוצה, בסיוע אגף ניהול סיכונים, על פי העניין, ובאמצעות נתונים ממערכות ההשקעה והחשבות שלהן. הדירקטוריון סבור כי איכות ניהול הסיכונים בחברה הינה סבירה בנסיבות העניין.

4.3 אירועים לאחר תקופת הדוח

לאחר תקופת הדוח לא חלו אירועים המשפיעים מהותית על חשיפת החברה לסיכוני שוק.

הדירקטוריון מביע את הערכתו לעובדים, למנהלים ולסוכנים של חברות הקבוצה על תרומתם להישגי הקבוצה.

יורם נוח
מנהל כללי

דני נוח
יו"ר הדירקטוריון

26 במרס 2019

חלק ג

דוחות כספיים

כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ

דוחות כספיים מאוחדים ליום 31 בדצמבר 2018

תוכן העניינים

עמוד

199

200-201

202

203

204-206

207-209

210-431

432-433

דוח רואי החשבון המבקרים

דוחות על המצב הכספי מאוחדים

דוחות רווח והפסד מאוחדים

דוחות על הרווח הכולל מאוחדים

דוחות על השינויים בהון מאוחדים

דוחות על תזרימי המזומנים מאוחדים

ביאורים לדוחות הכספיים המאוחדים

נספחים לדוחות הכספיים

סומך חייקין
מגדל המילניום KPMG
רח' הארבעה 17, תא דואר 609
תל-אביב 6100601
03-6848000

קוסט פורר גבאי את קסירר
רח' מנחם בגין 144 א'
תל אביב 6492102
טל. 03-6232525
פקס. 03-5622555
www.ey.com

דוח רואי החשבון המבקרים לבעלי המניות של כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ

ביקרנו את הדוחות המאוחדים על המצב הכספי המוצגים של כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ (להלן: "החברה") לימים 31 בדצמבר, 2018 ו-2017 ואת הדוחות המאוחדים על הרווח והפסד, הרווח הכולל, השינויים בהון ותזרימי המזומנים לכל אחת משלוש השנים בתקופה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2018. דוחות כספיים אלה הינם באחריות הדירקטוריון והנהלה של החברה. אחריותנו היא לחוות דעה על דוחות כספיים אלה בהתבסס על ביקורתנו.

לא ביקרנו את הדוחות הכספיים של חברות המוצגות על בסיס השווי המאזני, אשר השקעה בהן הסתכמה לסך של כ-65 מיליוני ש"ח וכ-63 מיליוני ש"ח לימים 31 בדצמבר 2018 ו-2017 בהתאמה, ואשר חלקה של החברה ברווחיה החברות הנ"ל הסתכם לסך של כ-1,865 אלפי ש"ח, כ-4,659 אלפי ש"ח וכ-170 אלפי ש"ח לשנים שהסתיימו בימים 31 בדצמבר 2018, 2017 ו-2016, בהתאמה. הדוחות הכספיים של אותן חברות בוקרו על ידי רואי חשבון אחרים שדוחותיהם הומצאו לנו וחוות דעתנו, ככל שהיא מתייחסת לסכומים שנכללו בגין אותן חברות, מבוססת על דוחות רואי החשבון האחרים.

ערכנו את ביקורתנו בהתאם לתקני ביקורת מקובלים בישראל, לרבות תקנים שנקבעו בתקנות רואי חשבון (דרך פעולתו של רואה חשבון), התשל"ג-1973. על פי תקנים אלה, נדרש מאיתנו לתכנן את הביקורת ולבצעה במטרה להשיג מידה סבירה של ביטחון שאין בדוחות הכספיים הצגה מוטעית מהותית. ביקורת כוללת בדיקה מדגמית של ראיות התומכות בסכומים ובמידע שבדוחות הכספיים. ביקורת כוללת גם בחינה של כללי החשבונאות שישמשו ושל האומדנים המשמעותיים שנעשו על ידי הדירקטוריון והנהלה של החברה וכן הערכת נאותות ההצגה בדוחות הכספיים בכללותה. אנו סבורים שביקורתנו ודוחות רואי החשבון האחרים מספקים בסיס נאות לחוות דעתנו.

לדעתנו, בהתבסס על ביקורתנו ועל הדוחות של רואי חשבון אחרים, הדוחות הכספיים המאוחדים הנ"ל משקפים באופן נאות מכל הבחינות המהותיות, את המצב הכספי של החברה והחברות המאוחדות שלה לימים 31 בדצמבר, 2018 ו-2017 ואת תוצאות פעולותיהן, השינויים בהון ותזרימי המזומנים שלהן לכל אחת משלוש השנים בתקופה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2018 בהתאם לתקני דיווח כספי בינלאומיים (IFRS), ובהתאם לדרישות הגילוי שנקבעו על ידי הממונה על שוק ההון, ביטוח וחיסכון בהתאם לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981. כמו כן, לדעתנו, הדוחות הכספיים הנ"ל ערוכים בהתאם להוראות תקנות ניירות ערך (דוחות כספיים שנתיים), התש"ע-2010, עד כמה שתקנות אלו חלות על תאגיד המאחד חברות ביטוח.

מבלי לסייג את חוות דעתנו, אנו מפנים את תשומת הלב לאמור בביאור 42 לדוחות הכספיים המאוחדים בדבר חשיפה להתחייבויות תלויות. ביקרנו גם, בהתאם לתקן ביקורת 104 של לשכת רואי חשבון בישראל "ביקורת של רכיבי בקרה פנימית על דיווח כספי", על תיקוני, רכיבי בקרה פנימית על דיווח כספי של החברה ליום 31 בדצמבר, 2018, והדוח שלנו מיום 26 במרס 2019 כלל חוות דעת בלתי מסויגת על קיומם של אותם רכיבים באופן אפקטיבי.

קוסט פורר גבאי את קסירר
רואי חשבון
סומך חייקין
רואי חשבון
מבקרים משותפים

תל-אביב,
26 במרס 2019

דוחות על המצב הכספי מאוחדים ליום 31 בדצמבר

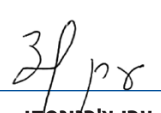
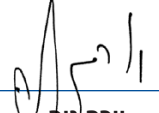
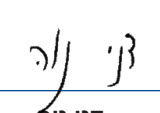
2017	2018	ביאור	באלפי ש"ח
נכסים			
1,391,753	1,342,759	6	נכסים בלתי מוחשיים
8,637	6,554	23	נכסי מיסים נדחים
1,944,574	1,973,539	7	הוצאות רכישה נדחות
231,670	225,160	8	רכוש קבוע
296,172	214,504	9	השקעות בחברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני
2,869,967	3,000,340	10,13	נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה
1,212,109	1,266,895	10	נדל"ן להשקעה אחר
2,801,776	2,979,379	17,18	נכסי ביטוח משנה
176,496	259,338	23	נכסי מיסים שוטפים
507,089	1,213,327	11	חייבים ויתרות חובה
893,842	876,856	12	פרמיה לגבייה
56,230,961	58,185,233	13	השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה
			השקעות פיננסיות אחרות:
5,532,612	5,231,862	(א)14	נכסי חוב סחירים
21,833,094	21,990,343	(ב)14	נכסי חוב שאינם סחירים
1,367,841	1,416,975	(ד)14	מניות
2,723,604	2,862,377	(ה)14	אחרות
31,457,151	31,501,557		סך הכל השקעות פיננסיות אחרות
4,529,446	3,648,899	13,(א)15	מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה
1,405,863	1,298,286	(ב)15	מזומנים ושווי מזומנים אחרים
105,957,506	107,992,626		סך הכל נכסים
64,310,320	66,121,248	13	סך הכל נכסים עבור חוזים תלויי תשואה

הביאורים המצורפים בדוחות הכספיים המאוחדים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

דוחות על המצב הכספי מאוחדים ליום 31 בדצמבר

2017	2018	ביאור	באלפי ש"ח
			הון
143,367	143,382	16	הון מניות
1,001,880	1,009,801		פרמיה על מניות
649,964	587,118		קרנות הון
3,251,608	3,157,874		יתרת עודפים
5,046,819	4,898,175		סך הכל הון מיוחס לבעלי המניות של החברה
44,382	48,745		זכויות שאינן מקנות שליטה
5,091,201	4,946,920		סך הכל הון
			התחייבויות
30,184,292	30,646,995	17,19,20,21,22	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה
63,346,079	65,366,897	18,20,21,22	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה
511,333	401,903	23	התחייבויות מיסים נדחים
84,252	80,757	24	התחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו
3,322,132	3,000,165	26	זכאים ויתרות זכות
5,163	5,290	23	התחייבויות מיסים שוטפים
3,413,054	3,543,699	25	התחייבויות פיננסיות
100,866,305	103,045,706		סך הכל התחייבויות
105,957,506	107,992,626		סך הכל הון והתחייבויות

הביאורים המצורפים בדוחות הכספיים המאוחדים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

 טל כהן סמנכ"ל בכיר מנהל אגף חשבונאות ראשית	 ערן צ'רנינסקי משנה למנכ"ל מנהל חטיבה פיננסית	 יורם נוה מנהל כללי	 דני נוה יו"ר הדירקטוריון	26 במרס 2019 תאריך אישור הדוחות הכספיים

דוחות רווח והפסד מאוחדים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר

2016	2017	2018	ביאור	באלפי ש"ח
9,110,003	9,729,203	10,275,018		פרמיות שהורווחו ברוטו
1,042,247	1,190,281	1,380,033		פרמיות שהורווחו על ידי מבטחי משנה
8,067,756	8,538,922	8,894,985	28	פרמיות שהורווחו בשייר
2,616,374	6,234,548	1,244,869	29	רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון
956,457	1,226,483	884,197	30	הכנסות מדמי ניהול
226,418	267,113	291,346	31	הכנסות מעמלות
1,419	3,558	75	32	הכנסות אחרות
11,868,424	16,270,624	11,315,472		סך הכל הכנסות
9,684,807	14,008,748	9,350,694		תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו
(657,026)	(1,103,954)	(1,106,784)		חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח
9,027,781	12,904,794	8,243,910	33	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר
1,814,199	1,956,552	2,020,065	34	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
773,352	872,061	910,230	35	הוצאות הנהלה וכלליות
34,246	121,637	114,824	6	ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים
14,762	23,773	10,697	36	הוצאות אחרות
159,695	134,455	157,931	37	הוצאות מימון
11,824,035	16,013,272	11,457,657		סך הכל הוצאות
41,479	25,581	(25,668)	9	חלק בתוצאות חברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני, נטו
85,868	282,933	(167,853)		רווח (הפסד) לפני מיסים על הכנסה
(13,713)	75,247	(81,692)	23	מיסים (הטבת מס) על הכנסה
99,581	207,686	(86,161)		רווח (הפסד) לתקופה מפעילויות נמשכות
96,401	203,096	(91,445)		מיוחס ל:
3,180	4,590	5,284		בעלי המניות של החברה
99,581	207,686	(86,161)		זכויות שאינן מקנות שליטה
				רווח (הפסד) לתקופה
1.74	3.66	(1.65)	38	רווח (הפסד) למניה המיוחס לבעלי המניות של החברה:
1.74	3.65	(1.65)		רווח (הפסד) בסיסי למניה (בש"ח)
				רווח (הפסד) מדולל למניה (בש"ח)
55,412	55,447	55,577	38	מספר המניות ששימשו לחישוב הרווח למניה:
55,412	55,618	55,577		בסיסי
				מדולל

הביאורים המצורפים בדוחות הכספיים המאוחדים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

דוחות על הרווח הכולל מאוחדים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר

2016	2017	2018	ביאור	באלפי ש"ח
99,581	207,686	(86,161)		רווח (הפסד) לתקופה
			רווח כולל אחר:	
			פריטי רווח כולל אחר שלאחר ההכרה לראשונה במסגרת הרווח הכולל	
			הועברו או יועברו לרווח והפסד:	
(22,006)	(31,982)	28,640	הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות חוץ שנזקפו לקרן הון	
(553)	-	92	הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות חוץ שנזקפו לרווח והפסד	
196,885	521,858	116,209	שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שנזקף לקרן הון	
(234,497)	(245,258)	(287,850)	שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	
73,761	14,277	41,051	הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד	
13,590	258,895	(101,858)	רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה שהועבר או יועבר לרווח והפסד, לפני מס	
(3,271)	99,492	(44,646)	מס (הטבת מס) בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה	
(6,710)	(7,169)	6,574	מס (הטבת מס) בגין רכיבים אחרים	
			מס (הטבת מס) בגין פריטי רווח כולל אחר לתקופה שהועברו או יועברו לרווח והפסד	
(9,981)	92,323	(38,072)	23(ד)	רווח (הפסד) כולל אחר שלאחר ההכרה לראשונה במסגרת הרווח הכולל
23,571	166,572	(63,786)		הועבר או יועבר לרווח והפסד, נטו ממס
			פריטי רווח כולל אחר שלא יועברו לרווח והפסד:	
3,166	1,932	8,281	רווחים (הפסדים) אקטואריים מתוכנית הטבה מוגדרת	
938	753	2,448	23(ד)	מס בגין פריטי רווח כולל אחר שלא יועברו לרווח והפסד
2,228	1,179	5,833		רווח כולל אחר שלא יועבר לרווח והפסד, נטו ממס
25,799	167,751	(57,953)		רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה
125,380	375,437	(144,114)		סך הכל רווח (הפסד) כולל לתקופה
			מיוחס ל:	
122,240	370,072	(148,477)	בעלי המניות של החברה	
3,140	5,365	4,363	זכויות שאינן מקנות שליטה	
125,380	375,437	(144,114)		סך הכל רווח (הפסד) כולל לתקופה

הביאורים המצורפים בדוחות הכספיים המאוחדים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

דוחות על השינויים בהון מאוחדים

זכויות שאינן מקנות שליטה		מיוחס לבעלי המניות של החברה									
סך הכל הון		קרן הון מעסקאות עם בעלי זכויות שאינן יתרת עודפים	קרן הון בגין נכסים זמינים למכירה	קרן תרגום	פרמיה על מניות	הון מניות					
5,091,201	44,382	5,046,819	3,251,608	(39,309)	180,329	533,373	(24,429)	1,001,880	143,367	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018	
(86,161)	5,284	(91,445)	(91,445)	-	-	-	-	-	-	ליום 1 בינואר 2018	
רווח לתקופה											
28,640	-	28,640	-	-	-	-	28,640	-	-	פריטי רווח (הפסד) כולל אחר:	
92	-	92	-	-	-	-	92	-	-	הפריש תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות חוץ שדנקפו לקרן הון	
116,209	(797)	117,006	-	-	-	117,006	-	-	-	הפריש תרגום מטבע חוץ שדנקפו לרווח והפסד	
(287,850)	(669)	(287,181)	-	-	-	(287,181)	-	-	-	שני, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר שני, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר	
41,051	39	41,012	-	-	-	41,012	-	-	-	לדוח רווח והפסד	
8,281	29	8,252	-	-	-	-	-	-	-	הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר	
35,624	477	35,147	(2,438)	-	-	44,159	(6,574)	-	-	רווחים אקטואריים מתוכנית הטבה מוגדרת	
(57,953)	(921)	(57,032)	5,814	-	-	(85,004)	22,158	-	-	הטבת מס (מס) בגין פריטי רווח (הפסד) כולל	
(144,114)	4,363	(148,477)	(85,631)	-	-	(85,004)	22,158	-	-	רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה, נטו ממס	
סך הכל רווח (הפסד) כולל לתקופה											
-	-	-	(7,936)	-	-	-	-	7,921	15	עסקאות עם בעלי המניות שדנקפו ישירות להון:	
(167)	-	(167)	(167)	-	-	-	-	-	-	מימוש ופיקיעת כתבי אופציה לעובדים בכירים	
תשלומים מבוססי מניות											
4,946,920	48,745	4,898,175	3,157,874	(39,309)	180,329	448,369	(2,271)	1,009,801	143,382	ליום 31 בדצמבר 2018	

הביאורים המצורפים בדוחות הכספיים המאוחדים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

דוחות על השינויים בהון מאוחדים (המשך)

זכויות שאין מקנות שליטה	מיוחס לבעלי המניות של החברה									
	קרן הון		מעסקאות עם בעלי זכויות שאין מקנות שליטה		קרן הון בגין נכסים זמינים למכירה		קרן תרגום		פרמיה על מניות הון מניות	
סך הכל הון	קרן הון	מעסקאות עם בעלי זכויות שאין מקנות שליטה	יתרת עודפים	סך הכל	קרן הון בגין נכסים זמינים למכירה	קרן תרגום	קרן מניות	הון מניות	באלפי ש"ח	
4,713,205	39,017	4,674,188	3,068,909	(39,309)	180,329	342,761	384	977,898	143,216	לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017
207,686	4,590	203,096	203,096	-	-	-	-	-	-	ליום 1 בינואר 2017
רווח לתקופה										
(31,982)	-	(31,982)	-	-	-	(31,982)	-	-	-	פריטי רווח (הפסד) כולל אחר:
521,858	1,422	520,436	-	-	520,436	-	-	-	-	הפריטי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות חוץ שנתקפו לקרן הון
(245,258)	(279)	(244,979)	-	-	(244,979)	-	-	-	-	שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שנתקפו לקרן הון
14,277	31	14,246	-	-	14,246	-	-	-	-	שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לרווח והפסד
1,932	3	1,929	-	-	-	-	-	-	-	הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהועבר לרווח והפסד
(93,076)	(402)	(92,674)	(752)	-	(99,091)	7,169	-	-	-	רווחים אקטואריים מתוכנית הטבה מוגדרת
167,751	775	166,976	1,177	-	190,612	(24,813)	-	-	-	מס בגין פריטי רווח (הפסד) כולל
375,437	5,365	370,072	204,273	-	190,612	(24,813)	-	-	-	רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה, נטו ממס
סך הכל רווח כולל לתקופה										
-	-	-	(24,133)	-	-	-	-	23,982	151	עסקאות עם בעלי המניות שנתקפו ישירות להון:
2,559	-	2,559	2,559	-	-	-	-	-	-	מימוש ופקיעת כתבי אופציה לעובדים בכירים
תשלומים מבוססי מניות										
5,091,201	44,382	5,046,819	3,251,608	(39,309)	180,329	533,373	(24,429)	1,001,880	143,367	ליום 31 בדצמבר 2017

הביאורים המצורפים בדוחות הנכסיים המאוחדים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

זכויות שאינן מקנות שליטה	מיוחס לבעלי המניות של החברה									
	קרן הון מעסקאות עם בעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	קרן הון בגין נכסים זמינים למכירה	קרן תרגום	קרן מניה על	קרן מניות	קרן מניות	קרן מניות	קרן מניות	קרן מניות	קרן מניות
סך הכל הון	קרן הון מעסקאות עם בעלי זכויות שאינן מקנות שליטה	קרן הון בגין נכסים זמינים למכירה	קרן תרגום	קרן מניה על	קרן מניות	קרן מניות	קרן מניות	קרן מניות	קרן מניות	קרן מניות
4,583,905	35,877	4,548,028	2,967,929	(39,309)	180,329	303,301	16,233	976,329	143,216	143,216
99,581	3,180	96,401	96,401	-	-	-	-	-	-	-
(22,006)	-	(22,006)	-	-	-	(22,006)	-	-	-	-
(553)	-	(553)	-	-	-	(553)	-	-	-	-
196,885	49	196,836	-	-	-	196,836	-	-	-	-
(234,497)	(195)	(234,302)	-	-	-	(234,302)	-	-	-	-
73,761	67	73,694	-	-	-	73,694	-	-	-	-
3,166	(1)	3,167	-	-	-	-	-	-	-	-
9,043	40	9,003	(939)	-	-	3,232	6,710	-	-	-
25,799	(40)	25,839	2,228	-	-	39,460	(15,849)	-	-	-
125,380	3,140	122,240	98,629	-	-	39,460	(15,849)	-	-	-
-	-	-	(1,569)	-	-	-	-	1,569	-	-
3,920	-	3,920	3,920	-	-	-	-	-	-	-
4,713,205	39,017	4,674,188	3,068,909	(39,309)	180,329	342,761	384	977,898	143,216	143,216

הביאורים המצורפים בדוחות הכספיים המאוחדים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

דוחות על תזרימי המזומנים מאוחדים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			נספח	באלפי ש"ח
2016	2017	2018		
תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת				
(542,825)	2,303,725	(550,845)	(א)	לפני מיסים על הכנסה
41,963	(115,122)	(72,799)		מס הכנסה שהתקבל (ששולם)
(500,862)	2,188,603	(623,644)		מזומנים נטו שנבעו מפעילות (ששימשו לפעילות) שוטפת
תזרימי מזומנים מפעילות השקעה				
462	81	217		תמורה ממימוש רכוש קבוע
-	1,107	-		תמורה ממימוש נכסים בלתי מוחשיים
5,902	24,082	50,090		תמורה ממימוש השקעות בחברות מוחזקות אחרות
47,058	28,380	26,098		תמורה ממימוש השקעה בנכסים פיננסיים זמינים למכירה על ידי חברות
(36,998)	(9,916)	(15,054)		שאינן חברות ביטוח ופיננסים
(31,102)	(34,050)	-		השקעה בנכסים פיננסיים זמינים למכירה על ידי חברות שאינן חברות ביטוח ופיננסים
(25,032)	(20,017)	(20,699)		השקעה במניות והלוואות בחברות מוחזקות
(238,349)	(229,698)	(282,004)		השקעה ברכוש קבוע
				השקעה בנכסים בלתי מוחשיים
(278,059)	(240,031)	(241,352)		מזומנים נטו ששימשו לפעילות השקעה
תזרימי מזומנים מפעילות מימון				
(22,858)	(73,089)	-		פירעון התחייבויות לבנקים ואחרים
(4,733)	-	-		עלויות הנפקת והחלפת כתבי התחייבות נדחים
541,207	-	-		תמורה מהנפקת כתבי התחייבות נדחים
(444,196)	(80,021)	(50,899)		פירעון כתבי התחייבות נדחים
(132,213)	(120,101)	(115,981)		ריבית אגרות חוב וכתבי התחייבות נדחים, ששולמה
(62,793)	(273,211)	(166,880)		מזומנים נטו ששימשו לפעילות מימון
(21,444)	(84,062)	43,752		השפעת התנודות בשערי החליפין על יתרות המזומנים ושווי מזומנים
(863,158)	1,591,299	(988,124)		גידול (קיטון) נטו במזומנים ושווי מזומנים
5,207,168	4,344,010	5,935,309	(ב)	מזומנים ושווי מזומנים לתחילת התקופה
4,344,010	5,935,309	4,947,185	(ג)	מזומנים ושווי מזומנים לסוף התקופה

הביאורים המצורפים בדוחות הכספיים המאוחדים מהווים חלק בלתי נפרד מהם

דוחות על תזרימי המזומנים מאוחדים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר (המשך)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2016	2017	2018	
(א) תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת לפני מסים על ההכנסה (1) (2)			
99,581	207,686	(86,161)	רווח (הפסד) לתקופה
פריטים שאינם כרוכים בתזרימי מזומנים:			
(41,479)	(25,581)	25,668	חלק החברה ברווחי חברות מוחזקות המטופלות לפי שיטת השווי המאזני
277	190	19,253	דיבידנד שנתקבל מחברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני
(25,254)	415,313	462,703	שינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה
2,929,244	6,070,286	2,020,818	שינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה
(73,146)	(21,210)	(28,965)	שינוי בהוצאות רכישה נדחות
90,436	(573,737)	(177,603)	שינוי בנכסי ביטוח משנה
42,228	40,817	41,593	פחת רכוש קבוע
202,330	220,612	216,174	הפחתה של נכסים בלתי מוחשיים
34,246	121,629	114,824	ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים
62	16	98	הפסד ממימוש רכוש קבוע
-	(2,081)	-	רווח ממימוש מניות בחברות מאוחדות
121,396	124,520	132,553	ריבית והפרשי הצמדה שנצברו בגין כתבי התחייבויות נדחים
22,008	8,332	118,418	ריבית שנצברה ושערוך התחייבויות לתאגידים בנקאיים ואחרים
53,133	(34,308)	(55,422)	שינוי בשווי הוגן של נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה
22,253	(35,858)	(8,932)	שינוי בשווי הוגן של נדל"ן להשקעה אחר
3,920	2,559	(167)	עסקאות תשלום מבוסס מניות
(65,251)	(2,841,423)	1,985,142	הפסדים (רווחים) נטו, מהשקעות פיננסיות עבור חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה
(13,713)	75,247	(81,692)	מסים (הטבת מס) על הכנסה
הפסדים (רווחים) נטו מהשקעות פיננסיות אחרות:			
(17,700)	44,413	(30,741)	נכסי חוב סחירים
6,061	(15,742)	(266,560)	נכסי חוב שאינם סחירים
1,792	(21,927)	(72,831)	מניות
(63,015)	(258,674)	203,108	אחרות
השקעות פיננסיות ונדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה:			
(45,237)	(93,479)	(74,951)	רכישת נדל"ן להשקעה
(4,284,523)	(825,463)	(3,939,414)	רכישות נטו של השקעות פיננסיות
תקבולים (השקעות) ממכירת נכסים פיננסיים זמינים למכירה ונדל"ן להשקעה בעסקי ביטוח:			
838,699	118,439	138,969	נכסי חוב סחירים
(331,946)	(544,536)	106,440	נכסי חוב שאינם סחירים
(135,094)	56,708	(28,711)	מניות
(109,675)	(58,519)	(239,162)	אחרות
(16,094)	(26,447)	(29,545)	רכישת נדל"ן להשקעה אחר
-	15,600	-	תמורה ממכירת נדל"ן להשקעה אחר

(1) תזרימי המזומנים מפעילות שוטפת כוללים תזרימי מזומנים בגין רכישות ומכירות נטו של השקעות פיננסיות ונדל"ן להשקעה הנובעים מהפעילות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה.

(2) במסגרת תזרימי המזומנים מפעילות שוטפת כוללים תזרימי מזומנים בגין דיבידנד וריבית שהתקבלו, המפורטים בנספח ד'. הביאורים המצורפים בדוחות הכספיים המאוחדים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

דוחות על תזרימי המזומנים מאוחדים לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר (המשך)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2016	2017	2018	
(א) תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת לפני מסים על ההכנסה (המשך)			
שינויים בפריטים אחרים בדוח על המצב הכספי, נטו			
25,925	8,953	3,605	ניירות ערך המוחזקים למסחר על ידי חברות מאוחדות שאינן חברות ביטוח
56,910	(214,885)	(706,238)	חייבים ויתרות חובה
31,713	(27,324)	16,986	פרמיה לגביה
100,375	381,992	(334,888)	זכאים ויתרות זכות
(3,287)	11,607	4,786	התחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו
(542,825)	2,303,725	(550,845)	סך הכל תזרימי מזומנים שנבעו מפעילות (ששימשו לפעילות) שוטפת לפני מסים על ההכנסה
(ב) מזומנים ושווי מזומנים לתחילת התקופה:			
3,767,810	2,953,235	4,529,446	מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה
1,439,358	1,390,775	1,405,863	מזומנים ושווי מזומנים אחרים
5,207,168	4,344,010	5,935,309	יתרת מזומנים ושווי מזומנים לתחילת התקופה
(ג) מזומנים ושווי מזומנים לסוף התקופה:			
2,953,235	4,529,446	3,648,899	מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה
1,390,775	1,405,863	1,298,286	מזומנים ושווי מזומנים אחרים
4,344,010	5,935,309	4,947,185	יתרת מזומנים ושווי מזומנים לסוף התקופה
(ד) תזרימי מזומנים בגין ריבית ודיבידנד שהתקבלו, הכלולים בפעילות השוטפת:			
2,060,541	2,171,212	2,222,119	ריבית שהתקבלה
306,418	411,963	455,819	דיבידנד שהתקבל
(ה) פעילות שאינה כרוכה בתזרימי מזומנים:			
-	544,124	14,699	השקעה בנכסים כנגד זכאים ויתרות זכות

הביאורים המצורפים בדוחות הכספיים המאוחדים מהווים חלק בלתי נפרד מהם.

פירוט הביאורים

211	ביאור 1: כללי
218	ביאור 2: בסיס עריכת הדוחות הכספיים
221	ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית
240	ביאור 4: תקנים חדשים ופרשנויות שטרם אומצו
245	ביאור 5: דיווח מגזרי
253	ביאור 6: נכסים בלתי מוחשיים
255	ביאור 7: הוצאות רכישה נדחות
256	ביאור 8: רכוש קבוע
257	ביאור 9: השקעות בחברות מוחזקות
261	ביאור 10: נדל"ן להשקעה לרבות עבור חוזים תלויי תשואה
264	ביאור 11: חייבים ויתרות חובה
264	ביאור 12: פרמיה לגבייה
265	ביאור 13: נכסים עבור חוזים תלויי תשואה
267	ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות
275	ביאור 15: מזומנים ושווי מזומנים
275	ביאור 16: הון וקרנות
282	ביאור 17: התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה
282	ביאור 18: התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה
283	ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי
293	ביאור 20: נתונים נוספים אודות מגזר חיסכון ארוך טווח
298	ביאור 21: נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח בריאות
300	ביאור 22: תנועה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים, חוזי השקעה וביטוח בריאות
300	ביאור 23: מיסים על הכנסה
304	ביאור 24: הטבות לעובדים
308	ביאור 25: התחייבויות פיננסיות
316	ביאור 26: זכאים ויתרות זכות
316	ביאור 27: חכירות תפעוליות
317	ביאור 28: פרמיות שהורוחו
318	ביאור 29: רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון
320	ביאור 30: הכנסות מדמי ניהול
320	ביאור 31: הכנסות מעמלות
320	ביאור 32: הכנסות אחרות
321	ביאור 33: תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר
321	ביאור 34: עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
322	ביאור 35: הוצאות הנהלה וכלליות
322	ביאור 36: הוצאות אחרות
323	ביאור 37: הוצאות מימון
323	ביאור 38: רווח למניה
324	ביאור 39: ניהול סיכונים
361	ביאור 40: צדדים קשורים ובעלי עניין
371	ביאור 41: תשלום מבוסס מניות
375	ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות
431	ביאור 43: אירועים נוספים בתקופת הדוח ולאחריה

ביאור 1: כללי

א. הישות המדווחת

כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ (להלן: "החברה") הינה חברה תושבת ישראל, אשר התאגדה בישראל וכתובתה הרשמית היא רחוב ראול וולנברג 36, תל-אביב. ניירות הערך של החברה רשומים למסחר בבורסה לניירות ערך בתל-אביב-יפו.

תמצית הדוחות הכספיים המאוחדים ליום 31 בדצמבר 2018 (להלן: "הדוחות הכספיים"), כוללים את אלה של החברה ושל החברות הבנות שלה (להלן יחד: "הקבוצה"), וכן את זכויות הקבוצה בעסקאות משותפות ובחברות כלולות.

נכון למועד הדוח, כ-20.3% מהון המניות המונפק של החברה ומזכויות ההצבעה בה מוחזקים עבור אי די בי חברה לפתוח בע"מ (להלן: "אי די בי פתוח") באמצעות הנאמן, מר משה טרי, אשר מונה כנאמן למניות וזכויות ההצבעה האמורות (ראה סעיף 1(ב)1 (להלן). נוסף על ההחזקה באמצעות הנאמן, מחזיקה אי די בי פתוח במישרין כ-5% מההון המונפק של החברה, ובסך הכל כ-25.32% מההון המונפק של החברה¹ (כ-25.15% בדילול מלא).

כמו כן התקשרה אי די בי פתוח בעסקאות החלף עם מוסדות בנקאיים שונים שנמכרו על-ידה לצדדים שלישיים (להלן: "הרוכשים" ו-"עסקאות ההחלף", לפי העניין). ביחס למניות החברה בשיעור של כ-28.9% אי די בי פתוח הבהירה כי על פי תנאיהן של עסקאות ההחלף, אין לה ידיעה באשר לזהותם של הרוכשים. לפרטים בדבר עסקאות ההחלף ראה ביאור 1(ב)2(ט) (להלן)².

למיטב ידיעת החברה, נכון למועד פרסום הדוח, אי די בי פתוח הינה חברה פרטית בבעלות מלאה של Dolphin Netherlands B.V. ("דולפין הולנד"), חברה פרטית המאוגדת בהולנד שהינה תאגיד בשליטת מר אדוארדו אלשטיין. אי די בי פתוח הינה תאגיד מדווח שכן אגרות חוב שלה נסחרות בבורסה בתל-אביב-יפו.

ב. התפתחויות בתקופת הדוח לגבי בעלי השליטה בחברה

1. מינוי נאמן להחזקות בעלי השליטה במניות החברה והליך מינוי דירקטורים בקבוצה

ביום 21 באוגוסט 2013, בהתאם לדרישת הממונה, מסרה אי די בי פתוח יפוי כוח בלתי חוזר למר משה טרי (לעיל ולהלן: "מר טרי" או "הנאמן") שמונה על ידי הממונה, כנאמן לכ-51% מהון המניות המונפק ומזכויות ההצבעה של החברה, אשר הוחזקו במועד האמור על-ידי אי די בי פתוח (להלן: "אמצעי השליטה"), וכן העבירה את המניות לחשבון נאמנות, על שם הנאמן, וזאת לצורך הפעלת הסמכויות הנתונות מכוח אמצעי השליטה בהתאם להוראות כתב נאמנות ובמטרה לנתק את החברה והגופים המוסדיים בקבוצה מכל השפעה אפשרית של מאבקי השליטה בקבוצת אי די בי.

ביום 20 בפברואר 2017, העביר הנאמן לאי די בי פתוח מניות של החברה המהוות כ-1% מהון המניות המונפק ומזכויות ההצבעה בה, אשר שועבדו על ידה כמפורט בהערת שוליים 1 לעיל ובימים 3 במאי 2017, 31 באוגוסט 2017, 1 בינואר 2018, 3 במאי 2018, 30 באוגוסט 2018 ו-2 בינואר 2019 נמכרו מניות של החברה המהוות יחד כ-29.5% ממניות החברה, כמפורט בסעיף 3 (להלן). כך, שנון למועד פרסום הדוח מוחזקים בידי אי די בי פתוח במישרין ובעקיפין בסך הכל כ-25.32% מההון המונפק של החברה¹ (כ-25.16% בדילול מלא).

לעניין מתווה הממונה למכירה של השליטה ושל החזקות אי די בי פתוח בחברה והסדרת היחסים בין אי די בי פתוח ובעלי השליטה בה לבין החברה, ראה להלן.

כתב הנאמנות שנחתם על ידי אי די בי פתוח, מסדיר את סמכויות הנאמן. בהתאם לכתב הנאמנות, הנאמן יפעיל את כל הסמכויות המוקנות לו מכוח אמצעי השליטה לטובת אי די בי פתוח ובהתאם להוראות הממונה, ככל שיינתנו לו מעת לעת, כדי להבטיח את ניהולם התקין של כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "כלל ביטוח"), כלל ביטוח אשראי בע"מ וכלל פנסיה וגמל בע"מ (להלן יחד: "גופי כללי") ואת השמירה על עניינם של המבוטחים והחוסכים, לרבות לעניין גיוס הון לטובת גופי כלל בכל דרך שיראה לנכון. העברת אמצעי השליטה לנאמן לא תפגע בזכות אי די בי פתוח לקבלת דיבידנדים מהחברה, ככל שיוחלט על חלוקתם. כמו כן, בכל מקרה של מכירה, העברה או שעבוד של אמצעי השליטה, יפעל הנאמן לפי הוראות אי די בי פתוח ובלבד שיתקבל לכך אישור מראש ובכתב של הממונה. הנאמנות תגיע אל קיצה במועד העברתם בפועל מידיו של הנאמן של כל אמצעי השליטה או בהינתן אישור של הממונה. בנוסף, הממונה הסדירה את פעילות הנאמן במכתבים והנחיות.

במהלך התקופה שמאז מינוי הנאמן, התקבלו בחברה הנחיות והבהרות מאת הממונה לעניין היחסים בין אי די בי פתוח ובעלי השליטה בה לבין החברה והגופים שבשליטתה, שעניינם איסור על אי די בי פתוח ובעלי השליטה בה לכוון את פעילותה של החברה, במסגרתם הובהרה עמדת הממונה ונקבעו כללים לעניין פגישות והעברת מידע בין החברה, הגופים המוסדיים וסוכני התאגיד שבשליטתה לבין אי די בי פתוח ובעלי השליטה בה, באופן שימנע מאי די בי פתוח ומבעלי השליטה בה לבצע פעולה, שיש בה במישרין ובעקיפין משום הכוונת עסקי החברה או נציגי הגופים המוסדיים או סוכני התאגיד שבבעלות החברה. הנחיות כאמור התקבלו גם לעניין היחסים שבין הנאמן לבין החברה וגופים שבשליטתה והחברה מתנהלת בהתאם להנחיות כאמור, להבהרות ולהסכמות שניתנות בעניין, מעת לעת.

1. ביום 22 במרס 2017, דיווחה אי די בי פתוח כי שיעבדה כ-4.99% (4.87% בדילול מלא, המהוות נכון למועד זה כ-4.98% וכ-4.94% בדילול מלא) ממניות החברה המוחזקות על ידי אי די בי פתוח לטובת הנאמן למחזיקי אגרות החוב (סדרה יא) של אי די בי פתוח. לפרטים אודות הנפקת אגרות החוב (סדרה יא) של אי די בי פתוח, ראו סעיף 3(ב) (להלן).

2. יצוין כי אי די בי פתוח הודיעה, כי בהתאם לעמדה משפטית מספר 22-101 שפרסמה רשות ניירות ערך ביום 28 בפברואר 2019 ("עמדת הרשות") ולמען הזהירות, היא נחשבת (על פי עמדת הרשות) כמחזיקה בכ-54.2% מהון המניות המונפק והנפרד בחברה, כאשר ביחס לכ-28.9% אי די בי פתוח נחשבת כמחזיקה ביחד עם צדדים שלישיים אשר זהותם אינה ידועה לה וזאת בהתאם לתנאיהן של עסקאות ההחלף. סגל רשות ניירות ערך הבהיר לחברה כי כפי שנכתב בעמדתו, תחילתה של העמדה ממועד פרסומה, ומשכך אינה חלה על עסקאות קיימות שטרם הסתיימו, אשר מועד תחילתן טרם מועד פרסום העמדה.

ביאור 1: כללי (המשך)

ב. התפתחויות בתקופת הדוח לגבי בעלי השליטה בחברה (המשך)

1. מינוי נאמן להחזקות בעלי השליטה במניות החברה והליך מינוי דירקטורים בקבוצה (המשך)

מינוי דירקטורים - במסגרת מכתב הממונה מיום 30 בדצמבר 2014 בעניין מתווה למכירת השליטה והחזקות אי די בי בחברה (ראה סעיף 1(ב)2(להלן: "המתווה"), הובהר, בין היתר, כי במהלך תקופת כהונת הנאמן, מינוי דירקטורים בחברה ובכלל ביטוח, ייעשה על-ידי הוועדה למינוי דירקטורים במבטחים בלא שולט, כמשמעותה בחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981. ככל שלא ניתן יהיה למנות דירקטורים על-ידי הוועדה כאמור, אזי מינוי דירקטורים בחברות אלה ייעשה בידי וועדה אחרת שתמונה על-ידי שר האוצר או על-ידי הממונה, או בכל דרך אחרת עליה יורה הממונה.

בחודש מאי 2015 מינתה הממונה וועדה למינוי דירקטורים בקבוצת כלל, בהתאם לאמור לעיל (להלן: "הוועדה"). במהלך התקופה שמאז מינוי הנאמן התקבלו מהממונה הוראות שונות שעניינן מינוי דירקטורים בקבוצה, נכון למועד זה מינוי דירקטורים חדשים בכלל ביטוח ובחברה יבוצע מבין המועמדים שמומלצים על ידי הוועדה.

בעקבות מינוי הוועדה והמלצותיה, בוצעו מינויים של דירקטורים בחברה ושל דירקטורים חיצוניים בכלל ביטוח מעת לעת. בינואר 2018 מונה דירקטור בכלל ביטוח, במקום שני דירקטורים שסיימו את כהונתם.

2. קביעת מתווה לאורך ציר זמן למכירה של השליטה ושל החזקות אי די בי פתוח בחברה, הסדרת היחסים בין אי די בי פתוח ובעלי השליטה בה לבין החברה והליכים משפטיים

בהמשך לבקשת בעלי השליטה באי די בי פתוח (באותה עת) מחדש יוני 2014, לקבלת היתר שליטה בחברה ובגופים המוסדיים בשליטתה, ביום 30 בדצמבר 2014 נתקבל מכתב מהממונה לאי די בי פתוח ולבעלי השליטה בה, הכולל, בין היתר, מתווה לאורך ציר זמן למכירה של השליטה ושל החזקות אי די בי פתוח בחברה, כמפורט להלן, וכן הוראות ביחס להמשך כהונתו של הנאמן. מכתב הממונה מפרט את מתווה המכירה וכולל את שיתופה של אי די בי פתוח והנאמן בהליך המכירה, ועיקריו הינם כדלקמן:

א. אי די בי פתוח תפעל למכירת השליטה בחברה, כך שלא תהיה עוד חלק משרשרת השליטה בחברה. בהתאם למסמך מדיניות השליטה נקבע כי שיעור ההחזקה המינימלי לצורך שליטה בחברה, למועד המכתב האמור, עומד על 30% מסך אמצעי השליטה.

מכירת השליטה כאמור תתבצע בתנאים ובמועדים שפורטו במכתב הממונה, וביניהם כי אי די בי פתוח תחתום על הסכם למכירת השליטה אל מול רוכש פוטנציאלי וכי במידה וייחתם הסכם כאמור, תינתן בידי הרוכש הפוטנציאלי אפשרות להשלים הליך קבלת היתר שליטה מאת הממונה, זאת עד ולא יאוחר מיום 30 ביוני 2016.

ב. במידה ולא התקיים תנאי מן התנאים המפורטים בסעיף (א) לעיל, במועדים הנקובים בו, או במידה ונמכרה השליטה לידי רוכש פוטנציאלי, ובידי אי די בי פתוח נותרו אמצעי שליטה (להלן: "אירוע מפסיק"), אזי בכל אחד ממקרים אלה תפעל אי די בי פתוח למכור את כל אמצעי השליטה בחברה שברשותה, למעט שיעור המותר על-פי דין להחזקה במבטח בלא היתר מהממונה, לרבות בדרך של מכירת אמצעי השליטה בבורסה או בעסקאות מחוץ לבורסה, וזאת בהתאם למתווה המפורט להלן ולא יאוחר מהמועדים הבאים:

1. במהלך תקופה בת ארבעה חודשים, שמניינה החל מקורות אירוע מפסיק, תמכור אי די בי פתוח לפחות 5% מאמצעי השליטה בחברה.

2. במהלך כל אחת מהתקופות העוקבות הנוספות, בנות ארבעה חודשים כל אחת, תמכור אי די בי פתוח בכל תקופה, לפחות 5% נוספים מאמצעי השליטה בחברה.

3. נמכרו במהלך תקופה נתונה כלשהי, בת ארבעה חודשים, יותר מ-5% מאמצעי השליטה בחברה, אזי במקרה כזה שיעור אמצעי השליטה שנמכרו מעבר למכסה האמורה, יקוזז מהשיעור הנדרש בתקופה העוקבת.

ג. היה ואי די בי פתוח לא תקיים את מחויבותיה כקבוע בסעיף (ב) לעיל, אזי יהא הנאמן רשאי לפעול במתווה האמור במקומה, בהתאם לכל הסמכויות שהוקנו לו מכוח הוראות כתב הנאמנות שיופקד בידיו. התמורה בגין המכירה כאמור, תועבר לידי אי די בי פתוח. הוצאות ביצוע מכירת אמצעי השליטה יחולו באופן בלעדי על אי די בי פתוח.

ד. על אף האמור בסעיפים (א) ו-(ב) לעיל ככל שנמכרה השליטה לידי רוכש פוטנציאלי, אשר קיבל היתר שליטה מאת הממונה, ובידי אי די בי פתוח נותרו אמצעי שליטה בחברה בשיעור הדורש היתר החזקה לפי דין, תוכל אי די בי פתוח להגיש בקשה לקבלת היתר החזקה באמצעי השליטה שבידיה, ואולם אין באמור בסעיף זה בכדי להוות אישור מראש לקבלת היתר כאמור. לא קיבלה אי די בי פתוח היתר החזקה כאמור בתום שישה חודשים מיום שניתן היתר השליטה לרוכש הפוטנציאלי, ייחשב מועד זה כאירוע מפסיק ויחולו הוראות סעיפים (ב) ו-(ג) לעיל, בשינויים המחויבים.

ה. בסופו של כל רבעון, או על-פי דרישה מאת הממונה או מאת הנאמן, תמסור אי די בי פתוח לממונה או לנאמן, לפי העניין, דוח מצב לעניין ההתקדמות במתווה המכירה.

ביאור 1: כללי (המשך)

- ב. התפתחויות בתקופת הדוח לגבי בעלי השליטה בחברה (המשך)
2. קביעת מתווה לאורך ציר זמן למכירה של השליטה ושל החזקות אי די בי פתוח בחברה, הסדרת היחסים בין אי די בי פתוח ובעלי השליטה בה לבין החברה והליכים משפטיים (המשך)
1. עוד צויין במכתב כי על פניו, הממונה אינו רואה מניעה שאי די בי פתוח תמכור את השליטה גם לבעלי השליטה בה דאז, או למי מהם (לבדו, או בשיתוף עם צד שלישי אחר), ואולם במכתב הודגש כי כל בקשה לקבלת היתר שליטה, לרבות בקשה של אחד מבעלי השליטה באי די בי פתוח דאז, תיבחן, בין היתר, גם לאור הוראות החוק לקידום התחרות ולצמצום הריכוזיות, התשע"ד-2013 ("חוק הריכוזיות"), וכי אין באמור במכתב הממונה בכדי להוות אישור כי ניתן לבצע את המכירה כאמור בהתאם להוראות חוק הריכוזיות.
2. במכתב הממונה הובהר כי אין אפשרות מעשית מבחינת הממונה לבחון מספר בקשות להיתרי שליטה בקבוצת כלל במקביל, וככל שיוגשו בעתיד בקשות המצריכות בחינה כאמור, הרי שלא תתבצע בחינה במקביל של בקשות אלה.
- ח. נדרש במכתב הממונה, אי די בי פתוח חתמה על כתב נאמנות מתוקן (בנוסח שצורף למכתב הממונה). כמו כן, הובהר במכתב כי כל עוד לא ניתנה על-ידי הממונה הוראה אחרת, ימשיכו לחול באופן בלתי חוזר ההוראות הבאות:
1. הנאמן ימשיך ויכהן בתפקידו כל עוד אי די בי פתוח מחזיקה בלא היתר אמצעי שליטה בחברה בשיעור הדורש היתר לפי דין, או לחילופין יורה הממונה בכתב על הפסקת כהונת הנאמן.
2. במהלך תקופת כהונת הנאמן, אי די בי פתוח ובעלי השליטה בה לא יפעילו את זכויות ההצבעה הצמודות לאמצעי השליטה בחברה ובחברות מקבוצת כלל שפורטו במכתב הממונה, לרבות כלל ביטוח ("חברות קבוצת כלל"), וכן יימנעו מכל פעולה שיש בה, במישרין או בעקיפין, משום הכוונת עסקי החברה או חברות קבוצת כלל, לרבות בדרך של כהונה כנושא משרה בחברה או בחברות קבוצת כלל.
3. עוד הובהר, כי במהלך תקופת כהונת הנאמן, מינוי דירקטורים בחברה ובחברות קבוצת כלל ייעשה על-פי המנגנונים כאמור בביאור 1(ב)1 לעיל.
- ט. בכפוף להתקיים התנאים והמגבלות האמורים בסעיפים (א) עד (ה) לעיל ובסעיף (ח) לעיל, וכן בכפוף לקבלת הסכמתה של אי די בי פתוח בכתב לכל התנאים המופעים במכתב האמור, הממונה לא יראה בהמשך ההחזקה באמצעי השליטה באי די בי פתוח ובחברות קבוצת כלל, כהחזקה הנוגדת את הוראות הדין.
- בהתאם לאמור, ביום 31 בדצמבר 2014 אישר דירקטוריון אי די בי פתוח את מתן הסכמת אי די בי פתוח לכל התנאים הכלולים במכתב הממונה ואת חתימת אי די בי פתוח על כתב נאמנות מתוקן המעגן את תנאי המכתב האמור. כתב נאמנות מתוקן נחתם על-ידי אי די בי פתוח והנאמן ביום 6 בינואר 2015.
- ביום 7 בינואר 2016, לאחר שהליך מכירה שניהלה אי די בי בשנת 2015 לא צלח, הודיעה הממונה לאי די בי פתוח ולמר אדוארדו אלשטיין כי בהתאם למתווה הממונה מיום 30 בדצמבר 2014, ביום 7 בינואר 2016 חל למעשה "אירוע מפסיק" כמשמעותו במתווה כאמור, וכפועל יוצא החל מאותו מועד נדרשת אי די בי פתוח לפעול בהתאם להוראות המתווה (ראה סעיף 2(ב) לעיל, הדורש ככלל מכירת אמצעי שליטה בבורסה או בעסקאות מחוץ לבורסה בקצב של לפחות 5% בכל תקופה בת ארבעה חודשים) ובכפוף ללוחות הזמנים הקבועים בו.
- ביום 13 ביולי 2016, לאחר תכתובות שבין אי די בי פתוח לבין הממונה והנאמן, בקשר עם המתווה, הגיש הנאמן לבית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו בקשה דחופה למתן הוראות ("הבקשה").
- ביום 5 באפריל 2017 ניתן פסק דינו של בית המשפט ("פסק הדין"), במסגרתו הורה בית המשפט לנאמן למכור 5% ממניות החברה שבהחזקתו ("המניות הנמכרות"), תוך 30 ימים.
- במסגרת פסק-הדין, נקבע כי הנאמן כפוף בפעולותיו להוראותיה של הממונה ביחס למכירת מניות החברה, וכן כי שיקול הדעת שהפעילה הממונה כאשר הורתה לנאמן לפעול למכירת 5% ממניות החברה בהתאם למתווה, היה שיקול דעת סביר ומידתי. עוד נקבע כי מכירת המניות כאמור צריכה להיעשות על ידי הנאמן במחיר המיטבי אותו ניתן להשיג עבורן במועד המכירה (ובעניין זה, קיבל בית המשפט את עמדתו של הנאמן, לפיה הדרך המיטבית היא של מכירת המניות בדרך של מכרז). בנוסף, במסגרת פסק הדין, הובהר כי הוא מתייחס להוראה למכור 5% מהמניות כאמור, בלבד, כאשר לאחר מכירה זו, יהיה על הממונה להפעיל פעם נוספת את שיקול דעתה, 4 חודשים לאחר מכן (וגם אז, יהיה על הממונה להביא בחשבון את כל השיקולים הרלוונטיים, כפי שנמנו על ידי בית המשפט, ואת שינוי הנסיבות ככל שיהיה כזה). אי די בי פתוח הגישה לבית המשפט העליון ערעור על פסק הדין, אשר נדחה ללא צו להוצאות.
- ביום 1 במאי 2017 הגישה אי די בי פתוח בקשה לבית המשפט, בהסכמת הנאמן (בקשר לאופן מכירת המניות, כפי שיפורט להלן), בנוגע לאופן מכירת המניות הנמכרות ("הבקשה"). במסגרת הבקשה, התבקש בית המשפט לאשר כי מכירת המניות הנמכרות תיעשה בדרך של "עסקת החלף" (וזאת חלף מכירה באמצעות מכרז, כפי שהורה בית המשפט בפסק הדין), שבמסגרתה המניות הנמכרות תימכרנה במכר מלא (ללא הסתייגויות ללא תנאים וללא אפשרות חזרה) על ידי אי די בי פתוח לצד שלישי בעסקה שתבוצע באמצעות מוסד בנקאי, בהתאם למחיר שנקבע בהסכמה בין אי די בי פתוח לבין הצד השלישי, וזאת עד ליום 4 במאי 2017. לבקשה צורפה עמדתה של הממונה, לפיה אין לה התנגדות לבקשה לביצועה של עסקת החלף האמורה.

ביאור 1: כללי (המשך)

- ב. התפתחויות בתקופת הדוח לגבי בעלי השליטה בחברה (המשך)
2. קביעת מתווה לאורך ציר זמן למכירה של השליטה ושל החזקות אי די בי פתוח בחברה, הסדרת היחסים בין אי די בי פתוח ובעלי השליטה בה לבין החברה והליכים משפטיים (המשך)
- ט. (המשך)

בהתאם, ביום 3 במאי 2017, לאחר שהתקבל אישורו של בית המשפט לבקשה כאמור, וכן ביום 31 באוגוסט 2017, ביום 1 בינואר 2018, ביום 3 במאי 2018 וביום 30 באוגוסט 2018 (בהתאם להנחיות שנמסרו על ידי הממונה לנאמן בסמוך לפני כל מכירה כאמור, להמשיך ולפעול במתווה במקומה של אי די בי פתוח למכירת 5% מאמצעי השליטה בחברה), מכרה אי די בי פתוח מניות החברה, המהוות יחדיו כ-25% ממניות החברה (5% בכל אחד מן המועדים) והתקשרה במקביל לכל מכירה עם מוסד בנקאי בעסקת החלף (swap), לפיה בתום תקופה שתסתיים לא יאוחר מ-24 חודשים ממועד כל אחת מעסקאות המכירה ("תקופת ה-SWAP") תפקע כל אחת מעסקאות ההחלף ותבוצע התחשבות בין אי די בי פתוח לבין המוסד הבנקאי ביחס להפרש בין מחיר המכירה של המניות הנמכרות לצד השלישי הרלוונטי, לבין ערכן של המניות הנמכרות כפי שיהיו במועד ההתחשבות (אשר ייקבע לפי המחיר בו ימכרו המניות הנמכרות באותו מועד על ידי הצד השלישי), כאשר אי די בי פתוח וצד קשור אליה יהיו מנועים מלרכוש את המניות הנמכרות. לפרטים בדבר עסקת החלף נוספת לגביה התקשרה אי די בי פתוח ביחס לחלק ממניות החברה שנמכרו על ידי בנק הפועלים בע"מ (להלן: "בנק הפועלים") ראה סעיף 5 להלן.

בהתאם להסכמות של אי די בי פתוח עם הממונה מיום 18 בדצמבר 2018, ביום 2 בינואר 2019 מכרה אי די בי פתוח מניות המהוות כ-4.5% מהונה המונפק של החברה אשר הוחזקו על ידי הנאמן בעסקה מחוץ לבורסה. כמו כן ובהמשך להסכמות עם הממונה כאמור, הסתיימה ביום 2 בינואר 2019 עסקת ההחלף, שבוצעה בחודש מאי 2017, ביחס למניות המהוות 1% מהונה המונפק של החברה. תנאי עסקת ההחלף ימשיכו לחול ביחס ליתרת מניות החברה נשוא עסקת החלף זו, המהוות כ-4% מהונה המונפק של החברה.

בנוסף, במסגרת ההסכמות עם הממונה כאמור, לקחה אי די בי פתוח על עצמה להימנע, להבא, מבצוען של עסקאות החלף נוספת על אלה הקיימות ביחס למניות החברה, כמפורט לעיל, וכן להימנע מהארכת עסקאות ההחלף הקיימות בקשר למניות החברה.³

3. הליכים למכירת השליטה בחברה

א. הליכים למכירת השליטה בחברה

ביום 18 בדצמבר 2018 הודיעה אי די בי פתוח כי דירקטוריון אי די בי פתוח והנהלתה ימשיכו לבחון חלופות שונות למכירת השליטה בחברה (שלא בדרך של מכירת מנות של מניות החברה בהתאם למתווה) לגורמים שונים ("מכירת השליטה"), זאת לרבות באמצעות פניה לחברת השקעות דיסקונט בע"מ ("דסק"ש"), שהינה בשליטתו של בעל השליטה באי די בי פתוח, לבחינת מכירה כאמור וזאת בכפוף להוראות הדין, לאישור האורגנים המוסמכים באי די בי פתוח (וככל שיהיה רלוונטי גם לאישור האורגנים המוסמכים בדסק"ש) ולאישורים רגולטוריים נדרשים, לרבות אישור הממונה וכי אין ודאות כי מכירת השליטה, בין אם לצד שלישי ובין אם לדסק"ש, תושלם, וזאת, בין היתר, בשל אי-קבלת האישורים הנדרשים.

בחודש דצמבר 2018, מינה דירקטוריון אי די בי פתוח ועדה בלתי תלויה, שחבריה הינם הדירקטורים החיצוניים וכן הדירקטור הבלתי תלוי, המכהנים בה, למטרת גיבוש הצעה למכירת השליטה בחברה לדסק"ש, ולדון בתנאי עסקה כאמור ("הוועדה הבלתי תלויה").

ביום 17 בינואר 2019 פנתה הוועדה הבלתי תלויה ליו"ר דירקטוריון דסק"ש במכתב, במסגרתו הציעה לדסק"ש לפתוח בהליך של משא ומתן לרכישת השליטה בחברה ("הפניה"). יצוין, כי במסגרת הפניה לא הציעה אי די בי פתוח תנאים כלשהם לעסקה, וכי למיטב ידיעת החברה, נכון למועד פרסום הדוח, טרם התקבלה התייחסותה של דסק"ש לפניה.

ב. שעבוד מניות החברה

(1) ביום 22 במרס 2017, דיווחה אי די בי פתוח כי שיעבדה כ-4.99% (4.87% בדילול מלא, המהוות נכון למועד זה כ-4.98% וכ-4.94% בדילול מלא) ממניות החברה המוחזקות על ידי אי די בי פתוח לטובת הנאמן למחזיקי אגרות החוב (סדרה יא) של אי די בי פתוח.

(2) ביום 16 בפברואר 2017 הנפיקה אי די בי פתוח אגרות חוב (סדרה ג'), ושעבדה לטובת מחזיקי אגרות החוב האמורות את התמורות במזומן שתנבענה ממניות החברה המוחזקות בידי הנאמן למניות השליטה ("מניות בסיס") מספר מניות הבסיס העדכני הינו 11,307,626 (המהוות כ-20.3% מההון המונפק והנפרע של החברה).

³ לפרטים בדבר עמדת הרשות, ראה ה"ש 2 לעיל.

ביאור 1: כללי (המשך)

ב. התפתחויות בתקופת הדוח לגבי בעלי השליטה בחברה (המשך)

4. חוק הריכוזיות

בחודש דצמבר 2013 פורסם חוק הריכוזיות, אשר מבקש להפחית את רמת הריכוזיות במשק הישראלי באמצעות מספר מהלכים מרכזיים הכוללים, בין היתר, הטלת מגבלות על התאגדות במבנה פירמידאלי, החלת כללי ממשל תאגיד מוגברים על חברות פירמידאליות, הפרדה בין החזקה בפעילות ריאלית משמעותית ופעילות פיננסית משמעותית, וקביעת מנגנון של "מבטח ללא שולט".

- בהתאם להוראות חוק הריכוזיות מבנה החזקות פירמידלי מוגבל לשתי שכבות בלבד⁴. על-אף האמור, הוראות המעבר של חוק הריכוזיות קובעות כי חברה שהייתה ביום פרסומו של החוק חברה שכבה שנייה, וכל עוד היא חברה כאמור, רשאית להמשיך לשלוט בחברה שכבה אחרת עד תום שש שנים מיום הפרסום (דצמבר 2019), אם שלטה בה לפני יום הפרסום ("תקופת המעבר"). בחוק הריכוזיות נקבעו הוראות למקרה של שליטה בתאגיד מדווח, שהינו חברה שכבה אחרת, בניגוד לחוק, שעיקרן הפקדת אמצעי השליטה בחברה השכבה האחרת בידי נאמן לשם מכירתם בהתאם להנחיות שיקבל הנאמן מבית המשפט. למועד זה, אי די בי פתוח, נחשבת כ"חברה שכבה ראשונה", החברה נחשבת כ"חברה שכבה שנייה" וכללביט מימון - תאגיד מדווח הנשלט על ידי כלל ביטוח, נחשבת כ"חברה שכבה אחרת (שלישית)", כהגדרת מונחים אלו בחוק הריכוזיות.

לפיכך, במידה וכללביט מימון תמשיך ותחשב חברה שכבה אחרת לאחר תום תקופת המעבר, החברה ו/או כלל ביטוח יכולות להדרש למינוי נאמן או לביצוע פעולות שבעקבותיהן כללביט מימון לא תהא חברה שכבה אחרת, בין היתר כלל ביטוח עשויה להעביר את מניותיה בכללביט מימון לצד שלישי או למזג את כללביט מימון לכלל ביטוח או למזג את כלל ביטוח לחברה.

- בהתאם להוראות המעבר שנקבעו בחוק הריכוזיות, החל מחודש דצמבר 2019, תאגיד ריאלי משמעותי או השולט בתאגיד כאמור לא ישלם בגוף פיננסי משמעותי ולא יחזיק ביותר מ-10% מסוג מסוים של אמצעי שליטה בגוף כאמור ולא יחזיק ביותר מ-5% בגוף פיננסי משמעותי שאין בו בעל שליטה⁵.

החל מחודש מאי 2015 החלו להתפרסם מעת לעת ברשומות רשימת הגורמים הריכוזיים, רשימת התאגידים הריאליים המשמעותיים ורשימת הגופים הפיננסיים המשמעותיים. בהתאם להוראות חוק הריכוזיות, ייחשבו כגורם ריכוזי, בין היתר, גוף פיננסי משמעותי, תאגיד ריאלי משמעותי, ומי שמשתתף בקבוצה עסקית (תאגיד, השולט בתאגיד ותאגיד בשליטת מי מהם) הכוללת גוף פיננסי משמעותי או תאגיד ריאלי משמעותי. אי די בי פתוח הינה תאגיד ריאלי משמעותי ובהתאם חברות הקבוצה, שאינם גופים מוסדיים, נכללו אף הן ברשימת הגורמים הריכוזיים וסווגו כתאגידים ריאליים משמעותיים. כלל ביטוח, וגופים מוסדיים נוספים בקבוצה נכללו ברשימת הגופים הפיננסיים המשמעותיים.

לפיכך, המשך שליטה של דולפין הולנד, התאגיד השולט באי די בי פתוח, בתאגידים ריאליים משמעותיים, עשוי להשפיע על יכולתה של אי די בי פתוח להחזיק בשליטה בגופים המוסדיים בקבוצה או להחזיק יותר מ-10% מסוג מסוים של אמצעי השליטה בגופים המוסדיים בקבוצה (או יותר מ-5% מסוג מסוים של אמצעי השליטה במקרה בו החברה או הגופים המוסדיים ייחשבו למבטח בלא שולט), וזאת מבלי לגרוע מהמגבלות על המשך שליטת אי די בי פתוח בחברה בהתאם להנחיות הממונה כאמור לעיל.

בנוסף, ככל שהחברה תמשיך להיחשב כגורם ריכוזי וכתוצאה מכך כתאגיד ריאלי משמעותי, הדבר עשוי להשפיע על יכולתה להחזיק בשליטה בגופים המוסדיים בקבוצה או להחזיק באמצעי שליטה בהן. כאמור וזאת החל מחודש דצמבר 2019, וכן הדבר משפיע על היכולת למנות נושאי משרה בתאגידים ריאליים משמעותיים בקבוצה כדירקטורים בגופים הפיננסיים בקבוצה.

5. הסכם בין אי די בי פתוח לבנק הפועלים בע"מ

עד ליום 8 בנובמבר 2018 החזיק בנק הפועלים ב-9.47% ממניות החברה.

לעניין הסכם בין אי די בי פתוח לבנק הפועלים מחודש מרס 1999 ביחס לכ-9.47% ממניות החברה ("המניות הנמכרות") במסגרתו, בין היתר, הוענקה לאי די בי פתוח זכות סירוב ראשון במכירת מניות החברה (כולן או חלקן) על-ידי בנק הפועלים, ראה הערות למחזיק מס' 1 בדוח מצבת החזקות בעלי עניין ונושאי משרה בכירה בניירות ערך של התאגיד, שפרסמה החברה ביום 9 באוקטובר 2018 (סמכתא: 2018-01-094068).

ביום 17 באוקטובר 2018 אי די בי פתוח דיווחה כי חתמה עם בנק הפועלים על הסכם ("ההסכם"), לפיו ניתנה לאי די בי פתוח תקופה לצורך איתור מספר רוכשים, אשר עימם יתקשר בנק הפועלים, בכפוף לכל דין, בעסקאות למכירת המניות הנמכרות (כולן), במחיר של ש"ח 62 למניה, בעסקאות מחוץ לבורסה שלא תותנינה בתנאים, ותושלמנה במועד אחד ולא יאוחר מיום 10.11.2018 ("מועד הרכישה").

4. חברה שכבה, הינה חברה היא תאגיד מדווח, בהתאם להגדרות חוק הריכוזיות. המונחים חברה שכבה, חברה שכבה שנייה וחברה שכבה אחרת - כהגדרתם בחוק הריכוזיות.

5. יצוין כי בתקופת המעבר חל איסור על גידול במחזור המכירות הקובע או האשראי הקובע של התאגיד הריאלי או שווי כלל הנכסים של הגוף הפיננסי, כתוצאה מרכישה של תאגיד ריאלי או גוף פיננסי אחר, ממיזוג עם תאגיד או גוף כאמור או מרכישת פעילות של תאגיד או גוף כאמור.

ביאור 1: כללי (המשך)

ב. התפתחויות בתקופת הדוח לגבי בעלי השליטה בחברה (המשך)

5. הסכם בין אי די בי פתוח לבנק הפועלים בע"מ (המשך)

ביום 8.11.2018 דיווחה אי די בי פתוח כי הודיעה לבנק הפועלים, כי בהתאם לתנאי ההסכם איתרה אי די בי פתוח מספר רוכשים, אשר עימם יתקשר בנק הפועלים, בעסקאות למכירת המניות הנמכרות (כולן), בעסקאות מחוץ לבורסה שאינן מותנות בתנאים, וכי רכישת המניות בוצעה על-ידיהם באותו מועד. בהתאם לתנאי ההסכם, הסכם בעלי המניות בטל.

בנוסף, דיווחה אי די בי פתוח כי התקשרה בעסקת החלף עם מוסד בנקאי בקשר ל-2,771,309 מהמניות הנמכרות, המהוות כ-5% ממניות החברה, לפי מחיר בסיס של 62 ש"ח למניה, וזאת בהתאם לאותם העקרונות שהיו בעסקאות החלף (swap) קודמות שביצעה אי די בי פתוח ביחס למניות החברה שהוחזקו על-ידיה כאמור בסעיף קטן 2(ט) לעיל.

6. השלכות

למועד הדוח, אין ביכולתה של החברה להעריך את מלוא השפעת תוצאות האירועים האמורים עליהן, אשר עשויים להוביל לשינויים נוספים בהחזקה ובשליטה בחברה, ואף להביא למכירת מניות גרעין השליטה של החברה בבורסה (לרבות כתוצאה מיישום הוראת הממונה ביחס ליישום מנגנון מבטח ללא שולט בחברה) ואשר יכול וישליכו, בין היתר, על מוניטין החברה וחברות הקבוצה ודירוגן.

כמו כן, העברת מניות השליטה בחברה מידי הנאמן, יכול ותשפיע על סעיפים בהסכמים מסוימים של חברות בקבוצה עם צדדים שלישיים (לרבות מבטחי משנה) ועלול להצריך, בעקבות התקיימות נסיבות של שינוי שליטה כאמור, הידברות עם צדדים שלישיים אלה להמשכת תוקפם של ההסכמים.

להשלכות חוק הריכוזיות ראה סעיף קטן 4 לעיל.

ביאור 1: כללי (המשך)

ג. הגדרות - בדוחות כספיים אלה: החברה - כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ.	
הקבוצה - החברה והחברות המאחדות שלה.	
חברות מאוחדות/חברות בנות - חברות, לרבות שותפות, שדוחותיהן מאוחדים באופן מלא, במישרין או בעקיפין, עם דוחות החברה. חברות מוחזקות - חברות מאוחדות וחברות, לרבות שותפות או עסקה משותפת, שהשקעת החברה בהן כלולה, במישרין או בעקיפין, בדוחות הכספיים על בסיס השווי המאזני.	
הסדרים משותפים - הסדרים בהם לקבוצה שליטה משותפת אשר הושגה על ידי הסכם חוזי הדורש הסכמה פה אחד לגבי הפעילויות שמשפיעות באופן משמעותי על התשואות של ההסדר. השקעה בהסדרים משותפים מסווגת כפעילויות משותפות או עסקאות משותפות בהתבסס על הזכויות והמחויבויות של הצדדים להסדר. עסקאות משותפות הינן כל ההסדרים המשותפים אשר מאוגדים כישות נפרדת ואשר לקבוצה ישנן זכויות בנכסים נטו של ההסדר המשותף.	
חברות כלולות - חברות כלולות הינן ישויות בהן יש לקבוצה השפעה מהותית על המדיניות הכספית והתפעולית שלהן, אך לא הושגה בהן שליטה, ואשר השקעת החברה בהן כלולה בדוחות הכספיים המאוחדים של החברה על בסיס השווי המאזני.	
בעלי עניין - כמשמעותם בפסקה (1) להגדרת בעל עניין בתאגיד בסעיף 1 לחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968.	
צד קשור - כמשמעותו בתקן חשבונאות בינלאומי 24 (2009) בדבר צדדים קשורים.	
חברות בקבוצת אי די בי - המונח "חברות בקבוצת אי די בי" בדוחות הכספיים מתייחס לאי די בי פתוח ולחברות המוחזקות שלה, שאינן החברה והחברות המוחזקות שלה.	
הממונה - הממונה על רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון.	
חוק הפיקוח - חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981, על תיקונו.	
תקנות ההון - תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), (הון עצמי מינימלי הנדרש ממבטח), התשנ"ח-1998, על תיקון, אשר בוטלו בשנת 2018. ראה ביאור 16(ה).	
תקנות כללי השקעה - תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (כללי השקעה החלים על גופים מוסדיים), התשע"ב-2012, והנחיות הממונה על פיו.	
משטר כושר פירעון כלכלי - כהגדרתו בחוזר ביטוח 1-9-2017.	
תקנות חישוב עתודות - תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (חישוב עתודות בביטוח כללי), התשע"ג-2013.	
חוזי ביטוח - חוזים לפיהם צד אחד (המבטח) לוקח סיכון ביטוחי משמעותי מצד אחר (בעל הפוליסה), על ידי הסכמה לפצות את בעל הפוליסה אם אירוע עתידי לא ודאי מוגדר (מקרה הביטוח) ישפיע באופן שלילי על בעל הפוליסה.	
חוזי השקעה - פוליסות שאינן מהוות חוזי ביטוח.	
חוזים תלויי תשואה - חוזי ביטוח וחוזי השקעה בביטוח חיים וסיעוד בהם התחייבויות המבטח, בשל מרכיב החיסכון או הסיכון שבהן, צמודות ברובן לתשואות תיק ההשקעות (פוליסות משתתפות ברווחי השקעה), בנכסים עבור חוזים תלויי תשואה.	
נכסים עבור חוזים תלויי תשואה - הנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות הנובעות מחוזים תלויי תשואה.	
אג"ח ח"צ - אגרות חוב ממשלתיות צמודות למדד, אשר המדינה מנפיקה לחברות הביטוח, ואשר מגבות פוליסות מבטיחות תשואה.	
התחייבויות בגין חוזי ביטוח - עתודות ביטוח ותביעות תלויות במגזרי חיסכון ארוך טווח, ביטוח כללי וביטוח בריאות.	
נכסי ביטוח משנה - חלקם של מבטחי המשנה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח.	
פרמיות - פרמיות לרבות דמים.	
פרמיות שהורוחו - פרמיות המתייחסות לתקופת הדוח.	

ביאור 2: בסיס עריכת הדוחות הכספיים

א. מתכונת העריכה של הדוחות הכספיים

הדוחות הכספיים הוכנו על ידי הקבוצה בהתאם לתקני דיווח כספי בינלאומיים (להלן: "IFRS"). כמו כן דוחות כספיים אלה נערכו בהתאם לדרישות הגילוי כפי שנקבעו על ידי הממונה בהתאם לחוק הפיקוח ודרישות הגילוי בהתאם לתקנות ניירות ערך (דוחות כספיים שנתיים) התש"ע-2010, עד כמה שתקנות אלו חלות על תאגיד המאחד חברות ביטוח.

ב. מטבע פעילות ומטבע הצגה

הדוחות הכספיים מוצגים בש"ח, שהינו מטבע הפעילות של החברה, ומעוגלים לאלף הקרוב, למעט אם צוין אחרת. ש"ח הינו המטבע שמייצג את הסביבה הכלכלית העיקרית בה פועלת החברה.

להלן פרטים על שיעורי השינוי שחלו במדד המחירים לצרכן (להלן: "מדד"), בשערי החליפין היציגים של האירו, דולר ארה"ב (להלן: "דולר") והלירה שטרלינג:

שער החליפין היציג של לי"ש"ט	שער החליפין היציג של הדולר	שער החליפין היציג של האירו %	מדד ידוע	מדד בגין
לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר				
2.4	8.1	3.3	1.2	0.8
(0.9)	(9.8)	2.7	0.3	0.4
(18.3)	(1.5)	(4.8)	(0.3)	(0.2)
ליום 31 בדצמבר 2018				
ליום 31 בדצמבר 2017				
ליום 31 בדצמבר 2016				
שער החליפין היציג של לי"ש"ט	שער החליפין היציג של הדולר	שער החליפין היציג של האירו		
4.793	3.748	4.292	ליום 31 בדצמבר 2018	
4.682	3.467	4.153	ליום 31 בדצמבר 2017	
4.725	3.845	4.044	ליום 31 בדצמבר 2016	

ג. בסיס המדידה

הדוחות הכספיים הוכנו על בסיס העלות ההיסטורית למעט הנכסים וההתחייבויות העיקריים הבאים:

- התחייבויות ביטוחיות.
- מכשירים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד.
- מכשירים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה.
- נדל"ן להשקעה הנמדד לפי שווי הוגן.
- הפרשות.
- נכסי והתחייבויות מיסים נדחים.
- נכסים והתחייבויות בגין הטבות לעובדים.
- השקעות בחברות כלולות ובעסקאות משותפות.

לפרטים בדבר אופן מדידת הנכסים וההתחייבויות אלו, ראה ביאור 3 להלן, בדבר עיקרי המדיניות החשבונאית.

ד. תקופת המחזור התפעולי ומבנה הדיווח

תקופת המחזור התפעולי הרגיל של הקבוצה, הכוללת בעיקר מוסדות כספיים, אינה ניתנת לקביעה בבירור ובעיקרה עולה על שנה, במיוחד בהתייחס למגזר חיסכון ארוך טווח, לענפי סיעוד ובריאות לזמן ארוך במגזר בריאות, ולענפי ביטוח כללי בעלי זנב ארוך.

הדוחות על המצב הכספי המאוחדים, הכוללים בעיקרם את הנכסים וההתחייבויות של חברות ביטוח מאוחדות, הוצגו לפי סדר נזילות וללא הבחנה בין שוטף ללא שוטף. הצגה זו הינה גם בהתאם להנחיות הממונה, ומספקת מידע שהוא מהימן ורלוונטי יותר.

ה. שימוש באומדנים ושיקול דעת

1. שיקול דעת בעל השפעה מהותית

בתהליך יישום עיקרי המדיניות החשבונאית של הקבוצה בנושאים הבאים הפעילה ההנהלה שיקול דעת, בעל השפעה מהותית על הדוחות הכספיים:

סיווג בין חוזי ביטוח לבין חוזי השקעה - חוזי ביטוח הינם חוזים בהם המבטח לוקח סיכון ביטוחי משמעותי מצד אחר. ההנהלה שוקלת לגבי כל חוזה וחוזה, או לגבי קבוצה של חוזים דומים, האם הם כרוכים בנטילת סיכון ביטוחי משמעותי ועל כן יש לסווגם כחוזי ביטוח או לחלופין כחוזי השקעה.

ביאור 2: בסיס עריכת הדוחות הכספיים (המשך)

ה. שימוש באומדנים ושיקול דעת (המשך)

2. אומדנים קריטיים

בעריכת הדוחות הכספיים בהתאם ל-IFRS, ובהתאם לחוק הפיקוח והתקנות שהותקנו על פיו והנחיות הממונה, נדרשת הנהלת הקבוצה להשתמש בשיקול דעת, בהערכות, באומדנים ובהנחות אשר משפיעים על יישום המדיניות החשבונאית ועל הסכומים של נכסים והתחייבויות, הכנסות והוצאות. יובהר שהתוצאות בפועל עלולות להיות שונות מאומדנים אלה, בין היתר, עקב שינויים רגולטוריים שפורסמו או צפויים להתפרסם בתחומי הביטוח, הפנסיה והגמל ואשר קיימת אי וודאות באשר לאופן התממשותם והשלכותיהם.

בעת גיבושם של אומדנים, המשמשים בהכנת הדוחות הכספיים של הקבוצה, נדרשת הנהלת הקבוצה להניח הנחות באשר לנסיבות ואירועים הכרוכים באי וודאות משמעותית. בשיקול דעתה בקביעת האומדנים, מתבססת הנהלת הקבוצה על ניסיון העבר, עובדות שונות, גורמים חיצוניים ועל הנחות סבירות לרבות ציפיות לעתיד, ככל שניתנות להערכה, בהתאם לנסיבות המתאימות לכל אומדן.

האומדנים וההנחות שבבסיסם נסקרים באופן שוטף. שינויים באומדנים חשבונאיים מוכרים בתקופה שבה תוקנו האומדנים ובכל תקופה עתידית משפעת.

להלן ההנחות העיקריות שנעשו בדוחות הכספיים בקשר לאי הודאות לתאריך המאזן ואומדנים קריטיים שחושבו על ידי הקבוצה ואשר שינוי מהותי בהם, בפרט נוכח השינויים הרגולטורים כאמור, עשויים להביא לתיאום מהותי לערכים בספרים של נכסים והתחייבויות בתקופות הדיווח העוקבות:

(א) **התחייבויות בגין חוזי ביטוח** - ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח ובדיקת נאותות התחייבויות אלו, מבוססות בעיקרן על שיטות הערכה אקטוארית ועל הנחות המפורטות בביאור 39(ה).

ההערכות האקטואריות וההנחות השונות נגזרות בעיקר מניסיון העבר ומבוססות, על כך שדפוס ההתנהגות והתביעות בעבר מייצג את מה שיקרה בעתיד תוך התחשבות, ככל שניתן, בשינויים רגולטוריים ועסקיים. ההערכות האקטואריות וההנחות נבדקות לפחות אחת לשנה. השתנות בגורמי הסיכון, בשכיחות האירועים או בחומרתם, וכן שינוי במצב המשפטי עשויים להשפיע באופן מהותי על גובה ההתחייבויות בגין חוזי הביטוח. יציין שלשינויים בקצב העלייה בתוחלת החיים, בשיעור המבוטחים הבוחרים במימוש האפשרות למשיכת הכספים בדרך של גמלא, לבחירת מסלולי הקיצבה השונים, בשיעור התחלואה וכן לשיעור הביטולים עשויה להיות השלכה מהותית על הדוחות הכספיים.

לגבי שינויים בהנחות עיקריות ששימשו בחישוב ההתחייבויות הביטוחיות בביטוח חיים וביטוח בריאות, לרבות ההתחייבות להשלמה לעתודה לקיצבה, ראה ביאור 39(ה)(1)(ד). לגבי שינויים בחישוב ההתחייבויות הביטוחיות בביטוח כללי ראה ביאור 39(ה)(2).

לניתוחי רגישות של הסיכון הביטוחי, ראה ביאור 39(ה)(1)(ג).

(ב) **תביעות משפטיות שאינן במהלך עסקים רגיל** - הערכות סיכויי התביעות המשפטיות שהוגשו כנגד חברות בקבוצה נסמכות על חוות דעת היועצים המשפטיים בהתייחס לתוצאה בסופם של ההליכים. חוות דעת אלה מתבססות על מיטב שיפוטם המקצועי, בהתחשב בשלב בו מצויים ההליכים, בהתחשב במידת הניסיון המשפטי שנצבר, ככל שנצבר, בנושאים השונים והן מתבססות על האומדן של החברות הרלוונטיות בדבר הסכומים של הסדרי הפשרה, שהנהלות החברות המאוחדות צופות, שיותר סביר מאשר לא, שישולמו על ידן. יודגש כי תוצאות התביעות, אשר תקבענה בבתי המשפט, עלולות להיות שונות מההערכות האמורות. סכומי ההפרשות שבוצעו מבוססים על הערכת מידת הסיכון בכל אחת מהתביעות נכון למועד הסמוך למועד פרסום הדוח הכספי. לעניין זה יציין כי אירועים המתרחשים במהלך ההתדיינות המשפטית עשויים לחייב ביצוע של הערכה מחודשת של סיכון זה.

יודגש כי בחוות דעת עורכי הדין ביחס לבקשות לאישור תובענות כייצוגיות, מתייחסת ההערכה של עורך הדין לסיכויי הבקשה לאישור התביעה כייצוגית ובחלק מהמקרים בלבד מתייחסת לסיכויי התביעה לגופה, אם תאושר כייצוגית. זאת, בין היתר, לאור השלב בו מצוי ההליך ומהסיבה שהיקפו ותוכנו של הדיון בתביעה לגופה, לאחר שתאושר כתובענה ייצוגית יושפע מהחלטת בית המשפט בדבר אישור הבקשה להכיר בתביעה כתובענה ייצוגית, אשר מתייחסת בדרך כלל, לעילות התביעה שאושרו ולכאלה שלא אושרו, לסעדים שאושרו ולכאלה שלא אושרו ועוד כיוצא בזה.

במידה ובירור תביעה (מובהר למען הסר ספק כי בירור תביעה אינו כולל הכרעה בבקשות להכרה בתובענות ייצוגיות ובבקשות ביניים אחרות) משפטית בערכאה מסוימת מוכרע כנגד חברות הקבוצה, תוכר או תעודכן הפרשה בדוחות הכספיים המתפרסמים לראשונה לאחר מועד ההכרעה, אף אם לדעת הנהלת הקבוצה, בהסתמך על חוות דעת יועציה המשפטיים, התוצאה בערעור לערכאה גבוהה יותר תהיה שונה וכי בסופם של ההליכים הקבוצה לא תחויב.

בנוסף לתביעות האמורות, חברות הקבוצה חשופות לטענות/תביעות משפטיות שטרם נטענו/הוגשו (unasserted claims), וזאת, בין היתר, בהתקיים ספק בפרשנות הסכם ו/או הוראת דין ו/או אופן יישומם. חשיפה זו מובאת לידיעת חברות הקבוצה במספר דרכים, ובין היתר: באמצעות פניות של לקוחות אל גורמים בקבוצה ובמיוחד אל הממונה על פניות הציבור בקבוצה, באמצעות תלונות של לקוחות ליחידה לפניות הציבור באגף לרשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון שבאוצר, ובאמצעות תביעות (שאינן ייצוגיות) המוגשות לבית המשפט. נושאים אלו מובאים לידיעת הנהלת הקבוצה אם וככל שהגורמים המטפלים מזהים כי הטענות עשויות להיות בעלות השלכות רחבות. בהערכת הסיכון הנובע מטענות/תביעות שטרם הוגשו מסתמכת

ביאור 2: בסיס עריכת הדוחות הכספיים (המשך)

ה. שימוש באומדנים ושיקול דעת (המשך)

2. אומדנים קריטיים (המשך)

(ב) תביעות משפטיות שאינן במהלך עסקים רגיל (המשך)

הנהלת הקבוצה על הערכות פנימיות של הגורמים המטפלים ועל הערכותיה, המשקללות את הערכת הסיכוי להגשת תביעה ואת הסיכוי להצלחת התביעה, אם וככל שתוגש. ההערכה מבוססת על הניסיון שנצבר ביחס להגשת תביעות ועל הניתוח של הטענות לגופן. מטבע הדברים, עשויה התוצאה בפועל להיות שונה מההערכה שנעשתה בשלב שבו טרם הוגשה התביעה לאור השלב הראשוני שבו מצוי בירור הטענה המשפטית.

לפרטים נוספים, ראה ביאור 42(א)-(ד).

(ג) **ירידת ערך של נכסים לא פיננסיים, לרבות מוניטין** - אמידת שווי השימוש של הנכס או של היחידה מניבת המזומנים, לפי העניין, לצורך ביצוע בחינת ירידת ערך של נכסים לא פיננסיים או של מוניטין, מתבססת על ניסיון העבר ועל מיטב הערכת הנהלת הקבוצה לגבי התנאים הכלכליים שישררו במהלך יתרת אורך החיים השימושיים של הנכס או של היחידה מניבת המזומנים. שינוי באומדנים ששימשו באמידת הסכום בר ההשבה עשוי להביא לשינוי בהפסד מירידת ערך.

ראה מידע נוסף בביאורים 3(יא) ו-6(ב).

(ד) **אומדני שווי הוגן** - ראה סעיף 3 להלן.

(ה) **קביעת ברות ההשבה של הוצאות רכישה נדחות** - ברות ההשבה של הוצאות הרכישה הנדחות נבדקת לפחות אחת לשנה תוך שימוש בהנחות עבודה, לדוגמה עבור פוליסות ביטוח חיים וסיעוד, לגבי שיעורי ביטולים, תמותה ותחלואה ומשתנים נוספים כאמור בביאור 39(ה). אם הנחות אלו לא תמומשנה יתכן ויהיה צורך בהאצת ההפחתה או אף במחיקת הוצאות הרכישה הנדחות.

(ו) **נכסי מיסים נדחים** - נכסי מיסים נדחים מוכרים בגין הפסדים מועברים לצורכי מס והפרשים זמניים, שטרם נוצלו, במידה שצפוי שתהיה הכנסה חייבת עתידית שכנגדה ניתן יהיה לנצלם. נדרש שיקול דעת של ההנהלה על מנת לקבוע האם ניתן להכיר בנכס מיסים נדחים ואת סכום נכס המיסים הנדחים שניתן להכיר בו וזאת בהתבסס על קיום, עיתוי וסכום ההכנסה החייבת במס הצפויה ואסטרטגית תכנון המס. למידע נוסף ראה ביאור 23.

(ז) **ירידת ערך נכסים פיננסיים**

1. **נכסים פיננסיים בעלות מופחתת** - הפרשה לחובות מסופקים נכסי חוב שאינם סחירים לרבות בגין הלוואות וחייבים, לרבות מבטחי משנה, פרמיה לגבייה וחובות אחרים, נקבעת באופן ספציפי, וכן על בסיס הערכה קולקטיבית של קבוצות בעלות מאפייני סיכון אשראי דומים. ראה מידע נוסף בביאור 3(ו) ו-1(יא) ובביאור 39(ו) ו-2(א).

2. **נכסים פיננסיים זמינים למכירה** - בכל מועד דיווח בוחנת הקבוצה האם קיימת ראייה אובייקטיבית לכך שערכו של הנכס נפגם וקיימת ירידת ערך לגביו. לצורך בחינת ירידת ערך כאמור מפעילה הקבוצה שיקול דעת לגבי סממנים המעידים על ראייה אובייקטיבית המתייחסים לשיעור הירידה בשווי ההוגן באחוזים וכן להימשכות תקופת הירידה בשווי ההוגן. ראה גם ביאור 3(יא)1.

3. **קביעת שווי הוגן**

לצורך הכנת הדוחות הכספיים, נדרשת הקבוצה לקבוע את השווי ההוגן של נכסים והתחייבויות פיננסיים ושאנים פיננסיים.

שווי הוגן הוא המחיר שהיה מתקבל במכירת נכס או המחיר שהיה משולם להעברת התחייבות בעסקה רגילה בין משתתפים בשוק במועד המדידה. מדידת שווי הוגן מבוססת על ההנחה כי העסקה מתרחשת בשוק העיקרי של הנכס או ההתחייבות, או בהיעדר שוק עיקרי, בשוק הכדאי ביותר (most advantageous). השווי ההוגן של נכס או התחייבות נמדד תוך שימוש בהנחות שמשתתפים בשוק ישתמשו בהן בעת תמחור הנכס או ההתחייבות, בהנחה שמשתתפים בשוק פועלים לטובת האינטרסים הכלכליים שלהם. מדידת שווי הוגן לנכס לא פיננסי מביאה בחשבון את היכולת של משתתף בשוק להפיק הטבות כלכליות באמצעות הנכס בשימוש המיטבי שלו או על ידי מכירתו למשתתף אחר בשוק שישתמש בנכס בשימוש המיטבי שלו.

הקבוצה משתמשת בטכניקות הערכה שהן מתאימות לנסיבות ושקיימים עבורן מספיק נתונים שניתנים להשגה כדי למדוד שווי הוגן, תוך מיקסום השימוש בנתונים רלוונטיים שניתנים לצפייה ומיעור השימוש בנתונים שאינם ניתנים לצפייה.

ערכי השווי ההוגן נקבעו לצרכי מדידה ואו גילוי על בסיס השיטות המתוארות להלן. מידע נוסף לגבי ההנחות ששימשו בקביעת ערכי השווי ההוגן נכלל בביאורים הבאים:

- ביאור 10 בדבר נדל"ן להשקעה, לרבות עבור חוזים תלויי תשואה
- ביאור 13 בדבר נכסים עבור חוזים תלויי תשואה
- ביאור 14 בדבר השקעות פיננסיות אחרות
- ביאור 25 בדבר התחייבויות פיננסיות
- ביאור 41 בדבר תשלום מבוסס מניות

ביאור 2: בסיס עריכת הדוחות הכספיים (המשך)

ה. שימוש באומדנים ושיקול דעת (המשך)

3. קביעת שווי הוגן (המשך)

היררכיית השווי ההוגן

בקביעת השווי ההוגן של נכס או של התחייבות, משתמשת הקבוצה בנתונים נצפים מהשוק ככל שניתן. מדידות שווי הוגן מחולקות לשלוש רמות במידרג השווי ההוגן בהתבסס על הנתונים ששימוש בהערכה, כדלקמן:

רמה 1 - שווי הוגן הנמדד על ידי שימוש במחירים מצוטטים (לא מתואמים) בשוק פעיל למכשירים זהים.

רמה 2 - שווי הוגן הנמדד על ידי שימוש בנתונים נצפים, במישרין או בעקיפין, שאינם כלולים ברמה 1 לעיל.

רמה 3 - שווי הוגן הנמדד על ידי שימוש בנתונים שאינם מבוססים על נתוני שוק נצפים.

הרמה בהיררכיית השווי ההוגן, שאליה משתייכת מדידת השווי ההוגן של המכשיר הפיננסי בשלמותה, נקבעת על בסיס הרמה הנמוכה ביותר של נתונים שהינם משמעותיים למדידת השווי ההוגן בשלמותה.

1. סווג מחדש

בתקופת הדיווח בוצעו סיווגים לא מהותיים בביאור 33, ביאור 35 וביאור 37, וסיווגים נוספים לא מהותיים אחרים.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית

המדיניות החשבונאית המפורטת להלן יושמה בעקביות לכל התקופות המוצגות בדוחות כספיים מאוחדים אלה על ידי הקבוצה.

א. בסיס האיחוד

1. צירופי עסקים

הקבוצה מיישמת לגבי כל צירופי העסקים את שיטת הרכישה (Acquisition method).

מועד הרכישה הינו המועד בו הרוכשת משיגה שליטה על הנרכשת. שליטה מתקיימת כאשר הקבוצה חשופה, או בעלת זכויות, לתשואות משתנות ממעורבותה בנרכשת ויש לה את היכולת להשפיע על תשואות אלה באמצעות כוח ההשפעה שלה בנרכשת. בבחינת שליטה נלקחות בחשבון זכויות ממשיות המוחזקות על ידי הקבוצה ועל ידי אחרים.

הקבוצה מכירה במוניטין למועד הרכישה לפי השווי ההוגן של התמורה שהועברה לרבות סכומים שהוכרו בגין זכויות כלשהן שאינן מקנות שליטה בנרכשת וכן השווי ההוגן למועד הרכישה של זכות הונית בנרכשת שהוחזקה קודם לכן על ידי הקבוצה, בניכוי הסכום נטו שיוחס ברכישה לנכסים הניתנים לזיהוי שנרכשו ולהתחייבויות שניטלו.

הרוכשת מכירה במועד הרכישה בהתחייבות תלויה שניטלה בצירוף עסקים אם קיימת מחויבות בהווה שנובעת מאירועי העבר ושוויה ההוגן ניתן למדידה באופן מהימן.

במידה והקבוצה מבצעת רכישה במחיר הזדמנותי (כזאת הכוללת מוניטין שלילי), היא מכירה ברווח שנוצר כתוצאה מכך בדוח רווח והפסד במועד הרכישה.

כמו כן, מוניטין אינו מעודכן בגין ניצול הפסדים מועברים לצרכי מס שהיו קיימים במועד צירוף העסקים.

עלויות הקשורות לרכישה שהתהוו לרוכשת בגין צירוף עסקים, כגון: עמלות למתווכים, עמלות ייעוץ, עמלות משפטיות, הערכת שווי ועמלות אחרות בגין שירותים מקצועיים או שירותי ייעוץ, למעט אלו הקשורות בהנפקת מכשירי חוב או הון בקשר עם צירוף העסקים, מוכרות כהוצאות בתקופה שבה השירותים מתקבלים.

2. חברות בנות

חברות בנות הינן ישויות הנשלטות, במישרין או בעקיפין, על ידי החברה. הדוחות הכספיים של חברות בנות נכללים בדוחות הכספיים המאוחדים מיום השגת השליטה ועד ליום אובדן השליטה.

הדוחות הכספיים של קרנות הפנסיה, קופות הגמל (למעט קופות גמל בר א' קרן גמולים, שהחברה ערבה לתשואה מינימלית לעמיתה, ראה ביאור 39(ד)), שבניהולה של הקבוצה, לא אוחדו, מכיוון שהקבוצה אינה חשופה במישרין לתשואות משתנות בגין ולפיכך אינה שולטת בישויות אלו.

בבחינת השליטה נלקחו בחשבון גם מערכת היחסים הכוללת בין הקבוצה לבין ישויות אלו והחשיפה של הקבוצה להשתנות של התשואות מזכויות אחרות שהיא מחזיקה. הערכה זו מתייחסת גם לחשיפה המירבית של הקבוצה להשתנות של התשואות, כגון בגין דמי הניהול וערבות הקבוצה להגנת תשואה של זכויות עמיתים בתוכניות תגמול.

המדיניות החשבונאית של חברות בנות שונתה ככל שהיה הצורך על מנת להתאימה למדיניות החשבונאית שאומצה על ידי הקבוצה.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

א. בסיס האיחוד (המשך)

3. זכויות שאינן מקנות שליטה

זכויות שאינן מקנות שליטה הן ההון העצמי בחברה בת שאינו ניתן לייחוס, במישרין או בעקיפין, לחברה.

מדידת זכויות שאינן מקנות שליטה במועד צירוף העסקים

זכויות שאינן מקנות שליטה, שהינן מכשירים המקנים זכות בעלות בהווה והמעניקים למחזיק בהן חלק בנכסים נטו במקרה של פירוק (לדוגמה: מניות רגילות), נמדדות במועד צירוף העסקים בשווי הוגן או לפי חלקן היחסי בנכסים והתחייבויות המזוהים של הנרכשת, על בסיס כל עסקה בנפרד.

הקצאת רווח או הפסד ורווח כולל אחר בין בעלי המניות

רווח או הפסד וכל רכיב של רווח כולל אחר מיוחסים לבעלים של החברה ולזכויות שאינן מקנות שליטה. סך הרווח או ההפסד והרווח או ההפסד הכולל האחר מיוחס לבעלים של החברה ולזכויות שאינן מקנות שליטה גם אם כתוצאה מכך יתרת הזכויות שאינן מקנות שליטה תהיה שלילית.

עסקאות עם זכויות שאינן מקנות שליטה, תוך שימור שליטה

עסקאות עם זכויות שאינן מקנות שליטה תוך שימור שליטה, מטופלות כעסקאות הוניות. החברה בחרה לזקוף כל הפרש בין התמורה ששולמה או התקבלה לבין השינוי בזכויות שאינן מקנות שליטה לקרן הון מעסקאות עם בעלי זכויות שאינן מקנות שליטה. כמו כן, בעת שינויים בשיעור ההחזקה בחברה בת, תוך שימור שליטה, החברה מייחסת מחדש את הסכומים המצטברים שהוכרו ברווח כולל אחר בין בעלי המניות של החברה לבין הזכויות שאינן מקנות שליטה.

4. אובדן שליטה

בעת אובדן שליטה, הקבוצה גורעת את הנכסים ואת ההתחייבויות של החברה הבת, זכויות כלשהן שאינן מקנות שליטה ורכיבים אחרים של הון המיוחסים לחברה הבת. אם הקבוצה נותרת עם השקעה כלשהי בחברה הבת לשעבר אזי יתרת ההשקעה נמדדת לפי שוויה ההוגן במועד אובדן השליטה. ההפרש בין התמורה לבין שוויה ההוגן של יתרת ההשקעה שנותרה והיתרות שנגרעו מוכר ברווח והפסד בסעיף הכנסות או הוצאות אחרות. החל מאותו מועד, ההשקעה הנותרת מטופלת לפי שיטת השווי המאזני או כנכס פיננסי זמין למכירה, בהתאם למידת ההשפעה של הקבוצה בחברה המתייחסת.

הסכומים שהוכרו בהון דרך רווח כולל אחר בהתייחס לאותה חברה בת מסווגים מחדש לרווח או הפסד או לעודפים, באותו אופן שהיה נדרש אילו החברה הבת הייתה מממשת בעצמה את הנכסים או ההתחייבויות המתייחסים.

5. השקעות בחברות כלולות ובעסקאות משותפות

השקעות בחברות כלולות ובעסקאות משותפות מטופלות בהתאם לשיטת השווי המאזני (למעט כמפורט בביאור 3(ו)6) (להלן) ומוכרות לראשונה לפי עלות. עלות ההשקעה כוללת עלויות עסקה. הדוחות הכספיים המאוחדים כוללים את חלקה של הקבוצה ברווח או הפסד נטו, ברווח או הפסד כולל אחר ובנכסים נטו של חברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני, לאחר התיאומים הנדרשים כדי להתאים את המדיניות החשבונאית לזו של הקבוצה מהיום בו מתקיימת ההשפעה המהותית או השליטה המשותפת ועד ליום שבו לא מתקיימת עוד ההשפעה המהותית או השליטה המשותפת.

הקבוצה מפסיקה ליישם את שיטת השווי המאזני החל מהמועד בו איבדה את ההשפעה המהותית בחברה הכלולה או את השליטה המשותפת בעסקה המשותפת או שעלתה לשליטה בחברה המוחזקת ומטפלת בהשקעה הנותרת כנכס פיננסי או חברה בת, לפי העניין.

במועד אובדן ההשפעה המהותית או השליטה המשותפת, הקבוצה מודדת בשווי הוגן השקעה כלשהי שנותרה לה בחברה הכלולה או בעסקה המשותפת לשעבר. החברה מכירה ברווח או הפסד במסגרת סעיף הכנסות או הוצאות אחרות בכל הפרש בין השווי ההוגן של השקעה כלשהי שנותרה ותמורה כלשהי מממוש של חלק מההשקעה בחברה הכלולה או בעסקה המשותפת לבין הערך בספרים של ההשקעה במועד זה. הסכומים שהוכרו בקרנות הון דרך רווח כולל אחר בהתייחס לחברה המוחזקת המטופלת בשיטת השווי המאזני מסווגים מחדש לרווח והפסד או לעודפים, באותו אופן שהיה נדרש אילו החברה המוחזקת האמורה הייתה מממשת בעצמה את הנכסים או ההתחייבויות המתייחסים.

6. עסקאות שבוטלו במסגרת עריכת הדוחות הכספיים המאוחדים

יתרות הדדיות בקבוצה והכנסות והוצאות שטרם מומשו, הנובעות מעסקאות הדדיות בין חברות הקבוצה, בוטלו במסגרת עריכת הדוחות הכספיים המאוחדים. רווחים שטרם מומשו הנובעים מעסקאות עם חברות כלולות ועם עסקאות משותפות, בוטלו כנגד ההשקעה לפי זכויות הקבוצה בהשקעות אלו. הפסדים שטרם מומשו בוטלו באותו אופן לפיו בוטלו רווחים שטרם מומשו, כל עוד אין ראיה לירידת ערך.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

א. בסיס האיחוד (המשך)

7. רכישת חברת נכס

בעת רכישת חברת נכס, הקבוצה מפעילה שיקול דעת בבחינה האם מדובר ברכישת עסק או נכס, לצורך קביעת הטיפול החשבונאי בעסקה. בבחינה האם חברת נכס מהווה עסק, הקבוצה בוחנת, בין היתר, את מהות התהליכים הקיימים בחברת הנכס, לרבות היקף ומהות שירותי ניהול, אבטחה, ניקיון ותחזוקה הניתנים לשוכרים. עסקאות בהן החברה הנרכשת הינה עסק, העסקה מטופלת כצירוף עסקים כמפורט לעיל. לעומת זאת, עסקאות בהן החברה הנרכשת אינה עסק מטופלות כרכישת קבוצה של נכסים והתחייבויות. בעסקאות מסוג צירוף עסקים, עלות הרכישה, הכוללת עלויות עסקה, מוקצית באופן יחסי לנכסים ולהתחייבויות המזוהים שנרכשו, בהתבסס על שוויים ההוגן היחסי במועד הרכישה. במקרה האחרון, לא מוכר מוניטין וכן לא מוכרים מיסים נדחים בגין הפרשים זמניים הקיימים במועד הרכישה.

ב. מטבע חוץ

1. עסקאות במטבע חוץ

עסקאות במטבע חוץ מתורגמות למטבעות הפעילות הרלוונטיים של חברות הקבוצה לפי שערי החליפין שבתוקף בתאריכי העסקאות. נכסים והתחייבויות כספיים הנקובים במטבע חוץ במועד הדיווח, מתורגמים למטבע הפעילות לפי שערי החליפין שבתוקף לאותו יום. הפרשי שער בגין הפריטים הכספיים הינו ההפרש שבין העלות המופחתת במטבע הפעילות לתחילת השנה, כשהיא מתואמת לריבית האפקטיבית ולתשלומים במשך השנה לבין העלות המופחתת במטבע חוץ מתורגמת לפי שערי החליפין לסוף השנה.

נכסים והתחייבויות לא כספיים הנקובים במטבעות חוץ והנמדדים לפי שווי הוגן, מתורגמים למטבע הפעילות לפי שערי החליפין שבתוקף ביום בו נקבע השווי ההוגן. פריטים לא כספיים הנקובים במטבע חוץ והנמדדים לפי עלות היסטורית, מתורגמים לפי שערי החליפין שבתוקף למועד העסקה.

הפרשי שער הנובעים מתרגום למטבע הפעילות מוכרים, בדרך כלל, ברווח והפסד, פרט להפרשים, הנובעים מתרגום של נכסים פיננסיים הוניים לא כספיים המסווגים כזמינים למכירה ומוכרים ברווח כולל אחר (למעט במקרה של ירידת ערך ואז הפרשי התרגום שהוכרו ברווח כולל אחר מסווגים מחדש לרווח והפסד).

2. פעילות חוץ

מטבע פעילות שהוא המטבע המשקף באופן הטוב ביותר את הסביבה הכלכלית שבה פועלת חברה ואת עסקאותיה, נבחר בנפרד עבור כל חברה בקבוצה, לרבות חברה המוצגת בשיטת השווי המאזני, ולפי מטבע זה נמדדים מצבה הכספי ותוצאות פעולותיה. כאשר מטבע הפעילות של חברה בקבוצה שונה ממטבע הפעילות של החברה (כאמור בביאור 2) (לעיל), חברה זו מהווה פעילות חוץ שדוחותיה הכספיים מתורגמים לצורך הכללתם בדוחות הכספיים כדלקמן:

הנכסים וההתחייבויות של פעילויות חוץ, כולל מוניטין והתאמות לשווי הוגן שנוצרו ברכישה, מתורגמים לשי"ח לפי שערי החליפין שבתוקף למועד הדיווח. ההכנסות וההוצאות של פעילויות החוץ, מתורגמים לשי"ח לפי שערי חליפין ממוצעים, כאשר הם מהווים קירוב לשערים במועדי העסקאות.

הפרשי השער בגין התרגום מוכרים ברווח כולל אחר ומוצגים בהון בקרן תרגום.

כאשר פעילות חוץ הינה חברה בת שאינה בבעלות מלאה של הקבוצה, החלק היחסי של הפרשי השער בגין פעילות החוץ מוקצה לזכויות שאינן מקנות שליטה.

בעת מימוש של פעילות חוץ המביא לאובדן שליטה, השפעה מהותית או שליטה משותפת, הסכום המצטבר בקרן התרגום שנובע מפעילות החוץ מסווג מחדש לרווח והפסד כחלק מהרווח או ההפסד מהמימוש.

ככלל, הפרשי שער בגין הלוואות שנתקבלו או הועמדו לפעילויות חוץ, לרבות פעילויות חוץ שהינן חברות בנות, מוכרים ברווח והפסד בדוחות המאוחדים. כאשר סילוקן של הלוואות שנתקבלו או הועמדו לפעילויות חוץ אינו מתוכנן ואינו צפוי בעתיד הנראה לעין, רווחים והפסדים מהפרשי שער הנובעים מפריטים כספיים אלה נכללים כחלק מהשקעה בפעילות החוץ, נטו, מוכרים ברווח כולל אחר ומוצגים בהון כחלק מקרן תרגום.

ג. דיווח מגזרי

מגזר פעילות הינו רכיב של הקבוצה העונה על שלושת התנאים הבאים:

1. עוסק בפעילויות עסקיות שממן הוא עשוי להניב הכנסות ובגין עשויות להתהוות לו הוצאות, לרבות הכנסות והוצאות המתייחסות לעסקאות בין חברות הקבוצה.
2. תוצאותיו התפעוליות נסקרות באופן סדיר על ידי מקבל ההחלטות התפעוליות הראשי של הקבוצה, על מנת לקבל החלטות לגבי משאבים שיוקצו לו ועל מנת להעריך את ביצועיו.
3. קיים לגביו מידע כספי נפרד זמין.

לפירוט הדיווח הכספי לפי מגזרים, ראה ביאור 5.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ד. חוזי ביטוח, חוזי השקעה וחוזים לניהול נכסים

תקן דיווח כספי בינלאומי 4 (IFRS 4), בדבר חוזי ביטוח, מאפשר למבטח להמשיך במדיניות החשבונאית בה נקט טרם מועד המעבר ל-IFRS לגבי חוזי ביטוח שהוא מנפיק (לרבות עלויות רכישה קשורות ונכסים בלתי מוחשיים קשורים) וכן לגבי חוזי ביטוח משנה שהוא רוכש.

להלן עיקרי המדיניות החשבונאית של הקבוצה בקשר לחוזי ביטוח:

1. חיסכון ארוך טווח וביטוח סיעוד במגזר ביטוח בריאות

א. הכרה בהכנסות - ראה ביאור 3(ד).

ב. התחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים וביטוח סיעוד במגזר ביטוח בריאות

ההתחייבויות מחושבות בהתאם להוראות הממונה (תקנות וחוזרים), כללים חשבונאיים ושיטות אקטואריות מקובלות בישראל. ההתחייבויות נכללות על בסיס הערכה אקטוארית ומחושבות בהתאם לנתוני הכיסויים הרלוונטיים, כגון: גיל המבוטח, ותק הכיסויים, סוג הביטוח, סכום הביטוח וכו'. ההתחייבויות כוללות גם הפרשות לתביעות מתמשכות בתשלום ותביעות תלויות, הוצאות הישירות והעקיפות הנובעות מהן, וכן הפרשות לתביעות שאירעו אך טרם דווחו (IBNR). חלקם של מבטחי המשנה בהתחייבויות נקבע על פי התנאים של החוזים הרלוונטיים.

ההתחייבויות וחלקם של מבטחי המשנה בהן נקבעות על-ידי האקטוארים הממונים בכלל ביטוח, מר עופר ברנדט, MBA, F.I.A., שהינו נושא משרה בחברה, ומר עמרי הראל, F.I.L.A.A.

התחייבויות הצמודות למדד וההשקעות הצמודות למדד, המשמשות כיסוי להתחייבויות אלה, נכללו בדוחות הכספיים לפי המדד שפורסם לאחרונה לפני תום תקופת הדיווח, לרבות התחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים אשר לפי תנאיהם ההצמדה הינה חצי שנתית.

התחייבויות להשלמה לעתודה לקיצבה

התחייבויות לתשלום עתידי של קיצבה בחוזי ביטוח חיים מחושבות בהתאם להנחיות הממונה, תוך התחשבות בשיפור בתוחלת החיים וכן בשינוי שיעור מימוש הקיצבה בעת פרישה של המבוטחים, המצריכים מעקב אחר הלימות ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח החיים, המאפשרים קבלת קיצבה והשלמתן באופן ראוי. בהתאם לכך, הקבוצה מבצעת השלמה מיידי של ההתחייבויות, ככל שנדרש, בגין חוזי ביטוח, לגביהם הקיצבה בתשלום, למבוטח שהגיע לגיל הפרישה, וכן בגין קבוצת חוזי ביטוח שאינה ריווחית. לגבי חוזי ביטוח אחרים, מתבצעת השלמת ההתחייבות, בגין הכספים שנצברו בחוזי הביטוח עד לתום תקופת הדיווח, תוך הקבלה להכנסות הצפויות, לאורך תקופת חוזה הביטוח.

לפרטים נוספים, ראה ביאור 39(ה)(ה).

תביעות תלויות ותביעות שאירעו אך טרם דווחו (IBNR)

תביעות תלויות, בניכוי חלק מבטחי המשנה בהן, מחושבות באופן פרטני, בהתאם להערכת מומחים בחברה, על בסיס ההודעות בגין אירועי הביטוח וסכומי הביטוח, ונכללות במסגרת התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה. עבור תביעות שאירעו אך טרם דווחו (IBNR) מחושבת הפרשה על בסיס מודל סטטיסטי.

עתודות לתביעות מתמשכות

ההפרשות לגמלאות בתשלום ולתביעות מתמשכות בתשלום בביטוח אובדן כושר עבודה וביטוח סיעודי, ההוצאות הישירות והעקיפות הנובעות מהן, וכן הפרשות לתביעות שאירעו אך טרם דווחו (IBNR), מחושבות על ידי האקטוארים הממונים בחברה ונכללות במסגרת התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה.

ג. הוצאות רכישה נדחות (DAC)

(1) חוזי ביטוח חיים וסיעוד

DAC של חוזי ביטוח חיים וביטוח סיעוד הנמכרים החל מיום 1 בינואר 1999, כולל עמלות לסוכנים ומפקחי רכישה והוצאות אחרות, לרבות חלק מהוצאות הנהלה וכלליות, הקשורות לרכישת חוזי ביטוח חדשים. ה-DAC מופחת בשיעורים שנתיים שווים על פני תקופת חוזה הביטוח, אך לא יותר מ-15 שנה. ה-DAC המתייחס לחוזי ביטוח שבוטלו או סולקו, נמחק במועד הביטול או הסילוק. הוצאות רכישה נדחות בגין חוזי ביטוח שהופקו עד ליום 31 בדצמבר 1998 מחושבות על ידי אקטואר החברה, על בסיס שיטת "ניכוי הצילמר" לפי שיעורים מהפרמיה או מהסכום בסיכון, בהתאם לתוכניות הביטוח השונות.

האקטוארים בחברות הביטוח המאוחדות, בודקים מידי שנה את ברות השבת ה-DAC בהתאם להוראות הממונה. הבדיקה נערכת על מנת לוודא שחוזי הביטוח צפויים ליצור הכנסות עתידיות המכסות את הפחתת ה-DAC, ואת ההתחייבויות הביטוחיות, הוצאות התפעול ואת העמלות בגין אותם חוזי ביטוח. הבדיקה נערכה במקובץ ברמת כל מוצרי הפרט לכל שנות החיתום ביחד. ההנחות המשמשות לבדיקה זו, כוללות הנחות בגין ביטולים, הוצאות תפעול, תשואה מנכסים, תמורת ותחלואה, אשר נקבעות על ידי האקטוארים בחברה מידי שנה על פי בדיקות, ניסיון העבר ומחקרים רלוונטיים עדכניים.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ד. חוזי ביטוח, חוזי השקעה וחוזים לניהול נכסים (המשך)

1. חיסכון ארוך טווח וביטוח סיעוד במגזר ביטוח בריאות (המשך)

ג. הוצאות רכישה נדחות (DAC) (המשך)

(2) חוזים לניהול נכסים

בדבר יישום לראשונה של תקן IFRS 15, ראה סעיף יד להלן.

א. עד ליום 31 בדצמבר 2017

הוצאות רכישה תוספתיות (כגון: עמלות לסוכנים ולמפקחי רכישה) המיוחסות במישרין לרכישת חוזים לניהול נכסים של קרנות פנסיה וקופות גמל נרשמות כ-DAC כאשר צפוי שהם ניתנות להשבה. ה-DAC מופחת על בסיס שיטתי שהינו עקבי עם העברת שירות ניהול הנכסים. האקטואר הממונה של קרן הפנסיה מתקף את התקופה המשוערת להעברת שירות ניהול הנכסים. ברות ההשבה של ה-DAC נבחן במסגרת ברות ההשבה של פעילויות הפנסיה והגמל בהתאמה. בחינת ברות ההשבה מתבצעת על ידי מעריך חיצוני לפחות אחת לשנה ומבוססת על גישת היוון תחזית תזרים מזומנים הנובע מהפעילות. ראה סעיף יא(2) להלן.

ב. מיום 1 בינואר 2018

בהתאם להוראות IFRS 15, הוצאות רכישה תוספתיות של השגת קבוצות חוזים, נרשמות כ-DAC, כאשר צפוי כי הקבוצה תשיב עלויות אלו. הוצאות רכישה שהתהוו מוכרות כנכס כאשר הן: מתייחסות במישרין לחוזה שהקבוצה יכולה לזהות באופן ספציפי; הן מייצרות או משפרות את משאבי הקבוצה שישמשו לקיום מחויבות ביצוע בעתיד; וכן צפוי שההוצאות יושבו. בכל מקרה אחר, מוכרות כהוצאה בעת התהוותן.

הוצאות רכישה שהונו כנכס מופחתות לדוח רווח והפסד על בסיס שיטתי שהינו עקבי עם אומדן תקופת העברת שירות ניהול הנכסים, אשר מתוקף מעת לעת. בכל תקופת דיווח החברה בוחנת האם הערך בספרים של הנכס שהוכר כאמור עולה על יתרת הסכום של התמורה שהישות מצפה לקבל בתמורה לשירות אליהם מתייחס הנכס, בניכוי העלויות המתייחסות במישרין להספקת השירות אשר לא הוכרו כהוצאות, ובמידת הצורך, מוכר הפסד מירידת ערך ברווח או הפסד. הבחינה מתבצעת על בסיס לא מהוון.

ד. בדיקת נאותות ההתחייבויות (Liability Adequacy Test)

האקטוארים הממונים בחברה עורכים מידי תקופה בדיקה לגבי נאותות ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים וביטוח סיעוד (להלן: "LAT"). ה-LAT נועד לבדוק שסך ההתחייבויות מספיק לכסות את השווי המהוון של התזרים העתידי הצפוי מחוזי הביטוח: תביעות, עמלות והוצאות, בניכוי פרמיות ובהתחשב בעודף שווי הוגן על הערך בספרים של הנכסים המגבים. היוון התזרים נעשה בשיעור ריבית ריאלית חסר סיכון בתוספת שיעור מפרמיית אי נזילות בהתאם לסוג ההתחייבות. פרמיית אי הנזילות ליום 31 בדצמבר 2018 הינה בשיעור של 0.43% (ליום 31 בדצמבר 2017 0.36%) וחושבה בהתבסס על הנחיות הממונה לעניין זה (להלן: "שווי התחייבות").

במידה והבדיקה מעלה כי סכום ההתחייבות בספרים נמוך משווי ההתחייבות לעיל, נרשמת הפרשה מיוחדת בגין החוסר. הבדיקה נעשית בנפרד עבור פוליסות פרט ובנפרד עבור פוליסות קולקטיב. בפוליסות פרט, הבדיקה נעשית ביחס לקבוצות של חוזי ביטוח (לרבות הנספחים שלהם) שהונפקו בתקופות שונות, לפי סוגי השתתפות ובנפרד ביחס לפוליסות ריסק יסודיות. בפוליסות קולקטיב, הבדיקה מתבצעת ברמת הקולקטיב הבודד ונעשית בהתאם לניסיון התביעות של הקולקטיב הבודד בפועל ובכפוף למהימנות הסטטיסטית של ניסיון זה. ההנחות המשמשות לבדיקות הנ"ל, הכוללות הנחות בגין ביטולים, הוצאות תפעול, תשואה מנכסים, תמותה ותחלואה, נקבעות על ידי האקטוארים הממונים בחברה על-פי בדיקות, ניסיון העבר ומחקרים רלוונטיים אחרים, לרבות מרווח עבור סטיות שליליות אפשריות (Margin for Adverse Deviations), והכל בהתאם לחוזר LAT, ראה ביאור 39(ה)(1)(ד).

ה. חוזי השקעה

תקבולים בגין חוזי השקעה נזקפים ישירות לסעיף התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בדוח על המצב הכספי ולא נכללים בסעיף פרמיות שהורווחו בדוח רווח והפסד. החזר השקעה בגין פידינות ותום תקופה בגין חוזים אלה נגרעים ישירות מסעיף ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ולא נזקפים לדוח רווח והפסד.

בדוח רווח והפסד נזקפים בגין חוזים אלה ההכנסות מההשקעות, דמי הניהול הנגבים מהמבוטחים, שינויים בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בגובה חלקם של המבוטחים בהכנסות מהשקעות (השתתפות ברווחים), הוצאות עמלות לסוכנים והוצאות הנהלה וכלליות.

ו. הפרשה בגין השתתפות ברווחים של המבוטחים בביטוח קולקטיבי

הפרשה נכללת בסעיף זכאים ויתרות זכות בדוח על המצב הכספי והשינוי בהפרשה נזקף לסעיף פרמיות.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ד. חוזי ביטוח, חוזי השקעה וחוזים לניהול נכסים (המשך)

2. ביטוח כללי וביטוח בריאות למעט סיעוד

א. הכרה בהכנסה - ראה ביאור 3(יד).

ב. התחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי וביטוח בריאות למעט סיעוד

עתודות הביטוח והתביעות התלויות הכלולות בסעיף התחייבויות בגין חוזי ביטוח בדוח על המצב הכספי, וחלקם של מבטחי משנה בעתודה ובתביעות התלויות, הכלול בסעיף נכסי ביטוח משנה בדוח על המצב הכספי, חושבו בהתאם לתקנות חישוב עתודות, הנחיות הממונה ושיטות אקטואריות מקובלות לחישוב תביעות תלויות, המיושמות בהתאם לשיקול דעתם של האקטוארים בחברה. ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח חושבו בעיקרן על ידי האקטוארים הממונים בחברה.

סעיף התחייבויות בגין חוזי ביטוח מורכב כלהלן:

1. הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה (Unearned Premium Reserve). הפרשה זו משקפת את דמי הביטוח המתייחסים לתקופת ביטוח שלאחר תאריך הדיווח.
2. הפרשה לפרמיה בחסר (Premium Deficiency). הפרשה זו נרשמת, ככל שנדרשת, במידה והפרמיה שטרם הורווחה (בניכוי הוצאות הרכישה הנדחות, ראה סעיף ג' להלן) אינה מכסה את העלות הצפויה בגין חוזי הביטוח.
3. עתודות ביטוח בענפי ביטוח בריאות לזמן ארוך. הפרשה זו מחושבת על פי הערכות אקטואריות, כוללת במידת הצורך, הפרשה בגין הפסד צפוי בשייר (פרמיה בחסר) המחושבת על בסיס אומדן תזרים המזומנים הצפוי בגין החוזים בהתאם לנתוני הכיסויים הרלוונטיים, כגון: גיל המבוטח, ותק הכיסויים, סוג הביטוח, סכום הביטוח וכו'.
4. תביעות תלויות ועתודות, המחושבות לפי השיטות המפורטות להלן:
 - 4.1 תביעות תלויות וחלקם של מבטחי המשנה בהן נכללו לפי הערכה אקטוארית, למעט לגבי הענפים המפורטים בסעיף 4.2 להלן. הפרשה להוצאות עקיפות ליישוב תביעות נכללת לפי הערכה אקטוארית. התחשיב האקטוארי בוצע על-ידי האקטואריים הממונים בכלל ביטוח, מר יעקב מאזור, F.I.A., F.I.L.A.A, M.A. ומר עמרי הראל F.I.L.A.A.
 - 4.2 בענפי ביטוח מטענים בהובלה, כלי שיט, כלי טייס, ערבות חוק מכו, ערבויות פיננסיות, ביטוח אשראי, סיכוני סחר חוץ ועסקים נכנסים, בהם קבע האקטואר כי לא ניתן ליישם מודל אקטוארי עקב העדר מובהקות סטטיסטית, נכללו התביעות התלויות בהתבסס על הערכות מומחים חיצוניים ועובדי החברה שמטפלים בתביעות, דיווח חברות מוסרות בעסקים נכנסים, וכן בתוספת IBNR ועתודות ככל שנדרש.
 - 4.3 עודף הכנסות על הוצאות - לגבי ענף סיכוני סחר חוץ, מחושב עודף הכנסות על הוצאות, על בסיס דוח שנתי מצטבר.
 - 4.4 שיבובים ושרידים נלקחים בחשבון בבסיס הנתונים לפיו מחושבות ההערכות האקטואריות של התביעות התלויות.
 - 4.5 להערכת החברה, התביעות התלויות הינן נאותות, וזאת בהתחשב בכך שהתביעות התלויות מחושבות בעיקרן על בסיס אקטוארי ויתרתן כוללת הפרשות מתאימות ל-IBNR, ככל שנדרש.
5. עתודה הנובעת לאור בדיקת נאותות ההתחייבויות (Liability Adequacy Test) בהתאם לעקרונות המפורטים בביאור 39(ה)(2)(4).

ג. הוצאות רכישה נדחות (DAC)

DAC ברוטו ומשנה, של ביטוח כללי וביטוח בריאות למעט סיעוד, חושבו בהתאם לתקנות חישוב עתודות והנחיות הממונה:

- (1) DAC בביטוח כללי ובענפי ביטוח בריאות לזמן קצר, כוללות עמלות לסוכנים וחלק מהוצאות הנהלה וכלליות בקשר עם רכישת חוזי ביטוח, המתייחסות לפרמיות שטרם הורווחו, בשייר. ה-DAC מחושב לפי שיעורי ההוצאות בפועל או לפי שיעורים תקינים שנקבעו בתקנות חישוב העתודות והנחיות הממונה, כאחוז מהפרמיה שטרם הורווחה לכל ענף בנפרד, לפי הנמוך שבהם. חלק מבטחי המשנה ב-DAC מסווג לסעיף זכאים ויתרות זכות, לשינויים בחישוב חלק מבטחי המשנה ב-DAC, ראה סעיף ב' לעיל.
- (2) DAC בענפי ביטוח בריאות לזמן ארוך כולל עמלות לסוכנים ומפקחי רכישה וחלק מהוצאות הנהלה וכלליות הקשורות לרכישת חוזי ביטוח חדשים. ה-DAC מופחת בשיעורים שווים על פני תקופת חוזה הביטוח, אך לא יותר משש שנים. ה-DAC המתייחס לחוזי ביטוח שבוטלו נמחק במועד הביטול.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ד. חוזי ביטוח, חוזי השקעה וחוזים לניהול נכסים (המשך)

2. ביטוח כללי וביטוח בריאות למעט סיעוד (המשך)

ג. הוצאות רכישה נדחות (DAC) (המשך)

(2) (המשך)

בהתאם להוראות הממונה, אקטואר בחברה בודק מידי שנה את ברות השבת ה-DAC בענפי ביטוח בריאות לזמן ארוך. בחישוב זה נערכת בדיקה שחוזי הביטוח צפויים ליצור הכנסות עתידיות המכסות את ההתחייבויות הביטוחיות, את הפחתת ה-DAC, את הוצאות התפעול ואת העמלות, בגין אותם חוזי ביטוח. הבדיקה נערכת במקובץ לכל שנות החיתום. ההנחות המשמשות לבדיקה זו, כוללות הנחות בגין ביטולים, הוצאות תפעול, תשואה מנכסים, תמותה ותחלואה, ונקבעות מידי שנה על ידי האקטואר הממונה בחברה על פי בדיקות, ניסיון העבר ומחקרים רלוונטיים עדכניים.

ד. סעיפי תשלומים ושינוי בהתחייבויות

סעיפי תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח, ברוטו ושייר, בדוח רווח והפסד, כוללים, בין היתר, סילוקים ועלויות טיפול ישירות בגין תביעות ששולמו, הוצאות עקיפות ליישוב תביעות, וכן עדכון ההפרשה לתביעות התלויות, לעלויות הטיפול הישירות ולהוצאות העקיפות ליישוב תביעות, שנרשמה בשנים קודמות.

ה. הפרשה בגין השתתפות ברווחים של המבוטחים בביטוח קולקטיבי בענפי בריאות לזמן ארוך

ההפרשה נכללת בסעיף זכאים ויתרות זכות בדוח על המצב הכספי, והשינוי בהפרשה נזקף לסעיף פרמיות.

ו. המאגר הישראלי לביטוח רכב של איגוד חברות הביטוח בישראל ועסקים נכנסים אחרים

עסקים המתקבלים מהמאגר הישראלי לביטוח רכב חובה ("הפול") בע"מ (להלן: "הפול"), מחברות ביטוח אחרות (לרבות ביטוח משותף ועסקים נכנסים מחו"ל) ומסוכנויות חיתום, נכללים לפי חשבונות המתקבלים עד לתאריך הדיווח בתוספת הפרשות, לפי העניין, והכל בהתאם לשיעור ההשתתפות של כלל ביטוח.

ה. דוחות על תזרימי המזומנים

בדוחות על תזרימי מזומנים, החברה בחרה להציג ריבית שהתקבלה ודיבידנדים שהתקבלו במסגרת תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת. ריביות ששולמו ודיבידנדים ששולמו מוצגים במסגרת תזרימי מזומנים מפעילות מימון.

ו. מכשירים פיננסיים

1. נכסים פיננסיים שאינם נגזרים

נכסים פיננסיים שאינם נגזרים כוללים השקעות במניות ובמכשירי חוב, מזומנים ושווי מזומנים וחייבים אחרים.

הכרה לראשונה

הקבוצה מכירה לראשונה בהלוואות וחייבים ובפיקדונות במועד היווצרותם. יתר הנכסים הפיננסיים הנרכשים בדרך הרגילה, לרבות נכסים אשר יועדו לשווי הוגן דרך רווח והפסד, מוכרים לראשונה במועד קשירת העסקה בו הקבוצה הופכת לצד לתנאים החוזיים של המכשיר, משמע, במועד בו התחייבה הקבוצה לקנות או למכור את הנכס.

גרעיה

נכסים פיננסיים נגרעים כאשר הזכויות החוזיות של הקבוצה לתזרימי המזומנים הנובעים מהנכס הפיננסי פוקעות, או כאשר הקבוצה מעבירה את הזכויות לקבל את תזרימי המזומנים הנובעים מהנכס הפיננסי בעסקה בה כל הסיכונים וההטבות מהבעלות על הנכס הפיננסי עוברים למעשה.

מכירות נכסים פיננסיים הנעשות בדרך הרגילה, מוכרות במועד קשירת העסקה, משמע, במועד בו התחייבה הקבוצה למכור את הנכס.

לעניין קיזוז נכסים פיננסיים והתחייבויות פיננסיות, ראה סעיף 5 להלן.

סיווג נכסים פיננסיים לקבוצות והטיפול החשבונאי בכל קבוצה

הקבוצה מסווגת נכסים פיננסיים בקבוצות כלהלן:

נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד

נכס פיננסי מסווג כנמדד בשווי הוגן דרך רווח והפסד, אם הוא מסווג כמוחזק למסחר, או אם יועד ככזה בעת ההכרה לראשונה. נכסים פיננסיים מיועדים לשווי הוגן דרך רווח והפסד, אם הקבוצה מנהלת השקעות מסוג זה ומקבלת החלטות קניה ומכירה בגין בהתבסס על השווי ההוגן וזאת בהתאם לאופן שבו תיעדה הקבוצה את ניהול הסיכונים או אסטרטגיית ההשקעה, אם הייעוד נועד למנוע חוסר עקביות חשבונאית (an accounting mismatch), או אם מדובר במכשיר משולב הכולל נגזר משובץ (ראה סעיף 3 להלן). עלויות העסקה הניתנות לייחוס נזקפות לרווח והפסד עם התהוותן. נכסים פיננסיים אלה נמדדים בשווי הוגן והשינויים בהם נזקפים לסעיף רווחים (הפסדים) מההשקעות, נטו והכנסות מימון בדוח רווח והפסד.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

1. מכשירים פיננסיים (המשך)

1. נכסים פיננסיים שאינם נגזרים (המשך)

סיווג נכסים פיננסיים לקבוצות והטיפול החשבונאי בכל קבוצה (המשך)

הקבוצה מסווגת נכסים פיננסיים בקבוצות כלהלן: (המשך)

הלוואות וחייבים

הלוואות וחייבים הינם נכסים פיננסיים שאינם נגזרים, בעלי תשלומים קבועים, או הניתנים לקביעה, שאינם נסחרים בשוק פעיל. נכסים אלו מוכרים לראשונה בשווי הוגן בתוספת עלויות עסקה הניתנות לייחוס. לאחר ההכרה לראשונה, הלוואות וחייבים נמדדים בעלות המופחתת לפי שיטת הריבית האפקטיבית, בניכוי הפסדים מירידת ערך (ראה ביאור 3(יא)(1)). רווחים והפסדים ממימוש השקעות מחושבים כהפרש בין תמורת המימוש נטו לבין העלות המופחתת ומוכרים בעת קרות אירוע המכירה.

הלוואות וחייבים כוללים מזומנים ושווי מזומנים והשקעות במכשירי חוב שאינם סחירים ושאין נכללים בתיקי השקעות כנגד פוליסות משתתפות ברווחי השקעה (נוסטרו) לרבות אג"ח מיועדות (הסכמי ח"צ), פיקדונות בבנקים והלוואות ויתרות חובה לקבל.

מזומנים כוללים יתרות מזומנים, הניתנים לשימוש מיידי. שווי מזומנים כוללים השקעות לזמן קצר, אשר משך הזמן ממועד ההפקדה המקורי ועד למועד הפידיון הינו עד 3 חודשים, ברמת נזילות גבוהה אשר ניתנת להמרה בנקל לסכומים ידועים של מזומנים, אשר חשופות לסיכון בלתי משמעותי של שינויים בשווי ואשר אינן מוגבלות בשעבוד.

נכסים פיננסיים זמינים למכירה

נכסים פיננסיים זמינים למכירה הינם נכסים פיננסיים שאינם נגזרים שיועדו כזמינים למכירה או שלא סווגו לאף אחת מהקבוצות האחרות. השקעות הקבוצה במניות וכן במכשירי חוב מסוימים, מסווגות כנכסים פיננסיים זמינים למכירה. במועד ההכרה לראשונה, נכסים פיננסיים זמינים למכירה מוכרים בשווי הוגן בתוספת כל עלויות העסקה הניתנות לייחוס. בתקופות עוקבות, נמדדות השקעות אלה בשווי הוגן, כאשר השינויים בהן, פרט להפסדים מירידת ערך ופרט לרווחים או הפסדים משינויים במדד ובשער החליפין ולצבירת הריבית האפקטיבית במכשירי חוב המסווגים כזמינים למכירה, נזקפים ישירות לרווח כולל אחר ומוצגים בקרן הון בגין נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה. דיבידנד המתקבל בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה נזקף לדוח רווח והפסד. כאשר ההשקעה נגרעת, הרווחים או ההפסדים שנצברו בקרן הון בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה מועברים לרווח והפסד.

נכסים פיננסיים זמינים למכירה כוללים: מכשירי חוב סחירים ללא נגזרים משובצים שנדרש להפרידם והשקעות במניות שאינן מסווגות כהשקעות מוחזקות למסחר ושאין נכללות בתיקי השקעות כנגד פוליסות משתתפות ברווחי השקעה (נוסטרו).

2. התחייבויות פיננסיות שאינן נגזרים

התחייבויות פיננסיות שאינן נגזרים כוללות: התחייבויות לתאגידים בנקאיים ואחרים וכתבי התחייבות נדחים וזכאים אחרים.

הכרה לראשונה בהתחייבויות פיננסיות

הקבוצה מכירה לראשונה במכשירי חוב שהונפקו במועד היווצרותם. יתר ההתחייבויות הפיננסיות מוכרות לראשונה במועד קשירת העסקה בו הקבוצה הופכת לצד לתנאים החוזיים של המכשיר.

התחייבויות פיננסיות שאינן נגזרים מוכרות לראשונה בשווי הוגן בתוספת כל עלויות העסקה הניתנות לייחוס. עלויות עסקה המיוחסות באופן ישיר להנפקה צפויה של מכשיר אשר יסווג כהתחייבות פיננסית, מוכרות כנס במסגרת סעיף הוצאות נדחות בדוח על המצב הכספי. עלויות עסקה אלו מנוכות מההתחייבות הפיננסית בעת ההכרה לראשונה בה, או מופחתות כהוצאות מימון בדוח רווח והפסד כאשר ההנפקה אינה צפויה עוד להתקיים.

לאחר ההכרה לראשונה, התחייבויות פיננסיות שאינן נגזרים נמדדות בעלות מופחתת בהתאם לשיטת הריבית האפקטיבית. הוצאות מימון נזקפות לדוח רווח והפסד לפי שיטת הריבית האפקטיבית.

גרעת התחייבויות פיננסיות

התחייבויות פיננסיות נגרעות כאשר מחויבות הקבוצה, כמפורט בהסכם, פוקעת או כאשר היא סולקה או בוטלה.

שינוי תנאים של מכשירי חוב

החלפת מכשירי חוב, בעלי תנאים שונים באופן מהותי, בין לווה לבין מלווה קיימים מטופלת כסילוק ההתחייבות הפיננסית המקורית והכרה בהתחייבות פיננסית חדשה בשווי הוגן. כמו כן, שינוי משמעותי בתנאים של התחייבות פיננסית קיימת או של חלק ממנה, מטופל כסילוק ההתחייבות הפיננסית המקורית והכרה בהתחייבות פיננסית חדשה.

במקרים כאמור כל ההפרש בין העלות המופחתת של ההתחייבות הפיננסית המקורית לבין השווי ההוגן של ההתחייבות הפיננסית החדשה מוכר ברווח והפסד בסעיף הוצאות מימון.

התנאים שונים באופן מהותי אם הערך הנוכחי המהווה של תזרימי המזומנים לפי התנאים החדשים, כולל עמלות כלשהן ששולמו, בניכוי עמלות כלשהן שהתקבלו ומהווה באמצעות שיעור הריבית האפקטיבי המקורי, הינו שונה לפחות בעשרה אחוזים מהערך הנוכחי המהווה של תזרימי המזומנים הנוותרים של ההתחייבות הפיננסית המקורית.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

1. מכשירים פיננסיים (המשך)
2. התחייבויות פיננסיות שאינן נגזרים (המשך)
שינוי תנאים של מכשירי חוב (המשך)
בנוסף למבחן הכמותי כאמור, הקבוצה בחרה לבחון האם חלו שינויים גם בפרמטרים איכותיים שונים הגלומים במכשירי החוב המוחלפים. ככלל, החלפות של מכשירי חוב המביאות לשינוי מהותי בפרמטרים איכותיים נחשבות כהחלפות בעלות תנאים שונים באופן מהותי גם אם אין מקיימות את המבחן הכמותי שבוצע לעיל.
במידה וההחלפה או השינוי אינם מהותיים, הם מטופלים כשינוי תנאי ההתחייבות המקורית ולא מוכר רווח או הפסד מההחלפה. עלויות או עמלות כלשהן שהתהוו מתאימות את הערך בספרים של ההתחייבות ומופחתות במשך התקופה שנותרה של ההתחייבות המתוקנת.
3. מכשירים פיננסיים נגזרים
הקבוצה מחזיקה מכשירים פיננסיים נגזרים כגון אופציות, חוזי אקדמה (Forward) בגין מטבע חוץ ועסקאות החלפה של שיעורי ריבית (IRS).
מכשירים פיננסיים נגזרים מוכרים לראשונה לפי השווי ההוגן ועלויות עסקה הניתנות לייחוס נזקפות לרווח והפסד בעת התהוותן. לאחר ההכרה לראשונה, המכשירים הפיננסיים הנגזרים נמדדים לפי השווי ההוגן. רווחים או הפסדים הנובעים משינויים בשווי ההוגן של מכשירים פיננסיים נגזרים נזקפים מיידית לדוח רווח והפסד לסעיף רווחים (הפסדים) מהשקעות נטו והכנסות מימון. מכשירים פיננסיים נגזרים מוכרים בדוח על המצב הכספי כנכסים כשהשווי ההוגן שלהם חיובי וכהתחייבויות כשהשווי ההוגן שלהם שלילי.
נגזרים משובצים במכשיר משולב נדרשים להימדד בשווי הוגן דרך רווח והפסד בנפרד מהחזזה המארח אם: (א) אין קשר הדוק בין המאפיינים הכלכליים והסיכונים של החזזה המארח ושל הנגזר המשובץ, (ב) מכשיר נפרד בעל אותם תנאים כשל הנגזר המשובץ היה עומד בהגדרת נגזר ו-(ג) המכשיר המשולב אינו נמדד בשווי הוגן דרך רווח והפסד.
נגזרים המשובצים בחזזה ביטוח אינם מופרדים כאשר הנגזר המשובץ הוא בעצמו חזזה ביטוח.
- גידור כלכלי
חשבונאות גידור אינה מיושמת לגבי מכשירים נגזרים המשמשים לגידור כלכלי של נכסים והתחייבויות פיננסיים. השינויים בשווי ההוגן של נגזרים אלה נזקפים לרווח והפסד, כחלק מרווחים או הפסדים מהשקעות, נטו והכנסות מימון.
4. נכסים והתחייבויות פיננסיים צמודי מדד שאינם נמדדים בשווי הוגן
החברה בחרה לשערך נכסים והתחייבויות פיננסיים צמודי מדד, שאינם נמדדים בשווי הוגן, בכל תקופה בהתאם לשיעור השינוי במדד הידוע בפועל.
5. קיזוז מכשירים פיננסיים
נכס פיננסי והתחייבות פיננסית מקוזזים והסכומים מוצגים בנטו בדוח על המצב הכספי, כאשר לקבוצה קיימת באופן מידי (currently) זכות משפטית שניתנת לאכיפה לקזז את הסכומים שהוכרו וכן כוונה לסלק את הנכס וההתחייבות על בסיס נטו או לממש את הנכס ולסלק את ההתחייבות בו-זמנית.
6. הקבוצה קיבלה החלטות לייעוד נכסים פיננסיים כדלקמן:
נכסים הכוללים בתיקי השקעה של פוליסות משתתפות ברווחי השקעות
נכסים אלו, הכוללים מכשירים פיננסיים סחירים ומכשירים פיננסיים לא סחירים (לרבות השקעות בחברות כלולות ובעסקאות משותפות), יועדו לקבוצת שווי הוגן דרך רווח והפסד, וזאת מהנימוקים הבאים: מדובר בתיקים מנוהלים, נפרדים ומזוהים, אשר הצגתם לפי שווי הוגן מקטינה באופן משמעותי חוסר עקביות חשבונאית של הצגת נכסים והתחייבויות לפי בסיסי מדידה שונים, כמו כן הניהול מתבצע לפי שווי הוגן וביצועי התיק נמדדים לפי שווי הוגן בהתאם לאסטרטגיית ניהול סיכונים מתועדת, והמידע לגבי המכשירים הפיננסיים מדווח להנהלה (ועדת ההשקעות הרלוונטית) באופן פנימי על בסיס שווי הוגן.
- נכסים פיננסיים הכוללים נגזרים משובצים שנדרש להפרידם
נכסים פיננסיים הכוללים נגזרים משובצים שנדרש להפרידם, יועדו לקבוצת שווי הוגן דרך רווח או הפסד.
7. הון המניות
מניות רגילות מסווגות כמכשיר הוני. עלויות תוספתיות המתייחסות ישירות להנפקת מניות רגילות ואופציות למניות בניכוי השפעת המס, מוצגות כהפחתה מהמכשיר ההוני המתייחס.
- ז. רכוש קבוע
1. הכרה ומדידה
החברה בחרה למדוד פריטי רכוש קבוע לפי העלות בניכוי פחת שנצבר והפסדים מצטברים מירידת ערך (ראה ביאור 3(א)(2)).

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ז. רכוש קבוע (המשך)

1. הכרה ומדידה (המשך)

העלות כוללת יציאות הניתנות לייחוס במישרין לרכישת הנכס. עלות נכסים שהוקמו באופן עצמי כוללת את עלות החומרים ושכר עבודה ישיר, וכן כל עלות נוספת שניתן לייחס במישרין להבאת הנכס למיקום ולמצב הדרושים לכך שהוא יוכל לפעול באופן שהתכונה ההנהלה. עלות תוכנה שנרכשה, המהווה חלק בלתי נפרד מתפעול הצידוד הקשור, מוכרת כחלק מעלות ציוד זה. כאשר לחלקי רכוש קבוע משמעותיים יש אורך חיים שונה, הם מטופלים כפריטים נפרדים (רכיבים משמעותיים) של הרכוש הקבוע. רווח או הפסד מגרעת פריט רכוש קבוע נקבע לפי השוואת התמורה נטו מגרעת הנכס לערך בספרים, ומוכר נטו בסעיף הכנסות אחרות או הוצאות אחרות, לפי העניין, בדוח רווח והפסד.

2. עלויות עוקבות

עלות החלפת חלק מפריט רכוש קבוע ועלויות עוקבות אחרות מוכרות כחלק מהערך בספרים של רכוש קבוע אם צפוי כי ההטבה הכלכלית העתידית הגלומה בהן תזרום אל הקבוצה ואם העלות ניתנת למדידה באופן מהימן. הערך בספרים של חלק מפריט רכוש קבוע שהוחלף, נגרע. עלויות תחזוקה שוטפות נזקפות לרווח והפסד עם התהוותן.

3. פחת

פחת הוא הקצאה שיטתית של הסכום בר פחת של נכס על פני אורך חייו השימושיים. סכום בר פחת הוא העלות של הנכס, בניכוי ערך השיר שלו.

נכס מופחת כאשר הוא זמין לשימוש, דהיינו כאשר הוא הגיע למיקום ולמצב הדרושים על מנת שהוא יוכל לפעול באופן שהתכונה ההנהלה.

פחת נזקף לדוח רווח והפסד לפי שיטת הקו הישר על פני אומדן אורך החיים השימושי של כל חלק מפריט הרכוש הקבוע, מאחר ושיטה זו משקפת את תבנית הצריכה החזויה של ההטבות הכלכליות העתידיות הגלומות בנכס בצורה הטובה ביותר. נכסים חקורים בחכירות מימוניות, לרבות קרקעות, מופחתים על פני התקופה הקצרה מבין תקופת החכירה ואורך החיים השימושיים של הנכסים, אלא אם צפוי באופן סביר שהקבוצה תקבל בעלות על הנכס בתום תקופת החכירה. קרקעות בבעלות אינן מופחתות. שיפורים במושכר מופחתים לפי שיטת הקו הישר על פני תקופת השכירות (לרבות תקופת האופציה להארכה שבידי הקבוצה שבכוונתה לממשה) או בהתאם לתקופת החיים המשוערת של הנכסים, לפי הקצר שבהם.

האומדנים בדבר שיטת הפחת, אורך החיים השימושי וערך השיר נבחנים מחדש לפחות בכל סוף שנת דיווח ומותאמים בעת הצורך ומטופלים כשינוי אומדן מכאן ולהבא.

שיעורי הפחת בהם נעשה שימוש בתקופה השוטפת ובתקופות ההשוואה הינו כדלקמן (באחוזים):

2	קרקעות בחכירה מימונית
4	בניינים
6-20	ריהוט וציוד משרדי
15	כלי רכב
20-33	מחשבים וציוד היקפי
4-10	שיפורים במושכר

4. סיווג לסעיף נדל"ן להשקעה

כאשר השימוש בנדל"ן הופך משימוש על ידי הבעלים לנדל"ן להשקעה, אשר נמדד לפי שווי הוגן, הנכס נמדד מחדש לפי שווי הוגן ומסווג כנדל"ן להשקעה. כל רווח שנוצר מהמדידה מחדש נזקף לרווח כולל אחר ומוצג בקרן שערך בהון, אלא אם הרווח מבטל הפסד קודם מירידת ערך של הנדל"ן, ובמקרה זה הרווח נזקף תחילה לדוח רווח והפסד. כל הפסד נזקף ישירות לרווח והפסד.

ח. נכסים בלתי מוחשיים

1. מוניטין

מוניטין שנוצר כתוצאה מרכישה של חברות מאוחדות מוצג במסגרת נכסים בלתי מוחשיים. למידע בדבר מדידת המוניטין בעת ההכרה לראשונה ראה ביאור 3(א)(1).

בתקופות עוקבות מוניטין נמדד לפי עלות בניכוי הפסדים מירידת ערך שנצברו (ראה ביאור 3(יא)(2)).

2. נכסים בלתי מוחשיים אחרים

נכסים בלתי מוחשיים הנרכשים בנפרד נמדדים עם ההכרה לראשונה לפי העלות בתוספת עלויות רכישה ישירות. נכסים בלתי מוחשיים, הנרכשים במסגרת צירוף עסקים, נמדדים לפי השווי ההוגן במועד צירוף העסקים.

השווי ההוגן של נכסים בלתי מוחשיים, אשר נרכשו בצירוף עסקים, מבוסס על הערך המהווה של תזרימי המזומנים הצפויים לנבוע מהשימוש בנכסים וממכירתם. השיטה מחייבת קביעת שיעור היוון מתאים לסוג הנכס ולרמת הסיכון בגינו.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ח. נכסים בלתי מוחשיים (המשך)

2. נכסים בלתי מוחשיים אחרים (המשך)

לאחר ההכרה לראשונה, נכסים בלתי מוחשיים נמדדים על-פי עלותם בניכוי הפחתה מצטברת ובניכוי הפסדים מירידת ערך שנצברו (ראה ביאור 3(יא)(2)).

נכסים בלתי מוחשיים בעלי אורך חיים שימושיים בלתי מוגדר, אינם מופחתים באופן שיטתי וכפופים לבחינת ירידת ערך מידי שנה וכן בכל עת שקיים סימן המצביע כי ייתכן שחלה ירידת ערך (ראה גם ביאור 3(יא)(2)). אורך החיים השימושיים של נכסים אלה נבחן מידי שנה כדי לקבוע אם הערכת אורך החיים כבלתי מוגדר עדיין תקפה. אם האירועים והנסיבות אינם תומכים עוד בהערכה כאמור, השינוי באורך החיים השימושיים מבלתי מוגדר למוגדר מטופל כשינוי באומדן חשבונאי מכאן ולהבא. באותו מועד נבחנת גם ירידת ערך והנכס מופחת באופן שיטתי על פני תקופת אורך החיים השימושיים שלו.

נכסים בלתי מוחשיים, בעלי אורך חיים שימושיים מוגדר, מופחתים על פני אורך החיים השימושיים שלהם על בסיס שיטת הקו הישר או על בסיס תזרים המזומנים הצפוי אשר שימש בסיס להערכה מהמועד שבו הנכסים זמינים לשימוש, מאחר ושיטות אלו משקפות את תבנית הצריכה החזויה של ההטבות הכלכליות העתידיות הגלומות בנכס בצורה הטובה ביותר. ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים נבחנת כאשר קיימים סימנים המצביעים על ירידת ערך (ראה גם ביאור 3(יא)(2)). תקופת ההפחתה ושיטת ההפחתה של נכס בלתי מוחשי בעל אורך חיים שימושיים מוגדר נבחנות לפחות בכל סוף שנה. שינויים באורך החיים השימושיים או בדפוס הצריכה הצפוי של ההטבות הכלכליות הצפויים לנבוע מהנכס מטופלים כשינוי באומדן חשבונאי באופן של מכאן ולהבא. הוצאות ההפחתה בגין נכסים בלתי מוחשיים בעלי אורך חיים שימושיים מוגדר נזקפות לדוח רווח והפסד (אלא אם נכלל בערך בספרים של נכס אחר).

תוכנה לרבות עלויות מחקר ופיתוח

נכסי הקבוצה כוללים מערכות מחשב המורכבות מחומרה ותוכנות. תוכנות המהוות חלק אינטגרלי מחומרה, אשר אינה יכולה לפעול ללא התוכנות המותקנות עליה, מסווגות כרכוש קבוע. לעומת זאת, רישיונות לתוכנות העומדות בפני עצמן ומוסיפות פונקציונליות נוספת לחומרה, מסווגים כנכסים בלתי מוחשיים.

יציאות הקשורות בפעילויות מחקר המבוצעות במטרה לרכוש ידע והבנה מדעיים או טכניים חדשים, נזקפות לרווח והפסד עם התהוותן.

פעילויות פיתוח קשורות בתוכנית לייצור מוצרים או תהליכים חדשים או לשיפור משמעותי של מוצרים או תהליכים קיימים. יציאות בגין פעילויות פיתוח תוכנה מוכרות כנכס בלתי מוחשי אך ורק אם: ניתן למדוד באופן מהימן את עלויות הפיתוח; המוצר או התהליך ישימים מבחינה טכנית ומסחרית; צפויה הטבה כלכלית עתידית מהמוצר ולקבוצה כוונה ומקורות מספיקים על מנת להשלים את הפיתוח ולהשתמש בנכס. העלויות שהוכרו כנכס בלתי מוחשי כוללות את עלות החומרים, שכר עבודה ישיר והוצאות תקורה שניתן ליחסן ישירות להכנת הנכס לשימוש המיועד. עלויות פיתוח תוכנה שהוכרו כנכס בלתי מוחשי נמדדות לפי עלות בניכוי הפחתות והפסדים מירידת ערך שנצברו (ראה ביאור 3(יא)(2)).

עלויות אחרות בגין פעילויות פיתוח תוכנה נזקפות לרווח והפסד עם התהוותן.

נכסים בלתי מוחשיים אשר נוצרים בקבוצה אינם מופחתים באופן שיטתי כל עוד הם אינם זמינים לשימוש, כלומר אינם במיקום ובמצב הנדרשים להם על מנת שיוכלו לפעול באופן שהתכוונה ההנהלה. לפיכך, נכסים בלתי מוחשיים אלו, כגון עלויות פיתוח, נבחנים לירידת ערך לפחות אחת לשנה, עד למועד בו הופכים להיות זמינים לשימוש.

עלויות עוקבות

עלויות עוקבות מוכרות כנכס בלתי מוחשי אך ורק כאשר הן מגדילות את ההטבה הכלכלית העתידית הגלומה בנכס בגינו הן הוצאו. יתר העלויות, לרבות עלויות הקשורות למוניטין או למותגים שפותחו באופן עצמי, נזקפות לדוח רווח והפסד עם התהוותן.

אורך החיים השימושי

אומדן אורך החיים השימושי לתקופה הנוכחית ולתקופות השוואתיות הינו (באחוזים):

דמי ניהול עתידיים מפעילות פנסיה	3
דמי ניהול עתידיים מפעילות גמל	5-14
תיקי לקוחות ומותג	7-10
הוצאות רכישת תיקי ביטוח	7
תוכנות מחשב	10-33

סיווג הפחתות והפסדים מירידות ערך

ההפחתה השוטפת בגין הנכסים הבלתי מוחשיים, לרבות הוצאות רכישת תיקי ביטוח חיים וכללי ולמעט תוכנות מחשב, נזקפת לדוח רווח והפסד לסעיף הוצאות אחרות.

הפחתת תוכנות מחשב נזקפת להוצאות רכישה ושיווק ואחרות, הוצאות עקיפות ליישוב תביעות או הוצאות הנהלה וכלליות, בהתאם ליעוד תוכנות המחשב הרלוונטיות.

הפסדים מירידת ערך נזקפים לסעיף ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ט. נדל"ן להשקעה

נדל"ן להשקעה הוא נדל"ן (קרקע או מבנה, או חלק ממבנה, או שניהם) המוחזק על ידי הקבוצה, כבעלים או בחכירה מימונית, לצורך הפקת הכנסות שכירות ו/או לשם עליית ערך הונת, ושלא לצורך שימוש בהספקת שירותים או למטרות מנהליות.

נדל"ן להשקעה נמדד לראשונה לפי עלות, בתוספת יציאות שניתן לייחס במישרין לרכישת הנדל"ן להשקעה. עלות נדל"ן להשקעה בהקמה עצמית כוללת עלות חומרים ועבודה ישירה ועלויות אחרות שניתן לייחס במישרין להבאת הנכס למצב הדרוש לכך שיוכל לפעול באופן שהתכונה ההנהלה.

בתקופות עוקבות, הנדל"ן להשקעה נמדד לפי שווי הוגן, כשהשינויים בשווי ההוגן נזקפים לדוח רווח והפסד, בסעיף רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון. נדל"ן להשקעה בהקמה המיועד לשימוש עתידי כנדל"ן להשקעה נמדד אף הוא בשווי הוגן כאמור לעיל וזאת כאשר השווי ההוגן ניתן למדידה מהימנה. עם זאת, כשהשווי ההוגן אינו ניתן למדידה מהימנה, בשל אופי והיקף סיכוני הפריקט, נמדד הנדל"ן על פי השווי ההוגן של הקרקע בתוספת עלות בתקופת ההקמה, בניכוי הפסדים מירידת ערך, במידה שקיימים, עד לסיום ההקמה או עד למועד שבו השווי ההוגן ניתן למדידה מהימנה, כמוקדם מביניהם.

העברת נכס מנדל"ן להשקעה לרכוש קבוע מתבצעת כאשר יש שינוי בשימוש, כגון התחלת שימוש בנכס על ידי הבעלים. העלות של הנכס המועבר מנדל"ן להשקעה לרכוש קבוע הוא השווי ההוגן במועד השינוי.

רווח או הפסד מגרעת נדל"ן להשקעה נקבע לפי השוואת התמורה מגרעת הנכס לערכו בספרים למועד הדיווח הכספי האחרון ומוכר בסעיף רווחים (הפסדים) מהשקעות נטו, והכנסות מימון, בדוח רווח והפסד. כאשר נדל"ן להשקעה שסווג בעבר כפריט רכוש קבוע נמכר, קרן ההערכה מחדש, הנכללת בהון בהתייחס לנדל"ן להשקעה, מועברת ישירות לעודפים.

י. חכירות

חכירות, לרבות חכירות של קרקעות ממנהל מקרקעי ישראל, או מצדדים שלישיים אחרים, בהן נושאת הקבוצה באופן מהותי בכל הסיכונים והתשואות מהנכס, מסווגות כחכירות מימוניות. בעת ההכרה לראשונה נמדדים הנכסים החכורים ומוכרת התחייבות בסכום השווה לנמוך מבין השווי ההוגן והערך הנוכחי של דמי החכירה המינימאליים העתידיים. תשלומים עתידיים לשימוש אופציה להארכת תקופת החכירה מול מנהל מקרקעי ישראל אינם מוכרים כחלק מהנכס וההתחייבות המתייחסת מאחר והם מהווים דמי חכירה מותנים, הנגזרים משווי ההוגן של הקרקע במועדי החידוש העתידיים של הסכם החכירה.

לאחר ההכרה לראשונה, מטופל הנכס בהתאם למדיניות החשבונאית הנהוגה לגבי נכס זה. ההתחייבות בגין תשלומי החכירה מוצגת בערך נוכחי כאשר תשלומי החכירה מוקצים להוצאות מימון ופירעון של ההתחייבות בגין החכירה לפי שיטת הריבית האפקטיבית.

יתר החכירות מסווגות כחכירות תפעוליות, כאשר הנכסים החכורים אינם מוכרים בדוח על המצב הכספי של הקבוצה.

בחכירה של קרקע ומבנים, מרכיבי הקרקע והמבנים נבחנים בנפרד לצרכי סיווג החכירות, כאשר שיקול משמעותי בסיווג מרכיב הקרקע הינו העובדה כי קרקע בדרך כלל בעלת אורך חיים בלתי מוגדר.

תשלומי ותקבולי חכירה

תשלומים במסגרת חכירה תפעולית, למעט דמי חכירה מותנים, נזקפים לרווח והפסד לפי שיטת הקו הישר, לאורך תקופת החכירה.

כאשר החברה מחכירה נכס בחכירה תפעולית תקבולי החכירה מוכרים כהכנסה ברווח או הפסד בקו ישר על פני תקופת החכירה. תקבולי חכירה מותנים נזקפים לדוח רווח והפסד כהכנסה במועד שבו לחברה זכאות לקבלם.

קביעה האם הסדר מכיל חכירה

בתחילת ההסדר או בעת בחינתו מחדש, הקבוצה קובעת אם הסדר הוא חכירה או אם הוא מכיל חכירה. הסדר הוא חכירה או מכיל חכירה אם מתקיימים שני התנאים הבאים: קיום ההסדר תלוי בשימוש בנכס או בנכסים ספציפיים וכן ההסדר מכיל זכות לשימוש בנכס.

יא. ירידת ערך

1. נכסים פיננסיים שאינם נגזרים

הקבוצה בוחנת בכל מועד דיווח האם קיימת ראייה אובייקטיבית לירידת ערך בגין נכס פיננסי או קבוצה של הנכסים הפיננסיים הבאים:

נכסים פיננסיים בעלות מופחתת

כאשר קיימת ראייה אובייקטיבית לירידת ערך, מבוצעת בחינת הצורך בהכרה בהפסד מירידת ערך. עבור נכסים פיננסיים מהותיים, נבחן הצורך בירידת ערך על בסיס כל נכס בנפרד. עבור יתר הנכסים הפיננסיים נבחן הצורך בירידת ערך באופן קולקטיבי. לפי קבוצות בעלות מאפייני סיכוני אשראי דומים. ראייה אובייקטיבית לירידת ערך, לגבי נכסים הנכללים בקבוצות הלוואות וחייבים, קיימת, כאשר אירוע אחד או יותר השפיעו באופן שלילי על אומדן תזרימי המזומנים העתידיים מהנכס או קבוצת נכסים בעלי מאפייני סיכוני אשראי דומים (להלן: "הנכס") לאחר מועד ההכרה.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יא. ירידת ערך (המשך)

1. נכסים פיננסיים שאינם נגזרים (המשך)**נכסים פיננסיים בעלות מופחתת (המשך)**

ראיות לירידת ערך כוללות סימנים לכך שלחייב קשיים פיננסיים, לרבות קשיי זיליות ואי יכולת לעמוד בתשלומי קרן או ריבית. סכום ההפסד הנזקף לדוח רווח והפסד נמדד כהפרש בין היתרה בדוחות הכספיים של הנכס לבין הערך הנוכחי של אומדן תזרימי המזומנים העתידיים (שאינם כוללים הפסדי אשראי עתידיים שטרם התהוו), המהוונים בהתאם לשיעור הריבית האפקטיבית המקורית של הנכס הפיננסי (שיעור הריבית האפקטיבית שחושב בעת ההכרה לראשונה). אם הנכס הפיננסי נושא ריבית משתנה, ההיוון נעשה בהתאם לשיעור הריבית האפקטיבית הנוכחית. היתרה בדוחות הכספיים של הנכס מוקטנת באמצעות רישום הפרשה. בתקופות עוקבות הפסד מירידת ערך מבטל כאשר ניתן לייחס באופן אובייקטיבי את השבת ערכו של הנכס לאירוע שהתרחש לאחר ההכרה בהפסד. ביטול כאמור נזקף לרווח והפסד עד לגובה העלות המופחתת שהייתה צריכה להיות במועד ביטול ירידת הערך אילו לא הייתה מוכרת ירידת הערך.

נכסים פיננסיים זמינים למכירה

לגבי נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהם מכשירים הוניים, הראייה האובייקטיבית לירידת ערך כוללת ירידה משמעותית או מתמשכת בשווי ההוגן של הנכס מתחת לעלותו וכן בחינת שינויים בסביבה הטכנולוגית, הכלכלית או המשפטית או בסביבת השוק בה פועל המנפיק של המכשיר. הבחינה של ירידה משמעותית או מתמשכת, תלויה בנסיבות בכל תאריך דיווח כספי, כאשר במסגרת הבחינה מובאים בחשבון התנודתיות ההיסטורית בשווי ההוגן וכן משך הזמן בו השווי ההוגן של הנכס נמוך מעלותו המקורית. כמו כן, בהתאם למדיניות הקבוצה, ירידה בשווי ההוגן בשיעור של 20% ומעלה ביחס לעלות, נכון למועד הדוח הכספי, או כזו המתמשכת מעל תשעה חודשים (גם אם בשיעור נמוך יותר) מהווה ראיה אובייקטיבית לירידת ערך. כאשר קיימת ראיה אובייקטיבית לירידת ערך, ההפסד המצטבר שנזקף לקרן הון, הנמדד כהפרש בין עלות הרכישה (בניכוי הפסדים קודמים מירידת ערך) לבין השווי ההוגן, מועבר מקרן הון ומוכר כהפסד מירידת ערך בדוח רווח והפסד. בתקופות עוקבות, כל ירידה נוספת בשווי ההוגן מוכרת כהפסד מירידת ערך; ביטול הפסד מירידת ערך אינו נזקף לרווח והפסד אלא נזקף לקרן הון כרווח כולל אחר.

לגבי נכסים פיננסיים זמינים למכירה שהם מכשירי חוב, הראיה האובייקטיבית לירידת ערך קיימת כאשר אירוע אחד או יותר השפיעו באופן שלילי על אומדן תזרימי המזומנים העתידיים מהנכס לאחר מועד ההשקעה וניתן לאמוד את ההשפעה באופן מהימן. ראיות לירידת ערך כוללות סימנים לכך שלחייב קשיים פיננסיים, לרבות קשיי זיליות ואי יכולת לעמוד בתשלומי קרן או ריבית. כאשר קיימת ראיה אובייקטיבית לירידת ערך, ההפסד המצטבר שנזקף לקרן הון, הנמדד כהפרש בין עלות הרכישה (בניכוי תשלומי קרן, הפחתות לפי שיטת הריבית האפקטיבית והפסדים קודמים מירידת ערך) לבין השווי ההוגן, מועבר מקרן הון ומוכר כהפסד מירידת ערך בדוח רווח והפסד. בתקופות עוקבות: כל ירידה נוספת בשווי ההוגן מוכרת כהפסד מירידת ערך; הפסד מירידת ערך מבטל כאשר ניתן לייחס באופן אובייקטיבי את העלייה בשווי ההוגן לאירוע שהתרחש לאחר ההכרה בהפסד מירידת הערך ושנכלל בחישוב המקורי של ירידת ערך. ביטול, עקב עלייה בשווי ההוגן כאמור, נזקף לרווח והפסד עד לגובה העלות המופחתת שהייתה צריכה להיות במועד ביטול ירידת הערך אילו לא הייתה מוכרת ירידת הערך.

2. נכסים שאינם פיננסיים**עיתוי בחינת ירידת ערך**

הערך בספרים של הנכסים הלא פיננסיים של הקבוצה, שאינם הוצאות רכישה נדחות, נדל"ן להשקעה, ונכסי מיסים נדחים, נבדק בכל מועד דיווח כדי לקבוע האם קיימים סימנים המצביעים על ירידת ערך. באם קיימים סימנים, כאמור, מחושב אומדן סכום בר ההשבה של הנכס. אחת לשנה בתאריך קבוע, עבור כל יחידה מניבת מזומנים הכוללת מוניטין, או נכסים בלתי מוחשיים בעלי אורך חיים בלתי מוגדר או שטרם זמינים לשימוש, מבצעת הקבוצה הערכה של הסכום בר ההשבה, או באופן תכופ יותר אם קיימים סימנים לירידת ערך.

קביעת יחידות מניבות מזומנים

למטרת בחינת ירידת ערך, הנכסים מקובצים יחד לקבוצת הנכסים הקטנה ביותר אשר מניבה תזרימי מזומנים משימוש מתמשך, אשר הינם בלתי תלויים בעיקרם בנכסים ובקבוצות אחרות (להלן: "יחידה מניבת מזומנים").

מדידת סכום בר השבה

הסכום בר ההשבה של נכס או של יחידה מניבת מזומנים הינו הגבוה מבין שווי שימוש לבין שווי הוגן, בניכוי עלויות מימוש. בקביעת שווי השימוש, מהוונת הקבוצה את תזרימי המזומנים העתידיים החזויים לפי שיעור היוון לפני מיסים, המשקף את הערכות משתתפי השוק לגבי ערך הזמן של הכסף והסיכונים הספציפיים המתייחסים לנכס או ליחידה מניבת המזומנים, בגינם לא הותאמו תזרימי המזומנים העתידיים הצפויים לנבוע מהנכס או מהיחידה מניבת המזומנים.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יא. ירידת ערך (המשך)

2. נכסים שאינם פיננסיים (המשך)

הקצאת מוניטין ליחידות מניבות מזומנים

יחידות מניבות מזומנים אליהן הוקצה מוניטין מקובצות כך שהרמה בה נבחנת ירידת ערך של מוניטין משקפת את הרמה הנמוכה ביותר בה המוניטין נתון למעקב למטרת דיווח פנימי, אך בכל מקרה אינה גדולה ממגזר פעילות (לפני קיבוץ מגזרים דומים, ראה ביאור 3ג), לעניין הגדרת מגזר פעילות. במקרים בהם לא קיים מעקב על המוניטין לצרכי הנהלה פנימיים, המוניטין מוקצה למגזרי פעילות (לפני קיבוץ מגזרים דומים). מוניטין שנרכש במסגרת צירוף עסקים מוקצה ליחידות מניבות מזומנים, לרבות אלו הקיימות בקבוצה גם טרם צירוף העסקים, אשר צפויות להניב הטבות מהסינרגיה של הצירוף.

לצרכי בחינת ירידת ערך מוניטין, כאשר הזכויות שאינן מקנות שליטה נמדדו לראשונה לפי חלקן היחסי בנכסים נטו של הנרכשת, הקבוצה בחרה לגלם את ערכו בספרים של המוניטין בהתאם לשיעור שבו מחזיקה הקבוצה ביחידה מניבת מזומנים שאליה מוקצה המוניטין.

נכסי מטה

נכסי מטה אינם מפקים תזרימי מזומנים נפרדים ומשרתים יותר מיחידה מניבת מזומנים אחת. חלק מנכסי המטה מוקצים ליחידות מניבות מזומנים על בסיס סביר ועקבי ונבחנים לירידת ערך כחלק מבחינת ירידת ערך בגין יחידות מניבות המזומנים להן הם מוקצים. נכסי מטה אחרים, אותם לא ניתן להקצות באופן סביר ועקבי ליחידות מניבות מזומנים מוקצים לקבוצת יחידות מניבות מזומנים במידה וקיימים סממנים לכך שחלה ירידת ערך בנכס השייך למטה החברה או כאשר קיימים סממנים לירידת ערך בקבוצת היחידות מניבות המזומנים. במקרה זה, נקבע סכום בר השבה של קבוצת היחידות מניבות המזומנים שאותן משרת נכס המטה.

הכרה בהפסד מירידת ערך

הפסדים מירידת ערך מוכרים כאשר הערך בספרים של נכס או של יחידה מניבת מזומנים עולה על הסכום בר ההשבה, ונקפים לרווח והפסד. לגבי יחידות מניבות מזומנים הכוללות מוניטין, הפסד מירידת ערך מוכר כאשר הערך בספרים של היחידה מניבה מזומנים, לאחר גילום יתרת המוניטין, עולה על הסכום בר ההשבה שלה. הפסדים מירידת ערך שהוכרו לגבי יחידות מניבות מזומנים, מוקצים תחילה להפחתת הערך בספרים של מוניטין שיוחס ליחידות אלה ולאחר מכן להפחתת הערך בספרים של הנכסים האחרים ביחידה מניבת המזומנים, באופן יחסי.

הקצאת הפסד מירידת ערך לזכויות שאינן מקנות שליטה

החברה בחרה להקצות הפסד מירידת ערך בין הבעלים של החברה לזכויות שאינן מקנות שליטה לפי אותו בסיס שהרווח או ההפסד מוקצה.

ביטול הפסד מירידת ערך

הפסד מירידת ערך מוניטין אינו מבוטל. כאשר לנכסים אחרים לגביהם הוכרו הפסדים מירידת ערך בתקופות קודמות, בכל מועד דיווח נבדק האם קיימים סימנים לכך שהפסדים אלו קטנו או שאינם קיימים עוד. הפסד מירידת ערך מבוטל אם חל שינוי באומדנים ששימשו לקביעת הסכום בר ההשבה, אך ורק במידה שהערך בספרים של הנכס, אחרי ביטול ההפסד מירידת הערך, אינו עולה על הערך בספרים בניכוי פחת או הפחתות, שהיה נקבע אלמלא הוכר הפסד מירידת ערך.

3. חברות כלולות והסדרים משותפים המטופלים בשיטת השווי המאזני

החברה קובעת, בכל מועד דיווח לאחר יישום שיטת השווי המאזני, אם קיימת ראייה אובייקטיבית לירידת ערך ואם יש צורך להכיר בהפסד בגין ירידת ערך של ההשקעה בחברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני (להלן: "ההשקעה").

בחינת ירידת הערך נעשית בהתייחס להשקעה בכללותה, כולל המוניטין המיוחס לחברה המוחזקת המטופלת בשיטת השווי המאזני (להלן: "החברה המוחזקת"). במידה שקיימת ראייה אובייקטיבית כאמור, מוכר הפסד מירידת ערך, בסכום ההפרש בין הסכום בר ההשבה של ההשקעה לבין ערכה בדוחות הכספיים. סכום בר ההשבה הינו הגבוה מבין מחיר המכירה נטו ושווי שימוש המחושב בהתבסס על הערכת שווי של תזרימי המזומנים נטו שצפוי כי ינבעו מהחברה המוחזקת, כולל תזרימי המזומנים מהפעילויות של החברה המוחזקת והתמורה ממימושה הסופי של ההשקעה, או אומדת את הערך הנוכחי של אומדן תזרימי המזומנים העתידיים אשר חזוי כי ינבעו מדיבדנדים שיתקבלו ומהמימוש הסופי. הפסד כאמור מירידת ערך אינו מוקצה באופן ספציפי למוניטין הכלול בהשקעה ולפיכך בתקופות עוקבות הפסד ניתן לביטול עד מלאו סכומו אם ורק אם חלו שינויים באומדנים ששימשו בקביעת הסכום בר ההשבה של ההשקעה מהמועד בו הוכר לאחרונה ההפסד מירידת ערך. הערך בספרים של ההשקעה, לאחר ביטול ההפסד מירידת ערך, לא יעלה על הערך בספרים של ההשקעה שהיה נקבע לפי שיטת השווי המאזני אלמלא הוכר הפסד מירידת ערך.

4. פרמיות לגבייה

הפרשה לחובות מסופקים בגין פרמיות לגבייה שלדעת ההנהלה גבייתם מוטלת בספק, נקבעת באופן ספציפי על בסיס הערכות סיכון פרטניות, ובאופן קולקטיבי בהתבסס על ניסיון הגבייה בעבר באוכלוסיות בעלות מאפייני סיכונים אשראי דומים.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

א. ירידת ערך (המשך)

5. חובות מבטחי משנה

אי עמידה בהתחייבויות של מבטחי המשנה כלפי החברה אינה משחררת אותה מהתחייבויותיה כלפי המבוטחים על פי פוליסות הביטוח. מבטח משנה, אשר לא יעמוד בהתחייבויותיו על פי חוזי ביטוח המשנה, עלול לגרום לחברה הפסדים.

הפרשה לחובות מסופקים בגין חובות מבטחי משנה שגבייתם מוטלת בספק מבוצעות על בסיס הערכות סיכון פרטניות. בנוסף, בקביעת חלקם של מבטחי המשנה בתביעות התלויות ובעתודות הביטוח מתחשבות החברות המאוחדות, בין היתר, בהערכת אפשרות הגבייה ממבטחי המשנה. כאשר חלקם של מבטחי המשנה כאמור מחושב על בסיס אקטוארי, חלקם של מבטחי המשנה שבקשיים מחושב על ידי האקטואר בהתחשב בכלל גורמי הסיכון. כמו כן, מתחשבות החברות המאוחדות בעת עריכת ההפרשות, בין היתר, בכוננות מבטחי המשנה להגיע להסכמי "חתך" Cut off (ניתוק התקשרויות בדרך של פירעון סופי של החובות).

ב. הטבות לעובדים

1. הטבות לאחר סיום העסקה

בקבוצה קיימות מספר תוכניות הטבה לאחר סיום העסקה. התוכניות ממומנות בדרך כלל על ידי הפקדות לחברות ביטוח ולקרנות פנסיה, והן מסווגות כתוכניות הפקדה מוגדרת וכן כתוכניות הטבה מוגדרת.

א. תוכניות להפקדה מוגדרת

תוכנית להפקדה מוגדרת הינה תוכנית לאחר סיום העסקה שלפיה הקבוצה משלמת תשלומים קבועים לישות נפרדת מבלי שתהיה לה מחויבות משפטית או משתמעת לשלם תשלומים נוספים. מחויבויות הקבוצה להפקיד בתוכנית הפקדה מוגדרת נזקפות כהוצאה לרווח והפסד בתקופות שבמהלכן סיפקו העובדים שירותים קשורים.

ב. תוכניות להטבה מוגדרת

תוכנית להטבה מוגדרת הינה תוכנית הטבה לאחר סיום העסקה שאינה תוכנית להפקדה מוגדרת. מחויבות נטו של הקבוצה, המתייחסת לתוכנית הטבה מוגדרת בגין הטבות לאחר סיום העסקה, מחושבת לגבי כל תוכנית בנפרד על ידי אומדן הסכום העתידי של ההטבה שיגיע לעובד בתמורה לשירותיו, בתקופה השוטפת ובתקופות קודמות. הטבה זו מוצגת לפי ערך נוכחי בניכוי השווי ההוגן של נכסי התוכנית. הקבוצה קובעת את הריבית נטו על ההתחייבות (הנכס), נטו בגין הטבה מוגדרת על ידי הכפלת ההתחייבות (הנכס), נטו בגין הטבה מוגדרת בשיעור ההיוון ששימש למדידת המחויבות בגין הטבה מוגדרת, כפי ששניהם נקבעו בתחילת תקופת הדיווח השנתית. שיעור ההיוון נקבע בהתאם לתשואה במועד הדיווח על אגרות חוב קונצרניות באיכות גבוהה, שהמטבע שלהן הינו שקל, ושמועד פירעון דומה לתנאי המחויבות של הקבוצה. החישובים נערכים על ידי אקטואר מוסמך לפי שיטת יחידת הזכאות החזויה.

כאשר לפי תוצאות החישובים נוצר נכס לקבוצה, מוכר נכס עד לסכום נטו של הערך הנוכחי של הטבות כלכליות הזמינות בצורה של החזר מהתוכנית או הקטנה בהפקדות עתידיות לתוכנית. הטבה כלכלית בצורת החזרים או הקטנת הפקדות עתידיות תחשב זמינה כאשר ניתן לממשה במהלך חיי התוכנית או לאחר סילוק המחויבות. בחישוב זה יובאו בחשבון דרישות הפקדה מזערית, באם רלוונטיות לתוכנית.

מדידה מחדש של ההתחייבות (הנכס), נטו בגין הטבה מוגדרת כוללת רווחים והפסדים אקטואריים, תשואה על נכסי תוכנית (למעט ריבית), וכן שינוי כלשהו בהשפעה על תקרת הנכסים (ככל שרלוונטי, למעט ריבית). בהתאם לבחירת הקבוצה, מדידות מחדש נזקפות מיידית, דרך רווח כולל אחר ישירות לעודפים. עלויות ריבית בגין מחויבות להטבה מוגדרת, הכנסות ריבית בגין נכסי התוכנית וריבית בגין ההשפעה של תקרת הנכסים שנזקפו לרווח והפסד, מוצגות בסעיף הוצאות הנהלה וכלליות.

כאשר חל שיפור או צמצום בהטבות שמעניקה הקבוצה לעובדים, אותו חלק מההטבות המוגדרות המתייחס לשירותי עבר של העובדים או הרווח או הפסד מהצמצום מוכרים מיידית ברווח או הפסד כאשר מתרחש התיקון או הצמצום של התוכנית.

הקבוצה מכירה ברווח או הפסד מסילוק תוכנית להטבה מוגדרת כאשר הסילוק מתרחש. רווחים או הפסדים כאמור הינם ההפרש בין החלק המסולק מתוך הערך הנוכחי של המחויבות להטבה מוגדרת במועד הסילוק, לבין מחיר הסילוק, לרבות נכסי תוכנית שהועברו.

פוליסות ביטוח בגין סיום יחסי עובד-מעביד, שהונפקו על ידי החברה, אינן מהוות נכסי תוכנית ומוצגות כהקטנה של ההתחייבות בגין חוזי הביטוח.

2. הטבות אחרות לעובדים לטווח ארוך

המחויבות נטו של הקבוצה בגין הטבות לעובדים לטווח ארוך, שאינן מתייחסות לתוכניות הטבה לאחר סיום העסקה, היא בגין סכום ההטבה העתידית המגיעה לעובדים בגין שירותים שהוענקו בתקופה השוטפת ובתקופות קודמות. סכום הטבות אלו מהוון לערכו הנוכחי וממנו השווי ההוגן של נכסים המתייחסים למחויבות זו. שיעור ההיוון נקבע בהתאם לתשואה במועד הדיווח על אגרות חוב קונצרניות באיכות גבוהה שהמטבע שלהן הוא שקל, ושמועד הפירעון שלהן דומה לתנאי המחויבות של הקבוצה. החישוב נעשה לפי שיטת יחידת הזכאות החזויה.

רווחים והפסדים אקטואריים נזקפים לרווח והפסד בתקופה בה הם נוצרו.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יב. הטבות לעובדים (המשך)

3. הטבות בגין פיטורין

הטבות בגין פיטורין מוכרות כהוצאה כאשר הקבוצה התחייבה באופן מובהק, ללא אפשרות ממשיית לביטול, לפיטורי עובדים לפני הגיעם למועד הפרישה המקובל על פי תוכנית פורמאלית מפורטת, או לספק הטבות בגין פיטורין כתוצאה מהצעה שנעשתה בכדי לעודד פרישה מרצון. הטבות הניתנות לעובדים בפרישה מרצון נזקפות כאשר הקבוצה הציעה לעובדים תוכנית המעודדת פרישה מרצון, צפוי שההצעה תתקבל וניתן לאמוד באופן מהימן את מספר הנענים להצעה.

4. הטבות עובד לטווח קצר

הטבות לעובדים לזמן קצר הינן הטבות אשר חזויות להיות מסולקות במלואן לפני 12 חודש לאחר תום תקופת הדוח השנתית שבה העובדים מספקים את השירותים המתייחסים. מחויבויות בגין הטבות לעובדים לטווח קצר נמדדות על בסיס לא מהוון, וההוצאה נזקפת בעת שניתן השירותים המתייחסים, או, במקרה של היעדרויות שאינן נצברות (כמו חופשת לידה) - בעת ההיעדרות בפועל. הפרשה בגין הטבות לעובדים לטווח קצר בגין בונוס במזומן או בגין תוכנית השתתפות ברווחים, מוכרת בסכום הצפוי להיות משולם כאשר לקבוצה יש מחויבות נוכחית, משפטית או משתמעת, לשלם את הסכום האמור בגין שירות שניתן על ידי העובד בעבר וניתן לאמוד באופן מהימן את המחויבות.

5. עסקאות תשלומים מבוססי מניות

השווי ההוגן במועד ההענקה של מענקי תשלום מבוססי מניות לעובדים נזקף כהוצאת שכר ברווח והפסד במקביל לגידול בהון, על פני התקופה בה מושגת זכאות העובדים למכשירים ההוניים, היינו, התקופה שבה תנאי הביצוע ו/או השירות מתקיימים (להלן: "תקופת ההבשלה"). תקופת ההבשלה מסתיימת במועד שבו העובדים הרלוונטיים זכאים לגמול (להלן: "מועד ההבשלה"). בהתאם לבחירת מדיניות של הקבוצה הגידול בהון נזקף לסעיף העודפים.

ההוצאה המצטברת המוכרת בכל מועד דיווח בגין עסקאות המסולקות במכשירים הוניים עד למועד ההבשלה משקפת את מידת חלוף תקופת ההבשלה ואת האומדן הטוב ביותר של הקבוצה לגבי מספר המכשירים ההוניים שצפויים להבשיל בסופו של דבר. החיוב או הזיכוי בדוח רווח והפסד משקף את השינוי בהוצאה המצטברת שהוכרה לתחילת ולסוף התקופה המדווחת. הוצאה בגין הענקות שלא יבשילו בסופו של דבר אינה מוכרת.

יג. הפרשות

הפרשה מוכרת כאשר לקבוצה יש מחויבות נוכחית, משפטית או משתמעת, כתוצאה מאירוע שהתרחש בעבר, הניתנת לאמידה בצורה מהימנה, וכאשר יותר סביר מאשר לא (more likely than not) כי ידרש תזרים שלילי של הטבות כלכליות לסילוק המחויבות. החברה בחרה לקבוע את ההפרשות, כאשר השפעת ערך הזמן מהותית, על ידי היוון תזרימי המזומנים העתידיים בשיעור ריבית לפני מס, המשקף את הערכות השוק השוטפות לערך הזמן של הכסף ואת הסיכונים הספציפיים להתחייבות. הערך בספרים של ההפרשה מותאם בכל תקופה על מנת לשקף את חלוף הזמן.

הקבוצה מכירה בנכס שיפוי אם, וודאי למעשה (Virtually Certain) שהשיפוי יתקבל אם החברה תסלק את המחויבות. הסכום שמוכר בגין השיפוי אינו עולה על סכום ההפרשה.

תביעות משפטיות

תביעות משפטיות, שהינן בעלות מאפיינים ייחודיים, אינן מקובצות, כי אם נבחנות בנפרד. הפרשה בגין טענות/תביעות כאמור שטרם נטענו/הוגשו (unasserted claims) מוכרת בהתאם לסיכוי הכולל של הצלחת התביעה, אם תוגש, כנגד חברות הקבוצה (המבוסס על הסתברות הגשת התביעה והסתברות הצלחת התביעה).

חוצה מכביד

הפרשה לחוזים מכבידים מוכרת כאשר ההטבות הצפויות להתקבל מהחוזים על ידי הקבוצה נמוכות ביחס לעלויות הבלתי נמנעות כתוצאה מעמידה במחויבויות החוזיות. ההפרשה נמדדת על פי הנמוך מבין הערך הנוכחי של העלות החזויה לביטול החוזה והערך הנוכחי של העלות החזויה נטו להמשך קיום החוזה. בטרם מוכרת ההפרשה, מכירה הקבוצה בירידת ערך של הנכסים הקשורים לאותו חוזה, ככל שישנה.

יד. הכרה בהכנסות

החל מיום 1 בינואר 2018 הקבוצה מיישמת לראשונה את IFRS 15 - הכרה בהכנסה מחוזים עם לקוחות (להלן: "התקן"). התקן מחליף, בין היתר, את IAS 18 הכנסות. התקן איננו חל על הכרה בהכנסה מחוזי ביטוח אך חל על חלק מההכנסות האחרות של הקבוצה שאינן חוזי ביטוח.

התקן מציג מודל בן חמישה שלבים שיחול על הכנסות הנובעות מחוזים עם לקוחות:

שלב 1 - זיהוי החוזה עם הלקוח, לרבות התייחסות לקיבוץ חוזים וטיפול בשינויים (modifications) בחוזים.

שלב 2 - זיהוי מספר מחויבויות ביצוע נפרדות (distinct) בחוזה.

שלב 3 - קביעת מחיר העסקה, לרבות התייחסות לתמורה משתנה, רכיב מיימון משמעותי, תמורות שאינן במזומן ותמורה שתשולם ללקוח.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

ד. הכרה בהכנסות (המשך)

שלב 4 - הקצאת מחיר העסקה לכל מחויבות ביצוע נפרדת על בסיס מחיר המכירה היחסי הנפרד תוך שימוש במחירים נצפים אם הם זמינים או באומדנים והערכות.

שלב 5 - הכרה בהכנסה בעת עמידה במחויבות ביצוע, תוך הבחנה בין קיום מחויבות במועד מסוים לבין קיום מחויבות לאורך זמן. ליישום התקן לא הייתה השפעה מהותית על הדוחות הכספיים של החברה.

1. פרמיות

א. מגזר חיסכון ארוך טווח ומגזר בריאות

פרמיות בענפי ביטוח חיים, סיעוד ובריאות לזמן ארוך, לרבות פרמיות חיסכון ולמעט תקבולים בגין חוזי השקעה, נרשמות כהכנסות בהגעה מועד גבייתן.

פרמיות בענף בריאות זמן קצר נרשמות כהכנסות על בסיס דוחות תפוקה חודשיים.

ביטולים נרשמים במועד קבלת ההודעה מבעל הפוליסה, או באופן יזום על ידי החברה עקב פיגורים בתשלום, בכפוף להוראות כל דין. השתתפות המבוטחים ברווחים מנוכה מהפרמיות.

ב. מגזר ביטוח כללי

פרמיות במגזר ביטוח כללי נרשמות כהכנסות על בסיס דוחות תפוקה חודשיים. דמי הביטוח מתייחסים בעיקרם לתקופת ביטוח של שנה. ההכנסות מפרמיה ברוטו ושינויים בפרמיה שטרם הורווחה בגינה נרשמים בסעיף פרמיות שהורווחו, ברוטו.

פרמיות בענף רכב חובה נרשמות בעת פירעון הפרמיה, הואיל והכיסוי הביטוחי מותנה בתשלום הפרמיה.

פרמיות מחוזי ביטוח שמועד תחילתם לאחר תום תקופת הדיווח, נרשמות כהכנסות מראש.

ההכנסות שנכללו בדוחות הכספיים הינן לאחר ביטולים שהתקבלו מבעלי פוליסות, ובניכוי ביטולים והפרשות עקב אי פירעון הפרמיות, בכפוף להוראות כל דין, ובניכוי השתתפות ברווחים על בסיס ההסכמים שבתוקף.

2. רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון

רווחים (הפסדים) מהשקעות נטו והכנסות מימון כוללים הכנסות ריבית והפרשי הצמדה בגין סכומים שהושקעו (לרבות נכסי חוב פיננסיים זמינים למכירה), הכנסות מדיבידנדים, רווחים (הפסדים) נטו ממכירת נכסים פיננסיים המסווגים כזמינים למכירה, שינויים בשווי ההוגן נטו של נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד, רווחים (הפסדים) נטו ממטבע חוץ בגין נכסים, שינויים בשווי ההוגן של נדל"ן להשקעה, רווח (הפסד) בגין גריעת נדל"ן להשקעה והכנסות מדמי שכירות נדל"ן להשקעה בניכוי הוצאות מתייחסות.

הכנסות ריבית והפחתות פרמיה או ניכיון מוכרות עם צבירתן, באמצעות שיטת הריבית האפקטיבית.

הכנסות מדיבידנדים אשר מוכרות במועד הזכאות לתשלום. באם מתקבל הדיבידנד בגין מניות סחירות, מכירה הקבוצה בהכנסות מדיבידנד ביום האקס.

הכנסות שכירות מנדל"ן להשקעה מוכרות ברווח והפסד לפי שיטת הקו הישר, על פני תקופת השכירות. תמריצי חכירה שהוענקו מוכרים כחלק בלתי נפרד מסך ההכנסה מדמי שכירות, על פני תקופת החכירה.

רווחים והפסדים מהפרשי שער ושינויים בשווי ההוגן של השקעות מדווחים בנטו.

3. הכנסות מדמי ניהול

א. דמי ניהול בגין חוזי ביטוח תלויי תשואה

דמי הניהול מחושבים בהתאם להנחיות הממונה ותנאי החוזה, על בסיס התשואה וצבירת החיסכון של המבוטחים בתיק השקעות עבור חוזים אלו. דמי הניהול כוללים את המרכיבים דלקמן:

בגין חוזי ביטוח שנמכרים החל מיום 1 בינואר 2004 - דמי ניהול קבועים בלבד;

בגין חוזי ביטוח שנמכרו עד ליום 31 בדצמבר 2003 - דמי ניהול קבועים ומשתנים.

דמי הניהול הקבועים מחושבים בשיעורים קבועים מצבירת החיסכון ונרשמים על בסיס צבירה.

דמי הניהול המשתנים מחושבים כשיעור מהרווח הריאלי השנתי (מיום 1 בינואר ועד יום 31 בדצמבר), שנזקף לחוזה הביטוח בניכוי דמי הניהול הקבועים שנגבו מאותו חוזה ביטוח. ניתן לגבות רק דמי ניהול משתנים חיוביים ובניכוי סכומים שליליים שנצברו בשנים הקודמות. דמי הניהול המשתנים מחושבים ברמת הפוליסה הבודדת (ראה גם ביאור 29).

במהלך השנה נרשמים דמי הניהול המשתנים על בסיס צבירה בהתאם לתשואה החודשית הריאלית, ככל שהיא חיובית. בחודשים בהם התשואה הריאלית שלילית מוקטנים דמי הניהול המשתנים עד לגובה סך דמי הניהול המשתנים שנגבו במצטבר מתחילת השנה. תשואה שלילית שלא בוצעה בגינה הקטנה של דמי הניהול במהלך שנה שוטפת, תנוכה, לצורך חישוב דמי הניהול מתשואה חיובית בתקופות עוקבות.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

- י. הכרה בהכנסות (המשך)
3. הכנסות מדמי ניהול (המשך)
- ב. דמי ניהול מקרנות פנסיה ומקופות גמל
- הכנסות מדמי ניהול קרנות פנסיה וקופות גמל נזקפות על בסיס יתרות הנכסים המנוהלים והתקבולים מהעמיתים על בסיס צבירה, בהתאם להנחיות הממונה.
4. הכנסות מעמלות
- א. ביטוח חיים
- הכנסות מעמלות ביטוח חיים בסוכנויות הביטוח המאוחדות נזקפות על בסיס מועדי הזכאות לעמלות על פי ההסכמים עם חברות הביטוח, בניכוי הפרשות להחזרי עמלות עקב ביטולים צפויים של פוליסות ביטוח.
- ב. ביטוח כללי
- הכנסות מעמלות ביטוח כללי בסוכנויות הביטוח המאוחדות נזקפות בעת התהוותן.
- ג. ביטוח משנה
- הכנסות מעמלות מביטוח משנה בביטוח חיים, ביטוח בריאות וביטוח כללי, נזקפות בעת התהוותן.
- טו. עלויות והוצאות הנהלה וכלליות
- עלויות והוצאות הנהלה וכלליות מסווגות להוצאות עקיפות ליישוב תביעות (הנכללות בסעיף תשלומים ושינוי בהתחייבות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה), להוצאות הקשורות ברכישה (הנכללות בסעיף עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות) וליתרת הוצאות הנהלה וכלליות אחרות הנכללות בסעיף זה. הסיווג נערך בהתאם למודלים פנימיים של הקבוצה ובהתאם לזיהוי ההוצאות והעמסת תקורה.
- טז. הוצאות מימון
- הוצאות מימון כוללות הוצאות ריבית, הפרשי הצמדה, הפרשי שער על הלוואות שהתקבלו ועלויות אשראי אחרות, ריבית והפרשי שער על פיקדונות ויתרות מבטחי משנה ושינויים בגין ערך הזמן בהפרשות. רווחים והפסדים מהפרשי שער מדווחים בנטו.
- עלויות האשראי שאינן מהוונות, נזקפות לדוח רווח והפסד לפי שיטת הריבית האפקטיבית.
- יז. מיסים על הכנסה
- מיסים על הכנסה כוללים מיסים שוטפים ונדחים. מיסים שוטפים ונדחים נזקפים לרווח והפסד אלא אם המס נובע מצירוף עסקים, או נזקפים ישירות להון או לרווח כולל אחר במידה ונובעים מפריטים אשר מוכרים ישירות בהון או ברווח כולל אחר, בהתאמה.
- מיסים שוטפים
- המס השוטף הינו סכום המס הצפוי להשתלם (או להתקבל) על ההכנסה החייבת במס לשנה, כשהוא מחושב לפי שיעורי המס החלים לפי החוקים שנחקקו או נחקקו למעשה למועד הדיווח, במס השוטף נכללו גם שינויים בתשלומי המס המתייחסים לשנים קודמות.
- הקבוצה מקזזת נכסי והתחייבויות מיסים שוטפים במידה וקיימת זכות משפטית ניתנת לאכיפה לקיזוז נכסי והתחייבויות מיסים שוטפים וכן קיימת כוונה לסלק נכסי והתחייבויות מיסים שוטפים על בסיס נטו או שנכסי והתחייבויות המיסים השוטפים מיושבים בו זמנית.
- עמדות מס לא וודאיות
- התחייבות מס בגין עמדות מס לא וודאיות, לרבות הוצאות מס וריבית נוספות, מוכרת כאשר יותר צפוי מאשר לא כי הקבוצה תידרש למשאביה הכלכליים לסילוק המחויבות.
- מיסים נדחים
- ההכרה במיסים נדחים הינה בהתייחס להפרשים זמניים בין הערך בספרים של נכסים והתחייבויות לצורך דיווח כספי לבין ערכם לצרכי מיסים. הקבוצה לא מכירה במיסים נדחים לגבי ההפרשים הזמניים הבאים: ההכרה לראשונה במוניטין; ההכרה לראשונה בנכסים ובהתחייבויות בעסקה שאינה מהווה צירוף עסקים ושאינה משפיעה על הרווח החשבונאי ועל הרווח לצרכי מס; וכן הפרשים הנובעים מהשקעה בחברות מוחזקות, במידה והקבוצה שולטת במועד היפוך ההפרש וכן צפוי שהם לא יתהפכו בעתיד הנראה לעין, בין אם בדרך של מימוש השקעה ובין אם בדרך של חלוקת דיבידנדים בגין השקעה.
- המדידה של מיסים נדחים משקפת את השלכות המס שינבעו מהאופן בו הקבוצה צופה, בתום תקופת הדיווח, להשיב או לסלק את הערך בספרים של נכסים והתחייבויות, לפי שיעור מס הצפוי לחול במועד ההיפוך. עבור נדל"ן להשקעה הנמדד תוך שימוש במודל השווי ההוגן, קיימת הנחה הניתנת להפרכה שהערך בספרים של הנדל"ן להשקעה ייושב באמצעות מכירה.
- המיסים הנדחים נמדדים לפי שיעורי המס הצפויים לחול על ההפרשים הזמניים במועד בו ימומשו, בהתבסס על החוקים שנחקקו או שנחקקו למעשה למועד הדיווח. מיסים נדחים בגין חברות בנות הפועלות מחוץ לישראל חושבו לפי שיעורי המס הרלוונטיים בכל מדינה.

ביאור 3: עיקרי המדיניות החשבונאית (המשך)

יז. מיסים על הכנסה (המשך)

מיסים נדחים (המשך)

נכס מס נדחה מוכר בספרים בגין הפסדים מועברים ו/או הפרשים זמניים הניתנים לניכוי כאשר צפוי שבעתיד תהיה הכנסה חייבת, שכנגדה ניתן יהיה לנצל את ההפסדים המועברים ו/או ההפרשים הזמניים הניתנים לניכוי, או בהעדר הצפי לקיום הכנסה חייבת בעתיד, נכס מס נדחה מוכר רק עד גובה ההפרשים הזמניים החייבים במס. נכסי המיסים הנדחים נבדקים בכל תאריך דיווח, ובמידה ולא צפוי כי הטבות המס המתייחסות תתממשנה, הם מופחיתים.

נכסי מיסים נדחים שלא הוכרו מוערכים מחדש בכל מועד דיווח ומוכרים במידה והשתנה הצפי כך שצפוי שבעתיד תהיה הכנסה חייבת שכנגדה יהיה ניתן לנצל אותם.

קיצוז נכסי והתחייבויות מיסים נדחים

החברה מקזזת נכסי והתחייבויות מיסים נדחים במידה וקיימת זכות משפטית ניתנת לאכיפה לקיצוז נכסי והתחייבויות מיסים שוטפים, והם מיוחסים לאותה הכנסה חייבת במס הממוסה על ידי אותה רשות מס באותה חברה נישומה, או בחברות שונות, אשר בכוונתן לממש נכסי מיסים נדחים ולסלק התחייבויות מיסים נדחים על בסיס נטו או שנכסי והתחייבויות המיסים הנדחים מיושבים בו זמנית.

עסקאות בין חברתיות

מס נדחה בגין עסקאות בין חברתיות בדוחות הכספיים המאוחדים נרשם לפי שיעור המס החל על החברה הרוכשת.

יח. רווח למניה

החברה מציגה נתוני רווח למניה בסיסי ומדולל לגבי הון המניות הרגילות שלה.

הרווח הבסיסי למניה מחושב על ידי חלוקת הרווח או ההפסד המיוחסים לבעלי המניות הרגילות של החברה במספר הממוצע המשוקלל של המניות הרגילות שהיו במחזור במשך השנה.

הרווח המדולל למניה נקבע על ידי התאמת הרווח או ההפסד, המתייחס לבעלי המניות הרגילות של החברה והתאמת הממוצע המשוקלל של המניות הרגילות שבמחזור ובגין ההשפעות של כל המניות הרגילות הפוטנציאליות המדללות (היינו, המקטנות רווח למניה או המגדילות הפסד למניה), לרבות אופציות למניות שהוענקו לעובדים.

שווי השוק הממוצע של מניות החברה, לצורך חישוב ההשפעה המדללת של כתבי האופציה למניות, התבסס על מחירי שוק מצוטטים לתקופה שבה היו כתבי האופציה במחזור.

יט. יישום לראשונה של תיקונים לתקינה הבינלאומית בחשבונאות

החל מיום 1 בינואר 2018 הקבוצה מיישמת את התיקונים לתקנים המתוארים להלן:

תקן/פרשנות/תיקון	דרישות הפרסום	תחילה והוראות מעבר	השלכות
(1) תקן דיווח כספי בינלאומי IFRS 15, הכנסה מחוזים עם לקוחות	התקן מחליף את ההנחיות שהיו קיימות לעניין הכרה בהכנסות ומציג מודל חדש להכרה בהכנסה מחוזים עם לקוחות. התקן קובע שתי גישות להכרה בהכנסה: בנקודת זמן אחת או על פני זמן. המודל כולל חמישה שלבים לניתוח עסקאות על מנת לקבוע את עיתוי ההכרה בהכנסה ואת סכומה. התקן איננו חל הכרה בהכנסה מחוזי ביטוח אך חל על ההכנסות מעמלות בסוכנויות הביטוח ועל ההכנסות מדמי ניהול של החברות המנהלות. כמו כן, התקן קובע דרישות גילוי חדשות ונרחבות יותר מאלו שהיו קיימות.	התיקון יושם באופן פרוספקטיבי.	התקן לא חל על חוזה ביטוח. בחברות המנהלות קרנות פנסיה וגמל, חוזה השקעה ובסוכנויות הקבוצה: ליישום התקן לא הייתה השפעה מהותית על מועד הכרה בהכנסה מדמי ניהול ועמלות תיווך ולא על עיתוי ההכרה בהוצאה בגין עלויות להשגת חוזים אלו.

השפעות עיקריות צפויות	תחילה והוראות מעבר	נושא
לאמוץ התקן צפוייה להיות השפעה מהותית על הדוחות הכספיים של חברות הביטוח, כמו כן, אמוץ התקן מחייב הערכות מיכנית משמעותית ולכן החברה אינה יכולה להעריך בשלב זה את מלוא המשמעות של יישום התקן.	התקן החדש ייושם החל מיום 1 בינואר 2021. אמוץ מוקדם אפשרי, כל עוד IFRS 9 מכשירים פיננסים מיושם במקביל. בחודש נובמבר 2018 הוחלט ב- IASB להציע דחייה של מועד היישום לראשונה של IFRS 17 בשנה אחת ליום 1 בינואר 2022.	התקן קובע עקרונות להכרה, מדידה, הצגה וגילוי בקשר לחוזי ביטוח (כולל חוזי ביטוח משונה) ומחליף את ההוראות הקיימות בנושא. בהתאם לתקן החדש ישות תכיר ותמדוד קבוצות של חוזי ביטוח בהתאם לערך נוכחי מותאם לסכום של תזרימי המזומנים העתידיים מהחוזים אשר מתייחס לכל המידע הזמין על תזרימי המזומנים באופן עקבי עם נתונים נצפים בשוק; בתוספת (במקרה של התחייבות) או בניכוי (במקרה של נכס) הסכום המייצג את החוץ שטרם מומש מקבוצת החוזים (מרווח השירות החוזי). הכנסות בגין חוזי ביטוח, לכל תקופת דיווח, נגזרות משוניים בהתייבויים בגין כיסוי עתידי המתייחסים לרכיבים השונים של התמורה לה זכאי המבטח בגין החוזה, כגון: עלויות רכישת חוזי ביטוח, התאמת הסיכון, ייחוס מרווח השירות החוזי לתקופה. צפי תביעות והוצאות לתקופה. יחד עם זאת, ישות תוכל ליישם מודל מדידה פשוט יותר לגבי חוזים מסוימים (לדוגמא: חוזים עם כיסוי ביטוחי של עד שנה) לפיו הסכום המיוחס לשירותים שטרם סופקו יימדד על ידי הקצאת הפרמיה על פני תקופת הכיסוי (the premium allocation approach).

ביאור 4: תקנים חדשים ופרשנויות שטרם אומצו
תקן/פרשנות/תיקון

תקן דיווח כספי בינלאומי
IFRS 17, חוזי ביטוח

התקן קובע עקרונות להכרה, מדידה, הצגה וגילוי בקשר לחוזי ביטוח (כולל חוזי ביטוח משונה) ומחליף את ההוראות הקיימות בנושא.

בהתאם לתקן החדש ישות תכיר ותמדוד קבוצות של חוזי ביטוח בהתאם לערך נוכחי מותאם לסכום של תזרימי המזומנים העתידיים מהחוזים אשר מתייחס לכל המידע הזמין על תזרימי המזומנים באופן עקבי עם נתונים נצפים בשוק; בתוספת (במקרה של התחייבות) או בניכוי (במקרה של נכס) הסכום המייצג את החוץ שטרם מומש מקבוצת החוזים (מרווח השירות החוזי). הכנסות בגין חוזי ביטוח, לכל תקופת דיווח, נגזרות משוניים בהתייבויים בגין כיסוי עתידי המתייחסים לרכיבים השונים של התמורה לה זכאי המבטח בגין החוזה, כגון: עלויות רכישת חוזי ביטוח, התאמת הסיכון, ייחוס מרווח השירות החוזי לתקופה. צפי תביעות והוצאות לתקופה.

יחד עם זאת, ישות תוכל ליישם מודל מדידה פשוט יותר לגבי חוזים מסוימים (לדוגמא: חוזים עם כיסוי ביטוחי של עד שנה) לפיו הסכום המיוחס לשירותים שטרם סופקו יימדד על ידי הקצאת הפרמיה על פני תקופת הכיסוי (the premium allocation approach).

השפעות עיקריות צפויות

תחילה והוראות מעבר

ביאור 4: תקנים חדשים ופרשנויות שטרם אומצו (המשך)

נושא

תקן/פרשנות/תיקון

הקבוצה בוחנת את השלכות התקן על הדוחות הכספיים.

בחדש יולי 2014 ה-IASB פירסם את הנוסח המלא והסופי של IAS 39 - מכשירים פיננסיים, המחליף את IAS 39 - מכשירים פיננסיים: הכרה ומדידה. IFRS 9 (להלן: "התקן החדש") משנה בעיקר את הוראות הסיווג והמדידה של נכסים פיננסיים והוא חל על כל הנכסים הפיננסיים שבתחולת IAS 39.

לא צפוי שינוי באופן מדידת ערכם של נכסים שכנגד התחייבויות תלויות תשואה.

התקן החדש קובע כי בעת ההכרה לראשונה כל הנכסים הפיננסיים יימדדו בשווי הוגן. בתקופות עקבות יש למדוד מכשירי חוב בעלות מופחתת רק אם מתקיימים שני התנאים המצטברים הבאים:

הנכסים הפיננסיים כאמור יכללו אף הם במסגרת העדפים דרך דוח רווח והפסד ולא ירשמו על פי הכללים החלים על נכסים פיננסיים זמניים למכירה (ראה ביאור 3(1) לעיל).

- על פי התנאים החוזיים של הנכס הפיננסי, החברה זכאית, במעודים מסויימים, לקבל תזרימי מזומנים המהווים אף ורק תשלומי קרן ותשלומי ריבית על יתרת קרן.

יתרת קרן הוגן בגין נכסים פיננסיים הוניים זמניים למכירה תועבר לעודפים והשינויים בערכם של הנכסים הפיננסיים כאמור יכללו אף הם במסגרת העדפים דרך דוח רווח והפסד ולא ירשמו על פי הכללים החלים על נכסים פיננסיים זמניים למכירה (ראה ביאור 3(1) לעיל).

המדידה העוקבת של כל יתר מכשירי החוב והנכסים הפיננסיים האחרים תהיה על פי שווי הוגן. התקן החדש קובע הבחנה בין מכשירי חוב אשר ימדדו בשווי הוגן דרך רווח או הפסד ומכשירי חוב שימדדו בשווי הוגן דרך רווח כולל אחר.

טרם הסתיימה בחינת החברה בדבר אופן מדידת אג"ח ח"צ (חיים צמוד) ופיקדונות באוצר, הנחשאים תשואה מובטחת וכוללים מרווח מסוים מעל התשואה המובטחת בהתחייבויות למבטחים/לעמיתים שכנגדן הם עומדים, ואת השלכת שינוי, ככל שיהיה, במדידת נכסים אלו על ערךן של ההתחייבויות האמורות.

נכסים פיננסיים שהינם מכשירים הוניים יימדדו בתקופות עקבות בשווי הוגן, והפרשים ייזקפו לרווח והפסד או לרווח (הפסד) כולל אחר, על פי בחירת החברה לגבי כל מכשיר ומכשיר. אם מדובר במכשירים הוניים המוחזקים למטרות מסחר, חובה למדוד אותם בשווי הוגן דרך רווח או הפסד.

כאשר ההתחייבויות מתחולת IAS 4 מהוות 90% או פחות מסך ההתחייבויות הקשורות לביטוח מהוות יותר מ-90% מסך ההתחייבויות החברה

כמו כן, התקן החדש כולל מודל חדש הבנוי משלושה שלבים למדידת ירידת ערך של מכשירי חוב פיננסיים אשר אינם נמדדים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד ומתבסס על הפסדי אשראי צפויים ("Expected Credit Loss Model"). כל שלב קובע את אופן המדידה של הפסדי האשראי הצפויים וזאת בהתבסס על שינויים שחלו בסיכון האשראי של מכשירי החוב. כמו כן, ניתנת הקלה מודול זה לנכסים פיננסיים בעלי תקופות אשראי קצרות, כגון לקוחות.

ליום 31 בדצמבר 2016, הערך בספרים של התחייבויות החברה הקשורות לביטוח מהוות 96% מסך הערך בספרים של התחייבויות החברה כדלהלן:

לעניין גריעה ובנושא התחייבויות פיננסיות קובע התקן החדש את אותן הוראות שנושאות לפי הוראות IAS 39 לגבי גריעה ולגבי התחייבויות פיננסיות שלא נבחרה לגביהן חלופת השווי הוגן.

התחייבויות החברה

לגבי התחייבויות שלגביהן נבחרה חלופת השווי הוגן, סכום השינוי בשווי הוגן של ההתחייבות - המיוחס לשינויים בסיכון האשראי של החברה - ייזקף לרווח כולל אחר. כל יתר השינויים בשווי הוגן ייזקפו לרווח או הפסד.

שער מסך

ערבספרים ההתחייבויות

אלפי ש"ח

התחייבות

התחייבויות הנובעות מחוזים בתחולת IAS 4 חוזי השקעה לא נגזרים הנמדדים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד

88% 79,636

2% 2,154

4% 3,220

2% 2,424

96% 87,443

סך הכל

מאז אותו מועד לא חלו שינויים בפעילות החברה המחייבים הערכה מעודכנת.

התחייבויות למס

התחייבויות למס

התחייבויות למס

התחייבויות למס

התחייבויות למס

התחייבויות למס

התחייבויות למס

התחייבויות למס

התחייבויות למס

התחייבויות למס

התחייבויות למס

התחייבויות למס

התחייבויות למס

התחייבויות למס

התחייבויות למס

התחייבויות למס

התחייבויות למס

התחייבויות למס

התחייבויות למס

השפעות עיקריות צפויות	תחילה והוראות מעבר	ביאור 4: תקנים חדשים ופרשנויות שטרם אומצו (המשך) תקן/פרשנות/תיקון	
החלף החדש כולל דרישות חדשות בנוגע לחשבונאות גידור. התקן ייושם החל מהתקופות השנתיות המתחילות ביום 1 בינואר, 2018.		תקן דיווח כספי בינלאומי (2014), IFRS 9, מכשירים פיננסיים (המשך)	
בחודש ספטמבר 2016 פורסם תיקון לתקן 4 IFRS אשר מתיר לישות שמפיקה חוזי ביטוח לאמץ את 9 IFRS עם התאמות (להלן: "The overlay approach") או לדחות את אימוץ 9 IFRS ליום 1 בינואר 2021 (להלן: "גישת הדחיה" או "הפטור הזמני").			
בחודש ספטמבר 2018 הוחלט ב-IASB להציג הארכה של הפטור הזמני מיישום 9 IFRS לחברות ביטוח אשר אימצו את גישת הדחיה, עד ליום 1 בינואר, 2022.			
לצורך יישום גישת הדחיה על הישות לעמוד בקריטריונים הבאים: (א) הישות לא יישמה קודם לכן גרסה כלשהי של 9 IFRS. (ב) פעילויות הישות הן באופן ניכר פעילויות הקשורות לביטוח.			
בהתאם לתקן, פעילויות הישות הן באופן ניכר פעילויות הקשורות לביטוח כאשר:			
(א) הערך בספרים של התחייבויותיה הנובע מחוזי ביטוח, כולל רכיבי פיקדון או נגזרים משובצים אשר הופרדו מחוזי הביטוח, הוא משמעותי ביחס לסך הערך בספרים של כלל התחייבויות, וכן			
(ב) שיעור הערך בספרים של התחייבויות הקשורות לביטוח ביחס לסך הערך בספרים של כלל התחייבויות הינו: • גדול מ-90% או; • בין 80%-ל-90% כולל, וכן למבטח אין פעילות משמעותית שאיננה קשורה לביטוח.			

השפעות עיקריות צפויות

תחילה והוראות מעבר

נושא

תקן דיווח IFRS 16 מכירות (3) התקן מחליף את תקן בגלואני מספר 17, מכירות (IAS 17) ומתחילות ביום 1 בינואר 2019. עם

שיעור היוון:

הקבוצה תשתמש לאורך מדידת ההתחייבות בגין מכירה בשיעורי היוון נמינליים בהתאם לעקום ריבית המשמש להלוואות בקבוצת הדירוג של כלל ביטוח במח"מ הרלוונטי להכירות השונות.

הוראות מעבר לעניין מועד ההתקשרות:

הקבוצה מתכוונת לבחור ליישם את ההקלה בהוראות המעבר לפיה ההתחייבויות בגין מכירות תחושב לפי הערך הנוכחי של יתרת תשלומי המכירה העתידיים המהווים לפי הריבית המתספתית למועד היישום לראשונה ובמקביל תכיר בסכום זהה בהתחייבויות בנכס זכות שימוש בחכירה.

פרט להכירות של מבנים ואחרים בהם תכיר הקבוצה במועד היישום לראשונה, בנכס זכות שימוש לפי ערכו בספרים כאילו התקן יושם מאז מועד תחילת החכירה. כלומר, בגין מבנים ואחרים הקבוצה תמדוד את הערך שהיה מתקבל אילו דרישות התקן היו מיושמות במועד ההתקשרות תוך העמדת נכס זכות השימוש על העלות המופחתת נכון למועד היישום לראשונה. כפועל יוצא מכך, יישום התקן צפוי לגרום התאמה של העודפים במועד היישום לראשונה.

השפעה כמותית:

הטבלה להלן מציגה את ההשפעה הצפויה של יישום התקן על הסעיפים הרלוונטיים בדוח על המצב הכספי ליום 31 בדצמבר 2018:

בהתאם ל-IFRS 16 (מבוקר)	בהתאם ל-IAS 17 (מבוקר)	מיליוני ש"ח
השינוי	השינוי	השינוי
566	-	נכס זכות שימוש
-	(26)	הוצאות לשלם דמי מכירה
14	8	נכס מיסים נדחים
(615)	-	התחייבויות בגין מכירה
(3,143)	15	יתרת עודפים

ביאור 4: תקנים חדשים ופרשנויות שטרם אומצו (המשך)

נושא

תקן/פרשנות/תיקון

השפעות עיקריות צפויות

תחילה והוראות מעבר

הקבוצה בחנה את השלכות התיקון ולהערכת הקבוצה ליישום התיקון לא צפויה להיות השפעה מהותית על הדוחות הכספיים.	התיקון ייושם למפרע (עם אפשרות למספר הקלילות) לתקופות שנתינות המתחילות ביום 1 בינואר 2019.		התיקון מבהיר כי עבור זכויות לזמן ארוך אשר, במהות, מהוות חלק מההשקעה נטו של הישות בחברה הכלולה או בעסקה משותפת, ישות תיישם קודם את דרישות תקן דיווח כספי בינלאומי IFRS 9 ולאחר מכן תיישם את ההוראות של IAS 28 בגין היתרה של אותו זכויות, כך שהזכויות לזמן ארוך תהיינה חן בתחולת IFRS 9 וכן בתחולת IAS 28.
הקבוצה בוחנת את השלכות התיקון ולהערכת הקבוצה ליישום התיקון לא צפויה להיות השפעה מהותית על הדוחות הכספיים.	התיקון ייושם עבור עסקאות לרכישת נכס או עסק אשר מעד הרכישה שלהן יחול בתקופות שנתינות המתחילות מיום 1 בינואר 2020, עם אפשרות ליישום מקדם.		התיקון מבהיר האם עסקה לרכישת פעילות מהווה עסקה לרכישת "עסק" או נכס. לצורך בחינה זו, התווספה האפשרות לבחור להשתמש במבחן הריכוזיות כך שבמידה ובאופן מהותי מלא השווי ההוגן של הנכסים שנרכשו מיוחס לקבוצה של נכסים דומים הניתנים לזיהוי או לנכס ניתן לזיהוי בודד, יהיה מדובר ברכישת נכס. בנוסף, הובהרו הדרישות המינימליות להגדרתו של עסק, כמו למשל הדרישה שההתלהיכים הנרכשים יהיו משמעותיים כך שעל מנת שיהיה מדובר בעסק, תכלול הפעילות לכל הפחות אלמנט תשומה אחד ותהליך משמעותי אחד, אשר ביחד תורמים באופן משמעותי ליכולת של הפעילות לייצר תפוקות. בנוסף, צומצמה ההתייחסות לאלמנט התפוקות הנדרש על מנת לעמוד בהגדרת עסק והתווספו דוגמאות להמחשת הבחינה האמורה.
	תיקון ל-IFRS 3, צירופי עסקים		תקן 4: תקנים חדשים ופרשנויות שטרם אומצו (המשך)

ביאור 5: דיווח מגזרי

א. כללי

הקבוצה פועלת במגזרי הפעילות הבאים:

1. חיסכון ארוך טווח

מגזר חיסכון ארוך טווח כולל ביטוח חיים, כיסויים גלויים (נספחים) וניהול קרנות פנסיה וקופות גמל. המגזר כולל חיסכון לטווח ארוך (במסגרת פוליסות ביטוח לסוגיהן, קרנות פנסיה וקופות גמל, לרבות קרנות השתלמות) וכן כיסויים ביטוחיים של סיכונים שונים, כגון: מוות, נכות, אובדן כושר עבודה, ביטוחי בריאות הנמכרים כנספח לפוליסת ביטוח חיים ועוד. בהתאם להוראות הממונה מפורט מגזר חיסכון ארוך טווח לפי הענפים הבאים: גמל, פנסיה וביטוח חיים.

2. ביטוח בריאות

מגזר ביטוח בריאות כולל את פעילות הקבוצה בענפי ביטוח בריאות. המגזר כולל ביטוח סיעודי, ביטוח הוצאות רפואיות, ניתוחים, השתלות, תאונות אישיות (ענף בריאות לזמן ארוך), נסיעות לחו"ל, ביטוח שיניים, עובדים זרים ועוד.

3. ביטוח כללי

מגזר ביטוח כללי כולל את ענפי החבויות והרכוש, ביטוחי אשראי, תאונות אישיות ואחרים. בהתאם להוראות הממונה, מפורט מגזר ביטוח כללי לפי הענפים הבאים: רכב חובה, רכב רכוש, ענפי רכוש ואחרים וענפי חבויות אחרים, כדלקמן:

• ענף רכב חובה

ענף רכב חובה מתמקד בכיסוי אשר רכישתו על ידי בעל הרכב או הנוהג בו היא חובה על פי דין ואשר מעניק כיסוי לנזק גוף (לנהג הרכב, לנוסעים ברכב או להולכי רגל) כתוצאה משימוש ברכב מנועי.

• ענף רכב רכוש

ענף רכב רכוש מתמקד בכיסוי נזקי רכוש לרכב המבוטח ונזקי רכוש שהרכב המבוטח יגרם לצד שלישי.

• ענפי רכוש ואחרים

יתר ענפי הרכוש שאינם רכב וחבויות וכן ענפי ביטוח אחרים, כגון ערבויות ותאונות אישיות (ענף בריאות לזמן קצר).

• ביטוח אשראי באמצעות חברה מאוחדת

ענפי ביטוח אשראי וסיכונים סחר חוץ.

• ענפי חבויות אחרים

ענפי החבויות מיועדים לכיסוי של חבויות המבוטח בגין נזק שהוא יגרם לצד שלישי. ענפים אלו כוללים: אחריות כלפי צד ג', אחריות מעבידים, אחריות מקצועית ואחריות המוצר.

4. אחר

כולל מגזרי פעילות אשר אינם עומדים בספים הכמותיים לדיווח, פעילות אשראי ומימון וסוכנויות ביטוח.

5. פעילות שאינה מוקצית למגזרים

פעילות זו כוללת את מטה הקבוצה שעיקרו ההון, ההתחייבויות שאינן בעסקי הביטוח והנכסים המוחזקים כנגדם בכלל ביטוח, וכן את היתרות והתוצאות הנפרדות של החברה.

ב. עונתיות

1. מגזר חיסכון ארוך טווח

ככלל, ההכנסות מפרמיות בביטוח חיים וההכנסות מדמי ניהול מקרנות פנסיה וקופות גמל אינן מתאפיינות בעונתיות וכן לא קיימת עונתיות לעניין תביעות.

עם זאת, עקב עיתוי סיום שנת המס, מתקיימת עונתיות מסוימת בהפקדות של פרמיות/דמי גמולים למוצרי חיסכון פנסיוני בחודש דצמבר מאחר שבחודש זה מופקדים סכומי כסף ניכרים, על ידי שכירים ועצמאיים המפקידים באופן יזום שלא במסגרת שכרם, וזאת במטרה למצות את הטבות המס, וכן על ידי מעסיקים המשלימים חובות בגין שנת המס או מפקידים הפקדות חד פעמיות, בדרך כלל בגין חוב ותק פיצויים. בנוסף, קיימים חודשים מסוימים, המשתנים משנה לשנה, שבהם היקף הפרמיות/דמי הגמולים עשוי להיות גבוה יותר, וזאת בעיקר, לאור תשלומים חד פעמיים אשר משולמים על ידי המעסיקים לעובדים ואשר בגינם מופרשים דמי גמולים.

ביאור 5: דיווח מגזרי (המשך)

ב. עונתיות (המשך)

2. מגזר ביטוח כללי

כלכל, ההכנסות מפרמיות במגזר ביטוח כללי אינן מתאפיינות בעונתיות מובהקת. עם זאת, הפרמיות ברבעון הראשון של השנה גבוהות מהפרמיות ברבעונים האחרים וזאת בעיקר בגלל חידוש הסכמי הביטוח של מבוטחים עסקיים ושל ציי רכב גדולים בתחילת השנה הקלנדרית המייצגים עונתיות מסוימת. השפעתה של עונתיות זו על הרווח המדווח מנוטרלת באמצעות ההפרשה לפרמיה שטרם הורווחה.

במרכיבי ההוצאות האחרים, כגון תביעות, ובמרכיבי ההכנסות האחרים, כגון הכנסות מהשקעות, לא ניכרת עונתיות מובהקת. עם זאת, ראוי לציין כי בעונות החורף ברבעון הראשון או ברבעון הרביעי של השנה או בשניהם, ניכרת לעיתים עלייה בתביעות בעיקר בענפי הרכוש, וכתוצאה מכך קטן הרווח המדווח לתקופה.

ביאור 5: דיווח מגזרי (המשך)

ג. דיווח על מגזרי הפעילות

חיסכון ארוך טווח									
סך הכל				ביטוח חיים ⁽¹⁾				פנסיה	
2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016
גמל									
2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2018
4,998,993	5,534,579	5,845,913	4,998,993	5,534,579	5,845,913	-	-	-	-
168,386	168,245	135,807	168,386	168,245	135,807	-	-	-	-
4,830,607	5,366,334	5,710,106	4,830,607	5,366,334	5,710,106	-	-	-	-
2,260,373	5,560,667	963,713	2,134,693	5,421,019	802,520	10	488	2,634	125,670
955,600	1,225,478	883,097	484,697	760,035	436,111	276,851	282,422	271,359	194,052
38,029	43,050	28,213	38,029	43,050	28,213	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8,084,609	12,195,529	7,585,129	7,488,026	11,590,438	6,976,950	276,861	282,910	273,993	319,722
סך הכל הכנסות									
6,847,719	10,482,840	5,968,158	6,729,656	10,351,365	5,815,721	-	-	-	118,063
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחזי									
(109,637)	(106,515)	(81,589)	(109,637)	(106,515)	(81,589)	-	-	-	-
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחזי									
6,738,082	10,376,325	5,886,569	6,620,019	10,244,850	5,734,132	-	-	-	118,063
809,309	889,454	905,069	642,916	721,188	742,225	104,854	109,622	106,356	61,539
586,389	645,487	666,067	361,014	373,426	381,421	127,061	165,492	177,013	98,314
31,997	118,593	114,824	2,585	10,593	-	535	-	-	28,877
5,384	19,639	9,403	519	483	184	-	-	1,365	4,865
3,794	10,381	2,324	3,818	10,383	2,322	(25)	(1)	4	1
8,174,955	12,059,879	7,584,256	7,630,871	11,360,923	6,860,284	232,425	275,113	284,738	311,659
סך הכל הוצאות									
10,113	4,976	(10,210)	11,099	6,160	(8,929)	(986)	(1,184)	(1,281)	-
(80,233)	140,626	(9,337)	(131,746)	235,675	107,737	43,450	6,613	(12,026)	8,063
19,106	35,915	32,178	19,069	31,034	35,885	37	4,881	(3,707)	-
(61,127)	176,541	22,841	(112,677)	266,709	143,622	43,487	11,494	(15,733)	8,063
5,468,697	5,825,561	6,282,926	5,468,697	5,825,561	6,282,926	-	-	-	-

סך הפרמיות (כולל פרמיות חיסכון טהור
(חזי) (השקעה), אשר נקופו ישירות לעתודה)

ביאור 5: דיווח מגזרי (המשך)
דיווח על מגזרי הפעילות (המשך)
ג.

באלפי ש"ח	כללי				בראית				
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	
פרימיות שהורוחו ברוטו	-	-	-	2,314,579	2,279,434	2,324,119	1,798,776	1,917,218	2,106,995
פרימיות שהורוחו על ידי מבטחי משנה	-	-	-	661,445	759,976	943,808	212,416	262,060	300,418
פרימיות שהורוחו בשייר	-	-	-	1,653,134	1,519,458	1,380,311	1,586,360	1,655,158	1,806,577
רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	6,162	5,273	4,553	138,421	116,924	135,505	101,165	359,955	11,461
הכנסות מדמי ניהול	5,974	5,974	5,974	-	-	-	-	-	-
הכנסות (הוצאות) מעמלות	120,524	123,030	134,315	133,647	170,235	201,612	4,461	(7,647)	8,760
הכנסות אחרות	1,347	3,189	2	72	61	73	-	-	-
סך הכל הכנסות	134,007	137,466	144,844	1,925,274	1,806,678	1,717,501	1,691,986	2,007,466	1,826,798
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו	-	-	-	1,611,703	1,874,324	1,562,129	1,227,856	1,654,538	1,822,451
חלקים של מבטחי המשנה בתשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	-	-	-	(357,905)	(703,535)	(553,777)	(189,484)	(293,904)	(471,418)
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר	-	-	-	1,253,798	1,170,789	1,008,352	1,038,372	1,360,634	1,351,033
עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	89,803	94,273	103,404	587,893	584,804	572,422	395,825	449,263	520,420
הוצאות הנחלה וכלליות	16,727	18,901	20,032	66,581	60,146	73,377	56,071	66,646	73,487
ידידת ערך נכסים בלתי מוחשיים	-	8	-	1,249	-	-	-	-	-
הוצאות (הכנסות) אחרות	3,183	963	849	-	-	10	-	-	-
הוצאות (הכנסות) מימון	780	473	388	(600)	(7,290)	11,325	5,263	6,147	12,318
סך הכל הוצאות	110,493	114,618	124,673	1,908,921	1,808,449	1,665,486	1,495,531	1,882,690	1,957,258
חלק בתוצאות חברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני, נטו	207	74	-	-	15,837	(9,159)	6,163	4,331	(5,039)
רווח (הפסד) לפני מיסים על ההכנסה	23,721	22,922	20,171	16,353	14,066	42,856	202,618	129,107	(135,499)
רווח (הפסד) כולל אחר לפני מיסים על ההכנסה	617	(1,050)	1,170	(29,486)	48,157	3,847	13,473	54,640	(29,613)
סך הכל רווח (הפסד) כולל לפני מיסים על ההכנסה	24,338	21,872	21,341	(13,133)	62,223	46,703	216,091	183,747	(165,112)

ביאור 5: דיווח מגזרי (המשך)
 דיווח על מגזרי הפעילות (המשך)

ג.

סך הכל			התאמות וקידושים			לא מוקצה למגזרים			באילני שי"ח	
2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018		
9,110,003	9,729,203	10,275,018	(2,345)	(2,028)	(2,009)	-	-	-	פרימיות שהורווחו ברוטו	
1,042,247	1,190,281	1,380,033	-	-	-	-	-	-	פרימיות שהורווחו על ידי מבטחי משנה	
8,067,756	8,538,922	8,894,985	(2,345)	(2,028)	(2,009)	-	-	-	פרימיות שהורווחו בשייר	
2,616,374	6,234,548	1,244,869	(571)	(541)	(453)	110,824	192,270	130,090	רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	
956,457	1,226,483	884,197	(5,117)	(4,969)	(4,874)	-	-	-	הכנסות מדמי ניהול	
226,418	267,113	291,346	(70,243)	(61,555)	(81,554)	-	-	-	הכנסות (הוצאות) מעמלות	
1,419	3,558	75	-	-	-	-	308	-	הכנסות אחרות	
11,868,424	16,270,624	11,315,472	(78,276)	(69,093)	(88,890)	110,824	192,578	130,090	סך הכל הכנסות	
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי										
9,684,807	14,008,748	9,350,694	(2,471)	(2,954)	(2,044)	-	-	-	השקעה, ברוטו	
(657,026)	(1,103,954)	(1,106,784)	-	-	-	-	-	-	חלקים של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות	
בגין חוזי ביטוח										
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי										
9,027,781	12,904,794	8,243,910	(2,471)	(2,954)	(2,044)	-	-	-	השקעה בשייר	
1,814,199	1,956,552	2,020,065	(68,631)	(61,242)	(81,250)	-	-	-	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	
773,352	872,061	910,230	(9,482)	(7,639)	(5,983)	57,066	88,520	83,250	הוצאות הנהלה וכלליות	
34,246	121,637	114,824	-	-	-	1,000	3,036	-	ידידת ערך נכסים בלתי מוחשיים	
14,762	23,773	10,697	923	242	406	5,272	2,929	29	הוצאות (הכנסות) אחרות	
159,695	134,455	157,931	(461)	(301)	(472)	150,919	125,045	132,048	הוצאות (הכנסות) מימון	
11,824,035	16,013,272	11,457,657	(80,122)	(71,894)	(89,343)	214,257	219,530	215,327	סך הכל הוצאות	
חלק בתוצאות חברות מוחזקות המטופלות בשטח השווי										
41,479	25,581	(25,668)	-	-	-	24,996	363	(1,260)	המאזני, נטו	
85,868	282,933	(167,853)	1,846	2,801	453	(78,437)	(26,589)	(86,497)	רווח (הפסד) לפני מיסים על ההכנסה	
16,756	260,827	(93,577)	432	227	2,247	12,614	122,938	(103,406)	רווח (הפסד) כולל אחר לפני מיסים על ההכנסה	
102,624	543,760	(261,430)	2,278	3,028	2,700	(65,823)	96,349	(189,903)	סך הכל רווח (הפסד) כולל לפני מיסים על ההכנסה	

ביאור 5: דיווח מגזרי (המשך)

נמונים נוספים לגבי ענפי ביטוח עיקריים הכלולים במגזר ביטוח כללי.

ד.

ענפי חביונות					
ענפי חביונות ואחרים ⁽¹⁾			רכב חובה		
2016	2017	2018	2016	2017	2018
310,259	323,847	333,907	438,306	472,546	466,725
97,292	112,356	119,565	15,572	220,271	281,482
212,967	211,491	214,342	422,734	252,275	185,243
4,299	5,201	(2,850)	27	80,566	25,270
217,266	216,692	211,492	422,761	332,841	210,513
42,827	38,259	43,132	69,798	56,056	58,708
13,254	12,245	12,852	-	29,790	55,791
273,347	267,196	267,476	492,559	418,687	325,012
426,299	355,811	342,604	352,883	523,463	422,470
(191,478)	(155,807)	(91,090)	(33,614)	(167,692)	(222,708)
234,821	200,004	251,514	319,269	355,771	199,762
98,896	99,771	96,960	75,411	80,967	75,823
6,946	5,570	7,471	9,813	8,126	10,818
143	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-
174	(629)	394	-	419	3,563
340,980	304,716	356,339	404,493	445,283	289,966
-	5,068	(2,932)	-	7,602	(4,396)
(67,633)	(32,452)	(91,795)	88,066	(18,994)	30,650
(9,031)	13,786	3,422	(14,730)	20,265	4,582
(76,664)	(18,666)	(88,373)	73,336	1,271	35,232
2,490,718	2,538,361	2,328,034	2,380,386	2,345,355	2,284,274
974,912	1,085,830	877,243	119,659	356,485	575,942
1,515,806	1,452,531	1,450,791	2,260,727	1,988,870	1,708,332

ענפי חביונות ואחרים כוללים בעיקר תוצאות ענפי ביטוח חבות צד שלישי וחבות מעבדיים אשר הפעילות בגנים מהווה 66% מסך הפרמיות בענפים אלו (בשנת 2017 66% ובשנת 2016 68%).

(1)

ביאור 5: דיווח מגזרי (המשך)

ד. נתונים נוספים לגבי ענפי ביטוח עיקריים הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ענפי רכוש

סך הכל	ענפי רכוש ואחרים ¹				ביטוח אשראי				רכב רכוש				באלפי ש"ח	
	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018	2016	2017	2018		
2,232,680	2,298,967	2,351,378	742,580	665,546	727,652	107,027	110,188	109,793	634,508	726,840	713,301	713,301	פרימיות ברוטו	
645,637	861,479	1,012,460	477,295	471,783	554,786	52,722	54,653	54,675	2,756	2,416	1,952	1,952	פרימיות ביטוח משנה	
1,587,043	1,437,488	1,338,918	265,285	193,763	172,866	54,305	55,535	55,118	631,752	724,424	711,349	711,349	פרימיות בשי"ר	
66,091	81,970	41,393	69,477	29,397	12,128	(81)	51	(307)	(7,631)	(33,245)	7,152	7,152	שנינו בירת פרמיה שטרם הורחות, בשי"ר	
1,653,134	1,519,458	1,380,311	334,762	223,160	184,994	54,224	55,586	54,811	624,121	691,179	718,501	718,501	פרמיות שהורחות בשי"ר	
138,421	116,924	135,505	14,204	11,434	10,486	691	(75)	9,375	10,901	11,250	13,804	13,804	רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון	
133,647	170,235	201,612	103,756	112,590	116,146	16,611	15,604	16,823	26	6	-	-	הכנסות מעמלות	
72	61	73	-	-	-	72	61	73	-	-	-	-	הכנסות אחרות	
1,925,274	1,806,678	1,717,501	452,722	347,184	311,626	71,598	71,176	81,082	635,048	702,435	732,305	732,305	סך הכל הכנסות	
1,611,703	1,874,324	1,562,129	346,834	482,028	311,000	47,891	25,734	23,762	437,796	487,288	462,293	462,293	תשלומים ושנינו בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו	
(357,905)	(703,535)	(553,777)	(110,367)	(366,283)	(226,436)	(23,028)	(13,659)	(13,779)	582	(94)	236	236	חלקים של מבטחי המשנה בתשלומים ובשנינו בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח	
1,253,798	1,170,789	1,008,352	236,467	115,745	84,564	24,863	12,075	9,983	438,378	487,194	462,529	462,529	תשלומים ושנינו בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשי"ר	
587,893	584,804	572,422	241,248	213,277	207,064	8,743	9,639	9,640	163,595	181,150	182,935	182,935	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות	
66,581	60,146	73,377	20,818	16,631	20,424	14,797	17,321	18,129	14,207	12,498	16,535	16,535	הוצאות הנמלה וכלליות	
1,249	-	-	464	-	-	-	-	-	642	-	-	-	ידידת ערך נכסים בלתי מוחשיים	
-	-	10	-	-	-	-	-	10	-	-	-	-	הוצאות אחרות	
(600)	(7,290)	11,325	728	(3,635)	3,175	(1,253)	(3,235)	3,180	(249)	(210)	1,013	1,013	הוצאות (הכנסות) מימון	
1,908,921	1,808,449	1,665,486	499,725	342,018	315,227	47,150	35,800	40,942	616,573	680,632	663,012	663,012	סך הכל הוצאות	
-	15,837	(9,159)	-	1,742	(1,007)	-	-	-	-	1,425	(824)	(824)	חלק ברוחני (הפסדי) חברות כלולות, נטו	
16,353	14,066	42,856	(47,003)	6,908	(4,608)	24,448	35,376	40,140	18,475	23,228	68,469	68,469	רווח (הפסד) לפני מיסים על הכנסה	
(29,486)	48,157	3,847	(2,926)	4,374	1,198	(449)	5,513	(6,831)	(2,350)	4,219	1,476	1,476	רווח (הפסד) כולל אחר לפני מיסים על הכנסה	
(13,133)	62,223	46,703	(49,929)	11,282	(3,410)	23,999	40,889	33,309	16,125	27,447	69,945	69,945	סך הכל רווח כולל לפני מיסים על הכנסה	
6,489,344	6,520,697	6,107,310	1,037,179	1,039,333	936,041	97,897	80,605	63,741	483,164	517,043	495,220	495,220	התחייבויות בגין חוזי ביטוח	
1,638,056	2,111,212	2,105,917	489,129	625,467	620,069	53,462	42,747	31,979	894	683	684	684	ברוטו	
4,851,288	4,409,485	4,001,393	548,050	413,866	315,972	44,435	37,858	31,762	482,270	516,360	494,536	494,536	משנה	
ש"ר														

⁽¹⁾ ענפי רכוש ואחרים כוללים בעיקר תוצאות ענפי ביטוח רכוש עסקיים ודירות אשר הפעילות בגינם מהווה 77% מסך הפרימיות בענפים אלו (בשנת 2017 74% ובשנת 2016 73%).

ביאור 5: דיווח מגזרי (המשך)

ה. דיווח על מגזרי פעילות ליום 31 בדצמבר

באלפי ש"ח	חיסכון ארוך טווח		ביטוח בראות		ביטוח כללי		אחר		לא מוקצה למגזרים		התאמות וקידודים		סך הכל	
	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017
נכסים:														
נכסים בלתי מוחשיים	936,306	1,015,652	86,359	82,026	255,281	235,928	32,946	30,194	31,867	27,953	-	-	1,342,759	1,391,753
הואאות רכישה נדחות	1,238,847	1,234,111	496,826	471,014	237,866	239,449	-	-	-	-	-	-	1,973,539	1,944,574
השקעות בחברות מחזקות	69,845	105,425	3,869	26,847	81,960	148,148	-	-	58,830	15,752	-	-	214,504	296,172
נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי														
תשואה	3,000,340	2,869,967	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3,000,340	2,869,967
נדל"ן להשקעה אחר	1,032,295	991,046	57,334	53,352	177,266	167,711	-	-	-	-	-	-	1,266,895	1,212,109
השקעות פינסיות עבור חוזים														
תלויי תשואה	54,006,724	52,441,482	4,178,509	4,178,479	-	-	-	-	-	-	-	-	58,185,233	56,230,961
השקעות פינסיות אחרות:														
נכסי חוב סחירים	1,407,249	1,513,211	1,016,184	885,968	456,636	451,293	1,134	1,281	2,350,659	2,680,859	-	-	5,231,862	5,532,612
נכסי חוב שאינם סחירים	17,947,174	17,986,492	525,521	475,975	2,818,470	2,582,204	3,235	6,106	698,828	788,020	(2,885)	(5,703)	21,990,343	21,833,094
מניות	310,646	295,827	280,698	267,797	258,010	262,504	-	-	567,621	541,713	-	-	1,416,975	1,367,841
אחרות	1,270,989	1,133,847	417,496	430,118	421,045	386,241	-	-	752,847	773,398	-	-	2,862,377	2,723,604
סך הכל השקעות פינסיות אחרות	20,936,058	20,929,377	2,239,899	2,059,858	3,954,161	3,682,242	4,369	7,387	4,369,955	4,783,990	(2,885)	(5,703)	31,501,557	31,457,151
מזומנים ושוי מזומנים עבור														
חוזים תלויי תשואה	3,423,775	4,290,418	225,124	239,028	-	-	-	-	-	-	-	-	3,648,899	4,529,446
מזומנים ושוי מזומנים אחרים	487,682	604,262	138,227	139,068	124,859	186,161	121,801	90,107	425,717	386,265	-	-	1,298,286	1,405,863
נכסי ביטוח משנה	187,636	227,169	685,826	463,395	2,105,917	2,111,212	-	-	-	-	-	-	2,979,379	2,801,776
פרמיות לגביה	325,954	311,473	123,957	122,186	423,530	457,473	3,415	2,710	-	-	-	-	876,856	893,842
נכסים אחרים	999,195	401,684	196,589	75,555	257,118	287,063	281,957	35,824	281,957	184,068	(64,336)	(60,302)	1,704,379	923,892
סך הכל נכסים	86,644,657	85,422,066	8,432,519	7,521,808	7,617,958	7,515,387	5,168,326	5,168,028	5,168,326	5,398,028	(67,221)	(66,006)	107,992,626	105,957,506
סך הכל נכסים עבור חוזים תלויי	61,670,214	60,239,420	4,451,034	4,070,900	-	-	-	-	-	-	-	-	66,121,248	64,310,320
תשואה														
התחייבויות:														
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי														
השקעה שאינם תלויי תשואה	21,865,392	21,523,458	2,675,508	2,675,508	2,140,712	6,107,310	-	-	-	-	(1,215)	575	30,646,995	30,184,292
התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי														
השקעה תלויי תשואה	60,985,176	59,310,868	4,401,472	4,055,916	-	-	-	-	-	-	(19,751)	20,705	65,366,897	63,346,079
התחייבויות פינסיות	261,610	137,442	12,543	7,227	59,738	26,024	2,886	-	3,209,815	3,242,364	(2,893)	(3)	3,543,699	3,413,054
התחייבויות אחרות	1,134,203	1,729,906	818,227	805,468	901,657	850,235	64,173	44,753	596,344	719,086	(26,489)	(26,568)	3,488,115	3,922,880
סך הכל התחייבויות	84,246,381	82,701,674	7,907,750	7,907,323	6,809,323	7,068,705	7,396,956	44,753	3,806,159	3,961,450	(50,348)	(47,851)	103,045,706	100,866,305

ביאור 6: נכסים בלתי מוחשיים⁽²⁾

א. הרכב ותנועה

באלפי ש"ח	מוניטין	תיקי לקוחות ודמי ניהול עתידיים	רישיונות, שם מסחרי מותג ואחר	הפרשים מקוריים המיוחסים לשווי תיקי ביטוח	תוכנות מחשב	סך הכל
עלות						
יתרה ליום 1 בינואר 2017	632,732	272,288	9,851	633,360	2,052,083	3,600,314
רכישות ופיתוח עצמי ⁽¹⁾	-	-	-	1,297	228,401	229,698
גריעות	-	-	-	-	(1,120)	(1,120)
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017	632,732	272,288	9,851	634,657	2,279,364	3,828,892
רכישות ופיתוח עצמי ⁽¹⁾	-	-	-	2,476	279,528	282,004
גריעות נכסים שהופחתו במלואם	(35,010)	-	(1,038)	-	(3,182)	(39,230)
יתרה ליום 31 בדצמבר 2018	597,722	272,288	8,813	637,133	2,555,710	4,071,666
הפחתות והפסדים מירידת ערך						
יתרה ליום 1 בינואר 2017	110,400	235,060	9,616	631,400	1,108,435	2,094,911
הפחתה לשנה	-	3,773	235	1,446	215,158	220,612
גריעות	-	-	-	-	(21)	(21)
הפסד מירידת ערך ⁽³⁾	108,008	-	-	-	13,629	121,637
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017	218,408	238,833	9,851	632,846	1,337,201	2,437,139
הפחתה לשנה	-	3,698	-	872	211,604	216,174
גריעות נכסים שהופחתו במלואם	(35,010)	-	(1,038)	-	(3,182)	(39,230)
הפסד מירידת ערך ⁽³⁾	114,824	-	-	-	-	114,824
יתרה ליום 31 בדצמבר 2018	298,222	242,531	8,813	633,718	1,545,623	2,728,907
הערך בספרים, נטו						
יתרה ליום 1 בינואר 2017	522,332	37,228	235	1,960	943,648	1,505,403
יתרה ליום 31 בדצמבר 2017	414,324	33,455	-	1,811	942,163	1,391,753
יתרה ליום 31 בדצמבר 2018	299,500	29,757	-	3,415	1,010,087	1,342,759

(1) תוספות בגין תוכנות מחשב כוללות תוספות בגין פיתוח עצמי בסכומים של כ-147,456 אלפי ש"ח וכ-134,080 אלפי ש"ח בשנים שהסתיימו בימים 31 בדצמבר 2018 ו-2017, בהתאמה.

(2) לפרטים בדבר מדיניות סיווג הפחתות שוטפות והפסדים מירידות ערך ופירוט תקופות ההפחתה, ראה ביאור 3(ח).

(3) ראה סעיף ב(1) להלן.

ביאור 6: נכסים בלתי מוחשיים (המשך)

ב. בדיקת ירידת ערך ופרטים נוספים

להלן פירוט ההרכב של הערך בספרים של הנכסים הבלתי מוחשיים, למעט תוכנות מחשב:

מוניטין		רישיונות, שם מסחרי מותג ואחר		תיקי לקוחות ודמי ניהול עתידיים		הפרשים מקוריים המיוחסים לשווי תיקי ביטוח		באלפי ש"ח
ליום 31 בדצמבר	ליום 31 בדצמבר	ליום 31 בדצמבר	ליום 31 בדצמבר	ליום 31 בדצמבר	ליום 31 בדצמבר	ליום 31 בדצמבר	ליום 31 בדצמבר	
2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	
239,411	124,587	-	-	33,455	29,757	-	-	פעילות גמל ⁽¹⁾
134,700	134,700	-	-	-	-	-	-	פעילות פנסיה בגין מיטבית עתודות ⁽²⁾
2,447	2,447	-	-	-	-	-	-	פעילות ביטוח כללי - כלל אשראי
-	-	-	-	-	-	183	-	עודף עלות המיוחס לתיק ביטוח חיים
37,766	37,766	-	-	-	-	1,628	3,415	סוכנויות ביטוח ⁽³⁾
414,324	299,500	-	-	33,455	29,757	1,811	3,415	סך הכל

1. פעילות ניהול קופות הגמל

שיעור דמי הניהול במגזר הגמל נמצאים בירידה מתמשכת כפועל יוצא מתנאי התחרות בתחום, באופן אשר מכביד על כיסוי הוצאות החברה המנהלת. בהתאם לכך, בחנה החברה את הצורך ברישום הפרשה לירידת ערך המוניטין המיוחס לפעילות ניהול קופות הגמל באמצעות הערכת שווי של מעריך שווי חיצוני בלתי תלוי המבוססת על גישת היוון תחזית תזרים המזומנים הנובע מהפעילות (שווי שימוש) המבוססת, בין היתר, על תחזית החברה לשיעור דמי הניהול, הנכסים המנהלים והוצאות המגזר. בהתאם להערכת השווי שהתקבלה, הסכום בר השבה שחושב הינו גבוה מהערך בספרים של פעילות הגמל ולפיכך לא חלה ירידת ערך מוניטין ליום 31 בדצמבר 2018.

בהתאם להערכת השווי ליום 30 ביוני 2018, סכום הערך בספרים של פעילות הגמל היה גבוה משווי השימוש בסך של כ-115 מיליוני ש"ח ולפיכך, החברה הכירה בהפסד מירידת ערך המוניטין לפני מס בסכום האמור.

בשנת 2017, בהתאם להערכות שווי שבוצעו ליום 31 בדצמבר 2017 ו-30 ביוני 2017, סכום הערך בספרים של פעילות הגמל לאותו מועד היה גבוה משווי השימוש ולפיכך, החברה הכירה בהפסד מירידת ערך המוניטין בסך של כ-108 מיליוני ש"ח.

להלן מפורטות הנחות מפתח ופרמטרים עיקריים ששימשו בחישוב שווי בר ההשבה:

ליום 31 בדצמבר	ליום 31 בדצמבר	
2017	2018	
DCF	DCF	מתודולוגיית ההערכה
11.8%	12.1%	שיעור ההיוון התפעולי WACC לפני מס
0%	0%	שיעור צמיחה לטווח ארוך בענף למעט קופת גמל להשקעה
3.0%	3.0%	שיעור צמיחה לטווח ארוך קופת גמל להשקעה
34.2%	34.2%	מס שולי אפקטיבי
0.57%	0.51%	שיעור דמי ניהול ממוצע בקופת גמל לתגמולים תמר בטווח הארוך
0.65%	0.59%	שיעור דמי ניהול ממוצע בקרן השתלמות בטווח הארוך
1.05%	1.05%	שיעור דמי ניהול מקסימאליים מהצבירה
5	5	מספר שנים בתחזית תזרים המזומנים

2. פעילות ניהול קרנות הפנסיה

לצורך עריכת הדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2018, ערכה החברה בחינה לירידת ערך המוניטין, המיוחס לפעילות קרנות הפנסיה, באמצעות הערכת שווי של מעריך שווי חיצוני בלתי תלוי. הבחינה התבססה על גישת היוון תחזית תזרים מזומנים (DCF). מעריך השווי מתבסס בעבודתו, בין היתר, על תחשיבי הערך הגלום (EV) לפעילות הפנסיה שערכה החברה. לצורך הערכת שווי השימוש נזקפה תשואה משוקללת על הנכסים בשיעור של כ-4.8% ותזרימי המזומנים הונו לערכם הנוכחי בשיעור של 12% לפני מס (9.8% לאחר מס). בהתבסס על הערכת השווי שהתקבלה, הסכום בר השבה שחושב הינו גבוה מהערך בספרים של פעילות הפנסיה ולפיכך לא חלה ירידת ערך מוניטין ליום 31 בדצמבר 2018.

לצורך עריכת הדוחות הכספיים ליום 31 בדצמבר 2017, ערכה החברה בחינה לירידת ערך המוניטין, המיוחס לפעילות קרנות הפנסיה, באמצעות הערכת שווי של מעריך שווי חיצוני בלתי תלוי. הבחינה התבססה על גישת היוון תחזית תזרים מזומנים (DCF). מעריך השווי מתבסס בעבודתו, בין היתר, על תחשיבי הערך הגלום (EV) לפעילות הפנסיה שערכה החברה. לצורך הערכת שווי השימוש נזקפה תשואה משוקללת על הנכסים בשיעור של כ-5.1% ותזרימי המזומנים הונו לערכם הנוכחי בשיעור של 11.3% לפני מס (9% לאחר מס). בהתבסס על הערכת השווי שהתקבלה, הסכום בר השבה שחושב הינו גבוה מהערך בספרים של פעילות הפנסיה ולפיכך לא חלה ירידת ערך מוניטין ליום 31 בדצמבר 2017.

ביאור 6: נכסים בלתי מוחשיים (המשך)

ב. בדיקת ירידת ערך ופרטים נוספים (המשך)

3. סוכנויות

לצורך עריכת הדוחות הכספיים ערכה החברה בחינה לירידת ערך המוניטין המיוחס לפעילות הסוכנויות. לצורך כך התקבלו דוחות ממעריך שווי חיצוני בלתי תלוי, המבוססים על גישת היוון תחזית תזרים מזומנים הנובע מהפעילות (שווי שימוש).

לימים 31 בדצמבר 2018 ו-2017, שווי השימוש המיוחס לפעילות הסוכנויות היה גבוה מערכה של פעילות זו בספרים ולפיכך לא נרשם הפסד מירידת ערך מוניטין.

ביאור 7: הוצאות רכישה נדחות

א. ההרכב

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2017	2018	
1,234,111	1,238,847	ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח
471,014	496,826	ביטוח בריאות
239,449	237,866	ביטוח כללי *
1,944,574	1,973,539	סך הכל

(*) לפרטים נוספים ראה ביאור 19(א).

ב. התנועה בהוצאות רכישה נדחות במגזר חיסכון ארוך טווח ובמגזר בריאות

בריאות			חסכון ארוך טווח			באלפי ש"ח
סך הכל	מחלות ואשפוז	סיעוד	סך הכל	פנסיה וגמל	ביטוח חיים	
439,371	314,461	124,910	1,246,505	297,722	948,783	יתרה ליום 1 בינואר 2017
תוספות:						
112,198	101,311	10,887	231,821	48,577	183,244	עמלות רכישה
114,308	108,215	6,093	94,096	-	94,096	הוצאות רכישה אחרות
226,506	209,526	16,980	325,917	48,577	277,340	סך הכל תוספות
(94,079)	(81,640)	(12,439)	(159,230)	(37,800)	(121,430)	הפחתה שוטפת
(100,784)	(87,956)	(12,828)	(179,081)	-	(179,081)	הפחתה בגין ביטולים
471,014	354,391	116,623	1,234,111	308,499	925,612	יתרה ליום 31 בדצמבר 2017
תוספות:						
137,857	125,623	12,234	257,847	40,562	217,285	עמלות רכישה
119,214	107,450	11,764	93,553	-	93,553	הוצאות רכישה אחרות
257,071	233,073	23,998	351,400	40,562	310,838	סך הכל תוספות
(103,833)	(91,316)	(12,517)	(156,395)	(40,303)	(116,092)	הפחתה שוטפת
(127,426)	(115,333)	(12,093)	(190,269)	-	(190,269)	הפחתה בגין ביטולים
496,826	380,815	116,011	1,238,847	308,758	930,089	יתרה ליום 31 בדצמבר 2018

ביאור 8: רכוש קבוע

א. הרכב ותנועה⁽¹⁾

סך הכל	התקנות ושיפורים במושכר	ריהוט וציוד משרדי	כלי רכב	מחשבים ושרתים	קרקע ובנייני משרד	באלפי ש"ח
עלות						
550,446	203,621	64,734	910	215,259	65,922	יתרה ליום 1 בינואר 2017
20,017	11,621	3,480	25	4,891	-	רכישות
(886)	-	-	(53)	(550)*	(283)	גריעות
569,577	215,242	68,214	882	219,600	65,639	יתרה ליום 31 בדצמבר 2017
35,398	14,259	3,228	48	17,863	-	רכישות
(3,272)	-	(26)	(526)	(2,720)*	-	גריעות
601,703	229,501	71,416	404	234,743	65,639	יתרה ליום 31 בדצמבר 2018
פחת והפסדים מירידת ערך						
297,879	66,413	34,038	115	148,987	48,326	יתרה ליום 1 בינואר 2017
40,817	11,762	3,970	131	23,631	1,323	פחת לשנה
(789)	-	-	(19)	(550)*	(220)	גריעות
337,907	78,175	38,008	227	172,068	49,429	יתרה ליום 31 בדצמבר 2017
41,593	13,131	4,189	115	22,842	1,316	פחת לשנה
(2,961)	-	(26)	(217)	(2,718)*	-	גריעות
376,543	91,308	42,171	125	192,194	50,745	יתרה ליום 31 בדצמבר 2018
הערך בספרים, נטו						
252,567	137,208	30,696	795	66,272	17,596	יתרה ליום 1 בינואר 2017
231,670	137,067	30,206	655	47,532	16,210	יתרה ליום 31 בדצמבר 2017
225,160	138,193	29,245	279	42,549	14,894	יתרה ליום 31 בדצמבר 2018

(1) לפרטים בדבר תקופות ההפחתה, ראה ביאור 3(ז)(3).

(*) בעיקר גריעות נכסים שהופחתו במלואם.

ב. לפרטים נוספים באשר לרכוש קבוע חכור, ראה ביאור 27.

א. תמצית נתונים כספיים לגבי השקעות בחברות מוחזקות ועסקאות משותפות

[illegible][illegible]

כלל ביטוח קיבולה בשנים 2008-2009 שתי הלוואות מהחוקות ע"ד. על פי חקקה היחסי בהון המניות, אשר יתרתו נמן לתאריך הדיווח הינו בסך של כ-16.1 מיליוני ש"ח ואשר כלולות בסעיף זכאים ויתרות זכות במהלך שנת 2018 פרעה כלל ביטוח להחזקות ע"ד ה' הלוואה בסך של כ-0.1 מיליוני ש"ח. ביום 15 בפברואר 2019 האורכה ההלוואה לשתיים נוספות.

שעור ההחלוקה משקף את האחידות הישראלית של תיקי ההשקעות כנגד התנאי "בוטאן שאין תלוי תשואה (להלן: "נוסטרו")" בנוסף לשיעורים אלו, החברה מחזיקה בהשקעות כנגד התנאי "בוטאן שאין תלוי תשואה (להלן: "עמיתים")" שיעור ההחלוקה המשותפים בנוסטרו ובעמיתים מקנה לחברה השפעה מהותית.

ביאור 9: השקעות בחברות מוחזקות (המשך)

א. תמצית נתונים נסיים לגבי השקעות בחברות מוחזקות ועסקאות משותפות (המשך)

ליום 31 בדצמבר 2017

660									
סך הכל		Dominion Columbus				WC		עמדות -	
כלל	טרנס	credit suisse	Tower	Ave.	WC 75	Edgewater	Cial Wacker	Ibex	קיר פנסיה
החזקות	בטח	IDE	emerging market ⁽¹⁾	Holdings, LP	Investors DCE 1 APS	Venture, L.L.C ⁽³⁾	Investments LP	London Kingsway 22 limited	לשכירים ועצמאיים
מאות	בע"מ	Technologies							החזקות
עמדות ⁽²⁾ בע"מ									
תברר									
מנהלת									
קיר									
חברת פנסיה									
החזקות									
מדינת התאגדות									
מקום עיקרי של הפעילות היעסקית									
שיעור בעלות בחו" (%)									
שיעור בהבעה (%)									
סך הכל נכסים									
סך הכל התיכונים									
סך הכל נכסים נטו (סך הכל נכסים בריכוז)									
חלק הקבוצה בנכסים נטו (נכסים נטו * אחוז האחזקה)									
יתרת עודפי עלות והתאמות אחרות									
ערכה של החברה המוחזקת בספרי הקבוצה									
הכנסות									
סך רווח והפסד									
חלק הקבוצה ברווח והפסד של החברה									
המוחזקת									
הפחתת התאמות לשווי הוגן שנעשו במועד הרישאה									
חלק הקבוצה ברווח והפסד של החברה									
המוחזקת שהוצג בספרים									
הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין החברה המוחזקת - חלק הקבוצה ברווח הכולל של החברה									
המוחזקת שהוצג בספרים									

(1) נכון ליום 31 בדצמבר 2017, כלל ביטוח השפעה מהותית באמקו מאור שיש לו הכנה לקחת חלק בהחלטות משמעותיות מסוימות של אמקו, כגון השקעה, באמצעות הנציג המשותף של קבוצת כלל ביטוח ושל כור תעשיות בע"מ, חברת הקבוצה אי"ד ב.י. לפרטים נוספים, ראה באור 40(ה).

2) כלל ביטוח קיבלה בשנים 2009-2008 שתי הלוואות מהחזקות ע"ד. על פי חלקה היחסי בהון המניות, אשר ירתתו נמן לתאריך הדיווח הינו בסך של כ-15.7 מיליון ש"ח ואשר כלולות בסעיף זנאים ויתרות זכות. במהלך שנת 2017 פרעה כלל ביטוח להחזקות ע"ד הלוואה בסך של 0.22 מיליון ש"ח.

שִׁעוֹר הַחִזְקָה מְשַׁקֵּף אֶת הָאֲחֻזּוֹת הַיְשׁוּרֹת שֶׁל חִזְקַת הַהִשְׁקָעוֹת כִּנְגַד הַתַּחֲבִּי"בוֹת שֶׁאֵין תַּלְוִי תְּשׁוּאָה (לְהֵלֵךְ: "נוֹסְטֵרָה") בְּנוֹסֵף לִשְׁעוֹרוֹרִים אֵלּוּ, הַחִבְרָה מִחִזְקָהּ בַּהִשְׁקָעוֹת כִּנְגַד הַתַּחֲבִּי"בוֹת תַּלְוִי תְּשׁוּאָה (לְהֵלֵךְ: "עַמְיָתִים") שִׁעוֹר הַחִזְקָה מְשַׁקֵּף לְחִבְרָה הַשְּׁפָעָה מְהוּחֶתֶת.

א. תמצית נתונים כספיים לגבי השקעות בחברות מוחזקות ועסקאות משותפות (המשך)

עבודות -

- 1) נכון ליום 31 בדצמבר 2016, לכלל ביטוח השפעה מהותית באמקו מאחר שיש לה הכח לקחת חלק בהחלטות משמעותיות ומסומות של אמקו. נכון השקעה. באמצעות הנציג המשותף של קבוצת כלל ביטוח ושל כור תעשיות בע"מ, חברה בקבוצת אי די. בי. לפרטים נוספים, ראה באור 40(ה).
- 2) כלל ביטוח קיבלה בשנים 2008-2009 שתי הלוואות מהחזקות עדיך, על פי חלקה היחסי בהן המניות, אשר יתרתן נכון לתאריך הדיווח הינו בסך של כ-15.4 מיליוני ש"ח ואשר כלולות בסעיף זכאים ויתרות זכות. במהלך שנת 2016 פרעה כלל ביטוח להחזקות עדיך הלוואה בסך של כ-0.2 מיליוני ש"ח.
- 3) שיעור ההחזקה משקיף את האחזקות הישירות של תיקי ההשקעות כנגד התח"י בוויז שאתן תל"י תשא (להלן: "נוסטרד"). בנוסף לשיעורים אלו, החברה מחזיקה בהשקעות כנגד התח"י בוויז תל"י תשא (להלן: "נוסטרד"). שיעור ההחזקה המשותפים בנוסטרו ובעתידים מקנים לחברה השפעה מהותית. תשא (להלן: "עמיתים"). שיעור ההחזקה הנוספים. שיעור ההחזקה המשותפים בנוסטרו ובעתידים מקנים לחברה השפעה מהותית.

ביאור 9: השקעות בחברות מוחזקות (המשך)

ב. תנועה בהשקעה בחברות מוחזקות		
באלפי ש"ח	2018	2017
יתרה ליום 1 בינואר	296,172	270,044
השקעה בתקופה	-	34,050
רווחי אקוויטי	(25,668)	25,581
רווח כולל אחר	12,423	(11,479)
שחיקת הלוואות	1,024	(153)
רווח הון	-	2,080
דיבידנד שהתקבל	(19,253)	(190)
אחר	(104)	320
תמורה ממכירת השקעה	(50,090)	(24,081)
יתרה ליום 31 בדצמבר	214,504	296,172

ג. פרטים נוספים בדבר חברות בנות עיקריות אשר מוחזקות במישרין על-ידי החברה ⁽¹⁾

ההשקעה בחברה המאוחדת	זכויות החברה בהון %	הערה מדינת התאגדות	2018
4,704,502	99.98	ישראל	כלל חברה לביטוח בע"מ ("כלל ביטוח")
81,468	100.00	ישראל	כלל החזקות סוכנויות (1998) בע"מ ("כלל סוכנויות")
8,017	100.00	ישראל	כללביט מערכות בע"מ
59,531	100.00	ישראל (2)	כלל אשראי ומימון בע"מ
4,869,071	99.98	ישראל	2017
75,658	100.00	ישראל	כלל חברה לביטוח בע"מ ("כלל ביטוח")
6,886	100.00	ישראל	כלל החזקות סוכנויות (1998) בע"מ ("כלל סוכנויות")
56,776	100.00	ישראל (2)	כללביט מערכות בע"מ
			כלל אשראי ומימון בע"מ

(1) ליום 31 דצמבר 2018 ו-2017, החברה לא העמידה הלוואות וערבויות לחברות בנות.

(2) במהלך שנת 2013, החליטה החברה על סיום הדרגתי של פעילות החברה בתחום המימון, הכוללת את פעילות הפקטורינג והליסינג המימוני, האשראי הצרכני והאשראי העסקי ("פעילות המימון"), וזאת מתוך רצון להתמקד בתחומי הליבה של הקבוצה. כיום פעילות המימון מצויה במצב של Run off וככלל אין פעילות עסקית חדשה.

בהמשך להחלטה זו, בחודש דצמבר 2018 בוצעו מספר מהלכים אשר מטרתם להשלים את פירוקה של חטיבת המימון, כמפורט להלן: (א) מיזוג פעילות יחידת המשכנתאות (הפועלת באמצעות כלל אשראי ומימון) ופעילות האשראי הצרכני (הפועלת באמצעות כלל אשראי צרכני) לתוך כלל ביטוח; ו-(ב) העברת החזקות הקבוצה בכלל אשראי עסקי ובכלל פקטורינג ומימון, אשר נמצאות בשלבי סיום של פעילות (run-off), להחזקתה הישירה של החברה. במסגרת זו נחתמו הסכמי מיזוג בין כלל אשראי ומימון וכלל אשראי צרכני לבין כלל ביטוח והוגשה לבית המשפט בקשה לאישור הפחתת הון בכלל אשראי מימון לצורך חלוקת מניות כלל אשראי עסקי וכלל פקטורינג בע"מ כדיבידנד בעין לחברה, אשר אושרה על ידו. נכון למועד אישור הדוח טרם התקבלו כל האישורים הנדרשים להשלמת המהלכים האמורים ואין ודאות כי יתקבלו.

ביאור 10: נדל"ן להשקעה לרבות עבור חוזים תלויי תשואה

א. הרכב ותנועה

נדל"ן להשקעה

חוזים תלויי תשואה

סך הכל		ממורים בחו"ל		משכירים בחו"ל		מזכירים מסחריים		משכירים בישראל	
		2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
באלפי ש"ח									
יתרה ליום 1 בנואר		2,742,180	2,869,967	178,051	166,353	508,669	495,022	558,501	619,874
תוספות									
רכישות ותוספות נטו, לזכסם קיימים		81,929	57,023	-	-	57,516	57,023	24,413	-
עלויות והוצאות שרהונו		11,550	17,928	-	2,246	3,612	3,850	7,938	11,832
סך תוספות		93,479	74,951	-	2,246	61,128	60,873	32,351	11,832
הפרשי תרגום		(45,534)	38,920	(17,433)	13,144	(28,101)	25,776	-	-
שינויים בשווי הוגן בגין נדל"ן שטרם מומש ⁽¹⁾		79,842	16,502	5,735	(10,850)	14,454	(6,786)	245	(7,759)
שינויים בשווי הוגן		34,308	55,422	(11,698)	2,294	245	(7,759)	59,408	41,897
יתרה ליום 31 בדצמבר		2,869,967	3,000,340	166,353	170,893	619,874	672,988	1,588,718	1,642,447

4.75% 5% 4.75%-6.65% 5%-6.88% 6%-9% 6%-9.5% 6%-10% 6%-9.5%

פרטים בדבר שיעורי ההיוון ששמשו לאורך קביעת השווי ההוגן

אחר

סך הכל		ממורים בחו"ל		משכירים בחו"ל		מזכירים מסחריים		משכירים בישראל	
		2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
באלפי ש"ח									
יתרה ליום 1 בנואר		1,185,907	1,212,109	98,207	91,616	254,880	249,941	114,546	127,433
תוספות									
רכישות ותוספות נטו, לזכסם קיימים		22,663	23,839	-	-	12,200	23,839	10,462	-
עלויות והוצאות שרהונו		3,784	5,706	-	850	867	914	2,918	3,942
סך תוספות		26,447	29,545	-	850	13,067	24,753	13,380	3,942
גרועות		(15,600)	-	-	-	-	-	(15,600)	-
מימושים		(15,600)	-	-	-	-	-	(15,600)	-
סך גרועות		(21,228)	19,003	(9,644)	7,602	(11,584)	11,401	-	-
הפרשי תרגום		36,583	6,238	3,053	(8,242)	6,645	(3,861)	(179)	(1,796)
שינויים בשווי הוגן בגין נדל"ן שטרם מומש ⁽¹⁾		15,355	25,241	(6,591)	(640)	(4,939)	7,540	(179)	(1,796)
שינויים בשווי הוגן		1,212,109	1,266,895	91,616	91,826	249,941	257,481	127,433	150,390
יתרה ליום 31 בדצמבר								743,119	767,198

פרטים בדבר שיעורי ההיוון ששמשו לאורך קביעת השווי ההוגן
 רוחים משנויים בשווי הוגן מוכרים בסעיף רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מיומן.
 (1) מולל מקדמה בגין נדל"ן להשקעה.
 (2)

ביאור 10: נדל"ן להשקעה לרבות עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

ב. קביעת שווי הוגן

1. היררכיית שווי הוגן

כל מדידות השווי ההוגן הינן ברמה 3 בהיררכיית השווי ההוגן. להגדרת הרמות השונות בהיררכיה, ראה ביאור 2(ה)3 לעיל.

2. תהליכי הערכה המיושמים בקבוצה וטכניקות הערכה ששימשו לקביעת השווי ההוגן

השווי ההוגן של נדל"ן להשקעה הינו אומדן הסכום שהיה מתקבל במכירת הנדל"ן להשקעה, בעסקה רגילה בין משתתפים בשוק במועד המדידה.

בהיעדר מחירים שוטפים בשוק פעיל, השווי ההוגן של נדל"ן להשקעה נקבע על בסיס הערכות שווי שבוצעו על ידי מעריכים חיצוניים, בלתי תלויים, בעלי כישורים מקצועיים מתאימים ובעלי ניסיון עדכני לגבי מיקום וסוג הנכס המוערך. הערכות השווי של הנדל"ן להשקעה מבוצעות בהתאם לשיטת הערכה המתאימה לסוג נכס כמפורט להלן. הערכות שווי חיצוניות מבוצעות בתקופות שונות עבור נכסים שונים בתיק הנדל"ן להשקעה. כל הערכות השווי מועברות לעיון הגורמים הרלוונטיים בחברה.

3. נתונים בדבר מדידות שווי הוגן של נדל"ן להשקעה

סוג הנכס	טכניקות הערכה לקביעת השווי ההוגן	הנתונים המשמעותיים שאינם ניתנים לצפייה	יחסי הגומלין בין הנתונים המשמעותיים שאינם ניתנים לצפייה ומדידת השווי ההוגן
נכסים להשכרה למטרת מסחר/מגורים	השווי ההוגן נאמד תוך שימוש בטכניקת היוון הכנסות: מודל הערכת השווי מבוסס על הערך הנוכחי של אומדן ה-NOI הנובע מהנכס. הערכת שווי הנדל"ן מתבססת על תזרימי המזומנים השנתיים נטו, המהווים בשיעור היוון המשקף את הסיכונים הספציפיים הגלומים בהם. כאשר קיימים בפועל הסכמי שכירות, אשר התשלומים בגינם שונים מדמי שכירות ראויים, מבוצעות התאמות בכדי לשקף את תשלומי השכירות בפועל בתקופת החוזה. הערכות השווי מתחשבות בסוג הדיירים הנמצאים בפועל בנכס המושכר או האחראיים למילוי התחייבויות השכירות או אלה העשויים להיות במושכר לאחר השכרת מושכר פנוי, לרבות הערכה כללית לגבי מהימנות האשראי שלהם; ויתרת אורך החיים הכלכלי של הנכס, באותם מקומות שבהם פרמטרים אלו רלוונטיים. הערכת השווי לוקחת בחשבון גם תזרימי מזומנים שליליים המתייחסים להיטלי השבחה, שיפוצים צפויים ודמי חכירה.	- שווי שוק של תשלומי שכירות עתידיים בתום תקופת החוזה - שיעור היוון של תזרימי המזומנים (מ-5% עד 9.50%)	- אומדן השווי ההוגן יגדל אם: גידול ב-NOI הנובע מהנכס - שיעור היוון של תזרימי המזומנים יקטן

4. ניתוח רגישות

שיעור ההיוון מהווה אומדן משמעותי בקביעת השווי ההוגן משום ששינוי בו ישפיע באופן מהותי על השווי ההוגן של הנדל"ן להשקעה. יחד עם זאת, יצוין כי שינוי בשווי ההוגן של הנדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה אינו משפיע על הרווח וההפסד של הקבוצה.

בניתוח רגישות להלן מוצגת ההשפעה של שינוי בשיעור ההיוון בשיעורים המפורטים:

נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה

גידול (קיטון) בשווי ההוגן ליום 31 בדצמבר	באלפי ש"ח
2017	2018
(155,424)	(179,509)
180,213	206,376
	עלייה של 0.5%
	ירידה של 0.5%

ביאור 10: נדל"ן להשקעה לרבות עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

ב. קביעת שווי הוגן (המשך)

4. ניתוח רגישות (המשך)

נדל"ן להשקעה עבור חוזים שאינם תלויי תשואה

גידול (קיטון) ברווח והפסד
לפני מס לשנה שהסתיימה
ביום 31 בדצמבר

2017	2018	באלפי ש"ח
(67,867)	(76,854)	עלייה של 0.5%
75,879	87,776	ירידה של 0.5%

ג. הסכומים שהוכרו בדוח רווח והפסד (למעט השינויים בשווי ההוגן)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2016	2017	2018	הכנסות שכירות מנדל"ן להשקעה
251,336	272,152	290,206	הוצאות תפעוליות ישירות הנובעות מנדל"ן להשקעה שהפיק הכנסות שכירות במהלך התקופה
(23,519)	(33,000)	(30,486)	
227,817	239,152	259,720	

ד. פרטים בדבר זכויות במקרקעין המשמשות את הקבוצה כנדל"ן להשקעה

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2017	2018	בבעלות
3,000,877	3,144,079	בחכירה מהוונת:
		עד 15 שנה
390,354	384,864	15-50 שנה
670,125	718,772	מעל 50 שנה
20,720	19,520	
4,082,076	4,267,235	סך הכל

חלק מזכויות הבעלות וזכויות החכירה טרם נרשמו על שם חברות הקבוצה בלשכת רישום המקרקעין וברשות מקרקעי ישראל, לפי העניין, לרוב בשל הסדרי רישום טכניים.

ה. באשר להתקשרויות להחכרת נדל"ן להשקעה, ראה ביאור 27.

ו. יתרת ההתחייבות להשקעות נוספות של הקבוצה בנדל"ן להשקעה הסתכמו, ליום 31 בדצמבר 2018, בסך של כ-182 מיליוני ש"ח, מתוכם סך של כ-136 מיליוני ש"ח מכספי פוליסות משתתפות ברווחים. (וסך של כ-54 מיליוני ש"ח, מתוכם סך של כ-38 מיליוני ש"ח מכספי פוליסות משתתפות ברווחים, אשתקד).

ביאור 11: חייבים ויתרות חובה

א. ההרכב

ליום 31 בדצמבר		
2017	2018	אלפי ש"ח
6,471	56	דמי ניהול לקבל מקופות גמל וקרנות פנסיה
41,291	43,084	הוצאות מראש
7,776	8,818	מקדמות לספקים
157,802	657,101	בטחונות בגין ניירות ערך
23,424 ^(*)	168,703	חייבים בגין רכישת ניירות ערך
28,283	20,264	מקדמות על חשבון עמלות לסוכני ביטוח
80,974	199,602	חברות ביטוח ותוכני ביטוח
104,900	70,385	לקוחות והכנסות לקבל
30,608	24,817	שיבובים ושרידים
44,755 ^(*)	38,769	אחרים
526,284	1,231,599	סך הכל
(19,195)	(18,272)	בניכוי הפרשה לחובות מסופקים בעיקר בגין מבטחי משנה (ראה ב' להלן)
507,089	1,213,327	סך הכל חייבים ויתרות חובה

(*) סווג מחדש.

לעניין חשיפת הקבוצה לסיכונים אשראי ולסיכונים שוק, ראה ביאור 39.

לעניין חייבים ויתרות חובה המהווים צדדים קשורים ובעלי עניין, ראה ביאור 40.

ב. להלן התנועה בהפרשה לחובות מסופקים

ליום 31 בדצמבר		
2017	2018	אלפי ש"ח
28,362	19,195	יתרה ליום 1 בינואר
(5,875)	(1,444)	חובות אבודים
(3,292)	521	שינוי בהפרשה בתקופה - נזקף לרווח והפסד
19,195	18,272	

ביאור 12: פרמיה לגבייה

א. ההרכב^{(1),(2)}

ליום 31 בדצמבר		
2017	2018	אלפי ש"ח
941,011	949,070	פרמיות לגבייה
(47,169)	(72,214)	בניכוי הפרשה לחובות מסופקים
893,842	876,856	סך הכל פרמיות לגבייה
359,472	353,429	כולל המחאות לגבייה והוראות קבע

(1) לעניין חשיפת הקבוצה לסיכונים אשראי ולסיכונים שוק, ראה ביאור 39.

(2) לעניין פרמיה לגבייה מצדדים קשורים ובעלי עניין, ראה ביאור 40.

ב. להלן התנועה בהפרשה לחובות מסופקים בגין הפרמיה לגבייה

ליום 31 בדצמבר		
2017	2018	אלפי ש"ח
62,146	47,169	יתרה ליום 1 בינואר
(14,977)	25,045	שינוי בהפרשה בתקופה - נזקף לרווח והפסד
47,169	72,214	יתרה ליום 31 בדצמבר

ביאור 12: פרמיה לגבייה (המשך)

ג. גיול

ליום 31 בדצמבר		אלפי ש"ח
2017	2018	
497,987	502,391	פרמיה לגבייה שערכה לא נפגם ללא פיגור
		בפיגור ⁽¹⁾ :
94,467	95,480	מתחת ל-90 ימים
95,490	90,587	בין 90 ל-180 ימים
172,139	140,966	מעל 180 ימים
362,096	327,033	
860,083	829,424	סך הכל פרמיה לגבייה שערכה לא נפגם
33,759	47,432	פרמיה לגבייה שערכה נפגם
893,842	876,856	סך הכל פרמיה לגבייה

(*) כולל סכום של 263,581 אלפי ש"ח (31 בדצמבר 2017: 265,748 אלפי ש"ח) חובות בפיגור במגזר ביטוח חיים. חובות אלה מגובים בעיקרם בערך הפידיון של הפוליסה.

ביאור 13: נכסים עבור חוזים תלויי תשואה

א. הרכב

להלן פירוט הנכסים המוחזקים כנגד חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה, המוצגים בשווי הוגן דרך רווח והפסד ⁽¹⁾:

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2017	2018	
2,869,967	3,000,340	נדל"ן להשקעה
		השקעות פיננסיות
24,285,740	26,681,982	נכסי חוב סחירים
6,534,433	6,236,989	נכסי חוב שאינם סחירים
9,518,961	10,553,676	מניות
15,891,827	14,712,586	השקעות פיננסיות אחרות ⁽²⁾
56,230,961	58,185,233	סך הכל השקעות הפיננסיות
4,529,446	3,648,899	מזומנים ושווי מזומנים
679,946	1,286,776	אחר ⁽³⁾
64,310,320	66,121,248	סך הכל נכסים עבור חוזים תלויי תשואה

- (1) לעניין החשיפה בגין נכסים עבור חוזים תלויי תשואה, ראה ביאור 39.
- (2) השקעות פיננסיות אחרות כוללות בעיקר השקעות בתעודות/קרנות סל, תעודות השתתפות בקרנות נאמנות, קרנות השקעה, נגזרים, חוזים עתידיים, אופציות ומוצרים מובנים.
- (3) היתרה כוללת בעיקר פרמיה לגבייה, יתרות מבטחי משנה, בטחונות בגין פעילות בחוזים עתידיים וכן עסקאות בניירות ערך שטרם נסלקו לתאריך הדוחות הכספיים.

ב. שווי הוגן של נכסים פיננסיים

(1) היררכיית שווי הוגן של נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן

הטבלה להלן מציגה את הנכסים הפיננסיים הנמדדים בשווי הוגן על בסיס עתי, תוך שימוש בשיטת הערכה בהתאם לרמות השווי ההוגן. להגדרת הרמות בהיררכיה, ראה ביאור 2(ה)3. לפרטים נוספים בדבר מדידות שווי הוגן ראה ביאור 14. למידע בדבר שווי הוגן של נדל"ן להשקעה עבור נכסים תלויי תשואה, ראה ביאור 10 לעיל.

ביאור 13: נכסים עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

ב. שווי הוגן של נכסים פיננסיים (המשך)

(1) היררכיית שווי הוגן של נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן (המשך)

ליום 31 בדצמבר 2018			
סך הכל	רמה 3	רמה 2	רמה 1
באלפי ש"ח			
השקעות פיננסיות:			
26,681,982	-	3,262,141	23,419,841
6,236,989	125,589	6,111,400	-
10,553,676	658,620	-	9,895,056
14,712,586	3,217,037	2,319,475	9,176,074
השקעות פיננסיות אחרות (*)			
58,185,233	4,001,246	11,693,016	42,490,971
סך הכל השקעות פיננסיות			
389,174	-	168,962	220,212
(*) מזה בגין נגזרים			

במהלך התקופה לא היו מעברים מהותיים בין רמה 1 ובין רמה 2.

ליום 31 בדצמבר 2017				באלפי ש"ח
סך הכל	רמה 3	רמה 2	רמה 1	
השקעות פיננסיות:				
24,285,740	-	2,597,075	21,688,665	נכסי חוב סחירים
6,534,433	138,451	6,395,982	-	נכסי חוב שאינם סחירים
9,518,961	560,179	-	8,958,782	מניות
15,891,827	2,609,200	2,712,386	10,570,241	השקעות פיננסיות אחרות (*)
56,230,961	3,307,830	11,705,443	41,217,688	סך הכל השקעות פיננסיות
443,083	-	256,471	186,612	(*) מזה בגין נגזרים

במהלך התקופה לא היו מעברים מהותיים בין רמה 1 ובין רמה 2.

(2) התנועה בנכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן ברמה 3

נכסי חוב שאינם				באלפי ש"ח
השקעות	פיננסיות אחרות	מניות	סחירים	
סך הכל				
3,307,830	2,609,200	560,179	138,451	יתרה ליום 1 בינואר 2018
512,180	419,064	84,528	8,588	סך הרווחים שהוכרו ברווח והפסד
601,599	553,174	42,415	6,010	רכישות
(353,347)	(353,347)	-	-	מכירות
(38,109)	-	-	(38,109)	פידיונות
(44,869)	(11,054)	(28,502)	(5,313)	תקבולי ריבית ודיבידנד
15,962	-	-	15,962	העברות אל רמה 3 **
4,001,246	3,217,037	658,620	125,589	יתרה ליום 31 בדצמבר 2018
סך הרווחים לתקופה שנכללו ברווח והפסד בגין נכסים פיננסיים המוחזקים יתרה ליום 31 בדצמבר 2018 *				
512,065	418,975	84,528	8,562	

ביאור 13: נכסים עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

ב. שווי הוגן של נכסים פיננסיים (המשך)

(2) התנועה בנכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן ברמה 3 (המשך)

באלפי ש"ח	נכסי חוב שאינם סחירים	מניות	השקעות פיננסיות אחרות	סך הכל
יתרה ליום 1 בינואר 2017	181,668	120,543	2,414,321	2,716,532
סך הרווחים שהוכרו ברווח והפסד	11,797	18,436	170,608	200,841
רכישות	1,721	462,794	688,302	1,152,817
מכירות	-	(36,789)	(653,237)	(690,026)
פידיונות	(46,154)	-	(4,662)	(50,816)
תקבולי ריבית ודיבידנד	(10,581)	(4,805)	(6,132)	(21,518)
ליום 31 בדצמבר 2017	138,451	560,179	2,609,200	3,307,830
סך הרווחים לתקופה שנכללו ברווח והפסד בגין נכסים פיננסיים המוחזקים ליום 31 בדצמבר 2017 ^(*)	12,033	8,694	175,431	196,158

(*) בסעיף רווחים מהשקעות, נטו והכנסות מימון

(**) בגין נכסי חוב אשר הופסק בגינם השימוש בציטוט והועברו לרמה 3.

(3) לעניין אופן מדידת השווי הוגן ראה ביאור 14(ו)(3).

ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות

ליום 31 בדצמבר 2018

באלפי ש"ח	שווי הוגן דרך רווח והפסד	זמינים למכירה	הלוואות וחייבים	סך הכל
נכסי חוב סחירים ^(א)	128,088	5,103,774	-	5,231,862
נכסי חוב שאינם סחירים ^(ב)	3,411	-	21,986,932	21,990,343
מניות ^(ג)	-	1,416,975	-	1,416,975
אחרות ^(ד)	166,784	2,695,593	-	2,862,377
סך הכל	298,283	9,216,342	21,986,932	31,501,557

ליום 31 בדצמבר 2017

באלפי ש"ח	שווי הוגן דרך רווח והפסד	זמינים למכירה	הלוואות וחייבים	סך הכל
נכסי חוב סחירים ^(א)	136,101	5,396,511	-	5,532,612
נכסי חוב שאינם סחירים ^(ב)	5,291	-	21,827,803	21,833,094
מניות ^(ג)	-	1,367,841	-	1,367,841
אחרות ^(ד)	224,447	2,499,157	-	2,723,604
סך הכל	365,839	9,263,509	21,827,803	31,457,151

ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

א. נכסי חוב סחירים

הרכב

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2017	2018	
		אגרות חוב ממשלתיות
		מוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד:
3,355,633	3,194,082	זמינים למכירה
3,355,633	3,194,082	סך הכל אג"ח ממשלתיות
		נכסי חוב אחרים:
		שאינם ניתנים להמרה
		מוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד:
108,231	128,088	שיועדו בעת ההכרה לראשונה
2,068,748	1,909,692	זמינים למכירה
2,176,979	2,037,780	סך הכל נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה
5,532,612	5,231,862	סך הכל נכסי חוב סחירים
-	17,148	ירידות ערך שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ב. נכסי חוב שאינם סחירים (המשך)

2. גיול השקעות בנכסי חוב פיננסיים שאינם סחירים

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2017	2018	
15,767,858	15,775,836	אגרות חוב ממסלוליות
6,021,550	6,155,035	נכסי חוב שערכם לא נפגם ספציפית, ברוטו:
2,336	632	ללא פיגור
1,115	716	בפיגור "
3,775	2,378	מתחת ל-90 ימים
		בין 90 ל-180 ימים
		מעל 180 ימים
7,226	3,726	
21,796,634	21,934,597	סך הכל נכסי חוב שערכם לא נפגם ספציפית ברוטו
(3,069)	(2,752)	הפרשה קולקטיבית
21,793,565	21,931,845	סך הכל נכסי חוב שערכם לא נפגם ספציפית, נטו
		נכסי חוב שערכם נפגם:
139,956	141,002	נכסים שערכם נפגם, ברוטו
(100,427)	(82,504)	הפרשה להפסד
39,529	58,498	נכסי חוב שערכם נפגם, נטו
21,833,094	21,990,343	סך הכל נכסי חוב לא סחירים

(*) בעיקר הלוואות על פוליסות שכנגדן קיימים ערכי פידיון מלאים ו/או משכנתאות.

יציין כי הסכומים שלעיל אינם מהווים את הסכום בפיגור בפועל אלא את יתרת החוב המעורבת בפיגור.

ג. פרטים בדבר ריבית והצמדה בגין נכסי חוב

ליום 31 בדצמבר		ריבית אפקטיבית באחוזים
2017	2018	
		נכסי חוב סחירים
		בסיס הצמדה
0.37	0.93	צמוד למדד המחירים לצרכן
1.74	2.37	שקלי
4.90	5.43	צמוד מט"ח
		נכסי חוב שאינם סחירים
		בסיס הצמדה
4.79	4.85	צמוד למדד המחירים לצרכן
1.73	2.34	שקלי
4.32	5.85	צמוד מט"ח

ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

ד. מניות

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2017	2018	
1,114,300	1,125,733	סחירות
		זמינים למכירה
1,114,300	1,125,733	סך הכל מניות סחירות
253,541	291,242	שאינן סחירות
		זמינות למכירה
253,541	291,242	סך הכל מניות שאינן סחירות
1,367,841	1,416,975	סך הכל מניות
144,854	148,232	ירידות ערך שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

ה. השקעות פיננסיות אחרות

1. הרכב

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2017	2018	
		סחירות
		מוצגות בשווי הוגן דרך רווח והפסד:
139,636	87,682	שיועדו בעת ההכרה לראשונה
6,165	34,557	מכשירים נגזרים
1,210,031	1,049,234	זמינות למכירה
1,355,832	1,171,473	סך הכל השקעות פיננסיות סחירות
		שאינן סחירות
		מוצגות בשווי הוגן דרך רווח והפסד:
18,859	17,981	שיועדו בעת ההכרה לראשונה
59,787	26,564	מכשירים נגזרים
1,289,126	1,646,359	זמינות למכירה
1,367,772	1,690,904	סך הכל השקעות פיננסיות שאינן סחירות
2,723,604	2,862,377	סך הכל השקעות פיננסיות אחרות
72,627	85,994	ירידות ערך שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

ההשקעות הפיננסיות האחרות כוללות בעיקר השקעות בתעודות/קרנות סל, תעודות השתתפות בקרנות נאמנות, קרנות השקעה, נגזרים פיננסיים, חוזים עתידיים, אופציות ומוצרים מובנים.

2. מידע נוסף לגבי מכשירים נגזרים

להלן סכום החשיפה נטו לנכס הבסיס, המוצג במונחי דלתא של העסקאות במכשירים נגזרים שנעשו לתאריכי הדוחות הכספיים על ידי חברות הביטוח בקבוצה:

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2017	2018	
83,832	57,385	מניות
26,080	-	מדד
(2,995,351)	(1,358,920)	מטבע זר
-	124,476	ריבית קבועה
-	5,387	סחורות

סכום החשיפה נטו לנכס הבסיס המוצג במונחי דלתא של העסקאות במכשירים נגזרים שנעשו לתאריכי הדוחות הכספיים אשר נכללים בהתחייבויות פיננסיות מפורטים במסגרת ביאור 25.

ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

א. שווי הוגן

1. היררכיית שווי הוגן של נכסים פיננסיים הנמדדים בשווי הוגן

הטבלה להלן מציגה את הנכסים הפיננסיים הנמדדים בשווי הוגן על בסיס עתי, תוך שימוש בשיטת הערכה בהתאם לרמת השווי ההוגן. לפרטים בדבר הרמות בהיררכיה, ראה ביאור 2(ה)3 לעיל.

ליום 31 בדצמבר 2018				
סך הכל	רמה 3	רמה 2	רמה 1	באלפי ש"ח
				השקעות פיננסיות:
5,231,862	-	326,145	4,905,717	נכסי חוב סחירים
3,411	-	3,411	-	נכסי חוב שאינם סחירים
1,416,975	291,242	-	1,125,733	מניות
2,862,377	1,662,261	82,034	1,118,082	השקעות פיננסיות אחרות *
9,514,625	1,953,503	411,590	7,149,532	סך הכל השקעות פיננסיות
61,121	-	26,564	34,557	(*) מזה בגין נגזרים

במהלך התקופה לא היו מעברים מהותיים בין רמה 1 ובין רמה 2.

ליום 31 בדצמבר 2017				
סך הכל	רמה 3	רמה 2	רמה 1	באלפי ש"ח
				השקעות פיננסיות:
5,532,612	-	304,526	5,228,086	נכסי חוב סחירים
5,291	-	5,291	-	נכסי חוב שאינם סחירים
1,367,841	253,539	-	1,114,302	מניות
2,723,604	1,306,606	87,137	1,329,861	השקעות פיננסיות אחרות *
9,629,348	1,560,145	396,954	7,672,249	סך הכל השקעות פיננסיות
65,952	1,044	58,743	6,165	(*) מזה בגין נגזרים

במהלך התקופה לא היו מעברים מהותיים בין רמה 1 ובין רמה 2.

2. התנועה בנכסים הנמדדים בשווי הוגן ברמה 3

מידת שווי הוגן במועד הדיווח נכסים
פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד
ונכסים פיננסיים זמינים למכירה

השקעות			באלפי ש"ח
סך הכל	פיננסיות אחרות	מניות	יתרה ליום 1 בינואר 2018
1,560,145	1,306,606	253,539	סך הרווחים שהוכרו:
58,748	46,284	12,464	ברוח והפסד
178,685	158,343	20,342	ברוח כולל אחר
362,931	345,425	17,506	רכישות
(193,450)	(193,450)	-	מכירות
(13,556)	(947)	(12,609)	דיבידנד וריבית שהתקבלו
1,953,503	1,662,261	291,242	יתרה ליום 31 בדצמבר 2018
60,553	48,089	12,464	סך הרווחים לתקופה שנכללו ברווח והפסד בגין נכסים פיננסיים המוחזקים נכון ליום 31 בדצמבר 2018

ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

1. שווי הוגן (המשך)

2. התנועה בנכסים הנמדדים בשווי הוגן ברמה 3 (המשך)

מידת שווי הוגן במועד הדיווח נכסים
פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד
ונכסים פיננסיים זמינים למכירה

השקעות			באלפי ש"ח
סך הכל	פיננסיות אחרות	מניות	
1,346,942	1,269,940	77,002	יתרה ליום 1 בינואר 2017
			סך הרווחים (ההפסדים) שהוכרו:
80,117	77,100	3,017	ברווח והפסד
(11,773)	(9,508)	(2,265)	ברווח כולל אחר
525,698	346,513	179,185	רכישות
(373,862)	(373,862)	-	מכירות
(2,713)	(2,713)	-	פדיונות
(4,264)	(864)	(3,400)	דיבידנד וריבית שהתקבלו
1,560,145	1,306,606	253,539	יתרה ליום 31 בדצמבר 2017
			סך הרווחים לתקופה שנכללו ברווח והפסד בגין נכסים פיננסיים
81,207	78,190	3,017	המוחזקים נכון ליום 31 בדצמבר 2017

3. טכניקות הערכת שווי הוגן ותהליכי הערכה המיושמים בחברה

א. השקעות במניות ובמכשירי חוב

השווי ההוגן של השקעות הנסחרות באופן פעיל בשווקים פיננסיים מוסדרים נקבע תוך התייחסות למחיר המכירה המצוטט שלהן (Quoted closing bid price) בסגירת המסחר, למועד המדידה.

לגבי השקעות הנסחרות בשוק מעבר לדלפק (OTC), הקבוצה מקבלת ציטוטי מחירים מחברות תמחור מוכרות (recognized pricing services).

בגין השקעות שלהן אין שוק פעיל, השווי ההוגן נקבע על ידי מערכי שווי חיצוניים באמצעות שימוש בשיטות הערכה. שיטות אלו כוללות התבססות על עסקאות שבוצעו לאחרונה בתנאי שוק, התייחסות לשווי השוק הנוכחי של מכשיר אחר דומה במהותו, היוון תזרימי מזומנים או שיטות הערכה אחרות.

השווי ההוגן של נכסי חוב לא סחירים בישראל לרבות אגרות חוב, הלוואות ופיקדונות, מחושב לפי מודל המבוסס על הערך הנוכחי המתקבל מהיוון תזרימי המזומנים, על פי שיעור ריבית להיוון הנקבע על ידי חברה המספקת ציטוטים של שיעורי ריבית (ראה סעיף 4 (א) להלן).

השווי ההוגן של נכסי חוב לא סחירים מחוץ לישראל מחושב לפי מודל המבוסס על הערך הנוכחי המתקבל מהיוון תזרימי מזומנים לפי שיעור ריבית להיוון המתקבל ממזמחה (ראה סעיף 4 (א) להלן).

השווי ההוגן של אג"ח ח"צ מחושב על-פי מח"מ אקטוארי ועל ידי היוון תזרימי מזומנים חזויים, בהתבסס על עקום ריבית חסרת סיכון.

הערכות השווי, המתודולוגיה והמגמות נסקרות ומאושרות ע"י מנהלי ההשקעות הרלוונטיים וחשבות השקעות.

השווי ההוגן של קרנות ההשקעה מתבסס על פי ערך נכסי נקי (NAV) אשר מדווח מהקרנות על פי רוב אחת לרבעון, דיווחי הקרן נסקרים ומאושרים ע"י מנהל ההשקעות בהתבסס על היכרותו את הקרן.

השווי ההוגן של מכשירים מורכבים נקבע על פי ציטוט.

ב. נגזרים

השווי ההוגן של חוזי אקדמה (Forward), וחוזים להחלפת מטבעות (Cross Currency Swap - "CCS") וכתבי אופציה מבוסס על מחירים המצוטט (Price Quoted), באם זמין. בהעדר מחיר מצוטט כאמור, נאמד השווי ההוגן של חוזי אקדמה וחוזים מסוג CCS על בסיס היוון ההפרש בין מחיר ה-Forward הנקוב בחוזה לבין מחיר ה-Forward הנוכחי בגין יתרת התקופה של החוזה עד לפידיון, תוך שימוש בציטוטים של שיעורי ריבית מתאימים, ואילו עבור כתבי אופציה, השווי ההוגן נקבע בהתאם למודל בלק ושוולס.

השווי ההוגן של חוזים להחלפת ריבית (Interest Rate Swap - IRS) מחושב בהתאם למודל כלכלי להיוון תזרימי מזומנים חזויים בהתאם לתנאי החוזה ומתבסס על ציטוטי מחירים המתקבלים מחברות תמחור מוכרות (recognized pricing services).

ביאור 14: השקעות פיננסיות אחרות (המשך)

1. שווי הוגן (המשך)

4. נתונים ששימשו בחישוב השווי ההוגן

א. שיעורי הריבית ששימשו בקביעת השווי ההוגן

1. שערי ההיוון לחישוב השווי ההוגן של נכסים חוב שאינם סחירים, הנקבע באמצעות היוון אומדן תזרימי המזומנים הצפויים בגינם, מתבססים בעיקרם על התשואות של אגרות חוב ממשלתיות והמרווחים של אגרות חוב קונצרניות כפי שנמדדו בבורסה לניירות ערך בתל-אביב. ציטוטי המחירים ושיעורי הריבית ששימשו להיוון נקבעים על ידי חברה שזכתה במכרז, שפורסם על ידי משרד האוצר, להקמה ולתפעול של מאגר ציטוטי מחירים ושערי ריבית לגופים מוסדיים.
2. שערי ההיוון לחישוב השווי ההוגן של נכסים חוב שאינם סחירים בחו"ל, הנקבע באמצעות היוון אומדן תזרימי המזומנים הצפויים בגינם, מתבססים בעיקרם על תשואות של אגרות חוב קונצרניות כפי שנמדדו בזירות מסחר מחוץ לישראל.
3. שיעור הריבית עבור נכסי חוב שאינם סחירים בארץ, לפי דירוג⁽¹⁾:

ליום 31 בדצמבר		באחוזים
2017	2018	
0.3	1.0	AA ומעלה
2.1	3.5	BBB עד A
3.3	6.2	לא מדורג

שיעור הריבית עבור נכסי חוב שאינם סחירים - בחו"ל, לפי דירוג בינלאומי⁽²⁾:

ליום 31 בדצמבר		באחוזים
2017	2018	
5.1	6.6	לא מדורג

- (1) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינם מעלות, מידרוג ודירוג פנימי. נתוני חברת מידרוג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.
- (2) כל נכסי חוב המדורגים בחו"ל דורגו על ידי סוכנויות דירוג מוכרות בחו"ל. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

2. גילוי הנדרש בקשר לפטור הזמני מיישום IFRS 9

הטבלה להלן מציגה את השווי ההוגן של הנכסים הפיננסים ליום 31 בדצמבר 2018 לפי חלוקה לשתי קבוצות: נכסים שעומדים במבחן הקרן והריבית בלבד לא כולל נכסים שמוחזקים למסחר או מנוהלים על בסיס שווי הוגן (להלן: "קבוצה א") כל יתר הנכסים הפיננסים (להלן: "קבוצה ב").

ליום 31 בדצמבר 2018		באלפי ש"ח
קבוצה א	קבוצה ב	
-	58,185,233	השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה
-	3,648,899	מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה
-	1,416,975	השקעות פיננסיות אחרות - מניות
-	2,862,377	השקעות פיננסיות אחרות - אחרות
5,106,716	125,146	השקעות פיננסיות אחרות - נכסי חוב סחירים
28,929,419	58,498	השקעות פיננסיות אחרות - נכסי חוב שאינם סחירים
1,298,286	-	מזומנים ושווי מזומנים

לעניין בחינת נכסי חוב העומדים במבחן הקרן והריבית בהתאם ל-IFRS 9 ליום 31 בדצמבר 2018 ראה ביאור 39(1)(2)(א).

ביאור 15: מזומנים ושווי מזומנים

א. מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה

1. הרכב

ליום 31 בדצמבר		אלפי ש"ח
2017	2018	
3,241,402	2,632,439	מזומנים ופיקדונות למשיכה מיידיית
1,288,044	1,016,460	פיקדונות לזמן קצר
4,529,446	3,648,899	מזומנים ושווי מזומנים

2. פרטים נוספים

המזומנים בתאגידים הבנקאיים נושאים ליום הדיווח הכספי ריבית שוטפת המבוססת על שיעורי ריבית בגין הפקדות בנקאיות יומיות 0%-0.22% (ליום 31 בדצמבר 2017: 0%-0.07%).

פיקדונות אחרים בתאגידים בנקאיים הינם לתקופות של בין שבוע לשלושה חודשים. הפיקדונות נושאים ריבית בשיעור 0.19%-0.25% (ליום 31 בדצמבר 2017: 0.1%-0.05%).

ב. מזומנים ושווי מזומנים אחרים

1. הרכב

ליום 31 בדצמבר		אלפי ש"ח
2017	2018	
1,354,372	1,256,491	מזומנים ופיקדונות למשיכה מיידיית
51,491	41,795	פיקדונות לזמן קצר
1,405,863	1,298,286	מזומנים ושווי מזומנים

2. פרטים נוספים

המזומנים בתאגידים הבנקאיים נושאים ליום הדיווח הכספי ריבית שוטפת המבוססת על שיעורי ריבית בגין הפקדות בנקאיות יומיות 0%-0.22% (ליום 31 בדצמבר 2017: 0%-0.07%).

פיקדונות אחרים בתאגידים בנקאיים הינם לתקופות של בין שבוע לשלושה חודשים. הפיקדונות נושאים ריבית בשיעור 0.19%-0.25% (ליום 31 בדצמבר 2017: 0.1%-0.05%).

ג. לפרטים נוספים בדבר חשיפת הקבוצה לסיכון שיעור ריבית, סיכון שוק ובדבר ניתוח רגישות, ראה ביאור 39(ג)-(3).

ביאור 16: הון וקרנות

א. הון מניות

מניות רגילות *		
2016	2017	2018
באלפי מניות 1 ש"ח ע.ב.		
55,412	55,412	55,563
-	151	16
55,412	55,563	55,579
100,000	100,000	100,000
הון רשום		

(*) המניות רשומות למסחר בבורסה לניירות ערך בתל-אביב. למחזיקים במניות הרגילות הזכות לקבלת דיבידנד כפי שיוכרז מפעם לפעם וזכות הצבעה באסיפות כלליות של החברה לפי קול אחד למניה, זכויות בפירוק החברה וזכות למינוי הדירקטורים בחברה.

(**) לפרטים נוספים ראה ביאור 39 תשלום מבוסס מניות.

ב. קרנות הון

- קרן התרגום של פעילויות חוץ מורכבת בעיקר מהשפעות של מטבע הליש"ט והדולר.
- קרנות הון אחרות כוללות קרן הון בגין עסקאות עם בעלי שליטה, קרן שיערוך רכוש קבוע וקרנות הון לא מהותיות אחרות.

ביאור 16: הון וקרנות (המשך)

ג. דיבידנדים

במהלך שלוש השנים האחרונות לא חולקו דיבידנדים.

יתרת הרווחים הראויים לחלוקה לתאריך הדוח, בהתאם לחוק החברות ולהתחייבויות להשלמת הון שניתנו על ידי החברה במסגרת היתרי השליטה בגופים המוסדיים שמוחזקים על ידי החברה (בהתעלם מביטול היתר השליטה מיום 8 במאי 2014 והשלכותיו על דרישות ההון כמפורט בסעיף (ה)(5) להלן), הינה בסך של כ-2 מיליארדי ש"ח.

דירקטוריון החברה מחליט על סכומי הדיבידנדים לבעלי המניות.

האפשרות לחלוקת דיבידנד מושפעת גם מיכולתן של חברות מוחזקות לחלק דיבידנד בכפוף לדרישות ההון וצרכי הנזילות שלהן. לפרטים בדבר כניסתו לתוקף של משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II, ראה סעיף (ה)(3)(א) להלן.

לפרטים בדבר מכתב הממונה לחברות הביטוח, בעניין חלוקת דיבידנד מחודש אוקטובר 2017, ראה סעיף (ה)(4) להלן.

ד. ניהול ודרישות הון של החברה

1. מדיניות החברה הינה להחזיק בסיס הון איתן במטרה לשמר את יכולת החברה להמשיך את פעילותה כדי שתוכל להניב תשואה לבעלי מניותיה, וכן על מנת לעמוד בדרישות הון חיצוניות להן התחייבה החברה בעבר ועל מנת לתמוך בצרכי ההון של החברות המאוחדות שלה, כמפורט בסעיף ה' להלן ובהתפתחות עסקית עתידית.

לעניין ניהול ההון נבחן גם הצורך בהחזקת כרית ספיגה בשים לב להתפתחויות שליליות העלולות להשפיע על ההון ועל דרישות ההון.

הדירקטוריון מפקח על התשואה להון, אותה הקבוצה מגדירה כרווח (הפסד) כולל לתקופה המיוחס לבעלי המניות של החברה מחולק בהון המיוחס לבעלי המניות של החברה.

2. החברה התחייבה להשלים את ההון העצמי של כלל ביטוח על-פי תקנות ההון, עד 50% מההון הנדרש, אם וכאשר ההון העצמי של כלל ביטוח יהיה שלילי ובגובה סכום ההון השלילי. התחייבות זו תקפה כל עוד החברה תהיה בעלת השליטה (כהגדרתה בחוק הפיקוח) בכלל ביטוח.
3. על פי דרישת הממונה, החברה מחויבת להשלים בכל עת את ההון העצמי של כלל פנסיה וגמל, לסכום הקבוע בתקנות מס הכנסה (כללים לאישור וליהול קופות גמל), התשכ"ד-1964. התחייבות זו תקפה כל עוד החברה שולטת, במישרין או בעקיפין, בכלל פנסיה וגמל. לעניין דרישות ההון, ראה סעיף ו' להלן.

ה. ניהול ודרישות הון בחברות ביטוח מאוחדות

על חברות הביטוח המאוחדות חלות החל מחודש יולי 2017, הוראות משטר כושר פירעון כלכלי בו נקבעו הנחיות לחישוב ההון העצמי וההון הנדרש לכושר פירעון על בסיס כלכלי וזאת במקביל לדרישת ההון החשבונאית, בהתאם לחזר משטר כושר פירעון חשבונאי, כהגדרתו להלן. לפרטים נוספים בדבר משטר כושר פירעון כלכלי, ראה סעיף 3(א) להלן.

בחודש מרס 2018 פורסם חזר "הוראות בדבר הון עצמי לכושר פירעון של מבטח" (להלן: "חזר משטר כושר פירעון חשבונאי"). חזר משטר כושר פירעון חשבונאי בא במקום ההוראות בדבר ההון העצמי הנדרש שהיו כלולות בתקנות ההון, ומעגן, ככל הניתן, את ההסדרים הקיימים בתקנות ההון לעניין הון עצמי נדרש לכושר פירעון, מבלי שבוצעו בהם שינויים, למעט הוספת הסדרים המחויבים ליישום משטר כושר פירעון כלכלי. תקנות ההון בוטלו במסגרת פרסום תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (הון עצמי מזערי הנדרש לקבלת רישיון מבטח), תשע"ח-2018 (להלן: "תקנות הון עצמי מזערי"). בחודש אפריל 2018. הוראות חזר משטר כושר פירעון חשבונאי תחולנה על חברת ביטוח שאינה כפופה למשטר כושר פירעון כלכלי וכן על חברת ביטוח הכפופה למשטר כושר פירעון כלכלי עד קבלת אישור הממונה לביצוע ביקורת רואה חשבון על יישום משטר כושר פירעון כלכלי.

בהתאם למשטר כושר פירעון כלכלי, על פי החישוב שביצעה כלל ביטוח ליום 31 בדצמבר 2017, לכלל ביטוח עודף הון הן בהתחשב בהוראות בתקופת הפריסה והן ללא ההוראות בתקופת הפריסה כמפורט בסעיף 3 להלן.

ביאור 16: הון וקרנות (המשך)

ה. ניהול ודרישות הון בחברות ביטוח מאוחדות (המשך)

(1) להלן נתונים בדבר דרישות הון בהתאם לחוזר משטר כושר פירעון חשבונאי/תקנות ההון:

ליום 31 בדצמבר 2017		ליום 31 בדצמבר 2018		באלפי ש"ח
כלל ביטוח	כלל ביטוח	כלל ביטוח	כלל ביטוח	
אשראי	אשראי	אשראי	אשראי	
הון עצמי מינימלי:				
הסכום הנדרש ^(א)				
34,267	4,644,895	33,924	4,729,358	
הסכום הקיים המחושב:				
218,188	4,869,768	240,111	4,705,180	הון ראשוני בסיסי
-	43,779	-	22,186	הון משני נחות ^(א)
-	3,014,095	-	3,002,663	הון משני מורכב
-	111,938	-	111,938	הון שלישי
-	3,169,812	-	3,136,787	סך הכל הון משני ושלישי
218,188	8,039,580	240,111	7,841,967	סך ההון הקיים ^(א)
183,921	3,394,685	206,187	3,112,609	עודף
סכום ההשקעות שיש חובה להעמידם כנגד עודפי הון בהתאם להוראות הממונה, או המוחזקות בפועל כנגד עודפי הון, ולפיכך מהווים עודפים שאינם ניתנים לחלוקה הפחתת הון נדרש בגין הפרש מקורי				
-	131,622	-	138,267	
-	154,497	-	112,356	
-	70,903	-	27,246	עתודה למס בשל רכישת קופות גמל
עודף בהתחשב בפעולות שבוצעו לאחר תאריך הדיווח ולאחר ניכוי עודפים מרותקים				
183,921	3,179,469	206,187	2,889,232	
(א) הסכום הנדרש כולל דרישות הון בגין:				
29,791	507,722	30,147	470,653	פעילות בביטוח כללי/הון ראשוני נדרש
-	114,464	-	128,155	פעילות בביטוח סיעודי
-	425,963	-	438,816	סיכונים יוצאים מן הכלל בביטוח חיים
-	1,386,192	-	1,417,276	הוצאות רכישה נדחות בביטוח חיים ובביטוח מפני מחלות ואשפוז
-	2,133	-	1,039	דרישות בגין תוכניות מבטיחות תשואה
1	52,720	247	47,198	נכסים בלתי מוכרים כהגדרתם בתקנות ההון
-	631,895	-	512,273	השקעה בחברות ביטוח וחברות מנהלות מאוחדות (לרבות פעילות ניהול שנרכשה)
-	(154,497)	-	(112,356)	הפחתת הון נדרש בגין הפרש מקורי
2,273	1,187,035	1,329	1,335,257	הון נדרש בגין השקעות
-	106,750	-	102,833	סיכונים קטטורופה בביטוח כללי
2,202	292,391	2,201	289,401	סיכונים תפעוליים
-	92,127	-	98,813	ערבויות
34,267	4,644,895	33,924	4,729,358	סך הכל ההון הנדרש

(ב) הונפקו עד ליום 31 בדצמבר 2009.

(ג) ראה סעיף ה(2) להלן.

ביאור 16: הון וקרנות (המשך)

ה. ניהול ודרישות הון בחברות ביטוח מאוחדות (המשך)

(2) פרטים נוספים בדבר משטר ההון על פי חוזר משטר כושר פירעון חשבונאי בחברות ביטוח מאוחדות

(א) הון מינימאלי

חוזר משטר כושר פירעון חשבונאי קובע את ההון הנדרש לכושר פירעון על בסיס חשבונאי (להלן בסעיף זה "החוזר"), החלה על חברות ביטוח ואת אופן חישובה. הפעילות בעסקי ביטוח מותנית בקיומו של הון נדרש לכושר פירעון. ההון הנדרש לשם פעילות ביטוחית כאמור, מורכב מרובד ראשון לפי הגבוה מבין הון ראשוני (רצפה), שנקבע בתקנות הון עצמי מזערי, לבין הון הנגזר מהיקף הפעילות בביטוח כללי, לפי הגבוה מבין תחשיב המבוסס על פרמיות לבין תחשיב המבוסס על תביעות תלויות, וכן רכיבי דרישות הון נוספים, כמפורט בסעיף 1 לעיל. אי עמידה בחוזר, תחייב את המבטח להגדיל את ההון העצמי עד לסכום האמור בחוזר או להקטין את היקף עסקיו בהתאמה, לפי העניין, עד מועד פרסום הדוח, למעט בנסיבות חריגות שיאושרו על ידי הממונה, אז תדחה השלמת ההון.

(ב) דרישות ההון לפי החוזר מבוססות על דוחות סולו של חברת ביטוח. לצורך חישוב ההון המוכר לפי החוזר, ההשקעה של חברת ביטוח בחברת ביטוח או בחברה מנהלת נשלטת וכן בחברות מוחזקות אחרות תחושב על בסיס אקוויטי על פי שיעור ההחזקה המשורשר בהן.

(ג) דירקטוריון כלל ביטוח קבע יעד הון בשיעור של 12% מעל ההון המינימלי הנדרש בהתאם לחוזר (להלן: "יעד ההון"). יובהר כי אין מדובר בקביעת הון מחייב אלא בקביעת רמת הון שכלל ביטוח תשאף לשמור עליה ואין כל וודאות כי כלל ביטוח תעמוד ביעד זה בכל נקודת זמן. נכון לתום תקופת הדיווח, כלל ביטוח עמדה ביעד ההון.

(ד) הרכב ההון של מבטח

להלן עיקרי הגדרות הרכיבים והמכשירים הכלולים ברובדי ההון העצמי של חברות הביטוח המאוחדות, שיעורם ותנאיהם בהתאם לחוזר הממונה מחודש אוגוסט 2011 (להלן: "חוזר ההון"):

1. הון ראשוני - כולל הון ראשוני בסיסי (בגובה רכיבים הכלולים בהון המיוחס לבעלי המניות של החברה). שיעורו הכולל של ההון הראשוני לא יפחת מ-60% מסך ההון העצמי של המבטח.
 2. הון משני - כולל מכשירי הון משני מורכב (למעט תשלומי ריבית עיתיים צבורים), מכשירי הון משני נחות (כהגדרתו בחוזר ההון) ורכיב או מכשיר אחר שאישר הממונה.
 3. הון שלישוני - כולל מכשירי הון שלישוני מורכב (למעט תשלומי ריבית עיתיים צבורים) ורכיב או מכשיר אחר שאישר הממונה. שיעורו הכולל של ההון השלישוני לא יעלה על 15% מסך ההון העצמי של מבטח.
- שם הכללתו של מכשיר הון מורכב (ראשוני, משני או שלישוני) בהון העצמי, נדרש אישור הממונה.
- צוין כי חוזר ההון כולל הוראות מעבר כך ש:

1. הון משני נחות, אשר הונפק עד ליום 31 בדצמבר 2009, יוכר עד למועד פירעונו הסופי בתנאים בהם הוכר עד למועד פרסום חוזר ההון.
2. מכשירי הון ראשוני מורכב, משני מורכב ושלישוני מורכב, אשר הונפקו מיום 1 בינואר 2010 ואילך ואשר אושרו על ידי הממונה, יוכרו עד למועד פירעונו הסופי בתנאים בהם הונפקו ובהתאם למגבלות השיעורים החלים על הרבדים השונים.

לפרטים נוספים בדבר כתבי ההתחייבות הנדחים, ראה ביאור 25.

(3) משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II

(א) תחולת משטר כושר פירעון כלכלי

כאמור לעיל, החל מחודש יולי 2017, על חברות הביטוח המאוחדות חלות הוראות משטר כושר פירעון כלכלי בו נקבעו הנחיות לחישוב ההון העצמי וההון הנדרש לכושר פירעון על בסיס כלכלי.

חודש דצמבר 2017 פורסם חוזר "מבנה הגילוי הנדרש בדוח התקופתי ובאתר האינטרנט של חברות ביטוח בנושא משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II". בחוזר נקבעו, בין היתר, הוראות בדבר קיצור לוחות הזמנים לחישוב יחס כושר פירעון כלכלי, לפיהן החל מהחישוב על נתוני דצמבר 2018 ינתן גילוי על תוצאות החישוב במסגרת הדוח הכספי העוקב למועד החישוב, וכן נקבע כי תוצאות החישוב תהינה מבוקרות או סקורות, בהתאם לעניין, החל מהחישוב על נתוני דצמבר 2018, שיתפרסם במהלך שנת 2019.

בחודש אוגוסט 2018 התקבל מכתב מאת הרשות, לפיו לוחות הזמנים לביצוע החישוב ליום 31 בדצמבר 2017 יידחו, וביחס לחברות ביטוח שטרם קיבלו אישור בדבר ביצוע ביקורת לראשונה, יפורסם דוח יחס כושר פירעון כלכלי ליום 31 בדצמבר 2017 עד ליום 29 בנובמבר 2018, דוח יחס כושר פירעון כלכלי ליום 31 בדצמבר 2018 עד ליום 15 ביולי 2019 ודוח יחס כושר פירעון כלכלי ליום 30 ביוני 2019 עד תום שנת 2019.

ביאור 16: הון וקרנות (המשך)

ה. ניהול ודרישות הון בחברות ביטוח מאוחדות (המשך)

(3) משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II (המשך)

(ב) יחס כושר פירעון כלכלי ליום 31 בדצמבר 2017

כלל ביטוח ביצעה חישוב של ההון העצמי המוכר ושל ההון הנדרש לכושר פירעון. על פי תוצאות החישוב ליום 31 בדצמבר 2017, לכלל ביטוח עודף הון הן בהתחשב בהוראות בתקופת הפריסה והן ללא ההוראות בתקופת הפריסה. לפרטים נוספים ראה סעיף 3.2.3 לדוח הדירקטוריון.

הנתונים לעיל לא בוקרו ולא נסקרו על ידי רואי החשבון המבקרים במסגרת ביקורת הדוח הכספי.

(ג) פרטים נוספים אודות משטר כושר פירעון כלכלי

הוראות משטר כושר פירעון כלכלי קובעות הנחיות לחישוב על בסיס כלכלי של ההון העצמי וההון הנדרש לכושר פירעון.

1. בהתאם להוראות משטר כושר פירעון כלכלי, ככלל, סעיפי המאזן הכלכלי מחושבים לפי שווי כלכלי, ובפרט ההתחייבויות הביטוחיות מחושבות על בסיס הערכה מיטבית של מכלול התזרימים העתידיים הצפויים מהעסקים הקיימים, ללא מרווחי שמרנות, ובתוספת מרווח סיכון (Risk Margin), המשקף את עלות ההון הכוללת שהיה מצופה שחברת ביטוח אחרת או מבטח משנה ידרשו, לצורך קבלת התחייבויות הביטוח של חברת ביטוח, המחושבות על בסיס הערכה מיטבית, כהגדרתה בהוראות משטר כושר פירעון כלכלי. במאזן הכלכלי, ככלל, אין הכרה בנכסים לא מוחשיים, הוא נערך על בסיס הדוחות הכספיים הנפרדים של החברה, בהם כלולות חברות ביטוח בנות אשר נתונין מאוחדים עם נתוני חברת הביטוח, ועל פי ההנחיות אינו כולל את הערך הכלכלי של פעילות הגמל והפנסיה שתחת חברת הביטוח.

2. חישוב ההון הנדרש לכושר פירעון מבוסס על הערכת החשיפה של ההון העצמי הכלכלי לרכיבי סיכון אשר קבועים בהוראות משטר כושר פירעון כלכלי, אשר הינם סיכונים ביטוחיים, סיכונים ביטוח בריאות, סיכונים ביטוח כללי, סיכונים שוק וסיכונים צד נגדי. רכיבי סיכון אלה כוללים תתי רכיבי סיכון בהתייחס לסיכונים ספציפיים אליהם חשופה חברת הביטוח. הערכת חשיפת ההון העצמי הכלכלי לכל תתי רכיבי סיכון מתבצעת על בסיס תרחיש שנקבע בהנחיות. קביעת ההון הנדרש לכושר פירעון מבוססת על סכימה של דרישות ההון בגין רכיבי הסיכון ותתי רכיבי הסיכון כאמור, בהתחשב במתאמים המיוחדים להם, ובניכוי התאמה לספיגת הפסדים בשל מס נדחה, כמפורט בהוראות משטר כושר פירעון כלכלי. בנוסף, כולל חישוב ההון הנדרש לכושר פירעון רכיבים של הון נדרש בגין סיכון תפעולי והון נדרש בגין חברות מנהלות.

יצוין כי חישוב יחס כושר הפירעון הכלכלי מבוסס על נתונים ומודלים העשויים להיות שונים מאלה בהם עושה החברה שימוש במסגרת הדיווח הכספי, ואשר מתבססים, בין היתר, על תחזיות והנחות הנשענות, בעיקרן על ניסיון העבר. התוצאות בפועל עשויות להיות שונות מהתחזיות וההנחות אשר שימשו לחישוב יחס כושר הפירעון הכלכלי. בפרט, וכמפורט בהוראות משטר כושר פירעון כלכלי, חישוב יחס כושר הפירעון הכלכלי, מבוסס, במידה רבה, על מודל חישוב הערך הגלום. מודל חישוב הערך הגלום מבוצע בהתאם לפרקטיקה היישום בישראל אשר עקרונותיה וכלליה נקבעו על ידי רשות שוק ההון, אשר אימצה את הכללים והעקרונות שנקבעו בדוח וועדה משותפת של חברות הביטוח ורשות שוק ההון, אשר פעלה בליווי יועצים מישראל ומח"ל. המודל מבוסס, בין השאר, על מחקרים פנימיים אשר מבטאים את ההערכה המיטבית של החברה וזאת בכפוף להסתייגויות ולמגבלות שנקבעו במסגרת העקרונות והכללים האמורים. החישובים המבוצעים במסגרת חישוב ההון הכלכלי ודרישת ההון הכלכלית הינם בעלי רמת מורכבות גבוהה. בהתאם, גם הבקרה עליהם היא מורכבת. החברה נערכה תשתיתית לביצוע החישובים והיא ממשיכה בהיערכות להסדרת תהליכי החישוב הנדרשים ובכלל זה חיזוק אפקטיביות הבקרה עליהם. יצוין כי חברות הביטוח המאוחדות נערכות להשלמת ביקורת מלאה עד מועד החישוב של יחס כושר הפירעון ליום 31 בדצמבר 2018, ובמסגרת זו השלימו את עריכתו של דוח מיוחד של רואי החשבון המבקרים, אשר מתייחס לתהליכים ולבקורות שנועדו להבטיח את איכות ושלמות הנתונים ששימשו בחישוב, להיקף ולאיכות התיעוד וכן לפערים לצורך עמידה בביקורת מלאה.

יודגש כי לתוצאות המודלים המשמשים בחישוב ההון העצמי המוכר וההון הנדרש לכושר פירעון רגישות גבוהה לתחזיות ולהנחות הכלולות בהם וכן לאופן יישומן של ההנחות. ליחס כושר הפירעון הכלכלי רגישות גבוהה למשתני שוק ולמשתנים אחרים ובהתאם עשוי להיות תנודתי.

עוד יצוין, כי לחברה נמסר מאת רשות שוק ההון, ביטוח וחיסכון (להלן: "הרשות") כי תפעל למיניו של "צוות יישום" אשר ידון בסוגיות מסוימות בהוראות משטר כושר פירעון כלכלי ובצורך לבצע בו התאמות. בשלב זה החברה אינה יכולה להעריך אם בעקבות פעילותו של צוות היישום תפעל הרשות לביצוע שינויים כאמור ומה תהיה השפעתם של שינויים כאלה על יחס כושר הפירעון של החברה, אם וכאשר יתקבלו.

ביאור 16: הון וקרנות (המשך)

ה. ניהול ודרישות הון בחברות ביטוח מאוחדות (המשך)

(3) משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II (המשך)

(ד) סף ההון ומדרג התערבות פיקוחי

הוראות משטר כושר פירעון כלכלי מגדירות, בנוסף להון נדרש לכושר פירעון (SCR) גם סף הון, MCR, אשר לא יפחת מ-25% מההון הנדרש לכושר פירעון בהתאם להוראות בתקופת הפריסה ולא יעלה על 45% ממנו. כמו כן, נקבע מדרג התערבות פיקוחי, לפיו חברה שלא תעמוד ביחס כושר פירעון נדרש או שקיים חשש ממשי לכך שיחס כושר פירעון שלה יהיה נמוך מהנדרש, תגיש לממונה תוכנית להבטחת עמידתה ביחס כושר פירעון נדרש בתוך 6 חודשים ממועד הגשתה. אם חברת הביטוח לא עמדה בדרישות התוכנית, בהתאם לתנאים המפורטים בהוראות, ישקול הממונה התערבות פיקוחית בהתאם לסמכויותיו. בנוסף, חברה שלא תעמוד בסף ההון הנדרש (MCR), או שקיים חשש ממשי לכך שלא תעמוד בסף ההון הנדרש, תגיש לאישור הממונה תוכנית להבטחת עמידתה בסף ההון הנדרש בתוך שלושה חודשים ממועד הגשתה. אם חברת הביטוח לא עמדה בדרישות התוכנית, בהתאם לתנאים המפורטים בהוראות, ינקוט הממונה בצעדי פיקוח בהתאם לסמכויות המוקנות לו בחוק הפיקוח.

(ה) הרכב ההון הכלכלי המוכר

הוראות משטר כושר פירעון כלכלי קובעות הוראות לעניין הרכב ההון המוכר על בסיס כלכלי, לפיהן ההון העצמי יהיה סך ההון רובד 1 והון רובד 2, כהגדרתם בהוראות, כאשר מכשירי הון משני נחות, הון משני מורכב והון שלישי אשר הונפקו לפני יום 30 ביוני 2017, יסווגו כהון רובד 2 ויכרו בהתאם לתנאים בהם הוכרו ערב מועד זה. בנוסף, נקבע שההיקף המקסימלי של הון רובד 2 יעמוד על שיעור של 40% מההון הנדרש לכושר פירעון. בהתייחס לעמידה בסף ההון, נקבע שההיקף המקסימלי של הון רובד 2 יעמוד על שיעור של 20% מסף ההון.

(ו) הוראות בתקופת הפריסה

בהוראות משטר כושר פירעון כלכלי נקבעה תקופת פריסה בה תיושמה ההנחיות הבאות:

דרישת ההון בגין תת רכיב סיכון מניות, כהגדרתו בהוראות, תגדל באופן הדרגתי במשך שבע שנים החל מיום התחילה, החל משיעור של 22% ועד לשיעורים של 30%, 39% ו-49% להשקעה במניות תשתיות, סוג 1 וסוג 2, בהתאמה. הגידול ההדרגתי יחול גם על ההתאמה האנטי-מחזורית, כהגדרתה בהוראות.

ההון הנדרש לכושר פירעון, אשר מחושב בהתאם להוראות הפריסה של תת רכיב סיכון מניות, כמפורט לעיל, יגדל באופן הדרגתי משיעור של 60% מההון הנדרש לכושר פירעון על פי ההוראות, בשיעור של 5% מדי שנה, ועד לעמידה מלאה בחישוב על בסיס נתוני 31 בדצמבר 2024.

לעניין הרכב ההון, נקבע שההיקף המקסימלי של הון רובד 2 בתקופת הפריסה יעמוד על שיעור של 50% מההון הנדרש לכושר פירעון בתקופת הפריסה.

(4) דיבידנד

מלבד הדרישות הכלליות וחוק החברות, חלוקת דיבידנד מעודפי ההון בחברת ביטוח כפופה גם לדרישות נזילות, עמידה בכללי תקנות ההשקעה והוראות נוספות שמפרסם הממונה מעת לעת. בחודש אוקטובר 2017 נשלח מהממונה מכתב למנהלי חברות הביטוח, לפיו חברת ביטוח רשאית לחלק דיבידנד אם, לאחר ביצוע החלוקה, למבטח יחס הון עצמי מוכר להון עצמי נדרש (להלן: "יחס כושר פירעון"):

בשיעור של 115% לפחות לפי תקנות ההון, או הוראות שיבואו במקומן, וזאת עד למועד קבלת אישור הממונה בדבר ביצוע ביקורת רואה חשבון מבקר על יישום הוראות משטר כושר פירעון כלכלי;

בשיעור של לפחות 100% לפי הוראות משטר כושר פירעון כלכלי, כשהוא מחושב ללא ההוראות בתקופת הפריסה, ובכפוף ליעד יחס כושר פירעון שקבע דירקטוריון החברה.

כמו כן, על חברת הביטוח למסור לממונה בתוך עשרים ימי עסקים ממועד החלוקה תחזית רווח שנתי של החברה לשנתיים העוקבות למועד חלוקת הדיבידנד; תוכנית שרות חוב מעודכנת של החברה שאושרה על ידי דירקטוריון החברה, וכן תוכנית שרות חוב מעודכנת של חברת האחזקות המחזיקה בחברה שאושרה על ידי דירקטוריון חברת האחזקות; תוכנית ניהול הון שאושרה על ידי דירקטוריון החברה; פרוטוקול הדיון בדירקטוריון החברה בו אושרה חלוקת הדיבידנד, בצרף חומר הרקע לדיון.

דירקטוריון כלל ביטוח טרם קבע את יעד יחס כושר הפירעון על בסיס הוראות משטר כושר פירעון כלכלי כאמור, קביעה המהווה תנאי מוקדם לחלוקת דיבידנד.

לאמור עשויה להיות השפעה מהותית על יכולתה של החברה לחלק דיבידנד, שתלויה בעיקרה, בחלוקת דיבידנדים מכלל ביטוח לחברה.

ביאור 16: הון וקרנות (המשך)

ה. ניהול ודרישות הון בחברות ביטוח מאוחדות (המשך)

(5) היתר שנתן הממונה לבעלי השליטה הקודמים ב-א' די בי אחזקות לאחזקת השליטה בחברה ובגופים מוסדיים מאוחדים

כפי שנמסר לחברה, ביום 8 במאי 2014 קיבלו ב"כ בעלי השליטה הקודמים בא' די בי פתוח (קבוצת גנדן, מנור ולבנת) הודעה מהממונה כי בהמשך להסדר הנושים בא' די בי אחזקות ומכיוון שחדלו לשלם בגופים מוסדיים מהקבוצה, בוטלו היתרי השליטה שניתנו להם על-ידי הממונה לאחזקת השליטה בגופים מוסדיים כאמור, ובכלל זה, בין היתר, בכלל ביטוח, בכלל ביטוח אשראי ובכלל פנסיה וגמל ("הגופים המוסדיים") (להלן: "ההיתר"), שבהם התחייבה א' די בי אחזקות להשלים (או לפעול שחברות בשליטתה הישירה או העקיפה ישלימו) את ההון העצמי הנדרש מהמבטחים על פי תקנות ההון או כל תקנה או דין אחר שיבואו במקומו, כפוף לכך שתקרת ההתחייבות לא תעלה על 50% מההון הנדרש ממבטח וכן שההתחייבות תמומש רק כאשר ההון העצמי של המבטח יהיה שלילי, ובגובה סכום ההון השלילי, ובלבד שסכום ההשלמה לא יעלה על תקרת ההתחייבות כאמור. בנוסף, התחייבה א' די בי אחזקות במסגרת ההיתר, כי היא תשלים (או תפעל שחברות בשליטתה הישירה או העקיפה ישלימו) את ההון העצמי של כלל פנסיה וגמל לסכום הקבוע בתקנות קופות הגמל כפי שיהיו מעת לעת, או כל תקנה או דין אחר שיבואו במקומו ונקבע כי ההתחייבות האמורה (ביחס לגופים המוסדיים) תהיה תקפה כל עוד א' די בי אחזקות תהיה בעלת השליטה בגופים המוסדיים.

לחברה נמסר עוד כי בהיתר נקבעו תנאים ומגבלות ביחס לאחזקות ושעבודים בשרשרת השליטה בגופים המוסדיים בקבוצה ובעלי השליטה הקודמים נדרשו לשמור על דרישות הון של החברה, כל עוד קיימים שעבודים על אחזקותיהם באמצעי השליטה ב-א' די בי אחזקות, כך שההון העצמי של החברה לא יפחת בכל עת ממכפלת שיעור החזקתה של החברה בכלל ביטוח ב-120% מההון העצמי המינימלי שנדרש מכלל ביטוח, לפי תקנות ההון. נכון לתום תקופת הדיווח ההון המינימלי הנדרש מהחברה, כמפורט לעיל, הסתכם בסך של כ-2.9 מיליארדי ש"ח. לתום תקופת הדיווח, לחברה הון עצמי גבוה יותר מדרישה זו. דרישת ההון נבחנת בפועל על-פי הדוחות הכספיים הסקורים או המבוקרים של החברה.

לאור ביטול היתר השליטה לבעלי השליטה הקודמים קיימת א' בהירות ביחס לתוקפן של דרישות הון שחלות על החברה מכוחו כאמור.

לפרטים בדבר ההחזקה והשליטה בחברה, ולפרטים בדבר ביטול היתר השליטה ראה ביאור 1.

(6) כלל ביטוח התחייבה להשלים את ההון העצמי הנדרש מכלל ביטוח אשראי על-פי תקנות ההון עד 50% מההון הנדרש על פי תקנות ההון, אם וכאשר ההון העצמי של כלל ביטוח אשראי יהיה שלילי. ההתחייבות תקפה כל עוד כלל ביטוח תהיה בעלת השליטה (כהגדרתה בחוק הפיקוח) בכלל ביטוח אשראי. התחייבות זו ניתנה בהתאם לדרישה בהיתר השליטה בכלל ביטוח אשראי, לפיה כלל ביטוח תדאג להשלמת ההון העצמי הנדרש מכלל ביטוח אשראי על פי תקנות ההון או כל תקנה אחרת שתבוא במקומו בעתיד.

ו. דרישות הון בחברות המנהלות קרנות פנסיה וקופות גמל

תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (הון עצמי מזערי הנדרש מחברה מנהלת של קופת גמל או קרן פנסיה), התשע"ב-2012 ותקנות מס הכנסה (כללים לאישור ולניהול קופות גמל) (תיקון מס' 2), התשע"ב-2012 קובעות דרישות הון מחברה מנהלת בהתאם להיקף הנכסים המנוהלים ולהוצאות השנתיות, אך לא פחות מהון התחלתי בסך 10 מיליוני ש"ח וכן קובעות דרישות נזילות.

חברה מנהלת תהיה רשאית לחלק דיבידנד רק אם הונה העצמי הוא לפחות בגובה ההון העצמי הנדרש ממנה לפי תקנות אלה. כמו כן, תיידרש חברה מנהלת להעמיד הון נוסף בגין חברות מנהלות נשלטות.

נכון לתום תקופת הדיווח, לחברות המנהלות שבשליטת כלל ביטוח קיים עודף הון ביחס להון המינימלי הנדרש על פי תקנות ההון לחברות מנהלות.

ביאור 17: התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה⁽¹⁾

ליום 31 בדצמבר							
2017		2018		2017		2018	
שייר		ביטוח משנה		ברוטו		אלפי ש"ח	
						ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח	
19,142,770	19,493,404	(46,244)	(13,784)	19,189,014	19,507,188	חוזי ביטוח	
2,334,444	2,358,204	-	-	2,334,444	2,358,204	חוזי השקעה	
21,477,214	21,851,608	(46,244)	(13,784)	21,523,458	21,865,392		
						בניכוי סכומים המופקדים בחברה מאוחדת במסגרת תוכנית הטבה מוגדרת לעובדי הקבוצה ⁽¹⁾	
(575)	(1,215)	-	-	(575)	(1,215)		
21,476,639	21,850,393	(46,244)	(13,784)	21,522,883	21,864,177	סך הכל חיסכון ארוך טווח	
1,687,717	2,001,458	(452,995)	(674,050)	2,140,712	2,675,508	חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח בריאות (ביאור 21)	
4,409,485	4,001,393	(2,111,212)	(2,105,917)	6,520,697	6,107,310	חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (ביאור 19)	
						סך הכל התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה	
27,573,841	27,853,244	(2,610,451)	(2,793,751)	30,184,292	30,646,995		

ביאור 18: התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה⁽¹⁾

ליום 31 בדצמבר							
2017		2018		2017		2018	
שייר		ביטוח משנה		ברוטו			
						אלפי ש"ח	
						ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח	
57,408,152		59,029,589		(180,925)		(173,852)	
1,721,791		1,781,735		-		-	
59,129,943		60,811,324		(180,925)		(173,852)	
(20,705)		(19,751)		-		-	
59,109,238		60,791,573		(180,925)		(173,852)	
4,045,516		4,389,696		(10,400)		(11,776)	
						בניכוי סכומים המופקדים בחברה מאוחדת במסגרת תוכנית הטבה מוגדרת לעובדי הקבוצה ⁽¹⁾	
59,109,238		60,791,573		(180,925)		(173,852)	
4,045,516		4,389,696		(10,400)		(11,776)	
						סך הכל חיסכון ארוך טווח	
						חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח בריאות (ביאור 21)	
						סך הכל התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	
63,154,754		65,181,269		(191,325)		(185,628)	

(1) בחוזי ביטוח תלויי תשואה, תגמולי הביטוח שלהם זכאי המוטב תלויים או צמודים לתשואה שמניבות השקעות מסוימות של הקבוצה בניכוי דמי ניהול. חוזים אלה כוללים, בין היתר, תוכניות ביטוח המזכות/המחייבות את המבוטח בבנוס/מאלוס לפי תוצאות ההשקעות של תיק הפוליסות המשתתפות ברווחי השקעה של הקבוצה. בחוזי ביטוח שאינם תלויי תשואה תגמולי הביטוח שלהם זכאי המבוטח אינם תלויים ברווח או ההפסד מההשקעות שביצעה הקבוצה.

ההבחנה בין חוזים תלויי תשואה לבין חוזים שאינם תלויי תשואה נעשית ברמת הכיסוי הבודד, כך שישנן פוליסות ביטוח עם מספר כיסויים אשר חלקם תלויי תשואה וחלקם אינם תלויי תשואה.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי

א. התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי לפי סוגים

ליום 31 בדצמבר					
2017	2018	2017	2018	2017	2018
שייר		ביטוח משנה		ברוטו	
אלפי ש"ח					
ענפי רכב חובה וחבויות					
199,121	176,701	161,310	199,149	360,431	375,850
3,242,280	2,982,421	1,281,005	1,254,037	4,523,285	4,236,458
3,441,401	3,159,122	1,442,315	1,453,186	4,883,716	4,612,308
1,988,870	1,708,332	356,485	575,942	2,345,355	2,284,274
ענפי רכוש ואחרים					
399,539	380,566	240,419	271,232	639,958	651,798
13,223	-	-	-	13,223	-
555,322	461,705	428,478	381,499	983,800	843,204
968,084	842,271	668,897	652,731	1,636,981	1,495,002
סך הכל התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי					
4,409,485	4,001,393	2,111,212	2,105,917	6,520,697	6,107,310
הוצאות רכישה נדחות					
44,895	42,296	29,285	35,736	74,180	78,032
111,532	103,593	53,737	56,241	165,269	159,834
156,427	145,889	83,022	91,977	239,449	237,866
סך הכול הוצאות רכישה נדחות					
התחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי בניכוי הוצאות רכישה נדחות					
3,396,506	3,116,826	1,413,030	1,417,450	4,809,536	4,534,276
856,552	738,678	615,160	596,490	1,471,712	1,335,168
סך הכל התחייבויות בחוזי ביטוח כללי בניכוי הוצאות רכישה נדחות					
4,253,058	3,855,504	2,028,190	2,013,940	6,281,248	5,869,444

ב. התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי לפי שיטות חישוב

ליום 31 בדצמבר					
2017	2018	2017	2018	2017	2018
שייר		ביטוח משנה		ברוטו	
אלפי ש"ח					
הערכות אקטואריות					
3,753,325	3,398,022	1,647,077	1,587,793	5,400,402	4,985,815
הפרשות על בסיס הערכות אחרות					
15,297	13,023	31,510	20,506	46,807	33,529
6,490	4,923	13,477	10,222	19,967	15,145
598,660	557,266	401,729	470,381	1,000,389	1,027,647
695	496	-	-	695	496
35,018	27,663	17,419	17,015	52,437	44,678
סך הכל התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי בישראל					
4,409,485	4,001,393	2,111,212	2,105,917	6,520,697	6,107,310

(1) ראה הצהרות האקטואר הממונה בביטוח כללי בישראל, המצורפות בנספח לדוחות הכספיים. לא קיימת תוספת/גרעיה בין הערכות האקטוארית לבין הסכום שנכלל בדוחות הכספיים.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ג. תנועה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי, בניכוי הוצאות רכישה נדחות

1. ענפי רכב חובה וחבויות

ליום 31 בדצמבר					
2018		2017		2018	
2017		2018		2017	
שייר		ביטוח משנה		ברוטו	
אלפי ש"ח					
יתרה לתחילת השנה		4,809,536		4,796,105	
עלות התביעות המצטברת בגין שנת חיתום		677,957		633,889	
שוטפת		343,731		334,226	
שינוי ביתרות לתחילת שנה כתוצאה		16,862		31,239	
מהצמדה למדד ורווח השקעתי לפי הנחת		76,424		107,663	
ההיוון הגלומה בהתחייבויות		(51,696)		(55,641)	
השפעת הפרשה בגין וינוגרד *		28,927		(3,945)	
יתרת השינוי באומדן עלות התביעות		81,224		(16,332)	
המצטברת בגין שנות חיתום קודמות **		63,000		46,668	
סך השינוי בעלות התביעות המצטברת		431,459		776,647	
תשלומים לשוב תביעות במהלך השנה:		(2,994)		(4,983)	
בגין שנת חיתום שוטפת		(708,145)		(1,046,924)	
בגין שנות חיתום קודמות		(69,074)		(869,264)	
סך תשלומים		(711,139)		(1,051,907)	
יתרה לסוף השנה		3,116,826		4,534,276	

(*) לפרטים נוספים ראה ביאור 39(ה)(2)(4)(ו).

(**) שינוי באומדן עלות התביעות המצטברות בגין שנות חיתום קודמות נובע בין היתר מגידול בעלות התביעות הפרטניות והשפעתו על המודל האקטוארי.

1. יתרות הפתיחה והסגירה כוללות: תביעות תלויות, הפרשה לפרמיה בחסר, פרמיה שטרם הורווחה ובניכוי הוצאות רכישה נדחות.

2. עלות התביעות המצטברת (Ultimate) הינה: יתרת תביעות תלויות, הפרשה לפרמיה בחסר, פרמיה שטרם הורווחה ובניכוי הוצאות רכישה נדחות בתוספת סך תשלומי התביעות כולל הוצאות ישירות ועקיפות לשוב תביעות.

3. התשלומים כוללים הוצאות עקיפות לשוב תביעות (הנהלה וכלליות הנרשמות בתביעות) בייחוס לשנות החיתום.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

ג. תנועה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי, בניכוי הוצאות רכישה נדחות (המשך)

2. ענפי רכוש ואחרים

ליום 31 בדצמבר					
2017	2018	2017	2018	2017	2018
שייר	שייר	ביטוח משנה	ביטוח משנה	ברוטו	ברוטו
965,075	856,552	490,676	615,160	1,455,751	1,471,712
יתרה לתחילת השנה					
614,133	570,562	345,909	268,125	960,042	838,687
עלות התביעות המצטברת בגין אירועים בשנת הדוח					
7,064	(2,109)	34,099	(28,023)	41,163	(30,132)
שינוי בעלות התביעות המצטברות בגין אירועים שקדמו לשנת הדוח					
621,197	568,453	380,008	240,102	1,001,205	808,555
סך השינוי בעלות התביעות המצטברת					
(403,979)	(387,440)	(130,857)	(93,580)	(534,836)	(481,020)
תשלומים ליישוב תביעות במהלך השנה:					
(319,701)	(274,562)	(131,041)	(193,376)	(450,742)	(467,938)
בגין אירועים של שנת הדוח					
(723,680)	(662,002)	(261,898)	(286,956)	(985,578)	(948,958)
בגין אירועים שקדמו לשנת הדוח					
2,185	(11,102)	6,374	28,184	8,559	17,082
סך תשלומים					
(8,225)	(13,223)	-	-	(8,225)	(13,223)
שינוי בהפרשה לפרמיה שטרם הורווחה, נטו מהוצאות רכישה נדחות					
856,552	738,678	615,160	596,490	1,471,712	1,335,168
יתרה לסוף השנה					

1. יתרות הפתיחה והסגירה כוללות: תביעות תלויות (כולל צבירה) בתוספת הפרשה לפרמיה בחסר, פרמיה שטרם הורווחה ובניכוי הוצאות רכישה נדחות.
2. עלות התביעות המצטברת בגין אירועים בשנת הדוח כוללת את יתרת תביעות תלויות (כולל צבירה) לסוף שנת הדוח בתוספת סך תשלומי התביעות בתקופת הדוח לרבות הוצאות ישירות ועקיפות ליישוב תביעות.
3. תשלומים ליישוב תביעות במהלך השנה כוללים תשלומים בגין אירועים שקדמו לשנת הדוח ובתוספת השינוי ביתרת תביעות תלויות בגין אירועים שקדמו לשנת הדוח.
4. התשלומים ליישוב תביעות כוללים הוצאות ישירות ועקיפות ליישובן (הנהלה וכלליות הנרשמות בתביעות) בייחוס לשנות הנזק.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

1. בדיקת התפתחות הערכת התחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדרות, ברוטו, בענפים רכב חובה וחבויות בישראל וענפים המוערכים על בסיס שנות חיתום באירופה ליום 31 בדצמבר 2018

סלילי שקלים מותאמים למדד נובמבר, 2018 ⁽¹⁾	שנת חיתום										סך הכל
	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	(2) 2011	(2) 2010	(2) 2009	
תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה	4,983	5,937	3,684	2,212	4,320	4,386	5,285	146,729	75,681	127,622	
לאחר שנה ראשונה		41,551	37,834	33,809	41,607	44,441	53,249	74,913	146,512	210,082	
לאחר שנתיים			123,445	118,579	133,006	139,749	156,346	170,020	156,338	319,363	
לאחר שלוש שנים				217,059	239,269	269,445	273,044	294,051	253,689	313,873	
לאחר ארבע שנים					343,916	387,323	412,280	416,866	353,712	425,484	
לאחר חמש שנים						519,344	561,252	528,149	448,884	521,510	
לאחר שש שנים							674,334	653,978	551,717	619,140	
לאחר שבע שנים								957,292	629,978	713,116	
לאחר שמונה שנים									674,288	766,281	
לאחר תשעה שנים										820,914	
לאחר עשר שנים											
אומדן תביעות מצטברות (כולל תשלומים לרבות צבירה) בסוף השנה	677,959	641,470	647,796	669,938	784,728	884,612	949,138	1,035,424	1,023,073	1,266,759	
לאחר שנה ראשונה ⁽³⁾		664,285	635,302	678,707	810,968	869,307	1,025,761	925,378	1,037,188	1,225,635	
לאחר שנתיים			657,533	644,506	801,361	865,774	1,037,545	993,152	971,257	1,198,575	
לאחר שלוש שנים				672,479	796,889	830,646	960,216	982,157	926,502	1,024,630	
לאחר ארבע שנים					823,318	888,168	1,009,061	986,392	903,484	1,009,952	
לאחר חמש שנים						907,250	1,086,954	1,080,297	857,764	1,004,099	
לאחר שש שנים							1,077,289	1,207,521	862,529	959,656	
לאחר שבע שנים								1,214,211	883,713	977,644	
לאחר שמונה שנים									891,452	1,022,029	
לאחר תשע שנים										996,445	
לאחר עשר שנים											
עודף (חסר) ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה ⁽⁴⁾	(374,811)	-	(22,815)	(9,737)	(2,541)	(12,350)	(41,476)	(117,073)	(232,054)	35,050	28,185
שעור סטייה ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה, באחוזים	(4.98%)	(3.56%)	(1.50%)	(0.38%)	(1.52%)	(4.79%)	(12.19%)	(23.63%)	3.78%	2.75%	
עלות תביעות מצטברות, ליום 31 בדצמבר, 2018	8,582,221	677,959	664,285	657,533	672,479	823,318	907,250	1,077,289	1,214,211	891,452	996,445
תשלומים מצטברות עד ליום 31 בדצמבר, 2018	4,377,126	4,983	41,551	123,445	217,059	343,916	519,344	674,334	957,292	674,288	820,914
סך ההתחייבויות ליום 31 בדצמבר	4,205,095	672,976	622,734	534,088	455,420	479,402	387,906	402,955	256,919	217,164	175,531
תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת חיתום 2008	329,181										
סך הכל התחייבות ברוטו בגין חוזי ביטוח בענפי רכב חובה וחבויות בישראל בניכוי הוצאות רכישה נדרות ליום 31 בדצמבר, 2018	4,534,276										
ער וכולל											
חיתום 2009											
בניכוי תביעות תלויות ליום יציאה מאיחוד של חברת בת באירופה, כדלקמן:	475,981										
								334,691	125,491	15,799	

- (1) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה (הנובעים מפעילות בישראל בניכוי הוצאות רכישה נדרות בישראל) או בערכים משוערכים לפי שער חליפין לתאריך הדוח הכספי (הנובעים מחברות מאוחדות בחו"ל), על מנת לאפשר בחינת התפתחות על בסיס ערכים ריאליים.
 - (2) החל משנת 2008 ועד שנת 2011, כולל נתוני ברודגייט.
 - (3) אומדן התביעות המצטברות בסוף השנה הראשונה כולל את העתודה לפרמיה שטרם הורווחה בניכוי הוצאות רכישה נדרות.
 - (4) הפער בין הערכת התביעות המצטברות בשנה הראשונה שלא כוללת את הצבירה להערכת התביעות המצטברות נכון לתאריך הדוח.
- הערות: רמת המבוקשות של המודלים האקטואריים גדולה יותר כאשר בוחרים את התפתחות התביעות ברמת סך שנות החיתום, לכן נכון יותר לבחון את התפתחות הערכות החברה ברמת סך שנות החיתום ולא לכל שנת חיתום בנפרד.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

27. בדיקת התפתחות הערכת התחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדרות, בשייר עצמי, בעקף רכב חובה וחבויות בישראל וענפים המוערכים על בסיס שנות חיתום באירופה ליום 31 בדצמבר 2018

שנת חיתום											באליפי שקלים מותאמים למדד נומבר, 2018 ⁽¹⁾ תביעות ששולמו (מטבר) בסוף השנה	
סך הכל	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	(2) 2011	(2) 2010	(2) 2009		
	2,994	5,025	3,682	2,207	4,320	4,375	5,200	76,059	67,518	112,295		
		28,886	37,398	33,225	37,550	43,613	49,290	58,434	133,544	194,259		
			121,025	113,580	123,002	131,618	143,125	150,229	152,159	286,161		
				210,867	227,408	254,184	247,266	268,198	246,517	276,324		
					324,847	362,482	354,915	385,509	341,840	379,126		
						466,447	490,962	488,050	435,549	468,964		
							590,221	602,176	535,338	563,318		
								662,485	604,920	645,036		
									647,010	694,309		
										725,603		
	343,733	368,082	584,465	585,083	678,885	756,539	804,721	632,974	794,437	1,082,387		
		395,932	544,963	591,015	669,370	748,977	802,091	767,400	827,722	1,040,315		
			565,650	559,250	664,643	753,954	811,371	794,718	830,829	1,011,635		
				574,295	658,986	717,605	785,709	783,596	816,666	856,879		
					673,083	780,818	782,751	787,488	797,991	850,756		
						771,239	869,137	803,801	769,618	852,761		
							874,654	849,952	773,083	830,751		
								850,361	791,178	835,236		
									798,245	838,971		
										836,869		
(136,524)	(27,850)	18,815	10,788	(3,713)	(17,285)	(88,945)	(66,765)	18,421	20,010	⁽⁴⁾		
(2.20%)	(7.57%)	3.22%	1.84%	(0.55%)	(2.29%)	(11.32%)	(8.52%)	2.26%	2.34%	באחוזים		
6,684,061	343,733	395,932	565,650	574,295	673,083	771,239	874,654	850,361	798,245	836,869		
3,780,385	2,994	28,886	121,025	210,867	324,847	466,447	590,221	662,485	647,010	725,603		
2,903,676	340,739	367,046	444,625	363,428	348,236	304,792	284,433	187,876	151,235	111,266		
213,150												
3,116,826												
תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת חיתום 2008												
סך הכל התחייבויות בשייר עצמי בגין חוזי ביטוח בענפי רכב חובה וחבויות בניכוי הוצאות רכישה נדרות ליום 31 בדצמבר, 2018												
עד וכולל												
חיתום 2009												
בניכוי תביעות תלויות ליום יציאה מאיחוד של חברת בתי באירופה, כדלקמן:												
217,461								135,097	69,118	13,246		

(1) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה (הנבנים מפעילות בישראל), או בערכים משוערכים לפי שער חליפין לתאריך הדוח הכסיפי (הנבנים מחברות מאוחדות בחו"ל), על מנת לאפשר

בחינת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים.

(2) החל משנת 2008 ועד שנת 2011 כולל נתוני ברודג'יט.

(3) אומדן התביעות המצטברות בסוף השנה הראשונה כולל את העתודה לפרמיה שטרם הורווחה בניכוי הוצאות רכישה נדרות.

(4) הערכת התביעות המצטברות בשנה הראשונה שלא כוללת את האבירה להערכת התביעות המצטברות נטו לתאריך הדוח.

הערה: המעורבות של המודלים האקטואריים גדולה יותר כאשר בוחרים את התפתחות התביעות ברמת סך שנות החיתום. לכן נכון יותר לבחון את התפתחות הערכות החברה ברמת סך שנות החיתום ולא לכל שנת חיתום בנפרד.

ליום 31 בדצמבר 2018

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

בדיקת התפתחות הערכת התחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדרות, ברוטו, בענף רכב חובה

סך הכל	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	באילופי שקלים מותאמים למדד נובמבר, 2018 ⁽¹⁾	התביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה
	2,769	1,920	1,509	1,477	1,670	3,279	2,901	3,768	3,809	10,598	לאחר שנה ראשונה	לאחר שנה ראשונה
		27,492	24,804	24,021	25,142	33,761	34,931	39,862	41,989	63,710	לאחר שנתיים	לאחר שנתיים
			85,122	85,400	85,732	92,560	108,077	109,475	106,746	132,389	לאחר שלוש שנים	לאחר שלוש שנים
				155,821	161,094	181,050	174,198	190,077	178,192	208,246	לאחר ארבע שנים	לאחר ארבע שנים
					232,975	254,877	241,545	260,923	232,087	280,259	לאחר חמש שנים	לאחר חמש שנים
						322,517	340,331	328,668	285,040	339,817	לאחר שש שנים	לאחר שש שנים
							413,440	410,221	355,969	404,243	לאחר שבע שנים	לאחר שבע שנים
								445,920	399,680	460,613	לאחר שמונה שנים	לאחר שמונה שנים
									421,581	490,567	לאחר תשע שנים	לאחר תשע שנים
										506,694	לאחר עשר שנים	לאחר עשר שנים
											אומדן תביעות מצטברות (כולל תשלומים לרבות צבורה)	אומדן תביעות מצטברות (כולל תשלומים לרבות צבורה)
											בסוף השנה	בסוף השנה
	398,093	390,137	403,625	401,570	477,168	519,061	530,796	524,034	556,579	621,276	לאחר שנה ראשונה ⁽²⁾	לאחר שנה ראשונה ⁽²⁾
		397,054	374,084	405,362	481,113	510,061	531,895	529,353	565,441	627,471	לאחר שנתיים	לאחר שנתיים
			384,992	397,342	463,648	518,119	544,654	541,256	578,340	641,206	לאחר שלוש שנים	לאחר שלוש שנים
				428,221	462,151	484,220	511,427	510,639	535,684	586,775	לאחר ארבע שנים	לאחר ארבע שנים
					467,886	534,265	496,199	505,522	508,197	581,651	לאחר חמש שנים	לאחר חמש שנים
						514,247	574,998	515,441	468,918	574,517	לאחר שש שנים	לאחר שש שנים
							563,239	550,142	470,160	551,376	לאחר שבע שנים	לאחר שבע שנים
								544,288	478,838	551,155	לאחר שמונה שנים	לאחר שמונה שנים
									480,655	548,488	לאחר תשע שנים	לאחר תשע שנים
										546,753	לאחר עשר שנים	לאחר עשר שנים
21,754	(6,917)	18,633	(26,651)	13,227	3,872	(51,812)	(33,649)	55,029	50,022	⁽³⁾ עודף (חסר) ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה		
0.50%	(1.8%)	4.62%	(6.6%)	2.75%	0.75%	(10.1%)	(6.6%)	10.27%	8.38%	שעור סטייה ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה, באחידים		
4,725,428	398,093	397,054	384,992	428,221	467,886	514,247	563,239	544,288	480,655	546,753	עלות תביעות מצטברות, ליום 31 בדצמבר, 2018	עלות תביעות מצטברות, ליום 31 בדצמבר, 2018
2,614,331	2,769	27,492	85,122	155,821	232,975	322,517	413,440	445,920	421,581	506,694	תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר, 2018	תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר, 2018
2,111,097	395,324	369,562	299,870	272,400	234,911	191,730	149,799	98,368	59,074	40,059	סך ההתחייבויות ליום 31 בדצמבר, 2018	סך ההתחייבויות ליום 31 בדצמבר, 2018
146,215											תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת חיתום 2008	תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת חיתום 2008
2,257,312											סך הכל התחייבויות ברוטו בגין חוזי ביטוח בענפי רכב חובה, בניכוי הוצאות רכישה נדרות ליום 31 בדצמבר, 2018	סך הכל התחייבויות ברוטו בגין חוזי ביטוח בענפי רכב חובה, בניכוי הוצאות רכישה נדרות ליום 31 בדצמבר, 2018

- הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה על מנת לאפשר בחינת התפתחות על בסיס ערכים ריאליים.
 - אומדן התביעות המצטברות בסוף השנה הראשונה כולל את העתודה לפרמיה שטרם הורווחה בניכוי הוצאות רכישה נדרות.
 - הספר בין הערכת התביעות המצטברות בשנה הראשונה שלא כוללת את הצבירה להערכת התביעות המצטברות נכון לתאריך הדוח.
- הערות: רמת המבוקשות של המודלים האקטואריים גדולה יותר מאשר בחנים את התפתחות התביעות ברמת סך שנות החיתום, לכן נכון יותר לבחון את התפתחות הערכות החברה ברמת סך שנות החיתום ולא לכל שנת חיתום בנפרד.

ביאור 19: התחייבויות בגין חו"י ביטוח הכלילים במגזר ביטוח כללי (המשך)
 בדקת התפתחות הערכת התחייבויות בגין חו"י ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדרות, בשייר עצמי, בענף רכב חובה
 ליום 31 בדצמבר 2018

סך הכל	שנת חיתום										באילפי שקלים מותאמים למדד נובמבר, 2018 ⁽¹⁾	תביעות ששולמו (מטב"ר) בסוף השנה
	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009		
1,112	1,019	1,509	1,477	1,670	3,279	2,901	3,768	3,809	10,598	לאחר שנה ראשונה	לאחר שנה ראשונה	לאחר שנה ראשונה
14,977	24,804	85,122	24,021	25,142	33,761	34,931	39,862	41,989	63,710	לאחר שנה ראשונה	לאחר שנה ראשונה	לאחר שנה ראשונה
			85,400	85,732	92,560	108,077	109,475	106,746	132,389	לאחר שלוש שנים	לאחר שלוש שנים	לאחר שלוש שנים
			154,899	161,094	177,632	174,198	190,077	178,192	208,246	לאחר ארבע שנים	לאחר ארבע שנים	לאחר ארבע שנים
				232,975	249,857	241,545	260,923	232,087	280,259	לאחר חמש שנים	לאחר חמש שנים	לאחר חמש שנים
					315,649	338,847	327,719	285,040	338,479	לאחר שש שנים	לאחר שש שנים	לאחר שש שנים
						400,960	408,150	355,969	400,192	לאחר שבע שנים	לאחר שבע שנים	לאחר שבע שנים
							440,678	399,680	453,763	לאחר שמונה שנים	לאחר שמונה שנים	לאחר שמונה שנים
								421,581	483,710	לאחר תשע שנים	לאחר תשע שנים	לאחר תשע שנים
									499,373	לאחר עשר שנים	לאחר עשר שנים	לאחר עשר שנים
162,960	199,265	395,093	393,005	465,232	506,061	518,419	513,288	546,767	610,832	לאחר שנה ראשונה ⁽²⁾	לאחר שנה ראשונה ⁽²⁾	לאחר שנה ראשונה ⁽²⁾
	208,557	362,882	394,596	461,414	496,762	511,359	511,388	549,122	610,633	לאחר שנה ראשונה ⁽²⁾	לאחר שנה ראשונה ⁽²⁾	לאחר שנה ראשונה ⁽²⁾
		366,189	369,244	452,073	507,177	524,101	523,622	562,262	624,786	לאחר שלוש שנים	לאחר שלוש שנים	לאחר שלוש שנים
			387,185	449,075	472,278	501,368	501,705	527,440	562,947	לאחר ארבע שנים	לאחר ארבע שנים	לאחר ארבע שנים
				461,434	519,767	484,808	496,582	499,816	573,078	לאחר חמש שנים	לאחר חמש שנים	לאחר חמש שנים
					498,348	544,762	494,618	467,745	568,140	לאחר שש שנים	לאחר שש שנים	לאחר שש שנים
						532,467	528,957	464,488	544,817	לאחר שבע שנים	לאחר שבע שנים	לאחר שבע שנים
							525,440	472,976	541,598	לאחר שמונה שנים	לאחר שמונה שנים	לאחר שמונה שנים
								474,989	539,349	לאחר תשע שנים	לאחר תשע שנים	לאחר תשע שנים
									537,378	לאחר עשר שנים	לאחר עשר שנים	לאחר עשר שנים
77,427	(9,292)	28,904	5,820	(20)	8,829	(31,099)	(23,735)	52,451	45,569	עודף (חסר) ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה ⁽³⁾	עודף (חסר) ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה ⁽³⁾	עודף (חסר) ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה ⁽³⁾
1.90%	(4.7%)	7.32%	1.48%	(0.0%)	1.74%	(6.2%)	(4.7%)	9.94%	7.82%	שער סטייה ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה, באחוזים	שער סטייה ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה, באחוזים	שער סטייה ביחס לשנה הראשונה שלא כוללת צבירה, באחוזים
4,154,947	162,960	208,557	366,189	387,185	461,434	498,348	532,467	525,440	474,989	537,378	2018	2018
2,567,326	1,112	14,977	85,122	154,899	232,975	315,649	400,960	440,678	421,581	499,373	2018	2018
1,587,621	161,848	193,580	281,067	232,286	228,459	182,699	131,507	84,762	53,408	38,005	2018	2018
119,662											2008	2008
1,707,283											2018	2018

- סך הכל התחייבויות ברוטו בגין חו"י ביטוח בענפי רכב חובה, בניכוי הוצאות רכישה נדרות ליום 31 בדצמבר, 2018.
- (1) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאינפלציה על מנת לאפשר בדיקת התפתחות על בסיס ערכים ריאליים.
- (2) אומדן התביעות המטב"רות בסוף השנה הראשונה כולל את העמודה לפרמיה שטוחה הווחה בניכוי הוצאות רכישה נדרות.
- (3) הפער בין הערכת התביעות המטב"רות בשנה הראשונה שלא כוללת את הצבירה להערכת התביעות המטב"רות נכון לתאריך הדוח.
- הערך: רמת המובהקות של המודלים האקטואריים גדולה יותר כאשר בוחנים את התפתחות התביעות ברמת סף שנות החיתום, לכן נכון יותר לבחון את התפתחות הערכות החברה ברמת סף שנות החיתום ולא לכל שנת חיתום בנפרד.

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

5. הרכב רווח (הפסד) כולל בענף ביטוח רכב חובה (באלפי ש"ח)

שנת הדיווח	רווח (הפסד) כולל בגין שנת חיתום שוטפת	רווח (הפסד) כולל בגין שנות חיתום קודמות	רווח (הפסד) כולל בגין שנת חיתום שוטפת	רווח (הפסד) כולל בגין שנות חיתום קודמות
			ברוטו	בשייר
2018	(10,753)	19,455	7,280	27,952
2017	13,714	(73,027)	36,198	(34,927)
2016	(25,836)	81,125	(26,936)	100,272

6. נתונים בדבר שנות חיתום 2012-2018 בענף רכב חובה (באלפי ש"ח)

שנות חיתום						
2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012
470,277	477,281	443,287	450,849	541,154	568,481	572,910
פרמיות ברוטו (כולל דמים) רווח (הפסד) כולל בשייר לשנת חיתום מצטבר עד לתאריך הדוח כולל יתרת עודף הכנסות על הוצאות בשייר שנזקפו בשנת 2015, ישירות לעודפים בסך השפעת הכנסות מהשקעות על הרווח המצטבר לשנת חיתום						
7,280	21,628	8,722	2,174	13,756	30,613	36,925
-	-	-	313	-	-	-
2,743	6,704	28,946	35,170	45,021	68,516	92,571

7. הרכב הרווח (הפסד) כולל בשייר בענף ביטוח סיכוני סחר חוץ (באלפי ש"ח)

שנת הדיווח	רווח (הפסד) כולל בגין שנת החיתום	התאמות בגין שנות החיתום	פעילות שלא נכללת בחישוב העתודות	סך הכל רווח כולל שדוח
2018	-	9,862	(230)	9,161
2017	-	9,177	(343)	9,039
2016	-	8,550	(85)	8,514

8. הרכב רווח (הפסד) כולל בענפי ביטוח חבויות אחרות (באלפי ש"ח)

שנת הדיווח	רווח (הפסד) כולל בגין שנת חיתום שוטפת	רווח (הפסד) כולל בגין שנות חיתום קודמות	רווח (הפסד) כולל בגין שנת חיתום שוטפת	רווח (הפסד) כולל בגין שנות חיתום קודמות
			ברוטו	בשייר
2018	(62,058)	(19,028)	(53,597)	(34,549)
2017	(43,053)	(44,839)	(40,199)	21,533
2016	(45,910)	(131,155)	(58,545)	(18,119)

9. נתונים בדבר שנות חיתום 2012-2018 בענף ביטוח חבויות אחרות

שנות חיתום						
2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012
315,462	307,686	307,694	308,799	373,422	380,385	455,291
פרמיות ברוטו (כולל דמים) רווח (הפסד) כולל בשייר לשנת חיתום מצטבר עד לתאריך הדוח כולל יתרת עודף הכנסות על הוצאות בשייר שנזקפו בשנת 2015, ישירות לעודפים בסך השפעת הכנסות מהשקעות על הרווח המצטבר לשנת חיתום						
(53,824)	(57,606)	(60,799)	(43,827)	(47,845)	(72,984)	(105,106)
-	-	-	223	-	-	-
1,366	7,072	14,036	17,419	19,584	33,770	53,525

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

הז. בדיקת התפתחות הערכת התביעות התלויות ברוטו בענפי רכוש ואחרים

ליום 31 בדצמבר 2018

שנת דק	שנת דק										באלפי שקלים מותאמים למדד נובמבר, 2018 ⁽¹⁾	תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה
	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009		
סך הכל												
	446,659	503,053	479,647	602,197	564,160	849,044	793,956	950,091	805,796	849,531		תביעות מצטברות (כולל תשלומים)
		821,603	807,339	1,037,048	672,504	1,262,111	986,103	1,608,080	1,315,525	1,269,104		לאחר שנה ראשונה
			879,002	1,095,269	734,144	1,300,799	1,034,045	1,326,724	1,454,350	1,399,495		לאחר שנתיים
				1,133,875	771,147	1,340,075	1,054,150	1,351,992	1,085,356	1,461,854		לאחר שלוש שנים
					787,825	1,365,848	1,076,822	1,366,181	1,085,356	1,124,984		לאחר ארבע שנים
						1,389,322	1,089,158	1,382,489	1,094,961	1,137,894		לאחר חמש שנים
							1,100,485	1,391,571	1,086,346	1,143,991		לאחר שש שנים
								1,397,658	1,093,335	1,154,147		לאחר שבע שנים
									1,099,436	1,162,105		לאחר תשע שנים
										1,165,358		לאחר עשר שנים
	801,792	933,346	873,999	1,160,152	965,755	1,401,062	1,265,739	1,592,360	1,846,353	1,818,627		תביעות מצטברות (כולל תשלומים)
		936,884	953,865	1,219,526	836,837	1,473,893	1,150,335	1,796,539	1,854,187	1,737,922		לאחר שנה ראשונה
			974,100	1,214,638	847,141	1,450,126	1,158,042	1,420,794	1,839,697	1,701,735		לאחר שנתיים
				1,215,241	832,098	1,427,961	1,131,933	1,433,644	1,170,036	1,710,563		לאחר שלוש שנים
					828,028	1,436,583	1,131,712	1,421,365	1,154,177	1,189,588		לאחר ארבע שנים
						1,437,123	1,132,781	1,417,501	1,110,770	1,186,637		לאחר חמש שנים
							1,127,193	1,424,749	1,116,257	1,183,137		לאחר שש שנים
								1,414,105	1,120,171	1,180,688		לאחר שבע שנים
									1,113,005	1,186,097		לאחר תשע שנים
										1,178,220		לאחר עשר שנים
	11,025,691	801,792	936,884	974,100	1,215,241	828,028	1,437,123	1,127,193	1,414,105	1,113,005	1,178,220	אומדן עלות תביעות מצטברות ליום 31 בדצמבר, 2018
	10,221,223	446,659	821,603	879,002	1,133,875	787,825	1,389,322	1,100,485	1,397,658	1,099,436	1,165,358	תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר 2018
	804,468	355,133	115,281	95,098	81,366	40,203	47,801	26,707	16,447	13,569	12,862	יתרת התביעות התלויות
	38,736											תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת דק 2008
	843,204											סך הכל תביעות התלויות בענפי רכוש ואחרים ליום 31 בדצמבר 2018
	244											תביעות תלויות ליום יציאה מאיחוד של חברת בת באירופה, כדלקמן: 244
												הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאנפליציה בכדי לאפשר בדיקת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים. (1)

ביאור 19: התחייבויות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי (המשך)

בדיקת התפתחות הערכת התביעות התלויות בשייר בענפי רכוש ואחרים

ליום 31 בדצמבר 2018

שנת דק

סך הכל	2018	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009

באלפי שקלים מותאמים למדד נובמבר, 2018⁽¹⁾

תביעות ששולמו (מצטבר) בסוף השנה

לאחר שנה ראשונה	435,500	498,978	470,107	596,663	553,342	845,420	744,612	925,272	787,879	838,483
לאחר שנתיים		673,406	673,660	855,523	546,210	933,746	805,296	1,310,144	1,156,484	1,063,222
לאחר שלוש שנים			662,275	755,836	541,931	773,685	773,846	759,466	1,146,310	1,098,350
לאחר ארבע שנים				780,567	567,399	785,816	782,705	758,805	759,004	1,141,865
לאחר חמש שנים					577,510	793,932	799,320	771,531	753,625	800,622
לאחר שש שנים						814,259	806,181	787,915	762,304	805,078
לאחר שבע שנים							817,122	792,662	751,808	809,663
לאחר שמונה שנים								798,320	757,527	816,204
לאחר תשע שנים									763,715	824,424
לאחר עשר שנים										826,382

תביעות מצטברות (כולל תשלומים)

לאחר שנה ראשונה	773,378	905,139	829,845	1,070,170	932,020	1,371,390	1,037,685	1,463,225	1,754,772	1,763,435
לאחר שנתיים		590,577	721,758	821,436	612,219	868,304	835,710	1,126,370	1,435,532	1,304,384
לאחר שלוש שנים			687,733	814,457	604,122	840,873	852,542	801,760	1,422,071	1,311,696
לאחר ארבע שנים				810,842	592,449	809,754	820,496	816,614	795,955	1,327,200
לאחר חמש שנים					601,668	836,103	830,362	808,038	795,517	824,676
לאחר שש שנים						840,184	842,226	806,912	758,755	826,186
לאחר שבע שנים							835,075	822,876	793,077	826,165
לאחר שמונה שנים								812,379	778,447	823,507
לאחר תשע שנים									771,494	839,065
לאחר עשר שנים										832,516
עלות תביעות מצטברות, ליום 31 בדצמבר 2018	7,555,846	773,378	590,577	687,733	810,842	601,668	840,184	835,075	812,379	771,494
תשלומים מצטברים עד ליום 31 בדצמבר 2018	7,149,057	435,500	673,406	662,275	780,567	577,510	814,259	817,122	798,320	763,715
יתרת התביעות התלויות	406,789	337,878	(82,830)	25,457	30,275	24,158	25,924	17,954	14,059	7,779
										6,134

תביעות תלויות בגין שנים עד וכולל שנת דק 2008

סך הכל תביעות התלויות בענפי רכוש ואחרים ליום 31 בדצמבר 2018

* תביעות תלויות ליום ציאה מאיחוד של חברת בת בארופה, כדלקמן: (3,254)

(1) הסכומים לעיל מובאים בערכים מותאמים לאנפליציה בכדי לאפשר בחינת ההתפתחות על בסיס ערכים ריאליים.

54,916
461,705
(3,254)

ביאור 20: נתונים נוספים אודות מגזר היסטון ארוך טווח

א. פירוט ההתחייבויות בגין חוץ ביטוח וחוזי השקעה לפי חשיפות ליום 31 בדצמבר 2018

פוליסות הנדל"ל מרכיב היסטון סיכון הנמכר כפוליסה בודדת	משנת 2004				עד שנת 1990 ⁽¹⁾	עד שנת 2003	שאינו תלוי תשואה	תלוי תשואה	פרט	קבוצתי	סך הכל							
	אלפי ש"ח																	
	לפי חשיפה ביטוחית																	
612,452	-	-	612,452	-	-	-	-	-	-	-	612,452	התחייבויות בגין חוץ ביטוח קצבה ללא מקדמים מובטחים קצבה עם מקדמים מובטחים עד חודש מאי 2001 מחודש יוני 2001 קצבה בתשלום הוני (ללא אופציה לקצבה) עתודה משלמה לגמלאות ⁽²⁾ מרכיבי סיכון אחרים						
35,452,181	-	-	-	-	24,501,007	10,951,174	-	-	-	-	35,452,181	סך הכל בגין חוץ ביטוח						
20,880,456	-	-	16,187,765	49,117	4,643,574	-	-	-	-	-	20,880,456	התחייבויות בגין חוץ השקעה בביטוח חיים						
5,575,009	-	-	264,986	-	1,964,042	3,345,981	-	-	-	-	5,575,009	סך הכל בגין חוץ השקעה בביטוח חיים						
11,339,153	-	-	2,225,146	-	6,896,834	2,217,173	-	-	-	-	11,339,153	סך הכל בגין חוץ השקעה בביטוח חיים						
2,564,398	-	-	12,020	-	766,959	1,785,419	-	-	-	-	2,564,398	סך הכל בגין חוץ השקעה בביטוח חיים						
2,286,980	293,475	580,137	597,538	2,832	665,462	147,536	-	-	-	-	2,286,980	סך הכל בגין חוץ השקעה בביטוח חיים						
78,710,629	293,475	580,137	19,899,907	51,949	39,437,878	18,447,283	-	-	-	-	78,710,629	סך הכל בגין חוץ השקעה בביטוח חיים						
1,784,345	-	-	1,781,735	2,610	-	-	-	-	-	-	1,784,345	סך הכל בגין חוץ השקעה בביטוח חיים						
80,494,974	293,475	580,137	21,681,642	54,559	39,437,878	18,447,283	-	-	-	-	80,494,974	סך הכל בגין חוץ השקעה בביטוח חיים						
2,355,594	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2,355,594	סך הכל בגין חוץ השקעה בביטוח חיים						
82,850,568	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	82,850,568	סך הכל בגין חוץ השקעה בביטוח חיים						
19,509,798	289,143	386,477	351,215	52,638	288,518	18,141,807	-	-	-	-	19,509,798	לפי חשיפה פיננסית						
60,985,176	4,332	193,660	21,330,427	1,921	39,149,360	305,476	-	-	-	-	60,985,176	שאינו תלוי תשואה						
80,494,974	293,475	580,137	21,681,642	54,559	39,437,878	18,447,283	-	-	-	-	80,494,974	תלוי תשואה						
2,355,594	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2,355,594	סך הכל בגין חוץ השקעה בביטוח חיים						
82,850,568	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	82,850,568	התחייבויות מבטוחות תשואה בגין חברות מנהלות של גמל שאומדן ⁽³⁾ סך הכל						

- המוצרים שהוגנופקו עד לשנת 1990 (לרבות המדליות בגינם) היו בעיקרם מבטיחי תשואה והם מגובים בעיקרם באגרות חוב מועדות.
- בנוסף לעתודה משלמה לגמלאות הכלולה בהתחייבויות בגין חוץ ביטוח קיימת הפרשה במובה 2,036 מיליוני ש"ח, אשר תזקף לרווח והפסד לאורך חיי הפוליסה הנותנים עד גיל הפרשה. לפירוט נוסף ראה ביאור 39(ה)(א)(4).
- למידע בדבר החשיפה הפיננסית בגין קופת גמל בר א קרן גמולים, שהחברה ערבה לתשואה מינימלית לעמיתיה, ראה ביאור 39(ד)(א)(ג).

ביאור 20: נתונים נוספים אודות מגזר חיסכון ארוך טווח (המשך)
פירוט ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה לפי חשיפות (המשך)
ליום 31 בדצמבר 2017

אלפי ש"ח	פוליסות הכוללות מרכיב חיסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה					
	פוליסות ללא מרכיב חיסכון			פוליסות מרכיב חיסכון		
	סיכון הנמכר כפוליסה בודדת	קבוצתי	פרט	משנת 2004	שאינו תלוי תשואה	תלוי תשואה
עד שנת 1990 ⁽¹⁾	עד שנת 2003	עד שנת 2004	עד שנת 2005	עד שנת 2006	עד שנת 2007	עד שנת 2008
לפי חשיפה ביטוחית	התחייבויות בגין חוזי ביטוח	קצבה ללא מקדמים מובטחים	קצבה עם מקדמים מובטחים	עד חודש מאי 2001	מחודש יוני 2001	קצבה בתשלום
1	521,371	-	521,371	-	-	-
35,365,971	-	-	-	-	24,414,386	10,951,585
19,150,956	-	-	14,692,517	103,669	4,354,770	-
4,661,987	-	-	215,511	-	1,605,859	2,840,617
12,129,363	-	-	2,352,891	-	7,457,536	2,318,936
2,599,949	-	-	10,601	-	802,892	1,786,456
2,348,493	305,443	605,932	553,390	4,022	711,499	168,207
76,778,090	305,443	605,932	18,346,281	107,691	39,346,942	18,065,801
1,724,413	-	-	1,721,791	2,622	-	-
78,502,503	305,443	605,932	20,068,072	110,313	39,346,942	18,065,801
2,331,823						
80,834,326						
לפי חשיפה פיננסית	שאינו תלוי תשואה	תלוי תשואה	סך הכל בביטוח חיים	התחייבות בגין חברות מנהלות של גמל שאוחדו ⁽³⁾	סך הכל	
19,191,635	299,973	419,479	321,235	107,691	311,340	17,731,917
59,310,868	5,470	186,453	19,746,837	2,622	39,035,602	333,884
78,502,503	305,443	605,932	20,068,072	110,313	39,346,942	18,065,801
2,331,823						
80,834,326						
לפי חשיפה פיננסית	שאינו תלוי תשואה	תלוי תשואה	סך הכל בביטוח חיים	התחייבות מביטוחות תשואה בגין חברות מנהלות של גמל שאוחדו ⁽³⁾	סך הכל	
19,191,635	299,973	419,479	321,235	107,691	311,340	17,731,917
59,310,868	5,470	186,453	19,746,837	2,622	39,035,602	333,884
78,502,503	305,443	605,932	20,068,072	110,313	39,346,942	18,065,801
2,331,823						
80,834,326						

- (1) המוצגים שהונפקו עד לשנת 1990 (לרבות המדלות בגינם) היו בעיקרם מבטחי תשואה והם ממונים בעיקרם באגרות חוב מיועדות.
- (2) בנוסף לעתודה משלילת לגמלאות הכללה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח קיימת הפרשה במבנה 1.913 מיליוני ש"ח, אשר תזקף לרווח והפסד לאורך חיי הפוליסה הנתורים עד גיל הפרשה. לפירוט נוסף ראה ביאור 39(ה)(א)(4).
- (3) למידע בדבר החשיפה הפיננסית בגין קופת גמל בר א קרן גמולים, שהחברה ערבה לתשואה מינמלית לעמיתיה, ראה ביאור 39(ד)(א)(ג).

ביאור 20: נתונים נוספים אודות מגזר חיסכון ארוך טווח (המשך)

ב. פירוט התוצאות לפי סוגי פוליסות (המשך)
לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017

פוליסות הכוללות מרכיב חיסכון (לרבות נספחים) לפי מועד הנפקת הפוליסה משנת 2004

פוליסות ללא מרכיב חיסכון	סיון	המנכר כפוליסה בודדת	משתתף	תלוי	תלוי תשואה	תשואה	עד שנת 2003	עד שנת 1990 ⁽¹⁾	עד שנת 2003	עד שנת 1990 ⁽¹⁾
אלפי ש"ח	אלפי ש"ח	אלפי ש"ח	אלפי ש"ח	אלפי ש"ח	אלפי ש"ח	אלפי ש"ח	אלפי ש"ח	אלפי ש"ח	אלפי ש"ח	אלפי ש"ח
57,792	-	-	-	-	-	-	21,846	35,946	-	-
4,156,040	-	-	2,575,968	9,244	1,394,666	176,162	1,394,666	176,162	1,394,666	176,162
1,320,671	90,060	614,269	340,829	151	238,417	36,945	238,417	36,945	238,417	36,945
5,534,503	90,060	614,269	2,916,797	9,395	1,654,929	249,053	1,654,929	249,053	1,654,929	249,053
290,982	-	-	290,982	-	-	-	-	-	-	-
1,016,464	-	-	196,756	1,119	558,219	260,370	558,219	260,370	558,219	260,370
10,236,916	72,686	282,345	3,843,002	10,239	4,898,629	1,130,016	4,898,629	1,130,016	4,898,629	1,130,016
114,449	-	-	114,427	22	-	-	-	-	-	-
235,675	20,639	43,881	(167,245)	1,599	229,501	107,300	229,501	107,300	229,501	107,300
31,034	1,739	2,311	1,885	736	1,904	22,459	1,904	22,459	1,904	22,459
266,709	22,378	46,192	(165,360)	2,335	231,405	129,759	231,405	129,759	231,405	129,759
(95,049)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4,881	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
(90,168)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
140,626	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
176,541	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
541,124	-	80,125	459,617	-	1,347	35	1,347	35	1,347	35
308,366	-	-	305,583	-	2,627	156	2,627	156	2,627	156
25	-	-	25	-	-	-	-	-	-	-
208,725	-	-	208,725	-	-	-	-	-	-	-
38,772	-	-	38,772	-	-	-	-	-	-	-
557,982	-	-	300,331	-	225,279	32,372	225,279	32,372	225,279	32,372

1. המוצגים שהנופיקו עד לשנת 1990 (לרבות הגדלות בגינם) היו בעיקרם מבטחים תשואה והם מוגדרים באגרות חוב מיוחדות.
2. הגדלות בפוליסות קיימות אין נכללות במסגרת הפרמיה המשונות בגין עסק חדש, אינו כולל הכנסות נוספות של החברה והגבות כשעור מהפרמיה והוא מחושב לפני ניכוי הוצאות לניהול ההשקעות.
3. המרווח הפיננסי כולל רווחים (הפסדים) מהשקעות שתקופתן לזמן ארוך, אינו כולל הכנסות נוספות של החברה והגבות כשעור מהפרמיה והוא מחושב לפני ניכוי הוצאות לניהול ההשקעות.
4. לשנה בקבוצת הביטוח השונות. בחודשים תלוי תשואה מבוטחת מבוסס על ההכנסות מהשקעות בפועל לשנת הדוח בניכוי מכפלה של שעור התשואה המבוטחת לשנה כשהוא מוכפל בעתודה הממוצעת.
5. לא כולל פרמיות בגין חוזי השקעה בקופת גמל מאוחדת (בר א) בסך של 2,532 אלפי ש"ח.
6. לא כולל ניז פנימי.

השורה "שעור" ו"שעור" ושניו בהתחייבויות בגין חוזי השקעה "כוללת רק את סכום הרווחים מהשקעות בגין חוזי השקעה.

ביאור 20: נתונים נוספים אודות מגזר חיסכון ארוך טווח (המשך)

ב. פירט התוצאות לפי סוגי פוליסות (המשך)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2016

פוליסות הנכילות מורכב חיסכון (לרבות נספחים)						
פוליסות ללא מרכיב חיסכון		לפי מועד הנפקת הפוליסה				
סיכון הנמכר כפוליסה בודדת		משנת 2004				
אלפי ש"ח	קבוצת	פרט	תלוי תשואה	שאינו תלוי תשואה	עד שנת 2003	עד שנת 1990 ⁽¹⁾
פרמיות ברוטו:						
מסורתי/מעורב	-	-	-	-	24,037	32,496
מרכיב החיסכון	-	-	2,129,830	11,718	1,353,781	177,399
אחר	103,160	552,660	284,778	1,127	276,860	50,768
סך הכל	103,160	552,660	2,414,608	12,845	1,654,678	260,663
תקבולים בגין חוזי השקעה שנקצפו ישירות לעמודות ביטוח ⁽⁴⁾	-	-	469,704	-	-	-
מרווח פיננס כולל דמי ניהול ⁽³⁾	-	-	179,196	1,281	302,883	202,321
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח ברוטו	77,708	276,988	2,620,699	10,992	2,584,299	1,128,755
תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי השקעה ⁽⁶⁾	-	-	30,200	17	-	-
רווח (הפסד) מעסקי ביטוח חיים	15,149	(1,885)	(168,766)	5,919	74,279	(56,442)
רווח (הפסד) כולל אחר מעסקי ביטוח חיים	1,109	1,411	1,124	629	1,280	13,516
סך הכל רווח (הפסד) הכולל מעסקי ביטוח חיים	16,258	(474)	(167,642)	6,548	75,559	(42,926)
רווח (הפסד) מפנסיה וגמל	51,513					
רווח (הפסד) כולל אחר מפנסיה וגמל	37					
סך הכל רווח (הפסד) הכולל מפנסיה וגמל	51,550					
סך הכל רווח (הפסד) מחיסכון ארוך טווח	(80,233)					
סך הכל רווח (הפסד) כולל מחיסכון ארוך טווח	(61,127)					
פרמיה משונתת בגין חוזי ביטוח - עסק חדש ⁽²⁾	-	82,339	403,728	-	1,307	49
פרמיה חד פעמית בגין חוזי ביטוח	-	-	179,374	-	3,070	143
פרמיה משונתת בגין חוזי השקעה - עסק חדש	-	-	4,735	-	-	-
פרמיה חד פעמית בגין חוזי השקעה	-	-	358,370	-	-	-
העברות לזכר בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ⁽⁵⁾	-	-	22,464	-	-	-
העברות מהחברה בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ⁽⁵⁾	-	-	223,361	-	131,632	15,914

ביאור 21: נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח בריאות

א. פירוט ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח

1. פירוט ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח לפי חשיפה פיננסית

ליום 31 בדצמבר 2018

סך הכל	מחלות ואשפוז *		סיעודי		באלפי ש"ח
	ז"ק	ז"א	קבוצתי	פרט	
4,401,472	-	-	3,582,668	818,804	תלוי תשואה
2,675,508	40,305	470,829	1,316,011	848,363	אחר
7,076,980	40,305	470,829	4,898,679	1,667,167	סך הכל התחייבויות ביטוחיות

ליום 31 בדצמבר 2017

סך הכל	מחלות ואשפוז *		סיעודי		באלפי ש"ח
	ז"ק	ז"א	קבוצתי	פרט	
4,055,916	-	-	3,266,758	789,158	תלוי תשואה
2,140,712	39,680	390,150	1,020,079	690,803	אחר
6,196,628	39,680	390,150	4,286,837	1,479,961	סך הכל התחייבויות ביטוחיות

(*) ראה פירוט בסעיף א(3) להלן.

2. פירוט ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח לפי חשיפה ביטוחית

ליום 31 בדצמבר 2018

סך הכל	מחלות ואשפוז		סיעודי		באלפי ש"ח
	ז"ק	ז"א	קבוצתי	פרט	
1,135,895	-	6,713	992,267	136,915	עתודה לתביעות בתשלום
5,941,085	40,305	464,116	3,906,412	1,530,252	מרכיבי סיכון אחרים
7,076,980	40,305	470,829	4,898,679	1,667,167	סך הכל התחייבויות ביטוחיות

הכיסוי המהותי ביותר הכלול בביטוח מחלות ואשפוז לז"א הינו הוצאות רפואיות ולז"ק הינו נסיעות לחו"ל.

ליום 31 בדצמבר 2017

סך הכל	מחלות ואשפוז		סיעודי		באלפי ש"ח
	ז"ק	ז"א	קבוצתי	פרט	
924,125	-	6,267	808,368	109,490	עתודה לתביעות בתשלום
5,272,503	39,680	383,883	3,478,469	1,370,471	מרכיבי סיכון אחרים
6,196,628	39,680	390,150	4,286,837	1,479,961	סך הכל התחייבויות ביטוחיות

הכיסוי המהותי ביותר הכלול בביטוח מחלות ואשפוז לז"א הינו הוצאות רפואיות ולז"ק הינו נסיעות לחו"ל.

3. להלן ההרכב ובסיס ההערכה בענף מחלות ואשפוז

ליום 31 בדצמבר					
2017	2018	2017	2018	2017	2018
שייר		ביטוח משנה		ברוטו	
20,412	21,192	-	-	20,412	21,192
220,775	264,747	10,095	12,045	230,870	276,792
165,908	200,506	12,640	12,644	178,548	213,150
407,095	486,445	22,735	24,689	429,830	511,134
386,683	465,253	22,735	24,689	409,418	489,942
הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה					
20,412	21,192	-	-	20,412	21,192
407,095	486,445	22,735	24,689	429,830	511,134
סך הכל ענף מחלות ואשפוז					

ביאור 21: נתונים נוספים אודות מגזר ביטוח בריאות (המשך)

ב. פירוט התוצאות לפי סוגי פוליסות

ליום 31 בדצמבר 2018

סך הכל	מחלות ואשפוז		סיעודי		באלפי ש"ח
	ז"ק	ז"א	קבוצתי	פרט	
2,107,775	⁽¹⁾ 118,946	⁽¹⁾ 812,682	919,513	256,634	פרמיות ברוטו
1,822,451	54,569	419,689	1,103,958	244,235	תשלומים ושינויים בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו
(135,499)	16,908	11,518	(117,552)	(46,373)	רווח (הפסד) מעסקי ביטוח בריאות
(29,613)	(265)	(9,249)	(12,181)	(7,918)	רווח (הפסד) כולל אחר מעסקי ביטוח בריאות
(165,112)	16,643	2,269	(129,733)	(54,291)	סך הכל רווח (הפסד) הכולל מעסקי ביטוח בריאות
168,510		⁽²⁾ 147,041		21,469	פרמיה פרט משוננת - חדשה

(1) מתוך זה פרמיות פרט בסך של 725,433 אלפי ש"ח ופרמיות קולקטיב בסך 206,195 אלפי ש"ח.

(2) לא כולל בענפים: שיניים, עובדים זרים, נסיעות לחו"ל וישראלים בחו"ל.

ליום 31 בדצמבר 2017

סך הכל	מחלות ואשפוז		סיעודי		באלפי ש"ח
	ז"ק	ז"א	קבוצתי	פרט	
1,917,128	⁽¹⁾ 123,462	⁽¹⁾ 747,355	801,855	244,456	פרמיות ברוטו
1,654,538	59,223	358,948	1,006,975	229,392	תשלומים ושינויים בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו
129,107	14,277	83,076	5,088	26,666	רווח (הפסד) מעסקי ביטוח בריאות
54,640	(93)	11,334	26,447	16,952	רווח (הפסד) כולל אחר מעסקי ביטוח בריאות
183,747	14,184	94,410	31,535	43,618	סך הכל רווח (הפסד) הכולל מעסקי ביטוח בריאות
166,183		⁽²⁾ 147,744		18,439	פרמיה פרט משוננת - חדשה

(1) מתוך זה פרמיות פרט בסך של 655,049 אלפי ש"ח ופרמיות קולקטיב בסך 215,768 אלפי ש"ח.

(2) לא כולל בענפים: שיניים, עובדים זרים, נסיעות לחו"ל וישראלים בחו"ל.

ליום 31 בדצמבר 2016

סך הכל	מחלות ואשפוז		סיעודי		באלפי ש"ח
	ז"ק	ז"א	קבוצתי	פרט	
1,798,880	⁽¹⁾ 141,749	⁽¹⁾ 668,887	752,455	235,789	פרמיות ברוטו
1,227,856	71,825	322,569	644,457	189,005	תשלומים ושינויים בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה, ברוטו
202,618	20,615	91,157	83,632	7,214	רווח (הפסד) מעסקי ביטוח בריאות
13,473	322	1,331	7,543	4,277	רווח (הפסד) כולל אחר מעסקי ביטוח בריאות
216,091	20,937	92,488	91,175	11,491	סך הכל רווח (הפסד) הכולל מעסקי ביטוח בריאות
148,684		⁽²⁾ 132,484		16,200	פרמיה פרט משוננת - חדשה

(1) מתוך זה פרמיות פרט בסך של 569,306 אלפי ש"ח ופרמיות קולקטיב בסך 241,330 אלפי ש"ח.

(2) לא כולל בענפים: שיניים, עובדים זרים, נסיעות לחו"ל וישראלים בחו"ל.

ביאור 22: תנועה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים, חוזי השקעה וביטוח בריאות

ביטוח חיים וחסכון ארוך טווח				באלפי ש"ח
ביטוח בריאות	סך הכל	חוזי השקעה	חוזי ביטוח	
5,430,323	75,145,476	4,355,795	70,789,681	יתרה ליום 1 בינואר, 2017
309,573	5,142,423	295,381	4,847,042	ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה ⁽¹⁾
396,577	4,728,035	293,515	4,434,520	גידול בגין פרמיות שנזקפו להתחייבויות ⁽²⁾
-	(767,572)	(28,497)	(739,075)	קיטון בגין דמי ניהול מצבירה
-	(4,150,508)	(818,039)	(3,332,469)	קיטון בגין תביעות, פדיונות ותוסות תקופה
14,731 ^(*)	327,181	-	327,181 ^(**)	שינויים בגין שינוי בהנחות
45,424	409,291	(41,919)	451,210	שינויים אחרים ⁽³⁾
6,196,628	80,834,326	4,056,236	76,778,090	יתרה ליום 31 בדצמבר, 2017
50,682	918,002	140,380	777,622	ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה ⁽¹⁾
508,725	5,099,788	439,465	4,660,323	גידול בגין פרמיות שנזקפו להתחייבויות ⁽²⁾
-	(439,222)	(25,140)	(414,082)	קיטון בגין דמי ניהול מצבירה
-	(3,913,307)	(471,002)	(3,442,305)	קיטון בגין תביעות, פדיונות ותוסות תקופה
161,396 ^(*)	(214,512)	-	(214,512) ^(**)	שינויים בגין שינוי בהנחות
159,549	565,493	-	565,493	שינויים אחרים ⁽³⁾
7,076,980	82,850,568	4,139,939	78,710,629	יתרה ליום 31 בדצמבר, 2018

- (*) נגזר מהניסיון שנצבר בדבר עלות ושכיחות התביעות והשפעתן על התוצאות הצפויות. יצוין שהשפעה בשנת 2018 בשייר הינה בסך של כ-102 מיליוני ש"ח.
- (**) ראה ביאור 39(ה)(ה1)(א), סעיף ההנחות העיקריות המשמשות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות.
- (1) סעיף זה כולל ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה בגין היתרה לתחילת השנה, בתוספת ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה בגין הפרמיות לחיסכון בלבד שנרשמו בתקופת הדוח.
- (2) פרמיה זו כוללת את הפרמיה לחיסכון וחלק מהפרמיה במוצרים בעלי פרמיה קבועה בניכוי דמי ניהול הנגבים כשיעור מהפרמיה ואיננה כוללת את כל הפרמיה שנרשמה כהכנסה.
- (3) הסעיף כולל שינויים בעתודה בגין תביעות תלויות, רזרבה לתביעות עתידיות, IBNR, קיצבאות בתשלום וכדומה, על פי ההנחות שהיו בשימוש בסוף השנה הקודמת. בנוסף, הסעיף כולל גם את השפעת הריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה שלא נכללו בסעיף "ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה", כגון: ריבית, הפרשי הצמדה ורווחי השקעה על תשלומי תביעות ועל פרמיות שאינן לחיסכון.

ביאור 23: מיסים על הכנסה

א. חוקי המס החלים על חברות הקבוצה

1. כללי

חלק מהחברות המאחדות (חברות ביטוח, חברות לניהול קרנות פנסיה וקופות גמל וחברות אחרות) הינן "מוסד כספי" כהגדרתו בחוק מס ערך מוסף, התשל"ו-1975. המס החל על הכנסות של מוסדות כספיים מורכב ממס חברות וממס רווח.

על הכנסות החברה ויתר החברות המוחזקות בישראל, חל מס חברות.

2. הסדרי מס ייחודיים לענף הביטוח

בין התאחדות חברות הביטוח לבין שלטונות המס קיים הסכם (להלן: "**הסכם המס**") המתחדש ומתעדכן מדי שנה, המסדיר סוגיות מס ייחודיות לענף. הסדרי המס מתייחסים בין היתר לנושאים הבאים:

- א. הוצאות רכישה נדחות (DAC) - הוצאות ישירות של חברות ביטוח לרכישת חוזי ביטוח חיים, בגין שנות חיתום עד וכולל 2014, יותרו בניכוי לצורכי מס בחלקים שווים בפריסה על פני ארבע שנים ובגין שנות חיתום 2015 עד וכולל 2020 על פני עשר שנים. הוצאות כאמור המתייחסות לחוזי ביטוח חיים שבטולו תותרנה בניכוי בשנת הביטול. הוצאות רכישה של חוזי פנסיה וגמל (כהגדרתן בהסכם) בגין שנות חיתום 2015 עד וכולל 2020 יותרו בניכוי לצורכי מס בחלקים שווים בפריסה על פני 10 שנים או בהתאם לפריסתם בספרים, על פי בחירת החברה. לא תותר הקדמת הוצאה בגין חוזי פנסיה וגמל שבטולו. הוצאות רכישה נדחות בביטוח מפני מחלות ואשפוז מופחתות על פני תקופה של 6 שנים, בדומה לשיעור ההפחתה בספרים.
- ב. ייחוס הוצאות להכנסות מועדפות - להכנסות המתקבלות בכלל ביטוח החייבות בשיעורי מס מופחתים או הפטורות ממס (להלן: "**הכנסות מועדפות**") יתבצע ייחוס הוצאות שמשמעותו הפיכת חלק מההכנסות המועדפות להכנסות חייבות במס מלא, בהתאם לשיעור הייחוס. שיעור הייחוס שנקבע בהסכם תלוי במקור הכספים המניבים את ההכנסות המועדפות.
- ג. אופן מיסוי הכנסות מנכסים המוחזקים כהשקעות חופפות להתחייבויות תלויות תשואה.

ביאור 23: מיסים על הכנסה (המשך)

- א. חוקי המס החלים על חברות הקבוצה (המשך)
2. הסדרי מס ייחודיים לענף הביטוח (המשך)
- ד. הפרשה להוצאות עקיפות ליישוב תביעות - יבוצע תאום חלקי של ההפרשה להוצאות עקיפות ליישוב תביעות בתחום ביטוח כללי ובריאות, בגין כל שנת חיתום החל משנת 2013 עד שנת 2020, הסכום שתואם יוכר לצורכי מס על פני שלוש שנים החל מהשנה העוקבת לשנת התאום.
- ה. מיסוי ניירות ערך סחירים ונגזרים - הוסכם כי הכנסות ו/או הוצאות מניירות ערך ידווחו לצורכי מס על בסיס מימוש. למעט החריגים הבאים:
- הפרשי הצמדה, ריבית והפחתת ניכיון בגין אג"ח סחירים ידווחו על בסיס צבירה.
 - ירידת ערך שנזקפה לרווח והפסד לא תחשב כהפסד לצרכי מס אלא על בסיס מימוש.
 - הכנסות ו/או הוצאות בגין נגזרים על סוגיהם השונים ידווחו על בסיס צבירה.
- ההפרשה למס והמיסים הנדחים בדוחות הכספיים לשנים 2017-2018 חושבו בהתאם לעקרונות ההסכם האמור לעיל.

ב. שיעורי המס החלים על חברות הקבוצה

1. המס הסטטוטורי החל על מוסדות כספיים, המהווים את עיקר פעילות הקבוצה, מורכב ממס חברות וממס רווח.
2. עדכון מס חברות
- בדצמבר 2016 אישרה מליאת הכנסת את חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנות התקציב 2017 ו-2018) התשע"ז-2016 אשר פורסם ברשומות ביום 29 לדצמבר. במסגרת החוק שאושר הופחת מס החברות החל מיום 1 בינואר 2017 לשיעור של 24% (במקום 25%) והחל מיום 1 בינואר 2018 לשיעור של 23%.
- להלן שיעורי המס הסטטוטוריים החלים על מוסדות כספיים, בהתאם לאמור לעיל:

שיעור מס כולל**שיעור מס חברות שיעור מס רווח במוסדות כספיים**

שנה	אחוזים	
2016	25.00	17.00
2017	24.00	17.00
2018 ואילך	23.00	17.00

המסים השוטפים לתקופות המדווחות מחושבים בהתאם לשיעורי המס המוצגים בטבלה לעיל.

ג. מרכיבי הוצאות (הכנסות) מיסים על הכנסה

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2016	2017	2018	
(2,130)	107,977	7,674	הוצאות (הכנסות) מיסים שוטפים
(7,778)	(10,900)	(12,669)	בגין התקופה השוטפת
(9,908)	97,077	(4,995)	התאמות בגין שנים קודמות, נטו
15,544	(21,830)	(76,697)	הוצאות (הכנסות) מיסים נדחים
1,617	-	-	יצירה והיפוך של הפרשים זמניים
(20,966)	-	-	התאמות בגין שנים קודמות, נטו
(3,805)	(21,830)	(76,697)	התאמת יתרות המסים הנדחים בעקבות שינוי בשיעורי המס
(13,713)	75,247	(81,692)	סך הכל מיסים על הכנסה מפעילות נמשכת

ביאור 23: מיסים על הכנסה (המשך)

ד. מרכיבי מיסים על הכנסה בגין מרכיב רווח כולל אחר

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2016	2017	2018	
(6,710)	(7,169)	6,574	הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות חוץ
(3,271)	99,492	(44,646)	נכסים פיננסיים זמינים למכירה
938	753	2,448	רווחים (הפסדים) אקטואריים מתוכנית הטבה מוגדרת
(9,043)	93,076	(35,624)	סך הטבת מס (הוצאות מס) בגין מרכיבי רווח כולל אחר

ה. התאמה בין המס התיאורטי על הרווח לפני מיסים על הכנסה לבין הוצאות המסים

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2016	2017	2018	
85,868	282,933	(167,853)	רווח (הפסד) לפני מיסים על הכנסה
35.90%	35.04%	34.19%	שיעורי המס העיקרי של החברה
30,822	99,147	(57,386)	מס (חיסכון במס) מחושב לפי שיעור המס העיקרי של הקבוצה
			תוספת (חיסכון) בחבות המס בגין:
(1,807)	(2,256)	(2,089)	התאמה בגין שיעור מס נמוך יותר בחברות מוחזקות שאינן חברות ביטוח
			נטרול מס מחושב בגין חלק החברה ברווחי חברות מוחזקות המטופלות
(12,085)	(8,872)	8,407	לפי שיטת השווי המאזני
3,503	5,436	5,042	הפרשים במדידת נכסים והתחייבויות לצרכי מס ולצרכי הדוחות המותאמים
(475)	(3,893)	(698)	הפרש בגין שיעור המס המשמש לחישוב המסים הנדחים
(3,250)	(2,988)	(2,738)	הכנסות משכר דירה פטורות מס רווח
(7,717)	(5,677)	(21,922)	הכנסות פטורות ממס
2,236	4,074	3,156	הוצאות לא מוכרות
1,662	565	(57)	הוצאות לא מוכרות בגין תשלום מבוסס מניות (ראה ביאור 41)
(696)	(757)	(1,269)	ניצול הפסדים והטבות משנים קודמות בגינם לא נרשמו מיסים נדחים
1,222	1,369	531	הפסדים והטבות לצורכי מס מהתקופה בגינם לא נרשמו מיסים נדחים
(6,162)	(10,900)	(12,669)	מסים בגין שנים קודמות
(20,966)	-	-	עדכון יתרות מיסים נדחים בגין שינויים בשיעורי המס
(13,713)	75,247	(81,692)	סך הכל מיסים על הכנסה (הטבת מס)
(15.97%)	26.60%	48.67%	שיעור מס אפקטיבי

ביאור 23: מיסים על הכנסה (המשך)

1. נכסי והתחייבויות מיסים נדחים

נכסי והתחייבויות מיסים נדחים שהוכרו

נכסי והתחייבויות מיסים נדחים מיוחסים לפריטים הבאים:

סך הכל	ניכויים				הוצאות				נכסים בלתי מוחשיים			
	אחרים ²	חברות	הטבות	עובדים	להעברה	דוחות	בביטוח חיים	פיננסיים	נדל"ן	רכוש קבוע	מחשבים	מחשבים
(412,949)	33,696	(3,394)	28,894	30,723	(201,706)	(63,860)	(57,150)	(5,438)	(174,714)	2017	1 בינואר 2017	יתרת נכס (התחייבות) מס נדחה
21,830	12,030	(52)	3,002	(26,208)	40,281	(7,193)	(5,871)	(2,196)	8,037	שנתיים	אשר נקופו לרווח והפסד	שנתיים
(93,076)	-	-	(770)	-	-	(97,022)	4,716	-	-	שנתיים	אשר נקופו לרווח כולל אחר	שנתיים
(18,501)	7,038	-	-	(2,725)	-	(21,359)	(1,455)	-	-	מזון	מיסים שוטפים למיסים נדחים	מזון
(502,696)	52,764	(3,446)	31,126	1,790	(161,425)	(189,434)	(59,760)	(7,634)	(166,677)	2017	31 בדצמבר 2017	יתרת נכס (התחייבות) מס נדחה
76,697	9,737	2,888	2,082	11,875	27,482	10,736	(349)	(1,968)	14,214	שנתיים	אשר נקופו לרווח והפסד	שנתיים
35,624	(1,301)	-	(2,291)	-	-	42,967	(3,751)	-	-	שנתיים	אשר נקופו לרווח כולל אחר	שנתיים
(4,974)	(6,029)	-	-	425	-	-	1,045	-	(415)	מזון	מיסים שוטפים למיסים נדחים	מזון
(395,349)	55,171	(568)	30,917	14,090	(133,943)	(135,731)	(62,815)	(9,602)	(152,878)	2018	31 בדצמבר 2018	יתרת נכס (התחייבות) מס נדחה

(1) לימים 31 בדצמבר 2017 ו-2018, לקבוצה יתרת התחייבויות למסים נדחים בגין הפרש זמני הנובע מהשקעה בחברות מוחזקות אשר ההפרש הזמני בגין צפוי להתפרק בעתיד הנראה לעין.

(2) בעיקר נובע מהפרשה לחובות מסופקים.

ליום 31 בדצמבר

2017	2018	
8,637	6,554	נכסי מיסים נדחים
(511,333)	(401,903)	התחייבות בגין מיסים נדחים
(502,696)	(395,349)	

ביאור 23: מיסים על הכנסה (המשך)

1. נכסי והתחייבויות מיסים נדחים (המשך)

2. נכסי מיסים נדחים שלא הוכרו

נכסי מיסים נדחים שלא הוכרו הינם בגין הפריטים הבאים:

ליום 31 בדצמבר		
2017	2018	
98,225	124,761	הפסדים לצורך מס
679,182	679,203	הפסדי הון והפרש ריאלי מניירות ערך סחירים
777,407	803,964	סך הכל

לפי חוקי המס הקיימים בישראל, אין הגבלת זמן, על ניצול הפסדים לצורכי מס ועל ניצול ההפרשים הזמניים הניתנים לניכוי. עם זאת נכסי מיסים נדחים לא הוכרו בגין פריטים אלה, כיוון שאין זה צפוי כי תהיה בעתיד הנראה לעין הכנסה חייבת, שכנגדה ניתן יהיה לנצל את הטבות המס.

2. שומות מס

שומות מס סופיות:

דוחות המס של חברות הקבוצה עד וכולל שנת המס 2013 נחשבות כשומות סופיות בהתאם להוראות סעיף 145 לפקודת מס הכנסה, למעט כלל מימון אשראי צרכני בע"מ בה דוח המס עד וכולל שנת המס 2012 נחשב כשומה סופית.

ביאור 24: הטבות לעובדים

הטבות לעובדים כוללות הטבות לאחר סיום העסקה, הטבות בגין פיטורין, הטבות אחרות לטווח ארוך והטבות לטווח קצר וכן תשלומים מבוססי מניות.

לפרטים בדבר הטבות לאנשי מפתח ניהוליים, ראה ביאור 40.

לפרטים בדבר תשלומים מבוססי מניות, ראה ביאור 41.

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2017	2018	פירוט	באלפי ש"ח
85,267	79,089		ערך נוכחי של מחויבויות ממומנות
30,074	27,080		ערך נוכחי של מחויבויות בלתי ממומנות
115,341	106,169	א(2)	סך ערך נוכחי של מחויבויות
47,698	45,515	א(2)	שווי הוגן של נכסי התוכניות
(460)	(670)		ההשפעה של תקרת הנכסים
68,103	61,324		התחייבות שהוכרה בגין תוכנית הטבה מוגדרת
15,759	19,059	ג	התחייבות שהוכרה בגין הטבות אחרות לטווח ארוך
201,143	162,674		התחייבות בגין הטבות לטווח קצר *
285,005	243,057		סך הטבות לעובדים
			מוצג בסעיפים הבאים:
1,143	1,019		חייבים ויתרות חובה
201,896	163,319		זכאים ויתרות זכות
84,252	80,757		התחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו

(*) במסגרת ההתחייבויות בגין הטבות לטווח קצר נכללו התחייבויות בגין שכר, חופשה, תגמולים ומענקים שנתיים לעובדים.

למידע בדבר סכומים המופקדים בכלל ביטוח, במסגרת תוכנית הטבה מוגדרת לעובדי הקבוצה, ראה ביאורים 17 ו-18.

א. תוכניות הטבה לאחר סיום העסקה - תוכנית הטבה מוגדרת

לקבוצה תוכניות הטבה מוגדרות בגין מופקדים סכומים בקופות גמל, בקרנות פנסיה, בפוליסות ביטוח מתאימות, ובפוליסות ביטוח שהונפקו על ידי כלל ביטוח.

דיני העבודה וחוק פיצויי פיטורין, התשכ"ג-1963 (להלן: "חוק פיצויי פיטורין"), בישראל מחייבים את הקבוצה לשלם פיצויים לעובד בעת פיטורין או פרישה. חישוב התחייבות הקבוצה בשל הטבות לעובדים מתבצע על פי הסכם העסקה בתוקף ומבוסס על משכורת העובד אשר, לדעת ההנהלה, יוצרת את הזכות לקבלת הפיצויים.

לפרטים בדבר הסכם קיבוצי ונספח להסכם, לרבות השלכותיו לנושא תשלום פיצויי פיטורים לעובדים, ראה סעיף ד' להלן.

ביאור 24: הטבות לעובדים (המשך)

א. תוכניות הטבה לאחר סיום העסקה - תוכנית הטבה מוגדרת (המשך)

1. הרכב נכסי התוכנית

נכסי התוכניות מורכבים כדלקמן:

ליום 31 בדצמבר		
2017	2018	באחוזים
4	4	קופות מרכזיות לפיצויים
33	33	ביטוחי מנהלים
63	63	קופות גמל וקרנות פנסיה
100	100	

2. התנועה בהתחייבויות (נכסים), נטו בגין תוכניות הטבה מוגדרות ומרכיביהן

סך ההתחייבות (הנכס), נטו שהוכרז בגין תוכנית הטבה מוגדרת		שווי הוגן של נכסי תוכנית		מחויבות בגין תוכנית הטבה מוגדרת		
2017	2018	2017	2018	2017	2018	באלפי ש"ח
68,997	68,103	41,380	47,238	110,377	115,341	יתרה ליום 1 בינואר
						הוצאה/הכנסה שנזקפה לרווח והפסד ⁽¹⁾
12,656	13,192	-	-	12,656	13,192	עלות שירות שוטף
(5,367)	2,392	-	511	(5,367)	2,903	עלות שירותי עבר
3,063	2,460	1,639	1,306	4,702	3,766	עלויות/הכנסות ריבית
-	(3,286)	-	(2,137)	-	(5,423)	סילוקים ⁽²⁾
10,352	14,758	1,639	(320)	11,991	14,438	סך הכל הוצאה/הכנסה שנזקפה לרווח והפסד
						הוכר ברווח כולל אחר:
31	9	-	-	31	9	רווחים אקטואריים שנבעו משינויים בהנחות הדמוגרפיות
6,870	(5,128)	-	-	6,870	(5,128)	רווחים אקטואריים שנבעו משינויים בהנחות הפיננסיות ⁽³⁾
(7,948)	(4,086)	-	-	(7,948)	(4,086)	רווחים אקטואריים אחרים
(885)	924	885	(924)	-	-	התשואה בפועל בניכוי הכנסות ריבית
(1,932)	(8,281)	885	(924)	(1,047)	(9,205)	סך הכל הוכר ברווח כולל אחר
						תנועות נוספות
(3,214)	(7,215)	(2,766)	(7,190)	(5,980)	(14,405)	הטבות ששלמו
(6,100)	(6,041)	6,100	6,041	-	-	סכומים שהופקדו על ידי הקבוצה
(9,314)	(13,256)	3,334	(1,149)	(5,980)	(14,405)	סך הכל תנועות נוספות
68,103	61,324	47,238	44,845	115,341	106,169	יתרה ליום 31 בדצמבר

(1) ההוצאות נכללות במסגרת הוצאות הנהלה וכלליות בדוח רווח והפסד, ראה ביאור 35.

(2) ביום 29 במרס 2018 נחתם נספח להסכם הקיבוצי, המחיל את הוראות ההסכם על חלק מעובדי הכלל הראשון לרבות החלת סעיף 14.

(3) כגון ריבית היוון.

3. הנחות אקטואריות וניתוח רגישות

ההנחות האקטואריות העיקריות לתום תקופת הדיווח (לפי ממוצע משוקלל):

באחוזים			
2016	2017	2018	שיעור היוון ריאלי ממוצע ליום 31 בדצמבר ⁽¹⁾
2.69	1.85	2.47	שיעור עליות שכר ריאליות עתידיות
2.00-3.00	2.00-3.00	2.00-3.00	

(1) שיעור ההיוון מבוסס על אגרות חוב קונצרניות צמודות מדד באיכות גבוהה.

ביאור 24: הטבות לעובדים (המשך)

א. תוכניות הטבה לאחר סיום העסקה - תוכנית הטבה מוגדרת (המשך)

3. הנחות אקטואריות וניתוח רגישות (המשך)

שינויים אפשריים באופן סביר בתאריך הדיווח לאחת מההנחות האקטואריות, בהנחה שיתר ההנחות נותרות ללא שינוי, משפיעים על המחויבות להטבה מוגדרת כדלקמן:

ליום 31 בדצמבר			
קטון באחוז אחד	גידול באחוז אחד	באלפי ש"ח	
2017	2018	2017	2018
(8,861)	(8,007)	13,128	11,515
14,063	11,508	(8,329)	(7,932)
		שיעור עלויות שכר עתידיות	
		שיעור היוון	

4. השפעת התוכנית על תזרימי המזומנים העתידיים של הקבוצה

לפרטים בדבר הסכם קיבוצי ונספח להסכם, לרבות השלכותיו לנושא תשלום פיצויי פיטורים לעובדים, ראה סעיף ד' להלן. אומדן החברה להפקדות הצפויות בשנת 2019 בתוכנית הטבה מוגדרת ממומנת לנכסי תוכנית הינו בסך 5,516 אלפי ש"ח. אומדן הקבוצה לאורך חיי התוכנית (לפי ממוצע משוקלל) לסוף תקופת הדיווח הינו 8.9 שנים (לשנת 2017 9.1 שנים).

5. התשואה בפועל

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2016	2017	2018	
366	2,713	584	התשואה בפועל על נכסי התוכנית

ב. תוכניות הטבה לאחר סיום העסקה - תוכנית הפקדה מוגדרת

בקבוצה קיימות תוכניות הפקדה מוגדרת כדלקמן:

1. לגבי מרבית תשלומי הפיצויים, חלים תנאי סעיף 14 לחוק פיצויי פיטורים, התשכ"ג-1963, על-פיו הפקדותיה השוטפות של החברה בקרנות פנסיה ו/או בפוליסות בחברות ביטוח, פוטרות אותה מכל התחייבות נוספת לעובדים, בגינם הופקדו הסכומים כאמור לעיל. בגין זה ראה גם סעיף ד' להלן.
2. הפקדות לתגמולים בישראל.

לפרטים בדבר הסכם קיבוצי ונספח להסכם, לרבות השלכותיו לנושא תשלום פיצויי פיטורים לעובדים, ראה סעיף ד' להלן.

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2016	2017	2018	
74,704	79,109	93,536	הסכום שהוכר כהוצאה בגין תוכניות להפקדה מוגדרת

ג. התחייבות בגין הטבות אחרות לטווח ארוך

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2017	2018	
5,951	6,393	התחייבות בגין ימי מחלה
2,528	3,732	התחייבות בגין מענק התמדה
7,280	8,934	התחייבות בגין מענק ותק
15,759	19,059	סך הכל התחייבות שהוכרה בגין הטבות אחרות לטווח ארוך

ד. הסכם קיבוצי בין חברות הקבוצה לבין ההסתדרות וועד העובדים בקבוצה

ביום 20 ביולי 2017 נכנס לתוקפו הסכם קיבוצי ("ההסכם הקיבוצי") שנחתם בין החברות הבנות של החברה, כלל ביטוח, כלל פנסיה וגמל, כלל ביטוח אשראי, כללביט מערכות בע"מ, כלל אשראי ומימון בע"מ וכנ"ל (להלן: "החברות") לבין ההסתדרות וועד העובדים בקבוצה, אשר האריך את ההסכם הקיבוצי הקודם לתקופה של 4 שנים, מיום 1 בינואר 2017 ועד ליום 31 בדצמבר 2020 ("תקופת ההסכם"), בכפוף לשינויים שבוצעו, כמפורט להלן.

ביום 29 במרס 2018 נחתם נספח להסכם הקיבוצי, המחיל את הוראות ההסכם על חלק מעובדי הכלל הראשון, למעט מנהלים בדרג שנקבע, בכפוף לשינויים מסוימים שסוכמו.

ביאור 24: הטבות לעובדים (המשך)

ד. הסכם קיבוצי בין חברות הקבוצה לבין ההסתדרות וועד העובדים בקבוצה (המשך)

עיקרי ההסכם והערכת השלכותיו הכספיות הינם כדלקמן:

1. בחודש יולי בכל שנה, במהלך תקופת ההסכם, תשולמנה תוספות שכר לעובדים, בשיעור ממוצע של 3% משכר הבסיס של העובדים הזכאים להעלאת שכר. ככלל, מחצית מסך תקציב תוספות השכר תשולם כתוספת אחידה ומחציתו תשולם כתוספת דיפרנציאלית לפי החלטת מנהלים.
 - יצוין בנוסף, כי ככל שהקבוצה תעמוד בתקופת ההסכם ברווח שנתי ממוצע הגבוה מ-342 מיליוני ש"ח תינתן בחודש אפריל 2021 תוספת שכר בהתאם לנוסחה שנקבעה בין הצדדים, ששיעורה המקסימלי הינו 4% מאותו מועד ואילך (תוספת של עד 1% לשנה). על אף האמור, ככל שהרווח השנתי בשנה כלשהי יהיה נמוך מ-100 מ' ש"ח, התקציב לתשלום תוספות השכר בשנה העוקבת יהיה בשיעור עליית המדד בתקופת 12 החודשים שיסתיימו ב-30.6 בשנה העוקבת בתוספת 0.5%, אולם לא פחות מ-1% ולא יותר מתקציב תוספות השכר הקבוע בהסכם לאותה שנה. ככל שישולם תקציב תוספות מופחת כאמור בשנה כלשהי, יוקצה תקציב נוסף לתוספות שכר במשכורת חודש אפריל 2021 בשיעור ההפרש שבין התקציב ששולם לתקציב שאמור היה להשתלם על פי ההסכם הקיבוצי.
 2. מדי שנה, וככל שהרווח השנתי של החברה לא יפחת מ-210 מיליוני ש"ח, ישולם לעובדים תשלום שנתי מיוחד (ללא הפרשות סוציאליות), בשיעור של בין 1.4% מעלות השכר השנתית של העובדים שההסכם הקיבוצי חל עליהם (בגין רווח שנתי שלא יפחת מ-210 מיליוני ש"ח), עד לשיעור מקסימלי של 3% מעלות השכר השנתית האמורה (בגין רווח שנתי שלא יפחת מ-400 מיליוני ש"ח). בנוסף, במקרה בו הרווח השנתי של החברה יהיה לפחות 300 מיליוני ש"ח, ישולם לעובדים תשלום נוסף (ללא הפרשות סוציאליות), בשיעור משתנה (בהתאם לתוצאות), של בין 0.5% (בגין רווח שנתי שלא יפחת מ-300 מיליוני ש"ח) ל-1% (בגין רווח שנתי שלא יפחת מ-400 מיליוני ש"ח). מעלות השכר השנתית של העובדים שההסכם הקיבוצי חל עליהם. תשלום זה יוענק לחלק מן העובדים הזכאים לו בדרך של הקצאת אופציות למניות החברה.
 3. כמו כן, הוסכם על הגדלת השתתפות בגין ארוחות, השתתפות בתשלום קייטנות, תקציב רווחה מוגדל בהשוואה להסכם הקיבוצי הראשון, מענק וותק, מענק התמדה והצטיינות לעובדים שהצטרפו לחברה לאחר נובמבר 2012 והגדלת הפקדות מעסיק לתגמולים.
 4. העלאת שכר המינימום לעובדים חודשיים בחברות ל-6,000 ש"ח, העלאת שכר מינימום לעובדים ותיקים (עובדים העובדים בחברות בין 10 ל-30 שנה) לסכומים שבין 7,000 ש"ח ל-8,500 ש"ח, והעלאת שכר עובדי המוקדים. עלות ההוצאה כאמור תיכלל בתוספות השכר בסעיף 1 לעיל. כן הוסכם על הארכת התקופה לקבלת הקביעות לעובדי חברה חדשים ועל שינויים בהליכי שיפור ביצועים, קודם לפיטורים.
 5. ההסכם מהווה מיצוי טענות ותביעות של כל תביעות הצדדים לתקופת תוקפו של ההסכם, לרבות לעניין הדרישה להענקת תמורה לעובדים בגין מכירת מניות החברה על ידי בעל השליטה בחברה ו/או בגין שינוי שליטה בחברה, ככל שיהיו במהלך תקופת תוקפו של ההסכם. כן נקבע כי יישמר שקט תעשייתי בכל תקופת ההסכם, לרבות לעניין הדרישה להענקת תמורה לעובדים בגין מכירת המניות כאמור.
 6. אומדן הגידול הממוצע בעלות הכוללת של הוצאות כוח אדם של החברה (לא כולל גידול המותנה בעמידה ביעדים כמפורט להלן) בכל שנה משנות ההסכם ביחס לשנה הקודמת הרלוונטית, הינו כ-20 מיליוני ש"ח.
 7. אומדן העלות הממוצעת של הוצאות כוח אדם בכל שנה משנות ההסכם, בגין הרכיבים בהסכם המותנים בעמידת החברה ביעדי הרווח ובהנחה של עמידה ב-100% מיעדי הרווח שיקבעו, הינו כ-18 מיליוני ש"ח.
 8. מעבר לאמור בסעיפים 6 ו-7 לעיל, החברות רשמו הוצאה חד פעמית ברבעון השלישי לשנת 2017, בגין תוכנית פרישה מרצון שהוצעה לעובדים מגיל 60 ומעלה, בסך של כ-23 מיליוני ש"ח.
- ההסכם מסדיר ומחליף גידולים ועלויות הוצאות כוח האדם, ושהיו ניתנות על ידי החברות לולא נחתם, בהתאם להסכם הקיבוצי הקודם במידה ותוקפו היה מוארך.

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות

א. התחייבויות פיננסיות

ליום 31 בדצמבר				
שווי הוגן *		ערך בספרים		
2017	2018	2017	2018	באלפי ש"ח
				התחייבויות פיננסיות המוצגות בעלות מופחתת המהוות כתבי התחייבות ^(א)
3,534,690	3,347,438	3,130,426	3,097,877	אגרות חוב
117,882	114,300	111,938	111,938	הלוואות מתאגידים בנקאיים
3,652,572	3,461,738	3,242,364	3,209,815	סך הכל התחייבויות פיננסיות המוצגות בעלות מופחתת ⁽¹⁾
				התחייבויות הנמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד:
				התחייבויות בשל מכשירים פיננסיים נגזרים ומכירה בחסר חוזים עתידיים
113,031	269,077	113,031	269,077	עסקאות החלפת ריבית מט"ח (SWAP)
56,495	37,421	56,495	37,421	אופציות מעו"ף
1,098	3,010	1,098	3,010	אופציות בחו"ל
-	23,850	-	23,850	אחר
66	526	66	526	
170,690	333,884	170,690	333,884	סך הכל התחייבויות הנמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד ⁽²⁾
3,823,262	3,795,622	3,413,054	3,543,699	סך הכל התחייבויות פיננסיות
3,570,841	3,382,978	3,169,812	3,136,787	(1) מזה בגין כתבי התחייבויות נדחים המהווים הון קיים
116,449	239,423	116,449	239,423	(2) מזה בגין התחייבויות תלויות תשואה

מידע נוסף בדבר החשיפה של הקבוצה לסיכונים ריבית, מטבע חוץ ונזילות, ניתן בביאור 39(א).

(*) לרבות קירוב לשווי הוגן, כאשר הפער אינו מהותי. למידע נוסף לעניין מדידת שווי הוגן, ראה סעיף ה' להלן.

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות
 כתבי התחייבויות נדחים - הרכב ליום 31 בדצמבר
 ג.

שער ריבית ששימש להחזרה לחשבו	ער בספרים			רמה בהיררכיה שיוי	שער ריבית שנתית		סוג תנאי הצמדה	סוג הון ^(*)	גורם מנפיק	מידע נוסף	הופקו בחדש מרס, 2003
	שיוי הון	ער בספרים	ער בספרים		אפקטיבית	קבועה					
2017	2018	2017	2018	שיוי	סחיר/	%	ריבית				
באלפי ש"ח				הון ^(**)	לא סחיר						
16,014	-	14,992	-	2	לא סחיר	7.00	7.04	קבועה	צמוד מדד	משיני נחות	(1)
97,710	72,553	87,525	66,460	1	סחיר	4.89	4.99	קבועה	צמוד מדד	משיני נחות	(2)
117,882	114,300	111,938	111,938	2	לא סחיר	2.40	2.40	משתנה	לא צמוד	שלישיו מורכב	(3)
14,510	-	13,814	-	1	סחיר	5.20	5.35	קבועה	צמוד מדד	משיני מורכב	(4)
934,135	915,232	822,291	833,155	1	סחיר	3.75	2.97-4.35	קבועה	צמוד מדד	משיני מורכב	(5)
393,778	388,050	361,335	363,291	1	סחיר	2.32	2.39-2.45	קבועה	צמוד מדד	משיני מורכב	(5)
526,043	498,490	472,618	472,002	1	סחיר	4.14	2.98-4.31	קבועה	לא צמוד	משיני מורכב	(5)
469,689	445,973	410,781	414,195	1	סחיר	2.48	2.51-3.84	קבועה	צמוד מדד	משיני מורכב	(5)
1,082,811	1,027,140	947,070	948,774	1	סחיר	3.92	3.38-4.61	קבועה	לא צמוד	משיני מורכב	(5)
3,652,572	3,461,738	3,242,364	3,209,815								

* לענין הכללת כתבי התחייבויות נדחים בחישוב החון המוכר ראה ביאור 6(ה).
 ** להגדרת הרמות בהיררכיה, ראה ביאור 2(ה)(3).

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)

ב. כתבי התחייבות נדחים - הרכב ליום 31 בדצמבר (המשך)

1. כתבי ההתחייבות הונפקו בחודש מרס 2003 (להלן: "כתבי התחייבות 2003"). הקרן נפרעה בעשרה תשלומים שנתיים שווים החל מיום 31 בינואר 2009 עד לשנת 2018. הריבית שולמה מדי שנה החל מיום 31 בינואר 2004.
2. תעודות ההתחייבות (סדרה א') הונפקו, בחודש מאי 2006, הקרן נפרעת ב-11 תשלומים שנתיים שווים בכל אחת מהשנים 2011 עד 2021. הריבית משולמת ב-15 תשלומים שנתיים, ביום 1 ביוני של כל שנה קלנדרית החל משנת 2007 ועד למועד פירעון הסופי בשנת 2021.
3. הלוואה מתאגיד בנקאי מחודש מרס 2015, בסך של כ-112 מיליוני ש"ח, בריבית שנתי בשיעור של פריים + 0.8% (ובמקביל בוצעה עסקת החלפת הריבית המשתנה לריבית קבועה, לתקופה של 6 שנים, באופן שהריבית קבועה לריבית בשיעור של 3.48%). קרן כתב ההתחייבות תיפרע בתשלום חד פעמי, בחלוף 8 שנים ממועד הנפקת כתב ההתחייבות. הריבית נפרעת בפירעונות חצי שנתיים.

א. תנאים נוספים של כתב ההתחייבות:

1. הזכות לפידיון מוקדם
 - א. המועד הראשון בו תהא כלל ביטוח רשאית לפרוע בפידיון מוקדם, מלא או חלקי, את כתב ההתחייבות הינו שנתיים לפני מועד פירעון הקרן.
 - ב. לאחר המועד הראשון לפידיון מוקדם, קיימת זכות לפידיון מוקדם במועד כל תשלום ריבית.
 - ג. ככל שכלל ביטוח לא תנצל את זכותה זו לפירעון מוקדם של תשלום הקרן, אזי החל מהמועד הקובע לפירעון מוקדם, יוגדל המרווח הנקוב בסעיף ב(3) לעיל ב-45 נקודות האחוז (המהווה לא יותר מ-30% ממרווח האשראי המקורי, כהגדרת המונח בחוזר הממונה, במועד חתימתו של כתב ההתחייבות), ויעמוד על פריים בתוספת 1.25% לשנה.
 - ד. תנאי לפידיון מוקדם הוא אחד מאלה:
 1. במקביל תנפיק החברה מכשיר הון בעל איכות זהה או עדיפה;
 2. באישורו מראש של הממונה ובתנאים שיקבע.
 3. במידה שההון העצמי של החברה לאחר הפידיון המוקדם, יעלה על 120% מההון העצמי המינימאלי הנדרש ממנה על פי תקנות ההון.
2. בהתקיים אחת מהנסיבות המשהות, המפורטות להלן, ידחה תשלום קרן של כתב ההתחייבות הנדחה:
 - א. סכום ההון העצמי המוכר של כלל ביטוח ירד אל מתחת להון המינימאלי הנדרש ממנה, וזאת על פי הדוחות הכספיים האחרונים (שנתיים או רבעוניים) שקדמו למועד פירעון הקרן הרלוונטי, וכלל ביטוח לא ביצעה השלמת הון נכון למועד פרסום הדוח.
 - ב. הממונה הורה על דחיית תשלום קרן אם ראה כי קיים חשש ממשי קרוב ליכולתה של כלל ביטוח לעמוד בהון העצמי המינימלי הנדרש ממנה (לפי תקנות ההון).
 - ג. במקרה בו במועד פירעון הקרן של כתב ההתחייבות תתקיימה נסיבות משהות, פירעון הקרן יידחה עד למועד בו יחדלו להתקיים הנסיבות המשהות, באישור דירקטוריון כלל ביטוח (ובלבד שנמסרה על כך הודעה לממונה שבעה ימי עסקים לפני פירעון התשלום שנדחה והממונה לא הודיע, בתוך התקופה האמורה, על התנגדותו), או עד לתקופה של שלוש שנים ממועד פירעון הקרן הקבוע במקור (להלן: "תקופת דחיית הקרן המרבית"), לפי המוקדם מביניהם (להלן: "המועד החדש לפירעון הקרן"). למען הסר ספק מובהר, כי תשלום קרן ישולם לכל המאוחר במועד החדש לפירעון קרן וזאת גם אם באותו מועד יתקיימו נסיבות משהות.
 - ד. סכום קרן שנדחה כאמור לעיל, לא יצבור ריבית פיגורים, אלא יצבור ריבית החל ממועד הדחייה ועד למועד החדש לפירעון הקרן. בשיעור הריבית הנקובה או בשיעור הריבית המעודכנת בגין אי פידיון מוקדם של ההלוואה.

- ב. כתב ההתחייבות הוא בעל מעמד שווה לכתבי התחייבות נדחים ולרכיבים ומכשירים שיכללו בהון המשני ו/או השלישוני של כלל ביטוח (אולם מובהר כי ככל שיונפקו בעתיד מכשירי הון שלישוני מורכב שיהיו בעלי מעמד קודם להון משני של כלל ביטוח, אזי גם מעמדו של כתב ההתחייבות החדש יהיה קודם לאותם מכשירי הון משני כאמור); בעל מעמד קודם לרכיבים ומכשירים שיכללו בהון הראשוני של החברה; ובעל מעמד נדחה ליתר התחייבויותיה של כלל ביטוח כלפי נושיה.
4. תעודות ההתחייבות (סדרה ב') הונפקו בחודש יוני 2009, הקרן נפרעה בשלושה תשלומים שנתיים שווים בכל אחת מהשנים 2016 עד 2018. הריבית על תעודות ההתחייבות שולמה בתשעה תשלומים שנתיים, ביום 9 ביוני של כל שנה קלנדרית החל משנת 2010 ועד למועד פירעון הסופי בשנת 2018.

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)

ב. כתבי התחייבות נדחים - הרכב ליום 31 בדצמבר (המשך)

5. א. תעודות התחייבות (סדרה ג') הונפקו בחודש יולי 2010, והסדרה הורחבה בחודשים יוני 2011 ודצמבר 2012 במסגרת הקצאות פרטיות ובמאי 2013 במסגרת החלפה. הקרן נפרעת בתשלום אחד ביום 1 באוגוסט 2024, בכפוף לזכות לפידיון מוקדם, כמפורט בסעיף ו(1) להלן. הריבית על תעודות ההתחייבות משולמת מידי שנה בשני תשלומים חצי שנתיים, בימים 1 בפברואר ו-1 באוגוסט של כל שנה קלנדרית בין השנים 2011 עד 2024.
- ב. תעודות התחייבות (סדרה ז') הונפקו בחודש יולי 2014 והסדרה הורחבה בדצמבר 2016. הקרן נפרעת בתשלום אחד בדצמבר 2026, בכפוף לזכות לפידיון מוקדם, כמפורט בסעיף ו(1) להלן. הריבית על תעודות ההתחייבות משולמת מידי שנה בשני תשלומים חצי שנתיים, בימים 30 ביוני ו-31 בדצמבר של כל שנה קלנדרית בין השנים 2014 עד 2026.
- ג. תעודות התחייבות (סדרה ח') הונפקו בחודש יולי 2014 והסדרה הורחבה בדצמבר 2016. הקרן נפרעת בתשלום אחד בדצמבר 2025, בכפוף לזכות לפידיון מוקדם, כמפורט בסעיף ו(1) להלן. הריבית על תעודות ההתחייבות משולמת מידי שנה בשני תשלומים חצי שנתיים, בימים 30 ביוני ו-31 בדצמבר של כל שנה קלנדרית בין השנים 2014 עד 2025.
- ד. תעודות התחייבות (סדרה ט') הונפקו בחודש יולי 2015 והסדרה הורחבה בדצמבר 2016. הקרן נפרעת בתשלום אחד ביולי 2028, בכפוף לזכות לפידיון מוקדם, כמפורט בסעיף ו(1) להלן. הריבית על תעודות ההתחייבות משולמת מידי שנה בשני תשלומים חצי שנתיים, בימים 31 בינואר ו-31 ביולי של כל שנה קלנדרית בין השנים 2016 עד 2028.
- ה. תעודות התחייבות (סדרה י') הונפקו בחודש יולי 2015 והסדרה הורחבה באפריל 2016. הקרן נפרעת בתשלום אחד ביולי 2027, בכפוף לזכות לפידיון מוקדם, כמפורט בסעיף ו(1) להלן. הריבית על תעודות ההתחייבות משולמת מידי שנה בשני תשלומים חצי שנתיים, בימים 31 בינואר ו-31 ביולי של כל שנה קלנדרית בין השנים 2016 עד 2027.

ו. תנאים נוספים של תעודות ההתחייבות

1. הזכות לפידיון מוקדם

- א. כללביט מימון תהיה רשאית, ללא מתן זכות בחירה למחזיקים בתעודות ההתחייבות ו/או לנאמן, לפדות את תעודות ההתחייבות בפידיון מוקדם, מלא או חלקי, וזאת בהתקיים התנאים הבאים ואישור הממונה (במידה ונדרש):
המועד הראשון בו תהא כללביט מימון רשאית לפרוע בפידיון מוקדם, מלא או חלקי, את תעודות ההתחייבות (להלן, ביחס לכל סדרה: "המועד הראשון לפידיון מוקדם"):
סדרה ג' - ביום 1 באוגוסט 2021;
סדרה ז' - ביום 31 בדצמבר 2023;
סדרה ח' - ביום 31 בדצמבר 2022;
סדרה ט' - ביום 31 ביולי 2025;
סדרה י' - ביום 31 ביולי 2024;
לאחר המועד הראשון לפידיון מוקדם, קיימת זכות לפידיון מוקדם במועד כל תשלום ריבית, ביחס לכל תעודות התחייבות מהסדרה הרלוונטית.
- ב. ככל שלא תנוצל הזכות לפידיון מוקדם במועד הראשון לפידיון מוקדם, תשולם תוספת ריבית למחזיקי תעודות ההתחייבות הרלוונטיות על הריבית אותה נושאות תעודות ההתחייבות באותה עת, בגין יתרת התקופה (מהמועד הראשון לפידיון מוקדם שלא נוצל כאמור ועד למועד הפירעון בפועל), בשיעור של 50% ממרווח הסיכון המקורי שנקבע בהנפקה ביחס לתעודות ההתחייבות מהסדרה הרלוונטית.
מרווח הסיכון המקורי הינו כדלקמן:
סדרה ג' - 1.50%;
סדרה ז' - 1.35%;
סדרה ח' - 1.05%;
סדרה ט' - 1.83%;
סדרה י' - 1.76%.
- ג. הסכום המינימאלי לביצוע פידיון מוקדם, לגבי כל אחת מסדרות תעודות ההתחייבות הינו 25,000,000 ש"ח ע.נ. תעודות ההתחייבות מהסדרה הרלוונטית.

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)

ב. כתבי התחייבות נדחים - הרכב ליום 31 בדצמבר (המשך)

5. 1. תנאים נוספים של תעודות ההתחייבות (המשך)

1. הזכות לפידיון מוקדם (המשך)

ד. תנאי לפידיון מוקדם הוא:

- (1) קבלת אישור מראש של הממונה ובתנאים שיקבע. ככלל, פידיון מוקדם יתאפשר במידה שההון העצמי של כלל ביטוח לאחר הפידיון המוקדם, יעלה על 120% מההון העצמי המינימאלי הנדרש ממנה על פי תקנות ההון. יודגש, כי הוראות הממונה עשויות להשתנות מעת לעת.
- (2) ביחס לסדרות ז', ח', ט' ו-י ניתן לבצע פידיון מוקדם גם אם במקביל תנפיק החברה מכשיר הון בעל איכות זהה או עדיפה;

2. דחיית תשלומי קרן ו/או ריבית בהתקיים נסיבות משהות

בהתקיים אחת מהנסיבות המשהות, המפורטות להלן, ידחו תשלום קרן ו/או תשלומי ריבית, לפי העניין, בגין תעודות ההתחייבות:

- א. ביחס לדחיית תשלומי ריבית בלבד - היעדר רווחים ראויים לחלוקה של כלל ביטוח, כמשמעם בחוק החברות, וזאת על פי הדוחות הכספיים האחרונים (שנתיים או רבעוניים) שקדמו למועד פירעון הריבית הרלוונטי.
- ביחס לדחיית תשלום קרן ו/או תשלומי ריבית:
- ב. סכום ההון העצמי המוכר של כלל ביטוח ירד אל מתחת להון המינימאלי הנדרש ממנה על פי תקנות ההון, וזאת על פי הדוחות הכספיים האחרונים (שנתיים או רבעוניים) שקדמו למועד פירעון הריבית ו/או הקרן הרלוונטי וביחס לסדרות ז', ח', ט' ו-י ככל שכלל ביטוח לא ביצעה השלמת הון נכון למועד פרסום הדוח (כהגדרת מונח זה בהנחיית הממונה בדבר "הרכב הון עצמי מוכר של מבטח מחודש אוגוסט 2011").
- ג. דירקטוריון כלל ביטוח הורה על דחיית תשלום קרן ו/או ריבית, אם קבע כי יש חשש ממשי קרוב ליכולתה של כלל ביטוח לעמוד בהון המינימאלי הנדרש ממנה על פי תקנות ההון, ובלבד שהתקבל לכך אישור הממונה מראש.
- ד. דירקטוריון כלל ביטוח הורה על דחיית תשלום קרן ו/או ריבית, אם קבע כי יש חשש ממשי קרוב ליכולתה של כלל ביטוח לפרוע במועדן התחייבויות שדרגת הקדימות שלהן גבוהה מזו של תעודות ההתחייבות, ובלבד שהתקבל לכך אישור הממונה מראש.
- ה. הממונה הורה על דחיית תשלום קרן ו/או ריבית עקב פגיעה משמעותית בהון העצמי המוכר של כלל ביטוח או אם ראה חשש ממשי קרוב ליכולתה של כלל ביטוח לעמוד בהון המינימאלי הנדרש ממנה על פי תקנות ההון.
- ו. סכומי קרן ו/או ריבית שנדחו כאמור לעיל, יצברו הפרשי הצמדה, ככל שהקרן המקורית הינה צמודה, החל ממועד הדחייה ועד ליום התשלום בפועל לפי המדד הידוע במועד התשלום בפועל, וכן ריבית החל ממועד הדחייה ועד למועד התשלום בפועל:

1. ביחס לסדרות ז', ח', ט' ו-י - בשיעור הריבית הנקובה בתנאי תעודות ההתחייבות במועד הדחייה.
2. ביחס לסדרה ג' בשיעור הריבית הנקובה בתנאי תעודת ההתחייבות במועד הדחייה, בתוספת של 50% ממרווח הסיכון המקורי שנקבע בהנפקה, או ריבית השוק (כהגדרתה בסעיף 3.1.9.3 לתקשיף המדף המתוקן אשר פורסם בימים 12 ו-13 ביולי 2010), לפי השיעור שהסך הנובע ממנו הינו גבוה יותר.

3. עמדת ממונה "הגדרת הון מוכר והון נדרש במכשירי הון מורכב"

- לאור כניסתו לתוקף של משטר כושר פירעון כלכלי ופרסום חוזר משטר כושר פירעון חשבונאי (ראה ביאור 16(ה) לעיל), בחודש מרס 2018 פרסמה רשות שוק ההון, עמדה לפיה הפרשנות הראויה למונחים "הון נדרש" ו"הון מוכר", הקיימים במכשירי הון מורכב שהונפקו על ידי חברות הביטוח, לעניין נסיבות משהות, תהיה כדלקמן:
- א. לגבי חברות ביטוח שלא קבלו את אישור הממונה בדבר ביצוע ביקורת על יישום משטר כושר פירעון כלכלי, המונחים "הון עצמי" ו"הון עצמי נדרש לכושר פירעון" יפורשו בהתאם להוראות חוזר משטר כושר פירעון חשבונאי;
 - ב. לגבי חברות ביטוח שקיבלו את אישור הממונה בדבר ביצוע ביקורת על יישום משטר כושר פירעון כלכלי, המונח "הון נדרש" (לרבות מונחים דומים) יפורש בהתאם להגדרת המונח "סף הון מינימאלי" (MCR) בגבול העליון (45% מ-SCR), כשהוא מחושב ללא ההוראות בתקופת הפריסה וללא התאמת תרחיש מניות, והמונח "הון עצמי" (לרבות מונחים דומים) יפורש בהתאם להגדרת המונח "הון עצמי" במשטר כושר פירעון כלכלי.

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)

- ב. כתבי התחייבות נדחים - הרכב ליום 31 בדצמבר (המשך)
5. תנאים נוספים של תעודות ההתחייבות (המשך)
 1. עמדת ממונה "הגדרת הון מוכר והון נדרש במכשירי הון מורכב" (המשך)
 3. בהתאם להנחיות רשות שוק ההון, על חברות הביטוח לבצע ביקורת על דוח יחס כושר פירעון כלכלי החל מהדוח בגין נתוני 31 לדצמבר 2018, במהלך שנת 2019.
 - לאור האמור, ההוראות הרלוונטיות בכתבי ההתחייבות שהונפקו, עד למועד כניסתו לתוקף של משטר כושר פירעון כלכלי, יפורשו בהתאם לנייר העמדה האמור.
 - ז. בהתאם לתיקון להסכם בין כללביט מימון לבין כלל ביטוח מיום 17 במרס 2014 (להלן: "תיקון ההסכם"), סדר הקדימויות של התחייבויות כלל ביטוח ישונה כדלקמן:
 1. הפיקדונות שיופקדו בכלל ביטוח מתמורת הנפקות של כתבי התחייבות שיונפקו לאחר מועד תיקון ההסכם, ואשר יחשבו כהון שלישוני מורכב של כלל ביטוח, והתחייבותה של כלל ביטוח למלא אחר תנאיהם של תעודות ההתחייבות האמורות, יהיו בעלי מעמד כדלהלן:
 - בעלי מעמד שווה לכתבי התחייבות נדחים שהונפקו על ידי כלל ביטוח ו/או כללביט מימון עד למועד תיקון ההסכם.
 - בעלי מעמד שווה לרכיבים ומכשירים שיכללו בהון השלישוני של כלל ביטוח אשר יונפקו על ידי כלל ביטוח ו/או כללביט מימון.
 - בעלי מעמד שווה או קודם לרכיבים ומכשירים שיכללו בהון המשני של כלל ביטוח אשר יונפקו על ידי כלל ביטוח ו/או כללביט מימון החל ממועד תיקון ההסכם, הכל כפי שיקבע בתנאי הנפקת כתבי ההתחייבות האמורים (שיוכרו כהון שלישוני מורכב).
 - בעלי מעמד קודם לרכיבים ומכשירים שיכללו בהון הראשוני של כלל ביטוח אשר יונפקו על ידי כלל ביטוח ו/או כללביט מימון.
 - בעלי מעמד נדחה ליתר התחייבויותיה של כלל ביטוח כלפי נושיה.
 2. הפיקדונות שיופקדו בכלל ביטוח מתמורת הנפקות של כתבי התחייבות שיונפקו לאחר מועד תיקון ההסכם, ואשר יחשבו כהון משני מורכב של כלל ביטוח, והתחייבותה של כלל ביטוח למלא אחר תנאיהם של תעודות ההתחייבות האמורות, יהיו בעלי מעמד כדלהלן:
 - בעלי מעמד שווה לכתבי התחייבות נדחים שהונפקו על ידי כלל ביטוח ו/או כללביט מימון עד למועד תיקון ההסכם.
 - בעלי מעמד שווה לרכיבים ומכשירים שיכללו בהון המשני של כלל ביטוח אשר יונפקו על ידי כלל ביטוח ו/או כללביט מימון.
 - בעלי מעמד שווה או נחות לרכיבים ומכשירים שיכללו בהון השלישוני של כלל ביטוח אשר יונפקו על ידי כלל ביטוח ו/או כללביט מימון החל ממועד תיקון ההסכם, הכל כפי שייקבע בתנאי הנפקת כתבי ההתחייבות האמורים (שיוכרו כהון משני מורכב).
 - בעלי מעמד קודם לרכיבים ומכשירים שיכללו בהון הראשוני של כלל ביטוח אשר יונפקו על ידי כלל ביטוח ו/או כללביט מימון.
 - בעלי מעמד נדחה ליתר התחייבויותיה של כלל ביטוח כלפי נושיה.
 - מובהר כי דרגת קדימות שנקבעה בכתב התחייבות כלשהו לא תהא ניתנת לשינוי בהנפקת כתב התחייבות מאוחר לו.
 6. יתרת כתבי ההתחייבות הנה בניכוי הוצאות הנפקה בסך של כ-11 מיליוני ש"ח המופחתים לפי שיטת הריבית האפקטיבית.

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)

ב. כתבי התחייבות נדחים - הרכב ליום 31 בדצמבר (המשך)

7. מועדי פירעון

להלן מועדי הפירעון החוזיים של כתבי ההתחייבות הנדחים:

31 בדצמבר		
2017	2018	באלפי ש"ח
46,513	17,782	שנה ראשונה
17,539	17,625	שנה שנייה
17,381	965,902	שנה שלישית
955,783	465,699	שנה רביעית
2,205,148	1,742,807	שנה חמישית ואילך
3,242,364	3,209,815	סך הכל

(*) בהנחת פידיון מוקדם, ראה סעיף ב(5)(ו)1 לעיל.

8. תנועה בהתחייבויות הנובעות מפעילויות מימון

ריבית לשלם		סך הכל כתבי התחייבות	הלוואות	אגרות חוב	
סך הכל	נדחים				
3,428,668	40,246	3,388,422	185,027	3,203,395	יתרה ליום 1 בינואר 2017
(153,112)	-	(153,112)	(73,089)	(80,023)	שינויים כתוצאה מתזרימי מזומנים מפעילויות מימון
(120,165)	(120,165)	-	-	-	פירעון הלוואות
(273,277)	(120,165)	(153,112)	(73,089)	(80,023)	ריביות ששולמו
2,927	-	2,927	-	2,927	סך הכל מזומנים שנבעו מפעילויות מימון
121,664	117,537	4,127	-	4,127	השפעת השינויים במדד
3,279,982	37,618	3,242,364	111,938	3,130,426	שינויים אחרים
					יתרה ליום 31 בדצמבר 2017
(50,899)	-	(50,899)	-	(50,899)	שינויים כתוצאה מתזרימי מזומנים מפעילויות מימון
(115,981)	(115,981)	-	-	-	פירעון הלוואות
(166,880)	(115,981)	(50,899)	-	(50,899)	ריביות ששולמו
14,278	-	14,278	-	14,278	סך הכל מזומנים שנבעו מפעילויות מימון
118,275	114,203	4,072	-	4,072	השפעת השינויים במדד
3,245,655	35,840	3,209,815	111,938	3,097,877	שינויים אחרים
					יתרה ליום 31 בדצמבר 2018

ג. תשקיף מדף

בחודש אפריל 2018 פקע תשקיף המדף של החברה.

ביאור 25: התחייבויות פיננסיות (המשך)

ד. דירוג

להלן פרטים בדבר דירוגי החברה וחברות הקבוצה וכן כתבי התחייבות שהונפקו על ידן, נכון למועד פרסום הדוח ושינויים במהלך תקופת הדוח:

חברה מדרגת	שם החברה	דירוג	תחזית	תאריך עדכון אחרון	תאריך אשרור אחרון
מעלות	החברה	(IFSR) ¹ דירוג חוב כתבי התחייבות נדחים דירוג חוב (הון משני מורכב)	יציבה (AA+) יציבה (AA) יציבה (AA-)	דצמ-14	אוק-18 ²
מדרוג	החברה	(IFSR) ¹ דירוג חוב-כתבי התחייבות הון משני נחות דירוג חוב-כתבי התחייבות הון משני מורכב	Aa1(hyb) Aa2(hyb) Aa3(hyb)	יול-14	נוב-18 ³

(1) דירוג איתנות פיננסית של מבטח.

(2) בחודש אוקטובר 2017 וכן בחודש אוקטובר 2018, הותירה מעלות את הדירוגים המוצגים בטבלה לעיל.

(3) בחודש אוקטובר 2017 וכן בחודש נובמבר 2018, הותירה מידרוג את הדירוגים המוצגים בטבלה לעיל.

ה. שווי הוגן של התחייבויות בשל מכשירים פיננסיים נגזרים ומכירה בחסר

(1) מדידת שווי הוגן

השווי ההוגן של התחייבויות פיננסיות נקבע תוך התייחסות למחיר הרכישה המצוטט שלהן (Quoted closing) asking price בסגירת המסחר, למועד הדיווח. במידה ולא קיים מחיר מצוטט, השווי ההוגן נמדד באמצעות טכניקת הערכה הכוללת את שיטת היוון תזרימי המזומנים העתידיים בגין מרכיב הקרן והריבית, המהוונים על פי שיעורי ריבית שוק של התחייבויות דומות למועד החישוב, אשר נקבעים על ידי חברה המספקת ציטוטים של שיעורי ריבית (לפרטים נוספים, ראה ביאור 14(ו)).

(2) היררכיית שווי הוגן

הטבלה להלן מציגה את ההתחייבויות הפיננסיות בחלוקה לרמות בהיררכיית השווי ההוגן. לפרטים בדבר הרמות בהיררכיה, ראה ביאור 2(ה)3 לעיל.

ליום 31 בדצמבר 2018

באלפי ש"ח	רמה 1	רמה 2	סך הכל
נגזרים ומכירה בחסר	27,386	306,498	333,884

ליום 31 בדצמבר 2017

באלפי ש"ח	רמה 1	רמה 2	סך הכל
נגזרים ומכירה בחסר	1,164	169,526	170,690

ו. מידע נוסף לגבי נגזרים

להלן סכום החשיפה נטו לנכס הבסיס, המוצג במונחי דלתא של העסקאות במכשירים נגזרים, שנעשו לתאריכי הדוחות הכספיים, של חברות הקבוצה שהינן חברות ביטוח בישראל:

ליום 31 בדצמבר

באלפי ש"ח	2018	2017
מניות	(12,641)	32,328
מדד	1,488,341	1,612,055
מטבע זר	(2,238,701)	9,012
סחורות	876	-
ריבית קבועה	(118,331)	120,919

ביאור 26: זכאים ויתרות זכות

הרכב

ליום 31 בדצמבר		
2017	2018	באלפי ש"ח
201,896	163,319	עובדים והתחייבויות אחרות בשל שכר ומשכורת
163,695	186,210	הוצאות לשלם
39,031	51,488	הפרשות בגין תביעות משפטיות ⁽¹⁾
28,232	49,178	ספקים ונותני שירותים
11,445	11,550	מוסדות ורשויות ממשלתיות
83,022	91,977	חלקם של מבטחי משנה בהוצאות רכישה נדחות
		חברות ביטוח ותוכני ביטוח:
862,419	1,161,460	פיקדונות של מבטחי משנה
156,686	189,826	חשבונות אחרים
1,019,105	1,351,286	סך הכל חברות הביטוח
413,118	440,307	סוכני ביטוח
555,078	379,892	מבטחים ועמיתים
45,626	45,723	הפרשה להשתתפות מבטחים ברווחים
37,618	35,843	ריבית לשלם בגין כתבי התחייבויות נדחים
68,610	67,815	פרמיה מראש
56,998	-	בטוחות בגין חוזים עתידיים לא סחירים
544,124	95,135	זכאים בגין רכישת נירות ערך
15,704	16,080	חברות כלולת
38,830	14,362	זכאים אחרים
3,322,132	3,000,165	סך הכל זכאים ויתרות זכות

(1) התנועה בהפרשות בגין תביעות משפטיות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר		
2017	2018	באלפי ש"ח
25,794	39,031	יתרה ליום 1 בינואר
(2,864)	(6,788)	הפרשות שמומשו במהלך השנה
16,101	19,245	הפרשות שנוצרו במהלך השנה
39,031	51,488	יתרה ליום 31 בדצמבר

ביאור 27: חכירות תפעוליות

א. חכירות בהן הקבוצה היא החוכרת

הקבוצה קשורה בהסכם חכירה תפעולי של נדל"ן, אשר משמש כמשרדי הקבוצה. חכירה זו לא ניתנת לביטול והינה עד לשנת 2030, עם אופציה להארכת תקופת חכירה ב-8 שנים נוספות.

לחברות הקבוצה הסכמי התקשרות לחכירה תפעולית שלא ניתנת לביטול של צי הרכב שלהן, לתקופה ממוצעת של כ-3 שנים. לתום תקופת הדיווח, דמי החכירה המינימאליים העתידיים להיות משולמים בגין חוזי חכירה תפעולית שאינם ניתנים לביטול הינם כדלקמן^(*):

ליום 31 בדצמבר		
2017	2018	באלפי ש"ח
61,171	63,251	עד שנה
133,840	156,101	משנה ועד חמש שנים
256,676	246,640	יותר מחמש שנים
451,687	465,992	

ביאור 27: חכירות תפעוליות (המשך)

א. חכירות בהן הקבוצה היא החוכרת (המשך)

להלן תשלומי חכירה והכנסות בגין חכירת משנה שנזקפו לדוח רווח והפסד *:

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2016	2017	2018	
57,554	60,009	72,973	תשלומי חכירה מינימאליים שהוכרו כהוצאה הכנסות בגין חכירת משנה
(6,252)	(6,429)	(3,741)	
51,302	53,580	69,232	

(* לעניין חוזה מכביד, ראה ביאור 35.

ב. חכירות בהן הקבוצה היא המחכירה

הקבוצה מחכירה מספר מבנים מסחריים ובנייני משרדים (המסווגים כנדל"ן להשקעה) לגופים חיצוניים. הסכמי החכירה הם לתקופות שונות (עד כ-38 שנים), שאינן ניתנות לביטול, בהתחשב באופציות של החוכרים לחידוש החוזים בתום התקופה.

להלן דמי החכירה המינימאליים העתידיים להתקבל בגין חוזי חכירה לרבות בגין תקופות אופציה לחידוש החוזים, אשר במועד ההתקשרות היה סביר שתמומשנה:

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2017	2018	
247,994	272,493	עד שנה משנה ועד חמש שנים יותר מחמש שנים
874,225	944,668	
1,944,774	2,085,774	
3,066,994	3,302,935	
מתוכם דמי חכירה מינימאליים העתידיים להתקבל והמתייחסים לנכסים בהם החברה הינה חוכר בחכירה מימונית		
725,340	719,680	

לפרטים נוספים בדבר הסכמי החכרת נדל"ן להשקעה, ראה ביאור 10.

ביאור 28: פרמיות שהורווחו

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018			באלפי ש"ח
שייר	ביטוח משנה	ברוטו	
5,710,888	135,807	5,846,695	פרמיות בביטוח חיים
1,807,357	300,418	2,107,775	פרמיות בביטוח בריאות
1,338,918	1,012,460	2,351,378	פרמיות בביטוח כללי
8,857,163	1,448,685	10,305,848	סך הכל פרמיות שינוי ביתרת הפרמיה שטרם הורווחה ושינויים אחרים *
37,822	(68,652)	(30,830)	
8,894,985	1,380,033	10,275,018	סך הכל פרמיות שהורווחו
לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017			באלפי ש"ח
שייר	ביטוח משנה **	ברוטו	
5,366,258	168,245	5,534,503	פרמיות בביטוח חיים
1,655,068	262,060	1,917,128	פרמיות בביטוח בריאות
1,437,488	861,479	2,298,967	פרמיות בביטוח כללי
8,458,814	1,291,784	9,750,598	סך הכל פרמיות שינוי ביתרת הפרמיה שטרם הורווחה ושינויים אחרים *
80,108	(101,503)	(21,395)	
8,538,922	1,190,281	9,729,203	סך הכל פרמיות שהורווחו

ביאור 28: פרמיות שהורווחו (המשך)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2016			באלפי ש"ח
ש"ח	ביטוח משנה	ברוטו	
4,830,228	168,386	4,998,614	פרמיות בביטוח חיים
1,586,464	212,416	1,798,880	פרמיות בביטוח בריאות
1,587,043	645,637	2,232,680	פרמיות בביטוח כללי
8,003,735	1,026,439	9,030,174	סך הכל פרמיות
64,021	15,808	79,829	שינוי ביתרת הפרמיה שטרם הורווחה ושינויים אחרים ^(*)
8,067,756	1,042,247	9,110,003	סך הכל פרמיות שהורווחו

(*) בדבר השינויים בפרמיה שטרם הורווחה בביטוח כללי, ראה ביאור 19.

(**) בשנת 2017 חתמה החברה על חוזה ביטוח משנה יחסי חדש לענף רכב חובה ללא השפעה על שנות חיתום ישנות. בנוסף קיימים שינויים הנובעים מניכוי בגין סכומים המופקדים בחברה במסגרת תוכנית להטבה מוגדרת לעובדי הקבוצה.

ביאור 29: רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2016	2017	2018	
106,240	198,179	229,522	רווחים (הפסדים) מנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות תלויות תשואה נדל"ן להשקעה
			השקעות פיננסיות
260,519	928,205	79,638	נכסי חוב סחירים
107,773	312,905	(5,463)	נכסי חוב שאינם סחירים
(11,451)	1,060,307	(152,354)	מניות
884,962	2,267,035	(441,251)	אחר
(10,163)	(63,639)	33,446	מזומנים ושווי מזומנים
(22,413)	(52,932)	(10,741)	אחר
1,315,467	4,650,060	(267,203)	סך הכל רווחים (הפסדים) מנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות תלויות תשואה, נטו
			רווחים (הפסדים) מנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות שאינן תלויות תשואה, הון ואחרים
			הכנסות מנדל"ן להשקעה
2,218	36,583	6,238	שערוך נדל"ן להשקעה
41,632	69,363	78,165	הכנסות שוטפות בגין נדל"ן להשקעה
43,850	105,946	84,403	סך הכל הכנסות מנדל"ן להשקעה
			רווחים (הפסדים) מהשקעות פיננסיות, למעט ריבית, הפרשי הצמדה, הפרשי שער ודיבידנד בגין:
133,161	175,683	199,637	נכסים זמינים למכירה (א)
58,915	172,859	(278,412)	נכסים המוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד (ב)
5,139	(6,046)	502	נכסים המוצגים כהלואות וחייבים (ג)
197,215	342,496	(78,273)	סך הכל
1,032,761	1,139,908	1,388,355	הכנסות ריבית ⁽¹⁾ והפרשי הצמדה מנכסים פיננסיים שאינם בשווי הוגן דרך רווח והפסד
(4,128)	1,848	8,534	הכנסות ריבית והפרשי הצמדה מנכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח והפסד
(15,524)	(47,627)	40,868	רווח (הפסד) מהפרשי שער בגין השקעות שאינן נמדדות בשווי הוגן דרך רווח והפסד ומנכסים אחרים ⁽²⁾
46,733	41,917	68,185	הכנסות מדיבידנד
2,616,374	6,234,548	1,244,869	סך הכל רווחים מהשקעות נטו והכנסות מימון
712	4,553	2,005	בהכנסות הנ"ל כלולה ריבית בגין נכסים פיננסיים אשר אינם נמדדים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד שערכם נפגם

(2) לעניין הפרשי שער בגין התחייבויות פיננסיות, ראה ביאור 37.

ביאור 29: רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון (המשך)

א. רווחים נטו מהשקעות בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2016	2017	2018	
234,495	245,190	287,850	רווחים נטו מניירות ערך שמומשו
(101,334)	(69,507)	(88,213)	ירידות ערך נטו שנזקפו לרווח והפסד
133,161	175,683	199,637	סך הכל רווחים (הפסדים) מהשקעות בגין נכסים פיננסיים זמינים למכירה

ב. רווחים (הפסדים) מהשקעות בגין נכסים המוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2016	2017	2018	
(16,046)	(1,920)	(399)	שינויים בשווי ההוגן נטו, לרבות רווח ממימוש
74,961	174,779	(278,013)	בגין נכסים שיועדו בעת ההכרה הראשונית
58,915	172,859	(278,412)	בגין נכסים מוחזקים למסחר
			סך הכל רווחים (הפסדים) מהשקעות בגין נכסים המוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד

ג. רווחים (הפסדים) מהשקעות בגין נכסים המוצגים כהלוואות וחייבים

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2016	2017	2018	
4,072	(6,389)	1,653	רווחים נטו ממימוש נכסים המוצגים כהלוואות וחייבים
1,067	343	(1,151)	ביטול ירידות ערך (ירידות ערך) נטו שנזקפו לרווח והפסד
5,139	(6,046)	502	סך הכל רווחים מהשקעות בגין נכסים המוצגים כהלוואות ויתרות חובה

ביאור 30: הכנסות מדמי ניהול

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2016	2017	2018	באלפי ש"ח
471,760	466,448	448,086	דמי ניהול בענפי הפנסיה והגמל (*)
106,048	351,977	2,995	דמי ניהול משתנים בגין חוזי ביטוח חיים (**)
354,173	387,098	414,082	דמי ניהול קבועים בגין חוזי ביטוח חיים
24,476	20,960	19,034	דמי ניהול בגין חוזי השקעה
956,457	1,226,483	884,197	סך הכל הכנסות מדמי ניהול

(*) לפרטים בדבר ירידה מתמשכת בדמי הניהול בענפי הפנסיה והגמל כפועל יוצא מתנאי התחרות בתחום, ובהתאם לכך, הפרשה לירידת ערך מוניטין הגמל שרשמה החברה ראה ביאור 6(ב)(1).

(**) לפרטים בדבר אופן חישוב דמי הניהול המשתנים, ראה ביאור 3(ד)(3)(א). ליום 31 בדצמבר 2018, לחברה נוצר "בור" בגביית דמי ניהול משתנים בסך של כ-87 מיליוני ש"ח.

ביאור 31: הכנסות מעמלות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2016	2017	2018	באלפי ש"ח
50,281	61,475	52,761	עמלת סוכנויות ביטוח
176,137	205,638	238,585	עמלת ביטוח משנה, בניכוי שינוי בהוצאות רכישה נדחות בגין ביטוח משנה
226,418	267,113	291,346	סך הכל הכנסות מעמלות

ביאור 32: הכנסות אחרות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2016	2017	2018	באלפי ש"ח
1,249	1,393	-	רווח הון ממכירת נכסים
-	2,081	-	רווח ממימוש השקעות בחברות מוחזקות וחברות אחרות
170	84	75	אחרות
1,419	3,558	75	סך הכל הכנסות אחרות

ביאור 33: תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2016	2017	2018	
			בגין חוזי ביטוח חיים
			תביעות ששולמו ותלויות
750,843	718,376	748,097	מקרי מוות, נכות ואחרים
(111,943)	(101,320)	(119,334)	בניכוי ביטוח משנה
638,900	617,056	628,763	סך הכל
1,854,805	2,131,165	2,288,894	פוליסות שנפדו
306,698	323,369	14,883	פוליסות שמועדן תם (**)
268,396	331,866	414,656	גמלאות
22,089	16,369	16,666	הוצאות לישוב תביעות
3,090,888	3,419,825	3,363,862	סך הכל תביעות
3,496,443	6,707,622 *	2,386,892	גידול (קיטון) בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח חיים (למעט שינוי בתלויות) בשייר
30,217	114,449 *	(18,666)	גידול בהתחייבויות בגין חוזי השקעה ביטוח חיים בשל מרכיב התשואה
118,063	131,475	152,437	גידול בהתחייבויות בגין חוזה לניהול קופת גמל מבטיחת תשואה
6,735,611	10,373,371	5,884,525	סך הכל תשלומים ושינוי בהתחייבויות בשייר, בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בחיסכון ארוך טווח
			סך הכל תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי
1,611,703	1,874,324	1,562,129	ברוטו
(357,905)	(703,535)	(553,777)	ביטוח משנה
1,253,798	1,170,789	1,008,352	בשייר
			סך הכל תשלומים ושינוי בהתחייבות בגין חוזי ביטוח בריאות
1,227,856	1,654,538	1,822,451	ברוטו
(189,484)	(293,904)	(471,418)	ביטוח משנה
1,038,372	1,360,634	1,351,033	בשייר
9,027,781	12,904,794	8,243,910	סך הכל תשלומים ושינוי בהתחייבות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר

(*) סווג מחדש, ראה ביאור 2(ו).

(**) בשנת 2018, הקיטון נובע מסיווג פוליסות מסעיף זכאים לסעיף התחייבויות בגין חוזי ביטוח. לסיווג האמור, אין השפעה על תוצאות המגזר או על תוצאות החברה.

ביאור 34: עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2016	2017	2018	
			הוצאות רכישה:
640,734	665,562	710,163	עמלות רכישה
459,663	473,578	468,754	הוצאות רכישה אחרות
(73,146)	(21,210)	(28,965)	שינוי בהוצאות רכישה נדחות
1,027,251	1,117,930	1,149,952	סך הכל הוצאות רכישה
607,696	631,271	641,415	עמלות שוטפות אחרות
179,252	207,351	228,698	הוצאות שיווק אחרות
1,814,199	1,956,552	2,020,065	סך הכל עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות

ביאור 35: הוצאות הנהלה וכלליות

א. פירוט הוצאות לפי סוגי פעילות עיקריים

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2016	2017	2018	באלפי ש"ח
155,711	167,345	178,185	סוכנויות הביטוח והכלל הראשון
111,280	155,357	164,744	חברות מנהלות פנסיה וגמל
869,500	940,968	974,513	חברות ביטוח ואחרות
1,136,491	1,263,670	1,317,442	סך הכל ללא הוצאות מיכון
404,031	426,271	422,994	הוצאות מיכון
1,540,522	1,689,941	1,740,436	סך הכל

ב. פירוט הוצאות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2016	2017	2018	באלפי ש"ח
880,832 ^(*)	1,006,311 ^(*)	1,024,900	שכר עבודה ונלוות ⁽¹⁾
236,730	255,975	253,197	פחת והפחתות
135,946	128,946	136,647	אחזקת משרדים ותקשורת
15,896	13,025	23,961	שיווק ופרסום
31,794	32,848	37,535	ייעוץ משפטי ומקצועי
14,070	14,602	12,725	הוצאות תפעול קופות גמל בבנקים
225,254 ^(*)	238,234 ^(*)	251,471	אחרות ⁽²⁾
1,540,522	1,689,941	1,740,436	סך הכל
בניכוי:			
128,255	136,951	132,754	סכומים שסווגו בסעיף שינוי בהתחייבויות ותשלומים בגין חוזי ביטוח
638,915	680,929	697,452	סכומים שסווגו בסעיף עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
773,352	872,061	910,230	הוצאות הנהלה וכלליות

(*) סווגו מחדש הוצאות מיכון מתת סעיף שכר עבודה ונלוות לתת סעיף הוצאות אחרות. לסיווג מחדש אין השפעה על סך הכל הוצאות הנהלה וכלליות ועל תוצאות החברה. ראה ביאור 2(ו).

1. לפרטים נוספים בדבר, הוצאות שכר עבודה ונלוות כוללות תשלום מבוסס מניות, ראה ביאור 41, לפרטים נוספים בדבר הפרשות בגין הטבות לעובדים, לרבות מענקי עמידה ביעדים והשלכות הסכם קיבוצי ראה ביאור 24(ד).

2. עיקר הסכום נובע מהוצאות מיכון שאינן פחת והפחתות.

ביאור 36: הוצאות אחרות

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2016	2017	2018	באלפי ש"ח
7,828	5,454	4,570	הפחתת נכסים לא מוחשיים (ביאור 6)
6,511	15,068	4,800	הפרשה לתביעות ועיצומים כספיים
(507)	3,103	(154)	חזרה מכביד
930	148	1,481	אחרות
14,762	23,773	10,697	סך הכל הוצאות אחרות

ביאור 37: הוצאות מימון

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2016	2017	2018	
148,722	123,539	131,552	הוצאות ריבית והפרשי הצמדה בגין כתבי התחייבות נדחים ⁽¹⁾
1,994	1,055	-	התחייבויות לבנקים
10,693	18,477	17,355	הוצאות ריבית למבטחי משנה
(2,063)	(9,226)*	8,270	הפרשי שער, נטו בגין התחייבויות ⁽²⁾ ⁽³⁾
349	610*	754	עמלות והוצאות מימון אחרות
159,695	134,455	157,931	סך הכל הוצאות מימון

(*) סווג מחדש.

(1) היתרה בשנת 2016 כוללת עלות פירעונות מוקדמים בסך של כ-24 מיליוני ש"ח.

(2) נובע בעיקר מהפרשי שער חליפין בגין התחשבנויות מול מבטחי משנה.

(3) לעניין הפרשי שער בגין השקעות פיננסיות, ראה ביאור 29.

ביאור 38: רווח למניה

א. רווח המיוחס למחזיקי המניות הרגילות של החברה (בסיסי ומדולל)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2016	2017	2018	
96,401	203,096	(91,445)	רווח (הפסד) המיוחס לבעלי המניות הרגילות

ב. ממוצע משוקלל של מספר המניות הרגילות (בסיסי)

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2016	2017	2018	
55,412,244	55,412,244	55,563,497	יתרה ליום 1 בינואר
-	34,506	13,808	השפעת אופציות שמומשו למניות
55,412,244	55,446,750	55,577,305	ממוצע משוקלל של מספר המניות הרגילות ששימשו לצורך חישוב רווח (הפסד) בסיסי למניה

ג. ממוצע משוקלל של מספר המניות הרגילות (מדולל)⁽¹⁾

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2016	2017	2018	
55,412,244	55,446,750	55,577,305	ממוצע משוקלל של מספר המניות הרגילות ששימשו לצורך חישוב רווח בסיסי למניה
-	171,401	-	השפעת כתבי אופציה למניות
55,412,244	55,618,151	55,577,305	ממוצע משוקלל של מספר המניות הרגילות ששימשו לצורך חישוב רווח (הפסד) מדולל למניה

(1) שווי השוק הממוצע של מניות החברה לצורך חישוב השפעה מדללת של כתבי אופציה התבסס על מחירי שוק מצוטטים לתקופה שבה היו כתבי אופציה במחזור.

ביאור 39: ניהול סיכונים

א. כללי

פעילויות הקבוצה חושפות אותה לסיכונים העיקריים הבאים: סיכונים שוק, סיכונים נדירות, סיכונים ביטוחיים, סיכונים אשראי וסיכונים תפעוליים. בביאור זה ניתן מידע בדבר החשיפה של הקבוצה לסיכונים אלה, מטרות הקבוצה, מדיניות ותהליכים לגבי מדידה וניהול של הסיכון. גילוי כמותי נוסף נכלל לאורך כל הדוחות הכספיים.

1א. תיאור הליכי ושיטות ניהול, מדידת ובקרת הסיכונים

הסיכונים העיקריים להם חשופה הקבוצה הם סיכונים הקשורים בפעילות הביטוח (ראה סעיף 2א להלן). עיקרי מדיניות ניהול הסיכונים הפיננסיים נקבעים במסגרת האורגנים המתאימים של חברות הקבוצה המתכנסים מעת לעת. הדירקטוריון מקבל דיווחים ועדכונים שוטפים ומקיים מעת לעת דיונים בהתייחס לחשיפות אלה.

אגף ניהול סיכונים בקבוצה אחראי על ניהול הסיכונים בגופים המוסדיים בקבוצה ומרכז באופן תקופתי את החשיפות הפיננסיות של הקבוצה.

בקבוצה מתכנסים באופן תקופתי פורומים מקצועיים בראשות המנכ"ל ובמסגרתם נדונים, בין השאר, גם היבטי סיכון בתחומי הפעילות של הקבוצה.

החברה משקיעה את יתרות הנזילות שלה בהשקעות לטווח קצר ובסיכון נמוך.

עבור חברות בנות אשר משקיעות בנכסים פיננסיים, נקבעת מדיניות השקעה פרטנית הרלוונטית לאופי חברת הבת ופעילותה. מדיניות זו נקבעת על ידי דירקטוריון חברת הבת ומפוקחת על ידו.

לפרטים בדבר היתר שנתן הממונה לבעלי השליטה הקודמים ב-א' די בי אחזקות לאחזקת השליטה בחברה ובגופים מוסדיים מאוחדים, ראה ביאור 16(ה)5. לשינויים בשליטה בחברה והשלכותיהם על היתרי השליטה, ראה ביאור 1 לעיל. הדירקטוריון בוחן מעת לעת את כרית ההון ביחס להתפתחויות בלתי צפויות בגורמי הסיכון המרכזיים אליהם חשופה הקבוצה.

2א. תיאור הליכי ושיטות ניהול ומדידת הסיכונים בחברות הביטוח המאוחדות

מדיניות ניהול הסיכונים של חברות הביטוח המאוחדות והחברות המוחזקות על ידן (להלן: "קבוצת כלל ביטוח"), אשר אושרה על ידי הדירקטוריונים, מכוונת להבטיח חשיפה מבוקרת לסיכונים להם חשופה קבוצת כלל ביטוח, תוך עמידה בדרישות הרגולטוריות ושמירה על יעדיה העסקיים ועל איתנותה הפיננסית של קבוצת כלל ביטוח.

ניהול הסיכונים בקבוצת כלל ביטוח מבוסס על שלושה "קווי הגנה":

- הגורמים העסקיים האחראים לזיהוי, הערכה, ניטור, הפחתה ודיווח על הסיכונים המובנים במוצרים, בפעילויות, בתהליכים ובמערכות הנתונות לאחריותם ולבקרתם. אחריות זו כוללת, בין השאר, הגדרת תהליכים, נהלים פנימיים וקבלת החלטות. הגורמים העסקיים נעזרים ביחידות תומכות, ביניהן אקטואריה, החטיבה הפיננסית, רגולציה ויעוץ משפטי, ביטוח משנה ומערכות מידע.
 - אגף ניהול סיכונים, בקרה ואכיפה משלים את פעילות ניהול הסיכונים של הגורמים העסקיים ואחראי על גיבוש מסגרת העבודה לניהול הסיכונים בקבוצה, על פיתוח כלים ושיטות להערכת הסיכונים וכן להערכת הסיכון הכולל אליו היא חשופה. אגף ניהול סיכונים עוסק באופן בלתי תלוי בגיבוש המלצות להנהלה ולדירקטוריון בדבר רמת הסיכון הכוללת והלימות ההון, בניתוח ודיווח על רמת החשיפה לסיכונים, באישור מוצרים, בניתוח התקשרויות עסקיות משמעותיות מהיבט הסיכון וביישום הוראות הממונה בדבר ניהול סיכונים. כחלק חשוב מתפקידו, אגף ניהול סיכונים מאתגר את זיהוי והערכת הסיכונים של הגורמים העסקיים ואת הפעולות הננקטות על ידם לטיפול בסיכון ומסייע בחיזוק יכולות הגורמים העסקיים לזיהוי והערכת סיכונים, לניהולם ובקרתם. אגף ניהול סיכונים פועל בשיתוף פעולה עם אגף אקטואריה, החטיבה הפיננסית ותחום SOX המהווים גם הם חלק מקו ההגנה השני.
 - הביקורת הפנימית אשר מבקרת באופן בלתי תלוי ומאתגרת את התהליכים הפנימיים, הבקורות והמערכות המשמשים, בין היתר, לניהול הסיכונים ועוקבת אחר תיקון הליקויים שזוהו על ידה.
- קבוצת כלל ביטוח פועלת ליישום מסגרת של ניהול סיכונים כולל (Enterprise Risk Management), במטרה ליצור מודעות לסיכון בכל פעילויותיה, ליצור יכולת להערכת הסיכונים השונים, להטמיע את מדידת הסיכונים בתהליכים העסקיים ולהתאים את החשיפה הכוללת ליכולת הקבוצה לשאת בסיכונים לאורך זמן. במסגרת זו ננקטות פעולות לבניית תשתית מיכונית ותהליכית לטיפול בסיכונים אליהם חשופה קבוצת כלל ביטוח, מבוצע זיהוי, מיפוי, הערכה וכימות של סיכונים פיננסיים וביטוחיים מהותיים, לזכויותיהם של העמיתים והמבוטחים ולחוסנם של הגופים המוסדיים בקבוצה, וכן מבוצעת הערכה של הבקורות על סיכונים אלה, לרוחב הפעילויות של קבוצת כלל ביטוח, תוך שיפור מתמיד ביכולת הכימות של הסיכונים השונים.
- במסגרת יישום הוראות משטר כושר פירעון כלכלי מבוסס Solvency II 000 (ראה ביאור 16(ה)2(ג)), קבוצת כלל ביטוח מעריכה את ההון הכלכלי הנדרש לפעילותה, בהתאם להוראות אלה. כחלק מניהול הסיכונים, החברה פועלת לבקרה והערכה של פעילויות עסקיות משמעותיות גם בהיבטי ההון ולשילוב שיקולי הון כלכלי בתהליכי קבלת החלטות.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

א. כללי (המשך)

2א. תיאור הליכי ושיטות ניהול ומדידת הסיכונים בחברות הביטוח המאוחדות (המשך)

כלל ביטוח בוחנת את הלימות ההון שלה אל מול הסיכון הכולל, גם בהתייחס להשפעת השינויים בגורמי הסיכון על הלימות ההון החשבונאית, הנקבעת בהתאם להוראות אשר החליפו את תקנות ההון. בחינה זו מבוצעת על בסיס תרחישים לגורמי סיכון והערכות בדבר המתאמים ביניהם, ומספקת לכלל ביטוח אינדיקציה לגבי הלימות ההון ביחס לסיכונים. דירקטוריון כלל ביטוח קבע על בסיס ניתוחים אלה את הון היעד של כלל ביטוח (לפרטים נוספים, ראה ביאור 16(ד)).

הדירקטוריונים בקבוצת כלל ביטוח קבעו מדיניות בדבר החשיפה לסיכונים, דרכי המדידה שלהם, המגבלות לסיכונים השונים ודרכי הבקרה והדיווח על סיכונים אלו ועוקבים אחר עמידה במגבלות שנקבעו באמצעות הדיווחים המוגשים להם. דירקטוריון כלל ביטוח מינה ועדת ניהול סיכונים וטכנולוגית המידע להעמקת הפיקוח על נושאים אלה. הבקרה והפיקוח השוטפים אחר ניהול ההשקעות נעשים על ידי ועדות השקעה נפרדות לכספי נוסטרו, לכספים המנוהלים בקרנות הפנסיה וקופות הגמל ולפוליסות תלויות תשואה.

תהליכים ושיטות לניהול ולמדידה של הסיכונים השונים:

1. סיכוני שוק ונדילות

סיכוני השוק בתיקים המנוהלים בקבוצת כלל ביטוח מנוהלים על ידי כנף, חברת ההשקעות של קבוצת כלל ביטוח, תחת פיקוח של ועדות השקעה.

קבוצת כלל ביטוח פועלת בהשקעותיה בכפוף להוראות הדין ולמדיניות ההשקעות, מדיניות האשראי ומדיניות ניהול הסיכונים שקבעו הדירקטוריונים ובכלל זה בכפוף למגבלות שנקבעו על ידם.

הסיכונים הפיננסיים ממותנים באמצעות שמירה על פיזור בין אפיקי השקעה, ענפים, מנפיקים ובין נכסים בארץ לנכסים בחו"ל, בחינה וניתוח של איתנות הגופים אליהם נחשפת קבוצת כלל ביטוח ויכולת הפירעון שלהם טרם ביצוע ההשקעה ובמהלך חיי ההשקעה, שימוש במכשירים מגדרים, בחינת פרופיל הנכסים ביחס לפרופיל ההתחייבויות מולן הם עומדים, בכלל זה בהתייחס להיבטי נזילות ועמידה במגבלות החשיפה לסיכוני אשראי וסיכוני שוק, הנקבעות על ידי הדירקטוריונים וועדות ההשקעה מעת לעת.

ועדות ההשקעה והדירקטוריונים עוקבים אחר חשיפה לאפיקי השקעה שונים ותוצאות תרחישים, מבחני רגישות ומדדי סיכון נוספים, על מנת לוודא שהחשיפות לסיכוני שוק תואמות את תיאבון הסיכון של קבוצת כלל ביטוח. חישוב מדדי הסיכון וניתוחם מבוצע על ידי אגף ניהול סיכונים תוך שימוש במערכת ייעודית. מידע בדבר מדדי הסיכון והחשיפות אל מול המגבלות שנקבעו מוצג בפני ועדות ההשקעה והדירקטוריונים באופן שוטף ותומך את תהליכי קבלת ההחלטות וניהול ההשקעות.

ניתוחים תקופתיים אלה מהווים כלי בקרה על סיכוני השוק של תיקי הנכסים של קבוצת כלל ביטוח. במקביל נערכות בקורות שוטפות ביחידת בקרת השקעות של כנף, המנהלת את ההשקעות, בהתייחס לעמידה בתקנות ההשקעה ובמדיניות ההשקעות והאשראי של תיקי ההשקעות השונים ובקורות תפעוליות בהתייחס לפעילות.

לפירוט בדבר החשיפה לסיכוני שוק, ראה סעיף ג' להלן, לפירוט בדבר החשיפה לסיכוני נזילות, ראה סעיף ד' להלן.

2. סיכונים ביטוחיים

הסיכונים הביטוחיים מנוהלים, בכפוף למדיניות ניהול הסיכונים שאישר הדירקטוריון, על ידי המנהלים העסקיים של תחומי הביטוח השונים, בין השאר באמצעות קביעת הנחיות לחיתום וקבלת עסקים ומדרגי סמכויות וכן באמצעות העברת סיכונים למבטחי משנה במסגרת חוזים, או באמצעות ביטוחים פקולטטיביים, על-פי מדיניות השיירים שאושרה על ידי הדירקטוריון.

הסיכונים הביטוחיים ממותנים על ידי פיזור של חוזי הביטוח ושימוש בביטוח משנה ומוקטנים גם על ידי בחירה ויישום של אסטרטגיות חיתום ויצירת פיזור לפי ענפים, אזורים גיאוגרפיים, סוגי הסיכון, גובה הכיסוי וכו'.

במסגרת תהליך פיתוח מוצרים חדשים וכן טרם התקשרות בעסקאות משמעותיות מבוצעים זיהוי ובחינה מקיפה של הסיכונים הכרוכים במוצר או בעסקה ונקבעות הדרכים לניהולם ולבקרה עליהם. כאשר מתעורר חשש כי קיימת הרעה בתוצאות החיתומיות, שמקורה אינו בתנודות אקראיות, נערכות בדיקות מעמיקות, בין השאר, להערכת הסיכון הגלום, ובמידת הצורך מותאמת הערכת ההתחייבויות הביטוחיות ונבחנת מדיניות החיתום.

כמו כן, בכדי להקטין את החשיפה לסיכונים, קבוצת כלל ביטוח מיישמת מדיניות בדיקת תביעות קפדנית, בחינה שוטפת של תהליכי הטיפול בתביעות ומבצעת חקירות לאיתור הונאות. בנוסף, קבוצת כלל ביטוח נוקטת במדיניות ניהול אקטיבי שוטף של התביעות, על מנת להקטין את החשיפה להתפתחויות בלתי צפויות העשויות להשפיע עליה לרעה.

קבוצת כלל ביטוח נוקטת במדיניות של הגבלת החשיפה לקטטורופות על ידי קביעת סכומי כיסוי מרביים בחוזים מסוימים וכן על ידי רכישת כיסויי ביטוח משנה מתאימים. אחת ממטרות מדיניות החיתום ומדיניות ביטוח המשנה הינה להגביל את החשיפה לקטטורופות להפסד מרבי מוערך שנקבע מראש, בהתייחס להסתברות נתונה, על בסיס מודלים ו/או מחקרים ובהתאם לטעמי הסיכון של קבוצת כלל ביטוח כפי שנקבעו על ידי הדירקטוריון.

ההערכה הכמותית הכוללת של החשיפה לסיכונים ביטוחיים מבוצעת על בסיס הוראות משטר כושר פירעון כלכלי אשר כוללת בחינת תרחישי קיצון לקטגוריות סיכון שונות ובחינת הסיכון הכולל בהתחשב במתאמים ביניהם.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

א. כללי (המשך)

2א. תיאור הליכי ושיטות ניהול ומדידת הסיכונים בחברות הביטוח המאוחדות (המשך)

תהליכים ושיטות לניהול ולמדידה של הסיכונים השונים (המשך)

2. סיכונים ביטוחיים (המשך)

אגף אקטואריה מבצע מחקרים, ניתוחי חשיפות ובדיקות תקופתיות של גורמי סיכון. כגון: בדיקות רווחיות לענפי פעילות, למוצרים ספציפיים ולעסקי קולקטיב, מחקרי תמותה, תחלואה, עתודות לפרמיה בחסר וחשיפה לרעידת אדמה. ניתוחים אלה משמשים הן כבסיס להערכת הסיכונים, תוך שימוש במדדים סטטיסטיים ומבחני רגישות, בשיתוף עם אגף ניהול סיכונים, והן כחלק ממערך הבקרה על הפעילות הביטוחית.

קבוצת כלל ביטוח משתמשת במערכת ממוכנת לחישוב ההערכה המיטבית של ההתחייבויות הביטוחיות (Best Estimate) בביטוח חיים, ביטוח בריאות ופנסיה, לניתוח רווחיות ולביצוע מבחני רגישות לגורמי הסיכון העיקריים בתחומים אלה. במסגרת זו נבחנת גם הרווחיות של עסקים חדשים שנמכרו במהלך השנה.

הערכת חשיפת קבוצת כלל ביטוח בעסקי ביטוח הרכוש לסיכון רעידת אדמה בישראל, שהינו אירוע הקטסטרופה העיקרי אליו היא חשופה, מתבצעת באמצעות מודלים בינלאומיים וכלל ביטוח רוכשת הגנה לסיכון זה בהתבסס על הערכה זו. הערכת החשיפה לסיכונים קטסטרופה אחרים נעשית בעיקר על ידי מחקרים פנימיים.

הערכות הסיכונים מובאות תקופתית בפני ההנהלה והדירקטוריונים של המבטחים בקבוצה.

לפרטים נוספים בדבר הסיכונים הביטוחיים, ראה סעיף ה' להלן.

3. סיכונים אשראי

בהתייחס לסיכונים אשראי בנכסי ההשקעה, קבוצת כלל ביטוח פועלת בתחומי האשראי השונים באמצעות יחידות מתמחות. הדירקטוריונים וועדות ההשקעה של הגופים המוסדיים בקבוצה קבעו מדיניות אשראי מפורטת אשר קובעת הנחיות ומגבלות בהתייחס לסוגי אשראי, דירוגי אשראי, חשיפה לענפי משק, חשיפה גיאוגרפית, חשיפה לקבוצות לווים וללווים בודדים, לתיקים השונים המנוהלים על-פי מאפייניהם והרגולציה החלה עליהם. פעילות זו נתמכת בתשתית ניהולית, ארגונית ומיכונית להערכה של סיכונים האשראי, לבקרת הפעילות, לאיתור מוקדם של חובות בעייתיים ולטיפול בהם. בגופים המוסדיים נקבע מדרג סמכויות לאישור אשראי, וכן קיימים דיווחים שוטפים להנהלה הבכירה, לוועדות ההשקעה, לוועדת האשראי ולדירקטוריונים לגבי חשיפות אשראי בתיקים.

תהליכי העבודה כוללים, בין השאר, בדיקות וניתוחים בעת מתן אשראי ובקרה שוטפת אחר הרכב ואיכות חשיפות האשראי, בכלל זה באמצעות מערכות ממוכנות העוקבות אחר החשיפות, בחיטוכים שונים ואל מול מגבלות שנקבעו, ברמת התיק הבודד, ברמת החברות השונות בקבוצה וברמת קבוצת כלל ביטוח. טרם התקשרות בעסקאות משמעותיות, נערך הליך זיהוי ובחינה מקיף של הסיכונים, בין היתר בהשתתפות אגף ניהול סיכונים.

בהערכת סיכונים אשראי בעסקאות מסוימות קבוצת כלל ביטוח עושה שימוש גם במודל דירוג פנימי אשר פותח על ידיה ואושר על ידי הממונה.

עסקאות אשראי בהיקף העולה על סף שנקבע מובאות לדיון ואישור מוקדם של ועדת האשראי ו/או ועדת ההשקעות. קבוצת כלל ביטוח מקיימת הליך שוטף לאיתור חובות רגישים ובעייתיים, הנבחן גם על ידי אגף ניהול סיכונים. בקבוצה מתכנס מרכז חובות בעייתיים, הכולל צוות בעלי תפקידים רלבנטיים, אחראי על ביצוע תהליך שוטף של הערכת מצב החוב לגופים המוסדיים בקבוצה.

יחידת בקרת השקעות בכנף מבצעת מעקב אחר חשיפות האשראי בגין ההשקעות שמבוצעות בכנף בתיקים השונים ועמידתם במדיניות האשראי שנקבעה לתיקים אלה ובתקנות כללי השקעה. המעקב מבוסס על נתוני החשיפה הפרטנית לכל לווה, בכלל זה, נתוני השייכות לקבוצת לווים, הדירוג והסיווג הענפי. יחידת הבקרה בכנף מבצעת בקרות תפעוליות על פעילות האשראי כחלק מפעילותו של מערך הבקרה הארגוני.

מעבר למגבלות שנקבעו בהתייחס לסיכונים אשראי בפעילות ההשקעות, דירקטוריון כלל ביטוח קבע מגבלות בהתייחס לחשיפה הכוללת לצדדים נגדיים בכלל פעילויות הקבוצה. אגף ניהול סיכונים בוחן את האגרגציה של החשיפות השונות לצדדים נגדיים הנובעות מכלל פעילויות הקבוצה, בסיוע מערכות ממוכנות המאפשרות לעקוב אחר החשיפות ברמת תיקים בודדים, ברמת החברות השונות בקבוצה וברמת קבוצת כלל ביטוח, בחיטוכים שונים ובוחן את העמידה במגבלות שנקבעו. על בסיס המידע מבוצעים באגף ניהול סיכונים הערכה וניתוח של החשיפה לצדדים נגדיים, בהתייחס לנתונים כמותיים של החשיפה, כגון: התפלגות התיק לפי ענפים ודירוגים ומדדי ריכוזיות העוקבים אחר שינויים ברמת הסיכון בתיק.

לפירוט בדבר החשיפה לסיכונים אשראי, ובכלל זאת מדיניות החשיפה למבטחי משנה, ראה סעיף ו' להלן.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

א. כללי (המשך)

2. תיאור הליכי ושיטות ניהול ומדידת הסיכונים בחברות הביטוח המאוחדות (המשך)

תהליכים ושיטות לניהול ולמדידה של הסיכונים השונים (המשך)

4. סיכונים תפעוליים

ניהול הסיכונים התפעוליים והבקרה מתבצע כחלק משגרת העבודה הארגונית, באחריות המנהלים העסקיים ובתמיכה מקצועית של אגף ניהול סיכונים. המערך הארגוני לניהול הסיכונים התפעוליים והבקרה כולל את הגורמים הבאים:

- מנהלי סיכונים תפעוליים ובקרה ביחידות העסקיות ועובדים הכפופים להם (להלן: "בקררים").
 - מנהל תחום סיכונים תפעוליים ובקרה באגף ניהול סיכונים ועובדיו.
 - "גורמי ההסדרה" הכוללים גורמים יעודיים המתמחים בקטגוריות ספציפיות של סיכונים תפעוליים, בהם הממונה על האכיפה, תחום SOX, ענף הגנת הסייבר והמשכיות עסקית, והממונה על פניות הציבור.
- בנוסף, הביקורת הפנימית מבצעת ביקורות בתחומי פעילות שונים, שגם במסגרתן מזוהים סיכונים תפעוליים ומוערכות החשיפה ויעילות הבקורות.

הבקררים כפופים למנהלי היחידות העסקיות. במסגרת תפקידם הם מזהים חשיפות תפעוליות ביחידותיהם ופועלים להפחתתן תוך טיפול בתקינות התהליכים בהתייחס למכלול היבטים, בכללם מניעת מעילות והונאות, ציות לרגולציה ונהלים, עמידה במדיניות ונאותות הדיווח הכספי. הבקררים מוכוונים מקצועית באופן מטריציוני על ידי מנהל תחום סיכונים תפעוליים ובקרה באגף ניהול סיכונים, אשר במסגרת תפקידו אחראי על הנחיה מקצועית של הבקררים, תיאום בין גורמי ההסדרה ובין הבקררים, ניטור הממצאים, ריכוז תמונת החשיפות הכוללת ודיווח עליה.

הערכה כמותית של החשיפה לסיכונים תפעוליים מבוצעת גם במסגרת חישוב יחס כושר הפירעון בהתאם להוראות משטר כושר פירעון כלכלי.

מדיניות ניהול הסיכונים שקבעו הדירקטוריונים בקבוצת כלל ביטוח מתייחסת גם לניהול הסיכונים התפעוליים. בנוסף, נקבעה מדיניות ספציפית לקטגוריות שונות של סיכונים תפעוליים, בהן מניעת מעילות והונאות, סיכונים סייבר, המשכיות עסקית, מיקור חוץ וציות, מניעת הלבנת הון ואיסור מימון טרור ובקרה על הדיווח הכספי (SOX), וזאת גם בהתייחס לדרישות הרגולציה בנושאים אלה.

3. הבקרה על הסיכונים

קבוצת כלל ביטוח רואה בבקרה אפקטיבית רכיב חשוב במערך ניהול הסיכונים. כמתואר בהרחבה לעיל, הקבוצה מפעילה מערך בקרה ארגוני. מערך זה אחראי על ביצוע בקרה על מכלול היבטים בפעילות קבוצת כלל ביטוח, בכלל זה בקרה על הסיכונים לסוגיהם. כמו כן פעילותם הבלתי תלויה של אגף ניהול סיכונים, אגף אקטואריה, החטיבה הפיננסית ותחום SOX מספקת רובד בקרה נוסף על הסיכונים.

בפרט, אגף ניהול סיכונים מבקר את החשיפה הכוללת לסיכונים בפעילות קבוצת כלל ביטוח ומבצע בקרות על הסיכונים הפיננסיים והביטוחיים, בכלל זה בקרה על עמידה במגבלות לסיכונים שוק בפעילות הנוסטרו של קבוצת כלל ביטוח, במגבלות החשיפה למבטחי משנה, ובמגבלות החשיפה לצדדים נגדיים שנקבעו במסגרת מדיניות ניהול הסיכונים ומעקב אחר הסיכונים בתיקי עמיתים. בנוסף, אגף ניהול סיכונים מבצע הערכה של איכות זיהוי והערכת הסיכונים בהתייחס לעסקאות מסוימות אשר מבוצעות בכסף.

בנוסף, המבקר הפנימי של החברה עורך ביקורות תקופתיות, בין השאר, בהתבסס על סקרי סיכונים.

ב. דרישות חוקיות מגופים מוסדיים

על גופים מוסדיים מוטלת חובה חוקית למנות מנהל סיכונים שתפקידיו העיקריים הינם:

- לוודא קיומם של תהליכים איכותיים לזיהוי סיכונים ביטוחיים ופיננסיים מהותיים הגלומים בנכסים המוחזקים כנגד חסכונות עמיתים ומבטוחים ובנכסים אחרים של חברת הביטוח והגלומים בהתחייבויות חברת הביטוח או קרן פנסיה, לפי העניין, אשר עשויים להשפיע באופן מהותי על זכויות העמיתים והמבטוחים ועל חוסנו הפיננסי של הגוף המוסדי.
 - כימות החשיפה והערכת ההשפעה הפוטנציאלית של הסיכונים המהותיים שזוהו לפי כלים ואמות מידה שיוגדרו על ידי המבטח, והערכת אופן ניהולם של הסיכונים שזוהו.
 - דיווח תקופתי למנהל הכללי, לדירקטוריון, לוועדות ההשקעה ולועדת האשראי בדבר הסיכונים.
 - מתן התייחסות לסיכונים הגלומים במוצרים חדשים, שינוי תקנון, כניסה לתחום השקעות חדש ובעת התקשרות בעסקה שעל פי קביעת הדירקטוריון יש לה פוטנציאל להשפעה משמעותית על התוצאות העסקיות של הגוף המוסדי או על כספי לקוחותיו.
- הקבוצה מינתה מנהלת סיכונים אשר פועלת, בין השאר, ליישום הדרישות הרגולטוריות בתחום זה.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ב. דרישות חוקיות מגופים מוסדיים (המשך)

- דרישות רגולטוריות שונות לעניין ניהול הסיכונים חלות על הגופים המוסדיים בקבוצה והעיקריות שבהן:
- הוראות החוזר המאוחד לעניין מינוי מנהל סיכונים, סמכויותיו, תפקידיו ודרכי עבודתו.
 - דרישה לקביעת מדיניות חשיפה לסיכונים, תקרות חשיפה, נהלים וכלים למדידה ולבקרת הסיכונים.
 - הוראות לעניין ניהול סיכוני האשראי, הערכתם והבקרה עליהם.
 - הוראות לעניין ניהול החשיפה למבטחי משנה.
 - הוראות לעניין הטיפול בקטגוריות ספציפיות של סיכונים תפעוליים: מעילות והונאות, סיכוני סייבר, מיקור חוץ, ציות, מניעת הלבנת הון ואיסור מימון טרור ובקרה על דיווח כספי (SOX).
- בנוסף, על החברה חלות הוראות משטר כושר פירעון כלכלי (לפרטים נוספים, ראה ביאור 16(ה)(3)(ג)).
- לעניין דרישות חוקיות ומדיניות ניהול ההון, ראה ביאור 16(ד)-(ו).

ג. סיכוני שוק

סיכון שוק הוא הסיכון שהשווי המדווח, השווי ההוגן או תזרימי המזומנים העתידיים של נכסים פיננסיים, התחייבויות פיננסיות או התחייבויות ביטוחיות ישתנו כתוצאה משינויים במחירי שוק. סיכוני שוק כוללים, בין היתר, סיכונים הנובעים משינויים בשיעורי הריבית, בשיעורי מניות, במדד ובמטבע חוץ.

1. חוזים תלויי תשואה

מרבית ההתחייבויות תלויות התשואה של כלל ביטוח הינן התחייבויות בגין חוזים בהם תגמולי הביטוח, שלהם זכאי המוטב, תלויים בתשואה שמניבות השקעות מסוימות של כלל ביטוח, בניכוי דמי ניהול, כמפורט להלן:

א. לגבי פוליסות שהונפקו עד שנת 2004, דמי ניהול קבועים וכן דמי ניהול משתנים בשיעור 15% מהתשואה הריאלית לאחר ניכוי דמי הניהול הקבועים.

ב. בפוליסות שהונפקו משנת 2004 ואילך - דמי ניהול קבועים.

כלל, בגין מוצרים אלו לא קיימת לכלל ביטוח חשיפה ישירה לסיכוני שוק דרך השפעתם על השווי ההוגן של ההשקעות. עם זאת, לכלל ביטוח חשיפה עקיפה לסיכוני שוק דרך השפעתם הפוטנציאלית על דמי הניהול המשתנים בהתאם לתנודתיות בתשואה הנזקפת למבוטחים, וזאת רק לגבי פוליסות תלויות תשואה שהוצאו עד שנת 2004, ועל ההיקף הכולל של ההתחייבות ממנה נגזרים דמי הניהול הקבועים של כלל ביטוח לגבי כלל המוצרים תלויי התשואה. כמו כן, בתנאים מסוימים, עלולה להיווצר לחברה חשיפה לשינויים בריביות ובמרווחים המשפיעים על שיעורי היוון בהם עושה החברה שימוש בחישוב ההתחייבויות, בכלל זה ההשפעה על פקטור ה-K ועל ההתחייבויות לגמלא נדחית (לפרטים ראה ביאור 39(ה)). בנוסף, בגין מוצרים אלו לכלל ביטוח חשיפה עקיפה לשינויים במדד המחירים לצרכן אשר ישפיעו על התשואה הריאלית שהושגה, ובהתאם על דמי הניהול המשתנים שייגבו.

לאור האמור, מבחני הרגישות ומועדי הפירעון של ההתחייבויות, המפורטים בסעיפים הבאים, אינם כוללים חוזים תלויי תשואה, מלבד באמצעות השפעת הריבית על פקטור ה-K וההתחייבויות לגמלה נדחית בגין חוזים אלה.

היקף ההתחייבויות במסגרת חוזים תלויי תשואה בגין פוליסות שהונפקו עד 2004 ליום 31 בדצמבר 2018 הינו כ-39.2 מיליארד ש"ח (אשתקד כ-39.1 מיליארד ש"ח), כל שינוי של 1% בהיקף הצבירה משפיע על דמי הניהול הקבועים בסך של כ-2 מיליוני ש"ח. כל שינוי של 1% בתשואה הריאלית בתיק זה משפיע על דמי הניהול המשתנים בסך של כ-53 מיליוני ש"ח.

לפרטים על דמי הניהול שנגבו בתקופת הדוח, ראה ביאורים 20 ו-30.

2. מבחני רגישות הנוגעים לסיכוני שוק

להלן ניתוח רגישות ביחס להשפעת השינוי במשתנים, המפורטים להלן, על הרווח לתקופה ועל הרווח הכולל.

ניתוח הרגישות הינו ביחס לנכסים הפיננסיים, ההתחייבויות הפיננסיות וההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי ההשקעה בגין משתנה הסיכון הרלבנטי נכון לכל מועד דיווח, ובהנחה שכל שאר המשתנים האחרים קבועים. כך, למשל, השינוי בריבית הינו בהנחה, שכל הפרמטרים האחרים לא השתנו. ניתוח הרגישות אינו כולל כאמור את השפעתם של חוזים תלויי תשואה, ובפרט אינו מביא בחשבון השפעות עקיפות לנכסים בגין התחייבויות תלויות תשואה, באמצעות השפעתן על דמי הניהול שייגבו. כמו כן, הונח שהשינויים האמורים אינם משקפים ירידת ערך של נכסים המוצגים בעלות מופחתת או של נכסים פיננסיים זמינים למכירה ולפיכך, בניתוח הרגישות לא נכללו בגין נכסים אלו הפסדים מירידת ערך. ניתוח הרגישות, מביא לידי ביטוי השפעות ישירות בלבד ללא השפעות משניות.

יצוין גם כי הרגישויות אינן בהכרח ליניאריות, כך ששינויים גדולים או קטנים יותר ביחס לשינויים שמתוארים להלן אינם בהכרח אקסטרפולציה פשוטה של השפעת אותם שינויים.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

2. מבחני רגישות הנוגעים לסיכוני שוק (המשך)

ליום 31 בדצמבר 2018

שערורי השינוי בש"ח של מטבע חוץ ⁽³⁾ (6)	שיעור השינוי במדד המחירים לצרכן	השקעות במכשירים הונים ⁽²⁾	שיעור ריבית ⁽¹⁾	באלפי ש"ח
-10%	+10%	-1%	+1%	
159,926 (159,926)	19,296 (22,237)	(10,436) 9,785	(1,158,312) 279,381	רווח והפסד ⁽⁵⁾
(47,518) 47,518	19,296 (22,237)	(281,256) 280,604	(899,480) 58,389	רווח כולל (הון עצמי) ⁽⁴⁾⁽⁵⁾

ליום 31 בדצמבר 2017

שערורי השינוי בש"ח של מטבע חוץ ⁽³⁾ (6)	שיעור השינוי במדד המחירים לצרכן	השקעות במכשירים הונים ⁽²⁾	שיעור ריבית ⁽¹⁾	באלפי ש"ח
-10%	+10%	-1%	+1%	
114,853 (114,853)	13,904 (15,146)	(14,902) 24,533	(1,373,535) 339,864	רווח והפסד ⁽⁵⁾
(73,262) 73,262	13,904 (15,146)	(265,377) 274,978	(1,109,851) 112,672	רווח כולל (הון עצמי) ⁽⁴⁾⁽⁵⁾

(1) ניתוח הרגישות ביחס לשינוי בריבית הינו גם ביחס למכשירים בריבית קבועה וגם ביחס למכשירים בריבית משתנה. ביחס למכשירים בריבית קבועה, החשיפה הינה ביחס לערך הפנקסני של המכשיר. ביחס למכשירים בריבית משתנה, החשיפה הינה ביחס לתזרים המזומנים מהמכשיר הפיננסי.

ניתוחי הרגישות מבוססים על הערך בספרים ולא על שווי כלכלי. על כן במבחני הרגישות לא הובאו בחשבון, מתוך הנכסים וההתחייבויות בעלי סיכון ריבית ישיר ובריבית קבועה, נכסי החוב שאינם סחירים, המסווגים כהלוואות וחייבים (בסך כ-21 מיליארדי ש"ח), מזומנים ושווי מזומנים, נכסי ביטוח משנה, התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה למעט האמור להלן, התחייבויות פיננסיות ופיקדונות ויתרות ביטוח משנה. וכן שיעור הנכסים שהופעל עליהם ניתוח הרגישות לריבית עמד על כ-15% מסך הנכסים עבור חוזים שאינם תלוי תשואה. שיעור ההתחייבויות שהופעל עליהם ניתוח הרגישות מתוך סך ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח שאינם תלוי תשואה עמד על כ-0.3%.

ניתוח הרגישות כולל השפעה על ההתחייבויות הביטוחיות וזאת לאור, סביבת הריבית הנמוכה בה פועלת החברה בשנים האחרונות, אשר משפיעה על גובה ההתחייבויות הביטוחיות.

לפרטים נוספים בדבר חיזוק עתודות הביטוח לאור סביבת הריבית הנמוכה והשפעתה על שיעורי ההיוון בביטוח חיים בשנת הדוח ראה סעיף (ה)(1)(ד) להלן.

(2) השקעות במכשירים, שאין להם תזרים קבוע, או שלחילופין, לחברה אין מידע ביחס לתזרים זה (בהתאם להגדרות ב-IFRS 7 אין כוללות השקעות במוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני).

(3) מטבע זר עיקרי הנו דולר, כמפורט בפרוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לבסיסי הצמדה בסעיף 4 להלן.

(4) ניתוחי הרגישות ביחס לרווח הכולל מביאים לידי ביטוי גם את ההשפעה על הרווח לתקופה.

(5) ניתוחי הרגישות בוצעו ביחס לרווח לתקופה לאחר מס וכן ביחס לרווח הכולל לאחר מס.

(6) מבחני הרגישות למטבע חוץ, המוצגים לעיל, כוללים רגישות בגין פריטים לא כספיים הנקובים במטבע חוץ, בסך של כ-3,057 מיליוני ש"ח, בגין עלייה של 10% בשערי החליפין של מטבע חוץ נכלל רווח של כ-32 מיליוני ש"ח ורווח כולל של כ-169 מיליוני ש"ח (2017: כ-39 מיליוני ש"ח וכ-187 מיליוני ש"ח בהתאמה) המטבע העיקרי במכשירים אלו הינו דולר.

3. סיכון ריבית ישיר

סיכון ריבית ישיר הינו הסיכון ששינוי בריבית השוק יגרום לשינוי בשווי ההון או בתזרים המזומנים הנובע מנכס או התחייבות. סיכון זה מתייחס לנכסים שהסליקה שלהם נעשית במזומן. תוספת המילה "ישיר" מבליטה את העובדה ששינוי הריבית יכול להשפיע גם על סוגי נכסים אחרים אבל לא באופן ישיר, כדוגמת השפעת שינוי הריבית על שערי המניות. יודגש כי שינויים בשווי ההון אינם מקבלים בהכרח ביטוי בערך הספרים של המכשירים הפיננסיים, ראה ביאור 3(ו).

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

3. סיכון ריבית ישיר (המשך)

להלן יוצג פירוט הנכסים וההתחייבויות לפי החשיפה לסיכון ריבית:

ליום 31 בדצמבר 2018			
סך הכל	תלוי תשואה	שאינו תלוי תשואה	באלפי ש"ח
31,913,844	26,681,982	5,231,862	נכסים עם סיכון ריבית ישיר
			נכסי חוב סחירים
			נכסי חוב שאינם סחירים:
15,775,836	-	15,775,836	אג"ח ח"ץ ופיקדונות באוצר
12,451,496	6,236,989	6,214,507	אחר
4,477,480	4,134,085	343,395	השקעות פיננסיות אחרות
4,947,185	3,648,899	1,298,286	מזומנים ושוי מזומנים
2,979,379	185,628	2,793,751	נכסי ביטוח משנה
72,545,220	40,887,583	31,657,637	סך הכל נכסים עם סיכון ריבית ישיר
35,447,406	25,233,665	10,213,741	נכסים ללא סיכון ריבית ישיר*
107,992,626	66,121,248	41,871,378	סך הכל נכסים
			התחייבויות עם סיכון ריבית ישיר
			התחייבויות פיננסיות
3,543,699	239,423	3,304,276	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה
96,013,892	65,366,897	30,646,995	אחרים
1,193,367	169,270	1,024,097	סך הכל התחייבויות עם סיכון ריבית ישיר*
100,750,958	65,775,590	34,975,368	התחייבויות ללא סיכון ריבית ישיר
2,294,748	203,613	2,091,135	הון
4,946,920	-	4,946,920	סך הכל הון והתחייבויות
107,992,626	65,979,203	42,013,423	סך הכל נכסים בניכוי התחייבויות
4,946,920	142,045	4,804,875	סיכון חוץ מאזני
1,670,837	702,246	968,591	

* נכסים והתחייבויות ללא סיכון ריבית ישיר - כוללים מניות, רכוש קבוע ונדל"ן להשקעה, הוצאות רכישה נדחות ונכסים בלתי מוחשיים וכן קבוצות מאזניות של נכסים פיננסיים (חייבים ויתרות חובה, פרמיה לגביה ויתרות שוטפות של חברות ביטוח) שמשך החיים הממוצע (מח"מ) שלהם עד חצי שנה ולפיכך סיכון הריבית בגינם נמוך יחסית.

הערות:

- (1) בביטוח חיים שאינו תלוי תשואה - עיקרו של תיק ביטוח החיים הינו בגין פוליסות מבטיחות תשואה, המגובות בעיקרן באגרות חוב מיועדות (ח"ץ), המונפקות על ידי בנק ישראל לכל אורך תקופת הפוליסה. לפיכך, קיים לחברה כיסוי פיננסי חופף על עיקר ההתחייבויות, מבחינת ריבית והצמדה למשך חיי הפוליסות. לימים 31 בדצמבר 2018 ו-2017 כיסו אגרות החוב המיועדות כ-75% וכ-77% בהתאמה, מכלל ההתחייבויות הביטוחיות בביטוח חיים בתוכניות אלו.
- (2) בגין יתר השקעות כלל ביטוח, במסגרת עסקי ביטוח חיים ובריאות, קיימת חשיפה לשערי ריבית שישירו בעת מיחזור ההשקעות, אשר משך החיים שלהן עשוי להיות נמוך מאורך החיים הממוצע של ההתחייבויות הביטוחיות. בגין מוצרים אלה לרבות בגין תביעות מתמשכות בתשלום, בביטוח סיעודי ובביטוח אי-כושר עבודה, מבוסס חישוב ההתחייבות הביטוחית על שיעור הריבית התעריפית שבפוליסה, זאת בכפוף לבחינת ריבית ההיוון בחלק מהעתודות לגמלה ולבדיקת נאותות העתודה (LAT) המחושבת על בסיס עקום ריבית חסרת סיכון. לפרטים נוספים בדבר שיעורי ריבית ההיוון של התחייבויות ביטוחיות, ראה סעיף (ה)(1)ד) ו-(ה)(2)ה)(4)א) להלן.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

3. סיכון ריבית ישיר (המשך)

ליום 31 בדצמבר 2017			
סך הכל	תלוי תשואה	שאינו תלוי תשואה	באלפי ש"ח
29,818,352	24,285,740	5,532,612	נכסים עם סיכון ריבית ישיר
			נכסי חוב סחירים
15,767,858	-	15,767,858	נכסי חוב שאינם סחירים:
12,599,669	6,534,433	6,065,236	אג"ח ח"ץ ופיקדונות באוצר
6,072,481	5,662,889	409,592	אחר
5,935,309	4,529,446	1,405,863	השקעות פיננסיות אחרות
2,801,776	191,325	2,610,451	מזומנים ושווי מזומנים
			נכסי ביטוח משנה
72,995,445	41,203,833	31,791,612	סך הכל נכסים עם סיכון ריבית ישיר
32,962,061	23,106,487	9,855,574	נכסים ללא סיכון ריבית ישיר *
105,957,506	64,310,320	41,647,186	סך הכל נכסים
			התחייבויות עם סיכון ריבית ישיר
3,413,054	116,449	3,296,605	התחייבויות פיננסיות
93,530,371	63,346,079	30,184,292	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה
899,310	171,228	728,082	אחרים
97,842,735	63,633,756	34,208,979	סך הכל התחייבויות עם סיכון ריבית ישיר *
3,023,570	253,289	2,770,281	התחייבויות ללא סיכון ריבית ישיר
5,091,201	-	5,091,201	הון
105,957,506	63,887,045	42,070,461	סך הכל הון והתחייבויות
5,091,201	423,275	4,667,926	סך הכל נכסים בניכוי התחייבויות
1,501,849	767,839	734,010	סיכון חוץ מאזני

(*) נכסים והתחייבויות ללא סיכון ריבית ישיר - כוללים מניות, רכוש קבוע ונדל"ן להשקעה, הוצאות רכישה נדחות ונכסים בלתי מוחשיים וכן קבוצות מאזניות של נכסים פיננסיים (חייבים ויתרות חובה, פרמיה לגבייה ויתרות שוטפות של חברות ביטוח) שמשך החיים הממוצע (מח"מ) שלהם עד חצי שנה ולפיכך סיכון הריבית בגינם נמוך יחסית.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

4. פירוט הונסים וההתייבויות בחלוקה לבסיסי האגודה

ליום 31 בדצמבר 2018

התייבויות בגין חוזים תלויי תשואה ⁽¹⁾	פריטים לא נסיים	מטבע חוץ					ש"ח	
		אחר	לישיט	אירו	דולר	צמוד מדד	לא צמוד	באלפי ש"ח
1,342,759	-	-	-	-	-	-	-	נכסים בלתי מוחשיים
6,554	-	-	-	-	-	-	-	נכסי מיסים נדרשים
1,973,539	6,583	-	-	-	-	-	-	הוצאות רכישה נדרשות
225,160	-	-	-	-	-	-	-	רכוש קבוע
214,504	-	-	-	-	-	-	-	השקעות בחברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני
3,000,340	3,000,340	-	-	-	-	-	-	נדל"ן להשקעה עבור חוזים תלויי תשואה
1,266,895	-	-	-	-	-	-	-	נדל"ן להשקעה אחר
2,979,379	185,628	-	-	1,458	4,151	2,782,067	6,075	נכסי ביטוח משנה
259,338	-	-	-	-	-	259,338	-	נכסי מיסים שוטפים
1,213,327	803,645	-	-	313	76,185	191,028	100,705	חייבים ויתרות חובה
876,856	290,920	-	-	267	85,262	494,519	5,888	פרמיות לגביה
58,185,233	58,185,233	-	-	-	-	-	-	השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה ⁽²⁾
								השקעות פיננסיות אחרות:
5,231,862	-	178	5	28,604	414,972	4,315,992	472,111	נכסי חוב סחירים
21,990,343	-	-	197,679	20,903	203,237	20,343,877	1,220,816	נכסי חוב שאינם סחירים
1,416,975	-	-	-	-	-	-	-	מניות
2,862,377	-	156	11,107	46,932	245,399	18,946	16,059	אחר
3,648,899	3,648,899	-	-	-	-	-	-	מזומנים ושוי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה
1,298,286	-	5,358	21,078	5,332	112,891	-	1,153,627	מזומנים ושוי מזומנים אחרים
107,992,626	66,121,248	9,008,863	5,692	229,869	103,809	1,142,097	28,405,767	2,975,281
		סך הכל נכסים						

(1) עיקר חוץ הביטוח המופקדים על ידי חברות הביטוח המאוחדות נקובים בשקלים, וחשיפתם לשינויים בשער החליפין אינה מהותית. במקום בו קיימת חשיפה לשער חליפין, היא נבעת בעיקרה מחשיפה לדולר.

(2) ראה ביאור 39(ז) להלן.

ביאור 39: זיהול סיוכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

4. פירט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לבסיסי הגמדה (המשך)

ליום 31 בדצמבר 2018 (המשך)

התחייבויות בגין חוזים תלויי תשואה ⁽¹⁾ סך הכל	פריטים לא כספיים	מטבע חוץ					ש"ח	
		אחר	ליש"ט	אירו	דולר	צמוד מדד	לא צמוד	לא צמוד
4,946,920	-	4,946,920	-	-	-	-	-	-
סך הכל הון								
התחייבויות								
30,646,995	-	-	-	2,180	42,180	30,578,231	24,404	התחייבויות בגין חוץ ביטוח וחוץ השקעה שאינם תלויי תשואה
65,366,897	65,366,897	-	-	-	-	-	-	התחייבויות בגין חוץ ביטוח וחוץ השקעה תלויי תשואה
401,903	-	401,903	-	-	-	-	-	התחייבויות מיסים נדחים
80,757	-	-	-	-	-	-	80,757	התחייבויות בשל הסבות לעובדים, נטו
3,000,165	372,883	-	-	5,252	93,621	1,012,494	1,471,729	זכאים ויתרות זכות
5,290	-	-	-	-	-	5,290	-	התחייבויות מיסים שוטפים
3,543,699	239,423	-	-	286	74,919	1,677,101	1,551,970	התחייבויות פינסיות
103,045,706	65,979,203	446,089	-	7,718	210,720	33,273,116	3,128,860	סך הכל התחייבויות
107,992,626	65,979,203	5,393,009	-	7,718	210,720	33,273,116	3,128,860	סך הכל הון והתחייבויות
-	142,045	3,615,854	5,692	229,869	96,091	931,377	(4,867,349)	(153,579)
סך הכל חשיפה מאזנית								
-	-	51,007	(37,679)	(300,975)	(210,868)	(3,048,099)	1,488,341	2,058,273
-	142,045	3,666,861	(31,987)	(71,106)	(114,777)	(2,116,722)	(3,379,008)	1,904,694
סך הכל חשיפה								

⁽¹⁾ עיקר חוץ הביטוח המונפקים על ידי חברות הביטוח המאוחדות נקובים בשקלים, וחשיפתם לשינויים בשער החליפין אינה מהותית. במקום בו קיימת חשיפה לשער חליפין, היא מובעת בעיקרה מחשיפה לדולר.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

4. פירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לבסיסי האגודה (המשך)

ליום 31 בדצמבר 2017

התחייבויות בגין חוזים תלויי תשואה ⁽¹⁾	פריטים לא נכסיים	מטבע חוץ					ש"ח	
		אחר	ליש"ט	אירו	דולר	צמוד מדד	צמוד	לא צמוד
סך הכל								באלפי ש"ח
1,391,753	-	-	-	-	-	-	-	-
8,637	-	-	-	-	-	-	-	-
1,944,574	5,122	-	-	-	-	-	-	-
231,670	-	-	-	-	-	-	-	-
296,172	-	-	-	-	-	-	-	-
2,869,967	2,869,967	-	-	-	-	-	-	-
1,212,109	-	-	-	-	-	-	-	-
2,801,776	191,325	-	-	-	2,875	2,596,830	9,075	-
176,496	-	-	-	-	-	176,496	-	-
507,089	227,646	-	-	736	3,504	68,098	156,657	-
893,842	255,853	-	-	369	101,073	523,417	13,130	-
56,230,961	56,230,961	-	-	-	-	-	-	-
5,532,612	-	-	-	-	369,548	4,768,954	358,872	-
21,833,094	-	-	-	-	203,983	20,458,575	1,038,899	-
1,367,841	-	-	-	-	-	-	-	-
2,723,604	-	9,616	2,791	68,271	242,169	20,360	59,381	-
4,529,446	4,529,446	-	-	-	-	-	-	-
1,405,863	-	-	143	26,370	224,366	-	1,154,984	-
105,957,506	64,310,320	9,616	132,739	134,487	1,147,518	28,612,730	2,790,998	-

סך הכל נכסים

(1) עיקר חוזי הביטוח המונפקים על ידי חברות הביטוח המאוחדות נקובים בשקלים, וחשיפתם לשינויים בשערי החליפין אינה מהותית. במקום בו קיימת חשיפה לשערי חליפין, היא נבעת בעיקרה מחשיפה לדולר.

(2) ראה ביאור 39(ז) להלן.

ביאור 39: זיהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

4. פירוט הנכסים וההתחייבויות בחלוקה לגסיסי הגמדה (המשך)

ליום 31 בדצמבר 2017 (המשך)

התחייבויות בגין חוזים תלויי תשואה ⁽¹⁾ סך הכל	פרטים לא נכסיים	מטבע חוץ					ש"ח		באלפי ש"ח
		אחר	ליש"ט	אירו	דולר	צמוד מדד	לא צמוד	לא צמוד	
5,091,201	-	5,091,201	-	-	-	-	-	-	סך הכל הון
התחייבויות									
30,184,292	-	-	-	4,222	37,542	30,112,350	30,178	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה	
63,346,079	63,346,079	-	-	-	-	-	-	התחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה תלויי תשואה	
511,333	-	511,333	-	-	-	-	-	התחייבויות מיסים נדחים	
84,252	-	-	-	-	-	-	84,252	התחייבויות בשל הטבות לעובדים, נטו	
3,322,132	424,517	48,685	-	5,533	133,366	1,351,268	1,358,763	נכאים ויתרות זכות	
5,163	-	-	-	-	-	5,163	-	התחייבויות מיסים שוטפים	
3,413,054	116,449	-	-	8,892	-	1,710,738	1,576,975	התחייבויות פינסיות	
100,866,305	63,887,045	560,018	-	18,647	170,908	33,179,519	3,050,168	סך הכל התחייבויות	
105,957,506	63,887,045	5,651,219	-	18,647	170,908	33,179,519	3,050,168	סך הכל הון והתחייבויות	
-	423,275	3,167,879	9,616	132,739	115,840	976,610	(4,566,789)	(259,170)	סך הכל חשיפה מאזנית
-	-	116,160	(46,696)	(297,731)	(162,590)	(2,479,321)	1,638,135	1,232,044	חשיפה לנכסי בסיס באמצעות מכשירים נגזרים
-	423,275	3,284,039	(37,080)	(164,992)	(46,750)	(1,502,711)	(2,928,654)	972,874	במונחי דולר
-	-	-	-	-	-	-	-	-	סך הכל חשיפה

(1) עיקר חוזי הביטוח המונפקים על ידי חברות הביטוח המאוחדות נקובים בשקלים, וחשיפתם לשינויים בשערי החליפין אינה מהותית. במקום בו קיימת חשיפה לשערי חליפין, היא מובעת בעיקרה מחשיפה לדולר.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ג. סיכוני שוק (המשך)

5. פירוט החשיפה לענפי משק בגין מכשירים הוניים

ליום 31 בדצמבר 2018						
באלפי ש"ח	נסחרות במדד ת"א 100	נסחרות במדד מניות היתר	לא סחיר	בחו"ל	סך הכל	מסך הכל %
תעשייה	84,504	4,301	3,961	19,771	112,537	8%
בינוי, נדל"ן ותשתיות	147,187	28,129	-	229,457	404,773	29%
חשמל ומים	122,911	-	87	48,714	171,712	12%
מסחר	57,016	3,157	-	-	60,173	4%
מלונאות ותיירות	-	6,580	-	7,648	14,228	1%
תקשורת ושרותי מחשב	49,193	2,814	4,347	72,340	128,694	9%
בנקים	207,197	-	3,346	10,012	220,555	16%
שירותים פיננסיים	65,602	18,960	5,836	10,706	101,104	7%
שירותים עסקיים אחרים	-	-	77,052	28,829	105,881	7%
מזון	38,252	-	-	-	38,252	3%
תרופות ושירותים רפואיים	18,459	-	3,060	37,477	58,996	4%
סך הכל	790,321	63,941	97,689	464,954	1,416,905	100%
ליום 31 בדצמבר 2017						
באלפי ש"ח	נסחרות במדד ת"א 100	נסחרות במדד מניות היתר	לא סחיר	בחו"ל	סך הכל	מסך הכל %
תעשייה	77,478	-	3,173	-	80,651	6%
בינוי, נדל"ן ותשתיות	212,614	18,292	-	202,863	433,769	31%
חשמל ומים	140,441	-	321	32,176	172,938	13%
מסחר	26,615	29,223	-	-	55,838	4%
מלונאות ותיירות	-	-	-	10,333	10,333	1%
תקשורת ושרותי מחשב	74,096	10,450	-	50,966	135,512	10%
בנקים	165,093	2,148	737	9,354	177,332	13%
שירותים פיננסיים	87,187	7,051	-	12,875	107,113	8%
שירותים עסקיים אחרים	-	-	74,767	10,999	85,766	6%
מזון	28,569	-	-	-	28,569	2%
תרופות ושירותים רפואיים	38,804	-	-	41,172	79,976	6%
סך הכל	850,897	67,164	78,998	370,738	1,367,797	100%

ד. סיכוני נזילות

1. כללי

מדיניותה של החברה הינה לוודא קיומן של יתרות מזומנים הדרושות לה לעמידה בהתחייבויותיה הפיננסיות, בין היתר, באמצעות חלוקת דיבידנד מחברות מוחזקות.

קבוצת כלל ביטוח חשופה לסיכונים, הנובעים מאי הוודאות לגבי המועד בו תידרש לשלם תביעות והטבות אחרות למבוטחים, ביחס להיקף הכספים שיהיו זמינים לכך באותו מועד. יצוין כי צורך אפשרי לגיוס מקורות באופן בלתי צפוי ובזמן קצר עשוי לחייב מימוש נכסים משמעותי באופן מהיר ומכירתם במחירים שלא בהכרח ישקפו את שווי השוק שלהם.

חלק ניכר מהתחייבויותיה הביטוחיות של כלל ביטוח במגזר חיסכון ארוך טווח ומגזר בריאות אינו חשוף לסיכון הנזילות בגלל אופיים של חוזי הביטוח השונים כמתואר להלן:

א. חוזים תלויי תשואה - על פי תנאי החוזים, זכאים בעליהם לקבל את שווי ההשקעות האמורות בלבד. לפיכך, אם ערך ההשקעות ירד מכל סיבה שהיא, תהיה במקביל ירידה בזהה בגובה התחייבויות כלל ביטוח. סך ההתחייבויות במסגרת חוזים אלה לימים 31 בדצמבר 2018 ו-2017 הסתכמו בכ-66.1 מיליארדי ש"ח וכ-63.3 מיליארדי ש"ח, בהתאמה.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ד. סיכוני נדילות (המשך)

1. כללי (המשך)

ב. כ-75% מההתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה שאינם תלויי תשואה בענף ביטוח חיים שהונפקו עד שנת 1990 מגובים באגרות חוב מיועדות (ח"ץ), המונפקות על ידי בנק ישראל (כ-77% ליום 31 בדצמבר 2017). כלל ביטוח זכאית לממש אגרות חוב אלו בעת שנדרש פידיון הפוליסות האמורות. היקף אגרות חוב ח"ץ לימים 31 בדצמבר 2018 ו-2017 הסתכם בסך של כ-13.7 מיליארדי ש"ח וכ-13.7 מיליארדי ש"ח, בהתאמה.

ג. בגין כ-89% מההתחייבויות לעמיתי קופת הגמל בר א' קרן גמולים בע"מ (להלן: "בר א'") מבטיחת התשואה, ישנם פיקדונות בחשב הכללי, אשר בר א' זכאית למשוך בעת שנדרש פידיון כספי עמיתים. היקף פיקדונות אלו לימים 31 בדצמבר 2018 ו-2017, הסתכם בסך של כ-2.1 מיליארדי ש"ח.

סיכון הנדילות הפוטנציאלי של הקבוצה נובע, איפוא, בעיקר מיתרת הנכסים של הקבוצה העומדים כנגד ההתחייבויות שאינן תלויות תשואה ושאין מגובות באגרות חוב מיועדות (ח"ץ) או פיקדונות בחשב הכללי. סכום נכסים אלו הסתכם בסך של כ-21.1 מיליארדי ש"ח (אשתקד כ-20.8 מיליארדי ש"ח) ומהווה כ-20% (אשתקד כ-20%) מסך הנכסים בדוח על המצב הכספי.

מתוך הנכסים שאינם כנגד התחייבויות תלויות תשואה, סך של כ-8.8 מיליארדי ש"ח (אשתקד כ-9.4 מיליארדי ש"ח) הינם נכסים סחירים ויתרות מזומנים ושווי מזומנים.

יצוין כי, על פי תקנות כללי השקעה, על חברות הביטוח המאוחדות להחזיק בנכסים נזילים כנגד ההתחייבויות שאינן נובעות מעסקי ביטוח בסכום שלא יפחת מ-30% מחלק ההון העצמי המינימלי הנדרש מהן. לעניין זה, נכסים נזילים, כהגדרתם בתקנות כללי השקעה, כוללים, בין היתר, אג"ח ממשלתיות, מזומנים ושווי מזומנים, אג"ח קונצרניות ופיקדונות בדירוג גבוה ולטווח קצר, מניות הכלולות במדדים מרכזיים, תעודות סל וקרנות נאמנות.

הגופים המוסדיים בישראל מנהלים את נכסיהם והתחייבויותיהם בהתאם לדרישות חוק הפיקוח על תקנותיו בקשר לכך.

2. מועדי פירעון משוערים של סכומי התחייבויות

הטבלאות להלן מרכזות את מועדי הפירעון המשוערים של סכומי ההתחייבויות הביטוחיות והפיננסיות הבלתי מהוונות של החברה. היות ומדובר בסכומים בלתי מהוונים הרי שאין התאמה בינם לבין יתרות ההתחייבויות הביטוחיות והפיננסיות בדוח על המצב הכספי.

א. מועדי הפירעון המשוערים של ההתחייבויות במגזר חיסכון ארוך טווח ובמגזר בריאות נכללו בטבלאות כדלקמן:

כספי חיסכון - על בסיס מועדי פירעון חוזיים, דהיינו, גיל הפרישה, ללא הנחות ביטולים, בהנחה שכל החיסכון יימשך כהוני ולא קיצבה.

גמלאות בתשלום, אובדן כושר עבודה בתשלום וסיעודי בתשלום - על בסיס אומדן אקטוארי.

תביעות תלויות ועתודות הסיכון - מדווח תחת העמודה "ללא מועד פירעון מוגדר".

ב. ההתחייבויות בביטוח כללי לעניין ביאור זה כוללות גם עודף הכנסות על הוצאות, ראה ביאור 3(ד)(2)(ב)(4)(4.3), הפרשה לסטיות בלתי צפויות, עתודה לפרמיה שלא הורווחה והינן בניכוי הוצאות רכישה נדחות.

מועדי הפירעון המשוערים של ההתחייבויות האמורות לעיל נכללו בטבלאות כדלקמן:

התחייבויות בענפים סטטיסטיים, המוערכים על ידי אקטואר - מדווחות בעמודות על בסיס אומדן אקטוארי, המקצה לסך ההתחייבויות הבלתי מהוונות מועד משוער על פי ניסיון תשלומי התביעות בעבר.

התחייבויות ביטוחיות בענפי חבויות, שאינם סטטיסטיים, ועודפי הכנסות על הוצאות - מדווחים בעמודה של ללא מועד פירעון מוגדר.

התחייבויות ביטוחיות בענפי רכוש ואחרים, שאינם סטטיסטיים או שהאקטואר לא חותם על הערכתם - מדווחות בעמודה של זמן פירעון עד 3 שנים.

ההתחייבויות חשופות לסיכון רזרבה, המפורט בסעיף ה' להלן. המודלים האקטואריים מבוססים על כך שדפוס ההתנהגות והתביעות בעבר מייצג את העתיד לקרות. אומדן התזרים חשוף לסיכון מודל ולסיכון הפרמטר הכולל את הסיכון שהסכום שישולם עבור סילוק ההתחייבויות הביטוחיות של כלל ביטוח, או שמועד סילוק ההתחייבויות הביטוחיות, יהיה שונה מזה הצפוי.

ג. מועדי הפירעון של ההתחייבויות פיננסיות והתחייבויות בגין חוזי השקעה נכללו על בסיס מועדי הפירעון החוזיים. בחוזים בהן הצד שכנגד רשאי לבחור את עיתוי התשלום, ההתחייבות נכללת על בסיס של המועד המוקדם ביותר שבו החברה יכולה להידרש לשלם את ההתחייבות.

מועדי הפירעון של ההתחייבויות בגין חוזי השקעה בבר א' חושבו על בסיס שיעור נטישה ושיעור פידיונות ממוצע.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ד. סיכוני נזילות (המשך)

2. מועדי פירעון משוערים של סכומי התחייבויות (המשך)

ג. (המשך)

ההתחייבויות במגזר חיסכון ארוך טווח ומגזר בריאות *

באלפי ש"ח	עד שנה **	מעל שנה ועד 5 שנים	מעל 5 שנים ועד 10 שנים	מעל 10 שנים ועד 15 שנים	מעל 15 שנים	ללא מועד פירעון מוגדר	סך הכל
ליום 31 בדצמבר 2018	4,389,810	5,396,048	4,289,134	2,677,956	3,098,270	1,157,140	21,008,358
ליום 31 בדצמבר 2017	3,611,361	5,760,036	4,197,563	2,460,884	4,501,267	1,776,012	22,297,123

(*) לא כולל התחייבויות בגין חוזים תלויי תשואה.

(**) התחייבויות עד שנה כוללות סך של כ-186,737 אלפי ש"ח (ליום 31 בדצמבר 2017 סך של כ-515,243 אלפי ש"ח) העומדים לפירעון לפי דרישה. התחייבויות אלו סווגו כעומדות לפירעון עד שנה למרות שמועדי פירעון בפועל עשויים להיות בשנים מאוחרות יותר.

התחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי

באלפי ש"ח	עד 3 שנים	מעל 3 שנים ועד 5 שנים	מעל 5 שנים	פירעון מוגדר ללא מועד	סך הכל
ליום 31 בדצמבר 2018	3,197,853	873,875	922,050	903,022	5,896,801
ליום 31 בדצמבר 2017	3,349,917	858,994	940,891	1,161,303	6,311,106

ביאור 39: זיהול סיכונים (המשך)

ד. סיכוגי נזילות (המשך)

2. מועדי פירעון משוערים של סכומי התחייבויות (המשך)

ג. (המשך)

התחייבויות פיננסיות והתחייבויות בגין חוזי השקעה

באלפי ש"ח									
ליום 31 בדצמבר 2018									
ללא מועד		מועד 10 שנים		מועד 5 שנים		מועד 10 שנים		מועד 15 שנים	
סך הכל	ללא מועד	מועד 10 שנים	מועד 5 שנים	מועד 10 שנים	מועד 5 שנים	מועד 10 שנים	מועד 5 שנים	עד שנה	ערך בספרים
2,358,204	2,610	1,236,627	298,160	370,049	351,101	99,657	2,358,204	1,781,735	התחייבויות בגין חוזי השקעה
1,781,735	1,781,735	-	-	-	-	-	1,781,735	-	התחייבויות בגין חוזי השקעה תלויי תשואה
3,756,016	-	-	-	1,978,983	1,644,119	132,914	3,209,815	3,209,815	התחייבויות פינטיות
2,955,979	-	-	-	-	-	2,955,979	2,955,979	2,955,979	זכאים ויתרות זכות
10,851,934	1,784,345	1,236,627	298,160	2,349,032	1,995,220	3,188,550	10,305,733	10,305,733	סך הכל
ליום 31 בדצמבר 2017									
1,707,619	2,622	324,938	330,816	445,792	465,838	137,613	1,707,619	1,707,619	התחייבויות בגין חוזי השקעה
1,721,791	1,721,791	-	-	-	-	-	1,721,791	-	התחייבויות בגין חוזי השקעה תלויי תשואה
3,918,772	-	-	-	2,524,791	1,227,481	166,500	3,242,364	3,242,364	התחייבויות פינטיות
3,273,447	-	-	-	-	-	3,273,447	3,273,447	3,273,447	זכאים ויתרות זכות
10,621,629	1,724,413	324,938	330,816	2,970,583	1,693,319	3,577,560	9,945,221	9,945,221	סך הכל

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח

סיכוני ביטוח כוללים, בין היתר:

סיכוני חיתום: הסיכון לשימוש בתמחיר שגוי כתוצאה מליקויים בתהליך החיתום ומהפער בין הסיכון בעת התמחור וקביעת הפרמיה, לבין ההתרחשות בפועל, כך שהפרמיות הנגבות אינן מספיקות לכיסוי תביעות עתידיות והוצאות. הפערים עשויים לנבוע משינויים מקריים בתוצאות העסקיות ומשינויים בעלות התביעה הממוצעת ו/או בשכיחות התביעות כתוצאה מגורמים שונים.

סיכוני רזרבה: הסיכון להערכה לא נכונה של ההתחייבויות הביטוחיות אשר עלולה לגרום לכך שהרזרבות האקטואריות אינן מספיקות לכיסוי כל ההתחייבויות והתביעות. המודלים האקטואריים על פיהם, בין היתר, מעריכות חברות הביטוח בקבוצה את התחייבויותיהן הביטוחיות, מתבססים, לרוב, על ההנחה שדפוס ההתנהגות והתביעות בעבר מייצגים את העתיד לקרות. חשיפת חברות הביטוח בקבוצה מורכבת מהסיכונים הבאים:

סיכון מודל - הסיכון לבחירת מודל שגוי לתמחור ו/או להערכת ההתחייבויות הביטוחיות.

סיכון פרמטר - הסיכון לשימוש בפרמטרים שגויים העלולים לגרום, בין היתר, לכך שהסכום, שישולם עבור סילוק ההתחייבויות הביטוחיות של כלל ביטוח, או שמועד סילוק ההתחייבויות הביטוחיות, יהיה שונה מזה הצפוי.

גודל ההפסד המרבי הצפוי בעסקי ביטוח כללי, כתוצאה מהחשיפה לנזק בודד גדול או הצטברות נזקים בגין אירוע גדול במיוחד בהסתברות נזק מרבי (MPL) הנעה בין 1.5% ל-2.9% הינה כ-9,639 מיליוני ש"ח ברוטו וכ-50.4 מיליוני ש"ח בשייר עצמי, נכון ליום 31 בדצמבר 2018.

לעניין נתונים בדבר מוצרי הביטוח השונים אשר בגינם נוצרת למבטח חשיפה לסיכון ביטוחי, ראה פירוט ההתחייבויות הביטוחיות לפי סיכוני ביטוח בביאורים 5, 19, 20 (א) ו-21.

ה1. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח חיים ובריאות

כללי

להלן תיאור מוצרי הביטוח השונים וההנחות המשמשות לחישוב ההתחייבויות בגינם בהתאם לסוג המוצר.

באופן כללי, בהתאם להוראות הממונה, ההתחייבויות הביטוחיות מחושבות על ידי אקטואר, על-פי שיטות אקטואריות מקובלות בישראל ובאופן עקבי לשנה קודמת. ההתחייבויות מחושבות בהתאם לנתוני הכיסויים הרלוונטיים, כגון: גיל ומין המבוטח, תקופת הביטוח, מועד תחילת הביטוח, סוג הביטוח, פרמיה תקופתית וסכום הביטוח.

א. השיטות האקטואריות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות

1. תוכניות ביטוח מסוג "עדיף" ומסוג "מסלולי השקעה"

בתוכניות ביטוח מסוג "עדיף" ומסוג "מסלולי השקעה" קיים מרכיב חיסכון מזוהה. העתודה הבסיסית והעיקרית היא בגובה החיסכון שנצבר בתוספת תשואה בהתאם לתנאי הפוליסה כדלקמן:

- קרן צמודה לתשואות תיק השקעות (חוזים תלויי תשואה).
- קרן צמודה למדד בתוספת ריבית קבועה מובטחת או מזוכה בתשואה מובטחת כנגד נכסים מותאמים (חוזים מבטיחי תשואה).

בגין מרכיבים ביטוחיים, המצורפים לפוליסות אלו (אי כושר עבודה, מקרה מוות, סיעודי וכו'), מחושבת ההתחייבות הביטוחית בנפרד כאמור להלן.

2. עבור פוליסות מסוג מסלולי השקעה וכן עבור פוליסות של גמלא מיידית (הגיל השלישי), בהן הקרן צמודה למדד בתוספת ריבית קבועה מובטחת, מחשבת כלל ביטוח עתודה נוספת (Mismatch Reserve) בגין אי-התאמה,

אם קיימת, בין תזרים ההתחייבויות ובין תזרים הנכסים המגבים אותן. בחישוב זה מבצעת כלל ביטוח השוואה בין השווי המהוון של תזרים ההתחייבויות לבין השווי המהוון של תזרים הנכסים, תחת תסריטי עקומת ריבית להיוון שונים מבוססי עקום ריבית חסר סיכון. העתודה המוחזקת הינה הסכום המקסימלי של תוצאות התסריטים השונים, ככל ששווי ההתחייבויות גבוה משווי הנכסים.

3. תוכניות ביטוח מסוג "מסורת" עם פרמיה קבועה

קיימות תוכניות ביטוח מסוג "מסורת" עם פרמיה קבועה, כגון: תוכנית ביטוח "מעורב" וכדומה, המשלבת מרכיב של סכום חיסכון, במקרה שהמבוטח נשאר בחיים בתום תקופת התוכנית, עם מרכיב ביטוחי של סיכון מוות במשך תקופת התוכנית, כמו גם תוכניות סיכון טהור (בעיקר אי-כושר עבודה וסיעוד) עם פרמיה קבועה.

בגין מוצרים אלה מחושבת ההתחייבות הביטוחית לכל כיסוי כהיוון של תזרים המזומנים בגין התביעות הצפויות, כולל תשלום בתום התקופה, בניכוי הפרמיות העתידיות הצפויות. חישוב זה מבוסס על ההנחות לפיהן תומחרו המוצרים ו/או על הנחות שהופקו מניסיון התביעות, כולל שיעורי הריבית (להלן: "הריבית התעריפית"), לוח התמורות או התחלואה. החישוב נעשה בשיטה הידועה בשם "Net Premium Reserve", אשר אינה כוללת בזרם התקבולים הצפוי את המרכיב שהועמס בתעריף הפרמיות לכיסוי העמלות וההוצאות, ומנגד אינה מנכה את ההוצאות והעמלות הצפויות.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

1ה. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח חיים ובריאות (המשך)

א. השיטות האקטואריות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות (המשך)

3. תוכניות ביטוח מסוג "מסורתי" עם פרמיה קבועה (המשך)

בגין תוכניות ביטוח מסוג "מסורתי" תלוי תשואה, נכללת בעתודה גם הפרשה בגובה יתרת הבונוס המצטבר בפועל. הבונוס משקף את הפער בין התשואה בפועל בניכוי דמי ניהול לבין הריבית התעריפית.

4. התחייבויות לגמלאות בתשלום ולהשלמה לעתודה לקיצבה:

התחייבויות לגמלאות בתשלום מחושבות על פי ההנחיות הקבועות בחוזר המאוחד שער 5, חלק 2, פרק 1(ג), בהתאם לתוחלת החיים הצפויה, על בסיס לוחות תמותה, אשר נבנו בהסתמך על הלוחות אשר פורסמו בחודש מרס 2013 (להלן: "חוזר העתודות לקיצבה").

התחייבויות להשלמה לעתודה לקיצבה מחושבות עבור פוליסות שבתוקף (משולמות ומסולקות), המאפשרות תשלומי קיצבה לכל החיים, ואשר טרם הגיעו לשלב מימוש הקיצבה או שמבטחיהן הגיעו לגיל פרישה אך טרם החלו לקבל קיצבה בפועל ("הפוליסות"). התחייבויות להשלמה לעתודה לקיצבה מחושבות, בין היתר, בהתאם להסתברות למשיכת הקיצבה בעת יציאתם לפרישה (מימוש הזכאות לקיצבה), בהתאם לצפי מסלולי הקיצבה שיבחרו המבוטחים ובהתאם לתוחלת החיים הצפויה על בסיס לוחות תמותה, שפורסמו בחוזר העתודות לקיצבה. ככל שההסתברות למשיכת הקיצבה גבוהה יותר, ההתחייבויות הנדרשות להשלמה לעתודה לקיצבה גבוהות יותר. כמו כן, ככל שהפער בין לוחות התמותה המעודכנים במסגרת חוזר העתודות לקיצבה (המצביעים על התארכות תוחלת החיים) לבין לוחות התמותה שעל בסיסם תומחרו מקדמי הקיצבה המובטחים בפוליסות גדול יותר ההתחייבות לגמלאות בתשלום והתחייבות להשלמה לעתודה לקיצבה גבוהות יותר.

ההפרשה להשלמה לעתודה לקיצבה נעשית בצורה הדרגתית בגין הכספים שנצברו בפוליסות עד לתום תקופת הדיווח, בהתחשב ברווחים הצפויים מהפוליסות עד הגיע המבוטחים למועד הפרישה. כלומר, בהינתן רווחיות עתידית קיימת מספקת בפוליסות, ההפרשה להשלמה לעתודה לקיצבה מתבצעת על פני השנים בהקבלה להכרה ברווחים מדמי ניהול או המרווח הפיננסי בגין הפוליסות. באופן דומה תחושב הפרשה הדרגתית גם עבור פרמיות שתתקבלנה בעתיד במסגרת הפוליסות, וזאת ממועד קבלת הפרמיות.

ההפרשה ההדרגתית נעשית על ידי שימוש בפקטור K, הנגזר משיעור ההכנסות העתידיות הצפויות מדמי ניהול או מהמרווח הפיננסי, הנובעים מההשקעות המוחזקות כנגד עתודת הביטוח בשל הפוליסה או מתשלומי פרמיה עבור הפוליסה (להלן: "פקטור K"). פקטור K מובא בחשבון בחישוב צבירת ההשלמה לעתודה לתשלום קיצבה. ככל שפקטור K גבוה יותר, ההתחייבות להשלמת עתודה לקיצבה שתוכר בדוח הכספי תהיה נמוכה יותר והסכום שידחה וירשם בעתיד יהיה גבוה יותר.

בחוזר העתודות לקיצבה נקבעו כללים לאופן קביעת ערכי פקטור K. במסגרת חוזר זה נדרשת החברה לקבוע, על פי שיקול דעתו המקצועי של האקטואר, שני ערכי K: האחד בגין התחייבויות בשל מרכיב חיסכון תלוי תשואה, והשני בגין התחייבויות בשל מרכיב חיסכון מבטיח תשואה. בהתאם לחוזר, קביעת ערכי ה-K תעשה באופן זהיר, ועל בסיס בחינה של פוליסות שנמכרו לפני ה-1 ביוני 2001. הניתוח יבוצע על בסיס הנחות פיננסיות שמרניות, באופן שמעיד על כך שדמי הניהול או המרווח הפיננסי הנובעים מההשקעות המוחזקות כנגד העתודה לתשלום קיצבה בשל הפוליסה ותשלומי הפרמיות עבור הפוליסה, עשויים להפיק הכנסות עתידיות שיסיפיקו לכיסוי כל ההוצאות הקשורות לפוליסה עד לגיל הפרישה הצפוי וכן לכיסוי הוצאות השלמת הצבירה. ערך ה-K, שיבחר יהיה זה שיביא לפריסה נאותה של העתודה לתשלום קיצבה כאמור.

במהלך השנה, נצפתה עליה בעקום ריבית חסר הסיכון. לאור זאת, עדכנה החברה, לרבות גם בגין שינויים אחרים בהנחות, את ערכי ה-K באופן הבא: עבור פוליסות מבטיחות תשואה, השאירה החברה את פקטור K ב-0.0% כפי שהיה אשתקד. עבור פוליסות משתתפות ברווחים, הגדילה החברה את פקטור K מ-0.88% אשתקד ל-0.96% השנה. מעת לעת עורכת החברה מחקרים בהם היא בוחנת את שיעור המבוטחים הצפויים לממש את זכאותם לקבל קיצבה, את תמהיל מסלולי הקיצבות שבוחרים המבוטחים הפורשים לקבל, אשר בהתאם להם נקבע משך הזמן שבו תשולם הקיצבה וכן פרמטרים אחרים המשפיעים על גובה ההתחייבות להשלמה לעתודה לקיצבה. שיעורי המימוש ומסלולי הקיצבות מותאמים לתוכניות הביטוח וסוגי החיסכון השונים.

אומדן העלות הכוללת של העלייה בתוחלת החיים עשוי להשתנות עקב מספר גורמים, הכוללים, בין היתר, שינויים בתוחלת החיים ובשיעור המבוטחים המממשים את זכאותם לקיצבה, שינוי בטעם המבוטחים בבחירת מסלולי הקיצבה בעת הפרישה, גידול בצבירות החיסכון של המבוטחים עקב תשלומי פרמיות עתידיות ו/או גידול בהכנסות מההשקעות וכן שינויים בהנחות שיעורי ריבית היוון והנחות אחרות.

לפרטים נוספים בדבר סכום ההפרשה והעלות הכוללת, ראה ביאור 20(א).

בדבר שיעור ריבית היוון ההתחייבויות להשלמה לעתודות לקיצבה ראה ב(1) להלן.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה1. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח חיים ובריאות (המשך)

א. השיטות האקטואריות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות (המשך)

5. **תוכניות ביטוח חיים אחרות כוללות מוצרי סיכון טהור בפרמיה קבועה** (אובדן כושר עבודה, מקרה מוות, סיעודי וכו'), הנמכרות כפוליסות עצמאיות או שהן מצורפות לפוליסות עם תוכנית יסודית מסוג "עדיף", "מסלולי השקעה" או "מסורתי". בגין תוכניות אלו מחושבת התחייבות אקטוארית. החישוב נעשה בשיטת "Net Premium Reserve". לשאר התוכניות מחושבת הרזרבה בגובה ה-IBNR (תביעות אשר אירעו אך טרם דווחו).
6. **תוכניות ביטוחי הוצאות רפואיות, מחלות קשות ותאונות אישיות -**
תוכניות ביטוח הוצאות רפואיות כוללות בעיקר כיסויים לניתוחים בארץ ולהשתלות וטיפולים מיוחדים בחו"ל, בחירת מנתח פרטי בבתי חולים פרטיים, תרופות שאינן בסל וכיסויים אמבולטוריים נוספים.
ענף מחלות ואישפוז כולל את הכיסויים הביטוחיים הבסיסיים כדלקמן:
 - כיסוי ביטוחי המקנה למבוטח זכות למימון שירותי רפואה פרטיים. במסגרת זו ניתנת למבוטח הזכות לבחור את מועד קבלת השירות הרפואי, זהות הרופא המטפל והמוסד הרפואי. הכיסוי הביטוחי האמור מעניק החזר בגין הוצאות רפואיות או פיצוי, בין היתר, בקשר עם ניתוח, השתלות ואו טיפולים מיוחדים בחו"ל ועוד.
 - כיסוי ביטוחי למקרה של גילוי מחלה קשה, במסגרתו זכאי המבוטח לקבל פיצוי בסכום שנקבע בעת הצטרפותו לביטוח.
 - כיסוי ביטוחי בגין רכישת תרופות אשר אינן כלולות בסל הבריאות הממלכתי.
 - בנוסף, ניתן לרכוש כיסויים נוספים, כנספח לפוליסה או כפרק בפוליסה הבסיסית, כגון שירותים אמבולטוריים (שירותים רפואיים שלא בעת אישפוז, לרבות התייעצות עם רופא מומחה, בדיקות, וטיפולים פיזיותרפיים).
 ענף תאונות אישיות נמכר בחברה כפוליסה עצמאית או נספח לפוליסות בריאות מענף מחלות ואישפוז. הכיסויים הביטוחיים כוללים:
 - מוות מתאונה
 - נכות מתאונה או אובדן/פגיעה בתפקוד
 - שברים עקב תאונה
 - כוויות כתוצאה מתאונה
 - פיצוי יומי עקב אישפוז כתוצאה מתאונה
 - פיצוי בגין מצב סיעודי כתוצאה מתאונה
 בגין תוכניות אלו הנמכרות כפוליסות פרט, מחושבת עתודה בשיטת "Gross Premium Reserve", אשר כוללת את זרם התקבולים הצפוי הכולל את כל מרכיבי הפרמיות ומנכה את עלות ההתחייבות, ההוצאות והעמלות הצפויות וצפי תשלומי ביטוח המשנה (אם קיים הסדר משנה לכיסוי). הנחות החישוב לגבי פרמטרים הקשורים להנחות תחלואה, הנחות דמוגרפיות והנחות כלכליות נעשו על בסיס מחמיר לעומת בסיס התמחור, כמקובל לחישוב רזרבות.
ענף נסיעות לחו"ל מורכב מסל של כיסויים ביטוחיים המיועדים למבוטחים בקשר עם שהותם בחו"ל, הכולל, בין היתר, כיסוי בגין מחלות, תאונות אישיות, קיצור נסיעה, איתור, חילוץ ומטען. תקופת הביטוח בפוליסת נסיעות לחו"ל נקובה בימים, בהתאם לתקופת שהיית המבוטח בחו"ל, או למשך כל ימי הנסיעה שיחולו במהלך שנה קלנדרית אחת.
בענף נסיעות לחו"ל התביעות התלויות מחושבות על בסיס דווח מחלקת התביעות של כלל ביטוח והערכה אקטוארית על בסיס ניסיון מצטבר בתיק.
- התביעות התלויות מחושבות על בסיס דווח מחלקת התביעות וכן מודל סטטיסטי של תשלומי התביעות על בסיס ניסיון עבר. החישוב בוצע על בסיס שיטות המשולשים (Bornhuetter-Ferguson, Chain Ladder) לסכומי תביעות משולמות, ותלויות ולכמות התביעות לפי חודשי נזק, כולל היוון וטווח סמך לענף תאונות אישיות תלמידים.
7. **בגין תביעות מתמשכות בתשלום, בביטוח סיעודי ובביטוח אובדן כושר עבודה**, מחושבת התחייבות ביטוחית בהתאם למשך תקופת התשלום הצפויה, כשהיא מהוונת לפי שיעור הריבית התעריפית שבמוצר.
8. **ההתחייבות הביטוחית בגין ביטוח קבוצתי** מורכבת מהתחייבות בגין פרמיה שטרם הורווחה, עתודה לתביעות מתמשכות, תביעות תלויות, עתודה להמשכיות והפרשה להפסדים עתידיים, ככל שנדרשת. בנוסף, מחושבת הפרשה להשתתפות ברווחים המוצגת בסעיף זכאים ככל שרלוונטי.
9. **ההתחייבות בגין תביעות תלויות בביטוח חיים** כוללת בעיקר הפרשות לתביעות תלויות עבור מקרי מוות ונכות.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה1. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח חיים ובריאות (המשך)

ב. ההנחות העיקריות המשמשות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות

1. שיעור ההיוון

- א. בגין תוכניות ביטוח ומוצרי סיכון טהור עם פרמיה קבועה, הריבית המשמשת להיוון הינה, כדלקמן:
- בתוכניות ביטוח, מסוג "מעורב" (מסורתי) ו"עדיף", שאינן תלויות תשואה המגובות בעיקרן באגרות חוב מיועדות, ריבית תעריפית ריאלית בשיעורים של בין 3.5% ל-4.8%;
- בגין מוצרים תלויי תשואה, שהונפקו בשנים 1991 ואילך, ריבית תעריפית ריאלית בשיעור 2.5%. בהתאם לתנאי הפוליסה שינויים בריבית יזקפו למבוטחים;
- בגין מוצרי סיעוד ובריאות פרט לטווח ארוך שאינם תלויי תשואה, ריבית תעריפית ריאלית בשיעור 2.5%.
- ב. בגין תוכניות ביטוח מסוג "מסלולי השקעה" מבטיחות תשואה בקרנות ללא אגרות חוב מיועדות (הנמכרות החל משנת 2004), שיעורי ריבית ההיוון הינם בין 2.7% ל-3%.
- ג. בגין התחייבויות עבור גמלאות בתשלום והשלמה לעתודה לקיצבה מבטיחי תשואה, שיעור ההיוון מחושב לכל קרן בנפרד ע"י שקלול תשואת השוק המוערכת על תמהיל הנכסים החופשיים (2.6% - 2.79%, אשתקד 2.2% - 2.79%) וריבית האג"ח ח"ץ ברוטו לקרן. השקלול מתבצע על בסיס משקל הנכסים החופשיים ומשקל אג"ח הח"ץ בקרן המגבים עתודות אלה. בנוסף, ישנה התייחסות בקביעת ריבית ההיוון גם לריבית חסרת הסיכון למח"מ המתאים להתחייבות.
- בגין התחייבויות עבור גמלאות בתשלום והשלמה לעתודה לקיצבה עבור חוזי ביטוח תלוי תשואה, בהתאם לתשואת השוק המוערכת על תמהיל הנכסים לרבות בגין מסלולי ההשקעות בהם הכספים מיועדים להיות מושקעים. החברה עשויה להחליט על שינוי שיעור ההיוון כתוצאה משינויים בשיעור הריבית חסרת סיכון ואו בשיעור התשואה המוערכת בתיק הנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות הביטוח. בדבר השפעות עדכון שיעורי הריבית המשמשים להיוון ההתחייבויות להשלמה לעתודות לקיצבה ולגמלאות בתשלום ראה (ד) ו-(2) להלן.

2. שיעורי תמורה ותחלואה

- א. שיעורי התמורה, ששימשו לחישוב התחייבויות ביטוחיות בגין תמורה של מבטחים לפני הגיעם לגיל פרישה (כלומר, לא כולל תמורה של מבטחים מקבלי קיצבאות זקנה ומקבלי פיצוי חודשי בגין אי כושר עבודה או סיעוד), זהים, בדרך כלל, לשיעורים אשר שימשו לקביעת התעריף, המאושר על ידי הממונה.
- ב. ההתחייבות לקיצבאות המשולמות לכל החיים מחושבת בהתאם ללוחות תמורה, אשר פורסמו על ידי אקטואר האוצר בחוזר הממונה.
- עלייה בהנחה של שיעור התמורה, עקב עלייה בשיעור התמורה בפועל לרמה העולה על ההנחה הקיימת, תביא לגידול בהתחייבויות ביטוחיות בגין תמורה של מבטחים לפני הגיעם לגיל פרישה ולקטיון ההתחייבות לקיצבאות המשולמות לכל החיים.
- יצוין כי, בעשורים האחרונים קיימת מגמה הפוכה של הגדלת תוחלת החיים וקטיון בשיעור התמורה. הנחת התמורה המשמשת לחישוב ההתחייבות לקיצבה מבטיחה בחשבון הנחה בגין גידול עתידי בתוחלת החיים.
- ג. שיעורי התחלואה מתייחסים לשכיחות של מקרי תביעה בגין תחלואה ממחלות קשות, אובדן כושר עבודה, סיעוד, ניתוחים ואשפוז, נכות מתאונה וכיוצ"ב. שיעורים אלה נקבעו על בסיס ניסיון כלל ביטוח ואו מחקרים של מבטחי משנה. בענפי סיעוד ואובדן כושר עבודה תקופת תשלום הקיצבאות שבה משתמשת החברה לחישוב ההתחייבויות נקבעת בהתאם לניסיון כלל ביטוח או מחקרים של מבטחי משנה.
- ככל שההנחה לגבי שיעור התחלואה ואו תקופת תשלום הקיצבאות תעלה, כך תגדל ההתחייבות הביטוחית בגין תחלואה ממחלות קשות, אובדן כושר עבודה, סיעוד, ניתוחים ואשפוז, נכות מתאונה.
- בדבר השפעת עדכון שכיחות ותקופת תשלום תביעות סיעוד ראה סעיף (5) להלן.

3. שיעורי לקיחת קיצבה

- חוזי ביטוח חיים, הכוללים מרכיב חיסכון, בגין כספים שהופקדו עד שנת 2008, אפשרו שתי דרכים למשיכת הכספים: הוני (חד פעמי) או קצבתי עם מקדם מובטח להמרה לקיצבה, הניתנת גם היא למכירה בין מסלולים שונים (כגון: כל החיים, זוגי, הבטחה ל-10 שנים ועוד). בחלק מהחוזים המבטוח רשאי לבחור את אופן קבלת הכספים במועד משיכתם. היות וסכום ההתחייבות הביטוחית שונה בכל אחד ממסלולים אלו, החברה אומדת מעת לעת את שיעור מימוש הזכאות לקיצבה ואת המסלול שיבחר. החל משנת 2008, הפקדות חדשות בכל התוכניות הן לקיצבה.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה1. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח חיים ובריאות (המשך)

ב. ההנחות העיקריות המשמשות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות (המשך)

4. שיעורי ביטולים

שיעור הביטולים משפיע על ההתחייבויות הביטוחיות, בגין חלק מביטוחי הבריאות וכן על קיצבאות המשולמות לכל החיים בתקופה שלפני התחלת התשלומים. ביטולי חוזי ביטוח יכולים לנבוע מביטול פוליסות היזום על ידי כלל ביטוח עקב הפסקת תשלומי הפרמיות או פידיונות פוליסות לבקשת בעליהן. ההנחות לגבי שיעורי הביטולים מבוססות על ניסיון כלל ביטוח וכן על סוג המוצר, משך החיים של המוצר ומגמות המכירה.

בתקופה המקבילה אשתקד עדכנה החברה את אומדן שיעורי הביטולים המשפיעים על קיצבאות המשולמות לכל החיים בתקופה שלפני התחלת התשלומים בהתבסס על מחקרי החברה. לפרטים נוספים ראה סעיף ד(3) להלן.

5. שיעורי המשכיות

ישנם ביטוחי חיים, בריאות וביטוחים סיעודיים קבוצתיים, בהם זכאים המבוטחים להמשיך ולהיות מבוטחים באותם תנאים גם אם החוזה הקולקטיבי לא יחודש. בגין אופציה זו של המבוטחים קיימת לכלל ביטוח התחייבות, המבוססת על הנחות לגבי שיעורי המשכיות של הביטוחים הקולקטיביים ושיעורי המשכיות של החוזים עם המבוטחים לאחר סיום החוזה הקולקטיבי. ראה סעיף ה1(א)8, בדבר השיטות האקטואריות לחישוב ההתחייבויות הביטוחיות לעיל.

ככל שההסתברות שהחוזה הקולקטיבי לא יחודש גבוהה יותר (ולכן שיעור המשכיות גבוה יותר), כך גדלה ההתחייבות הביטוחית עקב המשך ביטוח בתנאים קודמים, ללא התאמת החיתום לשינוי במצבו הבריאותי של המבוטח.

ג. ניתוחי רגישות בביטוח חיים ובריאות

ליום 31 בדצמבר 2018

**שיעור הביטולים
(פדיונות, סילוקים
והקטנות)**

שיעור לקיחת גמלא *		שיעור תמותה		שיעור תחלואה		שיעור תחלואה		באלפי ש"ח
-10%	+10%	-10%	+10%	-10%	+10%	-10%	+10%	
82,098	(82,098)	(524,136)	437,599	64,259	(173,555)	(22,795)	21,595	רווח (הפסד)

(*) לסכום העתודה המשלימה לגמלאות, ראה ביאור 20(א).

ליום 31 בדצמבר 2017

**שיעור הביטולים
(פדיונות, סילוקים
והקטנות)**

שיעור לקיחת גמלא *		שיעור תמותה		שיעור תחלואה		שיעור תחלואה		באלפי ש"ח
-10%	+10%	-10%	+10%	-10%	+10%	-10%	+10%	
84,290	(84,290)	(528,314)	407,792	53,988	(210,737)	(14,923)	12,733	רווח (הפסד)

(*) לסכום העתודה המשלימה לגמלאות, ראה ביאור 20(א).

ד. שינויים באומדנים ובהנחות עיקריות ששימשו בחישוב ההתחייבויות הביטוחיות

1. חיזוק עתודות הביטוח לאור סביבת הריבית הנמוכה והשפעתה על שיעורי ההיוון בביטוח חיים והוראות הממונה לעניין בדיקת נאותות ההתחייבויות (LAT)

א. הוראות הממונה לעניין בדיקת נאותות ההתחייבויות (LAT)

בחודש אוגוסט 2015 פורסם חוזר ביטוח שעניינו אופן חישוב בדיקת נאותות העתודות (LAT) בביטוח חיים ובריאות ("חוזר ה-LAT"). החוזר מתייחס להנחיות מדידה ולבחירת הנחות מסויימות וחל על הדוחות הכספיים ליום 30 ביוני 2015 ואילך.

ב. חיזוק עתודות הביטוח לאור סביבת הריבית הנמוכה

בהמשך לאמור בסעיף ב(1) לעיל, שיעורי ההיוון המשמשים לחישוב ההתחייבויות להשלמה לעתודות לקצבה ולגמלאות בתשלום יכולים להשתנות כתוצאה משינויים בשיעור הריבית חסרת הסיכון ו/או בשיעור התשואה המוערכת בתיק הנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות הביטוח.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה1. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח חיים ובריאות (המשך)

ד. שינויים באומדנים ובהנחות עיקריות ששימשו בחישוב ההתחייבויות הביטוחיות (המשך)

1. חיזוק עתודות הביטוח לאור סביבת הריבית הנמוכה והשפעתה על שיעורי ההיוון בביטוח חיים והוראות הממונה לעניין בדיקת נאותות ההתחייבויות (LAT) (המשך)
- ב. חיזוק עתודות הביטוח לאור סביבת הריבית הנמוכה (המשך)

ההשפעה על התוצאות הכספיות של עדכון הנחות אלו בענף ביטוח חיים מפורטת להלן:

לשנה שהסתיימה

ביום 31 בדצמבר

2016	2017	2018	במיליוני ש"ח
(32)	(197)	85	שינוי שיעור ריבית היוון בחישוב ההתחייבויות להשלמה לעתודות לקיצבה ולגמלאות בתשלום *
-	(126)	135	שינוי בעתודות לגמלה בעקבות הקטנת צפי ההכנסות העתידיות (פקטור K)
(162)	64	75	בחינת נאותות עתודות (LAT)
(194)	(259)	295	ביטוח חיים - סך השפעת סביבת הריבית הנמוכה לפני מס
(124)	(168)	194	סך הכל רווח (הפסד) לאחר מס

(*) בשנת 2017, לרבות השפעת הריבית על נכסי מקבלי הגמלאות ודמי הניהול הנגזרים מהם.

2. שיעור היוון המשמש לחישוב ההתחייבויות עבור גמלאות בתשלום

הקצאת אג"ח מיעדות נושאות ריבית מובטחת, המונפקות על ידי מדינת ישראל בגין התחייבות כלל ביטוח למבוטחים בעלי פוליסות ביטוח חיים מבטיחות תשואה ("המבוטחים"). מבוצעת על בסיס דיווחי החברה, המוערכים על בסיס חישוב ההתחייבויות האמורות. בשנת 2017 מצאה כלל ביטוח כי נדרש תיקון לשינוי התחייבויותיה למבוטחים מקבלי הגמלה, לקרנות אג"ח חץ שונות הנושאות תשואה מובטחת ובהתאם פנתה לרשות שוק ההון לצורך ביצוע הקצאה בפועל של אג"ח חץ מהסדרות הרלבנטיות, בהתאם לתיקון האמור. הקצאת אגרות חוב בהתאם לשינוי מחדש כאמור, אשר להערכת החברה צפוי כי תתרחש, צפויה להקנות לכלל ביטוח בעתיד זכות לקבלת ריבית גבוהה יותר, בגין ההתחייבויות למבוטחים מקבלי גמלה. כפועל יוצא, בתקופת הדוח עדכנה כלל ביטוח את שיעור ריבית ההיוון, המשמש להיוון התחייבויות בגין גמלאות בתשלום, בהתחשב בשיעור התשואה המוערכת על תמהיל הנכסים הצפוי בעתיד (אשר כפוף להקצאה בפועל של אגרות חוב ח"ץ). כתוצאה מכך, בשנת 2017, קטנו עתודות הביטוח וגדל הרווח לפני מס בסך של כ-88 מיליוני ש"ח (מזה כ-22 מיליוני ש"ח בגין הקטנת העתודה לבחינת נאותות העתודות LAT) ובהתאמה חל גידול ברווח לאחר מס בסך של כ-57 מיליוני ש"ח.

3. שינוי במחקרי ביטולים על התחייבויות להשלמה לעתודה לקיצבה

בתקופת הדוח לא חלו שינויים מהותיים בהנחות לחישוב התחייבויות להשלמה לעתודה לקיצבה, לעומת גידול בסך של כ-67 מיליוני ש"ח בתקופה מקבילה אשתקד לאור מחקר החברה על שיעורי הביטולים המשפיעים על קיצבאות המשולמות לכל החיים בתקופה שלפני התחלת התשלומים.

4. שינויים באומדנים אחרים המשפיעים על בדיקת נאותות ההתחייבויות (LAT)

כתוצאה משינוי באומדן השווי ההוגן של תיק הלוואות בשנת 2017, קטנה העתודה וגדל הרווח אשתקד בסך של כ-81 מיליוני ש"ח לפני מס ובהתאמה חל גידול ברווח לאחר מס בסך של כ-52 מיליוני ש"ח. יצוין שההשפעה בסעיף 1 לעיל הינה לרבות שינוי זה.

5. שינוי במחקרי ביטולים על התחייבויות בגין תביעות מתמשכות בתשלום סיעוד

בתקופת הדוח החברה צפתה בעליה בשכיחות ובתקופת התשלום של תביעות סיעוד ובהתאם עדכנה את התחייבויותיה בסך של כ-68 מ"ש"ח.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה2. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח כללי

(1) תיאור תמציתי של ענפי הביטוח העיקריים בהם פועלת הקבוצה

הקבוצה כותבת חוזי ביטוח כללי בעיקר בענפי רכב חובה, חבויות, רכב רכוש וביטוח רכוש.

פוליסת ביטוח רכב חובה מכסה את בעל הפוליסה והנהוג מפני כל חבות שהם עשויים לחוב לפי חוק פיצויים לנפגעי תאונות דרכים, תש"ה-1975, בשל נזק גוף שנגרם כתוצאה משימוש ברכב מנועי לנהג ברכב, לנוסעים ברכב, או להולכי רגל שנפגעו על ידי הרכב. תביעות ברכב חובה מתאפיינות ב"זנב ארוך" (LONG TAIL), דהיינו, לעיתים חולף זמן רב ממועד קרות האירוע ועד מועד הסילוק הסופי של התביעה.

ביטוחי חבויות מיועדים לכיסוי חבותו של מבטוח בגין נזק שהוא עלול לגרום לצד שלישי. סוגי הביטוח העיקריים הינם: ביטוח אחריות כלפי צד ג', ביטוח אחריות מעבידים, ביטוח חבויות אחרים, כגון: אחריות מקצועית, חבות מוצר ואחריות דירקטורים ונושאי משרה. עיתוי הגשת תביעות וסילוקן מושפע ממספר גורמים, כגון: סוג הכיסוי, תנאי הפוליסה וחקיקה ותקדימים משפטיים. בדרך כלל, תביעות בתחום החבויות מתאפיינות ב"זנב ארוך" (LONG TAIL), דהיינו, לעיתים חולף זמן רב ממועד קרות האירוע ועד מועד הסילוק הסופי של התביעה.

פוליסות לביטוח נזקי רכב רכוש ולנזקי רכב רכוש צד ג' מעניקות למבטוח כיסוי לנזק רכוש. הכיסוי בדרך כלל מוגבל לשווי הרכב שניזוק ו/או לגבול האחריות לצד ג' בפוליסה. התעריף לביטוח רכב רכוש מחייב אישור, כמו גם אישור הפוליסה בכללותה, על ידי הממונה והינו תעריף סטטיסטי ובחלקו דיפרנציאלי (שאינו אחיד לכלל המבטוחים ומותאם לסיכון). התעריף האמור מבוסס על מספר פרמטרים, הן אלה הקשורים לרכב המבטוח בפוליסה (כגון סוג הרכב, שנת ייצור, וכיו"ב) והן אלה הקשורים לאפיוני המבטוח (גיל הנהג, ניסיון תביעות וכו'). תהליך החיתום מתבצע בחלקו באמצעות התעריף עצמו ובחלקו באמצעות מערכת נהלים, שנועדו לבדוק את ניסיון התביעות של המבטוח, הכוללים הצגת אישור העדר תביעות ממבטוח קודם במשך שלוש שנים אחרונות, הצגת אישור מיגון עדכני וכו', ומשולבים באופן ממוכן בתהליך ההפקה של הפוליסות. במרבית המקרים, הפוליסות בביטוחי רכב רכוש מונפקות לפרק זמן של שנה. כמו כן, במרבית המקרים, תביעות בגין פוליסות אלו מתבררות בסמוך למועד קרות מקרה הביטוח ומתאפיינות ב"זנב קצר" (SHORT TAIL).

ביטוחי רכוש מיועדים להעניק למבטוח כיסוי כנגד נזק פיזי לרכושו ואובדן רווחים עקב הנזק לרכושו. הסיכונים העיקריים המכוסים בפוליסות רכוש הינם סיכונים אש, התפוצצות, פריצה, רעידת אדמה ונזקי טבע. ביטוחי הרכוש כוללים לעיתים כיסוי לנזקי אובדן רווחים עקב הנזק הפיזי שנגרם לרכוש. ביטוחי רכוש מהווים נדבך חשוב בביטוחי דירות, ביטוחי בתי עסק, ביטוחים הנדסיים, מטענים בהובלה (ימית, יבשתית, אווירית) וכו'. במרבית המקרים, תביעות בגין פוליסות אלו מתבררות בסמוך למועד קרות מקרה הביטוח ומתאפיינות ב"זנב קצר" (SHORT TAIL).

(2) עקרונות חישוב ההערכה האקטוארית בביטוח כללי

כללי

א. ההתחייבויות בגין חוזי ביטוח כללי כוללות את המרכיבים העיקריים הבאים: הפרשה לפרמיה שטרם הורווחה; פרמיה בחסר; תביעות תלויות; ועודף הכנסות על הוצאות והכל בתלות בענף הרלוונטי. ההפרשה לפרמיה שטרם הורווחה ועודף הכנסות על הוצאות מחושבים בדרך שאינה תלויה בהנחות כלשהן ולכן בפני עצמם אינם חשופים לסיכון רזרבה. לעניין האופן בו מחושבות הפרשות אלה ראה ביאור 3(ד)(ה).

ב. בהתאם להוראות הממונה, התביעות התלויות מחושבות על ידי אקטואר, על-פי שיטות אקטואריות מקובלות, באופן עקבי לשנה הקודמת. בחירת השיטה האקטוארית המתאימה לכל ענף ביטוח ולכל שנת אירוע/חיתום, נקבעת על סמך שיקול דעת, לפי מידת ההתאמה של השיטה לענף ולעיתים נעשה שילוב בין השיטות השונות. ההערכות מתבססות בעיקרן על ניסיון העבר של התפתחות תשלומי התביעות ו/או התפתחות סכום התשלומים וההערכות הפרטניות. ההערכות כוללות הנחות בדבר עלות התביעה הממוצעת, עלויות הטיפול בתביעות ושכיחות התביעות. הנחות נוספות יכולות להתייחס לשינויים בשיעורי הריבית, בשיעור חליפין ובעיתוי ביצוע התשלומים. תשלומי התביעות כוללים הוצאות ישירות ועקיפות ליישוב תביעות, בניכוי שיבובים והשתתפויות עצמיות.

ג. השימוש בשיטות אקטואריות, המבוססות על התפתחות התביעות, מתאים בעיקר כאשר קיים מידע יציב ומספק בתשלומי התביעות ו/או בהערכות הפרטניות כדי להעריך את סך עלות התביעות הצפויה. כאשר המידע הקיים בניסיון התביעות בפועל אינו מספק, משתמש האקטואר, לעיתים, בחישוב המשקלל בין אומדן ידוע (בחברה ו/או בענף), כגון Loss Ratio, לבין התפתחות התביעות בפועל. משקל גדול יותר ניתן להערכה המבוססת על ניסיון ככל שהזמן עובר ומצטבר מידע נוסף על התביעות.

ד. כמו כן, נכללות הערכות איכותיות ושיקול דעת באשר למידה שמגמות העבר לא ימשכו בעתיד. לדוגמה: עקב אירוע חד פעמי, שינויים פנימיים, כגון: שינוי בתמהיל התיק, במדיניות החיתום ונוהלי הטיפול בתביעות וכן בגין השפעת גורמים חיצוניים, כגון: פסיקה משפטית, חקיקה וכו'. כאשר שינויים, כאמור לעיל, לא באו לידי ביטוי באופן מלא בניסיון העבר, האקטואר מעדכן את המודלים ו/או מבצע הפרשות ספציפיות על סמך הערכות סטטיסטיות ו/או משפטיות, לפי העניין.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה2. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח כללי (המשך)

(2) עקרונות חישוב ההערכה האקטוארית בביטוח כללי (המשך)

כללי (המשך)

ה. במספר תביעות גדולות בעלות אופי לא סטטיסטי, העתודה נקבעת (בברוטו ובשייר) על סמך חוות דעת מומחי כלל ביטוח, ובהתאם להמלצות יועציהם המשפטיים.

1. חלקם של מבטחי המשנה בתביעות התלויות נאמד בהתחשב בסוג ההסכם (יחסי/בלתי יחסי), ניסיון התביעות בפועל והפרמיה שהועברה למבטחי משנה.

2. הערכת התביעות התלויות עבור חלק כלל ביטוח בפול, בעסקים נכנסים ובביטוחים משותפים המתקבלים מחברות ביטוח אחרות (מבטחים מובילים - "Leader"), התבססה על חישוב שבוצע על ידי הפול או על ידי המבטחים המובילים או על ידי תחשיב נפרד בכלל ביטוח.

(3) פירוט השיטות האקטואריות בענפי הביטוח העיקריים בביטוח כללי

לצורך הערכת התביעות התלויות נעשה שימוש במודלים האקטואריים המפורטים להלן, בשילוב ההנחות השונות:

א. **Chain ladder** - שיטה זו מתבססת על התפתחות התביעות ההיסטוריות (התפתחות התשלומים ו/או התפתחות סכום התשלומים והערכות התביעות הפרטניות, התפתחות כמות התביעות ועוד), כדי להעריך את ההתפתחות הצפויה לתביעות הקיימות והעתידיות. השימוש בשיטה זו מתאים בעיקר לאחר תקופה מספיקה מאירוע או חיתום הפוליסה, כאשר קיים מידע מספיק מתביעות שאירעו בעבר, על מנת להעריך את סך כל התביעות הצפויות.

ב. **Bornhuetter-Ferguson** - שיטה זו משלבת בין אומדן מוקדם (אפריורי), הידוע בחברות הביטוח המאוחדות או בענף, ואומדן נוסף, המבוסס על התביעות עצמן. האומדן המוקדם משתמש בפרמיות ושיעור הנזקים להערכת סך כל התביעות. האומדן השני משתמש בניסיון התביעות בפועל, על סמך שיטות אחרות (כגון: Chain ladder). הערכת התביעות המשולבת משקללת את שני האומדנים, כאשר ניתן משקל גדול יותר להערכה המבוססת על ניסיון התביעות ככל שהזמן עובר, ומצטבר מידע נוסף על התביעות. השימוש בשיטה זו מתאים בעיקר במקרים בהם אין מספיק מידע מהתביעות או כאשר מדובר בעסק חדש או כזה ללא מידע היסטורי מספיק.

ג. **הממוצעים** - לעיתים, בדומה לשיטת Bornhuetter-Ferguson, כאשר ניסיון התביעות בתקופות האחרונות אינו מספיק, ישנו שימוש בשיטת ממוצעים היסטוריים. בשיטה זו נקבעת עלות התביעות על סמך עלות התביעה לפוליסה בשנים מוקדמות וכמות הפוליסות בשנים המאוחרות. בדומה, עלות התביעות מחושבת על סמך תחזית כמות תביעות (שיטת Chain ladder) והתביעה הממוצעת ההיסטורית.

ד. **אחר** - עבור תביעות מסוג מחלות מקצוע בביטוח חבות מעבידים, שהינן תביעות על בסיס נזק מתמשך, מחושבת הפרשה על בסיס עלות עתידית צפויה. בתביעות מסוג זה אין תאריך מסוים בו העובד נפגע והתגבשות הנזק הינה כתוצאה מחשיפה ארוכה לגורמי הסיכון. תביעות מסוג זה מאופיינות בפרק זמן ארוך מאוד מתחילת החשיפה לגורמי הסיכון (חשיפת המבטח) עד לדיווח על התביעה (תביעות זנב ארוך). התנהגות זו של קצב דיווח התביעות וחשיפת המבטח לנזקים מתמשכים, מחייבת הפרשה לכל שנת חשיפה בפוליסת חבות מעבידים, גם אם לא דווחו תביעות כלל או שהפוליסה פגה לפני שנים רבות.

בענפים רכב רכוש, מקיף דירות ותאונות אישיות בוצע מודל התפתחות של תשלומים ותלויות ברוטו ובתקופות שאין בשלות נעשה שימוש בשיטת הממוצעים והן בשיטת Bornhuetter-Ferguson. המודל מחושב ברמת התביעות ברוטו. הערכת חלקם של מבטחי המשנה, ככל שרלוונטי, נעשה על פי הערכת התביעות הפרטניות בתוספת IBNR, על פי שיעור ה-IBNR שנקבע במודל האקטוארי ברוטו.

בענפים רכב חובה וחבויות בוצעו מודלים חצי שנתיים של התפתחות תשלומים והתפתחות תשלומים ותלויות. לתקופות שאין בשלות נעשה שימוש בשיטת Bornhuetter-Ferguson, ו/או בשיטת Expected Loss Ratio. בענפי החבויות מודל התפתחות התביעות מבוסס על תביעות נטו מביטוח משנה פקולטטיבי. הערכת חלקם של מבטחי המשנה בחובה הבלתי יחסי נעשה על פי הערכת התביעות התלויות הפרטניות לשנים ישנות ולשנים האחרונות לפי שיעור Loss Ratio.

בענפים אובדן רכוש והנדסי בוצע מודל התפתחות שנתי לפי תשלומים ותלויות.

בענפים בהם לא בוצעה הערכה אקטוארית, ביטוח מטענים בהובלה כלי שיט וכלי טיס, ענף ערבויות, ענפי סיכוני אשראי ועסקים נכנסים, נכללו התביעות התלויות לפי הערכת מומחים, כמפורט בביאור 3(ד)2(ב) בסעיף 4.2.

בענף ביטוח השקעות של רוכשי דירות, בהתאם לתקנות חישוב עתודות ובהתאם לבחינה שערכה החברה באמצעות מומחה בלתי תלוי מחושבת עתודת עודף הכנסות על הוצאות במצטבר למשך 3 שנים.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה2. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח כללי (המשך)

(4) ההנחות העיקריות שנלקחו לצורך ההערכה האקטוארית

א. העתודות לתביעות התלויות בענפי רכב חובה, חבויות ותאונות אישיות מהוונות לפי שיעור ריבית שנתי ריאלי שאותו קובע האקטואר הממונה. כחלק מהליך עריכת הדוחות הכספיים, האקטואר בודק מדי רבעון את שיעור ההיוון ביחס לאינדיקטורים הכוללים:

- תשואה הגלומה בתיק הנכסים העומד כנגד ההתחייבויות הביטוחיות, לאחר הפחתה בגין כשלי אשראי צפויים;
- תשואת השוק - המשתקף בעקום "תשואת פיקדונות" בהתאם למח"מ ולדירוג ההשקעות בתיק.

אינדיקטורים אלה נבחנו גם בשילוב עם בחינת הערכות מאקרו כלכליות בהתייחס להתפתחויות ארוכות הטווח בסביבת הריבית וזאת בהתייחס למח"מ של ההתחייבויות הרלבנטיות

החברה עשויה להחליט על שינוי שיעור ההיוון במסגרת הבחינה הכוללת של נאותות התחייבויות הביטוחיות, כתוצאה משינויים מהותיים ומתמשכים בשיעור הריבית חסרת סיכון ו/או בשיעור התשואה הגלומה בתיק הנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות בביטוח כללי ו/או שינויים בתשואת השוק.

בשנים 2016-2018 לא חל שינוי בשיעור ריבית ההיוון והינו עומד על 1.30%.

ההפחתה בגין ההיוון בשייר בכלל ביטוח, במועד עדכון המודל האקטוארי, הינה כ-113 מיליוני ש"ח בשנת הדוח (אשתקד כ-129 מיליוני ש"ח).

ב. בענפי רכב חובה, חבויות ותאונות אישיות תלמידים נכללה תוספת בגין מרווח לסיכון (סטיית תקן) בבסיס העתודה. סכום התוספת בשייר בכלל ביטוח, במועד עדכון המודלים האקטואריים השונים הינה כ-186 מיליוני ש"ח (אשתקד כ-220 מיליוני ש"ח).

ג. בניתוח התפתחות התשלומים מוסיפה כלל ביטוח, על פי הצורך, זנב תביעות. בניתוח התפתחות סכום התשלומים והתביעות התלויות הפרטניות, שיקול הדעת האקטוארי בעיקרו אינו מאפשר IBNR שלילי ברמת כל שנת חיתום.

ד. ראה גם ביאור 19(ג).

ה. יישום עמדת הממונה בקשר לנוהג המיטבי לחישוב עתודות ביטוח בביטוח כללי (להלן "הנוהג") אשר מהווה בסיס לקביעה סכום מינימאלי לעתודות הנדרשות.

הנוהג כולל, בין היתר, את הקביעות הבאות:

1. שימוש ב"זהירות" משמעה, כי לגבי עתודה שחושבה על ידי אקטואר, "עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח" פרושה כי קיים סיכוי סביר למדי ("fairly likely") כי ההתחייבות הביטוחית שנקבעה תספיק לכיסוי התחייבויות המבטח. לגבי תביעות תלויות בענפי חובה וחבויות הבחינה של "סיכוי סביר למדי" תכונן לאומדן הסתברות של 75% לפחות.

יחד עם זאת, ככל שישנן מגבלות בניתוח הסטטיסטי, יפעיל האקטואר שיקול דעת ולדוגמא יתייחס:

א. לסיכון רנדומאלי (סיכון של סטייה רנדומאלית מתוצאות המודל האקטוארי).

ב. לסיכון סיסטמי (סיכונים שלא כלולים בתוך המודל, לדוגמא סיכון של שימוש במודל לא נכון או פרמטרים שגויים, או שינויים חיצוניים שלא באים לידי ביטוי במודל).

ריבית ההיוון המתאימה לבחינת הזהירות היא על פי עקום ריביות חסר סיכון המותאם לאופיין הבלתי נזיל של ההתחייבויות. כמו כן בבחינה זו יש להתחשב באופן שיערוך הנכסים בדוחות הכספיים העומדים כנגד ההתחייבויות.

2. בחירת שיעור להיוון תזרים ההתחייבויות.

3. קיבוץ - לצורך עקרון הזהירות בענפים שאינם מקובצים (כהגדרתם בחוזר - ענפים שאינם מקובצים), יש להתייחס לכל ענף בנפרד, אך ניתן לקבץ את כל שנות החיתום (או נזק) בענף. בענפים מקובצים (מקובצים), ניתן להתייחס כולם כמקשה אחת. כמו כן, ניתן להתייחס להעדר מתאם מלא בין ענפים שונים לצורך הפחתת המרווח הכולל.

4. קביעת גובה התחייבויות ביטוחיות בגין פוליסות שנמכרו בפרקי זמן הסמוכים ליום המאזן ולסיכונים שטרם חלפו.

יצוין כי בהתאם לחוזר ה-LAT, יישום עקרון הזהירות כאמור לעיל מהווה חישוב מספק לעניין בדיקת נאותות העתודות בביטוח כללי.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ה. סיכוני ביטוח (המשך)

ה2. סיכון ביטוחי בחוזי ביטוח כללי (המשך)

(4) ההנחות העיקריות שנלקחו לצורך ההערכה האקטוארית (המשך)

1. ריבית הון קצבאות ביטוח לאומי

בחודש יוני, 2014 מונתה ועדה בין משרדית בראשות השופט (בדימוס) ד"ר אליהו וינוגרד לבחינת תיקון טבלאות תוחלת חיים ושיעור הריבית המשמשת לצורך הון גמלאות על פי תקנות הביטוח הלאומי (היוון) התשל"ח-1978 (להלן: "תקנות ההיוון" ו-"הוועדה"). בחודש יוני 2016 פורסם תיקון לתקנות (להלן: "התיקון") הכולל, בין היתר, עדכון של לוחות התמותה ושל שיעורי ההיוון לצורך חישוב הקצבאות האמורות.

תקנות ההיוון מסדירות, בין היתר, את ריבית ההיוון המשמשת לחישוב תביעות שיבוב אותן מגיש הביטוח הלאומי כלפי צדדים שלישיים, בהתאם לזכות המוקנית לו על פי חוק הביטוח הלאומי (נוסח משולב), התשנ"ה-1995 (להלן: "החוק") במקרים בהם האירוע משמש עילה לחיוב הצד שלישי לפי פקודת הנזיקין או לפי חוק הפל"ד.

בהתאם לתיקון, יעמוד שיעור הריבית לצורך הון קיצבה שנתית על 2% במקום 3% שהיו קבועים בתקנות ההיוון ערב תיקון. כמו כן, קובע התיקון כי לוחות התמותה ושיעורי ההיוון הקצבאות יעודכנו שוב ב-1 בינואר 2020 ואחר לארבע שנים שלאחר מועד זה.

התיקון לתקנות ההיוון, נכנס לתוקף בחודש אוקטובר 2017.

החברה אמדה את ההשפעה האפשרית הכוללת בגין האמור, לרבות סכומים שיכול וחברות הביטוח ידרשו לשלם בתביעות נכות ומוות אחרות, תוך מתן משקל לאי הודאות ביחס לעצם ההשפעה ולאופן התרחשותה, אם בכלל, ובהתאם לכך הקטינה את ההתחייבויות הביטוחיות, בשנת 2018, בענפי רכב חובה וחבויות בסך של כ-52 מיליוני ש"ח בשייר לפני מס (אשתקד הגדילה סך של כ-78 מיליוני ש"ח). אומדן ההשפעה על ההתחייבויות הביטוח משקף שיעור ריבית הון קבוע ממוצע ליום 31 בדצמבר 2018 של כ-1.81% (ליום 31 בדצמבר 2017 כ-1.75%) אשר התבסס על שקלול תרחיש של השפעה מלאה של המלצות ועדת וינוגרד על שיעורי ההיוון שייקבעו בבית המשפט ותרחיש, המתבסס על חוות דעת משפטית, לפיו שיעורי ההיוון שייקבעו בבית המשפט ישקפו תשואות של מכשירי השקעה רלבנטיים בעלי סיכון נמוך (אג"ח בקבוצת דירוג AA) ("שיטת אומדן ההיוון").

נכון ליום 31 בדצמבר 2018, יתרת ההפרשה עומדת על סכום של כ-167 מיליוני ש"ח.

במהלך שנת 2018, במסגרת תיק שיתלוי ועומד להכרעה בבית המשפט העליון, הוגשה עמדת היועץ המשפטי לממשלה, במסגרתה עדכן היועץ המשפטי לממשלה את בית המשפט העליון כי הוחלט על הקמת ועדה בינמשרדית לבחינת סוגיית ריבית ההיוון בפיצוי הנזיקי על כל השלכותיה, אשר תגיש מסקנותיה, תוך בחינת האופן שבו תעוגן ההסדרה עליה תמליץ הוועדה ("ועדת קמיניץ"). בחודש ינואר 2019 פרסמה ועדת קמיניץ דוח להערוך הציבור עד ליום 3 בפברואר 2019. בהתאם לדוח הוועדה תומכת ב-"שיטת ההיוון האחיד" במסגרתה תקבע ריבית אחת ממוצעת לכל תקופת הפיצוי אשר משקפת השקעה בסיכון נמוך אשר תעמוד על 3%. כמו כן מוצע לקבוע "רצועת ניוז" סביב הריבית בשיעור של 3% כך שרוחב רצועת הניוד יעמוד על אחוז ריבית לכל כיוון. חריגה מרצועת הניוד תפעיל עדכון כמעט אוטומטי של ריבית ההיוון בהתאם לשיטת קביעת הריבית המקורית (ריבית בשיעור אחיד של השקעה בסיכון נמוך). כאשר רק בנסיבות חריגות מאוד תהיה לחשב הכללי אפשרות שלא להפעיל העדכון וזאת לאחר שהתייעץ עם הגורמים השונים הנוגעים לעניין, ובחן האם לטעמם אין להפעיל את העדכון האוטומטי בשל הנסיבות כאמור. לצורך בחינה מהי חריגה מרצועת הניוד תיבחן התשואה המתקבלת מהשקעה באג"ח קונצרני AA לתקופה של 25 שנים. בחינת חריגה תתבצע אחת לשנתיים כאשר מנגנון העדכון יופעל אם במשך חצי השנה שקדמה למועד הבחינה תחרוג התשואה בשיעור העולה על אחוז, היינו תשואה היורדת משיעור של 2% או עולה על שיעור של 4% בהתאמה.

בשלב זה, נוכח אי הודאות הקיימת בקשר למסקנותיה הסופיות של ועדת קמיניץ והשפעת תקנות ההיוון או מסקנות ועדת קמיניץ על החלטת בית המשפט העליון, ועל התחייבויות החברה, החברה לא שינתה את שיטת אומדן ההיוון, ולפיכך יתכן שהתפתחות התביעות בעתיד תהיה שונה משמעותית מהערכות החברה ובהתאם לכך יתכן שהחברה תידרש לעדכן את אומדניה בהמשך.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

א. סיכוני אשראי

1. חלוקת נכסי חוב על פי מיקומם

ליום 31 בדצמבר 2018			באלפי ש"ח
סך הכל	שאינם סחירים	סחירים ^(*)	
26,641,707	21,764,827	4,876,880	בארץ
580,498	225,516	354,982	בחו"ל
27,222,205	21,990,343	5,231,862	סך הכל נכסי חוב
ליום 31 בדצמבר 2017			באלפי ש"ח
סך הכל	שאינם סחירים	סחירים ^(*)	
26,881,429	21,682,733	5,198,696	בארץ
484,277	150,361	333,916	בחו"ל
27,365,706	21,833,094	5,532,612	סך הכל נכסי חוב

(*) לפרטים נוספים בדבר נכסי חוב סחירים, ראה ביאור 14(א).

ראה גם סעיף 2 להלן. בדבר פירוט הנכסים בחלוקה לדירוגים להלן.

יצוין כי הנתונים לעיל אינם בגין נכסי חוב עבור חוזים תלויי תשואה. לפרטים בדבר השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה, ראה סעיף 2 להלן.

2. פירוט נכסים בחלוקה לדירוגים

א.1. נכסי חוב

דירוג מקומי (*)				
ליום 31 בדצמבר 2018				
סך הכל	לא מדורג	נמוך מ-BBB	BBB עד A	AA ומעלה
באלפי ש"ח				
נכסי חוב בארץ				
נכסי חוב סחירים				
3,170,461	-	-	-	3,170,461
1,706,419	35,878	4,668	222,321	1,443,552
אגרות חוב ממשלתיות				
אגרות חוב קונצרניות				
4,876,880	35,878	4,668	222,321	4,614,013
סך הכל נכסי חוב סחירים בארץ				
נכסי חוב שאינם סחירים				
15,775,836	-	-	-	15,775,836
אגרות חוב ממשלתיות				
672,903	39,116	836	95,012	537,939
אגרות חוב קונצרניות				
760,290	-	-	736	759,554
פיקדונות בבנקים ובמוסדות פיננסיים				
נכסי חוב אחרים לפי בטחונות:				
2,534,545	2,534,545	-	-	-
משכנתאות				
16,737	16,737	-	-	-
הלוואות על פוליסות				
442,961	217,863	-	225,098	-
הלוואות בשעבוד נדל"ן				
121,353	-	-	-	121,353
מובטחות בערבות בנקאית				
61,488	19,134	-	955	41,399
הלוואות בשעבוד מניות המקנות שליטה				
1,321,426	266,894	1,462	391,875	661,195
בטחונות אחרים				
57,288	13,933	-	3,235	40,120
לא מובטחים				
21,764,827	3,108,222	2,298	716,911	17,937,396
סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים בארץ				
26,641,707	3,144,100	6,966	939,232	22,551,409
סך הכל נכסי חוב בארץ				
203,789	-	-	203,789	-
מזה - נכסי חוב בדירוג פנימי				
מזה - נכסי חוב העומדים במבחן הקרן				
26,567,230	3,086,997	6,130	922,694	22,551,409
הריבית בלבד **				

(*) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינם מעלות, מידרוג ודירוג פנימי. נתוני מידרוג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטוחנים, לדוגמא: דירוג A- כולל A- ועד A+.

(**) לעניין נכסי חוב העומדים במבחן הקרן והריבית, ראה ביאור 14(ז).

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

1. סיכוני אשראי (המשך)
2. פירוט נכסים בחלוקה לדירוגים (המשך)
- א.1. נכסי חוב (המשך)

דירוג בינלאומי *					
ליום 31 בדצמבר 2018					
סך הכל	לא מדורג	נמוך מ-BBB	BBB	A ומעלה	באלפי ש"ח
					נכסי חוב בחו"ל
					נכסי חוב סחירים
23,621	-	-	178	23,443	אגרות חוב ממשלתיות
331,361	-	84,731	241,413	5,217	אגרות חוב קונצרניות
354,982	-	84,731	241,591	28,660	סך הכל נכסי חוב סחירים בחו"ל
					נכסי חוב שאינם סחירים
225,482	225,482	-	-	-	הלוואות בשעבוד נדל"ן
34	34	-	-	-	נכסי חוב אחרים
225,516	225,516	-	-	-	סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים בחו"ל
580,498	225,516	84,731	241,591	28,660	סך הכל נכסי חוב בחו"ל (**)
471,890	225,516	52,297	165,417	28,660	מזה - נכסי חוב העומדים במבחן הקרן והריבית בלבד (***)

(*) כל נכסי חוב המדורגים בחו"ל דורגו על ידי סוכנויות דירוג מוכרות בחו"ל. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

(**) לקבוצה אין ערבויות פיננסיות שלא מטופלות כחוזי ביטוח.

(***) לעניין נכסי חוב העומדים במבחן הקרן והריבית, ראה ביאור 14(ז).

דירוג מקומי *					
ליום 31 בדצמבר 2017					
סך הכל	לא מדורג	נמוך מ-BBB	BBB עד A	AA ומעלה	באלפי ש"ח
					נכסי חוב בארץ
					נכסי חוב סחירים
3,333,048	-	-	-	3,333,048	אגרות חוב ממשלתיות
1,865,648	31,634	-	265,374	1,568,640	אגרות חוב קונצרניות
5,198,696	31,634	-	265,374	4,901,688	סך הכל נכסי חוב סחירים בארץ
					נכסי חוב שאינם סחירים
15,767,858	-	-	-	15,767,858	אגרות חוב ממשלתיות
750,453	36,898	-	93,910	619,645	אגרות חוב קונצרניות
831,651	-	-	1,057	830,594	פיקדונות בבנקים ובמוסדות פיננסיים
2,531,731	2,531,731	-	-	-	נכסי חוב אחרים לפי בטחונות:
21,710	21,710	-	-	-	משכנתאות
163,562	36,071	-	127,491	-	הלוואות על פוליסות
117,460	-	-	-	117,460	הלוואות בשעבוד נדל"ן
81,079	23,257	-	994	56,828	מובטחות בערבות בנקאית
1,382,846	258,315	1,815	518,419	604,297	הלוואות בשעבוד מניות המקנות שליטה
34,383	-	-	6,106	28,277	בטחונות אחרים
21,682,733	2,907,982	1,815	747,977	18,024,959	סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים בארץ
26,881,429	2,939,616	1,815	1,013,351	22,926,647	סך הכל נכסי חוב בארץ
213,237	-	-	213,237	-	מזה - נכסי חוב בדירוג פנימי

(*) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינם מעלות, מידרוג ודירוג פנימי. נתוני מידרוג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

1. סיכוני אשראי (המשך)
2. פירוט נכסים בחלוקה לדירוגים (המשך)
- א.1. נכסי חוב (המשך)

דירוג בינלאומי *					
ליום 31 בדצמבר 2017					
סך הכל	לא מדורג	נמוך מ-BBB	BBB	A ומעלה	באלפי ש"ח
					נכסי חוב בחו"ל
					נכסי חוב סחירים
22,585	-	-	-	22,585	אגרות חוב ממשלתיות
311,331	-	69,492	241,839	-	אגרות חוב קונצרניות
333,916	-	69,492	241,839	22,585	סך הכל נכסי חוב סחירים בחו"ל
					נכסי חוב שאינם סחירים
124,711	124,711	-	-	-	הלוואות בשעבוד נדל"ן
25,650	25,650	-	-	-	נכסי חוב אחרים
150,361	150,361	-	-	-	סך הכל נכסי חוב שאינם סחירים בחו"ל
484,277	150,361	69,492	241,839	22,585	סך הכל נכסי חוב בחו"ל **

(*) כל נכסי חוב המדורגים בחו"ל דורגו על ידי סוכנויות דירוג מוכרות בחו"ל. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

(**) לקבוצה אין ערבויות פיננסיות שלא מטופלות כחוזי ביטוח.

הטבלה להלן מציגה השוואה בין השווי ההוגן לערך בספרים של הנכסים העומדים במבחן הקרן והריבית שאינם בעלי סיכון אשראי נמוך. הערך בספרים נמדד בהתאם ל- IAS 39 אך לפני הפרשה לירידת ערך.

ליום 31 בדצמבר 2018		
שווי הוגן	ערך בספרים	באלפי ש"ח
56,965	56,965	נכסי חוב סחירים
54,410	135,676	נכסי חוב שאינם סחירים

א.2. סיכוני אשראי בגין נכסים אחרים (בארץ)

דירוג מיקומי *				
ליום 31 בדצמבר 2018				
סך הכל	לא מדורג	BBB עד A	AA ומעלה	באלפי ש"ח
236,526	186,822	-	49,704	חייבים ויתרות חובה, למעט יתרות מבטחי משנה
6,554	6,554	-	-	נכסי מיסים נדחים
39,824	29,106	-	10,718	השקעות פיננסיות אחרות
1,276,281	-	40,095	1,236,186	מזומנים ושווי מזומנים
1,559,185	222,482	40,095	1,296,608	סך הכל

דירוג מיקומי *				
ליום 31 בדצמבר 2017				
סך הכל	לא מדורג	BBB עד A	AA ומעלה	באלפי ש"ח
233,226	197,444	3,363	32,419	חייבים ויתרות חובה, למעט יתרות מבטחי משנה
8,637	8,637	-	-	נכסי מיסים נדחים
86,807	28,539	-	58,268	השקעות פיננסיות אחרות
1,404,374	-	34,215	1,370,159	מזומנים ושווי מזומנים
1,733,044	234,620	37,578	1,460,846	סך הכל

(*) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינם מעלות, מידורג ודירוג פנימי. נתוני מידורג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

1. סיכוני אשראי (המשך)

2. פירוט נכסים בחלוקה לדירוגים (המשך)

3. א. סיכוני אשראי בגין מכשירים חוץ מאזניים (בארץ) (**)

דירוג מיקומי *				
ליום 31 בדצמבר 2018				
סך הכל	לא מדורג	BBB עד A	AA ומעלה	באלפי ש"ח
896,634	851,236	45,398	-	מסגרות אשראי בלתי מנוצלות

דירוג מיקומי *				
ליום 31 בדצמבר 2017				
סך הכל	לא מדורג	BBB עד A	AA ומעלה	באלפי ש"ח
693,151	636,020	48,897	8,234	מסגרות אשראי בלתי מנוצלות

(*) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינם מעלות, מידרוג ודירוג פנימי. נתוני מידרוג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

(**) לקבוצה אין ערבויות פיננסיות שניתנו בארץ שלא מטופלות כחוזי ביטוח.

4. א. סיכוני אשראי בגין נכסים אחרים (בחו"ל)

דירוג בינלאומי *				
ליום 31 בדצמבר 2018				
סך הכל	לא מדורג	BBB נמוך מ-BBB	BBB	AA ומעלה
173,156	162,492	-	4,713	5,951
303,571	199,318	-	8	104,245
22,005	-	-	-	22,005
498,732	361,810	-	4,721	132,201
סך הכל				

דירוג בינלאומי *				
ליום 31 בדצמבר 2017				
סך הכל	לא מדורג	BBB נמוך מ-BBB	BBB	AA ומעלה
46,217	36,995	-	4,713	4,509
322,785	115,249	64,857	8	142,671
1,489	849	-	-	640
370,491	153,093	64,857	4,721	147,820
סך הכל				

(*) כל נכסי חוב המדורגים בחו"ל דורגו על ידי סוכנויות דירוג מוכרות בחו"ל. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

5. א. סיכוני אשראי בגין מכשירים חוץ מאזניים (בחו"ל) (**)

דירוג בינלאומי *				
ליום 31 בדצמבר 2018				
סך הכל	לא מדורג	BBB נמוך מ-BBB	BBB	AA ומעלה
71,957	71,957	-	-	-
מסגרות אשראי בלתי מנוצלות				

דירוג בינלאומי *				
ליום 31 בדצמבר 2017				
סך הכל	לא מדורג	BBB נמוך מ-BBB	BBB	AA ומעלה
40,859	40,859	-	-	-
מסגרות אשראי בלתי מנוצלות				

(*) כל נכסי חוב המדורגים בחו"ל דורגו על ידי סוכנויות דירוג מוכרות בחו"ל. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

(**) לקבוצה אין ערבויות פיננסיות שניתנו בחו"ל ואשר לא מטופלות כחוזי ביטוח.

3. מידע נוסף בדבר דירוג נכסי חוב

דירוג פנימי מבוסס על מודל שגישה כלל ביטוח. כלל ביטוח מבצעת תקופתית תיקוף למודל הפנימי אל מול דירוגי חברות דירוג חיצוניות ומודלים אחרים לדירוג אשראי. בדיקות אלו הראו מתאם טוב של הדירוג הפנימי לאמות המידה החיצוניות. כמו כן, בוצעה בקרה על המודל על ידי גורמים חיצוניים אשר אישרה את יכולת ההסתמכות על מודל הדירוג הפנימי.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

א. סיכוני אשראי (המשך)

4. מידע בדבר סיכוני אשראי בביאור זה אינו כולל את הנכסים עבור חוזים תלויי תשואה המוצגים בספק ז' להלן.
5. לעניין יתרות פרמיה לגבייה, ראה ביאור 12.
6. לגבי גילוי השקעות בנכסי חוב פיננסיים לא סחירים, ראה ביאור 14(ב)(2).
7. פירוט החשיפה לענפי משק עבור השקעות בנכסי חוב פיננסיים סחירים ושאנים סחירים

ליום 31 בדצמבר 2018			באלפי ש"ח
סיכון חוץ מאזני	% מסך הכל	סכום	
-	-	105,631	ענף משק
641,098	6%	1,707,124	תעשייה
81,988	5%	1,279,622	בינוי ונדל"ן
-	-	5,614	חשמל ומים
-	-	88,950	מסחר
-	-	1,615,651	תקשורת ושרותי מחשב
-	6%	288,264	בנקים
-	1%	123,078	שירותים פיננסיים
-	-	313,662	שירותים עסקיים אחרים
245,505	11%	2,724,691	שירותים ציבוריים
-	70%	18,969,918	אנשים פרטיים
968,591	100%	27,222,205	אג"ח מדינה
			סך הכל
ליום 31 בדצמבר 2017			באלפי ש"ח
סיכון חוץ מאזני	% מסך הכל	סכום	
-	-	94,755	ענף משק
312,257	6%	1,737,929	תעשייה
86,126	4%	1,191,865	בינוי ונדל"ן
-	-	2,160	חשמל ומים
-	-	87,775	מסחר
-	-	1,830,152	תקשורת ושרותי מחשב
-	7%	213,678	בנקים
-	1%	80,235	שירותים פיננסיים
-	-	318,757	שירותים עסקיים אחרים
335,627	11%	2,684,909	שירותים ציבוריים
-	70%	19,123,491	אנשים פרטיים
734,010	100%	27,365,706	אג"ח מדינה
			סך הכל

8. ביטוח משנה

א. מדיניות כלל ביטוח בניהול סיכוני אשראי בקשר עם מבטחי משנה

קבוצת כלל ביטוח מבטחת חלק מעסקיה בביטוח משנה, שרובו נעשה באמצעות מבטחי משנה בחו"ל. עם זאת, ביטוח המשנה אינו משחרר את חברות הביטוח המאוחדות מחובתן כלפי מבטחיהן על פי פוליסות הביטוח.

הקבוצה חשופה לסיכונים הנובעים מאי וודאות לגבי יכולת מבטחי המשנה לשלם את חלקם בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח (נכסי ביטוח המשנה) ואת חובותיהם בגין תביעות ששולמו. חשיפה זו מנוהלת על ידי מעקב שוטף אחר מצבו של מבטח המשנה בשוק העולמי וכן אחר קיום התחייבויותיו הכספיות.

בהתאם להנחיית הממונה קובעים הדירקטוריונים של חברות הביטוח המאוחדות, אחת לשנה, מסגרות חשיפה מרביות למבטחי משנה ספציפיים ולקבוצות של מבטחי משנה, עימם התקשרה ו/או תתקשר קבוצת כלל ביטוח, המבוססות על דירוגם הבינלאומי. חשיפות אלו מנוהלות על ידי הערכה פרטנית של מבטחי המשנה שהחשיפה אליהם הינה משמעותית וניטור אינדיקציות לרמת הסיכון בהתייחס לכלל מבטחי המשנה עימם מתקשרת קבוצת כלל ביטוח. אגף ניהול סיכונים, מבצע מעקב רבעוני אחר החשיפות למבטחי משנה, המדווחות אליו, עוקב אחר מצבם הפיננסי של מבטחי המשנה הגדולים בהסתמך על מידע מגוון, כולל משווקי ההון הבינלאומיים וכן עורך בקרת אשראי על אנליזות שבוצעו ביחס למבטחי משנה ספציפיים. אגף ניהול סיכונים מדווח לדירקטוריונים מדי רבעון על החשיפה אל מול המגבלות שנקבעו.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ו. סיכוני אשראי (המשך)

8. ביטוח משנה (המשך)

א. מדיניות כלל ביטוח בניהול סיכוני אשראי בקשר עם מבטחי משנה (המשך)

כמו כן, חשיפות חברות אלו מפוזרות בין מבטחי משנה שונים, והעיקריות שבהן הינן למבטחי משנה המדורגים בדירוגים בינלאומיים גבוהים.

כתוצאה מיישום המדיניות המתוארת לעיל, ריכוזיות החשיפה למבטח משנה בודד אינה גבוהה, אם כי החברה עשויה להיות חשופה לריכוז סיכון אשראי למבטח משנה בודד באירוע קטסטרופה.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ו. סיכוני ישראל (להטטי) (המשר)

8. ביטוח משנה (המשך)

ג. מידע בדבר חשיפה לסיכוני אשׂראי של מבטחי משנה.

[illegible]

(*) חוסר התאמה מול הספרים עקב קיצוז יתרות זכות בגין $scor$ בתקופה שבין חצי שנה לשנה ומעל לחצי שנה.

 $\overset{\curvearrowright}{*}$

ביאור 39: זיהול סיכונים (המשך)

1. סיכוני אשראי (המשך)

8. ביטוח משנה (המשך)

ב. מידע בדבר חשיפה לסיכוני אשראי של מבטחי משנה (המשך)

חובות בפיגור	סכום כתיבי אשראי	נכסי ביטוח משנה בניכוי חלקים של מבטחי המשנה בהוצאות רכישה נדחיות									
		סך הכל					סך פרמיות				
		פיקדונות מבטחי	נכסי ביטוח משנה	בביטוחי חבויות	בביטוח רכוש	בביטוח בראות	בביטוח חיים	בבטוחה (זכות)	למבטחי משנה	לשנת 2017	לשנת 2017
בין חצי שנה לשנה מעל שנה	שנה (א)	משנה	משנה	משנה	משנה	משנה	משנה	משנה	משנה	משנה	משנה
באלפי ש"ח											
קבוצת דירוג											
AA											
-	72,581	-	151,097	277,081	117,112	55,293	16,343	88,333	(53,403)	237,048	Munich Re
-	64,387	-	246,550	299,704	52,136	27,836	219,732	-	11,233	206,357	SCOR
-	168,440	-	53,152	105,141	343,936	107,961	112,396	17,875	105,704	(17,203)	Swiss Re
26	409,035	5,787	71,637	505,913	379,248	84,638	11,050	30,977	(19,454)	171,749	אחרים
26	242	714,443	58,939	574,425	1,426,634	656,457	280,163	265,000	225,014	(78,827)	799,022
סך הכל											
A											
-	197,122	-	65	210,018	162,012	47,754	252	-	(12,831)	69,694	Lloyd's
632	753,552	23,083	287,929	1,055,535	570,104	285,680	198,143	1,608	9,029	421,575	אחרים
632	596	950,674	23,083	287,994	1,265,553	732,116	333,434	198,395	1,608	(3,802)	491,269
19	135	-	-	116	63	53	-	-	19	-	BBB
167	20	25,335	-	26,451	25,477	427	-	547	(1,116)	1,493	נמוך מ: BBB- או לא מדורג
844	858	1,690,587	82,022	862,419	2,718,754	1,414,113	614,077	463,395	227,169	(83,726)	1,291,784
סך הכל											

א. סך הכל החשיפה למבטחי המשנה הינה: סך כל נכסי ביטוח משנה (חלקים של מבטחי המשנה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח בניכוי הוצאות רכישה נדחיות משנה), בניכוי הפיקדונות ובניכוי סכום כתיבי האשראי שהתקבלו ממבטחי המשנה כערבות להתחייבויותיהם ובתוספת (בניכוי) היתרות השוטפות בחובה (בזכות) נטו.
ב. לאחר הפחתת הפרשה לחובות מסופקים בסך של כ-7,427 (אשתדק: 6,251) אלפי ש"ח, היתרות אינן כוללות יתרות של חברות ביטוח בגין ביטוח משותף.

הערה:

1. סך כל ההפרשות לחובות מסופקים, בתוספת (הקטנת) חלקים של מבטחי משנה בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח, הסתכם בסך של כ-8,610 (אשתדק: 7,548) אלפי ש"ח המהווים 0.5% (אשתדק 0.4%) מסך החשיפה.
2. הדירוג נקבע בעיקרו לפי חברת הדירוג S&P, במקרים בהם לא ניתן דירוג על ידי S&P, הדירוג נקבע על ידי חברת דירוג אחרת והומר לפי מפתח שנקבע בתקנות דרכי ההשקעה.
3. סך כל החשיפה של מבטחי המשנה לאירוע רעידת אדמה בישראל (כולל עסקים נכנסים של מבטחים ישראלים בחו"ל), בהסתברות נזק צפוי (MP) 1.5%, הנוע בין 1.5% ל-2.9% מסכום הביטוח, בהתאם לענפי הביטוח ולמאפייני הרכוש המבוטח הינה 9,673 מיליוני ש"ח (אשתדק: נזק צפוי של 1.5% MP) בענפי דירות ומשכנתאות ו-2.5% (MP) בענפים אחרים הינה כ-8,292 מיליוני ש"ח, ממנה חלקו של מבטח המשנה המשמעותי ביותר בחשיפה זו הינו כ-15.95% (אשתדק: 16.8%).
4. לא קיימים מבטחי משנה נוספים על אלו אשר פורטו לעיל, אשר החשיפה בגינם עולה על 10% מהחשיפה הכוללת של מבטחי משנה או שהפרמיה בגינם עולה על 10% מסך הפרמיות לביטוח משנה לשנת 2018.
5. בקבוצה הלא מדורגת נכללות יתרות בגין תביעות תלויות באמצעות ברוקרים עד וכולל שנת 2003, אשר החשיפה בגינם הסתכמה בכ-19 (אשתדק: 25) אלפי ש"ח.
6. הנתונים כוללים יתרות של חברות בישראל, שנקללו בהתאם לטבלת המרה לדירוג אמור בטעיף 4 לעיל, בסך של כ-152 (אשתדק 192) אלפי ש"ח.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ז. מידע בדבר השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה

1. פירוט הרכב ההשקעות לפי בסיסי הצמדה

ליום 31 בדצמבר 2018

סך הכל	פריטים לא פיננסיים ואחרים	במטבע חוץ או בהצמדה אליו *	צמוד מדד	לא צמוד	באלפי ש"ח
3,648,899	-	140,259	-	3,508,640	מזומנים ושווי מזומנים
47,903,534	17,559,231	6,609,948	14,118,525	9,615,830	נכסים סחירים
10,281,699	3,802,296	1,141,350	4,281,490	1,056,563	נכסים בלתי סחירים
61,834,132	21,361,527	7,891,557	18,400,015	14,181,033	סך הכל הנכסים

ליום 31 בדצמבר 2017

סך הכל	פריטים לא פיננסיים ואחרים	במטבע חוץ או בהצמדה אליו *	צמוד מדד	לא צמוד	באלפי ש"ח
4,529,446	-	697,065	-	3,832,381	מזומנים ושווי מזומנים
46,287,728	16,866,447	7,242,959	13,004,775	9,173,547	נכסים סחירים
9,943,233	3,094,495	839,652	4,700,461	1,308,625	נכסים בלתי סחירים
60,760,407	19,960,942	8,779,676	17,705,236	14,314,553	סך הכל הנכסים

(*) מטבע חוץ עיקרי הינו דולר.

2. סיכון אשראי עבור נכסים בארץ

ליום 31 בדצמבר 2018

סך הכל **	לא מדורג	דירוג מקומי *	BBB עד A	AA ומעלה	באלפי ש"ח
15,370,063	-	-	-	15,370,063	נכסי חוב בארץ:
7,817,231	108,006	23,816	1,273,272	6,412,137	אגרות חוב ממשלתיות
5,705,384	942,853	2,531	1,398,418	3,361,582	נכסי חוב אחרים - סחירים
28,892,678	1,050,859	26,347	2,671,690	25,143,782	נכסי חוב אחרים - בלתי סחירים
328,892	-	-	328,892	-	סך הכל נכסי חוב בארץ
					מזה - נכסי חוב בדירוג פנימי

ליום 31 בדצמבר 2017

סך הכל **	לא מדורג	דירוג מקומי *	BBB עד A	AA ומעלה	באלפי ש"ח
14,728,323	-	-	-	14,728,323	נכסי חוב בארץ:
6,716,501	46,073	40,898	1,488,224	5,141,306	אגרות חוב ממשלתיות
6,159,994	839,077	193	1,565,989	3,754,735	נכסי חוב אחרים - סחירים
27,604,818	885,150	41,091	3,054,213	23,624,364	נכסי חוב אחרים - בלתי סחירים
366,865	-	-	366,865	-	סך הכל נכסי חוב בארץ
					מזה - נכסי חוב בדירוג פנימי

(*) המקורות לרמת הדירוג בישראל הינם מעלות, מידרוג ודירוג פנימי. נתוני מידרוג הועברו לסמלי הדירוג לפי מקדמי המרה מקובלים. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטוחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

(**) הערך בספרים מהווה קירוב לסיכון האשראי המרבי. לפיכך, טור סך הכל מייצג סיכון אשראי מרבי.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ז. מידע בדבר השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה (המשך)

3. סיכון אשראי עבור נכסים בחו"ל

ליום 31 בדצמבר 2018

דירוג בינלאומי ^(*)					באלפי ש"ח
סך הכל ^(**)	לא מדורג	נמוך מ-BBB	BBB	A ומעלה	
4,026,293	527,692	1,027,291	2,143,623	327,687	סך הכל נכסי חוב בחו"ל

ליום 31 בדצמבר 2017

דירוג בינלאומי ^(*)					באלפי ש"ח
סך הכל ^(**)	לא מדורג	נמוך מ-BBB	BBB	A ומעלה	
3,215,355	360,562	711,110	1,821,686	321,997	סך הכל נכסי חוב בחו"ל

(*) כל נכסי חוב המדורגים בחו"ל דורגו על ידי סוכניות דירוג מוכרות מחו"ל. כל דירוג כולל בתוכו את כל הטווחים, לדוגמא: דירוג A כולל A- ועד A+.

(**) הערך בספרים מהווה קירוב לסיכון האשראי המרבי. לפיכך, טור סך הכל מייצג סיכון אשראי מרבי.

ביאור 39: ניהול סיכונים (המשך)

ת. סיכונים גיאוגרפיים

ליום 31 בדצמבר 2018

נדרים במונחי סך הכל	נדרים במונחי דולר	סך הכל חשיפה מאזנית	השקעות אחרות	נדל"ן להשקעה	קרנות גאומנות	תעודות/ קרנות סל (*)	מניות	אגרות חוב קונצרניות	אגרות חוב ממשלתיות	באליפי ש"ח
31,001,924	15,837	30,986,087	7,387,707	917,587	-	71,397	1,112,742	2,526,914	18,969,740	ישראל
2,459,891	153,192	2,306,699	1,192,931	194,814	85,140	455,209	270,616	107,989	-	אר"ב
548,813	-	548,813	548,813	-	-	-	-	-	-	בריטניה
604,615	-	604,615	604,615	-	-	-	-	-	-	גרמניה
357,091	-	357,091	357,091	-	-	-	-	-	-	שווייץ
70,821	-	70,821	70,821	-	-	-	-	-	-	שווקים מתעוררים
2,207,459	6,592	2,200,867	1,411,673	154,494	197,988	326,971	33,617	75,946	178	אחרים
37,250,614	175,621	37,074,993	11,573,651	1,266,895	283,128	853,577	1,416,975	2,710,849	18,969,918	סך הכל הניסים

ליום 31 בדצמבר 2017

נדרים במונחי סך הכל	נדרים במונחי דולר	סך הכל חשיפה מאזנית	השקעות אחרות	נדל"ן להשקעה	קרנות גאומנות	תעודות/ קרנות סל (*)	מניות	אגרות חוב קונצרניות	אגרות חוב ממשלתיות	באליפי ש"ח
31,344,946	116,160	31,228,786	7,335,284	870,553	-	106,398	1,103,931	2,689,129	19,123,491	ישראל
2,081,557	-	2,081,557	939,538	166,805	99,321	461,660	240,703	153,530	-	אר"ב
976,929	-	976,929	798,828	154,751	1,746	-	10,333	11,271	-	בריטניה
430,520	-	430,520	430,520	-	-	-	-	-	-	גרמניה
376,640	-	376,640	375,360	-	-	-	-	1,280	-	שווייץ
66,400	-	66,400	66,400	-	-	-	-	-	-	שווקים מתעוררים
1,820,914	-	1,820,914	1,055,672	-	247,857	432,684	12,874	71,827	-	אחרים
37,097,906	116,160	36,981,746	11,001,602	1,212,109	348,924	1,000,742	1,367,841	2,927,037	19,123,491	סך הכל הניסים

לרבות תעודות סל בחו"ל (ETF). (*)

ביאור 40: צדדים קשורים ובעלי עניין

א. חברה אם, בעל שליטה וחברות בנות

(1) בהמשך לאמור בביאור 1, בדבר מינויו של מר טרי כנאמן למניות השליטה של אי די בי פתוח ביום 21 באוגוסט 2013, ומכתבי המפקחת על הביטוח לעניין העדר יכולתה של אי די בי פתוח לכוון את פעילות החברה, מר טרי ולמען הזהירות בלבד אף אי די בי פתוח ובעל השליטה בה, נחשבים, כבעלי שליטה בקבוצה. למידע נוסף בדבר חברת האם, אי די בי פתוח ומי שנחשב בעל השליטה בקבוצה, ראה ביאור 1 לעיל.

עד ליום 8 בנובמבר 2018, בנק הפועלים בע"מ (להלן: "בנק הפועלים") היה בעל עניין בקבוצה. לפרטים נוספים אודות מכירת המניות על ידי בנק הפועלים, ראה ביאור 1(ב) (5) בדוחות הכספיים.

(2) באשר לחברות מוחזקות, ראה ביאור 9.

(3) במהלך העסקים הרגיל שלה, הקבוצה מבצעת עסקאות עם מי שנחשבים בעלי השליטה או שלמי שנחשבים בעלי השליטה יש בהן עניין אישי (להלן: "עסקאות בעל עניין") לרבות עסקאות עם חברות שבעלי השליטה בחברה הינם בעלי עניין בהן, וכן התחייבויות לביצוע עסקאות שהינן בתנאים מסחריים רגילים, במסגרת הספקת שירותי הקבוצה לבעלי השליטה ולחברות המוחזקות על ידם (כגון: ביטוחים, שירותי תיווך בביטוח, שירותי ניהול קופות גמל ואו קרנות פנסיה ושירותים פיננסיים שונים) ואו במסגרת רכישת שירותים ומוצרים מבעלי השליטה ואו מחברות המוחזקות על ידם (כגון: שירותי תקשורת וטלפוניה, תווי קניה, שירותי תיירות וכיוצא באלה) ואו במסגרת ההשקעות של הקבוצה (לרבות השקעות בניירות ערך, אשראי, נדל"ן וקרנות). ככל שעסקאות אלו מהוות עסקאות זניחות שאינן חריגות בהתאם לקווים מנחים וכללים שנקבעו בנוהל שאימצה החברה כקבוע בתקנה 41(א3)(1) לתקנות ניירות ערך (דוחות כספיים שנתיים), התש"ע-2010, הרי שאינן מתוארות בנפרד בדוחות אלה.

לעניין התקשרות בעסקאות עם גורמים מקבוצת אי די בי ואו עם אחרים שלא אי די בי ואו לנאמן יש בהם עניין אישי ואשר אינן מנויות בסעיף 270(4) לחוק החברות ואינן זניחות, ראה סעיף ה להלן.

ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים)

יושב ראש הדירקטוריון של החברה, המנכ"ל והמנהלים הבכירים בקבוצה זכאים, בנוסף לשכר, להטבות שלא במזומן (כגון רכב, וכדומה). כמו כן, הקבוצה מפקידה עבורם כספים במסגרת תוכנית הטבה מוגדרת ותוכנית הפקדה מוגדרת לאחר סיום העסקה.

מנהלים בכירים משתתפים גם בתוכנית כתבי האופציה למניות של החברה שהוענקו בשנים שקדמו לשנת הדוח (ראה ביאור 41).

1. הטבות בגין העסקת אנשי מפתח ניהוליים (לרבות יו"ר הדירקטוריון) כוללות¹:

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר

2016		2017		2018		
מס' אנשים	אלפי ש"ח	מס' אנשים	אלפי ש"ח	מס' אנשים	אלפי ש"ח	
12	20,223	11	24,365	15	20,367	הטבות לעובדים לטווח קצר
12	107	11	740	15	3,028	הטבות לאחר סיום העסקה
11	1,911	10	1,210	4	(113)	תשלומים מבוססי מניות ²
	22,241		26,315		23,282	

(1) ההטבות כוללות הטבות לאנשי מפתח ניהוליים עד לסיום העסקתם, והטבות בגין אנשי מפתח ניהוליים החל מיום מינויים.

(2) הסכום נקבע על בסיס שווי כתבי האופציה ליום הענקתן, באופן שהשווי ההוגן של כל מנה נפרס על פני תקופת הבשלתה.

2. הטבות בגין העסקת אנשי מפתח ניהוליים אשר הינם דירקטורים שלא מועסקים בחברה⁶:

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר

2016		2017		2018		
מס' אנשים	אלפי ש"ח	מס' אנשים	אלפי ש"ח	מס' אנשים	אלפי ש"ח	
6	1,065	6	1,670	6	1,928	באלפי ש"ח
						שכר דירקטורים ¹

(1) הגמול הניתן לדירקטורים בחברה, למעט יו"ר הדירקטוריון, הינו בהתאם לדרכת החברה ומהווה את הגמול המרבי ביחס לדירקטורים שאינם בעלי מומחיות (הגמול הינו בלא התחשבות במיומנות כלשהי). בהתאם לתקנות החברות (כללים בדבר גמול והוצאות לדירקטור חיצוני), תש"ס-2000. יצוין כי כלל ביטוח נושאת ב-80% מהתגמול לדירקטור משותף. הסכום האמור הינו לאחר השתתפות כלל ביטוח. ביחס לתנאי התגמול ליו"ר הדירקטוריון המשולמים במלואם על ידי כלל ביטוח, ראה סעיף 4 להלן.

6. הנתונים לשנת 2018 כוללים נתונים בגין דירקטור, אשר חדל לכהן במהלך חודש דצמבר 2018.

ביאור 40: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים) (המשך)

3. החברה רוכשת (עבורה ועבור חברות הקבוצה) ביטוח דירקטורים ונושאי משרה, ראה סעיף 6 להלן. הסכום ששולם עבור החברה ועבור חברות הקבוצה:

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2016	2017	2018	עבור ביטוח דירקטורים ונושאי משרה
889	1,001	931	

4. יו"ר הדירקטוריון

מר דני נוח (להלן: "מר נוח") מכהן כיו"ר דירקטוריון החברה וכלל ביטוח ב-85% משרה מיום 5 ביוני 2013. בהמשך לאישור ועדת התגמול ודירקטוריון החברה, ביום 14 ביולי 2013 אישרה האסיפה הכללית של החברה את הסכם כהונתו של מר נוח לתקופה של שלוש שנים, עד ליום 5 ביוני 2016 (להלן: "ההסכם הישן"). ההסכם אושר לפני אישור מדיניות התגמול הקודמת של החברה, ותנאי הכהונה שלו אושרו על ידי ועדת הביקורת, הדירקטוריון והאסיפה הכללית.

בימים 17 ו-18 באפריל 2016 אישרו ועדת התגמול של החברה ודירקטוריון החברה, בהתאמה, את התקשרותה של החברה בהסכם חדש עם מר נוח החל מיום 5 ביוני 2016 לתקופה שאינה קצובה (להלן: "ההסכם החדש") לצורך המשך כהונתו כיו"ר דירקטוריון פעיל של החברה ושל כלל ביטוח ב-85% משרה, כפי שיפורט להלן. ההסכם אושר באסיפה הכללית, למען הזהירות ברוב מיוחד, ביום 26 במאי 2016.

ההסכם אושר בהתאם לחוק תגמול לנושאי משרה בתאגידים פיננסיים (אישור מיוחד ואי התרת הוצאה לצורכי מס בשל תגמול חריג), התשע"ו-2016 (להלן: "חוק תגמול בכירים"), שפורסם ביום 12 באפריל 2016, בהתאם להוראות הממונה מחודש אוקטובר 2015 לעניין תגמול יו"ר דירקטוריון בגופים מוסדיים במסגרת תיקון לחוזר תגמול גופים מוסדיים מאפריל 2014 (להלן: "התיקון לחוזר התגמול"), וכן בהתאם למדיניות התגמול של החברה ושל כלל ביטוח.

במהלך תקופת ההסכם, יו"ר הדירקטוריון רשאי לעסוק בין כעובד ובין כנותן שירותים בתפקידים אחרים, בכפוף להיקף המשרה האמור לעיל שיוקדש לחברות מקבוצת החברות שבבעלות החברה, בכפוף למגבלות בדבר הימנעות מניגוד עניינים ואו תחרות בעסקי החברה ואו הוראות הממונה, כפי שהוסכמו בין הצדדים במועד מינויו לראשונה.

ביום 26 במאי 2016 אישרה האסיפה הכללית של בעלי המניות את תנאי התגמול של יו"ר הדירקטוריון, באופן שמשכורתו החודשית של מר נוח כיו"ר הדירקטוריון תעמוד על סך של 131,750 ש"ח, צמוד למדד חודש יוני 2016, בהתאם להגדרת "הצמדה למדד" במדיניות התגמול של החברה ("שכר יסוד"). עלות שכרו השנתי של מר נוח כפי שאושרה, היתה צפויה לעמוד על כ-2.37 מיליוני ש"ח כולל הפרשות לרכיב פיצויים, תגמולים, קרן השתלמות, ביטוח אובדן כושר עבודה, ביטוח לאומי וימי חופשה. מר נוח לא זכאי לרכיב משתנה כלשהו (במזומן או הוני) או למשכורת 13. עלות השכר האמורה (מתורגמת למונחי משרה מלאה) לא תעלה על יחס של 35 מעלות העסקתו הנמוכה ביותר של עובד בחברה (לרבות עובד קבלן המועסק ישירות על ידי החברה, או המועסק על ידי נותן שירות המועסק על ידי החברה), במישרין או בעקיפין.

ביום 7 בנובמבר 2016 אישרו ועדת התגמול ודירקטוריון החברה כי בהתאם למדיניות התגמול החדשה של החברה, שאושרה במקביל, ולהבהרות שנתקבלו בקשר לפרשנותו של חוק תגמול בכירים באופן שסך עלות השכר של יו"ר הדירקטוריון לא תעלה על 85% מ-2.5 מיליוני ש"ח בתוספת הפרשות לפיצויים ולתגמולים על פי דין⁷ (להלן וביחד: "המגבלות המעודכנות"). העדכון אושר באסיפה הכללית, למען הזהירות ברוב מיוחד, ביום 18 בדצמבר 2016.⁸

בהתאם להסכם העסקתו, מר נוח רשאי לבקש כי, הפרשות החברה לקרן ההשתלמות ולביטוח המנהלים (לא כולל מרכיב הפיצויים), אשר הן מעבר לתקרה הרלוונטית הפטורה ממס, לכל אחד מסוגי תשלומים אלה, ישולמו במסגרת המשכורת החודשית וזאת במקום העברתן לקרן השתלמות ולביטוח מנהלים לפי העניין. התשלומים על פי הוראות סעיף זה לא יהוו רכיב שכר ולא יחשבו כמשכורת חודשית לכל צורך אחר וליו"ר לא תהיה זכאות בגינם לכל תנאים סוציאליים ואו פנסיוניים ואו לפיצויי פיטורים.

לשכרו החודשי של היו"ר, כאמור לעיל, נוספים בפועל רכיבי שכר סטנדרטיים, לרבות הפרשות לקרן השתלמות ולתגמולים מעל התקרה שהומרו לשכר, שווי וגילום רכב. התוספות האמורות הינן תוספות לשכר היסוד.

בנוסף, זכאי מר נוח להחזר הוצאות בקשר עם מילוי תפקידו כמקובל בחברה, לטלפון נייד ולרכב אשר ישמשו את מר נוח במהלך כל תקופת ההסכם וכן תישא החברה בכל ההוצאות הכרוכות באחזקת הרכב, לרבות גילום שווי זקיפת ההטבה בגין הרכב והטלפון לצרכי מס.

7. יובהר כי הפרשות בגין תגמולי מעביד אשר הינן מעבר לתקרה הרלבנטית הפטורה ממס, ככל שאינן מופרשות לקופת גמל, אלא למשכורת החודשית, לא יוכרו כתוספת מעבר ל-2.5 מיליוני ש"ח כאמור.

8. בהחלטה הובהר כי תישאר על כנה ההחלטה באסיפה מחודש מאי 2016, ועדת התגמול והדירקטוריון החברה יהיו רשאים לאשר העלאה של עד 5% בשכר האמור (דהיינו תוספת של עד כ-6.5 אלפי ש"ח לשכר החודשי), בהתאם למגבלות המעודכנות. נכון למועד פרסום הדוח, לא עודכן השכר בהתאם.

ביאור 40: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים) (המשך)

4. יו"ר הדירקטוריון (המשך)

במסגרת התיקון לחוזר התגמול נקבע, בין היתר, כי תגמול של יו"ר הדירקטוריון יקבע כמקדם הכפלה ביחס לתגמול דח"צ כהגדרתו להלן, בהתאם לתקנות החברות (כללים בדבר גמול והוצאות לדירקטור חיצוני), תש"ס-2000 ולחוזר גופים מוסדיים 2009-9-4 (להלן: "יחס הכפלה"), באופן שהתגמול המירבי שישולם ליו"ר הדירקטוריון לא יעלה על התוצאה של הכפלת תגמול דח"צ ביחס ההכפלה. ועדת התגמול ודירקטוריון כלל ביטוח קבעו כי יחס ההכפלה כאמור, עבור משרה מלאה, לא יעלה על 12.5 מתגמול דח"צ המחושב לעניין זה על פי המספר המזערי של ישיבות דירקטוריון וועדותיו המחויב בכלל ביטוח בשנה (להלן: "תגמול דח"צ"). תנאי כהונתו של יו"ר הדירקטוריון עומדים ביחס ההכפלה שנקבע כאמור. יחס ההכפלה בפועל, בהתאם לשכר יו"ר הדירקטוריון בהתאם להסכם ההעסקה ולהיקף משרתו, הינו כ-10⁹. יחס ההכפלה בהתאם לשכר יו"ר הדירקטוריון בהתאם להסכם ההעסקה במונחי משרה מלאה הינו כ-12.2.

בהסכם נקבעו הוראות שונות ביחס לזכאות לחופשה שנתית, קצובת הבראה, חופשת מחלה והפרשות סוציאליות כמקובל בחברה. במקרה של הפסקת יחסי עובד מעביד, למעט בנסיבות חריגות, מר נה יהיה זכאי לשחרור ו/או העברה לבעלותו של כל הכספים שנצברו לזכותו בביטוח המנהלים ובקרן ההשתלמות, על רווחיהם. בנוסף, אם וכלל שהסכום שנצבר ברכיב הפיצויים בביטוח המנהלים לא יגיע לסכום פיצויי הפיטורים לו היה מר נה זכאי על-פי דין לו היה מפוטר, תשלום החברה את ההפרש שיגיע למר נה.

בהסכם נקבע כי ביטול ההתקשרות יעשה בהודעה של שישה חודשים מראש, אשר החברה תהיה רשאית לקצור בכפוף לתשלום מלוא הזכויות עד תום תקופת ההודעה המוקדמת.

בהסכם נקבעו הגבלות אי תחרות בתקופת ההסכם. ההגבלות האמורות יחולו על מר נה במשך תקופה של שישה חודשים מתום תקופת ההודעה המוקדמת.

יצוין כי בעת אישור ההסכם, הובהר כי זכויות קיימות שנצברו מכוח ההסכם הקודם לא ייפגעו, לרבות אופציות, מענק שנתי יחסי ומענק משתנה נדחה בגין התקופה בה היה בתוקף ההסכם הקודם, השלמה בגין זכאות לפיצויי פיטורין לפי משכורת אחרונה, ומענק הסתגלות כמפורט להלן:

מענק הסתגלות - מר נה זכאי לחופשת הסתגלות בת שישה (6) חודשים מתום תקופת ההודעה המוקדמת, במסגרתה ישולמו למר נה מלוא המשכורת החודשית הצמודה וכן שווים של מלוא התנאים הסוציאליים והתנאים הנלווים על פי הסכם זה (למעט רכב וטלפון נייד) וזאת מבלי שמר נה יידרש להתייבב לעבודתו.

אופציות - ביום 5 ביוני 2013, קודם לכניסתו לתוקף של חוק תגמול בכירים, אישר דירקטוריון החברה, בהמשך לאישור ועדת התגמול של החברה, הצעה פרטית מהותית למר נה של 175,000 כתבי אופציה (לא רשומות למסחר) (להלן ביחד: "כתבי האופציה"), הניתנות למימוש למניות רגילות של החברה, בהתאם לשווי ההטבה הגלום בכתבי אופציה.

(להלן: "ההקצאה הפרטית"). ההקצאה הפרטית נערכה בהתאם לתנאי תוכנית 2013, כמפורט בביאור 42(א)2, בכפוף למספר חריגים והתאמות, אשר העיקריים שבהם מפורטים להלן: במסגרת ההסכם הישן הוקצו למר נה כתבי האופציה ללא תמורה. נכון למועד זה פקעו 2 המנות הראשונות בלי שמומשו. מחיר המימוש נקבע ביום 9 ביולי 2013 לסך של 77.5 ש"ח לכל כתב אופציה עבור כתבי האופציה הכלולות במנה השלישית. כמו כן, נקבעה תקרה למחיר המנייה בעת המימוש בסך של 137 ש"ח לכל מנייה של החברה. השווי ההוגן של כתבי האופציה ליום 9 ביולי 2013, הינו 13.03 ש"ח בממוצע לכל כתב אופציה, המשקף שווי הוגן כולל של כ-2.3 מיליוני ש"ח בגין כל כתבי האופציה בעת הענקתם.

יצוין כי בגין חלק האופציות שהבשיל בשנת 2017 רשמה החברה הוצאה חשבונאית בדוחותיה הכספיים לשנת 2017, בסכום של 107 אלפי ש"ח. מטעמי זהירות, כדי לעמוד במגבלת התגמול, ויתר היור על ימי חופשה בשווי של כ-13,000 ש"ח¹⁰.

יצוין כי כלל ביטוח השקיעה בשתי קרנות שמר נה היה שותף ומנהל בהן עוד טרם מינויו ליו"ר הדירקטוריון של החברה. במסגרת הליכי מינויו של מר נה, הוסכם, בין היתר, כי מר נה לא יקבל כל תקבול על חשבון כספי עמיתים שהושקעו בקרן אג"ת ר.מ. השקעות וטכנולוגיות רפואיות בע"מ (להלן: "הקרן הראשונה") וכי ימכור את חלקו בקרן השנייה בתוך תקופה קצובה. נכון למועד הדוח, חלקו של מר נה בשותף הכללי ובשותף המנהל של הקרן הראשונה עומד על 100% (ומוחזק באמצעות נאמן).

תקופת ההשקעה של הקרן הראשונה, לרבות תקופות הארכה, בהתאם להסכם השותפות, הסתיימה ביום 26 באוגוסט 2017. החל ממועד זה לא גבתה הקרן דמי ניהול מהשותפים בקרן לרבות כלל ביטוח. בסמוך לסיום תקופת ההשקעה של הקרן הראשונה, פנה השותף הכללי של הקרן למשקיעים ואפשר למשקיעים לבחור באחת מן האפשרויות: פירוק והנזלת הקרן על ידי השותף הכללי או חלוקה בעין של החלק היחסי בחברות הפורטפוליו בתמורה לזכות השותפות בקרן. כלל ביטוח החליטה על חלוקה בעין של חלקה בחברות הפורטפוליו בתמורה לזכויות השותפות שלה, וחתמה עם הקרן על הסכם בנושא. כלל ביטוח קיבלה את זכויותיה במרבית חברות הפורטפוליו של הקרן תמורת זכותה בשותפות ונמצא כעת בשלבים האחרונים של קבלת הזכויות בעין. כלל ביטוח אינה שותפה בקרן בשנת 2019.

9. היחס האמור כולל את עלות השכר בהתאם להסכם ההעסקה החדש עבור משרה בהיקף של 85% וללא הרכיבים החד פעמיים כמפורט להלן מכוח ההסכם הקודם: מענק שנתי ומענק נדחה, מענק הסתגלות ואופציות.

10. האמור בוצע מחמת זהירות ואף שמדובר באופציות שהוענקו בשנת 2013 קודם לחקיקת חוק תגמול בכירים והחברה הבהירה באסיפה מחדש מאי 2016 כי לשיטתה אין למנות את ההוצאה בגין האופציות שאושרו עוד קודם לפרסום חוק מגבלת התגמול, במסגרת התגמול.

ביאור 40: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים) (המשך)

5. הסכם העסקת המנכ"ל הקודם

מר איזי כהן כיהן כמנכ"ל החברה וכלל ביטוח מנובמבר 2012 ועד ליום 30 ביוני 2018.

בחודש אוקטובר 2017 אישרה האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה את הארכת כהונתו של מר איזי כהן כמנכ"ל החברה וכלל ביטוח ואת ההתקשרות עימו בהסכם העסקה חדש וזאת החל מיום 1 בנובמבר 2017 לתקופה קצובה של שנתיים, קרי עד ליום 31 באוקטובר 2019 עם אפשרות להארכה מצד החברה (ובכפוף להסכמת כהן) באותם תנאים, בשנה נוספת, בהודעה של 3 חודשים מראש ("ההסכם החדש").

שכרו של מר כהן נקבע בהתאם לתנאים הקבועים בחוק תגמול בכירים הכל בהתאם למנגנון התגמול שנקבע ביחס למנכ"ל החברה הנוכחי, כמפורט להלן.

בהתאם להסכם החדש, היה זכאי מר כהן לתקופת הודעה מוקדמת בת 90 יום מצידו ובת 180 יום מצד החברה. בהתאם להסכם החדש, כל עוד נמשכו יחסי העבודה בין מר כהן לבין החברה, לרבות בתקופת ההודעה המוקדמת, מר כהן התחייב לא להתחרות בחברה. בהתאם להסכם החדש, מר כהן לא היה זכאי למענק משתנה.

בהתאם להסכם הקודם, היה זכאי מר כהן למענק הסתגלות בגובה 6 חודשי עבודה בתוספת תנאים סוציאליים ותנאים נלווים לשכר, אשר התשלום בגינם, בסך של כ-1.43 מיליון ש"ח, הופרש במלואו בספרי החברה קודם לכניסתו לתוקף של חוק תגמול בכירים. המענק שולם למר כהן עם תום תקופת כהונתו בחברה, בתוספת פידיון ימי חופשה בסך של כ-145 אלפי ש"ח.

בגין עלות שכרו של מר כהן בשנת הדוח, יכול ולחברה תהא עלות נוספת בגין "עודף עלות שכר" כהגדרתו בחוק תגמול בכירים (לדוגמא כתוצאה מפרשנות הוראות חוק תגמול בכירים), קרי בשל העובדה שהוצאה כאמור לא תותר בניכוי ההכנסה החייבת במס של החברה.

6. הסכם העסקת המנכ"ל

בהמשך להודעתו מיום 7 במרס 2018 של מר איזי כהן, על כוונתו לסיים את כהונתו כמנכ"ל החברה וכלל ביטוח במהלך חודש יוני 2018, מינה הדירקטוריון ביום 11 במרס 2018 ועדה לאיתור והמלצה על מנכ"ל חדש לחברה, בראשות יו"ר הדירקטוריון דני נוח, בה היו חברים דירקטורים בחברה ובכלל ביטוח ("ועדת האיתור"). ועדת האיתור פעלה לאיתור ומיון מועמדים לתפקיד מנכ"ל החברה.

ביום 17 ביוני 2018 אישרו דירקטוריון החברה וכלל ביטוח את מינויו של מר יורם נוח כמנכ"ל החברה וכלל ביטוח, החל מיום 1 ביולי 2018, אז הסתיימה כהונתו של מר איזי כהן כמנכ"ל החברה וכלל ביטוח, אשר המשיך לתקופת חפיפה עד ליום 31 לאוגוסט 2018.

בימים 5 ו-8 ביולי 2018, אישרו ועדת התגמול ודירקטוריון החברה וכלל ביטוח, בהתאמה, את תנאי ההתקשרות עם מר יורם נוח בהסכם העסקה לתקופה שאינה קצובה וזאת החל מיום 1 ביולי 2018, כאשר כל אחד מהצדדים יכול לסיים את ההתקשרות בהודעה מוקדמת בת 6 חודשים ("ההסכם"). ביום 14 באוגוסט 2018 אישרה האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה את תנאי ההסכם.

להלן יפורטו עיקרי הסכם העסקת מר נוח (להלן: "המנכ"ל"):

שכר המנכ"ל יחושב בכפוף להוראות חוק תגמול בכירים, באופן שההוצאה החזויה בגין התגמול למנכ"ל לפי העלות הכוללת של רכיבי התגמול, לשנה, בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים, תהיה בהתאם לסעיף 2 לחוק תגמול בכירים על פי הגבוה מבין: (1) שני מיליון וחצי שקלים (2.5 מיליוני ש"ח) בשנה ¹¹ ("מגבלת הסכום"); או (2) מכפלת ההוצאה בשל התגמול הנמוך ביותר, לפי עלות היקף משרה מלאה בשיעור של 100%, ששילמה החברה לעובד, במישרין או בעקיפין (לרבות לעובד קבלן המועסק ישירות ע"י החברה, או לעובד המועסק ע"י נותן שירות המועסק ע"י החברה). ב-35 (להלן ובהתאמה: "השכר המינימלי" או "מגבלת השכר המינימלי").

"מגבלת התגמול" - הגבוה מבין מגבלת השכר המינימלי ומגבלת הסכום.

השכר הקבוע עשוי להשתנות מעת לעת בהתאם למנגנון האמור לעיל ובעדכון ועדת התגמול והדירקטוריון, ובנוסף, השכר הקבוע עשוי להשתנות בהתאם ובכפוף להחלטת ועדת התגמול והדירקטוריון במקרה בו יתברר כי רכיבים נוספים (מעבר להפרשה לתגמולים והפרשה לפיצויים על פי דין) אינם נכללים במגבלת הסכום או מגבלת השכר המינימלי שנקבעה בחוק תגמול בכירים.

יובהר כי ההחלטה כאמור מחייבת את החברה גם אם יתברר כי קיימת לחברה עלות נוספת בגין "עודף עלות שכר" כהגדרתו בחוק תגמול בכירים (לדוגמא כתוצאה מפרשנות הוראות חוק תגמול בכירים), קרי בשל העובדה שהוצאה כאמור לא תותר בניכוי ההכנסה החייבת במס של החברה.

המנכ"ל יהיה זכאי להמיר רכיבי תגמול נלווים (כגון רכב ותגמולים סוציאליים מעל התקרות הרלבנטיות) לשכר חודשי ובלבד שהמרה כאמור לא תגדיל את עלות ההעסקה, מעבר למגבלת התגמול.

על אף כל האמור לעיל, מובהר כי סך התגמול, כהגדרתו בחוק תגמול בכירים, למנכ"ל לא יעלה בכל מקרה על שלושה וחצי מיליון ש"ח (3.5 מיליוני ש"ח) בשנה (להלן: "מנגנון התגמול").

¹¹. צמוד למדד מיום פרסומו של חוק תגמול בכירים (12 לאפריל 2016). לצורך חישוב סך התגמול כאמור לא יילקחו בחשבון הפרשה לתגמולים לרבות אובדן כושר עבודה והפרשה לפיצויים על פי דין אותם ניתן יהיה להפריש על סך רכיבי התגמול.

ביאור 40: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים) (המשך)

6. הסכם העסקת המנכ"ל (המשך)

בהתאם לאמור לעיל, משכורתו החודשית של מנכ"ל החברה עמדה בשנת הדוח (בתקופת כהונתו בתפקיד של מנכ"ל החברה) על סך של כ-185 אלפי ש"ח (ובנוסף שווי רכב), ובתוספת תנאים סוציאליים, כאשר ההוצאה בגין התגמול למנכ"ל לפי העלות הכוללת של רכיבי התגמול, לשנה, הכוללת גם את תקופת כהונתו כמשנה למנכ"ל החברה טרם מינויו למנכ"ל, עמדה על סך של כ-2.19 מיליוני ש"ח¹².

בהתאם למנגנון התגמול הקבוע בהסכם העסקתו של מנכ"ל החברה, אשר אושר באסיפת בעלי המניות ביום 14 באוגוסט 2018 כאמור לעיל ובעקבות עדכון השכר המינימלי (כפי שצויין במסגרת דוח זימון האסיפה), בחודש ינואר 2019 התעדכן שכר המנכ"ל לסך חודשי של כ-195 אלפי ש"ח.

בנוסף, זכאי המנכ"ל להחזר הוצאות בקשר עם מילוי תפקידו, לטלפון נייד, לעיתון ולרכב הולם (בכפוף להחלפת הרכב אחת לתקופה כמקובל בחברה), לרבות הוצאות הכרוכות באחזקתו ולרבות גילום שווי זקיפת ההטבה בגין הרכב והטלפון לצרכי מס וכן תנאים נלווים נוספים כקבוע במדיניות התגמול של החברה, והכל בכפוף למגבלת התגמול.

בהסכם נכללו הגבלות אי תחרות בתקופת ההסכם. ההגבלות האמורות יחולו על המנכ"ל ביחס לתחומי הביטוח והפיננסים אף לתקופה של תשעה חודשים החל ממועד מתן ההודעה המוקדמת. במהלך תקופת ההודעה המוקדמת של 6 חודשים, יקבל המנכ"ל את מלוא המשכורת החודשית הצמודה וכן את מלוא התנאים הסוציאליים והתנאים הנלווים. החברה תהיה רשאית לוותר על עבודת המנכ"ל בפועל בתקופה זו וזאת מבלי שיגרעו זכויותיו לתנאים האמורים בתקופת ההודעה המוקדמת.

בהסכם נקבעו הוראות שונות והסדרים נוספים מקובלים. כן נקבע כי במקרה של הפסקת יחסי עובד מעביד מכל סיבה שהיא (למעט נסיבות חריגות בהן לא יהיה זכאי המנכ"ל לפיצויים בהתאם להוראות הדין בגין תקופת עבודתו עבור החברה), המנכ"ל יהיה זכאי לשחרור ו/או העברה לבעלותו של כל הכספים שנצברו לזכותו בביטוח המנהלים ובקרן ההשתלמות, על רווחיהם. בנוסף, אם וככל שהסכום שנצבר ברכיב הפיצויים בביטוח המנהלים לא יגיע לסכום פיצויי הפיטורים לו יהיה המנכ"ל זכאי על-פי דין (לו היה מפוטר), תשלים החברה את הפרש שיגיע למנכ"ל.

בהתאם לאישור האסיפה, בעקבות הגידול בשכרו של המנכ"ל (ביחס לשכרו כמשנה למנכ"ל) נוצר גידול בחבות לפיצויים, ולצורך כך בוצעה הפרשה בספרי החברה בסך של כ-1.1 מ"ש"ח ויכול אף שתבוצע השלמה בפועל לקופת פיצויים. זאת בהתאם לשכרו העדכני של המנכ"ל בשנת 2018, והוותק שלו בקבוצה (מיום 1 בפברואר 2008). כמו כן יתכן גידול בחבות כאמור מעת לעת בשם לב לעדכון שכרו בפועל¹³. בגין החבות האמורה יכול ויווצר "קנס מס" בהתאם לקבוע בחוק תגמול בכירים.

המנכ"ל אינו זכאי למענק שנתי משתנה בגין כהונתו כמנכ"ל.

יצוין כי למנכ"ל יתרת מענק שנתי שניתנה בגין שנת 2017 וטרם שולמה בעקבות דרישות הפריסה כמפורט בהוראות חוזר התגמול ובמדיניות התגמול והיא הופרשה במלואה בספרי החברה בשנה בה הוענקה¹⁴.

המנכ"ל ממשיך להיות זכאי למענק ההסתגלות בהתאם לקבוע בהסכם העסקתו הקודם, בו נקבע כי יהיה זכאי ל-6 חודשי עבודה ללא תנאים סוציאליים ותנאים נלווים לשכר. בשנת הדוח, בהתאם לשכרו של המנכ"ל בתום שנת הדוח, עודכנה ההפרשה בגין מענק ההסתגלות בסך של כ-0.5 מ"ש"ח.

יצוין כי בהתאם למדיניות התגמול, אין במדיניות התגמול לפגוע בזכויות שנצברו או שנוצרו בגין תקופות קודמות ולפיכך הוראות חוזר התגמול לא יחולו על מענק ההסתגלות שהופרש למר נזה בטרם כניסתו לתוקף של החוזר. הוראות חוזר התגמול ביחס למענקי פרישה, חלות על השלמת מענק ההסתגלות כאמור לעיל.

על המנכ"ל ימשיכו לחול הסדרי הביטוח, פטור ושיפוי הקיימים ביחס לדירקטורים ונושאי משרה בחברה¹⁵.

בפברואר 2014 במסגרת תפקידו הקודם, הוקצו למנכ"ל 90,000 כתבי אופציה מתוכנית 2013 בשלוש מנות הניתנות למימוש למניות על פי מחיר מימוש מדורג. המנות ניתנות למימוש למשך שנתיים לאחר תקופת הבשלה מדורגת של שנתיים (מנה ראשונה), שלש שנים (מנה שנייה) וארבע שנים (מנה שלישית). נכון למועד זה 2 מנות פקעו ונותרו בידי המנכ"ל 30,000 אופציות שהבשילו וניתנות למימוש עד ליום 6 בפברואר 2020 במחיר מימוש של 74.5 ש"ח למניה (כפוף להתאמה, בין היתר, בגין חלוקת דיבידנד). העלות בגין האופציות הופרשה במלואה בספרי החברה. כמו כן, רכש המנכ"ל באופן פרטי ביום 3 ביולי 2018 - 3,934 מניות של החברה.

במהלך תקופת כהונתו, עשוי המנכ"ל להתבקש על ידי החברה לכהן כדירקטור בחברות שונות בקבוצת החברה וזאת ללא תשלום תמורה נוספת כלשהי מעבר לתמורה המשתלמת לו מכוח ובהתאם להוראות ההסכם.

12. לא כולל הפרשה חד פעמית בגין חוב ותק לפיצויים והפרשה חד פעמית להשלמה לדמי הסתגלות, כמפורט להלן.

13. מגבלת התגמול על פי חוק תגמול בכירים, אינה כוללת הפרשות בגין פיצויי פיטורים על פי דין ועל כן גם ההפרשות הנוספות לצורך השלמת פיצויי פיטורים על פי דין בעקבות העלאת שכרו של המנכ"ל, אינה מובאת במסגרת מגבלת התגמול של החוק הניל.

14. סך של כ-460 אלפי ש"ח אשר ישולם לו בחלקים שווים בשנים 2019 עד 2021, בכפוף להתקיימות תנאי הסף לשחרור. בשנת 2019 לא התקיימו תנאי הסף לשחרור ובהתאם תשלום החלק היחסי שהיה אמור להיות משולם כעת, יידחה לשנת 2020 בכפוף לעמידה בתנאי הסף לשחרור בגין שנת 2019.

15. המנכ"ל קיבל מהחברה כתב פטור וכתב שיפוי, בדומה לדירקטורים ונושאי המשרה בחברה.

ביאור 40: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים) (המשך)

7. פטור, ביטוח או התחייבות לשיפוי, לנושאי משרה, שבתוקף לתום תקופת הדיווח

א. להלן תיאור ההסדר החל בגין ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה בחברה:

(1) החל מיום 1 בדצמבר 2014 רוכשת החברה פוליסות ביטוח אחריות נושאי משרה לתקופה של שנה אחת, כל אחת מהפוליסות האמורות הינה משותפת לחברה ולחברות מקבוצת החברה לרבות כלל פיננסים. כלל ביטוח אינה המבטחת בפוליסות האמורות. ביום 18 בדצמבר 2016 אישרה האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה מדיניות תגמול הכוללת סעיף פטור, שיפוי וביטוח לנושאי משרה. במסגרת מדיניות התגמול נקבע כי החברה תהיה רשאית לרכוש לנושאי המשרה בקבוצה ביטוח אחריות נושאי משרה וזאת, בסכומי ביטוח שלא יעלו על 400 מיליוני דולר ובתמורה לפרמיה שנתית שלא תעלה על 1 מיליון דולר וכן כי החברה תהיה רשאית לרכוש ביטוח נושאי משרה מסוג Run Off במקרה של העברת שליטה בחברה ו/או בחברה בת.

בהתאם להחלטה האמורה התקשרה החברה בפוליסת ביטוח שהנפיק מבטח שאינו צד קשור לתקופה שמיום 1 לדצמבר 2017 ועד ליום 30 בנובמבר 2018 ולאחר מכן מיום 1 בדצמבר 2018 ועד ליום 30 בנובמבר 2019 ("הפוליסות לשנת 2018 ו-2019"), במסגרתן רכשה החברה כיסוי ביטוח עבור נושאי משרה בחברה ולחברות המוחזקות על ידה, לרבות חברת כלל פיננסים בע"מ והחברות המוחזקות על ידה. גבול האחריות הכוללת של כל אחת מפוליסות הביטוח לשנת 2018 ו-2019 הינו עד 200 מיליוני דולר (ארה"ב) בגין תביעה אחת או במצטבר, סך הפרמיה השנתית הינו במסגרת הסכום שאושר בהחלטת האסיפה הכללית.

(2) יצוין כי במהלך השנים 2005-2014, רכשו חברות הנמנות על קבוצת אי די בי, לרבות החברה (להלן: "חברות מקבוצת אי די בי") פוליסות ביטוח בסיסיות עבור כל חטיבה בקבוצה, בנפרד (להלן: "הפוליסה הבסיסית"). גבולות האחריות של הפוליסה הבסיסית בשנים אלו היו בין 20 ל-50 מיליוני דולר לתקופת הביטוח על פי הפוליסה הרלבנטית. בנוסף, רכשו חברות מקבוצת אי די בי באותן שנים, פוליסות ביטוח קבוצתיות משותפות לחברות הקבוצה (להלן: "הפוליסה הקבוצתית"). הפוליסה הקבוצתית חלה (כפוף לתנאיה) רק מעבר לגבולות האחריות מכח הפוליסה הבסיסית של כל חטיבה בקבוצה. הסך המרבי של גבולות אחריות המבטח במסגרת כל פוליסה קבוצתית כאמור היה 90 מיליוני דולר (להלן: "סכום גבול האחריות המקורי"). לתקופת הביטוח על-פי הפוליסה הרלבנטית. בנוסף, החל מאוגוסט 2010, כלל הכיסוי הביטוחי של חברות הקבוצה רובד ביטוחי נוסף, במסגרתו הוקנה כיסוי ביטוחי, שהשלים את סכום גבול האחריות על-פי הפוליסה הקבוצתית עד לסכום גבול האחריות המקורי, במקרה בו גבול האחריות על-פי הפוליסה הקבוצתית קטן או מוצה עקב תביעה או תביעות, ככל שהוגשו על-פי הפוליסה הקבוצתית על-ידי מי מחברות הקבוצה שהשתתפו בה, ובלבד שסכום ההשלמה כאמור לא עלה במצטבר על סכום השווה לגבול האחריות המקורי של הפוליסה הקבוצתית (להלן: "הרובד הביטוחי הנוסף"). יובהר כי הרובד הביטוחי הנוסף חל על תביעות חדשות, אשר אינן קשורות לתביעה או תביעות אשר גרמו להפחתה או למיצוי סכום גבול האחריות המקורי. למרות האמור לעיל, החל מאוגוסט 2012, הרובד הביטוחי הנוסף לא חל על חטיבת אי די בי (הכוללת את אי די בי אחזקות, אי די בי פתוח וחברות פרטיות בשליטתן).

(3) עוד יצוין כי במהלך השנים האחרונות הוגשו כנגד חברות בקבוצת אי די בי וכנגד נושאי משרה בחברות בקבוצת אי די בי תביעות שונות וכן התראות בגין תביעות נוספות כנגדם בסך כולל של מיליארדי ש"ח. התביעות וההתראות האמורות מתייחסות לשנות חיתום שונות שבכל אחת מהן היה כיסוי בפוליסות נפרדות כאמור. חלק מסכומי התביעות והדרישות הינם מעבר לגבולות האחריות בפוליסות.

בשנת הדוח הסתיימו בפשרה שתי תביעות שהסכום הנטען בהן במצטבר היה כ-1 מיליארד ש"ח בסכום כולל של כ-275 מיליון ש"ח, כאשר סך של כ-231 מיליון ש"ח מתוכם שולם על ידי מבטחי משנה והיתרה שולמה על ידי המבוטחים.

כלל ביטוח מכוסה בפוליסות אלו בביטוח משנה 100%, כאשר מבטחי המשנה בפוליסות הינם מבטחי משנה בינלאומיים שדירגום הבינלאומי הינו A- לפחות. לעניין החשיפה למבטחי משנה ראה ביאור 39(ו).

יובהר כי, אי עמידה בהתחייבויות של מבטחי המשנה כלפי כלל ביטוח אינה משחררות את כלל ביטוח מהתחייבויותיה כלפי המבוטחים על פי פוליסות הביטוח. מבטח משנה, אשר לא יעמוד בהתחייבויותיו על פי חוזי ביטוח המשנה, עלול לגרום לחברה הפסדים.

יצוין כי חברות מקבוצת אי די בי פתוח ובעלת השליטה בה, רוכשות מעת לעת ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה מכלל ביטוח. התקשרויות אלו הינן זניחות עבור החברה. למיטב ידיעת החברה מתנהלות בבתי המשפט שתי תביעות המתייחסות לשנת חיתום 2018 שאינן חורגות מסכום גבול האחריות בפוליסה.

ב. להלן תיאור ההסדר החל בגין שיפוי לדירקטורים ונושאי משרה בחברה:

(1) ביום 10 באוקטובר 2002, אישרה האסיפה הכללית של החברה התחייבות לשיפוי לדירקטורים, לנושאי משרה בחברה ובחברות נוספות בקבוצה עד לשיעור של 25% מהונה העצמי של החברה במועד השיפוי. בהתאם, מעניקה החברה לנושאי משרה בחברה ובחברות בנות מסוימות כתבי שיפוי.

ביאור 40: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ב. הטבות לאנשי מפתח ניהוליים (לרבות דירקטורים) (המשך)

7. פטור, ביטוח או התחייבות לשיפוי, לנושאי משרה, שבתוקף לתום תקופת הדיווח (המשך)

ב. להלן תיאור ההסדר החל בגין שיפוי לדירקטורים ונושאי משרה בחברה: (המשך)

(2) ביום 16 באפריל 2008, אישרו ועדת הביקורת והדירקטוריון של החברה הענקת כתבי שיפוי מעודכנים לנושאי משרה בחברות מסוימות בקבוצה, לרבות החברה, הדומים במהותם לכתבי השיפוי שאושרו כאמור.

(3) ביום 3 במאי 2012, לאור תיקון 16 לחוק החברות, וכן בהתאם להוראות חוק ייעול הליכי אכיפה ברשות ניירות ערך (תיקוני חקיקה), התשע"א-2011 וחוק הגברת האכיפה בשוק ההון (תיקוני חקיקה), התשע"א-2011 אישרה האסיפה הכללית של החברה הענקת כתבי שיפוי חדשים על ידי החברה, לדירקטורים ולנושאי משרה בחברה ו/או בחברות נוספות בקבוצה (להלן: "**כתב השיפוי החדש**") עד לשיעור של 25% מההון המיוחס לבעלי המניות של החברה במועד השיפוי. בהתאם, מעניקה החברה לנושאי משרה בחברה ובחברות בנות מסוימות כתבי שיפוי.

הוראות כתב השיפוי החדש גוברות על כל התחייבות או הסכמה קודמות (טרם שנחתם כתב השיפוי החדש), בין בכתב ובין בעל פה, בין החברה לבין נושא המשרה בעניינים האמורים בכתב השיפוי החדש, וזאת, גם ביחס לאירועים שאירעו טרם חתימת כתב השיפוי החדש. האמור כפוף לכך, שכתב שיפוי קודם שניתן לנושא המשרה, אם ניתן, יוסיף לחול ולהיות תקף ביחס לכל אירוע שאירע טרם חתימת כתב השיפוי החדש (אף אם הליך בגינו הוגש כנגד נושא המשרה לאחר חתימת כתב השיפוי החדש), אם תנאיו של כתב השיפוי החדש מרעים את תנאי השיפוי עבור נושא המשרה ביחס לאירוע כאמור, כפוף לכל דין.

ביום 28 ביולי 2013 אישרה האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה תיקון להשמטות שנעשו בהגדרות של "הליך מנהלי" ו"תשלום לנפגע הפרה" בכתב השיפוי החדש, שלא בהתאם להגדרות כפי שאלה מופיעות בתקנון החברה. בהתאם, הותאמו הגדרות "הליך מנהלי" ו"תשלום לנפגע הפרה" בכתב השיפוי החדש להגדרות המופיעות בתקנון החברה.

(4) ביום 18 בדצמבר 2016 אישרה האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה מדיניות תגמול הכוללת כאמור סעיף פטור, שיפוי וביטוח לנושאי משרה.

במסגרת מדיניות התגמול של החברה לשנת 2016 נקבע כי החברה תהיה רשאית להעניק כתבי שיפוי בנוסח שיוחלט על ידה ואושר ו/או יאושר על ידי האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה. ככל שהחברה תבקש לערוך שינוי בכתבי השיפוי, מכל סיבה שהיא, תביא החברה את כתבי השיפוי המתוקנים לאישור בפני האורגנים המוסמכים בהתאם להוראות הדין.

ג. להלן תיאור ההסדר החל בגין פטור לדירקטורים ונושאי משרה בחברה:

ביום 9 באוקטובר 2016 אישרו ועדת התגמול ודירקטוריון החברה מתן פטור מאחריות לנושאי המשרה בחברה, בכפוף לקבלת האישורים הנדרשים להענקת הפטור לפי הדין. פטור כאמור לא יחול על החלטה או עסקה שבה לבעל השליטה או לנושא משרה כלשהו בחברה (גם נושא משרה אחר מזה שעבורו מוענק כתב הפטור) יש בה עניין אישי. במדיניות התגמול שאושרה בדצמבר 2016 נקבע כי החברה תהיה רשאית להעניק פטור מאחריות לנושאי המשרה בחברה כאמור לעיל.

בהתאם העניקה החברה כתבי פטור לדירקטורים ונושאי המשרה בחברה.

ביאור 40: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ג. יתרות של צדדים קשורים ובעלי עניין

ליום 31 בדצמבר 2017			ליום 31 בדצמבר 2018		באלפי ש"ח
צד קשור/בעל עניין					
חברות מוחזקות	קבוצת בנק הפועלים ⁽³⁾	צדדים קשורים אחרים ⁽²⁾	חברות מוחזקות	צדדים קשורים אחרים ⁽²⁾	
47,653	1,760,052	750,274	59,663	531,065	השקעות פיננסיות עבור חוזים תלויי תשואה
-	231,962	75,239	-	90,032	השקעות פיננסיות אחרות:
77,778	295,515	-	-	-	נכסי חוב סחירים
-	57,841	117,438	-	46,710	נכסי חוב שאינם סחירים
-	-	-	4,764	-	מניות
34,126	-	-	36,688	-	אחרות
-	1,720	1,340	-	631	הלוואות לחברות מוחזקות המטופלות בשיטת השווי המאזני ⁽¹⁾
-	1,321	11,088	-	14,268	חייבים ויתרות חובה
-	514,955	-	-	-	פרמיות לגבייה
-	611,012	-	-	-	מזומנים ושווי מזומנים עבור חוזים תלויי תשואה
15,701	160	78	16,076	261	מזומנים ושווי מזומנים אחרים
-	127,749	-	-	-	זכאים ויתרות זכות
					התחייבויות פיננסיות ^(*)

(*) ראה ביאור 25(א).

(1) כלול בסעיף השקעות בחברות מוחזקות.

(2) יתרת נכסי חוב הגבוהה ביותר במשך שנת 2018 של קבוצת אי די בי עמדה על סך של 105,379 אלפי ש"ח (2017: 121,407 אלפי ש"ח).

(3) קבוצת בנק פועלים חדלה להיות צד קשור בנובמבר 2018. יתרת נכסי חוב הגבוהה ביותר במשך שנת 2017 של בנק הפועלים עמדה על סך של 2,443,867 אלפי ש"ח

ביאור 40: צדדים קטורים ובעלי עניין (המשך)

ד. סכומים שנכללו בדוח רווח והפסד בגין עסקאות עם צדדים קשורים ובעלי עניין ותיאר עסקאות.

4

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2016		לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2017				לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018						
		צד קשור/בעל עניין										
אי ד"י חברה		אי ד"י חברה		אי ד"י חברה		אי ד"י חברה		אי ד"י חברה				
לפיתוח ואי	לפיתוח ואי	לפיתוח ואי	לפיתוח ואי	לפיתוח ואי	לפיתוח ואי	לפיתוח ואי	לפיתוח ואי	לפיתוח ואי	לפיתוח ואי			
צדדים	די בי חברה	צדדים	די בי חברה	צדדים	די בי חברה	צדדים	די בי חברה	צדדים	די בי חברה			
קבוצת בנק	קבוצת בנק	קבוצת בנק	קבוצת בנק	קבוצת בנק	קבוצת בנק	קבוצת בנק	קבוצת בנק	קבוצת בנק	קבוצת בנק			
חברות	חברות	חברות	חברות	חברות	חברות	חברות	חברות	חברות	חברות			
כללות	כללות	כללות	כללות	כללות	כללות	כללות	כללות	כללות	כללות			
-	33,695	78,892	1,351	-	21,406	52,737	4,033	-	16,346	55,584	2,800	פרמיות ברטון
(14,049)	139,506	75,438	-	5,039	265,418	66,866	-	8,311	46,933	(38,151)	-	רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו
-	145,483	-	-	-	20,246	-	-	-	-	-	-	רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו
-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו
-	16,862	40,185	7,189	-	9,480	41,070	1,706	-	3,399	14,938	1,950	רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו
-	2	2,673	-	-	1	813	-	-	27	1,146	-	רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו
-	7,490	5,587	-	-	4,909	5,482	-	-	1,612	5,060	-	רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו
459	4,742	-	-	469	4,361	-	-	485	2,694	-	-	רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו

נתוני קבוצת בנק פועלים היום עד לתאריך 30 לספטמבר 2018

ביאור 40: צדדים קשורים ובעלי עניין (המשך)

ה. עסקאות אחרות

בשנת 2010 נחתם בין גופים מקבוצת כלל ביטוח לבין כור תעשיות בע"מ, חברה מקבוצת אי די בי (להלן: "כור"), הסכם להסדרת זכויותיהם וחובותיהם ההדדיות (להלן: "ההסכם") בקרן Credit Suisse Emerging Markets Opportunity Fund L.P. (להלן: "אמקו"). אמקו הינה קרן השקעות פרטית שמנוהלת על-ידי תאגידים מקבוצת הבנק השוויצרי Credit Suisse (להלן: "קרדיט סוויס") ואשר מטרתה ביצוע השקעות בשווקים מתעוררים, בעיקר באמצעות מוצרי חוב. מתוקף ההסכם, לכלל ביטוח השפעה מהותית באמקו מאחר שיש לה הכח לקחת חלק בהחלטות משמעותיות מסוימות של אמקו, כגון השקעה, באמצעות הנציג המשותף של קבוצת כלל ביטוח ושל כור. במסגרת הסכמי ההשקעה באמקו התחייבו קבוצת כלל ביטוח וכור להשקיע באמקו סך של 250 מיליוני דולר (כאשר חלקה של קבוצת כלל ביטוח הינו 125 מיליוני דולר, מתוכם, סך של כ-33 מיליוני דולר מכספים שכנגד התחייבויות שאינן תלויות תשואה והיתרה מכספי עמיתים, היינו, כספים שכנגד התחייבויות תלויות תשואה, קופות גמל וקרנות פנסיה) מתוך היקף השקעה כולל באמקו של כ-1 מיליארד דולר. ביום 8 במאי 2013 הודיע מנהל אמקו כי הפחית את יתרת ההתחייבות של המשקיעים באמקו ל-2.5% מסכום ההתחייבות המקורי לאמקו, שיימשך רק בגין דמי ניהול, השקעות המשך והתחייבות לשיפוי.

בהתאם להסכם עם מנהל הקרן מפברואר 2016 נכון למועד הדוח אין יתרת התחייבויות של המשקיעים בקרן, למעט אפשרות לקיזוז דמי ניהול בסכומים זניחים מחלוקות עתידיות. היקף ההשקעות המצטבר של קבוצת כלל ביטוח באמקו עומד על סך של כ-45 מיליוני דולר.

יתרת ההשקעה של קבוצת כלל ביטוח למועד הדוח בניכוי החזרים בסך של כ-40.5 מיליוני דולר שהתקבלו, הינה כ-2.6 מיליוני דולר.

יצוין כי בהתאם לחוות דעת משפטית שקיבלה החברה, שאושרה בועדת הביקורת ודירקטוריון החברה ביום 27 בינואר 2016, אי די בי פתוח אינה נחשבת בעלת שליטה בחברה לעניין פרק עסקאות בעלי עניין בחוק החברות. עם זאת, למען הזהירות בלבד, החליטה החברה כי תמשיך לראות בעסקאות עם אי די בי פתוח כעסקאות עם בעלת שליטה וכן תראה בעסקאות עם צד שלישי של אי די בי פתוח יש עניין אישי בהן כעסקאות של בעל השליטה יש בהן עניין אישי, וזאת למעט ביחס להתקשרות בעסקאות עם מי שעשוי להיחשב נושה מהותי של אי די בי פתוח או של בעל השליטה בה, לרבות תאגידים בנקאיים, שאז לא תראה בהן כעסקאות של בעל השליטה בחברה יש בהן עניין אישי, הטענות אישורים בהתאם לסעיפים 270(4) ו-275 לחוק החברות.

ביאור 41: תשלום מבוסס מניות

א. פירוט תוכניות להקצאת כתבי אופציה למניות החברה

1. תוכנית 2013

ביום 6 בדצמבר 2012, אימץ דירקטוריון החברה תוכנית כתבי אופציה לעובדים ונושאי משרה (להלן: "תוכנית 2013"), לפיה תהא החברה רשאית להעניק לעובדים ונושאי משרה בקבוצה עד 2,400,000 כתבי אופציה. כתבי האופציה ניתנים למימוש, כל אחד, למניות רגילות בנות 1 ש"ח ערך נקוב כל אחת, בהתאם לשווי ההטבה הכספי הגלום בכתבי האופציה במועד המימוש בשלוש מנות שנתיות שוות ובכפוף להתאמות ולתנאים, אשר העיקריים שבהם מפורטים להלן. בשנת 2015 החליט דירקטוריון החברה שלא להקצות בהתאם לתוכנית האמורה, 35,000 אופציות לא רשומות מתוך אלו המוחזקות במאגר האופציות ולמחקם ממרשם ניירות הערך של החברה.

מחיר המימוש של כתבי האופציה יהיה כפוף להתאמות בגין האירועים הבאים: חלוקת מניות הטבה; הסדר חילוף מניות (כגון: עסקת מיזוג או ארגון מחדש); הנפקת זכויות; תשלום דיבידנד במזומן; וכן פיצול, או איחוד, הון המניות של החברה, או כל אירוע הוני תאגידי בעל אופי דומה באופן מהותי. ההתאמות יבוצעו באופן שנקבע בתוכנית 2013. תוכנית 2013 אושרה במסלול מיסוי הוני, לפי סעיף 102 לפקודת מס הכנסה.

מועדי ההבשלה של כתבי האופציה הינם:

- מנה ראשונה - מתום שנתיים ממועד ההענקה.
- מנה שנייה - מתום שלוש שנים ממועד ההענקה.
- מנה שלישית - מתום ארבע שנים ממועד ההענקה.

כל מנה כאמור תפקע לאחר שנתיים מהמועד שבו הבשילה (למעט חריג לעניין הפסקת יחסי עובד מעביד לאחר העברת שליטה בחברה, כמפורט להלן, וכן למעט חריגים נוספים לעניין הפסקת יחסי עובד מעביד, כמפורט בתוכנית 2013).

על אף האמור לעיל, אם תקופת האופציה של מנה כלשהי תסתיים במהלך תקופה אשר נקבעה על ידי החברה כתקופת חסימה אזי בכפוף לעמידה ולהתקיימות כל יתר תנאי התוכנית, תקופת האופציה לניצעים שכתבי האופציות שלהם יוקצו החל מיום 22 במרס 2018 תוארך באופן אוטומטי, ללא צורך בכל החלטה נוספת של דירקטוריון החברה, ועדת התגמול שלה או מנהל התוכנית, למשך תקופה נוספת במספר ימים השווה למספר הימים הכלולים בתקופת החסימה, כאשר ביחס לניצעים שכתבי האופציות שלהם הוקצו על פי התוכנית לפני המועד האמור - מנהל התוכנית יהיה רשאי להביא החלטה כאמור לאישור האורגנים הרלבנטיים.

מנהל התוכנית רשאי לקבוע בעת הקצאת כתבי האופציה כי במקרה שלאחר הבשלת מנת כתבי אופציה כלשהי ולפני פקיעתה יגיע מחיר המניה בבורסה בסגירת יום מסחר כלשהו למחיר מסוים כלשהו שייקבע על ידו (כשמחיר זה כפוף להתאמות המפורטות לעיל, בשינויים המחויבים) ימומשו כל כתבי האופציה מאותה מנה באופן אוטומטי (להלן: "מחיר תקרה"), יצוין כי ביחס לכל כתבי האופציה שהוקצו בהתאם לתוכנית 2013, נקבע מחיר תקרה כאמור.

במקרה של סיום יחסי עובד מעביד בין הניצע לבין החברה ו/או חברה אחרת בקבוצה (לפי העניין) כתוצאה מהתפטרות או פיטורין (אך למעט במקרה של סיום העסקה בנסיבות מסוימות המפורטות בתוכנית 2013) במהלך 12 חודשים לאחר העברת שליטה בחברה, זכאותו של הניצע לממש את המנה הבאה הקרובה בלבד של כתבי האופציה שעתידיה להתגבש (ככל שתהא) לאחר סיום יחסי עובד מעביד כאמור תואץ והניצע יהיה זכאי לממש את כתבי האופציה הכלולים במנה זו כאמור במהלך התקופה של 90 יום מיום סיום יחסי העבודה, או עד תום תקופת כתב האופציה, לפי המוקדם. זכאות הניצע ליתר כתבי האופציה שהוקצו לטובת הניצע תפקע במועד סיום יחסי העבודה.

לעניין זה נקבע בתוכנית כי "העברת שליטה" משמעה עסקה לפיה אי די בי אחזקות תעביר את השליטה באי די בי פתוח ו/או אי די בי פתוח תעביר את השליטה בחברה, ו/או החברה תעביר את השליטה בכלל חברה לביטוח בע"מ, לצד ג'. למען הסר ספק יובהר, כי העברת שליטה במי מהחברות האמורות לחברה בשליטת אי די בי חברה לאחזקות בע"מ, במישרין ו/או בעקיפין, לא תיחשב כ"העברת שליטה". "שליטה" לעניין זה כמשמעותה בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968. מובהר, כי מינוי בעל תפקיד מטעם בית משפט למי מבין החברות האמורות ו/או מינוי נאמן בהתאם לתיקון להיתר השליטה בכלל ביטוח שנכנס לתוקף ביום 31 באוגוסט 2012 לא יהווה שינוי שליטה.

בשנת 2018 אישר דירקטוריון החברה את הארכת המתאר לתקופה של שלוש שנים, על פיו הוקצו אופציות לפי תוכנית 2013 ואת פרסומו, ללא כל שינוי בתנאיו, על מנת שהחברה תוכל לבצע הקצאות עתידיות לעובדים שאינם בעלי תפקיד מרכזי, של כתבי אופציה מכוח תוכנית 2013, אשר חזרו ויחזרו בעתיד (אם וככל שיחזרו) למאגר כתבי האופציה.

לפרטים נוספים, ראה סעיפים ב' ו-ג' להלן.

ביאור 41: תשלום מבוסס מניות (המשך)

א. פירוט תוכניות להקצאת כתבי אופציה למניות החברה (המשך)

2. תוכנית 2015

בהמשך למדיניות התגמול של כלל ביטוח מחודש יוני 2014, אימץ ביום 24 למרס 2015, דירקטוריון החברה תוכנית תגמול הוני מותנית ביצועים לשנת 2015 (להלן: "תוכנית 2015"), לפיה תהא החברה רשאית להעניק לעובדים שהינם בעלי תפקיד מרכזי¹⁶ (כהגדרת מונח זה בחוזר התגמול) כתבי אופציה.

כתבי האופציה ניתנים למימוש, כל אחד, למניה רגילה בת 1 ש"ח ערך נקוב, בהתאם לשווי ההטבה הכספי הגלום בכתבי האופציה במועד המימוש ובכפוף להתאמות ולתנאים, אשר העיקריים שבהם מפורטים להלן, בשלוש מנות שנתיים שוות.

מחיר המימוש של כתבי האופציה יהיה כפוף להתאמות בגין האירועים הבאים: חלוקת מניות הטבה; הסדר חילוף מניות (כגון: עסקת מיזוג או ארגון מחדש); הנפקת זכויות; תשלום דיבידנד במזומן; וכן פיצול, או איחוד, הון המניות של החברה, או כל אירוע הוני תאגידי; בעל אופי דומה באופן מהותי. ההתאמות יבוצעו באופן שנקבע בתוכנית 2015. תוכנית 2015 אושרה במסלול מיסוי הוני, לפי סעיף 102 לפקודת מס הכנסה.

זכאותו של ניצע לאופציות ולמימושן תותנה בכפוף לעמידה בתנאי הסף לגיבוש הזכאות, לעמידה ביעד הרווח, כהגדרתו להלן, ולתנאי ההבשלה שהינם יעדים כמותיים ניתנים למדידה.

תנאי גיבוש הזכאות יהיו תנאי סף של (א) עמידת כלל ביטוח ביחס כושר הפירעון המינימלי בגין אותה שנת מענק, כהגדרתו במדיניות התגמול של כלל ביטוח או במדד אחר שיקבע במקרה של שינוי רגולטורי במשטר ההון ("יחס כושר פירעון מינימלי"); (ב) עמידת החברה ביעד שיעור התשואה על ההון בשיעור של 5% לפחות, בגין אותה שנה. בנוסף, כתנאי לגיבוש הזכאות, על החברה לעמוד ביעד של 70% לפחות מיעד מטרה שיקבע לעניין יעד הרווח ואשר יקבע בטווח שבין 250 מיליוני ש"ח לבין 600 מיליוני ש"ח, בגין כל שנת מענק ("יעד הרווח"). תנאי לזכאות לאופציות בגין שנת זכאות, הוא קיומם של תנאי הסף וכן עמידה ביעד הרווח (להלן: "תנאי הזכאות"). לא התקיים תנאי מתנאי הזכאות בשנת מענק מסוימת, הניצע לא יהיה זכאי לכל האופציות שהוקצו לו בגין אותה שנת מענק ואופציות אלה תחזרנה למאגר האופציות וניתן יהיה להקצותן מחדש לניצע כלשהו.

התגבשות תנאי הזכאות ביחס לשנה מסוימת תבחן בסמוך למועד פרסום הדוח התקופתי ביחס לשנה הנבדקת ("מועד התגבשות הזכאות"). כתבי האופציה יבשילו בשלוש מנות. מועד ההבשלה הראשון של כתבי האופציה יהיה ביום 1 באפריל שיחול בסמוך לחלוף שנה, שנתיים ושלוש שנים ממועד ההתגבשות. תנאי להבשלה הינו עמידה ביחס כושר פירעון מינימלי בתום השנה הקלנדרית הקודמת למועד ההבשלה¹⁷. כל מנה תפקע לאחר שנתיים ממועד הבשלתה ("מועד הפקיעה").

על אף האמור לעיל, אם תקופת האופציה של מנה כלשהי תסתיים במהלך תקופה אשר נקבעה על ידי החברה כתקופת חסימה בשל קיומו או פוטנציאל לקיומו של מידע פנים, אזי בכפוף לתנאי התוכנית, תקופת האופציה תוארך באופן אוטומטי, למשך תקופה נוספת במספר ימים השווה למספר הימים הכלולים בתקופת החסימה.

מנהל התוכנית רשאי לקבוע בעת הקצאת כתבי אופציה מחיר תקרה כהגדרתו לעיל, יצוין כי ביחס לכל כתבי האופציה שהוקצו בהתאם לתוכנית 2015, נקבע מחיר תקרה כאמור.

במקרה של סיום יחסי עובד מעביד בין הניצע לבין החברה ו/או חברה אחרת בקבוצה (לפי העניין) לפני מועד התגבשות הזכאות בגין שנת זכאות מסוימת, אך למעט במקרה של סיום העסקה במהלך 6 חודשים לאחר העברת שליטה בחברה, תפקע זכאותו של הניצע לכל האופציות שהוקצו לו על פי התוכנית עם סיום יחסי העבודה כאמור. על אף האמור, מנהל התוכנית יהיה רשאי, להחליט כי הניצע יהיה זכאי לחלק יחסי (בהתאם לתקופת עבודתו של הניצע בקבוצה בשנת המענק) מהאופציות שהוקצו לניצע בגין שנת המענק הרלוונטית בכפוף לעמידה בתנאי גיבוש הזכאות ולהתקיימות התנאי להבשלה. במקרה של סיום יחסי עבודה בין הניצע לבין החברה ו/או חברה אחרת בקבוצה לאחר מועד התגבשות הזכאות בגין שנת זכאות מסוימת, יפקעו האופציות בתום תקופת המימוש או אם ימומשו קודם לכן, (כלומר לא יפקעו כתוצאה מסיום יחסי העבודה).

לעניין זה נקבע בתוכנית כי "העברת שליטה" משמעה עסקה לפיה בעלי השליטה באי די בי פתחו יעבירו את השליטה באי די בי פתוח ו/או אי די בי פתוח תעביר את השליטה בחברה, ו/או החברה תעביר את השליטה בכלל ביטוח, לצד ג'. למען הסר ספק יובהר, כי העברת שליטה במי מהחברות האמורות לחברה בשליטת בעל השליטה באי די בי פתוח, במישרין ו/או בעקיפין, לא תיחשב כ"העברת שליטה". "שליטה" לעניין זה כמשמעותה בחוק ניירות ערך, התשכ"ח-1968. מובהר, כי מינוי בעל תפקיד מטעם בית משפט למי מבין החברות האמורות ו/או העברת מניות השליטה בחברה מידי הנאמן (מר משה טרי) או כל נאמן שימונה במקומו) לידי אי די בי פתוח לא יהווה שינוי שליטה.

בשנת 2015 החליט דירקטוריון החברה לפרסם מתארים המתייחסים להקצאת עד 470,000 כתבי אופציה אשר יוצעו מכוחו, בהתאם לתוכנית, לעובדים ולנושאי משרה של החברה ו/או חברות בשליטתה. כל כתבי האופציה לפי המתאר האמור הוקצו.

¹⁶ "בעל תפקיד מרכזי" הינו (i) נושאי משרה; (ii) מי שאינו נושא משרה ומתקיים לגביו אחד מאלה: (א) סך התגמול שקיבל בגין כל אחת מהשנתיים שחלפו, עולה על 1.5 מיליוני ש"ח, או (ב) הוא עוסק בניהול השקעות של החברה ושל כספי חוסכים באמצעותה; (iii) כל מי שמועסק על ידי החברה, במישרין או בעקיפין, ולפעילות עשויה להיות השפעה משמעותית על פרופיל הסיכון של החברה או של כספי חוסכים באמצעותה, בין אם מתקיימים יחסי עובד מעביד בינו לבין החברה ובין אם לאו, וכן מי שנקלל בקבוצה של עובדים, הכפופה לאותם הסדרי תגמול לפי מדיניות התגמול של החברה, ואשר הרכיב המשתנה בתגמולם עשוי, במצטבר, לחשוף את החברה או את כספי חוסכים באמצעותה לסיכון מהותי. בכפוף להוראות חוזר התגמול, בחינת היקף התחולה של מדיניות התגמול עשויה להשתנות מעת לעת. נכון למועד זה, נמצא כי מנהלי ערוצי ההפצה בחברה יכללו במסגרת הגדרה זו.

¹⁷ בהתאם למדיניות התגמול והחלטת הדירקטוריון "יחס כושר פירעון מינימלי" לעניין תוכנית אופציות 2015 ימשך גם ביחס לשנת 2018 להיות מבוסס על יחס של 112% לפי משטר ההון החשבונאי.

ביאור 41: תשלום מבוסס מניות (המשך)

א. פירוט תוכניות להקצאת כתבי אופציה למניות החברה (המשך)

2. תוכנית 2015 (המשך)

בשנת 2018 אישר דירקטוריון החברה את הארכת המתאר על פיו הוקצו אופציות לפי תוכנית 2015 ואת פרסומו, ללא כל שינוי בתנאיו, על מנת שהחברה תוכל לבצע הקצאות עתידיות לעובדים שהינם בעלי תפקיד מרכזי, של כתבי אופציה מכוח תוכנית 2015, אשר חזרו ויחזרו בעתיד (אם וככל שיחזרו) למאגר כתבי האופציה.

לפרטים נוספים, ראה סעיפים ב' ו-ג' להלן.

לעניין הענקת כתבי אופציה בשנים קודמות ליו"ר דירקטוריון ולמנכ"ל החברה הנוכחי, ראה ביאור 40(ב) ו-6), בהתאמה.

ב. התנועה בכתבי האופציה ופרטים נוספים

ממוצע משוקלל של תוספת			
מספר אופציות	המימוש בש"ח ¹	מח"מ ² בשנים	
2,986,335	62.46	2.99	יתרה ליום 1 בינואר 2016
(245,001)	67.82		חולטו במהלך 2016
(85,667)	63.95		פקעו במהלך 2016
2,655,667	63.19	1.88	סה"כ אופציות שקיימות במחזור ליום 31 בדצמבר 2016
(8,667)	68.91		חולטו במהלך 2017
(294,997)	66.22		פקעו במהלך 2017
(1,101,667)	55.46		מומשו במהלך 2017
1,250,336	69.24	1.78	סה"כ אופציות שקיימות במחזור ליום 31 בדצמבר 2017
(62,322)	70.33		חולטו במהלך 2018
(334,333)	69.82		פקעו במהלך 2018
(122,999)	59.80		מומשו במהלך 2018
730,682	70.48	1.29	סה"כ אופציות שקיימות במחזור ליום 31 בדצמבר 2018
341,335	70.20	0.79	מזה אופציות שקיימות במחזור ליום 31 בדצמבר 2018
271,013	68.61	2.23	בתוכנית 2013
60,000	73.63	0.60	בתוכנית 2015
58,334	77.50	0.58	בתוכנית למנכ"ל נוכחי ²
513,455	70.78		בתוכנית ליו"ר
819,561	68.83		סך הכל אופציות שניתנות למימוש:
1,561,666	60.10		בסוף שנת 2018
			בסוף שנת 2017
			בסוף שנת 2016

(*) ממוצע משוקלל של יתרת משך החיים החוזיים עד לפקיעה.

(1) הממוצע המשוקלל של תוספת המימוש בגין החילוטין והפקיעות, חושב על פי ערך תוספת המימוש לסוף כל שנה.

מחיר המימוש של כתבי האופציה במחזור לימים 31 בדצמבר 2018, 2017 ו-2016 הינו 77.50-52.83 ש"ח.

(2) אופציות שניתנו למנכ"ל טרם מינויו למנכ"ל, במהלך כהונתו כנושא משרה בחברה, במסגרת תוכנית 2013.

בהנחה תאורטית מקסימלית של מימוש כל כתבי האופציה מתוכנית 2013 ותוכנית 2015 כשמחיר מניית החברה בבורסה יגיע למחיר שבו, על פי תנאי תוכנית כתבי האופציה, מתבצע מימוש אוטומטי ובכפוף להתאמות, כמפורט בתוכנית 2013 ותוכנית 2015, יקנו כתבי האופציה שבמחזור למקבליהם, לימים 31 בדצמבר 2018, 2017 ו-2016 כ-0.67%, כ-1.16% וכ-2.59%, בהתאמה, מהון המניות המונפק והנפרע של החברה לאחר ההקצאה.

הנחה זו בדבר מימוש מלא של כתבי האופציה היא תיאורטית בלבד, לניצעים שיממשו את כתבי האופציה לא יוקצו מלוא המניות הנובעות מהם, אלא רק מניות בכמות המשקפת את סכום ההטבה הכספית הגלום בכתבי האופציה וזאת בהתאם לסכום ההטבה כפי שיהיה בפועל במועד המימוש דהיינו הפרש שבין השער של מניה רגילה של החברה, במועד המימוש לבין מחיר המימוש של האופציה.

ביאור 41: תשלום מבוסס מניות (המשך)

ג. פרטים בדבר מדידת השווי ההוגן של תוכניות כתבי האופציה

השווי ההוגן של כתבי האופציה נאמד באמצעות מודל בינומי בהתייחס לכתבי האופציה שהוקצו כאמור לניצעים במסגרת תוכנית 2013 ותוכנית 2015.

ההנחות העיקריות של המודלים כוללות את שיעור הסגירה של המניה למועד המדידה, מחיר המימוש של המכשיר, התנודתיות הצפויה (על בסיס הממוצע של התנודתיות ההיסטורית במניות החברה, על פני אורך החיים הצפוי של כתבי האופציה), אורך החיים הצפוי של המכשירים (על בסיס ניסיון העבר וההתנהגות הכללית של המחזיקים בכתב האופציה). ושיעור ריבית חסרת סיכון בהתאם לאורך החיים של כתבי האופציה (על בסיס עקום ריביות). תנאי שירות ותנאי ביצוע שאינם תנאי שוק אינם נלקחים בחשבון בעת קביעת השווי ההוגן. להלן מפורטים הפרמטרים אשר שימשו ביישום המודלים והשווי ההוגן במועד ההענקה:

תוכנית 2015 ⁽¹⁾	תוכנית 2013 ⁽¹⁾	מנכ"ל החברה הנוכחי	מנכ"ל החברה הקודם	יו"ר הדירקטוריון	
313,333	1,932,667	90,000	600,000	175,000	מספר כתבי האופציות שהוענקו בניכוי חילוטים עד לתאריך המאזן
61.70	58.92	70.03	54.00	59.31	ממוצע משוקלל של מחיר מניה (בש"ח)
					ממוצע משוקלל של תוספת המימוש במועד ההקצאה (בש"ח)
68.73	62.39	72.75	57.50	75.00	ממוצע משוקלל של התנודתיות צפויה ⁽²⁾
34.06%	42.59%	39.23%	46.41%	42.26%	משך חיים ממוצע לכתבי האופציה (בשנים) ⁽³⁾
5.75	4.88	5.00	5.00	6.00	ממוצע משוקלל של שיעור ריבית חסרת הסיכון ⁽⁴⁾
1.49%	2.46%	2.45%	2.80%	2.54%	מחיר תקרה
139-146	135-151	151	135	137	שווי הוגן במועד ההענקה של סך כתבי האופציה שהוקצו על ידי החברה (באלפי ש"ח) ⁽⁵⁾
4,550	32,576	1,673	10,972	2,281	

- (1) הנתונים המובאים הינם ממוצע משוקלל של ההקצאות במועדים השונים, לפי מנות, בניכוי חילוטים והחלפות ניצעים.
- (2) התנודתיות הצפויה של מחיר המניה על פני אורך החיים הצפוי של כתבי האופציה נקבעה על בסיס תנודתיות היסטורית של מחירי המניה של החברה והינה תחת ההנחה שהתנודתיות ההיסטורית של מחיר המניה מהווה אינדיקציה טובה למגמה הצפויה בעתיד.
- (3) משך החיים הממוצע החזוי לכתבי האופציה נקבע על בסיס ניסיון העבר וההתנהגות הכללית של המחזיקים בכתב האופציה, אשר לא בהכרח מייצגים את דפוס המימוש העתידי של האופציות למניות. בהתאם הונח שמימוש כתבי האופציה ייעשה במועד הפקיעה.
- (4) שיעורי הריבית חסרת הסיכון נקבעו על ידי חברה המספקת ציטוטים של שיעורי ריבית (לפרטים נוספים, ראה ביאור 14(ו)(4)), כאשר תקופות שיעורי הריבית תואמים את אורך החיים הצפוי של כתבי האופציה (על בסיס עקום ריביות).
- (5) השווי ההוגן המצטבר של כל ההענקות בכל אחת מתוכניות כתבי האופציה.

ד. הוצאות שכר בגין תשלומים מבוססי מניות

באלפי ש"ח	יו"ר הדירקטוריון	מנכ"ל החברה נוכחי	תוכנית 2013	תוכנית 2015	סך הכל
בשנת 2018	-	14	(181)	-	(167)
בשנת 2017	107	153	1,345	954	2,559
בשנת 2016	333	349	3,014	224	3,920

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות

להלן פרטים בדבר תובענות שאינן במהלך העסקים הרגיל, כדלקמן: תובענות מהותיות¹⁸ שהגשתי כתובענה ייצוגית אושרה; בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות; תובענות ייצוגיות מהותיות שאינן מהותיות שהסתיימו במהלך תקופת הדוח ועד לחתימתו, תביעות מהותיות אחרות ותביעות נגזרות כנגד חברות הקבוצה.

סכומי התביעות שלהלן מוצגים בסכומים נכונים למועד הגשתן, כפי שצינו על ידי התובעים, אלא אם צוין אחרת.

א. תובענות ייצוגיות

בשנים האחרונות, כחלק ממגמה כללית בשווקים בהם פועלת הקבוצה, ניכר גידול משמעותי בהיקף הבקשות לאישור תובענות ייצוגיות המוגשות כנגד חברות הקבוצה וכן בכמות התובענות כלפי חברות הקבוצה שבתי המשפט מכירים בהן כתובענות ייצוגיות. המגמה האמורה, אשר נובעת בין היתר, מחקיקתו של חוק תובענות ייצוגיות, תשס"ו-2006 (להלן: "החוק"), מריבוי תובענות ומגישות בתי המשפט, מגדילה באופן מהותי את פוטנציאל החשיפה של החברה להפסדים בגין פסיקה לרעת חברות הקבוצה בתובענות ייצוגיות המוגשות כנגדן¹⁹.

תובענה ייצוגית, כהגדרתה בחוק הינה תובענה המנוהלת בשם קבוצה אנונימית של בני אדם, שלא ייפו מראש את כוחו של התובע המייצג לכך, ואשר מעוררת שאלות מהותיות של עובדה או משפט המשותפות לכלל חברי הקבוצה.

ראשיתו של ההליך, בבקשה בכתב שמגיש התובע היחיד לבית המשפט אליו מוגשת תביעתו האישית, ובבקשה זו הוא מבקש לאשר את תביעתו האישית כתובענה ייצוגית. רק במידה שתתקבל הבקשה לאישור התובענה כייצוגית תוגדר התובענה כ"תובענה ייצוגית", והתובע יהפוך ל"תובע מייצג".

תובענה ייצוגית ניתן להגיש רק בתביעה כמפורט בחוק או בעניין שנקבע בהוראת חוק מפורשת כי ניתן להגיש בגינו תובענה ייצוגית. יצוין כי החל משנת 2006, ההגדרה של תביעה שניתן להגיש במסגרתה בקשה לאישור תביעה ייצוגית כלפי חברות הקבוצה, הינה הגדרה רחבה וכוללת כל עניין שבין חברה לבין לקוח, בין אם התקשרו בעסקה ובין אם לאו.

על מנת שתובענה תאושר כייצוגית צריך התובע להוכיח, בין היתר: (1) קיומה של "עילת תביעה אישית" לתובע הספציפי; (2) כי העילה מבוססת כדי כך שיש לו "עילת תביעה לכאורה". כאן בודק בית המשפט אם יש לתובע סיכוי לכאורה לזכות בסוף המשפט בתביעתו; (3) כי עילת התביעה מעוררת שאלות מהותיות של עובדה או משפט המשותפות לקבוצה מסוימת; (4) קיימת אפשרות סבירה שהשאלות המשותפות תוכרענה בתובענה לטובת הקבוצה; (5) התובענה הייצוגית היא הדרך היעילה וההוגנת להכרעה במחלוקת מושא התובענה, בנסיבות העניין; (6) התאמת התובע להיות התובע המייצג והתאמת עורכי דינו לייצג בתובענה.

ככלל, הליך בירור תובענה כייצוגית יכול שיקלול 4 שלבים: שלב א- הגשת הבקשה להכרה בתובענה כייצוגית בערכאה הראשונה; שלב ב- ערעור ברשות לערכאה גבוהה על החלטת הערכאה הראשונה; שלב ג- בירור התובענה לגופה בפני הערכאה הראשונה (בדרך כלל בפני אותו שופט שדן בבקשה בערכאה הראשונה); שלב ד- ערעור לערכאה גבוהה על ההחלטה לגופה.

יצוין כי היקפו ותוכנו של הדיון בתובענה הייצוגית לגופה, מושפע מן ההחלטה בדבר אישורה של התובענה כייצוגית. החלטה המאשרת תובענה כייצוגית, מתייחסת, בדרך כלל, לעילות תביעה שאושרו ולכאלה שלא אושרו; לסעדים שאושרו ולכאלה שלא אושרו; ועוד כיו"ב.

במסגרת החוק נקבעו תהליך ומגבלות בכל הנוגע להסדרי פשרה בתובענות ייצוגיות, שמקשות על כינון הסדרי פשרה בתובענות ייצוגיות. בכלל זה, נקבעה חובת גילוי נאות לבית המשפט ביחס לכל הפרטים המהותיים הנוגעים להסדר הפשרה, נקבעה זכות ליועץ המשפטי לממשלה ולגורמים נוספים המנויים בחוק להגיש התנגדות להסדר הפשרה המוצע וכן נקבעה חובת מינוי בודק ביחס להסדר הפשרה. הבקשות לאישור תובענות ייצוגיות המפורטות להלן, מצויות בשלבים שונים של הבירור הדיוני, חלקן אושרו וחלקן מצויות בהליכי ערעור.

¹⁸ יצוין כי ככלל בביאור זה תביעה תיחשב כמהותית ותתואר בהתאם להערכה שהחברה מבצעת במועד קבלת התביעה ככל שסכום החשיפה בפועל, נטו ממס, בהנחה שהתביעה תמצא כמוצדקת ומבלי להיכנס לסיכויי התביעה או לסכום הנקוב בה לגופו, חוצה את רף המהותיות של הקבוצה (ראה פרק ד בסעיף 13(ו) בדוחות הכספיים השנתיים לעניין רווח על פי תחשיב ההפסד הכולל החזוי חלקי הרווח הכולל או ההפסד הכולל השנתי הממוצע בשלוש השנים האחרונות, מחושב על בסיס 12 הרבעונים האחרונים שפורסמו לגביהם דוחות כספיים סקורים או מבוקרים; מובהר, כי הרווח/הפסד המשווה לאירוע והרווח/הפסד בכל רבעון מחושבים בערכם המוחלט. בנוסף, יכול ותביעה תחשב כמהותית לצורך גילוי כאמור, במקום בהם אין בידה של החברה להעריך את סכום החשיפה.

¹⁹ בחודש מאי 2018 נכנס לתוקף תיקון לתקנות בתי המשפט (אגרות), תשס"ז-2007 המגדיל את גובה האגרות שישולמו בהגשת בקשה לאישור תובענה כייצוגית. נכון למועד הדוח, התיקון כאמור, לא הביא להשפעה בהיקף הבקשות לאישור תובענות ייצוגיות המוגשות כנגד חברות הקבוצה.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תביעות ייצוגיות (המשך)

1. תביעות מהותיות שהגשטן כתביעה ייצוגית אושרה

מס"ד	וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
1.	4/2008 ב"ד אזורי לעבודה ירושלים	כלל ביטוח וחברות ביטוח נוספים	למעט התביעה, התביעות קבעו בפוליסה מסוג "ביטוח מנהלים" כי מקדם הגמלה לפי יסולמו לנשים מבטחות תגמולי ביטוח, בעת הגיען לגיל פרישה, יהא נמוך יותר מזה של גברים מבטחים, בשל תוחלת החיים הארוכה של הנשים, ואולם מנגד התביעות גבו וגובות מהנשים המבטחות פרמיית ריסק זהה לזו שהיא גובה מגברים, חרף העובדה כי שיעור התמותה של הנשים נמוכים בהרבה מאלו של הגברים, לטענת התביעות בשנת 2001 או בסמוך לכך, תיקנו התביעות את הפוליסות ואולם זאת לגבי פוליסות חדשות בלבד.	א. הפליה בה מנהגת התביעה מנוגדת לדיון וכל הוראה בפוליסה ואין כל פעולה מכוחה של הפליה זו בטלות ומבטלות. ב. לאפשר לחברי הקבוצה לבחור בין: (1) להשוות את מקדמי הגמלה למבטחות אישה ולמבטח גבר ובמקרה של תשלום חד פעמי במקום גמלה, להגדילו. (2) להפחית, רטרואקטיבית ופרוספקטיבית, את סכומי פרמיית הריסק שנגבו כאשר הסכומים שיופחתו יצורפו לסכומי הצבירה לחיסכון.	כל הנשים שרכשו מאת התביעה פוליסות מסוג "ביטוח מנהלים" בהן נעשת הבחנה בין נשים לגברים לעניין תשלום הגמלה, אך לא נעשתה הבחנה בין המינים לעניין פרמיית הריסק.	בחדש אפריל 2014 קיבל בית הדין האזורי לעבודה בירושלים את הבקשה את סכום הנזק לאישור התביעה כיצוגית, תוך שנקבע כי מתקיימים היסודות הדרושים לקבלת הבקשה בשלב מקדמי זה להערכת ההיקף של הדין. בית הדין הדגיש, כי אינו מסכים דן בשלב זה בתביעה לגופה, וכי די מעריכה את סכום הנזק הכולל שנגרם לחברות הקבוצה במאות מיליוני ש"ח.	כדי לאשר את הבקשה.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

1א. תובענות מהותיות שהגשתן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס' ד"ד וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
מס' 2 - 3/2010 מחוזי - מרכז	לטענת התובע, כלל ביטוח ניצלה שלא כדין ובאופן פסול את חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל), התשס"ח-2008 ("רתיקון מס' 3") שקבע כי כספים שיופקדו בקופות גמל החל משנת 2008, יהיו ניתנים למשיכה כקצבה בלבד ולא כמשיכה חונית (משיכה בסכום חד פעמי), לטענת התובע, בעת המרת הפוליסות החוניות שהיו בבעלות מבטוח, קודם לרתיקון מס' 3, לפוליסות לא משלמות לקצבה, היה על כלל ביטוח להצמיד לפוליסה את מקדם הקצבה שהבטוח בפוליסה הקצבית ששבבעלותו, בעוד שבפועל בחרה כלל ביטוח להצמיד לפוליסה החונית שהומרה מקדם קצבה חדש, בהתאם לתחלת החיים כפי שהייתה בשנת 2009.	להורות לכלל ביטוח להצמיד לפוליסה החוניות של מבטוחיה אותו מקדם קצבה שהיה קיים להם בפוליסה הקצביתית קודם לרתיקון מס' 3, לחילופין, לחייב את כלל ביטוח ויתר חברי הקבוצה להפריש את מלא כספי החיסכון הפנסוני, באופן רטרואקטיבי החל ממועד כניסתו של רתיקון מס' 3 (ינואר 2008) לרתיקון וכן מעתה ואילך, לפוליסה הקצביתית בעלת מקדם הקצבה העדיף, לחילופין, לחייב את כלל ביטוח לפצות את התובע ואת יתר חברי הקבוצה במגבה הנזק שארמה.	כל מי שהייתה בבעלותו קודם לכניסתו של רתיקון מס' 3 לתוקף, הן פוליסה חונית של כלל ביטוח והן פוליסה קצביתית (בין אם של כלל ביטוח ובין אם של חברת ביטוח אחרת), ואשר בעקבות הרתיקון הייל לחוק לא הובטח לו מקדם קצבה ²⁰ בפוליסה החונית או שהבטוח לו בפוליסה החונית מקדם קצבה גרוע ממקדם הקצבה הקבוע בפוליסה הקצביתית שלו.	בחודש ספטמבר 2015 החליט בית המשפט המחוזי לקבל את בקשת האישור כנגד כלל ביטוח, במסגרתה נקבע כי חברי הקבוצה הנאזים הם כל מבטוח שהיו בבעלותו קודם לרתיקון מס' 3 האמור הן פוליסה חונית והן פוליסה קצביתית (בין אם של כלל ביטוח ובין אם של חברת ביטוח אחרת), ואשר בעקבות הרתיקון הייל לא קיבל מקדם קצבה בפוליסה החונית או שקיבל בה מקדם קצבה גרוע ממקדם בפוליסה הקצביתית שלו, ובלבד שהפוליסה החונית נהלה על ידי כלל ביטוח, האדדים הגישו כתיב טענות וקיימו חקירות במסגרת ניהול התביעה ומונה בודק בתיק אשר הגיש את חוות דעתו בחודש יולי 2017. ההלך מצוי בשלב ניהול התביעה.	התובע מעריך את מספר חברי הקבוצה ב-37,752 חברים ובהתאם הפיצוי הנספי לחברי הקבוצה מוערך ב-107 מיליוני ש"ח, בכל שנה ²¹ .	התובע מעריך את מספר חברי הקבוצה ב-37,752 חברים ובהתאם הפיצוי הנספי לחברי הקבוצה מוערך ב-107 מיליוני ש"ח, בכל שנה ²¹ .

20. מקדם קצבה הינו המקדם המגולם תחולת חי"ם ומשמש את המבטוח בגל פרישה לאורך המרת סכום החיסכון אותו צבר המבטוח לקצבה חודשית.
21. הסכום המצוי מתייחס להערכת התביעה בגין שנת חזק אחת בלבד. יצוין כי התביעה הוגשה בחודש מרס 2010, בגין רתיקון חקיקה משנת 2008.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א. תובענות מהותיות שהגשתן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתביעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
3.	4/2010 מחוזי - מרכז	כלל ביטוח וחברות ביטוח נוספות	לטענת התובעים, במקרה של הפסקת הביטוח במהלך החדש, לאחר שפרמיית הביטוח בגין חודש זה נגבתה על ידי התביעות מראש, התביעות נמנעות מלהחזיר למבוטחים את החלק היחסי העודף של פרמיית הביטוח בגין אותו חודש, או לחילופין הן משיבות את פרמיית הביטוח בערכים נומינליים בלבד.	החזר סכומי הפרמיות העודפות שנגבו מאת חברי הקבוצה שלא כדין, ו/או החזר של הפרשי שיעורן שלא כדין. בצירוף הפרשי הצמדה וריבית כדין, וכן צו עשה המורה לנתבעות לשנות מבוטח כזה ופוליסת הביטוח הופסקה מסיבה כלשהי, בין אם עקב ביטולה על ידי המבוטח ובין אם עקב קורות מקרה הביטוח.	כל מי שהוא ו/או היה מבוטח של אחת או יותר מן התביעות בפוליסת ביטוח כלשהי, למעט פוליסת ביטוח של יורשו של מבוטח כזה ופוליסת הביטוח הופסקה מסיבה כלשהי, בין אם עקב ביטולה על ידי המבוטח ובין אם עקב קורות מקרה הביטוח.	בחודש יוני 2015 התקבלה החלטת בית המשפט לדחות את בקשת האישור כנגד כל התביעות ביחס לעיקר הטענות וביניהן: (א) כי יש לבצע החזר פרמיה יחסי במקרה של קורות מקרה הביטוח; (ב) כי יש לבצע החזר פרמיה יחסי במקרה של ביטול הפוליסה, כאשר נוסח הפוליסה אינו מתנה על סעיף 10 לחוק חוזה הביטוח, התשמ"א-1981, כנוסח, בתקופה הרלבנטית לתביעה (ג) כי יש להצמיד את דמי הביטוח המושבים רק למדד חיובי ולא שלילי; (ד) כי יש להשיב את דמי הביטוח כנגד כלל ביטוח בלבד. בקשת האישור ביחס לטענה לאי-תשלום דמי ביטוח יחסיים בפוליסת ביטוח בהן יש התניה על סעיף 10 לחוק חוזה ביטוח ואשר נקבע בהן כי ביטול פוליסה יכנס לתוקף באופן מיידי, וזאת בהעדר תשתית ראייתית (להלן: "טענת ההחזר היחסי"). הבקשה לאישור התביעה ייצוגית התקבלה כנגד כל התביעות. ביחס לכל מי שהוא או שהיה מבוטח בפוליסת ביטוח, למעט פוליסת ביטוח רכוש, אשר ביטול חוזה ביטוח, או אשר פוליסת הביטוח שלו התבטלה עקב קורות מקרה הביטוח, מחודש אפריל 2003 ועד ליום 14 במרס 2012, ואשר ניגבו ממנו דמי ביטוח בגין החודשים שלאחר חודש הביטול, והוחזרו לו בערכם הנומינלי ללא הפרשי הצמדה וריבית על פי חוק חוזה ביטוח (להלן: "טענת ההחזר הנומינלי").	הסכום הנתבע על ידי כל התובעים כנגד כל התביעות בתובענה

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א. תובענות מהותיות שהגשטן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס' ד"ד וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
מס' 3.	4/2010	תאריך			בחודש ספטמבר 2016 הוגש לבית המשפט המחוזי הסדר פשרה ("הסדר הפשרה"), אשר בהתאם לו מתחייבות התביעות לתרום למטרות ציבוריות סכומים שנגבו ביתר מכוח טענת ההחזר היחסי וסכומים נוספים מכוח טענת ההחזר הנזמינאלי, וזאת בשיעורים חלקיים שנקבעו בהסכם הפשרה ובהתאם לקביעתו של בודק אשר ימונה על ידי בית משפט במסגרת הסכם הפשרה. בחודש פברואר 2017 ובחודש מרס 2017 התקבלו עמדות מאת המועצה לצרכנות והיועץ המשפטי לממשלה, בהתאמה, אשר אינם מתנגדים להסדר הפשרה בכללותו אלא מציעים תיקונים בהסדר הפשרה, בין היתר ביחס לאופן ביצוע ההחזר הנכסי לקבוצה וביחס לסוג הפוליסות שההסדר יחול לגביהן.	בכח
מס' 3.	4/2010	תאריך			בחודש יוני 2017 מינה בית המשפט בודק בתיק לבחינת הסדר הפשרה. הסדר הפשרה כפוף לאישור בית המשפט, אשר אין ודאות שיתקבל.	בכח

ביאור 42: התחייבויות תלזיות ותביעות (המשך)
 תובענות "יצוגיות" (המשך)
 א. תובענות מהתיות שהגשתן כתביעה "יצוגית" אושרה (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
4.	5/2013 מחוזי - ת"א	כלל ביטוח וחברות ביטוח נוספות	לטענת התובע התביעות מפרות את חובתן לצרף ריבית צמודה וכן הפרשי הצמדה כד"ן בגין תגמולי ביטוח המשולמים על ידן. על פי הטענה, המועד ממנו יש לחשב ריבית והפרשי הצמדה הינו החל ממועד קרות מקרה הביטוח ועד למועד התשלום בפועל. לחילופין יש לשלם הפרשי הצמדה ממועד קרות מקרה הביטוח ועד למועד התשלום בפועל וריבית החל מתום 30 ימים ממועד מסירת התביעה ועד למועד תשלום תגמולי הביטוח בפועל.	לחייב את התביעות לשלם לחברי הקבוצה הפרשי הצמדה וריבית בגין תשלום החסר שבוצע. בנוסף ואו לחילופין מתבקש בית המשפט להורות על מתן פיצוי לטובת הצבור כפי שימצא לנכון.	כל מי שקיבל במהלך 7 השנים שקדמו להגשת התביעה ואו יקבל עד מתן פסק הדין בתביעה, תגמולי ביטוח מהנתבעות. מבלי שצורפה לתגמולי הביטוח ריבית כד"ן והצמדה כד"ן ("הקבוצה הראשונה")	בחודש אוגוסט 2015, התקבלה החלטת בית המשפט המחוזי לדחות את בקשת האישור כנגד התביעות ביחס לסענת אי תשלום הפרשי הצמדה ולקבל את בקשת האישור ביחס להתביעות ביחס לסענה בדבר תשלום ריבית בחסר על תגמולי ביטוח ונקבע כי חברי הקבוצה הזכאים הם כל מבוטח, מוטב או צד שלישי, שבמהלך תקופה שתחילתה שלוש שנים קודם להגשת התביעה וסיומה ביום אישורה של התביעה כייצוגית, קיבל מן התביעות, שלא על פי פסק דין שניתן ביניהם, תגמולי ביטוח מבלי שצורפה להם ריבית כד"ן וזאת בתוך 30 יום מיום מסירת התביעה למבטח (ולא מיום מסירת המסמך האחרון הדרוש למבטח לשם בירור החבות) ועד מועד התשלום בפועל. בחודש אוגוסט 2016 מחקו הנתבעות באישור בית המשפט העליון בקשת רשות ערעור שהוגשה על ידן, בחודש אוקטובר 2015 שעיקרה השגה על קביעתו של בית המשפט המחוזי, לפיה הסדר פשרה קודם שפרתה החברה בשאלה דומה, אינו מקיים מעשה בית דין החוסם את לנתבעות הגנה, תוך שהצדדים שומרים את מלוא טענותיהם להליך העיקרי.	התובע מעריך את הסכום המצטבר לקבוצה הראשונה בסך של 518 מיליוני ש"ח (היה ויפסק כי יש לחשב את הריבית החל ממועד קרות מקרה הביטוח), ובסכום של 210 מיליוני ש"ח (היה ויפסק כי יש לחשב את הריבית החל מ-30 יום מיום מסירת התביעה למבטח הפיטוח).
							התובע מעריך את הסכום המצטבר לקבוצה השנייה, לגביה בקשת האישור נדחתה, בגין הפרשי הצמדה, בסכום נוסף של 490 מיליוני ש"ח.

ההליך מצוי בשלב ניהול התביעה.

ביאור 42: התחייבויות תלזיות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א. תובענות מהותיות שהגשתן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

תאריך מס"ד וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	כיום התביעה
1/2008 מחוזי - ת"א	כלל ביטוח וחברות ביטוח נוספות	לטענת התובע, הנתבעות גובות תשלום תת שנתיות, תשלום הנגבה בפוליסות לביטוח חיים בהן תערף הביטוח נקבע בסכום שגוי אך התשלום מבוצע במספר תשלומים (להלן: "תת שנתיות"), בסכום החורג מן הסכום המותר, וזאת לטענתו במספר דרכים: גביית תת שנתיות ביחס ל"גורם הפוליסה", גביית תת שנתיות בשיעור הגבוה מן השיעור המותר לפי חוזר הפיקוח על הביטוח, גביית תת שנתיות ביחס לרכיב החיסכון בפוליסות לביטוח חיים וגביית תת שנתיות ביחס לפוליסות שאינן ביטוח חיים.	החזר כל הסכומים שגבו הנתבעות שלא כדין, וכן צו עשה המורה לנתבעות לשנות את דרך פעולתן ביחס לעניינים המפורטים בתביעה.	כל מי שהתקשר עם הנתבעות או מי מהן בחוזה ביטוח ושנגבה ממנו תשלום בגין מרכיב תת שנתיות בסכום או בסכום החורגים מהמותר.	בחודש יולי 2016 אישר בית המשפט את התביעה ייצוגית. הקבוצה שאושרה הינה כל מי שהתקשר עם הנתבעות או מי מהן בחוזה ביטוח ונגבה ממנו תשלום תת שנתיות ביחס לרכיבים הבאים: ביחס לרכיב החיסכון בביטוחי חיים מסוג "מעורב" שגמכרו על ידי כלל ביטוח בעבר, ביחס ל"גורם פוליסה" שהינו סכום חודשי קבוע המתוסף לפרמיה שמטרתו כיסוי הוצאות, וביחס לפוליסות בריאות, נסות, מחלות קשות, אובדן כושר עבודה וסיעוד ("רכיבי הגביה").	הממונה הגיש את עמדתו בתקן, במסגרתה הוא קיבל את עמדת חברת הביטוח.
5.					בחודש פברואר 2010 הגיע הצדדים להסדר דינאי לפיו יימחקו מהבקשה ומהתביעה טענות התובע לפיהן כלל ביטוח גבתה שיעור תת שנתיות גבוה מן המותר בקשר לפוליסות ביטוח שהונפקו לפני שנת 1992, וכי כלל ביטוח גבתה שיעור תת שנתיות מקסימאלי גם כאשר מספר התשלומים היה נמוך משנים עשר תשלומים. בהתאם לכך, תוקן הסכום הנתבע מכלל ביטוח והועמד על כ-398.2 מיליון ש"ח.	בחודש פברואר 2010 הגיע הצדדים להסדר דינאי לפיו יימחקו מהבקשה ומהתביעה טענות התובע לפיהן כלל ביטוח גבתה שיעור תת שנתיות גבוה מן המותר בקשר לפוליסות ביטוח שהונפקו לפני שנת 1992, וכי כלל ביטוח גבתה שיעור תת שנתיות מקסימאלי גם כאשר מספר התשלומים היה נמוך משנים עשר תשלומים. בהתאם לכך, תוקן הסכום הנתבע מכלל ביטוח והועמד על כ-398.2 מיליון ש"ח.
					החלטת בית המשפט ניתנה על אף עמדת ההממונה על הביטוח שניתנה לבקשת בית המשפט כאמור. עילת התביעה שבגינה אושרה התביעה ייצוגית היא גביה שלא כדין של תשלום תת שנתיות בגין רכיבי הגביה. הסעד המבוקש הוא החזר הסכומים שגובו שלא כדין בשבע השנים שקדמו להגשת התביעה ואילך, דהיינו מינואר 2001 וצו עשה המורה לנתבעות לתקן את התנהלותן.	

ביאור 42: התחייבויות חלזיות ותביעות (המשך)
 חובענות ייצוגיות (המשך)
 א. תובענות מהותיות שהגשתן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס"ד	תאריך	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
5.	1/2008	המשך מחז"ד - רי"א				בחו"ד דצמבר 2016 הגישו התובעות לבית המשפט העליון בקשת רשות ערעור על ההחלטה לאשר את התביעה כייצוגית ("בר"ע") ובחו"ד מאי 2018 קיבל בית המשפט העליון את הבר"ע, דן בה כערעור וניתן פסק דין המקביל את הערעור ודחה בהתאם את התובענה. בחו"ד יוני 2018 הגישו התובעים בקשה לקיים דיון נוסף בפסק הדין, ביחס לחלק מהתביעות בו.	

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תביעות ייצוגיות (המשך)

א1. תביעות מהותיות שהגשתן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

תאריך		מס' ד"ד וערכאה	נתביעים	טענות ועילות מרכזיות	סכמים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
6.	5/2011	מחוזי - מרכז	כלל ביטוח וחברות	לטענת התובע, בביטוח חיים, התביעות גובות ממבוטחים, ללא כל עיגון בפוליסות ובלא הסכמה, סכומי כסף העולים לעיתים כדי שיעור נכבד מן הפרמיה המשולמת על ידי המבוטחים והמכונים "גורם פוליסה" ואו "דמי ניהול אחריים" (להלן: "גורם פוליסה") שלא כדין ובהעדר הוראה חוזית מתאימה וזאת על אף שעקרונות הותר לנתבעות במסגרת חוזי הממונה לגבות בפוליסות ביטוח חיים גורם פוליסה. התובעים מציינים כי בחודש אפריל 2011, בו הוגשה התביעה הנוכחית, אשר בית המשפט בקשה להכיר בתביעה כנגד חברת ביטוח אחרת (להלן: "הבקשה האחרת"), זהה לתביעה זו, כתביעה ייצוגית. יצוין כי בעקבות בקשת רשות ערעור שהוגשה על ידי חברת הביטוח האחרת לביית המשפט העליון, הדיון בבקשת האישור האחרת הושב לביית המשפט המחוזי לשם דיון מחודש.	תשלום סכום הפיצוי/השבה השווה לסכום גורם הפוליסה שנגבה מחברי הקבוצה בפועל, בצירוף התשואה שנוממה מהם ביחס לסכום זה בשל כך שהסכום שטומה מן הפרמיה עבור גורם הפוליסה לא הושקע עבורם ושינוי דרך הפעולה לעניין גביית גורם פוליסה.	כל מי שהוא ואו שהיה מבוסס של התביעות או של מי מהן ושנגבה ממנו סכום כלשהו כגורם פוליסה.	בחודש יוני 2015 הוגשו לבית המשפט הסדר פשרה ובקשה לאישור, אשר לפיו אמורות היו הנתבעות לשלם סך של 100 מיליוני ש"ח בגין העבר (כאשר חלקה של כלל ביטוח מתווה הינו כ-26.5% מיליוני ש"ח) וכן ליתן הנוחה של 25% מהגביה העתידית בפועל של גורם הפוליסה.	תביעתם של התובעים היא בגין גורם הפוליסה שנגבה מהם משנת 2004 על פי הערכות והנחות שונות שביצע התובעים ביחס לגביית גורם פוליסה בשבע השנים שקדמו למועד הגשת התביעה על ידי הנתבעות והתשואות השנתיות הרלבנטיות, סכום התביעה לחברי הקבוצה, כנגד כל הנתבעות הוערך על ידי התובעים, נכון למועד הגשת התביעה, בסכום נומינלי של כ-2,325 מיליוני ש"ח. מתוך סכום זה מיוחס לכלל ביטוח, על פי חלקיה הנתען בשוק, סך של כ-661.9 מיליוני ש"ח.

"התחלטה"

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תביעות ייצוגיות (המשך)

א. תביעות מהותיות שהגשתי כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס'ד וערכא	נתביעם	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
6. 5/2011	תאריך				הסעדים הנתביעים, כפי שהוגדרו בהחלטת בית המשפט, הינם תיקון ההפרה על דרך של עדכון החיסכון הצבור לטובת המבוטחים בסכום החיסכון הנוסף שהיה נאבר לטובתם אילו לא היה נגבה גורם פוליסה או פיצוי המבוטחים בסכום האמור, וכן הפסקת גביית גורם הפוליסה מכאן ואילך. כן נפסק תשלום שכר טרחה לבאי כוח המייצגים וכן למתנגדים להסדר הפשרה ולבאי כוחם בסכומים שאינם מהותיים.	
המשך מחזי' - מרכז					ככל שתאושר התובענה לגופה, פוטנציאל התביעה הכולל ביחס לרכיב החיסכון בפוליסות הרלבנטיות, מוערך בסך של כ-700 מיליוני ש"ח עבור ארבע מן הנתבעות שהתקשרו בהסדר הפשרה (לרבות כלל ביטוח), בגין התקופה שמשנת 2004 עד שנת 2012 (כולל) וזאת בהסתמך על אומדן המתבסס על הערכת בית המשפט שניתנה בהסתמך על חוות דעת הבודק שמונה מטעמו. סכום זה אינו כולל את התקופה שעד מועד קבלת ההחלטה וכן את סכומי הגביה בגין גורם פוליסה, אשר התקבלו משנת 2012 ואילך ואמורים להתקבל בעתיד. בחודש מאי 2017 הגישו הנתבעות בקשת רשות ערעור על החלטת בית המשפט הן ביחס לאי אישור הסדר הפשרה והן ביחס לאישור החלקי של התובענה כייצוגית. בחודש בפברואר 2019 משטו הנתבעות את בקשת רשות הערעור, על פי הצעת בית משפט העליון, ולפיכך ימשך הדיון בתובענה לגופה, בבית המשפט המחוזי.	

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א1. תובענות מהותיות שהגשתן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס' ד"ד וערכאה	תביעים	טענות ועילות מרכזיות	סמלים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
מחוזי - מרכז	7/2014	לסענת התובע, כלל ביטוח גובה דמי ביטוח ביתר, בפוליסות חובה ואו צד ג' ואו מקיף מסוג "נהג נקיב" (להלן: "הפוליסה"), במקרים בהם הנהג הצעיר ביותר האצוי להשתמש ברכב דרך קבע (להלן: "הנהג"), עתיד להגיע במהלך תקופת הביטוח לגיל ואו לוותק נהיגה שהחל ממנו גובה כלל ביטוח דמי ביטוח מופחיתים (להלן בהתאמה: "גיל מזכרה" ו"וותק מזכרה").	להצהיר ולקבוע כי על כלל ביטוח לחשב את דמי הביטוח בגין הפוליסות כמפורט בבקשה; לחייב את כלל ביטוח בגילוי יזום של פרטי מידע שונים כמפורט בבקשה; לאסור על כלל ביטוח לגבות מן המבוטח הוצאות מינהל או כל תשלום אחר בגין הנפקת תעודת ביטוח חובה חדשה, מקום בו ההנפקה החדשה נדרשת שלא באשמת המבוטח; לחייב את כלל ביטוח לפצות את חברי הקבוצות בגין הנזקים שנגרמו להם, בתוספת הפרשי הצמדה וריבית כדון ממועד גביית היתר ועד למועד הפיצוי ואו ההשבה בפועל; לחייב את כלל ביטוח להשיב לחברי הקבוצה את מלאו התעשרותה של כלל ביטוח על חשבון חברי הקבוצות. להורות על מתן כל סעד אחר לטובת הקבוצות או פיצוי לציבור, כפי שימאא בית המשפט לזכות פורטי מידע שונים.	כל מי שרכש ואו חידש ואו רכוש ואו יחדש את הפוליסה אצל התובעת במהלך שבע השנים שקדמו להגשת התובענה ועד למועד מתן פסק דין סופי ואשר במהלך תקופת הביטוח הגיע ואו יגיע הנהג הצעיר ביותר האצוי להשתמש ברכב למדרגת גיל ואו לוותק נהיגה שהחל מהם הוא זכאי להפחית דמי הביטוח, כאשר בפועל לא קיבל את מלאו ההפחיתה לה היה זכאי וכן מי שנמנה על הקבוצה האמורה לעיל וביטוח המקיף ואו צד ג' שלו היו מסוג של "כל נהג".	בחדוש ינואר 2017 ניתנה החלטה על סכום התביעה הכולל בידי בית המשפט הדוחה את טענות התובע, למעט ביחס לטענה בדבר קיומה של פרקטיקה נוהגת בדבר עדכון פוליסות והשבת דמי ביטוח עודפים, אשר ביחס אליה אושרה הבקשה לניהול התביעה ייצוגית. חברי הקבוצה כפי שנקבעו בהחלטה הינם: "מבוטחי המשיבה בביטוח רכב חובה, מקיף וצד ג' בשבע השנים האחרונות, אשר הגיעו במהלך תקופת הביטוח למדרגת הגיל ואו דמי הביטוח, ואשר המשיבה נמנעה מלנהוג כלפיהם על פי הפרקטיקה הנוהגת, ואשר כתוצאה מכך לא קיבלו את ההפחיתה".	כ-26 מיליוני ש"ח.

בנסבות העניין.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תביעות ייצוגיות (המשך)

א. תביעות מהותיות שהגשתן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס'ד וערכאה	תביעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
מס'ד 8 וערכאה 11/2014 מחוזי - המחלקה הכללית בר"א	בנק ירושלים בע"מ (להלן: " בנק ירושלים ") ונגד מספר נתביעים נוספים שניהנו	לטענת התובע כלל בטוחה, אשר התמזגה עם ולחן בנק ירושלים, בכובעה כמנהל תיקים, ביצעה עבור לקוחותיה עסקאות בניות ערך של חברות מקבוצת נתביעים אי די ב, וזאת תוך העדפה של האינטרסים שלה ושל חברות שונות בקבוצת כדירקטורים אי די ב, על פני האינטרסים של לקוחותיה, וזאת בניגוד לכלל פינסים בטוחה ניהול השקעות בע"מ " כלל בטוחה ") בשנים 2007 ועד מכירת כלל בטוחה לבנק ירושלים בדצמבר 2013	ליתן א נגד כלל בטוחה ונגד הנתביעים האחרים למסור פרטים ונתונים אודות התיקים שנגרמו (לטענתו) לכל אחד מחברי הקבוצה וכן לחייב את הנתביעים לפצות את חברי הקבוצה במלוא נזקם, או החלפין לקבוע סעד אחר לטובת חברי הקבוצה, כולם או חלקם.	כל מי שקיבל מכלל בטוחה שירותי ניהול השקעות, ובמסגרתם נרכשו לו נירות ערך שהונפקו על ידי חברות שנגמו על "קונצרן אי די ב" וזאת מבלי שהתקבל אישור מראש ביחס לכל עסקיה וכתוצאה מהרכישה כאמור נגרם לו נזק. לעניין זה התובע כולל ב"קונצרן אי די ב" את כל התאגידים שהוחזקו או נשלטו (במישרין או בעקיפין) על ידי אי די ב אחזקות ואי די ב פתח.	בחודש ינואר 2017 ניתנה החלטת בית המשפט המאשרת את ניהול התובענה ייצוגית נגד כלל בטוחה, ודוחה את הבקשה ביחס לדיקטורים. חברי הקבוצה, כפי שנקבעו בהחלטה, הינם "כל מי שקיבל שירותי ניהול השקעות מחברת כלל פינסים בטוחה ניהול השקעות בע"מ (מחוסלת עקב מיזג) ("בטוחה") ובמסגרת ניהול התיקים רכשה עברו בטוחה (או מי מטעמה) נירות ערך. כהמדרתם בחוק הסדרת העיסוק ביישוע השקעות, בשיעור השקעות וביהול תיקי השקעות, התשנ"ה-1995 (להלן: " חוק היישוע ") שהונפקו על ידי איזה מן התאגידים אשר נמנו בעת הרכישה על קונצרן אי די ב" (כהמדרתו להלן), מבלי שהתקבל אישור מראש ביחס לכל עסקה כאמור, וכתוצאה מהרכישה כאמור נגרם לו נזק.	סכום התביעה האישית של התובע עומד על סך של כ-18,624 ש"ח. על פי כתב התביעה, הנזק הונסע לכלל חברי הקבוצה אינו ניתן להערכה בשלב זה.

לעניין זה הוגדר "קונצרן אי די ב":
"כל התאגידים שהוחזקו או נשלטו במישרין או בעקיפין (ובכלל זה בשרשרת) על ידי החברות או די ב חברה לאחזקות בע"מ (להלן: "**אי די ב אחזקות**") ואי די ב חברה לפתח בע"מ (להלן: "**אי די ב פתח**") לרבות אי די ב אחזקות ואי די ב פתח. למען הסר ספק, נכללות בהמדרה זו כל החברות והבנות, הנכדות והניטות (וכן הלאה) של אי די ב אחזקות וכל תאגיד אחר המוחזק על ידי, במישרין או בעקיפין."

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

1א. תובענות מהותיות שהגשתן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

תאריך	מס' ד"ד וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
8.	11/2014	מחזיקי - המשך				כן נקבע בהחלטה כי הקבוצה תכלול את מי שבוצעו בחשבונו רכישות של נירות ערך כאמור בתקופה של עד 7 שנים טרם הגשת בקשת האישור ועד המועד בו הושלמה עסקת המיזוג של כלל בטוחה לבנק ירושלים.	
		המחלקה הכלכלית בר"א				עילת התביעה שאושרה בהחלטה היא הפרת חובה תקוקה מס' 63 לפקודת הנדל"ן, יחד עם סעיף 15(א) לחוק הייעוץ.	
						החברה אינה צד לתביעה, ואולם היא קיבלה הודעה בדבר הגשת התביעה ודרשת שיפוי מאת בנק ירושלים, זאת בהתאם להסכם למכירת כלל בטוחה לבנק ירושלים, על פיו קיימת לחברה התחייבות לשיפוי ההתחייבות לשיפוי כאמור, יכול ותופעל אם וכל שבנק ירושלים יחייב בד"ד בקשר עם התביעה כאמור ובכפוף לתנאי ההסכם בין הצדדים ²² .	
						ההל"ך מצוי בשלב ניהול התביעה.	

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א. תובענות מהותיות שהגשתן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתביעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
9.	6/2013 מחוזי - ת"א	לטענת התובע, מבטח במסגרת ביטוח סיעודי קבוצתי באמצעות קרן פנסיה מקפדת, אשר הוכר כבעל צורך סיעודי, כלל ביטוח משלמת למבוטחיה תגמולי ביטוח מופחיתים וחסרים באופן שאינם כוללים תוספת פרשי האגודה וריבית.	בקשה לפסק דין הצהרתי ואו להשגבה, לתשלום הפרשי הצמדה וריבית כדון מיום קורות המקרה הביטוח ועד ליום התשלום בפועל, בהתאם לסעיף 28 לחוק חוזה הביטוח, התשמ"א-1984; ותיקון המחלף התשמ"א-1984; מכאן ואילך.	כל מי שקיבל במהלך 7 השנים שקדמו להגשת תובענה זו ואו יקבל עד למתן פסק הדין בתובענה זו, תגמולי ביטוח מכלל ביטוח, מבלי שאורפו לתגמולי הביטוח הפרשי ריבית והצמדה כדון.	בחודש אוקטובר 2016 הגישה פרקליטות המדינה לבית המשפט את עמדתה לפיה היא תומכת בעמדת כלל ביטוח בסוגיה האמורה. בחודש פברואר 2017 אישר בית המשפט את התביעה ייצוגית. הקבוצה שאושרה הינה כל המוטבים בפוליסת הביטוח הקבוצתית המקורית והמחודשת של מבטחי מקפת, שקיבלו מהגשת בקשת 7 השנים, תגמולי ביטוח ללא תוספת פרשי האגודה. הסעד המבוקש הוא תשלום מלוא הפרשי ההצמדה להם זכאים חברי הקבוצה.	החלטת בית המשפט ניתנה על אף עמדת המפקחות על הביטוח שהוגשה בתיק, לבקשת בית המשפט, התמוכנת בעמדת כלל ביטוח בסוגיה האמורה.	הנזק הנוטען הכולל לכלל חברי הקבוצה מכלל ביטוח מסתכם להערכת התובע בסכום של כ-473.8 מיליוני ש"ח.

בחודש יוני 2018 הגישו הצדדים לבית המשפט בקשה לאישור הסדר פשרה. בהתאם להסדר הפשרה, ישולם פיצוי חלקי לחברי הקבוצה שבשמה הוגשה התביעה ואשר מתקיימים לגביהם התנאים כמפורט בהסכם הפשרה. היועץ המשפטי לממשלה הגיש עמדה ביחס להסדר הפשרה המוצע לפיה הוא אינו מוצא לנכון להתנגד להסדר המוצע. בית המשפט החליט למנות בודק לבחינת סבירות הסדר הפשרה המוצע. תוקפו של הסדר הפשרה מותנה בקבלת אישור בית המשפט אשר אין ודאות שיתקבל.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תביעות ייצוגיות (המשך)

א1. תביעות מהותיות שהגשתן כתביעה ייצוגית אושרה (המשך)

מס' ד"ד וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
מחוזי - ת"א	2/2014	כלל ביטוח	למענה התובע, כלל ביטוח מנצלת את העובדה שהמבוטח אינו משלם במשך זמן מה את רכיב החיסכון בפוליסת ביטוח חיים, הכוללת רכיב חיסכון ורכיב ריסון, מפרה באופן יסודי ובטוח את תנאי הפוליסה על ידי ביצוע שינויים בפוליסה באופן חד צדדי (קיצור תקופת הפוליסה, הזנת מועד תחילת הביטוח והעלאת גיל המבטח בתחילת הביטוח), ופועל יוצא מעלה את מחיר הפרמיה הראלית בניגוד לד"ן, על אף שהפרמיה עבור רכיב הריסון בפוליסה שולמה במלואה. בכך, לטענת התובע, גורמת כלל ביטוח למבוטחים נזקים בסכומים משמעותיים.	לחייב את כלל ביטוח לשלם את דמי הפרמיה העודפים שגבתה עקב הזנת תחילת הביטוח עד למועד אישור התובענה ייצוגית בתוספת הפרשי הצמדה וריבית חוקית מקסימלית. לקבל צו האוסר על כלל ביטוח להמשיך ולגבות פרמיות בשיעורים העולים על השיעור הנקוב בפוליסה. לחילופין, לחייב את כלל ביטוח בתשלום סכום ראוי והולם לטובת הציבור בכללותו בסכום השווה לדמי גביה שנגבו ולא הושבו למשלם בצירוף הפרשי הצמדה וריבית חוקית.	בחודש דצמבר 2017 אישר בית המשפט את התביעה ייצוגית. הקבוצה שאושרה הנה כל מי שהתקשרו ו/או היו מבוטחים בפוליסת ביטוח חיים הכוללת רכיב חיסכון ורכיב ריסון, ואשר לא שילמו את אחד הרכיבים בפוליסה במלואה ממועד עריכת הפוליסה ועד למועד הזמנת עריכת הפוליסה או עד לסילוקה או, לפי הפוליסה ואשר נגבו מהם פרמיות עודפות שלא כדין עקב הזנת תחילת הביטוח.	הנזק הנוטע הכולל לכלל חברי הקבוצה מכלל ביטוח מסתכם להערכת התובע בסכום של כ-20 מיליוני ש"ח.

ההלך מצוי בשלב ניהול התביעה.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
1.	מחוזי - ר"א	כלל ביטוח	לטענת התובע, כלל ביטוח נוהגת לשנות את תנאי פוליסת ביטוח החיים בעת מעבר של מבטוח שכיר ממעסיק למעסיק בדרך של שינוי רכיב המכונה "תת שנתיות", אשר לטענת התובע נגבה בגין הריבית, לרבות זנאית לכאורה חברת הביטוח בנסבות בהן הפרמיה משולמת לשיעורים, במהלך השנה, ולא במלואה בתחילתה (להלן: " תת שנתיות "). לטענת התובעים שינוי זה נעשה על ידי כלל ביטוח באופן חד צדדי וללא עיגון חוזי כלשהו ולפיכך הדבר מהווה הפרה של תנאי הפוליסה.	השבת גביית היתר של רכיב תת שנתיות שבוצעה עד ליום האישור של התובענה כייצוגית, וכן הפסקת גביית היתר של רכיב זה בעתיד.	כל לקוחות כלל ביטוח, מעסיקים ואו עובדים, אשר נגבו מהם תשלומי תת שנתיות בפוליסה לביטוח חיים, אשר היו גבוהים יותר מאשר האישור לעניין המדרת הקבוצה והרחבתה לכל המבוטחים ששיעור רכיב היתר שנתיות הנגבה מהם עלה בלא הסכמה. בהתאם להסכם הפוליסה, על פי הערכת המבקשים מדובר במבטוחים ב-10,000 מבטוחים ב-30 השנים האחרונות.	בחודש מאי 2015 הוגשה לבית המשפט בקשה לארס הסכם פשרה בתביעה (להלן: " הסכם הפשרה "). במסגרת הסכם הפשרה התבקש בית המשפט להורות על תיקון בקשת הסכם של 120 מיליון ש"ח.	התק הנתען הכולל לכל חברי הקבוצה מכלל ביטוח מסתכם להערכת התובע

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס' ד"ד וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
מס' 1	11/2012	תאריך וערכאה	המשך מחזי' - ת"א		בחודש ספטמבר 2016 הגישו האדו"ם בקשה משותפת לתספת להסכם פשרה והוספת קבוצה שלישית הכוללת את כל מבטחי המשיבה בפוליסות ביטוחי החיים הכוללות רכיב תת שנתיות ואשר הן מסוג "ביטוח פרט" ו"רסק טהור", לרבות "תגמולים לעצמאיים", וכן כל מבטחי המשיבה המבטוחים בפוליסות ביטוחי הבראות והסיעוד הכוללות רכיב של תת שנתיות. אשר עד למועד הקובע המשיבה העלתה את שיעור התת שנתיות בפוליסה שלהם.	החודש דצמבר 2016 מינה בית המשפט בודק להסכם הפשרה אשר הגיש את חוות דעתו הן להסכם הפשרה והן לתוספת להסכם הפשרה כאמור.
					הסכם הפשרה והתוספת כאמור נכופים לאישור בית המשפט. אשר אין ודאות כי יתקבלו ולהתקיימות התנאים המתלים הקבועים בו.	

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תביעות "יצוגיות" (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תביעות מהותיות כ"יצוגיות" (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
2.	7/2014	כלל פנסיה וגמל בע"מ וכן כנגד ארבע חברות מנהלות נוספות של קרנות	לסענת התביעות, שתי עמותות הטוענות כי מטרותן היא סיוע לאוכלוסייה המבוגרת, התביעות העלו את דמי ניהול הנגבים מפנסיונרים של קרנות הפנסיה המנוהלות על ידי הפסל קבלת הקיצבה לדמי הגביה על פי הדיון (0.5%) לגביה על פי היתרה הצבורה), תוך ניצול היותם של הפנסיונרים "קהל שבו", וזאת בשעה שעמיתים פעילים משלמים בממוצע דמי ניהול נמוכים משמעותית. עוד נטען, כי התביעות אינן מגלות לעמיתיהן, כי מיד לכשיהפכו לפנסיונרים יועלו דמי ניהול שהם ישלמו לתביעות לדמי ניהול המורביים.	לחייב את דמי הניהול העודפים שנגבו מחברי הקבוצה שלא כדין בצדק ריבית והצמדה, לחייב את התביעות להפחית את דמי הניהול הנגבים מן הפנסיונרים, כך שלא יעלו על דמי הניהול שנגבו טרם יציאתו של כל אחד מהם לפנסיה, לאסור על התביעות להעלות את דמי הניהול לעמיתים בסמך לפני יציאתם לפנסיה.	כל מי שהוא עמית בקרן פנסיה חדשה מקיפה, המנוהלת על ידי אחת מהתביעות, וזכאי לקבל פנסיה קצנה וזאז לקבל בעתיד זכאי לקבל זקנה פנסית קצנה.	בחודש ספטמבר 2015 הגישו התביעות תשובה לתגובת התביעות לדמי הניהול שנגבו על ידי התביעות של די מפנסיונרים קיימים ואמרים על סך של 48 מיליוני ש"ח, דמי ניהול העלו דמי ניהול כנדרש בהתאם להוראות הדיון. לבקשת בית המשפט, ניתנו בחודש ספטמבר 2017 תשובות הממונה אשר קובעת, בין היתר, כי ניתן היה לגבות בתקופת קבלת הקצבה דמי ניהול בשער הנמוך מ-0.5% וכי לתביעות לא הייתה חובת מ-0.5% על שיתוי בדמי הניהול של כדון מפנסיונרים עתידים בגין צברה שנעשתה עד היום נאמרים בסך של 2,800 מיליוני ש"ח. הסכומים האמורים נטענים ביחס לכלל התביעות.	להערכת התביעות, דמי הניהול שנגבו על ידי התביעות של די מפנסיונרים קיימים ואמרים על סך של 48 מיליוני ש"ח, דמי ניהול העלו דמי ניהול כנדרש בהתאם להוראות הדיון. לבקשת בית המשפט, ניתנו בחודש ספטמבר 2017 תשובות הממונה אשר קובעת, בין היתר, כי ניתן היה לגבות בתקופת קבלת הקצבה דמי ניהול בשער הנמוך מ-0.5% וכי לתביעות לא הייתה חובת מ-0.5% על שיתוי בדמי הניהול של כדון מפנסיונרים עתידים בגין צברה שנעשתה עד היום נאמרים בסך של 2,800 מיליוני ש"ח. הסכומים האמורים נטענים ביחס לכלל התביעות.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס' ד"ד וערכאה	נתביעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
מס' 3. 11/2014 מחוזי - מרכז	תמורה סוכנות ליבטוח (1987) בע"מ (להלן: "תמורה") וכנגד חברת ביטוח נוספת וסוכנות ביטוח נוספת	לפעיל את הפוליסה הבסיסית של כרטיסי האשראי, המוענקת בחינם, במהלך השיחה, נמכר להם מוצר שאינו הרחבה, תוספת או הגדלה של הפוליסות הבסיסיות, אלא פוליסה רגילה שנמכר במחיר מלא, כך שאותו אדם מבטח פעמיים, מהשקל הראשון בכל הנוגע לליסיים החופפים בשתי הפוליסות.	לחייב את התביעות להשיב לחבר הקבוצה את הפרמיות העודפות ששולמו על ידי חברי הקבוצה במהלך שבע השנים שקדמו להגשת התובענה; ליתן צו המורה לנתבעות להביא בחשבון במסגרת מכירת הפוליסות את השווי הכלכלי של הפוליסות הבסיסיות ולאבות פרמיות אשר ביאו בחשבון שווי זה; ליתן גילוי מלא וגמות למתקשרים למוקדים הטלפונים; לאפשר למחזיקי כרטיסי האשראי של ישראל כרטיס ואל להפעיל את הפוליסות הבסיסיות לא רק באמצעות מוקד טלפוני; לחילופין, להורות על כל סעד אחר לטובת הקבוצה, לרבות מתן הוראות בדבר פיקוח על ביצוע פסק הדין.	מחזיקי כרטיסי אשראי של ישראל ואל אשר היו זכאים לקבלת ביטוח נסיעות לחו"ל ללא צורך בתשלום נוסף, ואשר רכשו בשבע השנים האחרונות ביטוחי נסיעות לחו"ל מהנתבעים דרך המוקדים הטלפונים שהפעילו הנתבעות.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור הנזק הנוטען לכלל התובענה כייצוגיות ולבקשת התובעים חברי הקבוצה מכלל ביטוח הסתכם להערכת תובע בסכום של כ-70 מיליוני ש"ח.	הנזק הנוטען לכלל חברי הקבוצה מכלל ביטוח הסתכם להערכת תובע בסכום של כ-70 מיליוני ש"ח.

ביאור 42: התחייבויות תלזיות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלזיות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
4.	5/2015 מחוזי - ירושלים	כלל ביטוח וחברת ביטוח	למענת התובע, לאחר שנים רבות אמו המנוחה הייתה מבטחת בפוליסת ביטוח חיים קבוצתי, שמכרה כלל ביטוח לעמותת גמלאי קרן הפנסיה "נתיב" - דרום ומרכז (להלן: "העמותה" ו"הפוליסה", בהתאמה), ושילמה פרמיות כסדרן, ביטלה כלל ביטוח באופן חד צדדי ושלא כדין את הפוליסה, בשל היות הפוליסה הפסדית, ומנעה מלהחזיר את הפרמיות שגבתה. בנוסף, לטענת התובע, גבתה כלל ביטוח באופן בלתי חוקי פרמיות מהמבטחים בגין חודש יוני 2014, לאחר המועד בו הפוליסה בוטלה.	להיב את כלל ביטוח לשלם לכל אחד מחברי הקבוצה, אשר לא נהנו מפירות הפוליסה, את מלוא הפרמיות שגבו מהם בגין הפוליסה במשך השנים בהן היו מבטחים, בתוספת ריבית והצמדה כחוק.	כל מי שבטח אצל כלל ביטוח בפוליסה, אשר בוטלה ביום 2 למרס 2014, וכן כל המבוטחים במסגרת הפוליסה אשר כלל ביטוח גבתה מהם פרמיה בחודש יוני 2014.	בחודש אוקטובר 2016 הוגשו תובענה לתשלום הפרמיה ולפיצוי על נזק הנסען הכולל חברי הקבוצה מכלל ביטוח מסתכם להערכת התובע בסכום של כ-90 מיליוני ש"ח.	הנזק הנסען הכולל חברי הקבוצה מכלל ביטוח מסתכם להערכת התובע בסכום של כ-90 מיליוני ש"ח.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

תאריך		מס'ד"ד וערכאה		נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
מס'ד"ד	וערכאה	7/2015	מחוזי - ת"א	כלל ביטוח	לטענת התובע, כלל ביטוח מחשבת את הזכויות לתשלום גמלה ו/או הון גמלה המגיעים למבוטחים, המקפאים את תשלום דמי הביטוח (במלואם או באופן חלקי) באופן זמני לתקופה מסוימת ואו לא משלמים את דמי הביטוח במשך מספר חודשים, בניגוד להוראות הד"ן, בניגוד להוראות הפוליסה ולנוסחה המחייבת לחישוב הגמלה הכלולה בפוליסה (להלן: "הנוסחה המחייבת"), כן נטען שכלל ביטוח מסרבת למסור למבוטחים מידעים.	לחייב את כלל ביטוח לחשב את הגמלה החודשית ו/או הון הגמלה בהתאם להוראות הנוסחה המחייבת ולחייב את כלל ביטוח לשלם לחברי הקבוצה שכבר ניזוקו את הפרשי הגמלה או את הפרשי הון הגמלה שמגיעים להם בתוספת הפרשי הצמדה וריבית כחוק, לחילופין, עותר התובע ליתן פסק דין הצהרתי, לפיו כלל ביטוח מפרה את הוראות הפוליסות.	לענין הסעדים - כל הלא כספיים - כל מבוטחי כלל ביטוח, בעלי פוליסות דומות לפוליסות של התובע ("המבוטחים"), אשר בתקופה או תקופות מסוימות לא שילמו, באופן זמני, את דמי הביטוח על פי הפוליסה. לענין הסעדים הכספיים: כל המבוטחים שהחלו לקבל מכלל ביטוח גמלה חודשית הנמוכה מהגמלה החודשית שהייתה משולמת בהתאם לנוסחה המחייבת וכן מבוטחים אשר בחרו בהיוון גמלה ואשר חישוב הון הגמלה שלהם נמך מהיוון הגמלה שהיה משולם בהתאם לנוסחה המחייבת.	החליף מצוי בריחור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית. בחודש יוני 2016 אושרה בקשתם המוסכמת של האדדים להעברת הדיון למותב שן בתביעה נוספת של התובע, המתוארת בסעיף 7(א)(10) לעיל, ש"ח. בנושא חישוב הזכויות בפוליסות ביטוח חיים, כאשר המבוטח אינו משלם את מלוא דמי הביטוח.	הנזק הנטען הכולל לכלל חברי הקבוצה מסתכם להערכת התובע בסכום שאינו פחות מ-25 מיליוני ש"ח.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תביעות "יצוגיות" (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תביעות מהותיות כ"יצוגיות" (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
6.	9/2015 מחוזי - מרכז	כלל ביטוח וארבע חברות ביטוח אחרות	לטענת התובעים, כאשר התביעות נותנות ניקוד בגין פעולת "השליטה על סוגרים" במסגרת ביחנת תביעה לתגמולי ביטוח פוליסות סיעוד, הן אימצו פרשנות לפיה על מנת שתוכר תביעת מבטוח בגין אי השליטה על הסוגרים היא צריכה להיות תוצאה של מחלה או לקוי אורולוגיים או גסטרואנטרולוגיים בלבד במקום לנקד את הפעולה גם כאשר מקור המצב הרפואי והתפקודי היחיד של המבטוח אשר בגינו הוא "לא שולט על סוגרי", יכול להיות מחלה, תאונה או לקוי בראות שאינם מתחום האורולוגיה והגסטרואנטרולוגיה.	לחייב את התביעות לפצות את חברי הקבוצה במלוא התקדים שנגרמו להם בשל הפרותיהן. על ידי התביעות (או יורשיו, לפי העניין), וסבל ממצב בריאות ותפקוד ירוד כתוצאה ממחלה או תאונה או לקוי בראות, אשר בגינו הוא לא שלט על סוגריו ו/או עשה שימוש קבוע בסטומה או בקטטר בשלפוחית השתן, או בחיתולים או בסופגנים למיניהם, ועל אף האמור לא קיבל מהתביעות לפי העניין ניקוד בגין רכיב "השליטה על סוגרים" באופן שהביא לפגיעה בכוויתיו.	החליף מצוי בברור הבקשה לאישור התביעה כ"יצוגית".	הנתק אינו ניתן להערכה בשלב זה אך הם מעריכים אותו בעשרות ואף במאות מיליוני שקלים. הנתק האישי של התובע, מכלל ביטוח, לטענתו, מסתכם בסך של כ-32,500 ש"ח (ללא הפרשי הצמדה וריבית).	

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס' ד"ד וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
7.	כלל פנסיה וגמל וכן כנגד ארבע חברות נוספות שהינן מנהלות של קרנות פנסיה	לטענת התובעים, עמיתיהם בקרנות הפנסיה שבניהול התביעות, מנגנון תגמול סוכנים ומתווכים בעמילות, בשיעור מתוך דמי הניהול הנגבים מהעמיתים, כפי שהיה נהוג אצל התביעות, מהווה הפרה של חובת הנאמנות כלפי העמיתים בקופות הגמל שבניהול התביעות, ומביא לגביית דמי ניהול גבוהים מהראוי על ידי התביעות.	לחייב את התביעות לשנות את מנגנון תגמול הסוכנים ולהשיב לעמיתים את דמי הניהול שנגבו ביתר.	עמיתי קופות גמל שבניהול התביעות, שנגבו מהם דמי ניהול תוך מתן עמלה לסוכנים הנגזרת מגובה דמי הניהול.	ההל"ך מצוי בבידור הבקשה לאישור התובעים כי ייצוגיות.	התובעים מעריכים את הנזק לכלל חברי הקבוצה בסכום של כ-2 מיליארדי ש"ח, המשקף נזק בשיעור של כ-300 מיליוני ש"ח לשנה מאז שנת 2008.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תביעות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תביעות מהותיות ייצוגיות (המשך)

תאריך וערכאה	מס'ד	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
10/2015 מחוזי - מרכז	8.	כלל ביטוח	התובע מעלה טענות כנגד הגדרת "הנכות" בפוליסות נכות מתאונה אשר לטענתו יוצרת אי בהירות, וכן כנגד תנאי הפוליסה הדורשים קבלת הוכחה סבירה תוך שנה מתאריך התאונה ובהקשר זה נטען כי למרות שהחברה קיבלה "הוכחה סבירה" בדבר נותנם הצמיחה של מבטחים כתוצאה מתאונות שאירעו החל מחודש יוני 2009, היא שילמה להם תגמולי ביטוח מופחתים או שדחתה את תביעתם לתגמולי ביטוח בגין הנכות. עוד כוללת התביעה טענות בעניין שקילול שיעורי נסיוות בתשלום תגמולי הביטוח במקרה ולמבטח יש יותר מאשר נכות אחת וכן טענות בעניין שיעור תגמולי הביטוח ביחס להפרכשי האמדה וריבית.	לחייב את כלל ביטוח לשלם כלל ביטוח תגמולי ביטוח לבגין נכות צמיחה כתוצאה מתאונה, לפי תנאי הפוליסה, וכן להורות לה לחדול מהתנהלותה המפירה.	כל מי שבטוח על-ידי כלל ביטוח בפוליסות נכות מתאונה אשר למרות שכלל ביטוח קיבלה "הוכחה סבירה" בדבר נכותו הצמיחה כתוצאה מתאונה שארעה החל מיוני 2009, היא שילמה לו תגמולי ביטוח מופחתים בגין נכותו או דחתה את תביעתו לתגמולי ביטוח בגין נכותו מחמת הסכובת המנויות בתובענה כולן או מקצתן.	בחודש יולי 2016, בעקבות הודעת התבע הייצוגי שהסכים לסילוק התביעה על הסף וחדר בו, סילק בית המשפט את התביעה על הסף. בחודש ספטמבר 2016, הוגש לבית המשפט העליון ערעור מטעם התובע הייצוגי כנגד פסק הדין אשר סילק את התובענה על הסף. בחודש נובמבר 2017 ביטל בית המשפט העליון את פסק הדין ככל שהדבר נוגע לסילוק התביעה על הסף והורה לתובע להגיש לבית המשפט המחוזי הודעת הבהרה בשאלה מהן העילות שבעטין מתבקש ניהול התובענה, ואיזו מטענותיו של התובע מקיימת את דרישת העילה האישית והתובע הגיש הודעת הבהרה כאמור ובחודש אפריל 2018 הורה בית המשפט המחוזי לתובע להגיש בקשה מתקנת לאישור התביעה ייצוגית בעילות המסוימות שנקבעו על ידו. בעקבות בקשת ערעור נוספת שהגיש התובע לבית המשפט העליון, הורה בית המשפט העליון על עיכוב ביצוע ההחלטה עד להחלטה בבקשת רשות ערעור שהוגשה על ידי התובע בעניין זה.	מקד

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס' ד"ד וערכאה		נתביעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
מס' ד"ד - 12/2015	כלל ביטוח וחברת ביטוח ת"א	9.	לטענת התובעים הנתבעות גובות, ממבטחים בפוליסות ביטוח חיים שהונפקו החל מ-1 באוגוסט 1982 ושלבמסגרתן נגבה רכיב תת שנתיות, כאשר הפרמיה משולמת לשיעורים במהלך השנה ("להלן: "תת שנתיות"), שיעור ריבית אפקטיבי, הגבוה משיעור הריבית המירבי, שהתיר ההממונה על הביטוח לחברות הביטוח לגבות בגין רכיב תת שנתיות. לטענת התובעים גביה כאמור הינה בניגוד לד"ן, לנהל ולמקובל בתחום הפיננסי ותוך התעלמות ממועדי תשלום הפרמיות החדשים ומכך שהפרמיה השנתית הולכת ופוחתת במשך השנה.	להורות לתביעות לשנות את שיטת חישוב רכיב התת שנתיות, כך שיחושב בשים לב למועדי תשלום הפרמיות בפועל ובשים לב להפחתת הפרמיה השנתית מדי תשלום ותשלום, להשיב לחברי הקבוצה את סכומי רכיב התת שנתיות, שנגבו מהם ביתר החל מהמועד בו חויבו המבטחים ברכיב התת שנתיות ועד למועד מתן פסק דין בתביעה, ולחילופין בשבע השנים שקדמו לתביעת התובע ועד למתן פסק דין בתביעה. לחילופין, עותר התובע ליתן פסק דין הצהרתי, לפיו שיטת חישוב רכיב התת שנתיות הנהוגה על ידי כלל ביטוח אינה חוקית או פסק דין הצהרתי אחר הנוראה לביט המשפט נכון וצודק בנוסבות העניין.	מבטחים בפוליסות ביטוח חיים שהונפקו החל מ-1 באוגוסט 1982 ושלבמסגרתן נגבה רכיב תת שנתיות, כאשר הפרמיה משולמת לשיעורים במהלך השנה.	ההל"ך מצוי בבירור הבקשה לאישור ההל"ך חלל חב"ר הקבוצה מסתכם להערכת התובעים בסכום שאינו פחות מ-50 מיליוני ש"ח.	

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)
תביעות ייצוגיות (המשך)
א. בקשות תלויות לאישור תביעות מהותיות כייצוגיות (המשך)

2א.

מס"ד	תאריך וערכא	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
10.	1/2016	כלל פנסיה וגמל ושלש אגמל ושלש חברות - האזורי - ריא	לסענת התביעות השקיע באגרות חוב בדיורג	הסעדים המבוקשים על ידי התביעות הגנס. בין היתר, השבע של דמי הניהול שנגבו על ידי התביעות במקרים של חריגה ממגבלות ההשקעה, פיצוי חברי הקבוצה בגין הנזק הנוסף שנגרם להם כאמור עקב החריגה ממגבלות ההשקעה וכן כל סעד אחר לטובת הקבוצה, כולל או חלקה, או לטובת חריגות אלה התביעות גבו מהתביעות דמי ניהול, וזאת בניגוד להוראות הדיון.	מי שהיו עמיתי קרנות הפנסיה וקופות הגמל המנוהלות על ידי התביעות בתקופה שמיום 1 בינואר 2009 ועד ליום 4 ביולי 2012.	החליף מצוי בברור הבקשה לאישור התביעה כייצוגית.	לסענת התביעה, הנזק הישיר שנגרם לה עומד על סך של 76 ש"ח (כאשר נזקן של כלל התביעות בגין גביית דמי ניהול עומד, לטענתן, על סך של 563 ש"ח). והכל בתוספת הפרשי הצמדה וריבית. בתביעה צוין כי סכום התביעה עבור כלל חברי הקבוצה אינו ניתן להערכה ²³ .

11.	2/2016	כלל פנסיה וגמל וארבע חברות מורכז בלד	לסענת התביעות, עמותה הטוענת כי מטרתה לפעול עבור אקולוסיות חלשות ואנשים בעלי צרכים מיוחדים, התביעות גובות ממקבלי קצבאות נכות ושאר דמי ניהול בשיעור המירבי המותר על פי דין, תוך ניצול העובדה שאינם רשאים לנייד את נספיהם לקרן אחרת.	לחייב את התביעות להשיב לכל אחד ממקבלי קצבאות הנכות ואלו השאירים את כל דמי הניהול שנגבו ואלו שייגבו מהם שלא כדין, בצירוף ריבית והצמדה, או לחילופין - להשיב לקרן הפנסיה את דמי הניהול שנגבו ואלו שייגבו שלא כדין ממקבלי קצבאות הנכות ואלו השאירים ולבצע חלוקה צודקת והוגנת של הנספים.	החליף מצוי בברור הבקשה לאישור התביעה כייצוגית.	סכום התביעה הייצוגית לא נומת במסגרת כתב התביעה, אולם, בהתאם לחוות דעת אקטוארית שאורפה לבקשה, הועמד הנזק שנגרם לחברי הקבוצה, על בסיס אומדן ראשוני, על סך של כ-1 מיליארד ש"ח, כנגד כלל התביעות.

²³ כן צוין בתביעה כי לתביעה נגדם חזק מספיק, בסכום שאינו מפורט, עקב החריגה מההשקעה, וזאת בהתייחס לאגרות חוב של חברות שנקלעו למצב של חדלות פירעון.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

תאריך מס"ד	וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
8/2016	בית הדין האזורי - ת"א (1)	כלל פנסיה ומגל	עניין של ארבעת התובעות בטענה כי התובעות גובות מעמיתים בקרנות הפנסיה, בקופות הגמל תמר, בקרן ההשתלמות שבניהוליה ובביטוחי מנהלים, נוסף על דמי הניהול, "הוצאות ניהול השקעות" (להלן: "הוצאות ישירות"), וזאת בהעדר הוראה חוזית המאפשרת להן לגבות הוצאות אלה ובניגוד לתקנון הקרן.	מבקשים לחייב את התובעות להשיב את סכומי ניהול ההשקעות שגובו מהם ביתר. בנוסף, חלק מהתובעים מבקשים לחייב את התובעות בתוספת הפרשי התשואה שהיו מניבים הסכומים שגובו ביתר אילו הושקעו בקרן הפנסיה וחלקם מבקשים לחייב את התובעות בהפרשי רבית שקלית כחוק מיום גביית היתר ועד התשלום בפועל.	הפנסיה, בקרן ההשתלמות, בקופות הגמל "כלל תמר" שבניהוליה של התובעות והמבוטחים בביטוחי מנהלים אשר גבו מהם הוצאות ניהול השקעות בשבע השנים שקדמו להגשתה של התובעה הרלבנטית.	בחודש מאי 2018 הוגשה עמדת רשות שוק הון, ביטוח וחסכון במסגרת ההליכים המתנהלים בבית הדין האזורי לעבודה בירושלים, הודין האזורי לעבודה בירושלים, הועמד על סך של כ-341 מיליון ש"ח בגין השנים 2009-2015 בתוספת הוצאות ניהול ההשקעות שגבתה התובעת מחבר'י הקבוצה בשנת 2016 ובתוספת התשואה שה'ז משיגים הכספים שנוכו כהוצאות ניהול ההשקעות.	בתביעה 1 המת'יחסת לקרנות הפנסיה, סכום התביעה הייצוגית הועמד על סך של כ-341 מיליון ש"ח בגין השנים 2009-2015 בתוספת הוצאות ניהול ההשקעות שגבתה התובעת מחבר'י הקבוצה בשנת 2016 ובתוספת התשואה שה'ז משיגים הכספים שנוכו כהוצאות ניהול ההשקעות.
12/2016	בית הדין האזורי - ת"א (4)				בתביעה 2, המת'יחסת לקרן ההשתלמות, סכום התביעה הייצוגית הועמד על כ-53 הערכה, על סך של כ-53 מיליון ש"ח.	בתביעה 2, המת'יחסת לקרן ההשתלמות, סכום התביעה הייצוגית הועמד על כ-53 הערכה, על סך של כ-53 מיליון ש"ח.	בתביעה 2, המת'יחסת לקרן ההשתלמות, סכום התביעה הייצוגית הועמד על כ-53 הערכה, על סך של כ-53 מיליון ש"ח.
					בתביעה 3, המת'יחסת לקופת הגמל תמר, סכום התביעה הייצוגית הועמד על כ-181 הערכה, על סך של כ-181 מיליון ש"ח.	בתביעה 3, המת'יחסת לקופת הגמל תמר, סכום התביעה הייצוגית הועמד על כ-181 הערכה, על סך של כ-181 מיליון ש"ח.	בתביעה 3, המת'יחסת לקופת הגמל תמר, סכום התביעה הייצוגית הועמד על כ-181 הערכה, על סך של כ-181 מיליון ש"ח.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)
א. תובענות ייצוגיות (המשך)
ב. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

תאריך מס'ד	וערכה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
רמשר 12.	8/2016	בית הדין האזורי - ת"א (1) 10/2016	בית הדין האזורי לעבודה ברושלים (2) 11/2016	בית הדין האזורי ברושלים (3) 12/2016	המתויתחת לביטוחי מנהלים, סכום התביעה הייצוגית הועמד, על בסיס הערכה, על סך של כ-404 מיליוני ש"ח בתוספת הוצאות ניהול ההשקעות שחייבה התביעה את חברי הקבוצה בשנת 2016 וכן ריבית והצמדה.		

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

תאריך וערכאה	מס'ד	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
9/2016 מחוזי - ת"א	13.	כלל ביטוח ושלוש חברות ביטוח אחרות	עניינה של התובענה בטענה כי הנתבעות גבו ומגבות, לאורה, מן המבוטחים בפוליסות ביטוחי בריאות, פרמיות בגין כיסויים מיותרים שהמבוטחים אינם זקוקים להם וכי המשכיות מכרז למבוטחים, כביכול, במודע ובמכוון, פוליסות ביטוח בריאות הכוללות כיסויים אשר למבוטחים אין כל צורך בהם שכן הם מחזיקים בביטוח בריאות משלים מטעם קופת החולים אליה הם משתייכים. ואף התנו שירות בשירות, בהעדר אפשרות לרכוש פוליסה מצומצמת שתכלול רק כיסויים שאינם כלולים בביטוחי הבריאות המשלמים של קופות החולים, ובכך נוצר "כפל ביטוח".	החזר של סכומי הפרמיות העודפים שגבו שלא כדין לכאורה, צו עשה המורה לנתבעות לשנות את דרך פעולתן כדי המתואר בתובענה וכן כל סעד נוסף אחר ככל שימצא בית המשפט לנכון בנוסבות העניין.	כל מי שמבטוח או שהיה מבטוח על ידי הנתבעות או מי מהן בפוליסות ביטוח בריאות אשר כוללת כיסויים חופפים, באופן מלא או חלקי, לכיסויים הכלולים בביטוחי הבריאות המשלמים של קופות החולים.	ההליך מצוי בהירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	ההוצאות התביעה

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)
א. תובענות ייצוגיות (המשך)
בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)
2א.

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
14.	9/2016 בית הדין האזורי לעבודה בר"א	כלל ביטוח	עניינה של התובענה בטענה כי כלל ביטוח מתנה את שחרור רכיב הפיצויים שגבבר בפוליסות ביטוח מנהלים (להלן: "הפוליסות") מכוח צו ההרחבה לפנסיית חובה (להלן: "צו ההרחבה") חובה להודיע לחברי הקבוצה על זכותם למשוך את רכיב הפיצויים ללא תנאי ולקבוע את הדרך בה תימסר ההודעה לחבר קבוצה.	סעד הצהרתי, שעיקרו קביעה כי חברי הקבוצה זכאים לקבל את צבירת הפיצויים שהמעסיק הפקיד להסדר הפנסיוני על שגם מכוח צו ההרחבה, ללא תנאי או מגבלה. כן עותרת התובעת להורות לכלל ביטוח להודיע לחברי הקבוצה על זכותם למשוך את רכיב הפיצויים ללא תנאי ולקבוע את הדרך בה תימסר ההודעה לחבר קבוצה.	כל המבוטחים בביטוח פנסיוני בכלל ביטוח, שלצדדם נגברו פיצויים בהסדר הפנסיוני החל מיום 1 בינואר 2008, מועד כניסתו לתוקף של צו ההרחבה, שסיימו עבודתם ושלא ניתן אישור מעסיקים לשחרור צבירת הפיצויים הרשומה על שמם. התובעת מעריכה, כי מספר חברי הקבוצה היום 70,500 מבוססים.	בחו"ש דצמבר 2017 ניתנה החלטת בית הדין לפיה היועץ המשפטי לממשלה, ההסתדרות ולשכת ההיגאום של הארגונים הכלכליים ימסרו לבית המשפט את עמדתם בתיק. בחודש אפריל 2018, הגושה עמדת היועץ המשפטי לממשלה לתיק. בדרך של צירוף עמדין בעניין דומה שבדן בתיק אחר, אשר ככלל תומכת בעמדת כלל ביטוח בתשובתה. בחודש יולי 2018 הגושה לבית הדין גם עמדת התאחדות התעשייתנים, אשר תומכת בעמדת כלל ביטוח. ההל"ך עוכב על ידי בית הדין לבקשת בי"כ התובעת, אשר בעקבות תיקון לחוק הפיקוח על מוצרים פיננסיים (קופות גמל), תשס"ה-2005, ביקש לבחון האם התיקון האמור מייצר את ההל"ך.	כ-479 מיליוני ש"ח.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תביעות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תביעות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	כיום המביעה
15.	11/2016	כלל ביטוח וחברת ת"א מחזיקי (1)	עניין של התביעות בטענה, כי עקב "חוסר ידיעה" בשל אי המצאתה ופרסומה של פוליסה לביטוח תאונות אישיות לתלמידים ("פוליסה") למבוטחים ובני משפחותיהם, נמנעים המבוטחים מלממש את זכותם לפיצוי מכוח הפוליסה.	התביעים בתביעה (1) מבקשים מתן צווים נגד הנתבעות והמפקחת על הביטוח ובין היתר, מבקשים מינוי ועדה בהשתתפות נציגים חיצוניים שתסמך לדון ולהכריע בכל התביעות והעברת נטלי ההוכחה למבטח.	התובע בתביעה (1) מסווג את התביעים למספר קבוצות. בגין תלמידים, שנולדו אחרי 25 לאוקטובר 1995, ואשר בין גיל 3 לגיל 19 (תקופת לימודיהם בישראל החל מגן חובה ועד סיום לימודיהם בכיתה "ב או א"ג) עברו מקרה תאונה, וכתוצאה ממנה סבלו היזק גופני, ולא קיבלו תגמולי ביטוח על פי הפוליסה. כדלקמן: (1) קבוצת "שבר שן" (2) קבוצת "הוצאות רפואיות". (3) קבוצת בעלי "נסות" (4) קבוצת "מקרי מוות".	בחודש אפריל 2018 בעקבות בקשה משותפת של התביעים בשתי המביעות, נקבע כי שתי התביעות יאוחדו לתביעה אחת, וני הצדדים יגשו בקשה משותפת לאישור המביעה הייצוגית.	לסעודת התביעה (1), נזקם האישי הנטען נע בין 150 ל-6,260 ש"ח. התביעים מעריכים את הנזק הנטען לחברי קבוצת "שבר שן", "הוצאות רפואיות", קבוצת "כל הנתבעים" יחדיו בסכום של כ-1,439 מיליארד ש"ח. התביעים אינם מפרטים הערכת נזק ליותר מקבוצות.
				התביעה (2) מבקשת לנטען לכלל חברי הקבוצה הינו בסכום של כ-23 מיליון ש"ח בתוספת ריבית והצמדה החל משנת הלימודים של ספטמבר 2006.	לסעודת התביעים בתביעה (2) הנזק הנטען לכלל חברי הקבוצה הינו בסכום של כ-23 מיליון ש"ח בתוספת ריבית והצמדה החל משנת הלימודים של ספטמבר 2006.		

כן מבקש התובע לקבוע חת קבוצה נוספת לכל אחת מקבוצות התביעים הנזכרות לעיל, שחבריה הם אנשים ו/או הוריהם ו/או יורשיהם שנולדו ו/או למדו בישראל בין השנים 1974 ל-1995 ואשר נפצעו לאחר שנת 1992 ושלא תבעו כי לא ידעו על היקף הפוליסה, וכן בשם קבוצת כל המבוטחים - כל התלמידים והוריהם מאז ספטמבר 1992 ועד עכשיו - שנפגעו.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)
ב. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס' ד"ר	תאריך	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
15.	11/2016	המשך			התובע בתובענה (2)		
		מחזי ת"א			מבקש לייצג את כל		
		(1)			התלמידים בבית ספר		
	09/2016				או בגן במדינת ישראל		
		מחזי ת"א			אשר בוטחו בפוליסה		
	(2)				ולא קיבלו אותה		
					לביטוח החל משנת		
					הלמודים שהתחילה		
					בספטמבר 2006		
					ו/או כל תלמיד שעילת		
					תביעתו נגד חברת		
					הביטוח התיישנה החל		
					מספטמבר 2006.		

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

תאריך	מס"ד וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
16.	4/2017	תמורה סוכנות ביטוח הדיון האזרחי (1987)	לטענת התובעים, הנתבעות סיפקו שירותים לעניין הסדרת ההפרשות הסוציאליות/פנסיוניות הן למעסיקים והן לעובדיהם, אולם גבו את התמורה מהעובדים בלבד בלא ידיעתם או הסכמתם, ובניגוד לחובות החלות עליהן מכוח הדין.	לחייב את הנתבעות לפצות את חברי הקבוצה על הנזקים שנגרמו להם (כל אחת את חברי הקבוצה הרלוונטיים לה), או לחלופין ליתן כל סעד אחר לטובת הקבוצה.	כל מי שנמנה על מצבת לקוחות הנתבעות בזמן לקוחות הנתבעות סיפקו למעסיקו שירותי ניהול מסדר פנסיוני, במשך תקופה שתחילתה שבע שנים קודם למועד הגשת הבקשה החדשה ועד למועד בו החל המעסיק לשאת מאמצעיו בעלויות תפעול ההסדר הפנסיוני של העובד.	בחודש ספטמבר 2018 הועברה הבקשה לדיון בבית הדין לעבודה. בחודש פברואר 2019 הגישו התביעות בקשה לצירוף ארגוני המעסיקים כנתבעים נוספים לבקשה. ההליך הנוכחי מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	סכום התביעה בגין הנזק שנגרם לכל חברי הקבוצה, הינו בסך כולל של כ-367 מיליוני ש"ח כנגד כלל התביעות, ומתוך סכום זה כ-88 מיליוני ש"ח יוחסו לתמורה.

17.	7/2017	כלל ביטוח	לטענת התובעים כלל ביטוח ביטוח להשלים את החיסכון עד לסכום שהיה נצבר בפוליסות אלמלא השינוי החד צדדי כאמור וכן לאסור על עליה לשנות בעתיד את תנאי הפוליסות באופן חד צדדי. לחלופין, לשלם לחברי הקבוצה פיצוי בשל הנזק שנגרם בעקבות בעלות בפוליסה למעסיק חדש, בתום תקופת "ריסק זמני", ובכך גרמה נזק אלמלא השינויים החד צדדיים לבין סכומי החיסכון שנצברו בפוליסות בפועל או לחייב את כלל ביטוח בתשלום סכום ראוי והולם לטובת הציבור.	לחייב את כלל ביטוח להשלים את החיסכון עד לסכום שהיה נצבר בפוליסות אלמלא השינוי החד צדדי כאמור וכן לאסור על עליה לשנות בעתיד את תנאי הפוליסות באופן חד צדדי. לחלופין, לשלם לחברי הקבוצה פיצוי בשל הנזק שנגרם בעקבות בעלות בפוליסה למעסיק חדש, בתום תקופת "ריסק זמני".	כל המבטחים בפוליסות מסוג "עדף" להם הקטינה כלל ביטוח באופן חד צדדי את רכיב החיסכון והמדידה את רכיב הריסק אגב העברת הריסק אגב הפוליסה למעסיק חדש בתום תקופת "ריסק זמני".	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	התובעים מעירייתם, על סמך הנחות שונות שביצעו, כי הנזק שנגרם לחברי הקבוצה עומד על כ-343 מיליוני ש"ח.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תביעות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תביעות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
18.	9/2017 מחוזי - ירושלים	כלל ביטוח ותברות ביטוח נוספות	לטענת התובעים, התביעות אינן מיישמות כנדרש את סעיף 5(ב) לחוק פסיקת ריבית והצמדה התשכ"א-1961 (להלן: "חוק פסיקת ריבית והצמדה") ואין משלמות, כעניין של מדיניות, ריבית והצמדה הנדרשים על פי אותו חוק ביחס לכל חוב שנפסק נגדן על ידי רשות שיפוטית ואשר לא שולם על ידן במועד שנקבע לתשלומן.	סעד הצהרה ביחס להפרת חובאות הדיון, פיצוי חברי הקבוצה בגין הנזקים, הנתעבים, שנגרמו להם וחייב התביעות לתקן את מדיניותן מכאן ואילך.	כל מי ששולמו לו על ידי התביעות סכומי כסף שנפסקו לזכותו על ידי רשות שיפוטית מבלי שהתווספו לתשלום הסכום הפסוק הפרשי הצמדה וריבית ואו ריבית ואו ריבית צמודה.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התביעה כייצוגית.	סכום הנזק האיש הנתעב של התובעת נגד כלל ביטוח הינו בסך של 56,47 ש"ח. התובעים, בהעדר נתונים מדויקים בנוגע לנזק המצוי של הקבוצה, מעריכים את הנזק בעשרות מיליוני שקלים לפחות אם לא יותר מכך.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

תאריך וערכאה	מס'ד	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
מחז"ד - ירושלים	1/2018	כלל ביטוח, שתי חברות ביטוח - נוספות, שירותי בריאות כללית ומכבי שירותי בריאות.	לסענת התובעים התביעות מוסברות, כביכול, לבטח בבטוח סיעודי אנשים המצויים על הספקטרום האוטיסטי, או שקובעות תנאים בלתי אפשריים ובלתי סבירים עבורם ללא כל מתן הסבר או הצדקה להתנהלותן.	מתן צו הצהרתי כי התביעות הפירו בהתנהלותן את סימן חי' לחוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, התשע"ח-1998, מתקנות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות (הודעת מבטח בדבר מתן יחס שווה לאדם או בדבר סירוב לבטוח) (תשע"ו-2016) ("חוק השוויון") וחוקים נוספים. מתן צו עשה להתבעות להפסיק להפלות את חברי הקבוצה ולקבוע נהלי עבודה ברורים באשר לטיפול יחידני ושוויוני ללא משא פנים בבעלי מוגבלויות, מתן צו עשה שיורה לתבעות לבטח באופן רטרואקטיבי את חברי הקבוצה, אשר ימצאו כשירים לקבלת ביטוח סיעודי לאחר הליך חיתום שוויוני בהתאם לנהלים כאמור לעיל.	אנשים עם מוגבלות מסוג אוטיזם אשר בקישו להיות מבוססים בביטוח סיעודי אצל מי מהתבעות יקבלו מהתבעות יחס שונה ומפלה שלא כד"ן בשל היותם אנשים עם מוגבלות מבלי שההחלטה התבססה על נתונים סטטיסטיים, אקטואריים ורפואיים אמניים ורלבנטיים לסיכון הביטוחי המסוים ואו לא ניתן להם כל נימוק על כך כמתחייב מחוק השוויון והוראות דין נוספות בנושא וזאת בשבע השנים שקדמו להגשת בקשת האישור.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	התובעים אינם מכמתים את הנזק לכלל חברי הקבוצה, ואת הנזק האישי לתובעים הם מעריכים בעשרות אלפי שקלים לכל תובע.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות "יצוגיות" (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כ"יצוגיות" (המשך)

מס"ד	מס"ד וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
20	1/2018 מחוזי - מרכז	כלל ביטוח וחמש חברות ביטוח	לטענת התובעת, אמון החבור, חברה לתועלת הציבור, התובעות נמנעות, שלא כדין, מלשלים למבוטחיהן ואו לצדדים שלישיים את רכיב המע"מ החל על עלות הנזקים כאשר הנזקים לא תוקנו בפועל.	לחייב את התביעות לשלם את רכיב המע"מ בשעור החל על סכום הנזק לחברי הקבוצה; לקיבוע ולהצהיר כי המנעות התביעות מלשלים תגמולי ביטוח ואו שיפוי בגין רכיב המע"מ החל על הנזקו בתקנת פועל נעשית בניגוד לדיון; ליתן צו עשה המורה לתביעות מעתה ואילך לכלול בתגמולי הביטוח שהן משלמות גם את המע"מ החל על עלות הנזק, וזאת גם אם הנזק לא תוקן בפועל. וכתוצאה מכך, גם במקרה שבו מקבל מבוטח או צד ג' תגמולי ביטוח ב"ערך שיפוי" ולא ב"ערך כינון", לחייב את התביעות לשלם לו תגמולי ביטוח בגין מלא הנזק לרבות המע"מ.	כל מבוטח ואו מוטב ו/או צד ג', בכל סוג ביטוח שהוא, אשר במועד הגשת תביעת הביטוח לא תיקן את הנזק שתבע בגינו, ואשר קיבל מחברת הביטוח תגמולי ביטוח ואו שיפוי בגין הנזק מבלי שתגמולי הביטוח כללו את רכיב המע"מ החל על הנזקו.	החליף מצוי בבירור הבקשה לאישור התביעה כ"יצוגית". יצוין כי תביעה ובקשה לאישורה כתביעה "יצוגית, באותה עילה, הוגשה בעבר נגד החברה ושליש חברת ביטוח נוספות, והן נמחקו מטעמים דיוניים.	ההליך מצוי במצב של אישור התביעה המגיע לחברי הקבוצה מכלל ביטוח בגין כל שנה הינו בסך 17,732,580 ש"ח. התביעות עותרות לקבלת הפיצוי למשך התקופה שמאז 4 יוני 2001 או לחילופין למשך תקופה של 7 שנים מאז מועד הגשת התביעה הקודמת או לחילופי חילופין למשך תקופה של 7 שנים ממועד הגשת התביעה דנו.

א. תובענות ייצוגיות (המש"ר)

א. תובענות ייצוגיות (המש"ר)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כ"צוגיות (המשך)

.2K

תאריך

[illegible]

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)
בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות ייצוגיות (המשך) 2א.

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
23.	5/2018 בית הדין האזורי לעבודה ברח"א	כלל פנסיה וגמל	לטענת התובעת, עמיתה בקרן הפנסיה המקיפה ובקרן הפנסיה המשלימה שבניהול כלל פנסיה וגמל, כלל פנסיה וגמל גובה מעמיתי קרנות הפנסיה שבניהול גביה רטרואקטיביות של עלויות כיסוי ביטוחי לסיכוי נכות ומוות, וזאת בגין תקופות אשר לפי הנטען, היא אינה נושאת בגין ואינה יכולה לשאת בגין כל סיכון ביטוחי.	לחייב את כלל פנסיה וגמל לפצות את התובעת ואת חברי הקבוצה בגין הנזקים שנגרמו להם ולהשיב את הסכומים שנגבו מהם בנסיבות הנתבעות. זאת בגובה נזקיהם ולמצער בסכום המוערך בתובענה. להורות על מתן כל סעד אחר לטובת הקבוצה.	כל מי שהיה עמית בקרנות הפנסיה שבניהול כלל פנסיה וגמל בשבע השנים האחרונות ושגבו ממנו רטרואקטיבית עלויות בגין כיסוי ביטוחי.	ההליך מצוי בברור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	הנזק המצטבר שנגרם לחברי הקבוצה הועמד על ידי התובעת, על בסיס אומדן, על סך של 21,415,031 ש"ח.
24.	5/2018 בית הדין האזורי לעבודה ברח"א	כלל ביטוח	לטענת התובעים כלל ביטוח העלתה את דמי הניהול בפוליסות ביטוחי מנהלים מעבר לשיעור דמי הניהול שהוסכם בפוליסות הביטוח ובניגוד לדין.	השבת מלא הסכומים שגבתה כלל ביטוח בגין דמי ניהול מעבר לשיעור שנקב בפוליסות ביטוחי המנהלים, ו/או בניגוד להוראות הרשות המוסמכת ו/או בניגוד להוראות הדין, כאילו הופקדו במקור, בצירוף הפרשי הצמדה וריבית, לחלוטין, מבקשים כל סעד אחר, כפי שביטח המשפט ימצא לנכון.	כל לקוחות כלל ביטוח בפוליסות ביטוח מנהלים, אשר נגבו מהם דמי ניהול בשיעור הגבוה מהשיעור הנקוב בפוליסות ו/או בניגוד להוראות הממונה על הביטוח במשרד האוצר ו/או בניגוד לדין.	ההליך מצוי בברור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	התובעים אינם מפרטים את הנזק המצטבר לכלל חברי הקבוצה. נזקה האישי של תובעת אחת נאמד בסך של 597 ש"ח, בצירוף הפרשי הצמדה וריבית, ונזקו של התובע השני לא צוין.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס'ד	מס'ד וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
25	בית הדין האזורי לעבודה ב"א	כלל ביטוח	לסענת התובע כלל ביטוח שילמה למבוטחים בפוליסות ביטוח מבטיחות תשואה שהופקו בין השנים 1962 ל-1990 ("פוליסות מבטיחות תשואה לבין הריבית שהיה תשואה על פי פרסום של רשות שוק ההון וכן עדכון פוליסות מבטיחות תשואה שטרם נפדו בהתאם לשיעורי הריבית שפורסמו על ידי רשות שוק ההון וכן עדכון פוליסות מבטיחות תשואה שטרם נפדו בהתאם לשיעורי הריבית שהשעורים שהיה עליה לשלם בהתאם לפרסום של רשות שוק ההון, ביטוח וחסכון (להלן: "רשות שוק ההון") וכתוצאה מכך התעשרה שלא כדון על חשבון המבוטחים. כן נטען שכלל ביטוח לא שילמה למבוטחים ריבית פיגורים במקרים של איחור בפידיון הכספים מפוליסות מבטיחות תשואה.	תשלום ההפרש בין הריבית מבטיחות בפוליסות, אשר לא שולמה להם ריבית בגין פוליסות אלו בשעורים שפורסמו על ידי רשות שוק ההון וכן מבטיחות תשואה, אשר לא שולמה להם ריבית פיגורים כדון בגין איחור בפידיון כספי הפוליסות.	ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	התובענה אינה מפרטת את הנזק המצטבר לכלל חברי הקבוצה (אך נטען שהנזק עולה על 2.5 מיליוני ש"ח). נזקו האישי של התובע נאמד בסך של 133,657 ש"ח.	

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)
א. תובענות ייצוגיות (המשך)
2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות ייצוגיות (המשך)

מס'ד וערכאה	תאריך	סוגיות ועילות מרכזיות		טענות ותביעות		מסקנות	
		מס'ד וערכאה	תאריך	טענות ותביעות	מסקנות	מס'ד וערכאה	תאריך
26	9/2018	מחוז' - ר"א	למענת התובעים, כלל ביטוח	למענת התובעים, כלל ביטוח	למענת התובעים, כלל ביטוח	11/2018	מחוז' - מרכז
התביעה למענת התובעים, כלל ביטוח התביעה עומדת על סך של 1,649 ש"ח מחודש מרס 2017 והתביעה עומדת על סך של 1,649 ש"ח מחודש מרס 2017. התביעה עומדת על סך של 1,649 ש"ח מחודש מרס 2017. התביעה עומדת על סך של 1,649 ש"ח מחודש מרס 2017. התביעה למענת התובעים, כלל ביטוח התביעה עומדת על סך של 1,649 ש"ח מחודש מרס 2017 והתביעה עומדת על סך של 1,649 ש"ח מחודש מרס 2017. התביעה עומדת על סך של 1,649 ש"ח מחודש מרס 2017. התביעה עומדת על סך של 1,649 ש"ח מחודש מרס 2017.							
התביעה למענת התובעים, כלל ביטוח התביעה עומדת על סך של 1,649 ש"ח מחודש מרס 2017 והתביעה עומדת על סך של 1,649 ש"ח מחודש מרס 2017. התביעה עומדת על סך של 1,649 ש"ח מחודש מרס 2017. התביעה עומדת על סך של 1,649 ש"ח מחודש מרס 2017. התביעה למענת התובעים, כלל ביטוח התביעה עומדת על סך של 1,649 ש"ח מחודש מרס 2017 והתביעה עומדת על סך של 1,649 ש"ח מחודש מרס 2017. התביעה עומדת על סך של 1,649 ש"ח מחודש מרס 2017. התביעה עומדת על סך של 1,649 ש"ח מחודש מרס 2017.							

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

2א. בקשות תלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות (המשך)

מס'ד" וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
28. 1/2019 מחזיקי - ים	כלל ביטוח ושותי חברות ביטוח נוספות	לטענת התובעים, התביעות מחזיקות נספים שלא כדין, שמקורם במשלוח המחאות שלא נפדו ואשר נשלחו למבוטחים, שזכאותם לתגמולי ביטוח או החזר דמי ביטוח הוכרה על ידי התביעות.	תשלום תגמולי הביטוח או החזרי דמי הביטוח בצירוף הצמדה וריבית מהמועד בו הוכרז על ידי התביעות, באמצעות אמצעי תשלום המצויים בידי התביעות; בנוסף, להורות לנתבעות לבצע בעתיד תשלומי ביטוח באותו אמצעי תשלום בו משולמת הפרייה בידי המבוטח, ולהורות לנתבעות כי במידה ולא ניתן לאתר את חברי הקבוצה, לפנות לאפוטרופוס הכללי, ולדע אותו בדבר הנספים המוחזקים על ידו.	כל מי שמתיקנימים בו אחד או יותר מהנתגבים הבאים: (1) מבוטחי התביעות, אשר זכאותם לתגמולי ביטוח או החזר דמי ביטוח הוכרה על ידי התביעות ואשר לכתבתם הרשומה נשלחו המחאות שלא נפדו על ידי המבוטחים (2) מבוטחי התביעות, אשר במועד משלוח המחאות כאמור או בסמוך לכך היו מצויים בידי התביעות פרטי חשבון הבנק או כרטיס החיוב שלהם ואשר באמצעותם ו/או מהם נגבתה על ידי התביעות הפרמיה, או שבאפשרות הנתבעות היה לברר פרטים אלו.	החליף מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	התובענה אינה כוללת חישוב של הנזק המצוי של חברי הקבוצה, אולם סכום זה מוערך כעולה על 2.5 מיליון ש"ח.
29. 3/2019 מחזיקי - ים	כלל ביטוח	לטענת התובעים, התביעות מפקיקה פוליסות תאונות אישיות למבוטחים תוך כדי שאלה רכשים פוליסת ביטוח נסיעות לחו"ל וזאת בלא מתן הסכמתם ותוך הטעייתם.	צו להשבת הנספים אשר נגבו ע"י הנתבעת לכל אחד מחברי הקבוצה בגין תשלום פוליסת ביטוח תאונות אישיות במהלך שבע השנים האחרונות	כל מבוטח אשר בעת רכישת פוליסת ביטוח נסיעות לחו"ל, צורף באותו מועד, ללא מתן הסכמתו גם לביטוח תאונות אישיות, וחויב שלא כדין, בתשלומי פרמיות חודשיות עד 7 שנים שקדמו למועד הגשת התביעה.	החליף מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה כייצוגית.	התובעים אומדים את גובה הנזק שנגרם לחברי הקבוצה בכ-17 מיליון ש"ח. סכום הנזק האיש הנתבע הינו - 1,044 ש"ח.

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

תאריך

24. המזור מתייחס לרביעות שבהם התקבילה החליפה לסלק את חיבורה, או שהתקבל פסק דין, לרבות פסק דין המאשר הסדר פשרה. המזור אינו מתייחס למתקבץ ביצוע או יישום הסדרים (לרבות שניונים שחלים במסמכת) שהובעו במסגרת ההחלטות הית'ל ואשר יכול ויעשה על פני זמן.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות מהותיות ובקשות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות אשר הסתיימו במהלך תקופת הדוח ועד לחתימתו (המשך)

מס' ד"ד וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
מס' 1. המשך מחז"י - מרכז	6/2011				בחודש מרס 2018, לאחר מינוי בודק, ניתן על ידי בית המשפט פסק דין המאשר את הסדר הפשרה בתיק, במסגרתו נקבע בין היתר, כי כלל ביטוח תשלום, בגין העבר, פיצוי כספי בסכום שאינו מהותי. במסגרת הסדר הפשרה שאושר נכללו גם הסדרים למגנוגים עתידיים לשערך תגמול ביטוח שהעברתם תעוכב בניכוחת כאמור. בנוסף, הנתבעות תישאנה בתשלום גמול לתובע ושכר טרחה לבא כוחו בסכומים שאינם מהותיים, כפי שהוסכם בהסדר הפשרה.	

ביאור 42: התחייבויות תלזיות ותביעות (המשך)
א. תובענות ייצוגיות (המשך)
3א. תובענות ייצוגיות מהותיות ובקשות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות אשר הסתיימו במהלך תקופת הדיוח ועד לחתימתו (המשך)

מס"ד	תאריך וערכא	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
2.	4/2017 מחז"ד - מרכז	כלל ביטוח	עניינה של התביעה בטענה כי כלל ביטוח מבצעת תחשיב שגוי, לאאורה, של דמי ביטוח בכל הקשור לחיוב / לזיכוי המבוטח בדמי ביטוח בעת החלפת רכב במהלך תקופת הפוליסה. לטענת התובע, בעת ביצוע ההחלפה יש לבצע חישוב של דמי הביטוח בגין הרכב החליפי ולהפחית מהם את דמי הביטוח היחסיים ליתרת תקופת הביטוח של הרכב המוחלף והכל בהתאם לתעריפים התקפים ביום ההחלפה.	להורות לכלל ביטוח לבצע חישוב נכון של דמי הביטוח ולשלם את ההפרש בין דמי הביטוח בהם זוכה בגין הרכב לבין דמי הביטוח בהם אמור היה להיות מזוכה בעת ביצוע החלפת הרכב בפוליסה, וכן לקבוע כי תקופת ההתיישנות הינה החל ממועד פרסום הפוליסה התקנית ב-21 בספטמבר 1986.	כל בעלי הפוליסות ואז המבוטחים שבטוחו על ידי כלל ביטוח בפוליסות ביטוח רכב רכוש, ביצע החלפת רכב בפוליסה במהלך תקופת הביטוח וזכו בדמי ביטוח מופחתים מאז שהיו אמורים להיות מזוכים בהם בגין המוחלף. כך שבפועל, בגין החלפת הרכב שילמו סכומים ביתר או קיבלו החזר כפי בחסר.	בחודש אפריל 2018 הוגשה לבית המשפט על פי המלצתו, בקשה בהסכמה להסתלקות התובע מהתביעה הייצוגית (להלן: " בקשת ההסתלקות ") תוך התחייבותה של כלל ביטוח לעדכן טפסים מסוימים המשמשים כהלך יישוב תביעות סיעוד. בחודש יוני 2018 אישר בית המשפט את בקשת ההסתלקות כאמור האישור ובכך באה התביעה אל סיומה. בחודש אוגוסט 2018 ניתן אישור בית המשפט בדבר השלמת ביצוע הסדר ההסתלקות.	סכום התביעה הייצוגית, הנתען על ידי התובע, הוא 215.3 מיליוני ש"ח.
3.	4/2013 מחז"ד - ת"א	כלל ביטוח	לסענת התובע, אשר רעיתו המנוחה (" המבטוחת ") הייתה מבטחת בפוליסה סיעודית לחבר מכבי שירותי בריאות, למרות שמבטח בפוליסה לביטוח סיעודי זכאי להחיל לקבל פיצוי לחל מן היום בו הוא פיצוי לסיעודי, הרי שלשליטת הפר ביטוח הזנאות לפיצוי כלל ביטוח החל ממועד שבו ביקרה מתחילה במעמד שבו ביקרה אחות בבית המבוטח, בדקה ששולמה בתקופת ההמתנה; אותו וקבעה שהוא אכן חולה סיעודי, כמו כן, לטענת התובע, קיימת זנאות לקבלת תגמולי סיעוד גם במהלך תקופת ההמתנה.	להייב את כלל ביטוח לשאול את המבוטח החל ממועד הפך לחולה סיעודי; לשלם לחברי הקבוצה תגמולי ביטוח בעד כל התקופה שבה היו חולים סיעודיים ולא שבה היו חולים סיעודיים ועד קיבלו פיצוי. להשיב לחברי הקבוצה כל פרמיה חודשית ששולמה על ידם החל מהמועד בו הפכו לחולים סיעודיים ועד למועד בו החלו לקבל פיצוי, לרבות (אך לא רק) כל פרמיה ששולמה בתקופת ההמתנה; ליתן כל סעד נוסף וזא אחר חולה סיעודי, כמו כן, לטענת התובע, קיימת זנאות לקבלת תגמולי סיעוד גם במהלך תקופת ההמתנה.	מבוטחי כלל ביטוח בביטוח סיעודי ב-7 השנים האחרונות אשר בעניינם ארע מקרה ביטוח, ואשר החלו לקבל פיצוי במועד מאוחר ליום בו הפכו לסיעודיים ואז מבטחי כלל ביטוח, לרבות בביטוח סיעודי, אשר שילמו פרמיה חודשית לאחר קורות אירוע ביטוח, לרבות אך לא רק, במהלך תקופת ההמתנה.	בחודש אפריל 2018 הוגשה לבית המשפט על פי המלצתו, בקשה בהסכמה להסתלקות התובע מהתביעה הייצוגית (להלן: " בקשת ההסתלקות ") תוך התחייבותה של כלל ביטוח לעדכן טפסים מסוימים המשמשים כהלך יישוב תביעות סיעוד. בחודש יוני 2018 אישר בית המשפט את בקשת ההסתלקות כאמור האישור ובכך באה התביעה אל סיומה. בחודש אוגוסט 2018 ניתן אישור בית המשפט בדבר השלמת ביצוע הסדר ההסתלקות.	סכום התביעה הייצוגית, הנתען על ידי התובע, הוא 215.3 מיליוני ש"ח.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות "יצוגיות" (המשך)

3א. תובענות "יצוגיות" מהותיות ובקשות לאישור תובענות מהותיות כ"יצוגיות" אשר הסתיימו במהלך תקופת הדוח ועד לחתימתו (המשך)

מס'ד וערכאה	תביעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
מחוזי - ר"א	2/2016	עניינה של התביעה באופן בו כלל ביטוח מעניקה ניקוד בגין פעולת (ADL) "השליטה על סוגרים" ופעולת (ADL) "הניידות" בעת יישוב תביעות בביטוח סיעודי. לטענת התובע, לצורך קביעת זכאות לביטוח סיעודי, קבעה כלל ביטוח באופן חד צדדי, ללא אישור המפקח על הביטוח ובניגוד להנחיותיו, לעניין פעולת "השליטה על סוגרים", כי מבטוח אשר אינו שולט בסוגריו בתדירות של פעם ביומיים ומטה, נחשב כבעל יכולת עצמאית לשליטה בסוגרים. וכי רק מבטוח הסובל מדלדלת שנתן או צאה בתדירות יום יומית וזקוק לעזרה מלאה בטיפול בהפרשות הינו זכאי לעזרה סיעודית.	לחייב את כלל ביטוח בתשלום מלא תגמולי הביטוח, בתוספת ריבית והצמדה כדין.	כל מבטוחי כלל ביטוח אשר במהלך 7 השנים שקדמו למועד הגשת התביעה הגישו בקשת זכאות לתגמולי ביטוח סיעודי, על בסיס טענה לא יכולת לביצוע לפחות 3 פעולות (ADL) לפי פוליטי הביטוח, ונדרשו על ידי כלל ביטוח עקב קביעת נוסח פסול לאיזו מהדורות הפעולות האמורות, כאשר אלמלא אותן הדורות היו זכאים לתגמולי ביטוח.	בחודש אפריל 2018 הוגשה לבית המשפט בקשה להסתלקות התובע מהתביעה הייצוגית תוך התחייבותה של כלל ביטוח לעדכן טפסים מסוימים המשמשים בהליך יישוב תביעות סיעודי. בחודש יוני 2018 ניתנה החלטת בית המשפט המאשרת את הסתלקות התובעים מבקשת האישור ובכך באה התביעה אל סיומה.	הנתק הנטען לחברי הקבוצה נאמד על ידי התובע בסך של כ-36 מיליוני ש"ח.

ביאור 42: התחייבויות תלזיות ותביעות (המשך)

א. תובענות "יצוגיות" (המשך)

3א. תובענות "יצוגיות" מהותיות ובקשות לאישור תובענות מהותיות כ"יצוגיות אשר הסתיימו במהלך תקופת הדיוח ועד לחתימתו (המשך)

תאריך וערכאה	מס'ד	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
12/2015 מחוזי - ת"א	5.	כלל ביטוח	עניינה של התובעה בטענה, כי כלל ביטוח מפחית, כביכול, מסכומי הדק הנתבעים על-ידי צד שלישי עקב רשלנותו של מבטוח, סכומים שונים באופן שרירותי, בנימוק כללי של "רשלנות תורמת" של הצד השלישי ללא הנמקה. כנדרש בהוראות הדיון.	הסעדים העיקריים להם עותר התובע הינם: ליתן צו הצהרתי המורה כי כלל ביטוח הפרה את הוראות הדיון, וכן להוציא צו עשה המורה לכלל ביטוח להמנע בעתיד מהמשך הפרתו ולפסוק בעתיד פיצוי נכסי לטובת הקבוצה.	הקבוצה אותה מבקש התובע לייצג, מפורטת בבקשה, הינה, כל צד ג אשר פנה לכלל ביטוח לקבלת פיצוי בגין אירוע ביטוחי (בשל רשלנות המבטוח), מקום בו הופחתו מדרישת התשלום סכומים כלשהם, בגין רשלנות תורמת, ללא שניתנה הנמקה מספקת להפחתת הסכומים.	בחודש אוגוסט 2018 הוגשה לבית המשפט בקשה להסתלקות התובע מהתביעה הייצוגית. בחודש ספטמבר 2018 ניתנה החלטת בית המשפט המאשרת את הסתלקות התובע מבקשת האישור.	התובע מעריך כי גובה הדק שנפסק לחברי הקבוצה אותה הוא מבקש לייצג עולה על 3 מיליוני ש"ח.

6.	3/2015 מחז"ד - ירושלים	כלל פנסיה ומל	לטענת התובע, עמית בקופת הגמל "כלל תמר" (להלן: "קופת הגמל") שבהיהל כלל פנסיה ומל, כלל פנסיה ומל העלתה את דמי הניהול הנגבים בחשבונותיה בקופת הגמל מבלי לשלוח אליה הודעה מראש כדיון, וכן כי העלאת דמי חודשיים ממועד משלוח ההודעה, כנדרש.	כל מי שהתבעת העלתה את דמי הניהול בחשבון: (1) מבלי לשלוח אליה הודעה מוקדמת כדיון (2) מבלי שגשלחה הודעה לכתובתו הנונה או לכתובת המעודכנת במרשם האוכלוסין (3) בטרם חלוף חודשיים ממועד משלוח שחדל להיות עמיתים. בחודש נובמבר 2018 הוגשה עמדת היועץ המשפטי לממשלה בנוגע להסכם הפשרה. לפיה ככלל אינו מתנגד להסכם הפשרה. בחודש בדצמבר 2018 אישר בית המשפט את הסדר הפשרה בתובענה ונתן לו תקף של פסק דין.	בחודש יוני 2018 הגישו האדדים לבית המשפט המחוזי בירושלים הסדר פשרה ובקשה לאישור (להלן: "הסדר הפשרה"). אשר בהתאם להם מתחייבת כלל פנסיה ומל לשלם לחברי הקבוצה שהוגדרו בחסד הפשרה, פיצוי בסכומים ובשיעורים שקבעו בהסדר הפשרה. הסדר הפשרה כולל הוראות ביחס לאופן ביצוע התשלום לחברי הקבוצה שעודם עמיתים ולחברי הקבוצה שחדל להיות עמיתים. בחודש נובמבר 2018 הוגשה עמדת היועץ המשפטי לממשלה בנוגע להסכם הפשרה. לפיה ככלל אינו מתנגד להסכם הפשרה. בחודש בדצמבר 2018 אישר בית המשפט את הסדר הפשרה בתובענה ונתן לו תקף של פסק דין.	להערכת התובע, מספרם של חברי הקבוצה הוא עשרות אלפים, ולכן, שווי הדק המצריפי שנגרם לחבר חברי הקבוצות הוא מיליוני ש"ח. שווי הסעד המבוקש בכתב תביעה הועמד, על בסיס הערכה, על 50 מיליוני ש"ח.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

3א. תובענות ייצוגיות מהותיות ובקשות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות אשר הסתיימו במהלך תקופת הדוח ועד לחתימתו (המשך)

מס'ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
7.	מחוזי - מרכז 6/2015	כלל ביטוח וחברה	לטענת התובע, כלל ביטוח, גובה פרמיות ביטוח הכוללות "תוספת סיכון" או "תוספת מקצועיות" או אחרת שעניינה סיכון הנובע מאופי עבודתם של המבוטחים (להלן: " תוספת סיכון "), גם בתקופות בהן המבוטחים אינם עובדים.	להורות לכלל ביטוח להחבר הקבוצה את הפרשי הפרמיה שנגבו ביתר בתוספת הפרשי האמדה וירבית וכן להורות לה להימנע מגביה עתידית של תוספת סיכון.	כל מי ששילם לנתבעות, בשבע השנים שקדמו למועד הגשת בקשת האישור ועד למועד אישורה כייצוגית, פרמיות בגין כיסויים ביטוחיים (לרבות, אך לא רק, אובדן כושר עבודה וביטוח חיים ו/או ריסק) בגין תקופה בה המבוטח לא עבד בפועל, ונגבתה ממנו פרמיה המללת תוספת סיכון.	בחודש מאי 2018 ניתן פסק דין של בית המשפט במסגרתו נדחתה הבקשה לאשר את התביעה כייצוגית. בחודש יולי 2018 הגיש המבקש בבקשת האישור, ערעור לבית המשפט העליון על פסק הדין של בית המשפט המחוזי, אשר דחה את בקשת האישור. בחודש בנובמבר 2018 ניתן פסק דין על ידי בית המשפט העליון המחזק את הערעור, ובכך באה התובענה על סיומה.	סכום התביעה האיש של התובע כנגד כלל ביטוח עומד על סך של 1,067 ש"ח. התובע מעריך את הנזק לכלל חברי הקבוצה "במיליוני ש"ח רבים".
8.	מחוזי - ריא 8/2015	כלל ביטוח	לטענת התובע לצורך קביעת קיומו של מקרה ביטוח סיעודי, כלל ביטוח מיישמת שיטת בדיקה המפצלת את פעולות היומיום הידועות גם בראשי התיבות ADL אשר כלולות בהגדרת מקרה הביטוח בביטוח סיעודי על פי הפוליסה, ואשר איכות עשייתן משמשת להערכת מצבו התפקודי של אדם, לתתי פעולות, באופן המרוקן מתוכן כמעט כליל את הוראות הממונה על הביטוח בעניין זה ובניגוד לעמדת הממונה בנושא הגדרת מקרה הביטוח בביטוח סיעודי שפורסמה בחודש ינואר 2015.	להורות לכלל ביטוח לחזול מפיצול בדיקות פעולות ה-ADL, לחייב את כלל ביטוח בתשלום פיצוי כספי ובסעדים, בשיעור כפי שיקבע, לכל אחד מחברי הקבוצה שהוכחה זכאותו לפיצוי או סעד כאמור ולהורות על מתן כל סעד אחר לטובת הקבוצה, כולה או חלקיה, או לטובת הציבור, כפי שמצא לנכון בנוסבות העניין.	קבוצת מבוטחיה של כלל ביטוח בביטוח בכיסוי למצב סיעודי.	בחודש מאי 2018 הוגשה לבית המשפט בקשה מוסכמת להסתלקות התובעת מהתביעה הייצוגית במסגרתה מתבקש בית המשפט לאשר את הסתלקות התובעת מבקשת האישור מהתובענה ולהורות על דחיית תביעתה האישית על התובעת נגד כלל ביטוח. במסגרת בקשת ההסתלקות הסיכמה כלל ביטוח, לפנים משורת הדין, להעמיד סך של 2,150,000 ש"ח לטובת הקמת קרן ייעודית, אשר מטרתה להעניק תשלומים, לפנים משורת הדין, לחברי הקבוצה שתביעתם תובא לעיון מחודש בפני יו"ר הקרן. שופט בדימוס, אשר יבחן את המקרה שלהם מחדש, בינאר את 2019 אושרה בקשת ההסתלקות.	הנזק הנגרם לטענת התובעת, לחברי הקבוצה, נאמד בסכום של 75.6 מיליוני ש"ח שמחציתו כולל נזק תגמולי ביטוח ב-3 שנים ומחציתו נזק עוגמת נפש ב-7 שנים.

ביאור 42: התחייבויות תלזיות ותביעות (המשך)

א. תביעות ייצוגיות (המשך)

3א. תביעות ייצוגיות מהותיות ובקשות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות אשר הסתיימו במהלך תקופת הדיוט ועד לחתימתו (המשך)

מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
9.	6/2016	כלל ביטוח, משרד האוצר ואגף שוק ההון ושלוש חברות ביטוח אחרות	עניינה של התובעה במכירת ביטוחים סיעדיים קולקטיבים על ידי חברות הביטוח הנתבעות באופן אשר, לטענת התובעים, גרם למבוטחים להאמין כי ביטוח זה ימשיך ויעמוד להם לעת זקנה.	ליתן הוראה לחברות הביטוח הנתבעות להשיב את הכספים אשר נגבו שלא כדין בתוך הטעייה צרכנית, להשיב כספים שנאלצו חברי הקבוצה להוציא בגין ביטוחים חלופיים, למצוא פתרון חירום ביטוחי ואז מימנו למבוטחים לשעבר אשר נקלעו למצב סיעודי לאחר שהפסקה פוליסת הביטוח שלהם, ליתן הוראה לפיה יורשו המבוטחים לשעבר לרכוש ביטוחים באמצעות קופות החולים בתנאים להם היו זכאים לו הצטרפו במועד בו הצטרפו לביטוחים שבטולו וכלל זה סכומי הפרמיה החודשית והכסוי הביטוחי, ליתן הוראה לאוצר המדינה בדבר מתן פיצוי הולם והבטחת זכויות המבוטחים לשעבר, להורות לתביעים לזמן את ההפרש בין סכומי הפרמיות ששילמו התביעים בעת התקיים ההסדר הביטוחי לבין סכומי הפרמיות אותם הם נדרשים לשלם היום עבור אותו מוצר ביטוחי.	כל לקוח של חברות הביטוח הנתבעות שהחזיק פוליסת ביטוח סיעודי - קולקטיבי, שבטלה ואז ששנו תנאיה באופן קיצוני ואשר הטעה ואז לא הודה ואז לא יודע כי פוליסה זו אינה צוברת לכותו כל סכום, וכי לא תעמוד לכותו בימי זקנתו, וזאת לתקופה של 7 השנים שקדמו להגשת התביעה לכל הפחות ואז מיום הפקדה הראשונה שערך הלקוח.	בחודש בדצמבר 2018 נתן בית המשפט פסק דין המאשר את הסתלקות התובעות מהתביעה הייצוגית ללא צו להוצאות.	התובעים מעריכים את הנזק הכולל הנתען לכלל חברי הקבוצה בהערכה גסה בסך של 7,000 מיליוני ש"ח.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תביעות ייצוגיות (המשך)

3א. תביעות ייצוגיות מהותיות ובקשות לאישור תביעות מהותיות כייצוגות אשר הסתיימו במהלך תקופת הדוח ועד לחתימתו (המשך)

מס'ד וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
מחוזי מרכז - לוד	כלל ביטוח	עניינה של התביעה כי כלל ביטוח נהגת, לכאורה, בפרקטיקה מסחרית פסולה בגביית דמי ביטוח בגין פוליסות לביטוח שטצרו שלא בידיעת הלקוחות, המפורשת או המשתמעת, וזאת על ידי יצירת טופס האעה להתקשרות בפוליסת ביטוח המאפשר מחד לבצע את שיחת המכירה באמצעות טלפון ומאידך אינו מחייב, לכאורה ונמוגדר בו, להקליט ואו לשמור את ההקלטה של השיחה.	לחייב את כלל ביטוח לפצות את חברי הקבוצה וליתן כל הוראה אחרת או נוספת לפי שיקול דעתו של בית המשפט.	כל מי שגרשמה על שמו/ה פוליסת ביטוח, במישור מכלל ביטוח ו/או באמצעות אחרים המורשים מטעמה, לרבות באמצעות סוכני ביטוח, בשבע השנים שקדמו למועד הגשת התביעה, ללא הסכמתו/ה המפורשת - בכתב או בשיחת טלפון מוקלטת כדבעי - וממילא ללא ידיעתו/ה ו/או שנגבו ממנו דמי ביטוח (פרמיות) בגין פוליסות כאמור, בתקופה הנ"ל.	בחודש בדצמבר 2018 ניתנה החלטת בית המשפט המאשרת את הסתלקות התובע מבקשת האישור, תוך שקבע כי תביעתו האישית של התובע נדחת ללא חיוב בהוצאות.	הנזק הממוני האישי הנטען על ידי התובעת הינו בסך של 2,192.53 ש"ח. היקף הנזק הממוני לכל חברי הקבוצה מוערך בשלב זה על ידי התובעת בסכום של מיליוני ש"ח ועד עשרות מיליוני ש"ח. עוד טוענת התביעה לנזק בלתי ממוני, לה ולחברי הקבוצה, בגין פגיעה בזכות לאוטונומיה של הרצון ובגין עגמת נפש.

ביאור 42: התחייבויות תלזיות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)
3א. תובענות ייצוגיות מהותיות ובקשות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות אשר הסתיימו במהלך תקופת הדיוח ועד לחתימתו (המשך)

תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סעדים עיקריים	הקבוצה המיוצגת	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
מחוז' - ת"א	כלל ביטוח	לטענת התובעים כלל ביטוח נהגת שלא כדין שעה שהיא ממשיכה לגבות פרמיה ממבטוחים גם לאחר שהודיע על ביטול הפוליסה ומבטל את הפוליסה רק ב-1 לחודש הקלנדרי העוקב ליום קבלת הודעת הביטול וכן בכך שהיא מטעה מבטוחים שכן אינה מציגת בפניהם מתן דרכי הביטול לפני ההתקשרות.	לחייב את כלל ביטוח לפצות את חברי הקבוצה במגובה הנזקים הממוניים שנגרמו להם, בגין נזק לא ממוני שנגרם כתוצאה מחוסר נוחות ופגיעה באוטונומיה ולחייבה בהשגבה של תוספת העושר שנוצרה בידי כלל ביטוח כתוצאה מפעולותיה ו/או מחדליה מנשאה התובענה.	כל המבטוחים אשר חויבו בתשלום עבור הפוליסות גם לאחר שמסרו הודעה על בקשתם לביטול הפוליסות ב-7 השנים שקדמו להגשת התובענה ועד למתן פסק דין בה.	בחודש אוקטובר 2018 הוגשה בקשת התביעה להסתלק מההלך ללא צו להוצאות. במחלט נובמבר 2018, נתן בית המשפט פסק דין המאשר את ההסתלקות מהתובענה, תוך שקבע כי ההסתלקות מהווה דחייה של בקשת האישור.	התובעים מעריכים באופן שמרני, כי סך הנזק שנגרם לחברי הקבוצה עומד על 30 מיליוני ש"ח.

ההתקשרות.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

4. להלן פרטים בדבר חשיפה לתובענות ייצוגיות שאינן מהותיות או שטרם הוגשו ולהוצאות נוספות

1. בנוסף לתובענות הייצוגיות המהותיות, המתוארות בביאור 42(א)1, לבקשות התלויות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות, המתוארות בביאור 42(א)2 ולבקשות לאישור תובענות מהותיות כייצוגיות שסולקו במהלך תקופת הדוח, המתוארות בביאור 42(א)3, תלויות ועומדות כנגד החברה ו/או חברות בנות שלה בקשות לאישור כתביעות ייצוגיות אשר להערכת החברה הן אינן מהותיות²⁵ ולפיכך לא נכלל לגביהן תיאור מפורט בדוחות הכספיים. נכון למועד הדוח, מתנהלות כנגד החברה ו/או חברות בנות שלה 21 תביעות כאמור ואשר הסכום הכולל המצויין על ידי התובעים בתביעות האמורות הינו בסך של כ-452 מיליוני ש"ח²⁶.
2. בנוסף להליכים המשפטיים הנזכרים לעיל, מעת לעת קיימות חשיפות פוטנציאליות אשר בשלב זה לא ניתן להעריך או לכמתן, בגין התראות בדבר כוונה להגיש תובענות ייצוגיות בעניינים מסוימים, או הליכים משפטיים ופניות ספציפיות שיכול ויבשילו בעתיד לתביעות ייצוגיות או להודעות צד שלישי כנגד החברות בקבוצה וכן קיימת גם חשיפה פוטנציאלית, אשר בשלב זה לא ניתן להעריכה או לכמתה, להגשת תובענות ייצוגיות נוספות כנגד חברות הקבוצה בשל מורכבותם של מוצרי הביטוח של החברות, ביחד עם מורכבותה של הרגולציה החלה על פעילות החברות בקבוצה, העשויים להביא לכך שתעורר מחלוקת בדבר פרשנותה של הוראת דין או הסכם, או בדבר אופן היישום של הוראות דין או הסכם, או אופן יישוב התביעה על פי ההסכם, החלים על מערכת היחסים שבין החברות בקבוצה לבין הלקוח.

חשיפה זו מוגברת במיוחד בתחומי חיסכון ארוך טווח וביטוחי הבריאות ארוכי הטווח בהם פועלת כלל ביטוח, בין היתר, לאור העובדה שבתחומים אלו הפוליסות הופקו בחלקן לפני עשרות שנים, ואילו כיום, לאחר שינויים מהותיים ברגולציה ועל רקע התפתחות פסיקת בתי המשפט ועמדת הממונה, עשויה להינתן לאותן פוליסות פרשנות שונה בדיעבד ולהחיל ביחס אליהן סטנדרטים פרשניים שונים מאלו אשר היו נהוגים במועד כריתתם. זאת ועוד, בתחומים האמורים, הפוליסות תקפות למשך עשרות שנים, ועל כן קיימת חשיפה שבאותם מקרים בהם תתקבל טענת לקוח ותינתן פרשנות חדשה לאמור בפוליסה, תושפע גם הרווחיות העתידית של אותה חברה בגין תיק הפוליסות הקיים. זאת, בנוסף לפיצוי שיכול להינתן ללקוחות בגין פעילות העבר.

תיקון לחוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981 משנת 2015, המשקף רפורמה משמעותית בתחום אישור תוכניות הביטוח והסדרים משלימים שפורסמו לו קובעים הוראות ומגבלות שונות ביחס להוראות שיש או אין לכלול אותן בתוכנית ביטוח וכן מתייחסות לצמצום החריגים אותם ניתן לכלול בפוליסות (להלן וביחד: "רפורמת תוכנית ביטוח"). רפורמת תוכנית ביטוח מאפשרת למכור מוצרי ביטוח לאחר משלוחם מראש לממונה וללא צורך באישור מפורש וכמו כן, מאפשרת לממונה, בתנאים מסוימים, להורות למבטח להפסיק להנהיג תוכנית ביטוח או להורות למבטח להנהיג שינוי בתוכנית ביטוח וזאת גם ביחס לפוליסות שכבר שווקו על ידי המבטח. לא ניתן לצפות מראש באיזו מידה חשופים המבטחים לטענות בקשר עם הוראות הפוליסה, לאופן יישום סמכויות הממונה בהתאם לרפורמת תוכניות הביטוח, ולהשלכותיה, אשר אפשר ויועלו, בין היתר, באמצעות המנגנון הדיוני הקבוע בחוק תובענות ייצוגיות.

כמו כן, קיימת חשיפה, אשר בשלב זה לא ניתן להעריכה או לכמתה, לתקלות באופן תפעול המוצרים בתחום החיסכון ארוך הטווח ובתחום הבריאות. לא ניתן לצפות מראש את מלוא סוגי הטענות שיועלו בהקשר זה ו/או את החשיפה הנובעת מהן אשר יכול ויועלו, בין היתר, באמצעות המנגנון הדיוני של תובענות ייצוגיות ו/או הכרעות רוחביות של הממונה.

חשיפה כאמור נובעת, בין היתר, ממורכבותם של המוצרים האמורים, המאופיינים באורך חיים ממושך מאוד, וכפופים לשינויים מהותיים, מורכבים ותכופים, לרבות שינויים בהוראות רגולציה ומיסוי. מורכבות שינויים אלה והחלתם לגבי מספר רב של שנים יוצרת חשיפה תפעולית מוגברת וזאת גם לאור ריבוי מערכות מיכון בגופים המוסדיים בקבוצה ומגבלותיהן, לאור תוספות ו/או שינויים לנוסח הבסיסי של המוצרים ולאור שינויים רבים ותכופים המבוצעים לאורך חיי המוצר, לרבות על ידי הרגולציה, הלקוחות (העובדים) ו/או המעסיקים ו/או מי מטעמם, ביחס לכיסויים הביטוחיים ו/או ביחס להפקדות לחיסכון.

מורכבות ושינויים אלו נוגעים, בין היתר, להיקפי ההפקדות ולשיעורן, לרכיבים השונים של המוצר, לאופן שיוך הכספים לעובדים (לרבות בשל אי התאמות בין דיווחי המעסיק לנתוני הפוליסות), למוצרים ולרכיביהם, למועד זקיפתם, לזיהוי פיגורים בהפקדות ולטיפול בהם, למעמד התעסוקתי, האיש והחיתומי של הלקוחות ומשליכים, בין היתר, על המידע הנמסר להם. מורכבות זו מתעצמת לאור ריבוי הצדדים הפועלים מול החברות בקבוצה בניהול המוצרים ותפעולם, הכוללים בין היתר גורמים מפיצים, מעסיקים, לקוחות ומבטחי משנה, לרבות לעניין הממשק השוטף מולם והנחיות סותרות שעלולות להתקבל מצידם או מצד הבאים מכוחם. הגופים המוסדיים בקבוצה, עוסקים באופן שוטף בלימוד, איתור וטיפול בסוגיות אשר עלולות לנבוע מהמורכבויות האמורות, הן ביחס למקרים פרטניים והן ביחס לסוגי לקוחות ו/או מוצרים.

25. ראה הערה 2 לעיל לעניין רף המהותיות.

26. המספר האמור כולל תביעה אחת בה כלל ביטוח הינה נתבעת פורמאלית ולא מתבקשים סעדים כנגדה, וכן כולל שלוש תביעות בהן הסכום הנתבע אינו מיוחס לחברה בלבד, כי אם גם לחברות נוספות. הסכום האמור אינו כולל תביעה אחת שבה התובע נקב בסכום שבין 6 ל-100 מיליוני ש"ח וכן תביעה אחת בה התובע לא נקב בסכום תביעה ואולם העריך אותו בעשרות מיליוני ש"ח. למידע נוסף בדבר כל התביעות הייצוגיות ראה בביאור 42(ג) להלן.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

4א. להלן פרטים בדבר חשיפה לתובענות ייצוגיות שאינן מהותיות או שטרם הוגשו ולהוצאות נוספות (המשך)

2. (המשך)

כניסתן לתוקף של תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (קופות גמל) (תשלומים לקופות גמל) התשע"ד-2014, שהוחלפו בחוזר אופן הפקדת תשלומים לקופות גמל (תקנות התשלומים), מחדדים ומעצימים, בטווח הקצר, את המורכבות האמורה, ואף הביאו לעיכוב בהליכי קליטת כספים, אם כי בטווח הארוך, הם צפויים למתן אותה ביחס להפקדות שיבוצעו ממועד כניסת התקנות לתוקף. בטווח הקצר, כפי שבא לידי ביטוי בשוק ובגופים המוסדיים בקבוצה, נגרם איחור בפיזורי חלק מההפקדות, במיוחד נוכח אי התאמות בין דיווחי המעסיק לנתוני הפוליסה והוצפו אי התאמות פרטניות אשר בשלב זה לא ניתן לצפות את השלכותיהן המצטברות, ביחס לתקופות הרלבנטיות. תהליך הטמעת הטיפול בנושא במערכות הגופים המוסדיים הביא בשנת הדוח לשיפור בהיקף הכספים הפנסיוניים שהתקבלו בחברה ממעסיקים ושינוי במערכות לעמיתים ולמבוטחים, בהשוואה לתקופה קודמת, ואולם הגופים המוסדיים בקבוצה עדיין מצויים בעיצומו של תהליך הטמעה וטיפול של הסוגיות העולות אגב יישום חוזר אופן הפקדת תשלומים. הטמעת תקנות התשלומים הביאה אף לעיכובים אפשריים זמניים בדיווחים לעמיתים, לקושי בזיהוי פיגורים, לצורך ביצירת קשר ישיר מול מעסיקים וגורמים מתפעלים ולהגדלת הוצאות התפעול והמיכון. הגופים המוסדיים בקבוצה עדיין מצויים בעיצומו של תהליך הטמעה וטיפול של הסוגיות העולות אגב יישום תקנות התשלומים והם פועלים לצמצום הפערים האמורים, לרבות באמצעות שיפורים במערכות המיכון ובתהליכי העבודה. עם זאת, יצוין כי כניסתה לתוקף של ההוראה בדבר חובת הדיווח ברמת מבטח, במסגרת ממשק המעסיקים (בשונה מדיווח ברמת כל מוצר פנסיוני) הוסיפה קושי תפעולי בשיך ההפקדות למוצרים הפנסיוניים השונים של המבוטחים והעמיתים.

בעקבות דוח ביקורת שערכה הממונה, אשר התקבל בכלל ביטוח והעלה ליקויים הנוגעים בעיקרם לאופן יישומן של תקנות התשלומים, הגישה כלל ביטוח לממונה תוכנית עבודה לטיפול בממצאי הדוח, אשר בכפיפות לשביעות רצון הממונה, תאפשר המשך שיווק של המוצרים הפנסיוניים על ידי כלל ביטוח. כלל ביטוח החלה ליישם את תוכנית העבודה האמורה, במסגרת לוחות הזמנים שהותוו ליישומה. החברה בדיונים עם הפיקוח ביחס ליישום התוכנית.

כמו כן, בהמשך להוראת חוזר הממונה מחודש נובמבר 2012 בעניין נתוני זכויות עמיתים (חוזר גופים מוסדיים 13-9-2014), ("החוזר"), אשר מחייב את הגוף המוסדי לטייב את הנתונים המקנים זכויות לעמיתים כדי להבטיח שרישום זכויות העמיתים במערכות המידע, יהיה מהימן, שלם, זמין וניתן לאחזור ככל הניתן, עד למחצית שנת 2016, הגופים המוסדיים בקבוצה בצעו לאחר פרסום החוזר, בשנת 2013, סקר פערים ביחס לעמיתים ומבוטחים שמנהלים פוליסות ו/או חשבונות בגופים המוסדיים בקבוצה ("משימות טיוב") והם פעלו גם בתקופת הדוח לביצוע הליך מקיף של טיוב נתונים במערכות בתחום החיסכון ארוך הטווח. ככלל, נכון למועד פרסום הדוח הושלמו עיקר משימות טיוב היתירות הצבורות של המבוטחים. הגופים המוסדיים בקבוצה ממשיכים בפעולות לטיוב נתוני עמיתים ומבוטחים, לרבות בהתייחס לפערים נוספים המתגלים מעת לעת, לרבות לעניין מיכון סיווג הכספים בהתאם לרובדי הוראות הרגולציה, לאורך השנים ואלו מצויים בשלבים שונים של טיפול. ובשלב זה, הגופים המוסדיים בקבוצה אינם יכולים להעריך את היקפן, עלויותיהן, ומלוא השלכותיהן של הפעולות האמורות, כמו גם את היקף פערי הטיוב העתידיים, שיכולים לנבוע משינויים רגולטוריים, וזאת בין היתר לאור מורכבות המוצרים, היותם מוצרים ארוכי טווח ונוכח ריבוי מערכות המיכון בתחום ומגבלותיהן. הגופים המוסדיים בקבוצה מעדכנים את ההתחייבויות הביטוחיות שלהם מעת לעת ובהתאם לצורך.

כמו כן קיימת חשיפה, אשר בשלב זה לא ניתן להעריכה או לכמתה, לשינויים ולהתערבות רגולטורית משמעותית, בתחומי הביטוח והחיסכון השונים, בין היתר, כאלו המכוונות להפחתת ישירה או עקיפה של דמי ביטוח ודמי ניהול, בהתערבות בהליכי מכירה, תוך עשיית שימוש שונה בכלים רגולטוריים מגוונים, אשר יכול ותשליך על תנאי ההתקשרות, מבנה ההתקשרות ויחסי הגומלין שבין גופים מוסדיים, סוכנים, מעסיקים ולקוחות, באופן שיכול וישפיע על העומס וההוצאות התפעוליות, על הרווחיות, על שימורם של מוצרים קיימים ולרבות ביחס למודל העסקי של הענף ולתיק המוצרים הקיים.

החשיפה לתובענות שטרם הוגשו כנגד חברות בקבוצה, מובאת לידיעת החברות במספר דרכים. זאת, בין היתר, באמצעות פניות של לקוחות, עובדים, ספקים, עמותות או מי מטעמם אל גורמים בחברות ובמיוחד אל הממונה על פניות הציבור בחברות בקבוצה, באמצעות תלונות של לקוחות ליחידה לפניות הציבור במשרד הממונה, ובאמצעות תביעות (שאינן ייצוגיות) המוגשות לבית המשפט ובאמצעות ניירות עמדה של הממונה.

יצוין כי ככל שמדובר בתלונות לקוח המוגשת ליחידה לפניות הציבור במשרד הממונה, הרי שבנוסף על הסיכון שהלקוח יבחר להעלות את טענותיו גם במסגרת תובענה ייצוגית, חשופות החברות בקבוצה אף לסיכון שהממונה יכריע בתלונה בדרך של הכרעת רוחב אשר תחול על קבוצה רחבה של לקוחות. בשנים האחרונות, חל גידול בחשיפה לסיכון האמור וזאת בשל המעורבות הגוברת שמגלה הממונה בתלונות של לקוחות המגיעות לרשות ולרבות לאור העובדה כי מעת לעת נוהג הממונה לקבוע עמדה עקרונית בדרך של הכרעות רוחב, ניירות עמדה ואף טיוטות של ניירות עמדה, שמתפרסמות על ידו. לפרטים נוספים בדבר הכרעות רוחב וניירות עמדה ראה סעיף ד' להלן.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

א. תובענות ייצוגיות (המשך)

4. להלן פרטים בדבר חשיפה לתובענות ייצוגיות שאינן מהותיות או שטרם הוגשו ולהוצאות נוספות (המשך)

2. (המשך)

לעניין זה יציין כי בחודש נובמבר 2016 פורסם תיקון לחזר בירור ויישוב תביעות וטיפול בפניות ציבור, ולפיו במקרים בהם פניית ציבור מצביעה על ליקוי מהותי, מערכתי, שעשוי לחזור על עצמו בהתנהלות הגוף המוסדי, על הגוף המוסדי לפעול לאיתור מקרים דומים שבהם אירע ליקוי דומה, וככל שנמצאו מקרים דומים - לבצע הפקת לקחים, לתקנם תוך פרק זמן סביר ולדווח אחת לשנה לממונה. תיקון זה עלול להרחיב את חשיפת הקבוצה להשלכות רוחביות בגין ליקויים כאמור ואף יכול בעתיד להתברר כבעל השלכה מהותית ואולם בשלב זה, לא ניתן להעריך את השלכתו.

החברות בקבוצה אינן יכולות לצפות מראש האם טענה של לקוח אשר הובאה לידיעת החברות, תוביל בסופו של דבר להגשת תובענה ייצוגית, או שתוביל להכרעה רוחבית או תהיה בעלת השלכות רוחביות זאת אף באותם מקרים בהם הלקוח מאיים לעשות כן, ובנוסף אין החברות בקבוצה יכולות להעריך מהי החשיפה הפוטנציאלית שעלולה להיווצר בגין טענות כאמור, ככל שאלו יתבררו וימצאו כמוצדקות על ידי רשות מוסמכת.

ב. תביעות מהותיות ותביעות נגזרות

1. תובענות מהותיות קיימות או שהסתיימו שאינן במהלך העסקים הרגיל או חשיפה לתביעות כאמור

כלל ביטוח התקשרה בין ינואר 2004 ועד יוני 2013 עם ההסתדרות המדיצינית הדסה (להלן: "הדסה") בהסכם שנתי מתחדש לביטוח אחריות מקצועית ברובד שני, המעניק כיסוי ביטוחי לתביעות בסכום העולה על סכום הביטוח העצמי, שניתן על ידי הדסה (להלן: "הרובד הראשון"). גבול האחריות שניתן על ידי כלל ביטוח, במסגרת הרובד השני, השתנה במהלך שנות הביטוח, כאשר האחריות הביטוחית בתקופת הביטוח האחרונה, שתחילתה בחודש ינואר 2012 וסיומה בחודש יוני 2013, הייתה לתביעה שסכומה, עולה על כ-8.8 מיליוני ש"ח ועד לסכום של כ-18 מיליוני ש"ח למקרה וכ-36 מיליוני ש"ח לכל המבוטחים לאותה תקופת ביטוח (הסכומים האמורים צמודים למדד המחירים לצרכן מיום 1 בינואר 2012). בחודש פברואר 2014 הגישה הדסה לבית המשפט המחוזי בירושלים בקשה למתן צו הקפאת הליכים ולמינוי נאמן לצורך גיבוש תוכנית הבראה והסדר נושים בהתאם לסעיפים 350ב(ד) ו-350(ד) לחוק החברות (להלן: "הבקשה"). אגב ההליכים שהתנהלו במסגרת הבקשה נשמעו טענות לפיהן, חברות הביטוח אשר ביטחו את הדסה בביטוח אחריות מקצועית, וביניהן כלל ביטוח, אמורות לשאת בעלויות הכספיות שיכול ויושטו ברובד הראשון, מעבר לסכום הפיקדון הייעודי שהדסה הפקידה לצורך כך, וזאת במקרה בו הדסה לא תשלם את התביעות בעצמה. כלל ביטוח הבהירה לנאמן כי עמדתה שונה וכי היא אחראית לרובד השני בלבד. בחודש מאי 2014, הוגשה לבית המשפט בקשה לאישור תוכנית הבראה, הכוללת סיוע חד פעמי של המדינה להדסה בסכום של 140 מיליוני ש"ח, וכן תמיכה שוטפת, אשר יחד אמורים להשלים את היעודה הצבורה בהדסה לגובה ההתחייבויות האקטואריות של הדסה בגין תביעות תלויות ברובד הראשון, לתקופה שעד ליום 31 בדצמבר 2013. למיטב ידיעת החברה, ביום 22 במאי 2014, אושרה תוכנית ההבראה על ידי בית המשפט ובוטלה הקפאת ההליכים.

בחודש יוני 2017 אישר בית המשפט בקשה בהסכמה לדחיית תובענה מחודש מאי 2016 (להלן: "התובענה הקודמת"), אשר הוגשה לבית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו לביטול פסק דין, כנגד כלל פיננסים בטוחה ניהול השקעות בע"מ וכלל פיננסים ניהול בע"מ (חברות שהיו בעבר בשליטת החברה, להלן יחדיו: "חברות כלל פיננסים"). עניינה של התובענה לביטול פסק דין שניתן בחודש פברואר 2009 (להלן: "פסק הדין המבטל") במסגרתו בוטל פסק בוררות שניתן במחלוקת שהתבררה בין התובעים לבין חברות כלל פיננסים, בקשר עם פעולות שננקטו על ידי חברות כלל פיננסים בתיק ההשקעות של התובעים, אשר חייב את חברות כלל פיננסים לשלם לתובעים בבוררות סך כולל של כ-95 מיליוני ש"ח, בתוספת הפרשי הצמדה וריבית מיום החלטת הבורר ועד ליום התשלום בפועל (להלן: "סכום פסק הבוררות"). פסק הדין המבטל נתן תוקף של פסק דין להסכם פשרה בו התקשרו הצדדים בבוררות, שעיקרו לביטול פסק הבוררות, וכן תשלום סך כולל של 9.2 מיליוני ש"ח לתובע ולעורכי דינו בתמורה לויתור ולסילוק סופי ומוחלט של כל התביעות, הדרישות והטענות של התובעים בבוררות כלפי חברות כלל פיננסים. לטענת התובע, על בית המשפט להורות על ביטול פסק הדין המבטל בשל אי צדק קיצוני, מאחר שניתן על בסיס הסכמת התובע בעת שהיה מצוי במצב נפשי קשה, חוסר שיקול דעת ובאי כושר להסכים להסכם הפשרה. כן טוען התובע לביטול פסק הדין מחמת טעות, עושק וסיכול. התובע מבקש כי בית המשפט יורה על ביטול פסק הדין המבטל וכן יחייב את חברות כלל פיננסים לשלם לו את סכום פסק הבוררות, בניכוי הסכומים ששולמו לו, ובצירוף הפרשי הצמדה וריבית ממועד מתן פסק הבוררות ועד מועד התשלום בפועל.

בחודש ספטמבר 2018 נדחתה על הסף, מחמת קיומו של מעשה בית דין תובענה נוספת, באותו העניין המתואר לעיל, על ידי אותם תובעים, אשר הוגשה בחודש מאי 2018 לבית משפט מחוזי בתל-אביב-יפו, במסגרתה שב בית המשפט והתבקש לבטל את פסק הדין המבטל, לרבות את החלטתו בדבר דחיית התובענה הקודמת (להלן: "התובענה הנוספת").

בחודש אוקטובר 2018 הוגשה בקשת רשות ערעור על החלטת הדחייה של הבקשה הנוספת.

יציין, כי החברה אינה צד לתביעה ואולם היא קיבלה הודעה בדבר הגשת התובענה מאת בנק ירושלים בע"מ, וזאת בהתאם להסכם למכירת כלל פיננסים בטוחה ניהול השקעות בע"מ לבנק ירושלים, על פיו קיימת לחברה התחייבות לשיפוי. יציין בהקשר זה כי בהתאם להוראות הסכם מחודש אוקטובר 2002, במסגרתו נרכשה כלל פיננסים בטוחה ניהול השקעות בע"מ, על ידי בי חברה לפתוח בע"מ ועל חברת השקעות דיסקונט בע"מ לשפות את החברה על כל נזק, הוצאה או הפסד ישירים שיגרמו לחברה (או למי מהחברות הבנות שלה) לרבות בשל תביעות או דרישות שעילתן נולדה לפני המועד שנקבע בהסכם האמור.

ביאור 42: התחייבויות חלזיות ותביעות (המשך)

ב. תביעות מהותיות ותביעות נגזרות (המשך)
תביעות נגזרות שאין מהותיות

תאריך מס"ד	תאריך וערכאה	נתבעים	טענות ועילות מרכזיות	סטטוס / פרטים נוספים	סכום התביעה
1.	2/2017 מחוזי - ת"א	דסק"ש, דירקטורים ונושאי משרה בדסק"ש וכן כנגד בעלי מניות מסוימים נוספים של דסק"ש הקשורים לאי די בי פתוח או לבעלי השליטה בדסק"ש באותה תקופה, לרבות כלל החזקות וכלל פינוסים (כולם ביחד: "המשביים") ²⁷	טענה לחלוקת דיבידנדים של דסק"ש שלא כדין. יצוין כי הסכומים המיוחסים לחברה ולכלל פינוסים, אשר החזיקו במניות דסק"ש ולפיכך קיבלו דיבידנדים, הינם בעיקרם סכומים שהתקבלו עבור לקוחות חברות הקבוצה.	תביעה נגזרת זו הוגשה בהמשך להחלטת בית המשפט מחודש ספטמבר 2016 לפיה נמחקה בקשת אישור לתביעה נגזרת קודמת שהוגשה על ידי התובעים וזאת לאחר שקבע כי יהיה נכון להגיש תביעה נגזרת חדשה בעניין. תוך מחיקת אי די בי חברה לפיתוח בע"מ נמשכה בהליך נוכח צו חוסם שניתן בעניינה. במסגרת התביעה, מועלות טענות דומות לבקשות שהועלו במסגרת בקשת האישור הקודמת שנמחקה כאמור. המתחייבות לטענות נגד חלוקות דיבידנדים שעליהן הכריזה דסק"ש, בתקופה שמתחילת מאי 2010 עד וכולל חודש מרס 2011.	לכלל פינוסים ולשגי בעלי מניות נוספים הקשורים לאי די בי פתוח או לבעלי השליטה בדסק"ש, הנו כ-44 מיליון ש"ח הכולל את הסכומים שחולקו כדיבידנדים כאמור לעיל וכן ריבית על הסכומים האמורים עד מועד הגשת הבקשה (הסכום האמור לא פוצל בין בעלי המניות הנתבעים).

החליך מצוי ברפור הבקשה לאישור התובענה כנגזרת.

ההליך מצוי בבירור הבקשה לאישור התובענה נגזרת.

27. החברה וכלל פינוסים נתבעות כמי שהיו בעלות מניות בתקופה הרלבנטית בדסק"ש.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

ג. פרטים מסכמים בדבר חשיפה לתביעות

להלן פירוט של סכום התביעות הכולל בתובענות ייצוגיות, מהותיות ושאינן מהותיות, אשר הגשתן כתביעה ייצוגית אושרה, בבקשות תלויות לאישור תובענות ייצוגיות, בבקשות תלויות לאישור תביעות נגזרות ותביעות מהותיות אחרות, כפי שצוין על ידי התובעים בתביעתם (נומילית) במסגרת כתבי הטענות שהוגשו כנגד חברות הקבוצה. יצוין כי במרבית המקרים מצינים התובעים כי הסכום הנתבע על ידם נקב כהערכה בלבד, וכי הסכום המדויק יתברר במדויק במסגרת ההליך המשפטי. עוד יצוין כי הסכום האמור אינו כולל תביעות שהתובע המייצג לא ציין את סכומן. כמו כן, מובהר כי הסכום הנתבע אינו מהווה בהכרח כימות של סכום החשיפה בפועל של החברה, אשר יכול להיות לבסוף נמוך יותר או גבוה יותר.²⁸

סוג התביעה		הסכום הנתבע	
		כמות התביעות	במיליוני ש"ח
א. תובענות שאושרו כתובענות ייצוגיות			
1. צוין סכום המתייחס לחברה		6	2,588
2. התביעה הוגשה כנגד מספר גורמים ולא יוחס סכום ספציפי לחברה		1	225
3. לא צוין סכום התביעה ²⁹		2	-
4. צוין סכום שנתי (ובהתאם הסכום הכולל הינו תלוי תקופה) ³⁰		1	107
ב. בקשות תלויות לאישור תובענות ייצוגיות			
1. צוין סכום המתייחס לחברה		34	4,037
2. התביעה הוגשה כנגד מספר גורמים ולא יוחס סכום ספציפי לחברה ³¹		8	4,689
3. לא צוין סכום התביעה/ צוין טווח אפשרי ³²		11	-
ג. תביעות נגזרות			
1. צוין סכום המתייחס לחברה		-	-
2. התביעה הוגשה כנגד מספר גורמים ולא יוחס סכום ספציפי לחברה		1	44
3. לא צוין סכום התביעה		-	-
ד. תביעות מהותיות שאינן ייצוגיות או נגזרות			
צוין סכום המתייחס לחברה		1	86
התביעה הוגשה כנגד מספר גורמים ולא יוחס סכום ספציפי לחברה		-	-
לא צוין סכום התביעה		-	-

בנוסף למפורט בביאור 42(א) ו-42(ב) לעיל, החברה ו/או החברות המאוחדות הינן צד להליכים משפטיים נוספים, שאינם במהלך עסקים רגילי ושאינם תביעות מהותיות, שנקטו לקוחות, לקוחות בעבר, וכן צדדים שלישיים שונים, בסכום כולל של כ-70 מיליוני ש"ח. עילות התביעה כנגד החברה ו/או החברות המאוחדות במסגרת הליכים אלה רבות ושונות.

ד. חשיפה בשל הוראות רגולטוריות וניירות עמדה

כמו כן ובאופן כללי, בנוסף לחשיפה הכללית הקיימת לגופים המוסדיים מקבוצת החברה, בגין תובענות עתידיות, כמפורט בביאור 42(א) ו-42(ב) לעיל, הרי שמעת לעת, לרבות בעקבות תלונות מבוטחים, ביקורות ובקשות לקבלת מידע, קיימת גם חשיפה בגין התראות בדבר כוונת הממונה להטיל על גופים אלו עיצומים כספיים ו/או הוראות הממונה בדבר תיקון ו/או השבה ו/או ביצוע פעולות מסוימות ביחס לפעולות שבוצעו על ידי גופים מוסדיים בקבוצה בעבר וזאת ביחס למבוטח או קבוצה של מבוטחים ו/או חשיפה בגין הכרעות רוחביות, במסגרתן יכולה הממונה אף להורות על ביצוע השבה ללקוחות או על סעדים אחרים בגין הליקויים אליהן מתייחסות ההתראות או ההכרעות ו/או ניירות עמדה המתפרסמים על ידי גופים מפקחים ואשר מעמדן ומידת השפעתן אינם ודאיים. כמו כן, הגופים המוסדיים מצינים מעת לעת בהליכי שימוע ו/או דיון עם הפיקוח על הביטוח ביחס להתראות ו/או הכרעות ולעיתים מופעלות כנגדם סמכויות אכיפה, במסגרתם מוטלים עיצומים כספיים.

הגופים המוסדיים בקבוצה, בוחנים את הצורך בביצוע הפרשות בדוחות הכספיים בקשר לתהליכים האמורים וזאת בהתבסס על חוות דעת יעציהם המשפטיים ו/או מצויים בהליכי לימוד של המשמעויות של הליכים כאמור, וזאת בהתאם לצורך ולעניין.

28. עוד יצוין, כי הסכומים המפורטים אינם כוללים סכומים שנדרשו על ידי התובעים בגין גמול לתובע הייצוגי ושכר טרחה לבא כוחו.

29. במסגרת אחת מהבקשות התובע לא נקב בסכום תביעה ואולם העריך אותו במאות מיליוני ש"ח.

30. הסכום המצוין מתייחס להערכת התביעה בגין שנת נזק אחת בלבד. יצוין כי התביעה הוגשה בחודש מרס 2010, בגין תיקון חקיקה משנת 2008.

31. כולל תביעה אחת בה כלל ביטוח הינה נתבעת פורמאלית ולא מתבקשים סעדים כנגדה.

32. במסגרת בקשות אלו קיימות בקשות בהן, בקשה אחת לצירוף כנתבע פורמלי, בקשה אחת בה התובע לא נקב בסכום תביעה ואולם העריך אותו במיליוני ש"ח רבים,

בקשה שניה שהוערכה במאות מיליונים, שלוש בקשות שהוערכו בעשרות מיליוני ש"ח ובקשה שבמסגרתה הסכום הנתבע מוערך בסך שבי 6 ל-100 מיליוני ש"ח.

ביאור 42: התחייבויות תלויות ותביעות (המשך)

ד. חשיפה בשל הוראות רגולטוריות וניירות עמדה (המשך)

להלן פרטים בדבר עמדות או טיטות עמדות ממונה או הכרעות עקרוניות שיש להן או עשויה להיות להן השפעה על הקבוצה, כאמור:

1. בחודש אפריל 2016 פורסמה הכרעה עקרונית רוחבית בעניין אופן שיווק פוליסות תאונות אישיות (להלן: "ההכרעה"). ההכרעה התייחסה למבטחים בפוליסות תאונות אישיות פרטיות לתקופה העולה על שנה, אשר הצטרפו לביטוח תאונות אישיות אצל מבטחים, לאחר שהייתה להם פוליסת ביטוח בריאות קודמת אצל אותו מבטח, וזאת החל מחודש ינואר 2014 ובהתאם לתנאים שנקבעו בהכרעה (להלן ובהתאמה: "הביטוח" ו"המבטחים" או "המבטח"). על פי ההכרעה היה על חברת הביטוח לערוך בחינה במסגרתה תבדוק את אופן שיווק הביטוח ובהתאם לתוצאותיה לפנות למבטחים הרלבנטיים טלפונית ולקבל את הסכמתם המפורשת על מנת להמשיך להיות מבטחים בביטוח האמור ולבטל את הכיסוי הביטוחי ולהשיב את דמי הביטוח ששולמו בצירוף הפרשי הצמדה וריבית כדין במידה והמבטח לא אישר זאת ("חובת ידוא הסכמה"). כלל ביטוח ביצעה בדיקה כאמור והגישה את תוצאותיה לממונה שביקש אף הוא נתונים. בחודש נובמבר 2017 התקבלה בכלל ביטוח הכרעה סופית בנושא (להלן: "ההכרעה"), אשר מיישמת ביחס לכלל ביטוח חובת ידוא הסכמה וזאת ביחס לחלק מהמבטחים שנמכר להם ביטוח תאונות אישיות (אף אם לא היה בידיהם מוצר בריאות קודם). על פי ההכרעה והמתווה שאושר בעקבותיה, נדרשת החברה ליצור קשר עם מבטחים שצורפו לביטוח תאונות אישיות החל מיום 1 בינואר 2014 ועד לסוף שנת 2016 באמצעות מוקדי שיווק מסוימים שפורטו בה, ולודא כי אותם מבטחים מודעים לקיומו של ביטוח תאונות אישיות. ככל שמבטח יודיע כי אינו מודע לביטוח כאמור, על כלל ביטוח לאפשר לו לבטל את הביטוח ולקבל החזר בגין הפרמיה ששילם ממועד הצירוף בצירוף הפרשי הצמדה וריבית כדין.

בשלב זה החברה החלה ביישום המתווה, במקביל לדיונים המתקיימים מול הממונה בנוגע לאופן יישום המתווה, והיא אינה יכולה להעריך עדיין את מלוא השלכותיו והן תלויות בין היתר בהתנהגות המבטחים ובמתכונת היישום בפועל.

2. החברה ניהלה דיונים מול הממונה בקשר עם טיטות הכרעה שעניינה, בהפקדות חד פעמיות של מבטחים בפוליסות המבטיחות תשואה (להלן: "הפוליסות"). בהתאם לטיטות מחוייבת החברה לנקוט פעולות מסוימות ביחס למבטחים שתשואת ההפקדות החד פעמיות בפועל, שנשאו את תשואת תיק חוזי ביטוח תלוי תשואה, הייתה שווה או עלתה על התשואה המובטחת בפוליסות ופעולות מסוימות ביחס למבטחים שתשואת ההפקדות החד פעמיות בפועל הייתה נמוכה מהתשואה המובטחת. לפיכך, בשלב זה, לאור העובדה שלא ידוע מה יהיה נוסחה הסופי של ההכרעה, אם וכל שתתקבל, אין באפשרות החברה להעריך את השלכותיה ומידת השפעתה על החברה, אם וככל שתפורסם.

ה. בגין העלויות העשויות לנבוע מהתביעות והחשיפות המתוארות בביאור 42(א), (ב), (ג) ו-(ד) לעיל מבוצעות הפרשות בדוחותיהן הכספיים של החברות המאוחדות הרלוונטיות, רק אם יותר סביר מאשר לא (more likely than not - דהיינו, ההסתברות עולה על 50%) שתיווצר חבות לתשלום הנובעת מאירועי עבר, ושסכום החבות ניתן לכימות או להערכה בטווח סביר. סכומי ההפרשות שבוצעו מבוססים על הערכת מידת הסיכון בכל אחת מהתביעות נכון למועד הסמוך למועד פרסום דוח זה (למעט חלק מהתביעות שהוגשו במהלך שני הרבעונים האחרונים, אשר בשל השלב המקדמי של הטיפול בהן לא ניתן להעריך את סיכויי ההצלחה בהן) לעניין זה יצויין כי אירועים המתרחשים במהלך ההתדיינות המשפטית עשויים לחייב ביצוע של הערכה מחודשת של סיכון זה. ככל שלחברה זכות לשיפוי מצד שלישי, החברה מכירה בזכות זו, אם וודאי למעשה (Virtually Certain) שהשיפוי יתקבל אם החברה תסלק את המחויבות.

הערכות החברה והחברות המאוחדות בדבר הערכת הסיכון בתביעות המתנהלות מתבססות על חוות דעת יועציהן המשפטיים ו/או על האומדן של החברות הרלוונטיות לרבות בדבר הסכומים של הסדרי הפשרה, שהנהלות החברה והחברות המאוחדות צופות, שיותר סביר מאשר לא, שישולמו על ידן.

יודגש כי בחוות דעת עורכי הדין ביחס למרבית הבקשות לאישור תובענות כייצוגיות שבהן לא בוצעה הפרשה, מתייחסת ההערכה של עורך הדין לסיכויי הבקשה לאישור התביעה כייצוגית ואינה מתייחסת לסיכויי התביעה לגופה, אם תאושר כייצוגית. זאת, בין היתר, מהסיבה שהיקפו ותוכנו של הדיון בתביעה לגופה, לאחר שתאושר כתובענה ייצוגית יושפע מהחלטת בית המשפט בדבר אישור הבקשה להכיר בתביעה כתובענה ייצוגית, אשר מתייחסת בדרך כלל, לעילות התביעה שאושרו ולכאלה שלא אושרו, לסעדים שאושרו ולכאלה שלא אושרו ועוד כיוצא בזה.

לא ניתן בשלב ראשוני זה להעריך את סיכויי הבקשות לאישור התובענות כייצוגיות המפורטות בביאור 42(א)(26), 42(א)(27), 42(א)(28) ו-42(א)(29) לעיל ולפיכך לא נכללה בדוחות הכספיים הפרשה בגין בקשות אלו.

ההפרשה הנכללת בדוחות הכספיים, ליום 31 בדצמבר 2018 בגין כלל התביעות המשפטיות והחשיפות האמורות בביאור 42(א), 42(ב), 42(ג) ו-42(ד) לעיל הינה בסך של כ-154 מיליון ש"ח.

ביאור 43: אירועים נוספים בתקופת הדוח ולאחריה

א. אומדנים אקטואריים

1. סביבת הריבית הנמוכה והשפעתה על שיעורי ההיוון בביטוח חיים
במהלך תקופת הדוח, חלה עליה בעקום ריבית חסרת הסיכון ובשיעור התשואה המוערכת בתיק הנכסים המוחזקים כנגד התחייבויות הביטוח. לפרטים נוספים ראה ביאור 39(ה)(ה1)(ד)(1).
2. שינוי אומדנים בחישוב תביעות תלויות בביטוח כללי
ראה ביאור 39(ה)(ה1)(ב)(2) לפרטים בדבר עדכון ההפרשה לאור המלצות ועדת וינוגרד בהתאם לאומדן, החברה.
3. שינוי בהנחות שאינן ריבית בחישוב נאותות עתודות סיעוד
ראה ביאור 37(ה)(ה1)(ד)(5) לעדכון שינוי במחקרי ביטולים על התחייבויות בגין תביעות מתמשכות בתשלום סיעוד

ב. מינוי מנכ"ל בקבוצה

בהמשך להודעתו מיום 7 במרס 2018 של מר איזי כהן, מנכ"ל החברה וכלל ביטוח דאז, על כוונתו לסיים את כהונתו כמנכ"ל החברה וכלל ביטוח במהלך חודש יוני 2018, מינה הדיקטוריון ביום 11 במרס 2018 ועדה לאיתור והמלצה על מנכ"ל חדש לחברה, בראשות יו"ר הדיקטוריון דני נוה, בה חברים דירקטורים בחברה ובכלל ביטוח ("ועדת האיתור"). ועדת האיתור פעלה לאיתור ומיון מועמדים לתפקיד מנכ"ל החברה.

ביום 17 ביוני 2018 אישרו דירקטוריון החברה וכלל ביטוח את מינויו של מר יורם נוה כמנכ"ל החברה וכלל ביטוח, החל מיום 1 ביולי 2018, אז הסתיימה כהונתו של מר איזי כהן כמנכ"ל החברה, אשר המשיך לתקופת חפיפה עד ליום 31 לאוגוסט 2018. לפרטים נוספים אודות תנאי העסקה של מר יורם נוה ראה ביאור 40(ב)(6).

ג. שינוי מבנה אירגוני בקבוצה

ביום 26 ביולי 2018 החליט דירקטוריון החברה לבצע שינוי מבנה ארגוני בקבוצת כלל החל מיום 1 בספטמבר 2018, במסגרתו מוזגו חטיבות ביטוח חיים ופנסיה וגמל לחטיבת חיסכון ארוך טווח. הוקמה חטיבה חדשה, חטיבת לקוחות והפצה אשר מיזגה את מערך הלקוחות עם מערך העסקים. הוקם מערך חדש, מערך שירות ותפעול ותבטל חטיבת המטה ואגפי המטה יוכפפו ישירות למנכ"ל.

ד. סיום ההתקשרות עם קופת חולים מכבי ולאומית

במהלך שנת 2018 פרסמו קופות החולים מכבי, לאומית וכללית מכרזים חדשים לבחירת מבטח לביטוח סיעודי קבוצתי של חברי הקופה, במתכונת התקשרות שונה מהמתכונת בהתקשרות הקיימת של כלל ביטוח עם מכבי ולאומית (באופן שהמבטח הזוכה ישא ב-20% בלבד מהסיכון הביטוחי וקרן המבטחים תישא ביתרתו). בהתאם להודעת הקופות, הצעתה של כלל ביטוח למתן שירותי ביטוח סיעודי קבוצתי לחברי הקופה לא זכתה במכרז. לכלל ביטוח אחריות ביטוחית לכיסוי תביעות של מבטחים שבטוחו אצלה במסגרת הביטוחים האמורים וזאת בגין מקרי ביטוח שאירעו לראשונה בתקופת תוקפו של הביטוח הקבוצתי בכלל ביטוח (עד לחודש דצמבר 2018 ביחס למבטחי מכבי ועד לחודש מרס 2019 למבטחי כללית), וזאת אף ביחס לתביעות המוגשות לאחר תום תקופת הביטוח ובכפוף להתיישנות על פי דין.

ה. התפתחויות בשווקים לאחר תאריך הדוח

בתקופה שלאחר מועד הדוח ועד סמוך לפרסומו, חלו עליות בשווקי ההון שהביאו, בין היתר נכון לסוף חודש פברואר 2019, לסגירת ההתחייבות למבטחים בגביית דמי ניהול משתנים בדמי ניהול משתנים וגביית דמי ניהול משתנים בסך של כ-136 מיליון ש"ח.

כמו כן חלה ירידה בעקום הריבית חסרת הסיכון. בהמשך לאמור בביאור 39(ה)(ה1) ו-2(ה) בדוחות הכספיים, ירידה בשיעור הריבית עשויה לגרום לגידול בהתחייבות להשלמה לעתודות לקיצבה לרבות שינוי פקטור K, בהתחייבויות לגמלאות בתשלום בביטוח חיים וכן כחלק מבדיקת נאותות העתודה (LAT), בהתחייבויות הביטוח בביטוח כללי בענפי חובה, חבויות ותאונות אישיות.

בשלב זה, לא ניתן להעריך את ההשלכות של הירידה בעקום הריבית חסרת סיכון בתקופה זו על התוצאות הכספיות לרבעון הראשון לשנת 2019, וזאת בין היתר, לנוכח אי הודאות ביחס להשפעת ההתפתחויות האמורות על הערכת ההתחייבויות הביטוחיות של כלל ביטוח, בהתייחס להשפעת הירידה בעקום הריבית על שוים ההוגן של נכסי חוב ובהתייחס להמשך ההתפתחויות בשווקים הפיננסיים עד לסוף הרבעון הראשון לשנת 2019, ואין באמור כדי להוות כל הערכה לגבי תוצאותיה הכספיות הצפויות של החברה לשנת 2019.

לפרטים בדבר מבחני רגישות הנוגעים לסיכונים שוק ראה ביאור 39 בדבר ניהול סיכונים בדוחות הכספיים.

נספח א - פירוט השקעות פיננסיות אחרות של חברות הביטוח המאוחדות הרשומות בישראל
להלן נתונים שנכללו בדוחות המאוחדים:

ליום 31 בדצמבר 2018				
סך הכל	הלוואות וחייבים	זמינים למכירה	שווי הוגן דרך רווח והפסד	באלפי ש"ח
5,215,863	-	5,087,775	128,088	נכסי חוב סחירים ⁽¹⁾
21,989,993	21,986,582	-	3,411	נכסי חוב שאינם סחירים
1,416,905	-	1,416,905	-	מניות ⁽²⁾
2,862,321	-	2,695,537	166,784	אחרות ⁽³⁾
31,485,082	21,986,582	9,200,217	298,283	סך הכל השקעות פיננסיות אחרות

ליום 31 בדצמבר 2017				
סך הכל	הלוואות וחייבים	זמינים למכירה	שווי הוגן דרך רווח והפסד	באלפי ש"ח
5,504,742	-	5,396,511	108,231	נכסי חוב סחירים ⁽¹⁾
21,832,691	21,827,400	-	5,291	נכסי חוב שאינם סחירים
1,367,797	-	1,367,797	-	מניות ⁽²⁾
2,723,604	-	2,499,157	224,447	אחרות ⁽³⁾
31,428,834	21,827,400	9,263,465	337,969	סך הכל השקעות פיננסיות אחרות

1. נכסי חוב סחירים

ליום 31 בדצמבר				
2017		2018		באלפי ש"ח
עלות מופחתת	הערך בספרים	עלות מופחתת	הערך בספרים	
				אגרות חוב ממשלתיות
				מוצגות בשווי הוגן דרך רווח או הפסד:
3,239,066	3,329,044	3,190,229	3,179,217	זמינות למכירה
3,239,066	3,329,044	3,190,229	3,179,217	סך הכל אגרות חוב ממשלתיות
				נכסי חוב אחרים
				שאינם ניתנים להמרה
				מוצגים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד:
100,529	108,231	129,715	128,088	שיועודו בעת ההכרה לראשונה
2,011,295	2,067,467	1,931,885	1,908,558	זמינים למכירה
2,111,824	2,175,698	2,061,600	2,036,646	סך הכל נכסי חוב אחרים שאינם ניתנים להמרה
5,350,890	5,504,742	5,251,829	5,215,863	סך הכל נכסי חוב סחירים
-	-	-	17,148	ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

נספח א - פירוט השקעות פיננסיות אחרות של חברות הביטוח המאוחדות הרשומות בישראל (המשך)

2. מניות

ליום 31 בדצמבר				באלפי ש"ח
2017	הערך בספרים	2018	הערך בספרים	
עלות מופחתת		עלות מופחתת		
סחירות				
מוצגות בשווי הוגן דרך רווח או הפסד:				
992,993	1,114,256	1,080,466	1,125,663	זמינות למכירה
992,993	1,114,256	1,080,466	1,125,663	סך הכל מניות סחירות
שאינן סחירות				
מוצגות בשווי הוגן דרך רווח או הפסד:				
286,668	253,541	304,336	291,242	זמינות למכירה
286,668	253,541	304,336	291,242	סך הכל מניות שאינן סחירות
1,279,661	1,367,797	1,384,802	1,416,905	סך הכל מניות
	144,854		148,232	ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

3. השקעות פיננסיות אחרות

ליום 31 בדצמבר				באלפי ש"ח
2017	הערך בספרים	2018	הערך בספרים	
עלות מופחתת		עלות מופחתת		
סחירות				
מוצגות בשווי הוגן דרך רווח או הפסד:				
140,781	139,636	87,686	87,682	שיועדו בעת ההכרה לראשונה
1,122,361	1,210,031	1,027,569	1,049,234	זמינים למכירה
5,274	6,165	23,992	34,557	מכשירים נגזרים
1,268,416	1,355,832	1,139,247	1,171,473	סך הכל השקעות פיננסיות סחירות
שאינן סחירות				
מוצגות בשווי הוגן דרך רווח או הפסד:				
26,684	18,859	26,717	17,981	שיועדו בעת ההכרה לראשונה
1,040,768	1,289,126	1,241,792	1,646,303	זמינים למכירה
1,560	59,787	-	26,564	מכשירים נגזרים
1,069,012	1,367,772	1,268,509	1,690,848	סך הכל השקעות פיננסיות שאינן סחירות
2,337,428	2,723,604	2,407,756	2,862,321	סך הכל השקעות פיננסיות אחרות
-	72,627	-	85,994	ירידות ערך קבועות שנזקפו לרווח והפסד (במצטבר)

הצהרות האקטואר

כלל חברה לביטוח בע"מ

הצהרת אקטואר לעסקי ביטוח חיים לדצמבר 2018

יש לקרוא הצהרה זו על כל חלקיה כמיקשה אחת. תשומת לב מיוחדת מופנה לחלק ד' של ההצהרה לגבי הערות והבהרות.

פרק א - זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי כלל חברה לביטוח להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בביטוח חיים עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן: "ההפרשות") כלל חברה לביטוח בע"מ ליום 31.12.2018, כפי שמפורט להלן.

אני עובד שכיר של כלל חברה לביטוח בע"מ. אני מונית לתפקיד, בענפי ביטוח חיים המפורטים, מיום נובמבר 2000. אינני בעל עניין במבטח או בן משפחה של בעל עניין במבטח.

פרק ב - היקף חוות הדעת האקטוארית

1. חוות הדעת האקטוארית

- א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השווייתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.
- ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.
- ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוט המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.
- ד. לצורך חישוב השייר ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.
- ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:

ההפרשה שחושבה עבור ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל התבססה על חישוב שבוצע על ידי האקטואר של המבטחים המובילים של הביטוחים המשותפים, ובכלל זה תיק ביטוח החיים של הסנה החברה הישראלית לביטוח, שנרכשה במשותף ע"י המבטח וע"י מגדל חברה לביטוח, בגין הפוליסות המנוהלות בידי מגדל חברה לביטוח.

2. נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

א. פירוט סכומי ההפרשות ברמת הברוטו והנטו

בנספחים א' ו-ב' להלן, מפורטים סכומי ההפרשות באלפי ש"ח הן ברמת הברוטו והן ברמת השייר כדלהלן:

1. הפרשה לתביעות תלויות (תביעות שאירעו אך טרם שולמו במלואן, בין אם אושרו ובין אם לאו, למעט תביעות המשולמות כקצבאות כגון: אכ"ע והכנסה למשפחה) והוצאות הישירות והעקיפות הנובעות מהן (כולל הפרשה לתביעות שעליהן המבטח טרם קיבל דיווח) -
Reserve for Unpaid Losses (Incurred but Unpaid Claims) and Unpaid Allocated and Unallocated Loss Adjustment Expenses (Including IBNR)
2. הפרשה (עתודה) הנובעת מתנאי חוזה הביטוח בביטוח חיים בנפרד, לרבות -
א. עתודה לתוכנית עם צבירה;
ב. הפרשה הנדרשת כאשר חלק מהפרמיה הנגבית בשנים המוקדמות של החוזה מיועדת למתן כיסוי עתידי במועד מאוחר יותר, כגון: הפרשה בגין פרמיה קבועה, ברוט ביטוח והמשכיות;
3. חלק העתודה בגין תביעות בתשלום, לרבות תביעות המשולמות כקצבאות כגון: אכ"ע והכנסה למשפחה.
4. הפרשה בגין השתתפות ברווחים.
5. השלמה הנובעת מבדיקת נאותות העתודה - בבדיקה שנערכה לגבי נאותות העתודה, קטנה יתרת ההפרשה בסך של כ-74 מ"ש. סך ההפרשה ליום הדוח עומדת על 146 מ"ש.
6. אחר - הפרשות נוספות לפי הוראות המפקח, כגון: הפרשה בגין עתודה להשלמה (DAC), השלמת העתודה לפוליסות גמלא.
7. הפרשה בגין עתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - הפרשה זו בוטלה וסווגה ברבעון הראשון של 2007 כחלק מההון העצמי של החברה.

ב. השפעת שינויים/עדכונים על ההפרשות

השפעת השינויים המפורטים להלן על ההפרשות, באלפי ש"ח, הן ברמת הברוטו והן ברמת השייר:

1. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לאחר תום תקופת הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע מההבדלים בין הנחות בסיס הפרמיה לבין הנחות בסיס ההפרשה - לא נדרשה התאמה מסוג זה בתקופת הדוח.
2. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לפני הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע משינויים בהנחות, בשיטות או ברמת הפרמיה הצפויה להיגבות, ומתיקונים אחרים - הוקטנה ההפרשה בסכום כולל של כ-214 מ"ש בברוטו ובשייר, שנובע בעיקרו מהתאמת הנחות לפוליסות קצבה בתשלום ונדחות.

פרק ג - חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בענף ביטוח חיים:

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' לעיל בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:
 - א. הוראות חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) התשמ"א-1981 והתקנות לפיו;
 - ב. הוראות והנחיות המפקח על הביטוח;
 - ג. כללים אקטואריים מקובלים.
2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב' לעיל, הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.
3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.
4. ההפרשות המפורטות בפרק ב' לעיל, מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין חבותו הנובעת מחוזי ביטוח חיים, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד - הערות הבהרות ושינויים מהותיים

1. הערות והבהרות

א. סוגי העתודות והנחות

פרטים אודות סוגי העתודות, שיעורי ריבית וכו', נכללים בבאור 39 לדוחות הכספיים של כלל החזקות עסקי ביטוח.

ב. אי-וודאות סטטיסטית ואקטוארית

בחלקן, העתודות המחושבות בגין הכיסויים הביטוחיים מבוססות על הנחות שיעורי תמותה, שיעורי תחלואה המשקפים את נסיון החברה בפועל או המתבססים על נסיון מבטחי המשנה. החישובים והמודלים, כולל הנחות העבודה, פותחו על פי הבנתי את הסביבה העיסוקית העכשווית של החברה ועל פי הערכתי להתפתחות הסביבה העיסוקית של החברה והתנהגות בעלי הפוליסות בעתיד. לכן, יש להכיר בכך כי התוצאות העיסוקיות העתידיות בסבירות גבוהה יהיו שונות מאלו שחזו על פי המודלים האקטואריים לחישוב העתודות.

ג. חשיפה להתפתחויות ולשינויים עתידיים

בעתיד יתכנו שינויים והתפתחויות בכל הקשור לתנאי שוק ביטוח החיים בישראל, עקב שינויי רגולציה, החלטות בתי דין, התפתחויות טכנולוגיות ושינויים בתנאים חברתיים וסביבתיים. גורמים אלו לא ניתנים לחיזוי מראש ועשויים להשפיע על העלות הסופית של התביעות ולכן על ההערכה האקטוארית להפרשות.

ד. התאמת נתוני הנספחים לדוחות הכספיים

הטבלאות בנספחים להלן נערכו עפ"י הנחיות המפקח על הביטוח, והרכב הנתונים בהם אינו בהכרח תואם להרכב הנתונים המופיע בדוחות הכספיים ובביאורים של החברה.

2. התאמות ושינויים מהותיים

א. בחינת נאותות העתודה (LAT)

במהלך שנת הדוח חלה עליה בעקום הריבית חסר הסיכון אשר גרמה לעדכון ריביות ההיוון וקיטון בהפרשת ה-LAT, אשר קוזזה מהשפעת גידול בשווי הנכסים ומהשפעת עדכון הריבית בשל הקצאת אג"ח המיועדות על הפרשת הקצבאות בתשלום וכן מעדכון הנחות עבודה במודל האקטוארי (לפרטים ראה ביאור 39 לדוחות הכספיים). ההשפעה הכוללת על בחינת נאותות העתודה בביטוח חיים גרמה לקיטון בהפרשות בסך של 74 מ"ש. סך יתרת ההפרשה לבחינת נאותות העתודה (LAT) לתאריך המאזן היא 146 מ"ש (220 מ"ש אשתקד).

ב. התאמות בגין עתודות לתשלום קצבה

מדי תקופה בוחנת החברה את הנחות העבודה לחישוב העתודות לתשלום קצבה בהתאם להוראות חוזר הפיקוח שפורסם במרץ 2013 בנושא חישוב עתודות לתשלום קצבה בפוליסות ביטוח חיים.

מעת לעת עורכת החברה מחקרים בהם היא בוחנת את שיעור המבוטחים הצפויים לממש את זכאותם לקבל קצבה בעת יציאתם לפרישה, את תמהיל מסלולי הקצבאות שבוחרים המבוטחים הפורשים לקבל, אשר בהתאם להם נקבע משך הזמן שבו תשולם הקצבה וכן פרמטרים אחרים הרלוונטיים להערכת ההפרשה.

בתקופת הדוח עדכנה החברה את שיעורי הריבית להיוון העתודות לתשלום קצבה, את תמהיל מסלולי הקצבאות שבוחרים המבוטחים הפורשים לקבל, ואת פקטור ה-K אשר אותו, נכון לתאריך הדוח הכספי, החברה הותירה עבור פוליסות מבטיחות התשואה על שיעור של 0.0% (0% אשתקד) ועבור פוליסות תלויות תשואה עדכנה לשיעור של 0.96% (0.88% אשתקד). ההשפעה הכוללת של עדכונים אלו גרמה לקיטון בהפרשה לקצבאות בתשלום וקצבאות נדחות בסך של כ-214 מ"ש. לפרטים נוספים ראה ביאור 4.40 ה-1 - בדוחות הכספיים.

ההפרשה להשלמה לעתודה לקיצבה מחושבות עבור פוליסות שבתוקף (משולמות ומסולקות), המאפשרות תשלומי קיצבה לכל החיים, ואשר טרם הגיעו לשלב מימוש הקיצבה או שמבוטחיהן הגיעו לגיל פרישה אך טרם החלו לקבל קיצבה בפועל. סכום ההפרשה שנצבר בספרים במשך השנים עד ליום 31 בדצמבר 2018, הכולל את העדכונים לעיל, הסתכם לסך של כ-2,564 מיליוני ש"ח (לעומת כ-2,600 מיליוני ש"ח אשתקד). יתרת ההפרשות בגובה הסכום המוערך ליום 31 בדצמבר 2018 בסך של כ-2,036 מיליוני ש"ח (לעומת כ-1,913 מיליוני ש"ח אשתקד) תיזקף לאורך חיי הפוליסה הנותרים עד גיל הפרישה, על פי נוסחה גיאומטרית המתחשבת, בין היתר, בפקטורי ריבית ההיוון - K, כמפורט לעיל.

העלות הכוללת (הנובעות מהתארכות תוחלת החיים) של תשלומי הקצבה בגין קצבה נדחית, הצפויים להיות משולמים לאורך השנים בעתיד, בגין הכספים שנצברו בפוליסות לתום תקופת הדיווח, עומדת על סך של כ-4,600 מיליוני ש"ח (לעומת כ-4,513 מיליוני ש"ח אשתקד).

אומדן העלות הכוללת של ההפרשה לקצבה נדחית עשוי להשתנות עקב מספר גורמים, הכוללים, בין היתר, שינויים בתוחלת החיים ובשיעור המבוטחים המממשים את זכאותם לקצבה, שינוי בטעם המבוטחים בבחירת מסלולי הקצבה בעת הפרישה, גידול בצבירות החיסכון של המבוטחים עקב תשלומי פרמיות עתידיות ו/או גידול בהכנסות מהשקעות וכן שינויים בהנחות שיעורי ריבית ההיוון והנחות אחרות.

חתימה

עופר ברנדט F.I.A, F.I.L.A.A
שם האקטואר

משנה למנכ"ל ואקטואר ראשי
תפקיד

26.03.2019
תאריך

מצ"ב

טופס 12 א: תביעות תלויות, עתודה ועתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - ברוטו

טופס 12 ב: תביעות תלויות, עתודה ועתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - בשייר

נספח א - טופס א12

תביעות תלויית, עתודה עתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - ברוטו
שם החברה: **כלל חברה לביטוח בע"מ**
נתונים ברוטו

31/12/18												
באלפי ש"ח												
ס"ח	סיכון מוות טהור			סיכון מוות טהור או מרכיב			חיסכון וסיכון מוות			חיסכון וסיכון מוות		
	ההיסכון בפוליסות			ההיסכון בפוליסות			(קלאסי, מסורתי)			(קלאסי, מסורתי)		
	מוות בפוליסה			מוות בפוליסה			מוות בפוליסה			מוות בפוליסה		
כיסויים	מבטיח			מבטיח			מבטיח			מבטיח		
סעיף	מבטיח			מבטיח			מבטיח			מבטיח		
פרט קבוצתי אחרים ¹	א1	א2	א3	א1	א2	א3	א1	א2	א3	א1	א2	א3
6	ב5	א5	4	ב3	א3	ב2	א2	ב1	א1	ב1	א1	ב1
11,183	0	0	540	9,121	58,837	237	25,229	1,868	43,790	150,805	150,805	1
107,779	0	19	1,957,322	65,476	99,660	58,977,033	12,826,726	1,104,076	5,242,807	80,380,899	80,380,899	2
5,529	0	0	15,400	0	2,496	235,546	11,183,548	0	4,903,016	16,345,536	16,345,536	1א2
25,345	0	0	83,280	0	16,345	36,946,019	0	1,090,755	0	38,161,744	38,161,744	2א2
1,194	0	0	77,167	0	3,229	21,028,561	51,727	0	0	21,161,879	21,161,879	3א2
32,068	0	0	175,847	0	22,071	58,210,127	11,235,275	1,090,755	4,903,016	75,669,159	75,669,159	4א2
75,711	0	0	78,984	45,536	61,492	0	0	0	0	261,723	261,723	2
0	0	19	1,701,531	0	0	0	0	0	0	1,701,550	1,701,550	3
0	0	0	960	19,939	16,098	0	0	0	0	36,998	36,998	4
0	0	0	0	0	0	0	93,946	0	51,765	145,711	145,711	5
0	0	0	0	0	0	0	766,906	1,497,505	13,322	2,565,759	2,565,759	6
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	7
כיסויים אחרים, לרבות: נזירות, כפל תאונה וכו'												
0	0	0	0	0	0	(136,313)	(57,809)	(717)	(19,673)	(214,512)	(214,512)	8א
השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים חדישים												
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	128
השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים בשיטות												
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	228
השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים בשיטות												
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	328
השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים בשיטות												
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	428

תביעות תליות, עתודה ועתודה לסיונים יוצאים מן הכלל - בשיור

נתונים ברוטו

[illegible]

כלל חברה לביטוח בע"מ

הצהרת אקטואר לעסקי ביטוח בריאות - חיים

פרק א' - זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי כלל חברה לביטוח להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בביטוח בריאות - עסקים מדווחים בביטוח חיים עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן - ההפרשות) כלל חברה לביטוח בע"מ ליום 31.12.2018, כפי שמפורט להלן.
אני עובד שכיר של כלל חברה לביטוח בע"מ. מונית לתפקיד בנובמבר 2000. אינני בעל עניין במבטח או בן משפחה של בעל עניין במבטח.

פרק ב' - היקף חוות הדעת האקטוארית

1. חוות הדעת האקטוארית

- א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השווייתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.
- ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.
- ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפטי המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.
- ד. לצורך חישוב השייר ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.
- ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:

1. ההפרשה שחושבה בגין עסקים נכנסים. לעניין זה, "עסקים נכנסים" כהגדרתם בתקנות הפיקוח על עסקי ביטוח (דרכי חישוב הפרשות לתביעות עתידיות בביטוח כללי), התשמ"ה-1984 - אין לחברה עסקים מסוג זה.
2. ההפרשה שחושבה עבור ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח - אין לחברה עסקים מסוג זה.

2. נתוני הערכה לסכום העתודות

א. פירוט סכומי ההפרשות

להלן פירוט סכום ההפרשות המדווחות בדוח ביטוח חיים ברמת הברוטו וברמת השייר.

ביטוחי בריאות - חיים

תאור (באלפי ש"ח)	עסקי פרט
ברוטו	
תביעות תלויות	2,076
IBNR	9,973
תנאי חוזה ביטוח	0
סך הכל ברוטו	12,049
שייר	
תביעות תלויות	1,183
IBNR	9,973
תנאי חוזה ביטוח	0
סך הכל בשייר	11,157

ב. השפעת השינויים על ההפרשות

להלן השפעת שינויים ברמת הברוטו והנטו עבור:

1. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לאחר תום תקופת הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובעים מההבדלים בין הנחות בסיס הפרמיה לבין הנחות בסיס ההפרשה - לא נדרשה התאמה מסוג זה בתקופת הדו"ח.
2. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לפני הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע משינויים בהנחות, בשיטות או ברמת הפרמיה הצפויה להיגבות, ומתיקונים אחרים - לא נדרשה התאמה מסוג זה בתקופת הדו"ח.

פרק ג' - חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בתת ענף ביטוח הבריאות של מחלות קשות:

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:
 - א. הוראות חוק הפיקוח על עסקי ביטוח, התשמ"א-1981 והתקנות לפיו;
 - ב. הוראות והנחיות המפקח על הביטוח;
 - ג. כללים אקטוארים מקובלים.
2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.
3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.
4. ההפרשות המפורטות בפרק ב', מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין חבותו הנובעת מחוזי ביטוח בריאות השייכים לתתי ענפי ביטוח הבריאות שפורטו לעיל, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' - הערות והבהרות

1. פרטים אודות סוגי העתודות, שיעורי ריבית וכו' נכללים בביאור 37 לדוחות הכספיים.
2. **אי-וודאות סטטיסטית ואקטוארית**
התוצאות המוצגות בדו"ח זה מסתמכות, בין השאר, על חישוב של תביעות תלויות ושל חישוב תביעות IBNR המתבסס על מודל סטטיסטי עבור תשלומי תביעות עתידיות, הנשען על נסיון התביעות ששולמו בפועל בעבר, הן מבחינת קצב תשלומן והן מבחינת גובה הסכומים ששולמו.
מודלים אלו והנחות העבודה פותחו על פי הבנתי את הסביבה העיסקית הנוכחית של החברה ועל פי הערכתי להתפתחות הסביבה העיסקית של החברה בעתיד. לכן, יש להכיר בכך כי התוצאות העיסקיות העתידיות בסבירות גבוהה יהיו שונות מאלו שחוזו על פי המודלים האקטוארים לחישוב העתודות.
3. **חשיפה להתפתחויות ושינויים עתידיים**
בעתיד יתכנו שינויים והתפתחויות בכל הקשור לתנאי שוק הביטוח בישראל, עקב שינויי רגולציה, החלטות בתי דין, התפתחויות טכנולוגיות ושינויים בתנאים חברתיים וסביבתיים. גורמים אלו לא ניתנים לחיזוי מראש ועשויים להשפיע על העלות הסופית של התביעות ולכן על ההערכה האקטוארית להפרשות.

פרק ה' - שינויים מהותיים

לא היו שינויים מהותיים בתקופת הדו"ח.

חתימה

עופר ברנדט F.I.A, F.I.L.A.A
שם האקטואר

משנה למנכ"ל ואקטואר ראשי
תפקיד

26.03.2019
תאריך

כלל חברה לביטוח בע"מ

הצהרת האקטואר בענפי ביטוח כללי

פרק א' - זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי כלל חברה לביטוח בע"מ להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בענפי ביטוח כללי עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן: "ההפרשות") כלל חברה לביטוח בע"מ ליום 31.12.2018, כפי שמפורט להלן.
אני עובד שכיר של כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "המבטח").
התמניתי לתפקיד ביום 09.09.2013

פרק ב' - היקף חוות הדעת האקטוארית

1. היקף חוות הדעת האקטוארית

- א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות, לצורכי הדוחות הכספיים.
- ב. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.
- ג. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.
- ד. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות בסעיף 2 להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוט המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.
- ה. לצורך חישוב השייר, ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח, מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את השלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.
- ו. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:
 1. ההפרשה שחושבה בגין הסדר ביטוח שיורי ("הפול") התבססה על חישוב שבוצע על ידי הפול.
 2. ההפרשה שחושבה עבור ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל התבססה על חישוב שבוצע על ידי.
 3. לא הופחתה עתודה עבור העדר מתאם בין הענפים השונים לצורך הפחתת סך ההפרשה הכוללת עבור כל הענפים הכלולים בהערכתי.

2. נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

להלן הערכת סכום העתודות:

ליום 31 בדצמבר 2018		
באלפי ש"ח		
שייר	ברוטו	
תביעות תלויות ¹		
		(א) ענפים שאינם מקובצים:
1,591,614	2,053,922	רכב חובה
599,560	865,001	חבות צד ג'
243,957	594,972	חבות מקצועית
418,220	436,519	חבות מעבידים
191,385	191,804	רכב רכוש
48,361	61,261	אחריות המוצר
17,846	62,385	מקיף דירות
1,121	17,278	משכנתאות
3,112,064	4,283,142	סך הכל ענפים שאינם מקובצים
3,150,476	4,737,798	סך הכל ענפים שאינם מקובצים ומקובצים ²
84,701	84,701	הוצאות עקיפות
		(2) פרמיה בחסר
		(3) רכב חובה
אין פרמיה בחסר	752	רכב רכוש
אין פרמיה בחסר		מקיף דירות
אין פרמיה בחסר		סך הכל התחייבויות ביטוחיות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי
3,235,929	4,823,251	המחושבות לפי הערכה אקטוארית

1. בענפי חבויות המוערכים על בסיס שנת חיתום: תביעות תלויות והפרשה לפרמיה בחסר.
2. אובדן רכוש (כולל בתי עסק וביטוח חקלאי, ילומים וטורר), ביטוח הנדסי, כל הסיכונים, דמי מחלה ואחריות מנהלים.

פרק ג - חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בענפים הבאים, כהגדרתם בהודעת הפיקוח על עסקי ביטוח (ענפי ביטוח), התשמ"ה-1985:

- א. ביטוח מפני אחריות מעבידים - סעיף 1(א)(7)
 - ב. ביטוח לפי דרישות פקודת ביטוח רכב מנועי [נוסח חדש], התש"ל-1970 - סעיף 1(א)(8)
 - ג. ביטוח רכב מנועי - רכוש (עצמי וצד שלישי) - סעיף 1(א)(9)
 - ד. ביטוח מקיף לדירות ובתי עסק - סעיף 1(א)(12)
 - ה. ביטוח מפני אחריות כלפי צד שלישי - סעיף 1(א)(14)
 - ו. ביטוח מפני אבדן רכוש - סעיף 1(א)(15)
 - ז. ביטוח חקלאי, למעט ביטוח מפני נזקי טבע בחקלאות - סעיף 1(א)(17)
 - ח. ביטוח הנדסי - סעיף 1(א)(18)
 - ט. ביטוח מפני אחריות למוצרים פגומים - סעיף 1(א)(22)
 - י. ביטוח מפני סיכונים אחרים - סעיף 1(א)(25)
1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:
 - א. הוראות חוק הפיקוח על עסקי ביטוח, התשמ"א-1981 והתקנות לפיו;
 - ב. הוראות והנחיות המפקח על הביטוח;
 - ג. עמדת הממונה בנושא חישוב עתודות בביטוח כללי;
 - ד. כללים אקטואריים מקובלים.
 2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.
 3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.
 4. ההפרשות לתביעות תלויות המפורטות בפרק ב' סעיף 1.2(א), בגין הענפים שאינם מקובצים - רכב חובה, אחריות כלפי צד שלישי (ללא אחריות מנהלים), אחריות מעבידים, אחריות מקצועית, רכב רכוש, אחריות המוצר, דירות ובנקים למשכנתאות - מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין התביעות התלויות, המוגדרות לעיל, בכל ענף שפורט בפרק, כתוקפם ביום הדוח הכספי.
 5. סך ההפרשות לתביעות תלויות המפורט בפרק ב' (סעיף 1.2 ב), מהווה לפי מיטב ידיעתי והערכתי עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין התביעות התלויות בענפים המקובצים ושאינם מקובצים בכללותם, כתוקפם ביום הדוח הכספי.
 6. ההפרשה להוצאות עקיפות המפורטת בפרק ב' סעיף 2.2, מהווה לפי מיטב ידיעתי והערכתי עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין הוצאות עקיפות ליישוב התביעות, כתוקפם ביום הדוח הכספי.
 7. ההפרשות לפרמיה בחסר המפורטות בפרק ב' (סעיף 3.2), מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין הפער בין הסיכונים שטרם חלפו והפרמיה שטרם הורווחה ברמת השייר (ככל שקיים) בענפים שפורטו, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד - הערות והבהרות

1. העתודה הנקובה נגזרה מנתוני תביעות ומהערכה אקטוארית, שבהם אי הודאות הסטטיסטית מהוה חלק בלתי נפרד בהערכת עלות סך התביעות. בנוסף, יתכנו שינויים בסיכונים, בגורמים סביבתיים, בפסיקות ותקדימים בבתי משפט אשר לא ניתן לחזותם מראש. עלות התביעות בפועל יכולה להיות גבוהה או נמוכה יותר. לכן, הערכה זו יכולה לעלות או לרדת במשך הזמן.
2. במספר תביעות גדולות בעלות אופי לא סטטיסטי, העתודה נקבעה (בברוטו ובשייר) על סמך חוות דעת מומחי החברה, ובהתאם להמלצות יועציהם המשפטיים. כל שינוי או התפתחות בהערכת מומחי החברה עלולה להשפיע על עלות התביעות.
3. העתודה לענף רכב חובה (לרבות תביעות תלויות המדווחות על ידי הפול), ענפי החבויות וקבלנים הוונה בשיעור של 1.3% צמוד למדד.
4. הערכת ההתחייבויות לענף רכב חובה ולענפי החבויות כוללת תוספת מרווח בטחון המחושבת על בסיס סטית התקן במודל האקטוארי.
5. עבור ענפים מקובצים מפאת רמת אי-הוודאות הגבוהה, ניתנת חוות דעת אקטוארית על סך ההפרשות בגין כל הענפים (שאינם מקובצים ומקובצים) במקובץ, לפי הוראות חוזר המפקח (חוזר 1-1-2015).
6. בענפים הבאים, ביטוח מטענים בהובלה, ביטוח כלי טיס לרבות אחריות כלפי צד שלישי, ביטוח כלי שיט לרבות אחריות כלפי צד שלישי, מתן ערבויות ועסקים נכנסים לא נעשתה הערכה אקטוארית בגלל אופי הכיסוי ומיעוט הנתונים. כמו כן, העתודה עבור עסקאות מיוחדות בתחום רשלנות רפואית, המסווגות תחת ענף אחריות מקצועית, חושבה, בהתאם לפוליטת הביטוח, לסכום התביעות מעל לסכום ההתחייבות לתשלום של המוסד הרפואי. עבור מוסדות אלה, לא נלקחה עתודה לסכום התביעות מתחת לסכום זה שבגינו יש התחייבות של המוסד הרפואי לשאת בעלות התביעות.

7. החל מדצמבר 2015, החברה מיישמת את עמדת הממונה בקשר לנוהג המיטבי לחישוב העתודות, אשר מהווה בסיס לקביעת סכום מינימלי לעתודות הנדרשות. לפי העמדה, לגבי העתודה שחושבה על ידי אקטואר, הפירוש של "עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח" הוא כי קיים סיכוי סביר למדי ("fairly likely") כי ההתחייבות הביטוחית שנקבעה תספיק לכיסוי התחייבויות המבטח. על האקטואר להתחשב בסיכונים רנדומליים (סיכון של סטייה רנדומלית מתוצאות המודל) וכן בסיכונים סיסטמיים (סיכונים שלא כלולים בתוך המודל, לדוגמה, סיכון של שימוש במודל לא מתאים). בחינה זו כוללת התייחסות לאופן שיערוך הנכסים בדוחות הכספיים העומדים כנגד ההתחייבויות. הממונה ציין שבמידה וישנן מגבלות בניתוח הסטטיסטי של גורמי הסיכון והמרווח הנדרש, יפעיל האקטואר שיקול דעת וייתכן שימוש בשיטות אקטואריות מקובלות. הממונה אף ציין כי קיימת מגבלה לנתח את הסיכון הסיסטמי באופן סטטיסטי.

בהיעדר מודלים סטטיסטיים מתאימים, חישוב הסיכון הסיסטמי דורש רמה גבוהה של שיקול דעת בהתייחס לרמת ההשפעה הפוטנציאלית של גורמים שונים העלולים להתרחש ולהשפיע בעתיד על גובה ההתחייבות. קיימת דרגה גבוהה של סובייקטיביות בהערכת השפעות אלה ולפיכך, אקטוארים שונים הפועלים תחת אותן הנסיבות, עשויים להגיע לאומדנים שונים.

8. בחודש יוני 2014, מונתה ועדה בין משרדית בראשות השופט (בדימוס) ד"ר אליהו וינוגרד לבחינת תיקון טבלאות תוחלת חיים ושיעור הריבית המשמשת לצורך הויון גמלאות על פי תקנות הביטוח הלאומי (הויון) התשל"ח 1978 ("תקנות ההויון" ו-"וועדת וינוגרד"). בחודש יוני 2016 פורסם תיקון לתקנות ההויון (להלן: "**התיקון**") הכולל, בין היתר, עדכון של לוחות התמותה ושל שיעורי ההויון לצורך חישוב הקיצבאות האמורות.

תקנות ההויון מסדירות, בין היתר, את ריבית ההויון המשמשת לחישוב תביעות שיבוב אותן מגיש הביטוח הלאומי כלפי צדדים שלישיים, בהתאם לזכות המוקנית לו על פי חוק הביטוח הלאומי במקרים בהם האירוע משמש עילה לחיוב הצד שלישי לפי פקודת הנזיקין או לפי חוק הפל"ד.

בהתאם לתיקון, יעמוד שיעור הריבית לצורך הויון קיצבה שנתית על 2% במקום 3% שהיו קבועים בתקנות ההויון ערב תיקון. כמו כן, קובע התיקון כי לוחות התמותה ושיעורי ההויון הקיצבאות יעודכנו שוב ב-1 בינואר 2020 ואחת לארבע שנים שלאחר מועד זה.

התיקון לתקנות ההויון, נכנס לתוקף בחודש אוקטובר 2017 ובעקבותיו נבחנות השפעות עקיפות על פסקות בתי המשפט בעניין שיעור ריבית ההויון שבהתאם לו יש לחשב פיצויים בגין הפסדים עתידיים גם שלא במסגרת תביעות שיבוב של המוסד לביטוח לאומי, בביטוחי חובה וחבויות. עניין זה תלוי ועומד להכרעה בבית המשפט העליון במסגרת תיק פרטני המתנהל כנגד "הפול". בחודש ינואר 2018 הוגשה עמדת היועץ המשפטי לממשלה בתיק ה"פול" בבית המשפט העליון, במסגרתה עדכן היועץ המשפטי לממשלה את בית המשפט העליון כי הוחלט על הקמת ועדה בין-משרדית לבחינת סוגיית ריבית ההויון בפיצוי הנזיקי על כל השלכותיה, אשר תגיש מסקנותיה, תוך בחינת האופן שבו תעוגן ההסדרה עליה תמליץ הועדה.

בחודש ינואר 2019 פרסמה הועדה הבין-משרדית לבחינת ריבית ההויון, בראשות ארז קמינץ, המשנה ליועץ המשפטי לממשלה את טיוטת דוח להערות הציבור מסקנות הוועדה (להלן: "**טיטוט מסקנות דוח וועדת קמינץ להערות הציבור**"). בהתאם לדוח טיוטת מסקנות וועדת קמינץ להערות הציבור, הועדה תומכת ב-"שיטת ההויון האחד" במסגרתה תקבע ריבית אחת ממוצעת לכל תקופת הפיצוי אשר משקפת השקעה בסיכון נמוך. כמו כן מוצע לקבוע "רצועת ניו"ד" סביב ריבית בשיעור של 3% כך שרוחב רצועת הניוד יעמוד על אחוז ריבית לכל כיוון. חריגה מרצועת הניוד תפעיל עדכון כמעט אוטומטי של ריבית ההויון בהתאם לשיטת קביעת הריבית המקורית (ריבית בשיעור אחיד של השקעה בסיכון נמוך). כאשר רק בנסיבות חריגות מאוד תהיה לחשב הכללי אפשרות שלא להפעיל העדכון, וזאת לאחר שהתייעץ עם הגורמים השונים הנוגעים לעניין, ובחן האם לטעמם אין להפעיל את העדכון האוטומטי בשל הנסיבות כאמור. לצורך בחינה מהי חריגה מרצועת הניוד תבחן התשואה המתקבלת מהשקעה באג"ח קונצרני AA לתקופה של 25 שנים. בחינת חריגה תתבצע אחת לשנתיים כאשר מנגנון העדכון יופעל אם במשך חצי השנה שקדמה למועד הבחינה תחרוג התשואה בשיעור העולה על אחוז, היינו תשואה היורדת משיעור של 2% או עולה על שיעור של 4% בהתאמה.

בנוסף נקבע בדוח טיוטת מסקנות ועדת קמינץ להערות הציבור כי הועדה לא תמליץ לחייב או לתמרץ תשלום עיתי בידי המזיק או חברת הביטוח שנכנסת בנעליו. לעניין משולש היחסים שבין ניזוק - ביטוח לאומי - מבטח נקבע כי עדיף שכל ריבית ההויון במשולש היחסים תהינה אחידות או לפחות דומות אולם אין הכרח שתהיה זהות בין ריבית ההויון לעניין הגמלאות המהוות שמשלם הביטוח הלאומי למבוטחי לבין ריבית ההויון בנזיקין וריבית השיפוי והניכוי אשר אותן יש להשוות לריבית השיפוי הנזיקית המגלמת השקעה בסיכון נמוך (להלן וביחד: "**שינויים בריבית הויון**"). לפרטים נוספים בעניין דוח ועדת קמינץ להערות הציבור.

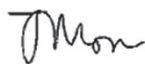
החברה אמדה את ההשפעה האפשרית הכוללת בגין שינויים בריבית ההויון כאמור לעיל, בשלב זה מבלי להתייחס לדוח טיוטת מסקנות ועדת קמינץ להערות הציבור, אשר טרם הבשילו לדוח סופי וטרם התקבלה פסיקת בית המשפט בעניינם. במסגרת ההשפעה האמורה ניתן משקל לאי הודאות ביחס לעצם ההשפעה ולאופן התרחשותה, כמפורט בחלק ב' לדוח הדירקטוריון סעיף 3.1.2.

בשלב זה, בטרם הוכרע סופית הנושא של שינויים בריבית ההויון, בטרם הגישה ועדת קמינץ דוח סופי, בטרם הגיש היועץ המשפטי לממשלה עמדה עדכנית בתיק ה"פול" בבית המשפט העליון ובטרם הכריע בית המשפט בסוגיית ריבית ההויון בפיצוי נזיקי, לא ניתן לצפות את ההשפעה על ההתחייבויות הביטוחיות.

לאור האמור, הערכת החברה בכל הקשור לשינויים בריבית הויון, הינה בחלקה בגדר מידע צופה פני עתיד, המבוססת על המידע המצוי בידי החברה במועד הדוח ואשר לאור הנסיבות המפורטות לעיל, אין ודאות כי תתקיים.

9.

בחודש מרס 2018 פורסם חוק ההתייעלות הכלכלית (תיקוני חקיקה להשגת יעדי התקציב לשנת 2019), התשע"ח-2018 (להלן: "חוק ההתייעלות הכלכלית") במסגרתו שונה מנגנון ההתחשבנות בין המוסד לביטוח הלאומי לבין חברות הביטוח בנוגע לזכות השיבוב של המוסד לביטוח לאומי מחברות הביטוח בתביעות מכוח פוליסות רכב חובה. בהתאם לתיקון החקיקה בוטל מנגנון הסדר השיבוב הפרטני הקיים, על פיו מבוצעת התחשבנות נפרדת בגין כל תביעה, ותחתיו נקבע כי מבטח יעביר למוסד לביטוח לאומי, מידי שנה, סכום קבוע שנתי לצורך כיסוי חבותו עבור כל תביעות השיבוב מכוח פוליסות רכב חובה (להלן: "הסדר השיבוב החדש" ו-"הסכום הקבוע"). בהתאם לחוק ההתייעלות הכלכלית הוא ייכנס לתוקף במועד פרסום תקנות הסדר השיבוב החדש. עוד נקבע כי הוראות החוק יחולו גם ביחס לתאונות דרכים שהתרחשו בין ינואר 2014 ועד למועד כניסת החוק לתוקף, ובלבד שלא הוגשה לגביהן תביעה או דרישה מצד המוסד לביטוח לאומי. תקנות הסדר השיבוב החדש היו אמורות להיות מפורסמות תוך 30 יום מיום פרסום החוק אולם נכון למועד פרסום הדוח טרם פורסמו ולפיכך בשלב זה, ממשיכה כלל ביטוח להתנהל מול המוסד לביטוח לאומי בהתאם להסכם שקיים ביניהם. בשלב מקדמי זה, בטרם נקבע הסכום הקבוע לא ניתן להעריך את ההשפעה של הסדר השיבוב החדש.

יעקב מאוזר F.I.A., F.I.L.A.A.
אקטואר ממונה ביטוח כללי

26.03.2019

תאריך

כלל חברה לביטוח בע"מ

הצהרת האקטואר בביטוח בריאות

פרק א' - זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי כלל חברה לביטוח בע"מ להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בענפי ביטוח בריאות עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן: "ההפרשות") כלל חברה לביטוח בע"מ ליום 31.12.2018, כפי שמפורט להלן.
אני עובד שכיר של כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "המבטח").
התמניתי לתפקיד ביום 09.09.2013

פרק ב' - היקף חוות הדעת האקטוארית

1. **חוות הדעת האקטוארית**
 - א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים.
 - ב. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.
 - ג. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.
 - ד. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפוט המקצועי וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.
 - ה. לצורך חישוב השייר, ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח, מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.
 - ו. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:
 1. ההפרשה שחושבה בגין עסקים נכנסים - אין עסקים נכנסים.
 2. ההפרשה שחושבה עבור ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל התבססה על חישוב שבוצע על ידי.
2. **נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית**
להלן הערכת סכום העתודות:

ליום 31 בדצמבר 2018		
באלפי ש"ח		
שייר	ברוטו	
		תביעות תלויות
		(א) ענפים שאינם מקובצים: תאונות אישיות ¹
154,416	154,887	
154,416	154,887	סך הכל ענפים שאינם מקובצים
154,416	154,887	(ב) סך הכל ענפים שאינם מקובצים ומקובצים
7,677	7,677	(2) הוצאות עקיפות
	אין	(3) הפרשה הנובעת מתנאי חוזה הביטוח
	אין	(4) הפרשה בגין השתתפות ברווחים
162,093	162,564	סך הכל התחייבויות ביטוחיות בגין חוזי ביטוח הכלולים במגזר ביטוח כללי המחושבות לפי הערכה אקטוארית

- א. **השפעת השינויים על ההפרשות**
להלן השפעת שינויים ברמת הברוטו והשייר:
 1. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לאחר תום תקופת הדוח הכספי השנתי האחרון לא נדרשה ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע מהבדלים בין הנחות בסיס הפרמיה לבין הנחות בסיס ההפרשה.
 2. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לפני הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע משינויים בהנחות, בשיטות או ברמת הפרמיה הצפויה להיגבות ומתיקונים אחרים - ראה סעיף קטן 4 בהערות והבהרות להלן.

1. כולל ענפי תאונות אישיות ותאונות אישיות תלמידים למעלה מ-90% משייר לפוליסות מסוג קולקטיב.

פרק ג' - חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בתת ענפי ביטוח הבריאות הבאים כהגדרתם בהודעת הפיקוח על עסקי ביטוח (ענפי ביטוח), התשמ"ה-1985:

- א. ביטוח מפני תאונות אישיות סעיף 1(א)(5)
1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:
 - א. הוראות חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981 והתקנות לפיו;
 - ב. הוראות והנחיות המפקח על הביטוח;
 - ג. כללים אקטוארים מקובלים.
2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.
3. ההנחות והשיטות להערכת הפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל. ההפרשות המפורטות בפרק ב', מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין חבותו הנובעת מחוזי ביטוח בריאות השייכים לתתי ענפי ביטוח הבריאות שפורטו לעיל, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' - הערות והבהרות

1. העתודה הנקובה נגזרה מנתוני תביעות ומהערכה אקטוארית, שבהם אי ודאות סטטיסטית מובנית לעלות סך התביעות. בנוסף, יתכנו שינויים בסיכונים, בגורמים סביבתיים, בפסיקות ותקדימים בבתי משפט אשר לא ניתן לחזותם מראש. עלות התביעות בפועל יכולה להיות גבוהה או נמוכה יותר. לכן, הערכה זו יכולה לעלות או לרדת במשך הזמן.
2. העתודה לתת ענף תאונות אישיות תלמידים הוונה בשיעור של 1.3% צמוד למדד.
3. הערכת ההתחייבויות לתת ענף תאונות אישיות תלמידים כוללת תוספת מרווח בטחון המחושבת על בסיס סטיית התקן במודל האקטוארי.
4. בשנת הדוח יש התפתחות (גידול) בתביעות התלויות בסך של כ-10 מיליון ש"ח בברוטו וכ-10 מיליון ש"ח בשייר הנובעת בעיקרה מגידול בהפרשה לתביעות התלויות בענף תאונות אישיות תלמידים.

יעקב מאזר F.I.A., F.I.L.A.A.
אקטואר ממונה ביטוח כללי

26.03.2019

תאריך

כלל חברה לביטוח בע"מ

הצהרת אקטואר ביטוח סיעודי דצמבר 2018

פרק א' - זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "המבטח") להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בביטוח סיעודי עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן: "ההפרשות") כלל חברה לביטוח בע"מ ליום 31/12/2018 כפי שמפורט להלן.
אני עובד שכיר של המבטח. אינני בעל עניין בחברה או בחברה קשורה למבטח. התמנתי לתפקיד אקטואר ממונה בינואר 2019.

פרק ב' - היקף חוות הדעת האקטוארית

1. היקף חוות הדעת האקטוארית

- א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השוויתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.
- ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.
- ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפטי המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.
- ד. לצורך חישוב השייר ביקשתי מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.
- ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:

1. הפרשה שחושבה בגין עסקים נכנסים - אין לחברה עסקים נכנסים בתחום הסיעוד.
2. ההפרשה שחושבה עבור ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל התבססה על חישוב שבוצע על ידי המבטחים המובילים של הביטוחים המשותפים.

2. נתונים המצורפים לפסקת היקף חוות הדעת האקטוארית

א. פרוט סכומי ההפרשות:

- בנספחים א' ו-ב' להלן, מפורטים סכומי ההפרשות באלפי ש"ח הן ברמת הברוטו והן ברמת השייר כדלהלן:
1. הפרשה לתביעות תלויות (תביעות שאירעו אך טרם שולמו במלואן, בין אם אושרו ובין אם לאו, למעט תביעות המשולמות כקצבאות כגון: סיעודי, אכ"ע והכנסה למשפחה) והוצאות הישירות והעקיפות הנובעות מהן (כולל הפרשה לתביעות שעליהן המבטח טרם קיבל דיווח).
 2. הפרשה (עתודה) הנובעת מתנאי חוזה הביטוח בביטוח חיים בנפרד, לרבות -
 - א. עתודה לתוכנית עם צבירה;
 - ב. הפרשה הנדרשת כאשר חלק מהפרמיה הנגבית בשנים המוקדמות של החוזה מיועדת למתן כיסוי עתידי במועד מאוחר יותר, כגון: הפרשה בגין פרמיה קבועה, ברות ביטוח והמשכיות;
 3. חלק העתודה בגין תביעות בתשלום, לרבות תביעות המשולמות כקצבאות כגון: סיעודי, אכ"ע והכנסה למשפחה.
 4. הפרשה בגין השתתפות ברווחים.
 5. השלמה הנובעת מבדיקת נאותות העתודה - בבדיקה שנערכה לגבי נאותות העתודה - לא נמצא צורך להשלמה נוספת של העתודה.
 6. אחר - הפרשות נוספות לפי הוראות המפקח, כגון: הפרשה בגין עתודה להשלמה (DAC), השלמת העתודה לפוליסות גמלא - לא נמצא צורך בהפרשה נוספת.
 7. הפרשה בגין עתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - הפרשה זו בוטלה וסווגה כחלק מההון העצמי של החברה.

ב. השפעת השינויים על ההפרשות

להלן השפעת שינויים ברמת הברוטו והנטו עבור:

1. פוליסות שנכנסו לתוקף לאחר תום תקופת הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע מההבדלים בין הנחות בסיס הפרמיה לבין הנחות בסיס ההפרשה: סך ההשפעה על שינוי בהנחות - אין השפעה.
2. עבור פוליסות שנכנסו לתוקף לפני הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע מההבדלים משינויים בהנחות, בשיטות או ברמת הפרמיה הצפויה להיגבות, ומתיקונים אחרים: סך ההשפעה על שינוי בהנחות - ברוטו: 126.2 מ"ש; שייר: 68.5 מ"ש.

פרק ג' - חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בענף ביטוח סיעודי:

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:
 - א. חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981 והתקנות לפיו;
 - ב. הוראות והנחיות המפקח על הביטוח;
 - ג. כללים אקטוארים מקובלים.
2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.
3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.
4. ההפרשות המפורטות בפרק ב', מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי עתודה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין חבותו הנובעת מחוזי ביטוח סיעודי, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' - הערות והבהרות

1. הערות, הבהרות והסברים

- א. פרטים אודות סוגי העתודות, שיעורי ריבית וכו' נכללים בבאור 37 לדוחות הכספיים של כלל ביטוח.
- ב. תיק הביטוח הסיעודי חשוף לשינויים רגולטורים וכן התפתחויות בתנאי השוק, כגון עידכון תוכניות הסיעוד הנמכרות על ידי השב"ן בקופות החולים. העתודה מבוססת על הנחות תחלואה, תמותה ומשך תשלום התביעה. הנחות אלה נתונות לשינויים דמוגרפיים וכלכליים אשר לא ניתן לצפותם מראש.

2. התאמות ושינויים מהותיים

בעקבות פרסום חוזר האוצר ליישוב תביעות סיעוד שצפוי להגדיל את ההסתברות לאישור תביעה ואת משך זמן תשלום התביעה בוצעה התאמה לעתודות לתביעות בתשלום בסך של 126.2 מ"ש.

3. עסקים בהם לא ניתן לבצע הערכה אקטוארית

הנתונים כוללים הפרשות בגין עסקים משותפים בהם החברה אינה מובילה וההערכה האקטוארית נמסרה ע"י אקטואר החברה המובילה.

חתימה

עמרי הראל F.I.L.A.A.
שם האקטואר הממונה

26.03.2019
תאריך

נספח א - טופס 12א'

תביעות תלויות, עתודה ועתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - ברוטו
שם החברה: כלל חברה לביטוח בע"מ

12/31/2018

נתונים ברוטו באלפי ש"ח				סך הכל	
כיסויים אחרים ⁽¹⁾	סיעודי				
	קבוצתי	פרט			
6	5ב	5א			
0	0	0	0	0	1 תביעות תלויות
0	4,919,937	1,667,167	6,587,103	0	2 עתודה (סה"כ שורות 1א2 עד 6)
0	0	0	0	0	1א2 פוליסות שהונפקו עד שנת 1990
0	0	0	0	0	2א2 פוליסות שהונפקו בין השנים 1991-2003
0	0	0	0	0	3א2 פוליסות שהונפקו לאחר שנת 2004
0	0	0	0	0	4א2 מועד הנפקת הפוליסה:
0	0	0	0	0	סך הכל (1א2 עד 3א2)
0	3,592,960	1,492,507	5,085,467	0	2ב פוליסות שאינן כוללות מרכיב חסכון
0	1,326,976	174,660	1,501,636	0	3 חלק העתודה בגין תביעות בתשלום
0	0	0	0	0	4 השתתפות ברווחים
0	0	0	0	0	5 השלמה הנובעת מבדיקת נאותות העתודה
0	0	0	0	0	6 אחר
0	0	0	0	0	7 עתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל
(1) כיסויים אחרים, לרבות: נכיות, כפל תאונה וכד'					
0	0	0	0	0	8א השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים חדשים
0	109,607	16,554	126,161	0	1ב8 שינויים בהנחות
0	0	0	0	0	2ב8 השפעת התאמת ההפרשות
0	0	0	0	0	3ב8 בגין עסקים קיימים
0	0	0	0	0	4ב8 הבדלים בגובה הפרמיה
0	0	0	0	0	שינויים אחרים

נספח ב - טופס 12ב'

תביעות תלויות, עתודה ועתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל - בשייר
שם החברה: כלל חברה לביטוח בע"מ

12/31/2018

נתונים ברוטו באלפי ש"ח				
סך הכל	סיעודי		כיסויים אחרים ⁽¹⁾	
	פרט	קבוצתי		
5א	5ב	6		
0	0	0	0	1 תביעות תלויות
5,925,966	4,289,269	0	0	2 עתודה (סה"כ שורות 1א2 עד 6)
0	0	0	0	1א2 פוליסות שהונפקו עד שנת 1990
0	0	0	0	2א2 פוליסות הכוללות מרכיב
0	0	0	0	3א2 חסכון (לרבות נספחים) לפי
0	0	0	0	4א2 מועד הנפקת הפוליסה:
0	0	0	0	סך הכל (1א2 עד 3א2)
5,085,467	3,592,960	0	0	2ב פוליסות שאינן כוללות מרכיב חסכון
840,498	696,309	0	0	3 חלק העתודה בגין תביעות בתשלום
0	0	0	0	4 השתתפות ברווחים
0	0	0	0	5 השלמה הנובעת מבדיקת נאותות העתודה
0	0	0	0	6 אחר
0	0	0	0	7 עתודה לסיכונים יוצאים מן הכלל
(1) כיסויים אחרים, לרבות: נכיות, כפל תאונה וכד'				
0	0	0	0	8א השפעת התאמת ההפרשות בגין עסקים חדשים
68,507	55,113	0	0	1ב8 שינויים בהנחות
0	0	0	0	2ב8 השפעת התאמת ההפרשות
0	0	0	0	3ב8 בגין עסקים קיימים
0	0	0	0	4ב8 הבדלים בגובה הפרמיה
0	0	0	0	שינויים אחרים

הצהרת אקטואר ביטוח בריאות דצמבר 2018

כלל חברה לביטוח בע"מ

פרק א' - זהות האקטואר

נתבקשתי על ידי כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "המבטח") להעריך את ההפרשות המפורטות בפרק ב' להלן בביטוח בריאות עבור הדוחות הכספיים של המבטח (להלן: "ההפרשות") כלל חברה לביטוח בע"מ ליום 31/12/2018 כפי שמפורט להלן. אני עובד שכיר של המבטח. אינני בעל עניין בחברה או בחברה קשורה למבטח. התמנתי לתפקיד אקטואר ממונה בינואר 2019.

פרק ב' - היקף חוות הדעת האקטוארית

1. חוות הדעת האקטוארית

- א. לצורך חישוב ההפרשות של המבטח, הסתמכתי על נתונים אשר הומצאו לי על ידי המבטח. בקשותיי לקבלת מידע ונתונים נענו בצורה מספקת לצורך הערכת ההפרשות לצורכי הדוחות הכספיים. בחנתי את סבירות והלימות הנתונים ובכלל זה השווייתי את הנתונים האמורים לנתוני השנה אליה מתייחס הדוח ולנתוני השנים הקודמות.
- ב. במידת הצורך הסתמכתי בהערכתי גם על נתונים שהתקבלו ממקורות מהימנים אחרים. בחנתי את מידת התאמת הנתונים והרלוונטיות שלהם.
- ג. ההנחות האקטואריות ששימשו אותי בעבודתי, וכן השיטות להערכת ההפרשות המפורטות להלן נקבעו על ידי, לפי מיטב שיפטי המקצועי, וזאת בכפוף להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים בסעיף 1 לפרק ג' להלן.
- ד. לצורך חישוב השייר מהגורמים המוסמכים על ביטוח משנה של המבטח מידע בדבר הסדרי ביטוח המשנה של המבטח, יכולת גביית התביעות ובעיות במדיניות התשלום של מבטחי המשנה. בחנתי על סמך המידע שנמסר לי את ההשלכות וההשפעות של הסדרי ביטוח המשנה על ההפרשות.
- ה. בחוות דעתי נלקחו בחשבון גם העניינים הבאים:

1. הפרשה שחושבה בגין עסקים נכנסים- הפרשה נרשמת על פי חישוב שבוצע על ידי חברת הביטוח המוסרת.
2. ההפרשה שחושבה עבור ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל - אין לחברה בתחום הבריאות ביטוחים משותפים בהם החברה אינה מבטח מוביל.

2. נתוני הערכה לסכום העתודות

א. להלן פירוט סכומי ההפרשות באלפי ש"ח

להלן פירוט סכום ההפרשות המדווחות בדוח ביטוח כללי ברמת הברוטו וברמת השייר.

סך הכל	קבוצתי	פרט	תיאור (באלפי ש"ח)
ברוטו			
207,320	63,602	143,719	תביעות תלויות
5,829	2,479	3,350	הוצאות עקיפות
284,274	27,976	248,752	תנאי חוזה ביטוח
8,188	642	7,546	השתתפות ברווחים
498,065	94,698	403,367	סך הכל ברוטו
שייר			
194,677	63,506	131,171	תביעות תלויות
5,829	2,479	3,350	הוצאות עקיפות
272,229	27,976	236,707	תנאי חוזה ביטוח
8,188	642	7,546	השתתפות ברווחים
473,377	94,603	378,774	סך הכל בשייר

ב. השפעת השינויים על ההפרשות

להלן השפעת השינויים ברמת הברוטו והשייר באלפי ש"ח עבור:

פוליסות שנכנסו לתוקף לאחר תום תקופת הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובעים מההבדלים בין הנחות בסיס הפרמיה לבין הנחות בסיס ההפרשה:

מרכיב עתודה	סך הכל הפרשות
הפרשות בגין פוליסות חדשות ברוטו	5,310
הפרשות בגין פוליסות חדשות בשייר	4,901

פוליסות שנכנסו לתוקף לפני הדוח הכספי השנתי האחרון - סכום ההתאמה של ההפרשות, אשר נובע משינויים בהנחות, בשיטות או ברמת הפרמיה הצפויה להיגבות, ומתיקונים אחרים ברוטו ושייר:

סכום ההתאמה לעתודות בברוטו	35,235
סכום ההתאמה לעתודות בשייר	34,111

פרק ג' - חוות הדעת

אני מצהיר ומאשר כי בתת ענפי ביטוח הבריאות הבאים:

- הוצאות רפואיות
- מחלות קשות
- תאונות אישיות
- נסיעות לחו"ל
- שיניים

1. הערכתי את הפרשות המבטח המפורטות בפרק ב' בהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים להלן, והכול כתוקפם ביום הדוח הכספי:

א. הוראות חוק הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח), התשמ"א-1981 והתקנות לפיו.

ב. הוראות והנחיות המפקח על הביטוח.

ג. כללים אקטואריים מקובלים.

2. לאחר שבחנתי את הנתונים המוזכרים בפרק ב', הגעתי לידי מסקנה כי הנתונים סבירים ומספקים, וכי ניתן להסתמך עליהם לצורך הערכתי.

3. ההנחות והשיטות להערכת ההפרשות נקבעו על ידי, לפי מיטב שיקול דעתי המקצועי ובהתאם להוראות, להנחיות ולכללים המפורטים לעיל.

4. ההפרשות המפורטות בפרק ב', מהוות לפי מיטב ידיעתי והערכתי, רזרבה הולמת לכיסוי התחייבויות המבטח בגין חבותו הנובעת מחוזי ביטוח בריאות השייכים לתת ענפי ביטוח הבריאות שפורטו לעיל, כתוקפם ביום הדוח הכספי.

פרק ד' - הערות והבהרות

1. הערות, הבהרות והסברים

א. פרטים אודות סוגי העתודות, שיעורי ריבית וכו' נכללים בבאור 37 לדוחות הכספיים של כלל ביטוח.

ב. חישוב העתודות הנובעות מתנאי החוזה נקבעו על בסיס מודל אקטוארי של תזרים מזומנים עתידי, המבוסס על הנחות דמוגרפיות וכלכליות והנחות עבודה אחרות אשר עלולות להשתנות בעתיד ויכולות להשפיע על הערכת העתודה לעיל.

ג. חישוב ההפרשות לתביעות תלויות ו-IBNR נקבע על בסיס מודל תחזית סטטיסטי לקביעת תשלומי התביעות העתידיים על בסיס נסיון העבר.

ד. המודלים והנחות לקביעת ההפרשות פותחו על פי הבנתי את הסביבה העסקית הנוכחית ועל פי הערכתי להתפתחות עתידית. ענף הוצאות רפואיות חשוף לאינפלציה רפואית עתידית כתוצאה מהתפתחויות רפואיות וטכנולוגיות. בנוסף, יש להכיר בכך כי המודלים חשופים לתנודות אקראיות וסטטיסטיות וקיימת סבירות שהתוצאות העתידיות יהיו שונות מההפרשות שנקבעו על פי המודלים.

2. שינויים בהנחות ובשיטות אקטואריות

במהלך שנת הדוח החברה עדכנה את בסיס ההנחות העיקריות, המשמש לחישוב ההפרשות בגין פוליסות הבריאות פרט. הנחות אלו נקבעות מידי שנה על פי בדיקות, ניסיון העבר ומחקרים רלוונטיים עדכניים (השפעת העדכון ראה בפרק ב' סעיף 2.2).

3. שינויים מהותיים בהפרשות לעומת שנה אשתקד

לא היו שינויים מהותיים בתקופת הדו"ח.

4. עסקים בהם לא ניתן לבצע הערכה אקטוארית

- א. בתת ענף נסיעות לחו"ל וקולקטיבים קיימת הפרשה עבור פרמיה שטרם הורווחה. החישוב מתבצע ע"י מחלקת כספים.
- ב. הנתונים בפרק ב' לעיל כוללים הפרשות בגין עסקים נכנסים, ההפרשות אלו נרשמו על פי חישוב שבוצע על ידי חברת הביטוח המוסרת.

 חתימה	עמרי הראל F.I.L.A.A. שם האקטואר הממונה	26.03.2019 תאריך

חלק ד

פרטים נוספים על התאגיד

שם החברה	: כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ (להלן: "החברה")
מס' חברה ברשם	: 52-003612-0
כתובת	: ראול וולנברג 36, קרית עתידים, מגדל 8, תל-אביב 6136902
כתובת דואר אלקטרוני	: Talc@clal-ins.co.il
טלפון	: 03-6387504
פקסימיליה	: 03-7965678
תאריך המאזן	: 31.12.2018
תאריך פרסום הדוח	: 26.03.2019

תוכן עניינים

460	1. פרטים הנדרשים בקשר עם הערכת שווי מהותית (תקנה ב'8)
461	2. נתונים כספיים מתוך הדוחות הכספיים המאוחדים המיוחסים לחברה עצמה ליום 31 בדצמבר 2018 (תקנה ג'9)
468	3. דוח בדבר מצבת התחייבויות של התאגיד המדווח והחברות המאוחדות לפי מועדי פירעון ליום 31 בדצמבר 2018 (תקנה ד'9)
469	4. תמצית דוחות על הרווח הכולל הרבעוניים (תקנה א'10)
470	5. שימוש בתמורת ניירות ערך (תקנה ג'10)
471	6. השקעות בחברות-בת וחברות קשורות שהינן חברות פעילות מהותיות לתאריך הדוח על המצב הכספי (תקנה א'11)
472	7. הלוואות ושטרי הון לחברות בנות וקשורות של החברה
473	8. רווחים והפסדים של חברות בנות פעילות מהותיות וחברות קשורות פעילות והכנסות (במישרין ובעקיפין) מהן לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018 (תקנה א'13)
474	9. רשימת קבוצות של יתרות הלוואות שניתנו לתאריך הדוח על המצב הכספי (תקנה א'14)
474	10. מסחר בבורסה (תקנה א'20)
474	11. תגמולים לבעלי עניין ולנושאי משרה בכירה (תקנה א'21)
476	12. בעל השליטה בתאגיד (תקנה א'21)
477	13. עסקאות עם בעל שליטה (תקנה א'22)
486	14. החזקות בעלי עניין ונושאי משרה בכירה (תקנה א'24)
486	15. הון רשום, הון מונפק וניירות ערך המירים (תקנה א'24)
486	16. מרשם בעלי המניות (תקנה א'24)
487	17. הדירקטורים של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2018 (תקנה א'26)
490	18. נושאי משרה בכירה של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2018 (תקנה א'26)
495	19. מורשה חתימה של התאגיד (תקנה א'26)
495	20. רואי החשבון של החברה (תקנה א'27)
495	21. שינוי בתזכיר או בתקנון (תקנה א'28)
495	22. החלטות והמלצות הדירקטוריון (תקנה א'29)
496	23. החלטות החברה (תקנה א'29)

1. פרטים הנדרשים בקשר עם הערכת שווי מהותית (תקנה 8ב')

אין

2. נתונים כספיים מתוך הדוחות הכספיים המאוחדים המיוחסים לחברה עצמה ליום 31 בדצמבר 2018 (תקנה 9ג')

סומך חייקין
מגדל המילניום KPMG
רח' הארבעה 17, תא דואר 609
תל-אביב 6100601
03-6848000

קוסט פורר גבאי את קסירר
רח' מנחם בגין 144 א'
תל אביב 6492102
טל. 03-6232525
פקס. 03-5622555
www.ey.com

לכבוד

בעלי המניות של כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ

הנדון: דוח מיוחד של ראי החשבון המבקרים על מידע כספי נפרד לפי תקנה 9ג' לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים), התש"ל-1970

ביקרנו את המידע הכספי הנפרד המובא לפי תקנה 9ג' לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים), התש"ל-1970 של כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ (להלן: "החברה") לימים 31 בדצמבר, 2018 ו-2017 ולכל אחת משלוש השנים שהאחרונה שבהן הסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2018 ואשר נכלל בדוח התקופתי של החברה. המידע הכספי הנפרד הינו באחריות הדירקטוריון והנהלה של החברה. אחריותנו היא לחוות דיעה על המידע הכספי הנפרד בהתבסס על ביקורתנו.

ערכנו את ביקורתנו בהתאם לתקני ביקורת מקובלים בישראל. על פי תקנים אלה נדרש מאיתנו לתכנן את הביקורת ולבצעה במטרה להשיג מידה סבירה של ביטחון שאין במידע הכספי הנפרד הצגה מוטעית מהותית. ביקורת כוללת בדיקה מדגמית של ראיות התומכות בסכומים ובפרטים הכלולים במידע הכספי הנפרד. ביקורת כוללת גם בחינה של הכללים החשבונאיים שישמשו בעריכת המידע הכספי הנפרד ושל האומדנים המשמעותיים שנעשו על ידי הדירקטוריון והנהלה של החברה וכן הערכת נאותות ההצגה של המידע הכספי הנפרד בכללותה. אנו סבורים שביקורתנו ודוחות ראי החשבון האחרים מספקים בסיס נאות לחוות דעתנו.

לדעתנו, המידע הכספי הנפרד ערוך, מכל הבחינות המהותיות, בהתאם להוראות תקנה 9ג' לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים), התש"ל-1970.

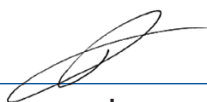
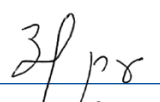
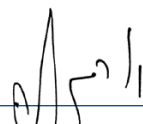
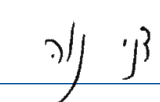
קוסט פורר גבאי את קסירר
סומך חייקין
ראוי חשבון
ראוי חשבון
מבקרים משותפים

תל-אביב,
26 במרס 2019

נתונים על המצב הכספי

ליום 31 בדצמבר		מידע נוסף	באלפי ש"ח
2017	2018		
נכסים			
5,011,035	4,855,501	2.5	השקעה בחברות מוחזקות
63	14	2.5	הלוואות ויתרות חברות מוחזקות
151	67		חייבים ויתרות חובה
			השקעות פיננסיות אחרות:
26,589	14,864		נכסי חוב סחירים
44	70		מניות
-	56		אחרות
26,633	14,990	2.2 (א)	סך כל ההשקעות הפיננסיות האחרות
16,652	33,441	2.3	מזומנים ושוי' מזומנים
5,054,534	4,904,013		סך כל הנכסים
הון			
143,367	143,382		הון מניות
1,001,880	1,009,801		פרמיה על מניות
649,964	587,118		קרנות הון
3,251,608	3,157,874		עודפים
5,046,819	4,898,175		סך כל ההון
התחייבויות			
7,303	5,657	2.2 (ב)	זכאים ויתרות זכות
412	181		יתרות חברות מוחזקות
7,715	5,838		סך כל ההתחייבויות
5,054,534	4,904,013		סך כל ההון וההתחייבויות

המידע הנוסף המצורף מהווה חלק בלתי נפרד מהמידע הכספי הנפרד של החברה.

 טל כהן סמנכ"ל בכיר מנהל אגף חשבונאות ראשית	 ערן צ'רנינסקי משנה למנכ"ל מנהל חטיבה פיננסית	 יורם נוח מנהל כללי	 דני נוח יו"ר הדירקטוריון	26 במרס 2019 תאריך אישור הדוחות הכספיים

נתוני רווח והפסד

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2016	2017	2018	
104,864	207,609	(89,475)	חלק החברה ברווחי (הפסדי) חברות מוחזקות, נטו ממס
29	-	-	מחברות מוחזקות
218	(117)	255	אחרות
105,111	207,492	(89,220)	סך כל ההכנסות
3,278	3,337	2,890	הוצאות הנהלה וכלליות
1,715	1,044	-	הוצאות מימון
5,539	15	(665)	הוצאות אחרות
10,532	4,396	2,225	סך כל ההוצאות
94,579	203,096	(91,445)	רווח (הפסד) לפני מיסים על הכנסה
(1,822)	-	-	מיסים על הכנסה (הטבת מס)
96,401	203,096	(91,445)	רווח (הפסד) לתקופה

המידע הנוסף המצורף מהווה חלק בלתי נפרד מהמידע הכספי הנפרד של החברה.

נתוני רווח כולל

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			
2016	2017	2018	באלפי ש"ח
96,401	203,096	(91,445)	רווח (הפסד) לתקופה
			רווח כולל אחר:
			פריטי רווח כולל אחר שלאחר ההכרה לראשונה במסגרת הרווח הכולל הועברו או יועברו לרווח והפסד:
			שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים
(288)	(53)	28	זמינים למכירה שנזקף לקרן הון
			שינוי, נטו, בשווי הוגן של נכסים פיננסיים
(2)	(68)	(39)	זמינים למכירה שהועבר לדוח רווח והפסד
23,901	165,920	(62,835)	רווח (הפסד) כולל אחר בגין חברות מוחזקות
23,611	165,799	(62,846)	רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה שהועבר או יועבר לרווח והפסד לפני מס
-	-	-	מסים (הטבת מס) בגין מרכיבים אחרים של רווח (הפסד) כולל
23,611	165,799	(62,846)	רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה שלאחר ההכרה לראשונה במסגרת הרווח הכולל הועבר או יועבר לרווח והפסד, נטו ממס
			פריטי רווח כולל אחר שלא יועברו לרווח והפסד:
2,228	1,177	5,814	רווח כולל אחר בגין חברות מוחזקות שלא יועבר לרווח והפסד, נטו ממס
2,228	1,177	5,814	רווח כולל אחר לתקופה שלא יועבר לרווח והפסד, נטו ממס
25,839	166,976	(57,032)	רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה
122,240	370,072	(148,477)	סך הכל רווח כולל לתקופה

המידע הנוסף המצורף מהווה חלק בלתי נפרד מהמידע הכספי הנפרד של החברה.

נתונים על תזרימי המזומנים

לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר			באלפי ש"ח
2016	2017	2018	
תזרימי מזומנים מפעילות שוטפת			
96,401	203,096	(91,445)	רווח (הפסד) לתקופה התאמות:
(104,864)	(207,609)	89,475	חלק החברה ברווחי (הפסדי) חברות מוחזקות
17,300	15,045	9,038	דיבידנד מחברות מוחזקות
1,686	1,044	-	ריבית שנצברה בגין התחייבויות לתאגידיים בנקאיים
1,174	1,337	588	רווח מהשקעות פיננסיות אחרות
(1,822)	-	-	מיסים על הכנסה (הטבת מס)
(86,526)	(190,183)	99,101	
שינויים בפרטים אחרים בנתונים על המצב הכספי, נטו:			
68	(70)	84	שינוי בחייבים ויתרות חובה
5,763	(51)	(1,646)	שינוי בזכאים ויתרות זכות
5,831	(121)	(1,562)	
מזומנים שהתקבלו במהלך התקופה עבור:			
4,817	2,062	(349)	מזומנים נטו מפעילות שוטפת בגין עסקאות עם חברות מוחזקות
29	-	-	ריבית שהתקבלה
20,552	14,854	5,745	מזומנים נטו שנבעו מפעילות שוטפת
תזרימי מזומנים מפעילות השקעה			
(36,998)	(9,916)	(15,054)	השקעה בנכסים פיננסיים זמינים למכירה
47,058	28,380	26,098	תמורה ממכירת נכסים פיננסיים זמינים למכירה
10,060	18,464	11,044	מזומנים נטו שנבעו מפעילות השקעה
תזרימי מזומנים מפעילות מימון			
-	(70,000)	-	פירעון התחייבויות לתאגידיים בנקאיים
(1,715)	(1,194)	-	ריבית ששולמה בגין התחייבויות לתאגידיים בנקאיים
(1,715)	(71,194)	-	מזומנים נטו ששימשו לפעילות מימון
28,897	(37,876)	16,789	עלייה (ירידה) במזומנים ושווי מזומנים
25,631	54,528	16,652	מזומנים ושווי מזומנים לתחילת התקופה
54,528	16,652	33,441	מזומנים ושווי מזומנים לסוף התקופה

המידע הנוסף המצורף מהווה חלק בלתי נפרד מהמידע הכספי הנפרד של החברה.

2. נתונים כספיים מתוך הדוחות הכספיים המאוחדים המיוחסים לחברה עצמה ליום 31 בדצמבר 2018 (תקנה 9ג') (המשך)

2.1 כללי

להלן נתונים כספיים מתוך הדוחות הכספיים המאוחדים של החברה ליום 31 בדצמבר 2018 (להלן: "הדוחות המאוחדים"), המפורסמים במסגרת הדוחות התקופתיים (בפרק ג' - דוחות כספיים), המיוחסים לחברה עצמה (להלן: "המידע הכספי הנפרד"), המוצגים בהתאם לתקנה 9ג' והתוספת העשירית לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים), התש"ע-2010 (להלן: "התקנה" ו"התוספת העשירית", בהתאמה) בעניין מידע כספי נפרד של התאגיד. יש לקרוא את המידע הכספי הנפרד ביחד עם הדוחות המאוחדים.

עיקרי המדיניות החשבונאית שישמה במידע הכספי הנפרד:

כללי המדיניות החשבונאית אשר פורטו בדוחות המאוחדים יושמו בעקביות לכל התקופות המוצגות במידע הכספי הנפרד על ידי החברה, לרבות האופן בו סווגו הנתונים הכספיים במסגרת הדוחות המאוחדים, בשינויים המתחייבים מהאמור להלן:

א. הצגת הנתונים הכספיים

1. נתונים על המצב הכספי

נתונים אלו כוללים מידע בדבר סכומי הנכסים וההתחייבויות הכלולים בדוחות המאוחדים המיוחסים לחברה עצמה (למעט בגין חברות מוחזקות), תוך פירוט לפי סוגי הנכסים וההתחייבויות. כמו כן, נכלל במסגרת הנתונים הללו, מידע בדבר סכום נטו, בהתבסס על הדוחות המאוחדים, המיוחס לבעלי המניות של החברה עצמה, של סך הנכסים בניכוי סך ההתחייבויות, בגין חברות מוחזקות, לרבות מוניטין.

2. נתונים על הרווח הכולל

נתונים אלו כוללים מידע בדבר סכומי ההכנסות וההוצאות הכלולים בדוחות המאוחדים, בפילוח בין רווח או הפסד ורווח כולל אחר, המיוחסים לחברה עצמה (למעט בגין חברות מוחזקות), תוך פירוט לפי סוגי ההכנסות וההוצאות. כמו כן, הנתונים כוללים, מידע בדבר סכום נטו, בהתבסס על הדוחות המאוחדים המיוחס לבעלי המניות של החברה עצמה, של סך ההכנסות בניכוי סך ההוצאות בגין תוצאות פעילות של חברות מוחזקות, לרבות ירידת ערך מוניטין, ירידת ערך השקעה בחברה כלולה או ביטולה וכן ירידת ערך השקעה בחברה בשליטה משותפת המטופלת לפי שיטת השווי המאזני או ביטולה.

3. נתונים על תזרימי המזומנים

נתונים אלו כוללים פירוט של סכומי תזרימי המזומנים הכלולים בדוחות המאוחדים המיוחסים לחברה עצמה (למעט בגין חברות מוחזקות), כשהם לקוחים מתוך הדוח על תזרימי המזומנים המאוחד, בפילוח לפי תזרימי מפעילות שוטפת, פעילות השקעה ופעילות מימון, תוך פירוט מרכיביהם. תזרימי מזומנים בגין פעילות שוטפת, פעילות השקעה ופעילות מימון בגין עסקאות עם חברות מוחזקות מוצגים בנפרד בנטו, במסגרת הפעילות המתייחסת, בהתאם למהות העסקה.

ב. עסקאות בין החברה לחברות מוחזקות

1. הצגה

יתרות הדדיות בקבוצה והכנסות והוצאות הנובעות מעסקאות הדדיות, אשר בוטלו במסגרת הכנת הדוחות המאוחדים, הוצגו בנפרד מהיתרה בגין חברות מוחזקות והרווח בגין חברות מוחזקות, יחד עם יתרות דומות מול צדדים שלישיים.

רווחים והפסדים שטרם מומשו, הנובעים מעסקאות בין החברה לחברות מוחזקות שלה, הוצגו במסגרת היתרה בגין חברות מוחזקות ובמסגרת הרווח בגין חברות מוחזקות.

2. מדידה

עסקאות שבוצעו בין החברה לחברות מאוחדות שלה נמדדו בהתאם לעקרונות ההכרה והמדידה, הקבועים בתקני דיווח כספי בינלאומיים, המתווים את הטיפול החשבונאי בעסקאות מעין אלו המבוצעות מול צדדים שלישיים.

2. נתונים כספיים מתוך הדוחות הכספיים המאוחדים המיוחסים לחברה עצמה ליום 31 בדצמבר 2018 (תקנה 9ג') (המשך)

2.2 מכשירים פיננסיים

א. השקעות פיננסיות

להלן ההרכב:

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2017	2018	
26,589	14,864	נכסי חוב סחירים
		אגרות חוב ממשלתיות ⁽¹⁾
26,589	14,864	סך הכל נכסי חוב סחירים
		מניות ⁽²⁾
10	10	שאינן סחירות - זמינות למכירה
34	60	סחירות - זמינות למכירה
44	70	סך הכל מניות
-	56	השקעות פיננסיות אחרות
26,633	14,990	סך הכל השקעות פיננסיות

(1) מלווה קצר מועד, שקלי, לפירעון בשנת 2019, בריבית אפקטיבית של 1.23% לשנה.

(2) מועד המימוש החזוי של המניות טרם נקבע.

ב. זכאים ויתרות זכות

להלן ההרכב: *

ליום 31 בדצמבר		באלפי ש"ח
2017	2018	
1,109	577	הוצאות לשלם
15	-	מוסדות
68	22	ספקים
6,111	5,058	אחרים **
7,303	5,657	סך הכל

(*) יתרות הזכאים אינן צמודות.

(**) בעיקר בגין הפרשה לתביעות. לפרטים נוספים ראה ביאור 42 בדוחות המאוחדים.

2.3 מזומנים ושווי מזומנים

הרכב והצמדה:

ריבית ליום			באלפי ש"ח
31 בדצמבר 2018			
ליום 31 בדצמבר		%	
2017	2018		
16,180	32,944		שקל חדש לא צמוד
273	279	0.0-0.1	צמוד לאירו
195	214	-	צמוד לדולר
4	4	-	צמוד לליש"ט
16,652	33,441		סך הכל

עיקר המזומנים ושווי מזומנים הינם יתרות עו"ש ופיקדונות יומיים בתאגידים בנקאיים. שיעורי הריבית על יתרות העו"ש מבוססות על שיעורי ריבית בגין הפקדות יומיות.

2.4 מסים על ההכנסה

א. לפרטים בדבר סביבת המס בה פועלת החברה ראה ביאור 23(א) בדוחות המאוחדים.

ב. בדבר התחייבויות מיסים נדחים שלא הוכרו, והפסדים וניכויים לצרכי מס להעברה לשנים הבאות, ראה ביאור 23(ו) לדוחות המאוחדים.

2. נתונים כספיים מתוך הדוחות הכספיים המאוחדים המיוחסים לחברה עצמה ליום 31 בדצמבר 2018 (תקנה 9ג') (המשך)

2.5 חברות מוחזקות - השקעות, יתרות, התקשרויות ועסקאות מהותיות

להלן ההרכב:

ליום 31 בדצמבר		
2017	2018	באלפי ש"ח
5,011,035	4,896,767	השקעות בחברות מוחזקות
63	14	יתרות שוטפות
5,011,098	4,896,781	סך הכל

- א. באשר לרשימת החברות המוחזקות העיקריות, ראה ביאור 9 (ב) בדוחות המאוחדים.
- ב. באשר להתחייבויות החברה להשלמת ההון העצמי הנדרש מחברות מוחזקות שלה וכל שנדרש עם משטר כושר פירעון כלכלי ראה ביאור 16 (ה) בדוחות המאוחדים.
- ג. לחברה הסכמים בסכומים לא מהותיים, עם חברות מוחזקות הכוללים דמי ניהול לחברה.

3. דוח בדבר מצבת התחייבויות של התאגיד המדווח והחברות המאוחדות לפי מועדי פירעון ליום 31 בדצמבר 2018 (תקנה 9ד')

נכון ליום 31 לדצמבר 2018 לחברה ולחברות מאוחדות לא קיימות התחייבויות לפי תקנה 9ד'.

.4

תמצית דוחות על הרווח הכולל הרבעוניים (תקנה 10 א)

תמצית דוחות על הרווח הכולל הרבעוניים (מאוחדים) לשנת 2018

סך הכל	רבעון ד	רבעון ג	רבעון ב	רבעון א	באלפי ש"ח
10,275,018	2,627,364	2,653,952	2,518,584	2,475,118	פרמיות שהורווחו ברוטו
1,380,033	320,013	368,035	357,525	334,460	פרמיות שהורווחו ע"י מבטחי משנה
8,894,985	2,307,351	2,285,917	2,161,059	2,140,658	פרמיות שהורווחו בשייר
1,244,869	(2,196,221)	1,907,388	1,238,179	295,523	רווחים (הפסדים) מהשקעות, נטו והכנסות מימון
884,197	96,663	338,738	215,288	233,508	הכנסות מדמי ניהול ומניהול תיקים
291,346	58,677	79,340	76,155	77,174	הכנסות מעמלות
75	3	42	11	19	הכנסות אחרות
11,315,472	266,473	4,611,425	3,690,692	2,746,882	סך כל ההכנסות
9,350,694	(78,467)	4,058,187	2,998,233	2,372,741	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה ברוטו
1,106,784	319,003	231,429	320,497	235,855	חלקם של מבטחי המשנה בתשלומים ובשינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח
8,243,910	(397,470)	3,826,758	2,677,736	2,136,886	תשלומים ושינוי בהתחייבויות בגין חוזי ביטוח וחוזי השקעה בשייר
2,020,065	532,272	511,718	507,955	468,120	עמלות, הוצאות שיווק והוצאות רכישה אחרות
910,230	234,203	233,929	217,503	224,595	הוצאות הנהלה וכלליות
114,824	-	-	114,824	-	ירידת ערך נכסים בלתי מוחשיים
10,697	819	2,123	3,356	4,399	הוצאות אחרות
157,931	33,006	35,670	59,175	30,080	הוצאות מימון
11,457,657	402,830	4,610,198	3,580,549	2,864,080	סך כל ההוצאות
(25,668)	(28,767)	1,067	687	1,345	חלק בתוצאות חברות כלולות המטופלות בשיטת השווי המאזני, נטו
(167,853)	(165,124)	2,294	110,830	(115,853)	רווח (הפסד) לפני מיסים על הכנסה
(81,692)	(75,717)	3,681	32,374	(42,030)	מיסים על הכנסה (הטבת מס)
(86,161)	(89,407)	(1,387)	78,456	(73,823)	רווח (הפסד) לתקופה
(91,445)	(90,594)	(2,547)	76,837	(75,141)	בעלי המניות של החברה
5,284	1,187	1,160	1,619	1,318	זכויות המיעוט
(86,161)	(89,407)	(1,387)	78,456	(73,823)	רווח (הפסד) לתקופה
רווח למניה המיוחס לבעלי המניות של החברה					
(1.65)	(1.63)	(0.05)	1.38	(1.35)	רווח (הפסד) בסיסי למניה (בש"ח)
(1.65)	(1.63)	(0.05)	1.38	(1.35)	רווח (הפסד) מדולל למניה (בש"ח)
מספר המניות ששימשו לחישוב רווח למניה					
55,577	55,577	55,577	55,577	55,576	בסיסי
55,577	55,577	55,577	55,577	55,576	מדולל

4. תמצית דוחות על הרווח הכולל הרבעוניים (תקנה 10 א) (המשך)

תמצית דוחות על הרווח הכולל הרבעוניים (מאוחדים) לשנת 2018 (המשך)

סך הכל	רבעון ד	רבעון ג	רבעון ב	רבעון א	באלפי ש"ח
(86,161)	(89,407)	(1,387)	78,456	(73,823)	רווח לתקופה
					רכיבים של רווח כולל אחר
28,640	15,301	(3,258)	8,928	7,669	הפרשי תרגום מטבע חוץ בגין פעילויות שנזקפו לקרן הון
92	92	-	-	-	הפרשי תרגום מטבע חוץ שנזקפו לרווח והפסד
					שינוי, נטו, בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה
116,209	(140,926)	167,051	78,084	12,000	שנזקף לקרנות הון
					שינוי, נטו, בשווי ההוגן של נכסים פיננסיים זמינים למכירה
(287,850)	(78,011)	(74,595)	(40,005)	(95,239)	שהועבר לדוח רווח והפסד
					הפסד מירידת ערך של נכסים פיננסיים זמינים למכירה
41,051	19,223	6,837	5,716	9,275	שהועבר לדוח רווח והפסד
38,072	64,700	(33,211)	(16,958)	23,541	השפעת המס
					סך הכל רכיבים של רווח נקי שישווגו מחדש לאחר מכן
(63,786)	(119,621)	62,824	35,765	(42,754)	לרווח והפסד
8,281	7,749	(128)	(1,149)	1,809	רווחים (הפסדים) אקטואריים מתוכנית הטבה מוגדרת
(2,448)	(2,331)	65	256	(438)	מסים בגין מרכיבים אחרים של הכנסה כוללת
					סך הכל רכיבים של רווח נקי (הפסד) שלא ישווגו מחדש
5,833	5,418	(63)	(893)	1,371	לאחר מכן לרווח והפסד
(57,953)	(114,203)	62,761	34,872	(41,383)	רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה, לפני מיסים על הכנסה
(144,114)	(203,610)	61,374	113,328	(115,206)	רווח (הפסד) כולל אחר לתקופה
					מיוחס ל:
(148,477)	(204,234)	60,051	111,937	(116,231)	זכויות אשר מקנות שליטה
4,363	624	1,323	1,391	1,025	זכויות שאינן מקנות שליטה
(144,114)	(203,610)	61,374	113,328	(115,206)	סך הכל רווח (הפסד) כולל לתקופה

5. שימוש בתמורת ניירות ערך (תקנה 10 ג)

אין.

השקעות בחברות-בת וחברות קשורות שהינן חברות פעילות מהותיות לתאריך הדוח על המצב הנכסי (תקנה 11)

שעור ההחזקה ב-%

כרזות	שעור ההחזקה ב-%	שער בדוח הנכסי	הנפרד	כחשמותו בתקנה	סה"כ ערך	מספר המניות	מספר מניה וע.ג.	מספר המניה	שם החברה
למנות	בהצבעה	בהון	נ"ח באלפי ש"ח	נ"ח	מספר המניות	מספר מניה וע.ג.	מספר המניה	בבורסה	
99.98	99.98	99.98	4,704,502	118,490,456	118,490,456	99	99	99	כלל חברה לביטוח בע"מ ("כלל ביטוח") ¹
100.00	100.00	100.00	81,468	99	99	99	99	99	כלל החזקות סוכנויות בע"מ ("כלל סוכנויות")
100.00	100.00	100.00	8,017	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	כלל-ביט מערכות בע"מ ("כלל-ביט מערכות") ²
100.00	100.00	100.00	59,531	34,667	34,667	34,667	34,667	34,667	כלל אשראי ומימון בע"מ ³
חברות בנות וקשורות של כלל ביטוח									
80.00	80.00	80.00	194,545	8,537,280	8,537,280	8,537,280	8,537,280	8,537,280	כלל ביטוח אשראי בע"מ ("כלל אשראי") ⁴
33.00	33.00	33.00	16,100	500	500	500	500	500	החזקות עד"ך בע"מ ⁵
100.00	100.00	100.00	103,242	0.1	100	100	100	100	נכסי כלל חברה לביטוח בע"מ ⁶
100.00	100.00	100.00	693,966	124,638	124,638	124,638	124,638	124,638	כלל פנסיה וגמל בע"מ ⁷ ("כלל פנסיה וגמל")
100.00	100.00	100.00	2,661	101	101	101	101	101	הכלל הראשון בע"מ ⁸
100.00	100.00	100.00	-	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	כלל-ביט מימון בע"מ
100.00	100.00	100.00	25,460	100	100	100	100	100	נכסי חברות כלל בע"מ ⁹
50.00	50.00	50.00	43,785	4,000,000	4,000,000	4,000,000	4,000,000	4,000,000	עמדות קרן פנסיה לשיכירים ועצמאיים בע"מ
100.00	100.00	100.00	4,431	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	כנף כלל ניהול פיננסים בע"מ ("כנף")
חברות בנות וקשורות של כלל סוכנויות									
100.00	100.00	100.00	42,603	20,339	20,339	20,339	20,339	20,339	בטח - תורן סוכנות לביטוח בע"מ ("בטח - תורן") ¹⁰
100.00	-	-	42,938	418	418	418	418	418	תמורה סוכנות לביטוח בע"מ ("תמורה")
100.00	-	-	-	418	418	418	418	418	הנהלה ב' בת 1 ש"ח
-	100.00	100.00	-	4,359	4,359	4,359	4,359	4,359	הנהלה ב' בת 1 ש"ח
-	-	100.00	-	1,132	1,392	1,392	1,392	1,392	הנהלה ב' בת 1 ש"ח

לענין החתימות של החברה להשלמת חונה העצמי של כלל ביטוח ותקופתה, ראה באור 6(ה)6(ה) לדוחות הנכסיים.

בחודש דצמבר 2018 הוגשה רגילה שהוחזקה על ידי כלל אשראי ומימון בע"מ לחברה בתמורה למזומן.

כלל החזקה של 1 מניה רגילה באמצעות בטח - תורן סוכנות לביטוח בע"מ.

בחודש דצמבר 2018 בעצ מספר מולכים אשר מדרגם להשלים את פיקה של חטיבת המימון, תוך העברת הפעילות הקיימת בה לכלל ביטוח, נמסרה פעילות באמצעות כלל אשראי ומימון בע"מ ("א"מ") להחזקת הישיבה של החברה. במסגרת זו נחתמו ופעילות האשראי הנצרכי, (באמצעות כלל אשראי צרכי) לתוך כלל ביטוח, ו-10) העברת החזקות הקבוצה בכלל אשראי צרכי, וכלל פקטוריג כ"ב"ד"ד בע"מ לחברה, נכון למועד פרסום הדוח טרם ההקבלה הסכימו מימון ב"ן כלל ביטוח, וכלל אשראי צרכי, וכלל פקטוריג כ"ב"ד"ד בע"מ לחברה, נכון למועד פרסום הדוח טרם ההקבלה.

כלל החזקות הדרגים להשלמת המולכים האמורים ואין ודאות כי יתקבלו.

לענין החתימות של כלל ביטוח להשלמת חונה העצמי של כלל ביטוח אשראי ותקופתה, ראה באור 6(ה)6(ה) לדוחות הנכסיים.

לשעבר שגרי שרתי גריר בע"מ.

כלל החזקה של 1 מניה רגילה באמצעות כנף - כלל ניהול פיננסים בע"מ.

לענין החזקות של 1 מניה רגילה באמצעות חונה העצמי של כלל ביטוח, נכון למועד פרסום הדוח טרם ההקבלה, נכון למועד פרסום הדוח טרם ההקבלה, נכון למועד פרסום הדוח טרם ההקבלה.

בחודש דצמבר 2018 אשר מימון הכלל הראשון עם ולתוך כלל ביטוח ונחתם הסכם מימון בין הכלל הראשון לבין כלל ביטוח.

כלל החזקה ישרה של 1 מניה רגילה באמצעות החברה.

לשעבר בטח בע"מ.

1. לענין החתימות של החברה להשלמת חונה העצמי של כלל ביטוח ותקופתה, ראה באור 6(ה)6(ה) לדוחות הנכסיים.
2. בחודש דצמבר 2018 הוגשה רגילה שהוחזקה על ידי כלל אשראי ומימון בע"מ לחברה בתמורה למזומן.
3. כלל החזקה של 1 מניה רגילה באמצעות בטח - תורן סוכנות לביטוח בע"מ.
4. בחודש דצמבר 2018 בעצ מספר מולכים אשר מדרגם להשלים את פיקה של חטיבת המימון, תוך העברת הפעילות הקיימת בה לכלל ביטוח, נמסרה פעילות באמצעות כלל אשראי ומימון בע"מ ("א"מ") להחזקת הישיבה של החברה. במסגרת זו נחתמו ופעילות האשראי הנצרכי, (באמצעות כלל אשראי צרכי) לתוך כלל ביטוח, ו-10) העברת החזקות הקבוצה בכלל אשראי צרכי, וכלל פקטוריג כ"ב"ד"ד בע"מ לחברה, נכון למועד פרסום הדוח טרם ההקבלה הסכימו מימון ב"ן כלל ביטוח, וכלל אשראי צרכי, וכלל פקטוריג כ"ב"ד"ד בע"מ לחברה, נכון למועד פרסום הדוח טרם ההקבלה.
5. כלל החזקות הדרגים להשלמת המולכים האמורים ואין ודאות כי יתקבלו.
6. לענין החתימות של כלל ביטוח להשלמת חונה העצמי של כלל ביטוח אשראי ותקופתה, ראה באור 6(ה)6(ה) לדוחות הנכסיים.
7. לשעבר שגרי שרתי גריר בע"מ.
8. כלל החזקה של 1 מניה רגילה באמצעות כנף - כלל ניהול פיננסים בע"מ.
9. לענין החזקות של 1 מניה רגילה באמצעות חונה העצמי של כלל ביטוח, נכון למועד פרסום הדוח טרם ההקבלה, נכון למועד פרסום הדוח טרם ההקבלה, נכון למועד פרסום הדוח טרם ההקבלה.
10. כלל החזקה ישרה של 1 מניה רגילה באמצעות החברה.

6.

השקעות בחברות-בת וחברות קשורות שהינן חברות פעילות מהותיות לתאריך הדוח על המצב הכספי (תקנה 11) (המשך)

שם החברה	ערך בדוח הכספי הנפרד				מספר המניה		חברות בת וקשורות של תמורה
	שערי ההחזקה ב-%	זכויות למנות	בהצבעה דירקטורים	בהון	סה"כ ערך סה"כ ערך	מספר המניות	מספר המניה בבוססה
חברות בת וקשורות של תמורה	100.00	100.00	100.00	2,839	100,000	100,000,000	רגילה בת 0.001 ש"ח
תמורה מלאה סוכנות לביטוח בע"מ							
חברות בת וקשורות של כלל אשראי ומימון ¹¹							
כלל מימון אשראי צרכי בע"מ	100.00	100.00	18,638	10,000	10,000	רגילה בת 1 ש"ח	
כלל מימון אשראי עסקי בע"מ	100.00	100.00	22,024	10,000	10,000	רגילה בת 1 ש"ח	
כלל פקטורינג מימון בע"מ ("כלל פקטורינג ומימון")	100.00	100.00	15,805	10,001	10,001	רגילה בת 1 ש"ח	

7.

הלוואות ושטרי הון לחברות בנות וקשורות של החברה

שמות ההלוואה	שער הריבית		יתרת ההלוואות ושטרי הון		מקבל ההלוואה	הלוואות מכלל ביטוח
	שנות הפירעון	סוג האגודה	%	אלפי ש"ח		
כלל ביטוח	1/12/2010	מספר המניות	4.00%	2,886	כלל סוכנויות	
כלל ביטוח		שטר ההון אינו צמוד	-	19,028	עילית נדל"ן א.פ. בע"מ ¹²	
הלוואות לכלל ביטוח		הלוואה עד שנת 2021	3.06%	16,077	כלל ביטוח	
החזקות עד"ך		שטר ההון אינו צמוד	-	15,176	כלל לידרס סוכנות לביטוח בע"מ ¹²	
הלוואות מכלל סוכנויות		הלוואה לכלל סוכנויות	3.48%	1,800	כלל סוכנויות	
תמורה סוכנות לביטוח (1987) בע"מ		הלוואה לחצי שנה - מועד פירעון יוני 2019				

¹¹. ראה הערת שוליים 3.
לא פעילה.

¹².

7. **הלוואות ושטרי הון לחברות בנות וקשורות של החברה (המשך)**

7.1 **שניים בהלוואת ולברות-בת ולחברות קשורות בתקופת הדוח (תקנה 12)**

כלל החזקות וחברות בנות	תאריך	שם החברה המוחזקת	מהות השינוי	סכומים אלפי ש"ח
כלל החזקות	דצמבר 2018	כלל סוכנויות	פירעון שוטף של הלוואה	3,200
כלל סוכנויות	מרס ודצמבר 2018	תמורה סוכנות לביטוח (1987) בע"מ	פירעון סופי של הלוואה	1,600
תמורה	דצמבר 2018	כלל סוכנויות	מתן הלוואה לחברה האם - כלל סוכנויות	1,800

8. **רווחים והפסדים של חברות בנות פעילות קשורות ומהותיות מהותיות (במשיך ובמשיך) מהן לשנה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר 2018 (תקנה 13)**

8.1 **כלל החזקות וחברות בנות**

רווח (הפסד) לשנה	רווח (הפסד) כולל אחר לשנה	סך רווח (הפסד) כולל לשנה	הכנסות	דמי ניהול ושכר	דירקטורים
מיוחס לבעלים של החברה	מיוחס למקנות מיוחס לבעלים של החברה	מיוחס למקנות מיוחס לבעלים של החברה	מיוחס לזכויות	מיוחס לזכויות	מיוחס לזכויות

כלל חברת הביטוח בע"מ	(106,387)	5,284	(58,201)	(900)	4,384	-
כלל החזקות סוכנויות (1998) בע"מ	11,955	-	855	-	7,000	-
כלל ביט מערכות בע"מ	1,003	-	129	-	1,132	-
כלל אשראי ומימון בע"מ	4,103	-	46	-	4,149	-

חברות בנות וקשורות של כלל ביטוח

כלל ביטוח אשראי בע"מ	21,136	5,284	3,598	899	17,538	4,385	-
החזקות ע"ד בע"מ	347	-	-	-	347	-	-
כלל פנסיה וגמל בע"מ	(19,160)	-	(2,336)	-	(21,496)	-	-
הכלל הראשון בע"מ	(717)	-	1,032	-	315	-	-
עתודות קרן פנסיה לשכירים ועצמאיים בע"מ	(1,281)	-	(104)	-	(1,385)	-	-
כסף כלל ניהול פיננסים בע"מ	(762)	-	360	-	(402)	-	-

חברות בנות וקשורות של כלל סוכנויות

בטח- תורן סוכנות לביטוח בע"מ	3,249	-	368	-	3,617	-	1,700
תמורה סוכנות לביטוח (1987) בע"מ	8,565	-	487	-	9,052	-	4,000

חברות בנות וקשורות של כלל אשראי ומימון

כלל מימון אשראי צרכני בע"מ	1,984	-	-	-	1,984	-	1,400
כלל מימון אשראי עסקי בע"מ	649	-	-	-	649	-	-
כלל פקטורנג ומימון בע"מ	157	-	-	-	157	-	-

לא רלוונטי.

9. רשימת קבוצות של יתרות הלוואות שניתנו לתאריך הדוח על המצב הכספי (תקנה 14)

10. מסחר בבורסה (תקנה 20)

א. ני"ע שנרשמו למסחר בשנת הדוח

בשנת הדוח נרשמו למסחר 15,370 מניות רגילות של החברה, שהונפקו כתוצאה ממימוש אופציות שהוקצו לנושאי משרה ועובדים בחברה.

ב. הפסקת מסחר בני"ע בשנת הדוח

בשנת הדוח לא הופסק המסחר במניות רגילות של החברה בבורסה (למעט הפסקות מסחר קצובות בגין פרסום דוחות כספיים ואו דוחות מהותיים אחרים).

11. תגמולים לבעלי עניין ולנושאי משרה בכירה (תקנה 21)

להלן פירוט התגמולים שניתנו בשנת 2018 (באלפי ש"ח) כפי שהוכרו בדוחות הכספיים לשנת 2018:

- לכל אחד מחמשת בעלי התגמולים הגבוהים ביותר מבין נושאי המשרה הבכירה בחברה או בחברות בשליטתה, אם התגמולים ניתנו לו על ידי החברה או על ידי חברות בשליטתה;
- לכל אחד משלושת נושאי המשרה הבכירה בעלי התגמולים הגבוהים ביותר בחברה שבהם הוכרו ביומם בקשר עם כהונתו בחברה עצמה ושלא נמנה בסעיף 1 לעיל;
- כל בעל עניין בחברה, שלא נמנה בסעיפים 1 ו-2 לעיל למעט חברה בת של החברה, אם התגמולים ניתנו לו על ידי החברה או על ידי תאגיד שבשליטתה בקשר עם שירותים שניתן כבעל תפקיד בתאגיד או בתאגיד בשליטתו, בין אם מתקיימים יחסי עובד מעביד ובין אם לאו ואף אם בעל העניין אינו נושא משרה בכירה.

שם	מין	תפקיד	היקף משרה בהן התאגיד	ההחזקה	שכר ¹	הפרשה נוספת	מענק ² מניות ³	דמי מבוטא ⁴	דמי ניהול	דמי ייעוץ	דמי עמלה	אחר ריבית שכירות	דמי אחר סה"כ	תגמולים אחרים	תגמולים בעבור שירותים	תגמולים אחרים
יורם נה ⁴	זכר	מנכ"ל החברה	100%	0.01	132,191	141,642	-	-	-	-	-	-	3,847	-	-	-
עקיבא קלימן ^{5,6}	זכר	מנכ"ל תמורה	100%	-	1,287	-	1,000	-	-	-	-	-	2,287	-	-	-
דני נה ⁷	זכר	יו"ר הדירקטוריון	85%	-	2,239	-	-	-	-	-	-	-	2,239	-	-	-
איזי כהן ⁸	זכר	מנכ"ל לשעבר	100%	-	1,998	-	-	-	-	-	-	-	1,998	-	-	-
שמעון קלמן ^{9,5}	זכר	יועץ מיוחד למנכ"ל לשעבר	60%	-	1,615	-	-	-	-	-	-	-	1,615	-	-	-

יובהר כי פירוט התגמולים שניתנו בשנת 2018 בטבלה לעיל הינו כפי שהוכרו בדוחות הכספיים לשנת 2018 ואינו זהה בהכרח לחישוב שמבוצע לאורך בחינת עמידת תגמול נושאי המשרה במדיניות התגמול של החברה, המאורפת כנספח לדוח התקופתי לשנת 2018.

13. יצא כי שכרו של מר יורם נה ללא הפרשות לתגמולים לרבות אובדן כושר עבודה והפרשה לפיצויים על פי דיו היום כ-1,785 מיליוני ש"ח, על סכום זה נוספו הפרשות לתגמולים, לביטוח אבדן כושר עבודה ולפיצויים בגין שנת 2018 בסך של כ-0.4 מיליון ש"ח.

14. הפרשה בגין השלמת חוב ונתקו פיצויים בגין תקופת עבודתו של מר יורם נה בקבוצה, החל משנת 2008 בסך של כ-1.4 מיליוני ש"ח והפרשה בגין השלמת מענק הסתגלות בסך של כ-0.5 מיליון ש"ח נכנס עדיין שכרו בעת מינוי ממונלי.

11. תגמולים לבעלי עניין ולנושאי משרה בכירה (תקנה 21) (המשך)

הערות לנתונים שבטבלה:

1. שכר צמוד למדד המחירים לצרכן, כהגדרת הצמדה למדד במדיניות התגמול של החברה (ראה סעיף 1 למדיניות התגמול) ("צמוד למדד"), למעט ביחס למנכ"ל, למנכ"ל לשעבר וליו"ר אשר שכרם הוגבל בשנת הדוח, במגבלת התגמול הקבועה בסעיף 2(א) לחוק תגמול לנושאי משרה בתאגידים פיננסיים ("אישור מיוחד ואי התרת הוצאה לצרכי מס בשל תגמול חריג"), תשע"ו 2016 (בסעיף זה: "חוק תגמול בכירים" ו"מגבלת התגמול") והוא צמוד למדד, בהתאם למנגנון הקבוע בו. הסכום המצויין בטבלה כולל הפרשות לתגמולים לרבות אובדן כושר עבודה והפרשה לפיצויים על פי דין על סך רכיבי התגמול (שאינן כלולות בחישוב מגבלת התגמול), הפרשות בגין סיום העסקה, חופשה שנתית ואו פידיון ימי חופשה למי שחדל לכהן בתפקידו, דמי הבראה והטבות אחרות לרבות גילום בגין הוצאות רכב וטלפון נייד. על פי המנגנון הקבוע בחוק שכר בכירים, עלות שכרו של עובד בתאגיד פיננסי שתעלה על מגבלת התגמול, לא תותר בניכוי לצרכי מס לחברה בהתאם למנגנון הקבוע בחוק שכר בכירים. יצוין כי בהתאם למדיניות התגמול, החברה עשויה לשאת בהוצאה נוספת בגין עודף עלות שכר, ככל שנדרש, בגין רכיבים ששולמו החורגים מעלות זו.
2. ככלל, הסכום המצויין בטבלה לעיל מתייחס למלוא המענק המשתנה, המשולם במזומן, לו זכאי נושא המשרה בגין שנת הדוח, בהתעלם מהסדרי הפריסה של המענק הנדחה. סכומי התגמול המשתנה, אם וככל שמשולמים, המתקבלים בפועל נמוכים יותר, באופן שביחס לנושאי משרה ובעלי תפקיד מרכזי שיעור של 50% מהמענק בגין השנה, משולם במזומן ואילו 50% נדחה וישולם כשהוא צמוד למדד, על פני 3 שנים, ותשלומו מותנה בעמידה ביעדים המפורטים במדיניות התגמול בהתאם. אין ודאות כי סכום תגמול שנדחה, ישולם. ככלל בשנת הדוח לא שולמו מענקים. כמו כן בשנת 2019 לא שוחררו מענקים שנפרסו בגין שנים קודמות, נוכח אי עמידה בתנאי השחרור שנקבעו במדיניות התגמול. בהתאם תשלום החלק היחסי שהיה אמור להיות משולם בסמוך לאחר פרסום דוח זה, יידחה לשנת 2020 בכפוף לעמידה בתנאי הסף לשחרור בגין שנת 2019.
3. למעט אם צוין אחרת, סכום התשלום מבוסס מניות הינו על בסיס הערכת האופציות במועד הענקתן כאשר השווי ההוגן של כל מנה נפרס על פני תקופת ההבשלה. לפרטים נוספים בדבר תשלום מבוסס מניות, ראה ביאור 41 לדוחות הכספיים של החברה.
4. לפרטים בדבר תנאי העסקתו של מר יורם נוח, מנכ"ל החברה, ראה ביאור 40(ב) לדוחות הכספיים של החברה.
- יצוין כי מר יורם נוח, כיהן עד ליום 30 ביוני 2018 כמשנה למנכ"ל וזאת החל מינואר 2014, קודם לכן כיהן כמנכ"ל כלל פיננסיים וכלל פיננסיים בטוחה החל מדצמבר 2011. תנאי העסקתו כמשנה למנכ"ל נקבעו בהסכם העסקה אישי כמפורט בסעיף 5 להלן.
- לפרטים בדבר כתבי אופציות שהוקצו למנכ"ל החברה בפברואר 2014, בגין תפקידו הקודם, ראה ביאור 41(א) לדוחות הכספיים.
5. ככלל, תנאי העסקתם של נושאי המשרה בחברה, לרבות אלו המפורטים בטבלה לעיל (שאינם המנכ"ל או היו"ר ולמעט אם נאמר אחרת) (להלן בסעיף זה: "נושאי המשרה"), נקבעו בהסכם העסקה אישי המגדיר את משכורת הבסיס וכן תנאים סוציאליים ופנסיוניים כמקובל לנושאי משרה בקבוצת כלל, לרבות הפרשות לביטוח פנסיוני למרכיב הפיצויים והתגמולים, ימי חופשה והבראה. בהתאם לתנאי הסכם העסקה של נושאי המשרה, במקרה של פיטורין או התפטרות, ייתן הצד שמפסיק את ההתקשרות הודעה מוקדמת של בין חודשיים לארבעה חודשים מראש לצד השני. ככלל, במקרה של הפסקת עבודה כאמור יהיו זכאים נושאי המשרה בנוסף לפיצויי הפיטורים, למענק חד פעמי בגובה 4.5 עד 6 משכורות חודשיות (שכר יסוד) ללא תנאים סוציאליים וללא רכב, ובלבד שסיום יחסי העבודה לא נבע מהתפטרותו של נושא המשרה במהלך שנתיים ממועד תחילת העסקה (אך למעט אם ההתפטרות אירעה בתוך 12 חודשים ממועד העברת שליטה בחברה) והכל בכפוף לעמידה בתנאי מדיניות התגמול ובהתייחס להוראות המעבר כפי שנקבעו בחוזר התגמול, ככל שהן רלבנטיות ("מענק הפרישה"). נושאי המשרה זכאים לתשלום פיצויי הפיטורין בין בהתפטרות ובין בפיטורין, למעט בנסיבות שאינן מזכות על פי דין בתשלום פיצויי פיטורין. כחלק מתנאי העסקתם, זכאים נושאי המשרה לרכב שהחברה מעמידה לרשותם והחברה נושאת בגילום המס אשר חל עליהם בגין כך. בנוסף, זכאים נושאי המשרה למענק שנתי בהתאם לקריטריונים הנהוגים בקבוצה באשר למנהלים בדרגתם ובהתאם למדיניות התגמול של החברה (המפורסמת במסגרת הדוח התקופתי של החברה) כאשר בוננו המטרה של נושאי המשרה הבכירים עמד בשנת הדוח על שיעור מקסימלי של 0.266% מהרווח הכולל, וזכאותם לבונוס הינה בהתאם לעמידת החברה בתנאי הסף לקבלת מענק שנתי בהתאם למדיניות התגמול ולעמידתם של נושאי המשרה ביעדים (המתייחסים לביצועיהם האישיים ואו לביצועי היחידה עליהם מופקדים ואו לביצועי החברה, כאשר היעדים יכולים להיות כמותיים או איכותיים, מדידים או נתונים לשיקול דעת). היעדים יקבעו לנושאי המשרה מדי שנה, למעט ביחס לרכיב שהינו בשיקול דעת. בכל מקרה, נושאי המשרה הבכירה לא יהיו זכאים למענק שנתי העולה על 1 מיליון ש"ח. לפרטים נוספים, ראה נספח לדוח התקופתי.
- יצוין כי אין במדיניות התגמול כדי לפגוע בזכויות שנצברו ואו שיצברו בגין תקופות הקודמות למועד זה וכן בהתקשרויות ואו בזכויות אחרות של העובדים בקשר עם כהונתם והעסקתם בחברה, הקיימות קודם לכניסת חוזר התגמול ואו התיקון לחוזר התגמול לתוקף ולפרסומם וקודם למדיניות התגמול או בגין תקופות לגביהן חלים הסכמים שקדמו להם ("הוראת המעבר"). עוד יצוין כי בתום 2016 ו-2017 פקעו הוראות מעבר של חוזר התגמול והתיקון לו, בהתאמה, ובהתאם הותאמו הסכמי ההעסקה של נושאי המשרה להוראות מדיניות התגמול, חוזר התגמול והתיקון לחוזר התגמול. ביום 9 באוקטובר 2016, בעקבות כניסתו לתוקף של חוק תגמול בכירים, הודיעה החברה לנושאי משרה בה כי החל ממועד כניסתו לתוקף של חוק תגמול בכירים, ביום 12 באוקטובר 2016, מותאם התגמול לו הם זכאים להוראות חוק תגמול בכירים.
- ככלל, עד לשנת 2015 (כולל) נהגה החברה להקצות אופציות של החברה לנושאי המשרה בה. לפרטים, ראה כמפורט ביחס לכל אחד מהם. החברה רוכשת עבור נושאי המשרה בקבוצה ביטוח נושאי משרה ולכל אחד מנושאי המשרה בחברה הוענקו כתבי פטור וכתבי שיפוי מהחברה.

11. תגמולים לבעלי עניין ולנושאי משרה בכירה (תקנה 21) (המשך)

6. מר עקיבא קלימן מכהן כמנכ"ל תמורה, חברה נכדה של החברה, החל מנובמבר 2013. תנאי העסקתו נקבעו בהסכם העסקה אישי עם תמורה, המגדיר את משכורת הבסיס וכן תנאים סוציאליים ופנסיוניים כמקובל לנושאי משרה בקבוצת כלל, לרבות הפרשות לביטוח פנסיוני למרכיב הפיצויים והתגמולים, ימי חופשה והבראה. בהתאם לתנאי הסכם העסקה של מר קלימן במקרה של פיטורין או התפטרות, ייתן הצד שמפסיק את ההתקשרות הודעה מוקדמת של שלושה חודשים מראש לצד השני. כלל, בעזיבת עבודה, מר קלימן יהיה זכאי לפיצויי פיטורים, ובנוסף, במקרה של הפסקת עבודה כאמור מצידה של תמורה, יהיה זכאי מר קלימן גם למענק חד פעמי בגובה 3 משכורות חודשיות (שכר יסוד) ללא תנאים סוציאליים וללא רכב. מר קלימן זכאי לתשלום פיצויי הפיטורין בין בהתפטרות ובין בפיטורין, למעט בנסיבות שאינן מזכות על פי דין בתשלום פיצויי פיטורין. כחלק מתנאי העסקתו, זכאי מר קלימן לרכב שתמורה מעמידה לרשותו ותמורה נושאת בגילום המס אשר חל עליו בגין כך. בנוסף, זכאי מר קלימן למענק שנתי בהתאם לעמידתו בתוכנית יעדים אישיים שנקבעה לו (המתייחסת לביצועיו האישיים ו/או לביצועי תמורה, כאשר היעדים יכולים להיות כמותיים או איכותיים, מדידים או נתונים לשיקול דעת). היעדים נקבעים מדי שנה, למעט ביחס לרכיב שהינו בשיקול דעת. המענק המקסימלי של מר קלימן לשנת 2018 נקבע על סך של 1 מיליון ש"ח. המענק בגין שנת 2018 אשר הינו בגובה המענק המקסימלי, ישולם למר קלימן בסמוך לאחר אישור הדוחות בכפוף לאישור דירקטוריון תמורה, ומחצית ממנו תפרס על פני שלוש שנים, ותשלום בכפוף להתקיימות תנאי השיחור. למר קלימן לא הוענקו אופציות של החברה. יובהר כי מר קלימן אינו כפוף להוראות מדיניות התגמול וחוק שכר בכירים¹⁵.

7. לפרטים בדבר תנאי העסקתו של מר דני נוא ראה ביאור 40(ב)4) לדוחות הכספיים של החברה. לפרטים בדבר כתבי אופציות שהוקצו ליו"ר הדירקטוריון ראה ביאור 41(א) לדוחות הכספיים.

8. לפרטים בדבר תנאי העסקתו של מר איזי כהן, מנכ"ל החברה לשעבר, ראה ביאור 40(ב)5) לדוחות הכספיים של החברה.

9. שמעון קלמן, משנה למנכ"ל, כיהן בתפקיד עוזר אישי ויועץ למנכ"ל החברה החל מנובמבר 2016. תנאי העסקתו נקבעו בהסכם העסקה אישי, המקביל לכלל להסכם העסקה המפורט בס"ק 5 לעיל. בהתאם לתנאי העסקתו של קלמן הוא אינו זכאי למענק שנתי ולא הוענקו לו אופציות. מר קלמן סיים ביום 28 בפברואר 2019 את עבודתו בחברה.

א. תוכניות תגמול

לפרטים בדבר תוכניות תגמול הוני של החברה, ראה ביאור 41(א) לדוחות הכספיים של החברה. למדיניות התגמול של החברה ראה נספח "מדיניות לתגמול" בחלק א' לדוח התקופתי.

ב. גמול לדירקטורים

תשלומי החברה בכל אחת מהשנים 2018 ו-2017 לדירקטורים של החברה בגין כהונתם בדירקטוריון החברה ובעודות השונות (למעט תשלומים ליו"ר דירקטוריון החברה) עמדו על סך כולל של כ-1,928 אלפי ש"ח ו-1,670 אלפי ש"ח, בהתאמה. הגמול הניתן לדירקטורים בחברה ובכלל ביטוח הינו הגמול המרבי בהתאם לדרגתה של החברה לדירקטורים שאינם בעלי מומחיות (הגמול הינו בלא התחשבות במיומנות כלשהי). בהתאם לתקנות החברות (כללים בדבר גמול והוצאות לדירקטור חיצוני) תש"ס-2000, כפי שאושר ביום 18 ביוני 2008. החברה משתתפת ב-20% מעלות שכר הדירקטור המשותף, המכהן הן בחברה והן בכלל ביטוח (לא כולל שכרו של יו"ר הדירקטוריון שמשולם בנפרד ע"י כלל ביטוח) וכלל ביטוח נושאת ב-80% מהעלות. הסכומים האמורים לעיל, הינם לאחר השתתפות כלל ביטוח כאמור.

לעניין שכר יו"ר דירקטוריון החברה, שאינו כלול בסך האמור לעיל, ראה טבלה לעיל וביאור 40(ב)4) לדוחות הכספיים של החברה.

12. בעל השליטה בתאגיד (תקנה 21א)

כ-20.3% מהון המניות המונפק של החברה ומזכויות ההצבעה בה מוחזקים עבור אי די בי חברה לפתוח בע"מ (להלן: "אי די בי פתוח") באמצעות הנאמן, מר משה טרי (להלן: "הנאמן למניות השליטה"), אשר מונה כנאמן למניות וזכויות ההצבעה האמורות (ראה ביאור 1(ב)2) לדוחות הכספיים של החברה). נוסף על ההחזקה באמצעות הנאמן למניות השליטה, מחזיקה אי די בי פתוח במישרין כ-5% מההון המונפק של החברה, ובסך הכל כ-25.32% מההון המונפק של החברה¹⁶ (כ-25.15% בדילול מלא). כמו כן התקשרה אי די בי פתוח בעסקאות החלף ביחס למניות החברה בשיעור של כ-29%¹⁷.

למען הזהירות, מתייחסת החברה לאי די בי פתוח כבעלת השליטה בחברה לעניין תקנה 21א¹⁸.

למיטב ידיעת החברה, אי די בי פתוח, הינה חברה פרטית אשר אגרות החוב שלה רשומות למסחר בבורסה לניירות ערך בתל-אביב בע"מ וככזו הינה תאגיד מדווח על פי חוק ניירות ערך.

¹⁵ יצוין כי האמור אינו כולל תשלומים בגין התקשרויות עסקיות בין חברת תמורה וכלל ביטוח לחברה שמר קלימן הינו בעל מניות בה.

¹⁶ ביום 22 במרס 2017, דיווחה אי די בי פתוח כי שיעבדה כ-4.99% (4.87% בדילול מלא, המהוות נכון למועד זה כ-4.98% וכ-4.94% בדילול מלא) ממניות החברה המוחזקות על ידי אי די בי פתוח לטובת הנאמן למחזיקי אגרות החוב (סדרה יא) של אי די בי פתוח.

¹⁷ לפרטים אודות עסקאות החלף (swap) שביצעה אי די בי פתוח ביחס למניות החברה שהוחזקו על-ידיה ראה ביאור 1(ב)2(ט) לדוחות הכספיים. יצוין כי אי די בי פתוח הודיעה, כי בהתאם לעמדה משפטית מספר 101-22 שפרסמה רשות ניירות ערך ביום 28 בפברואר 2019 ("עמדת הרשות") ולמען הזהירות, היא נחשבת (על פי עמדת הרשות) כמחזיקה בכ-54.2% מהון המניות המונפק והנופרע בחברה, כאשר ביחס לכ-28.9% אי די בי פתוח נחשבת כמחזיקה ביחד עם צדדים שלישיים אשר זהותם אינה ידועה לה וזאת בהתאם לתנאיהן של עסקאות החלף. סגל רשות ניירות ערך הבהיר לחברה כי כפי שנכתב בעמדתו, תחילתה של העמדה ממועד פרסומה, ומשכך אינה חלה על עסקאות קיימות שטרם הסתיימו, אשר מועד תחילתן טרם מועד פרסום העמדה.

¹⁸ ראה חוות דעת משפטית שקיבלה החברה שעניינה שליטה לצורך פרק עסקאות בעלי עניין בחוק החברות כמפורט בסעיף 13 להלן.

12. בעל השליטה בתאגיד (תקנה 21א) (המשך)

לפרטים אודות מינוי הנאמן למניות השליטה בחברה ומכתבי הממונה בדבר הפעלת הזכויות הנלוות לאמצעי השליטה האמורים ראה ב"אור 1 לדוחות הכספיים.

לפרטים נוספים בדבר שינויים צפויים בשליטה בחברה, לרבות לעניין מכירת החזקות ודרישה למכירת החזקות נוספות של אי די בי פתוח בחברה ראה מכתבי הממונה והכל כמפורט ב"אור 1 לדוחות הכספיים.

עד ליום 8 בנובמבר 2018 החזיק בנק הפועלים ב-9.47% ממניות החברה.

לעניין הסכם בין אי די בי פתוח לבנק הפועלים בע"מ (להלן: "**בנק הפועלים**") מחודש מרס 1999 ביחס לכ-9.47% ממניות החברה ("**המניות הנמכרות**") במסגרתו, בין היתר, הוענקה לאי די בי פתוח זכות סירוב ראשון במכירת מניות החברה (כולן או חלקן) על-ידי בנק הפועלים, ראה הערות למחזיק מס' 1 בדוח מצבת החזקות בעלי עניין ונושאי משרה בכירה בניירות ערך של התאגיד, שפרסמה החברה ביום 9 באוקטובר 2018 (אסמכתא: 2018-01-094068).

ביום 17 באוקטובר 2018 אי די בי פתוח דיווחה כי חתמה עם בנק הפועלים על הסכם קצוב בזמן ("**ההסכם**") לפיו ניתנה לאי די בי פתוח תקופה לצורך איתור מספר רוכשים, אשר עימם יתקשר בנק הפועלים, בכפוף לכל דין, בעסקאות למכירת המניות הנמכרות (כולן), במחיר של 62 ש"ח למניה, בעסקאות מחוץ לבורסה שלא תותנינה בתנאים, ותושלמנה במועד אחד ולא יאוחר מיום 10 בנובמבר 2018 ("**מועד הרכישה**").

ביום 8 בנובמבר 2018 דיווחה אי די בי פתוח כי הודיעה לבנק הפועלים, כי בהתאם לתנאי ההסכם איתרה אי די בי פתוח מספר רוכשים, אשר עימם יתקשר בנק הפועלים, בעסקאות למכירת המניות הנמכרות (כולן), בעסקאות מחוץ לבורסה שאינן מותנות בתנאים, וכי רכישת המניות בוצעה על-ידיהם באותו מועד. בהתאם לתנאי ההסכם, הסכם בעלי המניות בטל.

בנוסף, דיווחה אי די בי פתוח כי התקשרה בעסקת החלף עם מוסד בנקאי בקשר ל-2,771,309 מהמניות הנמכרות, המהוות כ-5% ממניות החברה, לפי מחיר בסיס של 62 ש"ח למניה, וזאת בהתאם לאותם העקרונות שהיו בעסקאות החלף (swap) קודמות שביצעה אי די בי פתוח ביחס למניות החברה שהוחזקו על-ידיה כאמור ב"אור 1(ב)(2)(ט) לדוחות הכספיים.

13. עסקאות עם בעל שליטה (תקנה 22) ¹⁹

כאמור, החברה מתייחסת לאי די בי פתוח ולבעלי השליטה בה כבעלי שליטה בחברה וזאת למען הזהירות בלבד, ובהתאמה מתייחסת גם לעסקאות עם חברות שהגורמים האמורים הינם בעלי עניין בהן ("**הגורמים מקבוצת אי די בי**") כעסקאות שלבעל השליטה בחברה יש בהן עניין אישי.

יצוין כי בהתאם לחוות דעת משפטית שקיבלה החברה, שאושרה בוועדת הביקורת ודירקטוריון החברה ביום 27 בינואר 2016, אי די בי פתוח אינה נחשבת בעלת שליטה בחברה לעניין פרק עסקאות בעלי עניין בחוק החברות. עם זאת, למען הזהירות בלבד, החליטה החברה כי תמשיך לראות בעסקאות עם אי די בי פתוח כעסקאות עם בעלת שליטה וכן תראה בעסקאות עם צד שלישי שלאי די בי פתוח יש עניין אישי בהן כעסקאות שלבעל השליטה יש בהן עניין אישי, וזאת למעט ביחס להתקשרות בעסקאות עם מי שעשוי להיחשב נושה מהותי של אי די בי פתוח או של בעלי השליטה בה, לרבות תאגידים בנקאיים ²⁰, שאז לא תראה בהן כעסקאות שלבעל השליטה בחברה יש בהן עניין אישי, הטענות אישורים בהתאם לסעיפים 270(4) ו-275 לחוק החברות.

א. עסקאות זניחות

ועדת הביקורת ודירקטוריון החברה, אימצו קווים מנחים וכללים לסיווגה של עסקה של החברה או חברה מאוחדת שלה עם בעל עניין בה כעסקה זניחה כקבוע בתקנה 41(א3)(א) (1) לתקנות ניירות ערך (דוחות כספיים שנתיים), התש"ע-2010 ("**תקנות דוחות כספיים**"). כללים וקווים מנחים אלו משמשים גם לבחינת היקף הגילוי בדוח התקופתי ובתשקיף (לרבות בדוחות הצעת מדף) לגבי עסקה של החברה, תאגיד בשליטתה וחברה קשורה שלה עם בעל שליטה או שלבעל השליטה יש באישורה עניין אישי כקבוע בתקנה 22 לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים), התש"ל-1970 ("**תקנות דוחות תקופתיים**") ובתקנה 54 לתקנות ניירות ערך (פרטי התשקיף וטיטת התשקיף - מבנה וצורה), התשכ"ט-1969 ("**תקנות פרטי תשקיף**") שהיתה בתוקף עד ליום 15 בינואר 2016 (סוגי העסקאות הקבועים בתקנות דוחות כספיים, בתקנות דוחות תקופתיים ובתקנות פרטי תשקיף הנזכרים לעיל, (להלן: "**עסקאות בעל עניין**"). יצוין כי הקווים המנחים והכללים כאמור משמשים גם לצרכי סיווג עסקאות בהתאם להוראות סעיף 117(א2) לחוק החברות.

ביום 17 בפברואר ו-26 במרס 2019, דנו ועדת הביקורת ודירקטוריון החברה, בהתאמה, בקווים המנחים ובכללים כאמור לעיל ובאמות המידה שנקבעו, ובמסגרת זו הוצגו בפניהם ממצאי יחידת הבקרה ודוח הביקורת הפנימית בעניין (בהתאם לנוהל כמפורט בסעיף ד להלן), והחליטו לאשר אותם בכפוף לשינויים שאינם מהותיים.

¹⁹ יצוין כי לאור האמור בסעיף 12 לעיל, העסקאות המתוארות בסעיף זה להלן כוללות, בין היתר, עסקאות שנעשו בשנת הדוח ו/או היו בתוקף במהלך שנת הדוח, עם מי שבמועד ההתקשרות, נחשבו למען הזהירות כבעלי שליטה או עסקאות שלמי שנחשבו למען הזהירות בעלי שליטה היה בהן, בעת ההתקשרות, עניין אישי. בנוסף, החברה תמשיך לראות לעת עתה בנאמן למניות השליטה ולמען הזהירות בלבד גם באי די בי פתוח, כבעלי שליטה, לצורך אישור וסיווג עסקאות עם בעלי שליטה. להתפתחויות בקשר עם שינויי השליטה הצפויים בחברה ו/או בבעלת השליטה בחברה, ראה ב"אור 1 לדוחות הכספיים.

²⁰ במרס 2013, במסגרת דיווחיה של החברה, התפרסמה עמדה של רשות ניירות ערך, הקובעת, בין היתר, כי עסקה של חברה ציבורית עם נושה מהותי של בעל השליטה, שענה שבעל השליטה מצוי במצוקה תזרימית והחלטותיו של אותו נושה מהותי עשויות להשפיע על עתידו, מקימה לבעל השליטה עניין אישי (להלן: "עמדת הרשות").

13. עסקאות עם בעל שליטה (תקנה 22) (המשך)

א. עסקאות זניחות (המשך)

לפרטים נוספים בדבר נוהל עסקאות בעלי עניין, לרבות קווים מנחים לסיווגה של עסקה כעסקה זניחה, ולפרטים נוספים בדבר נוהל בחינת המהותיות לעניין החובה להגיש דיווח מיידי עליו מכח תקנה 36 לתקנות דוחות תקופתיים וכן לצורך סיווג עסקאות כאמור בסעיף 270(1), (4) ו-(4א) לחוק החברות, ראה סעיפים ד', ה' ו' להלן.

במהלך העסקים הרגיל שלהן, החברה וחברות מאוחדות וקשורות שלה, מבצעות או עשויות לבצע עסקאות זניחות, שאינן חריגות עם גורמים מקבוצת אי די בי כאמור, עם הנאמן או עם חברות שלנאמן עניין אישי באותן חברות וכן עם מי שיש להן או עשויות להיות להן התחייבויות לביצוע עסקאות לרבות עסקאות מן הסוגים ובעלות מאפיינים כמפורט להלן:

1. עסקאות רכישת שירותים ו/או מוצרים ו/או השקעות:

(א) עסקאות עם תאגידים בנקאיים ומוסדות פיננסיים, לרבות פיקדונות ושירותי בנקאות נלווים, הסכמי אשראי ומסגרות אשראי; (ב) עסקאות רכישה של מוצרים ושירותים (כגון: מוצרי ושרותי תקשורת וטלפוניה, מוצרי מזון, מוצרי חשמל, צרכי משרד וריהוט, מוצרי נייר, ביגוד, מוצרי היגיינה ומוצרים משלימים לניקיון ולמטבח); (ג) רכישת ו/או מתן סבסוד לרכישת תווי קניה; (ד) עסקאות לרכישת שירותי נסיעות ותיירות; (ה) שירותי הפקת אירועים; (ו) ניהול ושירותים לנכסי נדל"ן מניב; (ז) השקעות פיננסיות במסגרת קונסורציום ו/או רכישת ניירות ערך במסגרת הנפקות לציבור ו/או הנפקות פרטיות לגופים מוסדיים ו/או עסקאות פרטיות; (ח) השקעה בקרנות ו/או רכישת זכויות בקרנות; (ט) ייעוץ מחשובי וארגוני; (י) שירותי דירוג חברות או הנפקות וחיתום הפצת ני"ע, תיווך בני"ע וברוקראז'; (יא) שירותי תיווך בעסקי ביטוח, פנסיה וגמל על ידי סוכנויות ביטוח; (יב) שכירות ניהול והשכרת נכסים; (יג) רכישה ומכירה של נכסים ביחד עם בעלי עניין; (יד) שירותי ניהול השקעות/אשראי, לרבות דירוג אשראי; (טו) רכישת שירותים פיננסיים ו/או כלכליים לרבות, ייעוץ כלכלי ועסקי, שירותי חבר בורסה, שירותי חיתום ובנקאות השקעות; (טז) שירותי מחשוב ותוכנה.

2. עסקאות מכירות שירותים ו/או מוצרים

(א) מכירת פוליסות ביטוח שהוצאו על ידי המבטחים בקבוצת כלל החזקות בכל ענפי הביטוח לבעלי העניין בחברה ו/או לאחרים כאשר לבעלי העניין יש עניין אישי בהתקשרות ו/או לעובדי גופים כנ"ל, לרבות פוליסות המשותפות לחברה ו/או לאי די בי ולחברות נוספות בקבוצת החברה ו/או בקבוצת אי די בי (לרבות ביטוח נאמנות עובדים, ביטוחי נכסים רכוש וחביונות, ביטוחי מנהלים, ביטוחי אחריות מקצועית וכו'); (ב) מתן שירותי תיווך בעסקי ביטוח על ידי סוכנויות ביטוח; (ג) מתן שירותי ניהול קופות גמל ו/או קרנות פנסיה לתאגידים ו/או לעובדיהם; (ד) הענקת שירותים בנקאיים, פיננסיים ו/או כלכליים לרבות, פקטורינג, מימון ומשכנתאות; (ה) השכרת נכסים.

יצוין כי הליך אישור תביעות של צד קרוב, לקבלת תגמולי ביטוח, אף שמהווה יישום של תנאי הפוליסה, אושר למען הזהירות על ידי ועדת הביקורת והדירקטוריון במסגרת נוהל נפרד בו אושרו מראש הליכי אישור של תביעות אלו.

בחינת שאלת זניחות העסקה תבוצע על פי הקריטריונים הרלוונטיים מתוך אלה המפורטים בסעיף ה' להלן. בחינת מהותיות העסקה תבוצע על פי הקריטריונים הקבועים בנוהל המהותיות של החברה, המפורט בסעיף ו' להלן.

במקרה של עסקה עם בעל השליטה או שלבעל השליטה בקבוצה יש בה עניין אישי - תיבחן שאלת הזניחות לגבי פעילותה ותוצאותיה של כלל החזקות.

במקרה של עסקה עם נושא משרה שלבעל השליטה אין בה עניין אישי - תיבחן שאלת הזניחות לגבי פעילותה ותוצאותיה של החברה המתקשרת בעסקה.

כל מקרה ייבדק לגופו ותיערך בחינה כמותית ובחינה איכותית ביחס לאירוע הרלוונטי, זאת על בסיס מכלול האינפורמציה, הנתונים, עובדות המקרה וההערכות תחת מכלול הנסיבות הרלוונטיות בחברה.

ב. עסקאות שאינן מנויות בסעיף 270 (4) לחוק החברות ואינן זניחות

במהלך שנת הדוח, לא התקשרו החברה וחברות הקבוצה בעסקאות עם גורמים מקבוצת אי די בי ו/או עם אחרים שלא די בי ו/או לנאמן יש בהם עניין אישי ואשר אינן מנויות בסעיף 270(4) לחוק החברות ואינן זניחות וכן לא היו עסקאות כאמור בתוקף, למועד הדוח.

ג. עסקאות המנויות בסעיף 270 (4) לחוק החברות

להלן פרטים, לפי מיטב ידיעת החברה, בדבר עסקאות חריגות של הקבוצה עם בעלי השליטה בחברה לרבות עם חברה שבשליטתו או עסקאות חריגות של הקבוצה עם צדדים שלישיים אשר לבעלי השליטה בחברה או לחברה שבשליטתו עניין אישי בהן, אשר ההתקשרות בעסקאות כאמור בוצעה במהלך השנה שקדמה למועד דוח זה, או אשר הינן בתוקף במועד דוח זה:

1. **ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה** - ביום 28 ביולי 2013 אישרה האסיפה הכללית של החברה התקשרות בעסקת מסגרת במשותף עם חברות נוספות מקבוצת אי די בי או בנפרד, לביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה בחברה ובחברות מסוימות המוחזקות על ידה, לרבות נושאי משרה שהם או קרוביהם בעלי שליטה בחברה, לתקופה של 3 שנים, החל מיום 1 באוגוסט 2013. תקופת הביטוח בעסקאות הביטוח שבוצעו במסגרת עסקת המסגרת הסתיימה אך הביטוח שנרכש בעבר ממשיך לכסות תביעות שהוגשו בטרם הסתיימה תקופת הביטוח. לפרטים נוספים ראה סעיף 23(ד) להלן וביאור 40(ב)(6)(א) לדוחות הכספיים של החברה.

13. עסקאות עם בעל השליטה (תקנה 22) (המשך)

ג. עסקאות המנויות בסעיף 270 (4) לחוק החברות (המשך)

1. ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה (המשך)

העניין האישי של בעל השליטה בעסקה - למיטב ידיעת החברה, מי שעשויים להיחשב, למען הזהירות, בעלי עניין אישי בעסקה, הינם אי די בי פתוח ובעל השליטה באי די בי פתוח, כאמור בסעיף 12 לעיל, בשל כך שאי די בי פתוח או חברות בשליטתה עשויות להיות מוטבות על-פי פוליסות הביטוח, וכן בשל כהונתם של מי שהיו או הינם בעל השליטה ואו כהונת קרוביו (כהגדרת המונח "קרוב" בחוק החברות) כדירקטורים בחברות אחרות המשתתפות בפוליסות הביטוח אשר יהיו ואו עשויים להיות מוטבים על פי פוליסות הביטוח. יציין כי למועד הדוח הסתיימה תקופת הביטוח בפוליסות ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה שנערכו במשותף עם אי די בי פתוח ואו חברות בשליטתה ואולם עדין מתנהלות תביעות על פיה כמפורט להלן.

יציין כי במהלך השנים האחרונות הוגשו כנגד חברות בקבוצת אי די בי וכנגד נושאי משרה בחברות בקבוצת אי די בי שרכשו ביטוח מכלל ביטוח כאמור כמפורט לעיל ובעסקאות דומות שקדמו לה, תביעות שונות וכן התראות בגין תביעות נוספות כנגדם בסך כולל של מיליארדי ש"ח.

התביעות וההתראות האמורות מתייחסות לשנות חיתום שונות שבכל אחת מהן היה כיסוי בפוליסות נפרדות כאמור. חלק מסכומי התביעות והדרישות הינם מעבר לגבולות האחריות בפוליסות.

בשנת הדוח הסתיימו בפשרה שתי תביעות שהסכום הנטען בהן במצטבר היה כ-1 מיליארד ש"ח בסכום כולל של כ-275 מיליון ש"ח, כאשר סך של כ-231 מיליון ש"ח מתוכם שולם על ידי מבטחי משנה והיתרה שולמה על ידי המבוטחים.

יציין כי חברות מקבוצת אי די בי פתוח ובעלת השליטה בה, רוכשות מעת לעת ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה מכלל ביטוח. התקשרויות אלו הינן זניחות עבור החברה. למיטב ידיעת החברה מתנהלות בבתי המשפט שתי תביעות המתייחסות לשנת חיתום 2018 שאינן חורגות מסכום גבול האחריות בפוליסה.

כלל ביטוח מכוסה בפוליסות אלו בביטוח משנה 100%, כאשר מבטחי המשנה בפוליסות הינם מבטחי משנה בינלאומיים שדירוגם הבינלאומי הינו A- לפחות. לענין החשיפה למבטחי משנה ראה ביאור 39(ו).

יובהר כי, אי עמידה בהתחייבויות של מבטחי המשנה כלפי כלל ביטוח אינה משחררות את כלל ביטוח מהתחייבויותיה כלפי המבוטחים על פי פוליסות הביטוח. מבטח משנה, אשר לא יעמוד בהתחייבויותיו על פי חוזי ביטוח המשנה, עלול לגרום לחברה הפסדים.

2. שיפוי לדירקטורים ונושאי משרה - ביום 3 במאי 2012 אישרה האסיפה הכללית של החברה הענקת כתבי שיפוי חדשים לנושאי משרה ודירקטורים. ביום 28 ביולי 2013 אושר תיקון לכתבי השיפוי. ראה לעניין זה סעיף 23(ד) (להלן).

העניין האישי של בעל השליטה בעסקה - למיטב ידיעת החברה, מי שעשויים להיות בעלי עניין אישי בעסקה, הם נוחי דנקנר, שלי ברגמן, אברהם לבנת, יצחק מנור ורות מנור, מי שהיו בעלי השליטה בחברה, בשל כהונתם ואו כהונת קרוביהם כדירקטורים ואו כנושאי משרה בחברה ואו בחברות בשליטת החברה, אשר היו זכאים לשיפוי בהתאם להחלטה האמורה.

3. השקעה בקרן שווקים מתעוררים (EMCO) Emerging Markets Credit Opportunity Fund - ביום 11 באוגוסט 2010 אישרו ועדת הביקורת ודירקטוריון החברה את התקשרותה בעסקה במסגרתה גופים מקבוצת כלל החזקות עסקי ביטוח (להלן: "קבוצת כלל ביטוח") וכור תעשיות בע"מ, חברה בת בבעלות מלאה של חברת השקעות דיסקונט בע"מ, חברה ציבורית בשליטה, במישרין ובעקיפין, של מר אדוארדו אלשטיין, ושהינה חברה אחות של אי די בי פתוח (להלן: "כור")²¹ יתחייבו להשקיע סך כולל של 250 מיליון דולר - 125 מיליון דולר על-ידי קבוצת כלל ביטוח ו-125 מיליון דולר על-ידי כור - בקרן Credit Suisse Emerging Markets Opportunity Fund L.P. (להלן: "הקרן"), שהינה קרן השקעות פרטית שתנהל על-ידי תאגידים מקבוצת הבנק השוויצרי Credit Suisse ("קרדיט סוויס") ואשר מטרתה ביצוע השקעות בשווקים מתעוררים, בעיקר באמצעות מוצרי חוב.

בין חברות קבוצת כלל ביטוח לבין כור נחתם הסכם להסדרת זכויותיהם וחובותיהם ההדדיות בקרן. עוד אושר כי בהתאם לתקנה 41(4) לתקנות החברות (הקלות בעסקאות עם בעלי עניין), תש"ס-2000, תנאי ההשקעה המשותפת בקרן לגבי קבוצת כלל ביטוח אינם שונים באופן מהותי מתנאי לגבי כור, בשים לב לחלק היחסי בהשקעה המשותפת. ביום 22 בנובמבר 2010 נחתמו הסכמי ההשקעה בקרן על פיהם התחייבו קבוצת כלל ביטוח וכור להשקיע בקרן סך של 250 מיליון דולר (125 מיליון דולר על ידי קבוצת כלל ביטוח, מתוכם סך של 33 מיליון דולר מכספים שכנגד התחייבויות שאינן תלויות תשואה והיתרה מכספי עמיתים (כספים שכנגד התחייבויות תלויות תשואה, קופות גמל וקרנות פנסיה ו-125 מיליון דולר על ידי כור), מתוך היקף השקעה כולל בקרן של כ-1 מיליארד דולר. ביום 8 במאי 2013 הודיע מנהל הקרן כי הפחית את יתרת ההתחייבות של המשקיעים בקרן ל-2.5% מסכום ההתחייבות המקורי לקרן, שיימשך רק בגין דמי ניהול, השקעות המשך והתחייבות לשיפוי. בהתאם להסכם עם מנהל הקרן מפורסם 2016 נכון למועד הדוח אין יתרת התחייבויות של המשקיעים בקרן, למעט אפשרות לקיזוז דמי ניהול בסכומים זניחים מחלוקות עתידיות. היקף ההשקעות המצטבר של קבוצת כלל ביטוח באמקו עומד על סך של כ-45 מיליון דולר.

21. ביום 2 במרס 2014 מוזגה כור עם חברת השקעות דיסקונט בע"מ.

13. עסקאות עם בעל שליטה (תקנה 22) (המשך)

ג. עסקאות המנויות בסעיף 270 (4) לחוק החברות (המשך)

3. השקעה בקרן שווקים מתעוררים (EMCO) Emerging Markets Credit Opportunity Fund (המשך)

יתרת ההשקעה של קבוצת כלל ביטוח למועד הדוח בניכוי החזרים בסך של כ-40.5 מיליוני דולר שהתקבלו, הינה כ-2.6 מיליוני דולר.

העניין האישי של בעל השליטה בעסקה - למיטב ידיעת החברה, מי שעשויים להיחשב למען הזהירות, כבעלי עניין אישי בהתקשרות (למעט עניין אישי הנובע מעניינה של החברה ו/או חברות בשליטתה), בשנת הדוח, הינם אי די בי פתוח ובעל השליטה בה, כאמור בסעיף 12 לעיל. העניין האישי נובע מכך שכור הינה חברה בת בבעלות מלאה של חברת השקעות דיסקונט בע"מ, חברה ציבורית בשליטה, במישרין ובעקיפין, של מר אדוארדו אלשטיין, ושהינה חברה אחות של אי די בי פתוח ובשל העובדה שהמשקיעים בקרן (לרבות כור) הינם או היו גופים קשורים לקרדיט סוויס, או נמנים על בעלי המניות העיקריים שלה או גופים קשורים אליהם. בהקשר זה יצוין כי לפי דיווחיה של כור במהלך מחצית השניה של שנת 2013 ועד וכולל חודש ינואר 2014 מימשה כור את מלוא החזקתה במניות קרדיט סוויס ולמועד פרסום הדוח היא אינה מחזיקה עוד במניות קרדיט סוויס.

ד. נוהל איתור ואישור עסקאות עם בעלי עניין

חוק החברות קובע כי עסקאות מסוימות של חברה אשר לנושאי משרה בחברה יש בהן עניין אישי ועסקאות של חברה ציבורית עם בעל שליטה (לרבות כאלו אשר לבעל שליטה יש בהן עניין אישי) (להלן ביחד: "**עסקאות עם בעלי עניין**"), טעונות קבלת אישורים מיוחדים, בהתאם לצד לעסקה, לסוג העסקה לתנאיה. יודגש, כי לפי הפרשנות הנוהגת לחוק החברות, עסקה של חברה פרטית שבשליטת החברה, עם בעל שליטה או שלבעל השליטה יש בה עניין אישי, עשויה להיחשב כאילו היא עסקה של החברה, כחברה ציבורית (הגם שהחברה הציבורית אינה צד לה), ולדרוש קבלת אישורים בחברה.

ביום 10 בינואר 2014 נכנס לתוקף תיקון לחוק החברות, לפיו ועדת הביקורת נדרשת, בין היתר: (1) לקבוע לגבי עסקאות עם בעל שליטה כאמור בסעיף 270(4) או 270(4א) לחוק החברות, אף אם אינן עסקאות חריגות, כי יקויים הליך תחרותי בפקוחה של ועדת הביקורת או מי שתקבע לעניין זה ולפי אמות מידה שתקבע, או לקבוע כי יקוימו הליכים אחרים שתקבע ועדת הביקורת, בטרם התקשרות בעסקאות כאמור, והכל בהתאם לסוג העסקה; (2) לקבוע את אופן האישור של עסקאות שאינן זניחות, ובכלל זה לקבוע סוגי עסקאות כאמור שהיו טעונות את אישורה של ועדת הביקורת.

ביום 23 בנובמבר 2014 אימצה ועדת הביקורת נוהל קבוע²² המסדיר, בין היתר, את אופן ביצוע הליך תחרותי והליכים חלופיים ופרוצדורות להליכי סיווג ואישור של עסקאות כאמור²³. להלן פירוט עיקרי הנוהל אשר אושר בכפוף לשינויים שאינם מהותיים על ידי ועדת הביקורת ביום 17 במרס 2019.

הליכי האישור של עסקאות חריגות יהיו על פי הוראות חוק החברות.

• עסקה עם נושא משרה או שלנושא משרה יש בה עניין אישי²⁴

• **עסקה חריגה** - תובא לאישור ועדת ביקורת והדירקטוריון.

• **עסקה שאינה חריגה ואינה זניחה**²⁵ - תובא לאישור ועדת הביקורת או הדירקטוריון.

• **עסקה שאינה חריגה והיא זניחה** - ביום 17 בפברואר 2009 אישר דירקטוריון החברה תיקון לתקנון החברה במסגרתו נקבע כי עסקה עם נושא משרה, או עסקה שלנושא משרה יש בה עניין אישי, תאושר על ידי נושא משרה אחר ובלבד שהיא אינה עסקה חריגה (למעט עסקה בנוגע לתנאי כהונה והעסקה). דירקטוריון החברה קבע באותו מועד כי הבחינה האם מדובר בעסקה זניחה תבוצע על ידי נושא משרה רלבנטי בהתאם לנוהל חברה פנימי בנושא איתור ואישור עסקאות עם בעלי עניין כפי שמאושר על ידי ועדת הביקורת והדירקטוריון מידי שנה.

• עסקה עם בעל שליטה או שלבעל השליטה יש בה עניין אישי

• **עסקה חריגה** - תאושר בהתאם להוראות חוק החברות.

• **עסקה שאינה חריגה ואינה זניחה** - תובא לאישור של ועדת ביקורת לסיווג העסקה ולאישור עצם העסקה.

• **עסקה שאינה חריגה והיא זניחה** - אושרה מראש ובלבד שתבוצע בהתאם להוראות הנוהל. הבחינה של עסקאות כאמור תבוצע על ידי נושא המשרה האחראי על התחום הרלוונטי בקבוצה (וככל שיש לו עניין אישי בביצוע העסקה - על ידי הממונה עליו).

22. בהתאם להחלטת ועדת הביקורת מיום 14 בינואר ו-16 בפברואר 2014, שנתקבלו בעקבות תיקון סעיף 117(2א) לחוק החברות, אושר נוהל זמני ליישום התיקון לחוק החברות האמור עד לגיבוש הנוהל הקבוע.

23. למען הסר ספק, הוראות הנוהל יחולו הן במעמד אישור העסקה והן במעמד חידושה.

24. בעסקאות השקעה על עסקאות בתחום ההשקעות, עם צד קרוב, יחולו גם ההוראות הקיימות בהתאם לדין לרבות חוזר גופים מוסדיים 9-13-2013 "כללי השקעה החלים על גופים מוסדיים" ולרבות תקנות הפיקוח על שירותים פיננסיים (ביטוח) (דירקטוריון וועדותיו), התשי"ז-2007, ולפיקר עסקאות מכספי עמיתים או מכספי פוליסות משתתפות ברווחים, יבאו לאישור של ועדת ההשקעות הרלבנטית בנוסף או במקום אישור האורגנים האמורים ועסקאות השקעה מכספי נוסטרו יבאו לאישור ועדת ביקורת, בנוסף או במקום אישור האורגנים האמורים.

25. לעניין תיאור נוהל זה, "עסקה זניחה" - בהתאם לנוהל הזניחות של החברה (ראה סעיף ה' להלן).

13. עסקאות עם בעל שליטה (תקנה 22) (המשך)

ד. נוהל איתור ואישור עסקאות עם בעלי עניין (המשך)

- **עסקה קמעונאית שאינה חריגה והיא זניחה ביותר** - אושר מראש ביצוע עסקאות "קמעונאיות", במסגרתן החברות בקבוצה מוכרות פוליסות ביטוח לגורמים פרטיים ועסקים קטנים, לרבות פוליסות ביטוח כללי, בריאות וחיים, קרנות פנסיה וקופות גמל ושירותים נלווים להם, המסופקים ליחידים ועסקים קטנים. עסקאות אלה מאושרות ככל שסכום הפרמיה או דמי הניהול בגין העסקה, לפי העניין, לפי תעריפון החברה אינם עולים על 50,000 ש"ח לשנה, למעט ככל שמדובר בהפקדות למוצר פנסיוני. ככל שמדובר בהפקדה למוצר פנסיוני/חיסכון, עסקה שוטפת זניחה ביותר הינה עסקה שדמי הניהול הנגבים בגינה הינם לפי תעריפון החברה²⁶ ובלבד שאם מדובר בהפקדה חד פעמית היא אינה עולה על 1.5 מיליון ש"ח לשנה. האישור כאמור ניתן בכפוף לכך שהעסקאות כאמור מבוצעות בהתאם לתעריפונים הכוללים מחירים (פרמיות, דמי ניהול), מדרגי הנחות ותנאי חיתום שנקבעו מראש וחלים על כל ההתקשרויות הקמעונאיות של החברה (להלן: "**עסקה שוטפת זניחה ביותר**").

קריטריונים לסיווג העסקה

חוק החברות קובע כי "עסקה חריגה" הינה עסקה שעומדת באחד משלושת הקריטריונים הבאים:

(א) עסקה שאינה במהלך העסקים הרגיל של החברה (ב) עסקה שאינה בתנאי שוק (ג) עסקה העשויה להשפיע באופן מהותי על רווחיות החברה, רכושה או התחייבויותיה.

נושא המשרה הרלוונטי או האורגן הרלוונטי כאמור לעיל, יבחן את העסקה הנבדקת וייקבע האם העסקה מקיימת את שלושת הקריטריונים **להיותה של העסקה חריגה**.

- לצורך בחינת חריגות, עסקה תחשב כעסקה **במהלך העסקים הרגיל** של החברה לאחר בחינה עובדתית על רקע פעילותה הכללית השגרתית של החברה המתקשרת בעסקה, באופן שסוג המוצר או השירות הנרכשים או ההתחייבויות שנלקחות הינו במהלך העסקים הרגיל של החברה, בתחומי עיסוקה או נדרשים לשם עיסוקה השוטף.
- לצורך בחינת החריגות כאמור, עסקה תסווג **כעסקה מהותית** בהתאם לנוהל מהותיות שאומץ על ידי החברה, כמפורט בסעיף ו' להלן. עסקה תסווג **כעסקה זניחה** בהתאם לנוהל הזניחות שאומץ על ידי החברה, כמפורט להלן.
- לצורך בחינת החריגות כאמור - בחינת **תנאי שוק** תבוצע על סמך אינדיקציה חיצונית אובייקטיבית לתנאי השוק של העסקה, ולפיכך יש לאתר עסקאות דומות לאלו הנערכות עם בעל השליטה או עם נושא המשרה, אשר נערכו עם צדדים שאינם קשורים, ולהשוות בין העסקאות. ההשוואה תבוצע במידת האפשר, אל מול עסקאות דומות מבחינת תחום הפעילות, סוג המוצר או השירות וכן מבחינת היקפה הכספי של ההתקשרות, שאינן עם צד קשור, למעט במקרים מיוחדים ומטעמים שיפורטו. במסגרת זו, ייעשה מאמץ לבחון גם עסקאות דומות אשר בוצעו בשוק שלא על ידי החברה.

בנוסף, בעסקה עם בעל שליטה או שלבעל השליטה יש בה עניין אישי נדרש קיומו של הליך תחרותי או הליך אחר שנקבע על ידי הועדה. במקרים מסוימים או במקרים בהם לא ניתן לבצע הליך תחרותי קבעה הועדה אמות מידה אחרות אותן יש לבצע כחלופה להליך תחרותי, כדוגמת עסקאות מקבילות שבוצעו על ידי החברה עם צדדים שאינם קשורים במהלך 3 השנים האחרונות, השתתפות של צד נוסף בעסקה, שאינו צד קשור, קבלת אישור מאת צד שלישי, בעל מומחיות בתחום ביחס לקיומם של תנאי שוק, קבלת אישור מאת הצד השני לעסקה ביחס לתנאי עסקאות מקבילות שביצע עם מי שאינו צד קשור.

בהתאם להוראות הנוהל, ככל שנדרש קיומו של **הליך תחרותי**, יחולו ההוראות הבאות: (א) ההליך התחרותי יבוצע בפיקוח של גורם מפקח, אשר יפקח על הליך בחינת העסקה ואישורה; (ב) תקיין היוועצות עם גורמים רלבנטיים טרם אישור ההתקשרות; (ג) ההליך התחרותי יכלול פניה לשלושה מציעים בעלי מוצר או שירות תחליפי או זהה (וכאשר פנייה כאמור לא תהא רלבנטית, הדבר ידווח לוועדת הביקורת של החברה); (ד) אמת המידה להליך התחרותי תהיינה, ככלל, עלות כוללת לחברה. בהתאם למהות ולנסיבות, תוכל החברה לקבוע מראש אמות מידה נוספות ומשקלות להם וביניהן: עמידה בדרישות טכניות, עמידה בדרישות רגולטוריות, איכות, נסיון בתחום, שירות, נסיון קודם מול החברה, זמינות ולוחות זמנים. (ה) במקרה בו נדרש הליך תחרותי ואולם מדובר בעסקה המבוצעת בתנאים זהים לעסקה שבוצע לגביה הליך תחרותי וטרם חלפה שנה מיום ההתקשרות בעסקה המקורית ולהערכת הגורם המפקח לא חלו שינויים משמעותיים בתנאי השוק - החברה תוכל להתקשר באותם תנאים או בתנאים מטיבים מבלי לקיים הליך תחרותי בשנית. (ו) לא יידרש הליך תחרותי או אחר ככל שאין בעסקה אלא כדי לזכות את החברה או שמדובר בהתקשרות בסכום שאינו עולה על 50,000 ש"ח במצטבר בשנה קלדרית אחת.

הכנת רשימת צדדים קרובים פוטנציאליים

על מנת לאתר ניגודי עניינים פוטנציאליים וליצור בחברה רשימה של גופים שעשויים להיחשב כקרובים לבעלי עניין, ישלח לדיקטורים, לנושאי המשרה ולבעלי השליטה בחברה ובחברות הבנות, שאלון, אשר יכלול בקשה לפרטים בקשר לאינטרסים והחזקות כבעלי עניין של אותם תאגידים ובני אדם בתאגידים שונים, לרבות כהונה כדיקטורים וכנושאי משרה. על פי תשובות שתתקבלנה תורכב רשימת גופים העשויים להיחשב גופים בעלי פוטנציאל לעסקאות בעלי עניין ("**רשימת בעלי העניין**").

רשימת בעלי העניין תעודכן בעת תחלופה פרסונלית של בעלי העניין ו/או נושאי המשרה בחברה, וכן בעת שיחול שינוי באינטרסים והחזקות כבעלי עניין של אותם תאגידים ובני אדם בתאגידים שונים (ככל שידווחו לחברה).

²⁶ יובהר כי בביטוח מנהלים או בקרן פנסיה תעריפון החברה יהיה לפי ההסדר המקובל לעובדי החברה גם ביחס לבעלי עניין.

13. עסקאות עם בעל שליטה (תקנה 22) (המשך)

ד. נוהל איתור ואישור עסקאות עם בעלי עניין (המשך)

קריטריונים לסיווג העסקה (המשך)

- החברה תבצע בקרה לצורך בדיקת נאותות סיווג עסקאות בפועל על ידי ההנהלה בהתאם לאמות המידה שנקבעו:
- יחידות הבקרה הרלבנטיות יקיימו בקרה תקופתית ביחס לעסקאות צדדים קרובים.
 - המבקר הפנימי יערוך ביקורת פנימית אודות קיום הוראות הנוהל מדי שנה קלנדרית.
 - ועדת הביקורת תקיים דיון בדבר אמות המידה הקבועות בנוהל זה מדי שנה קלנדרית, במסגרתו תקבל דיווח אודות דוח הביקורת ומצאי בקרה מהותיים כאמור.

ה. נוהל בחינת זניחות

מבלי לגרוע מכלליות האמור לעיל יערכו הבחינה הכמותית והבחינה האיכותית באופן המתואר להלן:

1. בחינה כמותית

א. עסקת ביטוח

בהיעדר שיקולים איכותיים מיוחדים העולים מכלל נסיבות העניין, עסקה כאמור המבוצעת בתנאי שוק, במהלך העסקים הרגיל ואשר אין לה השפעה מהותית על החברה, תיחשב כעסקה זניחה אם היקפה נמוך מ-15 מיליוני ש"ח. למען הסר ספק, מובהר כי היקף העסקה יבחן בהתאם לסך ההכנסות מהעסקה בשנה קלנדרית ובעסקאות ביטוחי חיים ומוצרי חיסכון ארוך טווח היקף העסקה יבחן בהתאם לסך דמי הניהול בגין העסקה בשנה קלנדרית.

ב. עסקת רכש של מוצרים ואו שירותים

בהיעדר שיקולים איכותיים מיוחדים העולים מכלל נסיבות העניין, עסקה כאמור המבוצעת בתנאי שוק, במהלך העסקים הרגיל ואשר אין לה השפעה מהותית על החברה, תיחשב כעסקה זניחה אם היקפה בשנה קלנדרית נמוך מ-10 מיליוני ש"ח והיא אינה עוסקת בקבלת שירותים מבעל השליטה (הסכם ניהול) לפי סעיף 270(4) לחוק החברות.

ג. עסקת השקעה / רכישת או מכירת נכס קבוע (נכס שאינו שוטף) / קבלת התחייבות כספית

בהיעדר שיקולים איכותיים מיוחדים העולים מכלל נסיבות העניין עסקה כאמור המבוצעת בתנאי שוק, במהלך העסקים הרגיל ואשר אין לה השפעה מהותית על החברה, תיחשב כעסקה זניחה אם כל אמות המידה המפורטות להלן הינן בשיעור של פחות מעשירית האחוז (0.1%).

יצוין כי הנתונים שיבדקו יהיו על בסיס הדוחות הכספיים המאוחדים, הסקורים או המבוקרים (האחרונים שפורסמו טרם ביצוע העסקה) של החברה.

ד. עסקת השקעה/רכישת או מכירת נכס קבוע (נכס שאינו שוטף)

שני מבחנים מצטברים:

- בעסקה מנכסי הנוסטרו ו/או המשתתף - היקף הנכסים נשוא העסקה מהמקורות האמורים חלקי סך כל הנכסים במאזן המאוחד של החברה.
- בעסקה מנכסי קופות הגמל ו/או קרנות הפנסיה - היקף הנכסים נשוא העסקה מהמקורות האמורים חלקי סך כל נכסי העמיתים בקופות הגמל וקרנות הפנסיה המנוהלות על ידי הקבוצה.
- בעסקת מכירה מנכסי הנוסטרו - הרווח/ההפסד השנתי המיוחס לבעלי המניות של החברה, נטו לאחר מס, במונחי רווח והפסד או רווח כולל, בפועל או חזוי, המשויך לעסקה, לפי המחמיר, חלקי הרווח או ההפסד המיוחס לבעלי המניות של החברה, נטו לאחר מס, במונחי רווח והפסד או רווח כולל השנתי של החברה (קרי לארבעה רבעונים) הממוצע בשלוש השנים האחרונות, מחושב על בסיס 12 הרבעונים האחרונים שקדמו לביצוע העסקה ואשר פורסמו לגביהם דוחות כספיים סקורים או מבוקרים. מובהר כי הרווח/ההפסד בכל רבעון מחושבים בערכם המוחלט.

ה. קבלת התחייבות פיננסית כספית

היקף ההתחייבות נשוא העסקה חלקי סך כל הנכסים במאזן המאוחד של החברה.

במידה שמדובר בעסקה הנוגעת לחברה בת או חברה כלולה של החברה ("חברה מוחזקת"), יש לבחון את השפעת העסקה על חלקה היחסי של החברה, דהיינו ביחס לשיעור החזקתה של החברה בחברה המוחזקת, תוך הפעלת מבחני הזניחות המזכרים לעיל.

13. עסקאות עם בעל שליטה (תקנה 22) (המשך)

ה. נוהל בחינת זניחות (המשך)

2. בחינה איכותית

בחינת השיקולים האיכותיים של עסקת בעל העניין עשויה להוביל לכך שעסקה תיקבע ככזו שאינה זניחה אף שעל פי הבחינה הכמותית לפי סעיף 1 לעיל, היא נמצאה כעסקה זניחה. כך למשל, ולשם הדוגמאות בלבד, עסקה לא תיחשב בדרך כלל כזניחה אם היא נתפסת על ידי הנהלת החברה, כאירוע משמעותי מאוד, אף כי אינו מהותי בהתאם לקריטריונים הכמותיים הנזכרים לעיל, כגון במקרים בהם כרוכים בעסקה סיכויים או סיכונים וחשיפות משמעותיים מאוד, או אם במסגרת העסקה נכנסים לתחום פעילות חדש ומשמעותי, או יוצאים מתחום פעילות קיים ומשמעותי. יובהר כי ביחס לעסקאות אשר במסגרתן מועברת פעילותו של תאגיד, כולו או עיקרו (לרבות בדרך של העברת ניירות ערך) יובאו בחשבון המבחנים הקבועים בתקנה 6(ב) לתקנות ניירות ערך (עסקה בין חברה לבין בעל שליטה בה), תשס"א-2001.

עסקאות נפרדות אשר מתקיימת ביניהן תלות, כך שבפועל הינן חלק מאותה התקשרות (לדוגמה ניהול משא ומתן מרוכז לגבי מכלול העסקאות), ייבחנו כעסקה אחת.

עסקה שיש לסווגה כעסקה זניחה על-ידי חברה מוחזקת תיחשב כעסקה זניחה גם ברמת החברה המחזיקה. עסקה של חברה מוחזקת אשר יש לסווגה כעסקה לא זניחה בחברה מוחזקת עשויה להיות מסווגת כעסקה זניחה על פי אמות המידה הרלוונטיות ברמת החברה המחזיקה.

ו. נוהל בחינת מהותיות

לעניין בחינת מהותיות אימצה החברה נוהל שאושר על ידי דירקטוריון החברה ביום 20 באוגוסט 2008 (שהובהר ועודכן על ידי דירקטוריון החברה ביום 17 במרס 2010 ופעם נוספת ביום 24 במרס 2015 וכן אושר ביום 26 במרס 2019), בו קבעה החברה לעצמה קווים מנחים וכללים לבחינה האם אירוע או עניין מסוים של החברה ו/או של חברה המוחזקת על-ידיה ("האירוע") הינו מהותי לחברה לעניין החובה להגיש דיווח מיידי עליו מכוח תקנה 36 לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים), התש"ל-1970, וכן לצורך סיווג עסקאות כאמור בסעיף 1270(1), ו-4(4) לחוק החברות. עיקרי הנוהל הינם כדלהלן:

עקרונית, ייבדק כל מקרה לגופו ותיערך בחינה כמותית ובחינה איכותית ביחס לאירוע הרלוונטי, זאת - על בסיס מכלול האינפורמציה, הנתונים, עובדות המקרה וההערכות תחת מכלול הנסיבות הרלוונטיות בחברה. מבלי לגרוע מכלליות האמור לעיל ייערכו הבחינה הכמותית והבחינה האיכותית באופן המתואר להלן.

1. בחינה כמותית

א. לכל אירוע העומד לבחינת מהותיות יחושבו כל המדדים הרלבנטיים בהתאם לעניין מבין המדדים הבאים, בהתייחס ועל בסיס הדוחות הכספיים המאוחדים הסקורים או המבוקרים, האחרונים שפורסמו של החברה והנתונים בהם: (א) יחס נכסים - היקף הנכסים נשאו האירוע (הנכסים הנרכשים או נמכרים) חלקי סך הנכסים²⁷; (ב) יחס רווחים - הרווחים הכוללים או ההפסדים הכוללים בפועל או החזויים המשוייכים לאירוע חלקי הרווח הכולל או ההפסד הכולל השנתי (קרי, לארבעה רבעונים) הממוצע בשלוש השנים האחרונות, מחושב על בסיס 12 הרבעונים האחרונים שפורסמו לגביהם דוחות כספיים סקורים או מבוקרים; מובהר, כי הרווח/הפסד המשוייך לאירוע והרווח/הפסד בכל רבעון מחושבים בערכם המוחלט. (ג) יחס הון עצמי - הגידול או הקטון בהון העצמי חלקי ההון העצמי טרם האירוע; (ד) יחס התחייבויות - ההתחייבויות פיננסיות נשאו האירוע חלקי סך הנכסים של החברה במאזן המאוחד טרם האירוע.

ב. מבלי לפגוע בצורך להעריך עבור כל אירוע שמהותיותו נבחנת איזה מהמדדים הקבועים בסעיף 1(א) לעיל הינם רלבנטיים, ייחשבו המדדים הבאים כרלבנטיים לעסקאות המפורטות להלן:

- רכישת נכס - יחס נכסים
- מכירת נכס - יחס רווחים, יחס נכסים
- לקיחת הלוואה - יחס נכסים
- עסקה מתן שירותים, לרבות עסקת ביטוח - יחס הכנסות, יחס רווחים (בהתאם לרווח הצפוי מהעסקה).
- בהיעדר שיקולים איכותיים מיוחדים העולים מכלל נסיבות העניין, אירוע ייחשב כמהותי אם אחד מהמדדים הרלבנטיים המחושבים בגינו כאמור בסעיף 1(א) לעיל עולה על 10%.
- בהיעדר שיקולים איכותיים מיוחדים העולים מכלל נסיבות העניין, אירוע ייחשב כלא מהותי בהתקיים שכל המדדים הרלבנטיים המחושבים עבורו כאמור בסעיף 1(א) לעיל נמוכים מ-5%.

27. בעסקה מנכסי הנוסטר ו/או המשתתף יבחן יחס הנכסים ביחס לסך כל הנכסים במאזן המאוחד של החברה. בעסקה מנכסי קופות הגמל ו/או קרנות הפנסיה יבחן יחס הנכסים ביחס לסך כל נכסי העמיתים בקופות הגמל וקרנות הפנסיה המנוהלות על ידי הקבוצה.

13. עסקאות עם בעל שליטה (תקנה 22) (המשך)

א. נוהל בחינת מהותיות (המשך)

1. בחינה כמותית

ב. (המשך)

- אירועים אשר אינם מסווגים לסעיפים 1 ו-2 לעיל עשויים להיחשב כמהותיים ויש לבצע לגביהם בחינה של שיקולים איכותיים המתחשבים במכלול האינפורמציה ובמכלול הנסיבות הרלבנטיות.
- 1. בבחינת מהותיות של אירוע אשר אמור להתרחש בעתיד יש לבחון את מידת הסבירות להתממשותו של האירוע וכן את החשיבות וההשפעה הצפויה של האירוע אם יתממש.
- 2. במידה שמדובר באירוע הנוגע לחברה בת או חברה כלולה של החברה ("חברה מוחזקת"), יש לבחון את השפעת האירוע על חלקה היחסי של החברה באירוע, דהיינו ביחס לשיעור החזקתה של החברה בחברה המוחזקת, תוך הפעלת מבחני המהותיות הנזכרים לעיל.
- 3. באירוע שאינו השקעה בניירות ערך של תאגיד כלשהו, כגון התקשרות בהסכמי קבלת שירותים וכיוצא בזה, יש לבחון את השלכות האירוע הרלוונטי על החברה גם ביחס לסעיפים חשבונאיים רלוונטיים נוספים הנוגעים לאופיו של האירוע הנדון.

2. בחינה איכותית

- מהותיות האירוע תיבחן כאמור גם בהיבט האיכותי. הבחינה האיכותית עשויה להוביל לסתירת החזקות הנובעות מהבחינה הכמותית בדבר מהותיות או אי מהותיות האירוע. במסגרת הבחינה האיכותית של מהותיות האירוע עשויות להישקל משמעותיותו והשלכותיו לגבי החברה באחד או יותר מההיבטים הבאים:
- א. כרוכים בו סיכונים או סיכונים וחשיפות משמעותיים. בבדיקת היבט זה יישקל האם ובאיזו מידה הסיכונים הכרוכים באירוע מבטאים גורמי סיכון להם חשופה החברה ושנכללו בדיווחים קודמים שלה. כן יישקל האם האירוע הינו התממשות של גורם סיכון שדווח לציבור המשקיעים עוד טרם קרות האירוע;
 - ב. במסגרתו נכנסים לתחום פעילות חדש ומשמעותי, או יוצאים מתחום פעילות קיים משמעותי;
 - ג. גילוי עשוי להביא, בוודאות סבירה ובהתבסס על ניסיון העבר, ובהתייחס למודלים של הערכה והתייחסות הנהוגים אצל משקיעים ואנליסטים, לשינוי משמעותי במחיר ניירות הערך של החברה;
 - ד. עשויה להיות לו השפעה מיוחדת על הדוחות הכספיים של החברה (כגון - על סיווג מחדש של רכיבים מסוימים, על ביאור המגזרים וכיוצא בזה), או על רכיב עסקי אחר של החברה שיש לו תפקיד חשוב בכל הנוגע לניתוח הפעילות העסקית והרווחיות שלה;
 - ה. הוא עשוי להשפיע על עמידת החברה בדרישות רגולטוריות משמעותיות, באמות מידה פיננסיות משמעותיות, העשויות להקשות באופן מהותי על החברה, או בדרישות חוזיות משמעותיות אחרות;
 - ו. הוא עשוי להשפיע באופן משמעותי על אנליסטים ו/או משקיעים בבואם לנתח את פעילות החברה ותוצאותיה.
 - ז. הוא נתפס כאירוע משמעותי על ידי הנהלת החברה ומשמש כבסיס לקבלת החלטות ניהוליות. אירועים שאינם מקבלים תשומת לב ניהולית מיוחדת ועל אחת כמה וכמה כאלה שאף לא מובאים לידיעת הנהלת החברה ייחשבו בדרך כלל כאירועים שמבחינה איכותית אינם מהותיים.

3. תביעות משפטיות (לרבות תובענות ייצוגיות)

מבלי לגרוע מכלליות האמור לעיל, באירוע שעניינו הגשת תביעה, לרבות תובענה ייצוגית, כנגד החברה או חברה מוחזקת שלה, תיבחן מהותיות האירוע כדלקמן: (1) בחינה כמותית - תיערך על בסיס הערכת החברה בדבר סכום התביעה כשהוא מוכפל בשיעור ההחזקה של החברה בחברה הנתבעת אם מדובר בחברה מוחזקת, בין אם כלולה ובין אם מאוחדת. אם ישנה הערכה בדבר סיכויי הצלחת התביעה בשלב בחינת המהותיות, ישוקללו סיכויים אלה ותחושב תוחלת התביעה מבחינת החברה. המדד הכמותי הרלבנטי לבחינת מהותיות של תביעות יהיה יחס רווחים. דהיינו, סכום התביעה המשוקלל שיתקבל מביצוע החישובים כאמור יחולק ברווח הכולל או ההפסד הכולל השנתי הממוצע בשלוש השנים האחרונות, מחושב על בסיס 12 הרבעונים האחרונים שפורסמו לגביהם דוחות כספיים סקורים או מבוקרים. היחס שיתקבל מביצוע החישוב ייבחן לאור נוהלי הבחינה הכמותית הרגילים המפורטים בסעיף א לעיל. (2) בחינה איכותית - תיבחן השאלה האם הגשת התביעה או האיום בהגשתה משפיעים באופן משמעותי על מכלול האינפורמציה המשמש כבסיס להחלטות השקעה של ציבור המשקיעים בניירות הערך של החברה. בכלל זה, יילקחו בחשבון אחד או יותר משיקולים רלוונטיים, כגון: זהות התובע; קבוצת התובעים; קבוצת הנתבעים; ההשפעות הצפויות במקרה שהתביעה תאושר כתובענה ייצוגית ובמקרה שתתקבל על-ידי הערכאה השיפוטית; קיומן של תביעות דומות כנגד החברה העוסקות במטריה דומה ומידת השפעתה של התביעה הנוספת על מכלול האינפורמציה שבידי המשקיעים; ההתייחסות לתביעה הייצוגית בדוחות הכספיים של החברה.

13. עסקאות עם בעל שליטה (תקנה 22) (המשך)

1. נוהל בחינת מהותיות (המשך)

3. תביעות משפטיות (לרבות תובענות ייצוגיות) (המשך)

על אף האמור, בנוגע לאירוע שעניינו תביעה ביטוחית תיערך הבחינה הכמותית כאמור להלן:

אירוע שעניינו תביעה ביטוחית ייחשב כמהותי מבחינה כמותית, אם מתקיימים לגביו שני התנאים הבאים במצטבר:

- הסכום הנתבע בניכוי ביטוח משנה (שייר), ריבית והוצאות עולה על 1% מההון העצמי.
- הסכום הנתבע (ברוטו) עולה על 5% מההון העצמי של החברה.

בנוסף, אירוע שעניינו תביעה ביטוחית ייחשב כמהותי מבחינה כמותית, אם הסכום הנתבע ברוטו עולה על 20% מההון העצמי של החברה.

4. **ביחס להליכים מנהליים או פליליים** - באירוע שעניינו חקירה פלילית המתנהלת כנגד החברה בנושא משמעותי על ידי רשויות האכיפה, רשות ניירות ערך או רשות רגולטורית אחרת, וכן באירועים שענינם הליך פלילי או מנהלי נגד החברה בנושא משמעותי, יינתן משקל יתר לבחינה האיכותית של מהותיות האירוע ובפרט יושם דגש על האופן שבו עשוי האירוע להשפיע על משקיעים ו/או אנליסטים בבואם לנתח את פעילות החברה ותוצאותיה ועל התייחסותם של המשקיעים לאופן התנהלות החברה בעסקיה.

14. החזקות בעלי עניין ונושאי משרה בכירה (תקנה 24)

14.1 בתאגיד

א. מניות וני"ע אחרים המוחזקים ע"י בעל עניין בתאגיד

ראה לעניין זה דיווחים מיידיים מהימים 6 בינואר 2019 (אסמכתא: 2019-01-001872), 8 בינואר 2019 (אסמכתא: 2019-01-003978) ו-23 בינואר 2019 (אסמכתא: 2019-01-009081) ו-6 בפברואר 2019 (אסמכתא: 2019-01-010639).

ב. החזקה בכתבי אופציה של החברה ע"י נושא משרה בכירה - ראה לעניין זה דיווחים מיידיים מהימים 6 בינואר 2019 (אסמכתא: 2019-01-001872), 23 בינואר 2019 (אסמכתא: 2019-01-009081) ו-6 בפברואר 2019 (אסמכתא: 2019-01-010639).

ג. החזקה בתעודות התחייבות של החברה - אין

14.2 מניות וניירות ערך אחרים המוחזקים על ידי בעל עניין בחברה מוחזקת שפעילותה מהותית לפעילות התאגיד נכון ליום 25 בפברואר 2019 *

שם בעל העניין	מס' חברה	שם הנייר	מס' נייר ערך	מס' נייר ערך	% מסך אגרות חוב שבמחזור
אפסילון ניהול קרנות נאמנות	511576209	כלביט מימון בע"מ - אג"ח (סדרה א')	1097138	58,786	0.11%
(1991) בע"מ **		כלביט מימון בע"מ - אג"ח (סדרה ג')	1120120	1,259,434	0.16%
		כלביט מימון בע"מ - אג"ח (סדרה ז')	1132950	2,015,732	0.55%
		כלביט מימון בע"מ - אג"ח (סדרה ח')	1132968	1,594,325	0.34%
		כלביט מימון בע"מ - אג"ח (סדרה ט')	1136050	1,849,691	0.44%
		כלביט מימון בע"מ - אג"ח (סדרה י')	1136068	936,535	0.10%

* לעניין אחזקות של החברה בחברות בנות, ראה תקנה 11 לעיל.

** חברה בבעלות מלאה של אפסילון בית השקעות בע"מ, שהינה חברה בת של כור תעשיות בע"מ, חברה בת בבעלות מלאה של חברת השקעות דיסקונט בע"מ, חברה ציבורית בשליטה, במישרין ובעקיפין, של מר אדוארדו אלשטיין, ושהינה חברה אחות של אי די בי פיתוח.

14.3 מניות רדומות - אין לחברה מניות רדומות

15. הון רשום, הון מונפק וניירות ערך המיירים (תקנה 24א)

- מספר המניות הכלולות בהון הרשום של התאגיד - 100,000,000 מניות רגילות בנות 1 ש"ח ע.ב.
- מספר המניות הכלולות בהון המניות המונפק של התאגיד - 55,578,867 מניות רגילות בנות 1 ש"ח ע.ב.
- מספר המניות הכלולות בהון המניות הרדומות - 55,578,867 מניות רגילות בנות 1 ש"ח ע.ב.
- מספר המניות שאינן מקנות זכויות הצבעה - אין.
- בהון המניות המונפק של התאגיד לא קיימות מניות שאינן מקנות זכויות כלשהן.
- ניירות הערך ההמיירים של התאגיד - ראה דיווח מיידי מיום 6 במרס 2019 (אסמכתא: 2019-01-019654).

16. מרשם בעלי המניות (תקנה 24ב)

לפרטים ראה דיווח מיידי מיום 6 במרס 2019 (אסמכתא: 2019-01-019654).

17. הדירקטורים של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2018 (תקנה 26)

שם: דני נוח, יו"ר	ת.ז. 056480049
יליד:	1960
מען להמצאת כתבי דין:	השקמה 55 סביון
נתינות:	ישראלית
חברות בועדות דירקטוריון:	ועדת ניהול סיכונים וטכנולוגיות מידע וועדת תובענות ייצוגיות
דירקטור חיצוני:	לא
האם הוא עובד של התאגיד, חברת בת, חברה קשורה או של בעל עניין:	כן ²⁸ , יו"ר דירקטוריון של כלל ביטוח
מכהן כדירקטור מיום:	5.6.2013
השכלה:	בוגר תואר ראשון במשפטים מטעם האוניברסיטה העברית בירושלים
התעסקות בחמש השנים האחרונות ותאגידים בהם משמש כדירקטור:	כיהן כדירקטור בחברות אילקס מדיקל בע"מ, מדטכניקה בע"מ, הסכמה מד בע"מ ו-סי בריבוע שירותים לקהילה בע"מ. מכהן כדירקטור בחברות הפרטיות א.ע.י מרדכי בע"מ, קאן פרמצבטיקה בע"מ, אגיית נ.מ בע"מ, אגיית מ.י.ר בע"מ ו-MiSOD Agatejt healthcare GP LTD.
האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחר בתאגיד למיטב ידיעתו ולמיטב ידיעת התאגיד:	לא
האם הוא מוגדר כדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית:	בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית

שם: ורדה אלשיך	ת.ז. 008059925
יליד:	1944
מען להמצאת כתבי דין:	יעקב מרידור 19, תל-אביב
נתינות:	ישראלית
חברות בועדות דירקטוריון:	ועדת ביקורת, ועדת תגמול וועדת תובענות ייצוגיות
דירקטור חיצוני:	לא
האם הוא עובד של התאגיד, חברת בת, חברה קשורה או של בעל עניין:	לא
מכהן כדירקטור משנת:	2016
השכלה:	בוגרת במשפטים בשלוחת תל-אביב של האוניברסיטה העברית בירושלים.
התעסקות בחמש השנים האחרונות ותאגידים בהם משמש כדירקטור:	עד שנת 2013 כיהנה כסגנית נשיא בבית המשפט המחוזי בתל-אביב-יפו וכמנהלת מחלקת הפירוקים הכינסים, ההבראות ופשיטות הרגל.
האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחר בתאגיד למיטב ידיעתו ולמיטב ידיעת התאגיד:	החל משנת 2013 שימשה כיועצת בהסדר החוב של בית חולים הדסה, משמשת כבוררת ומגשרת במשכן לבוררות בתל-אביב, מתן ייעוץ למשרדי עורכי דין ומתן חוות דעת בתחום עיסוקה בעבר.
האם הוא מוגדר כדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית:	לא

28. למען הזהירות יצוין כי בטרם מינויו של מר נוח כיו"ר דירקטוריון, חברות בנות של החברה השקיעו בקרנות שמר נוח היה שותף ומנהל בהן, לפרטים ראה דוח מיידי מיום 6 ביוני 2013 (אסמכתא 058722-01-2013).

17. הדירקטורים של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2018 (תקנה 26) (המשך)

ת.ז. 024138497 1969	שם: חנה מזל (מלי) מרגליות יליד:
טשרניחובסקי 36, ירושלים ישראלית	מען להמצאת כתבי בי דין: נתינות:
ועדת מאזן, וועדת ניהול סיכונים וטכנולוגיות מידע, וועדת נוסטרו של כלל ביטוח. לא	חברות בועדות דירקטוריון: דירקטור חיצוני:
לא	האם הוא עובד של התאגיד, חברת בת, חברה קשורה או של בעל עניין:
2016	מכהן כדירקטור משנת: השכלה:
אקטוארית (F.I.L.A.A.), חברה מלאה באגודה הישראלית לאקטוארים; תואר שני (MBA) במנהל עסקים התמחות במימון ומערכות מידע מהאוניברסיטה העברית; תואר ראשון בכלכלה ותקשורת מהאוניברסיטה העברית; לימודי תעודה באקטואריה מכון מגיד, בעלת הסמכה בניהול סיכונים FRM מטעם ארגון GARP. מנכ"ל ודירקטור גליל מור מוצרים פיננסיים בע"מ, מנכ"ל מופת מוצרים פיננסיים בע"מ. מכהנת כדירקטורית בלתי תלויה במפעלים פטרוכימיים בישראל בע"מ. כיהנה כדירקטורית בלתי תלויה בגרינג' אנרגיות מתחדשות בע"מ (לשעבר: אינטרקולוני השקעות בע"מ).	התעסקות בחמש השנים האחרונות ותאגידים בהם משמש כדירקטור:
לא בעלת מומחיות חשבונאית ופיננסית	האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחר בתאגיד למיטב ידיעתו ולמיטב ידיעת התאגיד: האם הוא מוגדר כדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית:
ת.ז. 012594156 1949	שם: אברהם קנובל יליד:
וולך 6, קרית אונו. ישראלית	מען להמצאת כתבי בי דין: נתינות:
וועדת ניהול סיכונים וטכנולוגיות מידע, וועדת תובענות ייצוגיות לא	חברות בועדות דירקטוריון: דירקטור חיצוני:
לא	האם הוא עובד של התאגיד, חברת בת, חברה קשורה או של בעל עניין:
2016	מכהן כדירקטור משנת: השכלה:
בוגר בכלכלה וסוציולוגיה מאוניברסיטת תל-אביב, מוסמך בכלכלה מאוניברסיטת תל-אביב ודוקטורט בכלכלה מאוניברסיטת תל-אביב. משמש כיועץ כלכלי ופיננסי, כיהן כדירקטור בחברת עידוד בע"מ ובמרכז הקונגרסים בנייני האומה בע"מ. כיהן כיו"ר דירקטוריון וחבר ועדת ההשקעות של החברה לניהול קרן השתלמות לביוכימאים ומיקרוביולוגים בע"מ.	התעסקות בחמש השנים האחרונות ותאגידים בהם משמש כדירקטור:
לא בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית	האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחר בתאגיד למיטב ידיעתו ולמיטב ידיעת התאגיד: האם הוא מוגדר כדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית:

17. הדירקטורים של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2018 (תקנה 26) (המשך)

שם: יוסף יגיל	ת.ז. 042419911
יליד:	1947
מען להמצאת כתבי בית דין:	רחוב גרינברג 14, חיפה
נתינות:	ישראלית, קנדית
חברות בועדות דירקטוריון:	ועדת ביקורת, יו"ר ועדת מאזן, ועדת ניהול סיכונים וטכנולוגיות מידע, ועדת תגמול
דירקטור חיצוני:	כן
האם הוא עובד של התאגיד, חברת בת, חברה	לא
קשורה או של בעל עניין:	
מכהן כדירקטור משנת:	2012
השכלה:	B.A בכלכלה ו-M.B.A עם התמחות במימון מהאוניברסיטה העברית בירושלים; דוקטור למימון מאוניברסיטת טורונטו; פרופסור למימון מאוניברסיטת חיפה.
התעסקות בחמש השנים האחרונות ותאגידים בהם משמש כדירקטור:	כיהן כדיקן הפקולטה לניהול, ראש תחום מימון וראש תוכנית MBA באנגלית באוניברסיטת חיפה. כיהן כנשיא המרכז האקדמי כרמל.
האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחר בתאגיד	לא
למיטב ידיעתו ולמיטב ידיעת החברה:	
האם הוא מוגדר כדירקטור בעל מומחיות	בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית.
חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית:	

שם: סמי מועלם	ת.ז. 047443072
יליד:	1947
מען להמצאת כתבי בית דין:	בועז 10, רמת השרון.
נתינות:	ישראלית
חברות בועדות דירקטוריון:	ועדת ביקורת, ועדת תגמול וועדת מאזן
דירקטור חיצוני:	כן
האם הוא עובד של התאגיד, חברת בת, חברה	לא
קשורה או של בעל עניין:	
מכהן כדירקטור משנת:	2016
השכלה:	רו"ח מוסמך, חבר לשכת רו"ח
התעסקות בחמש השנים האחרונות ותאגידים בהם משמש כדירקטור:	יועץ כלכלי עצמאי. כיהן כדירקטור מקרב הציבור, יו"ר ועדת ביקורת, יו"ר ועדת השקעות, יו"ר ועדת מאזן וחבר ועדת אשראי בפסגות קופות גמל ופנסיה בע"מ; כיו"ר יובנק ניהול קרנות נאמנות בע"מ וכדירקטור מקרב הציבור, חבר ועדת השקעות חבר ועדת אשראי וחבר ועדת ביקורת בפסגות פנסיה (ה.ע.ל) בע"מ.
האם הוא בן משפחה של בעל עניין אחר בתאגיד	לא
למיטב ידיעתו ולמיטב ידיעת התאגיד:	
האם הוא מוגדר כדירקטור בעל מומחיות	בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית
חשבונאית ופיננסית או כשירות מקצועית:	

18. נושאי משרה בכירה של התאגיד²⁹ נכון ליום 31 בדצמבר 2018 (תקנה 26 א')

שם: יורם נה ת.ז. 028865301 יליד: 1971 מנכ"ל מנכ"ל כלל ביטוח ודירקטור בחברות הבנות³⁰. לא לא תואר ראשון (בוגר) במשפטים וכלכלה מאוניברסיטת חיפה, תואר שני (מוסמך) במשפטים וכלכלה מ-Erasmus University of Rotterdam משנה למנכ"ל ומנהל חטיבת משאבים בכלל ביטוח, מנכ"ל ודירקטור כלל פיננסים. 2014	תפקיד שהוא ממלא בתאגיד: התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו: האם הוא בעל עניין בתאגיד: האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד: השכלה: ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות: השנה שבה החלה כהונתו:
שם: משה ארנסט ת.ז. 24416604 יליד: 1969 אין משנה למנכ"ל, מנהל חטיבת חיסכון ארוך טווח בכלל ביטוח ומנכ"ל כלל פנסיה וגמל, מכהן כדירקטור בעתודות ובחברות בנות מקבוצת כלל החזקות. לא לא בוגר במשפטים (LLB) מאוניברסיטת בר אילן, מוסמך במנהל עסקים (MBA) בהתמחות מימון, מאוניברסיטת בר אילן כיהן כמנהל חטיבת המטה בכלל ביטוח. כיהן כדירקטור בכלל פנסיה וגמל, מכהן כדירקטור בעתודות ובחברות בנות מקבוצת כלל החזקות. 2013	תפקיד שהוא ממלא בתאגיד: התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו: האם הוא בעל עניין בתאגיד: האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או בעל עניין אחר בתאגיד: השכלה: ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות: השנה שבה החלה כהונתו:
שם: ערן שחף ת.ז. 027985894 יליד: 1971 המבקר הפנימי משנה למנכ"ל, המבקר הפנימי בכלל ביטוח ובגופים מוסדיים נוספים מקבוצת כלל החזקות לא לא עורך דין, בוגר במשפטים (LLB), בוגר בלוגיטיקה וכלכלה (BA) ומוסמך במנהל עסקים (MBA) מאוניברסיטת בר אילן, מוסמך במשפטים מאוניברסיטת תל-אביב (LLM). המבקר הפנימי של החברה ושל חברות מקבוצת כלל החזקות; חבר דירקטוריון איגוד המבקרים הפנימיים (IIA ישראל) ויו"ר ועדת המבקרים הפנימיים של הגופים המוסדיים באיגוד; סגן המבקר הפנימי בחברה ובחברות מקבוצת כלל החזקות 2014	תפקיד שהוא ממלא בתאגיד: התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו: האם הוא בעל עניין בתאגיד: האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד: השכלה: ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות: השנה שבה החלה כהונתו:

²⁹ נושאי משרה בכירה בחברה וכן, בהתאם להחלטת החברה בעניין סיווג נושאי משרה בכירה בחברה, חברי הנהלת כלל ביטוח, חברה בת של החברה. לפרטים אודות שינויים בהנהלת החברה ובמבנה הארגוני שחלו בחברה בחודש ספטמבר 2018 ראה ביאור 43(ג) לדוחות הכספיים.

³⁰ החל את כהונתו כמנכ"ל ביום 1 ביולי 2018.

18. נושאי משרה בכירה של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2018 (תקנה 26 א') (המשך)

שם: הדר ברין - וייס יליד: 1970 תפקיד שהוא ממלא בתאגיד: יועצת משפטית ראשית של החברה התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו: משנה למנכ"ל, יועצת משפטית ראשית ומנהלת אגף ייעוץ משפטי ורגולציה בכלל ביטוח ובחברות אחרות מקבוצת כלל החזקות האם הוא בעל עניין בתאגיד: לא האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד: לא השכלה: בוגרת ומוסמכת במשפטים מאוניברסיטת תל-אביב ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות: יועצת משפטית ראשית ומנהלת אגף ייעוץ משפטי ורגולציה בקבוצת כלל. השנה שבה החלה כהונתו: 2013	שם: הילה קונפורטי יליד: 1963 תפקיד שהוא ממלא בתאגיד: אין התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו: משנה למנכ"ל, מנהלת אגף ניהול סיכונים בקרה ואכיפה של כלל ביטוח ושל הגופים המוסדיים בקבוצת כלל החזקות האם הוא בעל עניין בתאגיד: לא האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד: לא השכלה: בוגרת בכלכלה ויחסים בינ"ל מהאוניברסיטה העברית בירושלים ומוסמכת בכלכלת עסקים (MA) מאוניברסיטת בר אילן ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות: מנהלת אגף ניהול סיכונים בקרה ואכיפה של כלל ביטוח ושל הגופים המוסדיים בקבוצת כלל החזקות השנה שבה החלה כהונתו: 2007
שם: טל כהן יליד: 1974 תפקיד שהוא ממלא בתאגיד: מנהל אגף חשבונאות ראשית התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו: סמנכ"ל בכיר, מנהל אגף חשבונאות ראשית בחברה ובכלל ביטוח, מנהל כספים ודירקטור בכללביט מימון בע"מ ומכהן כחבר דירקטוריון בחברות מקבוצת כלל החזקות האם הוא בעל עניין בתאגיד: לא האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד: לא השכלה: ר"ח, בוגר חשבונאות מטעם אוניברסיטת תל-אביב, בוגר כלכלה ומוסמך במנהל עסקים מטעם האוניברסיטה העברית ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות: חשבונאי ראשי ומנהל אגף חשבונאות ראשית בחברה ובכלל ביטוח, מנהל כספים ודירקטור בכללביט מימון בע"מ; חשב בחברה, בכלל ביטוח ובכללביט מימון. חבר דירקטוריון בחברות מקבוצת כלל החזקות. השנה שבה החלה כהונתו: 2013	שם: טל כהן יליד: 1974 תפקיד שהוא ממלא בתאגיד: מנהל אגף חשבונאות ראשית התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו: סמנכ"ל בכיר, מנהל אגף חשבונאות ראשית בחברה ובכלל ביטוח, מנהל כספים ודירקטור בכללביט מימון בע"מ ומכהן כחבר דירקטוריון בחברות מקבוצת כלל החזקות האם הוא בעל עניין בתאגיד: לא האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד: לא השכלה: ר"ח, בוגר חשבונאות מטעם אוניברסיטת תל-אביב, בוגר כלכלה ומוסמך במנהל עסקים מטעם האוניברסיטה העברית ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות: חשבונאי ראשי ומנהל אגף חשבונאות ראשית בחברה ובכלל ביטוח, מנהל כספים ודירקטור בכללביט מימון בע"מ; חשב בחברה, בכלל ביטוח ובכללביט מימון. חבר דירקטוריון בחברות מקבוצת כלל החזקות. השנה שבה החלה כהונתו: 2013

18. נושאי משרה בכירה של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2018 (תקנה 26 א') (המשך)

ת.ז. 59169730 1964 אין משנה למנכ"ל, מנהלת חטיבת ביטוח כללי בכלל ביטוח; מכהנת כיו"ר דירקטוריון בטח-תורן ודירקטורית בחברות בנות מקבוצת כלל החזקות. לא לא בוגרת תואר ראשון בהנדסת תעשייה וניהול (BSC), מאוניברסיטת בן גוריון; מוסמכת תואר שני במנהל עסקים (M.S.M) מאוניברסיטת בוסטון באנגליה. מנהלת חטיבת ביטוח כללי בכלל ביטוח 2013	שם: עליית כספי יליד: תפקיד שהוא ממלא בתאגיד: התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו: האם הוא בעל עניין בתאגיד: האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד: השכלה: ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות: השנה שבה החלה כהונתו:
ת.ז. 57342206 1962 אין משנה למנכ"ל, אקטואר ראשי ומנהל אגף אקטואריה בכלל ביטוח לא לא בוגר במדעים (Bsc) מאוניברסיטת תל-אביב, תעודת דיפלומה באקטואריה (DipAct) מאוניברסיטת סיטי בלונדון, חבר מלא באגודה הבריטית לאקטוארים (FIA), חבר מלא באגודה הישראלית לאקטוארים (F.I.L.A.A), מוסמך במנהל עסקים (MBA) קלוג-רקאנטי, מאוניברסיטת תל-אביב ואוניברסיטת נורט'ווסטרן שיקגו, בעל הסמכה בניהול סיכונים תאגידי (CERA) מטעם האגודה האמריקאית לאקטוארים אקטואר ראשי ומנהל אגף אקטואריה בכלל ביטוח 2013	שם: עופר ברנדט³¹ יליד: תפקיד שהוא ממלא בתאגיד: התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו: האם הוא בעל עניין בתאגיד: האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד: השכלה: ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות: השנה שבה החלה כהונתו:
ת.ז. 22387260 1967 אין סמנכ"ל בכיר, מנהלת אגף שיווק, אסטרטגיה ודוברות בכלל ביטוח לא לא תואר ראשון במדעי המזון מטעם האוניברסיטה העברית בירושלים, תואר שני במנהל עסקים מטעם אוניברסיטת UK Heriot Watt מנהלת אגף שיווק, אסטרטגיה ודוברות בכלל ביטוח, סמנכ"ל שיווק ואסטרטגיה בכלל ביטוח 2013	שם: גלי שבד יליד: תפקיד שהוא ממלא בתאגיד: התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו: האם הוא בעל עניין בתאגיד: האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד: השכלה: ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות: השנה שבה החלה כהונתו:

³¹. מסיים את כהונתו במהלך שנת 2019.

18. נושאי משרה בכירה של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2018 (תקנה 26 א') (המשך)

שם: דרור זסלר	ת.ז. 054307145
יליד:	1956
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	אין
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	מנהל למנכ"ל, מנהל מערך התביעות בכלל ביטוח, דירקטור בכלל פנסיה וגמל
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגר תואר ראשון במדעי המדינה מאוניברסיטת חיפה מוסמך במדיניות ציבורית מאוניברסיטת חיפה
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מנהל מערך התביעות בכלל ביטוח, סגן מנהל מערך התביעות בכלל ביטוח, יו"ר דירקטוריון בחברות בנות מטעם קבוצת מגדל, משנה למנכ"ל מגדל אחזקות וניהול סוכנויות ביטוח בע"מ, סמנכ"ל ומנהל מרחב במגדל חברה לביטוח בע"מ.
השנה שבה החלה כהונתו:	2015
שם: ירון שמאי	ת.ז. 033638693
יליד:	1977
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	אין
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	מנהל למנכ"ל, מנהל חטיבת לקוחות והפצה
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגר מנהל עסקים עם התמחות במערכות מידע מהמרכז האקדמי רופין, מוסמך מנהל עסקים עם התמחות בשיווק מהמרכז האקדמי רופין
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מנהל חטיבת ביטוח חיים, מנהל משותף בחטיבה לחיסכון ארוך טווח בכלל ביטוח, מנהל תפעול ארצי בכלל ביטוח, מנכ"ל תמורה סוכנות לביטוח (1987) בע"מ. כיהן כדירקטור בעתודות קרן פנסיה לשכירים ועצמאיים.
השנה שבה החלה כהונתו:	2015
שם: שלומי תמן	ת.ז. 54141767
יליד:	1957
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	אין
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	מנהל למנכ"ל, מנהל מערך עסקים
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגר תואר רב תחומי באוניברסיטת חיפה, מוסמך במשפטים מאוניברסיטת בר-אילן.
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מנהל מרחב מרכז ומשנה למנהל מערך העסקים בכלל ביטוח, מנהל מרחב מרכז בכלל ביטוח ומנהל מרחב תל-אביב בכלל ביטוח.
השנה שבה החלה כהונתו:	2015

18. נושאי משרה בכירה של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2018 (תקנה 26 א') (המשך)

שם: ערן צירינסקי	ת.ז. 57693236
יליד:	1962
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, מנהל החטיבה הפיננסית
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד,	מנהל החטיבה הפיננסית בכלל ביטוח
בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה	לא
אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	
השכלה:	בוגר כלכלה וחשבונאות מאוניברסיטת תל-אביב, רואה חשבון, חבר במועצה המקצועית של לשכת רואי חשבון בישראל.
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מנכ"ל ומנהל כספים של מגדל אחזקות ביטוח ופיננסים בע"מ ושל מגדל אחזקות וניהול סוכנויות ביטוח בע"מ. ראש חטיבת פיננסים ואקטואריה במגדל חברה לביטוח בע"מ.
השנה שבה החלה כהונתו:	2018

שם: ניס אגמון	ת.ז. 058846767
יליד:	1964
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, מנהל חטיבת משאבים
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד,	מנהל חטיבת משאבים בכלל ביטוח
בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה	לא
אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	
השכלה:	בוגר תואר ראשון במנהל עסקים, אוניברסיטת דרבי.
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	סמנכ"ל בכיר לשירות וחבר בהנהלת הפניקס
השנה שבה החלה כהונתו:	2018

שם: ליאת שטראוס	ת.ז. 035881549
יליד:	1978
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	אין
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד,	סמנכ"ל בכיר, מנהלת מערך שרות, תפעול וגבייה
בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה	לא
אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	
השכלה:	בוגרת BA בינתחומי, אוניברסיטת ת"א, בוגרת BA מדעי הרוח, אוניברסיטת חיפה.
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	סמנכ"ל בכיר, מנהלת תחום שרות בכלל ביטוח
השנה שבה החלה כהונתו: (בתפקיד הנוכחי)	2018

שם: יוסף דורי	ת.ז. 028047959
יליד:	1971
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	משנה למנכ"ל, מנהל חטיבת ההשקעות
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד,	מנכ"ל כנף, ומנהל חטיבת השקעות בכלל ביטוח
בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה	לא
אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	
השכלה:	בוגר תואר ראשון ושני במנהל עסקים בהתמחות מימון, המכללה למנהל בהצטיינות.
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מנכ"ל כנף, מנהל אגף נוסטרו בחטיבת ההשקעות בכלל ביטוח
השנה שבה החלה כהונתו:	2018

18. נושאי משרה בכירה של התאגיד נכון ליום 31 בדצמבר 2018 (תקנה 26 א') (המשך)

שם: דיויד ארנון	ת.ז. 027850791
יליד:	1970
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	אין
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	משנה למנכ"ל, ראש חטיבת הבריאות בכלל ביטוח, דירקטור בכלל פנסיה וגמל
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	בוגר תואר ראשון במנהל עסקים מאוניברסיטת מרילנד. בוגר תואר שני מנהל עסקים, אוניברסיטת קורנל.
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מנכ"ל סטנדרד ביטוחים מקבוצת הראל
השנה שבה החלה כהונתו:	2019

שם: עדי קפלן	ת.ז. 025266727
יליד:	1973
תפקיד שהוא ממלא בתאגיד:	אין
התפקיד שהוא ממלא בחברה בת של התאגיד, בחברה קשורה שלו או בבעל עניין בו:	מנכ"ל כלביט מערכות בע"מ וממונה על מערכות מידע בגופים המוסדיים בקבוצת כלל
האם הוא בעל עניין בתאגיד:	לא
האם הוא בן משפחה של נושא משרה בכירה אחר או של בעל עניין אחר בתאגיד:	לא
השכלה:	מוסמך במנהל עסקים (MBA) מהאוניברסיטה הפתוחה ובוגר מדעי המחשב (BA), המכללה למנהל.
ניסיונו העסקי בחמש השנים האחרונות:	מנהל אגף הפיתוח בבנק הפועלים
השנה שבה החלה כהונתו:	2018

19. מורשה חתימה של התאגיד (תקנה 26ב)

לחברה אין מורשי חתימה עצמאיים.

20. רואי החשבון של החברה (תקנה 27)

קוסט פורר גבאי את קסירר: מנחם בגין 144 תל-אביב.
סומך חייקין: הארבעה 17 תל-אביב.

21. שינוי בתזכיר או בתקנון (תקנה 28)

לא חל בשנת הדוח שינוי בתזכיר או בתקנון החברה.

22. החלטות והמלצות הדירקטוריון (תקנה 29)

(א) המלצות הדירקטוריון בפני האסיפה הכללית והחלטות הדירקטוריון שאינן טעונות אישור אסיפה כללית בדבר:

1. תשלום דיבידנד או ביצוע חלוקה בדרך אחרת או חלוקת מניות הטבה:
לא חולק דיבידנד בשנת הדוח.
2. שינוי ההון הרשום או המונפק של התאגיד: אין.
3. שינוי תזכיר או תקנון התאגיד: אין.
4. פידיון מניות: אין.
5. פידיון מוקדם של איגרת חוב: אין.
6. עסקה שלא בהתאם לתנאי השוק בין התאגיד ובעל עניין בו: אין.

22. החלטות והמלצות הדירקטוריון (תקנה 29) (המשך)

- (ב) החלטות אסיפה כללית שנתקבלו שלא בהתאם להמלצות המנהלים: אין.
- (ג) החלטות אסיפה כללית מיוחדת:
- באסיפה כללית מיוחדת של החברה שהתכנסה ביום 6 במאי 2018 הוחלט על מינוי מחדש של מר יוסי יגיל כדירקטור חיצוני בתאגיד לתקופת כהונה (שלישית) של 3 שנים, בהתאם להמלצת דירקטוריון החברה.
- באסיפה כללית מיוחדת של החברה שהתכנסה ביום 14 באוגוסט 2018, הוחלט על אישור תנאי כהונתו והעסקתו של מר יורם נוה, מנכ"ל התאגיד המכהן גם כמנכ"ל כלל ביטוח בהתאם למדיניות התגמול של החברה ולהוראות הדין.

23. החלטות החברה (תקנה 29א)

- (א) אישור פעולות לפי סעיף 255 לחוק החברות, התשנ"ט-1999 (להלן: "חוק החברות"): אין.
- (ב) פעולה לפי סעיף 254 (א) לחוק החברות אשר לא אושרה: אין.
- (ג) עסקאות הטעונות אישורים מיוחדים לפי סעיף 127(1) לחוק החברות, ובלבד שמדובר בעסקה חריגה: אין.
- (ד) פטור, ביטוח או התחייבות לשיפוי לנושא משרה שבתוקף בתאריך הדוח:

1. להלן תיאור ההסדרים החלים בגין ביטוח לדירקטורים ונושאי המשרה בחברה:
- לתיאור ההסדר החל בגין ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי המשרה בחברה בשנים שקדמו לשנת הדוח ראה ביאור 40(ב)6(א) בדוחות הכספיים וסעיף 13ג(1) לעיל³².
- ביום 18 בדצמבר 2016 אישרה האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה מדיניות תגמול הכוללת סעיף פטור, שיפוי וביטוח לנושאי משרה (להלן: "ההסדרים"). במסגרת מדיניות התגמול נקבע כי החברה תהיה רשאית לרכוש לנושאי המשרה בקבוצה ביטוח אחריות נושאי משרה וזאת, בסכומי ביטוח שלא יעלו על 400 מיליון דולר ובתמורה לפרמיה שנתית שלא תעלה על 1 מיליון דולר וכן כי החברה תהיה רשאית לרכוש ביטוח נושאי משרה מסוג Run Off במקרה של העברת שליטה בחברה ו/או בחברה בת.
- בהתאם להחלטה האמורה התקשרה החברה בפוליסת ביטוח שהנפיק מבטח שאינו צד קשור לתקופה שמיום 1 לדצמבר 2017 ועד ליום 30 בנובמבר 2018 ("הפוליסה לשנת 2018"). ובהמשך התקשרה בפוליסת ביטוח שהנפיק מבטח שאינו צד קשור לתקופה שמיום 1 לדצמבר 2018 ועד ליום 30 בנובמבר 2019 ("הפוליסה לשנת 2019"). במסגרת רכשה החברה כיסוי ביטוח עבור נושאי משרה בחברה ולחברות המוחזקות על ידה, לרבות חברת כלל פיננסים בע"מ והחברות המוחזקות על ידה. גבול האחריות הכוללת של כל אחת מפוליסות הביטוח לשנת 2018 ו-2019 הינו עד 200 מיליון דולר (ארה"ב) בגין תביעה אחת או במצטבר.
- בהתאם למדיניות התגמול כאמור, סך הפרמיה השנתית ששולמה על-ידי החברה עבור ביטוח אחריות נושאי משרה, לא עולה על 1 מיליון דולר ארה"ב.

2. להלן תיאור ההסדרים החלים בגין שיפוי לדירקטורים ונושאי המשרה בחברה:

- 2.1 ביום 10 באוקטובר 2002 אישרה האסיפה הכללית של החברה, לאחר שנתקבל לכך אישור ועדת הביקורת ודירקטוריון החברה את התחייבותה לשיפוי דירקטורים ונושאי המשרה בחברה, והכל כמפורט להלן:
- 2.1.1 החברה התחייבה, עד כמה שהדבר מותר לה על פי דין, לשפות את נושאי המשרה שלה ו/או של חברות בשליטת החברה, כמפורט בסעיף 2.9 להלן בשל כל חבות או הוצאה, כמפורט להלן, שתוטל עליהם עקב פעולות שעשו (לרבות פעולות לפני תאריך כתב השיפוי) ו/או שיעשו בתוקף היותם נושאי משרה בחברה, הקשורות במישרין או בעקיפין, לאחד או יותר מסוגי האירועים המפורטים בכתב השיפוי או כל חלק מהם או כל הקשור בהם, במישרין או בעקיפין, ובלבד שהסכום המרבי של השיפוי לא יעלה על הסכום המפורט בסעיף 2.1.3 להלן.
- 2.1.2 ההתחייבות לשיפוי כאמור בסעיף 2.1.1 לעיל, תחול בשל חבות או הוצאה, שהינה בת שיפוי על פי דין, כדלקמן:
- א. חבות כספית שתוטל עליהם לטובת אדם אחר על פי פסק דין, לרבות פסק דין שניתן בפשרה או פסק בורר שאושר בידי בית משפט;
- ב. הוצאות התדיינות סבירות, לרבות שכר טרחת עורך דין, שיוציאו או שיחויבו בהן בידי בית משפט, בהליך שהוגש נגדם בידי החברה או בשמה או בידי אדם אחר, או באישום פלילי שממנו יזוכו, או באישום פלילי שבו יורשעו בעבירה שאינה דורשת הוכחת מחשבה פלילית;

³² לפרטים נוספים אודות פוליסת ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי המשרה בחברה שהייתה בתוקף עד ליום 31 ליולי 2016 ותביעה שהוגשה על פיה ראה ביאור 40(ב)6(א) וביאור 40 לדוחות הכספיים

23. החלטות החברה (תקנה 29א) (המשך)

(ד) פטור, ביטוח או התחייבות לשיפוי לנושא משרה שבתוקף בתאריך הדוח (המשך)

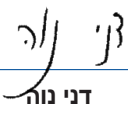
2. להלן תיאור ההסדרים החלים בגין שיפוי לדירקטורים ונושאי המשרה בחברה (המשך)

- 2.1 ביום 10 באוקטובר 2002 אישרה האסיפה הכללית של החברה, לאחר שנתקבל לכך אישור ועדת הביקורת ודירקטוריון החברה את התחייבותה לשיפוי לדירקטורים ונושאי המשרה בחברה, והכל כמפורט להלן (המשך)
- 2.1.3 סכום השיפוי שתשלם החברה (בנוסף לסכומים שיתקבלו מחברת בטוח, אם יתקבלו, במסגרת ביטוח שרכשה החברה ו/או סכומים שיתקבלו, אם יתקבלו, במסגרת שיפוי של מאן דהוא אחר זולת החברה) לכל נושאי המשרה בחברה, במצטבר, על פי כל כתבי השיפוי שיוצאו להם על ידי החברה על פי החלטת השיפוי, בגין אחד או יותר מסוגי האירועים המפורטים בכתב השיפוי לא יעלה על 25% (עשרים וחמישה אחוזים) מההון העצמי של החברה לפי דוחותיה הכספיים האחרונים שפורסמו סמוך לפני מועד השיפוי בפועל (להלן: "סכום השיפוי המירבי").
- 2.1.4 אם וככל שסך כל סכומי השיפוי שהחברה תידרש לשלם, יעלה על סכום השיפוי המירבי או על יתרת סכום השיפוי המירבי (כפי שתהיה קיימת באותה עת) כאמור לעיל, יחולק סכום השיפוי המירבי או יתרתו, לפי העניין, בין נושאי המשרה שהיו זכאים לשיפוי, באופן שסכום השיפוי שיקבל כל אחד מנושאי המשרה, בפועל, יחושב על פי היחס שבין סכום השיפוי שיגיע לכל אחד מנושאי המשרה לבין סכום השיפוי שיגיע לכל נושאי המשרה האמורים, במצטבר, בגין אותו אירוע.
- 2.1.5 עם קרות אירוע שבגינו עשוי נושא משרה להיות זכאי לשיפוי בהתאם לאמור לעיל, תעמיד החברה לרשותו, מעת לעת, את הכספים הדרושים לכיסוי ההוצאות והתשלומים האחרים למיניהם הכרוכים בטיפול באותו הליך משפטי, לרבות בהליכי חקירה, באופן שלא ידרש לשלם או לממן בעצמו, והכל בכפוף לתנאים ולחוראות הקבועים בכתב השיפוי.
- 2.1.6 ההתחייבות לשיפוי כפופה לתנאים שנקבעו בכתב השיפוי, לעניין הטיפול בהליכים משפטיים, שיתוף פעולה מצד מקבל השיפוי, השבת סכומים ששולמו בעודף וכיוצא בזה.
- 2.1.7 התחייבויות החברה יעמדו לזכות נושא המשרה גם לאחר סיום כהונתו כנושא משרה בחברה ובלבד שהפעולות בגין ניתנים הפטור מאחריות או התחייבות לשיפוי נעשו ו/או ייעשו בתקופת כהונתו כנושא משרה בחברה.
- 2.1.8 התחייבויות החברה על פי כתב השיפוי יפורשו בהרחבה ובאופן המיועד לקיימן, ככל המותר על פי דין, לשם התכלית שלה נועדו. במקרה של סתירה בין הוראה כלשהי בכתב השיפוי לבין הוראת דין שלא ניתן להתנות עליה, לשנותה או להוסיף עליה, תגבר הוראת הדין האמורה, אך לא יהיה בכך כדי לפגוע או לגרוע מתוקפן של שאר ההוראות בכתב השיפוי.
- 2.2 ביום 16 באפריל 2008 אישר דירקטוריון החברה, לאחר שנתקבל לכך אישור ועדת הביקורת של החברה, לשנות, בין היתר, את רשימת החברות שנושאי המשרה בהן (שאינם מכהנים כדירקטורים בחברה ואינם בעלי השליטה בחברה או קרוביהם) זכאים לשיפוי ולהבהיר כי ההתחייבות לשיפוי תחול גם בגין פעולות של נושאי המשרה הנ"ל במסגרת היותם נושאי משרה בחברות בנות ו/או קשורות של החברות הנ"ל, ולעדכן את סוגי האירועים בגינם ינתן כתב השיפוי (להלן: "כתב השיפוי הנוסף").
- 2.3 אין בכתב השיפוי הנוסף שניתן בכדי לפגוע או לגרוע מהתחייבויות החברה על פי כתבי שיפוי קודמים שניתנו לנושאי המשרה, אם ניתנו, לפני תאריך כתב השיפוי הנוסף, ככל שהתחייבויות כאמור, תקפות על פי דין, ובלבד שהחברה לא תחויב לשפות את נושאי המשרה בגין אותו אירוע, הן לפי כתב שיפוי קודם והן לפי כתב השיפוי הנוסף.
- 2.4 ביום 3 במאי 2012 אישרה האסיפה הכללית של החברה כתבי שיפוי חדשים ומתוקנים לנושאי משרה בחברה ו/או בחברות נוספות בקבוצה (להלן: "כתב השיפוי החדש"), לאור תיקון 16 לחוק החברות, וכן בהתאם להוראות חוק ייעול הליכי אכיפה ברשות ניירות ערך (תיקוני חקיקה), התשע"א-2011 וחוק הגברת האכיפה בשוק ההון (תיקוני חקיקה), התשע"א-2011 - ראה לעניין זה דיווח מדי מיום 22 במרס 2012 (אסמכתא 2012-01-077232).
- 2.5 ביום 28 ביולי 2013 אישרה האסיפה הכללית של החברה ביצוע תיקון להשמטות בהגדרות של "הליך מנהלי" ו"תשלום לנפגע הפרה" בכתבי השיפוי שאושרו באסיפה הכללית של החברה מיום 3 במאי 2012. לפרטים נוספים ראה דוח מיידי בדבר זימון לאסיפה הכללית של החברה מיום 22 ביולי 2013 (אסמכתא 2013-01-098091).
- 2.6 הוראות כתב שיפוי החדש גוברות על כל התחייבות או הסכמה קודמות (טרם שנחתם כתב השיפוי החדש), בין בכתב ובין בעל פה, בין החברה לבין נושא המשרה בעניינים האמורים בכתב השיפוי החדש, וזאת, גם ביחס לאירועים שאירעו טרם חתימת כתב השיפוי החדש. האמור כפוף לכך, שכתב שיפוי קודם שניתן לנושא המשרה, אם ניתן, יוסיף לחול ולהיות תקף ביחס לכל אירוע שאירע טרם חתימת כתב השיפוי החדש (אף אם הליך בגינו הוגש כנגד נושא המשרה לאחר חתימת כתב השיפוי החדש), אם תנאיו של כתב השיפוי החדש מרעים את תנאי השיפוי עבור נושא המשרה ביחס לאירוע כאמור, כפוף לכל דין.

23. החלטות החברה (תקנה 29א) (המשך)

- (ד) פטור, ביטוח או התחייבות לשיפוי לנושא משרה שבתוקף בתאריך הדוח (המשך)
2. להלן תיאור ההסדרים החלים בגין שיפוי לדירקטורים ונושאי המשרה בחברה (המשך)
- 2.7. החברה מעניקה מעת לעת כתבי שיפוי לדירקטורים ו/או נושאי משרה בחברה ו/או בחברות בנות כאמור, בהתאם להחלטות דלעיל.
- 2.8. בחלק מהחברות הבנות בקבוצה הוענקו כתבי שיפוי לנושאי המשרה בהן מאותן החברות באופן שסכום השיפוי בהם אינו עולה על 25% מההון העצמי של אותן חברות או על 1 מיליון ש"ח.
- 2.9. ביום 18 בדצמבר 2016 אישרה האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה מדיניות תגמול הכוללת סעיף פטור, שיפוי וביטוח לנושאי משרה. במסגרת מדיניות התגמול נקבע כי החברה תהיה רשאית להעניק כתבי שיפוי בנוסח שיוחלט על ידה ואושר ו/או יאושר על ידי האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה. ככל שהחברה תבקש לערוך שינוי בכתבי השיפוי, מכל סיבה שהיא, תביא החברה את כתבי השיפוי המתוקנים לאישור בפני האורגנים המוסמכים בהתאם להוראות הדין.
3. להלן תיאור ההסדרים החלים בגין פטור לדירקטורים ונושאי המשרה בחברה:
- 3.1. ביום 9 באוקטובר 2016 אישרו ועדת התגמול ודירקטוריון החברה מתן פטור מאחריות לנושאי המשרה בחברה עקב הפרת חובת הזהירות כלפיה, בכפוף לקבלת האישורים הנדרשים להענקת הפטור לפי הדין. פטור כאמור לא יחול על החלטה או עסקה שבה לבעל השליטה או לנושא משרה כלשהו בחברה (גם נושא משרה אחר מזה שעבורו מוענק כתב הפטור) יש בה עניין אישי.
- 3.2. ביום 18 בדצמבר 2016 אישרה האסיפה הכללית של בעלי המניות של החברה מדיניות תגמול, במסגרתה נקבע כי החברה תהיה רשאית להעניק פטור כאמור.
- 3.3. בהתאם להחלטות האמורות, העניקה החברה כתבי פטור לדירקטורים ונושאי המשרה בחברה.

כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ

 יורם נוח מנהל כללי	 דני נוח יו"ר הדירקטוריון

26 במרס 2019

עצמאות הדיקטוריון

לא נכון	נכון	
	V	1. בכל שנת הדיווח כיהנו בתאגיד שני דירקטורים חיצוניים או יותר. בשאלה זו ניתן לענות "נכון" אם תקופת הזמן בה לא כיהנו שני דירקטורים חיצוניים אינה עולה על 90 ימים, כאמור בסעיף 363א(ב)(10) לחוק החברות, ואולם בכל תשובה שהיא (נכון/לא נכון) תצוין תקופת הזמן (בימים) בה לא כיהנו בתאגיד שני דירקטורים חיצוניים או יותר בשנת הדיווח (ובכלל זה גם תקופת כהונה שאושרה בדיעבד, תוך הפרדה בין הדיקטורים החיצוניים השונים): דירקטור א': יעקב דיאור (עד ליום 12.12.2018) . דירקטור ב': יוסף יגיל . דירקטור ג': סמי מועלם . מספר הדיקטורים החיצוניים המכהנים בתאגיד נכון למועד פרסום שאלון זה: 2.
-	-	2. שיעור ¹ הדיקטורים הבלתי תלויים ² המכהנים בתאגיד נכון למועד פרסום שאלון זה: 2/6. שיעור הדיקטורים הבלתי תלויים שנקבע בתקנון ³ התאגיד ⁴ : _____. ☒ לא רלוונטי (לא נקבעה הוראה בתקנון).
	V	3. בשנת הדיווח נערכה בדיקה עם הדיקטורים החיצוניים (והדיקטורים הבלתי תלויים) ונמצא כי הם קיימו בשנת הדיווח את הוראת סעיף 240(ב) ו-(ו) לחוק החברות לעניין היעדר זיקה של הדיקטורים החיצוניים (והבלתי תלויים) המכהנים בתאגיד וכן מתקיימים בהם התנאים הנדרשים לכהונה כדירקטור חיצוני (או בלתי תלוי).
	V	4. כל הדיקטורים אשר כיהנו בתאגיד במהלך שנת הדיווח, אינם כפופים ⁵ למנהל הכללי, במישרין או בעקיפין (למעט דירקטור שהוא נציג עובדים, אם קיימת בתאגיד נציגות לעובדים). אם תשובתכם הינה "לא נכון" (קרי, הדיקטור כפוף למנהל הכללי כאמור) - יצוין שיעור הדיקטורים שלא עמדו במגבלה האמורה: _____.
	V	5. כל הדיקטורים שהודיעו על קיומו של עניין אישי שלהם באישור עסקה שעל סדר יומה של הישיבה, לא נכחו בדיון ולא השתתפו בהצבעה כאמור (למעט דיון ו/או הצבעה בנסיבות המתקיימות לפי סעיף 278(ב) לחוק החברות): אם תשובתכם הינה "לא נכון" - האם היה זה לשם הצגת נושא מסוים על ידו בהתאם להוראות סעיף 278(א) סיפה: ☐ כן ☐ לא (יש לסמן x במשבצת המתאימה). יצוין שיעור הישיבות בהם דירקטורים כאמור נכחו בדיון ו/או השתתפו בהצבעה למעט בנסיבות כאמור בס"ק א': _____.
	V	6. בעל השליטה (לרבות קרובו ו/או מי מטעמו), שאינו דירקטור או נושא משרה בכירה אחר בתאגיד, לא נכח בישיבות הדיקטוריון שהתקיימו בשנת הדיווח. אם תשובתכם הינה "לא נכון" (קרי, בעל שליטה ו/או קרובו ו/או מי מטעמו שאינו חבר דירקטוריון ו/או נושא משרה בכירה בתאגיד נכח בישיבות הדיקטוריון כאמור) - יצוין הפרטים הבאים לגבי נוכחות כל אדם נוסף בישיבות הדיקטוריון כאמור: זהות: _____. תפקיד בתאגיד (ככל וקיים): _____. פירוט הזיקה לבעל השליטה (אם מי שנכח אינו בעל השליטה עצמו): _____. האם היה זה לשם הצגת נושא מסוים על ידו: ☐ כן ☐ לא (יש לסמן x במשבצת המתאימה). שיעור נוכחותו ⁶ בישיבות הדיקטוריון שהתקיימו בשנת הדיווח לשם הצגת נושא מסוים על ידו: _____, נוכחות אחרת: _____. ☐ לא רלוונטי (בתאגיד אין בעל שליטה).

1. בשאלון זה, "שיעור" - מספר מסוים מתוך הסך הכל. כך לדוגמה 3/8.

2. לרבות "דירקטורים חיצוניים" כהגדרתם בחוק החברות.

3. לעניין שאלה זו - "תקנון" לרבות על פי הוראת דין ספציפית החלה על התאגיד (לדוגמה בתאגיד בנקאי - הוראות המפקח על הבנקים).

4. חברת איגרות חוב אינה נדרשת לענות על סעיף זה.

5. לעניין שאלה זו - עצם כהונה כדירקטור בתאגיד מוחזק הנמצא בשליטת התאגיד, לא ייחשב "ככפיפות", מאידך, כהונת דירקטור בתאגיד המכהן כנושא משרה (למעט דירקטור) ו/או עובד בתאגיד המוחזק שבשליטת התאגיד ייחשב "ככפיפות" לעניין שאלה זו.

6. תוך הפרדה בין בעל השליטה, קרובו ו/או מי מטעמו.

כשירות וכישורי הדירקטורים

לא נכון	נכון	
	V	7. בתקנון התאגיד לא קיימת הוראה המגבילה את האפשרות לסיים מיידית את כהונתם של כלל הדירקטורים בתאגיד, שאינם דירקטורים חיצוניים (לעניין זה - קביעה ברוב רגיל אינה נחשבת מגבלה) ⁷ . אם תשובתכם הינה "לא נכון" (קרי, קיימת מגבלה כאמור) יציין - א. פרק הזמן שנקבע בתקנון לכהונת דירקטור: ____. ב. הרוב הדרוש שנקבע בתקנון לסיום כהונתם של הדירקטורים: ____. ג. מנין חוקי שנקבע בתקנון באסיפה הכללית לשם סיום כהונתם של הדירקטורים: ____. ד. הרוב הדרוש לשינוי הוראות אלו בתקנון: ____.
	V	8. התאגיד דאג לעריכת תוכנית הכשרה לדירקטורים חדשים, בתחום עסקי התאגיד ובתחום הדין החל על התאגיד והדירקטורים, וכן דאג לעריכת תוכנית המשך להכשרת דירקטורים מכהנים, המותאמת, בין השאר, לתפקיד שהדירקטור ממלא בתאגיד. אם תשובתכם הינה "נכון" - יציין האם התוכנית הופעלה בשנת הדיווח: ☒ כן ☐ לא (יש לסמן x במשבצת המתאימה).
	V	9. א. בתאגיד נקבע מספר מזערי נדרש של דירקטורים בדירקטוריון שעליהם להיות בעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית. אם תשובתכם הינה "נכון" - יציין המספר המזערי שנקבע: 3 ב. מספר הדירקטורים שכינהו בתאגיד במהלך שנת הדיווח - בעלי מומחיות חשבונאית ופיננסית ⁸ : 5 בעלי כשירות מקצועית ⁹ : 0 במקרה שהיו שינויים במספר הדירקטורים כאמור בשנת הדיווח, יינתן הנתון של המספר הנמוך ביותר (למעט בתקופת זמן של 60 ימים מקרות השינוי) של דירקטורים מכל סוג שכינהו בשנת הדיווח.
	V	10. א. בכל שנת הדיווח כלל הרכב הדירקטוריון חברים משני המינים. אם תשובתכם הינה "לא נכון" - יציין פרק הזמן (בימים) בו לא התקיים האמור: ____. בשאלה זו ניתן לענות "נכון" אם תקופת הזמן בה לא כיהנו דירקטורים משני המינים אינה עולה על 60 ימים, ואולם בכל תשובה שהיא (נכון/לא נכון) תציין תקופת הזמן (בימים) בה לא כיהנו בתאגיד דירקטורים משני המינים: ____.
	-	ב. מספר הדירקטורים מכל מין המכהנים בדירקטוריון התאגיד נכון למועד פרסום שאלון זה: גברים: 4 נשים: 2

7. חברת איגרות חוב אינה נדרשת לענות על סעיף זה.
8. לאחר הערכת הדירקטוריון, בהתאם להוראות תקנות החברות (תנאים ומבחנים לדירקטור בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית ולדירקטור בעל כשירות מקצועית), התשס"ו-2005)
9. ר' ה"ש 8.

ישיבות הדירקטוריון (וכינוס אסיפה כללית)

11.	א.	מספר ישיבות הדירקטוריון שהתקיימו במהלך כל רבעון בשנת הדיווח: רבעון ראשון (שנת 2018): 8 רבעון שני: 5 רבעון שלישי: 8 רבעון רביעי: 9					
12.	ב.	לצד כל אחד משמות הדירקטורים שכהנו בתאגיד במהלך שנת הדיווח, יצוין שיעור ¹⁰ השתתפותו בישיבות הדירקטוריון (בס"ק זה - לרבות ישיבות ועדות הדירקטוריון בהן הוא חבר, וכמצוין להלן) שהתקיימו במהלך שנת הדיווח (ובהתייחס לתקופת כהונתו): (יש להוסיף שורות נוספות לפי מספר הדירקטורים).					
		שם הדירקטור	שיעור השתתפותו בישיבות הדירקטוריון	שיעור השתתפותו בישיבות ועדת ביקורת ¹¹	שיעור השתתפותו בישיבות הוועדה לבחינת הדוחות כספיים ¹²	שיעור השתתפותו בישיבות ועדות דירקטוריון נוספות בהן הוא חבר (תוך ציון שם הוועדה)	
		דני נוה, יו"ר	30/30	-	-	תובענות ייצוגיות - 2/2 ניהול סיכונים וטכנולוגיות מידע - 4/4	
		יעקב דיאור*	26/26	11/11	5/5	תובענות ייצוגיות - 2/2 ניהול סיכונים וטכנולוגיות מידע - 4/4	
		יוסי יגיל	29/30	12/12	5/5	ניהול סיכונים וטכנולוגיות מידע - 4/4	
		ורדה אלשיך	30/30	12/12	-	תובענות ייצוגיות - 2/2	
		מלי מרגליות**	30/30	-	5/5	ניהול סיכונים וטכנולוגיות מידע - 4/4	
		אברהם קנובל	30/30	-	-	ניהול סיכונים וטכנולוגיות מידע - 4/4	
		סמי מועלם	24/30	10/12	-	6/9	-
		בשנת הדיווח קיים הדירקטוריון דיון אחד לפחות לעניין ניהול עסקי התאגיד בידי המנהל הכללי ונושאי המשרה הכפופים לו, בלא נוכחותם וניתנה להם הזדמנות להביע את עמדתם.					

10. ר"ש 1.

11. לגבי דירקטור החבר בוועדה זו.

12. לגבי דירקטור החבר בוועדה זו.

13. לגבי דירקטור החבר בוועדה זו.

* סיים את כהונתו ביום 12.12.2018.

** החלה לכהן בוועדת השקעות נוסטרו ביום 17.9.2018.

הפרדה בין תפקידי המנהל הכללי ויושב ראש הדירקטוריון

לא נכון	נכון	
	V	13. בכל שנת הדיווח כיהן בתאגיד יו"ר דירקטוריון. בשאלה זו ניתן לענות "נכון" אם תקופת הזמן בה לא כיהן בתאגיד יו"ר דירקטוריון אינה עולה על 60 ימים כאמור בסעיף 336א(2) לחוק החברות, ואולם בכל תשובה שהיא (נכון/לא נכון) תצוין תקופת הזמן (בימים) בה לא כיהן בתאגיד יו"ר דירקטוריון כאמור: _____.
	V	14. בכל שנת הדיווח כיהן בתאגיד מנהל כללי. בשאלה זו ניתן לענות "נכון" אם תקופת הזמן בה לא כיהן בתאגיד מנכ"ל אינה עולה על 90 ימים כאמור בסעיף 336א(6) לחוק החברות, ואולם בכל תשובה שהיא (נכון/לא נכון) תצוין תקופת הזמן (בימים) בה לא כיהן בתאגיד מנכ"ל כאמור: _____.
-	-	15. בתאגיד בו מכהן יו"ר הדירקטוריון גם כמנכ"ל התאגיד ו/או מפעיל את סמכויותיו, כפל הכהונה אושר בהתאם להוראות סעיף 121(ג) לחוק החברות ¹⁴ . ☒ לא רלוונטי (ככל שלא מתקיים בתאגיד כפל כהונה כאמור).
	V	16. המנכ"ל אינו קרוב של יו"ר הדירקטוריון. אם תשובתכם הינה "לא נכון" (קרי, המנכ"ל הנו קרוב של יו"ר הדירקטוריון) -
-	-	א. תצוין הקרבה המשפחתית בין הצדדים: _____.
-	-	ב. הכהונה אושרה בהתאם לסעיף 121(ג) לחוק החברות ¹⁵ : ☐ כן ☐ לא (יש לסמן x במשבצת המתאימה)
	V	17. בעל שליטה או קרובו אינו מכהן כמנכ"ל או כנושא משרה בכירה בתאגיד, למעט כדירקטור. (ראה הערה בסיום השאלון לעניין בעל השליטה). לא רלוונטי (בתאגיד אין בעל שליטה).

ועדת הביקורת

לא נכון	נכון	
-	-	18. בוועדת הביקורת לא כיהן בשנת הדיווח - (ראה הערה בסיום השאלון לעניין בעל השליטה).
	V	א. בעל השליטה או קרובו. ☐ לא רלוונטי (בתאגיד אין בעל שליטה).
	V	ב. יו"ר הדירקטוריון.
	V	ג. דירקטור המועסק על ידי התאגיד או על ידי בעל השליטה בתאגיד או בידי תאגיד בשליטתו.
	V	ד. דירקטור הנותן לתאגיד או לבעל השליטה בתאגיד או תאגיד בשליטתו שירותים דרך קבע.
	V	ה. דירקטור שעיקר פרנסתו על בעל השליטה. ☐ לא רלוונטי (בתאגיד אין בעל שליטה).
	V	19. מי שאינו רשאי להיות חבר בוועדת ביקורת, ובכלל זה בעל שליטה או קרובו, לא נכח בשנת הדיווח בישיבות ועדת הביקורת, למעט בהתאם להוראות סעיף 115(ה) לחוק החברות. (ראה הערה בסיום השאלון)
	V	20. מנין חוקי לדיון ולקבלת החלטות בכל ישיבות ועדת הביקורת שהתקיימו בשנת הדיווח היה רוב של חברי הועדה, כאשר רוב הנוכחים היו דירקטורים בלתי תלויים ואחד מהם לפחות היה דירקטור חיצוני. אם תשובתכם הינה "לא נכון" - יצוין שיעור הישיבות בהן לא התקיימה הדרישה כאמור: _____.
	V	21. ועדת הביקורת קיימה בשנת הדיווח ישיבה אחת לפחות בנוכחות המבקר הפנימי ורואה החשבון המבקר ובלא נוכחות של נושאי משרה בתאגיד שאינם חברי הוועדה, לעניין ליקויים בניהול העסקי של התאגיד.
	V	22. בכל ישיבות ועדת הביקורת בה נכח מי שאינו רשאי להיות חבר הוועדה, היה זה באישור יו"ר הוועדה ו/או לבקשת הוועדה (לגבי היועץ המשפטי ומזכיר התאגיד שאינו בעל שליטה או קרובו).
	V	23. בשנת הדיווח היו בתוקף הסדרים שקבעה ועדת הביקורת לגבי אופן הטיפול בתלונות של עובדי התאגיד בקשר לליקויים בניהול עסקי ולגבי ההגנה שתניתן לעובדים שהתלוננו כאמור.
	V	24. ועדת הביקורת (ו/או הוועדה לבחינת הדוחות הכספיים) הניחה את דעתה כי היקף עבודתו של רואה החשבון המבקר ושכר טרחתו ביחס לדוחות הכספיים בשנת הדיווח, היו נאותים לשם ביצוע עבודת ביקורת וסקירה ראויים. (ראה הערה בסיום השאלון).

14. חברת איגרות חוב - אישור בהתאם לסעיף 121(ד) לחוק החברות.
15. חברת איגרות חוב - אישור בהתאם לסעיף 121(ד) לחוק החברות.

תפקידי הועדה לבחינת הדוחות הכספיים (להלן - הועדה) בעבודתה המקדימה לאישור הדוחות הכספיים

לא נכון	נכון	
-	-	25. א. יצוין פרק הזמן (בימים) אותו קבע הדירקטוריון כזמן סביר להעברת המלצות הועדה לקראת הדיון בדירקטוריון לאישור הדוחות הכספיים: 2 ימים
-	-	ב. מספר הימים שחלפו בפועל בין מועד העברת ההמלצות לדירקטוריון למועד הדיון בדירקטוריון לאישור הדוחות הכספיים: דוח רבעון ראשון (שנת 2018): 1 ימים דוח רבעון שני: 3 ימים דוח רבעון שלישי: 2 ימים דוח שנתי: 2 ימים
		ג. מספר הימים שחלפו בין מועד העברת טיוטת הדוחות הכספיים לדירקטורים למועד הדיון בדירקטוריון לאישור הדוחות הכספיים: דוח רבעון ראשון (שנת 2018): 6 ימים דוח רבעון שני: 6 ימים דוח רבעון שלישי: 6 ימים דוח שנתי: 12 ימים
	✓	26. רואה החשבון המבקר של התאגיד השתתף בכל ישיבות הועדה והדירקטוריון, בה נדונו הדוחות הכספיים של התאגיד המתייחסים לתקופות הנכללות בשנת הדיווח. אם תשובתכם הינה "לא נכון", יצוין שיעור השתתפות: _____
-	-	27. בוועדה התקיימו בכל שנת הדיווח ועד לפרסום הדוח השנתי, כל התנאים המפורטים להלן:
	✓	א. מספר חבריה לא פחת משלושה (ראה הערה בסיום השאלון)
	✓	ב. התקיימו בה כל התנאים הקבועים בסעיף 115(ב) ו-(ג) לחוק החברות (לעניין כהונת חברי ועדת ביקורת).
	✓	ג. יו"ר הועדה הוא דירקטור חיצוני.
	✓	ד. כל חבריה דירקטורים ורוב חבריה דירקטורים בלתי תלויים.
	✓	ה. לכל חבריה היכולת לקרוא ולהבין דוחות כספיים ולפחות אחד מהדירקטורים הבלתי תלויים הוא בעל מומחיות חשבונאית ופיננסית.
	✓	ו. חברי הוועדה נתנו הצהרה עובר למינויים.
	✓	ז. המניין החוקי לדיון ולקבלת החלטות בוועדה היה רוב חבריה ובלבד שרוב הנוכחים היו דירקטורים בלתי תלויים ובהם דירקטור חיצוני אחד לפחות.
-	-	אם תשובתכם הנה "לא נכון" לגבי אחד או יותר מסעיפי המשנה של שאלה זו, יצוין ביחס לאיזה דוח (תקופתי/רבעוני) לא התקיים התנאי האמור וכן התנאי שלא התקיים: _____

ועדת תגמול

לא נכון	נכון	
	V	28. הועדה מנתה, בשנת הדיווח, לפחות שלושה חברים והדירקטורים החיצוניים היוו בה רוב (במועד הדיון בועדה). ☐ לא רלוונטי (לא התקיים דיון).
	V	29. תנאי כהונתם והעסקתם של כל חברי ועדת התגמול בשנת הדיווח הינם בהתאם לתקנות החברות (כללים בדבר גמול והוצאות לדירקטור חיצוני), התש"ס-2000.
-	-	30. בועדת התגמול לא כיהן בשנת הדיווח (ראה הערה בסיום השאלון לעניין בעל השליטה)
	V	א. בעל השליטה או קרובו. ☐ לא רלוונטי (בתאגיד אין בעל שליטה).
	V	ב. יו"ר הדירקטוריון.
	V	ג. דירקטור המועסק על ידי התאגיד או על ידי בעל השליטה בתאגיד או בידו תאגיד בשליטתו.
	V	ד. דירקטור הנותן לתאגיד או לבעל השליטה בתאגיד או תאגיד בשליטתו שירותים דרך קבע.
	V	ה. דירקטור שעיקר פרנסתו על בעל השליטה. ☐ לא רלוונטי (בתאגיד אין בעל שליטה).
	V	31. בעל שליטה או קרובו לא נכחו בשנת הדיווח בישיבות ועדת התגמול, למעט אם קבע יו"ר הועדה כי מי מהם נדרש לשם הצגת נושא מסוים. (ראה הערה בסיום השאלון לעניין בעל השליטה).
	V	32. ועדת התגמול והדירקטוריון לא עשו שימוש בסמכותם לפי סעיפים 267א(ג), 272(ג) ו-272(ג1)(1) לאישור עסקה או מדיניות תגמול, למרות התנגדותה של האסיפה הכללית. אם תשובתכם הנה "לא נכון" יצוין - סוג העסקה שאושרה כאמור: _____ מספר הפעמים בהן נעשה שימוש בסמכותם בשנת הדיווח: _____

מבקר פנים

לא נכון	נכון	
	V	33. יו"ר הדירקטוריון או מנכ"ל התאגיד הוא הממונה הארגוני על המבקר הפנימי בתאגיד.
	V	34. יו"ר הדירקטוריון או ועדת הביקורת אישרו את תוכנית העבודה בשנת הדיווח. בנוסף, יפורטו נושאי הביקורת בהם עסק המבקר הפנימי בשנת הדיווח: תוכנית העבודה של הביקורת הפנימית לשנת 2018 התייחסה לחברה ולפעילויות של חברות בנות ובמיוחד לתאגידיים מוחזקים מהותיים של החברה. קביעת נושאי הביקורת תלויה במידה רבה ברמת הסיכון הגלומה בכל תחום פעילות מבוקר ובהסתברות להתממשות הסיכון. קביעת נושאי הביקורת ותדירות ביצוע הביקורת בהם מבוססת, בין היתר, על סקר סיכונים שבוצע על ידי הביקורת הפנימית בשנת 2017, במסגרתו ניתן דגש, בין השאר, על ההיקף הכספי של הפעילות שמוצע לבצע לגביה ביקורת ועל החשיפה לסיכונים תפעוליים, רגולטורים ואחרים הגלומה בפעילות האמורה.
-	-	35. היקף העסקת המבקר הפנימי בתאגיד בשנת הדיווח (בשעות ¹⁶): 46,000 שעות. ראו הערה בסיום השאלון.
	V	בשנת הדיווח התקיים דיון (בועדת הביקורת או בדירקטוריון) בממצאי המבקר הפנימי.
	V	36. המבקר הפנימי אינו בעל עניין בתאגיד, קרובו, ר"ח מבקר או מי מטעמו וכן אינו מקיים קשרים עסקיים מהותיים עם התאגיד, בעל השליטה בו, קרובו או תאגידיים בשליטתם. ראו הערה בסיום השאלון.

16. כולל שעות עבודה שהושקעו בתאגידיים מוחזקים וביקורת מחוץ לישראל, ולפי העניין.

עסקאות עם בעלי עניין

לא נכון	נכון	
	V	37. בעל השליטה או קרובו (לרבות חברה שבשליטתו) אינו מועסק על-ידי התאגיד או נותן לו שירותי ניהול. (ראה הערה בסיום השאלון לעניין בעל השליטה). אם תשובתכם הינה "לא נכון" (קרי, בעל השליטה או קרובו מועסק על ידי התאגיד או נותן לו שירותי ניהול) יצוין - מספר הקרובים (לרבות בעל השליטה) המועסקים על-ידי התאגיד (לרבות חברות שבשליטתם ו/או באמצעות חברות ניהול): ____. - האם הסכמי העסקה ו/או שירותי הניהול כאמור אושרו בידי האורגים הקבועים בדיון: ☐ כן ☐ לא (יש לסמן x במשבצת המתאימה) ☐ לא רלוונטי (בתאגיד אין בעל שליטה). ____.
X		38. למיטב ידיעת התאגיד, לבעל השליטה אין עסקים נוספים בתחום פעילותו של התאגיד (בתחום אחד או יותר) (ראה הערה בסיום השאלון לעניין בעל השליטה). אם תשובתכם הינה "לא נכון" - יצוין האם נקבע הסדר לתיחום פעילויות בין התאגיד ובעל השליטה בו: ☐ כן ☒ לא (יש לסמן x במשבצת המתאימה) ☐ לא רלוונטי (בתאגיד אין בעל שליטה).

הערות ביחס למידע הכלול בתשובות לשאלות:

* הערה לעניין בעל השליטה - למען הזהירות רואה החברה באידיבי פתוח כבעלת השליטה בה. אידיבי פתוח מחזיקה במניות החברה במישרין ובאמצעות נאמן למניות השליטה. לפרטים נוספים ראו סעיף 12 לפרק ד' - פרטים נוספים על התאגיד.

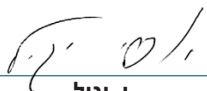
שאלה מס' 19 - ככלל, ישיבות ועדת הביקורת של החברה מתקיימות במשותף עם ישיבות ועדת הביקורת של כלל ביטוח, וזאת למעט אם כל נושאי הישיבה אינם משותפים להן, וזאת לצורך הצגת הנושאים המשותפים להן, והכל בכפוף למגבלות שאושרו על ידי המפקח על הביטוח ורשות ניירות ערך, לרבות כי החלטותיהן יתקבלו בנפרד.

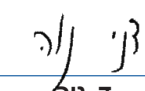
שאלה מס' 24 - בחודש יולי 2018 וכן בחודש פברואר 2019, בסמוך לפני אישור הדוח התקופתי לשנת הדוח, ועדת הביקורת הניחה את דעתה, כי היקף עבודתו של רואה החשבון המבקר ושכר טרחתו ביחס לדוחות הכספיים בשנת הדיווח, היו נאותים לשם ביצוע עבודת ביקורת וסקירה ראויים.

שאלה מס' 27 - בוועדה חברי 3 דירקטורים וזאת נכון למועד הדיון בוועדה ואישור הדוחות כאמור

שאלה מס' 35 - המבקר הפנימי מועסק במשרה מלאה. כולל שעות מיקור חוץ ולא כולל שעות ביקורת שבוצעו בחברה נכדה (50%) על ידי מבקר פנימי אחר נפרד אשר פעילותו אינה קשורה לפעילות אגף הביקורת הפנימית של הקבוצה.

שאלה מס' 36 - למבקר הפנימי הוענקו 26,000 כתיב אופציה הניתנים למימוש למניות החברה. נכון למועד דוח זה, לאחר פקיעת חלק מהאופציות שהגיע מועד פרעון ולא מומשו, מחזיק המבקר הפנימי בכ-13,000 כתיב אופציה.

י. יגיל
יו"ר ועדת הביקורת
והועדה לבחינת הדוחות
הכספיים

ד. נוה
יו"ר הדירקטוריון

26 במרס 2019

תאריך החתימה

חלק ה

דוח בדבר אפקטיביות
הבקרה הפנימית על הדיווח
הכספי ועל הגילוי

ההנהלה, בפיקוח הדירקטוריון של כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ (להלן: "התאגיד"), אחראית לקביעתה והתקיימותה של בקרה פנימית נאותה על הדיווח הכספי ועל הגילוי בתאגיד.

לעניין זה, חברי ההנהלה הם:

1. יורם נוה, מנהל כללי של החברה וכלל ביטוח ומנכ"ל כלל פיננסים בע"מ;
2. ערן צרינגסקי, משנה למנכ"ל כלל ביטוח, מנהל החטיבה הפיננסית;
3. יוסי דורי, משנה למנכ"ל כלל ביטוח, מנהל חטיבת השקעות ומנכ"ל כנף;
4. הדר ברין וייס, משנה למנכ"ל כלל ביטוח, יועצת משפטית;
5. ערן שחף, משנה למנכ"ל כלל ביטוח, מבקר פנימי;
6. משה ארנסט, משנה למנכ"ל כלל ביטוח, מנהל חטיבת חסכון ארוך טווח;
7. עלית כספי, משנה למנכ"ל כלל ביטוח, מנהלת חטיבת ביטוח כללי;
8. דיויד ארנון, משנה למנכ"ל כלל ביטוח, מנהל חטיבת ביטוח בריאות;
9. ירון שמאי, משנה למנכ"ל כלל ביטוח, מנהל חטיבת הלקוחות וההפצה;
10. ניס אגמון, משנה למנכ"ל כלל ביטוח, מנהל חטיבת משאבים;
11. ליאת שטראוס, סמנכ"ל בכיר בכלל ביטוח, מנהלת מערך שירות ותפעול;
12. דרור זסלר, משנה למנכ"ל כלל ביטוח, מנהל מערך תביעות;
13. שלומי תמן, משנה למנכ"ל כלל ביטוח, מנהל מערך עסקים;
14. הילה קונפורטי, משנה למנכ"ל כלל ביטוח, מנהלת הסיכונים;
15. עופר ברנדט, משנה למנכ"ל כלל ביטוח, אקטואר ראשי;
16. עדי קפלן, משנה למנכ"ל כלל ביטוח, מנכ"ל כללביט מערכות בע"מ;
17. גלי שבד, סמנכ"ל בכיר בכלל ביטוח, מנהלת אגף שיווק, אסטרטגיה ודוברות;

בקרה פנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי כוללת בקורות ונהלים הקיימים בתאגיד, אשר תוכננו בידי המנהל הכללי ונושא המשרה הבכיר ביותר בתחום הכספים או תחת פיקוחם, או בידי מי שמבצע בפועל את התפקידים האמורים, בפיקוח דירקטוריון התאגיד, אשר נועדו לספק מידה סבירה של ביטחון בהתייחס למהימנות הדיווח הכספי ולהכנת הדוחות בהתאם להוראות הדין, ולהבטיח כי מידע שהתאגיד נדרש לגלות בדוחות שהוא מפרסם על פי הוראות הדין נאסף, מעובד, מסוכם ומדווח במועד ובמתכונת הקבועים בדין.

הבקרה הפנימית כוללת, בין השאר, בקורות ונהלים שתוכננו להבטיח כי מידע שהתאגיד נדרש לגלותו כאמור, נצבר ומועבר להנהלת התאגיד, לרבות למנהל הכללי ולנושא המשרה הבכיר ביותר בתחום הכספים או למי שמבצע בפועל את התפקידים האמורים, וזאת כדי לאפשר קבלת החלטות במועד המתאים, בהתייחס לדרישת הגילוי.

בשל המגבלות המבניות שלה, בקרה פנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי אינה מיועדת לספק ביטחון מוחלט שהצגה מוטעית או השמטת מידע בדוחות תימנע או תתגלה.

ההנהלה, בפיקוח הדירקטוריון, ביצעה הבדיקה והערכה של הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי בתאגיד והאפקטיביות שלה;

הערכת אפקטיביות הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי והגילוי שביצעה ההנהלה בפיקוח הדירקטוריון כללה: בקורות ברמת הארגון (Entity Level Control), בקורות על תהליך עריכת וסגירת הדוחות הכספיים, בקורות כלליות על מערכות המידע (ITGC), ובקורות על תהליכים שהינם מהותיים מאד לדיווח הכספי ולגילוי (תהליכים אלה מבוצעים במסגרת כלל חברה לביטוח בע"מ, חברה בת של התאגיד, שהינה גוף מוסדי ולגביה חל האמור להלן בהתייחס לגופים מוסדיים, וכן במסגרת כללביט מימון בע"מ, חברה בת של התאגיד).

כלל ביטוח בע"מ, חברה בת של התאגיד, היא גוף מוסדי, שחלות עליו הוראות הממונה על אגף שוק ההון, ביטוח וחסכון במשרד האוצר, בדבר הערכת אפקטיביות הבקרה הפנימית על דיווח כספי.

ביחס לחברה הבת האמורה, ביצעה ההנהלה בפיקוח הדירקטוריון בדיקה והערכה של הבקרה הפנימית על דיווח כספי והאפקטיביות שלה, בהתבסס על: חוזר גופים מוסדיים 2009-9-10 בנושא "אחריות ההנהלה על הבקרה הפנימית על דיווח כספי", חוזר גופים מוסדיים 2010-9-6 בנושא "אחריות ההנהלה על הבקרה הפנימית על דיווח כספי" - תיקון" וחוזר גופים מוסדיים 2010-9-7 בנושא "בקרה פנימית על דיווח כספי" - הצהרות, דוחות וגילויים".

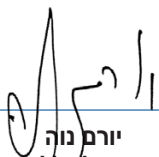
בהתבסס על הערכה זו, הדירקטוריון והנהלת התאגיד הגיעו למסקנה, כי הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי, בהתייחס לבקרה הפנימית בגוף המוסדי ליום 31 בדצמבר 2018 היא אפקטיבית.

בהתבסס על הערכת האפקטיביות שביצעה ההנהלה בפיקוח הדירקטוריון כמפורט לעיל, הדירקטוריון והנהלת התאגיד הגיעו למסקנה, כי הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי בתאגיד ליום 31 בדצמבר 2018 היא אפקטיבית.

הצהרת מנהלים הצהרת מנהל כללי

אני, יורם נוה, מצהיר כי:

1. בחנתי את הדוח התקופתי של כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ (להלן: "התאגיד") לשנת 2018 (להלן: "הדוחות").
 2. לפי ידיעתי, הדוחות אינם כוללים כל מצג לא נכון של עובדה מהותית ולא חסר בהם מצג של עובדה מהותית הנחוץ כדי שהמצגים שנכללו בהם, לאור הנסיבות שבהן נכללו אותם מצגים, לא יהיו מטעים בהתייחס לתקופת הדוחות.
 3. לפי ידיעתי, הדוחות הכספיים ומידע כספי אחר הכלול בדוחות משקפים באופן נאות, מכל הבחינות המהותיות, את המצב הכספי, תוצאות הפעולות ותזרימי המזומנים של התאגיד לתאריכים ולתקופות שאליהם מתייחסים הדוחות.
 4. גיליתי לרואה החשבון המבקר של התאגיד, לדירקטוריון ולוועדת המאזן של דירקטוריון התאגיד, בהתבסס על הערכתי העדכנית ביותר לגבי הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי:
 - א. את כל הליקויים המשמעותיים והחולשות המהותיות בקביעתה או בהפעלתה של הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי העלולים באופן סביר להשפיע לרעה על יכולתו של התאגיד לאסוף, לעבד, לסכם או לדווח על מידע כספי באופן שיש בו להטיל ספק במהימנות הדיווח הכספי והכנת הדוחות הכספיים בהתאם להוראות הדין; וכן-
 - ב. כל תרמית, בין מהותית ובין שאינה מהותית, שבה מעורב המנהל הכללי או מי שכפוף לו במישרין או מעורבים עובדים אחרים שיש להם תפקיד משמעותי בבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי.
 5. אני, לבד או יחד עם אחרים בתאגיד:
 - א. קבעתי בקורות ונהלים, או וידאתי קביעתם וקיומם של בקורות ונהלים תחת פיקוחי, המיועדים להבטיח שמידע מהותי המתייחס לתאגיד, לרבות חברות מאוחדות שלו כהגדרתן בתקנות ניירות ערך (דוחות כספיים שנתיים), התש"ע-2010, מובא לידיעתי על ידי אחרים בתאגיד ובחברות המאוחדות, בפרט במהלך תקופת ההכנה של הדוחות; וכן-
 - ב. קבעתי בקורות ונהלים, או וידאתי קביעתם וקיומם של בקורות ונהלים תחת פיקוחי, המיועדים להבטיח באופן סביר את מהימנות הדיווח הכספי והכנת הדוחות הכספיים בהתאם להוראות הדין, לרבות בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים.
 - ג. הערכתי את האפקטיביות של הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי, והצגתי בדוח זה את מסקנות הדירקטוריון וההנהלה לגבי האפקטיביות של הבקרה הפנימית כאמור למועד הדוחות.
- אין באמור לעיל כדי לגרוע מאחריותי או מאחריות כל אדם אחר, על פי כל דין.

 יורם נוה
 מנהל כללי

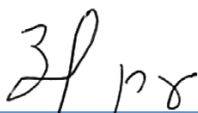
26 במרס 2019

הצהרת מנהלים

הצהרת נושא המשרה הבכיר ביותר בתחום הכספים

אני, ערן צ'רנינסקי, מצהיר כי:

1. בחנתי את הדוחות הכספיים ומידע כספי אחר הכלול בדוחות של כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ (להלן: "התאגיד") לשנת 2018 (להלן: "הדוחות").
2. לפי ידיעתי, הדוחות הכספיים והמידע הכספי האחר הכלול בדוחות אינם כוללים כל מצג לא נכון של עובדה מהותית, ולא חסר בהם מצג של עובדה מהותית הנחוץ כדי שהמצגים שנכללו בהם, לאור הנסיבות שבהן נכללו אותם מצגים, לא יהיו מטעים בהתייחס לתקופת הדוחות.
3. לפי ידיעתי, הדוחות הכספיים והמידע הכספי האחר הכלול בדוחות משקפים באופן נאות, מכל הבחינות המהותיות, את המצב הכספי, תוצאות הפעולות ותזרימי המזומנים של התאגיד לתאריכים ולתקופות שאליהם מתייחסים הדוחות.
4. גיליתי לרואה החשבון המבקר של התאגיד, לדירקטוריון ולוועדת המאזן של דירקטוריון התאגיד, בהתבסס על הערכתי העדכנית ביותר לגבי הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי:
 - א. את כל הליקויים המשמעותיים והחולשות המהותיות בקביעתה או בהפעלתה של הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי, ככל שהיא מתייחסת לדוחות הכספיים ולמידע הכספי האחר הכלול בדוחות, העלולים באופן סביר להשפיע לרעה על יכולתו של התאגיד לאסוף, לעבד, לסכם או לדווח על מידע כספי באופן שיש בו להטיל ספק במהימנות הדיווח הכספי והכנת הדוחות הכספיים בהתאם להוראות הדין; וכן -
 - ב. כל תרמית, בין מהותית ובין שאינה מהותית, שבה מעורב המנהל הכללי או מי שכפוף לו במישרין או מעורבים עובדים אחרים שיש להם תפקיד משמעותי בבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי.
5. אני, לבד או יחד עם אחרים בתאגיד:
 - א. קבעתי בקורות ונהלים, או וידאתי קביעתם וקיומם של בקורות ונהלים תחת פיקוחי, המיועדים להבטיח שמידע מהותי המתייחס לתאגיד, לרבות חברות מאוחדות שלו כהגדרתן בתקנות ניירות ערך (דוחות כספיים שנתיים), התשע"ו-2010, ככל שהוא רלוונטי לדוחות הכספיים ולמידע כספי אחר הכלול בדוחות, מובא לידיעתי על ידי אחרים בתאגיד ובחברות המאוחדות, בפרט במהלך תקופת ההכנה של הדוחות; וכן-
 - ב. קבעתי בקורות ונהלים, או וידאתי קביעתם וקיומם של בקורות ונהלים תחת פיקוחנו, המיועדים להבטיח באופן סביר את מהימנות הדיווח הכספי והכנת הדוחות הכספיים בהתאם להוראות הדין, לרבות בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים.
 - ג. הערכתי את האפקטיביות של הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי, ככל שהיא מתייחסת לדוחות הכספיים ולמידע הכספי האחר הכלול בדוחות למועד הדוחות. מסקנותי לגבי הערכתי כאמור הובאו בפני הדירקטוריון והנהלה ומשולבות בדוח זה.אין באמור לעיל כדי לגרוע מאחריותי או מאחריות כל אדם אחר, על פי כל דין.

ערן צ'רנינסקי
משנה למנכ"ל כלל ביטוח
מנהל חטיבה פיננסית

26 במרס 2019

הצהרת מנהלים הצהרת מנהל אגף חשבונאות ראשית

אני, טל כהן, מצהיר כי:

1. בחנתי את הדוחות הכספיים ומידע כספי אחר הכלול בדוחות של כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ (להלן: "התאגיד") לשנת 2018 (להלן: "הדוחות").
 2. לפי ידיעתי, הדוחות הכספיים והמידע הכספי האחר הכלול בדוחות אינם כוללים כל מצג לא נכון של עובדה מהותית, ולא חסר בהם מצג של עובדה מהותית הנחוץ כדי שהמצגים שנכללו בהם, לאור הנסיבות שבהן נכללו אותם מצגים, לא יהיו מטעים בהתייחס לתקופת הדוחות.
 3. לפי ידיעתי, הדוחות הכספיים והמידע הכספי האחר הכלול בדוחות משקפים באופן נאות, מכל הבחינות המהותיות, את המצב הכספי, תוצאות הפעולות ותזרימי המזומנים של התאגיד לתאריכים ולתקופות שאליהם מתייחסים הדוחות.
 4. גיליתי לרואה החשבון המבקר של התאגיד, לדירקטוריון ולוועדת המאזן של דירקטוריון התאגיד, בהתבסס על הערכתי העדכנית ביותר לגבי הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי:
 - א. את כל הליקויים המשמעותיים והחולשות המהותיות בקביעתה או בהפעלתה של הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי, ככל שהיא מתייחסת לדוחות הכספיים ולמידע הכספי האחר הכלול בדוחות, העלולים באופן סביר להשפיע לרעה על יכולתו של התאגיד לאסוף, לעבד, לסכם או לדווח על מידע כספי באופן שיש בו להטיל ספק במהימנות הדיווח הכספי והכנת הדוחות הכספיים בהתאם להוראות הדין; וכן -
 - ב. כל תרמית, בין מהותית ובין שאינה מהותית, שבה מעורב המנהל הכללי או מי שכפוף לו במישרין או מעורבים עובדים אחרים שיש להם תפקיד משמעותי בבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי.
 5. אני, לבד או יחד עם אחרים בתאגיד:
 - א. קבעתי בקורות ונהלים, או וידאתי קביעתם וקיומם של בקורות ונהלים תחת פיקוחי, המיועדים להבטיח שמידע מהותי המתייחס לתאגיד, לרבות חברות מאוחדות שלו כהגדרתן בתקנות ניירות ערך (דוחות כספיים שנתיים), התשי"ע-2010, ככל שהוא רלוונטי לדוחות הכספיים ולמידע כספי אחר הכלול בדוחות, מובא לידיעתי על ידי אחרים בתאגיד ובחברות המאוחדות, בפרט במהלך תקופת ההכנה של הדוחות; וכן-
 - ב. קבעתי בקורות ונהלים, או וידאתי קביעתם וקיומם של בקורות ונהלים תחת פיקוחנו, המיועדים להבטיח באופן סביר את מהימנות הדיווח הכספי והכנת הדוחות הכספיים בהתאם להוראות הדין, לרבות בהתאם לכללי חשבונאות מקובלים.
 - ג. הערכתי את האפקטיביות של הבקרה הפנימית על הדיווח הכספי ועל הגילוי, ככל שהיא מתייחסת לדוחות הכספיים ולמידע הכספי האחר הכלול בדוחות למועד הדוחות. מסקנותיי לגבי הערכתי כאמור הובאו בפני הדירקטוריון והנהלה ומשולבות בדוח זה.
- אין באמור לעיל כדי לגרוע מאחריותי או מאחריות כל אדם אחר, על פי כל דין.

טל כהן
סמנכ"ל בכיר
מנהל אגף חשבונאות ראשית

26 במרס 2019

הצהרות בדבר בקורות ונהלים לגבי הגילוי בדוחות הכספיים של כלל חברה לביטוח בע"מ
כלל חברה לביטוח בע"מ
הצהרה (certification)

אני, יורם נוה, מצהיר כי:

1. סקרתי את הדוח השנתי של כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "החברה") לשנת 2018 (להלן: "הדוח").
2. בהתבסס על ידיעתי, הדוח איננו כולל כל מצג לא נכון של עובדה מהותית ולא חסר בו מצג של עובדה מהותית הנחוץ כדי שהמצגים שנכללו בו, לאור הנסיבות בהן נכללו אותם מצגים, לא יהיו מטעים בהתייחס לתקופה המכוסה בדוח.
3. בהתבסס על ידיעתי, הדוחות הכספיים ומידע כספי אחר הכלול בדוח משקפים באופן נאות, מכל הבחינות המהותיות, את המצב הכספי, תוצאות הפעולות, השינויים בהון העצמי ותזרימי המזומנים של החברה למועדים ולתקופות המכוסים בדוח.
4. אני ואחרים בחברה המצהירים הצהרה זו אחראים לקביעתם ולקיומם של בקורות ונהלים לגבי הגילוי ולבקרה הפנימית על דיווח כספי של החברה; וכן-
 - א. קבענו בקורות ונהלים כאלה, או גרמנו לקביעתם תחת פיקוחנו של בקורות ונהלים כאלה, המיועדים להבטיח שמידע מהותי המתייחס לחברה, לרבות חברות מאוחדות שלה, מובא לידיעתנו על ידי אחרים בחברה ובאותן חברות, בפרט במהלך תקופת ההכנה של הדוח;
 - ב. קבענו בקרה פנימית על דיווח כספי, או פיקחנו על קביעת בקרה פנימית על דיווח כספי, המיועדת לספק מידע סבירה של בטחון לגבי מהימנות הדיווח הכספי ולכך שהדוחות הכספיים ערוכים בהתאם לתקני דיווח בינלאומיים (IFRS) ולהוראות הממונה על שוק ההון;
 - ג. הערכנו את האפקטיביות של הבקורות ונהלים לגבי הגילוי של החברה והצגנו את מסקנותינו לגבי האפקטיביות של הבקורות ונהלים לגבי הגילוי, לתום התקופה המכוסה בדוח בהתבסס על הערכתנו; וכן-
 - ד. גילינו בדוח כל שינוי בבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי שאירע ברבעון הרביעי שהשפיע באופן מהותי, או סביר שצפוי להשפיע באופן מהותי, על הבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי; וכן-
5. אני ואחרים בחברה המצהירים הצהרה זו גילינו לרואה החשבון המבקר, לדירקטוריון ולוועדת המאזן של הדירקטוריון של החברה, בהתבסס על הערכתנו העדכנית ביותר לגבי הבקרה הפנימית על דיווח כספי:
 - א. את כל הליקויים המשמעותיים והחולשות המהותיות בקביעתה או בהפעלתה של הבקרה הפנימית על דיווח כספי, אשר סביר שצפויים לפגוע ביכולתה של החברה לרשום, לעבד, לסכם ולדווח על מידע כספי; וכן-
 - ב. כל תרמית, בין מהותית ובין שאינה מהותית, בה מעורבת ההנהלה או מעורבים עובדים אחרים שיש להם תפקיד משמעותי בבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי.

אין באמור לעיל כדי לגרוע מאחריותי או מאחריות כל אדם אחר, על פי כל דין.

יורם נוה
מנהל כללי

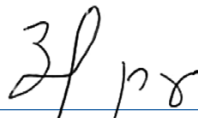
26 במרס 2019

כלל חברה לביטוח בע"מ (certification) הצהרה

אני, ערן צ'רנינסקי, מצהיר כי:

1. סקרתי את הדוח השנתי של כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "החברה") לשנת 2018 (להלן: "הדוח").
2. בהתבסס על ידיעתי, הדוח איננו כולל כל מצג לא נכון של עובדה מהותית ולא חסר בו מצג של עובדה מהותית הנחוץ כדי שהמצגים שנכללו בו, לאור הנסיבות בהן נכללו אותם מצגים, לא יהיו מטעים בהתייחס לתקופה המכוסה בדוח.
3. בהתבסס על ידיעתי, הדוחות הכספיים ומידע כספי אחר הכלול בדוח משקפים באופן נאות, מכל הבחינות המהותיות, את המצב הכספי, תוצאות הפעולות, השינויים בהון העצמי ותזרימי המזומנים של החברה למועדים ולתקופות המכוסים בדוח.
4. אני ואחרים בחברה המצהירים הצהרה זו אחראים לקביעתם ולקיומם של בקורות ונהלים לגבי הגילוי ולבקרה הפנימית על דיווח כספי של החברה; וכן-
 - א. קבענו בקורות ונהלים כאלה, או גרמנו לקביעתם תחת פיקוחנו של בקורות ונהלים כאלה, המיועדים להבטיח שמידע מהותי המתייחס לחברה, לרבות חברות מאוחדות שלה, מובא לידיעתנו על ידי אחרים בחברה ובאותן חברות, בפרט במהלך תקופת ההכנה של הדוח;
 - ב. קבענו בקרה פנימית על דיווח כספי, או פיקחנו על קביעת בקרה פנימית על דיווח כספי, המיועדת לספק מידה סבירה של בטחון לגבי מהימנות הדיווח הכספי ולכך שהדוחות הכספיים ערוכים בהתאם לתקני דיווח בינלאומיים (IFRS) ולהוראות הממונה על שוק ההון;
 - ג. הערכנו את האפקטיביות של הבקורות והנהלים לגבי הגילוי של החברה והצגנו את מסקנותינו לגבי האפקטיביות של הבקורות והנהלים לגבי הגילוי, לתום התקופה המכוסה בדוח בהתבסס על הערכתנו; וכן-
 - ד. גילינו בדוח כל שינוי בבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי שאירע ברבעון הרביעי שהשפיע באופן מהותי, או סביר שצפוי להשפיע באופן מהותי, על הבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי; וכן-
5. אני ואחרים בחברה המצהירים הצהרה זו גילינו לרואה החשבון המבקר, לדירקטוריון ולוועדת המאזן של הדירקטוריון של החברה, בהתבסס על הערכתנו העדכנית ביותר לגבי הבקרה הפנימית על דיווח כספי:
 - א. את כל הליקויים המשמעותיים והחולשות המהותיות בקביעתה או בהפעלתה של הבקרה הפנימית על דיווח כספי, אשר סביר שצפויים לפגוע ביכולתה של החברה לרשום, לעבד, לסכם ולדווח על מידע כספי; וכן-
 - ב. כל תרמית, בין מהותית ובין שאינה מהותית, בה מעורבת ההנהלה או מעורבים עובדים אחרים שיש להם תפקיד משמעותי בבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי.

אין באמור לעיל כדי לגרוע מאחריותי או מאחריות כל אדם אחר, על פי כל דין.

ערן צ'רנינסקי
משנה למנכ"ל כלל ביטוח
מנהל חטיבה פיננסית

26 במרס 2019

כלל חברה לביטוח בע"מ הצהרה (certification)

אני, טל כהן, מצהיר כי:

1. סקרתי את הדוח השנתי של כלל חברה לביטוח בע"מ (להלן: "החברה") לשנת 2018 (להלן: "הדוח").
 2. בהתבסס על ידיעתי, הדוח איננו כולל כל מצג לא נכון של עובדה מהותית ולא חסר בו מצג של עובדה מהותית הנחוץ כדי שהמצגים שנכללו בו, לאור הנסיבות בהן נכללו אותם מצגים, לא יהיו מטעים בהתייחס לתקופה המכוסה בדוח.
 3. בהתבסס על ידיעתי, הדוחות הכספיים ומידע כספי אחר הכלול בדוח משקפים באופן נאות, מכל הבחינות המהותיות, את המצב הכספי, תוצאות הפעולות, השינויים בהון העצמי ותזרימי המזומנים של החברה למועדים ולתקופות המכוסים בדוח.
 4. אני ואחרים בחברה המצהירים הצהרה זו אחראים לקביעתם ולקיומם של בקורות ונהלים לגבי הגילוי ולבקרה הפנימית על דיווח כספי של החברה; וכן-
 - א. קבענו בקורות ונהלים כאלה, או גרמנו לקביעתם תחת פיקוחנו של בקורות ונהלים כאלה, המיועדים להבטיח שמידע מהותי המתייחס לחברה, לרבות חברות מאוחדות שלה, מובא לידיעתנו על ידי אחרים בחברה ובאותן חברות, בפרט במהלך תקופת ההכנה של הדוח;
 - ב. קבענו בקרה פנימית על דיווח כספי, או פיקחנו על קביעת בקרה פנימית על דיווח כספי, המיועדת לספק מידה סבירה של בטחון לגבי מהימנות הדיווח הכספי ולכך שהדוחות הכספיים ערוכים בהתאם לתקני דיווח בינלאומיים (IFRS) ולהוראות הממונה על שוק ההון;
 - ג. הערכנו את האפקטיביות של הבקורות והנהלים לגבי הגילוי של החברה והצגנו את מסקנותינו לגבי האפקטיביות של הבקורות והנהלים לגבי הגילוי, לתום התקופה המכוסה בדוח בהתבסס על הערכתנו; וכן-
 - ד. גילינו בדוח כל שינוי בבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי שאירע ברבעון הרביעי שהשפיע באופן מהותי, או סביר שצפוי להשפיע באופן מהותי, על הבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי; וכן-
 5. אני ואחרים בחברה המצהירים הצהרה זו גילינו לרואה החשבון המבקר, לדירקטוריון ולוועדת המאזן של הדירקטוריון של החברה, בהתבסס על הערכתנו העדכנית ביותר לגבי הבקרה הפנימית על דיווח כספי:
 - א. את כל הליקויים המשמעותיים והחולשות המהותיות בקביעתה או בהפעלתה של הבקרה הפנימית על דיווח כספי, אשר סביר שצפויים לפגוע ביכולתה של החברה לרשום, לעבד, לסכם ולדווח על מידע כספי; וכן-
 - ב. כל תרמית, בין מהותית ובין שאינה מהותית, בה מעורבת ההנהלה או מעורבים עובדים אחרים שיש להם תפקיד משמעותי בבקרה הפנימית של החברה על דיווח כספי.
- אין באמור לעיל כדי לגרוע מאחריותי או מאחריות כל אדם אחר, על פי כל דין.

טל כהן
סמנכ"ל בכיר
מנהל אגף חשבונאות ראשית

26 במרס 2019

סומך חייקין
מגדל המילניום KPMG
רח' הארבעה 17, תא דואר 609
תל-אביב 6100601
03-6848000

קוסט פורר גבאי את קסירר
רח' מנחם בגין 144 א'
תל אביב 6492102
טל. 03-6232525
פקס. 03-5622555
www.ey.com

דוח רואי החשבון המבקרים לבעלי המניות של כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ בדבר ביקורת של רכיבי בקרה פנימית על דיווח כספי בהתאם לסעיף 9ב(ג) לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים), התש"ל-1970

ביקורנו רכיבי בקרה פנימית על דיווח כספי של כלל החזקות עסקי ביטוח בע"מ וחברות בנות (להלן ביחד: "החברה") ליום 31 בדצמבר, 2018. רכיבי בקרה אלה נקבעו כמוסבר בפסקה הבאה. הדירקטוריון והנהלה של החברה אחראים לקיום בקרה פנימית אפקטיבית על דיווח כספי ולהערכתם את האפקטיביות של רכיבי בקרה פנימית על דיווח כספי המצורפת לדוח התקופתי לתאריך הנ"ל. אחריותנו היא לחוות דעה על רכיבי בקרה פנימית על דיווח כספי של החברה בהתבסס על ביקורתנו.

רכיבי בקרה פנימית על דיווח כספי שבוקרו נקבעו בהתאם לתקן ביקורת 104 של לשכת רואי חשבון בישראל "ביקורת של רכיבי בקרה פנימית על דיווח כספי", על תיקוניו (להלן: "תקן ביקורת 104").

רכיבים אלה הינם: (1) בקורות ברמת הארגון, לרבות בקורות על תהליך העריכה והסגירה של דיווח כספי ובקורות כלליות של מערכות מידע; (2) בקורות על תהליכים שהינם מהותיים מאוד לדיווח הכספי ולגילוי של חברה מאוחדת - כלל חברה לביטוח בע"מ ושל חברות מאוחדות מהותיות נוספות (להלן: "רכיבי הבקרה המבוקרים").

ערכנו את ביקורתנו בהתאם לתקן ביקורת 104. על-פי תקן זה נדרש מאיתנו לתכנן את הביקורת ולבצע במטרה לזהות את רכיבי הבקרה המבוקרים ולהשיג מידה סבירה של ביטחון אם רכיבי בקרה אלה קיימו באופן אפקטיבי מכל הבחינות המהותיות. ביקורתנו כללה השגת הבנה לגבי בקרה פנימית על דיווח כספי, זיהוי רכיבי הבקרה המבוקרים, הערכת הסיכון שקיימת חולשה מהותית ברכיבי הבקרה המבוקרים, וכן בחינה והערכה של אפקטיביות התכנון והתפעול של אותם רכיבי בקרה בהתבסס על הסיכון שהוערך. ביקורתנו, לגבי אותם רכיבי בקרה, כללה גם ביצוע נהלים אחרים כאלה שחשבנו כנחוצים בהתאם לנסיבות. ביקורתנו התייחסה רק לרכיבי הבקרה המבוקרים, להבדיל מבקרה פנימית על כלל התהליכים המהותיים בקשר עם הדיווח הכספי, ולפיכך חוות דעתנו מתייחסת לרכיבי הבקרה המבוקרים בלבד. כמו כן, ביקורתנו לא התייחסה להשפעות הדדיות בין רכיבי הבקרה המבוקרים לבין כאלה שאינם מבוקרים ולפיכך, חוות דעתנו אינה מביאה בחשבון השפעות אפשריות כאלה. אנו סבורים שביקורתנו מספקת בסיס נאות לחוות דעתנו בהקשר המתואר לעיל.

בשל מגבלות מובנות, בקרה פנימית על דיווח כספי בכלל, ורכיבים מתוכה בפרט, עשויים שלא למנוע או לגלות הצגה מוטעית. כמו כן, הסקת מסקנות לגבי העתיד על בסיס הערכת אפקטיביות נוכחית כלשהי חשופה לסיכון שבקורות תהפוכנה לבלתי מתאימות בגלל שינויים בנסיבות או שמידת הקיום של המדיניות או הנהלים תשתנה לרעה.

לדעתנו, החברה קיימה באופן אפקטיבי, מכל הבחינות המהותיות, את רכיבי הבקרה המבוקרים ליום 31 בדצמבר, 2018.

ביקורנו גם, בהתאם לתקני ביקורת מקובלים בישראל, את הדוחות הכספיים המאוחדים של החברה לימים 31 בדצמבר, 2018 ו-2017 ולכל אחת משלוש השנים בתקופה שהסתיימה ביום 31 בדצמבר, 2018 והדוח שלנו, מיום 26 במרס 2019, כלל חוות דעת בלתי מסויגת על אותם דוחות כספיים בהתבסס על ביקורתנו ועל דוחות רואי החשבון המבקרים האחרים וכן הפניית תשומת לב לאמור בביאור 42 לדוחות הכספיים המאוחדים בדבר חשיפה להתחייבויות תלויות.

סומך חייקין קוסט פורר גבאי את קסירר
רואי חשבון רואי חשבון
מבקרים משותפים

תל-אביב,
26 במרס 2019